

310

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD



Anul LV. Nr. 1—2 Ianuarie-Februarie 1937
BUCUREȘTI

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICULAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din București.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
C. Diacon GHEORGHE I. MOISESCU, redactor.
-

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
Preotul Petre Vintilescu, <i>Troparul ceasului al treilea în rânduiala Epiclesei</i>	1—21
Preotul I. D. Petrescu, <i>Transcrierea muzicii psaltice în Biserica ortodoxă română</i>	22—29
N.-A. Gheorghiu, <i>Când a apărut Alfabita sufletească?</i>	30—35
Iorgu D. Ivan, <i>Vârsta hirotoniei clericilor</i>	36—59
Aurel V. Vasilescu, <i>Mănăstirea Bradu de pe Nișcov</i> .	60—89

II. DOCUMENTE ȘI INSEMNĂRI

<i>Referatul comitetului revistei Biserica Ortodoxă Română către Sfântul Sinod</i>	90—94
--	-------

III. RECENZII

Lancrănjan Ioan, <i>Incerări de reabilitare a gândirii creștine medievale. Studiu de sinteză</i> . București 1936, 136 pp. (Preotul Dr. Olimp Căciulă).	95—97
---	-------

IV. NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>Lucrări cu caracter general</i>	98—100
<i>Teologia sistematică</i>	100—103
<i>Teologia practică</i>	103—105
<i>Teologia istorică</i>	105—108

TROPARUL CEASULUI AL TREILEA IN RÂNDUIALA EPICLESEI

SCURTĂ INFĂȚIȘARE A CHESTIUNII.

In lucrarea noastră *Contribuții la revizuirea liturghiei române* (Buc., 1931), propuneam scoaterea troparului ceasului al treilea dinlăuntrul rugăciunii pentru sfințirea darurilor euharistice și așezarea lui înainte de această rugăciune. De altfel, nu făceam nimic altceva decât că susțineam cu oarecare aparat ceea ce cu mult înainte de noi semnalase și propusese Pidalionul, tradus și tipărit la Neamț în anul 1844. Se poate așeză citi la lit. e din nota 1 adăogată la tâlcuirea canon. 19 al sinodului din Laodiceea, următoarele: „...dau știre că tetradiile¹ cele mai vechi și cărțile liturghiilor², în vremea sfințirii dumnezeestilor taine, aceasta nu o au: *Doamne, ceta ce pe prea Sfântul tău Duh*; nici stihurile, ci îndată după ce zice *Și trimite pe Duhul tău cel Sfânt preste noi și preste darurile acestea, ce sunt puse înainte*, au pe: *Și fă adică pâinea aceasta...* și celelalte; că oarecari mai noi au adaos oarecum pentru evlavie troparul și condacul pogorîrii Duhului Sfânt și stihurile, cari nici loc au acolo; iară de voește cineva a le zice, de obicei trăgându-se, zică-le înaintea rugăciunii aceștia: *Încă aducem ție cuvântătoarea slujirea aceasta...*”. Într’o ediție, format mic, a liturghiei sfântului Ioan Gură-de-aur, apărută anul trecut în Tipografia cărților bisericești, părintele profesor I. Mihălcescu, astăzi arhiereu-vicar al sfintei Patriarhii, se alătură la același punct de vedere. Așează, adică, troparul amintit înaintea rugăciunii pentru sfințirea darurilor („Încă aducem ție această slujbă cuvântătoare și fără de sânge...”).

Împotriva Pidalionului însă, împotriva noastră și a ediției citate aci în urmă, părintele Icon. V. Iordache, profesor de seminar, risipește multă iscusință într’un articol de patru

1. *Liturghierele scrise de mână.*

2. *Liturghierele tipărite.*

pagini, apărut în *Cronica Romanului*¹, sub titlul: „Epiclesa mai întâi, apoi troparul“, susținând menținerea troparului ceasului al treilea în corpul rugăciunii pentru invocarea Sfântului Duh (epiclesa). Prea Cucernicia Sa nu aduce niciun element de cercetare proprie, nicio noutate, niciun fapt necunoscut, care să proiecteze o lumină în plus. Mânuește numai cu o anumită abilitate — trebuie s'o recunoaștem — datele puse în circulație de noi în lucrarea amintită. Locurile din teza de doctorat *Epicleza euharistică* (Sibiu, 1933) a diaconului Nic. I. Popoviciu, astăzi episcop al Oradiei, la care se referă părintele V. Iordache, nu servesc cauza P. C. Sale, pentru că ele nu privesc tema în discuție, adică poziția troparului ceasului al treilea în ritul epiclesei. Precum vom vedea la locul cuvenit, citațiunile din această ultimă lucrare, dacă nu sunt făcute necorect, apoi sensul lor n'a fost înțeles, iar interpretarea smulsă este greșită.

Trebuie să recunoaștem totuși, că intervenția preopinentului nostru în această problemă nu-i lipsită de orice merit. Printr'o metodă negativă într'adevăr, contribuția P. C. Sale este reală însă, prin ocaziunea, ce ne-o dă de a aprofunda chestiunea în puncte de oarecare subtilitate. Personal, noi îi suntem chiar recunoscători pentru o astfel de colaborare, căci, precum subliniam în prefața cărții noastre din anul 1931, „ultimul cuvânt rămânea să fie spus de cititori și, eventual, de comisia, în sarcina căreia se va da grija viitoare ediții oficiale a liturghierului român ortodox“. Părintele V. Iordache este — se vede din articolul P. C. Sale — un om obișnuit cu cugetarea și interesat la sensul adânc al acțiunii sfinte din liturghie. Temeinicia concluziilor, la care ajunge, privește, fără îndoială, o altă latură.

Cari sunt argumentele, prin cari autorul articolului din *Cronica Romanului* susține păstrarea troparului ceasului al treilea între rândurile epiclesei?

Ele se pot grupa astfel :

- a) Autoritatea, tradiția și practica veche bisericească;
- b) Logica înlănțuirii ideilor;
- c) Succesiunea funcțiilor cultului;
- d) Citațiuni din literatura bisericească și

1. Anul XIII, nr. 11 (Noemvrie 1936), pp. 359—364.

e) Corespondența gramaticală a timpurilor din tropar și epiclesă.

La analiza lor, vom trece — sper, de acord — punct cu punct mai departe.

I. AUTORITATEA, TRADIȚIA ȘI PRACTICA BISERICESCĂ.

În primul rând *autoritatea bisericească*, în sens negativ și pozitiv, precum și *tradiția veche bisericească*. Cea mai bună așezare a troparului ceasului al treilea este — se zice — „după invocare“, pentru că „Biserica n'a combătut-o“¹. Ba încă mai mult, „Biserica a socotit de trebuință să introducă între invocare și cuvintele prefacerii, întreita repetire a troparului Sf. Duh“². „Să-l menținem“ deci, așa cum îl „practică tradiția veche bisericească și edițiile oficiale românești“³.

Să constituie, oare, edițiile liturghierului român un argument din autoritate și din tradiție, cu putere absolută, în favoarea așezării troparului ceasului al treilea între membrele rugăciunii de invocare, unitară și indivizibilă în structura ei? Sub ce control au apărut liturghierile românești? „Cu aprobarea și binecuvântarea“ chiriarhului, în eparhia căruia se edita cartea, iar dela legea din 1872 pentru organizarea Bisericii Române, această formulă a trecut în beneficiul sf. Sinod. Nu socotim necesar să ne oprim acum asupra operațiilor legate de editarea cărților de ritual, dar amintim că o carte ca *Pidalionul* susține cu temei un corectiv, cu privire la locul troparului ceasului al treilea, în legătură cu epiclesa. Și *Pidalionul* este doară „colecțiunea fundamentală de canoane a Bisericii grecești“⁴, aprobată de sinodul primului patriarhat ortodox, la finele veacului al XVIII-lea; el a fost tradus în l. română de mitropolitul Veniamin Costache, în timpul retragerii sale la m-rea Neamț și a fost tipărit în 1844 tot cu o binecuvântare de mitropolit (Meletie), ca și edițiile liturghierului deci. Aceasta este o colecție valabilă încă în Biserica ortodoxă-română⁵ și nici o dispoziție de autoritate nu l-a abrogat. Din două dispoziții

1. Cronica Romanului, an XIII (1936), p. 361.

2. Ibid., p. 362.

3. Ibid., p. 364; vezi și p. 359.

4. și 5. Vezi *Nicodem Milaș*, Dreptul bisericesc oriental, traduc. rom., Buc., 1915, pp. 156, 157, 163.

contradictorii cu același obiect (rânduiala liturghierului și nota Pidalionului) și emanate sub egida aceleași autorități, rămâne în vigoare, după toate regulile, cea mai nouă, mai ales când ea semnalează lipsurile celei anterioare. Tocmai așa este cazul troparului ceasului al treilea în Pidalion, care atrage luarea aminte asupra unei inovații față de vechile ediții manuscrise și imprimare ale liturghierului și asupra unui abuz prin intercalarea lui nelogică în cursul epiclesei. Din aceste ediții proscrise de Pidalion, putem scoate oare un argument din autoritate favorabil poziției acestui tropar, așa cum se susține în *Cronica Romanului*, când liturghiere ca cel dela Râmnic, 1862 și cel de București, 1855, apar cu altă așezare a acestui tropar? Putem invoca autoritatea Bisericii, când liturghierile Mării Biserici, a Bisericii Ierusalimului și a Bisericii Greciei nici n'au acest tropar la epiclesă? De sigur că nu. Nu Biserica l-a introdus, iar faptul că nu l-a combătut oficial nu adaugă nimic în sprijinul așezării lui din liturghiere. Adnotarea amintită din Pidalion, cu privire la liturghierile grecești dinaintea compunerii acestei colecții, precum și edițiile liturghierului român de la București, 1855, și Râmnic 1862, nu reprezintă ele o împotrivire și, deci, o combatere indirectă cel puțin, cu caracter tot atât de oficial ca și al edițiilor favorabile troparului discutat? De asemenea, când „hieraticon-ul” — liturghierul — apărut la Constantinopol în an. 1895 „sub îngrijirea Bisericii celei mari a lui Hristos”, omite acest tropar, aceasta nu însemnează un fel de desaprobare?

Cine este în curent cu istoria și biologia liturgică știe că anumite încopieri ale pietății individuale în pietatea oficială se petrec printr'un proces de jos în sus. Este tocmai cazul troparului nostru, pe care — precum zice Pidalionul — l-au introdus unii mai noi, oarecum pentru evlavie. Nu Biserica oficială inaugurează astfel de adaosuri. Autoritatea bisericească se ține întotdeauna în rezervă față de ele, le supraveghează și le tolerează, când n'are motive protivnice tari, iar când intervin controverse ca aceea de față, hotărăște.

Sporirea ritului epiclesei cu acest tropar își are origina, fără îndoială, în pietatea monastică. Ca și Biserica oficială, Pidalionul se arată concesiv în principiu față de această contribuție de evlavie particulară, dar, ca și noi

și ca toți liturghiștii, nu se poate opri de a nu sublinia locul nepotrivit, în care se află intercalat. Un astfel de defect nu poate invoca în justificarea sa o serie de ediții oficiale ale liturghierului, pentru că acestea nu pot constitui „tradiția veche bisericească“, din moment ce ele se găsesc afrontate de protestul Pidalionului, încă de acum aproape 150 ani, tocmai în numele tradiției și sunt întrerupte de ediții cu o așezare corectă a troparului în cauză. Nu avem aface, deci, cu o respectare neclintită, pe cale succesivă, ritului epiclesei cu troparul ceasului al treilea în lăuntru rugăciunii de sfințirea darurilor, pentru a putea ajunge astfel la un argument cu putere de tradiție în favoarea lui. Situația se prezintă dimpotrivă.

Adnotarea Pidalionului ar fi însă fără autoritate, după părerea părintelui V. Iordache, întru cât s'ar datori teologilor de mai târziu¹. De aceeași infirmitate ar fi lovită și „tendința stăruitoare în a oficializa această modificare“, ce „se observă la *unii teologi*“², ca umilul semnatar al acestor rânduri, ca actualul vicar al sf. Patriarhiei, emeritul profesor Irineu Mihălcescu și alții „*ejusdem farinae*“. Mărturisesc că până astăzi n'am știut că speța teologilor este atât de nocivă. Eram obișnuit să cred, dimpotrivă, că ei au fost necesari și utili Bisericii, nu numai în sistematizarea doctrinei, ci și pentru încadrarea în formulele liturgice cele mai potrivite a învățaturii și a pietății creștine. Astăzi chiar, din întâmplare, Biserica n'a încetat a face apel la competența lor, tocmai în materie de cult. Astfel, patriarhia de Constantinopol a instituit nu de mult o comisie, care să se ocupe de îndreptarea cărților de ritual. Printr'o bizară coincidență, cel dintâiu fruct al preocupărilor acestor teologi este prețioasa carte a d-lui Pan. N. Trembela, privitoare la liturghie: „*Cele trei liturghii după codicii din Atena*“. Dintre codicii liturgici cercetați de d-l Pan. N. Trembela, unii indică recitarea odată sau de trei ori a troparului ceasului al treilea, cu stih. 11 și 12 din ps. 50, ori cu stihul de umilință: „Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosului“, sau chiar fără niciun stih. Unii codici nu cunosc întrebuintarea acestui tropar la epiclesă, în timp ce alții adaogă pe lângă

1. Ibid., p. 363.

2. Ibid., p. 359.

el și condacul de la sărbătoarea Cincizecimii: „Când s'a pogorit amestecând limbile“. Într'unii din acești codici, troparul ceasului al treilea se găsește indicat ca în liturghierele de astăzi, adică despărțind în două rugăciunea epiclesei, pe când în altele el precede această rugăciune („Încă aducem ție...“), deci așa precum recomandă Pidalionul. Toate aceste observații privesc liturghia sf. Ioan Gură-de-aur¹.

Un cercetător apusean al dezvoltării textului grec al acestei liturghii² socotește că întrebuințarea acestui tropar în legătură cu epiclesa ar fi început de prin sec. XII sau XIII, dacă nu chiar din sec. XI. D-l Pan. N. Trembela este de părere însă că un astfel de obicei era cu totul sporadic în această epocă. Generalizarea lui privește mai degrabă veacul XV și XVI. Din aceste date sumare despre istoria textului liturghiei, se poate totuși înțelege lesne că troparul ceasului al treilea nu se găsește cu un punct definitiv câștigat în tradiția și practica bisericească, în ceea ce privește locul său fix în rânduiala epiclesei.

Neexplicabil pentru noi este însă numai un singur lucru în sistemul de argumentare din *Cronica Romanului*. Dacă adică, prin ea însăși, calitatea de teolog lipsește de autoritate pe titularul ei, de ce, oare, o asemenea infirmitate s'o punem tocmai în sarcina teologilor Pidalionului și a celor cari s'au alăturat lor în chestiunea poziției în-criminate a troparului din epiclesă și n'am imputa-o, cel puțin cu același drept, teologului Icon. V. Iordache, care susține o teză protivnică în materie de epiclesă? P. C. Sa n'a intervenit în discuție tot ca teolog? Dacă da, atunci „ipso facto“ a tras cu buretele dela început peste tot ceea ce susține în cauza de față.

2. LOGICA INLĂNȚUIRII IDEILOR

Am fi deci îndreptățiți să ne oprim aci, dacă în citatul articol din *Cronica Romanului* nu s'ar ajunge prin alte argumente pe un teren comun cu teologii Pidalionului

1. Cf. Παν. Ν. Τρεμπέλα, Αί τρεῖς λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθῆναις κώδικας, Atena, 1935, p. 113.

2. Dom Placide de Meester, Genèse, Sources et développements du texte grec de la liturgie de S. J. Chrysostome, Roma 1908, p. 99.

și anume pe cel al *logicei*. Deocamdată, mărginită la succesiunea logică a ideilor. Cea mai bună așezare a troparului nostru ar fi, adică, după invocare; „aceasta se vede“, zice autorul articolului, „din înlanțuirea ideilor“¹.

Este o simplă iluzie logică, în care până acum n'a căzut niciunul din binevoitorii și îngăduitorii tezei sale. Toți au fost unanimi asupra unui lucru, pe care nu poate fi controversă și anume că succesiunea ideilor este illogic întreruptă prin intercalarea troparului ceasului al treilea în corpul epiclesei, înainte de: „Și fă adică pâinea aceasta....“. Lăsăm pe cititor să aprecieze singur situația, recitând rugăciunea pentru invocarea Sfântului Duh, pe care noi o transcriem, indicând printr'o cruce în parentez locul nepotrivit, ocupat de troparul în cauză. „Încă aducem ție această slujbă cuvântătoare și fără de sânge și cerem și ne rugăm și ne cucerim: Trimite Duhul tău cel Sfânt preste noi și preste aceste daruri, ce sunt puse înainte (†) și fă adică pâinea aceasta, cinstit trupul Hristosului tău; iar ce este în potirul acesta, cinstit sângele Hristosului tău“ (Liturghia sf. Ioan Gură-de-aur). Poate, oare, tăgădui cineva că troparul menționat și stihurile respective nu separă arbitrar termenii aceluiasi moment liturgic al sfințirii, moment indivizibil în esența și în logica sa? Această dezarticulare, pe cât de nelogică, pe atât de nenaturală și inestetică, apare și mai supărătoare în epiclesa liturghiei sfântului Vasile cel Mare. Aci, rugăciunea epiclesei se încheie astfel: „... cu bunăvoința bunătății tale, să vie Duhul tău cel Sfânt preste noi și preste darurile acestea, ce sunt puse înainte și să le binecuvinteze pre dânsule și să le sfințească și să le arate (†)“. Ce să le arate? Debitul imperativ al frazei face inevitabilă această întrebare și deci imperioasă arătarea obiectului, asupra căruia are loc acțiunea Sfântului Duh și efectul ei. Deci, ce este mai logic decât să-și urmeze fraza cursul firesc: „(. . . și să le arate), pre pâinea aceasta, adică, însuși cinstit Trupul Domnului...?“ Dar nu! După „să le arate“, liturghierul pune punct, pentru că trebuie să respecte dorința unei categorii de teologi de a păstra aci locul câștigat prin tradiție (?) și practica veche (?) bisericască, de tropar și stihurile știute.

1. Cronica Romanului, XIII (1936), p. 361.

Intreb numai: putem susține cu convingere că despărțirea membrilor epiclesei prin acest tropar și stihurile respective este cerută tocmai de „înlănțuirea ideilor“, cum vrea să ne convingă părintele V. Iordache? Nu stau să mă îndoesc asupra răspunsului. Mai mult. Cred că nu sunt puțini liturghisitorii, cari, urmând ordinea actuală din ritul epiclesei și încercând vibrațiile mistice ale acestui moment sublim, să nu simtă dureros în spiritualitatea lor această frângere a rugăciunii pentru invocarea Sfântului Duh.

3. SUCCESIUNEA FUNCȚIUNILOR CULTULUI

Un alt temei cu aspect logic în sprijinul tezei sale, îl formulează părintele V. Iordache atunci când susține că „pus înainte de epiclesă“ (adică așa cum susținem noi alături de Pidalion), „troparul este fără rost și lipsit de adevăratul sens latreutic, moral și harismatic“¹. În acest scop, P. C. Sa face o lungă aplicație la epiclesă a principiului general al celor trei scopuri sau funcțiuni ale cultului, pentru a fixa momentul latreutic în prima parte a rugăciunii epiclesei, pe cel moral în troparul ceasului al treilea și stihurile sale, iar pe cel harismatic în binecuvântarea și rostirea formulelor de prefacere². „Fără acest tropar“, remarcă părintele V. Iordache „epiclesa ar avea numai două momente: al invocării Duhului Sfânt și al prefacerii, lipsind rugăciunea de învrednicire a liturghisitorului“³.

Ei, și? Liturghierile vechi creștine, cari n'aveau deloc acest tropar, ca și cele ale Bisericii ortodoxe menționate mai'nainte, din cari lipsește, precum și liturghierile românești amintite, cu troparul așezat exterior epiclesei, sunt toate defectuoase din punct de vedere al funcțiilor cultului? Cine ar putea articula o astfel de gravă și nejustificată acuzație? Nici chiar părintele V. Iordache. P. C. Sa face eroarea de a susține poziția troparului în interiorul ritului epiclesei, pe baza acestui ultim argument, din mai multe pricini.

a) În primul rând, a scăpat din vedere economia, care presidează la înlănțuirea funcțiilor cultului în litur-

1. Ibid., p. 363.

2. Ibid., p. 360.

3. Ibid., p. 361.

ghie. Revăzând rânduiala liturghiei, s'ar putea constata ușor că, în prima parte a ei, predomină funcțiunea latreutico-euharistică și cea morală (ca să întrebuițăm formula preferită de preopinent); către sfârșit și, în deosebi din momentul epiclesei, cea mai accentuată este funcțiunea harismatică. În fiecare piesă sau rugăciune izolată a liturghiei s'ar putea distinge de foarte multe ori, la o analiză minuțioasă, tustrele aceste scopuri sau funcțiuni. Într'o rugăciune sau într'un moment liturgic determinat, pe primul plan stă însă una singură din aceste funcțiuni, care formează caracteristica rugăciunii (de adorație, de mulțumire, de cerere, de sfințire) și în fața căreia, conform psihologiei religioase, celelalte funcțiuni se găsesc estompate, mai mult sau mai puțin. O determinare a regiunilor acestor funcțiuni se poate întreprinde numai îmbrățișând întreaga structură a liturghiei; pentru fiecare piesă liturgică în parte, încercarea de a le distinge pe tustrele deodată este forțată.

Prin rugăciunea epiclesei funcționează exclusiv scopul harismatic al liturghiei. Printr'o interpretare restrictivă însă, părintele V. Iordache reduce caracterul harismatic al epiclesei numai la cele două formule de binecuvântare dela sfârșitul ei, pentru pâine și vin („Și fă adică pâinea aceasta, etc.“). Acestea singure ar reprezenta epiclesa, cu alte cuvinte. Prima parte a acestei rugăciuni, în care se găsește propozițiunea „Trimite Duhul tău cel Sfânt preste noi și preste aceste daruri...“, este calificată deosebit cu numele de „invocare“¹.

„Epiclesă“, cuvânt de origină grecească (ἐπίκλησις), însemnează însă, *invocare*, *chemare*, rugăciune; în cazul nostru: chemarea sau rugăciunea pentru chemarea Sfântului Duh asupra elementelor euharistice. Dar chemarea sau invocarea Sfântului Duh o facem atât prin expresiunea: „Trimite Duhul tău cel Sfânt preste noi și preste aceste daruri“, cât și prin formulele: „Și fă *adică* pâinea aceasta, cinstit trupul Hristosului tău, etc“. Cui poate scăpa legătura inseparabilă și continuitatea ideii, precum și completarea primului termen „trimite“ prin cel de al doilea: „Și fă *adică*...“? Acest „*adică*“ din formula de binecuvântare, așa cum sună în traducerea liturghierului român², determină caracterul

1. Ibid. pp. 361, 362 și 363.

2. Καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον... = Fac *quidem* panem hunc...

explicativ al verbului „Fă“ față de verbul „trimite“. Cuvântul „adică“ stabilește aci un fel de echivalență algebrică între verbele „trimite“ și „fă“. Ne rugăm și ne cucerim lui Dumnezeu, ca să trimită Duhul său cel Sfânt, adică să facă (prefacă) elementele puse înainte, trupul și sângele Fiului său. Această lucrare a Sfântului Duh asupra darurilor are loc prin venirea sa, prin umbrirea sa, așa precum o găsim exprimată mai limpede această idee în formula pentru sfințirea apei: („...Tu însuși, dar, iubitorule de oameni Impărate,) vino și acum *prin venirea Sfântului tău Duh și sfințește apa aceasta*“. Duhul Sfânt are ubicvitate, ca și celelalte persoane ale Sfintei Treimi. Când ne rugăm: „Trimite“, noi cerem numai umbrirea sau lucrarea sa asupra darurilor, sau prefacerea lor, cum spunem mai explicit în formulele de binecuvântare. Termenii epiclesei nu stabilesc, așa dar, două momente deosebite și deci două rugăciuni aparte: una de invocare, iar alta specială pentru prefacere, distanțate printr'o interpolare, cum se silește greșit părintele V. Iordache¹ să interpreteze liturghierul. Epiclesă este, cu alte cuvinte, întreaga rugăciune dela început („Încă aducem ție...“) până la sfârșit, fiind una și indivizibilă. Este, deci, cel puțin temerară încercarea cu orice preț de a determina într'însa porțiunea latreutică sau a-i complini, prin inocularea unui tropar în organismul ei, funcțiunea „morală“. Structura liturghiei ortodoxe, în întocmirea ei, a fost încheată cu un simț divin al psihologiei religioase, care nu mai poate permite nimănui amendări în esența ei.

b) A face, pe de altă parte, din poziția troparului ceasului al treilea și din stihurile însoțitoare între frazele epiclesei o „conditio sine qua non“ pentru sublinierea „rugăciunii pentru învrednicirea preotului“, adică pentru a distinge și o funcțiune morală în epiclesă, însemnează a ne găsi într'o confuzie cu privire la succesiunea teologică și psihologică, deci firească și logică, a momentelor din rânduiala liturgică a unei jertfe religioase.

Prin ecfonisul: „Ale tale dintru ale tale“, preotul înfățișază lui Dumnezeu jertfa Bisericii, pentru ca prin Duhul său cel Sfânt să o prefacă în jertfa Fiului său. Este mo-

1. Ibid., p. 362.

mentul cel mai sublim și înfricoșat al prezenței reale a Fiului lui Dumnezeu, al pogorîrii aceluia foc al Dumnezeirii pentru aprinderea jertfei. În pragul acestui moment, liturghisitorul a ajuns în urma unei serii întregi de rugăciuni și acte pentru purificarea sa morală și spirituală¹. El se găsește cu mult înaintea epiclesei, intrat într-o atmosferă mistică, într'un contact cu cerul, care devine din ce în ce mai perceptibil, după simbolul credinții mai cu seamă. Acea jertfă morală, a cărei valoare o subliniază sfântul Grigore de Nazianz² și sfântul Ioan Gură-de-aur³ ca o condițiune a vredniciei liturghisitorului, trebuie să preceadă în chip logic aducerea jertfei euharistice prin rugăciunea epiclesei. Economia liturghierului ortodox subliniază clar acest moment ca *premergător epiclesei*, deci *extern*. O ultimă și supremă încordare pentru purificarea lor spirituală sau „învrednicirea morală”, liturghisitorii o încearcă în momentul imediat premergător epiclesei, printr'un apel la îndurarea divină. În liturghia sfântului Iacov, din care derivă cele două liturghii din uzul ortodox (a sfântului Vasile cel Mare și a sfântului Ioan Gură-de-aur), acest ultim moment de învrednicire era încorporat în anamnesă, („Aducându-ne aminte...”), adică în rugăciunea ce preceda ritul epiclesei. Această ultimă rugăciune pregătitoare sau de purificare spirituală, privea deopotrivă pe liturghisitori și pe credincioși. De aceea, ea se desfășura ca o lungă ectenie, încheiată prin răspunsul poporului, în felul următor (ultimele fraze): „... pentru păcatele mele, nu depărta poporul tău, iubitorule de oameni, Doamne. Căci poporul tău și Biserica ta te imploră” (de trei ori această propozițiune). La care se răspundea: „Miluește-ne, Doamne Dumnezeule, Părinte atotțiitorule!” Intervenția poporului se oprea aci, pentru că începea epiclesa, spusă în taină de preot: „Miluește-ne, Dumnezeule atotțiitorule; miluește-ne, Dumnezeule, Mântuitorul nostru; miluește-ne Dumnezeule, după mare mila ta și trimite peste noi și peste aceste sfinte daruri puse înainte, Duhul tău cel prea Sfânt, pe Domnul și de vieață făcătorul, cel ce cu tine împreună stăpânește, cel ce

1. Vezi în deosebi cele două rugăciuni dinaintea imnului Hieruvic, rugăciunea din timpul acestui imn și rugăciunea după intrarea cea mare.

2. Cuvânt despre fugă, cap. 95.

3. Despre Preoție, cartea VI, 4.

cu tine Dumnezeu-Tatăl și cu unul născut Fiui tău sfătu-
ește, deoființă și împreună veșnic, care a grăit în lege și
în prooroci și în Așezământul tău cel Nou, cel ce s'a
pogorît în chip de porumb peste Domnul nostru Iisus
Hristos la râul Iordanului și a rămas peste El, cel ce s'a
pogorît peste sfinții tăi apostoli în chip de limbi de foc în
casa cea de sus din sfântul și slăvitul Sion, în ziua sfin-
tei Cincizecimi; pe acest prea Sfânt Duh al tău trimite-l,
Stăpâne, peste noi și peste aceste sfinte daruri, ce sunt
puse înainte; ca, venind cu sfânta, buna și slăvita lui
stare de față, să sfințească și să facă pâinea aceasta sfânt
Trupul lui Hristos“ ș. c. l.

În liturghia originală a Bisericii, din care sunt extrase
și pe care se întemeiază liturghiile noastre curente, epi-
clesa era rostită deci fără a fi întreruptă și fără a se inter-
cala înăuntrul ei vre-o idee streină de aceea referitoare
strict la invocarea și lucrarea sfântului Duh asupra daruri-
lor euharistice. Nici-o formulă incidentală pentru „învred-
nicirea preotului“ nu turbură șirul epiclesei. O asemenea
idee, ca un fel de ecou al răspunsului precedent al po-
porului, se poate privi cel mult în cele trei variante din
frază, cu care se deschide epiclesa; din moment însă, ce
s'a pronunțat cuvântul „*trimite...*“, caracterul strict haris-
matic și exclusiv privitor la transformarea darurilor nu
este atins de nici-o altă idee sau alt scop liturgic.

Rugăciunile pregătitoare cădeau înaintea epiclesei, deci
extern. Este acesta un lucru; pe care îl sublinia sfântul
Ciril al Ierusalimului († 386) încă dela sfârșitul veacului al
IV-lea, cu prilejul explicării liturghiei sfântului Iacov, în a
cincea cateheză mistagogică. „*Apoi, după ce ne-am sfințit
prin aceste imne duhovnicești, rugăm pe iubitorul de oa-
meni Dumnezeu să trimită pe sfântul Duh peste cele puse
înainte, pentru ca să facă adică pâinea Trupul lui Hristos,
iar vinul Sângele lui Hristos. Căci ceea ce atinge Sfântul
Duh, aceea este întru toate sfințit și prefăcut*“¹. Prin urmare,
apoi (εἶτα), adică *în urma imnelor sau rugăciunilor cu-
rățitoare*, venea epiclesa, nu înaintea lor, ori amestecată
cu ele.

După normele, care privesc ființa și principiile cultului

1. Migne, P. G., t. XXXIII, col. 1113 și 1116.

creștin, troparul ceasului al treilea nu poate îndeplini, așa dar, decât funcțiunea pregătitoare dinaintea epiclesei sau ca o introducere în ritul epiclesei. Caracterul și deci locul acestui tropar în legătură cu rânduiala rugăciunii sfințirii darurilor, este determinat în afară de orice discuție de expresiunea „ne înoște pe noi, cari ne rugăm ție“ din cuprinsul său. Așa cum și este natural, nici cuprinsul epiclesei liturghiei din cartea a VIII-a Constit. Apost. nu este turburat de vreo invocare purificatorie.

De altfel, părintele V. Iordache însuși se deservește, citând o analogie din rânduiala sfințirii apei la taina botezului. Prin această analogie, nu face decât să confirme norma absolută din cultul creștin-ortodox și anume că rugăciunile de învrednicire preced de regulă rugăciunea pentru invocarea Sfântului Duh. Pentru ca „să se gândească a avea sufletul neîntinat și întărit de Duhul Sfânt ca și la celelalte Sfinte Taine: de pildă la sfântul Botez, preotul se roagă *înainte de sfințirea apei*, zicând: „Indurate și milostive Dumnezeule, cela ce ispitești inimile...“¹. Deci *înainte de sfințire*, iar nu „între invocare și cuvintele prefacerii“, cum se încheie peste câteva rânduri depe aceeași pagină inexplicabila silogistică a părintelui V. Iordache.

Comandamentele minții sănătoase aplicate cu stricteță în cultul Bisericii impun, prin urmare, ca, înainte de a ajunge noi și darurile subiect al unei lucrări speciale a Sfântului Duh, liturghisitorii să fi epuizat mai întâi toate mijloacele și formulele, pentru asigurarea purificării lor spirituale. Pentru care motiv, atunci, să încercăm a justifica o anomalie tocmai în ritul culminant din rânduiala liturghiei?

4. CITĂȚIUNI DIN LITERATURA BISERICESCĂ.

Părintele Icon. V. Iordache se împotrivește totuși la rectificarea liturghierului. P. C. Sa recurge în acest scop la o interpretare eronată din punct de vedere dogmatic cu privire la momentele din acțiunea sfințitoare a Sfântului Duh. Aci ajunge însă, precum vom vedea puțin mai departe, numai din neorientare cu privire la elementele structurale ale epiclesei. Preopinentul nostru susține anume că „după această invocare („*Trimite Duhul tău cel Sfânt preste noi*

1. Cronica Romanului, XIII (1936), p. 362.

și preste aceste daruri, ce sunt puse înainte”), Duhul Sfânt este pogorît. Dar de și prefacerea se lucrează nevăzut prin puterea Sfântului Duh, totuși ea nu se efectuează (?!), adică Sfântul Duh nu se atinge de sfintele daruri, cum spune Sf. Ciril al Ierusalimului, „decât prin mâna și limba preotului”, care, ca un mijlocitor, trebuie neapărat să se roage în mod special, cum spune Sf. Efrem Sirul și Sf. Ioan Gură-de-aur și să însoțească cuvintele: „Fă adică pâinea și celelalte, cu întreită binecuvântare în semnul Sf. Cruci...”¹. Cu alte cuvinte, după părintele V. Iordache, Sfântul Duh se pogoară când zicem „*Trimite...*”, dar El așteaptă în nelucrare până ce liturghisitorul termină întreita recitare a troparului cu stihurile aferente și tocmai după aceea intră în acțiune cu privire la daruri și anume când preotul le binecuvintează cu formula știută. Până aci, Sfântul Duh a rămas numai asupra liturghisitorului, pentru a exercita asupra lui exclusiv o acțiune purificatoare.

Eroare. Până s'o lămurim, suntem obligați să subliniem că, pentru a nu părea singur, părintele V. Iordache pune în joc numele sfinților Părinți de mai sus, în niște citațiuni luate trunchiat și liber din teza de doctorat a diaconului Nicolae I. Popovici, astăzi episcopul Oradiei². Ar vrea să ne facă astfel să credem că, chiar după concepțiunea sfinților Părinți, între expresiunea de invocare și cea de prefacere ar fi justificat un interval, în care tocmai bine ar veni troparul nostru.

Ei bine, trebuie să se afle că niciunul din locurile, la cari se referă P. C. Sa, nu privesc tema noastră. Toți acești sfinți Părinți, ca și autorul tezei, nu vorbesc în textele respective decât despre *necesitatea* și existența încă dela începutul Bisericii, a *unei rugăciuni pentru prefacerea darurilor*, care se cheamă epiclesă. Pentru economie de spațiu, vom restrânge contra proba la minimum de citații. Astfel, comentând cuvintele din liturghia sfântului Iacov, autorul tezei scrie la pagina 113: „Noi știm însă că Duhul Sfânt nu s'a pogorît peste sfintele daruri, spre a le *atinge*, decât pe urma invocării lui speciale prin rugăciune, prin acea rugăciune a liturghiei sfântului Iacov, care și atunci ca și acum purta numele foarte potrivit de epiclesă, de invocare”.

1. Ibid., p. 362.

2. Pag. 113, 121, 131—135, 292—294, 302—303, și 278.

De asemenea, la pagina 121 a tezei citează pe sfântul Efrem Sirul: „Pâinea și vinul devin trupul și sângele lui Christos prin rugăciunile preotului și venirea Duhului Sfânt“. Scopul autorului tezei este să dovedească cu lux de amănunte, că totdeauna Biserica veche creștină a socotit necesară întrebuințarea unei rugăciuni pentru invocarea Sfântului Duh asupra darurilor euharistice, împotriva uzului de mai târziu al Bisericii apusene, care a eliminat epiclesa din liturghie. De aceea, autorul tezei menționate citează la pagina 293 din neîntrecutul tâlcuitor al liturghiei, Nicolae Cabasila (sec. XIV), între altele, și textul următor: „...la taina sfintei Euharistii, cuvântul Domnului este acela, care lucrează taina, dar prin preot, *prin rugăciunea și cererea lui*“. Este pur și simplu o răsturnare a teoriei romano-catolice că transformarea darurilor ar avea loc numai prin reproducerea cuvintelor de instituire.

Nicăeri, deci, în cartea amintită nu este vorba de fundamentarea poziției actuale din liturghiere, a troparului ceasului al treilea. La pagina 278, unde autorul tezei amintește în treacăt de funcțiunea troparului „ca o pregătire de ultim moment“, nu se preocupă absolut în nici un fel, pro sau contra, de pozițiunea lui. Nu intra în cadrul subiectului său.

Iată, deci, la ce se reduc argumentele din sfinții Părinți, administrate în articolul din *Cronica Romanului*.

Un astfel de procedeu în utilizarea citațiilor constituie o abilitate, care ar însemna o încercare de mistificare, dacă n'am fi convinși că la mijloc este mai degrabă rezultatul unei grăbite frunzăreli din paginile lucrării *Epiclesa euharistică*. Altfel, ar fi să însemnăm un punct mult mai negru în socoteala P. C. autor al articolului.

Este evident apoi că părintele V. Iordache a fost derutat de expresiunea întrebuințată în literatura bisericască pentru a arăta că Sfântul Duh nu se atinge de sf. daruri decât „*prin mâna și limba preoților*“. „Limba“ a fost privită de P. C. Sa ca referindu-se la așa zisa invocare din prima parte a epiclesii, iar „mâna“ ca reprezentând gestul de binecuvântare. Și-a zis, adică: Sf. Duh nu se atinge de daruri fără gestul de binecuvântare al preotului. Acest „nu se atinge“ a fost interpretat în sensul unei presupuse așteptări a Sf. Duh, deja pogorît

prin limba preotului sau prin ceea ce s'a numit restrictiv „invocare“ (trimitere). Iată, deci, un interval liber pentru tropar!

O astfel de interpretare forțată nu poate fi îngăduită însă, fără a desfigura sensul epiclesei. În primul rând, expresiunile: „limba și mâna preoților“ sunt elemente ale unuia și aceluiași moment liturgic. Cuvântul „limba“ este o metonimie, este o figură de stil, care desemnează tot ceea ce pronunță preotul, adică întreaga rugăciune a epiclesei, de la „Încă aducem ție... și trimitere...“, până la formulele de încheiere însoțite de gestul binecuvântării elementelor. Aproape de mintea oricui deci, că o rugăciune reprezintă o unitate, în care nu poate interveni o piesă străină, fără a altera unitatea. Cu atât mai riguros se poate spune acest lucru pentru o rugăciune de importanța epiclesei.

Pe de altă parte, gestul de binecuvântarea sf. daruri cu mâna este un act simultan și integrant epiclesei. Este un gest necesar și inseparabil în rugăciunea din ritul epiclesei, așa precum formula și gestul de binecuvântare sunt simultane și nedespărțite în ritul sfințirii apei. Rugăciunea și binecuvântarea cu mâna nu reprezintă, așa dar, două momente din timpuri diferite ale aceleiași acțiuni, ci unul și același timp al prezentului, în care se săvârșește lucrarea Sfântului Duh prin rugăciunea și mâna preotului. Pentru teologii cunoscători ai ritualului, nu încapă o altă interpretare.

Când întâlnim deci în textele literaturii bisericești că Sf. Duh *nu se atinge* de daruri decât „prin mâna și limba preoților“, aceasta corespunde textelor din aceeași literatură, în care se spune la nefigurat că sfintele daruri nu se prefac în trupul și sângele Domnului decât printr'o rugăciune specială a preotului, precum văzurăm mai înainte din cuvintele Sf. Efrem Sirul, etc. Cu alte cuvinte: prin epiclesă, iar nu prin simpla pronunțare a cuvintelor de instituire („Luați, mâncați, etc.“), cum practică Biserica r.-catolică. Sf. Părinți n'au subliniat niciodată vre-o distanțare de momente în epiclesă, ci au accentuat numai că preotul trebuie să se roage anume și să binecuvinteze, pentru ca să aibă loc lucrarea Sfântului Duh. Această singură idee se cuprinde în textele indicate de părintele Icon. V. Iordache din teza de doctorat a actualului P. S. Episcop dela Oradea.

5. CORESPONDENȚA GRAMATICALĂ A TIMPURILOR DIN TROPAR ȘI DIN EPICLESĂ

Toată eroarea de interpretare provine din iluzia unei presupuse concordanțe între timpurile gramaticale ale verbului „*a trimite*” din epiclesă (la prezent) și din tropar (la perfectul compus). „De oarece troparul consideră pe Sf. Duh deja pogorît și prezent (Cela ce *ai trimis* pe prea Sfântul tău Duh), în niciun caz”, zice părintele V. Iordache, „nu poate fi rostit înainte de invocare”¹.

Precum am spus însă, troparul nu este structural în epiclesă. El este în sine o contribuție ulterioară a pietății, iar în ceea ce privește așezarea lui din liturghiere, el constituie o inovație. Fenomenul acesta al îmbogățirii rânduiei unui moment liturgic oarecare, cu rugăciuni transportate din alt oficiu, nu este rar în serviciul divin al Bisericii. E un lucru deja semnalat de noi în amintita încercare pentru îndreptarea liturghierului român, cu privire la toate Bisericile ortodoxe naționale. Cine vrea să se convingă mai deaproape, să compare rânduiala litiei cu rânduiala procomidiei, imnele spuse în taină la finele Intrării celei mari, etc.

În legătură cu aceasta, trebuie însă să luăm aminte la un principiu și anume: semnificația exactă a unei rugăciuni ori a unui imn o determină scopul și funcțiunea, pentru care au fost compuse primordial, iar nu întrebuințarea secundară, pe care o pot căpăta incidental și prin adaptare. În alte locuri decât cel de origină, ele îndeplinesc o lipsă, suplinesc sau accentuează o idee printr'un element sau altul din cuprinsul lor. Servesc, deci, unilateral, iar nu esențial oficiul, în care se găsesc utilizate. Această normă aplicată și în cazul nostru, ne va ajuta să înțelegem care este sensul adevărat al troparului ceasului al treilea și, deci, și ideea, pe care o susține în ritul epiclesei.

Cert este în primul rând că acest tropar susține o acțiune de pregătire spirituală personală a liturghisitorului și nu privește nicidecum sfințirea darurilor. Cuprinsul lui este edificator: „Doamne, cela ce ai trimis pe prea Sfântul tău Duh, *în ceasul al treilea*, apostolilor tăi, pe acela, Bunule, *nu-l lua* dela noi, ci *ne înnoește* pe noi, cari ne rugăm-
ție”. Se referă deci la pogorîrea Sf. Duh asupra apostolilor (F. Ap. II, 15) în ziua Cincizecimii, fapt, care intră între semnificațiile ceasului al treilea din ciclul zilnic al ser-

1. Cronica Romanului, XIII (1936), p. 363.

viciului divin bisericesc. Compunerea acestui tropar s'a făcut deci pentru uzul acestui oficiu. El implică ideia asistenței neîntrerupte a Sf. Duh în Biserică, ca alt Mângâetor trimis de Mântuitorul, în locul său. Când zicem: „... pe acela *nu-l lua* dela noi, ci *ne înoeste*...“, ne rugăm adică să nu ne retragă, să nu ne suprime¹ acea asistență a Duhului său, ci prin el să ne înoiască, să ne facă vrednici, cu alte cuvinte, pentru actul de aducerea adevăratei jertfe, care va avea loc peste o clipă. Timpul trecut („...cela ce *ai trimis* pe prea Sfântul tău Duh“) din tropar, este condiționat, deci, de evenimentul din ziua Cincizecimii, pe care apostolii au trebuit să-l aștepte în Ierusalim, după indicația Mântuitorului, iar nu de prezentul „*trimite*“ din epiclesă. Perfectul compus din tropar nu vizează prezentul din epiclesă, tot așa precum propozițiunea: „să se sălășluiască Duhul cel bun al harului tău peste noi și peste aceste daruri puse înainte și peste poporul tău“ din rugăciunea proskomidiei după Intrarea cea mare, nu este egală cu: „... *trimite* Duhul tău cel Sfânt peste noi și peste aceste daruri...“ din epiclesă. Efectul și semnificația lor sunt diferite, precum diferite sunt scopurile și intențiile.

Dacă reconstituim acțiunea liturgică din acest moment, lucrul ajunge ușor de înțeles. Noi suntem pe punctul de a aduce jertfa în numele obștei creștine (darurile materiale simbolizatoare și toată slujba spirituală) — „*Încă aducem ție...*“ —, pentru ca peste o clipă, prin sfințire, să servim de reprezentanți ai Arhiereului celui veșnic, aducând însăși jertfa trupului său. Pentru o slujbă atât de înfricoșată, se cere vrednicie. Curăția morală, noi, ca muritori, n'o putem realiza însă într'un grad înalt prin propriile noastre puteri. De aceea, în urma atâtor serii de rugăciuni, recurgem pentru ultima oară, prin tropar, la ajutorul Sf. Duh, pe care îl implorăm dela Mântuitorul. Li cerem să nu ne lipsească de asistența lui, pentrucă altfel n'am avea niciun fel de calitate pentru rolul, la care suntem chemați peste o clipă prin rugăciunea epiclesei.

Ce este, deci, mai natural și mai logic decât ca această

1. Aceasta este chiar ideia din expresiunea textului grec al troparului: „*ἀντανέλης ἀφ' ἡμῶν*“ (pe care liturghierul român a tradus-o: „nu-l lua dela noi“), dela verbul *ἀντ-αν-αίρέω*, *ῶ* = faire disparaître, faire périr en retour (Dict. grec-français par M. A. Bailly, 1928); a surpa, a desființa (Dict. elino-român, de G. Ioanid, 1864).

pregătire sau cerere de învrednicire, susținută prin tropar, să aibă loc înainte de aducerea jertfei, care începe cu epicleșa: „Încă aducem ție această slujbă cuvântătoare și fără de sânge, ș, c. l.“¹?. Să observăm că această rugăciune a epiclesei n'o mai adresăm direct Mântuitorului, cum facem cu troparul ceasului al treilea, ci lui Dumnezeu-Tatăl, căruia îi înfățișăm sau îi aducem jertfa Fiului său („Și fă adică pâinea aceasta, cinstit *trupul Hristosului tău*“ etc.). Invocăm în epiclesă trimeterea Sf. Duh nu numai peste daruri, ci și „peste noi“ liturghisitorii, pentru că „acest Duh Sfânt săvârșește tainele prin mâna și limba preoților“, precum zicea Nicolae Cabasila în al XXVIII-lea capitol al minunatei sale explicări a liturghiei. Aci este deci în cauză cu totul altceva decât în troparul ceasului al treilea. Nu ne referim la un simplu act de asistență curățitoare sau înviitoare a Sf. Duh, ci la o *lucrare specială*¹ a lui, prin noi, asupra darurilor, o lucrare specială cu caracter de mister și miraculoasă, analoagă altor lucrări ale aceluiași Duh al lui Dumnezeu; așa a fost umbrirea peste sf. Fecioară pentru zămisirea Fiului lui Dumnezeu, așa au fost descoperirile făcute prin gura profeților despre venirea Mântuitorului, așa a fost pogorîrea Lui în chip de porumb la botezul Domnului și rămânerea peste El, precum și pogorîrea în chip de limbi de foc asupra apostolilor în ziua Cincizecimii, conferindu-le harisme speciale, ca grăirea în limbi și puterea de a face minuni.

Pe aceste din urmă trei lucrări ale Sf. Duh, le găsim citate în analogie cu lucrarea sa pentru transformarea darurilor euharistice, chiar în epicleșa liturghiei sfântului Iacov, prin propozițiuni apozitionale, precum am văzut mai înainte.

Lucrările Sfântului Duh, la care ne referim prin troparul ceasului al treilea și prin rugăciunea epiclesei, având fiecare un caracter deosebit și un efect deosebit, indică pentru fiecare din aceste două piese liturgice un loc distinct în ritual. În spiritul gradațiunii naturale și logice,

1. Este caracteristic că pentru ideia aceasta de lucrare specială a Sfântului Duh, legată adică de momente și condițiuni anumite, spre deosebire de ideia asistenței generale, la care se referă rugăciunea din troparul ceasului al treilea, epicleșa liturghiei sfântului Iacov întrebuințează verbul *ἐπιφοιτήσαν*, dela *ἐπιφοιτάω*, ὧ = vin sau merg undeva des și *la intervale*; *vin deodată și ca de sus*, etc. (*Scarlat Vysantios*, Dicționar al limbii grecești (grec-grec), Atena, 1895; vezi și *Bailly*. Diction. cit. și *Ioanid*, Dict. cit). O lucrare analoagă este și aceea dela sfințirea apei; de aceea, găsim aceeași rădăcină în substantivul, prin care se indică acea acțiune: („Insuți. . trimite și acum), prin *venirea* Sfântului tău Duh...“ („...διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος...“).

observat în întreaga rânduială a sfintei liturghii, locul troparului ceasului al treilea nu poate fi indicat decât înaintea rugăciunii epiclesei, adică între ecfonismul „Ale tale dintru ale tale...” și rugăciunea „Încă aducem ție această slujbă cuvântătoare și fără de sânge...”. Este o situație, pe care au intuit-o nu numai instinctiv, poate, autorii adnotărilor la tâlcuirea canoanelor din Pidalion. Cu simțul lor de buni bisericași și ca unii cari trăiau adânc sensul liturghiei, ei au fost suficient îndreptățiți să semnaleze schimbarea de planuri spirituale provocată de intercalarea troparului în lăuntru epiclesei.

În concluzie, deci, trebuie să constatăm că autoritatea, tradiția și practica bisericească nu ne oferă temeiuri pentru respectarea locului actual al troparului ceasului al treilea în liturghierile românești. Logica, atât în ceea ce privește în lăuntru ideilor, cât și din punct de vedere al principiului succesiunii funcțiilor cultului în lăuntru liturghiei, nu este favorabilă unei întreruperi a epiclesei prin acest tropar. Principiul și ființa liturghiei ar apărea astfel contrazise. Analogiile cu alte oficii și liturghia primitivă, precum și principiile din vechea literatură patristică despre ordinea momentelor în rânduiala liturghiei¹ indică troparului ceasului al treilea o așezare externă epiclesei și anume anterioară. De altfel, însuși conținutul acestor două rugăciuni le fixează într'un raport de deosebire.

Mai putem, atunci, susține ca părintele Icon. V. Iordache: „Epiclesa mai întâi, apoi troparul? Fără îndoială că nu. Dimpotrivă, să intrăm odată în regulă și din punct de vedere formal, așa cum mulți liturghisitori chiar practică: *întâi troparul ceasului al treilea cu stihurile și după aceea epiclesa.*”

Preotul **Petre Vintilescu**
profesor la Facultatea de Teologie
din București

LE TROPAIRE DE LA TIERCE DANS LE RITE DE L'EPICLESE.

R é s u m é

Dans notre ouvrage „Contributions à la révision du missel roumain“ (In-8°, 160 pag.; Buc., 1931), nous nous sommes attachés à la thèse du „Pidalion“ (l'annotation du canon 19 du synode de Laodicée), pour soutenir que le

1. Cateheza V mistagogică, 7.

tropaire de la Tierce doit être placé avant l'Epiclèse et non à l'intérieur, comme dans les missels roumains. Ce point de vue a trouvé application aussi dans l'édition de la messe de St. Jean Chrysostome, publiée l'année passée par Mgr. J. Mihălcescu.

Le Prêtre V. Iordache, professeur à un séminaire théologique, tient à démontrer quand même dans un article de *Cronica Romanului* (no. 11, Novembre 1936) que la place la plus propre du dit tropaire ne serait qu'à l'intérieur de l'Epiclèse et à savoir avant sa formule finale : „Et faites ce pain le corps précieux de votre Christ...”

Mais l'étude du développement du texte des missels orthodoxes nous montre que le tropaire de la Tierce a été introduit plus tard dans le rite de l'Epiclèse et la manière de son emploi a été différente. On le trouve placé tantôt avant, tantôt à l'intérieur de l'Epiclèse. La plupart des missels grecs actuels et même quelques slaves ne l'ont pas non plus. Donc la tradition et la pratique d'Eglise ne peuvent soutenir la thèse de Mr. Iordache.

D'autre part, le principe de la logique est contredit d'une manière frappante par la position de ce tropaire au milieu de la prière de la consécration. Quiconque poursuit le fil des idées de l'Epiclèse de la messe de St. Jean Chrysostome et surtout de celle de St. Basile le Grand s'en convaincra.

De plus, par son contenu, le tropaire de la Tierce a le caractère d'une prière préparatoire ou de purification regardant le prêtre. Par sa nature donc, il est indiqué avant la prière, par laquelle le sacrifice est sanctifié. Ceci est un principe naturel qu'on trouve énoncé dans la cinquième catéchèse mystagogique de St. Cyrille de Jérusalem.

Il faut remarquer enfin qu'il ne peut s'agir d'une concordance grammaticale entre les temps du verbe „envoyer” de l'Epiclèse et du tropaire, puisqu'ils se réfèrent aux actions d'Esprit-Saint différentes qui ne se développent pas sur le même plan et ni dans la même direction. La tentative d'en fournir un argument nouveau en faveur de la position actuelle du tropaire de la Tierce dans les missels roumains est arbitraire.

Donc nous pouvons à juste titre dire : premièrement le tropaire de la Tierce et puis l'Epiclèse !

TRANSCRIEREA MUZICII PSALTICE IN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

Problema transcrierii muzicii psaltice preocupă de multă vreme unele cercuri muzicale. Faptul acesta dovedește, că problema are în sine o deosebită importanță și reclamă o deslegare. În timpul nostru ea s'a pus și mai accentuat. Preoți și profesori muzicanți o cer. Într'un referat îndreptat Inaltei Chiriarhii, astă toamnă, eu însumi am propus și cerut acest lucru, întărindu-l cu câteva considerente, pe care un referat le putea îngădui.

Rezolvarea problemei transcrierii muzicii psaltice este reclamată de trei necesități imperioase, și anume :

1. Culturală-artistică, care comandă ca această muzică să fie cunoscută și în cercuri muzicale străine de practica catedrei și a străinii.

2. Pur bisericească, care comandă, ca notația acestei muzici să fie încadrată de cât mai multă precizie, și dacă se poate, chiar de perfecțiune ;

3. Pur tehnică teoretică, care comandă să se fixeze gamele bisericești ; să se precizeze sunetele, —dispoziția lor în cadrul gamelor — ; să se înlăture tot ceea ce îngăduința sau neștiința vremilor au așternut în casa muzicii bisericești.

Aceste trei cerinți nu pot fi satisfăcute de cât ținând seamă de o severă și serioasă pregătire științifică muzicală. Transcrierea muzicii psaltice nu poate fi făcută oricum, deci nu poate fi lăsată la discreția unor oameni slab pregătiți sau stăpâniți de considerente mărunte. Cu alte cuvinte o disciplină din cele mai severe trebuie să prezideze o atare operă. Și lucrul acesta cu atât mai mult se impune în țara noastră, unde graba în adevăr strică treaba, unde pregătirea în unele direcții, este de multe ori superficială, unde îndrăsneala și improvizația oamenilor — în nu importă ce domeniu — întrec marginile închipuirii și unde setea de înnoire e deadreptul patologică.

Problema ce ne preocupă fiind deci o problemă adâncă, ea trebuie atacată cu un bun aparat științific. Considerente sentimentale, personale, diatribe doctrinare sau dispoziții autoritare, nu au ce căută în rezolvarea acestei grele și serioase probleme.

Ca punct de plecare în rezolvarea problemei puse, se impune o *cunoaștere aprofundată a evoluției muzicii bisericești orientale*. Și când zic, eu, cunoașterea evoluției muzicii bisericești orientale, înțeleg să încep cu studiul celor mai vechi documente muzicale bizantine. Din studiul acestor documente vor ieși datele precise, nu numai cu privire la transcrierea muzicii psaltice, dar și la valoarea acestei muzici.

În vechile texte muzicale bizantine, din veacurile X-XV, vom întâlni o serie de semne — indicatoare ale sunetelor — cari se întâlnesc și în notația psaltică a veacurilor XVI-XIX.

Valoarea lor este aceeași într'un mileniu.

Aceste semne, cu o valoare precisă, arătată de documente, pot fi transcrise în notația lineară, fără vreo atingere a linii melodice sau a originalității acestei linii. Preciziunea semnelor, și deci a sunetelor corespunzătoare, nu dă loc la echivocuri.

Incepând cu veacul al XVI-lea și culminând cu veacul al XVIII-lea, numărul semnelor muzicale, al așa numitelor *consonante*, cari indicau nuanțele sunetelor, se înmulțesc foarte mult. Numărul lor este de altfel o indicație a valorii lor.

În tratatele teoretice muzicale din veacurile XVII și XVIII, ca și în colecțiile de cântec bisericesc, se întâlnesc aceste caractere (semne) psaltice. În enumerarea lor, grafia lor ca și în nomenclatura lor, manuscrisele concordă.

Inmulțirea acestor semne se datorește faptului următor: Muzica bisericească se influențează de arta muzicală străină, în deosebi orientală¹. Caracterul ei simplu, liniștit, sobru și pios este alterat prin acceptarea acestor felurite, și curioase chiar, influențe. Opera celor vechi suferă o mare transformare în urma acestor infiltrațiuni străine. Muzică profană, muzică populară locală, din regiunile asiatice grecești sau din regiunile mai îndepărtate, persane, arabe, curde, armenie, se introducea în biserica ortodoxă a răsăritului. Cânt-

1. Vezi studiul meu: *Manuscrise psaltice grecești din veacul XVIII în Biserica ortodoxă română*, LII (1934), nr. 3—4, pp. 180—188.

tăreți ai bisericilor vechiului Bizanț se făceau interpreții acestei arte noi, și împlinind de multe ori îndoitul rol de cântăreț de strană și cântăreț de lume, amestecau și în pura melodie bisericească, elementele socotite estetice și artistice de aiurea, elemente disparate, pe care, dubla lor meserie, nu le mai putea despărți. Un nou fel de a înfățișa cântarea bisericească fu adoptat, anume: felul de a cânta oriental, cerut de însăși ființa acestui cântec. Pentru a da expresia noului fel de a cânta oriental, s'a simțit nevoia înmulțirii semnelor existente, care conduceau cântarea bisericească.

Cu toate acestea, foarte adesea ai impresia, că prin înmulțirea acestor semne de nuanțare sau de expresie — presupuse — se urmărea mai puțin o interpretare muzicală, cât mai ales o îmbogățire a grafiei și terminologiei muzicale. Aceasta nu servea la altceva de cât la colorarea științifică, teologico-filosofică, a artei muzicale.

Dacă cercetăm manuscrisele teoretice psaltice din veacul al XVIII-lea de pildă, — care reprezintă apogeul dezvoltării notației psaltice — ne convingem de adevărul, că grecii aveau o mare dragoste și încercau o deosebită plăcere, a filozofa și teologhisi în problemele muzicale teoretice. Iar cercetând manuscrisele de cântec din veacurile XVII și XVIII, ne convingem și de un alt adevăr: că aceste semne de nuanțare și expresivitate interesează mai mult prin grafia lor de cât prin indicația lor interpretativă. De aceea foarte adesea întâlnim un semn într'un manuscris, și alt semn în alt manuscris, în același loc. Peregrinarea semnelor muzicale este foarte frecventă în această epocă¹. Astfel că, valoarea lor interpretativă nu e nici de cum precisă, ba încă dă loc la o largă confuzie.

Subiectivismul interpretativ este foarte pronunțat; iar varietatea și diversitatea acestor semne dovedesc foarte puțină lor întrebuințare interpretativă, propriu zisă. Este vorba mai de grabă de o grafică muzicală decât de o indicație interpretativă muzicală. Un adevărat labirint grafico-muzical, fără valoare pentru cântecul bisericesc. Căci nimeni nu poate spune exact, ce nuanță cere cutare semn

1. Să se vadă manuscrisele grecești nr. 33, 34, 147, 760 manuscrisul românesc nr. 61 de la Academia Română și studiul meu: *Les idiomes et le Canon de Noël*, Paris 1932.

muzical. Mai de grabă, nuanța depinde de interpretul respectiv de cât de semnificativ grafic. Această fază de corupere a muzicii bisericești vor să o corijeze, la începutul veacului al XIX, trei muzicanți, buni cunoscători ai muzicii orientale anume: Mitropolitul Hrisant al Prusei, Hurmuz Hartofilaxul și Grigore Protopsaltul. Aceștia reducând o seamă de semne, concentrând pe altele, fixând gamele (scările muzicale), adoptând un ritm nou (mensuralismul), ne dau notația de azi. Rezultatul, așa zisei lor reforme, a fost numit *sistema cea nouă*. Adusă la noi în țară de Petru Efesiu este adoptată, — între alții — de ieromonahul Macarie, care o și răspândește prin traduceri și școlile sale. Chiar în *sistema cea nouă*, semnele de nuanțare, așa reduse cum sunt, totuși nu au o interpretare precisă. Aceasta atârnă, foarte adesea, de executant. Tratatele teoretice dau indicații quasi-aproximative, o destul de curioasă și echivocă tălmăcire a semnelor, în deosebi a consunantelor. De aceea doi psalți, din aceeași școală chiar, nu vor interpreta la fel aceleași hypostase (caractere). Mai mult încă, același psalt va tălmăci în mai multe feluri un hypostas oarecare, după dispoziția, împrejurarea și motivele ce i se prezintă.

In interpretarea personală a acestor semne muzicale, în felul oriental de a cânta muzica bisericească (ifos de Țarigrad) în mobilitatea și nestabilitatea sunetelor, văd unii stilul și originalitatea acestei muzici. De aci și ideea că această muzică nu poate fi transpusă în notație occidentală. Eroare profundă! Sînt semne — indicatoare de sunete — a căror valoare fiind precisă, transcrierea lor, prin sine, devine justă și fără echivoc. Sînt semne, — indicatoare de nuanțe — care pot fi identificate și precizate, considerând prezența lor într'un număr cât mai mare de documente. Sînt semne — presupuse indicatoare de nuanțe — a căror valoare nu poate fi urmărită, nici în tratatele teoretice, nici în cele de cântec. Acestea sînt semne chironomice a căror înlăturare nu înseamnă nici o pierdere și nici o atingere a originalității muzicii bisericești. Căci această originalitate depinde de caracterul ei distinct, de stilul ei; iar nicidecum de maniera orientală de a o prezenta, sau de încercarea de a introduce în viersuirea ei indicațiile chironomice. De altfel majoritatea acestor semne au fost înlăturate de reforma celor trei la începutul veacului al XIX-lea

— teoreticește vorbind — fiind socotite chiar de ei, că se integrează în epoca de decadență a muzicii bizantine, epocă bine cunoscută și identificată de însăși manuscrisele bizantine din veacurile XVII și XVIII.

Evident, încercarea lui Gavriil Muzicescu (1885) de a transpune în notație lineară cărțile rituale de psaltichie, nu putea să reușească. Necunoscător al muzicii noastre bisericești, o ignorează complect. În același timp căuta să împământească la noi o veche practică rusească și obișnuință rituală. Nereușita lui Muzicescu se datorește, nu atât faptului că Sf. Sinod n'a aprobat opera sa, ci faptului că lucrarea sa nu avea o bază științifică. Ea purcedea din voința unui om — muzicant — de a înnoi, după a lui socotință, ceea ce i se părea vechiu și necorespunzător timpului. Cei doi asociați ai săi — psalți emeriți —, câștigați ideii de a transforma strana, nu puteau contribui științificește la susținerea operei. Ei acceptau pur și simplu transformarea și simplificarea voită de maestrul Gavriil Muzicescu.

Tot așa și încercarea maestrului D. G. Kiriac de a ne da „Cântările liturgiei pentru copii și popor“ (1926) n'a prins, deși avea aprobarea Sf. Sinod și a Ministerului Instrucțiunii. Și n'a prins pentru că ignora cântarea bisericească. De altfel maestrul însuși ne spune în prefață: „Cântările vechi bisericești, așa cum le cântă cântăreții la strană, sunt prea grele pentru copii și nu le pot cânta..“. Iar mai departe: „Am căutat să compun melodii clare și tot de odată pătrunse de spiritul evlavios și sărbătoresc al cântărilor tradiționale din biserica noastră“. „Pe lângă cântările compuse de mine, am păstrat și câte ceva din cele cunoscute și obișnuite în biserică“. Cu toate acestea cântările nu înfățișează stilul și nu dau aroma cântecului bisericesc. Oare cari fragmente populare și înlănțuiri de sunete frecvente în gamele populare, nu pot înlocui atmosfera, în care trăiește cântecul bisericesc. Dacă maestrul Kiriac ar trăi acum, când am reușit să dau la iveală o serie de cântări simple, curate și autentice din veacurile XI—XIV, sînt convins, că ar fi dat cu totul altceva. El ar fi înțeles stilul și puritatea cântecului bisericesc.

Orice încercare s'ar face de a da viață muzicii actuale bisericești — chiar găsindu-se o formulă magică de transcriere, ce ar mulțumi și pe cei ce vor să o păstreze

asa cum este, dar să o modifice în părțile esențiale — nu va putea reuși, pentru că actuala muzică bisericească reprezintă termenul quasi-final al unui lung proces de decadență (vezi prefața ieromonahului Macarie la *Irmologhionul* său, Viena 1823). Opera de înnoire și curățire făcută la anul 1814 nu pornea de la un izvor curat, de la un studiu al muzicii părinților, poezilor și scriitorilor evului mediu, ci pornea dela muzica timpului lor, pe care reformatorii o rotunjeau în parte și o „evropenizau“, pe cât mijloacele și cunoștințele lor le îngăduiau. De la ei până azi, muzica bisericească, în special la noi, a suferit influențe de altă natură: coralul nemțesc și opera rusească, respectiv muzica italiană.

Există, de bună seamă, elemente viabile în actuala muzică bisericească, cari pot fi păstrate. Se impune chiar păstrarea lor, întru cât atestă originalitatea artei muzicale bisericești. Există în vechile documente o mare cantitate de elemente viabile, care pot fi utilizate cu mult folos, nu numai în arta muzicală bisericească, dar în arta muzicală în genere. Aceste elemente pure, fie din arta actuală, fie din cea veche, înfățișează stilul și originalitatea muzicii bisericești.

Acestea pot fi transcrise cu precizie. Ortografia lor nu prezintă complexități inutile. Toate celelalte elemente de împrumut, infiltrațiile asiatică, așa de bogate, care denaturează cântecul bisericesc, și îl face straniu câteodată, elemente cari nu se întâlnesc în vechile documente, trebuiesc înlăturate de plano. Ele îngreuiază transcrierea, întunecă originalitatea și specificul cântecului bisericesc. Înălăturând aceste elemente, dela sine se înlătură marele număr de semne muzicale — labirintul grafico-muzical din veacurile XVII și XVIII, — cari interveneau în scrierea muzicală, reclamate de maniera de a cânta oriental și de infiltrațiile multiple exotice. Căci un mare număr din aceste semne s'au păstrat în tradiția și obișnuința cântăreților, cu toate că grafia lor a fost înlăturată.

Aceleași semne, cari trec în sistema cea nouă, cari nu-și găsesc ființa în vechile documente, cari nu aduc nimic din punct de vedere estetic sau ritmic, pot fi simplificate, corectate și precizate în transcriere. Ele nu reprezintă mare lucru. S'a căutat prin ele a se însemna—grafic—meșteșugul de interpretare al unui psalt sau cântăreț — oare care, și atâta tot. Altul a venit și a notat meșteșugul său

de interpretare. S'a produs o confuzie, pe care noi cei de azi căutăm, unii s'o explicăm, alții s'o justificăm chiar, mergând până a o socoti ca făcând parte integrantă din însăși ființa cântecului bisericesc. Eroare capitală! Căci aceasta ar fi, ca și cum ar încerca cineva, într'o partiție de operă, să însemne — grafic — tot meșteșugul de interpretare al unui cântăreț, apoi al altui cântăreț și așa mai departe.

Din cele expuse, gândesc, că ne-am lămurit asupra valorii textelor psaltice și importanței lor. *Deci, o simplificare a cântecului psaltic, prin confruntarea și compararea textelor vechi, pentru a avea cea mai bună și mai curată versiune, ne dă o transcriere precisă și perfectă. O astfel de lucrare poate fi socotită serioasă, științifică și bogată în rezultate.* Ea ar înlătura impreciziunea, elasticitatea și libertatea, vinovată foarte câte odată, în artă.

Textele neumatice rămân pentru cercetători și specialiști. Ceilalți trebuie să aibă la îndemână textul muzical transcris. Acest text nu mai poate da loc la aproximații și derobări muzicale.

Dacă ar fi vorba numai de transcrierea muzicii bisericești, precizând unele semne, reducând și excluzând pe altele, atunci lucrul în sine n'ar prezenta o greutate prea mare. Avem la îndemână aparatul științific — documentar, care rezolvă problema. Alta este greutatea cea mare, și învierea vechiului ritm, bogat în mijloace și înfățișări artistice. Pentru aceasta se cere, pe de o parte: Cunoștinți largi și variate, atât în domeniul muzicii bisericești bizantine și apusene, cât și în domeniul muzicii în genere. Iar pe de altă parte, o vedere limpede și justă a problemei — fără a ține seamă de persoane și rutină — afirmând curajos *diatonicitatea muzicii bisericești și deci înlăturarea gamelor cromatice și enarmonice, game datorite corupțiunii cântecului bisericesc.* Acesta este nodul problemei.

Pentru asta se cere a întâmpina și un înțeles superior acolo unde trebuie, încredere în opera celor cunoscători ai lucrului în sine și evident disciplina strării și cântecului liturgic.

Aceasta ar putea veni grabnic, dacă se socotește opera rânduiri și transcrierii muzicii vechi și psaltice bisericești ca un moment, în adevăr, cultural în biserică și salvator al disciplinei liturgice muzicale, tot de odată.

Deci problema transcrierii muzicii bisericești trebuie

pusă în întregul ei. Iar pentru reușita operei se impune:

a) Textele vechilor documente liturgice-muzicale, declarate normative.

b) Păstrarea elementelor viabile din muzica psaltică.

c) Diatonicizarea muzicii bisericești, care ar aduce purificarea ei în însăși ființa ei.

d) Înălțurarea tuturor elementelor străine oricare ar fi proveniența lor.

e) Interzicerea de a se cânta în biserică muzică, ce nu întrunește caracterul muzicii pure bisericești, fie că această muzică ar fi populară, națională, savantă, etc.

f) Fixarea unui canon liturgic-muzical.

Preotul I. D. Petrescu

LA TRANSCRIPTION DE LA MUSIQUE PSALTIQUE DANS
L'ÉGLISE ORTHODOXE ROUMAINE

R é s u m é

Le problème de la transcription de la musique psaltique, dans l'église orthodoxe roumaine, interesse de plus en plus les milieux musicaux et ecclésiastiques. Pour résoudre ce problème, il faut tenir compte des données fournies par les anciens documents byzantins. Sans cela on ne peut pas arriver à des résultats satisfaisants ; donc la question doit avoir une base scientifique. Les préoccupations d'ordre personnel, sentimental, même doctrinaires doivent être écartées.

Tout d'abord, s'impose l'élimination des couches successives qui ont déformées l'ancien chant de l'église byzantin, c'est-à-dire les influences orientales, persanes, arabes, arméniennes, etc. En suite, la simplification et la coordination des caractères musicaux, surtout ceux qui expriment l'interprétation. Ainsi est-il possible d'arriver à la purification de la ligne mélodique byzantine, à la reconstitution heureuse et la transcription précise de cette musique.

Cette operation constituerait une véritable réforme du chant d'église actuel. Pour mener à bien cette tache, il faut proclamer souverains les anciens textes musicaux, conserver les éléments viables de la musique psaltique, rejeter les éléments étrangers et diatoniser la musique d'église. C'est là une tache bien dure, qui doit être soutenue et encouragée par les organes officiels.

CÂND A APĂRUT ALFAVITA SUFLETEASCĂ ?

Bibliografia românească veche, prețioasa publicație a lui Ion Bianu și Nerva Hodoș, întregită în vremea din urmă, va trebui, cu alt prilej, să fie reeditată cu adausuri și îndreptări, pe care cercetări mai noi le-au scos la iveală. În rândurile care urmează voi atrage luarea aminte asupra unei cărți vechi românești, cunoscută de autori, însă greșit datată.

În volumul al II-lea al acestei bibliografii, supt nr. 483, pp. 300—301, se descrie cartea *Alfavita cea sufletească*. Exemplarul cunoscut de autori nu cuprindea foaia de titlu, din care ar fi aflat locul și data apariției, totuși ei le stabilesc, fără urme de îndoială: Iași, 1785.

În vremea care a urmat, numărul exemplarelor acestei cărți aflate în biblioteca Academiei Române, s'a ridicat la patru. Dintre acestea, unul singur cuprinde foaia de titlu, dar și acela, din păcate numai partea superioară a ei, așa că locul și data apariției care se vor fi aflat în partea inferioară, încă nu le aflăm în chip sigur.

Totuși, se poate spune că *Alfavita sufletească*—acesta e titlul corect—s'a tipărit, într'adevăr, la Iași, unde se afla singura tipografie a Moldovei, pe vremea apariției sale. Dar data propusă de autorii *Bibliografiei românești vechi*, este greșită.

Titlul cărții, atâta cât avem la îndemână, ne-a păstrat numele voevodului și al mitropolitului, în zilele cărora s'a tipărit lucrarea. După cum se vede mai jos, cel dintâiu este Matei Ghica voevod, care a domnit în Moldova între 3 Iulie 1753—(29) Fevruarie 1756; iar mitropolitul este Iacov Putneanul, care a păstorit acolo, între 1750—1761. Așa dar, cei doi ani și jumătate ai domniei lui Matei Ghica voevod în Moldova, alcătuesc tot deodată răstimpul în care este cuprinsă data apariției acestei tipărituri.

Se poate spune însă mai mult decât atât.

Același titlu al cărții este încadrat într'un chenar înflorit și cu un frontispiciu, identice cu acelea aflate în

Bucvarul, tipărit la Iași în 1755. Chenarul este însă puțin mai larg decât acela din *Bucvar*, prin adăogirea unui mic motiv ornamental, în părțile laterale ale frontispiciului, repetat probabil și în partea inferioară, spre a cuprinde rândurile titlului mai lungi decât cele din titlul *Bucvarului*. Apoi, foaia de titlu poartă pe verso aceeași icoană a Maicei Domnului cu pruncul Iisus în brațe, aflată și în *Bucvar*. În sfârșit, formatul celor două tipărituri este identic.

Astfel sântem aproape de adevăr, dacă — înlăuntrul răstimpului la care ne am oprit mai sus — socotim apariția *Alfavitei sufletești* în anul 1755, cu treizeci de ani înaintea datei stabilite în *Bibliografia românească veche*.

Iată titlul cărței, atâta cât ni s'a păstrat, cu indicațiile bibliografice :

А Л Ф А В И Т А
С У Ф Л Е Т Е А С К Ъ

Спре фолосекъ де оцие а тсѣсрѣръ | чѣлѣръ че вѣръ сѣ
вѣцѣскъ лѣи | Дѣнезѣс къ кѣнѣ пѣчѣре. Ыкѣмъ | .ѣтѣю .ѣтрѣ
ѣчѣсташъ кѣнѣ тѣнѣрѣтѣ. А зѣлеле прѣ Дѣминѣтѣсѣи, | шѣ прѣ
Дѣнѣцѣтѣсѣи Дѣминѣсѣи нѣ|стрѣ, Іѣ Мѣтѣи Гѣкѣ | вѣѣвѣдѣ.
Кѣ Благословѣнѣа | шѣ къ тѣатѣ кѣлѣтѣлѣ [прѣкѣфѣи]|цѣтѣсѣи
Мѣтѣрополѣтѣ [Кѣрѣс Кѣрѣ] | ЫКѣмъ... ¹.

In-8° mic de 5 foi nenumerotate + 253 foi numerotate, 19 rânduri pe pagina încadrată în chenar simplu. Caietele numerotate dela А. АБ. АГ—ДБ. ДВ К. Titlul încadrat într'un chenar înflorit și cu un frontispiciu, identice cu acelea întrebuintate la *Bucvarul*, tipărit la Iași în 1755 (cf. Bianu-Hodos, II, nr. 294, pp. 130-132). Pe verso, aceeași icoană a Maicei Domnului cu pruncul Iisus în brațe aflată și în cartea amintită, poate cu aceeași inscripție, în partea de jos: „Bucură-te ceia ce ții pro ceia ce ține toate“.

Pe celelalte patru foi liminare urmează cuprinsul cărței și o introducere reproduse aici:

1. În ultima vreme am dat peste un manuscript dăruit Academiei Române de C. Erbiceanu, care cuprinde o copie mai nouă a acestei cărți. El poartă nr. 3796, are același format ca și tipăritura, dar conține numai 59 f. nenumerotate, textul fiind contaminat și trunchiat către sfârșit.

Titlul manuscriptului, în negru și roșu, reproduce cu neînsemnate lipsuri titlul tipărit, întregindu-l, și confirmă întocmai data apariției acestei cărți, așa cum am stabilit-o mai sus. Mă voiu mărgini să-l transcriu aici:

ALFAVITA SUFLETEASCĂ Spre folosul de obște a tuturor celor ce vor să viețuiască lui D[u]mnezeu cu bună plăcere: Acum întâiu tipărită, în zilele prea luminatului și prea înălțatului Domnului nostru Ioan Matei Ghica Voevod. Cu blagoslovenie (*sic*) și cu toată cheltuiala Preaosfințitului mitropolit Chiriu chir IACOV: În sfânta mitropolie în Iaș[i] Leat 1755 De Grigorie Stanovici tipograf.

Apoi continuă cu o notiță a copistului din Țara Românească, Chesarie ierodiaconul, pe cât se pare dela mănăstirea Cernica, a cărei pecete se află pe verso

INSEMNAREA CAPETELOR CARE SE AFLĂ IN CARTEA ACEASTA
PARTEA DINTÎI

Cap. 1. *Pentru neînțelegerea și cea de tot necunoștință a lui Adam, care s'au făcut lui și întâi pricină de cădere.*

List. 11.

Cap. 2. *Pentru că să cuvine cu înțelepciune a lucra și a păzi poruncile Domnului.*

List. 16.

Cap. 3. *Pentru că cine nu lucrează cu înțelepciune și nu o curățește pre dânsa, are înțelepciune nedreaptă.*

List. 22.

Cap. 4. *Că până întru atâta osteneală și nevoință este cineva pentru lucrarea cea duhovnicească, până când nu va veni întru luminarea cunoștinței.*

List. 28.

Cap. 5. *Pentru că întru toate să cuvine a urma cunoștinții și înțelegerii, de cât trupului celui dobitocesc.*

List. 34.

Cap. 6. *Pentru că să cuvine mai întâiu a cinsti postul și a avea la toate înfrânare.*

List. 38.

Cap. 7. *Pentru ca să nu ne robim cu desfătărilor cele dulci ale trupului, ci pururea să căutăm mângâierea cea sufletească întru Domnul.*

List 43.

Cap. 8. *Pentru că de-a pururea întru toate să cuvine a urma înțelepciunii, iară nu dobitoceștilor pohte trupești.*

List. 48.

Cap. 9. *Pentru ca să nu ne rănim cu fețele și să nu ne robim cu pohta cea trupească.*

List. 54.

Cap. 10. *Pentru ca să nu ne supunem cugetelor curviei, nici pohtelor celor scârnave.*

List. 57.

Cap. 11. *Pentru că n'au fost din început omului pohta cea trupească, ci din călcarea de poruncă a lui Adam neamului nostru s'au întâmplat.*

List. 65.

Cap. 12. *Pentru ca să nu-și lipească omul inima sa către lucrurile cele de acum, și să nu caute odihnă și mângâiare întru dezmierdările cele pământești, fără numai întru singur Domnul Dumnezeu pururea să caute.*

List. 74.

foaiei de titlu. Ea dovedește circulația încă vie a acestei cărți peste care trecuseră 65 de ani :

Iară acum scoasă de mine robul lui D[um]nezeu Chesarie erodiiakon cel cu mâna de țărână. Iară cine va ceti, spre folos sufletului îi va fi și pre mine păcătosul mă va pomeni : Începând a scrie de la leat : 1820 aprilie 14 : În zile[le] luminatulu[și] și prea înălțatului D[om]nu Ioan Alecsandru Nicolae Suțul voevod întru cea de[-a] treia d[om]nie a mării sale, luată după o carte de tipari a sfinții sale părintelui Grigorie ieromonahul și eclisiiarh al sfinteii mănăstiri Bistrița

PARTEA A DOUA

Cap. 1. Pentru ca să ne păzim în toate lucrurile de mândria și lauda deșartă. List. 81.

Cap. 2. Pentru ca să nu să bucare omul de cinste foarte, și de mândria omenească, că sânt amăgitoare. List. 89.

Cap. 3. Pentru ca să nu ne mândrim nici cu un lucru în lumea aceasta. List. 95.

Cap. 4. Pentru că întru toate totdeauna să cuvine a ne smeri înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor. List. 104.

Cap. 5. Pentru ca să nu fi să pară pentru tine, mai mult de puțin ceva. List. 112.

Cap. 6. Pentru ca să nu osândești pre alt cineva, și mai rădăos să-ți vezi răutățile tale. List. 120.

Cap. 7. Pentru ca să ne păzim de răs, și de vorbele cele deșarte, și de cimpoeștituri. List. 126.

Cap. 8. Pentru ca să ne căim totdeauna, și să plângem pentru greșalele noastre întru această Vale a plângerii. List. 132.

Cap. 9. Pentru ca să ne aducem aminte totdeauna de moarte, și să nu ne înșelăm cu lucrurile cele stricăcioase ale aceștii lumi. List. 139.

Cap. 10. Pentru că în lumea aceasta, nu iaste nici un lucru de odihnă, numai întru sîngur Domnul Dumnezeu au iaste odihna vecică (sic). List. 145.

PARTEA A TREIA

Cap. 1. Pentru ca să nu fim iubitori de argint, ci să avem nădejde numai spre sîngur Dumnezeu. List. 152.

Cap. 2. Pentru ca să nu pizmuești asupra cuiva nici pentru vreun lucru a lumii aceștia. List. 158.

Cap. 3. Pentru ca să nu ne mâniem asupra cuiva, și să fim aducători aminte de răutate. List. 164.

Cap. 4. Pentru ca să nu te scârbești foarte fiind întru scârbe. List. 169.

Cap. 5. Pentru că toți sfinții întru scârbe și întru necas ș-au chiețuit toată viața lor. List. 176.

Cap. 6. Pentru ca să răbdăm vitejaște, toate cele ce ne vin asupra. List. 184.

Cap. 7. *Pentru ca să nu ne lenevim, ci pururea să fim priveghitori întru lucrurile lui Dumnezeu.*

List. 193.

Cap. 8. *Pentru ca să nu ne lenevim, nici să ne mâhnim; ci tot deauna să fim cu inimă bună, zioa și noaptea, și să ne grijim de sine.*

List. 202.

Cap. 9. *Pentru ca să ne deșteptăm noi tot deauna cu îndurarea inimii și cu căldură către Domnul.*

List. 211.

Cap. 10. *Pentru ca să avem toată dorirea noastră către Dumnezeu, și cu dragoste să ne lipim către dânsul.*

List. 216.

Cap. 11. *Pentru ca să avem dragoste către însuși Dumnezeu, și nimică să nu cinstim mai întâi mai mult decât dragostea lui.*

List. 219.

Cap. 12. *Pentru cele cinci Stihoslovii de strigare cu dragoste către Dumnezeu.*

List. 224.

„Iară aceste capete nu pot fi priimate așa, ci la vremea sa să priimesc. Când cine de ce patimă va fi mai mult biruit și luptat, ca să-ș ia și dohtoria sufletului său. Pentru aceasta dară, de vei fi biruit de îmbuibare, și de beție, citește mai adeseori capetele ce ți să cuvin. Sau de vei fi biruit de lene, sau de nepurtare de grijă, sau de curvie, sau de mândrie, sau de mânie, sau de zavistie, sau de altă oare care patimă. Atuncea mai virtos capetele ce ți se vor cuveni pentru lupta ta, mai adeseori să le citești. Că mare ajutoriu, și dohtorie vei câștiga sufletului tău. Căci că pentru lupta și războiul tuturor patemilor acestora, pre cât au fost cu puțință spre împotrivirea luptelor s'au scris întru această carte. Ca ori cine va citi aceste capete cu osârdie, și va lua polzuială, și ajutoriu sufletului său. Și pre mine păcătosul, întru a sa dragoste și rugăciune, neuitat să mă aibă rogu-mă. Ca și el să fie de Domnul Dumnezeu pururea pomenit, și miluit. Acum, și în zioa judecății. *Amin.*“

Textul începe cu un capitol introductiv, care nu este pomenit în cuprinsul reprodus mai sus, intitulat: „Pentru că să cade a ne bucura numai întru Domnul, iară nu pentru lucrurile cele stricăcioase ale aceștii lumi“ (ff. 1^r—10^v).

Iar la sfârșit (f. 253^v) se găsesc aceste versuri ale

corectorului, care era și traducătorul cărții, Evloghie monahul:

*Această Alfavită fiind întâiu Slovenească,
S'au scos acum în Limba Românească,
Cu porunca sfinției sale Iacov Mitropolitul,
Dar diorthosită de mine Evloghie smeritul.
Rogu mă dar vouă, de Obște cetitori,
Ca să fiți greșalelor mele lesne ertători,
Nu numai unde va fi lipsa Slovelor,
Ci mai multă pentru așezarea slogurilor,
Ca precum orbul umblând nu-i fără poticnire,
Așa și cel neînvațat fără greș la tâlcuire.*

Versurile de mai sus, reproduse și de Bianu-Hodoș în *Bibliografia românească veche*, II, p. 300, puteau fi folosite pentru stabilirea aproximativă a datei la care a apărut această carte. Ele amintesc pe Iacov mitropolitul, fapt care indică, mai vag ce-i drept, dar lămurit, că *Alfavita sufletească* s'a tipărit în anii păstoriei acestuia, deci, între 1750—1761, și în nici un caz în 1785.

Pe temeiul celor expuse mai sus, data la care a apărut această carte, este însă precisată cu mai multă siguranță.

N.-A. Gheorghiu

LA DATE DE L'APPARITION DU LIVRE ALFAVITA SUFLETEASCĂ

R é s u m é

Le livre roumain *Alfavita sufletească*, traduit du slave et mentionné par Bianu et Hodoș comme imprimé à Iassy l'année 1785, fut imprimé durant le règne de Mathieu Ghyska (1753—1756), qui est cité dans le titre du livre, probablement en 1755.

VÂRSTA HIROTONIEI CLERICILOR.

1. *Despre condițiuni în general, pentru admiterea în cler.* Insemnătatea și sfințenia slujbei ce se transmite membrilor clerului prin taina hirotoniei, de a contribui la desăvârșirea omului în virtute și pietate, prin lucrarea directă a lui Dumnezeu¹, a determinat Biserica să pretindă chiar de la început, condițiuni și calități deosebite dela cei cari doresc să fie primiți în rândul membrilor ierarhiei². În Sf. Scriptură și mai ales în epistolele Sf. Apostol Pavel către Tit și Timotei³ sunt arătate aceste calități, dar nu în mod amănunțit. De aceea autoritatea legislativă a Bisericii a căutat să le determine cât mai precis, fixând în același timp și impedimentele care fac pe cineva nevrednic de demnitatea preoției⁴. Între calitățile cerute candidaților la hirotonie, sunt unele a căror lipsă face ca transmiterea puterii sacerdotale să nu aibă loc, iar hirotonia să fie nulă de drept. Acestea sunt numite condițiuni fundamentale, ca fiind necesare în mod absolut, și se întemeiază pe prescripțiunile dreptului divin. Într'oa altă categorie sunt grupate calitățile a căror lipsă împiedică săvârșirea legală a hirotoniei, dar hirotonia odată săvârșită, în lipsa lor, nu este declarată nevalidă, ci se expune numai anumitor consecințe legale, prevăzute de dispozițiunile canoanelor, sau deduse prin analogie⁵. Din categoria aceasta din urmă face parte și vârsta, ca o condițiune pe care trebuie s'o îndeplinească toți acei cari doresc să intre în ierarhie și să exercite drepturile ierarhice în Biserică. Înainte de a arăta însă care sunt dispozițiunile canonice și legale referitoare la această calitate, socotesc necesar să insist puțin asupra condițiunilor fundamentale, pentru care

1. *Ioan Pappaluca Eutaxiu*, Τὰ περὶ ἱερατικῆς ἐξουσίας, Atena 1872. partea I, p. 57.

2. *N. Milaș*, Dreptul bisericesc, trad. rom. de D. Cornilescu și V. Radu, (Buc. 1915), p. 211; *Dr. D. G. Boroianu*, Dreptul bisericesc, vol. II, Iași 1899, p. 31.

3. Tit. I, 6-7; I Timot. III, 2-7.

4. *Arhim. Meletie Sachelaropol*, Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, Atena 1898, p. 78.

5. *I. P. Eutaxiu*, op. cit., p. 39.

nu se poate da nici o dispensă. În același timp, pentru a face să rezulte mai precis locul și importanța vârstei în cadrul acestor condițiuni, voi arăta în linii generale cum se grupează calitățile din categoria a doua, a căror lipsă împiedică hirotonia, dar n'o declară nulă.

A. *Condițiuni fundamentale.* Condițiunile fundamentale pentru hirotonie, a căror importanță a fost hotărâtă pentru totdeauna de practica Bisericii apostolice și legiurile bisericesti, sunt două ¹:

a) Prima condițiune fundamentală este *botezul*. Cel care dorește să fie hirotonit în mod valabil, trebuie să fi fost mai întâi botezat, după rânduiala Bisericii. Căci nu poate să ajungă organ al Duhului Sfânt, prin care Acesta lucrează alinația membrilor Bisericii, cineva care nu este el însuși membru al acestei dumnezeiești instituțiuni ². Și fără botez, care este poarta de intrare în creștinism și baza tuturor celorlalte sf. taine, la care are dreptul orice creștin vrednic, nimeni nu poate fi membru al Bisericii ³. Hirotonia unui nebotezat este nulă de drept și nu transmite celui hirotonit nici o putere. Această nulitate nu este declarată în mod categoric în izvoarele dreptului Bisericii răsăritene. Ea reiese însă cu toată temeinicia din practica veche a Bisericii și poate fi dedusă cu ușurință din doctrina Ei ⁴. Căci atâta vreme cât omul rămâne în păcatul strămoșesc, nebotezat, nu se poate stabili nici o legătură legală între el și Dumnezeu și cu atât mai mult nu poate ajunge, cum am spus, organ al Duhului Sfânt. Intre validitatea botezului și validitatea hirotoniei a existat dela început o strânsă dependență, evidențiată mai ales cu ocazia discuțiunilor asupra validității hirotoniilor diferiților shismatici. Biserica a recunoscut ca valide numai hirotoniile shismaticilor al căror botez era socotit de asemenea valid ⁵.

1. *N. Milaș*, op. cit., p. 212.

2. *Arhim. M. Sachelaropol*, op. cit., p. 78; *N. Milaș*, op. cit., p. 212.

3. *Pr. I. Mihălcescu*, Dogma Soteriologică, București 1923—1927, fasc. 5, p. 140; *Diacon I. Popescu-Cilieni*, Există mântuire în afară de Biserică? Craiova 1935, p. 14.

4. *Arhim. M. Sachelaropol*, op. cit., p. 78; *I. Eutaxiu*, op. cit., p. 40.

5. Can. 68 Apost. (Sint. At. II p. 87); Can. 68/77, Sinod. Cart., asupra primirii clericilor Donatiștilor (Sint. At. III p. 478); Can. 8, Sinod. I ec., asupra hirotoniilor Novațienilor (Sint. At. II p. 133); Can. 19, Sinod. I ec., asupra Pavlicienilor (Sint. At. II p. 158—159); comp. *Hefele-Leclercq*, Histoire des Conciles, t. III partea II, p. 762; *Louis Sallet*, Les réordinations, Etude sur le sacrement de l'ordre, Paris 1907, p. 107; *Harduin*, Conciliorum collectio regia et maxima,

b) A doua condițiune fundamentală este aceea potrivit căreia numai *bărbații* pot primi taina hirotoniei. Ea se întemeiază pe învățătura Sf. Apostol Pavel, care a oprit pe femei să vorbească sau să învețe în Biserică¹. Urmând acestei învățături, Sf. Părinți au stabilit și ei că femeile nu pot să intre în Sf. Altar², nici să vorbească în timpul Sf. Liturghii³. Fiind nevrednice să intre în Sf. Altar, cu atât mai mult nu li se poate încredința puterea sacerdotală⁴. Numai păgânii și ereticii acordau femeilor astfel de atribuțiuni⁵. Mântuitorul Hristos însă n'a făcut părtași de darul sfințirii decât bărbați, pe Sf. Apostoli, iar aceștia la rândul lor și-au instituit urmași tot numai dintre bărbați. Dacă El ar fi socotit vrednice de această înaltă demnitate și pe femei, ar fi arătat aceasta în mod lămurit⁶. Dar puterea sacerdotală — *ιερατικὴ ἐξουσία* — nu corespunde scopului pentru care a fost creată femeia, ci o altă putere, redată limpede cu o expresie a Romanilor — *potestas dominativa domestica et materna*⁷ — corespunde acestui scop. Biserica a încredințat totuși femeilor anumite servicii bisericesti. Astfel au fost diaconisele — *διακόνισσαι*⁸ — care primeau ca și gradele

t. IV, col. 39—75; *Arhim. Apostol Hristodulos, Δοκίμιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου*, Constantinopol, 1896, p. 165.

1. I Cor. XIV, 34; I Timot. II, 12.

2. Can. 44 Laodiceea: „Ὅτι οὐ δεῖ γυναῖκας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ εἰσερχεσθαι“, Sint. At. III, p. 212.

3. *Can. 70 Sinod. VI ec.*: «Nu este îngăduit femeilor să vorbească în timpul dumnezeieștii liturghii; ci, după cuvintele Apostolului Pavel, să tacă»; text grec în Sint. At. II p. 467. *Balsamon*, în comentariul la acest canon arată că femeilor le este oprit să vorbească despre cele religioase și în afară de Biserică, în adunări: «κατὰ δὲ τὰς ἑτέρας ἐκκλησιαστικὰς συνάξεις, ἀπαρεμποδίστως λαλεῖν καὶ τηνικαῦτα γὰρ σιγᾶν ὀφείλουσιν». *Sint. At. II* p. 468.

4. *Const. Apost. III 9*: „Εἰ δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσι διδάσκειν αὐταῖς οὐκ ἐπετρέψαμεν, πῶς ἱερατεῦσαι ταύταις παρὰ φύσιν τις συγχωρήσει;“. comp. *Tertulian*, de baptism. c. 17; *idem*, de prescript. haeres. c. 41; *Balsamon*, coment la can. 15 Sinod. IV ec.: „Ἡ γοῦν μὴ δυναμένη ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ εἰσελθεῖν, πῶς τὰ τῶν διακόνων ἐνεργήσει; *Sint. At. II* p. 256.

5. *Const. Apost. III, 9*: „Τοῦτο γὰρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀθεότητος τὸ ἀγνόημα θηλείαις θεαῖς ἱερείας χειροτονεῖν ἀλλ'οὐ τῆς Χριστοῦ διατάξεως;“ comp și *I. P. Eutaxiu*, op. cit., p. 41 n. 5; *N. Milas*, op. cit., p. 212 n. 3; *Arhim. M. Sachelaropol*, op. cit., p. 79; *Arhim. A. Hristodulos*, op. cit., p. 166; *Epifaniu*, haeres. *LXIX*, c. 2.

6. *Epifaniu*, haeres. *LXXIX*, 3: „Εἰ ἱερατεύειν γυναῖκες θεῷ προσετάσσοντο, ἢ κανονικὸν τι ἐργάζεσθαι ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἔδει μᾶλλον αὐτὴν τὴν Μαρίαν ἱερατεῖαν ἐπιτελέσαι ἐν καινῇ διαθήκῃ, τὴν καταξιοθεῖσαν ἐν κόλποις ἰδίοις ὑποδέξασθαι τὸν παμβασίλεια θεὸν ἐπουράνιον, υἱὸν τοῦ θεοῦ... ἀλλ'οὐκ εὐδόκησεν“.

7. *Arhim. A. Hristodulos*, op. cit., p. 166.

8. Ele se mai numeau și *χήραι*, *προκαθήμεναι*, iar cele mai bătrâne *πρεσβύτιδες*. cf *Epifaniu*, *LXXIX*, 4: „...παρατηρητέον δὲ, ὅτι ἄχρι διακονισσῶν μόνον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπεδείχθη τάγμα, χήρας τε ὠνόμασε καὶ τούτων τὰς ἔτι γραιότερας πρεσβύτιδας, οὐδαμῶς δὲ πρεσβυτερίδας ἢ ἱερίσας προσέταξεν“.

inferioare hirotesia, fără a obține însă prin aceasta ceva din puterea sacerdotală. Sf. Epifaniu, după ce arată că femeile, în general, nu pot nici să învețe, nici să boteze, confirmă existența instituției diaconiselor în Biserică; dar accentuează că nu sunt instituite pentru săvârșirea ierurgiilor¹. Din canoanele care vorbesc despre diaconise² rezultă același lucru, deși pentru trecerea lor în catalogul clerical se folosea termenul *χειροτονία*³ și li se aplica pedeapsa *caterisirii*⁴. În realitate, hirotonia sub forma prin care se transmite puterea sacerdotală totuși propriu zise, adică episcopilor, preoților și diaconilor, nu s'a aplicat nici odată diaconiselor, căci femeile nu pot primi și exercita, sub niciun motiv, dreptul totuși. De aceea, hirotonia unei femei este nulă de drept, nu produce niciun efect, ca și hirotonia unui nebotezat.

13. *Calități a căror lipsă împiedică hirotonia candidaților, dar n'o declară nulă.* Pentru că după dreptul Bisericii răsăritene puterea sacerdotală nu se dă numai spre cinstea persoanei căreia i se încredințează, ci ca s'o exercite spre folosul oamenilor, iar pe de altă parte, această exercitare se face prin acte exterioare, care nu sunt simple acte mecanice, se cere din partea celor învredniciți cu puterea sacerdotală, să dispună de calități fizice — *φυσικά προσόντα* — corespunzătoare greutății acestor acte și de calități psihice — *πνευματικά προσόντα* — care să le dea conștiința precisă a însemnătății acestei puteri, pentru a o folosi numai unde trebuie și cum trebuie. *Credința dreaptă și o pregătire științifică* temeinică garantează formarea acestei conștiințe. Dar pe lângă aceste calități, pentru faptul că preotul în exercitarea puterii sale sacerdotale, lucrează ca organ al Duhului Sfânt și ca reprezentant al Mântuitorului Hristos pe pământ, el trebuie să aibă un caracter ireproșabil, să se bucure de încrederea tuturor și de un bun renume —

1. *Epifaniu*, haeres. LXXIX, 4; "Ὅτι μὲν διακονισσῶν τάγμα ἐστὶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ'οὐχὶ εἰς τὸ ἱερατεῦειν..." Asupra îndatoririlor diaconiselor, comp. I. P. *Eutaxiu*, op. cit., p. 41; N. *Milaș*, op. cit., p. 212 n. 5. Asupra raportului dintre diaconise și presvitere, comp. *Balsamon*, comentariu la can. 11 Laodicea (Sint. At. III, p. 181) și N. *Milaș*, *Canoanele*, v. II, partea I, pag. 89—91 (trad. Arad. 1934).

2. Spre sfârșitul sec. 12-lea instituția diaconiselor rămăsese ca o simplă amintire: „*διακόνισσα γὰρ σήμερον οὐ χειροτονεῖται...*“ *Balsamon*, coment. la can. 15 Sinod. IV ec. (Sint. At. II p. 255).

3. *Can. 14 Sinod. VI ec.* (Sint. At. II p. 337); *Can. 15 Sinod. IV ec.* (Sint. At. II p. 254).

4. *Can. 19 Sinod. I ec.* (Sint. At. II, p. 158—159).

προσὸν ἀγαθῆς ὑπολήψεως — ca să nu fie motiv de scandal turmei încredințată lui spre păstorie¹, iar prin situația lui socială să fie complet liber — προσὸν ἐλευθερίας — pentru ca nimic să nu-l împiedece de la exercitarea drepturilor pe care i le dă starea lui preoțească². Fiecare din aceste patru grupe³ cuprinde un număr de calități care se cer candidatului la hirotonie și ele formează tot atâtea opriri pentru admiterea în cler. Nu vom stăruï acum asupra tuturor, ci ne vom mărgini doar la chestiunea propusă, condițiunea vârstei, din grupa calităților fizice.

2. *Vârsta canonică și legală pentru hirotonie.* Sfințirea sacramentală stabilește o intimă și puternică legătură între cel hirotonit și biserica pe seama căreia a fost sfințit. Datorită caracterului de sfințenie al preoției, această legătură este pentru toată viața, iar cel hirotonit nu se mai poate despărți, de bună voe, de slujba bisericească primită⁴. De aceea, înainte de a primi să fie consacrat în chip solemn, potrivit rânduielii, candidatul este dator să-și facă o amănunțită cercetare de sine, să vadă dacă este convins de însemnătatea slujbei sfinte a altarului; și dacă este în stare să renunțe la sine și în mod statornic să-și împlinească, cu vrednicie, toată viața, îndatoririle duhovnicești legate de slujba pe care dorește s'o primească⁵. Biserica pentru a fi sigură că într'adevăr candidatul a înțeles însemnătatea slujbei căreia i se dedică și că e tare în convingerile lui religioase,

1. I. P. Eutaxiu, op. cit., p. 57; G. Phillips, Kirchenrecht, t. I § 47, p. 461.

2. N. Milaș, op. cit., § 67, p. 213, n. 1.

3. Arhim. A. Hristodulos (op. cit., p. 157 sq.) împarte impedimentele la hirotonie în două mari categorii: a) impedimente rezultând din lipsa calităților prevăzute de canoane, unde trece: defectele fizice, defectele morale, defectele din cauza situației sociale și defectele din anumite evenimente ale vieții private, în deosebi din căsătorie, și b) impedimente rezultând din delikte săvârșite după botez: apostasia, uciderea, ciuntirea, desfrânarea, adulterul, furtul, sperjurul, camăta. Autorul stabilește distincția între aceste două grupe de impedimente, pe considerentul că impedimentele rezultând din delikte, adică din fapte oprite de lege, presupun totdeauna vinovăția delicventului, ceea ce nu se întâlnește de obicei la cele din prima categorie. El adaugă totuși că nici impedimentele din a doua categorie, adică din delikte, nu trebuiesc socotite ca pedepse pentru delictul săvârșit.

La Romano-Catolici, defectele care împiedecă hirotonia sunt împărțite în: defecte corporale (*defectus corporis*), defecte psihice (*defectus animi*), lipsa vârstei legale (*defectus aetatis*), lipsa cunoștințelor necesare (*defectus scientiae*), defecte din lipsa credinței (*defectus fidei*), din lipsa de libertate (*defectus libertatis*), din cauza nașterii dintr'o căsătorie nelegală (*defectus legitimorum natalium*) etc.; comp. Dr. D. G. Boroianu, Dreptul bisericesc, v. II, p. 33.

4. N. Milaș, Canoanele, v. I partea II, p. 203 (coment. canon. 7 sinod. IV ec.); C. I. Diouuniotis, Τὰ Μυστήρια τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Atena 1913, p. 159, n. 3.

5. N. Milaș, Dreptul bisericesc, p. 230.

a cerut întotdeauna candidaților să aibă o vârstă anumită, când, în mod normal, facultățile intelectuale și morale sunt dezvoltate în măsura necesară acestei înțelegeri și pentru exprimarea voinței libere, cu care trebuie primită slujba preoției; căci Biserica pregătește și îndeamnă pe toți cei vrednici, către această sfântă slujbă, dar nu obligă pe nimeni s'o primească.

În Biserica răsăriteană, cei cari primesc și exercită puterea sacerdotală au fost împărțiți chiar de la început, în trei grade, formând cele trei trepte ierarhice: episcopatul, presbiteratul și diaconatul¹. Fiecare din cei rânduiți într'una din aceste trepte are o putere sacerdotală specifică și stă în legătura determinată cu a celor rânduiți în celelalte trepte². La fixarea vârstei cerută candidaților la hirotonie, Biserica a avut în vedere greutatea îndatoririlor corespunzătoare fiecărei trepte ierarhice. Căci nu este nevoie de aceeași înțelepciune și putere de înțelegere pentru toate treptele ierarhice³. Pe când îndatoririle gradelor inferioare sunt așa de simple, încât pot fi îndeplinite și de cei mai puțin înaintați în vârstă, chiar de copii, îndatoririle gradelor superioare, dimpotrivă, cer din partea candidaților multă înțelepciune și o largă experiență. În deosebi episcopii, pentru poziția înaltă pe care o ocupă, fiind cei mai mari preoți, învățători și conducători în Biserică, trebuie să dispună de calități personale, probate multă vreme cu consecvență, ca să poată servi ca pildă a evlaviei și a tuturor virtuților creștine⁴. Pentru aceasta în rânduiala canonică a Bisericii nu se întâlnește aceeași limită de vârstă pentru toate gradele ierarhice, ci după însemnătatea fiecărei trepte și îndatoririle corespunzătoare, s'a determinat și vârsta pe care trebuie s'o aibă cel care dorește să fie hirotonit în mod legal și

1. *Arhim. A. Hristodulos*, op. cit., p. 170; *N. Milaș*, op. cit., p. 214.

2. În afară de aceste grade superioare sau fundamentale, de origină divină, în Biserica răsăriteană mai există 3 grade sau trepte inferioare: *subdiacon*, *anagnost* și *psalt*. Instituirea acestora nu-și găsește însă niciun temei în dreptul divin, ci a rezultat din nevoile ulterioare ale Bisericii. Cei rânduiți în aceste trepte nu primesc și nu exercită nicio parte din puterea spirituală rezervată gradelor superioare. Consacrarea lor — acolo unde se mai practică — se face prin hirotesie, spre deosebire de consacrarea gradelor superioare, care se face prin hirotonie. (În privința deosebirii dintre hirotonie și hirotesie, comp. *Balsamon*, comentariu la can. 1 Apost., Sint. At. II p. 2; *E. Filippotu*, op. cit., II, p. 55 n. 1).

3. *I. P. Eutaxiu*, op. cit., p. 54.

4. *I. P. Eutaxiu*, op. cit., p. 64.

5. *N. Milaș*, op. cit., p. 287.

să săvârșească valid lucrările sfințitoare la care îi dă dreptul hirotonia primită.

a) *Vârsta hirotoniei episcopului*. Despre o vârstă canonică a episcopilor, care să rezulte dintr'un text precis al canoanelor, nu se poate vorbi. Canoanele cuprind date hotărâte numai pentru vârsta preoților, diaconilor¹ și pentru slujitorii din treptele inferioare. Pentru primele veacuri ale Bisericii creștine, nu găsim date sigure nici pentru preoți și diaconi. Dar din recomandările făcute lui Timotei, ca mâinile de grabă pe nimeni să nu-și pună², și lui Tit, ca să așeze presbiteri în cetăți, numai dintre bărbații neprihăniți, cu copii credincioși, ascultători și nedesfrânați³ — deci dintre oamenii destul de înaintați în vârstă — se vede totuși că în acel timp, în genere, se credea că numai persoanele mai bătrâne sunt potrivite și alese pentru slujba bisericească⁴. Cazul lui Timotei, care, deși destul de tânăr⁵, fusese așezat episcop, nu poate constitui o normă, căci iându-l se făcuse prin providența divină⁶. Pentru practica Bisericii din sec. 3-lea⁷, în privința vârstei episcopilor, găsim mărturii în Constituțiunile Apostolice⁸. Potrivit acestora, cel care urma să fie ales și hirotonit episcop, trebuia să nu aibă mai puțin de 50 ani. Numai în caz de lipsă a bărbaților în vârstă, vrednici de a fi aleși episcopi, putea fi hirotonit și unul mai tânăr, dar cu condițiunea ca toți cei împreună cu dânsul în parohie, să mărturisească vrednicia lui pentru episcopat, dovedind bătrânețe prin blândețe și bună rânduială⁹. Intocmitorul Constituțiuni-

1. *Dr. Valerian Șesan*, Modificarea legii și statutului pentru organizarea Bisericii ortodoxe române, Cernăuți 1936, p. 35 - 36

2. I Timot. V, 22.

3. Tit. I, 5 - 7

4. *N. Milaș*, Canoanele, vol. I partea II, p. 364 (coment. can. 15, VI ec).

5. *I. Timot.* IV, 12: Nimeni să nu disprețuiască tinerețele tale.

6. *N. Milaș*, op cit., p. 364.

7. In V. T. Leviții puteau să-și înceapă serviciul la 25 ani: „Și Iehova verbi lui Moisi, zicând: Aceasta este legea despre Leviți: Cel ce este de douăzeci și cinci de ani și mai sus să vină la ceată spre a face serviciu în cortul întrunirii. Și cei cari au împlinit cincizeci de ani să iasă din ceată și să nu servească mai mult“ (*IV Moisi, VIII, 24, 25*). Fiilor lui Kohat, însărcinați să poarte sanctuarul, dar să nu se atingă de nimic din cele sfinte, li se cerea vârsta de treizeci de ani, putând să slujească tot până la 50 ani (*IV Moisi, IV, 3 sq.*).

8. *I. P. Eutaxiu*, op cit., p. 64—65.

9. *Const. Apost.* II 1: „Οὐκ ἔλαττον ἐτῶν πεντήκοντα.... Εἰ δὲ καὶ ἐν παροικίᾳ μικρᾷ ὑπαρχούσῃ που προβεβηκῶς τῷ χρόνῳ μὴ εὐρίσκηται μεμαρτυρημένος ὑπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ ὡς ἄξιός ἐπισκοπῆς. καὶ σοφὸς εἰς ἐπισκοπὴν κατασταθῆναι, νέος δὲ ἔχει, διὰ τῆς νεότητος ἐν πραότητι καὶ εὐταξίᾳ γῆρας ἐπιδεικνύμενος δοκιμασθεὶς, εἰ ὑπὸ πάντων οὕτως μαρτυρεῖται, καθιστάσθω ἐν εἰρήνῃ“.

lor Apostolice spune că această îndrumare au primit-o dela Domnul nostru Iisus Hristos: „Despre episcopi așa am auzit dela Domnul nostru¹“. Cu alte cuvinte, Mântuitorul Hristos a primit vrednicia și curăția morală, ca motiv pentru care se poate face pogorământ dela limita de vârstă cerută candidaților la episcopat. Această observație trebuie reținută, pentru a ne putea explica mai ușor dispensele de vârstă pe care autoritățile bisericești le-au dat și după ce alinați Părinți al sinodului din Neocezarea² și al sinod. 6-lea ec., au fixat la 30 ani, limita de vârstă pentru preoți, accentuând că înainte de această vârstă să nu fie hirotonit nimeni, chiar dacă ar fi foarte vrednic — *ἐὰν καὶ πάρου ἡλικίας ἀξιόλογος*. Până la fixarea acestei limite de vârstă pentru preoți și diaconi, iar pentru episcopi și mai târziu — până ce împăratul Iustinian a fixat și pentru ei prin text de lege, limită de vârstă, — căpeteniile bisericești alegeau și hirotoneau în diferitele trepte ierarhice⁴, persoane cât mai în vârstă, ca să poată fi ferite de neorânduielele tineretii și de învinuirile cu care păgânii huleau de obicei pe creștini. Totuși nu se respingeau dela hirotonie și persoane mai tinere, care prin vrednicia lor, puteau servi mai bine interesele Bisericii; ba dimpotrivă, câteodată recurgeau chiar la amenințări cu pedepse grave, ca să înfrângă rezistența celor cari nu primeau episcopatul, pe motiv că sunt prea tineri⁵. De aceea în practica Bisericii se întâlnesc multe cazuri, când au fost instituiți episcopi, bărbați sub 30 ani, câte odată chiar sub 30 ani. Istoricul Eusebiu amintește cazul Sf. Grigorie Taumaturgul și al fratelui său Atnodor⁶, cari au fost făcuți episcopi în Pont, destul de tineri, după o ucenicie la învățătură, pe lângă Origen, timp de cinci ani⁷. De asemenea tot tineri au fost insti-

1. *Const. Apost.* II, 1.

2. Can. 11 Neocez (Sint. At. III, p. 88).

3. Can. 14 Sinod. VI ec. (Sint. At. II, 337).

4. *N. Milaș*, Canoanele vol. I partea II, p. 364—365.

5. Astfel Gaudențiu, episcop de Bressa, în Lombardia, s'a opus la început la alegerea sa ca episcop, pe motiv că este prea tânăr. Dar Sf. Ambrozie și ceilalți episcopi ai provinciei l-au amenințat cu pedeapsa excomunicării, dacă nu se supune și astfel l-au determinat să primească.

6. *Eusebiu*, Ist. bis., VI, 30.

7. „Tantum et tam admirabilem in divinis eloquiis adepti sunt peritiam, ut ambo adhuc admodum juvenes, Ecclesiarum in Ponto episcopi fuerint constituti“. comp. *N. Milaș*, Canoanele, vol. I partea II, p. 365; *D. G. Boroianu*, Dreptul bisericesc, vol. II p. 44 nota *; *Dictionnaire de discipline ecclésiastique*, par Louis Thomassin, édition revue par J. J. Bourassé, Paris 1856, cuv. „âge“ t. I, col. 74.

tuiți: Aholie episcopul Antiohiei¹, Atanasie episcopul Alexandriei² și alții, pentru care căpeteniile bisericești n'au așteptat vârsta prevăzută de Constituțiunile Apostolice, ci — pentru vrednicia lor — le-au acordat dispensă și i-au instituit episcopi. Exemple de acestea sunt însă destul de rari și se întâlnesc numai la persoane împodobite cu daruri prea alese. Căci nu persoanele cărora li s'au dat astfel de dispense, cereau dispensele și preoția; ci dimpotrivă, ele căutau prin toate mijloacele să evite primirea preoției, socotindu-se nevrednice, mai ales la o vârstă sub 30 ani. Astfel Sf. Grigorie de Nissa spune (lib. VI c. 30) că Sf. Grigorie Taumaturgul s'a opus mult la primirea episcopatului din cauza vârstei lui puțin înaintate și că pentru evitarea acestei demnități a recurs chiar la fugă; iar Sf. Ioan Hrisostom a scăpat să fie ales episcop la 22 sau 24 ani, numai reușind să îndrepte atențiunea și voturile căpeteniilor bisericești asupra unui prieten al său. Tot astfel — pentru a cita un caz și din Occident — Remi arhiepiscop de Reims, care a convertit la creștinism pe Clovis (496), a fost ales în această demnitate la vârsta de 22 ani. El s'a apărat la început, spunând că se opun canoanele Bisericii, ca sarcina atât de grea și demnitatea atât de înaltă a episcopatului, să fie încredințată la o astfel de vârstă: „Quod ecclesiastica regula hanc aetatem ad tantam non admitteret dignitatem“. Opunerea i-a fost însă zadarnică. Cei chemați să aprecieze au socotit, că este mai folositor pentru Biserică să aibă un prelat tânăr, dar cu toate virtuțile episcopale, decât să încredințeze această demnitate altuia care ar avea vârsta mai înaintată, dar n'ar corespunde și prin vrednicia virtuților sale³.

În afară de aceste cazuri excepționale, când se da dispensă de vârstă, pentru că se vedea acea înțelepciune cu totul divină, care n'așteaptă vârsta⁴, la episcopat au

1. *Sf. Ambrozie*, epist. LX.

2. *Teodorit*, Ist. bis. I, 26. La primirea episcopatului Sf. Atanasie cel Mare nu putea avea mai mult de 30 ani; comp. *N. Milaș*, op. cit.; *Dr. V. Șesan*, op. cit., p. 36.

3. Cazuri de instituire de episcopi, fără vârsta canonică, sunt întâlnite și în Biserica noastră. Astfel, Veniamin Costachi a fost hirotonit episcop al Hușilor la vârsta de 23 ani și jumătate (cf. *Melchisedec*, Cronica Hușilor, București 1869, p. 372); Meletie I a fost ales episcop la aceeași episcopie, după mutarea episcopului Gherasim la Roman (1803), la vârsta de 25 sau 26 ani (*Ibidem*, p. 393).

4. Sf. Vasile cel Mare, în minunatul său discurs asupra calităților și virtuților care trebuie să împodobească pe cei cari primesc preoția, nu uită să adauge

fost preferați bărbați vrednici, cât mai apropiați de vârsta fixată de Constituțiunile Apostolice, chiar după ce Iustinian a mărginit la 35 ani¹ vârsta episcopilor, reducând-o după câțiva ani, la 30 ani²; pentru că, în genere, pentru oameni, vârsta dă respect și de acest respect au nevoie episcopii, ca să și poată îndeplini cum se cuvine misiunea aleasă și quia de il s'a incredințat de către Sf. Apostoli, drept cea mai înaltă treaptă ierarhică³.

Istoria atată însă și cazuri când limita de vârstă a fost încălcată prin abuz și din dorința de câștig, iar nu pentru vrednicia excepțională a candidaților. Astfel, în Orient, împăratul Roman Lecapenul a făcut ca fiul său Teofilact să fie hirotonit diacon de patriarhul Nicolae, la vârsta de 13 ani⁴, iar la vârsta de 16 ani să fie ridicat pe scaunul patriarhal, pe care l-a ocupat între anii 933—956. Decăderea moravurilor și înțelegerea greșită a scopului averii bisericesti au făcut, ca, aproape în același timp, să se întâmple numeroase abuzuri și în Occident. Papa Ioan XII (956—964) n'avea mai mult de 18 ani când a fost instituit pe scaunul Romei⁵, iar în Franța, câțiva ani mai înainte, contele Héribert de Aquitania a făcut ca fiul său Hugues să fie ales arhiepiscop de Reims, la vârsta de cinci ani. Clerul și poporul din Reims, împreună cu Abbon episcop de Soissons și Bavon episcop de Châlons, au

penultima și experiența, care nu se dobândesc decât cu vârsta; el mărturisește însă că are o înțelepciune cu totul divină, care n'așteaptă vârsta și care este darul lui. cf. *Dict. discip. ecclés.*, Bourassé, t. I, col. 73.

1. Nov. 123 c. I § 1: «Θεσπιζομεν, δσάκις αν χρεια γένηται επίσκοπον χειροτονηθηναι, τοις κληρικους και τοις πρώτους της πόλεως, ης μέλλει επίσκοπος χειροτονηθηναι, επι τρισί προσώποις ψηφίσματα ποιειν... και τουτο δε τοις ψηφίσμασι εντεθεισται, ουτι περ ουχ ηττον η τριάκοντα πέντε της ηλικίας ενιαυτους εχειν το επιλεγέν παρ'αυτών πρόσωπον γινώσκουσιν...».

2. Nov. 137, cap. II: «Τοις ουν υπό των θείων κανόνων όρισθεισιν ακολουθοῦντες την παρόντα ποιούμεθα νόμον, δι'οδ θεσπιζομεν, δσάκις χρεια επίσκοπον χειροτονηθηναι,..... και υπέρ το τριακοστόν ετος είναι τούτους επελέξαντο...» comp. *Balsamon*, coment. la Nomocanonul zis al lui Fotie, tit. I, cap. 28, Sint. At. I p. 67; *I. P. Eulaxiu*, op. cit., p. 65; *E. Filippoti*, op. cit., v. II, p. 33 n. 1.

3. Const. Apost. VIII, 28: «'Επίσκοπος εύλογεί, ουκ εύλογείται: χειροθετεί, χειροτονοεί, προσφέρει εύλογίαν παρά επισκόπων λαμβάνει, παρά δε πρεσβυτέρων οὐδαμώς. 'Επίσκοπος καθαιρεί πάντα κληρικόν άξιον όντα καθαιρέσεως πλήν επισκόπου: μόνος γάρ ουχ οίός τε». *St. Ignatie* către Smirn., VIII: «Πάντες τῷ επισκόπῳ ακολουθείτε ως 'Ιησοῦς Χριστός τῷ πατρί...».

4. *M. I. Ghedeon*, Πατριαρχικοί πίνακες, Constantinopol 1890, p. 303, nr. 322: «Θεοφύλακτος δε ο πατριάρχης δεκατριῶν μὲν ετών ὡν τότε διάκονος χειροτονήθη, δέκα εξ δε οτε εις τον πατριαρχικόν ανεβιδάσθη θρόνον»; comp. *Zah. N. Matas*, Κατάλογος Ιστορικός τῶν πρώτων επισκόπων..., ed. II, Atena 1884, p. 58—59 și p. 147 n. 142; *Dict. Discip. ecclés.* t. I, col. 78.

5. *Cedrenus Baronijs*, an. 955, trage această concluzie, socotind după timpul la care s'a căsătorit tatăl său.

consimțit la această alegere; regele Rodolf a confirmat-o, iar Papa Ioan X (914—928), la cererea regelui, prin trimisul său, episcopul Abbon, a acordat dispensa necesară, socotind că nu e potrivit să refuze ceea ce regele și episcopii recomandau. Astfel s'a ajuns ca un copil de cinci ani să dea binecuvântare ca episcop¹. Cazuri ca acestea se mai pot cita; ele au rămas totuși izolate, autoritatea bisericească competentă, sinoadele, căutând să înfrângă aceste tendințe, păgubitoare demnității preoției și Bisericii, prin sancțiuni aspre, hotărînd în același timp, respectarea pe viitor, a vârstei canonice. În Răsărit, dispozițiunile novelor amintite ale lui Iustinian² fiind primite „în Codicii cei mai însemnați bisericești (Nomocanonul în 14 titluri, aprobat și de Patriarhul Fotie la 883), au fost respectate în întreaga Biserică până'n ziua de astăzi, mai ales după ce sinodul din Constantinopol, la anul 920, ordonase acest Nomocanon, completat de Patriarhul Fotie, drept Codice obligatoriu pentru întreaga Biserică³“. Numai în această măsură se poate vorbi deci, în Biserica răsăriteană, de vârsta canonică a episcopilor, întrucât Biserica și-a însușit dispozițiunea novej 137 a lui Iustinian, care fixează vârsta episcopilor la 30 ani împliniți. Ținând seamă însă de spiritul în care au fost date celelalte dispozițiuni ale Sf. Părinți în privința vârstei clericilor, pare mult mai corespunzătoare acestui spirit, vârsta de 35 ani pentru episcopi, fixată și de Iustinian prin novela 123. Într'adevăr, din textul canoanelor rezultă că Sf. Părinți au stabilit, în principiu, un timp de *cinci* ani de slujire în fiecare treaptă; căci la 20 ani cineva poate primi hirotesia ca ipodiacon, la 25 ani hirotonia ca diacon și la 30 ani, ca preot. În acest timp de servire în fiecare treaptă⁴ se pot învăța bine îndato-

1. *Flodoard*, Hist. Remens. . „Eligunt Hugonem admodum parvulum, qui nec adhuc quinquenii tempus explesset...“ cf. *Bourassé*, op. cit., I, col. 78; comp. *Z. N. Matas*, op. cit., p. 147 n. 142.

2. v. nn. 63 și 64.

3. *Dr V. Șesan*, op. cit. p., 36.

4. Pentru cei care îndeplinesc condițiunea vârstei pentru o treaptă superioară, timpul de servire în celelalte trepte poate fi redus. Justinian îngăduind (Nov. 123, cap. I § 2) ca să poată fi ales episcop și un laic — dacă îndeplinește condițiunile prevăzute la § 1, deci și vârsta de 35 ani — îl obligă pe acesta să slujească cel puțin 3 luni ca preot, înainte pe a primi hirotonia în arhiereu, pentru a învăța canoanele și slujbele bisericești, ca să știe bine ce să învețe și să pretindă clericilor săi. Timpul de servire în fiecare treaptă îl hotărăște și sinodul I—II C-pol, în canon 17. Sint. At. II, p. 701.

ririle corespunzătoare treptei, și clericul se pregătește pentru înțelegerea și îndeplinirea îndatoririlor treptei superioare. De aceea poate fi primită, ca destul de întemeiată, propunerea părintelui prof. Dr. V. Șesan, ca în „Proiectul de modificarea legii și statutului pentru organizarea Bisericii române” să se fixeze vârsta episcopilor în cifre, la 35 ani, pentru a înlătura lipsa de precizie la care poate da loc formula simplă: „vârsta canonică”, prevăzută în statut¹. Această vârstă prezintă mai multă garanție pentru pregătirea candidaților la demnitatea episcopală și corespunde, în același timp, și spiritului canoanelor și practicii diferitelor Sinoduri ortodoxe naționale².

În dispozițiile canoanelor referitoare la vârsta clericilor, se găsește hotărâtă numai vârsta minimă la care cineva poate fi hirotonit, pentru o anumită treaptă ierarhică; nu se vorbește și de o vârstă înaintată, de o vârstă maximă, ca impediment la hirotonie. Această limită a fixat-o Biserica autocefală a Greciei, prin legea ei organică, pentru treapta arhieriei; hotărînd pe lângă vârsta minimă, de 35 ani, și vârsta maximă, de 55 ani³, peste care cineva nu mai poate fi ales arhieru⁴.

1. Dr. V. Șesan, op. cit., p. 36.

2. Comp. N. Mișu, Dreptul bisericesc, p. 288 n. 2.

3. Legea organică a Bisericii autocefale a Greciei: Καταστατικός νόμος της αυτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (legea 5187 din 4 August 1931, cu modificările aduse prin legea 5348 din 6 Mai 1932), în art. 9 fixând condițiunile pe care trebuie să le îndeplinească cei aleși pentru arhierie, în privința vârstei spune: „Α) Νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν ἐλάσσονα τῶν 35 ἐτῶν, οὐδὲ μείζονα τῶν 55”. cf. „Ἐκκλησιαστικά” (Colecțiunea legilor Minist. Instrucției și Cultelor, 1930—1932) v. I, p. 106.

4. Motivul pentru care s'a introdus această limită, a fost presupunerea că dela această vârstă omul n'ar mai dispune de puterea fizică necesară pentru a face față cu vrednicie, greutăților cari sunt legate de conducerea unei eparhii și pentru exercitarea îndatoririlor arhieresti.

Nu socotim potrivită această oprire, care nu este prevăzută de canoane, cu atât mai mult cu cât la vârsta de 55 ani, mulți au putere fizică, destulă ca să poată îndeplini îndatoririle treptei arhieresti, și în plus dispun de autoritate morală și experiență, care pot înlocui de multe ori, cu câștig pentru eparhie, o energio tinerească, fără experiență.

O chestiune care s'ar putea pune, totuși, pentru țările în care se legiferează pensionarea din oficiu a clericilor hirotoniți ar fi aceasta, dacă dela limita de vârstă, fixată pentru pensionarea din oficiu a preoților, mai poate fi admis cineva la hirotonie, în orice treaptă ierarhică, preoția fiind una, însă numai de grade deosebite. Aceasta, numai ca o urmare a legii de pensionare a preoților, care nu face nicio deosebire, pentru cei care mai pot și cei care nu mai sunt în stare să-și îndeplinească slujba, ci pensionează pentru limită de vârstă. Dar potrivit doctrinei canonice a Bisericii răsăritene această chestiune nu se poate pune, căci canoanele nu vorbesc de o pensionare pentru limită de vârstă, ci numai pentru neputință fizică, împrejurare în care se dau celor în această situație, ajutători. V. Șesan, op. cit., p. 82. afirmă principiul canonic al nepensionării din oficiu, pentru limită de vârstă.

b) *Vârsta hirotoniei preotului*. Prima dispozițiune canonică referitoare la vârsta preoților, a fost dată de sinodul din Neocezareea, deci la începutul sec. al patrulea. Acest sinod a hotărât, prin can. 11, ca nimeni să nu poată fi hirotonit preot înainte de 30 ani¹. Vârsta la care s'a botezat și și-a început activitatea Mântuitorul Hristos, după cum spun și Sf. Părinți ai acestui sinod, a fost luată ca motiv principal pentru fixarea vârstei hirotoniei preoților; pentru acest motiv se cuvine să fie respectată limita aceasta de vârstă, oricât de vrednici ar fi candidații. Dar cu cât cei cari urmau să primească preoția erau mai în vârstă, cu atât erau socotiți mai formați să înțeleagă importanța acestei taine și deci mai vrednici. Când Sf. Epifaniu a făcut preot pe Paulinian, fratele fer. Ieronim, la vârsta de 30 ani, a fost acuzat de Ioan episcopul Ierusalimului, că admite în preoție la această vârstă, care nu presupune puterea de înțelegere și pregătirea necesară. Fer. Ieronim însă, laudând pe fratele său și pe Sf. Epifaniu, care-l hirotonise, a arătat că acuzațiile episcopului Ioan nu sunt întemeiate, întrucât nici din V. T. nici din N. T. nu rezultă că pentru preoție ar fi nevoie de o vârstă mai mare de 30 de ani².

Vrednicia excepțională a unor bărbați și nevoia mare și urgentă a Bisericii, a îngăduit și pentru preoție, ca și pentru episcopat, motiv de dispensă³. Vârsta prevăzută de sinodul din Neocezareea a rămas totuși obligatorie, fiind confirmată și de Iustinian⁴, în novela 123, și de sinodul al șaselea ec.⁵, care prin can. 14 a reprodus can. 11 Neocez.⁶. În general și Bisericile ortodoxe naționale au respectat această

1. *Can. 11 Neocezareea*: „Preotul mai înainte de treizeci de ani să nu se hirotonească, măcar de ar fi omul cu totul vrednic, ci să aștepte. Căci Domnul Iisus Hristos la treizeci de ani s'a botezat și a început să învețe” (Sint. At., III p. 88). Canonul acesta a fost reprodus și de Sinodul VI ec. în can. 14. cf. *N. Milaș*, *Canoanele*, v. II, partea I, p. 36.

2. *Dict. de discipl. ecclés.* Bourassé, I col. 73, cuv. „*âge*”; v. și nota 49.

3. Sf. Ioan Hrisostom a fost făcut episcop la 38 ani, după ce slujise 12 ani ca preot și cinci ani ca diacon, ceea ce înseamnă că a fost hirotonit preot la 26 ani, iar diacon la 21 ani.

4. *Nov. 123*, cap. XIII: «Πρεσβύτερον δὲ ἐλάττονα τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν γίνεσθαι οὐκ ἐπιτρέπομεν...»

5. *Can. 14 Sinod. VI ec.*: „Canonul sfinților și de Dumnezeu purtătorilor părinților noștri să aibă tărie și în aceasta, ca preotul înainte de treizeci de ani să nu se hirotonească, măcar de ar fi omul cu totul vrednic, ci să aștepte.” *Pidalion*, ed. M-rea Neamțu 1844, f. 159; text. grec. în Sint. At. II, p. 337.

6. v. nota 75. cf. *Andrei Șaguna*, *Compendiu de dreptul Canonic*, ed. III-a Sibiu, 1913, p. 144; *N. Milaș*, op. cit., p. 214; *E. Filippotu*, op. cit., II, p. 56.

vârsta¹. Din dispozițiunile acestea ar rezulta că diferența de vârstă canonică dintre preot și episcop este de un an, căci preotul nu poate fi hirotonit înainte de anul al 30-lea, fără să fie nevoie ca anul să fie împlinit, iar episcopul numai după ce a împlinit 30 de ani², găsindu-se deci în anul al 31-lea.

c) *Vârsta hirotoniei diaconului.* Din mențiunea pe care o fac Faptele Apostolilor³ despre diacon, se vede că la început n'a fost instituit ca treaptă ierarhică, ci numai ca simplă binefăcătoare, pentru a fi ajutor Apostolilor la servirea meselor⁴. Când însă, chiar din vremea Sf. Apostoli, diaconii au primit caracter sacramental. Pentru aceasta Sf. Apostol Pavel în epistola I către Timotei⁵ a socotit necesar să menționeze calitățile și îndatoririle diaconilor, ca și ale episcopilor. În orice caz, pe vremea Sf. Ignatie Teoforul (I 112), diaconul era, fără nici o îndoială, treaptă ierarhică, pentru că în epistolele acestuia demnitatea diaconului este determinată în legătură cu sf. taine⁶. Diaconului nu i s'a dat însă adevărata putere sacerdotală, cum s'a încredințat episcopului și preotului. De aceea el nu poate săvârși decât anumite fapte, ca ajutor al episcopului și preotului, în exercitarea puterii sacerdotale⁷. Îndatoririle fiindu-i mai mici și de mai puțină însemnătate, nu i se putea pretinde aceeași vârstă ca și preotului sau episcopului. Sinodul din Carta-

1. Pentru practica Bisericilor naționale v. notele: 2 și 4, pag. 53. Patriarhia din Constantinopol s'a văzut nevoită să amintească adeseori mitropoliților care depindeau de ea, că nu se respectă dispozițiile canonice în privința calităților celor admisi la hirotonie, ceea ce produce turburare și scandal. Astfel patriarhul Ioachim, la 20 Iulie 1880, într'o enciclică adresată mitropoliților, între altele, le spune să nu mai facă hirotonii fără nevoie absolută, hirotonii fără destinație și fără vârstă canonică, adică la o vârstă mai mică de 25 ani pentru diacon și 30 ani pentru preot: «...ἤτοι εἰς ἡλικίαν κατωτέρα τῶν εἰκοσιπέντε ἐτῶν διὰ τὸν ἱεροδιάκονον, τριάκοντα δὲ διὰ τὸν πρεσβύτερον» cf. *Ioan Stavridis*, Colecțiunea enciclicelor patriarhale și sinodale (Συλλογὴ πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν ἐγκυκλίων...), Constantinopol 1900, p. 7.

2. *I. P. Eutaxiu*, op. cit., p. 65.

3. *Fapte*, VI, 1—6.

4. v. *Canon. 16*, Sinod. VI ec. și comentariu la acest canon, *Sint. At. II* p. 339 sq; *Pidalion*, ed. Neamțu 1844, f. 160.

5. *I. Timot.* III, 8—13.

6. *Sf. Ignatie* către Trall. cap II: «Δεῖ δὲ διακόνους, ὄντας μυστηρίων Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ πάντα τρόπον πᾶσιν ἀρέσκειν. Οὐ γὰρ βρωμάτων καὶ ποτῶν εἰσι διάκονοι, ἀλλ' Ἐκκλησίας Θεοῦ ὑπηρέται. Δέον οὖν αὐτοὺς φυλάσσεσθαι τὰ ἐγκλήματα ὡς πῦρ» v. cap. III către Magnes.: cf. *I. P. Eutaxiu*, op. cit. p. 28.

7. *Const. Apost.* VIII, 28: «Διάκονος οὐκ εὐλογεῖ· οὐ δίδωσι εὐλογίαν, λαμβάνει δὲ παρὰ ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρων· οὐ βαπτίζει, οὐ προσφέρει· τοῦ δὲ ἐπισκόπου προσενεγκόντος ἢ τοῦ πρεσβυτέρου, αὐτὸς ἀποδίδωσι τῷ λαῷ, οὐχ ὡς ἱερεὺς, ἀλλ' ὡς διακονούμενος τοῖς ἱερεῦσιν.» cf. *E. Filippoti*, op. cit., II, p. 72, n. 4.

gina, prin can. 16, a fixat vârsta diaconului la 25 ani ¹. Această dispozițiune a fost confirmată de Justinian ², prin novela 123, când a confirmat și vârsta preotului și a fixat vârsta ipodiaconului ³, citețului și diaconiselor.

Sinodul al șaselea ec., prin canonul 14, a menținut aceeași limită de vârstă pentru hirotonia diaconului, vârsta canonică pentru această treaptă ierarhică ⁴ rămânând astfel, 25 ani. Excepții dela această limită s'au făcut și pentru diacon, ca și pentru celelalte trepte. Cele mai multe se întâlnesc însă la călugări ⁵. Simeon Tesaloniceanul în cartea sa despre hirotonie (c. 4) explică acest fapt, spunând că episcopii fac diaconi pe monahi, fără să aștepte vârsta cerută de canoane pentru această treaptă, pentru că votul monahicesc și subjugarea lor de bunăvoie ordinelor unui superior înțelept, care-i va supraveghea și conduce cu deosebită grijă, compensează ceea ce le-ar aduce vârsta, ca înțelepciune și seriozitate ⁶.

II. *Practica bisericilor ortodoxe naționale în privința vârstei de hirotonie.* În cele expuse mai sus, am arătat care este doctrina canonică a Bisericii ortodoxe, în privința vârstei de hirotonie a clericilor și am amintit că această vârstă n'a fost respectată totdeauna. În bisericile ortodoxe particulare această nerespectare s'a făcut pe baza unor texte de legi, date sau confirmate de autoritatea politică a statelor respective. Să vedem mai în deaproape ce cuprind aceste dispozițiuni legale ⁷, în ce raport stau ele cu hotărârile ca-

1. *Can. 16 Cart.*: „Ὁμοίως ἤρρεσεν, ... καὶ ἵνα πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε ἐνιαυτῶν, μήτε διάκονοι χειροτονῶνται”. *Sint. At. III*, p. 342; cf. *N. Milas*, op. cit., p. 214, n. 11; *idem*, *Canoanele*. trad. Arad 1934, v. II, p. I p 169

2. *Nov. 123*, cap. XIII: „...ἀλλ'οὐδὲ διάκονον ἢ ὑποδιάκονον ἤττονα τῶν εἰκοσιπέντε..”; cf. *A. Șaguna*, *Compendiu*, p. 144.

3. *Sinodul VI ec.* prin can. 15, a redus vârsta ipodiaconului la 20 ani. Existând, dela această dată, nepotrivire între vârsta prevăzută de Justinian și cea prevăzută de acest sinod ec., împăratul Leon Filosoful a impus vârsta prevăzută de sinodul VI ec., abrogând novela lui Justinian, pe considerentul că autoritatea competentă să hotărască în această materie, este autoritatea bisericească. v. *novela 16 a lui Leon Filos.* în *C. E. Zahariae a Lingenthal*, *Jus Greco-romanum*, Lipsiae, 1857, vol. III (*Novellae Constitutiones*), p. 88.

4. *Can. 14 Sinod. VI ec.*: „Ὁμοίως μήτε διάκονος πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε χρόνων, ... χειροτονείσθω.” *Sint. At. II* p. 337: *Nomocanon. titl. I, cap. 28. Sint. At. I* p. 66.

5. v. n. 3, p. 48. La noi, Veniamin Costachi a fost hirotonit destul de tânăr: *diacon*, la 16 ani și *preot*, la 19 ani (cf. *Cronica Hușilor*, p. 371), dar pentru meritele lui excepționale, iar nu pentru motive ca cele întâlnite la hirotonia lui Teofilact, fiul lui Roman Lecapenul, etc. v. p. 45 n. 4, 5.

6. comp. *Dict. discipl. ecclési* vol I, col. 86.

7. Vom stăruii în deosebi asupra Bisericii ortodoxe române, pentru celelalte.

nonice, și după aceea, care este autoritatea competentă să acorde dispensă de la limita de vârstă fixată de canoane și legi.

a) *Dispozițiuni legale și practica bisericilor ortodoxe naționale, în privința vârstei de hirotonie.* În biserica Țării românești, înainte de legea clerului mirean din 1893 și de statutul legii de organizare a Bisericii ortodoxe române din 1925, care hotărăsc majoratul civil, ca vârstă minimă pentru hirotonia preoților și diaconilor, în principiu era respectată vârsta canonică. Astfel pentru Muntenia, dispozițiile Pravilei de la Târgoviște fiind normative în chestiunile bisericești, însemnează că dispozițiunile ei erau respectate și în privința vârstei de hirotonie a clericilor. Aceste dispozițiuni hotărăsc 25 ani pentru diacon și 30 ani pentru preot¹.

Din catagrafia eparhiei Ungrovlahiei, făcută la 1810, se vede însă că aceste dispozițiuni n'au fost respectate. Numai la bisericile bucureștene², sunt menționați aproape 70 preoți, hirotoniști la o vârstă mai mică de 25 ani. Și oricât am admite că în această catagrafie s'au strecurat erorile, pe baza informațiilor greșite date de preoți — căci nu se putea să fie admiși la căsătorie și hirotonie candidați de 12 ani³, 13 ani⁴ și 15 ani⁵ — nu rămâne mai puțin adevărat că abuzuri s'au făcut, atât în privința vârstei hirotoniei, cât și în privința numărului de preoți și diaconi hirotoniști pe seama unei singure biserici⁶, într'un sat destul de mic⁷.

bisericii autocefale mărginindu-ne — pentru a nu da o prea mare extindere acestei părți în urătarea dispozițiunilor legale sau a hotărârilor sinodale referitoare la chestiunea vârstei de hirotonie.

1. *Pravila lui Mateiu Basarab* (sau Pravila mare), Târgoviște, 1652, glava III (ed. Ioan M. Bujoreanu, Colecțiunea de legiurile României vechi și cele noi, București 1885, vol. III p. 161); „când va să se facă cineva preot, trebuie acela să fie de 30 de ani, iar diaconul de 25,..“.

2. v. *Catagrafia Bisericilor Bucureștene* la 1810, publicată de Alex. Lapedatu (extras din *Biserica Ortodoxă Română* an. 31 (1908), București, Tipografia cărților bisericești, 1908.

3. *Ibidem*, p. 25 „Mahalaua Popa Pătru“, nr. 2: Dimitrie sin Ilie, de 35 ani la 1810 și hirotonit la 1787.

4. *Ibidem*, p. 38, „Mahalaua Stelii“, nr. 2: Pr. Zaharia Ieromonah sin popa Hristea, de 40 ani la 1810 și hirotonit la 1783.

5. *Ibidem*, p. 26, „Mahalaua Ciauș David“ nr. 2: Voicul sin Ioan, de 30 ani la 1810 și hirotonit la 1795.

6. Cf. Diaconul Nic. M. Popescu, *Catagrafia eparhiei Ungrovlahiei în anul 1810, jud. Ilfov, în revista Biserica ortodoxă română*, an. 40, 1916, p. 160. Satul Podul Pitarului jud. Ilfov, este menționat cu 2 preoți și 3 diaconi.

7. Abuzurile se făceau în acest timp și din dorința de câștig a anumitor ierarhi, prin taxele pe care le încasau cu ocazia hirotoniilor.

În Moldova situația s'a prezentat la fel. Dela început Patriarhia de Constantinopol a făcut atent pe mitropolitul Moldovei asupra vârstei obligatorii pentru hirotonia preoților și diaconilor. Astfel patriarhul Matei, în scrisoarea pe care o trimite mitropolitului Iosif al Moldovei, la 1401, între alte sfaturi îi recomandă ca la hirotonie diaconii să aibă 25 ani împliniți, iar preoții 30 ani¹. Aceeași vârstă era cerută și în Transilvania².

O ultimă măsură, în privința vârstei hirotoniei, a luat Sf. Sinod în sesiunea de primăvară a anului 1936, ținută între 10—21 Martie, când „a stabilit principiul ca niciun candidat la hirotonie să nu poată fi hirotonit *diacon*, dacă nu are 23 ani împliniți, iar *preot*, 25 ani împliniți“³.

Prin această hotărîre, Sf. Sinod modifică limita de vârstă cerută până acum candidaților la hirotonie, de legile Bisericii noastre. Atât legea Clerului mirean din 1893, în art. 15, cât și Statutul legii pentru organizarea Bisericii române, din 1925, în art. 35, prevăd *majoratul*, adică 21 ani împliniți, ca vârstă minimă la care un candidat poate fi hirotonit diacon sau preot. Hotărîrea Sf. Sinod, așa cum este luată și dacă va fi aplicată de către fiecare episcop în eparhia lui, poate modifica numai în fapt vârsta legală cerută pentru hirotonie; în drept însă, nu. Căci atâta vreme cât nu va interveni un text de lege care să întărească principiul stabilit de Sf. Sinod, tot majoratul, prevăzut de legile menționate, rămâne vârsta legală pentru hirotonia preoților și diaconilor.

Distincțiunea aceasta este necesară, pentru stabilirea consecințelor la care se poate expune o hirotonie săvârșită fără respectul principiului stabilit de Sf. Sinod, în comparație cu urmările la care se expune o hirotonie săvârșită fără respectul vârstei legale. În primul caz, consecințele se vor mărgini la o simplă măsură disciplinară a Sf. Sinod împotriva episcopului care n'a respectat principiul stabilit; în al doilea caz, măsura sancționatoare poate lovi hirotonia însăși; canoanele prevăzând că „dacă cineva dintre cei ce

1. *Hurmuzaki-Iorga*, XIV, 1, Nr. 69 p. 33: Ὁφείλει δὲ ὁ μὲν χειροτονοῦμενος διάκονος χρόνων εἶναι εἰκοσιπέντε καὶ μηδὲ τὸ τυχὸν ἐλλείπειν ἐκ τούτου τοῦ χρόνου, ὁ δὲ πρεσβύτερος μέλλων γενέσθαι ὀφείλει χρόνων εἶναι λ', τὸν δὲ τῆ τοῦ κανονικοῦ χρόνου παραβαίοντα ἐπιτιμῖος καθυποβάλλουσιν οἱ ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες.

2. *Andrei Șaguna*, Compendiu de dreptul canonic, ed. III, Sibiu, 1913, p. 144.

3. *Viitorul* rev. bis., an. XXIV, 1 Aprilie 1936.

se găsesc în orice treaptă ieratică ar fi hirotonit înainte de etatea hotărîtă, să se caterisească“¹. Din această dispozițiune se vede că nerespectarea vârstei cerută candidaților la hirotonie, este aspru sancționată de canoane, cu pedeapsa caterisirii. Dar, dela vârsta cerută de canoane pentru hirotonia preoților și diaconilor, sinoadele bisericilor naționale, prin hotărîri sinodale sau prin legi votate de Stat, au acordat oarecare reduceri², după împrejurări și nevoile Bisericii³, observând totuși ca aceste reduceri să nu coboare sub vârsta la care oamenii sunt socotiți capabili sau majori și de legile civile ale Statului.

Cea mai mare parte din Bisericile ortodoxe autocefale au respectat însă vârsta canonică⁴, chiar dacă legile civile ale Statului respectiv au declarat majoratul la o vârstă mai mică. În măsură să hotărască asupra condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească cei care vor să primească și să exercite puterea preoțească — deci și asupra vârstei — este numai Biserica, ea cunoscând mai bine decât oricare altul greutatea îndatoririlor legate de această demnitate⁵.

1. *Can. 15 sinod. VI ec.*; « . . . εἰ δὲ τις τῶν ἐν οἰκοῦν ἱερατικῇ κατὰστάσει παρὰ τῆς ὁρισθέντας χειροτονηθείη, καθαιρεῖσθω ». *Sint. At. II*, p. 338.

2. În Serbia, prin legea privitoare la autoritățile bisericești din anul 1890; art. 37, s'a hotărît că nimeni nu poate fi hirotonit preot, dacă e mai mic de 25 ani. Acoastă limită o fixase și sinodul episcopal, prin diciziunea sinodală din 17 Octombrie 1884 în care se prevăzuse și pentru diacon vârsta de cel puțin 21 ani. *Comp. N. Milaș*, *Dreptul bisericesc*, trad. București 1915, p. 214, n. 16; *idem*, *Canoanole*, trad. Arad 1931, vol. I p. II p. 366 n. 4.

În România prin legile menționate în text, s'a fixat majoratul civil, adică 21 ani, ca vârstă minimă atât pentru diacon cât și pentru preot.

3. *comp. Dr. Valerian Șesan*. *Modificarea legii și statutului pentru organizarea Bisericii ortodoxe române*, Cernăuți 1936, p. 54.

4. În patriarhatul de Constantinopol, prin decretul sinodal din lunie 1796, n'a interzis episcopilor să mai hirotonească pe cineva diacon înainte de 25 ani și preot înainte de 30 ani. În Grecia, prin legea din 18 Octombrie 1856, prin care s'au fixat condițiile de admitere în cler, s'a hotărît pentru diacon 25 ani, iar pentru preot 30 ani împliniți. Tot astfel în Rusia, potrivit legii din 16 Aprilie 1869, trebuia ca diaconul să aibă 25 ani, iar preotul, dacă se poate, să n'aibă mai puțin de 30 ani; *comp. N. Milaș*, *op. cit.*; *E. D. Filippotu*, *Σύστημα ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου*, Atena 1915, vol. II, p. 56. nn. 1 și 2; *St. Ianopol*, *Συλλογὴ τῶν ἐγκυκλίων τῆς ἱερᾶς συνόδου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Atena 1901, p. 533.

5. Sf. Sinod nu arată motivele pentru care s'a oprit la 23 ani, limită de vârstă pentru diacon și 25 ani pentru preot, fixând astfel un stagiul de doi ani în treapta de diacon. *Părintele Prof. V. Șesan* (*op. cit.* p. 54) critică această modificare, pentru că n'ar proteja interesul Bisericii, multe elemente bune care ar termina studiile înainte de vârsta cerută pentru hirotonie fiind obligate să se îndrepte către alte ocupațiuni, de unde să-și poată câștiga existența. Ar putea aștepta numai cei bogați. În canoane sau în legile împăraților bizantini nu se întâlnește această limită. Ea a fost fixată însă, pentru Biserica rom.-catolică, de sinodul tridentin (Sess. XXIII, c. 12. de reform.): 22 ani pentru ipodiacon, 23 ani pentru diacon și 25 ani pentru preot.

Statul si-a rezervat în general, o singură condițiune, pre-tinzând clericilor să fie cetățeni ai lui, dacă vor să-și exer-cite în libertate, drepturile trepte ierarhice în care au fost hirotoniți. Pentru celelalte condițiuni hotărăște Biserica; iar dacă a legiferat și Statul, măsurile lui să nu difere de ho-tărârile Bisericii, căci în acest caz, obligatorii rămân dispo-zițiunile Bisericii¹. De aceea este bine ca, acolo unde Statul și Biserica se găsesc în bune raporturi de colabo-rare, măsurile luate de Biserică să fie confirmate și de Stat; și ori de câte ori Biserica vrea să modifice o dis-pozițiune anterioară, cuprinsă într'un text de lege, să facă aceasta tot printr'un text de lege, pentru ca măsurile ei să aibă autoritate și obligativitate egală. Superioară Statului prin scopul și mijloacele ce i s'au pus la dispoziție de In-temeiilor, Biserica trebuie să dovedească și prin legile și măsurile ei o superioară, unitară și hotărîtă concepțiune.

În această ordine de idei, s'ar părea că dispozițiile Bi-sericii noastre referitoare la vârsta episcopului ar fi lipsite de această unitate. Astfel, legea pentru alegerea mitropo-liților și episcopilor eparhioți din 1872 în art. 2, impunea ca vârstă obligatorie candidaților, 40 ani împliniți. Aceeași vârstă era cerută și arhierilor titulari sau locotenenți, de re-gulamentul² din 1875, în art. 3. Statutul legii pentru orga-nizarea Bisericii ortodoxe române din 1925, n'a mai pre-văzut însă vârsta episcopilor în mod precis, cum era în legile anterioare, ci prin art. 117 pretinde candidaților *vârsta canonică*. Pentru arhieriei nici legea, nici statutul legii din 1925, n'au mai făcut mențiune specială, în privința vârstei. Se înțelegea că li se aplică și lor dispozițiunea prevăzută pentru episcopi. Dar, printr'un „Regulament pentru ale-gerea, titulatura și numirea arhierilor vicari în Biserica ortodoxă română“ întocmit³ în 1935, Sf. Sinod a hotărît pentru aceștia vârsta de cel puțin 35 ani.

1. Principiul a fost frumos exprimat de împăratul Leon Filosoful, în Nov. 16 și 75, prin care a confirmat măsura Bisericii în privința vârstei ipodiaconului fixată la 20 ani de sinodul VI ec. în can. 15, spre deosebire de vârsta fixată de Justinian, la 25 ani, în Nov. 123 cap. 13.

2. O critică a dispozițiilor din aceste legi, a fost făcută într'o serie de articole publicate în ziarul *Curierul Judiciar*, Nr. 66, 68 și urm. din 1911, extrase apoi în broșură, sub titlul: *Vrsta ca impediment la alegerea în episcopat. Studiu canonic și juridic*. București, 1911, p. 44, semnat: *Creștin*. (Studiul aparține P. C. Arhim. I. Scriban).

3. Publicat în *Monit. Of.* Nr. 21 partea I din 25 Ianuarie 1935.

În această situație, când Statutul legii de organizare a Bisericii pretinde candidaților la episcopat *vârsta canonică*, adică cel puțin 30 ani, iar *regulamentul* amintit cere arhierelor vicari vârsta de cel puțin 35 ani, există o nepotrivire¹, care poate fi înlăturată, foarte lesne, schimbându-se art. 117 din Statut, în sensul regulamentului pentru alegerea arhierelor vicari, adică fixând vârsta de 35 ani, atât pentru candidații la demnitatea arhieriei, ca vicari, cât și pentru candidații la primirea acestei demnități, ca episcopi titulari².

Pentru cazurile excepționale, autoritatea competentă, Sf. Sinod dispune de instrumentul tehnic necesar, cunoscut sub numele de „principiul economiei”³, cu ajutorul căruia poate să dea soluțiunile cerute de împrejurări și să stabilească un raport de adaptare între lege și nevoile Bisericii. Folosind acest mijloc numai pentru cazurile excepționale și orientându-se în aplicarea legii, care protejează interesul individual numai în măsura în care corespunde interesului general, de lumina principiilor stabilite de către sfinții Părinți, în canoanele sinoadelor ecumenice și particulare, în care se cuprind și dispozițiunile privitoare la vârsta necesară candidaților la hirotonie, Sf. Sinod poate asigura permanent, interesul general și progresul Bisericii.

b) *Cine este în drept să acorde dispensă de vârstă pentru hirotonie.* În canoane nu se găsește vreo dispozițiune precisă referitoare la autoritatea competentă să acorde

1. Trebuie să existe totdeauna o proporție logică între dispoziția legii și interesul care trebuie protejat. S'ar părea că nu se respectă această proporție, dacă se cere mai multă garanție—presupusă acolo unde este și vârsta mai înaintată—de la un arhierou vicar, obligat numai să ajute pe episcopul titular la conducerea eparhiei, în limita atribuțiilor pe care acesta i le-ar încredința, și mai puțină garanție de la un episcop titular, căruia îi revine adevărata răspundere în conducerea eparhiei. Afară de aceasta, din cauza nepotrivirii dintre textele amintite, se pot întâmpla cazuri când un candidat n'ar putea fi ales arhierou vicar, pentru că n'ar avea vârsta cerută de regulament, de 35 ani, și să fie ales totuși episcop titular, îndeplinind „vârsta canonică”, de cel puțin 30 ani.

2. Păr. Prof. Dr. V. Șesan, în foarte interesanta și judicioasa sa lucrare, asupra proiectului pentru „Modificarea legii și statutului pentru organizarea Bisericii ortodoxe române” (p. 36) evidențiază existența diferitelor decizii cu privire la vârsta episcopului și crede că trebuie să se precizeze în cifre vârsta canonică a episcopului, propunând în acest scop, vârsta de 35 ani.

3. Cuvântul *iconomia* — *οἰκονομία* — în dreptul bisericesc se ia în înțelesul de *dispensă*, *excepție* de la dispozițiile precise ale legii, pentru motive foarte serioase; spre deosebire de înțelesul ce i se dă în mod obișnuit și mai ales în Dogmatică: întruparea Fiului lui Dumnezeu și mântuirea neamului omenesc, prin Domnul nostru Iisus Hristos.

dispensă¹ dela condițiunile cerute candidaților la hirotonie, în general. S'ar putea spune deci că acela care este în drept să aleagă și să hirotonească pe preoți și diaconi, adică episcopul, ar putea folosi câteodată principiul *iconomiei*, acordând dispensă dela vârsta fixată de canoane. Neexistând însă niciun text din care să rezulte că acest principiu este o consecință a puterii sacerdotale, urmează că el rămâne tot o atribuțiune exclusivă a puterii legiuitoare². Căci numai autoritatea care este în drept să așeze și să schimbe legile, poate să facă și excepții dela ele. Episcopul este în drept să transmită preoția, cu puterea pe care o are în conformitate cu legile bisericii, dar legile și canoanele nu sunt opera puterii sacerdotale, ci a celei legiuitoare, adică a sinoadelor. De aceea numai sinoadele au dreptul să folosească principiul *iconomiei* și să dea dispensă de vârstă, în cazuri cu totul excepționale. Sinoadele bisericilor ortodoxe autocefale, deși nu sunt autorități legiuitoare egale sinoadelor ecumenice, care au stabilit canoanele Bisericii, pot acorda totuși dispensă dela aceste canoane, dar numai în cazuri excepționale și fără a vătămă principiul unității de dogmă, care face ca toate bisericile particulare să formeze Biserica: una, sfântă, universală și apostolică.

Această deslegare a fost dată și de dreptul pozitiv al Bisericii rom. catolice, în care cea mai înaltă autoritate legiuitoare a bisericii, Papa, poate acorda singur dispense de la condițiunile cerute de canoane, iar episcopii numai cu aprobarea specială a Papei.

Există și cazuri în care episcopii pot acorda dispense, prin îngăduința canoanelor. Acestea privesc în deosebi domeniul delictelor și crimelor — unde se lasă libertatea episcopului să reducă pedeapsa prevăzută de canoane, după cum va socoti că se poate ajunge mai sigur la îndreptarea și mântuirea celor păcătoși, și la căsătorie.

O altă chestiune, care s'ar pune în legătură cu hirotoniile săvârșite fără respectarea vârstei legale, ar fi stabilirea consecințelor la care sunt expuse astfel de hirotonii.

1. Nu vom face un studiu amănunțit asupra principiului *iconomiei*, aplicat la toate condițiunile cerute la hirotonie, aceasta depășind cadrul lucrării; ci numai în legătură cu condițiunea vârstei și anume referitor la autoritatea competentă să-l aplice.

2. I. P. Eutaxiu, op. cit. p. 52; Arhim. M. Sachelaropol, op. cit., p. 112.

Canonul 15 sinod. VI ec., este clar: „Iar dacă cineva dintre cei ce se găsesc în orice fel de treaptă ieraticască s'ar hirotonisi înainte de etatea hotărîtă, *să se caterisească*“.

Am văzut însă la clasificarea condițiilor cerute candidaților la hirotonie, că vârsta face parte din grupa condițiilor care nu declară nulă hirotonia săvârșită fără respectarea acestor condițiuni, ci o expun numai anumitor consecințe legale. În Biserica rom. catolică, este principiu general că cel hirotonit fără îndeplinirea condițiunii de vârstă și dacă n'a obținut dispensă, nu poate să exercite în mod legal puterea sacerdotală primită prin hirotonie, decât numai după împlinirea vârstei cerute¹. În izvoarele dreptului Bisericii răsăritene nu se găsește o dispozițiune generală în privința consecințelor legale a hirotoniilor săvârșite în astfel de condițiuni. Aceasta ar constitui o calitate a dreptului Bisericii răsăritene, dacă dispozițiunile din dreptul ei ar hotări pentru fiecare caz în parte, după natura lui. Dar, în lipsa acestor dispozițiuni, soluțiunile trebuesc căutate prin analogie cu principiile aflate în canoane. În această privință găsim dispozițiunile can. 77 și 78 apost.², — care hotărăsc pentru episcop, că nu defectul trupului, ci necurățenia sufletului fac pe cineva nevrednic de această demnitate, dar că cei surzi și orbi nu se fac episcopi, ca să nu se împiedece cele bisericesti. Hotărîrea acestor canoane, deși se referă numai la episcopi, constituie totuși un principiu de drept canonic, care se aplică și preoților și diaconilor, fără ca aplicarea lui să fie socotită ca un abuz de interpretare. Ce se va întâmpla însă în cazul unei hirotonii săvârșite împotriva opririi canonului 78 apost., adică asupra unui orb sau surd? Canonul nu prevede nicio sancțiune,

1. Prin admiterea în seminar a elevilor, la 11 și 12 ani, după războiu, au fost cazuri când episcopii din anumite eparhii, ținând seamă de condițiunea studiilor (absolvirea seminarului) au admis la hirotonie candidați de 19 și 20 ani. Ministerul Cultelor n'a recunoscut aceste hirotonii decât la împlinirea vârstei legale, 21 ani, cerută pentru orice funcționar. Autoritatea superioară bisericească n'a luat nicio măsură, în astfel de cazuri, nici împotriva episcopilor care au făcut aceste hirotonii, nici împotriva celor hirotoniți, pe care i-ar fi putut suspenda până la împlinirea vârstei legale. Această măsură ar fi afirmat principiul că numai sf. Sinod poate acorda dispensă de vârstă. Cazurile întâlnite în istorie când și episcopul a acordat dispensă, sunt cu totul excepționale și nu creează regulă.

2. *Can. 77 Apost.*: „Dacă cineva ar fi vătămat la ochiu, sau rănit la picior, dar, altfel, ar fi vrednic de episcop, să se facă. Căci nu meteahna trupului îl spurcă, ci întinăciunea sufletului.“ ; *Can. 78 Apost.*: „Cine este surd și orb, să nu se facă episcop. Aceasta nu din pricină că ar fi prihănit, ci spre a nu împiedeca cele bisericesti“.

ci numai oprirea: «cel orb sau surd să nu se facă episcop». Dacă în izvoarele dreptului canonic răsăritean am avea un principiu general, care ar declara că în toate cazurile de nerespectare a dispozițiilor referitoare la condițiunile necesare la hirotonie, se aplică pedeapsa caterisirii, soluțiunea ar fi simplă. Lipsind acest principiu general, trebuie găsită o soluțiune care să protejeze interesul bisericii „să nu împiedece cele bisericesti”, fără a contrazice spiritul măsurilor ei canonice și cu atât mai mult învățătura ei dogmatică. De aceea, declarând nelucrătoare astfel de hirotonii, se feresc cele ale bisericii să nu fie păgubite și în același timp, nu se aplică o pedeapsă aspră neprevăzută de canoane. În acest înțeles de *suspendare*, trebuie luată și dispozițiunea can. 15 sin. VI ec., când hotărăște ca cel hirotonit înainte de vârstă, să se caterisească. Această măsură corespunde spiritului canoanelor. Dacă la împlinirea vârstei legale, cel hirotonit n'ar avea altă vină, hirotonia ar fi deplin valabilă. Căci dispozițiunea canonului nu urmărește răzbunarea, ci ca hirotonia să nu se dea decât celor în măsură să-i înțeleagă însemnătatea și s'o exercite cu vrednicie.

Iorgu D. Ivan

L'ÂGE DE L'ORDINATION
R é s u m é

Dans la présente étude on a montré l'importance de l'âge dans l'ensemble des autres conditions imposées aux candidats à l'ordination et on a exposé les dispositions des canons et des lois des empereurs byzantins qui concernent l'âge nécessaire à chaque degré de la hiérarchie. On y a mis en évidence le fait que dans l'Eglise orthodoxe s'est établi le principe selon lequel chaque église orthodoxe nationale peut décider l'âge de l'ordination, en tenant compte de ses propres besoins. Mais pour atteindre le but poursuivi par la détermination de l'âge — condition essentielle pour l'ordination et qui suppose que le candidat est à même de comprendre l'importance de l'office de la prêtrise, afin de le mettre en pratique d'une manière honorable — on a décidé que cet âge ne soit plus petit que l'âge auquel les lois civiles comptent l'individu majeur.

De même a-t-on remarqué les dispositions des lois de l'Eglise orthodoxe roumaine, qui se réfèrent à l'âge de l'é-

vêque et à celui de l'évêque in partibus, ou vicaire; pour l'ordination du premier la loi prévoit „l'âge canonique“ c. a. d. 30 ans, au moins, tandis que pour le second l'âge est fixé en chiffre, à 35 ans.

On a proposé la fixation de l'âge en chiffre, à 35 ans, tant pour l'évêque, que pour l'évêque-vicaire. Cette limite paraît justifiée par l'esprit général des canons, qui prévoit un stage de 5 ans, dans chaque degré de la hiérarchie, tandis que la disposition de la loi actuelle qui prévoit „l'âge canonique“ pour l'évêque, ne résulte d'aucun texte précis des canons. C'est à peine dans les Nouvelles de Justinien qu'on trouve de dispositions précises, pour l'âge de l'évêque.

En rapport avec l'âge de l'ordination de l'évêque on a mis en évidence aussi la disposition de la loi organique de l'Eglise orthodoxe de la Grèce, qui fixe une limite maximale à l'âge jusqu'auquel un candidat peut être élu évêque, celle de 55 ans, mais qu'on ne trouve pas dans les canons.

On a montré, de même, que dans des cas exceptionnels, l'Eglise peut admettre à l'ordination, des candidats sous l'âge canonique et légal, par le moyen de la dispense ou de l'iconomie. Mais, l'âge étant une condition fixée par les canons, c'est seulement l'autorité législative de l'Eglise — pour les églises orthodoxes nationales, le saint Synode — qui est compétente de donner cette dispense et non pas l'évêque.

C'est donc, en vertu de son pouvoir législatif que le saint Synode de l'Eglise roumaine dans la session du printemps de l'an 1936 — qui a eu lieu entre le 10 et le 21 Mars — a établi „le principe qu'aucun candidat ne peut être ordonné diacre s'il n'a pas encore 23 ans, et prêtre, avant l'âge de 25 ans“. Cette décision modifie les dispositions des lois antérieures concernant cette question. Car la loi du clergé séculier de 1893 (à l'article 15), autant que le Statut de la loi pour l'organisation de l'Eglise orthodoxe roumaine de 1925 (à l'article 35), prévoient le majorat civile, c. a. d. 21 ans passés, comme âge minime de l'ordination du prêtre et du diacre.

MÂNĂSTIREA BRADU DE PE NIȘCOV. ¹

A. AȘEZAREA ȘI DESCRIEREA ACTUALĂ A MÂNĂSTIRII.

La 38 km., spre Nord-Vest de orașul Buzău, pe malul stâng al râului Nișcov, în satul Valea-Rea, la câțiva metri spre Apus de valea pârâiașului Draghiia ² și alături de șoseaua ce duce spre Tisăul-de-Sus, se află vechea mânăstire de călugări Bradu ³, astăzi biserică de mir pentru sătenii din Valea-Rea și Haleșul⁴.

Biserica e înconjurată de patru ziduri de piatră amestecată cu cărămidă, înalte de 5,50—6 metri și de lungimi diferite ⁵. Aceste ziduri, care uimesc pe oricare prin trăinicia lor, au fost făcute și spre a servi de cetate boerilor Căndești ⁶. În partea de Apus, la vre'o trei metri departe de zid se văd și astăzi urmele beciurilor și grajdurilor care erau în „curtea a doua a mânăstirii“ și despre care ne vorbesc catagrafiile din sec. al 16-lea.

Prin două uși mari de lemn, căptușite cu benți groase de fier, intri, prin partea de Răsărit ⁷, în curtea mânăstirii unde dai, de-o parte și de alta, de niște ruine: odăile și beciurile de care se foloseau călugării și unde, la sfârșitul

1. Lucrarea de față e un rezumat — pe alocuri e redat întocmai — al tezei de licență lucrată sub controlul Seminarului de istoria bisericii române și susținută la Facultatea de teologie din București, sesiunea 19 Decembrie 1936.

2. Unii (v. B. Iorgulescu, *Dicționarul geografic al jud. Buzău*, București 1892, p. 56; C. St. Bilciurescu, *Mânăstirile și Bisericile din România*, București 1890, p. 67; V. Cojocaru, în rev. *Muguri*, V (nr. 7-8-9, Buzău 1926), p. 1), spun că mânăstirea e așezată aproape de vărsătura Văii Haleșului, dar această vale fiind mai departe, m'am folosit de cealaltă vale, Draghiia, care e mult mai aproape, ca punct de orientare pentru stabilirea locului unde e așezată mânăstirea.

3. Numirea și-a împrumutat-o dela brazii cari erau în vârful muntelui, la capul moșiei (v. Protosinghel Chiril Dobre și Pamfil C. Georgian, *Mânăstirea Ciolanu din jud. Buzău*, București 1930, p. 16); cf. cu expresia „Mânăstirea dela Brad“ pe care o întâlnim în documente (v. Arhiv. Stat., *Mânăstirea Bradu, Hanu-Greci, Codrenii*, pachet XXXI, doc. 9; *ibidem*, pachet 1 bis, doc. 3).

4. Aceste două sate sunt în comuna Tisăul-de-jos.

5. Zidul despre Est este lung de 40 m.; cel despre Sud, de 47 m.; cel despre Vest, tot de 47 m., iar cel despre Nord, de 68 m.

6. „Desigur, spune D-l N. Iorga (*Buletinul Com. Mon. Ist.*, an. XXVII, (1934), p. 28), că această împrejmuire de ziduri n'a fost făcută ca să apere biata bisericuță din mijloc...“.

7. Astăzi există și o a doua intrare, făcută de preotul Stan Coman, în partea de Apus.

sec. al 16-lea erau așezate primăria și școala comunei Tisău¹. La colțul despre Sud-Est se află un turn², pe care vremea l-a ros și l-a readus la aceeași înălțime cu zidurile, iar la colțul despre Nord-Est, alt turn mai în fire, care servește de clopotniță. În acest din urmă turn se află și un clopot cu următoarea inscripție: „Acest clopot e(s)te al sfinti mănăstiri Bradul și fiind crăpat l-au prefăcut părint(e)le egumenu Ielarion, la leat 1780 Mai 20“³. În curtea mănăstirii, în partea de Nord, se mai află un puț, despre care ne amintește catagrafia din 1842 Ianuarie⁴. În mijloc e biserică, de zid, în stil bizantin⁵, „mare⁶, armonioasă, fără abalde, cu o turlă de lemn de-asupra pro-naosului, un brau larg, dințat cu trei fășii, despărțind două șiruri de numeroase ocnite“⁷. Pridvorul, refăcut, e de zid și malintoc⁸. Biserica păstrează următoarea pisanie⁹: „Hramul și fala¹⁰ a sfântului marelui mocinic Dimitrie mirotocivag¹¹, pentru sufletu moșilor și ale părinților și ale noastre să fie pomen(ire), vă dni Io Mateiu Voevod, v(ă)leat 7150¹², I bist egumen pop Nihtarie¹³, ispravnic Bale loq(olat) ot Chiojd“.

Zidurile bisericii din partea dreaptă și stângă, pe dinăuntru, la o înălțime de 3,46 m., formează o curbă, tinzând parcă să se unească și apoi se îndreaptă iar în sus. În altar, la aceeași înălțime, zidurile se unesc, astfel că

1. Cf. B. Iorgulescu, *l. cit.*, p. 57; C. St. Bilciurescu, *l. cit.*, p. 68.

2. Era „mal înalt și cu mici ferăstrui, pe unde se putea vedea departe și da cu armole“ (v. B. Iorgulescu, *l. cit.*, pp. 56-7; C. St. Bilciurescu, *l. cit.*, p. 67).

3. Acesta trebuie să fie clopotul crăpat de care ne amintește catagrafia din 1754 Noemvrio 27 (Arhiv. Stat. *M-rea Bradu*, etc., pachet VII, doc. 39).

4. Acad. Rom. ms. 717, ff. 553-563.

5. B. Iorgulescu, *l. cit.*, pp. 56-57.

6. Lungimea bisericii, fără pridvor, este de 21,30 m.; lățimea de 6,20 m., iar grosimea zidului, de 0,94 m.

7. N. A. Constantinescu, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, an. XVII (1924), p. 141.

8. În pridvor se află biblioteca, în care am remarcat următoarele cărți vechi: Evanghelia greco-română, București 1693, fără nici o însemnare de mână pe ea; Octolh, București 7282 (1774); Antologhion, București 1786; 12 Minee grecești pentru toate lunile, tipărite între anii 1795-1812; Ceaslov mare, București 1801, precum și alte cărți românești și grecești, bisericesti și profane, tipărite după anul 1810.

9. Pisania e redată în întregime și de d. N. Iorga, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, an. XXVII (1934), p. 28 și de d. V. Drăghiceanu, *ibidem*, an. XXIV (1931), p. 93.

10. „Fala“, în loc de mai vechiul „pohvala“, spune părintele profesor Niculae M. Popescu.

11. Isvoritorul de mir.

12. 1642.

13. Și a fost igumen popa Nictarie.

tavanul altarului e mult mai jos decât cel din naosul și pronaosul bisericii. Probabil că biserica, la început va fi avut aceeași înălțime, dar în urmă s'a mai înălțat, fără să știm când și de cine ¹.

În pronaos, de-o parte și de alta, sunt cinci morminte, din inscripțiile cărora d. Virgil Drăghiceanu ² a putut citi numai câteva cuvinte care însă nu ne spun prea mult.

În mijloc, sub policandru, se află o rozetă din a cărei inscripție B. Iorgulescu ³ a putut citi doar: „s'a mutat oasele fericiților ctitori“, restul fiind șters. Aici au fost puse oasele ctitorilor, precum arată și răposatul învățător al comunei Tisău, P. Ionescu, în răspunsul pe care-l dă, în 1874 Iunie 19, Chestionarului lui Odobescu ⁴.

În altar, lângă sfânta masă, se află o cruce de lemn cu Răstignirea Domnului, având pe ea următoarea inscripție: „Făcutu-s'au aciastă sfântă cruce prin osârdiea și toată chiltueala priaosfințitului ipiscop Pogoniiianis D. D. Agapie și al nostru milostiv stăpîn, la leat 1849 Octomvrii 12“. Tot aici se mai află o cutie de argint cu sf. moaște ale Sf. Elefterie și ale Sf. Haralambie și un chivot, tot de argint, cu inscripția: „Cela ce mănâncă trupul meu și bea sâ(n)gele meu petrec întru dânsul și el întru mine“.

La Proscomidie se află un potir, de argint, cu inscripția: *Κτήμα Παρθενίου μονάχου ἡγουμένου Πράτου, 1841 Μαρτ. 20* (= Agoniseala monahului Parthenie igumenul Bradului, 1841 Martie 20) ⁵. Mai sunt două pomelnice, amândouă noi și fără mare interes pentru precizarea ctitorilor. Cel mai vechiu cuprinde următoarele nume: Mihalcea, Petru, Radu, Sofica, Moise, Neaga, Stanca, Grăjdana, Despa, Bălașa, Christea, Mateiu, Barbu, Bratu, Despa, Ionașcu, Vartolomeu monahu, Daniil i(e)romonahul, Partenie monahul, Agapie arhiereul, Nicandru arh(iereul). Cel nou, întocmit de preotul Stan Coman, adaugă pe Mihnea Vis-

1. D. V. Drăghiceanu crede că această refacere și înălțare a mănăstirii datează din timpul lui Mateiu Basarab și că a fost făcută de Radul vel Comis (comunicare orală). Vezi și *Bul. Com. Mon. Ist.*, an. XXIV (1931), p. 160.

2. Cf. *Bul. Com. Mon. Ist.*, an. XXIV (1931), p. 93. Aici a fost îngropat și Mihalcea Paharnic Cislăianul (v. Arhiv. Stat. *M-rea Bradu..*, pachet XIV, doc. 18).

3. *L. cit.*, p. 56.

4. Acad. Rom. ms. 224, f. 344.

5. Nu știu cum a putut d. V. Cojocaru să spună că inscripția de pe acest potir este rusească (vezi art. d-sale din rev. *Muguri*, an. V (Buzău 1926), p. 3).

terul, Neagoe, Arghira, Jipa, Hrizea și câțiva igumeni. B. Iorgulescu¹ cunoștea un diptic cu următoarele nume: Mihalcea, Petru, Radu, Sofiica, Moise, Neaga, Grăjdana, Despa, Moise, Despina, Bălașa, Christea, Matei, Bratu, Stanca, Fătu, Alexe, Dedu, Grigore și arhiereul Agapie².

II. INTEMEEREA MÂNĂSTIRII BRADU ȘI CTITORII

1. ISTORIA MÂNĂSTIRII BRADU DELA INTEMEERE PÂNĂ LA REZIDIRE 1632(?).

În urma cercetării și confruntării documentelor foarte numeroase — aproape toate inedite — în legătură cu mănăstirea Bradu, am ajuns la încredințarea că în locul mănăstirii pe care o avem astăzi, a fost alta mult mai veche, a cărei existență trebuie pusă în sec. al 16-lea. În sprijinul acestei afirmații ne vin următoarele documente:

1. Documentul (slavon) din 7108 (1600) Ianuarie 15³. Printre cei ce mărturisesc pentru părțile de moșie din Căndoșii, pe care le-au cumpărat Neagoe și frate-său Stan, sunt și Vasile egumenul și alți călugări „ot sta monastir ot na Clolan” și „Stance i bratsi Drag(o)mir ot na mânăstir ot na Brad”. Radul Mihalcea vel Comis, zidind mănăstirea din nou, din temelia ei, cum se va vedea mai departe, nu putea s'o facă înainte de anul 1600, căci la această dată poate nici nu se născuse, sau, în tot cazul, era copil mic⁴.

2. Actul de închinare al mănăstirii Bradu la Pogoniana, din anul 1638 Mai 2⁵. Mănăstirea Bradu e închinată nu numai de Radul vel Comis, ctitorul ei, ci și de frații acestuia: „Pătru⁶ i Gherghii Post(elnicul) i Neg(o)iț(ă) l'ol(i)rnicul) i Molsl... pentru că aciast(ă) sf(â)ntă mânăstir(e) de la Brad, fost-au de moșie bătrân(ă) a moșilor și a strămoșilor” lor, „mai de nainte vream(e)”. Având moșii date de

1. *Dicționarul geografic al jud. Buzău* (București 1892), pp. 56-7.

2. De și acest diptic este cel mai vechiu, totuși nu putem pune mare preț pe el, deoarece cuprinde nume despre care documentele nu ne amintesc nimic.

3. Acad. Rom., pachet CXC VIII, doc. 94.

4. La 1647. Aprilie 30 îi trăia soția, Sofiica, cu care n'a avut copii; ea moare abia în 1653. Radul vel Comis se recăsătorește, după această dată, cu Arghira și are, cu aceasta, două fiice: Neacșa și Rada. Dacă mai adăogăm și faptul că Radul vel Comis zidește mănăstirea cu Sofiica, soția sa dintâi, putem spune că, în documentul citat, nu poate fi vorba decât de vechea mănăstire.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XXXIX, doc. 2.

6. Se va vedea mai departe că nu-i era frate lui Radu, ci unchiu.

moși și strămoșii lor, aveau toți dreptul asupra mănăstirii, de și o zidise Radu vel Comis.

3. Hrisovul (slavon) lui Mateiu Basarab, din 1639 Maiu 5¹, arată că mănăstirea Bradu, cu moșiile ei, a fost moștenită de Mihalcea Vornicul din Pătârlage de la moși și strămoșii lui².

4. Documentul din 7150 (1642) Mai 15³ spune: „...Deci când au fost pre vreme de răutăț(i) perit-au cărțil(e) sfentei mănăstiri ce au fost de ocol și se-au uitat și seamnel(e); într'aceaia noi știindu milă moșilor noștri care au făcut și au arătat sfentei mănăstiri... pentrucă aciaste moși ce scriu mai sus fost-au date de moși noștri pentru pomeana sfentei mănăstiri ce scrie mai sus (adică mănăstirii Bradu)...“.

5. Hrisovul (slavon) lui Mateiu Basarab din 7151 (1643) Fevruarie 25⁴ arată de asemeni existența unei mănăstiri mai vechi.

6. Hrisovul lui Constantin Basarab, din 7212 (1704) Ianuarie 3⁵ întărește mănăstirii Bradu și lui Mihalcea Stolnicul moșia Bădenii, pe care o au „moștenire încă mai de nainte vreme, den zilele altor răposați domni de demult, de la strămoșii și moși lor, însă de la Vladul Vornecul și de la Neagoe Stolnecul snă Mihnei Vistierul⁶ și de la Mihalcea Vornecul snă Neagoe Stolnecul și de la Radul Comisul cu frate-său Moisi Log(ofă)t, tatăl boiariului domniei meal(e), Mihalciei b(i)v v(e)l Stolnic, ctitorii sf(i)ntii mănăstiri Bradul...“

Desigur că vechea mănăstire Bradu a fost zidită de vreunul din ascendenții indicați mai sus, ai lui Radu vel Comis. N'a fost zidită de Mihalcea Vornicul Pătârlăgeanu,

1. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XLIX, doc. 1. Traducerea anexată mai e transcrisă la Acad. Rom., ms. 4782, ff. 170-171 v.

2. „Pentruță această sfântă mănăstire de la Bradu, de mai sus scrisă, a fost moșie bătrână a lui Mihalcea Vornicul din Pătârlage, de la moși de la strămoși și a tot fost pe seama lui și a fiilor lui...“.

3. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet VI, doc. 2; ibidem, *Cond. M-rii Bradu*, No. 145 a, ff. 30-31 v.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XXXVI, doc. 1 („... Pentruță acești mai sus ziși țigani au fost din moși strămoși a(i) sfinteii mănăstiri Bradul, de la întemeierea țării, de la bătrânii ctitori ai sfinteii mănăstiri..“).

5. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet 1 bis, doc. 30; ibidem, *Cond. M-rii Bradu*, nr. 154 a, ff. 40 v – 45 v.

6. Neagoe Stolnicul nu era fiul, ci ginerele lui Mihnea Vistierul; vezi Arhiv. Stat., *Episcopia Buzău*, pachet XVI, doc. 14; cf. Șt. D. Grecianu, *Genealogii I*, pp. 67, 69.

cum spune I. Brezoianu¹, căci Pătru Postelnicul, care era frate cu Mihalcea Vornicul, nu putea să se considere de ctitor al mănăstirii Bradu. Aceasta o putea face numai când ar fi primit-o ca moștenire de la părinții lor. De altfel nici documentele nu ne spun că mănăstirea a fost zidită de Mihalcea Vornicul. Dimpotrivă, am văzut că Mihalcea o moștenise „de la moși de la strămoși“.

Nu știm când și de cine a fost întemeiată; dar oricum înainte de anul 1600. Am putea spune că a fost întemeiată cu câteva decenii înainte de anul 1600, dacă nu chiar mai înainte, în cazul când admitem, cum ne spun documentele, că vechea mănăstire a fost tot de „piatră“, adică de cărămidă. Altfel n'ar fi fost nevoie ca Radul vel Comis să facă din nou, din temelie, mai ales dacă avem în vedere felul cum se construia în vechime și durabilitatea zidurilor din acca vreme. Dacă se admite că zidurile, care sunt îngropate în pământ², la vreo jumătate de metru în afara zidurilor ce înconjoară astăzi mănăstirea, sunt rămășițele vechilor ziduri care ar fi înconjurat vechea mănăstire, întemeierea ei trebuie pusă cu mult în urmă⁴.

Pe legenda, că doamna Neaga ar fi zidit această mănăstire, nu putem pune nici un temeliu.

Alte știri, în afară de cele amintite, nu avem despre această mănăstire până în momentul când o rezidește Radu vel Comis.

II. CINE A REZIDIT ACEASTĂ MĂNĂSTIRE?

Mănăstirea Bradu a fost zidită de Radul Mihalcea vel Comis, precum reiese din următoarele documente:

1. Hrisovul (slavon) lui Mateiu Basarab, din anul 7149 (1641) Mai 15⁵, dat mănăstirii Bradu pentru apărare de dăjzii, în care se spune: „Pentru că această sfântă mănăstire, mai sus zisă, o au făcut cinstitul credinciosul boer al domniei mele jupân Radu Mihalcea vel Comis și de

1. *Mănăstirile zise inchinate și călugării streini* (București 1861), p. 19.

2. Părintele profesor Nicolae M. Popescu crede că prin „piatră“ se înțelege, de multe ori, cărămidă.

3. Comunicare orală din partea preotului Stan Coman.

4. D-l Virgiliu Drăghiceanu crede că mănăstirea Bradu a fost „făcută de Doamna Rada, fiica lui Vlaicu Vistierul și soția lui Vintilă-Vodă“, deci pe la jumătatea sec. XVI (v. *Bul. Com. Mon. Ist.*, an. XXIV (1931), p. 160). Nici un document nu sprijină părerea d-lui Drăghiceanu.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet I, doc. 4.

isnoavă, din temelia ei . . . și cu voia lui Dumnezeu s'a trudit și a făcut-o tot de piatră, cu chilii împrejur și cu trapezărie și cu pimniță...“

2. Hrisovul (slavon) lui Mateiu Basarab, din 7151 (1643) Fevruarie 25¹, prin care se întărește stăpânirea mănăstirii Bradu peste moșia din jurul mănăstirii, arată deasemeni că a înoit-o și a zidit-o, din temelia ei, Radu vel Comis fiul lui Mihalcea Vornicul din Pătârlage.

3—4. Aceleași precizări le găsim și în hrisoavele (slavone) ale lui Constantin Șerban Voevod din 7162 (1654) August 3² și din 7165 (1656) Septemvrie 12³.

5. Documentele de până aci ne arată că mănăstirea a fost rezidită de Radul vel Comis. El a fost însă ajutat și de soția sa Sofica, precum ne arată hrisovul lui Antonie Voevod din 7179 (1671) Fevruarie 22⁴ și hrisovul lui Șerban Voevod din 7195 (1687) Ianuarie 14⁵.

6. Gramata lui Dionisie IV Muselimul, Patriarhul Constantinopolei, din 1688, pentru reînchinarea mănăstirii Bradu la Pogoniana⁶, spune de asemeni că mănăstirea Bradu a fost ridicată din temelie de: Comis Radul Mihalcea⁷.

7. La începutul sec. al 19-lea pe baza documentelor, încă se păstrase știrea că Radul vel Comis și soția sa Sofica sunt ctitorii mănăstirii Bradu, precum se vede dintr'o jalbă, din anul 1819 Martie 21⁸, a igumenului brădean Partenie.

8. La acestea am mai putea adăuga și faptul că în pronaosul bisericii, în dreapta, sunt zugrăviți Radul vel Comis și soția sa Sofica, ținând biserica în mâini⁹.

1. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XXXVI, doc. 1.

2. *Ibidem*, pachet XXXIX, doc. 4.

3. *Ibidem*, pachet 1 bis, doc. 11.

4. *Ibidem*, pachet 1 bis, doc. 16; doc. 17, copie.

5. *Ibidem*, pachet XLV, doc. 1; doc. 2, copie.

6. Hurmuzaki-Iorga, XIV, I, pp. 742-745.

7. Constantin Căpitan Filipescul care ținea în căsătorie pe Rada fiica lui Radul vel Comis, fiind singurul moștenitor al acestuia, întrucât cealaltă fiică a lui Radu, Neacșa, murise, are dreptul de ctitor al mănăstirii Bradu și numai astfel are dreptul s'o reînchine la Pogoniana. Celelalte rude ale lui Radu de și au căutat să se considere ctitori ai acestei mănăstiri, cum vom vedea mai departe, n'au izbutit.

8. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet III, doc. 41.

9. Dacă în pronaos mai sunt și alții zugrăviți, nu e motiv să credem că n'ar fi ctitori Radul vel Comis și Sofica. Mihalcea Vornicul e zugrăvit fiindcă el moștenise, odată cu mănăstirea și moșiile ei, și dreptul de ctitor. Jupâneasa Neaga, care e zugrăvită în partea stângă, nu poate fi, cum spune d. N. A. Constantinescu (v. *Bul. Com. Mon. Ist.*, an. XVII (1924), p. 141), soția lui Mihalcea Vornicul, pentru că nici un document nu ne spune că pe soția lui Mihalcea o cheama Neaga. Nu poate fi nici Doamna Neaga soția lui Mihnea II Turcitul, cum crede B. Iorgu-

Două documente par a zădărnici puțin precizarea ctitorului acestei mănăstiri: 1) Cartea lui Chiril, episcopul Buzaului dată în anul 7155 (?) (1646-7) călugărului Gavriil, în care arată că Gavriil închină schitul său Malu, din județul Ialomița, la mănăstirea Bradu¹. Aici se spune că Mihalcea Stolnicul din Pătârlage este ctitorul mănăstirii Bradu. Actul însă este fals și nu putem pune temeiul pe el².

Actul în discuție (p. 151) este al lui Chiril, episcopul Buzaului și ctitorul mănăstirii Bradu, sau numele ei a fost schimbat de vreunul din zugravii de altfel, Nașca soția lui Udrea, a făcut, cum se va vedea mai departe, însemnate de alt mănăstire Bradu. Mai mult zugrăviți Moise Spătarul — frate cu Radul vel Comis și Stancă soția lui Moise. Surprinzător este aici numele Stancă soția a lui Moise. Altă soție a lui Moise Spătarul, afară de Ilinca, fata Radului Bogdan Dudescu (Arhiv. Stat., *Episcopia Buzău*, pachet 72, doc. 22), pe care o întâlnim din nou, începând de la 7160 (1651) Noembrie 24 (Acad. Rom., pachet CXCVI, doc. 111), — când o martoră, la vinderea unei vii, cu «coconul dumneai, Mihalcea», viitorul stolnic și ctitor al mănăstirii Berca — și până pe la 7183 (1675) Ianuarie 30 (Acad. Rom., pachet CXCVI, doc. 121), nu am întâlnit. Nici d. Ioan C. Filitti (v. *Arhiva Gheorghe Gr. Cantacuzino*, Buc. 1919, tabloul fam. Cândescu-Mihalcescu) nu cunoaște altă soție a lui Moise Spătarul afară de Ilinca. Numele ei trebuie să fi fost schimbat de zugrav. Tot printre ctitori, în sens mai larg am putea adăuga pe cei din diptic, în măsura în care dipticul, pe care-l avea, merită atenție.

1. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XXXII, doc. 1; doc. 2, copie.

2. D. N. Iorga, *Istoria bisericii române* II (Vălenii de Munte, 1909), p. 151, pune păstoria lui Chiril între anii 1605-1620. La 1646-7, când e datat actul de mai sus, păstoria episcopului Ștefan, iar nu Chiril. Radul Mihalcea vel Comis, ctitorul mănăstirii Bradu, trăia la această dată și deci nu se putea să fie altul socotit ctitor al acestei mănăstiri. Am presupus că data e greșită și am luat cea-laltă afirmație că Mihalcea Stolnicul de Pătârlage este ctitorul mănăstirii Bradu. În adevăr, pe timpul episcopului Chiril, trăia Mihalcea Vornicul de Pătârlage, care, pe la 1611, era stolnic (v. St. D. Grecianu, *Genealogii I* (Buc. 1913), p. 67). Cum se face însă că din acest timp până la 7210 (1702) Ianuarie 21, nu se mai amintește deloc de schitul Malu? Care să fi fost motivul întăririi domnești de la această dată? Când mănăstirea Bradu a fost închinată la Pogoniana, în 7146 (1638) Mai 2, de ce nu se amintește nimic de acest metoh? Actul a fost văzut și de d-nii I. Ionașcu și Emil Virtosu, cari au ajuns la convingerea că e fals, căci titlul și primele două cuvinte formează un scris, care poate fi de la episcopul Chiril; restul actului e scris mai gros și de altă persoană, mai în urmă. Leatul ar fi adăugat și mai în urmă. Pecetea e adăugată tot în urmă, căci e cusută cu ață.

Negreșit că avem de-a face cu un fals. La 1688, Constantin Căpitanul Filipescu se prezintă cu hrisoavele sale înaintea lui Șerban Cantacuzino Voevod care-l recunoaște ca epitrop și deci și cu dreptul de ctitor al mănăstirii Bradu, având tot odată dreptul de-a o reînchina la Pogoniana. Mihalcea Stolnicul fiul lui Moise Spătarul și al Ilincăi, vroia, probabil, să fie el recunoscut de ctitor al mănăstirii Bradu. Doria să fie ctitor de biserică. Ca dovadă e că, nu mult după aceea, în 1694, el zidește mănăstirea Berca, din județul Buzău. Pentru a-și îndeplini această dorință el va fi pus la cale falsul de mai sus. Acest Mihalcea Stolnicul nu trebuia să se numească „de Pătârlage“, ci „de Căndești“, pentru că nici tatăl său, Moise Spătarul, care se stabilise definitiv în Căndești, nu iscălia „de Pătârlage“, ci „de Căndești“.

De și d. Ionașcu mi-a comunicat că l-a întâlnit iscăliind și „de Pătârlage“ și s'ar putea deci identifica cu cel ce se dă drept ctitor al mănăstirii Bradu, totuși, cred că e mai aproape de adevăr dacă socotim că Mihalcea Stolnicul — fiul lui Moise Spătarul —, făcând falsul de mai sus, n'a intenționat să se dea pe sine

2) Hrisovul lui Constantin Voevod, din 7210 (1702) Ianuarie 21¹ întărește actul de mai sus. Acest hrisov, de și autentic, nu are valoare pentru noi deoarece nu face altceva decât întărește un act fals.

Faptul că în anul 7146 (1638) Mai 21, mănăstirea Bradu e închinată la Pogoniana nu numai de Radul vel Comis, ci și de frații lui, ar părea, superficial judecând, că n'ar fi Radu ctitor. Este drept că Radul vel Comis zidise biserica și-i era ctitor, dar dreptul lui asupra mănăstirii era îngrădit, pentru motivul că mănăstirea moștenise de la „moși de la strămoși“ moșii, asupra cărora aveau dreptul și frații lui Radu. Inițiativa pornește însă, cum se vede din hrisovul lui Mateiu Basarab din anul 7149 (1641) Mai 15² din partea lui Radul vel Comis, care „s'a nevoit și a venit împreună cu frații săi... și au închinat mănăstirea Bradul metoh la sfânta marea mănăstire de la Pogoneni, de la Rumele“.

În urma celor arătate până aci rămâne stabilit, că Radul vel Comis și soția sa Sofica, sunt ctitorii mănăstirii Bradu³.

III. FIXAREA DATEI CÂND A FOST REZIDITĂ MÂNĂSTIREA BRADU.

Dacă în privința ctitorilor am avut destule mărturii, nu tot așa se întâmplă și cu stabilirea datei când a fost rezidită. Pisania de deasupra ușii, de la intrarea în biserică, ne arată doar numele igumenului Nectarie și anul 7150 (1642). Anul însă nu indică data fundării, de care nici nu amintește, ci doar timpul când a fost săpată pisania⁴.

drept ctitor, ci pe celălalt Mihalcea — bunicul lui — care a trăit pe timpul episcopului Chiril. De la acest Mihalcea a putut trece dreptul de ctitor atât asupra lui Radul vel Comis, cât și a lui Moise Spătarul. Radul vel Comis, neavând decât o fată, Rada, căsătorită cu Constantin Căpitanul Filipescu, urma că cel mai îndreptățit de a fi socotit ctitor ar fi Mihalcea, fiul lui Moise. Numai tăgăduind dreptul exclusiv de ctitor al lui Radul vel Comis, Mihalcea Stolnicul putea, prin filiațiune, să moștenească ctitoria bunicului său Mihalcea Stolnicul din Pătârlage, cel contemporan cu episcopul Chiril și care în urmă ajunge Vornic. Actul deci e fals și făcut, în preajma anului 1688, cu scopul de a tăgădui dreptul de ctitorie al lui Constantin Căpitanul Filipescu și a-l trece, prin Moise Spătarul, asupra fiului acestuia Mihalcea Stolnicul.

1. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XXXII, doc. 3.

2. 3. Tot din documentele citate reiese că biserica a fost zidită din nou, din temelie, iar nu, cum crede d. Drăghiceanu, că a fost numai lungită și înălțată pe timpul lui Mateiu Basarab.

4. Nu știm care va fi fost motivul de s'a pus inscripția tocmai acum. Să admitem cum spune d. V. Cojocaru (rev. *Muguri*, an. V, nr. 7-8-9 (Octomvrie

A fost zidită înainte de anul 7144 (1636) August 4 căci la această dată Mateiu Basarab dă un hrisov (slavon) ¹ mănăstirii Bradu, prin care o scutește de dădii. A fost zidită înainte de anul 7140 (1632) Martie 15, când Radul vel Comis și cu frații lui, după „petrecania“ tatălui lor Mihalcea Vornicul, îi dăruiesc toată partea lor de ocină, din Bădeni, care a fost a unchiului lor Gligore Postelnicul. Cu cât timp înainte de anul 1632 va fi fost zidită mănăstirea Bradu nu putem ști. Deoarece a făcut-o cu voia sa Șolca, pe care o întâlnim numai începând din acest an și într-un câțiva documentele anterioare anului 1632 nu ne spun nimic de Radul vel Comis, putem trage concluzia că mănăstirea Bradu a fost zidită în preajma anului 1632, sau puțin mai înainte de această dată ³.

IV. VIAȚA CTITORILOR.

Ar fi foarte necesar un studiu mai amănunțit asupra familiei ctitoricești Mihalcea-Mihălcescu-Cândescu (una și aceeași familie, din care făcea parte și Radul vel Comis), dar este greu și anevoios un asemenea studiu ⁴. Multe din bisericile și mănăstirile din județul Buzău își au trecutul lor legat de această familie ⁵.

Dechemvrie 1926, Buzău), p. 2) că s'ar fi făcut la mănăstirea Bradu o radicală reparație, care s'ar fi terminat în acest timp, nu e cu puțință. Dacă mănăstirea n'ar fi fost terminată, n'ar fi putut fi închinată în 1638 la Pogoniana. Fapt sigur este că pisania datează de la 1642. Pe Balea Logofătul ot (= din) Chiojd, care e iscălit la sfârșitul pisaniei și care probabil va fi scris-o, îl întâlnim în multe documente din acest timp. Unele sunt scrise chiar de el (v. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XVIII, doc. 19, 21, 34; Acad. Rom., pachet LXXI, doc. 162).

1. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet I, doc. 3.

2. Arhiv. Stat., *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 c, f. 3.

3. Întruna din condicile m-rii Bradu, cu data 1749 Aprilie 7 (Arh. Stat., *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 c. f. 2 v.), aflăm că mănăstirea Bradu a fost făcută de Radul Mihălcescu vel Comis și a primit daniile, «cum arată și cursul văleatului de când s'au făcut sfânta mănăstire iaste după cum arată mai jos.. leat 7125 (1617)», nu putem pune nici un preț pe această știre, pentru că nu e întemeiată pe nimic. Documentul (slavon) din 1600 Ianuarie 15, de care a fost vorba mai înainte, de și autentic, totuși se referă la vechea mănăstire.

4. D-l I. C. Filitti în *Arhiva Gheorghe Gr. Cantacuzino* (Buc. 1919), la fam. Bădeni și arborele geneologic al fam. Cândescu (Mihălcescu) a studiat, atât cât i-a fost posibil, această familie — documentele fiind pe-atunci la Moscova —, întocmind și un arbore geneologic, dar este incomplet.

5. Deosebit de daniile pe care le-au făcut diferitelor biserici și mănăstiri, este destul să amintim numai bisericile pe care le-au făcut din temelie. Astfel Radul vel Comis, afară de mănăstirea Bradu, mai zidește biserica din Căndești, înainte de 1631 Iunie 27, căci la această dată (v. Acad. Rom. pachet CXCVI. doc. 63) avem preot în Căndești și deci și biserică, iar la 7145 (1637) Ianuarie 24 (*ibidem*, doc. 76 c), 12 megiași au «jurat în sat în Căndești, înaintea be-

Am văzut din hrisovul lui Constantin Basarab Voevod, din 7212 (1704) Ianuarie 3¹, că Radul vel Comis se trage din renumita familie a Bădenilor. În acest hrisov Neagoe Stolnicul tatăl lui Mihalcea Vornicul din Pătârlage și bunicul lui Radul vel Comis, e dat ca fiu al lui Mihnea Vistierul din Bădeni. Un alt document din anul 7128 (1620) Iunie² ne spune că Mihalcea Pitarul și Gligore Postelnicul se trăgeau din fetele lui Mihnea Vistierul. Deci Neagoe Stolnicul (de Pătârlage) nu era fiul, ci ginerele lui Mihnea, iar Radul vel Comis se trage numai prin femei din familia Bădenilor.

În multe documente³ sunt dați ca frați ai lui Radu, următorii: Pătru Postelnicul din Pătârlage, Negoită Paharnicul, Gheorghe Spătarul și Moise Spătarul. Nu se poate ca Pătru Postelnicul să fie fratele lui Radu, ci unchiul acestuia, cum se vede și din documentul din 7128 (1620) Iunie, citat mai sus⁴. Radul Mihalcea vel Comis⁵ era un „boer de însemnătate, care călătorise în Ardeal, ca trimis domnesc, la 1638“⁶. Îl întâlnim, ca Postelnic, începând de prin 7142 (1634) Martie 30⁷ și apoi ca vel Comis, de prin luna Septemvrie 1637⁸. Se căsătorește cu Sofica fiica

searicii postelnicului Radul...». Negoită Clucerul Mihălcescul ot Căndești — fratele lui Radu —, în timpul domniei lui Grigorie Ghica Voevod și înainte de anul 1659, zidește mănăstirea Ungurei, din județul Buzău (*ibidem*, doc. 219), pe care o termină Despa soția lui Negoită Clucerul — cea care în 7209 (1701) Februarie 12, e monahia Marta — și cu fica ei Ilinca (v. Acad. Rom., pachet CXXVI, doc. 213). La 1691, Constantin biv vel Căpitan Mărgineanu Filipescu, cu soția sa Rada — fiica lui Radu vel Comis și a Arghirii — zidește biserica din Mătești (v. B Iorgulescu, în rev. *Literatura și Artă Română*, an. 1899, p. 519). La 1694, Mihalcea biv vel Stolnic (Cândescu) — nepotul lui Radul vel Comis — zidește mănăstirea Berca.

1. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*.. pachet 1 bis, doc. 30.

2. *Ibidem*, *Episcopia Buzău*, pachet XVI, doc. 14.

3. *Ibidem*, *M-rea Bradu*, pachet I, doc. 4; *ibidem*, pachet VI, doc. 2; *ibidem*, pachet XXXVI, doc. 1; *ibidem*, pachet XXXIX, doc. 2.

4. Pătru Postelnicul e amintit ca frate al lui Radu numai în documentele referitoare la mănăstirea Bradu și numai atunci când sunt amintiți și ceilalți frați. E numit frate în sensul că și el are dreptul asupra mănăstirii Bradu, cum aveau și toți ceilalți, mănăstirea fiind un bun comun, moștenit de la moșii și strămoșii lor.

5. S'a numit Mihalcea după numele tatălui său — Mihalcea Vornicul —, apoi Mihălcescu și în urmă Cândescu, după numele comunei Căndești (județul Buzău), unde se stabilise cu locuința. Numele de Cândescu a fost apoi adoptat și de ceilalți Mihălcești.

6. N. Iorga, *Constantin Căpitanu Filipescu: Istoria domnilor Ț. Rom.* (prefață, p. XV).

7. Acad. Rom., pachet LXXI, doc. 156; Arhiv. Stat., *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a. f. 83.

8. Cf. Arhiv. Stat., *Condica Episcopiei Buzău*, vol. III, f. 47 (citat după d. I. Ionașcu, în rev. *Ingerul*, an. VIII (1936), nr. 1-2, p. 35, nota 1.

lui Neagu din Negoști¹, înainte de 1632 Fevruarie 18, căci la această dată, Oprea din Chiojdeni îi este vândut ca rumân ei și soțului ei Radu².

Sofica, în anul 7155 (1647) Aprilie 30³ dăruiește mănăstirii Bradu toată partea sa de ocină din Pătârlage, pe care o avea dată zestre de la tatăl său, pentru că n'a avut feciori. Moare în 1653⁴ și e înmormântată în mănăstirea Bradu⁵.

Radu Mihalcea se căsătorește în urmă cu Arghira, o grecoaică⁶ și are cu aceasta două fiice: Neacșa, care moare, și Rada viitoare soție a lui Constantin Căpitan Filipescu Mărgineanul. Arghira trăiește încă la 7192 (1683) Septembrie 15, când acum dăruiește mănăstirii Bradu, pentru pomana răposatelor fiice sale Neacșa, moșia Gugeștii și mai mulți țigani⁷.

Radul vel Comis s'a îngrijit mult de mănăstirea sa, pe care a înzestrat-o cu multe moșii. Moare, fără veste, în anul 1659 după 8 Iunie⁸, fiind ucis de Mihnea al 3-lea, iar ctitoria-i rămâne pe seama ginerelui său Constantin Căpitan Filipescu. Înainte de a fi omorât, ajunsese mare Vornic⁹.

1. Neagu era frate cu Antonie Voevod (v. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet 1 bis, doc. 16).

2. Acad. Rom., pachet LXXXVII, doc. 80.

3. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet III, doc. 18; doc. 19, copie.

4. cf. Virgiliu Drăghiceanu, în *Bul. Com. Mon. Ist.* an. XXIV, p. 93, unde redă inscripția de pe mormânt, în mare parte ștearsă, și unde se poate citi anul 7162 (1653) Noembrie 4. Cred că a trăit până la această dată bazându-mă și pe următoarea inscripție, găsită la mănăstirea Tismana, pe un sfeșnic de argint: Acest sfeșnec făcutu-l-au jupan Radul vel Comis cu jupâneasa dumnealui Sofica den satu den Pătrălage, în zelele creștinului Mateiu Basarab Voevod vă leat 7161 (1653) și l-au dat la mănăstere la Tesmana să fie de pomană (v. Alex. Ștefulescu, *M-rea Tismana*, Buc. 1909, p. 124).

5. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XLV, doc. 1; doc. 2, copie; *ibidem*, pachet 1 bis, doc. 16.

6. N. Iorga, *l. cit.*, prefață, pp. XV-XVI.

7. Arhiv. Stat. *M-rea Bradu*, pachet XX, doc. 12; *ibidem*, *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, f. 3.

8. Octavian G. Lecca, *Familiile boierești române*, Buc. MDCCCXCIX, pp. 127-9, spune că Radul Mihalcea vel Vornic a fost ucis cu frații săi — Negoită și Moise — de Mihnea III în 1658, pe când B. Iorgulescu, în rev. *Literatura și Arta Română*, an. 1899, pp. 511-20, spune că a fost ucis în 1659. Amândoi se bazează pe cronici, dar nespecificându-se data când a fost omorât, a pus unul, anul 1658, iar altul, 1659, având în vedere că Mihnea III domnește între anii 1658-9. Fapt sigur este că n'a murit în 1658, căci îl întâlnim într'un zapis din 7167 (1659) Ianuarie 27 (Arhiv. Stat., *Episcopia Buzău*, pachet 62 și 63, doc. 14), ca mare Vornic. Într'un document din 7167 (1659) Aprilie 29 (v. N. Iorga, *Studii și doc.* vol. IV, pp. 56-7), între boierii cari l-au însoțit pe Constantin (Șărbănuț) Vodă în Ardeal, e trecut și Radul vel Comis. Tot așa din alt zapis, din 7167 (1659) Iunie 8 (Arhiv. Stat., *Episcopia Buzău*, pachet 62 și 63, doc. 15) se vede că Radul vel Vornic trăiește, căci el cumpără 100 stânjini de ocină în Bălteni.

9. Pe Radul Mihalcea vel Comis îl găsim, în câteva zapise din anul 1659, ca mare Vornic; după moarte e des numit ca Vornic. Am cercetat câteva hrisoave

C. INCHINAREA ȘI REINCHINAREA MĂNĂSTIRII BRADU.

La 7146 (1638) Mai 2¹, pe când era igumen Nectarie — un grec din Pogoniana² —, pedeoparte, poate datorită stăruinții acestui igumen, iar pedealta tendinței, destul de accentuată, de a se închina mănăstirile pământene altor mănăstiri străine, mănăstirea Bradu e închinată la mănăstirea Moliydoschepastos³, din eparhia Pogonianeii, din Rumelia⁴. Mănăstirea Bradu e închinată de Radul vel Comis și frații lui „cu tot venitul ei . . . ca să-i poarte părinții de acolo grija de toate lucrurile și să trimiță călugări aici ca să pomenească răposaii ctitori . . . și părinții de acolo încă să caute de bucatele mănăstirii să le adaogi; și ce va fi venitul să fie de ajutor la acea sfântă mănăstire, la Pogoneani“⁵.

Mateiu Basarab întărește, în 7147 (1639) Mai 5⁶, închinarea de mai sus făcută și înaintea lui Teofil mitropolitul Țării Românești⁷.

Constantin Căpitanul Filipescu observând că nu mai era „egumen care să-i poarte de grijă după voia lui Dumnezeu, ci fiecare căutând numai cè-i poate fi lui mai de folos“, se înfățișează în 1688, înaintea lui Șerban Vodă

domnești din anul 1659 și am întâlnit un Radul vel Vornic, care trebuie să fie acest Radu Mihalcea, deoarece Comis e altul trecut și mulți din boierii cari sunt trecuți în divan cu acest Radul vel Vornic, sunt omorîți odată cu Radul, cum ne spun cronicile. Intre boierii divanului din hrisovul lui Mihail Radul Voevod, din 7167 (1659) Ianuarie 18 (Arhiv. Stat., *Episcopia Buzău*, pachet 61, doc. 9), afară de Radul vel Vornic mai sunt și Udriște vel Spătar și Danciul Pârâianul, cari sunt trecuți în cronici (*Mag. ist. II*, p. 351; *ibidem*, vol. I, p. 322; Dionisie Fotino: *Ist. generală a Daciei*, trad. de G. Sion, Buc. 1859, tom. II, p. 107), ca omorîți de Mihnea III, odată cu Radul vel Vornic Căndescu.

În divanul din hrisovul lui Mihail Radul Voevod, din 7167 (1659) Aprilie 13 (Acad. Rom., pachet XC, doc. 4) sunt trecuți, ca mari Vornici, Barbul și Radul. Apoi, din cei omorîți de Mihnea III, Udriște vel Spătar, Diicul vel Clucer și Danciul Pârâianul vel Post(elnic). Radul Mihalcea vel Comis a fost deci și Vornic. Despre omorîrea lui Radu de către Mihnea III nu avem altă știre afară de cea din cronici.

1. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XXXIX, doc. 2.

2. *Ibidem*, pachet I, doc. 4.

3. Acad. Rôm., ms. 717, ff. 543-547; cf. Al. Geanoglu Lesvioudacs, *Istorie bisericească* (București 1845), p. 464; I. Brezoianu, *Mănăstirile zise închinare* (București 1861), tabloul de la sfârșitul cărții, înainte de anexe.

4. San Rumele, „cum îi ziceau bătrânii“ specifică părintele Nicolae M. Popescu, în referatul tezei de licență a subsemnatului.

5. Această mănăstire, Moliydoschepastos, din Pogoniana, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, a fost făcută de Constantin Țarul Pogonatul și Andronic Țarul Paleologul (v. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet I, doc. 4).

6. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XLIV, doc. 1; traducerea acestui document slavon e și la Acad. Rom., ms. 4782, ff. 170-1 v.

7. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet I, doc. 4.

Cantacuzino, care-l încuviințează „să așeze și să orânduiească egumeni și să le ia socoteala veniturilor și să clădească și adauge cu frica lui Dumnezeu lucrurile mănăstirilor și să trimeată prisosul la mănăstirea Pogonatului neînșugându și nimic din acel (venit) al Bradului“¹. Constantin Căpitanul așează apoi un egumen vrednic de a o cărmui. Călugării din mănăstirea Pogonatului temându-se „ca nu cumva să fie scoși cu totul din stăpânirea lor, au trimis din soborul lor pe un teotonah anume Dionisie ca să poruncească un împotriva lui (a egumenului așezat de Constantin Căpitanul), și să așeze acolo alt egumen“². Mănăstirea Bradu rămâne și mai departe supusă acelei mănăstiri, iar Constantin Căpitanul, ca epitrop al mănăstirii Bradu, „să ia socoteala de la egumenii după vremei ...și să aibă voie a așeza și a scoate egumeni, cu știrea însă a părinților celor din Rumelia...“³.

De și se mai încearcă, în timpul mitropolitului Grigorie Dascălul⁴ (la 1823 Aprilie 30), ca această mănăstire, Bradu, să fie sustrasă de supt autoritatea celei din Rumelia, totuși nu se izbutește până la secularizare.

D. METOAȘELE MĂNĂSTIRII BRADU.

1. *Schitul Lapoș*. La anul 7186 (1677) Octomvrie 27⁵, Lupul Iuzbașa ot (din) Călugăreni, împreună cu frații săi „Cernat i Oprea“ feciorii lui Dragomir Căpitanul nepoții Vornicului Lupul, fiind ctitori la o mănăstire ce se chiamă Lapoș — tot pe valea râului Nișcov —, o închină mănăstirii Bradu, cu zăpis întărit, prin blestem, de Grigorie episcopul Buzăului. O închină „cu vii, cu pomeate și cu toate moșiile și casele pre unde s'ar afla“, spre a nu rămâne jos pomana moșilor și părinților lor, întrucât ei nu mai puteau să îngrijească de moșiile și cele trebuincioase mănăstirii.

Mănăstirea Bradu a avut acest schit, ca metoh, până la secularizare. Se mai amintește de el la 1780 Fevruarie 1⁶ și în 1852 Iunie 6⁷.

1. 2. Cf. Hurmuzaki-Iorga, XIV, I, pp. 742-5.

3. Passim.

4. Acad. Rom., ms. 717, ff. 543-7; cf. Gh. I. Moisescu, *Mănăstirile închinăte în vremea mitropolitului Grigorie Dascălul* (extras din rev. *Bis. Ort. Rom.*, an. LII, (Buc. 1934), p. 15.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XXXI, doc. 7; ibidem, *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, ff. 9 v. 10.

6. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XXXI, doc. 16.

7. *Ibidem*, pachet II, doc. 47.

2. *Schitul Malu din județul Ialomița*. La leat 7155 (1 Sept. 1646—31 Aug. 1647) mănăstirea Bradu mai primește, ca metoh, mănăstioara Malu ctitoria călugărului Gavriil¹. Acest călugăr Gavriil dobândise dreptul să locuiască în mănăstirea Bradu, până la moartea lui și nimeni nu avea voie să-l scoată afară din mănăstire. Se mai amintește de acest metoh în anii 7210 (1702) Ianuarie 21² și 1861³. Schitul Malu, neavând moșii, nu prea era cercetat de igumenii Brădeni și numai așa se explică de ce este puțin amintit în documentele mănăstirii Bradu.

3. *Schitul Cârnu din județul Buzău*. În anul 7194 (1686) Aprilie 29⁴, Paraschiv Logofătul Bolișteanul cu soția lui Dumitrana și cu fii-său Costandin, având dreptul asupra mănăstirii „Cârnu ot sud Saac“, întrucât li se trage și lor „de la moșii de la strămoși“, o închină, ca metoh, la mănăstirea Bradu „cu toate moșiile și cu toate bucatele ei și cu tot ce iaste al bisearicii“, ca să se pomenească numele lor, al părinților și al celor ce se trag din neamul lor, atât la mănăstirea Bradu, cât și la mănăstirea cea mare, din Rumelia, unde este Bradu închinată. Igumenul brădean trebuia să ia câte 10 taleri pe an și să-i trimită la mănăstirea Molivdoschepastos. Mănăstirea Bradu are supt stăpânirea sa acest metoh până în anul 7204 (1696) Fevruarie 6⁵, când este luat și reînchinat la mănăstirea Căldărușani⁶.

1. *Ibidem*, pachet XXXII, doc. 1; *ibidem*, doc. 2, copie; fapt sigur este că Malu a fost închinat la m-rea Bradu, dar nu știm precis când (v. lucrarea de față p. 267, nota 1).

2. *Ibidem*, pachet XXXII, doc. 3.

3. I. Brezoianu, *l. cit.*, tabloul dela finele cărții.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Căldărușani*, pachet LII, doc. 6; Acad. Rom., ms. 2078, ff. 126-7.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Căldărușani*, pachet LII, doc. 7; Acad. Rom., ms. 2078, ff. 127-9.

6. Mănăstirea Cârnu fusese închinată mai dinainte de Ghiorma Banul și soția sa, Neacșa, la mănăstirea Căldărușani, dar actul de închinare se pierduse. Paraschiv Logofăt Bolișteanu profitând de această împrejurare, își arogă dreptul asupra mănăstirii Cârnu și o închină la mănăstirea Bradu. Peste câțiva ani însă, se găsi acest act și igumenul împreună cu alți călugări de la Căldărușani vin. în anul 7204 (1696) Fevruarie 6, înaintea Divanului. Constantin Basarab Voevod, văzând că aceștia au dreptate, deoarece actul lor era mai vechiu decât al lui Paraschiv Logofăt Bolișteanul care „n'au fost avut nici o treabă cu această mănăstire“, restitui mănăstirea Cârnu la Căldărușani. Motivul pentru care mănăstirea Cârnu a fost luată de sub conducerea mănăstirii Bradu și redată la Căldărușani a fost deci găsirea actului de închinare, al lui Ghiorma Banul și al Neacșai (v. nota 95), iar nu trecerea pe care o avea Alexandru Vornicul fiul Ghiormeii Banul, înaintea lui Constantin Brâncoveanu, cum spune d-l I. C. Filitti, *Biserici și ctitori* (București 1932), pp. 11-12.

E. MOȘIILE MĂNĂSTIRII BRADU

Mănăstirea Bradu a avut foarte multe moșii. B. Iorgulescu¹ dă ca moșii și proprietăți ale mănăstirii Bradu următoarele: Albești-Tufe, Bradu, Bradu-Berca, Doiceasca (Nărteasca), Proșca, Gliza, Apșoarele, sforile Strejeni, Fața multă, Prăjeasca, Pietricica, Lapoșul, Glodu (în Clondiru)², Bădenii Pietroasa cu sforile Urzeasca sau Cătina. Într'un manuscris³ găsim trecute ca proprietăți ale mănăstirii Bradu următoarele: 1. Broșteni (jud. Buzău); 2. Tufele Albești (Buzău); 3. Sasca sau Sasu (Ilfov); 4. Brădeanca (Buzău); 5. Vințileanca Volnești (Buzău); 6. Mărculești (Ilfov); 7. Limbile (Ilfov); 8. Mălăeasca (Ilfov); 9. Jirlău Brădeanca (Râm. Sărat); 10. Nisipeni Brădeanca (Râm. Sărat); 11. Miroși (Buzău); 12. Pietroasa sau Bădeni (Buzău); 13. Vatra schitului Codreni (Ilfov); 14. Clondiru (Buzău); 15. Lapoșul (Buzău); 16. Vatra mănăstirii Bradu (Buzău)⁴.

Într'alt manuscris⁵ se arată că mănăstirea Bradu din județul Buzău are 7 moșii și un venit anual de 126.150 lei. În catagrafia mănăstirii Bradu, din 1754 Noemvrie 27⁶, găsim următoarele moșii: moșia dimprejurul mănăstirii, Bădeni, Dălbanul, Itul (?), Valea Nișcovului, Lapoșul, Albeștii, Galbenul, Stănuleștii, 10 pogoane de vie la Bădenii din Jos, 9 pogoane la Bădenii din Sus și o roată de moară în apa Nișcovului. O listă de moșii, ceva mai completă, o găsim în catagrafia mănăstirii Bradu, din 1842 Ianuarie⁷: 1. *Moșia Bădenii*, pe care e zidită mănăstirea, cu două sate: Giurgiuvenii și Valea-Rea, care formează vatra mănăstirii. Din această moșie se despart trei sate, Pietroasa, Clondirul de

1. *Dicționarul jud. Buzău*, p. 57.

2. Comuna Clondiru s'a format din locuitorii aduși din diferite părți, de igumenii m-rii Bradu, pentru a avea brațe de lucru pe moșia Bradu (v. nota B. Iorgulescu, *l. cit.*, p. 184).

3. Acad. Rom., ms. 5217 (manuscripte diverse, dela I. Bogdan), f. 243 v.

4. Unele din aceste moșii n'au aparținut mănăstirii Bradu, ci altor mănăstiri, Codreni și Hanu-Greci (Ilfov). Astfel sunt Sasca sau Sasu, Mărculești, Limbile și Mălăeasca. În catagrafia m-rii Codreni, din 1754 Noemvrie 27 (Arhiv. Stat., *M-rea Bradu, Hanu-Grecii...* pachet VII, doc. 39) Sasca și Mălăeasca sunt trecute ca moșii ale acestei mănăstiri, Codreni. Confuzia e explicabilă, căci documentele acestor 3 mănăstiri sunt grupate la un loc, toate fiind închinat la Rumelia și întâmplându-se uneori ca aceste mănăstiri să aibă unul și același îngrijitor.

5. Acad. Rom., ms. 4783 (*M-rile închinat*), f. 1; cf. I. Brezoianu, *Mănăstirile zise închinat*, tabloul de la urmă.

6. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet VII, doc. 39.

7. Acad. Rom., ms., 717, ff. 553-563; Arhiv. Stat., *Ministr. Instr.*, dosar nr. 2909/1842.

Sus și Clondirul de Jos¹, care se devălmășesc cu moșia mănăstirii Berca. Mai are pădure și șase cârciumi; băcănăia din Giurgiuveni și cârciumile din Valea Rea, Pietroasa, Clondirul de Sus, Clondirul de Jos și cârciuma ce se zice „de la Ochiu Boului“, precum și o morișcă cu o roată pe apa Nișcovului. 2. *Nărteasca* ce-i zice și *Măguleasca* din județul Buzău, fără sat, cu pădure și fâneată; 3. *Doiceasca* (Buzău), cu trei clăcași, pădure și fâneată; 4. *Năeni* (Buzău), cu pădure și fâneată; 5. *Gliza* (Buzău) cu pădure și fâneată; 6. *Lapôșu* (Buzău), cu sat, o cârciumă, pădure și puțină fâneată; 7. *Broștenii* (Buzău), cu arături, fânețe și o cârciumă; 8. *Miroși* (Buzău), cu arături și fânețe, în devălmășie cu episcopia Buzău; 9. *Văcenii*, care se desparte în două sate: Jirlău (Râm. Sărat) și Nisipenii (Buzău) și cu puțină parte din Balta Văcenii; satul Jirlău are o băcănăie, iar Nisipenii o cârciumă; 10. *Albeștii* (Buzău), cu arături, fânețe, puțină pădure și două cârciumi; 11. *Stănuleștii* (Buzău)², cu arături, fânețe și o cârciumă; 12. O moară în satul Căndești, pe apa Buzăului, cu două roate.

Cercetând actele de vânzare și danie, referitoare la mănăstirea Bradu, am putut forma o listă, aproape completă, a sforilor de moșii ale acestei mănăstiri³.

1. *Moșia Bădeni* (județul Buzău). Încă de la anul 7140 (1632) Martie 15⁴, Radul vel Comis și frații lui dăruiesc mănăstirii Bradu niște vie la Mocioara în Bădeni și toată partea lor de ocină din satul Bădeni. La leat 7154 (1646) Ianuarie 2⁵, monahul Serafim dăruiește partea lui de moșie din satul Bădeni. La 7158 (1650) Ianuarie 9⁶, jupâneasa Neaga soția lui Udrea Clucerul Doicescul, dăruiește partea ei de ocină din satul Bădeni. La 7170 (1662) Martie 13⁷

1. In catagrafia mănăstirii Bradu, din 1851 Mai (Acad. Rom., ms. 717, ff. 571—584), e trecut Cătina în loc de Clondirul de Jos.

2. In catagrafia mănăstirii Bradu, din 1855 Februarie (Acad. Rom. ms. 717, ff. 595—6 v., 611—618; Arhiv. Stat., *Minist. Instr.*, dosar nr. 4181/1855), se spune că-i mai zice la Stănulești și Clinciu din Buzău.

3. Pentru că sunt prea multe zapise de cumpărare, voi indica la fiecare moșie, numai daniile, iar pentru cumpărări voi indica pachetele și documentele unde se pot găsi.

4. Arhiv. Stat., *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 c. f. 3.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet 1 bis, doc. 3; ibidem, *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, f. 32 v.; ibidem, nr. 145 c, f. 10 v.

6. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet 1 bis, doc. 5; ibidem, *Cond.* nr. 145 a, f. 34 (în condică e trecut Septemvrie, nu Ianuarie).

7. *Ibidem*, pachet III, doc. 21; ibidem, *Cond.* nr. 145 a, ff. 74 v.—75.

Vișan Logofătul din București dăruiește 1 pogon de vie, în Bădeni (?). La 7175 (1667) Februarie 13¹ Tatul și alții dăruiesc 13 stânjini și 4 pământuri în Bădeni². Nu știm precis câți stânjini de moșie va fi avut mănăstirea Bradu în Bădeni³. Moșia Bădeni se devălmășia cu mănăstirea Berca, pentru că Mihalcea biv vel Stolnicul, care avea moșie aici⁴, dăruiește partea sa de moșie mănăstirii Berca. Tot aici mai aveau moșii și mănăstirile Barbu și Ciolanu. Toate aceste mănăstiri, dar mai ales Bradu și Berca au avut de suferit multe neplăceri din partea moșnenilor Bădeni. Neînțelegerile s'au înut lanț și s'au accentuat atât de mult, încât un proșquimen care cunoștea semnele adevărate, a fost chiar bătut de acești moșneni, în anul 1782 Mai 17⁵. Au rămas până astăzi un număr de peste 70 jălbi, mărturii ale moșnenilor, cărți de blestem, hotărnicii, etc.⁶, care întaresc întru totul cele de mai sus.

2. *Pârscov* (Buzău). Aici avem numai o danie, pe care o face, în anul 7146 (1638) August 23⁷, Constandin din Mărăcineni și cu fii-său, Vasilache. Dania constă din 10 stj. în „câmpul de sus“, 10 stj. în câmpul de jos“ și „den câmpu și den pădure și den fânațe, și den apă... cât se va alege și cu casele den sat...“.

3. *Cândești* (Buzău). La leat 7147 (1639) Mai 24⁸, mănăstirea Bradu are două roate de moară în vadul Buzăului, în gârla Cândeștilor, în vadul Ciolanului, date de Radul vel Comis, mai dinainte și întărite acum de Mateiu Basarab. Aceste roate sunt adevărate, de 6 boieri, în 7167 (1658) Dechemvrie 14⁹, în urma poruncii lui Mihai Radu Voevod,

1. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 12 (istorice); ibidem, *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, f. 27.

2. Pentru cumpărări, vezi Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet 1-bis, doc. 7, 20, 22; pachet III, doc. 26, 40; pachet XII, doc. 17 și doc. 18; pachet XII, doc. 21.

3. Arhiv. Stat., *Cond. (m-rii Bradu)*, no. 145 c. f. 23, unde se spune că moșia Bădeni are 1100 stj.; în catagrafia m-rii Bradu din 1842 Ianuarie (Acad. Rom. ms. 717, ff. 553-563 v.), se arată că numai la Pietroasa, m-rea Bradu avea 39¹/₄ pogoane de vie; în hotărnicia din 7210 (1702) Iunie 20 (Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet 1 bis, doc. 26) se spune că m-rea Bradu și Mihalcea Stolnicul au 1000 stj. în Bădeni, iar în anaforaua veliților boieri, din 1819 Iunie 25 (Acad. Rom., pachet CXXVII, doc. 202), 1266 stj.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet 1 bis, doc. 26.

5. *Ibidem*, pachet 1 bis, doc. 43.

6. Numai în pachetul 1 bis (Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*..), sunt peste 40.

7. *Ibidem*, pachet XX, doc. 5.

8. *Ibidem*, pachet 1 bis, doc. 12.

9. Arhiv. Stat., *Condica (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, f. 100.

din 7167 (1658) Dechemvrie 1¹ și a lui Ștefan mitropolitul, Ungrovlahiei, din același an și aceeași zi². Mănăstirea Bradu a avut și vii în Cândești³.

4. *Broșteni* (Buzău), Udrea Postelnic Doicescu cu jupâneasa sa Neaga, dăruiesc mănăstirii Bradu, în anul 7147 (1639) Mai 7⁴, toată partea lor de ocină din Broșteni⁵. Această moșie e adeverită în 7204 (1696) Iunie 20⁶, iar în 7214 (1705) Noemvrie 1⁷ e hotărîtă și împietrită de 12 boieri, din ordinul lui Constantin Voevod, cu data de 7213 (1705) Fevruarie 16⁸.

5. *Săseni* (Buzău). Aici a avut mănăstirea Bradu vii, cumpărate în anii 7148 (1640) Iunie 5⁹ și în 7148 (1640) Iulie 4¹⁰, banii plătindu-i, însă, Radul vel Comis, și fiind întărite de Mateiu Basarab, în 7149 (1640) Noemvrie 10¹¹. Tot aici mai cumpără mănăstirea Bradu niște vie în 7151 (1643) Fevruarie 17¹².

6. *Stănulești sau Clinciu* (Buzău). În anul 7241 (1733) Iulie 3¹³ Anton Căpitanul din Buzău dăruiește mănăstirii Bradu moșia Stănuleasca, partea lui Iordache. Mănăstirea Bradu a avut aici multe vaduri și roate de moară, provenite din cumpărări¹⁴. Într'una din condicile mănăstirii Bradu¹⁵ se arată că moșia Stănulești are 177 stânjini, dar trebuie să fi avut mai mult. A fost nevoie ca și această moșie să fie întărită¹⁶ și hotărîtă¹⁷ în mai multe rînduri.

1. *Ibidem*, f. 99.

2. *Ibidem*, f. 99 v.

3. Cf. Acad. Rom., pachet LXXI, doc. 161; Arhiv. Stat., *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, ff. 82, 86; Acad. Rom., pachet LXXI, doc. 162 și doc. 168.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XIV, doc. 2; cf. *ibidem*, *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, f. 113; *ibidem*, *Cond.* nr. 145 c, f. 3 v.

5. Pentru cumpărări v. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XIV, doc. 6; cf. *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, f. 114 și *Cond.* nr. 145 c, f. 7.

6. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XIV, doc. 23; cf. *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, ff. 115 v., 116.

7. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XIV, doc. 25; cf. *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, ff. 114 v, 115; *ibidem*, *Cond.* nr. 145 c, f. 17.

8. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XIV, doc. 24; cf. *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, f. 114.

9. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet III, doc. 11.

10. *Ibidem*, doc. 12.

11. *Ibidem*, doc. 13 (slavon); cf. *ibidem*, doc. 14 (traducere).

12. *Ibidem*, doc. 16.

13. *Ibidem*, pachet XVIII, doc. 44.

14. *Ibidem*, *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, f. 102; *ibidem*, f. 101. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XVIII, doc. 15, 16, 17, 18, 20, 24, 25, 27, 34, 41; *Ibidem*, pachet 1 bis, doc. 80; *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, ff. 102 v., 103; *ibidem*, *Cond.* nr. 145 c, f. 6 v.

15. *Ibidem*, *Cond.* nr. 145 c, f. 23 v.

16. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet 1 bis, doc. 11, 23.

17. *Ibidem*, pachet XVIII, doc. 21, 23; *ibidem*, *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, ff. 104 v., 105-107, 110-112.

7. *Albești* (Buzău), Din zăpisiul de cumpărare din 7151 (1643) Mai 8¹ se vede că mănăstirea Bradu a avut moșii în Albești înainte de această dată. Dintr'alt zăpis din 7185 (1677) Ianuarie 30² reiese că mănăstirea Bradu a avut aici și pădure. Danii nu avem pentru această moșie, ci totul e provenit din cumpărări³. În condica mănăstirii Bradu⁴ se arată că această moșie avea 1017 stânjini. Și pentru această moșie mănăstirea Bradu a avut certuri cu moșnenii și a fost nevoe să fie hotărâtă în multe rânduri.

Pătrăuțele (Buzău) La anul 7155 (1647) Aprilie 30⁵ Radu Combroala Jupăncasa Radului vel Comis, dăruiește mănăstirii Bradu toată partea sa de ocină „den sat den Pătrăuț și cu casele și cu heleșteul și cu morile, cu tot ventul cât se va aleagi”. Această moșie e întărită, în 7179 (1671) Februarie 22⁶ de Antonie Voevod și în 7195 (1687) Ianuarie 14⁷, de Șerban Voevod. Pentru această moșie a avut neînțelegeri cu moșnenii Lerești și alți moșneni împrejurași⁸.

9. *Vispești* (Buzău). La 7172 (1664) Iulie 19⁹ Stanciul și alți săteni din Vispești dăruiesc mănăstirii Bradu 15 stj. de ocină în Vispești. În anul 7194 (1686) Ianuarie 24¹⁰ diaconul Dumitru din Năeni, Radul din Vispești și Neagul din Năeni dăruiesc câte 2 stânjini. În 7207 (1698) Octombrie 28¹¹, Dionisie ieromonahul închină mănăstirii Bradu 30 stj. „în moșia Vispască de în partea Tincăbască”. În anul 7208 (1700) August 20¹², Hârsu călugărul din Bădeni închină mănăstirii Bradu o moșie a lui pe care a avut-o în Vispești¹³.

10. *Turburești* (pe Nișcov). Aici a avut mănăstirea Bradu peste 220 stânjini, provenind din cumpărări¹⁴.

1. Arhiv. Stat. *M-rea Bradu...* pachet XVIII, doc. 8; cf. ibidem, *Cond.* nr. 45 a, f. 63; *Cond.* nr. 145 c. f. 4.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XVIII, doc. 37.

3. *Ibidem*, doc. 8, 19, 32, 33.

4. Arhiv. Stat., *Cond.* nr. 145 c. f. 23 v.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet III, doc. 18; doc. 19, copie.

6. *Ibidem*, pachet 1 bis, doc. 16; doc. 17, copie.

7. *Ibidem*, pachet LXV, doc. 1; doc. 2, copie.

8. *Ibidem*, pachet III, doc. 38, 41, 42.

9. *Ibidem*, pachet II, doc. 11 (istorice); cf. *Cond.* nr. 145 a, f. 26 v.

10. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet II, doc. 29 (istorice).

11. *Ibidem*, doc. 37 (istorice); cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a, f. 28.

12. Arhiv. Stat., doc. 39; cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a, ff. 28 v., 29.

13. Pentru cumpărări, v. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet II, doc. 1 și 36 (istorice).

14. *Ibidem*, pachet II, doc. 2, 7, 8, 19, 20, 25, 28 (istorice).

11. *Năeni* (pe Nișcov). La anul 7185 (1677) Fevruarie 8¹, Stan Aprodul din Năeni vinde mănăstirii Bradu 33 stj. în „ocina Neianască“, din moșul Cărăbescu, în Nișcov, 20 stj. în Vălenii din Sus și mai dăruiește și 5 stânjini. La aceștia se mai adaugă încă vreo 150 stj. proveniți din cumpărare².

12. *Nișcov* (Buzău). La anul 7203 (1695)³, monahul Neculaia și cu nepoții săi dăruiesc mănăstirii Bradu 50 stj. moșie în Nișcov. Se mai adaugă 35 stj. cumpărați în 7164 (1656) Fevruarie 3⁴ și încă alți 865 stj. de moșie în Nișcov, din partea Purcelească, Orlească, Boldoiul și Pârvulească, cumpărați în 7180 (1671) Dechemvrie 16⁵.

13. *Valea Teancului* (Buzău). Aici a avut mănăstirea Bradu niște vie, dăruite de Sterian biv vel Șetrar, în 1756 Martie 27⁶.

14. *Bărbuleasca* (pe Nișcov). La anul 7164 (1656) Iulie 12⁷, Partenie monahul de la Bădeni, călugărindu-se la mănăstirea Bradu, îi dăruiește moșie în Nișcov „den partea Bărbulească a opta parte cât să va alege den apa Nișcovului până în Predeal“.

15. *Gliza* (pe Nișcov). La anul 7172 (1664) Ianuarie 25⁸, popa Negoită din Fințești dăruiește mănăstirii Bradu partea sa de moșie din Gliza; Gheorghe vinde 10 stj., diaconul Stan 5 stj., iar Dobrotă dăruiește 5 stj. La 7178 (1676) Iunie 8⁹, popa Vidrașco din Fințești dăruiește mănăstirii Bradu partea sa de moșie din Gliza¹⁰. Această moșie a fost hotărnicită în mai multe rânduri.

16. *Vălenii* (pe Nișcov). In anul 7175 (1667) Mai 13¹¹, Colțea Clucerul Doicescul dăruiește mănăstirii Bradu niște livezi și pomet „la Nișcov pe moșia Văleanilor... căci iaste

1. *Ibidem*, pachet II, doc. 22 (istorice); cf. *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, f. 21.

2. *Ibidem*, f. 26; Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet II, doc. 5, 6, 7, 31. (istorice).

3. *Ibidem*, pachet XXXI, doc. 14; cf. *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, f. 16.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 4; cf. *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, f. 18.

5. Arhiv. Stat., pachet II, doc. 17; cf. *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, f. 14.

6. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet III, doc. 36.

7. *Ibidem*, pachet 1 bis, doc. 10.

8. *Ibidem*, pachet II, doc. 10 (istorice); cf. Arhiv. Stat., *Cond.* nr. 145 a, f. 13.

9. *Ibidem*, f. 15.

10. Pentru cumpărări, v. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 16. (istorice) și 21.

11. *Ibidem*, pachet II, doc. 13 (istorice); cf. Arhiv. Stat., *Cond.* nr. 145 a, f. 19.

aproape de mănăstire...". La aceasta se mai adaugă peste 240 stânjini proveniți din cumpărări¹.

17. *Nărteasca* (pe Nișcov)². În anul 7176 (1668)³ egumenul mănăstirii Bradu cumpără 4 stj. de ocină din partea Nărtească, iar în 7178 (1669) Noemvrie 2⁴, Costandin și alți săteni din Vispești fac schimb cu egumenul Partenie, dându-i acestuia moșie în Nărtească, în locul celei din Vispești a egumenului Partenie.

18. *București*. Mănăstirea Bradu a avut proprietăți și în București. În anul 7204 (1696) Noemvrie 27⁵, Constantin Basarab Voivod întărește stăpânirea mănăstirii Bradu peste niște prăvălii din București, în mahalaua Grecilor, pe care le avea daniel de la Isa (sau Isar) Neguțătorul⁶.

19. *Borul* (pe Nișcov). La anul 7184 (1675) Dechemvrie 15⁷, Iuzbașa Gherghina, cu soția sa Neaga, dăruiesc mănăstirii Bradu toată partea lor de moșie, ce se va alege, la Borul.

20. *Lapoșul* (Buzău). Afară de daniile pe care le primește, în anul 7186 (1677) Octomvrie 27⁸, odată cu schitul Lapoș, mănăstirea Bradu mai cumpără în anul 7188 (1680) Februarie⁹ 140 stj., iar în anul 7188 (1680) Iunie 4¹⁰ Dragomir feciorul lui Dragomir și cu alții, îi vând 500 stj. și îi dăruiesc 23 stj. la Lapoș, „den apa Serăi până în piatra Cisleului“. De și aflăm că și moșia Lapoș era de 550 stj.¹¹, ea trebuie să fi fost mai mare.

21. *Sarul (Isarul)*, pe Nișcov. Pentru această moșie nu avem decât zapisul lui Moma și al fiilor săi, din anul 7188 (1679) Dechemvrie 22¹², prin care vând mănăstirii Bradu 10 stânjini de moșie.

1. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 15, 18, 22, 23, 24, 32 și 34 (istorice).

2. B. Iorgulescu, *Dicț. geografic al jud. Buzău*, p. 349, spune că-i mai zice și Doiceasca; în catagrafia M-rii Bradu, din 1842 Ianuarie (v. Acad. Rom. ms. 717, f. 561), se spune că-i zice și Măguleasca, iar Doiceasca e pusă aparte.

3. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 14 (istorice); cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a, f. 27.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 40; cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a, f. 27.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet X, doc. 8.

6. Pentru casele și prăvăliile din București, cf. *Ibidem*, pachet X, doc. 5, 7, 10, 7, *Ibidem*, pachet XX, doc. 11.

8. *Ibidem*, pachet XXXI, doc. 7; cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a, ff. 9 v., 10.

9. *Ibidem*, pachet XXXI, doc. 8.

10. *Ibidem*, doc. 9.

11. Arhiv. Stat., *Cond.* nr. 145 c. f. 23 v.

12. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 27 (istorice); cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a, f. 15 v.

22. *Măguleasca* (pe Nișcov). Avem un singur zapis, din anul 7188 (1679) Dechemvrie 28¹, prin care Tuduran, Nectarie călugărul și Stanciul vând mănăstirii Bradu 40 stj. moșie, în Măguleasca.

23. *Văcenii*. a) *Jirlău* (R. Sărat). Nu știm de când va fi avut mănăstirea Bradu moșie aici. Din sentința judecătorei de Slam-Râmnic, din 1846 Noemvrie 20², vedem că mănăstirea Bradu avea moșie aici, mai dinainte, b) *Nisipurile* (județul Brăila). În 1831 moșia Nisipuri fusese arendată cu 9000 lei, iar în 1833, cu 13.000 lei³. c) *Gugeștii* ot (din Văceni)⁴. La anul 7192 (1683) Septemvrie 15⁵ jupâneasa Arghira, a răposatului Radul Vornicul Mihălcescul, dăruiește mănăstirii Bradu pentru sufletul răposatei fiicei sale Neacșa, moșia Gugeștii, de 1175 stj. Această moșie e adevărită și hotărâtă în mai multe rânduri⁶. d) *Pieptești*. La 7212 (1703) Octomvrie 28⁷ jupâneasa Rada fiica Radului Comis Mihălcescul, dăruiește mănăstirii Bradu moșia Piepteștii, pe care o hotărăște și o împietrește cu 12 boieri hotarnici și apoi o alătură de moșia Gugeștii. e) *Plășcoiul de Sus*. Pentru această moșie avem un zapis din anul 7195 (1686) Septemvrie 18⁸ prin care i se vinde mănăstirii Bradu 500 stânjini. f) *Galbenul* (județul R. Sărat). Din jalba igumenului Daniil, din 1799 Dechemvrie 3⁸, vedem că mănăstirea Bradu avea moșie aici.

24. *Miroși* (Buzău). Această moșie constă din dania pe care o face, în 7192 (1684) Ianuarie 8¹⁰, jupâneasa Bălașa, pentru sufletul răposatului soțului ei — Mihalcea Paharnic Cislăianul—, care e îngropat în mănăstirea Bradu. Dintr'o hotărnicie din 1806 August 10¹¹, vedem că această

1. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 26 (istorice); cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a, f. 24 v.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XX, doc. 28.

3. I. C. Filitti, *Arenda moșilor în Muntenia, la 1831 și 1833* (Buc. 1932), p. 6.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XX, doc. 26.

5. *Ibidem*, doc. 12; cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a, f. 3.

6. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XX, doc. 18, 26.

7. *Ibidem*, doc. 22; cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a, f. 6; ibidem, *Cond.* nr. 145 c. f. 16 v.

8. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XX, doc. 24; cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a, ff. 6 v., 7.

9. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XX, doc. 24.

10. *Ibidem*, pachet XIV, doc. 18; cf. ibidem, *Cond.* nr. 145 a. f. 116 v.; ibidem, *Cond.* nr. 145 c. f. 11 v.

11. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XIV, doc. 32. Această moșie se devălmășia cu Episcopia Buzău, pentru că mănăstirea Aninoasa, care avea moșie acolo, era metoh al Episcopiei. Moșia se întindea, în lung, din albia Sărății până

moșie se devălmășia cu episcopia Buzău. În condica mănăstirii Bradu¹ se spune că această moșie n'are suma stânjinelor.

25. *Găgănicească* (pe Nișcov). În anul 7194 (1686) Ianuarie 24² David fiul lui Iano Puiul din Năeni, vinde mănăstirii Bradu 49 stj. de ocină din partea Găgănicească, dăruindu-i și 3 stj.

26. *Jugureni* (Buzău). Pentru această moșie n'avem danii, ci numai cumpărări³. Dintr'o anafora, din 1797 Ianuarie 28⁴, reiese că mănăstirea Bradu a avut aici cel puțin 600 stânjini

27. *Carlomănești* (pe Nișcov). Dintr'o jalbă către Domn a Igumenului Partenie, din 1815 Iunie 4⁵, vedem că mănăstirea Bradu avea vii aici, dar nu știm de când și de la cine.

28. *Codreni* (Ilfov). Mănăstirea Bradu a avut moșii și în Codreni, dar nici aici nu știm de când și de la cine le avea⁶.

Din cele arătate până acum reiese că mănăstirea Bradu a stat bine din punct de vedere material. Iar milele domnești, scutirile de dăjdii, etc. față de această mănăstire, n'au lipsit. Incepând din anul 7144 (1636) August 4⁷, cu scutirea de dăjdii către stat, din partea lui Mateiu Basarab și până în 1824 Septembrie 20⁸, și poate și mai târziu, privilegiile domnitorilor au fost îndreptate asupra ei.

Radul vel Comis, fiind bine văzut de Mateiu Basarab, l-a determinat pe acesta să-și dea hrisoavele sale de scutiri și slobozenii, care au servit drept imbold pentru ur-

în malul Amarului, pe din jos se răzoria cu moșia m-rii Mărgineni și moșia Șătrarului Tănase Movilă iar pe din sus cu moșia Miroși a m-rii Barbul. La prima trăsură s'au găsit 252 stj.; la a doua, 233 stj.; la a treia, 230 stj. și la a patra, 242 stj. și 4 palme.

1. *Ibidem*, *Cond.* nr. 145 c. f. 23 v.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XX, doc. 11.

3. *Ibidem*, pachet XXXI, doc. 10, 11.

4. *Ibidem*, pachet II, doc. 44; cf. *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, ff. 10 v.-13.

5. Acad. Rom., pachet LXXI, doc. 208. Igumenul Partenie se jeluște că moșnenii din Carlomănești nu-l îngăduie să lucreze via de acolo, care „nelucrându-să dă proegumenii ce au fost. s'au păraginit de-au crescut pădure printr'insa“.

6. cf. C. Alessandrescu, *Dicționarul geografic al județului Ilfov* (București 1892) p. 131, unde spune că moșia Codreni aparținea jumătate m-rii Bradu, și jumătate schitului Codreni; cf. Arhiv. Stat., *Ministr. Instr.*, dos. 2114/1850, f. 107 v., unde spune că arenda moșii Codreni, partea Bradului, în care intră și lei 700 — arenda moșiei Milianca a bisericii Crețulești —, este de 10.500 lei.

7. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet I, doc. 3.

8. *Ibidem*, doc. 61.

mașii lui la domnie. În mai toate hrisoavele se spune că „ăcest schit (este) la munte, la loc cu nevoie, fără de hrană și fără nici un venit“, ceea ce din cele de mai sus nu prea reese.

Mănăstirea Bradu fiind închinată la Pogoniana, cea mai mare parte din veniturile ei trebuiau să ia drumul peste hotare și numai așa se explică de ce a fost nevoie ca Domnii să intervină cu sprijinul lor material.

Din întinsele moșii pe care le avea mănăstirea Bradu, astăzi, în urma secularizării, mai are 11 pogoane de pământ.

F. IGUMENII.

1. *Nectarie*¹ din Pogoniana². 7146 (1638) Mai 2³; 7149 (1641) Mai 15, ca arhimandrit⁴; 7156 (1648) Aprilie 6, ieromonah⁵; 7160 (1652) Martie 30⁶; 7164 (1656) Iunie 5⁷; 7165 (1656) Noemvrie 2⁸.

2. *Partenie*, ieromonah⁹. 7164 (1656) Fevruarie 3 (?)¹⁰; (7166 (1658) Iulie 8¹¹; 7175 (1667) Fevruarie 13¹²; 7182 (1674) Martie 19¹³; 7188 (1680) Iunie 4¹⁴.

3. *Daniil*, 7188 (1680) August 1¹⁵; 7192 (1683) Septembrie 15¹⁶; 7192 (1684) Ianuarie 8¹⁷.

4. *Iona*, 7194 (1685) Dechemvrie 15¹⁸; 7195 (1687) Ianuarie 14¹⁹; 7196 (1687) Dechemvrie 8²⁰.

-
1. E amintit des în documente.
 2. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet I, doc. 4.
 3. *Ibidem*, pachet XXXIX, doc. 2.
 4. *Ibidem*, pachet I, doc. 4.
 5. *Ibidem*, pachet XVIII, doc. 29.
 6. Acad. Rom., pachet LXXI, doc. 168.
 7. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu* .. pachet XVIII, doc. 27.
 8. *Ibidem*, *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, ff. 105 v., 106.
 9. E amintit des în documente.
 10. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*... pachet II, doc. 4 (istorice); *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, f. 18. S'ar putea întâmpla ca această dată să fie greșită, sau să fie vorba tot de Nectarie, căci până la 7166 (1658) Iulie 8, nu-l mai întâlnim ca igumen, iar Nectarie e amintit de două ori peste data de 7164 (1656) Fevruarie 3.
 11. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 5 (istorice); *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, f. 18 v.
 12. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 12 (istorice); *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, f. 27.
 13. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, doc. 19 (istorice); *Cond.* nr. 145 a, f. 23 v.
 14. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XXXI, doc. 9; *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, ff. 10 v., 11; *ibidem*, *Cond.* nr. 145 c, f. 11.
 15. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet I, doc. 17.
 16. *Ibidem*, pachet XIV, doc. 18; *ibidem*, *Cond.* nr. 145 a, f. 116 v.; *ibidem*, *Cond.* nr. 145 c, f. 11 v.
 17. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XX, doc. 12.
 18. *Ibidem*, pachet XVIII, doc. 41.
 19. *Ibidem*, pachet XLV, doc. 1; doc. 2, copie.
 20. *Ibidem*, pachet II, doc. 32 (istorice).

5. Un igumen, al cărui nume nu-l cunoaștem, la 1688¹.
6. *Teofan*², 7199³ (1691) Martie 24³; 7206 (1698) Iunie 28⁴; 7215 (1707) Iunie 20⁵; 7216 (1708) Iunie 20⁶.
7. *Serafim*, 7223 (1714) Septemvrie 15⁷.
8. *Pahomie*, 7234 (1725) Septemvrie 27⁸.
9. *Simeon*, 7241 (1733) Iulie 3⁹; 7242 (1734) Aprilie 18¹⁰.
10. *Ioachim*, în timpul domniei a doua a lui Mihaiu Vodă Racoviță¹¹, adică între 1741-4¹².
11. *Hristofor*, 1752 Mai 23¹³; 1754 Februarie 3, igumen la Bradu și optrop la Codreni¹⁴; în 1756 Ianuarie 23¹⁵ rămâne numai igumen la Bradu, iar la Codreni e făcut igumen, de către Constantin Mihail Cehan Racoviță Vodă, chir popa Costandie. Il mai întâlnim în 1756 Septemvrie 3¹⁶, ca proegumen și în 1756 Septemvrie 18¹⁷, tot ca egumen.
12. *Chiril chir Calinic*, 1757 August 19¹⁸.
13. *Hrisant*, 1759 Ianuarie 29¹⁹; 1759 Mai 1²⁰.
14. *Vartolomeiu*, A fost igumen la mănăstirea Bradu în 1776 Ianuarie, dar, în urmă, purtându-se rău, e scos de aici și mutat la mănăstirea Codreni, de către arhiereul Pogonianis chir Antim, epitropul mănăstirilor Bradu și Codreni²¹. Mai este amintit în 1776 Dechemvrie 12²² și în 1777 Aprilie 25²³.

1. Hurmuzaki-lorga, XIV, I, pp. 742-5.
2. E amintit des în documente.
3. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XXXI, doc. 1; doc. 2, copie.
4. *Ibidem*, pachet II, doc. 36 (istorice); cf. *ibidem*. *Cond.* nr. 145 a, t. 28.
5. Arhiv. Stat., *Episcopia Buzău*, pachet, XVI, doc. 42.
6. *Ibidem*, doc. 44.
7. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet I, doc. 26.
8. Acad. Rom., pachet CXXVIII, doc. 273.
9. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XVIII, doc. 44.
10. *Ibidem*, pachet I, doc. 40.
11. *Ibidem*, pachet I, bis, doc. 34.
12. A. D. Xenopol, *Ist. Rom. din Dacia Traiană*, vol. IX, III, p. 75.
13. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu...* pachet XII, doc. 13.
14. *Ibidem*, pachet VI, doc. 28.
15. *Ibidem*, pachet I, doc. 49.
16. *Ibidem*, pachet 1 bis, doc 33
17. *Ibidem*, pachet VII, doc. 44; aici, la sfârșitul catagrafiei, e trecut, ca egumen, Visarion, fără a se indica al cărei mănăstiri era egumen. Cred că n'a fost egumen la Bradu, ci poate la Codreni, întrucât catagrafia mănăstirii Bradu e la un loc cu cea a schitului Codreni.
18. *Ibidem*, pachet III, doc 37.
19. *Ibidem*, pachet IX, doc. 12.
20. *Ibidem*, pachet 1 bis, doc. 34; *Ibidem*, pachet VII, doc. 52, copie.
21. *Ibidem*, pachet X, doc. 19.
22. *Ibidem*, pachet 1 bis, doc. 36.
23. *Ibidem*, pachet XII, doc. 17; v. și doc. 18, unde e trecut, ca egumen, Ilarion.

15. *Ilarion*¹. 1775 (?)²; 1776 Noemvie 10³; 1780 Mai 20⁴; 1781 Dechemvrie 8⁵; 1783 Ianuarie 3 (chir Ilarion)⁶.

16. *Daniil* arhimandrit⁷. 1782 (?)⁸; 1784 August 27⁹; 1786¹⁰; 1787 Iulie 15¹¹; 1799 Dechemvrie 14¹²; 1800 Fevruarie 8¹³; 1806 August 10¹⁴; 1811 Mai 30¹⁵.

17. *Partenie*¹⁶. 1815 Iunie 4¹⁷; 1817 Mai 12¹⁸; 1820 Septemvrie 10¹⁹.

18. *Roman(ov)*²⁰ 1823 Aprilie 30²¹; 1824 Ianuarie 24²²; 1826 Iulie 3²³. A fost igumen până prin 1828²⁴.

19. *Partenie* (a doua oară). 1830 Aprilie 12²⁵; 1830 Dechemvrie 14²⁶; 1833 Dechemvrie 20²⁷; 1838 Noemvie 13, arhimandrit²⁸, 1841 Dechemvrie 17²⁹; la 1842 Ianuarie

1. E amintit des în documente.

2. Intr'un document din 1777 Dechemvrie 1 (*ibidem*, pachet 1 bis, doc. 39), Ilarion spune că este igumen de 2 ani, deci din 1775.

3. *Ibidem*, pachet III, doc. 38.

4. V. inscripția de pe clopot, în lucrarea de față, p. 3.

5. Arhiv. Stat., *Episcopia Buzău*, pachet XVI, doc. 51; cf. *ibidem*, *Cond. (m-rii Bradu)*, nr. 145 a, ff. 58 v., 59.

6. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet III, doc. 40.

7. E amintit des în documente.

8. Intr'un document din 1797 Ianuarie 28 (*ibidem*, pachet II, doc. 44) se spune că este igumen de 15 ani, deci din 1789; trebuie să fie vreo greșeală, căci în acest timp era igumen Ilarion, iar pe Daniil îl mai întâlnim abia peste 2 ani, adică în 1784.

9. *Ibidem*, pachet 1 bis, doc. 49.

10. M-rea Bradu, *Antologhion*, București 1786, ff. 1—5: „Acest mineiu este cumpărat de părintele Daniil, proegumenul Bradului și l-au dăruit sfintei mânăstiri Bradului ca să aibă pomenire acest mai sus numit pro-egumen, anul 1786”.

11. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet 1 bis, doc. 52.

12. M-rea Bradu, *Apostol*, rupt, al papei Frâncului de la m-rea Bradu, p. 30; „în zilele sfinții sale egumenului Daniil eromonah, la leat 1799 Dechemvrie) 14”

13. *Ibidem*, p. 66: „în zilele sf(inții) sale părintelui egumen Daniil er(o)monah umbla velea 1800 Fevr(uarie) 8”.

14. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XIV, doc. 31.

15. *Ibidem*, pachet XII, doc. 20.

16. E amintit des în documente.

17. Acad. Rom., pachet LXXI, doc. 208; Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet XX, doc. 27.

18. *Ibidem*, pachet VII, doc. 73.

19. *Ibidem*, pachet I, doc. 60.

20. Era și starețul schitului Ciolanul, v. Acad. Rom. pachet CXXVII, doc. 9; Protosinghel Chiril Dobre și Pamfil C. Georgian, *M-rea Ciolanul*, pp. 25—6.

21. Acad. Rom., ms. 717, ff. 543—7.

22. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet IX, doc. 19.

23. Arhiv. Stat., *Episcopia Buzău*, pachet XVI, doc. 68.

24. Gh. I. Moiescu, *Mânăstirile închinat în vremea mitropolitului Grigorie Dascălul* (extras din rev. *Bis. Ort. Rom.*, an LII, București 1934), p. 15.

25. M-rea Bradu, *Apostolul* amintit, p. 70: „să se știe că fiind și eu logofăt aici la Brad, când era egumen părintele Partenie și cine va citi mă va pomeni. Eu Pantazi logofătul, 1830 Aprilie 12”.

26. Arhiv. Stat., *M-rea Văcărești*, pachet II, doc. 6.

27. Acad. Rom., pachet CXXIX, doc. 49.

28. Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet IX, doc. 22.

29. *Ibidem*, pachet XIII, doc. 30.

7, era mort¹. A fost un bun chivernisitor al mănăstirii².

20. *Agapie*³ (arhiereu⁴). În 1842 Ianuarie, primește, prin catagrafie, toată averea mișcătoare și nemișcătoare a mănăstirii Bratu⁵. Moare în 1850, la 15 (?) Dechemvrie, vineri dimineața⁶, pe la opt ceasuri⁷, la biserica Hanu Greci⁸.

21. *Nicandru* arhiereu. Sâmbătă, 14 Aprilie 1851, Patriarhul Constantinopolului recomanda Sf. Mitropolii și Locoteșii bisericești pe arhiereul Pogonians chir Nicandru, ca îngrijitor la Hanu Greci și mănăstirea Bradu și cere să se dea totul în primire prin catagrafii⁹. Barbul Dimitrie Șarbet, în 1851 Aprilie 27¹⁰, îl recunoaște ca îngrijitor al

1. În urma reparației din 1935 s'au scos mai multe cruci, care erau așezate în curtea mănăstirii, în partea de Sud. Printre acestea e și cea a egumenului Partenie: „La (a)ciastă cruce să odihnesc oasele robului (lui) Dumnezeu Partenie m(o)n(a)h, 1842 Ghenarie 7“.

2. La 1834 Fevruarie 4 (Arhiv. Stat., *M-rea Bradu*, pachet II, doc. 2) se învoește cu Radu Stănoiu și alții, să-i facă 40.000 oca var, cu care să facă biserică la Pietroasa. La 1834 Noemvrie 6 (*ibidem*, doc. 113) Dăniță și cu alții se obligă să-i facă egumenului Partenie 100.000 oca var, până la Sf. Petru. La 1841 Septemvrie 4 (Acad. Rom., ms. 717 f. 562) se învoește cu Naum zugravul ca să zugrăvească biserica pentru 5000 lei; Naum a primit numai 2.000 lei, zugrăvind doar altarul. S'a îngrijit mult de averea mănăstirii, plantând multă vie și lивede.

3. E amintit des.

4. Arhiv. Stat., *Minist. Instr.*, dosar 2114/1850, ff. 4, 26, 30, etc.

5. Acad. Rom., ms. 717, ff. 553—563 v.; Arhiv. Stat., *Minist. Instr.*, dosar 2909/1842.

6. *Ibidem*, dosar 2114/1850, f. 2.

7. *Ibidem*, f. 4.

8. *Ibidem*, ff. 25, 30 r. și v. Agapie venise din Constantinopol (*ibidem*, f. 49) și locuia în București, la biserica Hanu-Greci (*ibidem*, f. 25), căci era năstavnîc și la această biserică (*ibidem*, f. 6). În 1845 Iunie 26 (Arhiv. Stat. *M-rea Bradu*, pachet XIII, doc. 32) se tocmește cu meșterul Dumitrache să facă niște obiecte trebuincioase pentru mănăstirea Bradu. Agapie zugrăvește biserica, pe dinăuntru, peste tot, și mai face și unele încăperi în curtea mănăstirii, precum și alte îmbunătățiri (v. Acad. Rom., ms 717, ff. 571—584 și Arhiv. Stat., *Minist. Instr.*, dosar 2052/1851). După moartea lui Agapie, la 18 Dechemvrie 1850, Nifon mitropolitul Ungro-Vlahiei găsește destoinic ca îngrijitor vremelnic al acestor două „case de rugăciuni“ pe arhimandritul Nichifor Aghianit — fostul igumen dela mănăstirea sf. Ioan din București, (*ibidem*, f. 6)—, care este numit prin cartea mitropolitului Nifon și Ioan Bibescu, șeful departamentului Crediței (*ibidem*, f. 7), mai ales că Nichifor era orânduit și de chir Ioachim, mitropolitul Cizicului — creditorul răposatului Agapie (*ibidem*, f. 48). În 1851 Ianuarie 19 (*ibidem*, f. 26) se institue o epitropie, din Agapie Sărindăreanu, Nichifor (fostul igumen dela Sf. Ioan) Aga Dim. Ioanid și Iancul Hrisantie sau Hrisenghie — e amintit sub amândouă formele —, care să aibă grijă de averea mănăstirii Bradu și bisericii Hanu-Greci. În 1851 Fevruarie 28 (*ibidem*, f. 65), arhimandritul Nichifor înștiințează Departamentul Crediței că a trimis la mănăstirea Bradu, ca epistat, pe Ioil Ierodiaconul — fusese numit epistat încă de când Nichifor a fost numit îngrijitor vremelnic la mănăstirea Bradu (*ibidem*, f. 66) — și cere să se dea poruncă unde se cuvine, spre a fi recunoscut de oameni. În 1851 Ianuarie 4 (*ibidem*, f. 149) se făcuse catagrafia lucrurilor rămase la mănăstirea Bradu și cele ce nu s'au putut pecetlui s'au dat în seama lui Ghiță Dușescu, iar în Martie 23, același an (*ibidem*, f. 71), episcopia, patriarhul și sinodul din Țarigrad încredințează tot lui Ghiță Dușescu îngrijirea și păstrarea averii mănăstirii Bradu.

9. *Ibidem*, f. 92.

10. *Ibidem*, f. 104.

acestor două lăcașuri și-l întărește¹. În 1851 Mai 23² se face catagrafia mănăstirii Bradu și se dă în primire arhierelui Nicandru Pogonianis³. Pe Nicandru îl întâlnim în nenumărate rânduri, mai mult în legătură cu vinderea, prin licitație, a averii răposatului Agapie Pogonianis. Ultima dată îl întâlnim la 1854 Fevruarie 11⁴.

22. *Panaret* (arhieru). În 1854 Octomvrie 28⁵, patriarhul Constantinopolului înștiințează Mitropolia și Departamentul trebilor bisericești că, în locul refugiatului arhieru Pogonianis chiar Nicandru⁶, a fost numit chiriarh al eparhiei Pogoniana, arhierul chir Panaret⁷. În același an, Dechemvrie 22⁸, Mitropolitul Nifon și șeful departamentului trebilor bisericești încuviințează pe chir Panaret ca să fie îngrijitor la mănăstirea Bradu și biserica Hanu Greci, să primească toată averea prin catagrafii și să fie obligat să le numească igumeni. În 1855 Ianuarie 14⁹, chir Panaret este recunoscut și de Domn. În 1855 Fevruarie 6¹⁰, se face catagrafierea averii mănăstirii Bradu și se da în primire lui Panaret. Il mai întâlnim în 1855 Mai 14¹¹ și în 1855 Septemvrie 12¹². Panaret trebuie să fi stat ca îngrijitor la mănăstirea Bradu până în 1861 Aprilie 19¹³, căci acum se face catagrafia averii mănăstirii Bradu — câtă s'a primit de el — și se dă în primire lui Atanasie Liviis și arhierelui Chiril Văcăreșteanul.

1. *Ibidem*, f. 105.

2. *Ibidem*, f. 148.

3. *Ibidem*, dosar 2052/1851; Acad. Rom., ms. 717, ff. 571-584.

4. Arhiv. Stat., *Minist. Instr.*, dosar 2114/1850, f. 399. Nicandru, pe care-l întâlnim și cu titulatura de mitropolit (*ibidem*, ff. 241, 301 etc.), nu era cătuși de puțin stăpân pe averea mănăstirii Bradu, deși era igumenul ei, deoarece epitropia instituită după moartea lui Agapie și din care făcea parte acum și Nicandru, se menține și în acest timp. În 1852 Ianuarie 26 (*ibidem*, f. 278), după ce s'a făcut pecetluirea și catagrafierea averii mănăstirii Bradu, se dă tot în îngrijirea lui Ghiță Dușescu. Printre alte îmbunătățiri pe care le aduce Nicandru, mănăstirii Bradu, este și învelirea ei cu șindrilă (Arhiv. Stat., *M-rile Bradu, Hanu-Greci, Codreni*, dosar 115/1851, ff. 1, 2).

5. *Ibidem*, *Minist. Instr.*, dosar 3718/1854, f. 3.

6. Nicandru pribegise prin Rusia (v. Acad. Rom., ms. 717, ff. 595-6 v., 611-618).

7. Eparhia Pogoniana era prea săracă și de aceea s'a lăsat în seama chiriarhului ei și mănăstirea Molivoschepastos cu metohurile ei, Bradu și Hanu Greci.

8. Arhiv. Stat., *Ministr. Instr.*, dosar 3718/1854, f. 3.

9. *Ibidem*, f. 5.

10. Acad. Rom., ms. 717, ff. 595-6 v. 611-618.

11. Arhiv. Stat., *Ministr. Instr.*, dosar 2114/1850, f. 414; aici se spune că arhierul chir Panaret nu făcea parte din epitropia averii răposatului Agapie.

12. *Ibidem*, f. 426.

13. Acad. Rom., ms. 717, ff. 597-607.

In 1861 August 12¹, arhimandritul Chiril e socotit ca unul din îngrijitorii mănăstirii Bradu și bisericii Hanu Greci, iar Panăreta, ca fost năstavnîc.

Pe Atanasie Liviiș îl mai întâlnim în 1863 Iunie 24², ca epitrop la Hanu și Bradu.

In Dechemvrie 1853 urmează secularizarea averilor mănăstirești, iar mănăstirea Bradu devine biserică de mir, așa că ultimul igumen ar fi Panăret. Aurel A. Vasilescu

LE MONASTÈRE BRADU SUR NISCOV.

R é s u m é

Vers l'année 1632, Radul vel comis Mihălcescu-Cândescu et son épouse Sofica ont fait bâtir le monastère de molnos, Bradu. Ce monastère, situé à la confluence des ruisseaux Daghiia et Niscov, à 38 k.m au nord-ouest de la ville Bouzeu, est devenu plus tard église séculière, au service des villages Valea Rea et Halesul.

D'après un document du 15 Janvier 1600, il résulte que sur l'emplacement de ce monastère, il y en avait un autre, qui datait du XVI-ème siècle.

Le 2 Mai 1638, le monastère Bradu a été dédié par Radul vel comis et ses frères au monastère Molivdösche-pastos de l'évêché Pogoniane, en Roumelie. La soumission a été reconue par Matei Basarab. En 1688, le monastère a été dédié de nouveau à Pogoniane par Constantin Căpitan Filipescu, le gendre de Radul vel comis, et il resta soumis à Pogoniane jusqu'à la sécularisation.

Au temps du métropolitain Grigorie Dascălul, le stareț grec Parthenie fut remplacé pour quelques années par un autre, nommé Roman, qui était roumain. Mais, vers le moitié du XIX-ème siècle le monastère Bradu était sous la direction de hauts prélats grecs: Agapie, Nicandru et Panăret.

Ce monastère avait des monastères suffragants: Lapoș et Cârnu, du département Bouzeu et le monastère Malu du département Ialômitza.

Le monastère Bradu a eu beaucoup de terrains, mais après la sécularisation lui en restèrent seulement cinq et demi hectares de terre.

1. *Ibidem*, ff. 608 v., 609.

2. *Ibidem*, ms. 4786, f. 128.

REFERATUL COMITETULUI REVISTEI *BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ*
CĂTRE SFÂNTUL SINOD

Cu numărul de față revista *Biserica Ortodoxă Română* începe al 55-lea an de existență și al patrulea de conducere supt actualul comitet de direcție.

Pentru răspunderea ce i s'a încredințat, și ca să arate Sfântului Sinod felul cum a înțeles să-și împlinească purtarea de grijă în redactarea și publicarea acestei reviste, comitetul a găsit de cuviință să prezinte Sfântului Sinod o dare de seamă mai amănunțită.

Această dare de seamă, pe care o publicăm mai jos, a fost cetită de P. S. Episcop Tit al Hotinului secretarul de redacție al revistei, în ședința Sfântului Sinod din ziua de 30 Martie 1937.

Comitetul de direcție orânduie de Sfântul Sinod în ședința de la 15 Decembrie 1933 cu însărcinarea ca să dea o nouă întocmire revistei Biserica Ortodoxă Română, își face o firească datorie înfățișând o dare de seamă despre tot ce s'a lucrat în decursul celor trei ani de conducere.

Cele 36 numere apărute în anii 1934-1936 oglindesc cu prisosință nu numai năzuințele către care a tins comitetul, ci și străduința lui de a dovedi ce se poate înfăptui din această revistă, precum și marele rost ce trebuie să-l aibă ea în alcătuirea și îndrumarea unei culturi teologice curat ortodoxe. De aceea primul lui gând, așa cum l-a mărturisit prin cuvântul către cetitori apărut în nr. 1-2 din 1934, a fost ca să înfățișeze viața intelectuală și practică a Bisericii noastre în ce are mai bun și mai ales; deasemenea și a Sfintei Biserici ortodoxe în întregime. Adică de la studiul strict de știință teologică până la simpla știre mărunță, punctul de greutate să cadă numai pe ortodoxie: studierea, întărirea și apărarea ei. Am amintit toate aceste lucruri ca să se vadă planul după care comitetul ales de Sfântul Sinod a pășit la reorganizarea revistei în Ianuarie 1934.

Al doilea gând al comitetului a fost și este acela de a prezenta lumii o publicație vrednică de cea mai bine încheată și organizată dintre Bisericile ortodoxe răsăritene, atât în ce privește cuprinsul, cât și înfățișarea ei.

Pentru ajungerea acestui țel, lucru n'a fost tocmai ușor. Fiindcă dorința comitetului a tins continuu către o revistă bisericească cu adevărat ortodoxă și ca fond și ca isvor de informație. De aceea a lăsat în grija altor reviste dările de seamă din țările și bisericile eterodoxe, căci informația din aceste locuri este mai lesne de cules din publicațiile care apar în diferite limbi moderne. Afară de asta comitetul a socotit aceste lucruri ceva mai depărtate de scopul pe care-l urmărea. — Se în-

țeleg însă că aceasta nu însemnează că punctul de vedere al revistei este exclusivist și că nu poartă interes faptelor petrecute în celelalte biserici neortodoxe —. Din potrivă, întotdeauna a ținut seamă de lucrurile și experiențele de acolo, însă numai în măsura în care sprijină și folosesc ortodoxiei. Dar direcția în care a stăruit mereu și n'a pregetat nici o clipă s'o înfăptuiască, a fost informația curat ortodoxă din țări și biserici surori prin unitatea de credință.

Aceste informații sunt de două feluri: în rândul întâi vine informația strict științifică de ordin teologic, înfățișată prin recenzii și prin note bibliografice. În al doilea rând vine cronica, unde se trec îndeplinirile mai de seamă din bisericile ortodoxe și unde se pot găsi și diferite știri care merită să fie cunoscute de ortodoxia întreagă.

Dar spre a putea face aceasta se cerea pe deoparte să avem la îndemână tot materialul informativ care să fie apoi prelucrat, iar pe de alta era neapărată nevoie de buni cunoscători teologi ai limbilor vorbite în toate aceste biserici ortodoxe, adică ucraineană, rusa, sârba, bulgara, polona, ruteana, etc.

Se pot vedea de aici greutatea mari pe care le-a întâmpinat comitetul în fața acestor cerințe. Datorită însă sprijinului larg pe care l-a găsit înaintea I. P. S. Patriarh și a Sfântului Sinod, s'au putut înfăptui într'adevăr multe lucruri bune, ridicând această bătrână revistă a bisericii noastre în rândul celor mai de seamă publicații ortodoxe din întreaga lume și prefăcând-o în cea mai cu autoritate revistă teologică din țară. Mărturiile oamenilor de știință atât din țară, cât și din străinătate adevăresc cu prisosință despre acest lucru.

Tot aici trebuie să mai adăogăm că printre colaboratorii revistei din acești trei ani se află și nume dintre cele mai cunoscute și mai apreciate în lumea noastră științifică și teologică.

După această scurtă privire, iată acum și o însemnare de tot ce s'a putut săvârși în decursul acestor trei ani.

La cronica externă s'au publicat 627 însemnări și fapte din cuprinsul a 31 de țări și biserici ortodoxe din lumea întreagă.

La cronica internă s'au publicat numai 78 de știri și fapte de seamă din Biserica românească. Aici comitetul nu poate trece cu vederea o punere la punct pe care se simte dator s'o facă. Este vorba de învinuirea ce s'a adus uneori revistei că nu dă atenție tuturor evenimentelor din Biserica românească. În adevăr poate că așa este, dar vina nu-i a comitetului și deci el nu poate purta nici o răspundere atâta vreme cât toată informația în această privință a trebuit s'o mărginească doar la știrile culese de prin reviste și gazete. Iar aceasta din pricină că părinții consilieri ai secțiilor culturale de pe lângă fiecare eparhie nu s'au îngrijit deloc să răspundă circularei date de Sfântul Sinod la 31 Ianuarie 1934 prin care se cerea tuturor eparhiilor ca să trimeată la redacția revistei B. O. R. pentru informație de cronică, cel puțin din două în două luni, câte o dare de seamă documentată

despre mersul vieții bisericești și înfăptuirile practice din eparhia respectivă.

Când comitetul a cerut Sfântului Sinod trimeterea acestui ordin, el s'a gândit cel dintâiu la nevoea ce simțea ca să se dea clerului și poporului drept credincios o informație temeinică de mersul vieții bisericești de pe tot întinsul țării noastre. Deosebit de aceasta, ca organ oficial al sfintei noastre Biserici, revista este foarte mult cercetată în străinătate nu numai pentru articole, ci și spre a se vedea și urmări faptele de seamă din toată Patriarhia Română.

Dar în loc ca să dea urmare acestei porunci a Sfântului Sinod și să vină în sprijinul revistei prin trimeterea materialului informativ cerut, părinții consilieri culturali au lucrat cu totul din potrivă. Astfel la congresul pe care cucerniciile lor l-au ținut la Bușteni anul trecut, printre alte hotărâri formulate a fost și aceasta : reorganizarea integrală a redacției revistei Biserica Ortodoxă Română, care în ultimul timp dedică mai toate articolele secției istorice.

De aceia, nu din gândul ca să răspundă acestei învinuiri, ci ca să dea o lămurire temeinică și adevărată, comitetul de direcție înfățișează Sfântului Sinod următoarea dare de seamă de tot ce s'a tipărit în revistă în timpul acestor trei ani, și din care se va vedea că dezideratul părinților consilieri culturali este cu totul greșit.

Astfel în decursul celor trei ani au apărut în revistă 69 de articole pe o întindere de 1193 de pagini. Pe cât au fost cu puțință ele au îmbrățișat întregul ogor al teologiei românești, cuprinzând cercetări liturgice și aghiografice, chipuri de preoți și vlădici, lucrări de arheologie bisericească românească prin studierea bisericilor și mănăstirilor noastre, articole de literatură pastorală, catehetică și omiletică. Dacă multe din aceste articole sunt studiate și în ce privește latura lor istorică, nu trebuiesc socotite toate ca făcând parte din secția istorică. Este preamatur să atribui istoriei orice studiu de teologie românească, numai pentru motivul că se urmărește o cercetare nouă pe temeiul dovezilor din trecut și pentru că se folosesc diferite știri din documente în legătură uneori și cu istoria bisericii noastre. După ramurile teologice toate articolele publicate în anii 1934—1936 pot fi grupate astfel :

Teologia practică : 40 articole pe 551 pagini. Teologia sistematică : 6 articole pe 228 pagini. Teologia exegetică : 1 articol pe 20 pagini. Literatură bisericească : 16 articole pe 208 pagini. Teologia istorică : 16 articole pe 186 pagini. Rezultă deci că proporția articolelor cu caracter strict istoric abia este de 1/4, iar întinderea lor de 1/6 în raport cu numărul total al paginelor. Privitor la recenzii și note bibliografice situația stă astfel : din 38 recenzii publicate în cei trei ani, abia 11 sunt cu caracter istoric. Numărul notelor bibliografice se ridică la 788, împărțit după cum urmează : Teologia sistematică : 104 note bibl. Teologia practică : 230. Teologia exegetică : 30. Teologia istorică : 187. Istoria religiunilor : 14. Lucrări

cu caracter general 168. Rezultă deci că proporția celor cu caracter istoric este și aici tot de 1/4 adică de 187 note bibliografice.

Am făcut tot acest calcul ca să se vadă că în adevăr comitetul n'a fost părtinitor și n'a dat loc în coloanele revistei unei ramuri teologice în detrimentul alteia. Din potrivă, pe cât i-a stat în putință a căutat mereu să cumpănească articolele, recenziiile și notele bibliografice ale fiecărei ramuri teologice în parte în proporție egală.

Toate aceste lucruri s'au împlinit cu dragoste, dar și cu multă osteneală din partea comitetului de conducere, care a căutat să-și facă un punct de onoare de a înfătuși ceea ce făgăduise prin cuvântul către cititori. Pentru aceasta însă secretariatul de redacție a trebuit să-și concentreze toată străduința numai la această lucrare, fiindcă numai așa se putea ridica revista pe planul dorit de Sfântul Sinod. Dar cu alegerea secretarului de redacție ca episcop al Hotinului, munca a trebuit împărțită ca lucrul bun să fie dus mai departe, iar revista să nu fie lăsată să se pogoare de pe planul pe care fusese ridicată cu destule jertfe. De aceea comitetul a socotit de trebuință să ceară I. P. S. Patriarh, pe deoparte ca să îngăduie secretarului de redacție să împartă greutatea pe care a dus-o până acum, cu cineva destul de pregătit spre a duce mai departe acest bun început, iar pe de alta ca să fie răsplătită acea persoană cu un salariu lunar.

În acest scop încă de mult pregătise un tânăr diacon care să continue lucrul la vremea când va fi nevoie. El a fost alături de noi dintru început, iar pregătirea sa științifică în străinătate vreme de câțiva ani în Grecia și Polonia fiind cunoscută I. P. S. Patriarh, întrucât în mare parte ea se datorește și sprijinului I. P. S. Sale, ne-am gândit să-l luăm colaborator. De aceea încă dela 1 Noembrie 1936 l-am recomandat, iar I. P. S. Patriarh a aprobat numirea părintelui diacon Gheorghe I. Moiescu cu titlul de redactor. În felul acesta comitetul de conducere al revistei se găsește astăzi întregit cu munca unui colaborator tânăr și priceput și avem toată nădejdea că dovezile de hărnicie pe care părintele diacon Gheorghe I. Moiescu le-a dat până acum, vor fi mereu sporite.

Deosebit de aceasta trebuie să mai vestim cu bucurie că datorită sprijinului I. P. S. Patriarh, odată cu pășirea în al patrulea an, comitetul și-a îngăduit să treacă și la câteva îmbunătățiri tehnice care vor ajuta mult la creșterea părerii bune ce vrem să se mențină pentru revista noastră bisericească atât de răspândită și atât de mult cunoscută în tot răsăritul ortodox.

Dar toată această străduință a noastră va mai trebui împlinită cu un lucru, de care se simte neapărată nevoie; este vorba de literă, întrucât aceia cu care se tipărește acum revista nu numai că este puțină, dar s'a și uzat. Așa se și explică întârzierea cu care apare uneori revista, fiindcă trebuie să culegem doar câte o coală și să se facă apoi chiar 6—7 corecturi spre a se înlocui literile tocite sau rupte.

De aceea comitetul își exprimă un deziderat care trebuie neapărat rezolvat și anume cumpărarea unei litere bune și potrivite cu caracterul revistei Biserica Ortodoxă Română. După socotelile făcute cheltuelile nu vor fi prea mari. În schimb câștigul din punct de vedere tehnic și practic va fi cât se poate de bun. Preoțimea va vedea că se poartă grijă din an în an ca această revistă să fie ceea ce ea așteaptă. Adică un purtător ales cu veșmânt curat al scrisului teologic românesc; iar străinătatea va prețui cum se cuvine când va vedea că Biserica românească nu cruță nici o jertfă când este vorba să-și păstreze bunul ei nume și să dovedească lumii că într'adevăr suntem Biserica ortodoxă nu numai cea mai numeroasă, dar și cea mai bine organizată.

Acestea asupra celor trecute. Căci pentru viitor, cu experiența dobândită din lucrarea de până acum, cu sprijinul prețios pe care l'a dat I. P. S. Patriarh și Sfântul Sinod, cu cercul de colaboratori cari au ajutat neconținut cu atâta râvnă la culegerea de material pentru fiecare număr, nutrim cele mai bune nădejdi întru propășirea acestei reviste. De aceea comitetul încheind această dare de seamă, mai are o datorie de împlinit și anume: să aducă prinosul său de recunoștință I. P. S. Patriarh și tuturor membrilor Sfântului Sinod pentru încrederea desăvârșită ce i-au acordat și pentru îndemnul bun ce l-a primit prin satisfacerea propunerilor făcute pentru bunul mers al revistei.

Tot deodată comitetul își îndreaptă mulțumirile sale alese și către toți care prin munca lor chibzuită au sprijinit revista, precum și către obștea preoțimii noastre prin al cărei ajutor moral și material neprecupețit, s'au făcut și se vor mai putea face lucruri atât de bune.

După cetirea referatului, I. P. S. Patriarh a rostit următoarele :

Folosesc împrejurarea cetirii referatului ce ne-a prezentat Comitetul de direcție al revistei, ca să scot la iveală un lucru constatat de mine și în streinătate. Inadevăr, cu toată sinceritatea trebuie să mărturisim că revista Biserica Ortodoxă Română s'a ridicat în acești trei ani sus, și este la nivelul științific cel mai înalt. Putem spune că din toate punctele de vedere este superioară. Diferitele articole teologice, publicate de oameni competenți, unele sunt de mare valoare, iar altele pun și discută probleme însemnate. Chiar articolele de istorie nu sunt scrise decât pe bază de documente și ele aduc întotdeauna știri necunoscută despre trecutul Bisericii noastre românești. Așa că nu e o greșală dacă alături de articole de teologie strictă, se publică și articole istorice bune.

Pentru toată dragostea și osteneala ce au depus în acești trei ani, eu aduc mulțumirile și recunoștința mea atât comitetului de conducere cât și tuturor colaboratorilor care au ajutat prin munca lor la înălțarea revistei. Dorim din toată inima ca revista să-și urmeze același drum bun pe care este îndrumată, fiindcă ea face cinste deosebită Bisericii noastre.

RECENZII

LANCRANJAN IOAN, diacon. *Incercări de reabilitare a gândirii creștine medievale. Studiu de sinteză.* București 1936, 136 pp.

Știam că părintele Lăncrănjan, licențiat al facultății de teologie și filosofie dela Universitatea din București, pornise, cu ani în urmă, la Paris să-și adâncească cunoștințele dobândite în Țară. Știam deasemeni că la Paris, după cele dintâi dibuiri, își făurise programul studiilor sale tot pe răzorul celor două discipline: teologia și filosofia, a căror armonie o înțelegea cât se poate de firească. În aceste condițiuni întâlnirea la Sorbona cu celebrul *Etienne Gilson*, unul dintre cei mai autoritari susținători ai ideii de *filosofie creștină*, avea să fie hotărâtoare în rostul studiilor ulterioare ale celui ce înțelesese să-și dedice cei mai frumoși ani de studii, celei mai nobile îndeletniciri. Și iată-l pe părintele Lăncrănjan audiind cu nesațiu cursurile savantului profesor dela Sorbona, iată-l studiindu-i cu nespus avânt operele, iată-l, în sfârșit, absorbit de munca acestui învățat hotărât să spulbere toată ponegrirea pe care alții o aduseseră asupra perioadei celei mai însemnate, poate, din istoria gândirii omenești.

Intors în țară, părintele Lăncrănjan, rumegă vreme îndelungată noile idei dobândite în streinătate și sub imboldul lor își lucrează și susține cu succes deplin la facultatea de teologie din București, în Decembrie 1936, teza de doctorat intitulată «*Incercări de reabilitare a gândirii creștine medievale*».

Lucrarea cuprinde patru capitole, precedate de o introducere și urmate de o încheiere și un indice. Ea caută să pună pe cititor față în față cu marea discuție (începută în a doua jumătate a veacului trecut și urmată cu asiduitate chiar astăzi), și anume dacă evul mediu înseamnă un progres în istoria culturală a omenirii, sau dimpotrivă. Este, așa dar, un studiu de istoria filosofiei și pentru că în evul mediu nu poate fi vorba decât de o filosofie crescută la adăpostul zidurilor mănăstirești și ale școalelor Bisericii creștine, studiul părintelui Lăncrănjan este un studiu de istoria filosofiei creștine.

În primul capitol al lucrării sale, sf. sa tratează despre *Inceputurile reabilitării gândirii creștine medievale*. Aici autorul arată cari au fost cei dintâi cercetători cari au început să vadă evul mediu cu ochi cu totul deosebiți. Astfel, *B. Hauréau* în *Histoire de la philosophie scolastique*, (Paris 1872-1880), subliniază valoarea nominalismului în gândirea evului mediu ca și a evului care a urmat lui. Enciclica *Aeterni Patris* a papei Leon al XIII-lea, decretează tomismul drept cea mai bună filosofie pentru întregul catolicism; *M. de Wulf*, în lucrarea sa *Histoire de la philosophie médiévale*, arată că în toate domeniile vieții psihice, artă, religie, moravuri, politică, etc., evul mediu e lucrat de idealuri colective, de mari forțe cosmopolite, care acționează într'un mod similar, în diferitele țări ale Europei occidentale, definind cu aceasta *pluralismul medieval*. *Überweg*, însă, în cunoscuta sa carte *Die patristische und scholastische Philosophie*, înlătură teza celor ce pretind că evul mediu s'a găsit exclusiv sub influența filosofiei aristotelice și stabilește că izvoarele ei au fost toate acele izvoare filosofice care au influențat și gândirea patristică; în sfâr-

șit *Fr. Picavet*, în *Esquisse d'une histoire générale et comparée des philosophies médiévales*, definește filosofia medievală ca o filosofie religioasă.

• În capitolul al doilea, intitulat *aspecte istorice cu privire la filosofia medievală*, autorul analizează mai multe lucrări cu caracter istoric, căutând să contureze din ce în ce mai mult conceptul de filosofie creștină medievală. Astfel *Labertonnière* în *Le réalisme chrétien et l'idéalisme grec*, susține că filosofia creștină este tributară filosofiei antice numai prin terminologia filosofică, iar nu și prin conceptele sale, deoarece filosofia creștină este o filosofie realistă, pe când cea greacă este idealistă. Dintre Români d-l prof. *P. P. Negulescu* în *Filosofia renașterii* (București 1910) recunoaște meritul creștinismului de a fi salvardat în evul mediu patrimoniul de gândire antică și de a fi contribuit la evoluția gândirii filosofice prin disputele dintre realiști și nominaliști, dar inclinând spre curentul scientist al gândirii, care nu a fost cătuși de puțin cultivat în evul mediu, găsește că perioada aceasta din istoria omenirii este totuși o perioadă de obscurantism. *Ferd. Lot*, în *La fin du monde antique et le début du moyen âge*, găsește că evul mediu nu poate fi nici supraprețuit dar nici subevaluat. Luat în bloc el nu este nici un progres, dar nici un regres; este numai o perioadă de incubațiune. La fel *Emile Bréhier*, în *Histoire de la philosophie* (Paris 1928) definește evul mediu ca o perioadă de gândire bisericească, fără prea mare valoare din punct de vedere al reflexiunilor filosofice. D-l *N. Iorga*, în *Evoluția ideii de libertate*, găsește că evul mediu a jucat un rol din cele mai de seamă în evoluția ideii de libertate care a avut ca urmare forța de creațiune și realizările arhitectonice de proporții colosale din această epocă. *K. Lamprécht* în lucrarea sa *Deutsche Geschichte, Urzeit und Mittelalter* (Freiburg 1904) arată însemnătatea evului mediu din punct de vedere social prin geneza și dezvoltarea breslelor în cadrul burghezii medievale. *P. Mandonnet*, în *Siger de Brabant et l'averroïsme latin au XII-e siècle*, caracterizează evul mediu ca o epocă de muncă pentru restaurarea și absorbirea civilizației greco-romane.

În al treilea capitol: *aspecte culturale ale gândirii creștine medievale*, autorul continuă conturarea conceptului de filosofie medievală, arătând și alte încercări ce s'au făcut în acest sens. Astfel în lucrarea *Religion et humanité* (Paris 1926), *Loisy*, căutând să definească rolul religii în progresul umanității, găsește că idealul uman este idealul creștin și el este acela care a făcut civilizația noastră, fapt care are consecințe foarte mari când este vorba despre evul mediu, când omenirea trăia sub influența ideilor religioase ale creștinismului. *N. Berdiaeff*, în lucrarea: *Un nouveau moyen âge*, Paris 1927, găsind că toate crizele morale, intelectuale și economice ale epocii noastre sunt o urmare logică a spiritului antropocentric al Renașterii, avem datoria să ne înapoiem la principiile teocentrice ale filosofiei medievale. *J. Nordström* în lucrarea: *Evul mediu și renașterea*, caută să arate că adevărata renaștere nu începe cu secolul al XV-lea și XVI-lea adică la sfârșitul evului mediu, ci cu secolul al XII-lea. Astfel «renașterea italiană nu este o victorie câștigată asupra evului mediu, ea nu constituie o renoație a vieții civilizate și a umanității, grație unei reînvieri a culturii antice. Ea este o ramură înflorită pe arborele puternic al culturii medievale». *G. Schnürer*, *Biserica și civilizația evului mediu*; susține că perioada antică este urmată de o perioadă eclesiastică foarte îndelungată, care își are punctul culminant în secolul al XII-lea și al XIII-

lea, când Biserica s'a bucurat de cea mai înaltă forță intelectuală, morală și politică. În sfârșit un alt autor pe care-l analizează părintele Lăncrănjan pentru ilustrarea acestui capitol este *M. Grabmann, Mittelalterliches Geistesleben* (München 1926).

În fruntea piramidei controverselor asupra filosofiei creștine medievale se găsește însă savantul profesor de la Sorbona, Etienne Gilson. Lui și analizei operelor lui îi consacră părintele Lăncrănjan ultimul capitol al lucrării sale. Iată cum desprinde părintele Lăncrănjan atitudinea lui Gilson față de evul mediu: Filosofia evului mediu nu e, după el, nici un început, nici concluzia definitivă a unei epoci, ci ea continuă și dezvoltă trecutul, după cum ea conține în sine și pregătește viitorul. În ce privește trecutul, gândirea evului mediu depășește gândirea greacă, formându-și o concepție proprie despre lume și viață, fără să neglijeze însă principiile fundamentale pe care filosofia greacă le-a stabilit. În ceea ce privește viitorul, Gilson a demonstrat cu dovezi ineluctabile că metafizica modernă de la Descartes până la Kant, a suferit o simțitoare înrăurire din partea metafizicii medievale sau creștine.

Autorul caută apoi să aducă lămuriri personale în ceea ce privește controversa asupra filosofiei medievale. Astfel mobilul acestei controversă nu este altul decât imperfecțiunea făpturii umane și relativitatea cunoștințelor sale (p. 125). Pe de altă parte «există două tipuri de filosofi cu structuri sufletești deosebite și cu năzuinți spirituale total diferite. Între aceste două clase de gânditori nu există, firește, o concepție unitară în ceea ce privește tratarea problemelor cardinale ale cugetării umane» (p. 127). De aici provin și neconvențiile controverselor nu numai în filosofie, ci și în chestiunile religioase, ba chiar și în științele exacte. Indrumările spirituale ale filosofilor sunt canalizate în două direcțiuni: științistă și metafizică, iar conceptul de filosofie e judecat prin prisma acestora. Valoarea aportului științific al lui Gilson, autorul o găsește în nota lui mediatoare între aceste două feluri de a judeca lucrurile (p. 128). Dealtfel, preocupările tuturor reprezentanților filosofiei medievale, motivează o unitate desăvârșită a celor două domenii răslețe: teologia și filosofia, întrucât «adevărurile metafizice la toți acești mari gânditori creștini apar ca reflexul teoretic al cerințelor religioase, iar cerințele lor religioase ca o expresiune practică a metafizicii lor» (pp. 133-4).

Lucrarea părintelui Lăncrănjan dovedește o cunoaștere temeinică a mersului gândirii omenești dealungul întregului ev mediu și o pătrundere tot atât de adâncă a literaturii filosofice actuale privitoare la problemele care se desprind din studierea serioasă a acestei perioade din istoria omenirii. Străbătând teza părintelui Lăncrănjan în care ni se înfățișează atâtea probleme și atâtea interpretări deosebite asupra gândirii creștine medievale, descoperi dealungul lucrării un spirit de pătrunzătoare analiză a operelor autorilor citați, dublat de un spirit de cuprinzătoare sinteză. Fiecare autor adus în discuție și toate părerile expuse, sunt amănunțit cercetate și întregite cu nota interpretării personale și de cele mai multe ori chiar originale a autorului. Lucrarea părintelui Lăncrănjan însemnează pe bună dreptate un început fericit de activitate științifică.

Preotul Dr. Olimp Căciulă.

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

1. CRACIUN, I., *Bibliografii românești apărute între anii 1930 și 1935. Note și recenzii*. Extras din *Anuarul Institut. Ist. Națională*. Cluj, vol. VI (1936), 32 pp.

Pentru cei doritori să se orienteze în publicațiile bibliografice românești apărute între anii 1930-35, notele d-lui I. Crăciun sunt de mare folos. Ele cuprind un șir de observații critice, deosebit de prețioase, despre metodologia bibliografică. Străduința d-lui C. de a face să se înțeleagă că toate bibliografiile trebuie întocmite după un plan unitar și corespunzător cerințelor științifice de azi, merită cel mai bun cuvânt de laudă. În noianul de publicații, care sporesc pe zi ce trece, nu se mai poate pătrunde decât printr'o informare menită să-ți scutească oboseala și pierderea de timp. Iar mijlocul cel mai bun în această privință este nota bibliografică *întocmită corect*. Altfel trebuie să faci noi cercetări pentru verificare, și atunci truda bibliografului rămâne zadarnică, neputând folosi la nimic.

G. I. M.

2. KOVALSKI, Prot. V., *Жива ли религиозна жизнь въ Россіи? (Este vie oare viața religioasă din Rusia?)*, Восток. чтение, nr. 44, 1936.

În ciuda propagandei bolșevice, pe care au dezlănțuit-o puterile luciferice din U. S. S. R., se mai poate spune că acolo există o viață religioasă destul de intensă.

Puține mai sunt bisericile în cari se săvârșesc slujbe religioase, totuși numărul credincioșilor cari le frecventează, este atât de mare, încât este nevoie să se facă până la trei Sf. Liturghii, consecutiv.

Corurile bisericesti sunt formate din artiști, profesori, doctori, studenți și elevi.

În timpul slujbelor domnește cea mai aleasă liniște. Cine dorește să ia parte la slujbă, trebuie să vie la biserică cel puțin cu două ore înainte. Cum aproape toate odăjdiile și obiectele bisericesti au fost furate, preoții și episcopii slujesc adesea îmbrăcați în odăjdii făcute din pânză albă, iar pentru Sf. Euharistie folosesc diferite vase. Odăjdiile sunt de pânză, iar credința de aur.

Preoții duc, în general, o viață retrasă. Mulți sunt asceți. Ei slujesc zilnic și trăesc din mila credincioșilor, în bani sau în natură. Preoții bătrâni poartă plete și rase, pe când cei tineri sunt îmbrăcați în haine civile în afară de biserică. Mulți copii au fost botezați în ultimul timp la vârsta de 10-15 ani. Înainte de sărbători au fost botezați 60 copii. 90% din populație este credincioasă. În alții funcționari, rămași credincioși, frecventează bisericile din alte orașe pentru ca să nu fie văzuți de poliția locală.

În fundul pădurilor trăesc mulți pustnici prin peșteri pe cari le cu-

nosc numai credincioșii. Viața religioasă din Rusia Sovietică, amintește primele timpuri ale creștinismului. Biserica ortodoxă este cea mai persecutată. Cât despre evrei, ei nu se simt rău cătuși de puțin.

Poporul rus își duce crucea urmându-l pe Hristos, cu răbdare și smerenie până la sfârșit, cu nădejdea în biruința crucii. V. D.

3. ПРАВОСЛАВНЫЙ КАЛЕНДАРЬ НА 1937 ГОДЪ (*Calendar ortodox pe anul 1937*). Tipografia Sinodală, Varșovia. In 4^o, 92 pp.

Calendarul acesta editat în limba rusă de mitropolia ortodoxă din Polonia, este un model de enciclopedie bisericească, în care materialul este aranjat într-o ordine deosebită. Este un *vaude mecum* al vieții bisericești și civile, necesar fiecărui credincios și cetățean ortodox.

Intocmit în chip metodic și amănunțor calendarul noastre din trecut care au jucat un rol covârșitor în formarea sufletului românesc

prin aceea că oferă cuprinde informațiuni precise din domeniile cele mai dificile și amare

Un tablou alfabetic al sfințelor icoane ale Maicii Domnului, făcătoare de minuni, din întreaga lume. Asupra fiecărei sfinte icoane se arată ziua și luna când se sărbătorește, locul unde se păstrează, anul de când a început să facă minuni, uneori și împrejurările în cari s'au săvârșit aceste minuni. Un index alfabetic al sfinților din întreaga creștinătate. Sunt trecuți peste o mie de sfinți. Urmează lista guvernelor cari s'au perindat la cârma statului polonez, dela război încoace, corpul diplomatic strein din Polonia, corpul diplomatic polon din străinătate, Polonia în cifre, legi, hotărâri, judecătoria, tribunale, școlile inferioare, medii și superioare din Polonia, armata, poșta, telegraful, telefon, căi ferate, bănci, cooperative, geografie, meteorologie, cronică internă a anilor 1935-36, jubileele din cursul anului 1937, istoria bisericii ortodoxe polone și a bisericilor ortodoxe naționale, precum și organizarea lor. La începutul istoriei fiecărei biserici ortodoxe naționale se află portretul șefului ei. Printre altele este și acela al I. P. S. Patriarh Miron Cristea al României.

Sunt și câteva articole închinare problemelor uniților, sectelor, misionarismului, medicinei, radio-ului, etc.

Iată în ce constă toată frumusețea acestui calendar atât de bine întocmit mai ales pentru popor. V. D.

4. ШТЕФАН, Mitropolitul Sofiei., Рождество Христово и руската трагедия, (*Nașterea lui Christos și tragedia rusă*), Църк. вестникъ, nr. 1-2, Sofia 1937.

Hristos a adus pe pământ pacea care trebuie să domnească pretutindeni. Privind însă tragedia poporului rus, sau a celui spaniol, poate spune cineva că acolo sălășluiește pacea lui Iisus? Mitropolitul Ștefan îndeamnă pe creștinii din întreaga lume să formeze un front unic pentru ca prin eforturile și rugăciunile tuturor să reîntroneze pacea și buna voință între oameni. V. D.

5. ТРОИТКИ, S., Митрополитъ Сергій и примирение русской диаспоры (*Mitropolitul Serghie și împăcarea din sânul bisericii ruse din emigrație*), Церковная жизнь, nr. 10-11, 1936.

Autorul face un istoric foarte documentat al neînțelegerilor dintre șefii bisericii ruse din emigrație și mitropolitul Serghie al Moscovei — și

cei împreună cu dânsul — pe care-i găsește vinovați, ei fiind autorii principali ai discordiei dintre cele două biserici. De altfel episcopul Serghie lucrează sub influența Sovietelor.

Cât despre mitropolitul Elefterie, acesta întreține o agitație continuă, printre episcopii și preoții sârbi, împotriva patriarhului Varnava. Mitropolitul Serghie, mitr. Elefterie și arhiepiscopul Veniamin sunt trei personaje de rău augur pentru biserica rusă din emigrație. V. D.

6. ТЕРГОВНАΙΑ JIZNI, organul oficial de publicație, al Sinodului arhieresc al bisericii ruse din emigrație, cu sediul la Carlovăț (Jugoslavia), anul IV, Nr. 10-11, 1936. Numărul acesta cuprinde dezbaterile ședinței istorice a alegerii unui nou șef al acestei biserici, în persoana mitropolitului Atanasie, în locul rămas vacant prin moartea mitropolitului Antonie. Pe prima pagină este publicat actul alegerii noului șef al bisericii.

V. D.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

7. ANTIM, Episcopul Traianopolei, Обществени добродетели (*Virtuți sociale*), Църковенъ вестникъ, 1937, nr. 8.

Virtuțile sociale își au izvorul în credința religioasă a societății, în creștineasca poruncă de dragoste către aproapele. Cu cât principiile creștine s'au înrădăcinat mai mult în pătura unui popor, cu atât viața lui este mai fericită, iar mijloacele de constrângere sunt mai puțin întrebuințate. Toate virtuțile sociale se restrâng într'una singură — patriotismul. O condiție de căpetenie este cultivarea patriotismului în sufletele tuturor creștinilor, și mai ales în al generațiilor viitoare. Patriotismul înalt și ideal al conducătorilor unui popor este cheazășia cea mai bună pentru propășirea lui.

N. M. N.

8. BAIARD — Масонството въ България (*Masoneria în Bulgaria*), Пастирско дѣло, 1937, nr. 4-5, 6, 7. 8-9.

După ce expune principiile ce stau la baza masoneriei internaționale, arătând scopul și rolul ei în istoria omenirii, autorul dovedește cu date și fapte, legătura dintre ea și marea lojă din Bulgaria, ale cărei principii sunt expuse în statutul din 1919, revizuit în 1929. Principiile sunt aceleași cu ale masoneriei internaționale, aprobate în congresul masonic internațional din Lozana în 1875. Loja bulgară a luat ființă în 1917 prin La Grand Loge de France. Oficiosul ei este Зидарски пригледъ care luptă pentru desmembrarea Bisericii ortodoxe bulgare și desființarea învățământului religios din școală.

În 1934, când conducerea a fost luată de un guvern aproape în întregime masonic, Bulgaria reluase legăturile diplomatice cu U. R. S. S. Este deci vădit scopul și rolul masoneriei bulgare, cu privire la creștinism și în special la Biserica ortodoxă.

N. M. N.

9. CHIRICA GR. CONST., preot, *Pilde creștinești din viața strămoșilor și părinților noștri*, Bârlad 1937, 160, 56 pp.

Gândul cu care părintele Chirica a pornit să scrie această cârtică este bun, dar nu destul de îndreptățit dacă socoate că «altfel ascultă

creștinismul istorisirea vieții unui sfânt» uneori de neam străin «și astfel fa aminte la suferințele unui moș sau strămoș de al său român... cu toate că el nu trebuie să caute la națiunea din care se trag sfinții».

Inadevăr, suntem datori să luăm pildă de viață, creștină de la strămoșii și bătrânii noștri, dar trăirea curată în Hristos și în Biserică înseamnă a urma cu adevărat pe cei ce au primit cununa muceniciei, pe cei tari în credință și pe cei cari nu s'au lepădat în fața morții, chiar dacă nu sunt de-un neam cu noi. Adevărata zidire creștinească nu se poate face fără ogîndire în viața sfinților.

Între istorisirile de care sunt legate aceste pilde creștinești publicate de părintele Chirica: *Nădejdea și credința* pentru bătrânii noștri erau singurul leac de îndemnat la lăcomni cruce, ziceau Doamne ajută la orice lucru și păstrau pîndul neclintit în izbîndă. *Cumpătarea* o dovedeau tinând cu atenție posturile rânduite de Biserică. (Aici însă credem că dovezile înviașilor străini pentru susținerea vegetarismului puteau să însemneze, într-un post, nu înseamnă numai decât înfrînarea de la carne). *Ascultarea și închinarea* reiese din cinstirea sărbătorilor creștinești și mergerea regulată la biserică. *Pilda dragostei de Biserică* s'a dovedit prin clădirea și înzestrarea sf. lăcașuri. În această privință sunt amintite daniile făcute de Despina Doamna, Ștefan cel Mare, Constantin Brâncoveanu și alți voievozi.

Pentru *dragostea de aproapele* este amintită fapta evlaviosului negustor Iorgu Dumitrescu din Podul Bărbierului jud. Dâmbovița care a cheltuit mulțime mare de bani pentru tipărirea Vieților Sfinților, Minunile Maicii Domnului, Mântuirea păcătoșilor și Urmarea lui Hristos, împărțite apoi toate în dar. *Milostenia* este izvorită tot din dragostea către aproape. În această privință pilda mitropoliților Iacov Stamate și Veniamin Costache este vrednică de luare aminte.

Bărbăția, răbdarea și credința sunt virtuți care au împodobit sufletele multor domni, vlădici și preoți români. Nu sunt rari cazurile când aceștia la vreme de nevoie au apărat credința strămoșească și cu prețul vieții lor.

Toate aceste pilde sunt puse înaintea credincioșilor spre urmărire. Lucrarea părintelui Chirica poate fi cetită cu folos. G. I. M.

10. DALKALCEW, KL., Църквитѣ и свѣтовниатъ мир (*Bisericile și pacea universală*), Църковенъ вестникъ, nr. 46, 1936.

Bisericile au două mijloace pe cari le-ar putea folosi pentru împlinirea acestui mare scop: pacea universală, și anume: Să se găsească și să se înlătore toate cauzele cari împiedică o conviețuire frățească universală în duhul lui Hristos și să se înlătore apoi toate pricinile cari îngreuiază atât de mult păstrarea păcii, în zilele noastre.

Este nevoie de pace între oameni și între popoare. Bisericile tuturor neamurilor au datoria să abată omenirea din calea pierzării spre care merge, pentru ca să înlătore o nouă primejdie de războiu. Și capul bisericii luptătoare îl formează clerul! V. D.

11. GLAGOLIEV I., Съединение на църквитѣ (*Unirea bisericilor*), Църковенъ вестникъ, nr. 8, 1937.

Unirea deplină a celor două biserici—ortodoxă și romano-catolică—s'a dovedit imposibilă din mai multe cauze, care sunt cunoscute. Cea mai însemnată este deosebirea sufletească, care desparte Orientul de Occident. Acest zid, după filosoful religios rus Homiacov, este imposibil să fie sfărâmat fără ajutorul lui Dumnezeu.

Pe lângă acestea trebuie adăugat că Romano-catolicii întodeauna au înțeles unirea ortodocșilor în sens de reîntoarcere a «oilor pierdute» în turma sf. Petru. Sub masca unirii se ascunde propaganda catolicismului agresiv, care caută să recruteze credincioși din lumea ortodoxă.

Popoarele ortodoxe nu caută o astfel de unire a bisericilor: ele caută pace sufletească, o îngropare a dușmăniilor din trecut. Dar o unire într'o rugăciune către Dumnezeu, unire în luptă creștină împotriva vrăjmașilor, cari caută distrugerea celor două instituțiuni înalte, unirea aceasta este nu numai posibilă, ci și necesară.

N. M. N.

12. ICONOMOV, P. Protoiereu, Вѣра и дѣла (*Credință și fapte*), Братско слово, nr. 5, 1937.

Este foarte răspândită părerea că poate exista morală fără credință și că adevărata viață religioasă constă în săvârșirea faptelor bune, cum ar fi în comunitățile din Anglia și America. Credința ortodoxă este deseori atacată că se îngrijește mai mult de controverse dogmatice și slujbe religioase, neglijând activitatea socială.

Intr'adevăr, activitatea practică socială este o latură însemnată a vieții religioase, însă ea își are izvorul în adâncul sufletului, în viața lui mistică, în sentimentul apropierii de Dumnezeu. Faptele sunt numai exteriorizarea vieții religioase. «După roadele lor îi veți cunoaște» zice Mântuitorul. Chiar și în statele unde se spune că viața religioasă constă mai mult în fapte, și acolo viața religioasă lăuntrică este luată în seamă mai mult decât la noi.

N. M. N.

13. ILIEV AT., Толстой и Бергсонъ (*Tolstoi și Bergson*), Духобна Култура, nr. 75, Sofia 1936.

În domeniul filosofiei morale există multe puncte cari sunt comune celor doi gânditori. Sentimentul familiar și național sunt contrare sentimentului omenesc, dragostea față de familie și națiune este în contradicție cu dragostea față de om, considerat ca membru al omenirii.

Familia și națiunea — afirmă Bergson, sunt societăți închise cari nu mai primesc alți membri din afară. Ele apără numai interesele membrilor lor, astfel că la un moment dat pot să intre în conflict cu tot ceace este în afară de societatea lor.

Omenirea, din contră, este o societate deschisă în care poate intra orice om, fără excepție. Egoismul stă la baza sentimentului de iubire față de familie și națiune, iar altruismul stă la baza sentimentului de iubire față de omenire, după Bergson.

Aproape aceleași idei apar și în gândirea lui Tolstoi care neagă valoarea morală a sentimentului național. Naționalitatea este un obstacol în calea dezvoltării sentimentelor morale, afirmă el. El a negat statul și cultura care este un rezultat al societății organizate, și-a negat creațiunile sale literare, inclusiv romanul *Război și pace* care până azi a rămas opera etică cea mai de seamă pe care-a creat-o slavismul.

Din punct de vedere psihologic viața lui Tolstoi se poate împărți în două perioade.

Întâia se poate numi perioada elanului moral spontan, în care timp se elaborează valorile morale.

În a doua perioadă valorile acestea se formulează și sunt aplicate în viață.

În prima perioadă Tolstoi este un părinte bun care-i învață pe oamenii să se iubească unul pe altul, bazat pe bună voința lor și pe pilda frumoasă pe care le-o da el însuși.

În prima perioadă el este un acuzator și un descoperitor strajnic care cere oamenilor să îndeplinească toate normele vieții; intră în contact cu familia lui care n'a vrut să urmeze normele de viață propuse de el, neapă familia, naționalitatea și biserica în numele unei «societăți deschise». Este foarte interesant de remarcă faptul că normele acelea morale care apar în a doua perioadă a vieții lui nu sunt streine elanului moral care caracterizează prima perioadă. *Război și pace* este prima operă de căpetenie a lui Tolstoi în care apar caracterele primei perioade privite sub aspectul creator-moral.

Tolstoi este un predecesor al lui Bergson. Ideile lui au fost exprimate de Bergson sub denumirea de «intuitivism» în morală.

Autorul articolului face o analiză minuțioasă a personajilor din romanul *Război și pace*, în care-l vede pe Tolstoi în diferitele faze ale vieții lui sufletești.

V. D.

14. МИHOVSKI IVAN, Църквата и Кооперацията (*Biserica și cooperarea*), Пастирско дѣло, nr. 6, 1937.

Cu toate că Biserica are scopul de a pregăti sufletele oamenilor pentru viața viitoare, totuși prin învățătura sa exercită și o influență harică în viața de pe pământ, făcând-o cât se poate mai desăvârșită. Cu aceasta ea se apropie de scopul societăților cooperative, care prin deviza *unul pentru toți și toți pentru unul*, caută după exemplul primilor creștini ca «nimeni să nu fie în nevoie». Părintele cooperației, Reifeisen, a spus: «Eu cred că dacă toți membri noștri ar fi creștini, fapta noastră nu se poate să nu aibe succes».

Preotul, care simte deosebiri sociale mai mult decât oricare altul, caută drumuri pentru înlănzirea și înlăturarea lor. În vârtejul atâtor curente sociale revoluționare, cooperația este mijlocul cel mai potrivit, și mai apropiat de credința creștină. Prin cooperație poporul însuși este chemat la colaborare socială. Preotului nu-i rămâne decât să găsească în societățile cooperative un teren pentru activitatea sa socială, ceiace i-ar da putința să fie într'adevăr un factor de seamă în vremurile de azi.

N. M. N.

TEOLOGIA PRACTICĂ

15. ANTIM, Mitropolitul Traianopolului, Църквата и чуждитѣ училища (*Biserica și școalele străine*), Църковенъ Вестникъ, nr. 47, 1936.

Biserica bulgară a fost și este o strajă neadormită care veghează asupra soartei poporului ei. În numele acestui drept sfânt pe care și l-a câștigat prin mari jertfe, ea se ridică azi și protestează împotriva numă-

rului prea mare de școli străine, de toate gradele, în care 91% din elevi sunt bulgari, iar numai 9% străini. Cei cari conduc aceste școli, sunt mai ales diferitele ordine religioase (multe dintre ele au venit din Turcia de unde au fost izgonite), care sub protecțiunea reprezentantului țării lor, lucrează nestingheriți, sfidând chiar legile bulgărești.

Sf. Sinod bulgar a atras atențiunea ministerului cultelor asupra primejdiei acestor școli, socotite drept centre misionare, străine de neamul și legea bulgărească.

În școlile acestea se dă întâietate culturii străine, iar nu celei naționale bulgare. Tineretului bulgar ortodox i se predă religia de clerul romano-catolic, care face o întinsă propagandă religioasă. Mulți dintre acești tineri ar putea fi ademeniți să treacă la romano-catolicism.

Pentru a stăvili acest zel al străinilor, mitropolitul Antim propune ca și în școlile acestea, acolo unde sunt ortodocși, religia să fie predată de clerul ortodox.

V. D.

16. MELNIKOV, DIMITRII, Икона въ православномъ сознаниі (*Icoana în concepția ortodoxă*), Воскресное Чтение, nr. 9, 1937.

Câtă bucurie sfântă, câtă căldură sufletească și câtă pătrundere adâncă nu cuprinde în sine, pentru un ortodox, cuvântul icoana.

Icoana este o lume aparte de clipe religioase trăite, pe cari omul nu le poate exprima în cuvinte; este un dar care ne-a fost trimis de sus, din cer, odată cu Fiul lui Dumnezeu.

În concepția ortodoxă icoana nu este numai o reprezentare artistică a unui sfânt, ci un chip ideal, sfințit, «*icoană sfântă*», cum o numește poporul, reușind prin aceasta să exprime foarte clar esența icoanei ortodoxe dătătoare de mângâeri și făcătoare de minuni.

Totuși la ortodocși icoana nu se confundă cu Dumnezeirea, dar nici nu întunecă în același timp idea de Dumnezeu, așa cum se întâmplă în concepția populară romano-catolică referitor la statuia Fecioarei Maria. În biserica ortodoxă icoana nu se confundă nici odată cu chipul pe care-l reprezintă. Pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut vreodată și ortodoxia a simțit nevoia de a-l sintetiza. Ortodocșii cinstesc icoanele ca simbol al păcii dumnezeiești în fața căreia ei își depun toate gândurile, inima și voința pentru ca prin rugăciuni să se apropie de Dumnezeire. Ca reprezentare a sfinților, sufletul ortodox și-a creat icoana iar nu idei abstracte.

În fazele de decădere morală, creștinismul ortodox a trăit, întotdeauna, cu idealul sfințeniei marilor bărbați ai Bisericii.

În măsura în care au apărut în lumea ortodoxă icoanele făcătoare de minuni, moaștele sfinților bine plăcuți lui Dumnezeu și bisericile, creștinul ortodox a văzut în ele mila și binecuvântarea lui Dumnezeu. În fața sfintelor icoane — într'o atmosferă de rugăciune și cântări dumnezeiești — creștinismul ortodox uită de propria lui ființă, pentru ca să se ridice pe aripile gândirii până la Dumnezeu. Icoana a devenit astfel o reprezentare a păcii cerești, pe care o caută tot sufletul ortodox.

Icoana împodobește orice casă ortodoxă și în fața ei au îngenuchiat generații întregi de oameni. Aceasta este filosofia și psihologia cinstirii sfintelor icoane în concepția ortodoxă. Într'adevăr, copilul ortodox își gungure primele rugăciuni în fața sfintelor icoane și cu ea îl binecu-

vintează părinții lui în orice pas al vieții. În fața sfintelor icoane își începe și-și termină creștinul ortodox munca și strădaniile lui. Icoana îl izbăvește de rele și tot ea îl întovărășește în mormânt. Icoana este binecuvântarea lui Dumnezeu pentru casa în care se află. V. D.

17. МИАТЕВ КР. Prof., Рождество Христово въ старата българска живописъ (*Nașterea lui Christos în pictura veche bulgărească*), Духовна култура, nr. 77, Sofia 1937.

Nașterea Mântuitorului Христос este una din sărbătorile cele mai mari ale ortodoxiei și simbolizează renașterea vieții și mântuirea noastră prin intrarea lui Dumnezeu. Sărbătorirea aceasta a fost, din cele mai vechi timpuri, un subiect de interes pentru zugravii bisericești cari au înfrunțat pentru credincioși un moment din viața lui Iisus.

Tipul de naștere al iconografilor l-a format Sf. Evanghelie la care s-a adăugat și tradiția bisericească.

În nașterea icoana nașterii lui Iisus este redată în chip mai real, decât în Apun, însă lucrurile alcătuitoare icoanei rămân aceleași.

În Bulgaria, icoana nașterii Domnului a apărut odată cu creștinismul și ea a fost pictată pe lemn, manuscrise și în deosebi pe pereții bisericilor. Nu a fost biserică în Bulgaria care să nu fi avut zugrăvită icoana nașterii Mântuitorului. Cea mai veche datează din anul 1259 și se află în localitatea Boian. De aici ea a fost reprodușă dealungul veacurilor în diferite biserici unde se păstrează și azi.

Mai sunt apoi două miniaturi din sec. XIV. Una se găsește la Londra iar cealaltă la Elisabetgrad (Rusia). Amândouă înfățișează icoana Nașterii Domnului.

Tipul zugrăvelii este bizantin, iar Bulgarii n'au introdus lucruri noi în înfățișarea Nașterii lui Iisus, care a rămas neschimbată din acest punct de vedere ca și dogma pe care-o întruchipează. V. D.

TEOLOGIA ISTORICĂ

18. ARBORE P. VIRGIL, *Insemnări culese de pe marginea cărților bisericești din orașul Focșani*, rev. *Milcovia*, an. IV (1933), pp. 54-64.

Este urmarea însemnărilor pe care autorul le-a publicat în această revistă în an. II (1931), pp. 237-247 și an. III (1932), pp. 53-66. În acest număr se găsesc cele cuprinse între anii 1844-1872. Mai interesantă este însemnarea aflată pe Ceaslovul din biserica Sf. Nicolae (tip. Brașov 1835), unde se vorbește despre căsătoria lui Vodă Gheorghe Dimitrie Bibescu cu soția a doua, naș de cununie fiind Mihai Vodă Sturza. Iar «această cununie s'au făcut aici în Focșani» la 9 Septembrie 1845, numai spre o strânsă legătură între Moldavia și Valahia». G. I. M.

19. BUNYITAY V., *A váradi püspökség története* (Istoria episcopiei (romano-catolice a Orășii), IV: 1566-1780, întregită de dr. Málnási Ö. Debrecen 1935.

Istoria episcopiei latine a Orășii de la restaurarea sa în 1692 (perioada 1566-92 îl umple Bunyitay (+ 26. III. 1915) cu amănunte interesante despre stăpânirea turcească în Bihor), până la sfințirea catedralei

cu 2 turnuri din fața gării Oradea (25 Iunie 1780) ne interesează pentru că prezintă în întregime periodul când această episcopie în lipsă de credincioși unguri, se ocupă mult de Români, vrând să-i aducă și să-i mențină sub jurisdicția sa. Incercarea aceasta eșuată în 1777 prin înființarea episcopiei române unite, a produs frământări și a lăsat mulțime de acte, în lumina cărora apare românimea bihoreană mai cunoscută ca în orice alt period de timp. De aceea în anexele documentare ale cărții (pp. 380-480), pe lângă câteva scrisori privitoare la Români copiate din arhiva conților Csáky din Szepesmindszent (Cehoslovacia) găsim și raportul de vizitație din 19 Iulie 1725 al propagatorului catolicismului între Români Bi-horeni, László, conținând descrierea a 74 de parohii românești, pe care de 4 ani îl caut în arhiva episcopiei latine din Oradea, de unde l-a copiat Bunyitay și l-a publicat d-l prof. Málnási. Am continuat a-l căuta și după ce-l văzui publicat, pentru că unele nume îmi par greșit descifrate: László, care știa românește, n'a putut scrie *Brok* numele satului Broaște, ci probabil Broșt; *Kraszna* pentru Cresnia mi-se pare greșală mai gravă. Sunt convins în sfârșit, după ce mi-am copiat aproape întreaga arhivă a episcopiei latine, câtă-i privea pe Români, că actul nu se mai află 'n ea. Va fi luat și acesta drumul Ungariei, cum l-a luat în anul 1928 întreaga arhivă veche (1688-1848) a județului Bihor, sub ochii autorităților românești vechi deja de un deceniu și spre stupefacția și revolta românimii bihorene până azi nedumerite de această deposedare. Așteptăm într'una, ca Statul Român să facă ceva, dacă nu pentru restituirea arhivei Bihorului românesc și a părților ce ni se cuvin conform tratatelor, din arhivele vechiului Stat Maghiar, atunci măcar pentru exoperarea permisiunii, ca să poată pătrunde cercetători români în arhivele publice din Ungaria.

Pentru că, oricât de temenic lucrează istoricii maghiari ca Bunyitay și Málnási (acesta ne-a dat în 1933 și-o biografie a episcopului Orăzii Csáky Imre 1702-1732), cărțile lor având alte subiecte, în chestiunile privitoare la noi nu ne informează îndeajuns. Le ating numai, din punctul lor de vedere. Și care e acesta, ne arată bunăoară încheierea cărții: «Catedrala episcopiei latine din Oradea stă trainic de 155 de ani deja, dar de aceea trist răsună 'n ea psalmul strămoșesc: *Facti sumus opprobrium vicinis nostris subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt...* dar putem aștepta cu încredere intonarea și răsunarea în catedrala orădană a celuilalt psalm:

«*Alleluia! Cantate Domino canticum novum:*

Laus eius in ecclesia sanctorum:

Quia beneplacitum est Domino in populo suo:

Et exaltabit mansuetos in salutem».

Șt. Lupșa.

20. GHEORGHE, Ierodiacon, Монастир Војловица (*Mănăstirea Voilovița*), Духовна Стража, nr. 2 (pp. 93-104), 3 (pp. 152-161), Sambor (Jugoslavia), 1936.

Mănăstirea a fost înființată în sec. XVI și se află în Banatul iugoslav, aproape de Dunăre. Printre documentele pe cari le publică autorul, se află și o listă a călugărilor mănăstirii întocmită în anul 1771 și completată în cursul anilor următori. Printre acești călugări, sunt unii cari știu să scrie și să citească românește. Ei sunt următorii:

Teodosie Marinovici, ieromonah, născut în Sendlak (jud. Arad),

unde a și fost sfințit preot. A intrat în monahism în 1750, având metania la mănăstirea Sf. Gheorghe, din Țara Românească.

Simeon Mateievici, igumen, în vârstă de 56 ani, născut în com. Baci, Ungaria (com. Baci, jud. Cluj). Pomenit în actele mănăstirii pe la 1736. Vorbește limba românească.

Gherman Iștanovici, ieromonah, de 59 ani, născut în com. Comoriș, Banat. De la 1737 la 1769, a fost preot în satul lui de naștere. De la 1769 la 1776, este pomenit în actele mănăstirii Voilovița. Era duhovnicul Românilor. Scria și vorbea românește.

Ioanichie Hering, ieromonah, de 33 ani născut în Velica-Varodina, Ungaria, (propriu zis Transilvania). De la 1761 la 1772 este preotul regimentelor germane din Hopov, iar de la 1772, până la 1776, eclesiarh al mănăstirii. Vorbește și scrie românește.

Daniil Dimitrovici, diacon în vârstă de 24 ani. În 1775 este sfințit preot. În arhiva mănăstirii mai este pomenit încă un an (1776). Om deștept, el era supraveghetorul bisericii. Vorbea și scria limba română.

Simeon Petrovici, monah în vârstă de 50 ani. Născut în com. Ejiriș, Banat. În 1755 intră în călugărie. În arhiva mănăstirii se găsește trecut până în anul 1775. Era administratorul averilor mănăstirii. Vorbea românește.

Ioanichie Popovici, ieromonah, născut și crescut în Transilvania în comuna Porumbacu (jud. Făgăraș) unde a învățat și carte. A intrat în monahism în mănăstirea Voilovița.

Cum că toți aceștia sunt români ne-o arată faptul că ei erau născuți în Banat, ori în Transilvania, știau aproape toți să scrie și să citească românește, iar Gherasim Iștanovici nu ar fi putut să fie duhovnicul românilor dacă aceștia nu ar fi fost în mănăstire ca frați.

Numele de Marinovici, Mateievici, Dimitrovici, Petrovici, Popovici și chiar Iștanovici nu sunt decât cele românești ca Marin, Matei, Dimitrie, Petru, Pop și Stan, cărora li s'a adăugat sufixul sârbesc «vici», așa cum celor din Bucovina li s'a adăugat terminația ruteană de «iuk», făcând din Matei, Mateiuk, din Ștefan, Ștefaniuk, etc. V. D.

21. NOVAK, Dr. VICTOR, profesor universitar Трагична трилогија хрватског глаголизма (*Tragica triloghie a glagolismului horvat*), extras din revista Јавност, nr. 9, 1937, Belgrad, 12 pp.

În legătură cu încheierea concordatului între Vatican și regatul Jugoslaviei, semnat la Roma la 25 Iulie 1935, d. N. V. face un scurt istoric al luptelor horvaților cu streinii, pentru biserică și asupra consecințelor concordatului pentru acest popor.

Termenul de «*glagolism horvat*» semnifică lupta de veacuri a poporului horvat pentru păstrarea limbii sale vechi bisericesti, cu caractere glagolitice, ca limba lui de cult.

«Glagolismul» horvat își are istoria lui milenară cu sinodul dela Spilt (925-928), din timpul regelui Tomislav, până în 1935, când s'a semnat concordatul între Vatican și Jugoslavia.

Lupta «glagolismului horvat» este lupta elementului autohton împotriva asupritorilor habsburgi; este lupta împotriva romano-catolicismului. Este același proces istoric care a avut loc în Transilvania.

Încă din sec. IX, preoții romano-catolici au dus o luptă aprigă împo-

triva «glagolitismului», noțiune în care se încadra o ideologie națională horvată, spunând că limba glagolită este o *limbă barbară*. Dealungul veacurilor până în timpul hegemoniei austro-ungare, din timpurile noi, glagolitismul a avut mult de suferit.

Toate aceste lupte aprigi de veacuri împotriva glagolismului, sunt propriu zis împotriva horvatismului pe care au voit și vor să-l distrugă.

Și noul concordat oferă toate mijloacele favorabile unei propagande pentru desființarea glagolitismului care ar duce evident la asimilarea horvaților, și introducerea unui nou alfabet în cărțile de ritual și a unei noi limbi în biserică.

Iată de unde izvorește strigătul de durere al horvaților cari se întreabă: *ко ће да преузме на себе ту одговорност пред судом историје (cine va lua asupra-și această responsabilitate în fața istoriei?)*. V. D.

22. ȚUHLEV DIMITR. N., История на гр. Бидинъ и неговата област (Istoria orașului și a regiunii Vidinului), Sofia, 1932, 615 pp. 100 leva.

Lucrarea de față este a cunoscutului istoric bisericesc bulgar T. D., care a murit la 13 August 1932. Ea a fost publicată după moartea lui dintr'un fond anume hotărît în acest scop.

Atât Vidinul cât și celelalte orașe care se află în ținutul cu același nume, sunt dintre cele mai vechi din Bulgaria și din Peninsula balcanică. Ele datează încă din timpul Tracilor și au trecut prin epocile: romană, greacă și bulgară. Două veacuri ele au avut o autonomie aparte, fapt care se poate vedea în știrile păstrate până azi.

Eparhia Vidinului este studiată în lucrarea aceasta începând cu cele mai vechi timpuri și sub toate aspectele.

Se dau știri asupra arhierilor din Sangiacul Vidinului (pp. 448-497), asupra epocii lui de înflorire și decădere, numele mitropoliților din timpul lui Pazvantoglu, fanarioții, etc.; despre istoria eparhiei Vrața și a arhierilor lor (pp. 321-330), luptele naționale ale ambelor eparhii pentru ca să aibe un cler național, eliberarea de sub stăpânirea bisericii grecești și afirmarea bisericii naționale bulgare, etc.

Autorul dă o mare importanță capitolului referitor la luptele bulgarilor pentru independența lor bisericească care întregește lucrarea prețioasă a mitropolitului Neofit al Vidinului despre «Istoria eparhiei Vidinului».

În partea a treia autorul tratează despre luptele pentru eliberarea de sub jugul turcesc și războiul ruso-turc dela 1877. Datorită materialului ei documentar, lucrarea aceasta prezintă un interes deosebit atât pentru Bulgari cât și pentru noi Români, pentru lămurirea legăturilor noastre cu Vidinul, fiindcă în întunerecul în care sunt învăluite cu greu se poate pătrunde.

V. D.

CRONICA INTERNĂ

Regele Țării și Biserica Ortodoxă. — Biserica ortodoxă românească vede, cu mare bucurie, deosebita grijă și dragoste cu care Regele nostru se interesează de viața spirituală a Bisericii naționale, al cărei fiu credincios este. Căci, din cuvântările rostite la investirea primilor episcopi, cari au primit cârja episcopală din mâna Sa, noi am văzut în ele o adâncă înțelegere a problemelor religioase și un îndemn de adâncire a vieții spirituale în toate păturile sociale ale țării. Toate discursurile Măriei Sale, pronunțate la investirea P. S. Episcopii și în alte împrejurări, când a vorbit de Biserica Ortodoxă, sunt adevărate programe de lucru pentru noi. Și ca să înțelegem că această gândire adânc înțelegătoare isvorăște dintr'o conștiință religioasă, nu trebuie să uităm actul de pietate pe care M. S. Regele îl face împreună cu Voevodul Mihai la marile Sărbători creștine, primind Sfânta Taină a Impărtășaniei, ca un bun fiu al Bisericii Ortodoxe. Sfințenia acestui mare act ne obligă însă, să nu insistăm asupra lui, socotindu-l și pentru Regele însuși un act de conștiință creștină.

Aci vrem să amintim și să insistăm asupra unui gest simbolic, făcut de M. Sa Carol II în ajunul Anului Nou:

În anul 1930, M. S. Regele Carol II, trecând prin comuna Măiorești, din județul Mureș, a văzut bisericuța din acel sat, veche de aproape 400 de ani, cu picturile refăcute acum 200 de ani și care a avut un mare rol istoric în luptele religioase și naționale din Ardeal. În revoluțiile din 1784 și 1848, această biserică a strâns în jurul ei pe mulți tineri cărturari, cari au luat parte apoi la viața culturală și națională a neamului. Admirând aceste frumuseți și vrând să fie ca un simbol în curtea castelului Foișor dela Sinaia, a rugat pe oamenii acelei comune să-i cedeze această biserică, s'o desfacă din toate închieturile și s'o transporte în curtea castelului, ca să fie capela ortodoxă a Curții Sale, acolo, între munți și brazi. Și, astfel, în ziua de 31 Decembrie 1936, s'a sfințit această biserică în prezența Majestății Sale, de către însuși I. P. S. Patriarh Miron Cristea, înconjurat de întreaga Curte și de mulți preoți. Acestea sunt faptele.

Semnificația acestui gest este măreață, căci Regele Țării vrea să se roage în această biserică modestă ca înfățișare, dar plină de amintiri istorice, ca să-și arate dragostea ce-o are față de trecutul religios al neamului nostru și să-și împletească rugăciunile sale de acum cu rugăciunile acelora, cari, timp de secole, au primit puteri spirituale puse în serviciul neamului, după ce s'au rugat aci. Putem zice că Regele nostru vrea ca rugăciunea Sa de astăzi să fie și ca un puternic glas al celor cari au fost, cari sunt totdeauna în viața unui neam adevărați diriguitori ai vremurilor prezente.

Ne înclinăm cu cucernicie în fața gândurilor Majestății Sale.

Ediția populară a Sfintei Scripturi. — Cu ocazia primirii preoților din Capitală de către I. P. Sf. Patriarh, în ziua de 1 Ianuarie, înaltul Ierarh și-a arătat marea bucurie ca să vadă anul acesta sau foarte curând, o ediție populară a Sfintei Scripturi.

Desigur, o ediție populară a Sfintei Scripturi înseamnă tipărirea acestei sfinte cărți într'un format mic și ieftin, ca să poată fi purtată ușor și cumpărată de oricine.

Dar nu numai acestea sunt problemele ce se leagă de o ediție populară a Sfintei Scripturi, ci vor decurge altele, de o însemnătate poate chiar istorică pentru poporul nostru.

1. Biblia citită, sau mai degrabă putând fi citită de toți, va fi o răspântie în evoluția sufletească a neamului nostru. Căci până acum, pentru cei cari n'au citit Sfânta Scriptură, nevoile lor religioase au fost satisfăcute de Biserică, de preot prin Sfintele Taine, prin ierurgiile și rugăciunile făcute sub controlul autorității bisericesti. Au fost și până acum cititori ai Sfintei Scripturi, însă ei au simțit această nevoie după ce viața lor religioasă fusese formată prin rugăciunile făcute sub controlul Bisericii. De acum înainte, mulți din cititorii Sfintei Scripturi vor fi dintre aceia a căror viață religioasă nu este destul de lămurită, nici destul de întărită. Nu cumva ar putea crede un asemenea cititor, că citirea Sfintei Scripturi îi este suficientă vieții lui religioase? Și atunci, iată-ne alunecați spre un pericol nebănuț și nedorit.

Deci, este nevoie să fim prevăzători și să prevenim pe creștini, că cetirea Sfintei Scripturi este un privilegiu ce se acordă acelor credincioși, cari vor să înmulțească rugăciunile lor prin citirea acestei Sfinte Cărți. Sfânta Scriptură va fi recomandată ca o carte de rugăciune, iar nu de simplă lectură personală.

2. Răspândirea Bibliei în popor vine la noi după ce toți sectanții au susținut că luptă împotriva Bisericii, zicând că se întemeiază numai pe această carte. Va fi, deci, o întâlnire nouă, când drept credincioșii creștini vor putea sau vor fi gata să răspundă întemeiați pe același izvor de credință ca și sectanții. Până acum răspundeau cu autoritatea Bisericii și a credinței moștenite, a tradițiunei nediscutate: „așa am pomenit!“ Vor rămâne ei nezdruccinați în credința lor, sau pot să sufere o îndoială? Căci, uneori, ideile pe care vrei să le combați tind să devină propriile tale idei, dacă nu este destul de întărită credința care te apără de orice alunecare. Răsare, deci, nevoia ca cititorii ortodocși să fie preveniți, că Biblia nu poate fi întrebuințată ca o armă de discuție în mâinile tuturor, că nu poate fi discutată, ci crezută așa cum îi îndeamnă Biserica, ca pe niște fii drept credincioși.

3. Citirea cu evlavie a Sfintei Scripturi schimbă totdeauna sufletul celui credincios. Se vor înmulți nevoile spirituale ale bunilor creștini, se va ajunge la o nouă înțelegere a vieții. Ba chiar se va adânci înțelegerea marilor probleme ale colectivităților și ale neamului. Inșă aceste nevoi spirituale, nou create, au nevoie să fie îndrumate, căci nu totdeauna elanurile spirituale cu bune intenții se îndreaptă pe adevăratele căi, ale unor înfăptuiri sănătoase, ci apucă și pe drumuri nebănuite.

De aceea fie-ne îngăduită o propunere pentru întâmpinarea acestui eveniment: ca în cercurile pastorale sau chiar în conferințele preotești, să se discute de către preoții cari vin în contact cu viața pastorală, toate problemele ce se vor pune, când Sfânta Scriptură va putea fi citită de orice credincios.

Pomenirea lui Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitriță Suceveanu și Ștefanache Popescu. — În toamna anului 1936, împlinindu-se o sută de ani dela moartea lui Macarie ieromonahul, s'a scris în această revistă despre viața și opera acestui român, mai ales despre însemnătatea culturală și națională a operii lui ¹.

Această pomenire a făcut ca înțelegătorii și iubitorii muzicii psaltice să-și amintească și de celelalte personalități, care în secolul XIX au fost colaboratorii și continuatorii acestei opere: Anton Pann, Dimitriță Suceveanu și Ștefanache Popescu, dintre cei morți, d-l I. Popescu-Pasărea dintre cei vii.

În revista *Cultura* ², a asociației generale a cântăreților bisericești, în articolul închinat d-lui I. Popescu-Pasărea, d-l Georgescu Breazul arată rolul cultural ce l-au avut acești reprezentanți ai cântării bisericești, și cum ei au înțeles sufletul poporului, muzica lui și potrivirea cu misterul liturgic pe care-l însoțea.

În ziua de 17 Ianuarie, la biserica Lucaci și apoi la Seminarul Central s'a făcut parastas pentru acești dispăruți, de către asociația generală a cântăreților, din inițiativa d-lui I. Popescu-Pasărea. Au luat parte mulți din iubitorii acestei muzici: preotul Nicolae Popescu, profesor la Facultatea de Teologie, d-l I. Chirescu, conducătorul soc. *Carmen*, pr. Gr. Costea, d-l Georgescu Breazul și mulți alții.

A fost o zi de omagiu adus celor dispăruți, dar și o ocazie bine aleasă, ca să se arate înstreinările ce s'au adus muzicii bisericești, prin strecurarea influențelor occidentale în cântarea care însoțește cultul în biserica noastră, și că, spre bucuria noastră, au început să se nască reacțiunile împotriva acestor înstreinări. Regretații întru pomenire: Chiriac și Cucu începuseră această reacțiune, iar astăzi ea se accentuează prin urmașii lor. Era timpul ca această revenire să se întâmple acum, după ce muzica corală de la Sf. Liturghie ajunsese să fie asemenea unor arii de operă sau balet, fără nicio legătură cu misterul liturgic pe care-l însoțea.

Nevoia unei reveniri la muzica psaltică este cu atât mai necesară, cu cât trebuie să tindem la o muzică religioasă cât mai unitară în toate provinciile românești. Căci, în Ardeal, muzica populară a influențat cântarea bisericească, în Banat muzica sârbească, iar în Basarabia alte influențe deosebite unele de altele, și toate deosebite de muzica psaltică bizantină.

Aceeași muzică bisericească, cântată în toată țara, ar duce la o unificare sufletească mai adâncă și, de aceea, ce nemerit ar fi, dacă în provinciile românești unde se cântă altfel, s'ar deschide

1. Preotul Niculae M. Popescu. *Macarie Psaltul* — *La o sută de ani de la moartea lui*. Bis. Ort. Rom. an LIV (1936), pp. 545—552.

2. Anul XXV (1936), nr. 9-11.

școli de cântăreți, cu profesori formați sub influența acestei muzici psaltice, care se potrivește mai bine cultului, sau dacă s'ar organiza cursuri de pregătire, unde să se pregătească cântăreții bisericești, ca să cunoască psaltichia.

Iată cu ce gânduri ne amintim de Macarie Ieromonahul și de ceilalți reprezentanți ai muzicii bisericești.

Biserica și lupta împotriva literaturii imorale. — Graiul unui popor este ca și muzica, poezia sau orice altă creație artistică, o manifestare care isvorăște din adâncurile lui sufletești, arătând starea lui interioară de armonie sau dezechilibru. Așa dar, când analizăm asemenea manifestări și vedem în ele dezarmonie, deducem că sunt produsul unor stări bolnăvicioase, uneori de lungă durată, alteori trecătoare. Tot așa trebuie să privim literatura și tot ceea ce se scrie, când vedem că le lipsește armonia concepției și a formei în care se îmbracă.

Dacă urmărim literatura și limba în care se scrie astăzi, vedem într'adevăr o stare de nesiguranță și de lipsă de concepție în jurul unor idealuri care să depășească comunul, ceea ce arată că mulți autori cari scriu nu au nici armonia sufletului care să creeze gândul unitar, nici limba, adecă mijlocul de îmbrăcare a gândului.

Oamenii cari scriu așa fel ca să stârnească împotriva lor Academia Română, pe prof. Iorga, Brătescu-Voinești și alți mulți scriitori de valoare, pentru că scrisul lor a alunecat spre pornografie iar limba lor este un barbarism, nu scriu așa numai pentru că vor să scrie astfel, ci pentru că și sufletul lor este în complet dezechilibru, într'o stare de boală sufletească.

Dacă ar fi să se oprească aci pericolul unui asemenea scris, am avea în față numai documente bogate pentru cercetări psihanalitice. Dar scrisul lor este o molimă, care se strecoară pe nesimțite în suflete, îmbolnăvind cu mai multă repeziciune pe cele mai sănătoase. Iar sufletul cititorului nostru, neobișnuit să facă prea multă alegere, poate să se lase prea ușor influențat de asemenea literatură, care să-l îmbolnăvească.

Biserica nu poate rămâne indiferentă în fața unui asemenea pericol, căci nici originea inspirației nici urmările acestei literaturi nu se apropie de inspirația creștină, sau cel puțin să ducă spre un ideal moral. De aceea, asociindu-se la lupta pe care au început-o marii gânditori și scriitori, Biserica trebuie să ajute și ea cu mijloacele pe care le are, punând pe preot ca pe un păzitor al bunelor moravuri, iar amvonul și tot scrisul bisericesc în serviciul acestei cauze naționale și creștine.

Hotărîrea Sf. Sinod, ca să existe un fel de cenzură a cărților religioase, căci și în ele pot să se strecoare idei și cuvinte vătămătoare atunci când sunt scrise fără pricepere sau cu rea credință din partea rătăciților, arată această grijă. Indemnul adresat de Inalt Prea Sf. Patriarh tuturor preoților, la sfârșitul lunei Ianuarie a. c., ca să vegheze la păstrarea curatei limbi românești și să lupte împotriva literaturii pornografice, este iarăși un gest care arată această grijă.

Totuși, reușita acestei lupte nu poate să se împlinească numai

recomandând creștinilor să nu citească asemenea cărți. Căci, mai întâiu, creștinii noștri de astăzi nu au conștiința religioasă chiar atât de scrupuloasă ca să-i oprească să citească o asemenea literatură. Ba, dimpotrivă. Amintim de prima încercare de condamnare pe care Sf. Sinod a făcut-o împotriva unui prost roman pornografic. Iată ce Sinodul a arătat această carte ca oprită, a doua ediție a apărut la câteva săptămâni. Lumea n'a ascultat îndemnul Sf. Sinod, ci interdicția dată, i-a stârnit curiozitatea.

Așa încât, calea pe care se va ajunge la o deplină reușită va fi numai răspândirea unei literaturi sănătoase. Lupta este numai la început. E mai mult o dorință Să ne străduim și pentru izbândă.

Profesorul I. Popescu-Pasărea ajuns la pensie. — Din toamna anului 1936 cele două seminarii din București au încetat să-l mai aibă profesor de muzică bisericească pe d-l I. Popescu-Pasărea. Este acesta un eveniment pe care vrem să-l amintim aci, ca să omagiem munca rodnică a unui om.

Putem grupa astfel activitatea sa: Ca profesor, autor și editor de cărți de psaltice și ca președinte al asociației cântăreților bisericești.

Ca profesor, fostul elev al lui Ștefănaș Popescu, din dragoste pentru profesorul său, s'a străduit să păstreze aceeași tradiție în cântarea bisericească, începută de Macarie. Profesor la cele două seminarii, elevii săi acum preoți, au păstrat muzica bisericească psaltică, încât toți au cântat așa cum i-a învățat dascălul lor.

Ca autor și editor de cărți de cântări bisericești, prin prestigiul de care s'a bucurat, el a fost profesorul cunoscut de toți, iar manualele sale au servit în toate seminariile și școlile de cântăreți din întreaga țară. Timp de aproape 40 de ani, prin această activitate el a fost un adevărat profesor în toate colțurile țării unde s'a cântat muzica psaltică, încât suntem îndreptățiți să-i dovedim acest mare merit: I Popescu-Pasărea a făcut să se cânte aceeași muzică bisericească în tot vechiul regat.

Ca președinte al asociației generale a cântăreților, munca și realizările sale vor rămâne o mărturisire de neuitat pentru miile de cântăreți, pentru cari a luptat să le îmbunătățească starea materială și nivelul cultural. Pe vechiul personaj din șnoava românească, dascălul care stă alături de popă, de țigan, ovrei și bulgar, a vrut să-l ridice din această stare nenorocită, mai întâi rămânând el însuși cântăreț la strana bisericii Hanul Colței și îndemnând apoi și pe câțiva intelectuali din București să facă la fel. Însă grupându-i pe cântăreți într'o asociație generală, a luptat să le câștige îmbunătățirea stării materiale: prin mărirea salariului care la țară era de 11 lei; prin dreptul la gradații și pensie; prin asigurarea unor drepturi legale din celelalte venituri din serviciile religioase.

Dacă în celelalte ramuri de activitate I. Popescu-Pasărea este un continuator, aci el este un inițiator în istoria vieții noastre religioase moderne. De aceea, cântăreții bisericești îl cinstesc ca pe bunul lor părinte.

Preotul Victor N. Popescu.

CRONICA EXTERNĂ

ALBANIA

Propaganda unită în Albania, dusă de biserica r. catolică, se crede că are și sprijinul discret al guvernului albanez, care încearcă în felul acesta să dea o lovitură de moarte Grecilor din Albania, socotiți ca element iredentist.

Cu toate acestea se întâmplă un alt lucru cu totul ciudat. Se svonește că Grecii din motive de ordin național, par să sprijine pe ascuns trecerea ortodoxilor la uniație. Aceste motive, pe care gazetele nu se sfiesc să le dea în vileag, ar fi următoarele: Cu toate că Grecii sunt pe cale de a pune stăpânire pe Biserica ortodoxă din Albania, având un om de ai lor în capul ei, totuși nu sunt siguri de viitor căci așa cum a fost înlăturat mitropolitul Visarion, Guvernul albanez va putea să înlătore într'o bună zi și pe devotatul grec din fruntea Bisericii albaneze și să înlocuiască apoi la toate bisericile ortodoxe, limba greacă cu cea albaneză. Pe de altă parte școlile minoritare grecești, încetul cu încetul vor dispărea prin inevitabila desnaționalizare a Grecilor din Albania. Deci singura garanție că limba grecească va continua să fie vorbită de populația actuală grecofonă ar fi . . . biserica unită, în care slujbele se fac în limba credincioșilor.

Fără îndoială că la mijloc nu poate fi vorba decât tot de o uneltire ascunsă a jezuiților. Sub forma unor lucruri adevărate, ei scornească felurite svonuri prin care țintesc să târască în staulul catolic turma drept credincioșilor creștini ai Bisericii albaneze G. I. M.

ALEXANDRIA

Biserica Alexandriei împotriva arderii morților. — În ședința din 10 Dechemvrie 1936, sfântul Sinod al Bisericii Alexandriei luând în discuție chestiunea oficerii slujbei înmormântării în cazul arderii morților, a ajuns la următoarea încheere: «Arderea morților este în contradicție cu litera și spiritul Sfintei Scripturi, cu tradiția străveche și cu respectul pe care-l datorăm morților. Pentru acestea, sfântul Sinod condamnă arderea morților ca practică necreștină și interzice clericilor orice săvârșire de slujbă bisericească sau rugăciune de pomenire pentru morții destinați arderii sau pentru cenușă lor» (Πάπτανος, anul XXVIII, nr. 51, 1936,). G. C.

BULGARIA

Asistența socială prin biserică. — În luna Dechemvrie, Biserica bulgară a desfășurat o activitate pilduitoare pe terenul asistenței sociale. Comitetele cetățenești pentru ajutorarea celor nevoiași au

hrănit în această lună, nu mai puțin de 15.368 suflete, iar elevii la rândul lor, urmând pilda frumoasă a celor mai în vârstă, au hrănit 100.466 elevi săraci, din școlile primare sau secundare. Merită toată lauda creștinească și toată prețuirea noastră (Църк. вестникъ, Sofia, nr. 3, 1937).

Decorație ateistă. — Comitetul central al ateștilor a hotărît ca tuturor acelor care au bine meritat din partea societății pentru zelul de care au dat dovadă în propagarea ateismului, să li se dea o decorație anume făcută în formă de stea cu cinci colțuri pe care stă scris: „Religia este opium pentru popor“ (Църк. вестникъ, nr. 1—2, 1937).

Ziua tineretului creștin. — În Bulgaria, ziua de 4 Dechemvrie a fiecărui an, este închinată tineretului creștin ortodox în cinstea căruia se organizează serbări și conferințe, cu programe bine întocmite și alese. În ziua aceasta copilului i se dă cea mai mare atențiune posibilă și i se lămuresc, în chip anume, diferite aspecte ale vieții creștine pe care trebuie s'o trăiască potrivit învățaturii, pline de iubire, a celui mai mare prieten al copiilor: Iisus Hristos.

La această sărbătoare de dragoste părintească ia parte întreg poporul, de la vlădică până la cel mai umil credincios.

În anul 1936 conferințele au fost ținute atât de clerici, cât și de mireni Iată, de pildă, câteva din subiectele conferințelor cari au fost ținute la Sofia: Cei mai mari binefăcători ai creștinismului; Sărbătoarea tineretului creștin; Părinții și copiii; Creștinismul și viața; Educația moral-religioasă a tineretului; Materialism sau creștinism? Primele îndatoriri ale părinților față de copii; Invățătura Sf. Evanghelii asupra vieții; Grijă zilei de mâine; Viața fără Dumnezeu; Împărăția lui Dumnezeu pe pământ; Unde trebuie să-l căutăm pe Hristos?; Pentru ce trăim?; Pericolul care-l pândește pe tineret; De ce avem nevoie de religie?; Viața curată; Materialismul și educația; Viața spirituală; Religia și cultura; Creștinism și comunism; Activitatea asociațiunilor elevilor creștini ortodocși; Biserica și poporul bulgar; Educația prin biserică; Tineretul de azi și idealul creștin; Cultura europeană și creștinismul; Religia și știința; Valoarea sufletului, etc.

Felurimea subiectelor este foarte bine aleasă fiindcă tratează în deosebi marea problemă a educației tineretului creștin sub diferitele și nenumăratele ei aspecte (Църк. вестникъ, nr. 46, 1936).

Cursuri practice pentru cântăreții bisericești. — La 15 Ianuarie, a. c., s'au deschis, pe lângă biserica Sf. Sava din Sofia, cursurile practice pentru perfecționarea cântăreților bisericești.

Durața lor este de 4 luni și cuprind muzica bisericească, din punct de vedere poetic, citirea textelor vechi bisericești slave, precum și rânduiala slujbelor bisericești.

În Bulgaria, tradiția bisericească se păstrează cu mare sfințenie (Пастирско Дѣло, nr. 45, 1936).

V. D.

Biserica și drepturile politice ale femeilor. Prin actuala lege electorală, în Bulgaria se dă dreptul de vot și femeilor, care drept îl vor

exercita pentru întâia oară în alegerile comunale din primăvara aceasta. Gazeta Uniunii preoților Пастирско Дѣло socotește de datorie să amintească învățătura bisericii, întemeiată pe sf. Scriptură, cu privire la rolul femeii în viața socială. Prin înzestrările sale, femeia poate îndeplini un rol de cea mai mare însemnătate în viața socială, dar nu prin mijloacele și luptele politice, care o depărtează din căminul familiei, ci prin educația adevărată și cumpătată a generației viitoare, în duhul adevărilor evanghelice.

Multe popoare cu bogată experiență politică au înțeles și au dat cuvenitul loc femeii în societate. Poate încercări apropiate vor convinge pe mulți de adevărul învățaturii creștine, și vor întoarce pe femei la rostul și la îndeletnicirea ei cuminte în căminul familiei (Пастирско Дѣло, nr. 4—5, 1937).

Biserica și asistența socială. Biserica bulgară face eforturi lăudabile în activitatea ei pe teren social. Ierarhii săi lucrează cu zel în organizațiile de asistență socială.

Multe din veniturile și fondurile Bisericii sunt întrebuințate pentru întreținerea orfelinatelor și cantinelor de copii săraci. În mănăstiri se organizează stațiuni de vară pentru copii, studenți, lucrători și bătrâni.

Clerul organizează pe credincioși în *frății creștine*, care luptă nu numai pentru înrădăcinarea învățaturii creștine în pătura poporului, ci desfășoară și o vie activitate de asistență socială. Pe lângă universitate și școli, lucrează cu scopuri asemănătoare *Societatea tineretului ortodox bulgar*.

Tot în vederea acestui scop, sf. Sinod al Bisericii bulgare a hotărât ca să se acorde o deosebită atenție Bisericii și organizațiilor ei, fiindcă prin ele nu numai că se desfășoară o activitate de asistență socială, dar se cultivă și virtuțile de milă și dragoste creștină, prin care se întăresc temelii societății (Църковень вестникъ, nr. 5, 7, 8, 1937).

Biserica bulgară și pactul bulgaro-iugoslav. Cu prilejul încheierii pactului bulgaro-iugoslav din 24 Ianuarie 1937, presa bulgară a închinat numere speciale prieteniei bulgaro-iugoslave, în care se arată rolul bisericilor pentru apropierea celor două popoare înrudite. În Aprilie 1933, odată cu vizita în Bulgaria a comitetului național iugoslav din Alianța universală pentru înfrățirea popoarelor prin biserică, în mănăstirea Rila s'au pus bazele unei activități energice pentru apropierea celor două popoare, iar în Septembrie 1936, când comitetul național bulgar, în frunte cu mitropolitul Ștefan și profesorul Țancov, a înapoiat vizita comitetului iugoslav, s'a constatat cu bucurie cât de mare progres s'a făcut pe calea păcii. Rezoluțiile dela Rila (1933) și Orhida (1936), vor rămâne acte istorice de cea mai mare însemnătate în istoria celor două popoare.

Se subliniază că prietenia bulgaro-iugoslavă este o pildă pentru lumea întreagă de adevărată colaborare internațională, pentru creerea unui duh de încredere, de apropiere, de iubire și omenie. Este calea cea adevărată a dragostei și frăției creștine (Църковень вестникъ, nr. 6, 1937).

N. M. N.

CEHOSLOVACIA

Rusia Subcarpatică. — Un duh de viață ortodoxă mai vie a început să sufle asupra Rusiei Subcarpatice, datorită, mai ales, călugărilor cari străbat ținutul cu toiagul în mână și traista cu merinde după gât, precum și preoților, dintre cari mulți și-au făcut studiile în Iugoslavia (între 1931—1936 au studiat acolo 32 de tineri).

Pe unul dintr'acești călugări harnici l-am întâlnit tocmai în Franța unde venise să lupte pentru o idee, împărțind broșuri și slujind neconținut unde putea.

Biserici noi apar pretutindeni, dovedind pietatea credincioșilor. În orașul Hust, din apropierea mănăstirii Nikolaevsk, s'a înființat un internat eparhial pentru elevii școlilor secundare pe cari biserica voește să-i crească sub dreapta ei oblăduire.

Așa se lucrează în Rusia Subcarpatică în ogorul lui Hristos! (Гласник, an. XVII, 1936, nr. 30—31).

CHINA

Chinezii ortodoxi. — În anul acesta școlar s'au înscris ca studenți ai institutului ortodox rus sf. Vladimir din Harbin, mai mulți tineri chinezi, veniți de aiurea. Ei vorbesc limba rusă, cunoscând deasemenea și slava veche bisericească.

Studenții aceștia au fost trimiși la Harbin de episcopul Ioan de la misia ortodoxă rusă din Peking pentru ca să formeze șiruri noi de preoți chinezi, cari să-i înlocuiască pe cei bătrâni.

Între acești tineri se află și un fiu al protoereului chinez Vasile-De și altul al diaconului Ignatie-Lo (Гласник, an XVII, 1936, nr. 30—31).

V. D.

GRECIA

Un ierarh excepțional și o activitate exemplară:

Aceasta este convingerea cu care rămâne cititorul din lectura atractivă și edificatoare a bogatei expuneri ce face marele protosinghel al Arhiepiscopiei Atenei, Episcopul Iacob de Hristupolis, asupra activității pastorale a primatului Greciei, în „*Privire generală asupra activității spirituale și sociale a Arhiepiscopiei Atenei*“ (Γενική επισκόπησις τῆς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς δράσεως τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Atena 1936, form 8, 59 p.). Nu este nici de cum vorba de elogii convenționale aduse de un subaltern superiorului său. Publicațiunea cu titlul de mai sus este o simplă prezentare a operei ierarhice a Înalt Prea Sfințitului *Hrysostomos Papadopoulos*, Arhiepiscopul Atenei și al întregii Grecii, făcută obiectiv și documentat de un cunoscător de fiecare zi al ei. Nici retorică, nici preocuparea de a exagera sau colora cele scrise, întrucât nici nu era nevoie de aceasta. Arhiepiscopul Greciei desfășură o activitate pilduitoare, care ar cinsti pe oricare din marii ierarhi ai Bisericii din orice timp. Ea este fără îndoială una din cele mai frumoase, pe cari le cunoaște istoria Bisericilor grecești și poate cea mai rodnică din câte se desfășură în timpul nostru în Biserica ortodoxă.

Sunt trei ani de când arătam în această revistă (Ian.-Febr. 1934, pp. 87-90) „activitatea spirituală și purtarea de grijă socială actuală a Bisericii Greciei“. Se putea vedea atunci cât de largi sunt preocupările pastorale ale ierarhiei grecești și cât de rodnice sunt eforturile ei. De astădată vom da idee numai despre activitatea Arhiepiscopului, pe baza unei publicațiuni care nu este de altfel decât o „privire generală“, suficientă totuși pentru a învedera cât de multe și mari sunt grijile primului ierarh al Greciei pentru Biserica și pentru poporul său și cât de frumoase sunt rezultatele străduințelor lui pastorale. După expresia justă a unui distins ierarh grec, Inalt Prea Sfințitul Hrysostomos „a realizat visul unui întreg secol de viață a Bisericii Greciei, prin foarte serioasele îmbunătățiri în administrația ei și prin noua ei viață și mișcare desfășurată dela 1923 încoace“ (p. 5). Nu este teren de acțiune bisericească, pe care Arhiepiscopul Greciei să nu fi insuflat în adevăr viață nouă și pentru care grija și contribuția sa să nu fi fost binefăcătoare. Activitatea pastorală, omiletică și catehetică a clerului grec a primit dela Inalt Prea Sfinția Sa impulsuri hotărâtoare, filantropia a fost bine organizată și mult extinsă, s'au ridicat numeroase biserici noi, se întrețin mai bine locașurile de rugăciune, s'a ridicat nivelul clerului de mir și i s'a îmbunătățit situația, s'a reformat viața monahală și s'au refăcut mănăstirile, s'a înființat un consiliu disciplinar al clerului, s'au înființat orfelinate, azile, dispensare, case de ajutor pentru săraci, școli serale și altele. Publicația care ne dă aceste informații nu se ocupă decât cu cele mai însemnate din realizările Inalt Prea Sfințitului Hrysostomos, precizând că ar trebui un volum întreg pentru a da seamă de toată activitatea vrednicului ierarh.

„In adevăr, se poate spune hotărât, că fața vieții bisericești s'a schimbat radical, că s'au deschis noi orizonturi, s'au semnalat noi câmpuri de mișcare și de acțiune, și că toată mișcarea și viața bisericească și impulsul dat pe terenurile spirituale ale Bisericii sub păstoria sa, constituie un moment important“ (p. 7).

Ni se spune că Inalt Prea Sfințitul Hrysostomos se interesează personal și direct de tot ce poate să formeze obiect de grijă pentru un ierarh și că pune în toată activitatea sa și în raporturile cu clerul și cu credincioșii atât interes, bunăvoință părintească, afabilitate, înțelepciune și spirit de dreptate, încât efectul acțiunii Inalt Prea Sfinției Sale se simte în toată administrația și viața bisericească, prestigiul Bisericii a crescut mult și păstoria Inalt Prea Sfinției Sale va rămâne ca o epocă însemnată în istoria religioasă a țării.

Dintre realizările mai importante ale acestei păstorii ni se dau informațiuni despre următoarele:

Locașurile de cult. Prin purtarea de grijă a primatului Greciei, uneori și cu contribuția sa, s'au reparat sau terminat, în orașe și sate, un număr de biserici și s'au construit multe altele, în deosebi la Atena și la Pireu, a căror populație a crescut considerabil cu refugiații din Asia Mică. În toate cartierele noi, locuite de aceștia, s'au ridicat și biserici pentru ei. Idee de progresul realizat pe acest teren ne dau următoarele cifre: De unde în anul 1923, când Inalt

Prea Sfințitul Hrysostomos a fost ales Mitropolit al Greciei, eparhia Atenei avea 141 biserici, dintre cari 50 în capitală și 13 la Pireu, în 1935 numărul lor era de 234, dintre cari 90 la Atena și 32 la Pireu, afară de mânăstiri, paraclise, capelele instituțiilor filantropice, spitalelor, școlilor, cimitirelor și altele, în număr de 105.

In administrarea bisericilor s'a realizat o adevărată reformă. Până la 1910 ea depindea de primari și de prefecti. De atunci s'au recunoscut episcopilor unele drepturi de conducere. La stăruințele Inalt Prea Sfințitului Hrysostomos s'a obținut prin decrete și legi speciale scoaterea administrării bisericilor de sub autoritatea laică și încredințarea ei consiliului mitropolitan, prezidat de fiecare ierarh în eparhia sa. „Acest fapt a ameliorat considerabil administrarea bisericilor și, ceea ce e mai important, a pus-o sub supravegherea și urmărirea imediată a Bisericii, îmbunătățind deasemenea în multe privințe și situația preoților“ (p. 11).

S'a asigurat întreținerea clerului, prin dispoziția ca bisericile să le dea o treime din venitul lor, luându-se ca bază un salariu de 1000—1500—2000 de drahme, după venit, și completându-se pentru bisericile mai sărace de Casa de asigurări și Casa de lefuri. S'a asigurat deasemenea pensie preoților bătrâni și bolnavi, precum și ajutor de înmormântare pentru familiile preoților.

Un „regulament intern“ al bisericilor, întocmit pe baza sfintelor canoane, a tipicului și a legilor bisericesti, prevede îndatoririle preoților, cântăreților și paracliserilor. Atribuțiile și prestigiul clerului au crescut prin acest regulament, a cărui aplicare s'a făcut cu oarecare greutate la început. Un număr de episcopi ajutători sau fără scaun, colaborează la supravegherea bisericilor și a clerului. Insuși Arhiepiscopul inspectează, uneori neanunțat, bisericile din orașe sau dela sate, în timpul slujbei, uniformizând un orar care este observat riguros.

Clerul de enorie a fost la alegerea Inalt Prea Sfințitului Hrysostomos prima sa grijă, după cum a declarat în cea dintâi enciclică adresată clerului. Inalt Prea Sfinția Sa a depus și depune continui stăruințe pentru ridicarea nivelului clericilor, pentru a le da conștiința înaltei misiuni preoțești în societate și a i face vrednici de ea. S'au organizat conferințe și congrese preoțești, la cari au luminat clerul asupra îndatoririlor sale Inalt Prea Sfințitul Arhiepiscop, mai mulți ierarhi, profesorii Facultății de Teologie, alți teologi și oameni învățați, iubitori de Biserică. S'a discutat și s'a lămurit situația preotului în biserică, în familie și în societate, s'a stăruit asupra importanței și săvârșirii cu mai mult folos a sfintelor taine, în deosebi a sfintei euharistii și a mărturisirii păcatelor. S'a organizat săvârșirea de liturghii model în sobor, în fiecare Vineri, și s'a dat mare atenție atitudinii preotului la serviciile divine, aplicării tipicului și uniformizării slujbelor.

Ajutat de marele protosinghel al Arhiepiscopiei, care a întocmit un întreg program de activitate preoțească, bogat și actual, Inalt Prea Sfințitul Arhiepiscop s'a prezentat în fața clerului cu multe îndemnuri și lămuriri. Ierurgiile, predica, viața familiară a preotului,

acțiunea socială în parohie, filantropia, catehizarea, grija pentru tineret, au format obiectul unei atente îndrumări pentru clerul eparhiei în adunările și slujbele comune, foarte folositoare pentru instruirea preoților și pentru înlăturarea multor nedumeriri.

Cât privește disciplina clerului, Inalt Prea Sfințitul Hrysostomos a fost sever cu cei căzuți în greșeli, dar a și căutat ca să le prevină și să îndrepte pe cei vinovați, înființând un consiliu disciplinar de doisprezece membri (preoți), prezidat de marele protosinghel al Arhiepiscopiei, consiliu care aduce importante servicii clerului. „Consiliul disciplinar a rezolvat diferende între clerici, a împăcat preoți și epitropi, a preîntâmpinat ivirea de scandaluri și—cu prudență și înțelepciune—a devenit pedagog și dascăl pentru mulți clerici, cari s’au bucurat de serviciile lui pastorale. În general vorbind, prin grijile sale pentru clerul de enorie, prin raporturile și comunicarea sa regulată și directă cu clerul, Arhiepiscopul Greciei a devenit un adevărat părinte al clerului de enorie, câștigând încrederea, dragostea lui întreagă, tot devotamentul și respectul lui“ (p. 25).

Viața monahală s’a bucurat deasemenea de toată grija primatului Greciei. Monahismul tânjia la alegerea sa. Prin măsuri de stat arbitrare, mănăstirile fuseseră deposedate de mare parte din averea lor, lăsate fără sprijin, unele chiar s’au desființat. La 1922 s’a luat pentru apărarea aeriană aproape tot ce mai rămăsese mănăstirilor ca avere, nefiind sigure măcar dacă se vor putea bucura de ceea ce li se mai lăsase. În această situație, Inalt prea Sfințitul Hrysostomos a propus ca mănăstirile să vândă ce mai aveau, pentru a-și constitui o nouă avere, prin „organizarea administrării averii bisericesti și mănăstirești“ (1930), stabilindu-se ce trebuiau să rețină mănăstirile pentru întreținerea lor. Serviciile gratuite acordate de Banca națională a Greciei pentru lichidarea averilor mănăstirești, au adus Bisericii câștig de milioane de drahme. S’au putut repara și reînființa mănăstiri, s’a îmbunătățit situația lor, s’a trezit interesul pentru ele ca centre de viață religioasă. Eparhia Atenei are astăzi opt mănăstiri, „iar silințele Arhiepiscopului tind la ridicarea spirituală a vieții monahale și la folosirea ei ca factor al vieții bisericesti și sociale“ (p. 27).

Predica. „Niciodată nu s’a auzit atât de mult cuvântul dumnezeesc în Atena, Pireu și în provinciile Arhiepiscopiei“, ca în zilele Inalt Prea Sfințitului Hrysostomos“ (p. 28). Arhiepiscopul însuși vorbește cu timp și fără timp, uneori de două și trei ori pe zi, în biserici, în săli de conferințe sau în diferite adunări. Predicatori speciali vorbesc în fiecare Duminică și sărbătoare în orașe și la sate. Totodată este susținută activitatea omiletică și catehetică a asociației religioase „Zoi“ (Viața), condusă de arhimandritul Serafim Papacostas. Preoții licențiați predică regulat. În postul mare se organizează adevărate campanii de predici. Se țin deasemenea conferințe religioase în diferite săli la Atena și Pireu, cu colaborarea prețioasă a teologilor și îndeosebi a d-lui Panaghiotis Trembelas (distins cercetător și activ lucrător pe ogorul creștin, un misionar laic devotat evangheliei, împreună cu alți intelectuali grupați în jurul asociației „Zoi“). O grijă specială se poartă pentru populația cartierelor de refugiați. Se orga-

nizează slujbe și se țin cuvântări și pentru soldați. „Vestirea cuvântului dumnezeesc a fost socotită cu multă dreptate de către Arhiepiscop, ca primul chip și cel mai sigur mijloc de regenerare a sentimentului religios“ (p. 29).

În același timp, Înalt Prea Sfințitul Hrysostomos a dat o deosebită atenție săvârșirii sfintelor taine și slujbelor bisericesti, ca mijloace de trezire a vieții religioase-morale. Au fost convocați la Atena și la Pireu, în conferințe speciale, duhovnicii, cari au avut consfătuiri cu cei mai buni dintre ei, s'au tipărit și răspândit „Indrumări pentru duhovnici“, „Sfaturi pentru cel care se spovedește“. Constatându-se că țaranii nu se mărturisesc bucuros preotului lor, a fost însărcinat să viziteze satele în acest scop un duhovnic anumit. Slujbe speciale se săvârșesc la dierite ocazii, cu participarea Arhiepiscopului. Credincioșii asistă cu miile la cea de pe Areopag la 29 Iunie. S'a introdus săvârșirea liturghiei sfântului Iacob (23 Octomvrie), s'a tipărit și răspândit această liturghie, cași paraclisul și acatistul Maicii Domnului. Un „Calendar bisericesc de buzunar“ aduce mari servicii clericilor și credincioșilor.

Activitatea spirituală este susținută și prin reviste: una științifică (Teologia), alta oficială (Biserica), prin „*Anaplasis*“, prin numeroasele lucrări ale Arhiepiscopului Atenei, care este un scriitor de o productivitate rară și care, fiind ocupat ziua cu celelalte griji ierarhice, studiază și scrie de obicei noaptea până la ore târzii. Înalt Prea Sfinția Sa a susținut asociațiile religioase, uniunile creștine, a combătut prin pastorale și prin intervenții la autorități înjurăturile de cele sfinte, jocul de cărți, spectacolele și publicațiile imorale, a combătut luxul și risipa, s'a opus introducerii căsătoriei civile, s'a ocupat de aproape de întărirea familiei și de promovarea vieții morale a poporului.

Propaganda sectară, protestantă și mai ales romano-catolică a găsit în Înalt Prea Sfinția Sa un adversar ireductibil. Emisarii Romei au căutat să profite de situația grea a refugiaților din Asia Mică, au înființat pentru ei școli și azile, au folosit limba greacă la slujbe, preoți costumul ortodox, pentru a induce în eroare poporul, făcându-l să creadă că „Biserica greco-catolică“ sau „de rit grec“ este vechea Biserică ortodoxă dinainte de schismă, care recunoștea șef pe papă! Un episcop grec unit, venit dela Constantinopol, conducea propaganda, devenită periculoasă pentru ortodocșii nevoiași, cari erau ajutați și amăgiți să se unească cu Roma. Arhiepiscopul n'a pregetat însă: A dus contra propagandei, prin scris și prin intervenții la guvern o luptă, încoronată de succes după cinci ani, în urma unor procese și scandaluri provocate de propagandiști și de denunțuri contra lor pentru prozelitism.

Grija pentru tineret este una din cele mai scumpe primatului Greciei. Vizite la școli, învățături date elevilor și elevelor, săvârșirea sfintei liturghii pentru tineret în deosebi în postul mare, participând și predicând și Înalt Prea Sfinția Sa, spovedirea și împărtășirea tineretului, cuvântări pentru studenți, pastorale speciale pentru prevenirea lor de idei subversive, sprijinirea organizațiilor tinerești, înființarea de școli serale pentru tineretul muncitor, cuvântări religioase la

adunările diferitelor corporații, sprijinirea morală și materială a elevilor și studenților săraci, iată mijloace de acțiune pentru tineret.

Pentru ajutorarea studenților Facultății de Teologie, Inalt Prea Sfinția Sa a oferit locuință la mănăstirea Petraki din marginea Atenei, unde au fost găzduiți patruzeci de studenți. Grija Inalt Prea Sfinției Sale este să ridice un internat teologic pentru două sute de studenți (este numărul mijlociu al studenților Facultății dela Atena). Obținând dela stat despăgubire pentru clădirea unei școli revendicate de Biserică, în valoare de opt milioane și jumătate de drahme, Arhiepiscopul se gândește să construiască internatul teologic, precum și birouri pentru sf. Sinod și pentru serviciile economice ale Bisericii, un cămin pentru episcopi și o tipografie bisericească, toate la mănăstirea Petraki.

Școlile catehetice pot fi considerate ca un titlu de glorie pentru activitatea Arhiepiscopiei Atenei. Susținând și munca pe acest ogor a câtorva asociații religioase cu binefăcătoare acțiune catehetică (Sfinții Trei Ierarhi, Iubirea, Pâinea vieții), Inalt Prea Sfințitul Arhiepiscop a înființat în același scop „Uniunea creștină a ortodocșilor din Atena” și sprijinește admirabila operă catehetică a asociației „Zoi”, ale cărei rezultate sunt vrednice de toată lauda. („Zoi” a înființat școli catehetice de trei grade, tipărește și răspândește literatură religioasă pentru popor, are o revistă cu peste șaptezeci de mii de abonați, are bune manuale catehetice, editură și librărie proprie). Catehizarea se face în biserici Duminica și Joia. Arhiepiscopia a publicat concurs pentru scrierea unui catehism, a premiat pe cel mai bun (Constantin Callinicos), l-a tipărit în limbile greacă, engleză și germană și l-a răspândit foarte mult. (În anul 1935 numărul școlilor catehetice era de 341 cu 28.594 elevi în eparhia Atenei; 700 școli cu 70.000 elevi în toată Grecia). Școlile catehetice stau sub supravegherea directă a Arhiepiscopului, care le vizitează și dă sfaturi părintești elevilor. „Toți recunosc și vor recunoaște și mai mult în viitor marea contribuție la opera Bisericii a școlilor catehetice, de care va depinde probabil renașterea religioasă a societății grecești” (p. 43).

Orfelinatele și azilele înființate și susținute de Arhiepiscopie sunt alt capitol însemnat din frumoasa activitate a Inalt Prea Sfințitului Hrysostomos. Gândul de a înființa asemenea așezăminte filantropice îl avusese și mitropolitul Meletie Metaxakis¹, dar îndepărtarea lui din scaun pentru motive politice (Noemvrie 1920), a împiedicat realizarea planului. Inalt Prea Sfințitul Hrysostomos, care dăduse concursul său întru aceasta mitropolitului Meletie, fiind arhimandrit, a urmărit fără preget realizarea lui, asigurând funcționarea unui orfelinat la Vuliagmeni, localitate climatică pe coasta mării, la 28 km. depărtare de Atena, Inițiativa o avusese asociația clerului din Atena, dar Inalt Prea Sfințitul Arhiepiscop a luat orfelinatul în sarcina Bisericii, l-a ajutat și dintru ale sale, a obținut dela stat calitatea de persoană juridică, exproprieri în favoarea lui, a stăruit pentru a-i asigura legătură ușoară cu orașul, i-a asigurat apa de băut, prin săparea unui puț de 35 metri adâncime, l-a înzestrat cu școală pri-

1. A fost apoi patriarh de Constantinopol și de Alexandria († 1935).

mară și cu biserică, în care cântă chiar orfanii. Orfelinatul dela Vuliagmeni întreține 130—150 de copii, cari sunt dați apoi la alte școli, pentru a învăța meserii.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop a mai înființat azilul sf. Andrei (1924), la început pentru femei sărace, refugiate, apoi pentru fete orfane și sărace, având și școală profesională. Afară de aceasta, s'a mai înființat (1929) din donațiunea Em. Benakis o altă școală de fete într'un cartier nou de refugiați. Invață în ambele școli vreo 200 de fete, cari primesc și educație religioasă-morală.

Un azil asemănător, cu școală de fete, a înființat Arhiepiscopul la Pireu (1925), azilul sf. Spiridon, care adăpostește vreo 150 de copile. Într'un cartier al Pireului s'a înființat la 1925 și azilul sf. Gheorghe, pentru băieți orfani, săraci, cu școală primară, cași cel dela Vuliagmeni. Toate aceste azile au obținut prin decrete speciale, la stăruința Arhiepiscopului Atenei, calitatea juridică de persoane morale și se întrețin din ajutorul acordat de Arhiepiscopie, din donațiuni, colecte, serbări de binefacere. Fiecare este o instituție aparte, cu regulamentul său, cu averea sa, fiind condus de un consiliu special. Arhiepiscopul este președintele tuturor consiliilor și aprobă bugetele împreună cu Ministerul ocrotirilor sociale. Pe lângă aceste așezăminte, Arhiepiscopul îngrijește și de funcționarea altor instituții filantropice, ca Școala de arte și meserii Sivitanidis, Casa orbilor, dispensarul oftalmologic, azilul de bătrâni de lângă Pireu, spitatul sf. Dionisie din insula Egina și altele. Ca executor testamentar al unor donațiuni însemnate, Înalt prea Sfințitul Hrysostomos înființează acum o mare clinică pentru copii, o școală de surdomuți, poartă chiar grija unor școli particulare dela Constantinopol, din Epir și a altor instituții, acordă burse pentru studii în țară și străinătate.

Case de ajutor pentru săraci înființase și mitropolitul Meletie la 1918, cu concursul actualului Arhiepiscop. Acesta le-a reorganizat și a obținut pentru ele calitatea de persoane morale. Casele parohiale de ajutor pentru săraci sunt 120. O casă centrală, condusă de un consiliu de domni și doamne prezidat de Arhiepiscop, stă în fruntea celor parohiale, conduse fiecare de un consiliu propriu, din care face parte și un preot. Vre o mie de persoane își oferă gratuit serviciile pentru conducerea acestor case de ajutor în eparhia Atenei. Veniturile lor provin din colecte, din produsul „zilei săracilor“ (14 Decembrie), când se face apel la toți enoriașii, ca să contribuie cu ceea ce pot pentru ajutorarea săracilor. În acea zi, enoriașii înscriu pe buletine lăsate la casa fiecăruia o sumă, pe care o ridică apoi doamne și domnișoare din comitet. Sumele adunate astfel, în această „zi a săracilor“, cresc anual trecând de o jumătate de milion de drahme. Din produsul colectei 35% se varsă Casei centrale, pe care Înalt Prea Sfințitul Hrysostomos o ajută și dela sine, cedându-i de obicei tot ce i se cuvine pentru diferitele ierurgii ce săvârșește, precum și alte sume. Casa centrală vine în ajutorul enoriilor sărace, ajută azilele și alte așezăminte, clerici săraci sau bolnavi, studenți și elevi fără mijloace, plătește datoriile celor închiși pentru neplata lor, ajută săraci întemnițați, îmbracă și încălță copii de femei închise,

pentru a căror educare plătește o învățătoare, dă ajutoare de Crăciun și de Paști la săraci, înzestrează fete sărace, dă ajutoare de înmormântare, plătește drumul spre locul natal al celor lipsiți de mijloace ajută oameni fără lucru, dă ajutoare pentru incendii, cutremure, inundații și altele. În zece ani (1925—1934), Casele de ajutor pentru săraci au împărțit 20 milioane de drahme, începând dela 295.000 în anul 1925 și trecând peste 3 milioane în 1934. În acest an, numai Casa centrală de ajutor pentru săraci a adunat aproape un milion de drahme, din care 84.130 date de Arhiepiscop din ale sale.

Înalt Prea Sfinția Sa a înființat și două dispensare medicale, unul la Atena și altul la Pireu, unde, cu concursul binevoitor al unor medici, sunt examinați și primesc medicamente gratuit mii de bolnavi săraci (aproape 15.000 în anul 1934).

Aceasta este pe scurt activitatea pastorală și socială a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Hrysostomos Papadopulos al Atenei, pe lângă cea științifică, despre care am dat deasemenea idee (în numărul pe Ianuarie 1932 al revistei, p. 77) și care este uimitoare, prin mulțimea și importanța studiilor istorice publicate; cu atât mai mult, cu cât primatul Greciei desfășură și o activitate practică atât de variată, atât de frumoasă, atât de folositoare Bisericii și poporului său, cum numai marii ierarhi creștini au desfășurat.

Adăogăm din cele ce știm, că exemplul Înalt Prea Sfinției Sale găsește imitatori. Sunt în Grecia și alți ierarhi, a căror activitate socială este pilduitoare. Menționăm pe Mitropolitul de Corint, Damaschin, care a făcut o adevărată minune, reconstruind Corintul ce fusese distrus de marele cutremur din anul 1928 și care este venerat de credincioși pentru activitatea sa și pentru grija ce le poartă, pe Mitropolitul de Pyrgos, pe cel de Mitilene, cari au săvârșit deasemenea opere de mare folos social. Este, pe lângă îndeplinirea cu cinste și cu vrednicie a datoriilor lor de ierarhi, un adevărat omagiu adus primatului lor, Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop al Atenei și al întregii Grecii, a cărui păstorie va constitui fără îndoială, cum am spus, un moment de mare importanță în istoria Bisericii Greciei ¹.

Teodor M. Popescu
profesor la Facultatea de Teologie
din București.

Înființarea unui ordin de călugărițe — Diferitele ordine de călugărițe străine care lucrează în Grecia, au determinat înființarea — ca un mijloc de apărare ortodoxă — a unui ordin de călugărițe ortodoxe. Ordinul călugărițelor elene se intitulează «Frăția educativă creștină» și potrivit legii prin care a fost înființat, acest ordin va sta sub ocrotirea sfântului Sinod și sub supravegherea ministerului de instrucție și culte. Scopul acestei frății este instruirea și pregătirea sufletească a femeilor ortodoxe din Grecia după principiile Bisericii ortodoxe și după tradițiile poporului grec. Frăția aceasta va înființa școale ortodoxe. Modul de conducere și educațiune al acestui ordin

1) Câteva date asupra activității Înalt Prea Sfințitului Hrysostomos se găsesc și în mica broșură, în limba franceză: *L'oeuvre de l'Archevêché d'Athènes pour la protection de l'enfance, 1923—1936*, Atena 1936, form. 8, 15 p.

va fi determinat printr'un regulament întocmit de sfântul Sinod. Legea fixează deocamdată pentru supravegherea și îndrumarea ordinului un comitet format din arhiepiscopul Atenei, ca președinte și 10 cetățeni evlavioși și patrioți, numiți de către ministerul instrucției și cultelor (Πάντανος, anul XXVIII, 1936, nr. 52).

Participarea școlărilor la slujba sfintei liturghii. — Ministerul de instrucție și culte din Grecia a recomandat tuturor directorilor de școli să asigure participarea școlărilor la slujba sfintei liturghii în fiecare Duminică. Se știe că înnoirile învățământului s'au făcut mereu în sensul restrângerii educației și instrucției religioase a școlărilor. Impotriva acestor primejdioase înnoiri caută să lupte acum autoritățile școlare din Grecia (Πάντανος, anul XXVIII, 1936, nr. 52).

Studentii teologi în ajutorul studenților suferinzi. — Din inițiativa d-lui A. Fitrachis, asistent al Facultății de teologie din Atena, s'a constituit la începutul anului școlar 1934—35, o grupare de studenți teologi pentru ajutorarea sub toate formele a studenților bolnavi de la toate facultățile. Gruparea aceasta a realizat până în acum lucruri vrednice de atenția obștească. Membrii grupării au vizitat de mai multe ori într'un singur an peste 100 studenți bolnavi. Au căutat doctori și au dat ei înșiși îngrijiri. Au dat alimente și bani pentru cei suferinzi. Au încurajat pe cei mai greu bolnavi și au obținut instalarea unora în sanatorii. Așa au determinat ei prin toate aceste fapte, o mișcare de îndurare creștină pentru cei suferinzi, în rândurile studenților atenieni (Ἀνάπλοσις, anul XLIX, 1936, nr. 22).

IERUSALIM.

O lege a guvernului palestinian pentru patriarhia ortodoxă. Până în prezent autoritățile engleze n'au recunoscut alegerea noului patriarh al Ierusalimului, în persoana înalt Prea Sfințitului Timotei Themelis. Față de aceste autorități, Biserica ierusalimiteană este reprezentată încă tot prin locțiitorul de patriarh care este mitropolitul Ptolemaidei Keladion. După rânduelile mai vechi ale tronului ierusalimitean, locțiitorul de patriarh trebuia să rămână în funcție până la alegerea și recunoașterea noului patriarh. De curând însă înaltul comisariat al Palestinei a întocmit și publicat o lege prin care se acordă sfântului Sinod al patriarhiei ierusalimitene dreptul de a proceda la înlocuirea locțiitorului de patriarh. Nu putem ști din această simplă informație dacă legea este împotriva actualului locțiitor de patriarh. Putem presupune însă că prin această lege autoritățile engleze voesc să perpetueze cât mai mult funcția de locțiitor de patriarh al scaunului ierusalimitean (Πάντανος, anul XXIX, 1937, nr. 1).

G. C.

IUGOSLAVIA

Egalitate între credincioși. — În Iugoslavia sunt 6.785.000 de credincioși ortodocși, 5.517.000 romano-catolici, 1.561.000 mahomedani și vre'o 250.000 protestanți. În ultima vreme s'a votat o lege prin care se recunoaște egalitatea tuturor credincioșilor de na-

ționalitate sârbă. Sf. Sinod al bisericii ortodoxe sârbești a protestat împotriva acestui lucru, dar legea va rămâne lege (Чърк. Вестникъ, nr. 48, 1936).

Concordatul între Iugoslavia și Roma. — Ca și în România, clerul ortodox sârb s'a ridicat cu o îndreptățită îndârjire împotriva concordatului încheiat între Iugoslavia și Roma, având în vedere mai ales pericolul proselitismului.

Dar concordatul acesta, ca și cel încheiat cu România, nu poate fi înțeles pe deplin decât sub unghiul de lumină pe care-l aruncă enciclica papală „rerum orientalium“ din 8 Septembrie 1928.

Două mari puteri au fost întotdeauna o piedică de neînving în calea expansiunii romano-catolicismului în răsărit: țarul Rusiei și sultanul turcesc.

Războiul mondial însă prăvălește acești doi puternici, iar romano-catolicismul a întreprins o acțiune puternică în răsărit.

Privirile Romei se îndreaptă acum mai ales spre Greci, Sloveni, Români, și Sârbi. Iată de ce este neliniștită și îngrijată biserica ortodoxă sârbă azi, când i se dau Romei aceste „privilegii“ sub formă de concordat (Гласник, an. XVII, 1936, nr. 32—33).

POLONIA

Doleanțele bisericii ortodoxe și ale ucrainenilor. În ziua de 18 Februarie, a. c., delegația parlamentarilor ucraineni din ținutul Volinia a fost primită în audiență de ministrul Cultelor cu care a discutat următoarele probleme: Soborul bisericii ortodoxe autocefale din Polonia și problema liceului de stat din orașul Rowno în care să se predea cursurile în limba ucraineană.

Referindu-se la prima problemă, delegația a rugat pe ministru să înscrie în buget suma de 30.000 zloți (900.000 lei) pentru convocarea unui sinod local al bisericii ortodoxe din Polonia, potrivit hotărârii din 1930, a președintelui republicii. Să se mărească apoi suma alocată clerului ortodox din Polonia pentru ca numărul preoților și al cântăreților să corespundă celui stabilit de Comisiunea mixtă, adică 1.500 de preoți și 1.500 de cântăreți bisericești. Ca atare mai trebuiesc înscriși în buget încă 132 preoți și 117 cântăreți.

Ministrul a admis această cerere a ortodocșilor înscriind în buget suma de 137.280 zloți.

Cât despre înființarea unui liceu particular în orașul Rowno, având limba ucraineană ca limbă de predare, ministrul a răspuns negativ.

Ucrainenii au mai cerut și înființarea unui liceu teologic în orașul Krzemieniec din provincia Wolhynia. În acest oraș se află un seminar teologic unde se instruesc copiii sătenilor din împrejurimi. Cum viitorii preoți ai provinciei Wolhynia își fac studiile la Varșovia, Ucrainenii sunt foarte îngrijorați de acest fapt întrucât, spun ei, elevul nu este crescut în tradițiile ucrainene, nu se adapă dela izvorul culturii ucrainene și nici nu se instruește în limba lui maternă; de aici rezultă înstrăinarea lui sau poate chiar polonizarea. Credem că

în interesele superioare ale bisericii ortodoxe și ale statului polon — în hotarele căruia oricine este liber să se instruiască așa cum dorește însă în cadrele legii — crearea instituțiilor de cultură teologică ortodoxă din Varșovia sunt foarte bine venite. Acolo se face cultură teologică ortodoxă și se pune stavilă zelului excesiv naționalist care a fost atât de dăunător, în nenumărate împrejurări, atât bisericii ortodoxe (asasinarea primului mitropolit al bisericii ortodoxe autocefale polone, Jurie, în 1923, de către un cleric ortodox), cât și statului polon. (Церква і нарид, Krzemieniec 1937, nr. 4).

RUSIA SOVIETICĂ

Un sobor ia Moscova? Prin ziarele poloneze s'au publicat unele știri după cari în Duminica Tomii, a c., ar urma să se țină la Moscova, un sobor al conducătorilor bisericii ortodoxe din Rusia Sovietică.

Se vede treaba că bolșevicii pun la cale un nou atac diavolesc, cu mijloacele lor ascunse, împotriva bisericii ortodoxe ruse din emigrație, așa cum au mai făcut-o de altfel și în trecut cu ajutorul aceluiași sobor serghievsc (Пастирско Дѣло, nr. 45, 1936).

Mărginirea drepturilor preoților. Consiliul comisarilor poporului a dat un decret privitor la soarta preoților. El cuprinde următoarele dispozițiuni:

Preoții cari au slujit, fără întrerupere, mai mult de 10 ani într'o localitate oarecare, nu au dreptul să se mute într'un oraș care are mai mult de 45.000 locuitori.

Preoții care locuiesc în astfel de orașe, sunt obligați să se prezinte la poliție pentru îndeplinirea formalităților cerute de noua lege. Decretul acesta întărește din nou toate hotărârile anterioare prin cari se interzice preoților și oricărui altor slujitori ai altarului de a ocupa vre-o funcțiune în stat. În această privință fac excepție numai aceia cari au renunțat la preoție. Aceștia pot face un stagiu de 3 ani într'o instituție de stat și după recomandarea șefilor asociațiilor muncitorești, ei pot rămâne în mod definitiv (Воскресное Чтение, an. XIII, 1936, nr. 46).

BISERICA RUSĂ DIN STREINĂTATE.

O aniversare. Soborul arhieresc al bisericii ortodoxe ruse din emigrație s'a întrunit între 15—29 Septembrie la Carloviț în Jugoslavia și a hotărât ca în anul 1938 să serbeze jubileul de 950 ani de la creștinarea poporului rus. La acest congres ortodox panrus, care va avea loc anul viitor, vor putea să ia parte și delegați mireni.

Credem că scopul acestui jubileu ar fi întreit. Strângerea rândurilor luptătorilor în lupta dusă contra hidrei comuniste, afirmarea vitalității bisericii ortodoxe ruse și păstrarea tradiției rusești, bisericesti și naționale, care apare în toată frumusețea ei cu prilejul marilor solemnități.

Biserica ortodoxă rusă din emigrație trăiește, și ea este păstrătoarea tezaurului bisericesc și național al Pravoslavniciei Rusii (Пастирско Дѣло, nr. 44, 1936).

Germania se interesează de biserica ortodoxă prin mijlocirea celei rusești. În ultimul timp au apărut în ziare serii întregi de articole închinată problemelor ortodoxe, dar mai ales literaturii bisericești și liturghiei răsăritene. Unele cărți privitoare la asceză și cari erau cunoscute numai teologilor, au început să pătrundă acum și în rândurile credincioșilor. Astfel au apărut diferite cărți, editate la Leipzig sau aiurea, despre rugăciunile, cântările și sărbătorile bisericești ortodoxe.

Atitudinea aceasta a Germaniei să fie oare un aspect al politicii antisovietice? sau este o revenire la izvorul curat și nesecat de apă vie care este ortodoxia, după ce au rătăcit prin torente de sisteme și teorii apusene searbăde și lipsite de focul sfânt al dragostei lui Hristos (Пастырско Дѣло, nr. 44, 1936).

Grecia. Monahii ruși din Sf. Munte Atos. Numărul monahilor ruși din Sf. Munte Atos a început să scadă din ce în ce mai mult din pricină că autoritățile grecești au interzis monahilor ruși din străinătate ca să mai venă acolo.

După o statistică din anul 1911, numărul tuturor călugărilor ruși din Sf. Munte era următorul: în mănăstirea Sf. Pantelimon 2000 (azi sunt numai 325), în schitul Sf. Andrei 600 (azi 88), iar în schitul Elion 400 (azi 71). Așa dar, Astăzi numărul total al călugărilor ruși din Sf. Munte este de 700, împărțiți pe la 25 de mănăstiri și chilii în cari trăesc de la 3 până la 20 de monahi la un loc și alte 24 chilii în cari locuște câte un singur monah. Fără îndoială că viața lor este foarte îngreuiată fiindcă nu primesc nici un fel de ajutor de la nimeni (Гласник, an XVII, 1936, nr. 32—33).

Jugoslavia. Pastorală patriarhului Varnava către ruși. În ziua de 7 Noemvrie 1936, cu ocazia sfințirii monumentului din Bitolia al generalului rus Alexandru Arkadieviți Kostovski fost consul țarist, patriarhul Varnava a trimis o pastorală tuturor rușilor emigranți din întreaga lume. Pastorală sa redactată în limba rusă, a fost cetită în toate bisericile rusești din Europa, Asia, America și Extremul Orient.

Patriarhul Varnava, marele prieten al rușilor din emigrație, a răsplătit până acum în deajuns atitudinea țarului Nicolae față del rSerbia când a spus, cu prilejul vizitei pe care a făcut-o în ajunu tăzboiului mondial la Constanța: *La Serbie c'est moi. Si on l'attaque on m'attaque.*

Și țarul și-a ținut cuvântul dat. Patriarhul îi îndeamnă acum pe ruși la răbdare creștinească până ce va veni plinirea vremii și renașterea Rusiei (Гласник, an. XVII, 1936 nr. 30 -31). V. D.

Notă pentru cetitori și abonați. Intârzierea apariției se datorește unor schimbări făcute de redacție în vederea îmbunătățirii părții tehnice a revistei. Astfel a fost nevoie să așteptăm comanda hârtiei, turnarea literii grecești *petit* și scoaterea clișeului pentru copertă.

Secretariatul de redacție

SCRISUL CREȘTIN

BULETIN BIBLIO-CRITIC

ANUL I, Nr. 2.

FEBRUARIE 1937

REDACTORI: Pr. PARASCHIV ANGELESCU și MIRON SURU

Expoziția

de cărți

Dela o vreme încoace se observă cu multă ușurință un interes mai accentuat în ceea ce privește viața cărții românești. De patru ani asistăm la acea primăvăratecă sărbătoare a cărții în luna lui Mai cu discursuri, lansări de volume noi în vitrinele librăriilor și fel de fel de lucruri (expoziții de cărți, pavilioane culturale, etc...) frumoase prin intenție, care se silesc să mărească sfera de răspândire a cărții românești.

Judecând astăzi, în ajunul celei de a cincea sărbătoriri, ce foloase au adus precedentele patru, trebuie din capul locului să mărturisim că interesul nu este cu mult mărit; numărul cetitorilor de carte bună și românească nu s'a înmulțit într'o așa măsură ca să ne declarăm deplin mulțumiți; și nici cantitatea cărților proaste, mizere și stupide, nu s'a micșorat în câștigul celor scrise cu suflet de mare artist și cu adevărat folositoare.

Dar scopul acestor rânduri este cu totul altul.

Noi nu vrem să vorbim aici de lucruri cărora, ca să se desăvârșească, le trebuie un timp nu de patru ani, ci de patruzeci sau patru sute de ani de viață perpetuu încercuită de spiritualitate curată și interes pentru adevărata carte, — mărturisire a unui suflet conștient de menirea lui în veacuri.

Vrem aici să arătăm ceea ce cu puțină pricepere și bunăvoință se putea face foarte ușor întru înaintarea mai rapidă pe drumul culturalizării prin carte.

Este vorba de expoziția de cărți care s'a făcut în fiecare an în luna lui Mai în așa zisa săptămână a cărții și care se va face probabil și anul acesta cu adăogarea că în acest an la Paris, în Pavilionul României, se va organiza o expoziție de cărți românești și arte grafice al cărei proiect l-am văzut schițat

recent prin expoziția preliminară ce s'a făcut la Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II.

Cine a vizitat expozițiile de cărți din anii 1933 la Teatrul Național, 1934 la Cercul Militar, 1935 la Fundația Dalles, 1936 la Palatul cultural din Luna Bucureștilor și 1937 la Expoziția preliminară a celei ce va fi la Paris, a putut observa că niciodată nu a fost vorba de o expoziție a cărții în sine, ci de o expoziție a editurilor.

Trebuie să fim înțeleși: cartea nu este în funcție, în primă legătură, cu editura care a scos-o, ci cu cel care a scris-o și cu ceea ce cuprinde. O carte este trăită mai întâi de autorul care o scrie și-i alcătuiește cuprinsul și după aceea vine editorul. Drumul creației unei cărți nu este: editor — cuprins — autor, ci invers: autor — cuprins — editor.

O expoziție a cărții trebuie deci să prezinte mai întâi pe autor, strângând la un loc întreaga lui operă. Aceasta nu se poate face aranjând o expoziție pe edituri, deoarece sunt autori tipăriți de mai multe edituri. Apoi după ce vizitatorul a văzut ce a creiat fiecare scriitor, va trece să vadă altă secție în care cartea să fie prezentată pe genuri de literatură: versuri, romane, proză, istorie literară, filosofie, critică, teatru, etc.. etc..., ca să-și dea astfel perfect de bine seama de problemele care frământă pe autori, cercetători și o întreagă grupă majoritară a cetitorilor din care probabil face și el parte.

Dacă se va ține neapărat ca să figureze mai accentuată și contribuția editorilor, și dacă nu este suficientă indicația imprimată pe fiecare carte expusă acolo unde trebuie în cele două grupe bine organizate, noi propunem executarea unui grafic în care să se poată ceti raportul dintre cantitatea și calitatea de volume editate de fiecare editură.

Numai cu această tehnică de aranjament se va soluționa penibila situație de a mai întâlni pe standul unei edituri în expoziția de cărți poeziile lui Eminescu lângă romanele lui Ion Călugărul sau teatrul lui Caragiale între scrierile lui F. Aderca. Cum tot numai așa se va face dreptate unei întregi serii de autori editați de ei înșiși.

Credem că rândurile noastre nu vor fi glas în pustiu și, atât la sărbătoarea cărții ce se va face în acest an, cât și în expoziția dela Paris, vom vizita o adevărată expoziție de cărți românești, așa cum dela început trebuia să se facă.

MIRON SURU



și
34
na
lut
po-
cu
rte
pă
—
nd
pe
ta-
re
rie
ne
pă
ția
să
ea
de
si-
lui
ie-
de
pă-
ita
să



MINISTERUL CULTELOR
ȘI INSTRUCȚIUNII:

CASA BISERICII: 1902 — 1919

București; 1920; Tip. Cărților
Bisericești; 364 pag. format mare.

Lei 40.

Inființarea Casei Bisericii n'a fost un fapt întâmplător și de sine stătător, ci a fost o verigă cu rost firească în lanțul evolutiv al organizării bisericești. Casa Bisericii a dezvoltat activitatea ei în trei direcțiuni: ca organ de control, de administrare și de conservare. Prin activitatea ei ca organ de control, pe de o parte, a pus rânduială în administrarea avutului bisericesc și al mănăstirilor, iar pe de altă parte a contribuit la mărirea capitalului și a veniturilor lor. Prin activitatea desfășurată ca organ de administrare, Casa Bisericii a sporit veniturile proprii ale ei ca și fondurile pentru administrația bisericească și întreținerea cultului creștin ortodox. În fine, prin activitatea ei ca organ de conservare, Casa Bisericii a sprijinit întreținerea în bună stare a bisericilor, a mănăstirilor, a schiturilor, ca și a mitropoliilor, episcopilor, etc. Deasemenea a activat pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice.

Cartea de față este un registru complet al acestei activități multiple desfășurate de Casa Bisericii între anii 1902-1919.

BISERICI CU AVERI PROPRII

SERIA III-a, NOTE ISTORICE ȘI ANEXE DOCUMENTARE;

București, 1916; 330 pagini format mare. Lei 40.

Administrația Casei Bisericii continuă cu această lucrare publicățiunea sa asupra «bisericilor cu averi proprii». Aceasta e a treia serie apărută. Cu o mulțime de note istorice și anexe documentare. Sunt trecute aici opt din bisericile cu averi proprii: biserica Râța (R.-Sărat), bis. din Buda-Mare (Dorohoi), bis. Nanov (Teleorman), bis.

din Hinova (Hunedoara), bis. din Armășești (Ialomița), bis. din Pancești (Roman), bis. din Golești (Muscel) și bis. din Roznov (Neamț).

Cu notele istorice și anexele documentare, lucrarea rămâne o prețioasă contribuție pentru cunoașterea bisericilor noastre cu averi proprii. Intru cât biserica din Golești e în legătură cu numele unei însemnate familii boierești și întru cât se dă aici și o tabelă genealogică a acelei familii, lucrarea prezintă și un mare interes pentru istoria neamului nostru.

ICONOMUL DIMITRIE GEORGESCU, parohul bisericii sf. Nicolae-Buzești din București, profesor secundar și membru în Consistoriul superior bisericesc:

ADVENTISMUL DIN PUNCT DE VEDERE BIBLIC, RAȚIONAL ȘI MORAL-PRACTIC

LUCRARE APROBATĂ DE CONSISTORIUL SUPERIOR ȘI DE
SF. SINOD; Editura Tipografiei Cărților Bisericești; Ediția I;
București 1922; 165 pagini în 8°. Lei 25.

O mare primejdie pentru unitatea credinței noastre ortodoxe sunt sectele. Inmulțindu-se din ce în ce mai mult și pătrunzând în straturile mai puțin luminate și, prin aceasta, mai puțin rezistente ale poporului, aceste inovații sdruncină echilibrul religios și sucesc mintea credincioșilor noștri, printr'un fel ciudat de a interpreta Sf. Scriptură. Prin aceasta, populația este ținută într'o continuă agitație spirituală. Lucrurile trebuesc, însă, lămurite și sectanții aceștia denunțați.

În cartea aceasta părintele Georgescu se ocupă cu una dintre cele mai răspândite rătăcirii de acestea: cea a adventiștilor, pe care îi combat punct cu punct, arătând pe larg toate greșelile lor. Ei vor să demonstreze că ceea ce susțin se bazează pe Sf. Scriptură. Adevărul este însă, că învățăturile lor sunt cu totul contrare Sf. Scripturi atât a Vechiului cât și a Noului Testament. Adventiștii înșeală pe cei ce îi urmează și se înșeală pe ei înșiși. Pentru a-și justifica rătăcirile, ei dau explicații greșite locurilor din Sf. Scriptură, sau le tunchiază, nepunându-le în legătură cu cele spuse mai înainte sau mai în urmă. Ei nu sunt sinceri. Fiindcă în asemenea condiții un loc poate, în adevăr, să dea mai multe înțelesuri. Ei au împrumutat, apoi, multe din rătăcirile ereticilor și schismaticilor, pe cari Biserica i-a osândit. Recomandăm cu toată căldura cartea părintelui Georgescu, care în mod așa de strălucit clarifică aceste lucruri, răsturnând rătăcirea adventistă atât cu argumente din Sf. Scriptură, cât și cu argumente scoase din mintea sănătoasă. Ea poate servi ca îndreptar luminos nu numai preoților, cari au datoria de a combate această sectă, ci și oricărui credincios dornic de a cunoaște adevărul.

din
znov

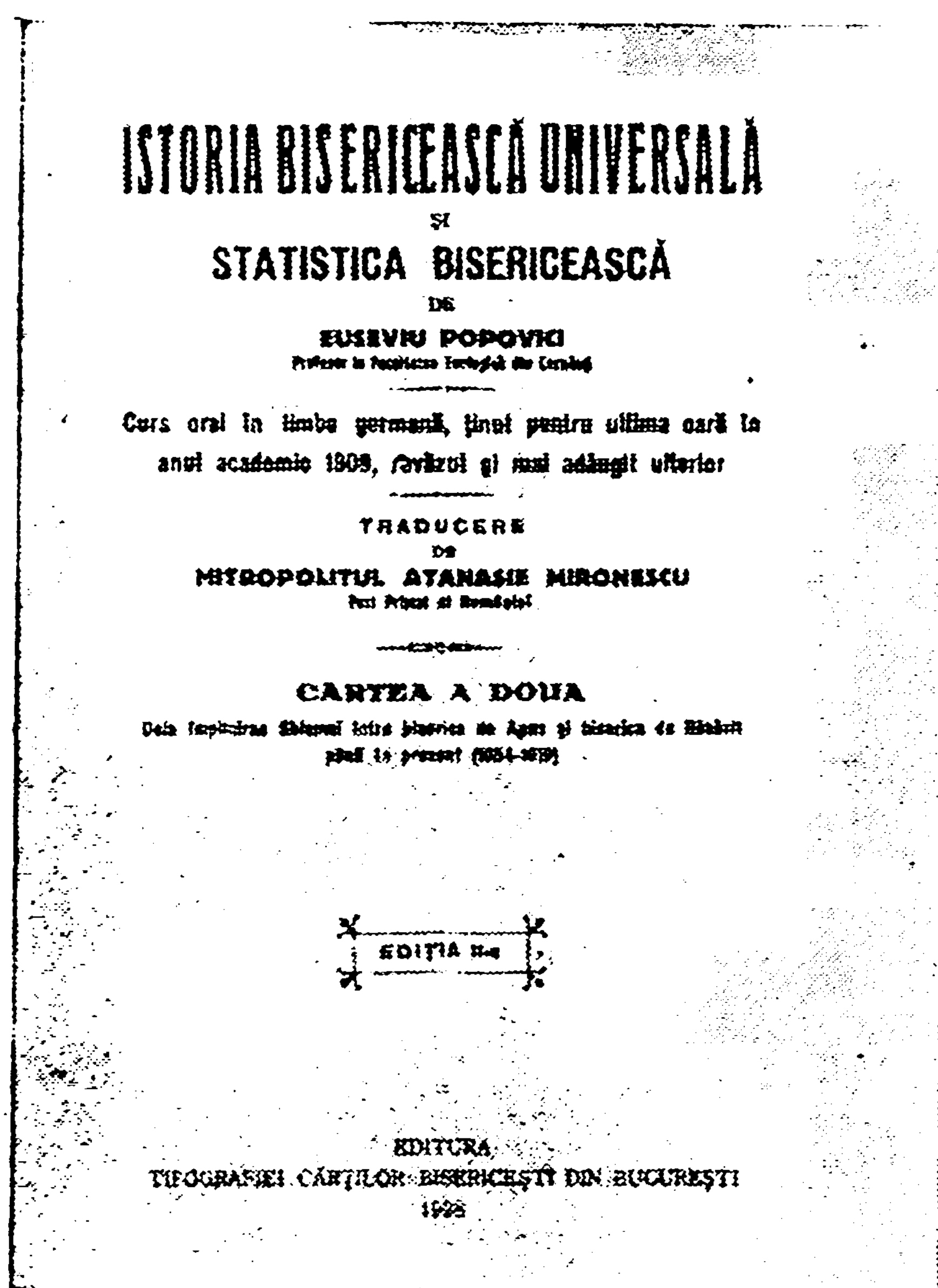
pre-
averi
unei
ealo-
isto-

i din
cesc :

RE
IC

unt
tra-
ale
in-
rip-
spi-
de-

ele
m-
de-
ste
t a
e îi
ei
ză,
nă.
le-
lin
lit.
în
ea
ite
os
ci



Dr. EUSEVIU POPOVICI:

ISTORIA BISERICESCĂ UNIVERSALĂ ȘI STATISTICA BISERICESCĂ

Curs oral în limba germană, ținut pentru ultima oară în anul academic 1909, revăzut și adăugit ulterior; TRADUCERE DE I. P. S. ATANASIE MIRONESCU, FOST MITROPOLIT PRIMAT; Cartea întâia; dela întemeierea Bisericii până la desbinarea dintre partea ei de Răsărit și cea de Apus (1054); ediția II-a; București, Tip. Cărților Bisericești, 1925. Prețul 200 lei.

Ne aflăm în fața primului volum al acestei excepțional de valoroase lucrări, care a încununat munca de-o viață întreagă a eruditului arhimandrit profesor Eusebiu Popovici. Cuprinde 458 pagini în 40 și alcătuieste — în planul de împărțire istorică al autorului — primul period, adică epoca dela întemeierea Bisericii și până la convertirea împăratului Constantin cel Mare (1-312).

Pornind dela mărturisirea pusă pe frontispiciul lucrării sale: «Feci quod potui, faciant meliora potentes» (Am făcut ceea ce am putut, facă mai bine cei cari pot), păr. Eusebiu Popovici a dat totuși științei istorice a timpului una din cele mai vaste și mai complete lucrări de istorie și statistică bisericească. Tradusă foarte bine de cărturarul renumit Atanasie Mironescu, fostul mitropolit primat al Ungro-Vlahiei și editată de Tipografia Cărților bisericești, ea a putut fi pusă în mâna tuturor cercetătorilor în disciplina stufoasă a istoriei bisericești universale, în primul rând la îndemâna clericilor și studenților teologi români. În lucrările de specialitate, ea ocupă mereu un loc de frunte și de puternică influență.

Păr. Eusebiu Popovici și-a împărțit această primă perioadă de care ne ocupăm în șase capitole distincte, neintrând în această diviziune «introducerea în istoria bisericii» și «preliminările» periodului I. Ca în orice lucrare științifică, așa și aci, introducerea ne dă definiția istoriei bisericii creștine, autorul accentuând asupra termenului «bisericesc» în toate accepțiunile lui. Urmează îndată isvoarele istoriei bisericii și științele auxiliare, accentul căzând mai întâi pe documente, mărturii și tradiții, toate trecute prin discernământul criticii istorice. În al doilea rând, accentul cade pe Teologie în întregul ei, pe Istoria universală, pe Topica istorică, pe Filologie, pe Paleografie, pe

Arheologie, Epigrafie, Sfragistică sau știința despre sigiliuri, pe Numismatică sau știința despre monede, pe Heraldică sau știința despre steme, pe Geografie și pe Cronologia istorică.

Firește că tot în categoria «isvoarelor istoriei bisericesti universale» intră și *bibliografia* acestei discipline, adică tot ceea ce s'a scris până la un timp anumit, în total sau în parte, în materie de istorie bisericască. E capitolul așa numitei literaturi respective. Păr. Eusebiu Popovici îl amintește și chiar stăruiește asupra lui, menționând tot ceea ce posedăm în această privință, atât în Răsărit cât și în Apus. Un capitol dezvoltat dovedind cu prisosință principiile călăuzitoare și informația bogată a autorului.

Acest prim volum are șase capitole dense și complete.

CARTEA I — PARTEA II-a

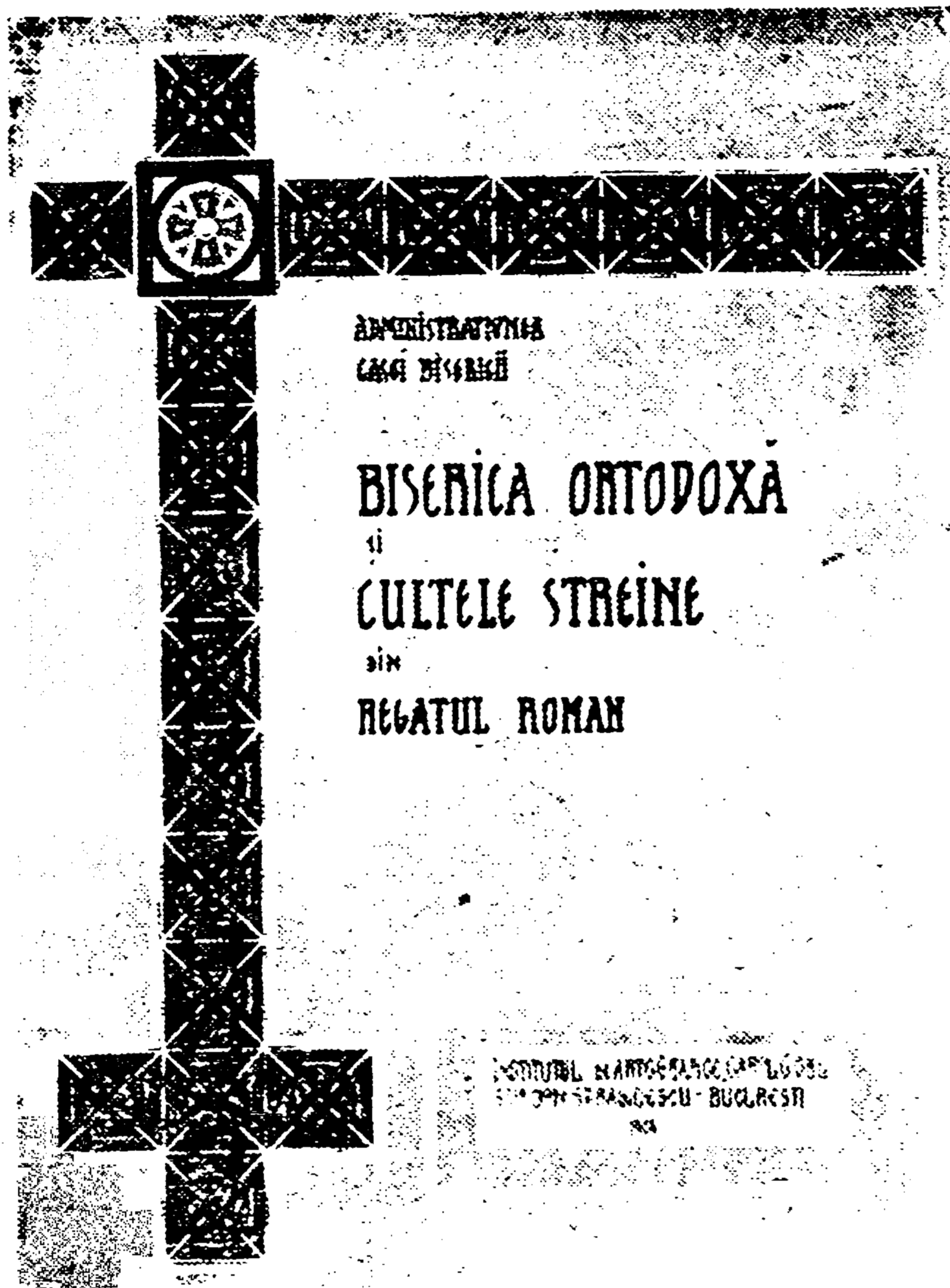
Volumul acesta, cu care se încheie partea întâia a Istoriei bisericesti universale, după împărțirea ei de către autor, expune faza culminantă a dezvoltării Bisericii creștine în perioada clasică a unității sale. Popoare barbare îmbrățișează creștinismul; biserica se consolidează în respectul unității sale prin sinoadele ecumenice, provocate de controverse și eresuri mari; aceleași sinoade ecumenice, ca și cele particulare fixează pentru creștinătatea din toată lumea normele de credință și de adevărată viață religioasă, cultul și întreaga disciplină a Bisericii lui Hristos. Acum se definesc și se proclamă dogmele care conțin toată esența creștinismului; acum se produc cele mai mari lucrări de dogme și de morală creștină, de legislație, de știință și de literatură religioasă; și tot acum muzica, pictura, arhitectura și iconografia primesc formele cele mai strălucite. În scurt, perioada aceasta este epoca de aur a creștinismului. Secolele următoare vor imita, vor comenta, vor recapitula, vor egala poate aceste monumente prin manifestări asemănătoare, dar nu le vor putea întrece.

De aceea și păr. Arhim. E. Popovici se apleacă în această parte a Istoriei sale bisericesti cu foarte multă înțelegere și tragere de inimă asupra elementelor ei constitutive.

Lucrarea aceasta e împărțită în două perioade distincte: primul dela împăratul Constantin-cel-Mare și până la apariția mahomedanismului; al doilea dela Mahomet (statul religios întemeiat de el) și până la anii 1054, adică până la împlinirea desbinării Bisericii inclusiv. Fiecare din aceste perioade cuprinde câte șase capitole, unitatea lucrării mergând astfel spre desăvârșire.

La sfârșitul cărții acesteia traducătorul, fostul mitropolit Atanasie Mironescu, a pus și o «notiță biografică» în care spune că s'a născut la anul 1858, luna August în 12, din familie de preot în părțile Bârladului. În satul natal, Trohanul, plasa Racova, jud. Vaslui, la dascălii bisericii care aveau preot pe tatăl său, iconomul Miron, a dobândit primele cunoștințe de carte, iar școala primară a făcut-o în târgușorul Pungești și la școala din Vaslui. În 1870 capătă prin con-

curs o bursă la seminarul din Socola, iar în 1879, după terminarea seminarului, s'a căsătorit. În acest an e hirotonit diacon și tot în același an și preot. La puțină vreme rămâne văduv (în 1880 Mai 19). În urmă vine la București, unde termină facultatea de Teologie, plecând după aceea la Cernăuți pentru completarea studiilor, unde obține doctoratul. După multe și frumoase demnități ocupate în București și în țară, e ales în 1909, Februarie 5, Mitropolit al Ungro-Vlahiei și primat al României. La 1911, Iunie 30, s'a retras trăind până la sfârșitul vieții în Sf. Mănăstire Cernica, metania sa. Moartea l-a aflat aci.



ADMINISTRAȚIUNEA
CASEI BISERICII:

BISERICA ORTO-
DOXĂ ȘI CUL-
TELE STREINE
DIN REGATUL
ROMÂN

București; 1904; CCXLVI + 280
pagini format mare. Lei 30.

Cu înființarea Casei Bisericii în 1902 dezvoltarea și organizarea administrativă a Bisericii române, intră într'o nouă fază. Acest așezământ are rolul de a controla averile bisericesti ori de cine s'ar administra ele, cum și de a administra ea însăși averi testate sau legate. Pe lângă aceasta, Casa Bisericii administrează și orice altă afacere bisericască în numele și cu delegația ministrului. Prin urmare, tot ce privește Biserica ortodoxă română, afacerile bisericesti de tot felul și cultele streine, întrucât vin în contact cu statul român, sunt concentrate în Casa Bisericii.

Lucrarea aceasta este împărțită în două: în prima parte se află notele și datele istorice și statistice relative la Biserica ortodoxă română și diferitele ei instituții, cum și la cultele streine; în a doua parte se află legile, regulamentele și deciziunile în legătură cu acestea. Cartea așa cum e întocmită corespunde unei mari trebuințe. Ea este absolut necesară oricui ar voi să se informeze amănunțit despre starea Bisericii ortodoxe române, cum și a tuturor celorlalte culte în ceea ce privește numărul, bisericile și personalul lor.

ISTORIA PREDICEI

ROMANI

Diaconul Dr. GHEORGHE COMȘA



BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICESTI

1921

Diaconul dr. GHEORGHE COMȘA,
subdirector general în Ministerul
Cultelor, fost deputat:

ISTORIA PREDICII LA ROMÂNII

București, 1921. Tip. Cărților Bise-
ricești. 300 pag. în 8°. Prețul 50 lei.

Viața religioasă de azi prezintă unele simptome îngrijorătoare. O mărturisește oricine. Lumea nu mai merge la biserică. Legile și poruncile lui Dumnezeu nu mai sunt observate. Concubinajul se lățește, numele lui Dumnezeu este batjocorit, sfintele taine sunt nesocotite, iar sectarismul face ravagii.

Numai astfel ne explicăm relele care bântuie azi viața noastră de stat. Pretutindeni se ivesc germenii celui mai deșanțat materialism. Setea de câștig nu voește să știe de cinste. Bogatul e nesățios și rănește de moarte sufletul celui sărac. Vestirea cuvântului divin, în asemenea împrejurări, este de cea mai imperioasă necesitate. Predica trebuie coborâtă la împrejurările de viață, la lipsurile, la grijile și la conflictele lumii muncitoare pentru a o aduce în legătură de trăire cu Hristos. Ea are misiunea de a dovedi puterea creștinismului ca forță socială, căci creștinismul și biserica au fost și vor fi cele mai mari instituții sociale. Iată ce probleme se așteaptă azi dela un predicator. Biserica ortodoxă română, alături de celelalte biserici, trebuie să fie cea mai vajnică vestitoare a Evangheliei pentru nimicirea relelor care ne bântuie azi. Și predicatorii noștri din trecut au înțeles întotdeauna acest lucru. Cartea răposatului întru fericire episcop Comșa — fiind diacon când a scris-o — e o dovadă. Ea poate servi de izvor oricărui predicator din zilele noastre, pentru că, deși împrejurările sunt altele, patimile în mare parte sunt aceleași. Incepând cu Grigore Țamblac, cercetarea este adusă până aproape de zilele noastre. Unele predici sunt schițate după conținut, arătând modul de compunere; altele însă sunt redată în întregime, așa că pot servi ca indicație și îndrumare pentru cei ce vor să alcătuiască predici cu succes.

SCRISUL CREȘTIN

AL
=
C
A
T
I
NI
TR
IN
bat
Bu
Bis

car
tea
Las
cu
No

sio
miș
Tes
tiv
și t
rici
zel
gar
teo
cloj

gal
ace

tur
în c
pui
câr

AL. LASCAROV-MOLDOVANU:

CONCORDANȚĂ A NOULUI TESTAMENT

INDREPTAR ALFABETIC PEN-
TRU O GRABNICĂ CERCETARE
IN NOUL TESTAMENT, — apro-
bată de Sf. Sinod, — Ediția I-a ;
București, Editura Tip. Cărților
Bisericești, 1932; 138 pag. Lei 40.

AL. LASCAROV-MOLDOVANU

CONCORDANȚĂ A NOULUI TESTAMENT

INDREPTAR ALFABETIC
PENTRU O GRABNICĂ CERCETARE ÎN
NOUL TESTAMENT

— APROBATĂ DE SF. SINOD —

EDIȚIA I-a

BUCUREȘTI
EDITURA TIPOGRAFIEI CĂRȚILOR BISERICESTI
1932

«Cercetarea Noului Testament este anevoioasă fără o călăuză care să ne poarte, cu cruțare de vreme, spre isvorul după care însețează sufletul nostru»,—așa își justifică în «precuvântare» d. Al. Lascarov-Moldovanu gândul de a da la iveală un îndreptar alfabetic cu ajutorul căruia să se poată afla repede tot ceea ce interesează în Noul Testament într'o împrejurare oarecare.

Scriitor de seamă, spirit logic și judicios prin îndeletnicire profesională, d-l Al. Lascarov-Moldovanu, a reușit să ne dea o lucrare migăloasă, dar de un real folos în cercetarea și mânuirea Noului Testament. Ea e condensată în 138 pagini mici, într'un format portativ și e absolut necesară oricărui bun creștin, în deosebi preoților și tuturor acelora cari luptă pentru aducerea din nou în sânul Bisericii-mame a tuturor fiilor rătăciți din neștiință ori din prea mult zel pentru Hristos. La noi e prima lucrare în felul acesta. Rușii, Bulgarii și Grecii nu lasă nimic de dorit pe terenul acesta, în deosebi teologul rus Diacenko a atins culmi nebănuite prin renumita sa «Enciclopedie propoveduitoare» scrisă în limba rusă.

D-l Lascarov-Moldovanu a umplut cu tragere de inimă, cu migală și cu competență această lipsă dela noi, punându-ne la îndemână acest «îndreptar alfabetic» în cunoașterea Noului Testament.

Fericită a fost ideea d-lui Al. Lascarov-Moldovanu de a dăruia tuturor credincioșilor și ostenitorilor în Domnul această călăuză sigură în câmpul binecuvântat al Noului Testament. Ea e de folos neînchipuit pentru oricine, în deosebi pentru slujitorii Altarului, din mâna cărora nu ar trebui să lipsească.

Dr. MIHAIL POPESCU

HRISOSTOM CA INVĂȚĂTOR AL ADEVĂRURILOR BISERICII

București, 1910; Tip. Cărților Bisericești; 141 pag. în 8°.

Este un studiu extras din revista Biserica Ortodoxă Română, scris cu prilejul împlinirii a 1500 de ani dela moartea marelui patriarh al Constantinopolului, Ioan Gură de Aur sau Hrisostom, amintindu-se din nou activitatea celui ce împreună cu Sfinții Vasile și Grigore au făcut din veacul al IV-lea epoca de aur a creștinătății.

Sf. Ioan Hrisostom a desfășurat o activitate multiplă în Biserica Ortodoxă. De aceea și autorul acestui studiu îl privește din patru puncte de vedere: I. *ca învățător al adevărilor credinței*; II. *ca educator al voinței multimei și ca îndrumător spre virtuți creștinești*; III. *ca predicator și IV. ca patriarh*.

Autorul nu a urmărit aici faptele în ordinea lor cronologică, ci a expus materialul în așa chip ca cititorii să poată avea o privire limpede asupra activității unui bărbat așa de însemnat. S'a avut în vedere nu atât adâncimea în expunere, ci mai mult claritatea faptelor și împrejurărilor din acele grele timpuri pentru creștinism. Motive ce fac din acest studiu o interesantă contribuție pentru istoria Bisericii creștine în general și pentru Patrologie în special.

Dr. CONSTANTIN CHIRICESCU, profesor universitar:

CALENDARUL BISERICESC ORTODOX PE TOȚI ANII

Editura Tipografiei Cărților Bisericești; București, 1923;
198 pagini în 4°. Lei 50.

În slujba lor, preoții noștri întâlnesc adesea dificultăți la serviciile divine, prin faptul că nu au un mijloc lesnicios de orientare, în privința părților din slujbă care sunt în funcție de calendar.

De multe ori, din cauza unor socoteli greșite, sau a unor erori strecurate în tabele și chiar în cărțile de ritual, se produc, pe alocurea, nepotriviri și confuzii. Pentru înlăturarea acestor greutăți, care duc la neînțelegeri, Sf. Sinod a însărcinat pe răposatul Const. Chiricescu, fost profesor și decan al facultății de Teologie din București, să studieze chestiunea de aproape. «Calendarul bisericesc ortodox pe toți anii» este tocmai rezultatul acestui studiu. Aici se arată, în mod clar, toate lucrările care pot interesa pe preotul liturghisitor. Iată, de pildă, câteva din chestiunile tratate: data lunară a Duminecilor, Evanghelia utreniei și liturghiei din fiecare Duminecă, Sărbători care

se mută și care nu se mută, posturi și deslegări, vremea în care nu se fac nunți, și încă o mulțime de alte chestiuni de amănunt sunt debătute și clarificate aici.

De aceea se recomandă cu toată convingerea această carte, care e absolut necesară pentru orice slujitor al altarului.

P A U L R E N A U D I N :

ȘTIINȚĂ ȘI RELIGIUNE

(Studii pentru timpul de față): LUTERANI ȘI GRECO-ORTODOXI;
TRADUCERE DE I. P. SF. IOSIF GHEORGHIAN, Arhiepiscop și
Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Primat al României; București, 1905,
Tipografia Cărților Bisericești; 84 pagini. Lei 20.

Chiar în primele zile după aparițiunea sa, lutheranismul a căutat a se uni cu Biserica ortodoxă de răsărit. În vederea acestui lucru, s'au dus din partea reprezentanților oficiali ai lutheranismului cele mai aprinse tratative. Tratativele acestea însă n'au avut nici un rezultat efectiv pentru ceea ce urmăreau lutheranii, căci doctrina lor nu se aseamănă întru nimic cu Ortodoxia: principiile lor și spiritul ce le însuflețește sunt diametral opuse. Pe când Ortodoxia păzește cu sfințenie toate dogmele tradiționale și practicele vechi, reforma ruinează și pe unele și pe altele prin doctrinele lor contrarii credinței creștine apostolice. De aceea unirea între cele două confesiuni nu s'a putut realiza.

Aceasta este în rezumat problema ce se discută în această carte. Multe cărți studiază chestiunea aceasta, dar toate sunt insuficiente în tratarea materialului. Lucrarea de față, în raport cu celelalte lucrări similare, prezintă o reală contribuție pentru istoria încercărilor de unire ale reformatilor cu Biserica ortodoxă de răsărit, căci ea dă, cu seria evenimentelor, cugetarea însăși a personagiilor ce luară parte la tratativele de unire și cât mai adeseori posibil, propriile lor vorbe, culese din izvoarele cele mai sigure și cele mai autentice, adică din corespondența dintre Tübingen și Constantinopole și din documentele publicate chiar de protestanți.

În această lucrare s'au adus numai mărturii, autorul neexprimând ideile sale personale. Cei ce vorbesc sunt pe de o parte ortodocșii-greci prin gura patriarhului lor, iar pe de altă parte reformații prin reprezentanții lor. Iată în ce constă meritul acestei cărți. E unul din documentele cele mai prețioase cu privire la istoricul încercărilor de unire dintre reformați și ortodocși. Colecțiile unde se găsesc publicate răspunsurile cu privire la încercările acestea de unire, neputându-se consulta și utiliza decât de foarte puțini — fiind foarte greu de găsit — lucrarea de față, conținând multe din aceste răspunsuri, e de un real folos pentru toți acei ce se interesează de această chestiune.

COMENTARIILE SAU EXPLICAREA EPISTOLEI CĂTRE EBREI

A CELUI INTRU SFINȚI PĂRINTELUI NOSTRU IOAN CHRISOSTOM, ARHI-
EPISCOPUL CONSTANTINOPOLEI (expusă din însemnări după moartea lui,
de CONSTANTIN PRESVITERUL ANTIOHIEI); traducere din limba elenă,
ediția de Oxonia 1862; și VIAȚA ȘI ACTIVITATEA SF. CHRISOSTOM DE
THEODOSIE ATHANASIU, EPISCOPUL ROMANULUI; București, 1923;
Tipografia Cărților Bisericești; 395 pagini în 4^o. Lei 70.

Scrierile sf. Părinți au fost, în toate timpurile, un izvor nesecat de învățături înălțătoare și pline de mângâiere. Oricine le citește cu atenție rămâne impresionat de spiritul viu ce transpiră din ele. Cauza e simplă. Sf. Părinți au fost pe deplin pătrunși de adevărul divin de care s'au ocupat în scrierile lor și de aceea, au aflat întotdeauna accentele cele mai potrivite, cari pătrund până la inima omului. Vorba lor n'a fost meșteșugită pentru a ascunde înțelesul cel adevărat, ci sinceră ca și convingerile și sentimentele ce i-au animat.

Deaceea traducerea acestor comentarii ale marelui Hrisostom este o foarte prețioasă contribuție la îmbogățirea literaturii noastre teologice. Epistola către Ebrei, una dintre cele mai grele cărți ale Noului Testament, este explicată aici pe larg și pe înțelesul tuturor în 34 de omilii, cari formează un izvor nesecat pentru activitatea pastorală a clerului, deoarece marele teolog și neîntrecutul orator Ioan Gură de Aur nu se mărginește a clarifica numai adevărurile de credință pe care le desvoltă aci sf. Apostol Pavel, ci grupează, la subiectul omiliei, toată învățătura evangheliștilor și a celorlalți scriitori și sfinți părinți. La aceste comentarii traducătorul adaugă apoi o foarte detaliată și interesantă biografie a sf. Ioan Hrisostom, alcătuită după isvoare grecești.

Atragem, în deosebi, atenția preoților noștri asupra acestei valoroase scrieri. Opera sf. Hrisostom a fost un adevărat tezaur pentru oratorii tuturor timpurilor. Cuvântătorii bisericești s'au inspirat și se inspiră încă din ea. Deaceea socotim că toți cei cari sunt chemați să predice adevărul divin, trebuie să cunoască acest izvor al elocinței.



MELCHISEDEC, EPISCOPUL DE ROMAN :

EVANGHELIA SAU VIAȚA ȘI INVĂȚĂȚURA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS DUPRE CEI PATRU EVANGHELIȘTI

PUSĂ ÎN ȘIR CRONOLOGIC ȘI PARAFRAZATĂ.

București; 1909; Tipografia Cărților Bisericești;

274 pagini format mare. Lei 25.

Viața, faptele și minunile Mântuitorului sunt descrise în cele patru Sfinte Evanghelii. De aici creștinii iau cunoștință de ele. Este însă o greutate pentru creștinul mai puțin versat în știința teologică de a se orienta în căile Noului Testament. Niciunul dintre Sfinții Evangheliști nu expune în întregime faptele așa cum s'au succedat, adică în ordine cronologică, ci sau grupează faptele asemănătoare, sau supune ceea ce l-a impresinat pe el mai mult, sau caută să completeze pe ceilalți. Așa că, pentru a avea o idee completă despre personalitatea extraordinară, dumnezeiască a Mântuitorului, trebuie să citești toate cele patru Sfinte Evanghelii. Spre a se ușura înțelegerea credincioșilor, încă din cele mai vechi timpuri s'a simțit nevoia unei contopiri a celor patru Sfinte Evanghelii de către bărbați învățați ai Bisericii. Așa ne amintim de Tațian Asirianul, a cărui lucrare nu ni s'a păstrat, dar despre care știm după indicațiile ce ne dau unii scriitori cari au trăit în timpul sau aproape de timpul său, că avea tendințe eretice.

În limba noastră nu aveam nici o asemenea lucrare până la aceasta, alcătuită de Melchisedec, fost episcop de Roman, Ea umple un gol și dă posibilitatea credincioșilor să cunoască așa cum s'a desfășurat viața pământească a Mântuitorului, învățătura și minunile sale. Forma de expunere este liberă, în grai bătrânesc, iar parafrazările, deși câteodată cam lungi, sunt foarte binevenite. Tot așa explicările de cuvinte și locuri pe care credincioșii de rând nu au de unde să le știe. De aceea ar fi foarte bine ca preoții noștri să răspândească cât mai mult această carte printre enoriașii lor.



SCRISUL CREȘTIN

ISTORIA BISERICESCA

DE
SOZOMEN

TRADUSĂ ÎN ROMÂNESCE

DE
I. P. S. IOSIF GHEORGHIAN

MITROPOLIT PRIMAT AL ROMÂNIEI



BUCUREȘTI
TIPO-LITOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICESCI
1897

S O Z O M E N

**I S T O R I A
BISERICESCĂ**

Tradusă în românește de I. P. S.
IOSIF GHEORGHIAN, Mitropolit
primat al României; București,
1897; Tip. Cărilor Bisericești
384 pagini format mare. Lei 60.

Sozomen este unul dintre marii istorici greci creștini. A trăit în secolul al cincilea. Viața sa a fost fără șgomot, retrasă, dedicată studiilor și meditației. S'a scurs neobservată de contemporani. Din această cauză despre el avem foarte puține informații la scriitorii contemporani și la cei imediat după el. Încât noi n'am ști nimic, cum observă Cousin, în prefața traducerii sale franceze, în cece privește țara, familia, nașterea, educația și ocupația sa, dacă el n'ar fi avut grijă să ne lase câteva date în cea mai însemnată scriere a sa: Istoria Bisericească. S'a născut în Palestina în orașul Bethelia pe la anul 400. A căpătat o îngrijire aleasă și o vastă cultură profană și mai ales teologică. Se ocupă cu dreptul și artele frumoase, din care cauză era supranumit scolasticul. Dintre lucrările sale nu ni s'a păstrat decât Istoria Bisericească în nouă cărți. Ea începe cu anul 324, continuând pe Eusebiu și merge până la 423. E un istoric conștiincios și scrie cu măsură și simț critic. «Voiu spune lucrurile așa cum le-am văzut, zice el, sau le-am auzit dela cei ce le-au văzut și care s'au întâmplat în timpul meu sau cu puțin înainte. Cât pentru cele ce sunt mai vechi, m'am silit să aflu din cercetarea sinoadelor, a deciziilor și canoanelor ce s'au alcătuit la acele sinoade; din scrisorile ce s'au făcut de către împărați și de către episcopi, dintre care unele sunt păstrate cu îngrijire în palatele principilor sau prin biserici, iar altele se găsesc în posesiunea învățaților... Am crezut de a mea datorie să cercetez cu îngrijire toate aceste documente».

Iată dar pe scriitorul onest, prob, preocupat numai de dorința de a reda lucrurile așa cum au fost. Viața bisericească cu luptele și dezordinele provocate de arieni, disputele sinoadelor cari formulează adevărata credință, viața pioasă și monahismul, precum și evenimen-

SCRISUL CREȘTIN

tele politice care servesc de cadru celor religioase, toate sunt prezentate cu o măiestrie simplă, dar atrăgătoare.

De aceea traducerea acestei cărți constituie o îmbogățire reală a bibliotecii noastre teologice atât de săracă în lucrări originale și chiar în traduceri.

MĂRTURISIREA ORTODOXĂ

Tipărită în zilele Majestății Sale iubitorului de Hristos CAROL II, REGELE ROMÂNIEI, CU APROBAREA ȘI BINECUVÂNTAREA SFÂNTULUI SINOD AL SFINTEI BISERICI AUTOCEFALE ORTODOXE ROMÂNE; Ediția a III-a (după ediția I-a a sf. Sinod din 1899: București. Tipografia Cărților Bisericești, 184 pagini format mare. Lei 50.

Mărturisirea Ortodoxă, Catehismul acesta infailibil al credinții și al Bisericii noastre, poartă în frunte un fel de scrisoare pastorală dată în comun de membrii componenți ai Sf. nostru Sinod din 1899, unde se arată motivele pentru care se tipărește această carte «făcută de Mitropolitul Petru Movilă, fiu de Domn al Țării noastre». «Deci, toți cei ce voiesc a se lumina în privința cunoștinții despre Dumnezeu și a purtării celei bine plăcute lui Dumnezeu spre a ajunge la desăvârșire, — spune această pastorală, cetească această carte cu luare aminte, gândească mai adesea la cuprinsul ei, potrivească-și viața cu învățăturile din ea și vor avea mare nădejde de mântuirea lor».

Cartea aceasta a fost cercetată și întărită mai întâi în sinodul ținut la Iași în 1642 pe vremea prea piosului Domn al Moldovei, Vasile Lupu, și a fost primită întocmai de întreaga Biserică a Răsăritului. Deaceia, îndată după pastora la Sf. nostru Sinod, urmează o altă epistolă scrisă de către «Nectarie, cu mila lui Dumnezeu Patriarh al Sfintei cetăți Ierusalim și a toată Palestina», iar după ea epistola I. P. Sf. Arhiepiscop al Constantinopolei, Roma Nouă și Patriarh ecumenic, Partenie, unde se spune că amândouă au cercetat-o și au întărit-o cu aprobarea lor.

Mărturisirea ortodoxă de care facem aci pomenire, e o lucrare sistematică și completă, și de ea se pare că a ținut în deaproape seamă atât I. P. S. Mitropolit Filaret, alcătuitorul unui renumit «Catehism Ortodox», tipărit concomitent în rusește și în nemțește (la Berlin), cât și toți ceilalți compunători de asemenea «mărturisiri de credință ortodoxă».

Lucrarea aceasta epocală și de valoare permanentă, e împărțită în trei diviziuni după cele trei virtuți teologice cardinale: Credința, Nădejdea și Dragostea. Forma expunerii prin întrebări și răspunsuri e cea mai accesibilă tuturor credincioșilor deopotrivă: și celor instruiți și celor mai puțin instruiți.

Capitolul destinat *Credinții* cuprinde 126 întrebări și tot atâtea răspunsuri: clare, precise și în cea mai perfectă concordanță cu învățăturile Mântuitorului Iisus Hristos. Aici se analizează credința reli-

gioasă sub toate aspectele ei lăuntrice și exterioare, legătura ei cu celelalte virtuți, manifestările ei în sf. taine ale Bisericii, sistematizarea ei desăvârșită în Simbolul Credinței, etc.

Capitolul destinat *Nădejzii* cuprinde 63 întrebări cu tot atâtea răspunsuri. «Nădejdea este o adevărată îndrăznire către Dumnezeu dată în inima omului prin însuflare și luminare dela Dumnezeu», definește nădejdea această Mărturisire ortodoxă. Aici se arată ce este rugăciunea și în deosebi «rugăciunea domnească», Tatăl nostru. Tot aci sunt interpretate și Fericirile, fiindcă și ele țin tot de actul nădejzii.

Capitolul al treilea destinat *Iubirii* cuprinde 72 de întrebări și el se referă la dragostea de Dumnezeu și de aproapele, analizată sub toate înfățișările ei normative.

O mărturisire de credință e o sinteză a religiunii. *Mărturisirea de credință* a Mitropolitului Petru Movilă este însă o sinteză magistrală și pururi vie a confesiunii noastre ortodoxe.

NOTE

TOATE CĂRȚILE RECENSATE ÎN ACEST BULETIN SE POT PROCURA PERSONAL SAU PRIN POȘTĂ DELA TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI, BUCUREȘTI, V. STR. PRINCIPATELE-UNITE NR. 60; LIBRĂRIA PAVEL SURU, BUCUREȘTI, CALEA VICTORIEI NR. 108 ȘI DELA TOATE LIBRĂRIILE EPARHIALE DIN ȚARĂ.

GRUPAREA COMPUSĂ DIN: PR. DR. OLIMP N. CĂCIULĂ, DR. D. FECIORU, PREOT PARASCHIV ANGELESCU ȘI TEODOR N. MANOLACHE, EDITEAZĂ DE PUȚINĂ VREME, ÎN CONDIȚIUNI EXCELENTE, BIBLIOTECA „VIAȚA NOUĂ”.

AU APĂRUT PÂNĂ ACUM NUMERILE: 1. SF. GRIGORE AL NISEI, „FII DESĂVARȘIT”, TRADUCERE DIN GRECEȘTE DE PR. DR. OLIMP N. CĂCIULĂ; 2. SF. SOFRONIE AL IERUSALIMULUI, „VIAȚA CUVIOASEI MARIA EGIPTEANCA”, TRADUCERE DIN GRECEȘTE DE DR. D. FECIORU; 3. „PĂTIMIREA SFINTELOR MUCENIȚE PERPETUA ȘI FELICITAS”, TRADUCERE DIN LATINEȘTE DE PROF. IORGU STOIAN.

SUNT ÎN CURS DE APARIȚIE PATRU NUMERE NOI. COSTUL UNUI EXEMPLAR: 8 LEI. CORESPONDENȚA ȘI CERERILE SE ADRESEAZĂ: PR. DR. OL. CĂCIULĂ, DIRECTORUL SEMINARULUI NIFON, BUCUREȘTI, STR. 11 IUNIE 2.

a ei cu
temati-
atatea
nnezeu
nezeu»,
ată ce
nostru.
e actul

ri și el
ă subt
risirea
magis-

PRO-
TILOR
R. 60;
108 ȘI

Dr. D.
NOLA-
ENTE,

NISEI,
MP N.
OASEI
ECIO-
ITAS“,

OSTUL
ADRE-
IFON,

V. CRONICA INTERNĂ

Pagina

Preotul Victor N. Popescu, <i>Regele Țării și Biserica Ortodoxă; Ediția populară a Sfintei Scripturi; Pomenirea lui Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitriță Suceveanu și Ștefănașe Popescu; Biserica și lupta împotriva literaturii imorale; Profesorul I. Popescu Pasărea ajuns la pensie</i>	109—113
---	---------

VI. CRONICA EXTERNĂ

Profesor Teodor M. Popescu, Diacon Gh. I. Moiescu, G. Cronț, Velicu Dudu și Nicolae M. Nicolae. <i>Albania, Alexandria, Bulgaria, Cehoslovacia, China, Grecia, Ierusalim, Rusia Sovietică, Biserica rusă din streinătate</i>	114—128
--	---------

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la palatul Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București VI, cu mențiunea: pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*, sau pe adresa C. Diacon GHEORGHE I. MOIESCU redactorul revistei, Str. Ing. V. Cristescu 23, Parcul Călărași, București IV.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară :		In străinătate :	
Pe an	160 lei	Pe an	300 lei
Un număr	35 lei	Un număr	50 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația, se trimit pe adresa: CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*“.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD



Anul LV. Nr. 3 — 4

Martie-Aprilie 1937

BUCUREȘTI

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICULAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din București.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
C. Diacon GHEORGHE I. MOISESCU, redactor.
-

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
Preotul Dr. Olimp N. Căciulă, <i>Anatematismele Sf. Chiril al Alexandriei</i>	129—155
Const. R. Vasilescu, <i>Mănăstirea Gorgota</i>	156—174
Dimitrie G. Ionescu, <i>Seminarul din Buzău</i>	175—213

II. DOCUMENTE ȘI INSEMNĂRI

Diacon Dr. St. Lupșa, <i>Cum a ajuns Meletie Kovacs episcop</i>	214—220
---	---------

III. RECENZII

A. Kartășev, <i>Practica dreptului de apel la Patriarhii din Constantinopol</i> , Varșovia (Tip. Sinodală), 1936, 19 p. (Teodor M. Popescu)	221—226
---	---------

IV. NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>Lucrări cu caracter general</i>	227—228
<i>Teologia sistematică</i>	228—230
<i>Teologia practică</i>	231—236
<i>Teologia exegetică</i>	236—237
<i>Teologia istorică</i>	237—239

(G. Cronț, V. Dudu, Diac. Gh. I. Moiescu, N. M. Nicolae, S. Simionov, Em. Vasilescu).

di
la
titl
ci
lin
ră
tir

ca
Ne
pit
bui
„ăy
dev
voc
arm
del
în
val
des

șilo
s'a
stor
P.
în l
101
creș
pre
tino
tare
Mi

cele
în a
în
nos
col.
Dat
hie
vor

din
nest
gări
Fec

ANATEMATISMELE SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI

1. Invățăturile cele noi pe care patriarhul Nestorie, dimpreună cu acoliții lui, începuseră să le propoveduiască la Constantinopol, către sfârșitul anului 428, cu privire la titlul pe care Biserica creștină trebuia să-l dea sfintei Fecioare Maria¹, turburaseră cum nu se poate mai greu liniștea Bisericii constantinopolitane². Aceste învățăături se răspândiseră în toată Biserica creștină³, semănând pretutindeni aceeași turburare plină de desnădejde⁴.

1. In scrisoarea către papa Celestin, **Migne, P. L. vol. XLVIII, col. 176**, ca și în cea către Ioan al Antiohiei, **Mansi, Concil. ampliss. coll. vol. V, 572**, Nestorie arată că la venirea lui pe scaunul dela Constantinopol, ar fi găsit în capitala imperiului spiritele credincioșilor împărțite în ceea ce privește titlul care trebuia dat sfintei Fecioare. Astfel, unii voiau ca ea să fie numită „Θεοτόκος” iar alții „ἀνθρωποτόκος”. Pentru a mulțumi pe toți, el ar fi propus titlul „Χριστοτόκος”. Adevărul este însă cu totul altul. El nu a găsit discuția aceasta începută, ci a provocat-o prin sincelul său, preotul Anastase. Dealtfel titlul de „Χριστοτόκος” era în armonie desăvârșită cu întreaga învățătură hristologică a lui Nestorie, dobândită dela marele deschizător de drumuri greșite, Teodor al Mopsuestiei. După această învățătură, întruparea Cuvântului lui Dumnezeu se reducea la o simplă *unire morală* între cuvântul lui Dumnezeu și o persoană omenească. Vezi și **Hefele, Hist. des Conciles, Paris 1908, vol. II¹, pag. 239 nota 1 (Leclercq)**.

2. Cuvântarea preotului Anastase a produs consternare în sânul credincioșilor adunați la slujbă în biserica Sf. Sofii și prin ei în toată metropola. Nestorie s'a simțit obligat să intervină pentru a împăca spiritele. Cuvântările ținute de Nestorie între 429 și 430 se găsesc traduse în latinește de **Marius Mercator: Migne, P. L. vol. XLVIII, col. 699—862**. Ideile lui Nestorie n'au găsit susținător decât în Dorotei al Marcianopolului, care după sf. Chiril, **Mansi, op. cit., vol. IV, col. 1014**, ar fi fost cel dintâi care ar fi atacat titlul de „Θεοτόκος” cu care Biserica creștină onora pe sf. Fecioară. Impotriva lui Nestorie s'au ridicat: Proclu fost preot la Constantinopol și episcop al Cizicului, iar mai târziu patriarh al Constantinopolului și Eusebiu avocat în Constantinopol și apoi episcop al Dorileei. Cuvântarea lui Proclu se găsește în **Mansi, op. cit., vol. IV, col. 578 sq.** și în latinește **Migne, P. L. vol. XLVIII, col. 776 sq.**

3. La Alexandria, către începutul anului 429, sf. Chiril avea cunoștință de cele ce se întâmplau la Constantinopol, deaceia în scrisoarea pascală pe care o dă în acest an (ὁμιλία ιζ **Migne, P. G. vol. LXXVII, col. 768 sq.**) el caută să precizeze învățătura hristologică a Bisericii. La Roma, ideile lui Nestorie fuseseră făcute cunoscute de însuși Nestorie prin două scrisori succesive (**Migne, P. L. vol. XLVIII, col. 173, 178**) care, însă, nu primiseră nici un răspuns din partea papei Celestin. Datorită legăturilor de prietenie care-l apropiau de ierahii din Patriarhatul Antiohiei: Ioan patriarhul Antiohiei, Andrei al Samosatei și Teodorit al Cirului, ele vor fi fost tot atât de repede cunoscute și aici.

4. Nestorie căutase să-și răspândească ideile sale îndeosebi printre călugării din Egipt, cari din cauza mulțimii lor, puteau fi de un folos real pentru triumful nestorianismului. Numai că lucrurile nu au urmat cursul dorit de Nestorie. Călugării din Egipt, auzind că patriarhul Constantinopolului refuză să atribue sfintei Fecioare titlul de „Θεοτόκος” au fost cuprinși de o stare psihopatică din cele ma-

Credința tradițională a Bisericii creștine se găsea acum în primejdie până la temelii, căci învățăturile cele noi ale lui Nestorie nu priveau numai pe sfânta Fecioară, ca unele care voiau înlocuirea titlului ei, îndeobște recunoscut, de „Născătoare de Dumnezeu“, Θεοτόκος, cu cel de „Născătoare de Hristos“, Χριστοτόκος, propus de Nestorie, ci ele atacau în plin însăși învățătura hristologică a Bisericii creștine răsfrângând urmări grave asupra întregii învățături soteriologice a ei.

După Nestorie, sfânta Fecioară nu mai trebuia numită Θεοτόκος, deoarece „carnea nu poate să nască decât carne, iar Dumnezeu care este spirit pur n'a putut fi născut de o femeie, căci creatura n'a putut să nască pe creatorul“¹.

Negreșit că, dacă numind pe sfânta Fecioară „Născătoare de Dumnezeu“, ne-am închipui că *natura omenească și finită a ei a născut natura dumnezească și infinită a Fiului lui Dumnezeu*, care după cum se știe, este *născut mai 'nainte de veci din Tatăl*, atunci ar trebui să recunoaștem că toată dreptatea este de partea lui Nestorie, pentru că este cu neputință ca natura omenească să nască natura dumnezească și ca finitul să nască infinitul. Biserica creștină n'a susținut însă niciodată o asemenea absurditate. Deaceia, nici temelia argumentării lui Nestorie nu trebuie căutată aici.

Titlul de „Născătoare de Dumnezeu“ pe care Biserica creștină îl dă sfintei Fecioare, este o urmare firească a dogmei privitoare la *comunicarea proprietăților* în persoana Mântuitorului Iisus Hristos. Pe temeiul acestei dogme, Fiul lui Dumnezeu, cel născut mai 'nainte de veci din Tatăl, întrupându-se din sfânta Fecioară, a comunicat trupului omenesc celui luat din ea — și care în afară de păcat era întru totul asemănător celui al nostru —, din însăși clipa conceperii, toate proprietățile dumnezești, însușindu-și-le

îngrijorătoare. Pentru ridicarea moralului lor sf. Chiril le adresează epistola I (Migne, P. G. vol. LXXVII, col. 9—40) în care le vorbește despre sfânta Fecioară ca Născătoare de Dumnezeu „Θεοτόκος“, despre dumnezeirea Domnului Hristos și despre întruparea lui ca și despre unirea celor două naturi în persoana lui Hristos. Epistola aceasta ajungând la cunoștința lui Nestorie, îl face să aibă cele mai nestăpânite ieșiri față de colegul său dela Alexandria. Sf. Chiril, însă, începe discuțiunea direct cu Nestorie, adresându-i două scrisori: II și IV, Migne, P. G. LXXVII, col. 40—41 și 44—49; Mansi, vol. IV, col. 884—885; 888—892.

1. Cf. Hefele (Leclercq), *op. cit.* II¹, pag. 237, nota 5. Vezi și Migne, P. L. vol. XLVIII, col. 761.

totdeodată pe toate cele omenești. *Natura dumnezească* a Fiului lui Dumnezeu s'a unit astfel în pântecul sfintei Fecioare cu *natura omenească*, iar unirea aceasta, de și *desăvârșită*, a fost totuși *fără de amestecare*. Biserica creștină căutând să definească această ființare laolaltă a celor două naturi în persoana (ipostasa) Domnului Iisus Hristos, a numit-o *unire ipostatică*, ἕνωσις ὑποστατική, sau καθ' ὑπόστασιν. În consecință, Mântuitorul Iisus Hristos, născându-se din sfânta Fecioară, nu a fost nicidecum un simplu om purtător de Dumnezeu, θεοφόρος ἄνθρωπος, după modelul sfinților¹, ci a fost Dumnezeu adevărat și om adevărat, iar titlul de „Născătoare de Dumnezeu” cu care Biserica a cinstit întotdeauna pe sfânta Fecioară, este cât se poate de îndreptățit. Cuvântul lui Dumnezeu s'a născut din sfânta fecioara Maria, în același înțeles în care „a pățimit în trup”, „a fost răstignit în trup” și „a gustat în trup moartea”².

Invățăturile lui Nestorie despre întruparea Fiului lui Dumnezeu din sfânta Fecioară Maria, erau însă cu totul altele: „*Maria a născut omul în care Cuvântul s'a întrupat; ea a născut instrumentul mântuirii noastre. Cuvântul a luat trup într'un om muritor; dar el însuși n'a murit, ci a înviat pe acela în care s'a întrupat. Totuși Iisus este pentru mine Dumnezeu — zicea Nestorie —, pentru că el cuprinde pe Dumnezeu. Ador vasul, pentru cuprinsul lui; ador veștmântul pentru aceea ce acopere; ador în fine aceea ce-mi apare la suprafață, pentru Dumnezeu care este ascuns și pe care nu-l separ nicidecum de aceasta*”³.

A numi pe Iisus Hristos, cel născut din sfânta Fecioară „instrumentul mântuirii noastre”, sau a explica ra-

1. Expresiunea „θεοφόρος ἄνθρωπος” aplicată la Domnul Hristos, putea avea două sensuri: 1. acela de unire morală și de locuire accidentală a Cuvântului lui Dumnezeu în persoana omenească a Domnului Hristos; acesta era sensul pe care îl dădea Nestorie și împotriva căruia lupta din răspuneri sf. Chiril (Vezi: anatematizma V, **Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 120**) și 2. acela de unire intimă a întregii dumnezeiri a Cuvântului lui Dumnezeu cu omenirea; acesta era sensul pe care îl dădea Biserica creștină (Vezi combaterea anatematizmei V de Teodorit, **Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 420**; comp. și **Migne, P. G. vol. XXIX, col. 468** și **Migne, P. G. vol. XXXII, col. 969**). Pentru că prin accepțiunea a doua a acestei expresiuni să nu se strecoare însă rătăcirea lui Nestorie, sf. Chiril caută să îndepărteze cu desăvârșire expresiunea aceasta din învățătura hristologică a Bisericii creștine.

2. Vezi anatematizma XII a sf. Chiril, **Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 121**.

3. Cf. Hefele (Leclercq), *op. cit. II*¹, pag. 237 nota 5. Comp. și **Migne, P. L. XLVIII, col. 761 sq.**

portul care există între Cuvântul lui Dumnezeu și omul în care Cuvântul s'a întrupat, după raportul care există între un vas și conținutul lui, sau între un veștmânt și aceea ce acel veștmânt acopere, înseamnă — chiar atunci când nu separi câtuși de puțin aceste două noțiuni una de alta — a susține că între ele există o unire sau o legătură pe cât de *inseparabilă*, ca una care este reclamată de noțiunea unității persoanei lui Iisus Hristos, pe atât de *extrinsecă*. În asemenea condițiuni, însă, toată comunicarea dintre cele două naturi în Iisus Hristos nu se reduce decât la o comunicare de *autoritate* și de *putere* pe care natura dumnezească o face naturii omenești și numai în baza acestei comunicări cel dublu cu naturile trebuie adorat ca unul singur în ce privește vrednicia și cinstea¹.

Ființarea celor două naturi în Iisus Hristos era cu aceasta salvată; unitatea persoanei însă era cu totul compromisă. Nestorie înțelegea lucrurile tocmai pe dos de cum le înțelegea Biserica creștină. Pentru el, ceea ce forma unitatea persoanei în Hristos nu era personalitatea Cuvântului lui Dumnezeu, care în pântecel sfintei Fecioare a luat asupra-și natura omenească nepersonală, ci „absorbit de vederea concretă a unui om, el nu a putut să se ridice la abstracțiune, nu a putut să-și închipue natura omenească fără de personalitate și să creadă într'o unire a naturii omenești simple, cu o persoană dumnezească“². După Nestorie cele două naturi și-au avut ființa și personalitatea lor de sine stătătoare³, iar unirea lor în Hristos nu a fost decât rezultatul legăturii strânse dintre personalitățile celor două naturi, în măsura de a forma mai departe o singură *personalitate*, aceea a *unirii* și care nu mai era nici aceea a Cuvântului lui Dumnezeu și nici aceea a omului⁴.

Ne mai fiind vorba despre o unire ipostatică în Iisus Hristos și nici chiar despre o unire *ένωσις* în adevăratul

1. „Εν γάρ ἦν ἀμφοτέρων τὸ πρόσωπον ἀξία καὶ τιμὴ προσκυνούμενον παρὰ πάσης τῆς φύσεως“ Loofs, *Nestoriana*, Halle, 1905, pp. 196, 280, 281, 224, după Tixeront, *op. cit.* III, pag. 25.

2. Hefele, *op. cit.* II¹, pag. 247.

3. *Le Livre d'Héraclide de Damas*, editată în siriacă de P. Bedjan, Paris 1910 și tradusă în franțuzește de F. Nau, Paris 1910, pp. 187, 193, 273, cit. după Tixeront, *op. cit.*, III, p. 28.

4. *Idem*, pp. 132, 282, 127, 128, 146.

înțeles al cuvântului¹, ci numai despre o legătură, *συνάφεια*, a celor două naturi cu personalitățile lor deosebite, nu mai putea fi vorba nici de o comunicare efectivă a proprietăților între cele două naturi. Deaceea, cel ce s'a născut din sfânta Fecioară, nu a fost decât *un om în care Cuvântul lui Dumnezeu a locuit ca într'un templu*, nu a fost decât *vasul care a cuprins pe Dumnezeu*, nu a fost decât *veștmântul văzut, care a îmbrăcat pe Dumnezeu cel nevăzut*, nu a fost, în fine, decât *instrumentul prin care Cuvântul lui Dumnezeu a înfăptuit mântuirea noastră*.

Ca atare cel ce a suferit în timpul patimilor a fost omul, templul, vasul, veștmântul și instrumentul în care se găsea și de care se servea dumnezeirea Cuvântului, care a stat mai presus și în afară de orice pătimire: „*Pilat n'a ucis dumnezeirea, ci numai veștmântul dumnezeirii*”², „*Nu Dumnezeu este acela care a suferit, ci el era unit cu trupul care a fost răstignit pe cruce*”³. Tot pentru aceste motive sfânta Fecioară Maria nu a născut dumnezeirea, ci „*ea a născut un om, care din cauza unirii lui cu Fiul lui Dumnezeu, poate fi numit Fiul lui Dumnezeu*”⁴. Deaceea titlul cu care trebuie onorată nu trebuie să fie în nici un caz acela de Θεοτόκος, ci mai degrabă acela de Θεοδόχος⁵, sau și mai bine, acela de Χριστοτόκος, pe care dealtfel Nestorie îl și propunea mai cu tărie.

1. Nestorie evita cu multă abilitate termenul „ένωσις”, întrebuintând în schimbul lui termenul „συνάφεια”, care nu exprima decât *apropierea între două lucruri care continuau să rămână cu totul streine unul de altul*. Acest lucru îl observă foarte bine sf. Chiril, **Migne P. G. vol. LXXV, col. 85, 87**. În combaterea anatematisme III, Teodorit rămâne surprins că sf. Chiril îndepărtând termenul „συνάφεια”, al lui Nestorie, întrebuintează totuși termenul «σύννοδος» care nu ar însemna decât unul și același lucru: «τινι γάρ οὐκ εὐδηλον, ὡς συνάφεια καὶ σύννοδος οὐδενὶ διαφέρουσιν; ἤτε γὰρ σύννοδος τῶν κεχωρισμένων ἔστι σύννοδος, ἤτε συνάφεια τῶν διηρημένων συνάφεια· ὁ δὲ σοφώτατος τῶν λόγων τούτων πατήρ, ὡς ἐναντία τὰ σύμφωνα τέθεικεν» **Migne, P. G. vol. LXXVI col. 401**. Numai că sf. Chiril nu opune termenul „συνάφεια” termenului „σύννοδος”, ci expresiunea «συνάφεια κατὰ τὴν ἀξίαν» expresiunii „σύννοδος καθ'ένωσιν φυσικὴν”. Vezi apologia în favoarea anatematisme III, **Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 404-409**, comp. și **Hefele (Leclercq), op. cit. II¹, pag. 207 nota 1**.

2. „Non occidit Pilatus Deitatem sed Deitatis vestimentum”, **Migne, P. L. vol. XLVIII, col. 791**.

3. **Loofs, Nestoriana p. 252**, „Non est mortuus incarnatus Deus, sed illum in quo incarnatus est suscitavit”, cit. după **Tixeront, op. cit. III, p. 33**; comp. și **Migne, P. L. XLVIII col. 789-301**.

4. **Migne, P. L. XLVIII, col. 763**, cit. după **Hefele, op. cit., II¹, pag. 242**.

5. «Θεοδόχον dico, non Θεοτόκον, ὃ litteram non κ exprimi volens» **Loofs, Nestoriana, p. 276 cit. după Tixeront, op. cit. III, pag. 34**; comp. și **Migne P. L. XLVIII, col. 800**.

2. Invățăturile lui Nestorie care se depărtau astfel dela dreptarul credinței celei adevărate a Bisericii și-au găsit cel mai strașnic critic și cel mai înviersunat dușman în sf. Chiril patriarhul Alexandriei.

Plămădit din același aluat duhovnicesc prea ales, din care fusese plămădit și marele său înaintaș, sf. Atanasie, sf. Chiril se găsea înzestrat cu aceeași intuiție înaltă a adevărilor creștine și cu aceleași calități de mare apărător al lor și luptător neînfricat împotriva ereziei.

Până în toamna anului 430, când episcopii egipteni întruniți în sinod la Alexandria, iau cunoștință în chip oficial de rătăcirea patriarhului Nestorie de la Constantinopol și când tot în chip oficial sunt chemați să lupte împotriva rătăcirii acestuia, sf. Chiril al Alexandriei lucrase cu toată puterea pentru vădirea rătăcirii lui Nestorie și pentru aducerea lui din nou pe calea credinței celei drepte. El lucrase fie personal, fie în numele Bisericii în fruntea căreia se afla; lucrase însă totdeauna singur și totdeauna fără nici un rezultat. Minte luminată, dăruită cu o rară putere de pătrundere și cu un minunat dar de a expune limpede și pe înțelesul tuturor aceea ce gândește, sf. Chiril crezuse la început că va putea convinge pe împreună slujitorul său de la Constantinopol, că noutatea învățăturilor lui este streină de adevărul Bisericii creștine.

Nestorie însă nu era omul care să se lase convins, ci acela care voia cu orice preț să convingă pe alții. Mândru de sine, încrezător în cunoștințele sale teologice¹, pe care le dobândise de la marele magistru Teodor al Mopsuestiei, următor credincios al școalei antiohiene și ca atare vrăjmaș al celei alexandrine, urmaș al marelui Hrisostom pe scaunul de la Constantinopol și agreat al curții imperiale², Nestorie avea toate calitățile care trebuiau să-l facă

1. Știința teologică a lui Nestorie poate fi chestiune de controversă. *Lecercq* zice: „Le peu de science de Nestorius et le peu de précision de son langage expliquent l'hésitation persistante des théologiens sur le fond de sa doctrine“, cf. *Hefele, op. cit., II¹, pag. 243, nota 4*. Dar știința teologică a lui Nestorie nu este cunoscută decât în parte, din cauză că scrierile sale s'au păstrat numai în fragmente, în traduceri și în întrebuintările pe care le-au făcut cei cari l-au combătut, iar lipsa de precizie în limbaj cu privire la termenii «*πρόσωπον*», «*ὑπόστασις*» și «*φύσις*», este un defect de care a suferit nu numai el, ci toți contemporanii lui. Nici chiar sf. Chiril nu este scutit de lipsa de precizie cu privire la acești termeni. Nu se poate tăgădui, însă, că Nestorie a fost un foarte dibaci vorbitor.

2. Sf. Chiril căutase să deslipească pe împăratul Teodosie II de Nestorie. (Vezi: *Πρὸς τὸν εὐσεβέστον Βασιλέα Θεοδοσίον, Προσφωνητικὸς, Migne, P. G.*

sau ascultat, sau cel mai cumplit dușman. Bănuitor, el a privit întotdeauna pieziș graba cu care sf. Chiril a căutat să preîntâmpine învățăturile lui cele noi; ironic, el a socotit întotdeauna că nu are nevoie de sfaturile cu care sf. Chiril căuta să-l conducă din nou pe calea cea dreaptă¹.

Timpul care s'a scurs dela sfârșitul anului 428 și până în toamna anului 430, arătase zadarnice toate sforțările sf. Chiril de a readuce pe Nestorie în făgașul ortodoxiei. El contribuise însă foarte mult la lămurirea situației în vederea întâmplărilor care aveau să urmeze, căci prefăcuse pe cei doi ierarhi în doi potrivnici.

În asemenea condițiuni conflictul dintre ei nu mai putea rămâne prea mult în stare latentă, ci avea să răbufnească în curând. Și unul și altul se vor fi gândit la aceasta. Și, după cum Nestorie, la Constantinopol va fi căutat să-și adune pe lângă sine prieteni și cunoscuți pe buna credință și pe ajutorul cărora să se poată sprijini la nevoie, tot astfel va fi făcut și sf. Chiril la Alexandria. Acesta este de altfel și rostul întrunirii episcopilor egipteni în sinod, în toamna anului 430.

3. La deschiderea acestui sinod sf. Chiril avea de partea sa și Biserica romană, care în sinodul întrunit de papa Celestin la Roma, în vara anului 430, se ridicase împotriva învățăturilor celor noi ale lui Nestorie, afirmase unitatea desăvârșită de vederi, în ce privește învățătura hristologică, dintre Biserica romană, cea alexandrină și cea constantinopolitană, înaintea venirii lui Nestorie pe scaunul patriarhal și amenințase pe Nestorie cu condamnarea dacă nu va recunoaște rătăcirea învățăturilor lui și dacă va continua să le mai propoveduiască. În scrisorile pe care papa Celestin le trimite la 11 August 430 lui Nestorie, sf. Chiril al Alexandriei, clericilor și laicilor dela Constantinopol și lui Ioan al Antiochiei, el face cunoscute acestora hotărârile sinodului roman și deleagă chiar pe sf.

vol. LXXVI, col. 1133-1199). În același timp el scrisese și serei lui Teodosie, Pulheria (Vezi: Προσφωνητικὸς ταῖς εὐσεβεστάταις βασιλισσαῖς, *Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 1201-1336*). Teodosie îl muștră însă aspru printr'o scrisoare în care zice: *τινα εἶχε λόγον ἕτερα μὲν πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν εὐσεβεστάτην Αὐγούσταν Εὐδοκίαν τὴν ἐμὴν σύμβιον ἐπιστέλλειν, ἕτερα δὲ πρὸς τὴν ἐμὴν ἀδελφὴν τὴν εὐσεβεστάτην Αὐγούσταν Πουλχερίαν; εἰμὴ διχονεῖν ἡμᾶς ᾧθης ἢ διχονοῆσειν ἡλπίσας ἐκ τῶν τῆς σῆς θεοσεβείας γραμμάτων*" col. 1109.

1. Vezi *Migne, P. G. vol. LXXVII, cap. V, col. 40-57*.

Chiril să vegheze asupra lui Nestorie, care dacă în timp de zece zile de la primirea scrisorii de la Roma nu avea să se lepede de învățăturile lui greșite, era declarat „ab universalis Ecclesiae catholicae communione dejectum“¹.

Sinodul episcopilor egipteni luând act de starea de lucruri din Biserica creștină, la propunerea sf. Chiril, face o ultimă sfortare pentru îndreptarea lui Nestorie. Se elaborează o scrisoare sinodală, alcătuită de altfel tot de sf. Chiril, pe care o și trimite patriarhului de la Constantinopol². Scrisoarea aceasta, care în prima parte pune față 'n față rătăcirile lui Nestorie cu învățătura Bisericii, rezuma în partea a doua, toată această învățătură în 12 puncte de credință, a căror nerescunoaștere atrăgea după sine excluderea din sânul Bisericii ortodoxe.

4. Punctele acestea de credință, care au fost obiectivul asupra căruia s'au îndreptat cele mai vii atacuri, în toiul luptelor teologice ce au urmat, sunt așa zisele *anatematisme ale sf. Chiril al Alexandriei*³. Textul lor este acesta:

I. Dacă cineva nu mărturisește că Emanuel este cu adevărat Dumnezeu și că pentru aceasta sfânta Fecioară este Născătoare de Dumnezeu: căci a născut trupește⁴ pe Cuvântul cel din Dumnezeu Tatăl, care s'a făcut trup, să fie anatema⁵.

II. Dacă cineva nu mărturisește că Cuvântul cel din Dumnezeu Tatăl s'a unit cu trupul în chip ipostatic și că

1. Mansi, *op. cit.* vol. IV, col. 1035.

2. Mansi, *op. cit.* vol. IV, col. 1067-1081 și Migne, *P. G.* vol. LXXVII, *Epist.* XVII, col. 105-121.

3. Anatematisme sf. Chiril se găsesc în Migne, *P. G.* vol. LXXVI: a) în partea II-a a epistolei sinodului episcopilor egipteni către Nestorie (epist. XVII) col. 120-121. b) în 'Επίλυσις τῶν δώδεκα κεφαλαίων. col. 293-312. c) în 'Απολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους, la un loc cu opozițiunile lui Andrei al Samosatei, col. 315-386. și d) în 'Επιστολὴ πρὸς Εὐόπιον πρὸς τὴν πρὸ Θεοδώρητον κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων ἀντίρρῃσιν, la un loc cu opozițiunile lui Teodorit, col. 385-452. Vezi și Mansi, *op. cit.*, IV, col. 1081-1084.

4. Ținând seamă de faptul că cuvântul grecesc σὰρξ, care în românește înseamnă „carne“, a fost tradus de vechii traducători români prin „trup“ (καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο = și cuvântul trup s'a făcut, Ioan I, 14), am tradus și noi cuvintele σὰρξ și σαρκικῶς, din anatematisme sf. Chiril prin „trup“ și „trupește“ în loc de „carne“ și „carnal“.

5. I. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ διὰ τοῦτο Θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον· γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς σὰρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον· ἀνάθεμα ἔστω.

unul este Hristos, dimpreună cu trupul său, același adică Dumnezeu și om laolaltă: să fie anatema ¹.

III. Dacă cineva, în Hristos care este unul, împarte ipostasele după unire, legându-le între ele numai cu legătura cea după merit, adică după autoritate și putere, și nu cu găsirea laolaltă printr'o unire naturală: să fie anatema ².

IV. Dacă cineva atribue la două persoane sau ipostase expresiunile din evangheliile și scrierile apostolice, fie cele rostite de sfinți asupra lui Hristos, fie cele rostite de el însuși cu privire la sine și pe unele le leagă în chip deosebit de omul care se înțelege alături de Cuvântul cel din Dumnezeu Tatăl, iar pe altele, ca unele ce sunt vrednice de Dumnezeu, numai de Cuvântul cel din Dumnezeu Tatăl: să fie anatema ³.

V. Dacă cineva îndrăznește să spună că Hristos este un om purtător de Dumnezeu și nu că este Dumnezeu cu adevărat, ca Fiu unul și prin natură, întrucât Cuvântul s'a făcut trup și a fost părtași la fel cu noi sângelui și trupului: să fie anatema ⁴.

VI. Dacă cineva îndrăznește să spună că Cuvântul cel din Dumnezeu Tatăl este Dumnezeu și Stăpânul lui Hristos și nu mărturisește că el este Dumnezeu și om laolaltă, întrucât Cuvântul s'a făcut trup, după Scripturi: să fie anatema ⁵.

VII. Dacă cineva zice că Iisus este pus în mișcare întocmai ca un om de Cuvântul lui Dumnezeu și că bunăvoirea Unuia născut i-a fost adăogată ca unui altuia, care a existat lângă el: să fie anatema ⁶.

1. II. Εἰ τις οὐχ ὁμολογεῖ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἠνωσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, ἕνα τε εἶναι Χριστὸν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεὸν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον· ἀνάθεμα ἔστω.

2. III. Εἰ τις ἐπὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν, μόνῃ συνάπτων αὐτὰς συναφείᾳ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἡγουν αὐθεντίαν ἢ δυναστείαν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδῳ τῇ καθ' ἔνωσιν φυσικῆν· ἀνάθεμα ἔστω.

3. IV. Εἰ τις προσώποις δυοῖν, ἡγουν ὑποστάσει, τὰς τε ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς συγγράμμασι διανέμει φωνάς, ἢ ἐπὶ Χριστῷ παρὰ τῶν ἁγίων λεγόμενας, ἢ παρ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ, καὶ τὰς μὲν ὡς ἀνθρώπῳ παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον ἰδικῶς νοουμένῳ προσάπτει, τὰς δὲ ὡς θεοπρεπεῖς μόνῳ τῷ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγῳ· ἀνάθεμα ἔστω.

4. V. Εἰ τις τολμᾷ λέγειν θεοφόρον ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν, ὡς Υἱὸν ἕνα καὶ φύσει, καθ' ὃ γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος καὶ κεκοινωνήκε παραπλησίως ἡμῖν αἵματος καὶ σαρκὸς· ἀνάθεμα ἔστω.

5. VI. Εἰ τις τολμᾷ λέγειν Θεὸν ἢ Δεσπότην εἶναι τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπον, ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ Λόγου κατὰ τὰς Γραφάς· ἀνάθεμα ἔστω.

6. VII. Εἰ τις φησὶν, ὡς ἄνθρωπον ἐνηργῆσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς εὐδοξίαν περιῆφθαι, ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντα· ἀνάθεμα ἔστω.

VIII. Dacă cineva îndrăznește să spună că omul luat de Cuvântul lui Dumnezeu trebuie dimpreună adorat cu Dumnezeu Cuvântul și dimpreună preamărit și că el este dimpreună Dumnezeu ca ceva deosebit față de altceva deosebit (căci cuvântul „dimpreună“ adăogat, continu ne silește să înțelegem aceasta) și nu cinstește pe Emanuel cu o singură închinăciune și nici nu-i înalță o singură preamărire, întrucât Cuvântul s'a făcut trup: să fie anatema¹.

IX. Dacă cineva zice că unul Domn Iisus Hristos a fost preamărit de Duhul, folosindu-se de puterea lui ca de o putere streină și că de la el a luat puterea de a lucra împotriva duhurilor celor necurate și îndeplinirea minunilor între oameni, și nu zice dimpotrivă că și Duhul prin care a lucrat minunile este propriu lui: să fie anatema².

X. Sfânta Scriptură spune că Hristos s'a născut arhieru și apostol al mărturisirii noastre și că s'a adus pe sine pentru noi întru miros de bună mireasmă lui Dumnezeu și Tatălui. Deci, dacă cineva zice că arhieru și apostol al nostru nu s'a născut însuși Cuvântul cel din Dumnezeu, atunci când s'a făcut trup și om la fel cu noi, ci un altul, în afară de el și mai ales un om născut din femeie, sau dacă cineva zice că el a adus jertfă și pentru sine însuși, iar nu numai pentru noi, căci nu a avut nevoie de jertfă cel ce nu cunoștea păcatul: să fie anatema³.

XI. Dacă cineva nu mărturisește că trupul Domnului este făcător de viață și că el este propriu Cuvântului celui din Dumnezeu Tatăl, ci zice că este al altcuiva alături de el, unit la un loc cu el după merit, adică având numai o locuință dumnezească și nu că este făcător de viață,

1. VIII. Εἰ τις τολμᾷ λέγειν τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον συμπροσκυνεῖσθαι δεῖν τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ συνδοξάζεσθαι, καὶ συγχρηματίζειν Θεόν, ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ· τὸ γὰρ οὐκ αἰεὶ προστιθέμενον τοῦτο νοεῖν ἀναγκάζει καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μὴ προσκυνήσει τιμᾷ τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ μίαν αὐτῷ τὴν δοξολογίαν ἀναπέμψει, καθὼς γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος· ἀνάθεμα ἔστω.

2. IX. Εἰ τις φησί, τὸν ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δεδοξάσθαι παρὰ τοῦ Πνεύματος, ὡς ἄλλοτρίαν δυνάμει τῇ δι' αὐτοῦ χρώμενον, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντα τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι· κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων καὶ τὸ πληροῦν εἰς ἀνθρώπους τὰς θεοσημείας, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἴδιον αὐτοῦ τὸ Πνεῦμά φησι, δι' οὗ καὶ ἐνήργησε τὰς θεοσημείας· ἀνάθεμα ἔστω.

3. X. Ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν γεγεννηθῆναι Χριστὸν ἢ θεία λέγει Γραφή· προσκεκομικέναι δὲ ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς ὁσίαν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Εἰ τις τοίνυν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον ἡμῶν γεγεννηθῆναι φησιν οὐκ αὐτὸν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, ὅτε γέγονε σὰρξ καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ἰδικῶς ἄνθρωπον ἐκ γυναικός· ἢ εἰ τις λέγει ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσενεγκεῖν αὐτὸν τὴν προσφορὰν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὑπὲρ μόνων ἡμῶν· οὐ γὰρ ἂν ἐδεήθη προσφορᾶς ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν· ἀνάθεμα ἔστω.

după cum am zis, întrucât el a fost propriu Cuvântului, care are puterea de a face vii toate: să fie anatema¹.

XII. Dacă cineva nu mărturisește că Cuvântul lui Dumnezeu a pățimit în trup și că a fost răstignit în trup și că a gustat în trup moartea, fiind cel întâiu născut din morți, întrucât Dumnezeu este viață și de viață făcător: să fie anatema².

5. Scrisoarea papei Celestin dela 11 August 430 va fi însemnat pentru Nestorie, fără îndoială, o grea lovitură. Faptul că și episcopii din Răsărit, în frunte cu Ioan al Antiohiei, începuseră să se desolidarizeze de el³; va fi însemnat pentru marele ereziarh o lovitură și mai grea. Ar fi fost de așteptat ca anatematisme sfântului Chiril, în forma lapidară și severă în care erau redactate, să-l fi zguduit pe Nestorie până în adâncul sufletului, și să-l fi determinat la pocăință, făcându-l să renunțe la toate rătăcirile pe care le propoveduise, subscriind iarăși credința cea adevărată a Bisericii. Deasemenea să fi convins pe episcopii ortodocși, care se găsiseră până atunci în comuniune cu Nestorie, să rupă orice legătură cu el, în cazul când acesta ar fi persistat în învățăturile lui greșite. Lucrurile evoluiază însă tocmai în sens invers: Nestorie nu numai că nu face pocăință, ci se ridică împotriva celor 12 anatematisme ale sf. Chiril cu tot atâtea contra-anatematisme⁴, iar episcopii din

1. XI. Εἰ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα ζωοποιὸν εἶναι, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγου, ἀλλ'ὡς ἐτέρου τινὸς παρ'αὐτὸν, συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγγουν ὡς μόνην θεϊάν ἐνοίκησιν ἐσχηκότος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ζωοποιὸν, ὡς ἔφημεν, ἐτι γέγονεν ἴδια τοῦ Λόγου τοῦ τὰ πάντα ζωοποιεῖν ἰσχύοντος ἀνάθεμα ἔστω.

2. XII. Εἰ τις οὐχ ὁμολογεῖ, τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον παθόντα σαρκὶ καὶ ἐσταυρωμένον σαρκὶ, καὶ θανάτου γευσάμενον σαρκὶ, γεγονότα τε πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν, καθ' ὃ ζωὴ ἔστι, καὶ ζωοποιός, ὡς Θεός· ἀνάθεμα ἔστω.

3. In scrisoarea pe care Ioan al Antiohiei o scrie lui Nestorie, **Mansi**, *op. cit.* vol. IV, col. 1061—1068, el îl sfătuește cu multă stăruință să se supună hotărîrilor Bisericii romane și celei alexandriene, trimise în copie: „Παρακαλῶ σου τὴν διάθεσιν, ὅπως αὐτοῖς ἐντυχεῖν, ὥστε μὴτε παραχρῆν τινα κατὰ διάνοιαν ὑποστῆναι, ἀφ'ἧς πολλάκις φιλονεικίαι καὶ ἐνστάσεις ἐπιβλαβεῖς συμβαίνουσι· μὴτε μὴν καταφρονῆσαι τοῦ πράγματος . . . ἀλλ'ἐμμελῶς αὐτοῖς ἐντυχεῖν· παραλαβεῖν δὲ καὶ τινας τῶν ὁμοψύχων σοι πρὸς τὴν τῶν προκειμένων διάσκεψιν“.

4. Contra-anatematisme lui Nestorie se găsesc în **Mansi**, *op. cit.*, vol. IV, col. 1099; iar dacă sf. Chiril în anatematisme sale caută să prindă în douăsprezece formule de credință tot adevărul Bisericii creștine asupra întrupării Domnului, Nestorie combătând aceste anatematisme una câte una, întrunea în douăsprezece formule tot atâtea greșeli capitale. Ideea de a elabora aceste contra-anatematisme a fost fatală pentru Nestorie, căci, după cum observă **H. Leclercq**, dacă acțiunea oratorică îl făcea pe Nestorie să câștige adeseori succese înaintea ascultătorilor „il n'en était plus de même dès qu'il prenait la plume, l'éclat de sa

Răsărit, Andrei al Samosatei și Teodorit al Cirului, în frunte cu Ioan al Antiohiei, vechi prieteni și colegi de învățătură ai lui Nestorie, care în timpul din urmă se desfăcuseră de el, se solidarizează acum din nou cu el, văzând, dimpreună cu el, pretutindeni în anatematismele sf. Chiril numai *apolinarism*.

6. Pentru a putea avea o idee precisă de sensul anatematismelor sf. Chiril și a vedea întrucât acuzațiunile aduse de Nestorie, Ioan al Antiohiei, Andrei al Samosatei și Teodorit al Cirului, sunt îndreptățite, este nevoie să scoatem la iveală ideile dogmatice cuprinse în ele.

Din cercetarea amănunțită a celor 12 anatematisme rezultă că ideile dogmatice cuprinse în ele sunt următoarele:

Anatematisma I:

a) Cel ce s'a născut din sf. Fecioară (Emanuel) este Dumnezeu adevărat, căci

b) sf. Fecioară a născut trupește pe Cuvântul lui Dumnezeu, care s'a făcut trup; deci

c) sf. Fecioară este Născătoare de Dumnezeu.

Anatematisma II:

d) Cuvântul lui Dumnezeu s'a unit cu trupul în chip ipostatic (*καθ'ὀπόστασιν*), ca atare

e) Hristos și trupul lui sunt una: Dumnezeu și om, totdeodată.

Anatematisma III:

Unirea în Hristos fiind ceva efectiv:

f) ipostasele nu se pot împărți;

g) ele nu sunt legate numai printr'o legătură (*συνάφεια*) de merit, de autoritate, sau de putere, ci

h) ele se găsesc laolaltă printr'o unire naturală (*καθ' ἔνωσιν φυσικήν*).

Anatematisma IV:

i) În Hristos nu sunt nici două persoane, nici două ipostase; deaceea, tot ce se spune în evangheliile și în scrierile apostolice trebuie atribuit unuia și aceluiași Hristos, ca om și Dumnezeu.

parole n'était plus là pour couvrir la faiblesse de son argumentation" Hefele, *op. cit.* III, pag. 280, nota 1. Autenticitatea contra-anatematismelor lui Nestorie este tăgăduită de E. Schwartz. Vezi Tixeront, *op. cit.*, III, pag. 43, nota 3.

Anatematisma V:

j) Deși Hristos a avut trup și sânge la fel cu noi, el nu a fost θεοφόρος ἄνθρωπος, pentru că în el Cuvântul s'a făcut trup.

Anatematisma VI:

k) În Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu nu a fost Dumnezeu și Stăpânul lui Hristos, ci Cuvântul lui Dumnezeu făcându-se trup a fost Dumnezeu și om totdeauna.

Anatematisma VII:

l) Cuvântul lui Dumnezeu nu a lucrat prin Hristos ca printr'o altă persoană deosebită.

Anatematisma VIII:

m) Hristos nu este „dimpreună“ (σὺν) adorat, preamărit, sau Dumnezeu cu Cuvântul, ci este onorat cu o singură adorare și cu o singură preamărire.

Anatematisma IX:

n) Duhul, de la care a luat Hristos puterea de a face minuni nu a fost ceva străin lui, ci a fost Duhul lui propriu.

Anatematisma X:

o) Cuvântul lui Dumnezeu s'a născut ca arhiereu și apostol al nostru; ca atare el s'a adus jertfă lui Dumnezeu Tatăl și a făcut aceasta numai pentru noi, și nicidecum și pentru sine.

Anatematisma XI:

p) Trupul Domnului este făcător de viață nu pentru că ar fi luat puterea aceasta dela Cuvântul lui Dumnezeu, care ar fi locuit în el ca într'o casă, ci pentru că a fost trupul Cuvântului lui Dumnezeu.

Anatematisma XII:

r) Pentru că Cuvântul lui Dumnezeu întrupându-se a făcut trupul cel luat din sf. Fecioară trupul său propriu, el a pătimit în trup, a fost răstignit în trup și a gustat în trup moartea. Ca unul însă care este viață și făcător de viață, el s'a făcut întâiu născut din morți.

7. După cum se poate vedea din lămuririle pe care sf. Chiril le dă mai târziu anatematismelor sale¹, isvoarele de care s'a servit pentru elaborarea ideilor dogmatice din aceste anatematisme, au fost:

A) Expresiunile Sf. Scripturi referitoare, la întruparea Cuvântului lui Dumnezeu: a) οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται... „căci el nu ia asupra-și ceva din aceea ce este al îngerilor, ci ia asupra-și sămânța lui Abraam“ (Evrei II, 16)²; b) Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί... „Dumnezeu s'a arătat în trup“ (I. Tim. III, 16); c) καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο „și Cuvântul trup s'a făcut“ (Ioan, ev. I, 14); cum și alte expresiuni din sf. Scriptură, privitoare la lucrarea lui Hristos în lume și la adorarea care-i trebuie dată (Filip. II, 6,7, 10; Evrei I, 6; Luca I, 31; Rom. VI, 3 sq; Evrei III, 1; X, 14; Efes, V, 2) și

B) Simbolul sinodului ecumenic din Niceia, care privitor la întruparea Fiului lui Dumnezeu, spune: τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ „care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire s'a coborât și s'a întrupat, s'a făcut om, a pățimit și a înviat a treia zi...“.

Toate ideile dogmatice din anatematismele sf. Chiril se pot socoti, pe bună dreptate, concluziuni logice deduse din isvoarele mai sus arătate afară de cele dela punctele *d* și *h* (anatematisma II și III), care de și ortodoxe în felul cum le înțelegea sf. Chiril, însă în forma cum erau înfățișate, nu puteau decât să dea de bănuț teologiei secolului al V, dinaintea sinodului ecumenic din Efes. Intr'adevăr, sf. Chiril aducea aici în chip vădit înoviri în materie de formulare dogmatică, înfățișându-ne niște speculațiuni filosofice, care dacă puteau fi familiare lui și într'o măsură oarecare suportate de către cei de la Alexandria, erau totuși străine, atât la Constantinopol, cât și la Antiohia, unde, de îndată ce au fost cunoscute au provocat un grozav scandal. E vorba de expresiunile „σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνωθῆναι“ și „καθ' ἔνωσιν φυσικὴν“.

Ceea ce a hotărât pe sf. Chiril să se folosească de

1. Ἐπίλυσις τῶν δώδεκα κεφαλαίων, Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 293-312.
2. Sf. Scriptură, edițiunea Institutului Biblic, București 1936, traduce locul acesta, astfel: „Căci negreșit nu de îngeri are grijă, ci de seminția lui Abraam are grijă“.

expresiunile acestea în anatematisme sale, nu a fost nicidecum niscaiva înclinări vădite către apolinarism, după cum au crezut protivnicii lui, cu toată simpatia sa față de unele scrieri de nuanță apolinaristă¹, ci convingerea lui ne-strămutată că numai exprimându-se astfel putea înfățișa mai bine taina cea negrăită a ființării laolaltă a celor două naturi în Iisus. Astfel, în lămurirea anatematisme I, căutând să facă înțeleasă această ființare laolaltă a dumnezeirii și omenirii în Hristos, el pune câteva principii, care îndreptățesc îndeajuns expresiunea „σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἦνωσθαι“ din anatematisma II, dându-ne posibilitatea să avem o înțelegere dreaptă a ceea ce înțelegea el prin această expresiune. Intr'adevăr, el zice: „Cuvântul cel unul născut al Tatălui fiind Dumnezeu în ceea ce privește natura, a luat asupra-și sămânța lui Abraam, după cum spune fericitul Pavel și a fost părtași la fel ca și noi sângelui și trupului. Căci, el s'a născut trupește din sf. Fecioară și a fost om ca și noi, nu alunecând din a mai fi Dumnezeu, nicidecum; ci, fiind aceea ce era și rămânând în natura și mărirea Dumnezeirii. Noi zicem că el a fost om, nu suferind vreo schimbare în aceea ce nu era și nici vreo modificare, căci el este deapururi același, nesuportând a suferi nici măcar o umbră de schimbare. Deasemenea, noi nu zicem nici că a avut loc vreun amestec, vreo revărsare sau vreo confundare a ființei lui cu trupul, ci zicem că Cuvântul s'a unit cu trupul, care avea suflet rațional, iar aceasta s'a făcut mai presus de minte, în chip tainic și numai cum el însuși știe. Deci el a rămas Dumnezeu și în luarea asupra-și a trupului. Și este un singur Fiu al lui Dumnezeu și Tatăl, Domnul nostru Iisus Hristos: același și mai înainte de tot veacul și timpul, întrucât este înțeles ca Cuvânt și caracter al ipostasei lui, iar în timpurile din urmă făcându-se om în chip de economie pentru noi“².

Ei bine, unire ipostatică *ἔνωσις καθ' ὑπόστασιν* înseamnă tocmai această ființare laolaltă a dumnezeirii și a omenirii în Iisus Hristos, care este fără amestecare (*φυρμόν*), fără revărsare (*ἀνάχυσιν*) și fără confundare (*σύγκρασιν*) și care nu

1. Dintr'una din aceste scrieri, care circulau sub numele sf. Atanasie, împrumutate sf. Chiril expresiuna apolinaristă, «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σὰρκαωμένη», vezi Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 1212, expresiune dogmatică în jurul căreia au avut loc mari discuții teologice în disputa monofizită de mai târziu.

2. Migne, P. G. LXXVI, col. 296-297.

are la bază nici schimbarea (τροπήν) lui Dumnezeu în ceea ce nu era mai înainte și nici modificarea (ἀλλοίωσιν) lui.

Tot asemenea în apologia pe care o face în favoarea anatematismei II, care fusese combătută cu învierșunare de Teodorit al Cirului¹, explicând expresiunea καθ'ὕπoστασιν, zice: „Iată din nou, nobilul, căutând ca în flecăreală lui să găsească prilej în orișice la întâmplare împotriva noastră, aduce în discuție cuvântul καθ'ὕπoστασιν. El arată noutatea acestui cuvânt și susține că este ceva cu totul străin, neînțelegând că puterea cuvintelor punând înainte adevărul, împotriva născocirilor necugetaților eretici, caută să paralizeze tot ceea ce pare a sta împotriva. Astfel Nestorie, combătând pretutindeni nașterea trupească a Cuvântului lui Dumnezeu și căutând să ne pună înainte în chip înșelător numai o unire de merite — zicând că de Dumnezeu a fost legat un om, care a fost cinstit cu aceeași numire de Fiu — noi, luptând împotriva susținerilor lui, zicem, în chip necesar, că aici a avut loc o unire ipostatică (τήν καθ'ὕπoστασιν ἔνωσιν γενέσθαι φαμέν); cuvântul ipostatic (καθ'ὕπoστασιν) nearătând nimic altceva, decât numai că natura Cuvântului, adică ipostasa, (ἡ τοῦ Λόγου φύσις, ἡ γου ἡ ὑπόστασις), care este însuși Cuvântul, unit într'adevăr cu natura omenească, fără schimbare și fără confundare, după cum am zis de mai multe ori, Hristos se înțelege și este unul, același Dumnezeu și om“².

Expresiunea σαρκὶ ἡγῶσθαι καθ'ὕπoστασιν din anatematismă II, este în chip vădit o învoire pentru teologia secolului al V, dar este o învoire tehnică și lexicologică, iar nicidecum o învoire conceptuală³.

În ce privește expresiunea καθ'ἔνωσιν φυσικὴν din anatematismă III, asupra căreia nu s'a oprit decât foarte puțin cei ce au combătut anatematismele sf. Chiril, dar

1. „Περιττὴ τίνυν“, zice Teodorit „ἡ καθ'ὕπoστασιν ἔνωσις, ἣν ἀντι κρᾶσεως ἡμῖν, ὡς οἶμαι, προβάλλονται. Ἄρκει δὲ λέγειν τὴν ἔνωσιν, ἣτις καὶ τὰς φύσεων ιδιότητος δείκνυσι, καὶ τὸν ἕνα προσκυνεῖν διδάσκει Χριστόν“. Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 400.

2. Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 400—401.

3. Leclercq, arată că „unirea ipostatică“ mai fusese întrebuințată și de alți înaintași ai sf. Chiril pentru lămurirea tainei ființării laolaltă a celor două naturi în Hristos: Ipolit, Epifaniu și Atanase, Hefele, op. cit II¹, pag. 243, nota 4. Din exemplele pe care le aduce nu rezultă însă nicăiri expresiunea „σαρκὶ ἡγῶσθαι καθ'ὕπoστασιν“ așa cum a formulat-o și cum a întrebuințat-o sf. Chiril în expunerea învățăturii hristologice.

care a fost fatală pentru rătăcirea monofizită de mai târziu ea apare în înțelegerea sf. Chiril tot atât de nevinovată și de ortodoxă ca și cea dintâiu. Intr'adevăr, în lămurirea anatematismei III, sf. Chiril spune: „Scrutând cu deamănuntul taina iconomiei în trup a Celui unul născut, zicem că Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl s'a unit în chip extraordinar și tainic cu un trup sfânt, care a avut suflet rațional. Ca atare noi înțelegem un singur Fiu, cum dealtfel ceva asemănător se poate vedea și la noi înșine, unde cu toate că trupul este de altă natură decât sufletul, totuși amândouă se găsesc așezate laolaltă în aceeași viețuitoare. Unii își închipue însă că aceste lucruri nu stau astfel: ei fac deosebirea unui om aparte și zic că acesta a fost legat în chip deosebit de Cuvântul cel din Dumnezeu Tatăl, numai prin merit, adică prin autoritate și nu printr'o unire naturală (*καθ'ένωσιν φυσικῆν*), adică adevărată și după cum credem noi”¹. Pentru sf. Chiril, așa dar, *καθ'ένωσιν φυσικῆν*, nu înseamnă nici mai mult nici mai puțin decât o *unire adevărată*. El întrebuițează expresiunea aceasta prin analogie cu Pavel (Efes. II, 3), întrucât continuând, zice: „Dealtfel și sf. Scriptură zice într'un loc astfel: «și eram dela natură copiii mâniei, ca și ceilalți», luând astfel cuvântul *de la natură* în accepțiunea de *cu adevărat*”.

Expresiunea *καθ'ένωσιν φυσικῆν* din anatematisma III era și ea o înnoire în materie de formulare dogmatică. Sensul ei adânc însă și urmările pe care le putea avea pentru învățătura hristologică a Bisericii, scăpau din vedere teologiei sec. V. Sf. Chiril ca și contemporanii săi de altfel, confunda termenul natură *φύσις* cu cel de ipostasă *ὕποστασις*, întrebuițându-i fără nici o deosebire pentru determinarea ființei concrete, cu proprietățile și facultățile ei ființiale. Numai termenul persoană *πρόσωπον* arăta pe individul complet și independent. Astfel, pentru sf. Chiril, Cuvântul lui Dumnezeu, mai înainte de întrupare, era în același timp o persoană *πρόσωπον*, o natură *φύσις* și o ipostasă *ὕποστασις*², iar între învățătura lui și cea dela Antiohia, din punctul acesta de vedere, nu exista nici cea mai mică deosebire. Numai sinodul ecumenic din Calcedon (451) iden-

1. Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 300.

2. Tixeront, op. cit. III, pag. 67.

tifică termenul *ipostasă* cu cel de *persoană*, trăgând între acești doi termeni și termenul *natură*, limita despărțitoare pe care o mărturisește și teologia de astăzi¹.

8. Dacă isvoarele de care s'a folosit sf. Chiril pentru elaborarea ideilor dogmatice din anatematismele sale sunt cele arătate mai sus și dacă interpretarea dată de el însuși expresiunilor mai întunecate din aceste anatematisme nu lasă să se întrezărească nici cea mai mică învățătură greșită, cărui fapt se datorește revolta ce a cuprins pe episcopii din Răsărit de îndată ce au luat cunoștință de anatematismele sf. Chiril și cum se face că episcopii Andrei al Samosatei și Teodorit al Cirului combat punct cu punct anatematismele sf. Chiril, găsind pretutindeni numai învățături greșite?

Din compararea ideilor dogmatice din anatematismele sf. Chiril cu cele înfățișate de episcopii Andrei al Samosatei și Teodorit al Cirului în combaterea acestor anatematisme, reiese că între învățătura hristologică de la Alexandria și cea de la Antiohia nu existau niscaiva deosebiri de fond, ci numai de formă. Astfel și deoparte și de cealaltă se susținea deopotrivă: unitatea lui Hristos, că Hristos nu este un om asemănător cu dreptii sau cu profeții; că el este Dumnezeu și om laolaltă; că unirea dumnezeirii și omenirii în Hristos este tainică și nespusă, reală, intimă și indisolubilă; că unirea s'a realizat în momentul conceperii în pântecul sf. Fecioare; că sf. Fecioară este *θεοτόκος*, iar nu *ἀνθρωποτόκος* ca celelalte mame; că nu este îngăduit să vorbim de o separare în doi fii sau domni și nici să deosebim pe unul de celălalt, cu alte cuvinte pe Cuvântul lui Dumnezeu de fiul Mariei; că oricât de intimă și de reală ar fi unirea din Hristos, ea este fără amestecare, fără confundare și fără vreo modificare a naturii dumnezeiești în cea omenească și finită; că, cu toată unirea intimă, care este între cele două naturi în Hristos, dumnezeirea și omenirea rămân mai departe distincte, fiecare cu toate elementele ei esențiale și cu toate proprietățile ei; că Cuvântul a rămas așa cum a fost mai înainte de întru-

1. După W. A. Wigram, *An introduction to the history of the Assyrian Church, London 1910, pag. 226, 278*, citat de Tixeront. *op cit.*, III, pag. 56 nota 2, termenii aceștia nu devin ficși și absoluți decât începând cu anul 612.

pare, adică împreună vecinic cu Tatăl și cu sf. Duh, întrucât el este neschimbat; că omenirea în Hristos este desăvârșită și consubstanțială cu a noastră; că el nu a avut un corp închipuit și nici unul coborât din cer, ci unul născut din femeie; că trupul lui nu a fost fără suflet rațional, cum susținea Apolinarie; că în virtutea unirii celor două naturii în Hristos, el a făcut trupul cel luat din sf. Fecioară, trupul său propriu împrăștiindu-și tot ce aparține acestui trup; că dând pentru mântuirea noastră, propriul său trup, el este cu adevărat Răscumpărătorul nostru și victima noastră de ispășire; că trupul său făcând una cu Cuvântul lui Dumnezeu are dreptul la aceeași adorare din partea noastră; că fiind trupul Cuvântului celui făcător de viață el are puterea de a da viață și în fine că tot ceea ce se spune în sf. Scriptură fie despre dumnezeirea lui Hristos fie despre omenirea lui, se raportează la un singur și unic Iisus Hristos, Dumnezeu și om totdeauna¹.

Forma în care erau susținute învățăturile acestea de sf. Chiril se deosebea însă cu totul de forma în care erau susținute de episcopii Răsăritului. Astfel, pe când în anatematizarea I sf. Chiril lua ca bază expresiunea din Ioan ev. I, 14, în combaterea acestei anatematisme, Teodorit al Cirului lua ca bază expresiunea din Evrei II, 16. Pentru sf. Chiril, sfânta Fecioară „a născut trupește pe Cuvântul cel din Dumnezeu Tatăl, care s'a făcut trup“. Pentru Teodorit al Cirului, verbul „*a face*“ având sensul de „*a transforma*“, iar Cuvântul lui Dumnezeu fiind „*neschimbat și nemodificat*“, el „nu s'a făcut trup, ci a luat asupra-și un trup viu și rațional“. El „și-a format un templu în pântecele Fecioarei, fiind împreună cu cel ce s'a format în ea și care s'a născut din ea“. Din cauza aceasta, zice Teodorit, numim pe acea sfântă Fecioară Născătoare de Dumnezeu, „nu pentru că ea a născut pe Dumnezeu cu natura, ci pentru că a născut pe omul, care era unit cu Dumnezeu, care l-a format pe el“². Dar sf. Chiril nu a susținut ni-

1. Vezi J. Mahé, *Les anathématises de saint Cyrille d'Alexandrie et les évêques orientaux du patriarcat d'Antioche*, în *Revue d'hist. ecclés.*, 1906, vol. VII. Autorul găsește deasemeni că „les deux christologies en présence, celle d'Antioche et celle d'Alexandrie, malgré des différences très notables... sont en somme l'une et l'autre parfaitement orthodoxes“ pag. 507. Pentru ilustrarea acestei afirmațiuni el pune pe două coloane numeroase citații din sf. Chiril și din Andrei al Samosatei și Teodorit al Cirului, pag. 525—535.

2. Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 392-393.

ciodată că Cuvântul lui Dumnezeu s'a făcut trup „*schimbându-se*“ sau „*modificându-se*“ și nici că sfânta Fecioară a născut pe Dumnezeu cu natura.

În anatematismă IV, sf. Chiril subliniază cum nu se poate mai bine *comunicarea proprietăților* în Domnul Hristos prin atribuirea spuselor scripturistice unuia și aceluiași Hristos ca Dumnezeu și om. Teodorit al Cirului, *atribuind spusele scripturistice tot unuia și aceluiași Hristos*, ca Dumnezeu și om, în combaterea acestei anatematisme găsește că ar fi necugetat să se susțină comunicarea proprietăților în Iisus Hristos, întrucât aceasta ar da avânt rățăcirilor lui Arie și Eunomie. Astfel zice: „Să spună deci, învățătorul cel subtil al dumnezeeștilor dogme, cum ar putea să vădească blasfemia ereticilor, celor cari atribue Cuvântului lui Dumnezeu cele spuse în chip umilit și potrivit chipului celui de serv? Căci aceștia făcând astfel, învață lucruri mărunte despre Fiul lui Dumnezeu și spun că el este o creatură, un lucru făcut, un serv și ceva din neființă“. Deaceia „cele ce sunt spuse și săvârșite în chip vrednic de Dumnezeu, — zice Teodorit — să le atribuim Cuvântului lui Dumnezeu, iar cele ce sunt spuse și săvârșite în chip umilit, să le atribuim chipului celui de serv, pentru ca să nu ne arătăm bolnavi de blasfemia lui Arie și a lui Eunomie“¹.

În anatematismă V, sf. Chiril anatematiza pe oricine „îndrăznește să spună că Hristos este un *om purtător de Dumnezeu* și nu că este Dumnezeu adevărat“. În combaterea acestei anatematisme, Teodorit găsea că expresiunea *om purtător de Dumnezeu* „*θεοφόρος άνθρωπος*“ aplicată la Hristos nu este streină de învățătura Bisericii². Este însă limpede că Teodorit nu înțelegea nicidecum expresiunea aceasta în sensul lui Nestorie, căci zice: „noi îl numim om purtător de Dumnezeu, nu ca pe unul care a primit un oarecare har dumnezeesc parțial, ci ca pe unul care are unită cu el toată Dumnezeirea Fiului“³, cu alte cuvinte tocmai aceea ce voia și sf. Chiril prin anatematismă V.

În anatematismă VI, sf. Chiril se ridică împotriva celor ce susțineau că Cuvântul lui Dumnezeu este Dumnezeul

1. Migne, vol. LXXVI, col. 409-413.

2. El aduce două mărturii din sf. Vasile cel Mare: Migne, P.G. vol. XXIX, col. 468 și Migne, P. G. vol. XXXII. 969

3. Migne, P. G. vol. LXXVI, col. 420.

și Stăpânul lui Hristos. Continuând pe tema atât de plăcută lui, Teodorit nu face altceva decât să spună aceleași lucruri: „Fericitul Pavel numește aceea ce a fost luat de Cuvântul lui Dumnezeu, chip de serv. Fiindcă însă luarea a fost mai înainte de unire, iar fericitul Pavel vorbind despre unire a numit chip de serv natura cea luată de Cuvântul, după ce s'a făcut unirea nu mai poate avea loc numirea de serv“¹.

În anatematisma VII, sf. Chiril condamnă rătăcirea celor cari susțineau că Hristos a fost numai un instrument al Cuvântului lui Dumnezeu. În combaterea acestei anatematisme, Teodorit nu numai că nu răstoarnă afirmațiunea sf. Chiril, dar ne dă totdeodată o idee cât se poate de clară despre *comunicarea proprietăților* în Iisus Hristos: „căci dacă de la natură fiind muritor (e vorba de chipul de serv luat de Domnul) el a devenit nemuritor din cauza unirii cu Dumnezeu Cuvântul, atunci însemnează că el (chipul de serv) a luat ceea ce n'a avut. Dacă însă a luat ceea ce n'a avut și dacă a fost preamărit, atunci el a fost preamărit de Acela care i-a dat lui aceasta“².

În combaterea anatematisme VIII, Teodorit nu spune, deasemenea, nici mai mult, nici mai puțin decât spune sf. Chiril în această anatematismă; spune însă cu cuvinte deosebite: „După cum am spus adesea, noi dăm o singură preamărire Stăpânului Hristos și mărturisim că el a fost totdeodată Dumnezeu și om, căci acest lucru ne-a învățat cuvântul unire. Nu încetăm, însă, de a arăta proprietățile naturilor: căci nici Dumnezeu Cuvântul nu a primit schimbarea în trup și nici omul nu a pierdut ceea ce era mai înainte, transformându-se în natura lui Dumnezeu. Deci, noi ne închinăm Stăpânului Hristos atribuind fiecărei naturi cele ce sunt ale ei“³.

În anatematisma IX, sf. Chiril stăruind asupra urmărilor unirii ipostactice, mărturisea că lucrarea săvârșită de Domnul Hristos în lume, nu a fost săvârșită cu vre-o putere streină, fiindcă Duhul, prin care Hristos a lucrat minunile, a fost Duhul său propriu. În combaterea acestei anatematisme, Teodorit aducând cu o ușurință demnă de toată lauda mai

1. Migne, vol. LXXVI, col. 421.

2. Col. 425.

3. Col. 428-429.

multe locuri din sf. Scriptură, își închipue că sf. Chiril prin această anatematismă se ridică împotriva tuturor vestitorilor adevărului cari au fost mai înainte: împotriva evangheliștilor, apostolilor și chiar a arhanghelului Gavriil. Și, să fie oare altceva decât numai o pornire pătimășe, destul de explicabilă în împrejurarea de față, atunci când Teodorit grăește: „dar cercetătorul subtil al dumnezeieștilor dogme nu a anatematizat numai pe arhanghelul Gavriil, ci a întins blasfemia lui chiar și asupra Mântuitorului tuturor“¹. Dealtfel învățătura pe care o înfățișează Teodorit în combaterea acestei anatematisme, în esență este ca și a sf. Chiril: puterea Celui Prea înalt (Sf. Duh) a umbrit pântecul sf. Fecioare și a format acolo nu pe Dumnezeu Cuvântul, care este de o ființă și împreună vecinic cu Tatăl, ci natura omenească luată de el, în zilele din urmă. Duhul este propriu Fiului, ca unul care este de aceeași natură cu Fiul și ca unul care porcede din Tatăl, iar nu ca unul care este din Fiul și care își are existența prin Fiul.

Mai deosebit s'ar părea că stau lucrurile cu anatematismul X. Aici, sf. Chiril înfățișând urmările soteriologice care decurg, în chip firesc, din învățătura hristologică a Bisericii, arată că Hristos, ca Dumnezeu și om totdeodată, este arhiereul nostru, care s'a adus pe sine jertfă pentru noi și numai pentru noi, pentru că noi aveam nevoie de răscumpărare. În combaterea acestei anatematisme, Teodorit, întemeindu-se pe epistola către Evrei, susține că arhiereul al nostru nu a fost Cuvântul lui Dumnezeu, ci natura omenească pe care a luat-o Hristos și pe care el a ridicat-o „mai presus de toți arhierii“. Cu acestea Teodorit, consecvent felului său de a vedea lucrurile, căuta să atribue și aici fiecăreia dintre cele două naturi din Domnul Hristos, aceea ce este propriu ei. Către aceasta îl îndreptătea cele spuse de sf. apostol Pavel în epistola către Evrei cap. V, vers 1-10, unde marele apostol al neamurilor căuta să înfățișeze pe Hristos ca arhiereu. Astfel sf. apostol Pavel zice: 1. *Intr'adevăr orice arhiereu, fiind luat dintre oameni, este pus pentru oameni, în cele ce-l privesc pe Dumnezeu, ca să aducă daruri și jertfe pentru păcate;* 2. *El poate să fie îngăduitor cu cei neștiutori și rătăciți*

1. Migne, vol. LXXVI, col. 429-432.

de vreme ce și el este împresurat de slăbiciuni. 3. Din această pricină datcă este, precum pentru popor, așa și pentru sine să jertfească pentru păcate 4. Și nimeni nu-și ia sieși cinstea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu, după cum și Aaron. 5. Așa și Hristos, nu s'a preamărit pe sine însuși, ca să se facă arhiereu dar cel ce a grăit către el: Fiul meu ești tu, eu astăzi te-am născut 6. Precum zice și în alt loc: Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melhisedec. 7. În zilele trupului său, el a adus cu strigăt tare și cu lacrimi, cereri și rugăciuni, către cel ce putea să-l mântuiască de moarte și auzit a fost pentru buna sa cucernicie. 8. Și, cu toate că era fiu, a învățat ascultarea din cele ce a pătimit. 9. Și făcându-se desăvârșit, s'a făcut tuturor celor ce-l ascultă pricină de mântuire vecinică. 10. Iar de Dumnezeu a fost numit: arhiereu după rânduiala lui Melhisedec. În pasagiul acesta sf. apostol Pavel se referă în chip lămurit la natura omenească din Domnul Hristos. Dar Teodorit mergea prea departe cu interpretarea celor spuse de sf. apostol Pavel¹. Deaceea, în apologia pe care o face în favoarea acestei anatematisme, sf. Chiril arătând cât de neîntemeiate sunt acuzațiunile pe care i le aducea Teodorit, zice: Hristos „fiind Dumnezeu cu natura și Fiu al lui Dumnezeu și Tatălui s'a făcut om și s'a născut trupește din sămânța lui David, îmbrăcând măsura cuvenită unui serv, adică omenescul, el care era în forma lui Dumnezeu și Tatălui, el, prin care totul s'a făcut, în care totul este, creatorul tuturor. Făcându-se însă om, el nu se rușinează de măsura omenirii; căci el, care nu a socotit ceva demn de dispreț a se face om ca noi, în ce chip ar renunța la cele prin care s'ar putea cunoaște că s'a făcut pentru noi, cu adevărat, ca noi?“ ... „Dacă însă ar zice cineva că este un lucru mărunț pentru Dumnezeu Cuvântul și întru totul nedemn, a plânge, a se teme de moarte, a refuza paharul și a fi uns ca preot, atunci așa zice și eu — spune sf. Chiril —, că într'adevăr asemenea lucruri sunt nedemne de natura cea dumnezeiască, și mai presus de toate. În acestea însă, noi am văzut sărăcia pe care el a suportat-o de bună voie pentru noi“. Deaceea, continuă sf. Chiril „dacă și se pare că umilința cea provenită din deșertare

1. Migne, vol. LXXIV, col. 436.

este ceva cu neputință, minunează-te mai mult de iubirea Fiului față de noi; căci, ceeace tu zici că este ceva mărunț, aceea el a făcut voință a lui pentru tine: a plâns omenește, ca să facă să înceteze lacrămile tale; s'a temut, lăsându-se în chip de iconomie în voia trupului și a suferit cele ce erau proprii acestuia, pentruca să ne facă pe noi să avem îndrăsneală; a refuzat paharul, pentruca să vorbească crucea împotriva nelegiuirii Iudeilor; a fost slab omenește, pentruca să arate că ascultarea Tatălui se îndreaptă statornic și către rugăciunile tale; a dormitat, pentruca tu să înveți să nu dormitezi în ispite, ci dimpotrivă să te dedai la rugăciuni îndelungate..." și a făcut toate acestea „pentruca să se creadă că el a fost și om cu adevărat, cu toate că a rămas aceea ce a fost, adică Dumnezeu". Deci, el a fost „arhiereul cel din sămânța lui David, având în el, cu alte cuvinte, unit pe Cuvântul cel din Dumnezeu și încă unit laolaltă în chip nedespărțit". Căci, întreabă sf. Chiril pe Teodorit: „cum zici atunci, că Cuvântul cel din Dumnezeu, s'a unit cu sămânța lui David, dacă ai atribuit preoția numai celui din sămânța lui David? Căci, dacă unirea este adevărată, atunci înseamnă că nu mai sunt doi, ci se înțelege că Hristos este unul și singur, din amândoi"¹. Explicațiunile date de sf. Chiril în apologia pe care o face în favoarea anatematismei X, sunt suficiente pentru a arăta fundamentul dogmatic al acestei anatematisme cât se poate de solid și de curat din punct de vedere ortodox.

Anatematismă XI este combătută de Teodorit numai cu sofisme, la baza cărora stau idei cu totul streine hristologiei sf. Chiril. Teodorit, găsește aici, că sf. Chiril atribue Domnului Hristos un trup neînsuflețit, ceeace este cu totul neadevărat, dacă ținem seamă de explicarea pe care o dă sf. Chiril anatematismei I². În afară de aceasta, învățătura lui Teodorit este la fel cu a sf. Chiril: „Noi zicem că trupul însuflețit și rațional al Domnului este făcător de viață, din cauza dumnezeirii celei făcătoare de viață, care este unită cu el"³.

În ceeace privește anatematismă XII, învățătura lui

1. Migne vol. LXXVI col. 441-445.

2. Col. 297.

3. Col. 448.

Teodorit corespunde întru totul celei a sf. Chiril. Numai că Teodorit accentuează îndeosebi — și credem că face aceasta fără a contraveni cu ceva învățaturii Bisericii — rolul pe care l-a avut omenirea din Hristos în opera răscumpărătoare. Astfel, el zice: „Pătimirile sunt proprii celui care este supus pătimirii. Căci ceea ce este fără pătimire este mai presus de pătimire. Deci, cel care a pătimit a fost forma de serv, cu care se găsea, negreșit, laolaltă forma lui Dumnezeu, care i-a îngăduit să pătimească pentru mântuirea ce s'a făcut oamenilor din pătimiri și care și-a făcut pătimirile proprii lui, din cauza unirii. Deci, nu Hristos pătimind, ci omul luat dintre noi de Dumnezeu”¹.

9. Anatematisme sf. Chiril crestează pe trunchiul dogmei ortodoxe o epocă nouă. Dacă ele au provocat din însăși clipa în care au fost cunoscute împotriviri și discuțiuni aprinse, dacă ele au tulburat spiritele înainte stătătorilor Bisericii creștine din Răsărit și i-au silit să se prindă într'o luptă din cele mai aprige, în toiul căreia n'au lipsit bănuielile, răstălmăcirile și nici pornirile pătimeșe, aceasta s'a întâmplat, pe deoparte din cauză că ele loviau în plin erezia lui Nestorie, care nu numai că nu înțelegea să renunțe la învățăturile lui rătăcite, ci lupta din răspuțeri pentru triumful acestor rătăcirii, iar pe de altă parte din cauza zelului episcopilor Răsăritului de a păstra cât mai curată învățătura ortodoxă tradițională.

Sf. Chiril al Alexandriei, în cele 12 anatematisme, trecea în formule de credință, scurte și precise, învățătura hristologică a Bisericii creștine. El creia totdeodată și termeni noi în expunerea acestei învățături. Dar, dacă în lupta de idei desfășurată în jurul acestor 12 anatematisme geniul marelui ierarh de la Alexandria ne umple de admirație, tot în această luptă, atitudinea dârză a episcopilor din Răsărit ne dă să învățăm, că orice interpretare nouă și orice formă nouă de exprimare a adevărilor dogmatice ale Bisericii creștine, trebuie privită cu cea mai mare rezervă de către creștinul conștient; trebuie cercetată cu cea mai mare atenție și trebuie — atâta vreme cât ea nu capătă pecetea consensului unanim al Bisericii —, privită ca o adevărată primejdie².

Preotul Dr. Olimp N. Căciulă

1. Col. 449.

2. Articolul de mai sus se va tipări și în extras. Extrasul va fi însoțit de

R é s u m é

LES ANATHEMATISMES DE SAINT CYRILLE D'ALEXANDRIE

Quand Nestorius s'éleva vers la fin de l'année 428 contre le titre de Mère de Dieu, que l'Eglise attribuait d'un commun accord à la sainte Vierge, il ne faisait que de donner un nouveau essor à la dispute théologique autour du dogme christologique, et de troubler profondément la paix de l'Eglise.

Le titre de Mère de Dieu était une conséquence logique du dogme de la communion des idiomes en Jésus Christ, et de l'unité de la divinité et de l'humanité en lui. Dire que la sainte Vierge est Mère de l'homme ou Mère du Christ comme soutenait Nestorius, c'était soutenir que les deux natures en lui n'étaient que liées entre elles, mais pas unies, que le Christ n'était pas le Logos de Dieu, mais simplement un homme qui ne formait pas un avec le Logos de Dieu, que les hypostases étaient en lui liées seulement par autorité, par dignité ou par pouvoir; qu'à Jésus Christ on devait attribuer à Dieu ce qu'il a fait de merveilleux et à l'homme ce qu'il a fait en homme; qu'il était seulement un homme théophore, qu'en lui le Dieu était le Dieu et le Maître du Christ; que le Christ a accompli les miracles avec une puissance étrangère mais pas avec sa propre puissance de Homme-Dieu, qu'on adore le Christ avec le Dieu qui est en lui, mais non qu'on adore le Christ avec une seule adoration et que le Logos de Dieu n'a pas souffert et n'a pas goûté la mort dans sa chair.

Les idées de Nestorius ont trouvé le plus redoutable ennemi en Cyrille, le saint patriarche d'Alexandrie. Dès qu'il a su ce que Nestorius débitait à l'égard de la sainte Vierge, il avait compris le grand péril qui menaçait l'Eglise. Il désavoua fraternellement l'hérésie de Nestorius mais Nestorius n'était pas l'homme à céder. Sûr de sa grande et pure

o anexă, care va cuprinde în traducere românească: 1. Contra anatematismele lui Nestorie, 2. Lămurirea celor douăsprezece anatematisme făcută de sf. Chiril la cererea Sinodului din Efes, 3. Combaterea acestor anatematisme de către Andrei al Samosatei, 4. răspunsul sf. Chiril, 5. combaterea acestor anatematisme de către fer. Teodorit al Cirului și 6. răspunsul sf. Chiril.

foi et muni de l'assentiment de l'Eglise romaine, Cyrille convoqua le concile des évêques égyptiens et rédigea alors une dernière lettre pour Nestorius. A la fin de cette lettre il exposa la foi de l'Eglise en douze anathématismes que Nestorius devait souscrire si non il aurait à subir l'excommunication.

Les anathématismes de saint Cyrille ont soulevé de grandes disputes théologiques. Nestorius en répondit par douze contre-anathématismes et les évêques du patriarcat d'Antioche les en combattirent violemment.

Le genie de saint Cyrille concentra en douze formules de foi, tout le dogme christologique de l'Eglise. Il employa aussi, quand il le croyait necessair des expressions nouvelles pour traduire mieux cette foi en formules dogmatiques. Mais ses innovations n'étaient pas des innovations conceptuelles mais seulement des innovations techniques et lexicologiques.

Les éclaircissements de ces douze anathématismes en démontre précisément leur tenue et les apologies que Cyrille a fait en faveur de ces anathématismes envers les réfutations d'Andrée de Samosate et de Théodoret de Cyr en démontre que ses enseignements étaient strictement orthodoxes. D'ailleurs entre sa doctrine christologique et celle de ses adversaires non-hérétiques du patriarcat d'Antioche il n'y avait que des différences de langage.

MÂNĂSTIREA GORGOTA¹

Așezarea mănăstirii. La câțiva kilometri spre Nord-Est de Târgoviște, în regiunea dealurilor, se află așezată pe o culme de deal, mănăstirea Gorgota², ctitorie a lui Pătrașcu cel Bun.

Apropierea de Târgoviște face ca mijloacele de a ajunge la ea să fie lesnicioase. Drumul cel mai drept este prin satul Valea-Voivozilor, numit așa — se zice — pentru că pe acolo se retrăgeau Domnii spre locuri mai ferite, în munți, în ceasuri de cumpănă. Calea obișnuită este șoseaua națională Târgoviște-Ploești, până la Răsvadul-de-Sus, sat cu gospodării întemeiate, urmare a bogatelor izvoare de păcură ce se găsesc în împrejurimi; de acolo, apucând la stânga, un drum de sat numit Valea lui Socol, bine întreținut, te lasă după trei kilometri de mers, în comuna Gorgota. Tot pe șoseaua națională, însă mergând numai până la liceul militar de la Mănăstirea Dealului, iar de acolo, ținând un drum de căruțe, ajungi deasemeni la Gorgota, cu oarecare economie de timp.

Satul Gorgota are casele cuibărite, o parte lângă mănăstire, locuitorii de aici fiind urmașii vecinilor dăruiți mănăstirii de către Pătrașcu cel Bun³, altele pe coasta dealului din spre Apus, purtând numele de Panaghia și Poiana-Mare; iar jos în vale, spre Miază-zi, ca la un kilometru depărtare, se înșiră Linioara, Bleaju și Cărbunaru. Prin mijlocul satului curge un pârâiaș numit Slănic, format în bună parte din apele ce se

1. Lucrarea de față e un rezumat al tezei de licență lucrată sub controlul Seminarului de istoria bisericii române și susținută la Facultatea de teologie din București, sesiunea 19 Dechemvrie 1936.

2. Poporul numește *Görgota*, mai rar *Görguta*, atât mănăstirea cât și moșiile și satele închinat altădată acestei mănăstiri: moșia Görgota lângă Nucet, satul Görgota pe Valea-Lungă.

În documentele păstrate ale mănăstirii numirea apare astfel: în cele slavonești: Голгота, fără accent, (între anii 1580—1649); în cele grecești: Γώλγοτα (1644, 1796), Γόλγοθα (1701); în cele românești: *Golgota* (1639, 1644, 1659, 1756 (: *Golgòta*), 1778; *Gorgota* (1643, 1659, 1672, 1682, 1698, 1734—36, 1754 (: *Gòrgota*), 1769, 1785—1799). Credem că numirea românească: Görgota (și Görguta) este cea originară și că este un nume de familie derivat dintr'un substantiv *Gorgă* cu sufixul—ota, ca și atâtea altele: Iân-otă, Ou-otă (Òotă), Lea-otă. Numirea slavonească Голгота și cea grecească Γώλγοτα (Γόλγοθα) este creiată după numirea românească *Görgota*, influențată însă de cuvântul ebraic Γωλγοθā (= κρανιον=căpătână) din Noul Testament: Mat. 27, 33; Marcu 15, 22; Ioan 19, 17. Accentul formei grecești: Γώλγοτα, dovedește că la temelia ei stă cuvântul românesc: *Görgota*. (Notă a preotului profesor Niculae M. Popescu).

3. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV. doc, 1 și 2; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, pp. 113, 115.

scurg de pe dealurile din împrejurimi. Din înălțimea unde este așezată, mănăstirea domină tot satul și văile din jur, deschizând ochiului o priveliște minunată.

În legătură cu zidirea mănăstirii, locuitorii satului povestesc următoarea legendă: A fost pe vremuri la Panaghia o mănăstire, zidită nu se știe de cine, ale cărei urme se mai văd și astăzi. După ce s'a năruit acea mănăstire, pe vremea lui Radu Negru, locuitorii s'au hotărât să facă jos în vale, în partea stângă a pârâului Slănic, o biserică. Pentru aceea, au așezat la locul hotărât pentru zidirea bisericii o icoană a Maicii Domnului, luată din mănăstirea năruită. Icoana se află și acum în biserica mănăstirii, roasă de cari și înegrită de fum. Când au venit locuitorii la câteva zile să înceapă lucrul, n'au mai găsit icoana acolo. Ea zburase sus pe deal și se așezase într'un mărăcine, crescut în mijlocul unui lac. Atunci locuitorii, văzând în aceasta un semn dumnezeesc, s'au hotărât să zidească acolo o mănăstire. Au tăiat păduri, au făcut cărbuni mulți, i-au aruncat în lac și așa apa fiind sorbită, s'a putut zidi mănăstirea Gorgota de azi. De atunci, o parte de sat, poartă numirea de Cărbunaru ¹.

INTEMEEREA MĂNĂSTIRII GORGOTA

Act după care să stabilim data adevărată a întemeerii mănăstirii Gorgota, nu avem. Jefuirile și ruina, care s'au abătut deseori peste această mănăstire „osebită și înstreinată” ², cum o numește Mihai Viteazul, au făcut să se piardă multe acte prețioase, printre care și cele de la întemeetor.

În deosebi a avut de suferit mănăstirea la anul 1611, când Gabriel Batori, principele Ardealului, năvălind în Muntenia, prădează „toată țara și toate mănăstirile” ³. Atunci au pierit multe acte ale mănăstirii, de la întemeerea ei până în acea vreme, „încă și cu mai multe odoară” ⁴. Faptul acesta îl mărturisește și Radu Vodă Mihnea într'un hrisov de întărire a moșiei din jurul mănăstirii din 5 Aprilie 1611, spunând: „Pentru că așa și Domnia Mea am aflat și m'am încredințat și au spus și dregătorii Domniei Mele și

1. Legenda este culeasă de la locuitorul Ion Georgescu din comuna Gorgota.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 1.; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 144.

3. A. Treb. Laurian și N. Bălcescu, *Magazin istoric pentru Dacia*, tom. IV, București 1847, p. 304.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 5; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 122.

călugării din mânăstire au mărturisit, cum că au avut cartea răposatului Pătrașcu Voevod și cartea lui Mihail Voevod și a lui Simeon Voevod și a Radului Voevod, pentru această moșie și vecinii sfintei mânăstiri, atunci când a venit Craiul cu Ungurii și au jefuit toată țara Domniei Mele“¹.

Hrisoavele care ne-au rămas ne arată însă ca prim miluitor al mânăstirii cu moșia din jurul ei, pe Pătrașcu cel Bun. Cum întemeetorul era de obicei acela care înzestra mânăstirea cu averi², putem socoti pe Pătrașcu cel Bun de întemeietor. În sprijinul acestei afirmații vine și faptul că Mihai Viteazul într'un hrisov din 7 Iulie 1594³, prin care-i întărește moșia din jurul ei, îl numește pe Pătrașcu, „ctitor al sfintei dumnezeieștii mânăstiri“, iar în cartea lui Fotea cu 12 pângari din 3 Dechemvrie 1597⁴, spune că „au fost miluită această biserică de la întemeiere, cu locul de moșie dimprejul mânăstirii, de răposatul părintele Domniei mele Io Pătrașco Voevod“. Călugării din mânăstire îl socoteau deasemeni pe Pătrașcu de întemeetor al Gorgotii⁵. Așa dar, în timpul celor trei ani de domnie ai lui Pătrașcu cel Bun, (Februarie 1554—Dechemvrie 1557), trebuie pusă întemeierea mânăstirii Gorgota⁶.

VIAȚA MÂNĂSTIRII DE LA INTEMEERE PÂNĂ LA A DOUA ZIDIRE

Nu târziu după întemeere, din pricina vremilor turburi și a prădăciunilor ce are să le sufere în câteva rânduri⁷,

1. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet. IV, doc. 4; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 120.

2. N. Dobrescu, *Intemeierea mitropoliilor și a celor dintâi mânăstirii din țară*, București 1906, p. 144.

3. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 1; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 113.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 2; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 117.

5. Acad. Rom, *ms.* nr. 722, p. 212. (Catagrafia din 1846 a mânăstirii Golgota).

6. *Pomelnicul fericiților ctitori*, zugrăvit la proscomidie odată cu refacerea de la 1836 a mânăstirii, trece printre ctitori și pe Neagoe Voevod. Explicația poate fi găsită în faptul că Neagoe Basarab era socotit ctitor la m-rea *Schimbarea la Față* de la Meteore, unde era închinată Gorgota. „De la fericitul Domn Io Neagoe a început a propăși mânăstirea noastră“ și el „ne-a dres nouă turnul sus, în piatră și a înfrumusețat scara“... spune catigumenul Dionisie de la Meteore într'o scrisoare către Mihnea Vodă — (cf. N. Bănescu, *Acte grecești private la Țările Române în Neamul Românesc literar*, an III (1911), p. 365. Inclinașăm a crede că numele ctitorului de la Meteore a fost trecut de călugării greci și în pomelnicul metohului lor de la Gorgota.

7. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 1 și 4; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, pp. 113 și 120.

din partea făcătorilor de rele, mănăstirea Gorgota ajunge în ruină. Astfel într'un act de danie, fără dată, — pe care d-l. prof. N. Iorga îl datează pe la 1580¹. —, mitropolitul Eftimie al Țării Românești, arată că „a văzut pe această mănăstire Gorgota cum era pustie și scăpătată și nu avea nimic, nici cu ce să ținea călugării, nici hrană, nimic și viile pustiite și casele dărâmate și risipite toate și ne îngrădite“². Atunci făcând sfat cu Domnul Alexandru Voevod și cu egumenul Spiridon de la mănăstirea Dealul, ca să nu o lase „în părăsire și să nu se risipească această mănăstire“, mitropolitul orânduiește ispravnic la Gorgota pe Spiridon, căruia îi dă bani — „ai miei bani“ — ca să lucreze viile și să facă o moară la Târgoviște.

Răsboalele lui Mihai Viteazul cu Turcii lui Sinan Pașa aduc însă din nou pustiirea în mănăstire. Cartea lui Fotea arată că în 1597 mănăstirea era „dărâmată de către procleții Turci și arsă și goală și fără odăjdii înăuntru și călugărașii goi și săraci“.

Încă un mare neajuns i se pricinuește mănăstirii la anul 1611, când, după cum am văzut, Gabriel Batori îi distruge toate actele.

INZESTRĂRILE ȘI DANILE FĂCUTE MĂNĂSTIRII PÂNĂ LA 1624.

Pătrașcu cel Bun a înzestrat mănăstirea cu moșia din jurul ei³. Mai târziu, călugării au căutat să sporească averea mănăstirii. În vremea lui Mihnea Vodă, ei cumpărară jumătate din moșia Găleşești din județul Dâmbovița „drept 2000 de aspre de argint gata“⁴. Tot atunci, erau în ceartă cu Barbu și Stroe din Mănești, pentru satul Tărbăceni, dar călugării rămân de judecată⁵.

Mihai Viteazul întărește mănăstirii în 1594 moșia și

1. N. Iorga, *Fundațiuni religioase ale Domnilor români în Orient*, în An. Ac. Rom., ist. seria II, tom. XXXVI (1913—1914), p. 871. De fapt mitropolitul Eftimie este pomenit între anii 1568—1574 (N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, vol. II, ed. II, Buc. 1932, p. 320; cf. *Buletinul Comis. Mon. Ist.*, an XXII (1929), p. 24). El este contemporan cu Alexandru al II-lea (1568—1577) pe care mitropolitul Eftimie îl amintește în această carte de danie.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet V, doc. 1; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 140.

3. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet, IV, doc. 1, 2, 3, 4; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, pp. 113, 115, 117, 118.

4. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 18.

5. *Ibidem*, pp. 53—59.

vecinii, pe care îi lasă a fi „în bună pace de bir și de găleată și de fân și de zeciuală de oi și de albine și de râmători și de toate dăjdiile și slujbele, oricâte sunt a fi preste an... ca să fie vecini sfintei mânăstiri, cu tot venitul lor¹“. Tot atunci, miluește mânăstirea și cu „vinăriciul domnesc și boeresc, ce să cade după această moșie“.

Pentru hotărnicia moșiei din jurul mânăstirii, sunt trimiși la Gorgota „jupan Radul marele clucer, jupan Preda marele postelnic Buzescul și Nica Vistieru și alți boeri“. Trei ani mai târziu, la 3 Dechemvrie 1597, Mihai Viteazul „întâmplându-se să meargă la această sfântă mânăstire“, egumenul și călugării se jeluesc Domnului că nu le ajunge locul de hrană, „cât au avut miluire de la răposatul părintele Domniei mele“; și atunci Domnul le adaugă moșie din moșia orașului Târgoviște².

Domnii următori Simeon Voevod, Șerban Voevod și Radu Voevod, au înnoit și au întărit toate aceste miluiri. Curând, starea materială a mânăstirii se îmbunătățește. Ea își sporește treptat bunurile, fie prin cumpărături, fie prin danii veneti de la credincioși. La anul 1602, mânăstirea primește danie două locuri de casă, dintre care unul „aproape de metohul mânăstirii³“, iar în anul 1608, călugării cumpără și ei un loc de casă „lângă metohul de moară al mânăstirii⁴“. La 1610 se adaogă prin cumpărare de la Crăciun și cealaltă jumătate de moșie Găleșești⁵, având cartea de întărire a lui Radu Voevod. De asemenea Pătru Portarul și Pătru din Bulinești fac danie moșia Bulinești în anul 1612⁶, iar la 1617, Radu Buzescu îi dăruiește moșia Aninenii sau Valea Lungă⁷. Cu acest prilej, aflăm pentru prima dată din documente că mânăstirea este închinată la Meteore. Radu Buzescu dăruiește această moșie, ca să aibă „pomenire în veci și aici, și la sfânta mânăstire Meteora la Rumele“. Se adaogă

1. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 1; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149 p. 113.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 2 și 3; ibidem, pachet V, doc. 3;

3. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149. p. 142.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet V, doc. 4; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 143.

5. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 19.

6. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 5; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 161.

7. *Ibidem*, p. 26.

apoi la 1618, o vie cu casă dăruită de Anca și având carte de întărire de la mitropolitul Luca,¹ un loc în Târgoviște dăruit de jupâneasa Paraschiva, cu cartea de întărire a aceluiași mitropolit²; un loc de stână în munți Sătenilor dăruit de „Ventilă de Săteni” în 1620³; un vad de moară cumpărat de la Isar vistierul în 1621⁴ și un loc de casă cumpărat de călugări în 1623, de la Cernica vornicul și întărit cu hrisovul lui Radu Vodă Mihnea⁵.

A DOUA ZIDIRE (1623)

Cu aceste cumpărări și danii primite de la credincioși, starea materială a mănăstirii era destul de bună la 1623, când în zilele lui Radu Mihnea „jupan Nicolae egumenu și vistierul”, ridică o nouă biserică în locul celei vechi⁶, care fusese arsă și dărâmată, încă din vremea luptelor lui Mihai Viteazul cu Turcii.

Pisania bisericii pusă la leat 7132⁷ și scrisă în trei limbi: grecește, slavonește și românește, nu amintește de întemeetor, dar îl arată pe Nicolae ca „nou ctitor”⁸.

1. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet V, doc. 5; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 144.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet V, doc. 17; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 149.

3. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 133.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet V, doc. 7; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 145.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Gorgota*, pachet V, doc. 8; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 147.

6. Nu știm care îi va fi fost înfățișarea. Biserica cea nouă, de și refăcută la 1836, „având forma crucii fără pridvor... păstrează intactă forma exterioară primitivă, cu brâie de cărămidă aparentă, alternând cu brâie tencuite, orizontale și perpendiculare. Prin această caracteristică, ca și prin brâul de cărămidă în zimțuri și cărămidă rotundă, este un tip de biserică bizantină” (cf. V. Drăghiceanu, *Călăuza monumentelor istorice din jud. Dâmbovița*, Târgoviște 1907, p. 24). Zidită „cu multă unitate de stil” (C. Bilciurescu, *Mănăstirile și bisericile din România*, Buc. 1890 p. 89), ea a impresionat plăcut și pe Titu Maiorescu în excursia ce o face acolo la 26 August 1875, găsind-o «mișcător de atrăgătoare» (Titu Maiorescu, *Insemnări Zilnice*, I, Buc. 1937, p. 234). Dimensiunile bisericii, sunt: interior: lungimea 18 m. (altar 4 m; naos 8 m. tinda 6 m); lățimea: sânnuri 8⁵⁰ m., tinda 5⁵⁰ m.

7. Leatul 7132 corespunde cu anul de la nașterea Domnului 1623 Sept. 1 —1624 August 31. Dar Radu Vodă Mihnea n'a domnit, precum se știe, decât până în August 1623=7131, când vine pe tron Alexandru Coconul (1623—1627). Cum se face atunci că în pisanie este pomenit ca Domn Radu Mihnea la leat 7132? Explicarea nu poate fi decât următoarea: Sau pisania a fost săpată la începutul lunii Sept. 1623=7132, dată la care poate nu ajunsese la Gorgota vestea marelui Radu Mihnea, sau călugării au ținut cu orice preț să treacă în pisanie spre pomenire numele lui Radu Mihnea ca prinos de mulțămire pentru ajutoarele ce dăduse mănăstirii rezidită în vremea domniei lui.

8 Pisania se află acum căzută jos, în fața bisericii, rezemată de zid Spartă la un colț, cu multe litere șterse și acoperită de mușchiu, citirea ei este

Cine să fi fost acest jupan Nicolae egumen și vistier, nu știm. Intre boerii trimiși în 1597 de către Mihai Viteazul ca să hotărnicască moșia mănăstirii Gorgota, aflăm pe un Nica vistierul. La 1619 el trăia încă, întrucât egumenul și călugării de la Gorgota, primind danie de la Dumitru nepotul lui Mircea, moșia Făsăeni în satul Găleşești, îi dăruiesc la rândul lor „500 de aspre și un bou ce l-au fost cumpărat dela Nica vistierul drept pumenire a sufletului său”¹. Poate că acest boier, — grec de neam — care cu ani în urmă se mai îngrijise de nevoile Gorgotii, ajuns către sfârșitul vieții, va fi primit cinul călugăresc la Gorgota, al cărei egumen și ajunge. Văzând starea de ruină în care se afla biserica, el înalță din temelie alt lăcaș ajungând astfel „nou cititor” al mănăstirii. Din actele cunoscute nu reiese că el ar fi înzestrat cititoria aceasta cu vre-o moșie.

INCHINAREA LA METEORE

Obiceiul de a se închina mănăstirile românești, la Locurile sfinte, de către Domnii și boerii noștri, a făcut ca și mănăstirea Gorgota să fie închinată, și anume mănăstirilor Meteore din Tesalia. Incercarea însă de a dovedi *cine și la ce an* a închinat mănăstirea Gorgota, întâmpină multă greutate.

Intre actele mănăstirii se păstrează o „copie întru totul asemenea”², care pretinde că închinarea la Meteore s'a făcut de către „Radu fiul lui Mihnea Voevod”. El dă al său „hrisov prea cinstit, înseși mănăstirii ce se zice Meteor,

foarte anevoioasă Am folosit sistemul fotografierii ajutat fiind la citire de d-nii Drăghiceanu, St. Nicolaescu și Regleanu. Dimensiuni: lungimea 2 m. lățimea 0,80 m. Din ceia ce s'a putut descifra iată cuprinsul acestei pisanii:

I-iul text grecesc: Eu sluga... atotstăpânitor, din temelie s'a ridicat în cinstea Schimbării Domnului nostru, de credinciosul lui Dumnezeu igumen și vistier Niculae din slăvitul oraș al Ioaninei... metoh... împărăției tale.

Textul slav: Eu acest hram, întru totul împăratului l-am ridicat prin credință și iubire... închinat Schimbării sale la față, Nicolae igumen și vistier din Ianina, conducând această locuință fiind celor vechi. Pentru aceasta... lui Dumnezeu și dragoste... am făcut împărăției tale.

Textul românesc: Acest dumnezesc hram carele întru numele cinstiții preaobrăjeniei Domnului nostru Iisus Hristos din temelie au ridicat Jupân Nicula și Vistiari și nou ctitor, ce iaste de în cetate de Ioanina, în zilele Domnului Io Radu Voevod. Văleat 7132. Ispisah Iane Zugrav.

II-lea text grecesc: Această dumnezeiască și sfântă biserică, în numele slăvitei și dumnezeieștii Schimbări a Domnului Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, s'a ridicat din temelie de cinstitul și preaslăvitul dumnealui Nicolae... din măritul oraș al Ioaninei, în zile prearespectatului și prea strălucitului Domn Io Radu Voevod.

1. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Gorgota*, nr. 149, p. 19.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Gorgota*, pachet VII netreb, doc. 5.

unde se cinstește amintirea Schimbării la Față a Domnului nostru Iisus Hristos, ca să-i fie metoh acelei mănăstiri, sfânta mănăstire ce să zice Golgota, la care se face pomenirea Schimbării la Față, cu toată averea ei mișcătoare și nemișcătoare, pe care i-a afierosit-o Domnia noastră și cu țiganii și cu moșiile pe cari le-a închinat la dânsa boierul dumnealui Nicolae Vistierul“. Călugării de la Meteora vor fi liberi să o cărmuiască și „să aleagă egumen de acolo din frăția lor și să-l trimită la metohul lor Golgota... și să nu aibă voie și putere nimeni, nici din neamul meu, nici din neamul boierului dumnealui Nicolae Vistierul, să desfacă și să ia ceva de la zisa mănăstire Golgota“.

Dacă ar fi să credem acest act, — admițând că data hrisovului s'a greșit prin copiere, — de și d. N. Iorga arată că și lista de boeri de la sfârșit este „imposibilă“, ¹ ar urma că închinarea s'a făcut în anul 1623, adică în a doua domnie a lui Radu Mihnea, și când Nicolae Vistierul ajunse ctitor al Gorgotii. Din documente însă, aflăm că mănăstirea era închinată încă din 1617, când Radu Buzescu face danie moșia Anineni, ca să aibă pomenire „și aici și la sfânta mănăstire Meteora la Rumele“. Deasemenea la 1620 Ventilă de Săteni face danie locul de stână „pentru pomelnicul să ne pomenească și aicea la Gorgota și la Meteora“, iar Isar Vistierul la 1621, vânzând mănăstirii vadul de moară din apa Târgoviștii, cu care „l-a fost miluit Șerban Vodă la nunta lui, când i-a fost cununat“, scrie la proscomidie, „șase nume drept 6000 aspre și aici au scris la sfânta mănăstire din Golgota și acolo la mănăstirea ei, lavra cea mare ce să zice Metehor și ce este metoh sfânta mănăstire din Golgota, la această lavră mare, la Metehor“. Din toate aceste acte reiese limpede că închinarea mănăstirii nu s'a putut face la 1623. Iarăși nici în Aprilie 1597 nu putem admite că ar fi putut da Radu acest hrisov, ca pretendent la tron, împotriva lui Mihail Viteazul ².

Am văzut mai sus că în Dechemvrie 1597, Mihail Viteazul venind la mănăstirea Gorgota, o găsește „arsă și goală și călugărașii goi și săraci“. Călugării se plâng că nu le poate ajunge locul de hrană cât au avut miluire de la ră-

1. Tradusă de D-l N. Iorga în *Fundațiuni religioase ale Domnilor români în Orient*. An. Ac. Rom., ist, seria II, tom. XXXVI (1913-1914), p. 873.

2. *Ibidem*, p. 871.

posatul părintele Domniei mele“, iar Domnul le întărește și le adaugă moșie. Nu se putea vorbi deci la acea dată de „moșiile pe cari le-a închinat la dânsa boerul dumnealui Nicolae vistierul“, pe care de altfel actele nu ni-l arată ca miluitor al mănăstirii, cu vre-o moșie.

Fără îndoială, că această „copie“, judecând și după hârtia pe care e scrisă, nu este decât un falsificat al călugărilor greci din mănăstire, de pe la începutul sec. al. 19-lea.

Inchinarea la Meteore s'a făcut așa dar, înainte de 1617, poate tot de către Radu Mihnea, în cea dintâi domnie a lui (1611-1616)¹, cunoscând că acest Domn, „crescut între Grecii muntelui Atos“², arăta neamului grecesc multă prețuire.

DE LA A DOUA ZIDIRE PÂNĂ LA REFACEREA DIN 1836

Știrile pe care le aflăm în acte după cea de a doua zidire, stau în legătură mai mult cu averea mănăstirii, care continuă să sporească. Astfel, la 1628 egumenul Nil cumpără de la Gheorghe Turcul și fratele său Tănase Păiosul, moșia Vârnavă³, din apropierea mănăstirii, iar în anul următor mănăstirea dobândește și moșia Tărbăceni⁴, vândută de către Neacșa logofeteasa.

În anul 1638, Matei Vodă Basarab, „văzând sfânta mănăstire Gorgota într'un loc cu păs și cu nevoie și alt venit n'are“, spune hrisovul, a cumpărat de la Sefer Armeanul din Târgoviște moșia Dobrineasca pe Răstoaca din județul Vlașca⁵, și a făcut-o danie mănăstirii. Tot el îi întărește în 1646 „Poiana Popii din ocina Anineanilor“⁶, asupra căreia ridică cuvânt Stan rumânul lu Iordachi Vornicul“, care pierdură însă judecata, „căci nu s'a cutezat a luare lege“. Deasemenea în 1649, Matei Basarab intervine ca egumenul și călugării să poată cumpăra mo-

1. Vezi și N. Iorğa, *Istoria Bisericii Românești*, București vol. I, ed. II 1929, pp. 263-4.

2. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, Iași 1890, vol. III. p. 444.

3. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet VI, doc. 1; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 124.

4. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 62.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet III, doc. 1; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 38.

6. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 27.

șia Cârligați din județul Vlașca¹, ce se află alături de moșia cumpărată de el de la Sefer Armeanul și făcută apoi danie mânăstirii.

Moșia Cârligați fusese vândută de Drăghici feciorul postelnicului Țară Lungă, marelui paharnic Drăgușin din Deleni, drept 80 de galbeni. Călugării de la Gorgota prinzând însă de veste, „fiind mai volnici să cumpere această moșie“, vin la Domn cu plângere. În urma judecății marelui Divan, care hotărăște că „nu i se cuvine lui să intre acolo în Cârligați lângă moșia mânăstirii și să cumpere el“, jupânul Drăgușin paharnicul, „dacă au văzut așa, s'a socotit una pentru sfânta mânăstire, alta și pentru pomenire și și-a luat banii înapoi“. Moșia a fost apoi cumpărată de mânăstirea Gorgota în același preț.

Un Chiril călugărul face danie în 1659, „o jumătate de pivniță cu casele de deasupra și prăvălii“², în Târgoviște. Pe cartea de danie semnează drept mărturie „smeritul mitropolit al Gazei Paisie“³.

În același an, Nedelcul clucerul ajungând „la vreme de slăbiciune și boală despre moarte“, socotind că „bogate păcate au făcut“, închină mânăstirii moșia Țigănești după Mostiște din județul Ilfov⁴, pe care o moștenise de la fratele său Istrate postelnicul căruia „i s'a întâmplat pierire de către Mihnea Voevod“.

Urmează o judecată la 1664 în fața ispravnicului de Târgoviște pentru o livadă ce o avea mânăstirea de la Tănase Peinsulul⁵, iar în anul 1672 averea mânăstirii se sporește cu o ocină din moșia Dobrineasca, cumpărată de la Gheorghe postelnicu Arapu și soția sa Frusina⁶.

La 1682, mânăstirea se găsește în ceartă cu Goran logofătul pentru moșia Țigănești. Acesta ținând în căsătorie pe o „nepoată de soră a lui Istrate postelnicu, se

1. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet III, doc. 4; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 41.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet V, doc. 14; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 157.

3. Este Paisie Ligaridis care avea în acest timp grija ortodoxiei la București și Iași; cf. N. Iorga, *Ist. bis. rom. și a vieții religioase a Românilor*, vol. I, ed. II, Buc. 1929, p. 362.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet I, doc. 2; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 3.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 9; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 127.

6. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet III, doc. 7; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149 p. 45.

face stăpân pe moșie, ba „încă din această moșie au fost dat și unei fete a lui zestre, când o au căsătorit după Manta neguțătorul Zaraful“. Șerban Cantacuzino judecând în divan plângerea călugărilor, le face dreptate¹. Radu feciorul lui Goran și cumnatul său Manta se scoală însă după moartea lui Șerban, cu pără la Constantin Brâncoveanu pentru moșie. Dar Domnul și boerii din Divan, „văzând scrisori bune și adevărate la mânăstirea Golgota“, hotărăsc din nou ca mânăstirea să-și păstreze moșia².

O „gâlceavă“ pe care o are mânăstirea cu Ion Croitorul din București și alții, în 1734 pentru o „funie“ de moșie din moșia Spăriat, se termină în folosul mânăstirii³.

La 1735, Grigore Ghica dă o carte la mâna egumenului Dionise⁴, ca să fie „volnic“ a lua venitul moșiei Tărbăceni, „ori de ce ar fi pe moșie, ori grâu, au mălai, porumb, fâneață, or cânepă, in și alte legumi de prin grădini, din toate să aibă a lua dijma, de la tot omul din zece una, după obicei; așijderi să aibă a lua și de la cei ce vor vinde vin în cărciumă pre această moșie, de bute câte talere unul“. Toți oamenii aflători pe moșia Tărbăceni, vor trebui „să clăcuiască fieștecare om trei zile pe an, orice ar fi treaba mânăstirii, dupe obicei“. Se vede însă, că locuitorii din Tărbăceni n'au ținut aceste orândueli, căci la 1756 egumenul Ioachim, se plânge Domnului Constantin Mavrocordat, că „nu se supun mânăstirii a clăcui, după cum este luminată porunca Măriei Tale, ci să pun și vând și vinuri pă moșie și mânăstirea nici un folos de către ei nu are, că vinurile mânăstirii nu se pot vinde, având ei vinurile lor“⁵. Atunci Constantin Mavrocordat poruncește ca oamenii de pe moșiile mânăstirii „să aibă a clăcui zilele 12 într'un an, la arătură, la coasă, la seceră și să dea dijma din toate bucatele după obicei și nimeni să nu fie volnic, au din boiar, au din

1. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet I, doc. 5 și 6; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 6 și 9.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet I, doc. 6; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 11.

3. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet III, doc. 8; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 47.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 7; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 63.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 11; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 64.

slujbaş, au din săteni a pune vin sau rachiu pe moșile mănăstirii să vândă, fără numai egumenul; ¹ „egumenul să aibă aș lua întreiala peștelui după obicei” ².

Moșia Poiana din județul Dâmbovița, ce se afla alături de moșia Tărbăceni se adaogă și ea la averea mănăstirii în anul 1736, prin dania lui Rale Poenaru și cumnata sa Maria ³.

O altă „pricină”, de scurtă durată, are Gorgota în 1769 cu mănăstirea Cobia ⁴ în următoarele împrejurări: Egu-
menul Cornilie de acolo, luând drept bune spusele unor oameni, socotește că moșia Cobiei este împresurată de Gorgota, de aceia îi calcă hotarul. În urma plângerii egumenului Iosif de la Gorgota, către ispravnicii de Vlașca, făcându-se cercetarea semnelor, s'a văzut că spusele aceloră n'aveau niciun temei.

Tot pentru o împresurare de moșie, are ceartă mănăstirea cu Luxandra Poenăreanca între anii 1796-1799 ⁵, care călcase mai multe sute de stânjeni din moșia Tărbăceni și pusese stăpânire și pe sat. Alexandru Constantin Moruzi Voevod trebuind să judece această pricină, trimise în câteva rânduri boeri la fața locului pentru cercetare. Și abia cu greu se ajunge la o împăciure, dar mai târziu, prin 1827, stolnicul Radu Clinceanu ginerele Poenărencii tot făcea călcare la această moșie a mănăstirii ⁶.

O livadă în Cărbunaru intra în averea mănăstirii în 1819, fiind dăruită de un Dumitrache ⁷.

REFACEREA MĂNĂSTIRII GORGOTA ÎN ANUL 1836

Care va fi fost starea bisericii în tot acest răstimp, de la 1623 până la începutul veacului al 19-lea, din documente

1. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 9; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 65.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 9; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, 65.

3. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 8; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 63.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet III, doc. 11; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 52.

5. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 2; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149 p. 68.

6. Arhiv. Stat.; *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 18; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 106.

7. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 14; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 132.

nu putem afla. Tocmai în 1823, cu prilejul înlăturării egumenilor greci de la conducerea mănăstirilor, spre a fi înlocuiți cu egumeni români, și când se întocmesc și catagrafii de averile mănăstirești¹, aflăm din catastihul prin care se dă în seamă egumenului român Isidor averea Gorgotii, că: „starea sfintei biserici de zid, din temelie, până la bolta veche; bolțile sunt tăvănite cu uluci putrezi, învălitoarea sa, iar plouă întrânsa; cu 5 ferestre fără cercevele și fără geamuri, nezugrăvită”². Ce înțeles poate avea această descriere? Bănuim doar că în urma vreunui cutremur, biserica s'a dărâmat „până la bolta cea veche”. Fiindcă se stricase acoperișul și ploua într'însa, a fost din nou tăvănită cu uluci și învelită, dar între timp și acelea putreziseră.

Din starea aceasta așa de rea, „încât nu mai putea preot ca să slujească sfânta leturghie”, este scoasă la 1836 de către egumenul Efrem, „trimis de la Meteura”, și care văzând-o „așa dărăpănată, au apucat de au prenoit-o cu facerea clopotniții și cu șindrilitul și cu tăvăneala și cu zugrăveala la 5 icoane”³. El nu i-a redat, așa dar, înfățișarea pe care o avea înainte de cutremur, ci pe aceleași ziduri, retezate cu un sfert din vechia lor înălțime, a așezat tavanul de lemn și acoperișul de șindrilă. Același egumen face „chiliile din casele de deasupra porților i casele cele mari”, după cum ne spune pisania din 1836⁴.

1. Vezi Gh. I. Moiescu, *Mănăstirile închinat în vremea mitropolitului Grigorie Dascălul*, rev. *Biserica Ortodoxă Română*, an LII (1934), p. 427 și extras, p. 8.

2. Acad. Rom., ms. 722, p. 193.

3. Vezi pisania de la 1836 care se află zugrăvită în tinda femeilor, deasupra ușii dinspre naos și are cuprinsul următor:

«† Ale tale dintru ale tale, aduce ție, Doamne, robul tău Efrem ermonah egumen sf. mănăstiri Gorgota, cea fost trimis de la Meteura. Această sfântă mănăstire, fiind zidită de al doilea de răposatu Neculai Vistieru de la Enina în zilele Domnului Radu Voevod și după vremi stricându-se, încât nu mai putea preot ca să slujească sfânta leturghie și viind sfinția sa părintele Efrem egumen și văzând-o așa dărăpănată, au apucat de au prenoit'o cu facerea clopotniții și cu șindrilitul și cu tăvăneala și cu zugrăveala la 5 icoane, i cu facerea chiliilor din casele de deasupra porților i casele cele mari, pe care tot sfinția sa le-a făcut din temelie în zilele prea înălțatului Domn Ion Alex. Ghica Voevod, spre a sfinții sale pomenire în vecii vecilor; 1836 Iunie 5». (cf. N. Iorga, *Inscripții din bisericile României* II, Buc. 1908, p. 101.

4. Din toate acestea n'au mai rămas azi decât chiliile din laturea dinspre Apus, dărăpănate și pe cale de distrugere complectă. În ele a funcționat o vreme școala satului. Acum numai o chilie mai servește drept locuință cântărețului. Poarta de la intrare „aproape dărăpănată” pe când o vizita Maiorescu, azi este în ruină.

VIAȚA MĂNĂSTIRII DE LA 1836 PÂNĂ ASTĂZI

După egumenul Efrem, aflăm la Gorgota ca „vremelnicești îngrijitori“ ai mănăstirii, pe cuviosul Isidor protosinghelul și cuviosul Nicanor¹. Urmează apoi câțiva egumeni greci trimiși tot de la Meteore, care nu stau decât puțină vreme la conducere, din pricina învinuirilor de răi chivernisitori, ce li se aduc de către egumenul și călugării de la Meteore, fapt care hotărăște pe patriarhul de Constantinopol să intervină pentru înlăturarea lor.

La 19 Mai 1846, vine egumen Dorotei, dar la puțină vreme cei de la Meteore se plâng și împotriva lui patriarhului ecumenic cu rugămintea să-l înlocuiască². Tot odată ei trimit la Gorgota pe arhimandritul Agatanghel, egumen la Meteore, ca să cerceteze abaterile de care se făcuse vinovat Dorotei. Urmarea este că n'a izbutit să ajungă la nicio înțelegere, așa că Dorotei a fost scos din igumenia mănăstirii. În locul lui la anul 1847, este trimis egumen Ignatie, căruia Dorotei nu voește să-i dea în primire, până ce nu i se restituie 60.000 lei, pe care pretindea că-i cheltuisese cu repararea lăcașului³. A trebuit să intervină Departamentul logofetei treburilor bisericești, pentru ca să se facă predarea.

Egumenul Ignatie moare chiar în acel an. Și atunci conducerea o ia cu de la sine putere arhimandritul Agatanghel, care își însușește lucrurile de preț ale mănăstirii, banii din casă și pecetea. Deabia în anul 1849 călugării de la Meteore trimit ca egumen pe Atanasie, care aduce și o recomandare din partea patriarhului din Constantinopol către Nifon, pe atunci locțiitor de mitropolit al Țării Românești. Prin această scrisoare Nifon era rugat ca să-i dea lui Atanasie tot sprijinul pentru predarea de către Agatanghel, a sineturilor și pecetiei mănăstirii, pe nedrept însușite⁴.

Instalarea lui Atanasie ca egumen se face la 28 Ianuarie 1850⁵, iar Agatanghel după multe stăruinți și prin intervenția Marelui Vizir, este trimis la Constantinopol, pentru

1. Acad. Rom., *ms.* 722, p. 199.

2. Arhiva Mitropoliei Ungrovlahiei, *dosar* 73/1847.

3. *Ibidem.*

4. *Ibidem*, *dosar* 1635/1849.

5. Acad. Rom., *ms.* 722, p. 237.

ca să dea seamă în fața patriarhului de învinuirile ce i se aduceau.

Atanasie cârmuește mănăstirea până în anul 1856, când este înlăturat, în locul său fiind numit arhiereul de Ierapole Anania, având și el scrisori de recomandare de la patriarhul Constantinopolului¹.

Despre veniturile mănăstirii în această vreme, găsim știri în catagrafia dela 1850, unde se arată că la 1846 egumenul Dorotei arenda serdarului Pană Țândărică, pe termen de 3 ani, moșiile Crivina, Valea Lungă, Pietroșița, Nucetul și hănișorul din București, în preț de 20.000 lei pe fiecare an. Moara din Târgoviște arendată de către egumenul Ignatie, aducea anual 5000 oca mălai și 1000 oca făină; moșia Pietroșița zisă și Oboarele de la Munte, aducea 725 lei, iar moșia Cărbuneni 100 galbeni. Așa dar, veniturile nu erau prea mari. În bugetul mănăstirilor închinat pe anul 1863² Gorgota este trecută printre mănăstirile de rangul III și se arată că era închinată mănăstirii Varlaam de la Meteore³.

SECULARIZAREA

La 15. Dechemvrie 1862 urmează la conducerea mănăstirii egumenul Atanasie, în timpul căruia se face secularizarea. Licitația pentru vânzarea obiectelor și vitelor mănăstirii orânduită de Ministerul Cultelor, se ține la 8 Februarie 1864⁴ când prefectul de Dâmbovița raportează că s'a făcut licitație publică deschisă, deoarece „domnii concurenți au declarat că numai cu licitație deschisă pot să concure” și că s'au obținut prețuri bune, în comparație cu felul vitelor și al obiectelor.

La 13/25 Februarie 1864, a fost numit ca îngrijitor civil la mănăstirea secularizată Gorgota preotul Dimitrie Crinescu din orașul Slatina.⁵ În Maiu același an, este

1. Arhiva Mitropoliei Ungrovlahiei, *dosar* 434/1857.

2. Arhiv. Stat., *Minist. Instr.*, *dosar* 1055/1863.

3. Azi sunt (la Meteore) patru mănăstiri mici: sf. Treime, Buna Vestire, Haghia Moni, Sf. Nicolae din Kophina, și trei mari: Sf. Ștefan, Varlaam și Schimbarea la Față” (N. Iorga, *Fundațiuni religioase ale Domnilor români în Orient* An. Ac. Rom. ist. seria II, tom, XXXVI (1913-1914), p. 871.

4. Arhiv. Stat., *Minist. Instr.*, *dosar* 316/1863.

5. Arhiv. Stat., *Minist. Instr.*, *dosar* 1498/1864.

transferat acolo, în urma cererii sale ieromonahul Mihail Protopopul egumenul mănăstirii Valea ¹.

Starea bisericii în această vreme era destul de proastă. În raportul pe care Aaron Crinescu revizorul școlar al județului Dâmbovița, îl face la 1 Ianuarie 1865, în urma cercetării a mai multor școale și biserici, arată că la Gorgota este de trebuință să se cumpere o pereche de odăjdii, două sfeșnice mari, o cazanie, iar „învelitoarea la biserică este foarte rea, încât ploaia pătrunde mai pe multe locuri și așa este de lipsă a se înveli biserică; mai sunt și alte reparațiuni de făcut, însă acelea se vor expune din partea arhitecților ²”.

O însemnare a cântărețului Nicolae Rădulescu pe Mineiul lunii Septemvrie, scrisă la 15 August 1865, ne arată că atunci era îngrijitor al mănăstirii „părintele Gherontie din București trimis de d-l Ministru”. Părintele Atanasie (fostul egumen) „era arăndaș pă a treia parte”, iar „părintele Radu era preot al bisericii, de făcea sfânta leturghie, și al comunii pentru orice trebuință”. Au mai fost preoți în această vreme părintele Pârvu și părintele Gavril, care a murit înecat în apa Ialomîții ³. De la 1877 până la 1920 a păstorit preotul Ioan Georgescu. I-a urmat între anii 1925-1929, preotul D. Ionescu, iar de la 1929, preotul Nicolae D. Mihai.

Biserica, de și a împlinit peste trei sute de ani, și are zidurile crăpate în mai multe locuri, încât pe la 1900 locuitorii au trebuit să o încingă cu un brâu de fier, totuși ea slujește încă și azi pentru trebuințele sufletești ale satului.

EGUMENII MĂNĂSTIRII GORGOTA

Daniil	3 Dechemvrie 1597 ⁴ .
Gherasim	18 Iunie 1602 ⁵ .
Serafim	4 Ianuarie 1610 ⁶ .
Nil	1 Septemvrie 1617 ⁷ .

1. *Ibidem*.
 2. Arhiv. Stat., *Minist. Instr.*, dosar 1533/1864.
 3. Comunicare orală făcută de d. Ioan Gorgescu fiul preotului Ioan Georgescu din comuna Gorgota.
 4. Arhiv. Stat., *M-rea Gorgota*, pachet IV, doc. 2; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 115
 5. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet V, doc 3; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 142.
 6. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 18.
 7. *Ibidem*, p. 16

Samuil	22 Iunie 1620 ¹ .
Pangratie	10 Ghenarie 1623 ² .
Nil	15 Mai 1628 ³ .
Nil	7 August 1644 ⁴ , 17 Fevruarie 1644 ⁵ .
Zaharia	16 Aprilie 1646 ⁶ .
Hristodor	20 Dechemvrie 1649 ⁷ . 11 Iunie 1653 ⁸ .
Damaschin	27 Ianuarie 1659 ⁹ . 15 Fevruarie 1659 ¹⁰ .
Nichifor	7 Iulie 1664 ¹¹ .
Hristodul	15 Noemvrie 1672 ¹² .
Partenie	12 Martie 1674 ¹³ .
Anania	26 August 1682 ¹⁴ .
Ioanichie	2 Mai 1698 ¹⁵ , 1701 ¹⁶ .
Visarion	24 Iulie 1715 ¹⁷ , 14 Iulie 1716 ¹⁸ .
Dionisie	24 Iunie 1723 ¹⁹ . 10 Octomvrie 1734 ²⁰ . 30 Mai 1736 ¹² . 21 Iunie 1735 ²² . 16 Noemvrie 1736 ²³ .

1. *Ibidem*, p. 133.

2. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet V, doc. 8; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 148.

3. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 6; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 124.

4. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 9; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 126.

5. b. Arhiv. Stat., *M-rea Nucetu*, pachet XXI, doc. 4.

6. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 148, p. 26.

7. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet III, doc. 4; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 42.

8. *Ibidem*, p. 134.

9. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet V, doc. 14; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 157.

10. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet I, doc. 2; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 3.

11. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 9; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 127.

12. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet III, doc. 7; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 45.

13. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 163.

14. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet I, doc. 5; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 6.

15. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet I, doc. 6; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 9.

16. Arhiv. Stat., *M-rea Nucet*, pachet XXI, doc. 9.

17. Arhiv. Stat., *M-rea Dealul*, pachet XXII netreb. doc. 36.

18. Arhiv. Stat., *M-rea Dealul*, pachet XXII, doc. 36.

19. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet IV, doc. 10; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 127.

20. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet III, doc. 8; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 46.

21. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 8; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 63.

22. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 7; *ibidem*, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 62.

23. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 63.

Ioachim	10 Martie 1746 ¹ .
Ieremia	30 Iunie 1749 ² , 14 Dec. 1754 ³ .
Ioachim	2 Februarie 1756 ⁴ .
Iosif	3 Septembrie 1769 ⁵ .
Gavriil	Noembrie 1774 ⁶ , 10 Martie 1775 ⁷ .
Dionisie	28 Februarie 1779 ⁸ .
Daniil	26 Octombrie 1785 ⁹ . 17 Septembrie 1787 ¹⁰ .
Ioachim	21 Iunie 1792 ¹¹ .
Dorotei	19 Mai 1796 ¹² . 13 August 1796 ¹³ . 10 Septembrie 1799 ¹⁴ . 10 Noembrie 1799 ¹⁵ . 15 Deceembrie 1799 ¹⁶ . 6 Februarie 1800 ¹⁷ .
Neofit	4 Februarie 1804 ¹⁸ .
Efrem	17 Septembrie 1819 ¹⁹ . 16 Martie 1823 ²⁰ .
Isidor	30 Noembrie 1827 ²¹ .
Ifrim	12 Iulie 1831 ²² . 18 Mai 1833 ²³ , 24 Iunie 1834 ²⁴ .

1. Arhiv. Stat., *M-rea Dealul*, pachet XXII, doc. 50
2. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota* nr. 149, p. 30.
3. Arhiv. Stat. *M-rea Nucet*, pachet XXI, doc. 22.
4. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 11; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 64.
5. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet III, doc. 11; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 52.
6. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 166.
7. Arhiv. Stat., *M-rea Nucet*, pachet XXI, doc. 31.
8. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 131.
9. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, pachet III, doc. 13; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 53.
10. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 10; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 66.
11. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet I, doc. 7; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 12.
12. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 67.
13. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 12; ibidem *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 68.
14. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 15; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 76.
15. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 16; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149 p. 88.
16. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 17; ibidem; *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 96.
17. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 102
18. *Ibidem*, p. 34.
19. Arhiv. Stat., *M-rea Gorgota*, pachet IV, doc. 14; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 132.
20. Acad. Rom. ms. 722, p. 193.
21. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 18; ibidem *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 111.
22. Arhiv. Stat., *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 36.
23. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet VI, doc. 1; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 24.
24. Arhiv. Stat., *M-rea Golgota*, pachet II, doc. 19; ibidem, *Condica m-rii Golgota*, nr. 149, p. 111.

	5 Iunie 1836 ¹ .
Dorotei	19 Mai 1846 ² .
Ignatie	10 Septembrie 1847 ³ .
Atanasie	28 Ghenarie 1850 ⁴ .
Anania	8 Iulie 1857 ⁵ .
Atanasie	15 Deceembrie 1862 ⁶ .

Const. R. Vasilescu

LE MONASTERE GORGOTA

Résumé

La monastère Gorgota du département Dâmbovitza se trouve dans la région des collines carpathiques, à quelques kilomètres au nord-ouest de Târgoviste. Souvent, mis au pillage par les voleurs de l'endroit, par les Turcs de Sinan Pacha et les ungrois de Gabriel Batori en 1611, beaucoup de documents précieux du monastère se sont perdus, parmi les quels aussi ceux du fondateur.

Les documents qui nous ont été gardés, nous présentent Patrascu le Bon, comme premier donateur, qui lui a donné la domaine de l'entour du monastère. Celui-ci est nommé dans un document qui date du 7 Juillet 1594 „fondateur du saint et divin monastère“. Ainsi donc, dans les trois ans du regne de Patrascu le Bon, 1554-1557, doit être mise la fondation du monastère Gorgota.

Les documents nous montrent qu'en 1617 ce monastère était dédié aux monastère Météore de Roumélie.

En 1623, Nicolas le Vistièr de Janina, fait construire une nouvelle église à la place de l'ancienne, tombée en ruine.

Le monastère a eu beaucoup de domaines dans les départements Dâmbovitza, Ilfov, Vlasca et Prahova, des moulins aussi près de Târgoviste et un auberge à Bucarest.

En 1836, le staretz Ephrème fait renouveler le monastère qui avait souffert à cause des tremblements de terre.

Par la sécularisation (1864), le monastère devient église séculière, au service du village Gorgota.

1. Pisania m-rii Golgota, din anul 1836.
 2. Acad. Rom. *ms* 722, p. 211.
 3. *Ibidem*, p. 225.
 4. *Ibidem*, p. 237.
 5. *Ibidem*, p. 247.
 6. *Ibidem*, p. 259.

SEMINARUL DIN BUZĂU

La 15 August 1936, seminarul teologic *Chesarie Episcopul*, de pe lângă sfânta Episcopie a Buzăului, a împlinit o sută de ani.

Vechimea acestui așezământ de cultură, precum și caracterul său de școală bisericească pregătitoare de preoți chemați să răspândească evlavie și credința strămoșească în popor, ne lămurește în mare parte prestigiul de care s'a bucurat această instituție, precum și cele asemănătoare, în mijlocul societății românești.

Grija pentru cultivarea sistematică a preoților români în sec. al 19-lea cinstește pe conducătorii noștri din epoca Regulamentului organic, cari au vrut acest fel de școli și le-au înlăptuit în ciuda tuturor greutăților ce s'au ivit în cale. Din ce nevoi a pornit această inițiativă nu e greu de lămurit, dacă ne gândim la cunoștințele atât de insuficiente, care se dădeau candidaților de preoți în *școlile catehetice* în ființă până atunci, și la dorința tot mai adânc simțită de a avea o preoțime luminată, în stare să promoveze noua stare de spirit creiată de mișcările de întregiri naționale și de revoluțiile care izbucnesc pretutindeni în Europa răsăriteană în prima jumătate a secolului al 19-lea. Mulți dintre luptătorii naționaliști de atunci vedeau în Biserică cea mai mare *sprijinitoare a ideii de naționalitate*¹.

Nici de la cine a pornit gândul înființării seminariilor preoțești nu este greu să arătăm în timpul de față. Știm că în jurul generalului rus Kisseleff, se aflau atâția colaboratori ca: marele vornic *Barbu Știrbei* viitorul domn, *Alexandru Filipescu*, *Ștefan Bălăceanu*², toți oameni luminați și patrioți convinși. Mai știm apoi că la București se cunoșteau rezultatele seminarului de la Socola, înființat de Veniamin

1. A se vedea discursul episcopului Chesarie la instalarea sa în scaunul eparhiei Buzăului, la 5 Aprilie 1825, publicat în foaia *Buzeul* din 18 Aprilie 1876: în *Biserica Ortodoxă Română*, II (1875-76), p. 612 și în ziarul *Traian*, I (1869), p. 204.

2. V. A. Ureche, *Istoria Școlilor de la 1800—1864*, t. I, București 1892, pp. 181—182, t. IV, București 1894, pp. 306—309.

Costachi. Însă cel care a avut la inimă ridicarea prin învățatură a preoților de prin satele Țării-Românești, cel care a înmulțit numărul seminariilor de la două, câte se prevăzuse la început, la patru, adică de fiecare eparhie câte unul, cel care s'a gândit adânc la buna lor întocmire și le-a pus de la început sub grija materială și morală a episcopilor, a fost marele cărturar, mitropolitul Ungro-Vlahiei, *Grigorie Dascălul* (1823—1834)¹.

Este sigur astăzi că legea votată de Adunarea obștească în ziua de 7 Mai 1834, care hotărî să se înființeze seminarii pe lângă fiecare episcopie, să aibă câte patru clase, să fie întreținute din plocioanele preoților și să rămână sub controlul mitropoliei, a pornit din îndemnurile acestui mare ierarh al Bisericii noastre².

Actul de naștere al seminarului din Buzău este Regulamentul organic împreună cu legiuirea care i s'a adăcgat în primăvara anului 1834³. Înfăptuirea cât mai grabnică a legii rămânea numai la înțelegerea și bunăvoința episcopului respectiv. Din nenorocire nu ni s'a păstrat nimic din corespondența, care desigur că a urmat între Logofeția treburilor bisericești și episcopia Buzăului. Din întreaga activitate culturală a vrednicului episcop Chesarie⁴ se poate deduce însă că a fost aproape singurul care, după moartea lui Grigorie Dascălul († Iunie 1834), a depus toate silințele ca să se înfăptuiască gândul marelui mitropolit. Încât, putem socoti pe episcopul Chesarie ca al doilea ctitor al acestui așezământ de învățatură religioasă care din Noemvrie 1926 poartă numele său.

Seminarul din Buzău s'a deschis în ziua de 15 August 1836, ziua Sfintei Mării, hramul episcopiei. E al doilea în ordine cronologică după seminarul Central din București, deschis în Fevruarie același an. Întârzierea deschiderii credem că se datorește greutăților ce s'au ivit din cauza *lipsei de*

1. Preotul N. M. Popescu, *Viața și faptele părintelui Grigorie mitropolitul Țării Românești*, în *Biserica Ortodoxă Română*, LII (1934), p. 299; Constantin Erbiceanu, *O scrisoare a generalului Kissleff către mitropolitul Grigorie Dascălul, din 23 August 1833*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XVII (1893 - 1894), p. 510.

2. Preotul Nicolae M. Popescu, *op. cit.*, p. 299.

3. *Analele parlamentare ale României*, t. IV, vol. I, 1833 - 1844, București 1893, p. 274 (anexe).

4. Vezi, Ecaterina D. Furtună, *Chesarie episcopul Buzăului, viața și meritele sale*, București 1913, p. 57.

local și din lipsa profesorilor, cari trebuiau aduși de prin alte părți.

La ceremonia inaugurării seminarului, episcopul Chesarie n'a luat parte, motivând că nu poate părăsi Bucureștii, unde ținea loc de mitropolit. A trimis, în schimb, pe arhimandritul Eufrosin Poteca, igumenul mănăstirii Motru, cu o scrisoare adresată elevilor începători. Cine a conceput scrisoarea, nu știm. În ea se vede destul de limpede ce se aștepta de la noul seminar: preoți înainte de toate, plini de simțiri creștine! Este îmbucurător să aflăm astăzi ce credeau înaintașii noștri de pe la 1836 despre misiunea preoției care *e lucrare îngerească, ce înalță pe om până la scaunul lui Dumnezeu și-l face să vadă pe Dumnezeu pururea nu ca prin oglindă, ci aevea*¹. După ce Eufrosin Poteca a citit scrisoarea lui Chesarie, a vorbit și Gavriil Munteanu², căruia i se încredințase conducerea noului așezământ. Cănume a spus acest profesor ardelean, iarăși nu știm.

Cum s'a rezolvat problema localului; cine avea dreptul să urmeze cursurile seminarului, ce profesori, ce studii și ce spirit au domnit în el; ce a însemnat această școală în jurul episcopiei Buzăului; ce oameni și ce inițiative culturale și religioase au pornit din el, sunt întrebări ce căutăm să le lămurim în lucrarea de față. Cum seminarul din Buzău a fost desființat în 1893 și reînființat ca seminar superior cu opt clase în 1914, lucrarea va avea două părți:

PARTEA I-a : 1836—1893

Localul. Problema localului s'a deslegat ușor și în scurtă vreme la Buzău. Hotărîrea la care s'a oprit episcopul Chesarie, curând după votarea legii din 1834, a fost de a face pentru seminar o clădire nouă, încăpătoare și trainică. Deoarece construcția proiectată nu putea fi gata decât în câțiva ani, imediat după deschidere, școala a fost instalată vremelnic în *casele domnești*³, — actualul palat episcopal — care se găsesc în fața bisericii catedrale. Peste doi ani, în luna Mai 1838, seminarul din Buzău avea localul său pro-

1. Iosif Naniescu, *Istoricul pe scurt al Seminarilor în România*, București 1893, da în anexe, p. 11—14, scrisoarea episcopului Chesarie, pe care spune că a copiat-o chiar atunci la deschidere, de pe original.

2. Aron Pumnul, *Lepturariu rumânesc*, IV (Viena 1865), p. 40.

3. Iosif Naniescu, *op. cit.*, p. 6—7.

priu: clădire mare de zid, cu un etaj, în curtea dintâi a episcopiei¹.

Nu știm cine a fost arhitectul care a făcut planul și a condus lucrarea. Planul adoptat e acela al palatelor franceze *stil compositum*, în care predomină elementele dorice. Clădirea e în formă de dreptunghi. Parterul și etajul sunt străbătute în lungime de câte un coridor larg de 4,30 m., care le împarte în două. De o parte și de alta se află înșirate sălile de clasă, cancelariile, dormitoarele, toate cu eșire în cele două coridoare. Intrarea se face prin mijlocul fațadei principale dinspre răsărit. Din sala de primire de la intrare, o scară obișnuită cu trepte de piatră se ridică ocolind pereții până la etaj, unde câteva coloane sprijină plafonul la intrarea în coridorul de sus. Coloanele acestea sunt, de altfel, singurul ornament în interior. Clădirea e masivă, sus la etaj zidurile au grosimea de un m. și pare prea încărcată! Preoții bătrâni din orașul Buzău povestesc și acum unele amintiri păstrate din părinți despre țigani, robi ai episcopiei, cari au ridicat această construcție². Incolo, totul e sobru și rece! Camerele de la parter sunt cam întunecoase din cauza ferestrelor mici, cu ușori din piatră, zăbrelite pe dinafară cu gratii de fier din șine late de câțiva centimetri. Probabil c'au fost rezervate de la început dormitoarelor și sălilor de masă. Intre clădirile de școală a fost socotit *unicul* în toată România, până pe la 1880³. Localul a rămas neatins până astăzi. Reparațiile ce i s'au făcut în cursul timpului au privit mai mult acoperișul.

Un asemenea local așezat într'o curte înconjurată din toate părțile cu ziduri groase, impunător la vederea exteriorului, atrăgea atenția⁴ și încadra minunat biserica episcopală. Rămânea însă rece în lăuntru lipsit de podoabe și par'că oprea în loc perspective mai înalte de gând și de aspirații ale elevilor seminariști, închiși în el ca într'o ade-

1. Reproducem inscripția: *Spre slava lui Dumnezeu și luminarea clerului, episcopul Buzăului Kir Kesarie, au ridicat din temelie acest Seminarion, în zilele Prea luminatului Domn Alexandru Ghica Voevod. Leat 1838, Mai 1.*

2. Cu ocazia scoaterii pietrei din muntele Istrița pentru construcția seminarului din Buzău s'a descoperit și Cloșca cu puii de aur (cf. A. Odobesco, *Le trésor de Pétrossa*, Paris 1900, p. 1).

3. Episcopul Melchisedec, *Biografia Prea Sfințitului Dionisie Romano, episcop de Buzău*, An. Ac. Rom., seria II, t. V, secția II, București 1882, p. 14 (extras).

4. Călătorul francez, Félix Colson, care l-a vizitat în 1839, îl numește *palat magnific* (*De l'état présent et de l'avenir de Principautés Roumaines*, Paris 1839, p. 165).

vărată mănăstire bizantină. Clădirea aceasta grea și masivă îți face impresia și astăzi că silește pe elevi să tacă, să-și înăbușe elanurile, să muncească și să asculte, absenți și palizi.

Biblioteca. Spre norocul seminarului, încă de la înființarea lui, se întâlniră la Buzău doi profesori ardeleni cu frumoase îndelētniciri cărturărești: ierodiaconul Dionisie Romano, profesor național la școala normală (preparandia) care luase ființă în acest oraș încă din 1832¹ și Gavriil Munteanu, primul director și profesor al noului așezământ bisericesc. Fiecare în parte și amândoi în colaborare au talmăcit, au scris și au tipărit în tipografia episcopiei numeroase cărți didactice, morale și religioase. De aceea, credem că de la început seminarul a fost înzestrat cu o bibliotecă în care se găseau cel puțin tipăriturile acestora, revista *Vestitorul bisericesc* pe care cei de mai sus au scos-o timp de doi ani (1839—1840), precum și alte tipărituri ale episcopului Chesarie sau dăruite de acesta. Din fericire se mai păstrează și astăzi câteva volume folosite de semina-riștii începători. Aproape pe toate se amintește că sunt date de la episcopie *spre îndeletnicirea religiei*².

În arhiva seminarului, de la 1860 încoace, singura care a existat și care ni s'a păstrat, se întâlnesc numeroase donații în bani și cărți, făcute de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, de episcopie și chiar de alte persoane. Astfel, în Mai 1861, episcopul Melchisedec trimite prin Minister cinci exemplare din a sa *Introducere în sfintele cărți* spre a se depune în Bibliotecă³; în Octomvrie 1864, Ministerul trimite 500 lei *pentru un început de bibliotecă ce va cuprinde cărți didactice spre a fi folosite de elevii săraci*⁴. Se atrage atențiunea directorului ca să procure și câte trei dicționare de latină, elină și franceză. În 1865, episcopul Dionisie Romano donează bibliotecii seminarului 250 volume⁵, din biblioteca episcopiei. Din titlurile cărților se vede că erau de cuprins moral, religios, istoric și didactic. Literatură foarte puțină și îndeosebi traduceri din autori străini. Nu lipsesc scriitorii greci, francezi și germani.

Cu timpul, biblioteca seminarului din Buzău se în-

1. Episcopul Melchisedec, *op. cit.*, p. 13 (extras).

2. Econom D. Furtună, *Chesarie episcopul Buzăului*, București 1913, p. 28.

3. *Arhiva seminarului din Buzău*, dosar 2, f. 143.

4. *Ibidem*, dosar 5, hârtia cu nr. ministerului 47.746/1864.

5. *Ibidem*, dosar 6, f. 149.

bogați atât de mult încât în 1878, pe vremea războiului de independență, când localul a fost din nou transformat în spital pentru răniții ruși, directorul raporta la București că nu are unde să așeze mobilierul și biblioteca. I se rezervă atunci câteva încăperi de jos ca să poată adăposti în siguranță toate cărțile¹.

Mijloacele de întreținere. Regulamentul Organic făcea din seminar o instituție de stat. De aceea, la început, a fost vorba ca toate seminariile nou înființate să fie întreținute de stat din contribuțiunile pe care urmau să le verse Mitropolia, episcopiile și mănăstirile. Subordonarea aceasta materială față de puterea executivă, nu convenea chiriarilor și mai ales mitropolitului Grigorie Dascălul. Prelații se temeau de un amestec al statului care să împiedice buna dezvoltare a școalelor ce urmau să ia ființă. Mitropolitul intervine și Kisseleff aprobă ca Mitropolia și episcopiile să fie scutite de orice dare în folosul *Caselor făcătoare de bine*, dar să se oblige fiecare în parte cu ținerea unui seminar². Potrivit acestei dispoziții, seminarul de la Buzău a fost întreținut de la înființare și până la 1860, când trece pe seama statului, de către episcopie din veniturile sale. Episcopia se îngrijea de reparațiile, mobilierul, încălzitul și luminatul localului, de plata profesorilor și a personalului administrativ și de serviciu, de procurarea cărților, doctoriilor, de hrana elevilor, de hainele și de albiturile lor. Toate acestea se procurau de episcopie, după voia și hotărârile sale. Elevii seminariști, bursieri, primeau totul gratuit. Erau însă și solvenți cari, în schimbul plății primeau întreținerea de la școală. Pe aceștia, actele vremii îi numesc *externi*, adică întreținerea le venea din afară de școală, și erau primiți întotdeauna peste numărul bursierilor (20 la înființare, apoi 50 după votarea legii clerului din 1847³) în limita posibilităților localului.

Nu cunoaștem la ce sumă se ridicau la început cheltuelile anuale făcute de episcopie cu întreținerea semina-

1. *Ibidem*, dosar 18, f. 52.

2. Scrisoarea lui Kisseleff către mitropolitul Grigorie, din 13 August 1833, publicată de Constantin Erbiceanu în *Biserica Ortodoxă Română*, XVII, (București 1893—1894) p. 510.

3. Vezi, G. Bibesco, *Règne de Bibesco*, 2 vol., București 1893, vol. II, p. 588.

rului, și dacă ele satisfăceau nevoile reale ale școalei! Dintr'un cont¹ în care se cuprind toate obligațiunile de mai sus, se vede că în anul 1846 s'a atins cifra de lei 70.419,74. Nu întotdeauna însă episcopii asigurau buna întreținere a seminarului. Se cunosc unele cazuri când grija lor coboară sub orice așteptare². Pe lângă aceasta, faptul că episcopia suporta cheltuelile cerute de întreținerea școalei lăsa mână liberă episcopului să se amestece cu rost și fără rost în conducerea seminarului. Episcopul anganja profesori, director, admitea pe elevi în seminar, intervenea la promovarea lor dintr'o clasă într'alta, le libera chiar *testimonii* de absolvire înainte de sfârșitul celor patru clase, și-i hirotonea³. Profesorii și directorul erau continuu la bunul plac al episcopului și al oamenilor săi cari făceau destule greutăți în procurarea celor strict necesare bunului mers al școalei. Deaceea, directorul Agatanghel Guțu califică acest regim

1. cf. Al. T. Dumitrescu și Gh. M. Ionescu, *Contribuții la istoria seminarilor preoțești*, București 1906 p. 28.

2. În 1856, pe când era episcop Filoteiu (1850—1860), seminaristii de la Buzău, adânc nemulțumiți de felul cum erau întreținuți, se plâng împotriva directorului și bat pe iconomul care adusese la masă *un caș împușit și plin de viermi*. Elevii fac apoi o plângere scrisă către episcop. Tânărul Antonescu Opreșan e trimis s'o prezinte. Intrând la Prea Sfinția Sa și arătându-i nemulțumirile elevilor, episcopul *l-a lovit cu bastonul pe gură rupându-i buza*. Despre bătaia iconomului se aude la București și Domnitorul Barbu Știrbeiu însărcinează pe directorul Departamentului din Iăuntru, în trecere prin Buzău, să cerceteze și cazul acesta. Raportul de anchetă descoperă lucruri uimitoare: pâinea este neagră ca păcura, necoaptă, plină de necurățenii și pătată în mai multe locuri de bucăți de pământ. Mămăliga este de un mălai stricat și plin de murdării. În supă și în felul de bucate s'au găsit mai adesea șoareci fierți, viermi și alte necurățenii, iar în varză șoareci întregi, din care pricină s'au și îmbolnăvit unii școlari și mai cu seamă Tănase, care din întâmplare luând șoarecele drept o bucată de carne, a zăcut până acum o săptămână. Bucătăria este de o murdărie îngrozitoare și vasele de o necurățenie spăimântătoare. Cazanul de ciorbă nu s'ar fi spoit de un an de zile. Din fondurile seminarului nu se dă acestor școlari decât două perechi de pantofi de cavafi pe fiecare an și o giubea la 4 ani. Unele din giubele sunt din două fețe (culori) de postav, încât cel investat cu dânsa seamănă mai mult cu un arestat decât cu un seminarist. Murdăria rufelor este îngrozitoare. Dușumelele sunt așa de murdare încât nu se mai poate cunoaște din înpestrițarea nuanțelor, fața lor primitivă. Șoarecii se plimbă prin odăi fără a se speria de sgomot. Odată pe an, la Drăgaică (24 Iunie), se spală și se curăță casa. În celelalte odăi de jos, unde se culcă școlarii externi, din desimea lor, duhoarea urâtă și murdăria cea mare, s'a încins râia ce bântuie o mare parte dintrânșii“.

Rezoluția Domnului e blândă :... „din cele aici arătate vedem cu osebită întristare neorânduile ajunse la un grad ce nu e ertat. Se va încunoștiința prin ofisul domnesc Prea Sf. mitropolit să cheme pe episcopul Buzăului la cunoștiința celor dintâi datorii și să ceară îndată o radicală îndreptare (Reprodus de d-l Iorga în: *Viața și Domnia lui Barbu Dimitrie Știrbeiu*, An. Ac. Române, s. II, t. XXVIII, București, Mem. sec. istorice, p. 102—103.

3. Vezi conceptul raportului directorului Agatanghel Guțu, din 1860, către Minister, în dosarul hârtiilor strânse de preotul Chiril Popescu, nenumerate.

drept *vicios*, într'un raport către Minister din 1860¹. De abia atunci se văzuse că lucrurile nu mai puteau continua fără să primejduiască existența seminarului. Toți îl ocoleau. Nu se prezentau candidați nici pentru cele 50 locuri de bursieri. Deaceia guvernul se gândește la o reorganizare completă a seminariilor, pe alte baze. Va începe reforma fixând un alt regim de întreținere.

În luna August 1860², ministrul Vasile Boerescu face cunoscut episcopiei hotărîrea Consiliului de miniștri de a trece administrațiunea seminariilor pe seama statului, lăsând totuși episcopului dreptul de a priveghea asupra conduitei și moralității elevilor și a celor însărcinați cu creșterea și educațiunea lor, precum și acela de a observa dacă învățăturile teologice se predau cu bună orânduială. Ca să menajeze anumite susceptibilități, ministrul adaogă că vede în *Chiriarhie o punte intermediară între Minister și Seminar*, deaceia va primi cu plăcere observațiunile ce episcopul va face asupra ziselor materii și va admite chiar rectificările convenite când le va găsi bune. Această nouă dispoziție prin care statul înțelege să ia asupra sa cheltuelile școlii este numai începutul unei serii de măsuri, care vor tinde să modifice caracterul seminarului, transformându-l din ce în ce mai mult într'o școală de stat.

Cunoaștem suma anuală rezervată pentru întreținerea seminarului inferior de la Buzău. La început, nu diferea mult de cea cheltuită de episcopie. Astfel, în primul an, 1860/61 se ridică la 75.370 lei³, în care se cuprindeau: salariile a doi profesori (unul pentru cl. I-a și a II-a, altul pentru cl. III-a și a IV-a), al directorului, al maestrului de cântări bisericești, al maestrului de muzică vocală, al doctorului, salariile personalului de serviciu, precum și celelalte cheltueli materiale (hrană, spălat, luminat, încălzit, cărți, rechizite școlare, haine, reparații, doctorii, etc). Peste acestea, profesorul de la cl. III-a și a IV-a, Dumitru Racoviță, mai primia de la episcopie încă 400 lei anual⁴. Bugetul seminarului din Buzău a variat însă continuu.

Directorul făcea rapoarte Ministerului despre toate

1. *Ibidem*.

2. Originalul în dosarul hârtiilor de la Pr. Chiril Popescu.

3. *Arhiva seminarului din Buzău*, dosar 1, f. 16.

4. *Ibidem*, f. 20.

nevoile școalei, întemeiat pe acte justificative și ministerul trimetea banii fie prin părintele Ambrozie¹, iconomul metohului episcopiei de Buzău din București, fie prin prefectura județului. Aprovizionarea cu lemne, alimente, haine, medicamente, reparații, etc., se făcea prin licitații în regulă și încheeri de contracte, tot la prefectură².

Banii ceruți nu soseau întotdeauna la timp. Uneori întârzierile erau prea mari și directorul se împrumuta la episcopie³, alteori bugetul școalei suferea simțitoare reduceri, impuse de nevoile generale⁴. Cu toate aceste greutăți, seminarul se putea crede, sub acest regim, oarecum asigurat dinspre partea materială. Rămâne să vedem dacă el a pășit în acea vreme mai sigur spre destinele sale.

Elevii. Cui era destinată această școală superioară de preoți? Se deschidea tuturor sau numai unei anumite categorii de elevi?

În concepția oamenilor din epoca Regulamentului organic, seminariile nu aveau caracterul lor rural de astăzi. Seminariile se deschideau numai fiilor de preoți. Nu ca o răsplată pentru serviciile publice ale acestora, ci fiindcă se făcuse un fel de tradiție, care astăzi din păcate tinde să dispară: *în conducerea parohiei, fiul să urmeze tatălui.* Pe urmă, se credea atunci că familiile de preoți dezvoltau în copii anumite dispoziții sufletești pe care se putea urzi încet, încet calea spre o adevărată preoție.

Până la 1836, preoții din județul Buzău își trimiseseră copiii la școalele catehetice de la Nifon și Berca, unde învățau tipicul slujbei, *cântarea după ureche* și cititul cât mai corect. Când se deschide seminarul, preoții sunt obligați să-și aducă copiii în acest institut, chiar dacă frecventaseră o școală catehetică.

Nu știm cum au primit preoții de prin satele eparhiei Buzăului noua rânduială! E mai mult ca sigur că mulți dintre ei preferau școalele acelea rudimentare seminarului care impunea patru ani de învățătură, griji și cheltuieli mai mari. Pentru toți preoții de atunci, fără școală, înnoirea aceasta era grea de înțeles, încât unii cred că s'au împotrivit.

1. *Ibidem*, f. 24.

2. *Ibidem*, f. 36 și 74.

3. *Ibidem*, f. 24.

4. *Ibidem*, dosar 7, f. 250.

Nu cunoaştem numele şi nici provenienţa celor dintâi 20 elevi cu cari se deschide seminarul din Buzău în 15 August 1836. Ştim însă precis că printre ei se afla şi ierodiaconul *Iosif Nania*¹ (viitorul mitropolit *Iosif Naniescu*), în vârstă de abia 15 ani, *Vasile Caloianu*, care ajunge mai târziu (1855-83) profesor la Craiova², *Costachi Proto-popescu*, care în toamna anului 1840 e numit profesor³ la seminarul pe care atunci îl absolvise, şi ierodiaconul *Ieroteiu*, care în Iunie 1845 e premiantul colegiului Sf. Sava, unde continuă studiile întreţinut de episcopul Chesarie⁴.

Numărul seminariştilor în cei dintâi doi ani şcolari (1836/37, 1837/38) a fost: 20 bursieri şi 8 solvenţi, iar în anii următori (1838/39, 1839/40): 30 bursieri şi 33 solvenţi⁵. Localul fiind destul de încăpător, după un an de funcţionare s'au primit şi elevi solvenţi, cari în schimbul unei plăţi anuale primeau întreţinerea de la şcoală. E probabil că aceştia nu erau fii de preoţi. Mai târziu, după 1860, oricine putea să candideze la bursele vacante. S'au preferat însă întotdeauna fiii de preoţi sau de cântăreţi.

Numărul elevilor a variat mereu. Astfel în 1860, seminarul din Buzău a fost frecventat de 50 elevi, toţi bursieri⁶, în anul şcolar 1863/4 au fost 65 de bursieri⁷, iar în 1872/73 Ministerul ridică numărul bursierilor la 80⁸. În 1866 se admit şi elevi externi cu locuinţa în oraş.

Când în fruntea episcopiei de Buzău vine Dionisie Romano (1860/1873), acesta face în 1865 o intervenţie cerând să se înfiinţeze şi la Buzău un gimnaziu a cărui lipsă se simţia mult⁹. Ministerul răspunde că la Buzău există deja o şcoală superioară celor primare, un seminar a cărui organizaţie diferă foarte puţin de un gimnaziu, iar dacă zelul pentru învăţătură este prea mare să se

1. Iosif Naniescu, *Istoricul pe scurt al seminariilor în România*, Bucureşti 1893, p. 6. (Extras din *Biserica ortodoxă română*, XVII, Bucureşti 1893—1834, p. 1—7).

2. I. Ionaşcu, *Un şcolar al seminarului Chesarie de acum o sută de ani*: V. Caloianu în revista *Muguri*, XIII (Buzău 1936), 7—10, pp. 1-2.

3. *Almanahul Ţării Româneşti pe 1840*, Bucureşti 1840, p. 105.

4. *Vestitorul Românesc*, IX (Bucureşti 1845), p. 210.

5. *Vestitorul Bisericesc*, II (Buzău 1840), p. 78.

6. *Arhiva seminarului din Buzău*, dosar I, f. 1.

7. *Ibidem*, dosar 5, f. 1.

8. *Ibidem*, dosar 13, f. 116.

9. Vezi adresa episcopiei de Buzău către rectorul seminarului, din 9 Oct. 1865, în dosarul hârtiilor dela preotul Chiril Popescu.

primească la seminar și alții ca externi¹. Episcopul, fără să înțeleagă rostul vieții de internat a seminarului, convine și dispune să fie primiți în seminar *oricâți elevi se vor arăta cu dorință a urma ca externi la învățatură ca astfel cu mijloacele de cari dispunem să putem veni în ajutorul luminării junimei nației*². A fost deajuns această hotărîre. În anul școlar 1877/78 seminarul din Buzău e frecventat de 285 elevi: 32 bursieri-interni și 253 externi³. Nu se făcea nici o alegere; iar traiul seminariștilor dincolo de zidurile școalei, unde nu puteau găsi niciun sprijin moral pentru conținutul lor sufletesc, a avut urmări dintre cele mai funeste asupra mersului școalei.

În arhiva dintre anii 1866-1884, când seminarul din Buzău a fost frecventat și de elevi externi, abundă reclamațiile gazdelor împotriva elevilor — oameni între 16-28 ani — pe motivele cele mai scandaloase cu putință. Cât de ridicolă apare intervenția episcopului care atrăgea deseori atenția directorului să supravegheze cu grijă onorabilitatea gazdelor și purtarea celor 250 elevi răspândiți prin toate cartierele orașului „fiindcă aduc discreditul instituției și mâhnirea amară a bieților părinți”⁴! Nu lipsesc nici reclamațiunile elevilor externi împotriva profesorilor, îndreptate către episcop sau către Minister⁵. Inspecțiile se țineau lanț. În 1884, după o anchetă răsunătoare pe care o face chiar Spiru Haret în calitate de inspector al Ministerului, se oprește pe viitor înscrierea elevilor externi la seminarul din Buzău⁶.

Până la 1860, primirea elevilor se făcea în felul următor: cei ce doreau să îmbrățișeze cinul preoției se prezentau însoțiți de părinții lor mai întâiu episcopului, care-i trimetea apoi la director și profesori spre a fi cercetați de ceeace știau și repartizați în clasa I-a sau a doua⁷. Cei mai buni se primeau în locurile vacante de bursieri, ceilalți puteau urma ca solvenți.

Elevii admiși în cl. I-a de seminar trebuiau să știe să

1. *Ibidem*.

2. *Ibidem*.

3. *Arhiva seminarului din Buzău*, dosar 19, f. 86.

4. *Ibidem*, dosar 12, f. 21; dosar 13, f. 8.

5. *Ibidem*, dosar 25, f. 348.

6. *Ibidem*, f. 394.

7. Raportul directorului Guțu către minister, din 27 Aug. 1860, conceptul în dosarul hârtiilor de la Pr. Chiril Popescu.

citească, să scrie și să socotească. Mulți veneau cu 2-3 clase de școală primară sau de școală catehetică. Într-o dare de seamă, întocmită la finele anului școlar 1860/61, directorul Călăceanu spune că seminarul din Buzău de la înființarea sa și până acum n'a avut niciodată elevi din școlile domnești și cu o pregătire trebuincioasă. A-i respinge nu se putea, deaceia s'a înființat o clasă pregătitoare, care se întreține din cheltuiala părinților. În acea clasă, Pr. D. Vlăiculescu, om povățuit de bunul simț și de patriotismul său luminat¹, predă neștiutorilor de carte cunoștinți elementare de scris, cetit și socotit.

În vara anului 1860, directorul Agatanghel Guțu, în conflict cu episcopul, după ce arată Ministerului într'un raport neajunsurile cauzate seminarului de amestecul intempestiv al episcopului, cere să se fixeze definitiv formalitățile pe care trebuie să le îndeplinească elevii la primirea în seminar. Inspectorul, zice el, profesorii și doctorul să aibe însărcinarea a desemna inteligența, sănătatea și vocea candidaților, cari să nu fie mai mari de 19 ani și mai mici de 16. Pentru locurile de interni să se prefere întotdeauna fiii de preoți și țârcovnici. Dacă însă aceștia nu vor avea calitățile de mai sus se vor primi atunci și fii de mireni².

După 1860, Ministerul institue un examen de admitere pentru bursierii-interni, ca externi puteau veni oricâți voiau. Din comisiunea de examinare făceau parte întotdeauna și institutorii din oraș³.

Până prin anul 1860, la Buzău nu cunoaștem o regulă bine stabilită în promovarea elevilor. Nu știm dacă și pe atunci elevii trăiau emoțiile notărilor în catalog cum se întâmplă astăzi. Abuzul și bunul plac din partea profesorilor și a episcopului hotărau însă mai în toate cazurile⁴. După 1860 se introduc cataloage iar notele se dau în calificative: *eminent, prea bine, bine, binișor, de mijloc și rău*. Pe de altă parte, pedepsele erau cam aceleași din zilele noastre: în picioare la masă, trei zile pe pâine și apă, arestul adică oprirea în școală un timp oarecare

1. *Arhiva seminarului*, dosar 2, f. 206.

2. Conceptul acestui raport în dosarul hârtiilor dela Pr. Chiril Popescu.

3. *Arhiva seminarului*, dosar 3, f. 221, 240—241.

4. Vezi raportul directorului Guțu, din Aug. 1860. Și mai târziu s'au ivit abuzuri anchetate și pedepse de Minister (*Arhiva seminarului*, dosar 18, f. 221, dosar 25, f. 394, cu ancheta lui Haret din 1884).

și darea afară. Școala avea foarte puțin material didactic, iar elevilor le lipseau în bună parte manualele. Cele mai multe studii din program se învățau după manuscrisele date elevilor de profesori¹. Făceau multă practică bisericască, chiar în biserica episcopiei, ca să deprindă tipicul². Nu toți seminariștii rămâneau până la absolvirea școalei. Cu învoirea episcopului mulți se hirotoneau înainte de absolvire³. După 1852, Ministerul supraveghează mai îndeaproape învățătura și conduita elevilor, iar după 1860 orânduiește chiar inspectori în acest scop. Un criteriu sigur de promovare, Ministerul a izbutit să impună abia în 1877: se cerea media generală 6, și la nici un obiect o medie anuală mai mică de 4⁴. După această dată repetenții ating în medie un procent de 40—50% anual. Cei mai numeroși se recrutau dintre externi a căror conduită lăsa foarte mult de dorit⁵.

La sfârșitul fiecărui an școlar, elevii dădeau examen în fața unei comisiuni formată din profesorii școalei și din persoane în afară de școală: consilieri comunali, instituitori, revizori școlari, inspectori trimiși de Minister. La 1864 s'au introdus și examene semestriale, dar în curând s'a observat că sunt o pierdere de timp și peste doi ani s'au desființat⁶.

Distribuirea cărților de premii, venite în fiecare an de la Minister, avea loc în ziua de 29 Iunie, în aula mare a seminarului sau în palatul domnesc de la episcopie, de față fiind toate autoritățile orașului în frunte cu episcopul, prefectul, primarul, președintele tribunalului, etc. După 1867 — data înființării gimnaziului Tudor Vladimirescu — ceremonia aceasta, organizată de primăria orașului, a luat un caracter și mai impresionant. La această serbare luau parte toate școlile secundare din oraș. Ministerul însuși recomanda directorului seminarului „*să se realizeze o solemnitate importantă cu lume multă, și să se dea premii cât mai mari ca să se deștepte în fiecare român*”

-
1. Același raport al directorului Guțu.
 2. *Arhiva seminarului*, dosar 13, f. 60.
 3. Același raport al directorului Guțu.
 4. *Arhiva seminarului*, dosar 18, f. 21.
 5. În anul școlar 1873/74, din 199 elevi, rămân 100 repetenți (*Arhiva seminarului*, dosar 15, f. 108).
 6. *Ibidem*, dosar 6, f. 49; dosar 7, f. 81.

*interesul pentru instrucțiune, pe care se rezimă tot viitorul Țării*¹“. Păcat că tradiția acestei solemnități cu adânc răsunset în toate straturile sociale s'a pierdut astăzi aproape cu totul în orașul Buzău!

Știm că Obșteasca adunare luase încă din Mai 1835 hotărîrea ca începând de la 1 Ianuarie 1839 absolvenții școlilor catehetice nu vor mai fi hirotoniți decât numai dacă absolvenții seminariilor nu sunt de ajuns. Dispoziția aceasta a rămas literă moartă din două motive: *a)* până la 1860, numărul absolvenților de seminarii a fost foarte mic, fiindcă mulți din ei erau hirotoniți înainte de absolvire; *b)* puținii absolvenți de seminar, lipsiți de convingeri religioase, fug de preoție, devin funcționari pe la diferite autorități, institutori prin târguri, sau continuă studiile la seminarul Central din București de unde se reîntorceau profesori pe la seminarii, gimnazii sau pe la preparandiile normale. În astfel de împrejurări, neputându-se crea convingeri s'a recurs la măsuri severe împotriva seminariștilor cari refuzau să se preoțească. Cu ocazia votării legii clerului din 1847², se hotărăște ca seminariștii cari nu vor să se facă preoți să nu fie primiți în alte slujbe, și să înapoieze Ministerului banii cheltuiți cu întreținerea lor în seminarii. Măsura aceasta inutilă, dar caracteristică pentru aprecierea rezultatelor date de seminarii, s'a menținut până în zilele noastre, fără nici un rezultat. În arhiva seminarului din Buzău se găsește o numeroasă corespondență între școală și Minister sau între școală și episcopie pe această chestiune. Ministerul cere în repetate rânduri tablouri de absolvenții nehirotoniți³, impune directorului să ia declarații scrise elevilor încă de pe băncile școlii și să nu le libereze atestatele decât numai dacă merg la o altă școală sau dacă se preoțesc⁴. Pe un absolvent, Basile Iorgulescu, ajuns profesor și director la gimnaziul din Buzău, l-a constrâns să restituie cheltuielile⁵. Cei mai mulți însă se strecurau plecând prin alte eparhii, nu se făceau preoți și nici nu restituiau sumele cheltuite. Neputând să-i

1. *Ibidem*, dosar 6, f. 179.

2. *Regulamentul Organic*, ediția din 1847, București 1847. p. 667. Vezi și Hurmuzachi, Supl. I, vol. 4, p. 560.

3. *Arhiva seminarului*, dosar 14, f. 30.

4. *Ibidem*, dosar 5, f. 164 și 167.

5. *Ibidem*, dosar. 14, f. 30.

urmărească pe toți, în 1870, episcopia de Buzău, în de comun acord cu Ministerul, dispune ca pe viitor să nu se mai primească în seminar decât elevi cari locuiesc în cuprinsul eparhiei de Buzău, fiindcă această eparhie întreține seminarul pentru nevoile sale întâiu și numai pe urmă pentru ale altor eparhii¹. În lipsă de convingeri se recurgea la constrângeri ineficace.

Fără îndoială că majoritatea celor cari au trecut prin seminarul din Buzău, de la înființare și până în 1893, s'au făcut preoți prin satele și orașele acestei eparhii. Unii s'au preotit și prin alte eparhii. Alții au continuat studiile în seminarul Central din București îmbrățișând învățământul laic sau ocupând mulțimea locurilor disponibile în deosebitele cariere publice. Cu informațiile pe care le avem nu-i putem urmări pe toți aceștia, fiindcă nici nu-i știm până la 1860, dar din aceste serii de până la 1893, alături de *Iosif Naniescu*, *Vasile Caloianu* și *Costachi Protopopescu*, amintiți mai sus, adăugăm pe ; *Ion D. Petrescu*, *Dimitrie Racoviță*, *Neagu Ionescu*, *Preotul Dumitru Vlăiculescu*, *Zamfir Grigorescu*², cari devin profesori ai seminarului, apoi pe : *Nicolae Ichim*, învățător în Râmnicul-Sărat, *Ștefan Marcu*, învățător în Vălenii de Munte, *Ion Constantin*³, profesor la colegiu, *Basile Iorgulescu*, profesor și director al liceului de băeți din Buzău, *Gheorghe Lazăr*, profesor în Urziceni, *Toma Dicescu*, profesor la seminarul Central din București, *Gheorghe Chelaru*, profesor de limba română la liceul Lazăr din București, *Prea Sfințitul Irineu Mihălcescu*, profesor la Facultatea de Teologie din București, *Stanciu Grigorescu*, cântăreț la episcopia de Buzău și fost profesor de muzică bisericească la seminar ; *Dimitrie Petrescu-Bălăceanu*, ajuns avocat în București, *Constantin Lăzărescu*, fost sub administrator financiar la R. Sărat, azi pensionar.

Cum era conceput. În mintea celor ce le-au înființat, seminariile inferioare, cum era bunăoară cel de la Buzău, aveau menirea să dea elevilor luminile cărții, oarecare cunoștințe teologice și puțină deprindere în citire și înțele-

1. *Ibidem*, dosar 11, f. 208 ; dosar 13, f. 85.

2. *Ibidem*, dosar 27, f. 161.

3. Arhivele Statului, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice*, dosar 1842/851, f. 261 și 278, apud I. Ionașcu, *op. cit.* p. 2, nota 5.

gere sfintei scripturi și în practica bisericească. Se urmărea în primul rând să se dea știință de carte și îndeosebi de carte religioasă. Astfel, clasa I-a era concepută ca o clasă de curs primar în care se predă; citirea, scrierea, începuturi de gramatică și de aritmetică. Această clasă va fi deschisă totdeauna acelor candidați la preoție cari nu aveau terminată școala primară, precum și altor tineri de orice stare, cari vor veni din afară să urmeze aceste învățături începătoare.

Pentru cl. II-a și a III-a se adăogau: stilul scrierii, aplicații gramaticale, geografia, catehetica precum și încercări de predici pe teme date din sfânta Scriptură, de pe modelul Cazaniilor și Chiricadromion-ului. Numai pentru clasa III-a se introduce teologia morală și dogmatică, hronologia și istoria bisericească, iar în cl. IV-a: teologia pastorală, corespondența, ținerea registrelor parohiale și exegeza biblică. Pe lângă toate acestea, în ultimii doi ani se vor predă cunoștințe de măsurătoarea locurilor, de legiurile ce sunt în atribuțiile juraților satului, de vaccinație, de fizică și medicină populară

Trebue să recunoaștem că din punct de vedere social și național e remarcabilă intenția celor ce au alcătuit Regulamentul¹ seminariilor preparande anexat legii din 1843, din care am luat cele de mai sus, fiindcă voiau să facă din preot, încă de la început, un important factor cultural de ridicarea satelor. Absolvenții acestor seminarii erau cei dintâi oameni luminați cari mergeau la țară și lor li se cerea să înfăptuiască școala primară a satului, să încetățenească știința de carte, să înlătore analfabetismul maselor rurale. Art. 16 din același Regulament obligă pe preoții tineri să înființeze școli primare prin sate și impune locuitorilor să-și trimită copiii la aceste școale.

Intențiile acestea au rămas unele numai pe hârtie, iar altele s'au realizat. Învățământul nostru primar de astăzi a pornit dela acești preoți modești ai *seminariilor inferioare*. Dar legea aceasta din 1843 nu constituie un tot organic, ci mai mult fragmente de bune intenții. Aceasta, în ce privește învățământul teoretic-religios expus fără normă, fără spirit metodic și deci fără putință pentru elevi

1. La V. A. Ureche, *Istoria Școalelor*, IV (anexe), București 1901, p. 376-7

de a înțelege ceva din dumnezeiasca viață a Mântuitorului. Ce cultură religioasă putea avea elevul în cl. III-a de seminar ca să înțeleagă teologia dogmatică? Legea aceasta mai are însă o lacună: nu pomenește nimic de nevoia atât de imperioasă de a se creia în seminarii o atmosferă de religiozitate, care se formeze convingeri creștine și caractere morale în stare să înțeleagă slujba în serviciul Bisericii ca o chemare!

Cât privește seminarul din Buzău, nu știm cum s'au predat în mod efectiv cele prevăzute în lege! Din *testimoniul*¹ elevului Dumitru Racoviță, care a absolvit în Iunie 1841, vedem că s'au predat: gramatica limbii patriei, aritmetica, cosmologia, geografia, stilul limbii patriei, istoria universală, geografia biblică, istoria bisericească până la 1054, teologia dogmatică și omiletica, iar într'un raport², încheiat la finele anului școlar 1860/61, se adaugă pe lângă cele de mai sus: morala creștină, exerciții de predici, muzică bisericească și vocală, desemnul și caligrafia, latina și franceza, predate de director în mod particular. Observăm că în realitate nu se făcuse nimic din ceea ce se anunțase pentru pregătirea socială a preotului. Predomină studiile religioase. Așa dar, cu toate că legea din 1834 deschidea orizonturi mai largi introducând în programa seminariilor câteva obiecte laice, în practică accentul s'a pus întotdeauna, până la 1864, pe obiectele religioase. Preotul trebuia înainte de toate să se inițieze în chestiunile teologice; dar nici acestea nu se puteau face așa cum trebuie. La seminarul din Buzău, toate aceste materii erau predate numai de doi profesori, de multe ori improvizați; unul pentru cl. I-a și a II-a; altul la cl. III-a și a IV-a. Directorul, afară de rare excepții, un călugăr de pe la episcopie, era ocupat cu viața casnică a seminarului; se adaugă profesorul de cântări cu un ajutor al său și medicul școlii. Astfel că de fapt, în cei 3-4 ani cât elevul rămânea în seminar, nu-și putea însuși suficiente cunoștinți religioase, încât, până la urmă, se alegea cu scrisul, cititul, socotitul, citirea psaltirii, tipicul liturgic și muzica bisericească. De aceea cred că în afară de primii

1. Copie în *Arhiva seminarului*, dosar 34, f. 1.

2. *Ibidem*, dosar 2, f. 206.

ani, când a fost condus de vrednicul ardelean Gavriil Munteanul, *seminarul din Buzău*, până la 1860, nu s'a ridicat cu mult peste nivelul unei școale catehetice.

În 1864, obiectele de studii s'au grupat în catedre. La seminarul inferior din Buzău avem: 2 catedre de religie, una de limba română și latină, alta de istorie și geografie, o catedră de științe naturale, una de matematici. În plus se mai predau igiena și medicina populară în 6 ore pe săptămână, muzica vocală și bisericească, desemnul și caligrafia¹. Prin bugetul anului 1867 se introduc catedre noi; una de elină și alta de franceză, care sunt desființate prin bugetul anului 1872². Lăsând la o parte prezența vremelnică a limbilor elină și franceză, vedem că noua programă este destul de bogată pentru un seminar inferior. Cu această programă școala avea să trăiască aproape 30 de ani.

Profesorii sunt acum recrutați prin concurs, repartizați pe catedre, cu tendință vădită de specializare. Din partea Ministerului se observă continuu mai mult interes în numirea profesorilor³ și preocupări constante de problemele pedagogice în corespondența cu școala, Astfel se pun în discuția profesorilor școalei chestiuni de felul acestora: *metodele de predare, distribuția și ordinea obiectelor pe clase, dezvoltarea și întinderea ce urmează să se dea fiecărui obiect, distribuția orelor în proporție cu importanța și dezvoltarea obiectelor de studii, alcătuirea unui Regulament interior*⁴ etc. În această nouă ipostază se cerea seminarului să dea cunoștinți de cultură generală. Cercul de pregătire al viitorului preot se lărgise în ambele direcții: profană și religioasă. Cât privește pregătirea preotului pentru viața socială a satului era lăsată din nou la o parte. În 1866, directorul raporta Ministerului că agronomia, horticultura, viticultura, medicina populară, igiena, veterinăria și dreptul ad-tiv nu se puteau face, programul fiind prea încărcat, dar se cereau lecții de logică, psiho-

1. *Ibidem*, dosar 24, f. 27.

2. *Ibidem*, dosar 8, f. 74; dosar 12, f. 168.

3. Catedra de desen și caligrafie se ocupă în Sept. 1872, de I. Andreescu, cel dintâi profesor titular al acestor obiecte, și care rămâne la Buzău până la 1 Ianuarie 1879, când cere un concediu pentru 2 luni și pleacă la Paris (*Ibidem*, dosar 20, f. 150).

4. *Ibidem*, dosar 7, f. 21.

logie¹, elină. Pentru buna îndrumare a educației religioase rămâneau: viața de internat, practica bisericească și predicile pe care elevii erau obligați să le țină în zilele de sărbătoare pe la bisericile din oraș². În rezumat, se urmărea o mai bună pregătire teologică și o mai sănătoasă îndrumare religioasă. Acestea nu se puteau aștepta atât de la paragrafele unor programe de studii, cât mai ales de la sufletul și conștiința morală a directorului și a profesorilor.

Directorul și profesorii. Conducerea seminarului de la Buzău a fost încredințată dintru început ardeleanului Gavriil Munteanu. Acesta se născuse la 1812, în Vingrad, comitatul Albei inferioare, studiase la Alba-Iulia și Cluj, în 1834 trece Carpații și e numit *prefect de studii* la internatul colegiului Sf. Sava. La București făcuse cunoștință cu episcopul Chesarie, care în vara anului 1836 îl aduce la Buzău ca profesor și director.

Gavriil Munteanu făcuse studii temeinice. Din bogata lui activitate literară și didactică se vede că mânua cu ușurință limba germană, latină și mai ales studiul moralei creștine. Un mare noroc a fost pentru tânăra școală și pentru întreaga eparhie venirea lui la Buzău! Organizarea școlii, a vieții de internat, a învățaturii, editarea manualelor didactice, totul e opera lui. Pe deasupra, o mulțime de traduceri din latinește și nemțește, foarte multe învățături morale precum și o frumoasă activitate extra-școlară, se vede din cele publicate în numeroasele volume sau în foaia *Vestitorul bisericesc* — cea dintâi revistă bisericească românească — pe care el o scoate la Buzău (1839—1840), în colaborare cu ierodiaconul Dionisie Romano, profesor național și viitor episcop. Iată cum îl califică marele Andrei Șaguna pe Gavriil Munteanu, care ajunge mai târziu director al gimnaziului român din Brașov și apoi membru al Academiei Române: „Bărbat de o natură serioasă, om cumpănit în faptele sale și cunoscător profund al limbei și literaturii latine, precum și al literaturii bisericești“³.

1. *Ibidem*, dosar 9, f. 36.

2. *Ibidem*, dosar 9, f. 54. În 1868 Ministerul cere telegrafic să se comunice subiectele despre care au predicat profesorii și elevii.

3. Andrei Bârseanu, *Istoria școlilor centrale române greco-orientale din Brașov*, Brașov 1902, p. 288. Cine vrea să cunoască viața și activitatea acestui bun profesor ardelean poate să consulte cu folos: A. Bârseanu, *o. c.*, p. 57; 288—298; 588—589; Aron Pumnul, *Lepturariu rumânesc*, Viena 1865, t. IV, p. II-a, p. 40—42;

Nu mai avem astăzi rapoartele directorului, sau inspectorului Gavriil Munteanu, cum i se zicea pe acea vreme, dar din numeroasele sale scrieri și traduceri se vede cu destulă claritate cu câtă siguranță mânua el latina și germana, cât de convins era el de valoarea morală a religiei creștine și cât de orientat era în principiile și metodele de educație ale moralei religioase. Într-o scrisoare prefată la *Imitatio Christi*, publicată în traducere la București în 1845, el spune: „Știința din afară a veacului poate să facă pe om mai îndemânat în trebi, mai prevăzător, mai mlădios, mai prefăcut și mai isteț; însă ceea ce nu va putea niciodată fără ajutorul religiei cristiane este să dea bărbatului acea tărie de caracter și de virtute neclintită de către nici o ispită, acea bună credință întru toate relațiile lui sociale, acea jertfire, acea tăgăduire de sine, înfârșit acea mulțumire cu poziția în care se află — atât de trebuincioasă pentru pacea și fericirea individuală, familială și socială. Cuvântul omului va lumina capul, însă inima o formează cuvântul lui Dumnezeu“¹.

Gavriil Munteanu nu era un teolog. El credea că religia se reduce la morală. Avea însă o concepție la care dacă mai adăogăm obligațiile impuse de structura unei școale bisericesti cu creșterea elevilor laolaltă, izolați de familie și de mediul social, cu trăirea în rugăciune și cu practica vieții religioase, ne închipuim noul spirit în care începe să se desvolte această școală pregătitoare de preoți.

Profesorii. O arhivă a seminarului din Buzău până la 1858 n'a existat. Așa dar nu cunoaștem din acest timp nici elevii, nici profesorii, nici materiile de studii efectiv predate și nici înfăptuirile. Nume izolate, împrăștiate ici și colo prin tipăriturile timpului sau prin biografiile foștilor elevi, și puține amintiri, atât avem!

E sigur că în primii patru ani Gavriil Munteanu a fost singurul profesor de studii și director, ajutat doar de Matache cântărețul, profesor de cântări și fost elev al lui Macarie².

G. Bariț, *Opurile lui C. C. Tacit*, Sibiu 1871 (introducerea); Profesor I. Ștefan, *În memoria profesorului Gavriil Munteanu*, Brașov 1870; *Vestitorul bisericesc*, gazetă religioasă și morală, Buzău (18 Dec. 1838—[Dec.] 1840).

1. Gavriil Munteanu, *Urmare lui Hristos*, București 1845, p. III.

2. Anton Pann, *Opere*, ed. G. Dem. Teodorescu, București 1891, II, pp. 49—50

Aceștia pregătesc prima promoție, care părăsește seminarul în 1840. Iată ce zice *Vestitorul bisericesc*: „Implinindu-se cursul de 4 ani la seminariștii din seminarul sfintei episcopii Buzău, la 24 Iunie — în ziua Drăgăiciei — s'a făcut examenul pe anul școlastic 1839—40. O foarte numeroasă adunare de streini și pământeni era față. Examenul s'a deschis printr'un imn cântat de școlari, după care a luat cuvântul d. profesor G. Munteanu, care a arătat că numai învățătura preoților poate întinde în norod moralul și dragostea binelui; care scop spre a se dobândi, se cere: ca Biserica să îngrijească pentru învățătura preoților, iar poporenii să poarte grijă pentru mijloacele traiului lor: două condiții fără care preoți cum avem trebuință nu se vor putea dobândi“¹.

Se ghicește aci ecoul unor nemulțumiri; întreținerea materială a seminarului de către episcopie nu se făcea cum trebuie, iar Statul nu plătea salarii preoților, cari, lăsați în voia satelor și a muncii lor personale, pierdeau contactul cu cartea și cu preocupările religioase.

În toamna anului 1840, numărul profesorilor se mărește. Inspector era acum *ierodiaconul Chiril*, Gavriil Munteanu rămâne profesor de teologie, se adaugă *Costachi Protopopescu*, dintre absolvenții seminarului, ca profesor de catehism, *D. Gheorghe*, profesor de cântări, și un medic, *Dr. Antonie Paleologu*². Nu cunoaștem motivul care a îndemnat pe episcopul Chesarie să înlocuiască pe Gavriil Munteanu la conducerea școlii printr'un călugăr de la biserica episcopală; dar faptul acesta ne îndreptățește să credem că Chesarie însăși nu înțelesese nimic din spiritul în care Gavriil Munteanu credea că trebuie să se desvolte această școală bisericească, dacă nu cumva se făcuse numai o împărțire de atribuții: Gavril Munteanu rămânea director de studii, iar ierodiaconul Chiril, director administrativ.

Ne este greu astăzi să zugrăvim figurile acestor profesori începători, din lipsă de informații, dar ca să se vadă ce isbutise să se realizeze la Buzău în primii ani, voiu cita părerea unui fost elev, devenit mai târziu profesor și

1. *Vestitorul Bisericesc*, Buzău 1840, an. II, pp. 77—78.

2. *Almanahul Statului pe 1840*, București 1840, p. 105. Această situație se menține și în anii școlari 1841/43 (Vezi *Almanahul Statului pe 1841*, p. 134 și *pe 1842*, p. 150).

director: „Acest institut model era pe atunci unicul în felul său, pentru că se afla condus de regretatul G. Munteanu, fost mai apoi membru al Academiei Române¹”.

La 1 Septembrie 1844, Gavrii Munteanu demisionează din postul de *întâiul profesor*, părăsește Buzăul și se duce la București². Nu cunoaștem exact șirul celor cari au urmat în postul de director. Până la 1860 toți se recrutează dintre călugării dela episcopie, oameni cari au trecut așa cum au venit, fără să lase vre-o urmă! Astfel, se pare că în anul 1846, demnitatea aceasta a fost încredințată diaconului Ipatiu (I. D. Petrescu), absolvent al seminarului din 1845, numit pe aceeași dată și profesor la cl. I-a și a. II-a. Al doilea profesor era în acea vreme Petre Suciu³.

La 30 Noembrie 1846, episcopul Chesarie moare, și îi urmează *rapacele Filoteiu* până în August 1860. După revoluția de la 1848, când trupele rusești intră în Buzău prin luna Septembrie, profesorii Seminarului: I. D. Petrescu și P. Suciu, pârâți de Filoteiu, sunt prinși de Ruși, închiși la temniță *ca fiind cu reacțiunea* și transportați tocmai la Văcărești. După vreo 10 luni scapă din închisoare și când se reîntorc la Buzău găsesc localul seminarului ocupat și transformat în spital pentru trupele rusești de invazie⁴.

În toată această perioadă, dela plecarea lui G. M. și până în August 1860, când în fruntea eparhiei Buzăului vine Dionise Romano, viața seminarului a fost adânc turburată, și este sigur că în multe privințe a dat înapoi. Mai întâi, împrejurările vitrege de ordin istoric: După revoluția din 1848, țările române sunt ocupate de Turci și de Ruși, avem apoi ocupația rusească dintre 1853-1854 (războiul Crimeii), iar de la 1854-1856 am îndurat ocupațiunea armatelor austriace. Față de școală, în general, ocupații n'au arătat nici o bunăvoință. Într'un orașel de

1. I. D. Petrescu, *Buchetul, urmat de diverse cugetări alese*, Târgoviște 1889, p. 23. Tot în legătură cu frumoasa activitate inaugurată de G. M. la Buzău, cităm un alt caz: Duminecă 14 Februarie 1843, ziua întronării Domnului Bibescu, se face un Te-Deum la episcopie, unde vorbește un seminarist. Cuvântarea se publică în *Vestitorul Românesc*, VII (1843), pp. 62-64. Igumenul Hurezului, Hrisantie trimite redacției 10 galbeni împărătești „*ca să-și cumpere cărțile trebuincioase, pentru că se înțelege că acest școlar are un duh foarte bun și poate folosi patria*” (*Vestitorul românesc*, VII (1843), p. 681).

2. Aron Pumnul, *Lepturarii rumânesc*, Viena 1865, vol. IV, partea II, p. 41.

3. I. D. Petrescu, *op. cit.*, pp. 58-63. Acest Petrescu a publicat la Buzău în 1847, un *Catihism pentru grămățici și țârcovnici*.

4. I. D. Petrescu, *op. cit.*, pp. 56, 58, 63 și 72

provincie ca Buzăul, în care nu mai exista un alt local de mărimea seminarului, trupele streine îl foloseau întotdeauna pentru trebuințele lor de cazare¹. Din această cauză, elevii petreceau timpul mai mult pe acasă, iar arhiva și mobilierul erau distruse în întregime.

În această situație vitregă, conducătorii dela București nu încearcă să facă nimic, și cu atât mai puțin episcopul Filoteiu, despre care toți contemporanii nu au decât cuvinte grele. Pe lângă faptul că acest episcop n'a avut nici-o sollicitudine pentru seminar, dar nu și-a dat măcar silința de a menține ceea ce se făcuse!

La 1858 întâlnim ca director la seminarul din Buzău pe monahul *Ieronim*², în 1859 pe *călugărul Dometian*³, iar în 1860 funcționează *Agatanghel Guțu*⁴. Tot în 1860 vine ca locotenent eparhial Dionisie Romano, un om de carte, destul de sârguincios și mai ales un mare animator.

Dionisie Romano fusese adus la Buzău din dorința fermă a lui Alexandru Ioan Cuza a cărui domnie inaugurează în latura școlară o serie întreagă de preocupări pentru ridicarea învățământului public. Intre altele, se pare că începuse să se simtă nevoia de *preoți luminați* pe cari *bietele seminarii* de până la 1860 nu-i dăduse⁵. Una din măsurile socotită ca cea mai utilă a fost trecerea învățământului seminarial pe seama Statului. Episcopii rămân numai cu *supravegherea*.

Cea dintâiu propunere pe care noul episcop o face Ministerului cu privire la seminarul din Buzău, este schimbarea directorului. În zadar Guțu se prevalează că și el e numit de Minister, în zadar raportează curajos episcopului și Ministerului — *firescul diriguitor și controlor al Institutului* — că nu-și poate îndeplini atribuțiunile din cauza lipsei de organizare cât mai sistematică, alegerea episcopului se și fixase asupra ardeleanului *Luca Pavel Că-*

1. *Arhiva Primăriei orașului Buzău*, dosarul 31, din anul 1853.

2. Al. T. Dumitrescu și Gh. M. Ionescu, *Istoria seminariilor preoțești*, București 1906, p. 55.

3. Raportul nr. 93, din 26 Iulie 1859, în dosarul hârtiilor dela Pr. Chiril Popescu.

4. Vezi corespondența lui cu Ministerul în dosarul hârtiilor dela Pr. Chiril Popescu.

5. Vezi, N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, ed. II-a, vol. 2, Vălenii de Munte 1932, p. 258.

lăceanu, om entuziast și însuflețit de dorința unor frumoase realizări.

Intr'un raport al lui Călăceanu către episcop, din 16 August 1860, găsim aceste rânduri cari zugrăvesc situația în care se găsea seminarul din Buzău la acea dată: „aflându-mă de curând în postul de inspector al seminarului, întrebând de inventar mi s'a spus că asemenea act nu există. Seminarul nu are nici condică cu elevii din trecut, nici un act și nici o condică din anii trecuți. Am găsit odăi cu bănci, paturi și saltele în reparație, și încă niște legi bune dar numai de un profesor iscălite. Ba ceva și mai mult, de și înaltul guvern a introdus literile latine în toate cancelariile, seminarul a rămas până acum în stare a nu cunoaște literile și a nu putea citi ordinele guvernului¹“. Aluzie la rapoartele lui Guțu, din aceeași vreme, scrise cu cirilice. Adăogăm că Pavel Călăceanu n'a găsit la Buzău nici elevi. În cele 4 clase abia erau 42 elevi. La începutul anului școlar 1861-62 nu s'au mai prezentat candidați nici pentru cele 50 locuri de bursieri. Ca să se completeze acest număr a fost nevoie să se facă publicații prin alte eparhii și să se țină un examen de admitere la seminarul Central din București. Pentru vremea aceea, Călăceanu a fost însă un om nou, încât venirea lui în fruntea seminarului din Buzău a însemnat un pas înainte. Găsesc nimerit să dau aci sfârșitul cuvântării ținută de Călăceanu în fața episcopului, a unui numeros public, către o serie de absolvenți cari plecau la sate. Din textul cuvântării, care ni s'a păstrat în întregime, se desprinde luminos credința adâncă a directorului și concepțiunea sa despre misiunea preotului în mijlocul societății românești de atunci. Sunt în această cuvântare câteva accente patetice de încordare morală și străfulgerări de blestem împotriva acelora cari nu vor rămâne preoți până la sfârșitul vieții lor. Toate acestea dau cuvântării lui Călăceanu valoarea de document psihologic al vremii. „...dorindu-vă, dragii mei juni, succesu bun, termin a mă adresa către voi. În cariera de preoți, ce vă este deschisă, nu uitați ce ați fost, ce sunteți și cât datorați societății pentru îngrijirea cu care v'au păstrat și întreținut în cariera voastră de școlari. Vi-

1. Conceptul raportului în dosarul hârtiilor de la Pr. Chiril Popescu.

novăți veți fi societății și lui Dumnezeu dacă vă veți abate la fapte ce dezonorează pe orice om, dar mai cu osebire pe un slujitor al lui Dumnezeu. Vinovați veți fi societății și lui Dumnezeu dacă nu vă veți sili prin exemple cu fapta și cu cuvântul să insuflați poporului iubire de dreptate și respectul legilor, și să-l faceți a înțelege că chemarea omului pe acest pământ nu este decât bunul său traiu bazat pe religiunea și dreptatea lui Dumnezeu”¹.

Două sunt faptele dela începutul directoratului lui Călăceanu ce trebuiesc relevate :

a) Pe vremea aceea nu existau cataloage de clasă. Profesorii aveau niște carnete în care-și însemnau aprecierile asupra răspunsurilor date de elevi. Sistemul era defectuos. În 1860, luna Noemvrie, Călăceanu face următoarea propunere către Ministerul Cultelor : „deși țin inspecția fără legi positive și fără instrucții necesare, prin urmare fără temei de o lucrare mai întinsă, totuși voi să-mi îndeplinesc datoria de inspector după ideea mea. Elevii seminarului nostru sunt puțin ocupați, obiectele de studii puține, privind la etatea lor și însătoșearea de știință. Aștept reorganizarea seminariilor despre care se aude. Până atunci, văzând că profesorii poartă cu sine cataloage în clase, fiecare în parte, încă după un metod vechiu și părăsit deja în toate institutele statelor civilizate, făcându-se cu chipul acesta un secret din însemnările progresului elevilor, iau curajul a vă recomanda înființarea jurnalelor scolastice în locul cataloagelor. Jurnalele scolastice, Domnule Ministru, sunt cunoscute în Europa și chiar în Rusia. Prin ele se stârpesc abuzurile ce se făceau în trecut cu aprecierea conduitei și progresul elevilor, pentru că notele însemnate odată în jurnale nu se mai pot preschimba după nescare împrejurări. Ele sunt un stimulent și pentru elevi și pentru profesori”².

Călăceanu adaogă și un model : sus, la mijlocul unei coale de hârtie, era scris *obiectul*. Dedesubt, pe linii orizontale, se înscriau elevii clasei respective ; alte linii verticale produceau atâtea rubrici în dreptul fiecărui elev, câte zile lucrătoare sunt într’o lună. Urma apoi al doilea obiect și așa mai departe.

1. Conceptul scris de mâna lui Călăceanu în dosarul hârtiilor de la Pr. Chiril Popescu.

2. Conceptul în dosarul hârtiilor de la Pr. Chiril Popescu.

Cuprinsul acestui raport este revelatoriu. El ne înfățișază o latură caracteristică a învățământului nostru din acea vreme în comparație cu ceea ce se făcuse prin alte țări, și exprimă cu fermitate dorința de progres și de o organizare cât mai sistematică a lui Călăceanu. Pentru noi e o bucurie să vedem cum de la seminarul din Buzău pornește o inițiativă pentru îmbunătățirea unei importante chestiuni de ordin didactic;

b) În Ianuarie 1861, Călăceanu înaintează Ministerului proiectul unui regulament¹, care cuprinde un mare număr de regule menite să organizeze întreaga viață didactică și educativă a seminarului. Dăm câteva spicuri al căror interes se desprinde de la sine.

1. *Primirea elevilor în seminar* să se facă de consiliul profesoral între 1 — 5 Septembrie; candidații nu pot avea mai mult de 18 ani; cei cu 4 clase primare, fără concurs; bursierii vor fi primiți numai pe temeiul meritului personal, prin concurs, fără nici o altă considerațiune;

2. *Disciplina interioară.* Deșteptarea la 4-4 $\frac{1}{2}$ dimineața, culcarea la 9 seara. La masă se va citi de către un elev din Chiriadromion sau din Viețile sfinților. Se respectă posturile, se oprește eșirea în oraș și intrarea în timpul zilei prin dormitoare. Elevii seminariști destinați a fi odată păstori și învățători ai poporului, a căror misie este mare și sacră, pe lângă dragostea frățască ce cată a domni între dânșii, sunt datori toți a da dovadă și prin cuvânt și prin faptă de propășire la învățătură, la moralitate și la pietate. Negrija și nepăsul de nobilul caracter și de înalta sa demnitate degradează o persoană bisericească, deaceia elevii seminarului, ori unde s'ar afla, să nu dea motiv de mustrare sau de defăimare, ori de rea opiniune de caracterul lor;

3. *Externii* vor comunica direcției locuințele din oraș și mijloacele de întreținere, Sunt oprți a locui prin hoteluri, a mânca prin cârciumi sau pe la familii bănuite sau de rea credință, își vor procura haine asemănătoare cu internii și nu pot părăsi orașul fără voie;

4. *La biserică* seminariștii vor merge zilnic ca să se deprindă cu serviciul divin. Sâmbăta și Duminica vor merge toți.

2. Conceptul scris de Călăceanu, pe câteva coale de hârtie, se află în dosarul hârtiilor dela Pr. Chiril Popescu.

În dimineața zilelor de sărbătoare, între 10 — 12, elevii vor medita asupra unor texte din Sf. Scriptură; 5. *Lecțiile* se vor preda de pe programa ce se va întocmi de consiliul profesoral la începutul fiecărui an școlar. La intrare, profesorul e salutat prin sculare; 6. *Pedepse*: sfat, mustrare, oprire de la masă, arest, depărtare din seminar. 7. *Examene generale* se dau în Iunie, odată pe an. Președintele și comisiunea vor fi rânduite de episcop. Nu se admite a doua repetență. Celor meritoși la studii li se dau premii.

Proiectul acesta e scris de Călăceanu însăși, semnat de el și de profesorii: Racoviță, Pârâianu, și Pr. D. Vlăiculescu, toți profesorii seminarului. Multe din aceste propuneri sunt și astăzi în vigoare prin regulamentele interioare ale seminariilor noastre.

Energia și priceperea noului director, se dovedesc tot atât de mari și în alte privințe. La Buzău, când vine Călăceanu director, totul era de făcut! A găsit doi profesori: pe *Dumitru Racoviță*, care făcuse studii îndelungate pe la Atena și funcționa ca profesor încă din 1851 și pe *Dumitru Pârâianu*, cu studii la Chiev și Moscova, numit din 1859, și a găsit concurs nelimitat la episcopul Dionise Romano în umbra autorității căruia se pare că lucrează tot timpul dând seminarului o înfățișare nouă.

Acest director a înființat încă din primul an (1860-61) o clasă pregătitoare¹ pentru candidații care nu aveau cursul primar complet; el anticipează reforma școlară din 1864, prin repartitia de pe anul școlar 1861-62², prin care propune ministerului împărțirea profesorilor pe materii și nu pe clase; el cere ministerului în rapoartele sale, *cărți uniforme de pe care să se predea învățăturile și unitate în metoda de predare*³; el propune în 1860-61 elevilor seminariști un curs liber de franceză și latină⁴; el cere Ministerului să se desființeze examenele semestriale care sunt o pierdere de timp și pentru elevi și pentru profesori. În 1865, Călăceanu respinge cu dârzenie observațiile făcute de ajutorul de primar Emanoil Mehtupciu într'un proces-verbal de inspecție atrăgând atenția primarului

1. *Arhiva Seminarului Buzău*, dosar 2, p. 206.

2. *Ibidem*, dosar 2, p. 356; dosar 5, p. 19.

3. *Ibidem*, dosar 2, p. 356.

4. *Ibidem*, p. 57 și 206.

ca pe viitor Consiliul Comunal să delege pentru inspecție un consilier mai competente pentru prestigiul și demnitatea Institutului și a scopului său¹.

Când inițiativa episcopului Dionisie Romano de a se înființa un gimnaziu la Buzău se înlăptuiește cu concursul Primăriei orașului, conducerea acestei școale se încredințează în Septembrie 1867 tot lui Călăceanu². Vrednicia lui este de altfel bine apreciată și în cercurile Ministerului. În 1868, când ia ființă Consiliul permanent de instrucție, Călăceanu face parte din el,³ iar când se ia hotărârea ca în fruntea seminariilor să se numească numai clerici, la demisiunea lui, Ministerul îi răspunde: „considerând că Domnia-Voastră vă îndepliniți cu toată exactitatea, capacitatea și energia cerută de datoriile misiunii ce aveți... cu atât mai mare convingere și mulțumire vă rog să stați la post, cu cât P. S. episcop de Buzău a declarat că Domnia-Voastră ca directoare și profesore ați ridicat seminarul din starea sa anterioară, puind și menținând studiile și disciplina pe o cale serioasă și regulată⁴.

Abia în Iulie 1869, Ministerul primește demisiunea lui Călăceanu. În adresa de răspuns i se prezintă mulțumiri pentru serviciile aduse instituției⁵.

În Iulie 1869 este numit director arhimandritul *Nichifor*, fost igumen la mănăstirile Gâlmeele, Comana, Văcărești, fost preot la mitropolia din București și fost profesor și director al seminarului Central⁶. Noul director nu se mai aseamănă cu cel plecat. Cu toate că corpul profesoral al seminarului era mărit și format din dascăli dintre cari unii obținuseră catedrele prin concurs, nici un gând și nici o inițiativă nu se mai întâlnesc. Directorul se mărginește să semneze destul de greoiu corespondența și să îngrijească de gospodăria școalei. Școala începe să sufere. Ministerul primește plângeri din partea elevilor împotriva profesorilor cari nu-și fac datoria⁷, episcopia so-

1. *Ibidem*, dosar 7, pp. 16—17.

2. *Ibidem*, dosarul de la Pr. Chiril Popescu.

3. Decretul domnesc din 12—VIII—1868, în dosarul hârtiilor de la Pr. Chiril Popescu.

4. În dosarul hârtiilor de la Pr. Chiril Popescu.

5. În dosarul hârtiilor de la Pr. Chiril Popescu.

6. *Arhiva seminarului*, dosar 14, p. 233; *Almanahul Statului pe 1841* p. 133.

7. *Arh. seminarului*, dosar 13, f. 38 și 54.

mează pe director „pentru prima și ultima oară să-i comunice abaterile pe care a auzit că le fac profesorii și elevii seminarului, fiindcă nu voim ca reaua voință și neglijența să progreseze în acest institut“¹. La examenele de finele anului, ținute în prezența inspectorilor Ministerului, rezultatele obținute de elevi la unele materii sunt aproape nule; se aplică pedepse profesorului de matematici și de științe naturale².

Războiul ruso-turc din 1877 creiază alte dificultăți. În Mai 1877, în clădirea seminarului se instalează un spital pentru soldații ruși, cari nu-l vor evacua decât în Mai, anul următor³. Astfel că în 1877/78, cl. II-a, a III-a și a IV-a au funcționat în localul prefecturei, în clădirea din fața bisericii Banu, iar cl. I-a în localul gimnaziului de băeți. Internatul se desființase, bursierii locuiau la gazde și primeau bursele în bani⁴.

Doar pictorul Andreescu, care funcționa la seminarul din Buzău ca profesor de desen și caligrafie încă din Sept. 1872, face în toamna anului 1878 o răsunătoare propunere: desenul era socotit obiect facultativ. Andreescu îl crede obligatoriu și cere directorului să nu se mai promoveze elevii dintr'o clasă în alta fără note satisfăcătoare la desen. „E de prisos, adaogă el, să pun înaintea Sfinției-Voastre importanța ce acest obiect o are în orice școală și cu deosebire în seminar, pentru că știți ca și mine rolul important ce artele joacă față cu biserica; ar fi nu numai incompletă deci nesuficientă instrucțiunea seminariștilor, când nu li s'ar cultiva și gustul frumosului“⁵. Raportul acesta e trimis în original Ministerului, și, punctul de vedere susținut de Andreescu e acceptat de autoritatea școlară.

În luna Octomvrie 1878, arhimandritul Nichifor demisionează și este înlocuit pe 1 Dechemvrie același an, cu protosinghelul *Ghelasie Ionescu*, care studiasse prin Rusia și fusese director al Mitropoliei din București⁶.

Ca și predecesorul său, Ghelasie Ionescu nu s'a ridicat prin nimic deasupra liniei comune. La Ministerul instrucți-

1. *Ibidem*, dosar 17, f. 208.

2. *Ibidem*, dosar 25, f. 33.

3. *Ibidem*, dosar 18, f. 52; dosar. 19, f. 303.

4. *Ibidem*, f. 140.

5. *Ibidem*, dosar. 19, f. 92.

6. *Ibidem*, ff. 166, 220 și 221 : dosar 21, f. 5.

unei vine inspector general Spiru Haret, care vizitează deseori seminarul. În urma unui raport al său, în care zugrăvește fără cruțare lipsurile seminarului, ministrul cere directorului să supravegheze ca „profesorii să țină lecțiunile o oră întreagă, să se aplice programa și orarul, să se respecte numai zilele de sărbătoare fixate de regulament și să se comunice absențele”¹. Directorul Ghelasie nu putea face însă nimic. Oridecâteori convoca consiliul profesoral nu-l putea ține decât după 2-3 amânări din cauză că profesorii nu veneau la ședințe. Lipsa de autoritate a directorului se resimțea în toată viața școalei. Nimeni nu-și mai făcea datoria. Din însemnările unui fost elev, care intră în seminar la 1880, împreună cu alți 130 de colegi în cl. I-a, și termină clasa IV-a în 1884 abia 14, se vede cum pe lângă 2-3 profesori buni, cari-și îndeplineau cu conștiinciozitate obligațiile, se găseau alți 2-3 cari provocau râsul și coborau prestigiul corpului și al institutului².

În Dechemvrie 1884, Ministerul comunică școalei că patru profesori din șapte au fost trimiși înaintea unui juriu de dascăli universitari pentru „încorectitudini în darea notelor și parțialitate către elevii cari le plătesc”. Ancheta fusese făcută de Spiru Haret. Profesorul de științe naturale e destituit, ceilalți primesc pedepse destul de mari, până la suspendarea din învățământ pe 2 ani³. În această situație nu se mai putea vorbi de atmosferă morală, înălțare spirituală, de oameni devotați altarului.

La 24 Noemvrie 1886, după ce seminarul din Buzău fusese vizitat în Octomvrie același an, de Regele Carol I-iu, se comunică directorului că în urma propunerii făcută de Ministru, M. S. Regele l-a destituit⁴. La 31 Dechemvrie 1886, diaconul Ioan Costescu-Duca, profesor de religie încă din Septemvrie 1882, a fost numit director.

Conducerea diaconului Costescu-Duca este meritorie prin încercarea pe care o face de a arunca un nou val de lumină peste instituția care apunea. Din rapoartele sale către Minister se pare că era un om energic și stăruitor, iar din măsurile de ordine pe care le impune în interiorul

1. *Arhiva seminarului*, dosar 26, f. 17.

2. Notele preotului Teodosie Popescu, din orașul Buzău.

3. *Arhiva seminarului*, dosar 25, f. 476; dosar 26, f. 56.

4. *Ibidem*, dosar 27, f. 380 și 381.

școalei se vede că socotea progresul seminarului în funcție „de o bună programă de studii și de o disciplină severă”. Repeta adeseori că așa cum vor fi seminariile așa va fi clerul deci și Biserica. Biserica ne-a conservat naționalitatea. Prelații și preoții au fost întotdeauna în fruntea nației, mai la orice mișcare spre binele și folosul patriei noastre¹.

Dacă prin astfel de eforturi se mai putea face ceva în lăuntru școalei, la Minister se luase o altă hotărâre. Episcopii nu respectaseră legile de a nu mai hirotoni absolvenții școalelor catehetice Țara se umpluse de preoți, toate parahiile erau ocupate, absolvenții seminariilor nu-și mai găseau locuri. Legea clerului mirean din Mai 1893 desființează seminariile inferioare. Intre acestea era și seminarul din Buzău, silit să-și trimită în vara anului 1893 elevii și arhiva la seminarul Central din București.

Am relatat aceste fapte din urmă legându-le prea mult de oameni, dând o mai mică atențiune programei, orariului, regulamentului disciplinar, metodelor de predare, vieții interioare etc., etc. Mai întâiu, în toată această vreme nu se aduc mari schimbări programei din 1864, iar în ce privește metoda de predare rămâne mijlocul mecanic de a se învăța pe de rost și a recita papagalicește. Pe urmă, se pune întrebarea: ce valoare poate avea o programă oricât de îmbogățită ar fi fost și ce preț se poate pune pe o metodă sau alta? Programa de studii și metoda de predare precum și viața școalei care se mecanizase au fost întotdeauna și sunt și astăzi ceea ce le fac să fie zelul profesorilor și superioritatea morală și intelectuală a directorului. Deaceia am căutat să subliniez mai ales oamenii cari fără pregătire și fără convingere nu puteau crea o școală bisericească în stare să ne dea apostoli entuziaști și însuflețiți. Clerul Bisericii noastre rămânea mai departe lipsit de suflet și de învățătură.

A DOUA PERIOADĂ : DE LA 1914 INCOACE.

Legea clerului mirean din 1893, care desființase seminariile inferioare lăsând în ființă numai două seminarii cu opt clase, la Iași și București, amenința cu pedepse din codul penal în cazul când la parahiile rurale s'ar mai fi

5. *Ibidem*, dosar 29, f. 227-228.

hirotonit persoane fără seminarul complet cu opt clase. Absolvenților seminarului inferior, nehirotoniți încă, li se rezervau parohiile din Dobrogea, sau posturile de cântăreți rurali din vechiul regat. Aceeași lege prevedea că *la trebuință numărul seminariilor cu opt clase se poate spori printr'o lege bugetară*¹. Au trebuit să treacă peste douăzeci de ani însă pentru ca să se stingă o parte din preoții în ființă și să se simtă nevoia reînființării vechilor seminarii.

Seminarul din Buzău a fost reînființat abia în August 1914, deocamdată cu clasa I-a, urmând ca în fiecare an să se adauge o nouă clasă până la completarea definitivă. La început, școala a funcționat în Casa eparhială, clădirea din fața vechiului seminar, ocupat încă din Septembrie 1901 de școala normală de băieți. Două dormitoare erau în oraș.

Programa? Era firește îmbogățită! Predominau științele teologice: istoria sfântă, istoria bisericii române și universale, teologia morală și dogmatică, ermeneutica, pastorală, catehismul, arheologia biblică, introducerea în sfintele cărți, dreptul canonic, omiletica, liturgica practică și teoretică, exegeza, predici. La acestea se adăogau: limba română, latina, elina, germana, istoria Românilor și universală, geografia, matematici, științele fizice și naturale, filosofia, pedagogia, noțiuni de agronomie, horticultură, viticultură, medicina populară și veterinară, igiena, instrucția civică, muzica vocală și bisericească, desemnul și caligrafia, lucrul manual și gimnastica.

Dacă lăsăm la o parte disciplinele teologice, programa de mai sus este mult apropiată de programa liceelor clasice de băieți. Legiuitorii ținuseră seamă de curentul timpului, căutând să aducă învățământul seminarial la nivelul învățământului secundar al băieților din liceele statului, fără a-l asimila complet. Seminarul este chemat să pregătească în primul rând pentru o anumită și singură profesiune, aceea de preot. El este deci o școală profesională. Și, pentru că această profesiune se exercită în cadrul unei instituții religioase, Biserica ortodoxă, spiritul în care se va face această pregătire, trebuie să fie cel ortodox. În al doilea rând, dacă necesitatea culturii generale se impune tot mai

1. *Legea clerului mirean din 1893*, art. 36, ediția Chiru Costescu, București 1922, p. 233.

cu tărie tuturor tinerilor cari frecventează feluritele școale secundare, cu atât mai mult se motivează pentru seminariștii chemați să înțeleagă și să rezolve problemele vieții care li se ridică în față.

În primii doi ani, până la începerea războiului nostru de unitate națională, a fost un aflux de elevi către seminarul din Buzău, cum nu se mai văzuse! Din cele câteva sute care se prezentau la examenul de admitere, s'au ales în primul an 60, iar în al doilea 40, toți unul și unul! Aproape toți veneau de la țară: copii de preoți, de învățători, sau slujbași comunali și mulți copii de țărani.

Dela început, seminarul a fost pus sub conducerea preotului *Constantin Provian*, doctor în filozofie, de curând sosit de la studii din Germania. Profesori nu prea se găseau; unii erau concentrați, iar ceilalți supra-încărcați de propriile lor obligații pe la școalele din oraș unde-și aveau catedrele de titulari. Părintele Provian și-a ales însă un mănuchiș de oameni devotați cari își dădeau seama că li se cere să înfăptuiască pe lângă episcopia Buzăului un tip de școală pentru care nu exista încă un model în învățământul nostru secundar, li se cerea să înfăptuiască o adevărată școală bisericească. Aceștia erau: preotul *Constantin Minculescu*, numit în postul de spiritual, *Dumitru Rădulescu*, secretar și pedagog, împreună cu *Ștefan Popescu*, pedagog.

Nu știu dacă se mai întâlnise vre-odată o îmbinare mai fericită și mai proprie școlii ca acest mănuchiș de pedagogi hotărâți și în stare să ridice pe deoparte nivelul intelectual al instituției, iar pe de alta să impună un ideal de educație scos din spiritualitatea curată a ortodoxismului nostru.

Inclinăm a crede că cei doi ani școlari (1914/15; 1915/16) au fost hotărâtori atât pentru deprinderea elevilor cu o muncă serioasă, cât și pentru spiritul religios al școlii, însușiri ce vor rămâne mult timp după aceia trăsături deosebitoare ale seminariștilor de la Buzău. Tipul seminariștilor, care se bizue pe muncă și pe însușirile lui sufletești, a fost creiat atunci la Buzău.

Preotul Constantin Provian a știut să îmbieze un suflu de cald entuziasm, de abnegație sinceră, de convingeri religioase și de necurmată muncă în slujba bisericii. Era

un preot cult, în cea mai nobilă accepție a cuvântului, avea o largă înțelegere a lucrurilor și lucra cu o blândețe sufletească ce impunea oricui. În fața altarului, în cancelarie și în viața publică a orașului Buzău se bucura de un mare prestigiu. Seminarul se desvolta în umbra admirației unanime care înconjura din toate părțile pe directorul său. În școală, toți munceau de dimineață până seara să dea elevilor o conștiință nouă: *părintele Provian era idealul de preot către care tindeau elevii.*

Munca școlară fiind metodic organizată, povăța și grija întotdeauna la timp, elevii erau feriți de ură și mânie, de ceartă și vorbe urâte. Astfel erau pregătiți să înțeleagă puterea dragostei creștine cu care Evanghelia a biruit lumea; în fiecare Sâmbătă seara se făcea în școală un parclis sau un acatist, se explica Evanghelia duminicală cu aplicații la viața școlarilor; în fiecare zi intrarea și eșirea din clasă erau însoțite de cântarea unei podobii. Elevii se obișnuiau astfel să spună rugăciunile cu mai multă dragoste și cu adevărată căldură. Incet, încet, ferestrele sufletului lor se deschideau tot mai larg pentru bucuria binelui, pentru iubire, pentru milă și pentru ertare. Așa că în acei doi ani, seminarul din Buzău, condus numai de oameni cari se apropiuau de elevi cu marea și sfânta iubire părintească, constituia pentru lumea lui din lăuntru cât și pentru cea din afară, pildă și faptă de înălțime sufletească. În felul acesta începuse să sufle o viață și un spirit nou.

A venit războiul și școala aceasta, reînființată sub atât de frumoase auspicii, a fost nevoită în 1916 să nu-și mai deschidă porțile. În schimb, a luat parte la jertfa și suferințele războiului pentru împlinirea visului de veacuri, oferind localul și întreaga sa zestre spitalelor Crucii Roșii. De rândul acesta n'a mai fost o vacanță de câteva luni, ci o întrerupere de aproape doi ani.

Seminarul din Buzău s'a redeschis tocmai la 11 Februarie 1918, în condițiuni foarte grele: Buzăul era încă sub ocupație, casa eparhială ocupată de trupele streine, mobilierul distrus în întregime, elevii: unii refugiați prin Moldova, alții rămași în teritoriul ocupat, toți pierduseră în mare parte bunele deprinderi căpătate în școală cu atâta trudă și osteneală. Într'un raport, înaintat directorului, spiritualul observă la elevi indiferență religioasă și jenă în a spune rugăciunile care în parte le uitaseră.

Era o vreme când toate școalele secundare de băeți din orașul Buzău funcționau îngrămădite unele peste altele în fosta clădire a Escadronului de Călărași de pe str. Ștefan cel Mare, când nu se găsea nici un manual prin librării, iar pușinii profesori alergau hărțuiți în toate părțile. Elevii, pe la gazde, sufereau de mari lipsuri materiale, simțeau adânci dureri morale și mai ales durerea păcii de la Bufta care ni se pregătea. În astfel de împrejurări și condiții și-a reînceput cursurile seminarul din Buzău. Nu se mai putea vorbi de educație religioasă, de completare și întărire sufletească!

Ca să se câștige timp, Ministerul Instrucțiunii aprobă ca în vară, după un curs de meditație sumară, seminaristii din Buzău să se prezinte la un examen particular pentru clasa pe care o pierduseră din cauza războiului. În luna Noemvrie 1918, seminarul din Buzău, completat cu cinci clase de elevi, se instalează în clădirea internatului liceului de băeți de pe str. Mihai Bravul. Abia în vara anului 1921 se mută în casa sa proprie, în vechiul său local din curtea episcopiei, evacuat de normaliști. Seminarul izbutise acum să se completeze, avea opt clase. Elevii erau toți (333) interni: bursieri și solvenți, intrați prin concurs.

Anii aceștia de după războiu au fost cei mai grei din viața seminarului de la Buzău. Nevoit să se mute dintr'un local într'altul, să închirieze 4-5 dormitoare prin oraș, să înceapă lucrările de refacere materială fără un sprijin efectiv din partea Ministerului, cu o populație școlară care (100 %) nu putea oferi nimic, ci dimpotrivă cerea să fie ajutată, n'a izbutit decât cu foarte mari greutate să intre în normal. Eforturile părintelui Constantin Provian au fost într'adevăr impresionante! Localul, neîncăpător pentru numărul mare de elevi, cu acoperișul mereu în reparație, elevii, lipsiți de mijloace materiale, absorbeau multă grijă din partea conducătorilor. Dacă însă greutățile materiale au fost în parte biruite, în parte suportate cu răbdare de elevii oțeliți prin satele de pe unde veneau în lipsuri și suferințe, atmosfera nereligioasă a vremii, cu tendințe protivnice idealismului evanghelic, ridica greutate la fiecare pas!

Stările de după războiu au imprimat vieții un neo-

bișnuit caracter de dezorientare și de lipsă de scrupule. Realitatea materială omoară orice gând mai înalt și orice acțiune de ridicare morală. Nici o categorie de elevi nu se găsea lipsită complet de sprijin moral dincolo de zidurile școlii ca elevii seminariști. Intre vechii elevi pătrunseseră mulți veniți de pe la alte seminarii, unii chiar de pe la licee; profesorii erau, în majoritate, suplinitori: unii nu suplineau nici măcar în specialitatea lor!

În aceste condițiuni, părintele Constantin Provian, ajutat de vechii săi colaboratori, la cari se mai adăogaseră pr. Grigorie Cristescu și profesorul D. Mărăcineanu, titularul catedrei de l. română, organizează printre elevi o activitate în care să-și găsească întrebuințare puterea lor de muncă și facultățile lor sufletești. Directorul reia o inițiativă mai veche prezentând profesorilor un număr de subiecte cu scop educativ (moral, religios, estetic, igienic și patriotic) spre a fi tratate școlarilor sub formă de conferințe sau sfătuiți. Se apelează la profesori să le țină și să asiste la aceste reuniuni spre a înrâuri asupra inimei elevilor și în afara orelor de studii. Tot atunci, în Octomvrie 1921, a luat ființă un cerc cultural-literar al elevilor în scopul de a îngriji și a organiza toate manifestările culturale ce vor avea loc în școală, a îngriji de bibliotecă și a edita revista *Muguri*¹. Apoi, s'a mai înjghebat o asociațiune de elevi pentru excursiuni în cuprinsul țării.

Paralel cu această muncă din școală, directorul seminarului, în calitate de prezident al Ligii culturale (secția Buzău), inaugurează o rodnică activitate în oraș. Conferințele sale atât de mult cercetate și ascultate, precum și corurile elevilor seminariști, vor rămâne multă vreme neuitate locuitorilor acestui oraș. Prin toate aceste preocupări se urmărea să se biruiască răul, menținându-se gândurile tinere în sferele curate ale idealismului.

Fără îndoială că munca aceasta n'a rămas fără rezultate, dar tocmai când ea se afla în toiu, s'a frânt pe neașteptate: *în ziua de 11 Mai 1922, părintele Constantin Provian a murit!*

Din jalea unui oraș întreg, care a însoțit până la groapă

1. Ajunsă în al XIII-lea an de apariție.

trupul neînsuflețit al bunului director care murise sărac, multă lume a înțeles că odată cu el s'au dus și atâtea perspective senine de viitor ale învățământului nostru religios!

Dacă, totuși, nu se poate vorbi deocamdată de un declin, trebuie să se admită însă că aci la Buzău multe din bunele deprinderi de mai înainte au început să se schimbe în mod subit.

Seminarul avea de format și de pregătit un suflet. În loc să fie întărit și pus în situațiunea morală și materială de a forma acest suflet neîntinat și devotat Evangheliei, după ce părintele Provian murise, el n'a mai putut fi ferit de amestecul dăunător al oamenilor din afară. Drept urmare s'au ivit foarte multe lacune în alcătuirea și organizarea seminarului.

Pe plan material, comitetele școlare, înființate după războiu, cari au întărit liceele fiindcă au o populație școlară recrutată din straturi sociale înstărite, la seminariile spre cari se îndreptau fiii de țărani, n'au fost de nici un folos. Deaceea, condițiile materiale în care funcționează nu numai că lasă de dorit, dar sunt dintre cele mai triste: un nou local, început de peste zece ani, stă încă roșu, copiii nu se îngrămădesc ca mai înainte la examenele de admitere. Taxele mari pe de o parte, lipsa parohiilor vacante pe de alta, nu mai îndeamnă astăzi pe nimeni către seminar. Au fost ani când numărul candidaților nu acoperea nici locurile vacante! Amenințat acum câțiva ani cu desființarea, i s'a îngăduit în timpul din urmă să-și completeze clasele cu elevi de pe la alte școale, în majoritate copii adunați de pe drumuri, cari promovează uneori, fiindcă sunt cu taxele la curent.

Nu insistăm prea mult asupra acestor vremuri. Lăsăm celor ce vor veni după noi să le cerceteze cu duh slobod de impresiile, firește, prea vii ale celor de astăzi.

Ceia ce poate alcătui o concluzie pentru această a doua perioadă de timp din viața seminarului de la Buzău, este constatarea că tradiția de muncă și de entuziasm mai stăruie încă printre elevi atunci când își întorc gândurile spre primele serii călăuzite de părintele Constantin Provian.

DIRECTORII SEMINARULUI DIN BUZĂU, DE LA INFIINȚAREA LUI,
PÂNĂ ÎN ZILELE NOASTRE.

Gavriil Munteanu, de la 15 August 1836 până la 15 August 1844.

Ierodiaconul Chiril, c. 1840

Ioan Petrescu, c. 1848.

Ieronim, c. 1858.

Dometian, c. 1859.

Agatanghel Guțu, c. 1860.

} Toți, călugări dela
Episcopie.

Luca Pavel Călăceanu, de la Septembrie 1860 până la 1 Iulie 1869.

Arhimandritul Nichifor, de la 1 Iulie 1869 până la Octombrie 1878.

Protosinghelul Ghelasie Ionescu, de la 1 Decembrie 1878 până la Decembrie 1886.

Diaconul Costescu-Duca, de la 31 Decembrie 1886 până la 15 August 1893.

Preotul Constantin Provian, de la 15 August 1914 până la 11 Mai 1922.

Preotul Chiril Popescu, de la 11 Mai 1922 până la 20 Mai 1926.

Diaconul Ion Marinescu, de la 20 Mai 1926 până la 1 Iulie 1926.

Preotul Constantin Minculescu, de la 1 August 1926 până la 17 Aprilie 1929.

Preotul Gheorghe Marinescu, de la 17 Aprilie 1929 până la 15 Mai 1931.

Preotul Nicolae Trifănescu, de la 15 Mai 1931 până la 1 August 1932.

Preotul Gheorghe Marinescu, de la 1 August 1932 până la 25 Noiembrie 1933.

Preotul Constantin Minculescu, de la 25 Noiembrie 1933, în continuare.

Dimitrie G. Ionescu

Résumé

A l'occasion du centenaire des écoles ecclésiastiques de la Valachie, l'auteur a fait paraître dans cette revue une étude sur le séminaire qui a été créé le 15 août 1836, auprès de l'Evêché de Buzău. L'initiative de la fondation

des seminaires on l'attribue au métropolitain Grégoire (1823—1834), mais l'évêque Kesarie a été celui qui a réalisé cette initiative, en assurant des conditions matérielles suffisantes, un édifice magnifique et designant comme directeur le dévoué professeur *Gavriil Munteanu*, venu ici de Transylvanie.

Du commencement, l'école a été placée sous l'autorité de l'Evêque. Elle a été dotée dans ce but d'une organisation spéciale, en vue de la préparation des prêtres. L'école a distribué un enseignement théorique qui comprend l'ensemble des connaissances théologiques nécessaires aux futurs prêtres et un enseignement professionnel qui est la base de la pratique ecclésiastique. Elle s'adressait à tous les jeunes gens qui aiment l'Évangile. La durée des études était de quatre ans.

En peu de temps, les professeurs du séminaire ont pu créer autour de l'évêché des sérieuses préoccupations intellectuelles, faire paraître des livres, des revues, popularisant les connaissances morales et religieuses, luttant avec beaucoup de difficultés, dont la cause était l'invasion des armées étrangères qui avaient ravagé le pays pendant la première moitié du XIX-e siècle.

En 1893, à cause du grand nombre des diplômés, le séminaire de Buzău a été fermé et à peine en 1914 ses portes viennent s'ouvrir de nouveau, transformé en séminaire supérieur avec huit ans d'études. Cette fois, l'activité inaugurée alors par le directeur *Constantin Provia*n vient être arrêtée par la grande guerre mondiale qui a désorganisé complètement l'enseignement public en Roumanie. Aussitôt la guerre terminée, le directeur a fait de grands efforts pour refaire l'institution au point de vue matériel et intellectuel. Mais, il n'a pas réussi que partiellement, parce que la mort vient le trouver en pleine activité. (Mai 1922).

L'école continue à fonctionner. Elle possède une organisation qui a fait ses preuves dans le passé et qui a été renforcée par l'adjonction de nouveaux professeurs.

Les diplômés de cette école ont été envoyés dans les villages du département comme prêtres, et d'autres occupent des différents services publics. Partout ils ont prouvé des capacités remarquables et qualités morales.

CUM A AJUNS MELETIE KOVACS EPISCOP

La temelia acțiunii de desbinare a bisericii românești în Bihor, ca și în celelalte „părți anexe“, nu stă figura întunecată a mitropolitului degradat Atanasie, ca în Ardeal, cum sunt inclinați mulți a crede.

În Bihor acest rol îi revine Românelui Macedonean (mai probabil Grecului)¹ Meletie, fost paroh al coloniei grecești din Diosig (1736-46), apoi protopop suprem (1746—48) și în sfârșit arhieru vicar pentru Români al episcopului romano-catolic din Oradea († 11 Aprilie 1775).

Având același rol, nu e surprinzător că acești doi eroi siniștri au și caracter asemănător. Nu e surprinzător iarăși, că istoricii ortodocși se pronunță rău despre ei, iar cei uniți le iau apărarea. În *Cultura Creștină*, IV (Blaj 1914), p. 261, n. 2 cetim: „*Dacă Meletie ar fi avut „purtare rea“, precum greșit afirmă d-l Firu, nicidecând n'ar fi ajuns să poarte mitră. Purtarea rea, amintită de d-l Firu, va fi stat deci probabil în alipirea lui Meletie la S-ta Unire, resp. în îmbrățișarea aceleia*“. Mai cetim acolo, că Meletie era om „*iubit de ai săi, însă cu puțină învățătură*“.

Cât era Meletie de iubit de ai săi și ce purtare avea,¹ și cum a ajuns să poarte mitră, reiese din actul următor, ce l-am găsit tradus din românește în latinește în arhiva episcopiei latine din Oradea (Dosarul 1054, nr. 18, sine dato):

Jalba domnului protopop al districtului Beiuș, Vasilie, contra domnului episcop Meletie pe motivul, că nu vrea să-i plătească ce i-a promis și spesele făcute pentru câștigarea episcopatului.

După moartea preacinstului domn protopop suprem și paroh în Oradea Vasilie², s'a sbuciumat în fel și chip Sfinția Sa Meletie, ca să obțină titlul și cinstea aceea, ce a avut-o cinstitul părinte Vasilie și de aceea preoții din tractul Orăzii întruniți în satul Haieu au discutat acolo mult chestiunea lui Meletie, dar nici unul nu l-a cerut prin votul său pe Sfinția Sa de protopop.

Intr'aceea fiind în același timp Preasfințitul domn episcop Csáky³ în orașul Beiuș, Meletie a venit și acolo, să încerce, îl

1. In impurul din Arhiva Episcopiei Latine din Oradea, Dos. 1018, Nr. 6 din 1752, al adresei Consistorului Latin către Guvernul Ungariei, în pasajul despre motivarea dificultății vizitațiilor lui Meletie de către episcopul latin Forgach e inserată (probabil de vicarul Fabri) intercalarea: „*Suffraganeus Melethius item linguam ignorans non aliud quam pecuniam educeret*“. Adecă: Meletie nu știa românește și vizitațiile le făcea numai spre a storce bani.

2. Vasile Hátaș, (= Spătosu) paroh unit în Făgăraș, adus la Oradea în 1738 mort 1746.

3. Episcop romano-catolic al Orăzii 1737-47, apoi mitropolit al Colociei, 1751 al Strigoniului, † 1757.

vrea, oare, cineva, ori ba? Sfinția Sa neavând însă cunoștință cu nimeni, ca unul ce nu petrecuse acolo mai mult, mi s'a adresat mie, arătându-mi cu supusă și umilită rugare, că preoții din districtul Orășii l-au cerut și acceptat deja de protopop suprem, numai de noi Beiușenii mai atârnă afacerea. La acestea eu i-am răspuns zicându-i: *Cinstite Frate 'n Hristos! Eu nu te știu, nici nu te cunosc pe tine, nici moravurile tale; primitu-te-au ori ba, eu nu pot ști, dar fiindcă te rogi de mine și mi te arăți cu atâta dragoste și supunere, iau în mână afacerea Sfinției Tale, dar cu știrea Excelenței Sale*⁴.

Aducându-i deci la cunoștință această afacere, Excelența Sa m'a însărcinat, să știricesc, pe care din doi îl preferă preoții: pe Meletie? sau pe Petru Răutu? și în urmare ne-a împuternicit Excelența Sa D-l Episcop amintit, să alegem după voia noastră dintre cei doi, pe care-l vrem, de Mai Mare Protopop al întregii națiuni românești din Dieceza Orășii; Excelența Sa va aproba alegerea noastră.

După aceasta însușindu-mi eu grija și nevoia domnului Meletie și dorința lui, am căzut așa la învoială, ca oricât mă voiu osteni și voiu cheltui pentru el, dacă nu voiu reuși să-i câștig de partea lui pe preoții din districtele Beiuș, Pomezău și Beliu, să nu-mi deie nimica Sfinția Sa Meletie, ci să meargă acasă în numele Domnului; dacă însă voiu fi putut să-i aplec pe preoți, atunci să fie dator a-mi da pentru osteneala mea 12 galbeni pe an și în afară de aceasta să-mi mai și întoarcă toate cheltuielile ce le voiu fi făcut pentru cauza sa. Dânsul se învoia la aceasta, ba încă mai adaose, fără să i-o fi cerut cineva, că dacă el după ce se va fi urcat în slujba dorită, s'ar lăpăda de cuvântul dat și nu și-ar împlini promisiunea, atunci să cadă'n blăstămii celor 318 Sfinți Părinți.

Trei zile mi-au trebuit apoi ca să tratez afacerea aceasta în tractul meu, pe urmă aranjând-o, a doua oară adunând la mine toți preoții la târgul de Sf. Ilie, nu numai pe ei, ci și pe mireni cu greu i-am aplecat spre voia mea. Așa apoi cu învoirea tuturor am făcut și înaintat cerere episcopului de bună amintire Csáky.

Atunci văzând Meletie că îi merge bine pe lângă mine, mi-a spus ulterior rugându-mă așa: mai sunt la Oradea câțiva preoți, cari n'au consimțit la alegerea sa, drept aceea să fac bine, să vin acolo cu câțiva preoți de ai mei, doară aș putea face și acolo ca aici în Beiuș. La aceasta i-am răspuns: mi-am împlinit obligațiunea, nu mai am ce căuta la Oradea, nu sunt dator să merg acolo, nici nu mă leg. — Totuși intervenind cu rugămințile sale silnice pe la Excelența Sa Csáky, m'am dus cu vreo 8 preoți în ziua fixată, la Oradea, unde ajuns îi aflai pe preoți foarte supărați pe Meletie și pe aspirația lui și nici nu puturăm în opt zile, ce am petrecut acolo, isprăvi altceva, decât

4. Csáky.

că am atras câțiva preoți de partea noastră. Văzând însă Domniile noastre Orădani, că partea cea mai mare a preoților s'a învoit să-l aleagă, i-au înduplecat prin vorbe dulci și frumoase și pe preoții rămași și astfel ne-am unit toți într'o părere.

— Iar în ce privește spesele ce le-am făcut pentru Meletie, în anul 1746 sunt, socotite pe puțin, acestea: 1. Cu cinstiții preoți din tractul meu și din alt tract când am ținut sinod am consumat 15 florini ungurești. — 2. Cu cei 8 preoți mergând la Oradea, petrecând acolo și revenind: 13 fl. ung. — 3. La un prilej neprevăzut, nici intenționat de mine, domnul Meletie venind în parohia mea, Delani, după primirea demnității sale, a făcut cu poporul adunat spese pe puțin 35 de florini ungurești. L-am chemat de mai multe ori și pe cheltuiala mea pe Măria Sa, dar acestea nu vreau câtuși de puțin să le pun la socoteală.

După trecere de 5 luni vorbind în Oradea cu Măritul Domn Meletie, el s'a prefăcut că-mi face scrisoare grecească întărită cu sigiliul său despre învoiala noastră din Beiuș și întinzându-mi-o mă îndemnă s'o arăt vreunui Grec, ca nu cumva să fac pe nedrept vreo jalbă împotriva Sa. Eu încrezându-mă în omenia lui, în cinstea lui preotească și în demnitatea ce o primise de curând, n'am arătat scrisoarea aceea nimănui timp de trei ani, iar apoi m'am dus la Măria Sa să-i amintesc promisiunea făcută și să-i cer să-mi întoarcă cheltuielile, mai ales că ntr'acestea Măria Sa ajunse și la treapta de episcop. Mi-a răspuns însă că n'are bani, pentrucă a cheltuit mult încoace și încolo, drept aceea mă rugă, să-l mai aștept două luni, zicând că atunci va avea adunați 100 de florini, pe cari mi-i va da mie; și astfel în nădejdea banilor acelora mi am cumpărat din prăvălie parte pe credit, parte pe bani numărați, stofă englezească și celelalte ce mai trebuiesc la haine. Mantaua m'a costat 54 de florini ungurești, iar haina lungă de desubt⁵ 27.

În ziua fixată de Măritul Domn mi-am trimis, încălzit de aceeași nădejde, om anume, cu scrisoare din mâna mea, la Oradea, el însă nici bani, nici răspuns în scris nu s'a dimis a-mi trimite, ci a zis numai, că la altă ocazie, când se va întâlni cu mine, își va împlini obligațiunea. Auzind aceasta, am început să bănuiesc, că P. S. Sa vrea să mă tragă pe sfoară, de aceea pusei pe un Grec din Beiuș să-mi cetească scrisoarea de obligațiune, că ce valoare are? și aflai, că nu e făcută după învoiala ce încheiasem noi și foarte supărat, vrui să-i denunț în absența Excelenței Sale Domnului Episcop Forgach această afacere Veneratului Consistor. Intr'aceea veni însă Meletie la Beiuș și trase'n gazdă la fratele său Gheorghe.⁶ Aici îi spusei

5. Rasa sau reverenda, răspândită între preoții români din Bihor de episcopii ungurești din Oradea începând cu anul 1738 în scop de propagandă, în formă de cadouri-momeli.

6. Despre familia lui Meletie v. *Cultura Creștină*, 1914, pp. 232 și 259 s. Nici frații uniți nu ascund, că întreaga familie trecând întâi la unire, apoi la catolicism, s'a maghiarizat cu totul. Despre maghiarizarea „secretarului” (servitorului)

în față multe pentru acea scrisoare frauduloasă; între altele și acestea i le-am spus: Ce prost aș fi dacă mi-aș face încă odată cheltuieli, când am aflat, că scrisoarea aceea grecească nu e făcută după învoială. — El însă după obiceiul său făcu așa: Nu mă lua repede fiindcă și eu am multe cheltuieli, ba și scrisoarea aceea ai putea s'o arunci în foc, fiindcă n'are nici o importanță, ci sufletul meu și conștiința mea îți este contract. Aci repetă cuvintele de jurământ induse mai sus. Iar eu încă odată fui asigurat pe baza caracterului său episcopal și a jurământului prin care-mi promitea plata îndoită și astfel în cinstea lui ospătai acasă la mine timp de două zile vre-o 50 de oameni, invitați parte de mine, parte de el, anume preoți ortodocși, juzi și primari ai satelor și Măritul Domn cu familia sa. Auzind asta și alții neinvitați veniră foarte mulți și pe toți i-am primit cu mână largă, în cinstea Măriei Sale, întrucât în timpul acela, pe când⁷ era el în slujbă, eram mai puternic și'n bani, și'n nume, decât Măria Sa, cu mult încă.

După acestea în credința asigurărilor ce mile făcuse de atâtea ori P. S. D. Episcop Sufragan Meletie, așteptând l-am așteptat pentru plata cheltuielilor mele, dar venind vremea să-i cer din nou să-mi plătească, iarăși mi-a spus că a căzut în multe datorii și astfel din an în an a refuzat să plătească și atunci după foarte puțină așteptare intră Sinesie⁸ în Dieceza noastră, aducând turburare peste noi și astfel fui silit să las afacerea aceasta pentru alt timp, ca să nu-i dăm poporului și mai mare sminteală.

Dar Măria Sa și-a împlinit deja toate dorințele: nobilitarea fraților săi a obținut-o,⁹ familia și-a înțolțit-o, sieși și-a cumpărat cai și trăsură, mie însă din ce-mi datorește nu mi-a dat până 'n ziua de astăzi nici un crucer. În afară de asta m'a adus la pagubă și sărăcie și cinstea și stima am pierdut-o din cauza faptelor și isprăvilor Măritului Domn Meletie, ceea ce dacă va fi nevoie, voi dovedi cu cei mai buni martori; anume Prea Cinstitul Domn Meletie după primirea demnității încă și aceea mi-a fost promis, că din cuvântul meu nicicând nu va ieși, dar nici de aceasta nu s'a ținut, din care neascultare destulă turburare am tras, precum se poate vedea din toate lucrurile.

Ceeace am lucrat eu mai întâi, înainte de venirea Domniei Sale, pentru S. Unire în acest district, tot s'a nărui din vina Sa, și nici un bine n'a adus. De răspândirea unirii m'aș apuca iar, cu ajutorul Domnului, dar cum s'o fac? Măria Sa din mila lui Dumnezeu și a Prea Luminaților și Măriților Domni din Oradea e înzestrat cu demnitate de episcop și pe lângă

lui Meletie, Ioan Nagy, v. broșura mea: *Căsătoria unui Român cu o Unguroaică și urmările ei*. Oradea, 1936.

7. Poate: „deși era și el în slujbă“.

8. Episcopul ortodox al Aradului, intră în Bihor în anul 1751 apoi și în 1653, etc.

9. La 2 Ianuarie 1754, v. *Cultura Creștină*, IV (1914), p. 259.

aceea bine prevăzut cu cea pentru traiu, totuși promisiunea făcută și cu jurământ întărită și-o calcă'n picioare: eu trăesc ca vai de mine, în destulă sărăcie, cum pot mărturisi oamenii.

De aceea pentru această promisiune (pe care singur Măritul Domn din voia Sa mi-a făcut-o, eu însumi nici un florin n'am cerut, ci Măritul Domn m'a silit la asta) mă rog întâi Excelenții Sale Domnului Stăpân, apoi Măriților și Precinstiților Domni Capitulari, să nu le vie greu a interveni pentru plătirea cheltuielilor și afacerilor mele, pentru care grație cu osârdie rugându-mă, rămân al Excelenții Voastre, Prea Cinstiților și Măriților Domni Domni prea plecat slujitor, Vasilie, protopop în Delani“.

Jalba e posterioară anului 1754, fiindcă pomenește nobilitarea fraților lui Meletie; poate posterioară și anului 1757, fiindcă îl numește pe N. Csáky „episcop de bună amintire“. E drept, că putea să-l numească așa și numai pentru încetarea păstoriei sale (1747). Urmașul său Forgach care părăsește eparhia în Februarie 1758¹⁰ și moare (și e'nlocuit la Oradea cu Patachich), în 1759 e amintit fără epitete de acelea, ce se dau celor morți, deci jalba pare a fi scrisă cel mai târziu în 1758. Ea motivează de altfel târăgănarea prezentării sale.

Ruina morală și materială a protopopului Vasile din cauza lui Meletie începe în 1751. În acest an, chiar la începutul lui, deci înainte de orice intervenție a lui Sinesie (numit la 3 Aug. 1751¹¹), îi declară preoții și mirenii din tractul său că se vor lăpăda de el, dacă nu se va lăpăda el de Meletie.

Documentul e mai valoros încă decât cel precedent, pentru aceste motive: 1. fiindcă e păstrat în originalul său românesc; 2. E datat; 3. conține date istorice multe și importante: face istoricul înlăturării vechii episcopii ortodoxe române a Orăzii și a supunerii preoțimii românești din Bihor sub jurisdicția „protopopilor supremi“ uniți, adică: 1713-27 Pavel László, 1738-46 Vasile Hatăș, 1746-1775 Meletie (de la 19 Dec. 1748¹² arhieru) și prin ei sub a episcopilor unguri din Oradea în cele administrative; iar în cele divine episcopilor sârbi de la Arad. Spune apoi că a fost vlădică ortodox român în Oradea¹³, dar l-au scos domnii; că ei au cerut iar episcop ortodox român pe seama lor¹⁴ dar au fost îndrumați a se mulțumi cu cel sârbesc de la Arad, etc.; 4. e și un monument elocvent de trează, adâncă și dârză conștiință națională a românimii bihorene acest act, de conștiința puterii și drepturilor sale. Pare că se pronunță „senatus populusque romanus“ când își face cunoscută voia și hotărîrea („dă cuvânt„) adunarea preoților cu mirenii; ei sunt „țara“. Stăpânii pământului muncit de ei sunt „domnii de la Orade“; calificativul de „domni“ îi distanțează

10. cf. V. Bunyitay, *A váradi püspökség története*, IV, Debrecen 1935, p. 311.

11. cf. S. Dragomir, *Istoria desrobirii*, I, Sibiu 1920, p. 228.

12. Data instalării. Numit de Maria Terezia la 14 Nov. 1748, hirotonit de Manuil Olsavschi la 15 Dec.

13. Probabil Petru Hristofor, testat la 1712.

14. O astfel de cerere din anul 1727, a publicat din Arhiva Județului Bihor d. Firu în cartea: *Biserica ort. rom. din Bihor în luptă cu unirea 1700—1750*. Caransebeș 1913, pp. 19—22.

ca pe niște străini. „Țara“ le spune cu autoritatea autohtoniei milenare: „nu poftim“ să vă amestecați în treburile noastre sufletești. Și în sfârșit 5. face dovada stăruinții neclintite a Bihorului românesc în ortodoxie și a opoziției sale contra „protopopilor supremi“ și a „comisarilor pentru biserici“ impuși de „domnii din Oradea“.

Iată documentul, transcris cu litere latine:

„Noi cei mai mici și plecați preoți din eparhia aceasta ai sfinției tale cinstit protopop Vasilie, facem în știre de acest lucru înțelegând că s'au făcut vlădică la Oradea și va să înble pre la beserecile no[a]stre, deci noi popi împreună cu mireni din eparhia aceasta și cu alți creștini, cari ne ținem de besereca răsăritului nice sântem plecați supt unație măcar că sântem supt stăpânie¹⁵ domnilor și de domni purure sântem ascultători în alte trebi iară vlădică uniat nu primim nice întru[n] chip că nice nu știm ce este unație că bine știi sfinție ta când am fost în Beiunș la popa Iosiv¹⁶ împreună cu țară ce cuvânt s'au dat pintru patâr Lascu¹⁷ și dela țară și dela popi cum că nu poftim să fie vlădică că au fost vlădică, și domni[i] l-au scost că au zis că nu pot fi doi pișpeci¹⁸ la Oradea ce numai unul, și neu dat răspuns: cui va trebui vlădică la Arad pot merge că nu-l vor oprî.

Apoi după aceia noi comisarăș pre beserecile noastre și pre sărbători nu poftim precum jupânul Legradi¹⁹ o muere săracă din Sămărtin care face prescuri altă plată nu are numai puține clacă și o au bintătuît²⁰ haiduci[i] 20 de petaci²¹ și pre alți pre mulți.

Dară pre sfinție ta ti-am pus popi și țară protopop să ne porți grije de toate baiurile no[a]stre de a preoților de a besericilor de a sărbătorilor cari cum țin dară acum lângă acest lucru să nu vei sta împreună cu noi cu țara[,] de sfinție ta nu om ține iară să vei umbla împreună cu noi la lucrurile aceste să-ți ții cinste ca și Dumnezeu la mai mare cinste să te învredniciască ca să poți fi slugă credincios întru besereca răsăritului.

Dat-am noi preoți[i] împreună cu mireni[i] și cu alți creș-
Mșa Gen. 22 21, 1751“²³.

15. „e“ de la sfârșitul substantivului feminin articulat, în loc de „ea“, care în Bihor se pronunță ca franțuzescul è (frère), Cuvintele: stăpânie, sfinție purure, Oradea, etc. Pentru ca e folosit în document peste tot ɛ; pentru ă, â și u final: ь.

16. Despre însemnata sa activitate literară și omiletică v. cartea mea: *Istoria bisericească a Românilor Bihoreni până la 1829*. Oradea 1935, p. 30, după Firu: *Urme vechi de cultură românească în Bihor*, Oradea 1922. Despre temnița ce a suferit-o pentru opoziția contra unirii, v. protocolul B, 1738—61, p. 207 din Arhiva Ep. Lat. Oradea.

17. Hátas László, protopop suprem 1738—46.

18. Pișpec, ung. püspök=episcop.

19. Nic. Legradi, primpretor.

20. Pedepsit, ung. büntette.

21. Petac, sârbește, ban de cinci.

22. Luna Ianuarie.

23. Arhiva Episcopiei Latine din Oradea, dos. 1021. În protocolul ședinței

Ambele documente arată, că Meletie n'a fost iubit de ai săi și n'a avut purtare bună. Mai arată că n'a fost dorit de clerul și poporul bihorean în fruntea sa, că a parvenit la posturi de conducere prin abuzuri și mistificări, că pe cei ce l-au ajutat i-a ruinat, postul ce l-a cucerit l-a compromis, poporul l-a tulburat și năcăjit atât el, cât și lucrul ce-l îmbia: „sfânta unire“.

Diacon Dr. Șt. Lupșa

R é s u m é.

En 1746, Mélétius, le prêtre paroissial de la communauté grecque de Diosig, acquiert le poste de protopope en chef du Bihor, d'où, deux ans plus tard, il parvient évêque suffragant de l'évêque catholique pour les roumains. Puisque ceux-ci ne l'en voulaient pas, Mélétius corrompt par l'argent le protopope du Beius. Avec l'appui de celui-là, il en réussit, mais au lieu de lui payer la somme convenue, il le laisse ruiné et compromis.

consistorului (consiliul eparhial) episcopiei latine a Orăzii din 3 Ianuarie 1764, punctul 7 sună: Die 3-tia Ian. 1764, e scrinio Suae Excelentiae Eppalis extradata sunt sequentia: *Denique Obligatoriales Dni Melety Kovács Suffraganei in graeco ritu de anno adhuc 1747, quibus se ad dandos quotannis Archidiacono Basilio ex Gyalány 12 aureos obligavit, donec videlicet dictus D. Meletius permanserit supremus Archidiaconus. Quodsi vero in Eppum promotus fuerit, in locum 12 Aureorum ad navandam in eo operam, ut memoratum Basilium in Supremum Archidiaconum promoveat. Quae singula pro futura notitia iussu atefatae suae Excellentiae ad Archivum Consistoriale sunt reposita.* Din acest izvor descoperit după încheierea și culegerea studiului de față, pare a reieși că pâra protopopului Vasile s'a tratat în ședința consistorului în 3 Ian. 1764 și din ordinul episcopului Patachich s'a pus ad acta pe baza clauzei ce o pusese Meletie în obligatoriile sale, scrise în 1747, că numai până va fi (el, Meletie) protopop suprem îi va plăti lui Vasile 12 galbeni pe an; ajungând episcop, îl va achita prin avansarea în postul de protopop suprem (în locul său).

RECENZII

A. KARTAŞEV, Практика апелляціоннаго права Константинопольскихъ Патриарховъ (*Practica dreptului de apel la Patriarhii de Constantinopol*), Varşovia (Tipografia sinodală) 1936, form.8^o, 19 p.

Prin bunăvoința și osteneala d-lui Bogoliub L. Pisarev, lector de limba sârbă la Facultatea de Litere și Filosofie din București și doctorand al Facultății noastre de Teologie, am în traducere românească un important mic studiu istoric, cu titlul de mai sus, al profesorului Anton Kartășev dela Institutul (rus) de Teologie ortodoxă din Paris. Interesul ce prezintă acest studiu pentru chestiunea raporturilor de viitor dintre Bisericile ortodoxe autocefale și Patriarhia ecumenică, m'a îndemnat să fac cunoscute și cititorilor noștri constatările și ideile distinsului profesor rus.

D-l A. Kartășev pleacă în *Introducere* (p. 1-3) dela faptul, că destrămarea Bisericii ortodoxe din Rusia a scos în evidență rolul tradițional al Patriarhiei ecumenice în Răsărit. (Este în adevăr știut, că așa numita «Biserică vie», care s'a despărțit de cea patriarhală rusă, sub motivul că aceasta este organizată autocrat, a cerut recunoașterea din partea Patriarhiei ecumenice. Formarea Bisericilor ruse din afară de granițele Republicii Sovietelor a pus deasemenea chestiunea raporturilor canonice cu Patriarhia de Constantinopol, a cărei autoritate supremă a recunoscut-o mitropolitul Evloghie). Rolul Patriarhiei ecumenice în Biserica ortodoxă s'a micșorat simțitor în secolul trecut când mai ales popoarele slave au voit ca întâetatea ei să fie cât mai puțin reală. În timpul nostru se simte însă nevoia unei coordonări a organizării și activității Bisericilor ortodoxe, și aceasta nu se va putea face fără ca Patriarhiei ecumenice să i se recunoască practic o anumită întâetate față de toată ortodoxia, întâetate bazată pe însăși istoria acesteia. Trebuie găsit un *modus vivendi*, care să asigure Bisericilor ortodoxe o acțiune comună și ajutorul reciproc. «Este nevoie de o nouă constituție interortodoxă», în care independența ce asigură Bisericilor ortodoxe autocefalia lor să nu excludă comunicarea regulată dintre ele, pentru rezolvarea problemelor cari le privesc laolaltă (p. 1).

De și Răsăritul ortodox nu s'a organizat ca Apusul centralizat, episcopul de Constantinopol a fost ridicat de împărat la înălțimea unui primat al imperiului, unui patriarh «ecumenic». S'a creat astfel în dreptul canonic oriental statutul privilegiilor (προνόμια) patriarhului de Constantinopol, fără mistica primatului papal și alături de principiul autonomiei Bisericilor locale, adânc viabil în Orient. Tendința Patriarhiei ecumenice de a-și subordona direct și complet aproape toate Bisericile locale din Orient, «dădea naștere la animozitate față de privilegiile sale și la lipsa de dorință de a le susține» (p. 2). S'a produs deci o anumită tensiune între autoritatea ecumenică și autocefalie, ceea ce a făcut ca apelul Bisericilor locale la autoritatea Constantinopolului să se producă numai în

cazuri de mare nevoie și de silă. Prin această «contrazicere internă» se explică faptul, că de și episcopul de Constantinopol s'a bucurat în Orient de un drept de apel canonic asemănător cu cel al papii în Occident, «istoria ne-a păstrat relativ puține cazuri de judecată în apel la Constantinopol cu privire la Bisericile autocefale independente de el». Apelul la patriarhul de Constantinopol a fost un «fenomen obișnuit și la ordinea zilei, ca o funcțiune internă, regulată a fiecărei Biserici locale», fapt a cărui ilustrare este întreaga istorie a Bisericii rusești până la 1448. Studiul de față se ocupă cu «cazurile extraordinare, cari caracterizează autoritatea «ecumenică» a scaunului constantinopolitan» (p. 3).

Prima perioadă până la sinodul dela Calcedon (an. 451). Conflictelor cauzate de arianism au dat prilej să se arate «întâetatea politico-bisericească» a scaunului de Bizanț, reședința imperială. Sinodul II ecumenic (381) a consacrat prin canonul 3 privilegiile episcopului de Constantinopol, așezat în onoare după Roma. Împărații primiau plângeri și cereri din toate părțile Orientului și le îndreptau către episcopul capitalei, care delibera asupra lor împreună cu episcopii prezenți în *σύνοδος ἐνδημοῦσα*. Această practică a apelului la judecata Constantinopolului a adus după sine și întinderea autorității administrative a episcopului de Constantinopol, la început mărginită, devenind o «autoritate de caracter atotimperial-ecumenic». Însărcinarea dată de sinodul II ecum. unui grup de «stâlpi ai ortodoxiei», în frunte cu patriarhul de Constantinopol Nectarie, de a restabili credința niceiană în tot Orientul, a fost primul moment mai important în realizarea extinderii autorității Constantinopolului peste alte dioceze (Tracia, Pont, Asia) autoritate directă și omnilaterală, protejată de împăratul Teodosie cel Mare. În cazul episcopilor de Bostra Bagadios și Agapios, cari se adresează lui Nectarie al Constantinopolului (Sinod 394), avem un exemplu de «apel formal» la episcopul capitalei din partea unor ierarhi cari țineau de Antiohia.

Sf. Ioan Hrisostom (398-404) considera ca un drept obișnuit apelul la scaunul său, drept care a provocat ambiția altora și a cauzat condamnarea lui. Primind plângeri contra exarhului de Efes și altor episcopi din dioceza Asiei, el s'a dus la Efes și-a convocat un sinod, care a condamnat pe vinovați. Tot el a depus pe Gherontie exarhul diocezei Pontului, de care i se plânsese sf. Ambrozie. A intervenit deasemenea în conflictul episcopal dela Antiohia și a contribuit la încetarea lui. I se adresa cereri din Siria, Fenicia, Palestina. Sinodul ținut la Stejar contra lui, n'a fost decât denaturarea dreptului lui de judecată ca prezident al sinodului împotriva lui Teofil al Alexandriei, contra căruia se plânseseră călugării alungați din Egipt.

Urmașii lui au continuat a exercita dreptul lor de patriarhi ai capitalei, întărind și întinzând autoritatea «ecumenică». Atticos (405-425) a extins-o cel dintâi asupra Iliricului (Dacia, Moesia, Dardania, Macedonia, Tesalia, Epir, Ahaia) și insulei Creta, care ținea de Roma. El a primit apelul unor episcopi din Iliric, nemulțumiți de episcopul Romei Bonifaciu I, a dat dreptate apelanților și a obținut dela împăratul Teodosie II un edict, care da dreptul episcopilor Iliricului să se adreseze în cazuri de îndoială la Constantinopol, «orașul care se bucură de prerogativele Romei vechi», și apoi să rezolve chestiunea într'un sinod al lor.

Abia împărații iconoclaști au asigurat însă jurisdicția Constantinopolului asupra Iliricului. Atticos a decis și în cazul episcopilor Agapet și Teodosie din Frigia.

Despre Nestorie (428-431), spune Teodorit că avea autoritate de președinte al întregului imperiu. Lui i s'a adresat plângerea unor clerici din Alexandria contra episcopului Ciril. Proclu (434-446) și-a subordonat definitiv diocezele Traciei, Asiei și Pontului și a hirotonit pe episcopii de Efes, Cezareia Capadociei și Ancira. Un *σύνοδος ἐνδημοῦσα* prezidat de el, a cercetat apelul episcopilor Atanasie de Perra și a cerut lui Domnus al Antiohiei să respecte hotărîrea luată. Tot la Proclu s'a făcut apel în cazul comitelui Irineu ales episcop de Tir. Flavian (446-449) a rezolvat o serie de apeluri din Asia mică, dela clericii din Edesa împotriva lui Domnus al Antiohiei în cazul lui Iba de Edesa și dela Domnus însuși împotriva lui Discor al Alexandriei. La Anatolie (449-458) a făcut apel episcopul de Berit Eustațiu contra episcopului de Tir Fotie. Fiind nemulțumit, acesta a apelat apoi la sinodul IV ecum.

Perioada dela sinodul din Calcedon până la jugul turcesc 1453 (p. 7-13). Prin canoanele 9, 17 și mai ales 28 ale sinodului IV ecum., «dreptul de apel la scaunul constantinopolitan a fost confirmat formal și anume în înțelesul de atotimperial-ecumenic». Acest drept atât de neplăcut Romei «a fost desăvârșirea logică a sistemului administrativ-legislativ-judecătoresc de unificare a întregii conduceri bisericești, la care tindea autoritatea imperială din Constantinopol. În fruntea a toate era împăratul. La stînga lui, prefectul pretoriului sau vicarul său, la dreapta arhiepiscopul capitalei, ambii cu privilegii de apel și de judecată, întinse asupra întregului imperiu, a universului (*οἰκουμένη*, p. 7).

După sinodul IV ecum., situația privilegiată a ierarhului dela Constantinopol în Biserica imperială bizantină este mai presus de îndoială și funcționează «automat, întărindu-se mereu prin noi formule legislative». În *codex Justiniani*, Biserica de Constantinopol este numită «capul tuturor celorlalte Biserici». Granițele patriarhiei de Constantinopol sunt în acest timp mai întinse decât ale oricărei alte Biserici autocefale, și importanța lui este cea mai mare. În sec. VII i se supun pentru un timp și părțile ortodoxe ale Bisericilor armeană și georgiană. Prin misiuni, Bizanțul formează noi mari Biserici (sârbă, bulgară, rusă, valahă). «Acesta este un întreg nou imperiu, *οἰκουμένη*, univers bisericesc, pe când scaunele de Alexandria, Anțiohia și Ierusalim slăbesc și se micșorează sub jugul Islamului și al cuceririlor străine» (p. 8).

Această situație contribuie cu timpul ca și în legislația bizantină prerogativele patriarhului de Constantinopol să se precizeze tot mai mult. Epanagoga împăratului Vasile Macedon (886) recunoaște patriarhului de Constantinopol dreptul de cercetare și de rezolvare a neînțelegerilor și din alte patriarhate, pe când titularii acestora nu aveau competență dincolo de limitele lor. Comentatorii de canoane: Aristen, Zonara, Balsamon și Vlastaris, scot categoric în evidență acest drept administrativ-judiciar al patriarhului de Constantinopol.

Ca ilustrare a lui, autorul aduce o nouă serie de cazuri de apel la scaunul de Constantinopol făcute din alte patriarhate. Episcopul ortodox Proterios al Alexandriei s'a plâns împăratului Leon I contra monofizitului

Timotei Eluros; împăratul a supus cazul judecării patriarhului de Constantinopol Anatolie și sinodului, cari au condamnat pe Timotei (458). Urmașul lui Anatolie Ghenadie (458-471) s'a interesat mai departe de Biserica din Alexandria, obținând exilarea din nou a lui Timotei Eluros și alegerea ortodoxului Timotei II Salofakiolos. La cererea patriarhului Antiohiei Martirie, Ghenadie al Constantinopolului a intervenit la împăratul Leon I împotriva lui Petru Gnafevs și a reușit după retragerea lui Martirie să aleagă pe Iulian.

Patriarhul de Constantinopol Acakios (471-479) și-a consolidat considerabil autoritatea cu ajutorul împăratului Zenon. «Datorită unor întregi secole de turburări dogmatice, episcopii constantinopolitani devin în adevăr patriarhi ai întregii Biserici orientale, deoarece lupta se decide cu autoritate în capitală prin politica împăratului și cu participarea la ea a patriarhilor de Constantinopol» (p. 9). Patriarhul Acakios confirmă cu *σύνδος ἐνδημοῦσα* depunerea de către sinodul antiohian a monofizitului Petru Gnafevs (478), după revenirea la tron a împăratului Zenon. Același patriarh de Constantinopol a refuzat confirmarea lui Ioan I Talaias la Alexandria, unde a trimis patriarh pe Petru Mongos, cu care a primit enoticonul lui Zenon (482). Împăratului Anastasie (491-518) și patriarhului de Constantinopol Macedonie II (496-511), li s'a plâns o delegație de călugări monofiziți în frunte cu Sever, contra patriarhului de Ierusalim Ilie. Prin intrigă, delegația a reușit să obțină depunerea patriarhului Macedonie și punerea lui Sever pe scaunul Antiohiei, dar împăratul Iustin I restabilește lucrurile în favoarea ortodoxiei, făcând să fie așezat pe scaunul Antiohiei Pavel de către însuși patriarhul de Constantinopol Epifaniu.

Lui Iustinian și patriarhului Mina (536-552), s'a plâns contra monofiziților extremiști (gaianiți) patriarhul Alexandriei Teodosie, monofizit moderat. Printr'un act de autoritate, patriarhul de Constantinopol Ioan III Scolasticul a pus pe scaunul Alexandriei pe Ioan IV (572) și a înlocuit pe Anastasie al Antiohiei cu Grigore. Acesta s'a prezentat mai apoi la Constantinopol lui Ioan IV Postitorul (582-595) spre a se apăra de unele acuzații. De și susținut de curtea imperială, a fost judecat de patriarh și de sinod.

Cucerirea arabă a dat patriarhatelor de Ierusalim, Antiohia și Alexandria independență față de Constantinopol; au slăbit însă atât de mult sub stăpânirea mahomedană, încât, când s'au reunit cu Constantinopolul, autoritatea acestuia s'a afirmat și mai mult. Patriarhii de Antiohia locuiau și se alegeau la Constantinopol, ca refugiați. Abia la 742 Arabii și la 1263 Turcii au permis patriarhilor de Antiohia să stea la reședință. Dela 1099 până la 1186, patriarhii de Ierusalim ședeau la Constantinopol și erau aleși și hirotoniți aci. În această situație nu mai putea fi desigur vorba de apeluri la Constantinopol din aceste patriarhate. Confirmată de sinoade, situația privilegiată a patriarhului de Constantinopol, analoagă celei a papii în Occident, a fost recunoscută uneori și de Roma.

Sinodul quinisext (692) recunoaște patriarhului de Constantinopol prerogative egale cu cele ale papii. Tot astfel sinodul dela Constantinopol 879 (can. 10). Autoritatea supremă în Biserică se găsea astfel dedublată, împărțită egal între doi ierarhi (Roma și Constantinopol) constituită în

diarhie. Papii n'au recunoscut această egalitate, «dar au părăsit odată pentru totdeauna obiecțiunile de dinaintea sinodului de la Calcedon împotriva locului al doilea al scaunului constantinopolitan și a locului lui privilegiat în sistemul bisericesc» (p. 12). Ultima încercare de înțelegere pașnică pentru recunoașterea diarhiei în Biserica ecumenică a făcut-o împăratul Vasile II Bulgaroctonul cu papa Ioan XIX, pe timpul patriarhului de Constantinopol Eustațiu. Papa era înclinat să primească, dar a fost împiedicat de «ideologii latinității dela Cluny».

După ce cruciații au cucerit Constantinopolul (1204) și au pus patriarh latin, sinodul de la Latran 1215 (Inocențiu III) a recunoscut patriarhului (latin) de Constantinopol primul rang în Orient, implicit deci și titlul de patriarh «ecumenic». Sinoadele unioniste dela Lyon 1274 și Florența 1439 n'au făcut nici ele obiecțiuni contra acestui titlu al patriarhului de Constantinopol.

Dela căderea Constantinopolului sub Turci până în zilele noastre (p. 13-18). În epoca post-bizantină apar din nou motive de apel de la Biserici autocefale la patriarhul de Constantinopol, dar eliberarea treptată a popoarelor de sub jugul turcesc și de sub autoritatea grească a făcut ca ortodocșii de altă limbă să nu mai dorească a recurge la patriarhii greci cu încrederea fiiască de mai înainte. «Astfel, de la sine, dreptul scris s'a învechit... și a devenit relativ rar în practică, fără a înceta de a fi canonic indiscutabil» (p. 13). Cucerirea turcă a adus patriarhului de Constantinopol o situație privilegiată față de ceilalți, fiind recunoscut în locul împăratului bizantin ca «milet-bașa», căpetenia națională a popoarelor ortodoxe, «cu obligația de a judeca și a împărți dreptatea asupra lor după legea creștină, cu responsabilitate pentru bunăcredința lor politică» (p. 13). Cucerirea Siriei, Palestinei și a Egiptului de către Turci a supus patriarhului de Constantinopol și pe ceilalți patriarhi, el fiind căpetenia lor națională și mijlocitorul lor la guvern, «Se începe, pe baza acestei preponderențe de stat a Constantinopolului, o nouă perioadă de confundare a tuturor celorlalte patriarhate în cel din capitală» (p. 14). Patriarhul Samuil I a căutat să introducă «autocrația bisericească centralizată», desființând fostul patriarhat sârbesc de Ipec (1766) și autocefalia Ohridei (1768), alegând singuri patriarhi de Antiohia și Alexandria (1766). S'a continuat în același spirit în sec. XIX.

Cât privește apelurile din celelalte patriarhate la patriarhul de Constantinopol, se citează câte patru cazuri pentru patriarhia de Alexandria în sec. XIX și pentru patriarhia de Antiohia în sec. XVII-XIX și trei pentru cea de Ierusalim în sec. XIX. Arhiepiscopul de Sinai Ciril Vizanti (1859-1867) s'a adresat deasemenea patriarhului de Constantinopol în neînțelegerea sa cu patriarhul de Ierusalim Ciril II.

În «seria cazurilor din ultimul timp», se citează apelurile făcute la autoritatea sau la mijlocirea patriarhului de Constantinopol de către: Biserica din Cipru la 1933, contra stăpânirii engleze; Biserica rusă prin patriarhul Tihon, pentru despărțirea de ea a exarhatului Georgiei, și la 1922-23, când și Biserica patriarhală și Biserica vie au apelat la patriarhul ecumenic; ierarhia ucrainizantă a căutat deasemenea sprijin la Constantinopol. S'au mai adresat patriarhiei ecumenice pentru recunoașterea Bisericilor noi: Finlanda, Estonia, Polonia, Cehoslovacia și Letonia.

Studiul se încheie astfel: «Credem că seria exemplilor citate, cari nu pretind că sunt absolut toate câte se puteau aduce, este suficientă pentru a recunoaște rolul de întâietate a Patriarhului de Constantinopol în ortodoxia noastră orientală, nu numai ca un fapt arheologic din trecut, ci și ca un principiu viu, care lucrează. Rămâne numai chestiunea unei drepte interpretări și aplicări pentru învingerea separatismului anormal al diferitelor Biserici naționale» (p. 19).

De și redus ca întindere, studiul profesorului A. Kartășev este substanțial, documentat și concludent. El este o pledoarie pentru restabilirea autorității supreme în Biserica ortodoxă a patriarhului ecumenic și este cu atât mai vrednică de cunoscut și de luat în seamă, cu cât vine de la un Rus. Desbinarea și nefericirea Bisericii rusești contribuie desigur ca să îndrepte nădejdele unora dintre Ruși spre patriarhia ecumenică, în așteptarea unei îmbunătățiri, prin întărirea lui întâi, a situației generale a ortodoxiei. În părerile profesorului Kartășev însă, sunt puse poate mai mult decât sentimentele unui Rus expatriat, sunt cele ale unui creștin, care vrea ca îndreptarea Bisericii ortodoxe să vină de undeva și cred că poate să vină din strângerea rândurilor ortodoxe, prin apropierea Bisericilor autocefale în jurul scaunului de frunte, care a fost și este cel de Constantinopol.

Profesorul Kartășev exprimă nu numai păreri istorice juste; el exprimă printre rânduri convingerea, că solidarizarea disciplinată a Bisericilor ortodoxe printr'o anumită centralizare a autorității în forma veche a ridicării prestigiului, cândva general recunoscut în Orient, al Patriarhiei ecumenice, ar fi de folos pentru situația Bisericilor ortodoxe în sânul creștinismului. Profesorul rus nu se gândește la o simplă subordonare din nou Constantinopolului. Aceasta este azi desigur imposibilă și inutilă. El preconizează însă «o nouă constituție interortodoxă», în care să se poată pune de acord, spre binele comun, principiul autocefaliei cu cel al respectării și consultării patriarhului ecumenic.

Studiul profesorului Kartășev ar fi astfel o bază și o justificare istorică, o introducere în această nouă constituție interortodoxă. Va fi grea azi, fără îndoială, înțelegerea tuturor ortodocșilor pentru realizarea unui front bisericesc comun și recunoașterea unei instanțe supreme în primul ierarh al Orientului creștin. Intr'o formă sau în alta însă, necesitatea unei coordonări a libertății locale și a autorității supreme se face tot mai mult simțită, mai ales în interesul Bisericilor rusești și al celor noi. Dacă se vor putea îndrepta unele situații anormale și nu se vor mai produce altele, și dacă, unite în gândul și în interesul suprem al ortodoxiei, Bisericile noastre ar trece mai ușor granițele naționale, ele s'ar putea înțelege într'un fel asupra «noii constituții interortodoxe», care să poată împăca autocefalia națională cu autoritatea preeminentă a scaunului ecumenic.

Micul studiu, ale cărui idei le-am arătat, îmbie la reflectat asupra chestiunii și la binevoitoare înțelegere interortodoxă. Poate că nu toți vor fi de acord cu ele, dar sunt sincere și interesante. Un spirit nou se anunță în raporturile dintre Bisericile ortodoxe în general. Sperăm că profesorul Kartășev nu este singurul, care le vrea ieșite din izolarea lor autocefală și națională, pentru a forma un bloc solid în fața altor organizații creștine și necreștine.

Teodor M. Popescu

NOTE BIBLIOGRAEICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

23. CHIRIL, episcopul Sofiei, За българитѣ въ чужбина (*Pentru Bulgarii din străinătate*), rev. Църковенъ вестникъ, nr. 11, 1937.

După ce pomenește toate țările și provinciile unde trăesc emigranții Bulgari (Banat, Iugoslavia, Valahia, Basarabia, America de Sud și Nord, etc.), episcopul Chiril vorbește de necesitatea înzestrării bibliotecilor centrelor bulgare, cu cărți și reviste bulgărești pentru ca să nu se piardă legătura spirituală cu patria-mamă și să nu se uite tradițiile bulgărești, cari ar duce, neapărat, la asimilarea bulgarilor de către popoarele în mijlocul cărora trăesc.

V. D.

24. РОПОВ, НР., Бѣрата въ бога никой не може да унищожи у руския народъ (*Nimeni nu poate să distrugă credința în Domnul la poporul rus*), rev. Християнка, nr. 6 (Sofia 1935).

În Rusia se face o întinsă propagandă împotriva lui Dumnezeu. Ca în orice dictatură, conducătorii Rusiei caută să îndrume tineretul către acest țel prin cărți, jocuri, cinematografe, teatre, etc. Un instrument foarte mult folosit în școli, este albumul antireligios, cu diferite lămuriri. Prin ajutorul lor învățătorii vor să arate copiilor cum preoții, folosindu-se de icoane și predici, au ținut proletariatul în ignoranță, numai pentru a-l exploata. Dar cu toată această propagandă — fiindcă scot peste 27 milioane de broșuri ateiste — tineretul rus nu mai prețuiește, ca altădată, «munca antireligioasă». Copiii însăși mărturisesc că ei vor să cetească lucruri despre prietenie, bine, iubire și pace. Cu toate că în școli se învață teoriile lui Lenin și Stalin, totuși bisericile sărace în podoabe sunt pline de copii cu sufletele de aur.

N. M. N.

25. S(TANILOAE) D., *Pentru un cotidian creștin*, gazeta *Telegraful Român*, an. LXXXV (1937), nr. 5.

Niciodată în țara noastră nu s'a simțit o nevoie mai adâncă de a se afirma credința în Hristos față de cei care îl neagă. Dar nu e mai puțin adevărat că nici n'a fost o mai mare sete de a cunoaște pe Hristos și de a însănătoși viața neamului pe temeiul învățăturilor sale. Tocmai de aceea niciodată nu s'a impus Bisericii o sarcină mai grea de a răspunde acestei chemări, ca astăzi. Pentru vremurile noastre ziarul a ajuns cel mai nimerit mijloc de a răspândi cuvântul scris. Cartea e cedită numai de unii, și pretinde o mulțime de greutate pentru răspândirea ei. Sfintele slujbe nu pot aduna pe toți în fața altarului, iar predica se rostește cu greu de cei ce n'au pricepere și darul vorbirii. Ziarul însă — dacă e bine scris — se cetește mai ușor; costând puțin, îl poate cumpăra oricine, astfel că pătrunde mai cu înlesnire în casele credincioșilor.

De bună seamă că acest ziar n'are să fie un ziar bisericesc sau teologic. Se cere însă în chip neapărat să fie *curat ortodox*, dând știri despre

tot ce se întâmplă pe câmpul vieții noastre creștinești, urmărind greșalele, dând la iveală primejdiile și îndrumând sufletele către Hristos — prin lumina Evangheliei.

Scoaterea unui asemenea ziar este de trebuință și lucrul nu trebuie întârziat. Se pierde timp și e păcat, căci se pot dobândi mari foloase pentru încreștinarea țării.

G. I. M.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

26. EFTIMIE, arhim., 12-тѣ научни въпроси за религиата и нейната свърхъ-научнасфщина (*Cele 12 probleme științifice despre religie și esența ei supraratională*), Sofia 1936, 58 pp.

Este o lucrare de metodologie a teologiei fundamentale. Cele mai însemnate probleme cu privire la religie sunt trei: origina, valoarea (Werth) și esența ei. Religia însă se manifestă în toate laturile vieții omenești. Ca atare ea poate fi obiect de cercetare a multor științe și mai ales: al istoriei, al psihologiei, al științelor normative (gnosologia cu logica, etica și estetica) și al metafizicii. Aceste trei probleme principale despre religie (origina, valoarea și esența ei) trebuiesc cercetate din punct de vedere al acestei științe și astfel avem 12 întrebări fundamentale cu privire la religie. Rezolvarea pe care o dau aceste științe nu poate însă să ne dea o idee deplină despre origina, valoarea și esența religiei, deoarece religia este cetățeană a două lumi — lumii empirice (materială și spirituală) și lumii supranaturale. Pe cale științifică putem cerceta religia numai ca manifestare în lumea empirică (materială și spirituală). Existența, valoarea și esența ei mistică poate să se ajungă numai pe cale mistică, prin revelație. După ce am trăit adevărurile religioase pe calea mistică, cu ajutorul metodelor și datelor științifice, să le sistematizăm, să le întărim și să le completăm. Astfel ajungem la *științele teologice*. Teologia este tot știința despre religie, dar un fel de *religio-știință*, fiindcă ea are ca bază o credință mistică. Teologia rezumă toate problemele despre religie, într'un cuvânt despre Dumnezeu. În El trebuie căutată origina religiei, El este garanția valorii ei, iar cuvântul Lui miraculos în lumea empirică este esența ei. Teologia poate și trebuie să se servească de «științele despre religie», dar numai de acelea care întăresc adevărurile despre religie.

S. S.

27. POPESCU M. TEODOR, profesor, *Teologia ca știință*, București, 1937, 30 pp. (extras din *Studii Teologice*, an. VI (1937), vol. I, pp. 3-30).

Este prelegerea de deschiderea cursurilor facultății de teologie din București în toamna anului 1936, și d. prof. Teodor M. Popescu a făcut o minunată alegere între nenumăratele subiecte ce se pot trata într'o astfel de prelegere, căci este bine să se arate studenților teologi însemnătatea, temeinicia și seriozitatea științifică a studiului în care ei sunt angajați. Este bine apoi să li se spună că teologia poartă cu cinste numele de știință și că este nu numai o știință, ci «o mare știință» (p. 15), «cea mai înaltă și mai complexă dintre științe» (p. 23), că «teologia cunoaște din trecut până în viitor și de la pământ la cer» (p. 24), și «nu este oricine vrednic să intre în casa teologiei și nu are nimeni dreptul să o defaime pentru că n'a înțeles-o» (p. 25); în sfârșit, că teologia este o «confesiune», pentru că ea «cunoaște și mărturisește..., știe și crede... crede și se roagă» (p. 26).

Rar se poate întâlni o atât de frumoasă apărare a teologiei, împotriva celor care o lipsesc de atributul ei de știință. Istoria și filosofia știința și teologia sunt chemate să aducă mărturie că «credința este tot atât de sigură pe documentele sale, ca și știința pe experiențele sale» (p. 13) și dacă totuși, teologia nu poate pretinde să stea în rândul științelor pozitive propriu zise, nu i se poate refuza locul și dreptul ce deține în categoria «științelor spirituale» (p. 15).

În prelegerea aceasta se dovedește multă dragoste și însuflețire pentru știința teologică. O dragoste aleasă pe care o simți cum te cuprinde și te ține. De-ar pătrunde cuvintele dascălului în sufletul studenților, ca să le stârneasă dragostea pentru știința sacră! De-ar înțelege ei că «studiul teologiei este făcut din două lucruri sfinte: din muncă și rugăciune» (p. 28), și «cine caută în teologie cunoștințe despre Dumnezeu și despre lucrurile Lui, acela trebuie să aducă, pe lângă toată pregătirea de a studia, un suflet curat», p. 26).

Socotim această prelegere o apologie a teologiei, o cuvântare bine gândită și mai ales o caldă mărturisire a crezului științific, căruia vorbitorul i-a închinat tot zelul său. Em. V.

28. SCRIBAN IULIU, arhimandrit, *Este Biserica anglicană protestantă?* rev. *Luminătorul*, an. LXIX (1936), pp. 661-669.

În vremea din urmă s'au scris prin revistele noastre bisericesti destule articole în legătură cu biserica anglicană. Dacă unii teologi au încercat să vadă pieziș lucrurile, apoi trebuie să recunoaștem că sunt mulți care au privit altfel și au căutat să dovedească în chip statornic adevărata mărturisire a acestei biserici, arătând ce ne apropie sau ne deosebește pe noi ortodocșii de anglicani. Articolul de față al părintelui Scriban trebuie socotit printre cele mai temeinice și mai bine scrise în această latură. În primul rând este o înfățișare limpede a așezământului dogmatic al bisericii anglicane, iar al doilea se cercetează pe scurt viața ei duhovnicească. Foarte mulți din teologii noștri socot că biserica anglicană este protestantă. Temeiul pe care se sprijină pentru a crede astfel, sunt cele 39 de articole din 1562, unde se recunosc numai două taine, adică *botezul și euharistia*. Dar biserica anglicană nu poate fi judecată numai pe temeiul celor 39 de articole, fiindcă rostirea unei biserici despre credința ei se află de regulă numai în cărțile sale simbolice și în catechismele alcătuite de teologii ei de seamă. Aici trebuie căutat mănunchiul de învățături, și după aceea ca limpeziri și tâlcuiri, se pot lua în seamă rostirile marilor păstori și teologi de frunte ai acelei Biserici, fiindcă ei sunt mărturisitorii gândirii obștești despre lucrurile sfinte dintr'o Biserică.

Pentru a ne face o părere despre gândirea Bisericii anglicane, fără îndoială că în această privință hotărâtoare sunt cărțile simbolice, mărturisirile de credință. Dar nu trebuie să scăpăm din vedere că mărturisirea de credință trăește și se luminează de însuși plinul unei Biserici. Se cuvine, așa dar, ca noi să privim tot cu atâta grijă și spre viața vie a Bisericii însăși. Fiind vorba de Biserica anglicană, cei ce se rostesc despre ea nu dau păreri hotărâte. Astfel arhiepiscopul rus Serghie în cartea sa *Cuvântări apologetice*, în bucata despre Biserica anglicană, privește lucrurile în chip îndoelnic. Deaceea părintele Scriban spune că este loc și pricină ca

printr'o cercetare temeinică să arate care sunt mărturisirile de credință anglicane și în ce chip oglindesc ele viața și gândirea acestei Biserici. Viața ei practică ne poate înfățișa dacă se simte protestantă, adică Biserica desprinsă de vechiul șivoi de viață duhovnicească și așternută pe un drum nou, rupt din șirul cel vechiu, ori este un așezământ care înțelege să *nu se rupă* de vechea moștenire, ci să ducă mai departe firul de viață duhovnicească. Noi am putea să ne facem o părere despre aceasta din felul cum preoții și teologii anglicani vorbesc despre slujbele lor, despre credința cuprinsă în ele și despre săvârșirea lor. Inadevăr, trebuie să se știe că în ciuda celor 39 de articole Biserica anglicană ține multe din rândue-lile vechi ale Bisericii noastre creștine. Ea nu seamănă cu bisericile protestante, fiindcă are trăsături și practici ca în vechile Biserici apostolice. Tocmai deaceia cele 39 articole sunt ca un corp strein în alcătuirea vie a Bisericii anglicane. Așa se întâmplă de pildă cu închinarea, mijloacele ei și practicile cu care se ajută pentru a întări cucernicia credincioșilor.

Cele 39 de articole trebuie să le vedem sub altă lumină și anume ca ceva care a putut răsări în clipele luptei cu Papa, ca o inversunare și o pășire prea departe, cum se întâmplă adeseori în focul luptei. Dar fapta de atunci a izbucnit ca o ispravă mâniașă, pentru a rupe cu vrăjmașul, iar crezul celor 39 articole n'a putut să facă prea mult parte din viața Bisericii anglicane.

Fără îndoială că a fost un lucru grav că o Biserică, în toiul unei lupte, a căutat să se atingă de așezământul învățaturii sale. Se știe însă că această faptă a rămas ceva mort, ceva care a slăbit cu vremea până a ajuns să nu se mai simtă.

Dacă prin unele lucruri răzlețe a intrat în sânul Bisericii anglicane duhul slobodei tâlcuiri a învățăturilor, totuși avem atâtea dovezi care ne arată că anglicanii nu s'au dat la brazda închinării protestante, ci ei țin predania vechilor biserici. De aici urmează că cele 39 de articole au fost primite doar teoretic în Biserică, dar de fapt ea s'a ținut departe de ele. Așa cum în Biserica ortodoxă unirea dela Florența, de și oficial încheiată, n'a avut ființă în viața Bisericii, același lucru s'a întâmplat și cu cele 39 de articole care în sânul Bisericii anglicane n'au avut ființă, adică în urma actului dela 1562 ea nu și-a prefăcut întocmirea bisericăască în duh protestant. Se înțelege că învățătura ei nu va mai semăna cu a r. catolicilor de care s'a rupt, dar ea păstrează rândueli și datini cu care suntem deprinși noi în Bisericile noastre de veche obârșie. Aici este hotarul care ne arată în chip lămurit că anglicanii se deosebesc în foarte multe privințe de protestanți. Iată acum dovezile. La protestanți, toată slujba este rugăciune, cântare și predică. Liturgica lor este cu totul scăzută și mărginită doar la câteva lucrări sfinte. Ei nici nu au cărți de slujbă, ci numai cartea lor de cântece. Nu tot așa stau lucrurile cu anglicanii. În privința aceasta săvârșirea sf. slujbe, se face după o rânduială care este departe de protestanți. Au molitfelnic, fac vecernie, utrenie și alte slujbe, ca în Bisericile de demult. Înfațișarea liturgică a Bisericii anglicane și viața ei practică este mai aproape de noi, decum se crede. Chiar dacă n'are toate rândue-lile, ca în Biserica noastră, dar are multe ale duhului nostru bisericesc. Acestea toate fac să ne apropie și ne îndeamnă să le cercetăm învățătura din catechisme și din cărțile de slujbă spre a vedea adevărata mărturisire de credință a acestei Biserici.

G. I. M.

TEOLOGIA PRACTICĂ

29. ALEXANDRU F. PETRE, diacon, *Biserica și Comunismul*, Huși 1937, 38 pp.

Tânărul diacon P. F. Alexandru începe lucru bun prin tipărirea acestei desvoltate conferințe, pe care a ținut-o Huși, în cadrul conferințelor generale preoțești din 1936. Subiectul este cât se poate de actual și orice contribuție, cât de modestă, este binevenită, pentru a se întări frontul creștin împotriva comunismului.

Părintele Alexandru face mai întâi o scurtă introducere asupra originilor comunismului; apoi, în partea I, expune și critică doctrina comunistă; iar în partea II arată atitudinea Bisericii în fața comunismului și încheie astfel: «Problema socială care se pune astăzi, este în primul rând o problemă spirituală și morală, de competența Bisericii» (p. 38).

Este interesantă în deosebi partea II a acestei lucrări, unde se opune comunismului doctrina creștină a sfintei Scripturi și a sfinților Părinți. Materialismului comunist i se opune spiritualismul înălțător creștin. Teroarea, violența, ura și răsbunarea au în față blândețea, răbdarea, iubirea și răsplătirea răului cu binele în creștinism.

Dar mai interesante sunt sugestiile pe care autorul le dă pentru lupta împotriva comunismului. Printre acestea sunt: amestecul Bisericii în chestiuni sociale, organizarea Bisericii cu un cler bine pregătit și demn, propagandă de luminare a masselor prin broșuri, conferințe, etc., acțiunea de convingere a statului să facă reforma Instituțiilor muncii și capitalului, acțiunea corporativă și cooperatistă, educarea tineretului, etc.

Lucrarea părintelui P. F. Alexandru, deși modestă ca proporții și pretenții, este de mare folos pentru preoți și va face mult bine. *Em. V.*

30. ALIVIZATOS S. HAMILCAR, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἐξ ἀπόψεως ὀρθοδόξου (*Biserica și Statul din punct de vedere ortodox*), rev. Ἐκκλησία, anul XV (1937), nr. 5-13.

Față de repetatele învinuiri aduse Bisericii ortodoxe cu privire la raporturile ei cu statele naționale, d-l Alivizatos precizează într'un studiu de sinteză care este, în adevărata concepție creștină, legătura dintre Biserică și Stat. În concepția Bisericii, care nu s'a îndepărtat dela dreapta învățătură creștină, autoritatea este de la Dumnezeu. Cărmuitorii sunt mandatați ai lui Dumnezeu pentru asigurarea ordinii, liniștii și prosperității în așezările omenești.

Spre a dovedi că această concepție este împărtășită de tradiția ortodoxă cea mai autentică, autorul citează numeroase locuri din scrierile Sfinților Părinți. Față de cărmuirile anticreștine și prigonitoare, Biserica ortodoxă nu are și nu trebuie să aibă altă atitudine decât răbdarea, rugăciunea și preferința muceniciei, pentru că numai așa poate birui pe vrășmași fără să se abată dela învățătura Mântuitorului.

Considerând națiunile ca orânduite de Dumnezeu, Biserica ortodoxă întrebuințează limba națională în cult și lucrează pentru promovarea culturii naționale. Socotind că statele naționale sunt cele mai firești forme politice, Biserica ortodoxă nu urmărește să subjuge statele naționale, ci să conlucreze cu ele. Colaborând cu statele naționale, Biserica ortodoxă urmărește să înalțe sufletește națiunile și nicidecum să le subjuge politi-

cește. Neadmițând exagerările șoviniste și exagerările internaționaliste, Biserica ortodoxă ține să contribuie la ridicarea națiunilor, în sensul spiritualizării creștine a vieții naționale.

G. C.

31. FIRMILIAN, ierodiacon, *Carte de rugăciuni pentru tot creștinul*, Biblioteca Albina, nr. 1. Fundația culturală Principele Carol, București 1937, format mic, VIII+212 pp., prețul 5 lei.

Așezământul domnesc de învățătură *Fundația culturală regală Principele Carol* a dat la iveală, în cursul lunii Ianuarie, o carte mică de rugăciuni. O carte minunat de frumos tipărită, cu multă chibzuință întocmită și care prin costul ei eftin va fi răspândită mai cu ușurință în popor.

Cartea de rugăciuni o socotim ca o candelă a minții, veșnic aprinsă. Un îndreptar bun pentru viața de pe pământ și o călăuză credincioasă către împărăția cerurilor. Și cu atât mai mult se va plini lucrul acesta, cu cât evlaviosul cetitor va găsi în foile ei rugăciuni scoase din sfintele cărți bisericești. Iar pentru poporul nostru dreptcredincios, iubitor de pravilă și păstrător al predaniilor, aceasta înseamnă mult. Românul cinstește cartea sfântă și crede în slova ei. Deaceia el chiamă preotul ca să-i cetească «din carte» pentru tămăduire, ori spre întărire trupească și sufletească. Dar adeseori «sfânta carte» el o poartă la sân, ca să-i fie izbăvitoare de primejdii și ajutoare întru ispite. Nu e mai puțin adevărat că de multe ori cuprinsul ei este apocrif, de pildă: *Visul Maicii Domnului*, *Sfânta Epistolie*, *Legenda Sfintei Vineri*, și prea rar vre-o *Carte de rugăciuni*. Prin cetirea acestor cărți însă, creștinul își hrănește sufletul cu pâine duhovnicească, și prin păstrarea lor, el crede că-și cinstește credința. Deaceia «sfânta carte» el n'o rupe, n'o aruncă și n'o lasă căzută de sub icoană. Când urcă sus cu oile la munte, ciobanul o vâra la chimir; plugarul o ia cu el la câmp, iar feciorul când pleacă la oștire mai poartă și azi la sân cartea dăruită de părinți ca să-i fie de veghe și să-l ferească de primejdii.

Acest obicei atât de îndătinat la poporul nostru, cată a fi păstrat. În vremurile grele de azi, când dușmăniile se țin lanț, când vifornița pus-tiitoare a războaielor amenință iarăși lumea, se înțelege că orice faptă de zidire sufletească este un zăgaz merit să împiedice prăbușirea. Acest rost firesc îl poate avea în primul rând cartea de rugăciuni întocmită de părin-tele Firmilian. În al doilea rând ea va fi și o încercare — pe care dorim s'o vedem încununată de izbândă — de a se pune la îndemâna poporului ru-găciuni culese din scrierile sfinților Părinți și din cărțile de slujbă bise-ricască, în locul cărților cu literatură apocrifă și chiar eretică. Dar să pășim acum la arătarea cuprinsului.

Cartea se începe cu câteva *învățături* trebuincioase oricărui creștin (pp. I-VIII), ca să știe cum să se roage lui Dumnezeu și cum trebuie să fie rugăciunea sa. Astfel înseamnă metaniile, închinăciunile și îngenuche-rile, «care sunt tainice închipuiri ale lucrării de mântuire», iar la sfârșit lămurește rostul rugăciunii și pe care un pustnic o numește «plugăria su-fletului». Căci printr'însa se desțelenesc sufletele noastre, se înrouează uscăciunea inimilor omenești și odrăslește, din pământul lor, lanuri cu bune roade.

După aceste învățături urmează *rugăciunile de zi și de noapte*, adică rugăciunile de dimineață, rugăciuni la vremea mesei, rugăciuni de

pocăință și rugăciuni înainte de culcare (pp. 3-32). În partea a doua sunt *rugăciuni la felurite trebuințe* (pp. 23-102). În fruntea lor stă rugăciunea pentru credinciosul rege, vine apoi rugăciunea copilașilor, a școlarilor, a părinților pentru fii, a soților unul pentru altul, cea pentru părinți, rude și prieteni; rugăciune pentru călătorie, pentru începerea și pentru isprăvirea lucrului; rugăciunile plugarului la vreme de secetă, la necontenirea ploilor, pentru ocrotirea semănăturilor și pentru păzirea vitelor; deasemenea rugăciuni la necazuri și supărări, la felurite boale, pentru scăpare de moarte năpraznică, sau tropare la eșirea grea a sufletului, precum și rugăciunile pentru binefacerile primite dela Dumnezeu.

În partea a treia sunt rânduite rugăciunile: când mergi la biserică, la spovedanie și la sfânta împărtășanie (pp. 105-132). Toate aceste rugăciuni au în fruntea lor și câteva cuvinte de lămurire, care de care mai de folos. Mărturisesc că n'am întâlnit o mai desăvârșită înveșmântare în vorbe înțelepte a îndemnurilor creștinești. Sunt aici gânduri adunate de prin cărți, sunt sfaturi iscusite, culese din scrierile sfinților Părinți, care-ți strâng inima de mila sufletului ce se stinge fără povață duhovnicească.

În partea de la urmă cartea cuprinde: sinaxarul sfinților de peste an, însemnări din tipic despre sărbători și posturi, zilele pentru pomenirea morților, sărindare, acatiste și privegheri. Iar la sfârșit de tot se adaugă și câteva însemnări despre icoanele făcătoare de minuni și sfintele moaște aflătoare în țara noastră. Pentru păstrarea datinelor creștinești, partea aceasta dela urmă are un folos neprețuit de mare, mai ales pentru lumea din orașe, unde puterea Bisericii, de stăpânitoare a pravilei, este mai slabă decât la sate. Toate aceste lămuriri sporesc îndemnul că această carte nu trebuie să lipsească din nici o casă de creștin, fiindcă ea este o podoabă și pentru ochiu și pentru suflet.

Icoanele, chenarele și înfloriturile care înfrumusețează foile, sunt culese cu pricepere din vechile noastre cărți bisericești, tipărite cu multă înțelegere și cu grea osteneală de evlavioșii noștri călugări, tari în credință și puternici în fapte de pomenire.

Sfătuim cu toată căldura pe frații preoți să cetească și să răspândească această carte de rugăciuni. Costul ei nu înseamnă mai mult decât o pâine. În schimb hrana duhovnicească agonisită prin cetirea ei va fi neprețuită. Afară de asta vor avea la îndemână o tipăritură măească, cu rost împodobită și înzestrată cu rugăciuni de folos după rânduiala creștinească. Străbătând această carte simți că mintea din care a pornit întocmirea ei, este din belșug îndestulată cu slova cărților bisericești, iar rânduiala ei vădește pe omul care a sorbit cu nesaț din învățătura duhovnicească a sfinților Părinți și a cuvioșilor pustnici. G. I. M.

32. MIATEV, KR., prof Първи стъпки на българската църковна архитектура (*Primii pași ai arhitecturii bisericești bulgare*), rev. Духовна Култура, nr. 80 (1937), pp. 762-766.

Arhitectura bisericească pe pământul bulgar își are începuturile încă din sec. al IV-lea, când creștinismul a dat un puternic avânt acestei arte. Prin pilda lui Constantin cel Mare care a ridicat în toate orașele de seamă locașuri de închinare ce întreceau cu mult modestele case de rugăciuni ale primilor creștini, imperiul a început să se umple de biserici creștine. Origina lor este grecească, însă în fiecare țară s'a amestecat cu

diferite forme și tradiții. La venirea Slavorilor și Bulgarilor în Balcani era o viață religioasă dezvoltată, care a lăsat în urma ei multe biserici, dintre cari nu se mai păstrează astăzi decât Sf. Sofia și Sf. Gheorghe din Sofia. Prin săpăturile arheologice ies la iveală rămășițe din vechile biserici, cari arată întinderea creștinismului în Bulgaria din acea vreme. Tot prin aceste rămășițe se dovedește că în Balcani au fost cele două forme de arhitectură — basilica și construcția centrală — nu însă fără influențe. Așezarea Slavorilor în Balcani, invazia Bulgarilor și formarea statului bulgar, au întrerupt cursul arhitecturii bisericesti locale timp de 200-300 ani.

Slavii cari au ajuns pe teritoriu bizantin s'au creștinat mai repede, însă statul bulgar se arăta ostil creștinismului, astfel că progresul înfloritor al bisericilor dela Marea Neagră și Dunăre, Dobrogea și Bulgaria de nord-est, se oprește pentru 2-3 secole. Acum este cultul păgân al zeului Tangra. Cu creștinarea lor în 865, se restabilește și arhitectura bisericească, regele Boris și Simeon ocupându-se mult de zidirea bisericilor. După ei însă vin războaie, care timp de o mie de ani au pustiit monumentele veacului de aur al Bulgariei.

Dintre bisericile cari au mai rămas, ruinate și ele, numai cele din Plisca și Preslav pot fi socotite cu deplin temei din epoca lui Boris și Simeon. În Plisca s'au descoperit două biserici, dintre cari una se bănuiește că e zidită de Boris. Amândouă sunt basilici a căror arhitectură e amestecată cu forme străine. Elemente mai mult grecești are biserica Simeonova din Preslav, care e înfrumusețată cu decorație de ceramică. Inscricțiunile chirilice arată că meșterii au fost bulgari.

N. M. N.

33. PETRAKAKOS DIMITRIE, Ἐκκλησία καὶ Δίκαιον κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν (*Biserica și Dreptul în timpul revoluției grecești*), revista Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, anul XXIX (1936), pp. 425-464 și anul XXX (1937), pp. 37-76.

Revoluția grecească din 1821 are o bogată literatură istorică; totuși această literatură n'a cunoscut o importantă categorie de documente ale timpului și anume actele oficiale privitoare la raporturile dintre Biserică și Stat. D-l Petrakakos, cunoscut prin studiile sale canonic-juridice, a întreprins cercetarea arhivelor și a descoperit în deosebi în arhiva întâiului minister al Cultelor din Grecia documente foarte prețioase pentru lămurirea organizării și administrației Bisericii grecești în timpul revoluției. Biserica grecească a luptat cu sacrificii de sânge pentru independența poporului grec. Cărmuirea revoluționară grecească a înțeles și a prețuit aceste sacrificii acordând tot sprijinul său Bisericii. Din actele și documentele oficiale publicate în acest studiu, rezultă că dispozițiile pe care le-a dat cărmuirea politică din timpul revoluției cu privire la organizarea și administrația bisericească precum și soluțiile propuse în diferitele neînțelegeri politico-bisericești, sunt demne de cea mai evoluată organizație de Stat.

Cine dorește să cunoască prețuirea Bisericii de către cărmuirea politică în cele mai grele împrejurări pentru existența însăși a Statului, să cerceteze studiul acesta.

G. C.

34. STALEV ST., Гласътъ на църквата (*Glasul Bisericii*), Пастирско Дѣло, nr. 16, 1937.

Biserica are chemarea de a aduce popoarele la mântuire, de a ține

vie credința în Dumnezeu și iubirea între oameni. Ea a fost întotdeauna păzitoare neadormită a destinelor naționale, fiindcă pe lângă predica Evangheliei, a luptat pentru adevăr și libertate în societate și în stat. În această latură Biserica bulgară are merite deosebite.

În primii ani ai statului bulgar, Biserica a păstrat conștiința națională și a luptat pentru învățătură și libertate, dând jertfe scumpe. Dar din anul 1922 glasul ei nu se mai aude decât la votarea bugetelor și la alegerea episcopilor, fapt care a depărtat poporul de locașurile de închinare. Totuși, Biserica ar putea stărui ca cel puțin să se înmulțească orele de religie în școli, reduse în vremea din urmă la o oră pe săptămână, în timp ce orele de gimnastică au sporit la 3 și 4 ore săptămânal. Prin tăcerea Bisericii s'au înmulțit și limbile străine în licee, ca și cinematografele, iar mii de copii din aristocrația bulgară nu calcă în școlile bulgărești. Dece Biserica nu strigă ca Paisie al Hilandarului: «O, neamuri neînțelepte, pentru ce vă rușinați a rămâne bulgari și creștini ortodocși? De ce vă rușinați de obiceiurile strămoșești?».

A sosit însă vremea când Biserica trebuie să strige tare, să predice conștiința creștină bulgară, să apere cel mai sfânt drept al tineretului: *dreptul de a crede în Dumnezeu și de a se ruga în bulgărește în Bulgaria*. Glasul Bisericii să cheme poporul și să ceară: religie și educație în școli, modestie și curățenie în obiceiuri. N. M. N.

35. ȘTEFAN, mitropolitul Sofiei, *Жажда за миръ (Setea de pace)*, rev. Християнка, nr. 1 (Sofia 1935).

Omenirea este însetată de pace și o cere astăzi mai mult ca oricând. Dar, atâta timp cât nu ne vom privi unii pe alții ca frații, atâta timp cât în ajutorul păcii vor fi întrebuintate gazele otrăvitoare, mașinile distrugătoare și roadele învățaturii și culturii depărtate de Hristos, nu va fi pace. Ea nu va veni până când popoarele nu vor avea ca centru de viață pe Dumnezeu, în locul «eului» personal. Atâta timp cât «eul» egoist nu va fi înlocuit, vor fi mereu certuri, nențelegeri și războaie.

Pentru ca popoarele să se înțeleagă între ele, le lipsește limba comună; această babilonică neînțelegere nu va înceta până ce nu vor vorbi limba Evangheliei. Dar cântecul de «pace și între oameni bună învoire» va fi bine auzit când noi apostoli, cu credință și înflăcărare, îl vor duce acolo unde se cântă alte cântece — cântecele neștiinței religioase, ale neînțelegerii și nedreptății. N. M. N.

36. ȘTEFAN, mitropolitul Sofiei, *Проповѣдь за недѣля на Православнето (Predică pentru Duminica ortodoxiei)*, rev. Народенъ стражъ, nr. 7, nr. 7, 1937.

În afară de unele reflexiuni cari se fac în orice predică, I. P. S. mitropolit Ștefan se arată a fi un mare gânditor.

Biserica ortodoxă a fost elementul viu care a înviorat Bulgaria, statul. Asemenea pasării foenix, în nădejdea învierii, a renașterii, când statul a fost scrum, biserica l-a renăscut prin tezaurul învățăturilor sale sfinte și prin puterea ei, care rămâne aceeași dealungul pustiirilor și prefacerilor omenirii. «Ortodoxia — spune I. P. S. Sa — ne-a păzit de Turci, iar slavismul de Greci. Prin veacul al IX-lea, ortodoxia ne-a păzit de atacurile romano-catolice, iar slavismul de atacurile bizantine».

Este o coincidență ciudată între punctul de vedere al I. P. S. mitropolit asupra rolului ortodoxiei și al naționalismului — și acela al maestrului Istrate Micescu, care la sărbătorirea d-lui A. C. Cuza, a spus că față de străinii cari erau de o lege cu noi (Rușii) ne-a salvat naționalismul, iar față de cei ce nu erau de aceeași lege cu noi (Turcii, etc.) ne-a salvat ortodoxia.

V. D.

37. ȚANCOV, ST., protopresviter, Съвременнитѣ международни християнски движения (*Mișcările internaționale creștine contemporane*), în Църковенъ вестникъ, nr. 17 (1937).

Prof. Țancov, a cărui activitate în mișcările internaționale creștine este cunoscută, ne dă în articolul de față câteva lămuriri asupra originii și dezvoltării acestor mișcări. Origina lor o găsim în decăderea concepției materialiste dinainte de război și în renașterea unui mare interes asupra rolului religiunii, creștinismului și Bisericii în viața socială. Marea catastrofă — războiul mondial — a deșteptat în conștiința creștinilor și a bisericilor marea răspundere ce au față de Dumnezeu și de lume în deslegarea problemei păcii și vieții sociale. S'a creiat un spirit de colaborare și apropiere între creștinii din toate țările și din toate bisericile. Astfel au luat ființă cele trei mișcări internaționale creștine: *Alianța mondială pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică*, *Creștinismul practic* și *Mișcarea pentru apropierea bisericilor*. După ce face un scurt istoric, prof. Țancov caracterizează scopurile fiecăreia în parte și arată progresul lor. Pe larg ne vorbește despre conferința mondială a mișcării Creștinismului practic, care se va ține în luna Iulie la Oxford (Anglia) și despre conferința mișcării pentru apropiere între biserici care se va ține în cursul verei la Edinburg (Anglia). După ce ne dă lămurire asupra problemelor, cari vor fi discutate la aceste conferințe, autorul vorbește de progresul care s'a făcut până acum prin aceste mișcări precum și despre rolul pe care-l au în viitorul creștinătății.

S. S.

TEOLOGIA EXEGETICĂ

38. GALA GALACTION, *Adolf Deissmann*, gazeta *Raza* anul VII (1937), nr. 365, din 22 Aprilie 1937.

Un minunat portret al profesorului german Adolf Deissmann. A fost unul din cei mai mari învățați întru ale Sf. Scripturi, având ca ramură de specialitate arheologia biblică și filologia. N'a scris mult, dar ceia ce a scris e un tezaur de descoperiri și de învățătură. Cartea lui intitulată *Paulus* cântărește după cuvântul părintelui G. Galaction «cât o bibliotecă de specialitate». Cu o știință care covârșește pe toți înaintașii săi, Deissmann a lămurit toată problema epistolelor Sf. Apostol Pavel într'un chip nou și definitiv. Mare filolog și adânc cunoscător al limbii grecești în care au fost scrise, el a înlăturat din calea cercetărilor scrișorilor Sf. Pavel multe piedici și a deslegat nenumărate taine. Astfel a dovedit că toate epistolele rămase nouă dela Marele Apostol sunt cu adevărat ale lui, iar graiul folosit pentru scrierea lor este limba grecească populară din vremea Sf. Apostoli.

O altă scriere vestită a lui Deissmann poartă titlul: *Lumină din Răsărit*. Este o carte de rară înțelepciune, unde autorul a căutat să

dovedească pe temeiul inscripțiilor culese, că înadevăr limba grecească din Biblia grecească este limba populară din porturile Mediteranei, vorbită în vremea dinaintea și după nașterea Mântuitorului.

Deissmann a fost luteran. Lucrările lui însă, din punctul de vedere al științei exegetice, au o neprețuită valoare pentru orice studiu al Sf. Scripturi. Deaceia am socotit cuviincios lucru să facem pomenire de trecerea lui la cele veșnice, arătând și osteneala lui pentru studiile care le-a închinat cuvântului Evangheliei.

G. I. M.

TEOLOGIA ISTORICĂ

39. B. I. G. Българскиятъ книжовенъ езикъ въ служба на ромънския народъ (*Limba literară bulgară în slujba poporului român*), Пастирско Дѣло, nr. 13, 1937.

«Vechea literatură bisericească bulgară — spune autorul —, a deschis ochii nu numai popoarelor slave, ci și Românilor. Alfabetul și literatura veche bulgară au fost în slujba vecinilor noștri veacuri întregi, atât în viața lor literară cât și în cea bisericească, iar în parte chiar în viața lor de toate zilele». Se vede însă că B. I. G. uită să menționeze faptul recunoscut de istorie, că renașterea Bulgariei, atât din punct de vedere bisericesc cât și național se datorește numai Românilor.

Autorul arată apoi cum odată fiind într'un sat, Slatina de lângă Sofia, a găsit mai multe cărți vechi la feciorul unui cântăreț bisericesc. Cercetându-le mai târziu a găsit printre ele una care i-a atras luarea aminte. Era o carte scrisă cu litere «bulgare-bisericești», însă cu multe cuvinte bulgaro-române, amestecate.

Primele foi lipseau, astfel că autorul nu a putut să afle anul și locul tipăririi acestei cărți. Totuși dacă nu a găsit însemnări, pascalia sau anul și numele ostenitorului, cari se treceau aproape întotdeauna la sfârșitul cărții, un studiu temeinic al textului și al caracterului literilor i-ar fi dat putința să dateze cartea cu oarecare probabilitate.

Cartea cuprinde la început 38 foi scrise de mână și 147 foi tipărite. Este un ceaslov din care autorul reproduce din text, însă cu litere bulgărești, propozițiuni și fraze românești în cari se află cuvinte de origină slavă, afirmând că peste 25% dintre ele sunt «slave-bisericești».

Nu este vorba însă decât de o tipăritură românească eșită din teascurile dela Râmnic între 1700-1750, cred, în care au fost presărate o mulțime de cuvinte (în nici un caz 25%) împrumutate dela Slavi dealungul veacurilor, fapt care nu constituie nici un argument în sprijinul afirmațiunii autorului că Bulgarii ne-ar fi deschis ochii nouă Românilor. Din potrivă, cartea aceasta este curat românească având însă și unele cuvinte împrumutate dela Slavi, fapt care se petrece în viața oricărui popor.

V. D.

40. DINU ION, *Un document antimontanist anonim*, rev. Tomis, an. XIII (1936), nr. 6-7, pp. 188-195.

Este vorba de fragmentul reprodus de Eusebiu, V, cap. 16-19, și aparținând unui autor montanist necunoscut. D. Dinu publică traducerea ajutat de ediția lui Labriolle *Les sources de l'histoire du montanisme*, de unde reproduce și comentariile.

Avircius Marcellus cere autorului necunoscut să-i scrie un tratat «contra ereziei acelora, cari sunt numiți: partizanii lui Miltiade». La început s'a temut și s'a ferit să facă acest lucru. În timpul din urmă însă autorul aflându-se la Ancira în Galatia, unde găsi biserica turburată de nouă «profeției», a fost rugat de presbiteri ca să le lase câteva însemnări asupra celor ce vorbise împotriva dușmanilor cuvântului adevărului.

Acesta este rostul fragmentelor antimontaniste păstrate de istoricul Eusebiu. Dar cine anume le-a scris, Eusebiu a omis să spună.

În ce privește pe Avircius Marcellus, către care se adresează autorul și dela care a primit îndemnul ca să scrie aceste fragmente, pare definitiv stabilit că el este identic cu destul de cunoscutul părinte și episcop hieropolitan Abercius din veacul al II-lea, sau «Averchie episcop în Ierapolia Frighiei», a cărui pomenire biserica noastră o săvârșește în ziua de 22 Octomvrie.

G. I. M.

41. GOROVEI ARTUR, *Despre mănăstirea Gorovei*, rev. *Mitropolia Moldovei*, an. II (1936), pp. 421-426.

Autorul, care este coborât din familia ctitorului acestei mănăstiri, aduce în articolul de față prețioase contribuții pentru lămurirea trecutului ei. Până acum se știa, din *Istoria sfintei mănăstiri Gorovei* scrisă de arhiepiscopul Narcis Crețulescu, că pe locul unde se află azi m-rea Gorovei, era înainte de 1700 o moșie a m-rei Dragomirna, numită *Gura-Văii*, de unde se trage și numele de *Gorovei*. Se mai spunea apoi că un călugăr Avramia ar fi ridicat în anul 1742, schitul care în mod firesc ar fi trebuit să se numească: Gura-Văii.

Păreră arhiepiscopului Crețulescu este cu totul greșită, și pe nimic întemeiată. Mai întâiu moșia pe care s'a zidit schitul nu s'a numit niciodată Gura-Văii, iar al doilea porecla familiei Gorovei nu vine dela acest nume. Documentele moldovenești pomenesc pe logofătul Gorovei încă din anul 1560. Ctitorul m-rii nu este călugărul Avramia, ci Ioan Gorovei căpitan de Dorohoi, care a zidit biserica pe moșia lui Saucenița în anul 1739. Aceste lucruri se cunosc dintr'un dosar din 1835, cuprinzând copiile scrisorilor moșiei Saucenița și descoperit la un anticar de neostenitul cercetător Gh. T. Kirileanu. Pe temeiul actelor găsite în acest dosar d. Gorovei a izbutit să dea de rostul ctitoriei strămoșului său și să-i întregască astfel istoria cu multe date care erau necunoscute până acum.

G. I. M.

24. MIHAILIDIS EUGEN, Ἐξέχουσαι φυσιογνωμῖαι ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γραμματολογίᾳ τῆς κοπτικῆς Ἐκκλησίας (*Figuri proeminente în istoria literaturii bisericești a Bisericii copte*), revista Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, anul XXIX (1936), pp. 382-393 și anul XXX (1937), pp. 77-89.

D-l Eugen Mihailidis directorul revistei Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, din Alexandria, a pregătit pentru tipar un studiu intitulat: *Istoria literaturii bisericești elene în textele arabe*; iar ca o complectare a acestui studiu, d-sa publică în revista pe care o conduce, o cercetare cu caracter biografic, privitoare la personalitățile care s'au distins în literatura Bisericii copte din veacul al VII-lea până în veacul al XX-lea. Cercetarea aceasta se sprijină pe studiul textelor copte editate, precum și pe manuscrisele copte aflate în diferite biblioteci.

Iată numele personalităților de care se ocupă autorul în studiul acesta: Ioan, episcop de Nikiu din veacul al VII-lea; Abul-Makarem și Sever, episcop de Assimunain din veacul al X-lea; Cei trei frați Al-Aasal din veacul al XIII-lea; Al-Makin și Ibn al-Rahib din veacul al XIII-lea; Ibn-Kabar și Al-Mufantal din veacul al XIV-lea; Abu-Dakn din veacul al XVII-lea; egumenul Filothaus Ibrahim din veacul al XIX-lea; Ciril Makkar, Ikladios Labib Beis, Murkos Simeika Pașa, Kkirkes Filothaus Auant, Soubhi Beis, egumenul Mihail Minas, egumenul Menasa, Habib Gkirkes și egumenul Iusef Magkalli de la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea.

La sfârșitul studiului său, autorul arată care au fost și care sunt revistele Bisericii copte, precum și asociațiile care s'au organizat în sânul acestei Biserici.

G. C.

43. ȚANCOV ȘT., protoereu, Нови данни за историята и уредбата на Рилския манастиръ (*Date noi pentru istoria și organizația mănăstirii Rila*), în Годишникъ на Богословския факултетъ, vol. XIII (1935-1936), Sofia 1936 pp.

Părintele prof. Țancov publică în Anuarul facultății de teologie din Sofia, documentele necunoscute până acum și cari sunt de o deosebită importanță pentru complectarea istoriei și cunoașterea organizației mănăstirii Rila. Astfel nu se știa sigur când și prin ce împrejurări a trecut mănăstirea Rila sub jurisdicția patriarhiei de Constantinopol, după căderea patriarhiei din Ipec (1766). Printr'o îndelungată cercetare a arhivei mănăstirii, părintele Țancov a găsit un document din 1773, provenind dela patriarhul Teodosie al Constantinopolului, în care se vorbește despre drepturile și datoriile stavropighiilor mănăstirești, aducând astfel deplină lumină asupra situației și raporturilor ei cu patriarhia din Constantinopol. Schimburile de scrisori între mănăstirea Rila și patriarhia din Constantinopol dau știri asupra situației lăuntrice a mănăstirii și granițelor jurisdicției patriarhiei.

În timpul robiei turcești, mănăstirea a fost nevoită să trimită călugări în Rusia, cu scrisori de recomandare spre a strânge ajutoare. Una din aceste scrisori este cea trimisă țarului Mihail Teodorovici în anul 1627. Din ea reese starea de sărăcie în care ajunsese mănăstirea în timpul dominației turcești. Scrisorile din această vreme arată însă activitatea culturală și națională a călugărilor bulgari.

Prin duhovniciei ei, mănăstirea Rila a avut un rol hotărîtor, în cearta bulgaro-grecească, pentru neatârarea Bisericii bulgare.

Acestea, și încă alte câteva documente din secolul XIX, scoase la iveală tot de părintele Țancov, sunt de neprețuit folos pentru istoria celei mai vechi și mai de seamă mănăstiri bulgărești, așezată în munții Rila.

N. M. N.

CRONICA INTERNĂ

† IOAN EPISCOPUL ARMATEI

În ziua de Duminică 18 Aprilie 1937 s'a stins din viață la reședința sa episcopală de la Alba-Iulia, episcopul Ioan Stroia, care timp de 12 ani a împlinit cu dragoste și pricepere slujba de conducător al preoților militari și de întăritor duhovnicesc al ostașilor noștri.

Primind cărja episcopală la o vârstă destul de înaintată — la peste 60 de ani — când puterile încep să scadă, și când alții, după o viață de muncă, se gândesc ca să-și caute odihnă, fără îndoială că vlădica Ioan a avut sarcină grea de împlinit. Cu o bărbăție pilduitoare însă, bătrânul protopop de la Sibiu a luat pe umerii săi povara arhieriei și slujba de cărmuitor al preoților oștirii și a știut să se dovedească vrednic de ele. Iar în locul puterii și tinereții, de trebuință la oaste, a adus o dragoste de neam, o hărnicie deosebită, o îndemânare de gospodar bun și chivernisitor și o cultură dobândită în anii de școală prin țări streine, și care acum i-au fost de neprețuit folos și ajutor.

Iată care este pe scurt povestirea vieții sale: S'a născut în satul Cacova din județul Sibiu la 20 Ianuarie 1865. Pe tatăl său l-a chemat Ioan, iar pe mamă-sa Dobra. Școala primară a urmat-o în satul său, pe care sfârșind o a trecut la liceul săsesc din Sibiu. Aici a făcut doar șase clase, căci ultimele două clase și examenul de bacalaureat l-a trecut la liceul românesc din Brașov. Între anii 1887—1890 a urmat cursurile de teologie la seminarul Andreian din Sibiu, după care a plecat în streinătate să-și desăvârșească învățătura. A colindat prin universitățile din Iena, Budapesta și Leipzig, ascultând lecții de filosofie, teologie, istorie și pedagogie. În 1893 și-a luat doctoratul în filosofie la universitatea din Iena, cu lucrarea *Theodor Waitz's Systeme der Erziehung*, tipărită la Sibiu în 1894.

Reîntors în țară s'a învrednicit să primească harul preoției și a intrat slujbaş la Consistoriul din Sibiu. La 1 Septembrie 1894 a fost numit profesor suplinitor, la catedra de istorie și teologie morală la Seminarul Andreian din Sibiu, fiind definitivat în 1896. În 1901 a fost ales protopop la Săliște, unde a stat până în 1908, când a trecut protopop la Sibiu și preot slujitor la Mitropolie. Acum i s'a deschis cu adevărat câmp întins de lucru. Primind și însărcinarea de inspector școlar s'a străduit să zidească școala centrală din Sibiu și școala primară din Cristian. Pentru activitatea lui curat românească nu era bine văzut în ochii Ungurilor. De aceea în vremea războiului a avut mult de suferit din partea lor.

După unire, în 1919, a fost numit inspector școlar al județului Sibiu, iar în 1922 după moartea lui Andrei Bârseanu, i s'a încredințat

sarcina de director regional al învățământului pentru circ. Sibiu. Această slujbă însă n'a ținut-o decât vreme de un an, căci în 1923 rămânând văduv, a părăsit învățământul și s'a reîntors la îndeletnicirile sale preoțești, fiind orânduit consilier la Consistoriul Mitropoliei din Sibiu. De aici a fost apoi chemat în scaunul de episcop de Alba-Iulia și inspector al clerului militar, în locul lăsat liber de vlădica Iustinian Teculescu, care trecuse la episcopia Cetății Albe-Ismail.

Alegerea și recomandarea sa pentru vrednicia de episcop al armatei s'a făcut de Sf. Sinod în ședința de la 20 Maiu 1925. Ipoposifierea s'a făcut în ziua de 14 Iunie 1925, iar hirotonia s'a săvârșit a doua zi 15 Iunie 1925 în biserica Mitropoliei din București. Investirea sa a avut loc la Castelul Peleş în ziua de 20 Iunie 1925.

În tot timpul păstoriei sale vlădica Ioan a căutat cu o râvnă stăruitoare să întărească printre ostași dragostea de țară prin credința în Dumnezeu, îndemnându-i să se ferească de ispitele care pot să le vatăme sufletele. Credincios făgăduinței ce făcuse regelui țării la investire, s'a străduit să predice învățătura mântuitoare a dreptei credințe în mijlocul ostașilor chemați să ne apere moștenirea dobândită cu jertfa sângelui lor în războiul de întregire.

Vlădica Ioan a publicat și câteva lucrări, dintre care însemnăm : *Momente etice din cuvântarea lui Iisus pe munte* (Sibiu 1986); *Sisteme de etică* (Sibiu 1901); *Istoria în școala primară*; *Examele școlare* și alte câteva cărți de școală. A scris multă vreme la gazetele: *Telegraful Român* și *Foia Pedagogică* din Sibiu.

Rămășițele neînsuflețite ale episcopului Ioan au fost date pământului Marți 20 Aprilie 1937. A fost îngropat în cripta ctitoriei sale la mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul de lângă Alba-Iulia, pe care o zidise și o înzestrase cu cele de trebuințe, la gândul ca să-și trăească aici restul anilor vieții sale. Căci potrivit cu noua legiuire a clerului militar, vlădica Ioan urma să treacă acum la pensie, având împlinită vârsta de 70 ani. Dar Dumnezeu a vrut altfel, căci înainte de a-și părăsi scaunul vlădiciei sale, s'a mutat către cele veșnice. Slujba îngropării, la care a luat parte mulțime mare de norod și oștire, s'a săvârșit de P. S. Arhiepiscopul Vicar Vasile de Rășinari, ajutat de un sobor de preoți. După slujbă a vorbit P. S. Arhiepiscopul Vasile în numele Bisericii, al I. P. S. Patriarh Miron și al I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului. Apoi au mai rostit cuvântări părintele P. Partenie în numele Ministerului Cultelor, Dr. I. Colbazi primarul orașului Alba-Iulia, protopopul militar Iosif Serafim și revizorul școlar I. Dragomir.

Veșnică să-i fie pomenirea.

Diac. Gh. I. Moisescu.

Desființarea lojei masoneriei naționale. — Joi seara, la 25. Februarie, o delegațiune din partea lojei masoneriei naționale, în frunte cu d-l I. Pangal și însoțit de câțiva fruntași, ingineri și ofițeri superiori, s'au prezentat la sf. Patriarhie ca să anunțe oficial pe Înaltul Ierarh de actul de auto desființare, pe care l-au hotărât. Motivele arătate și care au dus la această hotărâre sunt: îndreptându-se nenumărate atacuri împotriva acestei loji naționale, că ar fi antimonarhică, antinațională și anticreștină, și vrând să arate că înțelege să.

fie în serviciul Țării și Dinastiei, și respectuoși față de biserica strămoșească, membrii acestei loji au hotărît desființarea.

Forma în care această hotărîre s'a adus la cunoștința I. P. Sf. S. Patriarhul României, merită să fie bine lămurită.

Căci, pe lângă *I. P. Sf. Patriarh*, a luat parte la acest act *mitropolitul greco-catolic Alexandru Niculescu al Blajului și arhiepiscopul romano-catolic Alex. Cisar al Bucureștilor*, semnând toți trei telegrama adresată M. S. Regelui, căruia i se aducea la cunoștință această hotărîre a lojei masonice.

Patriarhul ortodox al României, mitropolitul greco-catolic și episcopul romano-catolic semnând un act public, este un eveniment îmbucurător și foarte semnificativ, nu atât din punct de vedere religios, ci mai ales național.

Dacă din această solemnitate s'ar fi reținut ca esențial aspectul ei religios, în niciun caz aceste trei semnături n'ar fi putut sta împreună fără consecințe pentru ceilalți semnatori. Vaticanul ar fi luat măsuri, căci până acum nu înțelege să îngăduie nici o conlucrare între catolici și ortodocși pe teren religios. Și atunci, rămâne posibilă numai considerarea mai mult ca un act de interes național românesc această răspundere comună pe care și-au luat-o cei trei prelați în numele Bisericilor lor.

Dacă această solemnitate ar fi avut numai un caracter religios, n'ar fi fost nevoie de înștiințarea Șefului Statului. Dar, dacă a fost un act mai mult politic, de ce foștii membri ai lojei s'au adresat ierarhilor acestor biserici? Pentru decor, pentru mai mult sgomot? S'au pentru ca să afirme că legătura între Statul românesc și conștiința poporului trebuie să se facă prin Biserica creștină. În alte împrejurări, prezența arhiepiscopului romano-catolic credem că ar fi fost imposibilă, dar după evenimentele ce se petrec în afară, vedem că și catolicismul înțelege să conlucreze cu celelalte biserici împotriva lui Anti-Christ, ceea ce este un semn nou al vremurilor.

Ar fi bine ca ierarhii acestor trei biserici să se găsească conlucrând și în alte împrejurări, ca să înțeleagă lumea că Hristos este al tuturor. Este îmbucurător că s'a recunoscut prin aceasta Patriarhului ortodox al țării, un adevărat primat național, fiind o garanție că în marile împrejurări de ordin național, Patriarhul ortodox poate vorbi în numele celor trei Biserici.

Consecințele acestei dizolvări s'au văzut imediat, pentru că această loje primind să se autodisolve, a atras atențiunea guvernului asupra celorlalte loji din țară, care nu au crezut că trebuie să facă la fel, și atunci s'a înțeles că e o necesitate națională ca să fie disolvate de autoritatea publică. Guvernul, profitând de curentul din opinia publică împotriva francmasoneriei a disolvat toate lojile din țară, pecetluind localurile și arhivele lor. Se află și un proiect de lege, pregătit de Sf. Sinod pentru definitivă și legală lor închidere. Prin aceasta va fi încoronată lupta dusă de Sf. Sinod și de un mare număr de teologi și scriitori creștini împotriva francmasoneriei.

Iar Biserica ortodoxă a contribuit odată mai mult la liniștea și siguranța Statului.

PRINCIPII GENERALE DE CONDUCERE A BISERICII, DIN CUVÂNTAREA
I. P. SF. PATRIARH, CU OCAZIA DISCUȚIUNILOR ÎN SENAT LA LEGEA
PENTRU ORGANIZAREA MINISTERULUI CULTELOR

a) *Spiritul de largă toleranță al Bisericii ortodoxe.* Vorbind în Senatul Țării, I. P. Sf. Sa și-a început astfel cuvântarea :

„Din punct de vedere principial existența separată a Ministerului Cultelor, ca resort independent, este bine venită din punctul de vedere al Bisericii, nu numai pentru biserica dominantă din Statul român, care este cea ortodoxă română, ci și pentru celelalte culte, mai ales pentru cultele minoritare, întrucât chestiunea cultelor minoritare are importanță și din punct de vedere special, politic și național, căci prin libertățile de cult se pot reglementa o mulțime de chestiuni minoritare în mod mulțumitor, *asigurându-le minorităților noastre etnice, și cetățenilor români de altă limbă decât cea românească, o cultură spirituală a lor și o închinare la Dumnezeu în forma în care confesiunea, legea, credința lor o dorește și o cere*, iar în ce privește cultul ortodox, majoritatea mare a credinței cetățenilor noștri, încă este bun Ministerul Cultelor, întrucât fără sprijinul Statului, biserica noastră ortodoxă va continua să rămână încă multe decenii în situația umilitoare în care, durere, din punctul de vedere al munificenței și al ajutorului dela Stat, este și astăzi, după 20 de ani de existență a întregirii neamului nostru, din multe puncte de vedere înapoia tuturor cultelor“.

E o onoare tradițională a Bisericii noastre românești, de a îngădui celor de altă credință cu noi, să trăiască în pace și neturbați. E vrednic să fie cunoscut acest spirit larg al Bisericii noastre, mai ales ca să nu mai poată nimeni să ne bârfească de persecutarea minorităților etnice. Erau necesare asemenea declarațiuni din partea capului bisericii, ca diplomații noștrii folosindu-se de ele, să răspundă acuzațiilor aduse în forurile internaționale.

Dar ceiace este și mai măreț în aceste declarațiuni este faptul că Înaltul Ierarh, deși reprezintă biserica dominantă a Statului român, nici nu cere privilegii pentru biserica sa, ci s'ar mulțumi ca biserica ortodoxă să fie tratată egal cu celelalte biserici și confesiuni. Cifrele comparative întrebuintate arată că situația cultelor minoritare din punct de vedere material este cu mult mai bună. Totuși I. P. Sf. Sa s'ar mulțumi să ajungă la egalitate, cu toate că Biserica dominantă ar fi în drept să ceară o situație privilegiată.

b) *Al cui funcționar este preotul? Mai întâiu al Statului și numai după aceia al bisericii?*

Totdeauna principiile se stabilesc prin contraste. Viața este ca un curs de apă vijelioasă, care lovește când într'un mal, când în celălalt. Acest lucru îl putem constata și în raporturile dintre Statul român și Biserica ortodoxă.

Ca o reacțiune împotriva legii din 1892, legea din 1925 lasă prin autonomie dreptul de numire a preoților pe seama chiriarhului. Așa s'au putut hirotoni peste 600 de preoți fără salariu. După ce au fost hirotoniți, au cerut salariu ; iar Biserica nu le putea da. Statul s'a văzut nevoit, fie din considerațiuni de principiu, fie din motive de ordin intern și practic, ca toți acești preoți să fie trecuți în

bugetul Statului, prevenind Biserica că pe viitor nu mai pot fi hirononți preoți decât pe seama locurilor bugetare existente sau create în viitor. Așa dar, fără asentimentul Statului, Biserica nu mai poate numi preoți.

Iată-ne, deci în fața, unei coliziuni.

Prin considerarea salariului preoțesc ca salariu de Stat, se pare că preotul rămâne în Statul românesc funcționar. Acesta a fost și punctul de vedere al asociațiunii generale a clerului, expus în doleanțele sale.

Cu toate că Sf. Sinod și-a însușit acest punct de vedere al Statului și al preoțimii, totuși a cerut să fie satisfăcute de chiriarhi acele nevoi urgente unde Statul nu poate să ajute, putând hirononisi preoți plătiți și din alte bugete decât ale Statului, de exemplu ale unor instituții particulare, obligate și ele să asigure plata unui salariu ca și cel plătit de Stat.

Însă preotul nu este numai un funcționar, ci și un misionar al Evangheliei. De aceea, I. P. S. Patriarh, fără să conteste dreptul preotului la salariu, a arătat că întâiu e preotul și apoi salariu, iar nu salariu întâiu și apoi preotul. Ar fi o coborîre a misiunii preoțești dacă nu s'ar vorbi astfel: „Nu plata de la Stat este condițiunea vitală pentru existența Bisericii“.

Așa dar, preotul este dator să-și îndeplinească misiunea sa și fără salariu; iar dacă Statul i-l acordă, cu atât mai bine. Dacă problema n'ar fi pusă astfel, ar însemna să putem avea și o grevă a preoților, atunci când Statul nu le-ar plăti salariile, ceea ce credem că este cu neputință.

Discuțiuni în jurul problemei dacă preoții trebuie să facă politică. — În urma atentatului de la Iași, săvârșit împotriva d-lui rector Traian Bratu, guvernul a crezut necesar ordinii Statului să ia măsuri urgente, între care închiderea universităților; iar de altă parte adresându-se I. P. S. Patriarh printr'o scrisoare prezentată în ziua de 3 Martie prin dl. ministru al Cultelor și cerând convocarea Sf. Sinod, să se hotărască rolul preoțimii în mijlocul luptelor politice de astăzi.

Starea de alarmă pe care o crease atentatul de la Iași și măsurile severe luate în universități dădeau impresia unor zile destul de periculoase și în care se cer ultimele măsuri posibile pentru asigurarea ordinii publice. În aceste împrejurări, scrisoarea adresată I. P. S. Patriarh de guvern lasă puțința să se insinueze sau să se creadă că și Biserica este vinovată de această stare de spirit în țară. Profitând de această confuzie, ziarele de stânga au comentat scrisoarea guvernului căutând să scoată vinovăția preoțimii, care ar îndemna la asemenea atentate, ceea ce n'ar fi în spiritul Evangheliei creștine. Aceste ziare publicaseră scrisoarea amintită, dacă nu ne înșelăm, chiar înainte de a fi cunoscută de Sf. Sinod. Confuzia era deci și mai mare, lăsând impresia că guvernul însuși crede pe preoți vinovați de această stare de spirit.

Câteva pasagii din această scrisoare sunt necesare ca să fie citate (în întregime: *Universul* nr. 63, din 5 Martie 1937).

„Interese superioare de Stat, care nu pot fi indiferente Patriarhului României, ne obligă și ca mandatar al guvernului și ca Mi-

nistru al Cultelor și Artelor, să ne adresăm, pe această cale, Șefului Suprem al Bisericii noastre naționale, cerându-i, *deschis și fără nicio rezervă*, sprijinul său neprecupețit pentru a ne putea îndeplini, în acest ceas de tulburare a spiritelor, întreaga datorie, pe care conștiința răspunderilor ce le purtăm ne-o impune.

Biserica națională, a cărei viață s'a împletit dealungul vremurilor cu întreaga viață a poporului nostru și care a fost unul din factorii esențiali ai încheșării lui într'o indestructibilă unitate, a stat în totdeauna, prin ceea ce constituie temeiul însăși al existenței ei, în slujba idealurilor de pace, de liniște socială și de înfrățirea sufletelor“.

Dacă cineva s'ar fi oprit numai aci, ar fi rămas cu impresia că guvernul poate crede, că I. P. Sf. Patriarh poate să nu vorbească deschis, ci cu rezerve.

Însă, din cuprinsul întregii scrisori se vede că e vorba de cazurile izolate de preoți, cari se găsesc angajați în unele mișcări politice, punând Biserica în serviciul acestor mișcări.

„Pe alocurea, altare ale Bisericii noastre care ar trebui să răspândească în sufletele credincioșilor îndemnuri spre o severă disciplină etică, spre înăbușirea patimilor și spre supunere față de legi și față de autoritățile constituite, au fost transformate în adevărate arene de luptă politică împrăștiitoare de ură și discordie.

Sfințirile de steaguri ale diferitelor grupări politice, luările de jurăminte, inițierile, încurajările și participările la acțiuni care, prin natura lor, nu se împacă nici cu esența credinței noastre creștine, nici cu interesele superioare ale Statului, au ajuns, astăzi, un fel de îndeletnicire permanentă a unora dintre slujitorii altarului“.

Discuțiunile în jurul acestei scrisori au trecut din presă, în Parlament. Aici, d-l Octavian Goga a arătat posibilitățile de insinuare și calomnii ce pot să se facă pe baza acestei scrisori, spunând :

„Preoțimea noastră, în tot cursul vremurilor, a fost în fruntea mișcărilor noastre naționale. Dați-mi voie mie în această privință, să vă spun, mie, care nu numai că sunt fiu de preot, dar sunt dintr'o regiune unde, dacă nu ar fi intervenit rolul preoților în viața noastră politică, însăși existența noastră de Stat ar fi fost primejduită.

Există mișcarea comunistă dincolo de graniță. Preoțimea noastră știe ce înseamnă comunismul pentru biserică, știe suferințele bisericii surori din Rusia, știe care ar fi urmările unui triumf al comunismului.

Atunci dați-i voie preoțimii ca, cu gândirea ei politică, să se plaseze cu totul împotriva mișcărilor de stânga și să se afilieze așa ziselor mișcări de dreapta.

Părerea mea este că se face o mare greșală. Lăsați liberă manifestarea gândirii și a simțirii preoțești. Nu te poți lupta cu aceste gânduri și cu aceste simțiri, care descind din vecinătatea altarului. Preoțimea noastră a mers totdeauna pe liniile mari ale istoriei. Nu am niciun motiv să cred că astăzi preoțimea nu merge mai departe pe drumul consacrat, pe făgașul istoriei, îndeplinindu-și misiunea ei de odinioară.

Dacă preoțimea din Ardeal ar fi scoasă din îndeletnicirea ei normală firească, de a se ocupa de problemele politice, poporul român din Ardeal ar rămânea, politicește, orfan“.

Și pentru că unii ceruseră ca preoții să fie complet scoși din

viața politică, că aceasta ar fi intenția guvernului, atunci guvernul prin d-l ministru al Cultelor, Victor Iamandi, a precizat următoarele :

„Biserica românească — și sub Vechiul Regat și astăzi — n'a avut un sprijinitor mai convins, un mântuitor al intereselor ei spirituale mai abil și mai înțelegător decât cum a fost partidul liberal.

Biserica și-a îndeplinit rolul ei în toate direcțiunile vieții naționale în trecut; slujitorii altarului au fost cei dintâi apărători ai limbii, ai sufletului, ai conștiinței românești.

Dar în viața statului, Biserica trebuie să se ridice deasupra partidelor politice ca instituție; iar ca îndrumare permanentă, ea nu trebuie să aparțină nimănui decât sufletului însuși al neamului.

Nu voim să scoatem pe preoți din viața politică și nici nu ar fi posibil, pentru că prin modificarea constituției, la Iași, în 1917, noi am dat drepturi politice și preoților și învățătorilor, le-am dat drepturi politice, dându-le posibilitatea să se aleagă în Parlament, tocmai pentru acea rațiune, pe care ați subliniat-o și dv. aci că învățătorii și preoții sunt cei dintâi conducători ai satelor. Dar, preotul, în Biserică, trebuie să rămână exclusiv al Bisericii. Măsura noastră nu îndepărtează pe preoți din viața politică, și nu face decât să-i cheme la datorie“.

Asociația generală a clerului ortodox a intervenit și ea în această polemică, publicând un comunicat (*Universul*, nr. 64 din 6 Martie), din care cităm următoarele pasagii :

„Intrucât în ultimul timp, s'a adus în discuțiune dreptul preoțimii de a activa în viața politică, asociația generală a clerului ține să facă următoarele precizuni :

Clerul ortodox român a fost și este stegarul ortodoxiei și naționalismului nostru din cel mai îndepărtat trecut al neamului. Toată ființa neamului nostru se concretizează în aceste două idei, al căror slujitor de totdeauna a fost și vrea să rămână clerul. Nu se poate concepe o politică românească despărțită de aceste idei centrale.

Din acest punct de vedere, activitatea clerului de mir în viața politică; constituie nu numai un elementar drept cetățenesc, ci și un înalt comandament patriotic și moral.

Asociația clerului socotește deci, că nici nu se poate pune în discuție dreptul preoțimii de a activa și pe viitor în viața politică, unde străinii, pe baza unei cetățenii proaspăt câștigate, activează și dau directive pentru viața neamului.

Asociația clerului are delință încredere că Sf. Sinod, luând în considerare informările d-lui Ministru al Cultelor, nu va aviza la nici o restricție împotriva drepturilor politice ale clerului.

Asociația clerului este gata ca să colaboreze cu forurile superioare, pentru ca acest drept de activare în viața politică, să se exercite într'un cadru cât mai corespunzător cu demnitatea sacerdotală, evitându-se abateri ce cad sub sancțiunile prevăzute de art. 349 din codul penal, care spune că : „orice preot, călugăr sau predicator al unui cult, care leagă prin jurământ luat individual sau colectiv, pe enoriași să urmeze anumite credințe politice, comite delictul de abuz de putere spirituală și se pedepsește cu închisoare corecțională de la șase luni la doi ani“.

Discuțiunile au continuat destul de aprinse în presă, până ce a fost cunoscut răspunsul Sf. Sinod, cu toate că înțelept lucru și plin de deferență, era ca toate aceste opinii să se manifeste după ce s'ar fi cunoscut punctul de vedere al autorității superioare bisericești.

Confuzia a fost mărită și de o situație oarecum bizară, creată de scrisoarea guvernului, căci se adresase numai clerului ortodox și nu dăduse nici un avertisment nici preoțimii greco-catolice, nici romano-catolice, nici reprezentanților celorlalte culte. Ar fi părut că toate celelalte culte luptă în cadrul legilor și pentru interesele naționale mai mult decât clerul ortodox, iar guvernul însuși se pusese într'o situație delicată, simțindu-se mai aproape de aceste culte neortodoxe. De aceea Sf. Sinod a trebuit să grăbească răspunsul, care să clarifice această situație și să ducă la închiderea acestor discuțiuni.

În ziua de 8 Martie a c., Sf. Sinod a fost convocat, când I. P. Sf. Patriarh a rostit un documentat discurs, plin de înțelepciune, de tact și de adânc patriotism, din care rezumăm numai ideile exprimate :

1. *Clerul bisericii ortodoxe românești a fost totdeauna și pretutindeni în serviciul neamului ;*

2. *Biserica și clerul trebuie să continue să fie călăuzite de principiul național, patriotic românesc, monarhic și dinastic ;*

3. *Acest rol îl poate împlini numai dacă clerul ar activa politicește deasupra tuturor grupărilor și frământărilor de partid ;*

4. *Au fost și cazuri când preoții s'au abătut dela această conduită, însă colectiv sunt vinovați aceia cari au împins și folosit pe preoți la acțiuni nepotrivite cu rolul lor ;*

5. *Interesul Bisericii și al Statului ar fi ca toți preoții să-și exercite dreptul cetățenesc în cadre care stau deasupra partidelor politice ; că au dreptul și libertatea — ca cetățeni — să activeze în acele partide al căror program corespunde mai bine cu convingerile lor ;*

6. *Însă, că le este strict interzis a activa în partide care n'ar fi monarhice, dinastice, naționale-românești și de ordine, sau al căror program și procedură nu ar fi în conformitate cu învățătura bisericii ortodoxe și cu interesele ei. În asemenea partide nu pot intra, nici activa.*

În urma discuțiunilor din Sf. Sinod s'a hotărât răspunsul următor :

1. Preoții nu pot să utilizeze slujbele bisericești nici în biserică nici afară de biserică pentru sfințiri de insigne ale partidelor, insigne care urmează să fie folosite în luptele politice dintre aceste partide.

2. Preoții nu vor lua jurăminte de caracter politic și nu vor participa la acțiuni care după natura lor nu sunt conforme cu învățătura creștină.

3. În predicile lor din fața sf. altar preoții vor propovedui învățăturile S. Evanghelii evitând să amestece în aceste predici chestiuni care privesc lupta dintre partidele politice.

4. Acei ce vor contraveni acestor dispozițiuni vor fi supuși pedepselor disciplinare — dela dojană pâna la depunere — conform art. 3, 17 și 18 din regulamentul disciplinar în vigoare.

Preotul Victor N. Popescu

CRONICA EXTERNĂ

BULGARIA

Legăturile bulgaro-sârbești se strâng tot mai mult, pe teren bisericesc ca o urmare firească a evenimentelor politice cari au avut loc în ultimul timp între Bulgaria și Iugoslavia. Presa bisericească închină articole de fond vieții și activității Sanct. Sale patriarhul Varnava al Sârbilor, reproducându-i și fotografia. Se publică totdeodată corespondența care are loc între Sf. Sinod al bisericii bulgare și Sanct. sa patriarhul Varnava în care se accentuează că cele două biserici și popoare, de același sânge, vor lupta în viitor, la înfrățirea lor și la îndepărtarea oricărui obstacol care s'ar ivi în calea lor spre o înțelegere desăvârșită.

N. M. N.

Doleanțele studenților teologi → Studenții teologi bulgari au înaintat un memoriu ministrului cultelor în cari cer următoarele:

1. În baza legii existente să fie numiți profesori ordinari în școlile primare, acolo unde sunt ore suficiente. În cazul când nu s'ar găsi locuri, să se introducă aceste obiecte: a) limba bulgară împreună cu lecturi din limba slavă bisericească; b) istoria religiei și a bisericilor din țările slave.

2. Să se mărească numărul orelor de religie în școlile primare.

3. Obiectul religiei să fie obligatoriu în școlile secundare.

4. Propaganda streină să înceteze, iar teologii să fie numiți profesori de religie în școlile streine în cari și fac educația bulgarilor ortodocși (Пастирско Дѣло, nr. 14, 1937).

Moartea profesorului dr. Nicolae Nicanorovici Glubokovski, În ziua de 18 Martie a. c., a încetat din viață un mare teolog rus, „slava științei teologice ortodoxe“. El moare în vârstă de 74 ani, ca emigrant, departe de țara lui dragă și cu durerea în suflet că n'a trăit pentru ca s'o mai vadă odată și în alte condițiuni decât acelea în care se află ea azi.

N. N. G. s'a născut în Rusia la 6 Dechemvrie 1863 în satul Kicimenski — gubernia Vologodska. Seminarul l-a făcut în orașul Vologodska. Între 1884—89 a urmat studiile teologice la Moscova, obținând titlul de magistru în teologie, tratând despre sf. Teodorit episcopul Cirului. În toată Rusia n'a fost prezentată nici o lucrare așa de mare ca a lui, de 3000 pagini. A fost numit apoi asistent la această facultate la catedra de istoria bisericii. În 1891 lucrarea lui este publicată în două volume mari. La 21 Octomvrie același an, este numit docent la facultatea de teologie din Petrograd la catedra de Introducere în Noul Testament iar în 1894 profesor. La 21 Ianuarie 1898 obține titlul de doctor în teologie tratând despre sf. Pavel și este numit profesor extraordinar, iar în 1916 profesor definitiv. În 1918 a fost invitat să țină o serie de conferințe la universitatea din Upsala (Suedia). După aceea se înapoiază la Petrograd la universitatea locală. Din cauza revoluției, el părăsește

Rusia în 1921, după 30 ani de profesorat și se refugiază în Cehoslovacia unde a lucrat câțeva vreme la Praga. În 1922 a ținut cursuri la universitatea din Belgrad, iar la 1 Mai 1923 este ales profesor al facultății de teologie din Sofia la catedra de Introducere în Noul Testament. Facultatea teologică din Sofia datorește foarte mult acestui fiu vrednic al bisericii ortodoxe.

Profesorul N. N. G. a scris peste 40 de lucrări și peste 100 de studii și articole. A fost cel mai bun cunoscător din Rusia al sfântului apostol Pavel. Lucrările lui au fost traduse aproape în toate limbile europene. Datorită personalității sale a fost ales membru al multor foruri înalte de cultură din Rusia și din străinătate.

Era un om atât de iubit încât studenții de la Sofia îl numeau „bunicul Glubokovski“. Moare lăsând multă jale și părere de rău în urma sa. La înmormântarea lui a luat parte și mitropolitul primat al Bulgariei înconjurat de episcopi și preoți, ca un ultim salut adus acestui mare teolog creștin (Пастирско Дѣло, nr. 13, 1937).

Tineretul bulgar și școlile străine. — În ziua de 4 Aprilie a. c., asociația profesorilor secundari din Sofia a luat hotărîrea ca să intervină împotriva instrucțiunii tineretului ortodox bulgar în școlile străine din Bulgaria, referindu-se, negreșit, la diferitele ordine călugărești romano-catolice care fac educația tineretului ortodox în spiritul pe care-l cunoaștem cu toții (Пастирско Дѣло, nr. 16, 1937).

Biserica factor principal al unirii slavilor. — Dr. Ulpiu, un mare luptător al unirii slavilor, face unele reflexiuni asupra acestei probleme în gazeta Софиѣ, nr. 513, 1937.

Multe au fost motivele care au împiedicat realizarea acestui ideal slav. Concepția politică a marilor puteri a tins întotdeauna la oprirea popoarelor slave din a căror situație nenorocită ele au tras foloase. Un alt factor protivnic a fost papa cu concepțiile și influența lui asupra capetelor încoronate. Dependența popoarelor slave de biserica romano-catolică, este un fapt irațional și împotriva conștiinței, iar „unirea lor s'ar face numai prin uniformizarea credinței și a scrisurii lor“¹. Datorită acestor doi factori amintiți, s'a ajuns la următorul compromis: *Varșovia* împotriva Praga, Chievului și a Moscovei; *Zagreb* împotriva Liublianei, Saraievului și a Belgradului; *Belgrad* împotriva Sofiei.

Dacă înainte vreme nu se putea vorbi despre unirea slavilor, azi este timpul să se vorbească, fiindcă afară de ucraineni și ruși-albi toate popoarele slave sunt libere. Totuși Dr. U. este un pesimist în această privință.

Prot. I. G. C. vede înfăptuirea unirii slavilor prin introducerea limbii slave vechi în bisericile popoarelor slave precum și a alfabetului chirilic.

Dintre popoarele slave, Rusia, Bulgaria și Jugoslavia, în parte, (sârbii, muntenegrenii și macedonenii) au limba slavă veche ca limbă de cultură Jugoslavă (horvații, slovenii), Cehoslovacia și Polonia au ca limbă de cult pe cea latină.

1. Prot. I. G. Cininski în Паст. Дѣло, nr. 16, 1937 .

Limba de cult joacă un mare rol în viața popoarelor, așa cum se întâmplă de pildă în Iugoslavia între horvați și sârbi, cari deși vorbesc aproape aceeași limbă, totuși scrisul diferă. De aici au luat ființă multe neînțelegeri între cele două popoare. Limba latină în biserică, precum și caracterele latine sunt străine unui slav și el când aude slujindu-se latinește nu simte nimic din al său, nimic național.

Credem însă că unirea slavilor nu s'ar putea face prin biserică tocmai din cauza elementului religios care intervine, fiindcă în acest caz ar trebui o unire între bisericile ortodoxe slave și cea romano-catolică, fapt care este deocamdată cu neputință să fie gândit, luând ca pildă numai Polonia catolică, piedică de netrecut, fiindcă ea *nu va îmbrățișa niciodată ortodoxia*.

Totuși problema este destul de interesantă și de atrăgătoare.

V. D.

CONSTANTINOPOL

Ierarhii Patriarhiei ecumenice. — Numărul ierarhilor cari depind de Patriarhia din Constantinopol se ridică în prezent la 97 și anume: patriarhul ecumenic, 58 mitropoliți în activitate, 8 mitropoliți în disponibilitate, 3 arhiepiscopi, 8 episcopi eparhioți și 19 titulari, cu sau fără atribuțiuni. După reședința lor, acești ierarhi se împart astfel: 18 în Turcia, 58 în Grecia, 1 în Albania, 3 în Dodecanes, 13 în Europa apuseană, 3 în America și 1 în Australia.

Sunt vacante în prezent 6 scaune mitropolitane. Dintre eparhiile care depind canoniceste de Patriarhia ecumenică, șase constituiesc circumscripțiuni bisericesti autonome. Acestea sunt: Creta, Estonia, Letonia, Finlanda, Cehoslovacia și Exarhia ortodocșilor ruși cu reședința în Paris (*Ὁρθοδοξία*, anul XII, 1937, nr. 2).

Exproprierea orfelinatlui din Halki. — Autoritățile turcești au expropriat localul orfelinatlui din Halki, plătind Patriarhiei ecumenice suma de 15.000 lire ca despăgubire. Localul acestui orfelinat a aparținut unei mănăstiri. În mijlocul clădirilor orfelinatlui se află în prezent o foarte veche biserică bizantină cu mozaicuri prețioase. Autoritățile turcești au făgăduit că nu vor distruge această biserică atât de prețioasă pentru istoria artei creștine (*Ἐκκλησία*, anul XV, 1937, nr. 10).

Burse pentru studii teologice în America. — Arhiepiscopia ortodoxă greacă din America, ce depinde canoniceste de Patriarhia ecumenică, a înființat în cinstea și în numele Patriarhului ecumenic Veniamin, un număr de burse de studii pentru clericii cari aparțin bisericilor grecești. Lipsite de mijloace materiale, bisericile ortodoxe grecești, atât cele din cuprinsul patriarhatelor ortodoxe, cât și cele din Grecia, n'au putut trimite tineri teologi pentru întregirea pregătirii lor la universitățile din Apusul Europei și cu atât mai puțin în universitățile din America. Înțelegând această lipsă, arhiepiscopia Americii s'a angajat să acorde burse de studii în universitățile americane clericilor ortodocși de naționalitate greacă. Solicitanții trebuie să aibă diploma de licență în teologie sau diploma unui institut teologic precum și învoirea și recomandarea autorității bisericesti superioare. Durata burselor este de trei ani (*Ἐκκλησία*, anul XV, 1937, nr. 12). G. C.

FINLANDA

Ordine și medalii bisericești. — Sf. Sinod al bisericii ortodoxe finlandeze a hotărît să se înființeze un ordin și o medalie bisericească pentru răsplătirea clericilor și mirenilor cari au dat dovadă de râvnă și de activitate deosebită pe teren bisericesc. Ordinul are patru grade, iar medalia două. Mitropolitul Finlandei a decorat cu acest ordin pe mitropolitul Alexandru al Estoniei, pe ministrul de război, pe fostul ministru al instrucțiunii publice și pe câteva personalități de seamă care au sprijinit biserica (ЦЪРКОВЕНЪ ВЕСТНИКЪ, nr. 13, 1937).

V. D.

GRECIA

Centenarul Facultății de teologie din Atena. — Odată cu Universitatea din Atena care și-a sărbătorit la 18 Aprilie a. c., o sută de ani de existență, Facultatea de teologie, care este prima facultate a acestei Universități, și-a serbat și ea împlinirea unui veac de activitate, desfășurată pentru înălțarea Bisericii ortodoxe naționale și pentru propășirea teologiei ortodoxe.

Prin activitatea ei, prin renumele profesorilor ei cari au trecut adeseori granițele naționale pentru a servi idealurile și știința teologică ortodoxă în general, precum și prin faptul că a constituit pentru mulți tineri teologi din țările ortodoxe un îndemn și o chemare spre cunoașterea izvoarelor grecești ale învățaturii patristice, această facultate teologică constituie într'adevăr un centru de învățatură teologică vrednic de cinstirea lumii ortodoxe.

Iată câteva informațiuni care fac ele înșile elogiul acestei facultăți. În acești 100 ani de când există, Facultatea teologică din Atena a avut 32 profesori titulari, dintre cari 10 au fost și rectori ai Universității; însuși rectorul actual este profesor teolog: d-l Grigore Papamihail, titularul catedrei pe apologetică. În prezent, Facultatea are 10 profesori titulari și 2 conferențieri; dintre cei 10 profesori, 3 sunt membri ai Academiei Atenei și anume d-nii: Diovouniotis, Sotiriu și Balanos, în afară de arhiepiscopul Hrisostom care este profesor onorar al Facultății și membru al Academiei.

În cei 100 de ani de existență, Facultatea teologică din Atena a avut aproape 2000 studenți. Populația studențească a fost totdeauna scăzută la această facultate pentru că tineretul studios se îndreaptă de obicei spre studii care înlesnesc apoi profesiuni bine retribuite, iar situația de cleric, pe care o pot râvni studenții în teologie, n'a oferit niciodată bune avantajii materiale în Grecia.

Dintre cei aproape 2000 de studenți, au absolvit Facultatea circa 1000. În prezent, licențiații acestei Facultăți îmbrățișează în deosebi cariera de profesor de religie în școlile secundare ale Statului; mulți dintre tinerii teologi lucrează ca dascăli sau chiar ca directori în școlile catehetice organizate și conduse după îndrumările ierarhiei bisericești.

Cu prilejul centenarului, facem urarea ca acest așezământ să dăinuiască veacuri și milenii spre folosul Bisericii grecești și al culturii teologice ortodoxe în general. (O bună și sintetică monografie a acestei facultăți este cea întocmită de profesorul D. S. Balanos; Η Θεολογική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Atena 1931),

Școlile catehetice și lucrul lor. — Școlile catehetice din Grecia reprezintă o activitate a Bisericii ortodoxe, care merită toată atenția noastră. După o dare de seamă publicată de curând, numărul școlilor catehetice care funcționează în cuprinsul eparhiilor se ridică la 748, având în total 58.197 elevi și eleve. Cele mai multe din școlile catehetice sunt organizate de către Asociația creștină *Ζωή* și puse sub supravegherea ierarhiei bisericești. Personalul dascălesc pentru aceste școli se recrutează dintre teologi, clerici și laici, cari au un zel misionar precum și dintre predicatorii bisericilor catedrale și enoriale. Programul de învățământ cuprinde, după categoria școlilor respective, o instrucție religioasă elementară, o alta medie și o a treia superioară. Manualele, cele mai multe întocmite de către teologii membri ai asociației *Ζωή*, sunt aprobate de Sfântul Sinod al Bisericii grecești. În unele din aceste școli s'a introdus și cinematograful cu filme exclusiv religioase și educative. Urmărind deopotrivă instrucția și educația religioasă, școlile catehetice din Grecia împlinesc astfel marea lipsă de care se face vinovat învățământul primar, vădit îndrumat spre laicism (*Ἐκκλησία*, anul XV, 1937, nr. 14).

Arhiepiscopul Hrisostom al Atenei a împlinit 15 ani de păstorie. — Păstoria Arhiepiscopului Hrisostom poate fi caracterizată, chiar numai după acești 15 ani, cari au trecut dela înscăunarea sa, drept cea mai ziditoare cârmuire din câte a avut Biserica grecească de la obținerea autocefaliei și până în prezent. Dela 10 Martie 1923, de când această personalitate a fost chemată în fruntea Bisericii grecești și până în prezent, rezultatele unei excepționale activități creatoare au îmbogățit deopotrivă Biserica grecească și teologia ortodoxă.

Născut la 1868, mărele ierarh și strălucitul teolog Hrisostom Papadopoulos împlinește în curând vârsta de 70 ani. Nu numai poporul grec, ci și lumea ortodoxă de pretutindeni, care cunoaște activitatea acestui ierarh, îi urează lungime de zile ca să poată lucra încă multă vreme pentru binele Bisericii sale și pentru îmbogățirea teologiei ortodoxe.

G. C.

LITUANIA

Sf. Mir a fost sfințit pentru prima dată în această eparhie. După războiul mondial, clerul din eparhia Lituaniei s'a folosit pentru trebuințele bisericești, de sfântul Mir păstrat, din fericire, pe la diferite biserici, sau de cel pe care l-a adus, în vârtejul războiului, din Rusia. Cum acest sf. Mir era aproape pe terminate, mitropolitul Lituaniei s'a adresat, pentru sfințire arhiepiscopului Ioan de Riga și mitropolitului Evloghie, încă de pe când acesta se afla în legături canonice cu biserica rusă.

În luna Ianuarie, a. c., mitropolitul Lituaniei a făcut o călătorie la Paris, în legătură cu trecerea la ortodoxie a unor parohii catolice-evangelice. Era deci nevoie de o cantitate mai mare de sf. Mir, care să fie împărțit noilor parohii ortodoxe. Mitropolitul s'a adresat deci patriarhului din Moscova. Din acest timp datează dreptul mitropolitului Lituaniei și al Vilnei de a sfinți Mirul, drept de care s'a folosit în ultimul timp. Cu această ocazie biserica ortodoxă lituaniană a adresat un apel credincioșilor săi anunțându-le acest mare eveniment.

și invitându-i totdeodată să contribuie cu ce vor putea pentru a acoperi cheltuelile ce se vor face. Credincioșii au răspuns din tot sufletul la apelul făcut, arătând aceeași solitudine de până acum față de problemele bisericești. S'au colectat deci atât bani, cât și untdelemn și aromate trebuincioase pentru facerea sf. Mir. Numele donatorilor au fost scrise într'un pomelnic care va rămâne în catedrala din Kovno.

În ziua de 21 Ianuarie, a. c., toate pregătirile pentru facerea sf. Mir erau gata, precum și vasele în care el avea să fie păstrat. La vecernie, mitropolitul a slujit în fața moaștelor sfinților mucenici Antonie, Ioanichie și Eustație cari au pățimit în orașul Vilna. A urmat apoi slujba sfințirii Mirului cu rugăciuni și cântări duhovnicești. Mitropolitul însuși a turnat în cazan vin sfințit și a atârnat focul. Apoi preoții citeau sfânta Evanghelie îngrijindu-se și de foc și amestecând neconținut. Rând pe rând au fost puse în cazan toate cele de rânduială pentru facerea sf. Mir. A doua și a treia zi mirul a fost fiert din nou și în cele din urmă au fost puse și aromatele. A patra zi, mirul a fost turnat în două vase mari în care avea să fie păstrat. La sfânta Liturghie, după micul vohod, vasele cu mir au fost aduse în fața sf. Altar. La vohodul cel mare preoții au dus vasele cu mir la sfânta Masă împreună cu sfintele Daruri. Pe sf. Masă era puțin sf. Mir, iar cele două vase cu mir erau pe lângă prestol.

Sfințirea mirului, potrivit orândueleur bisericești, s'a făcut de mitropolit înainte de ectenia mare care precede „Tatăl nostru“, turnându-se din sf. Mir de pe sfânta Masă în cele două vase.

Așa s'a sfințit mirul în catedrala ortodoxă din Kovno aducându-se mulțămintă lui Dumnezeu.

Referindu-ne la timpul când se sfințește mirul, actul acesta ar fi în contradicție cu tradiția bisericii ortodoxe ruse. Și'ntr'adevăr, înainte de marele război Rușii sfințeau mirul în Vinerea cea Mare, însă din cauza turburărilor produse de revoluție, în emigrație nu s'a mai păstrat această regulă.

De altfel, într'o pastorală din 1932¹, mitropolitul Serghie locțiitorul tronului patriarhal al Rusiei, spune că acolo unde va fi nevoie de sf. Mir el poate fi sfințit oricând, avându-se în vedere de pildă cazurile excepționale ca acela al unui nou născut care n'ar putea primi taina sfântului botez din cauza lipsei sfântului Mir. Aici nu este cazul să se spună că porunca lui Dumnezeu ar fi călcată de o orânduire omenească (Голос литовской православной епархий, nr. 1-2, 1937. Kovno (Lituania).

POLONIA.

Demisia unui episcop. — Episcopul Antonie, vicarul eparhiei Grodno, a demisionat din postul pe care-l ocupa, din cauza unei boli de care suferă. În ședința din 27 Februarie, a. c., Sf. Sinod al bisericii ortodoxe polone a luat în cercetare demisia episcopului Antonie și i-a primit-o pentru motivul arătat, întru cât nu-și mai putea îndeplini îndatoririle de vicar. În același timp, Sf. Sinod i-a hotărât mănăstirea Sf. Nicolae din Mielek, eparhia Polesiei, unde să se retragă.

1. Журн. Москов. Патриархии, Nr. 9—10 (1932), p. 8.

Ministerul cultelor a luat act de această hotărîre a Sf. Sinod și a dispus ca episcopului demisionat să i se pună la dispoziție mijloacele materiale necesare întreținerii lui (Воскресное Чтение, nr. 12, 1937).

Post pentru elevii ortodocși din Varșovia. — În urma unei înțelegeri între I. P. S. Mitropolit Dionisie al Poloniei și autoritățile școlare, s'a hotărît ca elevii ortodocși ai școalelor primare și secundare din Varșovia să postească și să fie liberi în a doua săptămână a postului Sf. Paști pentru ca să se pregătească sufletește spre a primi sfânta Impărtașanie.

În ultimele patru zile ale săptămânii, elevii au mers la biserică și au fost spovediți și împărtașiți după rânduială.

Iată o frumoasă manifestare creștinească a tineretului și un mare prilej de înălțare sufletească și de unire cu Hristos! (Воскресное Чтение, nr. 12, 1937).

Limba de ritual în biserica ortodoxă polonă. — În ședința de la 17 Octomvrie 1936, Sf. Sinod a hotărît ca Liturghia Sf. Ioan Gură-de-aur să fie tradusă în limba polonă, adăogând tot de odată că preoții ortodocși pot sluji în această limbă la Te-Deum și parastase, acolo unde va fi absolut necesar. Hotărîrea aceasta însă a fost rău interpretată. Preoții au crezut că Sf. Sinod intenționează să înlocuiască limba de ritual din biserica ortodoxă polonă, care este limba slavă veche, cu cea oficială, polonă. Ca atare, au protestat atât prin gazete cât și prin adrese trimise direct Sfântului Sinod. Chiar și credincioșii au protestat împotriva introducerii limbii polone în biserica ortodoxă. În fața acestei triste realități, Sf. Sinod a reluat în dezbateri problema aceasta care a agitat atât de mult clerul și poporul și în sfârșit a rezolvat-o.

De altfel această problemă a mai fost studiată în ședința de la 3 Septemvrie 1924, când s'a discutat introducerea limbilor vie în biserică, alături de cea slavă veche; acolo unde se simte nevoia — a hotărît Sf. Sinod — de a se sluji la diferite ocaziuni, într'o limbă vie (polonă, ucraineană rusă-albă sau cehă), trebuie să fie un deplin acord între cler și credincioși și să corespundă absolut unei necesități reale.

Pentru ca să nu se mai dea loc unor eventuale neînțelegeri sau greșite interpretări, îngăduința de a se sluji într'o limbă vie este absolut numai de competența Sfântului Sinod, care va decide în urma avizului episcopului local. Totdeodată li s'au trimis episcopilor instrucțiuni precise asupra acestei probleme, care frământă biserica ortodoxă polonă de multă vreme (Воскресное Чтение, nr. 12, 1937).

V. D.

RUSIA SOVIETICĂ

Muzeele antireligioase. Încă din anul 1921 s'a înființat într'o aripă a palatului guvernatorului general din Moscova, un muzeu antireligios, unde se expuneau diferite tablouri în care se caricaturiza Biblia. Ele erau executate de un pictor numit Maiakovski. În ultimul timp, mănăstirea Donski, în care și-a petrecut ultimele clipe ale vieții sale mucenicești patriarhul Tihon, a fost transformată de credin-

cioși, „în locaș sfânt de închinăciune pentru toți“. În fața acestui fapt asociația ateștilor a hotărât ca mănăstirea să fie amenajată, pentru înființarea unui muzeu antireligios, destinat numai „operelor“ de artă picturală. Muzeul a luat ființă și cuprinde trei secțiuni: secțiunea legendelor creștine, secțiunea istoriei religiunilor și secțiunea pentru reconstituirea monumentelor funebre. Orice obiect care va constitui o dovadă pentru scopul pe care și l-a propus muzeul, va fi adus deci aici și expus. Muzeul are funcționari cari vorbesc diferite limbi pentru ca să poată da străinilor explicațiunile cuvenite.

În muzeul „Razpiatie Hristova“ (Răstignirea Domnului) au fost expuse serii întregi de gravuri obscene din epoca renașterii franceze. Sălile erau pline de sicrie aduse de prin biserici și mănăstiri. Conform dispozițiunilor date de centru, muzeul acesta trebuie să fie vizitat odată pe an, în mod obligatoriu, de toți corifeii partidului comunist precum și de elevii și profesorii tuturor școlilor din Rusia Sovietică. Probabil că pentru completarea cunoștințelor lor antireligioase (Пастирско дѣло, nr. 15, 1937).

Acțiune religioasă în Siberia. — În Siberia s'a observat, în ultimul timp o acțiune foarte intensă pe teren bisericesc. Duminica și sărbătorile membrii colhozurilor nu mai merg la muncă, ci, în ciuda măsurilor drastice ale guvernului, ei participă la serviciile religioase cari tot se mai oficiază prin bisericile rămase după pustiire. Din organizațiunile bisericesti nu mai fac parte numai cei săraci sau cei condamnați, ca odinioară, ci profesori, doctori, funcționari și studenți cari acționează intens. În orașul Irkuțk, un număr de 180 tineri s'au organizat formând o societate care activează cu multă râvnă pe teren bisericesc și luptă împotriva organizațiunilor Komsomolilor (tineretul comunist) locale (Пастирско дѣло, nr. 15, 1937).

Manuscrisele rare se păstrează. — Gazeta *Pravda* anunță că manuscrisele vechi și rare care se păstrau în biblioteca publică din Moscova, nu s'au pierdut. Ele se păstrează în dulapuri închise ermetic unde sunt la adăpost de orice pericol. (De pericolul vânzării lor, *Pravda* nu vorbește nimic).

Între aceste manuscrise se află celebra evanghelie zisă „Arhanghelskoi“ scrisă în anul 1092, și ms. volumului I al *Istoriei universale* pe care unii o atribue lui Ivan cel Groaznic, iar alții mitropolitului Macarie care a trăit în același timp. Se mai păstrează deasemenea și un ms. din sec. VI. El cuprinde o sfântă Evanghelie scrisă în limba greacă. Credem că multe din tipăriturile noastre rare se mai păstrează la Moscova sau aiurea. Ca dovadă în ultimul timp, guvernul sovietic a înștiințat Academia Română că posedă o tipăritură românească veche, o sf. Evanghelie pare-mi-se și propune s'o vândă Academiei, care n'o are în colecția ei sau s'o fotografieze filă cu filă. (Пастирско дѣло, nr. 15, 1937).

De Sf. Paști. — Din ordinul comitetului central al ateștilor s'a început dela 1 Martie, a. c., în toată Rusia o activitate diabolică antipascală. Chiar în ziua de sf. Paști vor avea loc parade antireligioase la care trebuie să participe copiii și tineretul școlar. În legătură cu această acțiune antireligioasă s'a interzis scoaterea sf. Epitaf în noaptea

Invierii pe tot teritoriul Rusiei Roșii, exceptând orașele Moscova, Petrograd și Chiev (Пастирско Дѣло, nr. 14, 1937).

Krupskaia și propaganda antireligioasă. Tovarășa K. este foarte îngrijată că propaganda antireligioasă din Rusia nu se duce așa cum trebuie. În ziarul *Pentru cultura comunistă* din 26 Februarie a. c., ea dă instrucțiuni asupra modului cum trebuie să se facă propaganda antireligioasă :

Trebuie să se țină seamă, scrie ea, de faptul că cei credincioși au început să schimbe tactica lor de luptă. Astfel, în unele localități, fețele bisericești, profitând pe dreptul pe care-l acordă noua constituție, au cerut în adunările comitetelor școlare ca să se predea copiilor, în școli, istoria Vechiului și Noului Testament, îi încântă cu vorbe, strâng sume de bani pentru înfrumusețarea на элхитѣ și în orice ocaziune subliniază că tinerii cari frecventează bisericile sunt mai disciplinați, etc. Mahomedanii au schimbat deasemenea tactica lor de luptă. Aceștia au început să recunoască egalitatea în drepturi a femeilor și dacă până acum ele n'au avut această egalitate, se datorește numai Coranului care a fost scris pentru societatea unei alte epoci, nu pentru cea de azi.

Se pune întrebarea: În aceste condițiuni, cum ar trebui dusă propaganda antireligioasă? Krupskaia răspunde prin exemple luate din trecut, din istoria revoluției rusești: Într'un sat, un propagandist energetic a transformat biserica în moară. Fiindcă aceas'ă schimbare a corespuns intereselor satului, sătenii au hotărît să închidă și cealaltă biserică pe care au transformat-o în club. Totdeodată tovarășa recunoaște că atmosfera religioasă a satului început să ia proporții atât de nebănuite, încât cele două biserici au fost deschise din nou, restaurate și amenajate în același scop pentru care au fost clădite la început. (Паст. Д ло, nr. 16, 937).

Cremlinul și turiștii. De acum înainte celebrele biserici și mănăstirile din Kremlin, nu mai pot fi vizitate nici chiar de străini căroră li s'au închis porțile — pentru ruși ele stau închise de acum cinci ani — din cauza atentatelor săvârșite împotriva lui Stalin (Пастирско дѣло, nr. 16, 1937).

BISERICA RUSĂ DIN STRĂINĂTATE

Un nou episcop al bisericii ortodoxe din America. — Arhimandritul Bogdan a fost hirotonit episcop al bisericii ortodoxe ucrainene din America de sud. În pastorală pe care arhiepiscopul grec Atenagora a trimis-o credincioșilor, este menționată știrea că arhimandritul Bogdan va pleca la Constantinopol pentru ca să fie sfințit episcop de patriarhul ecumenic (Церква і Нарід, nr. 5, 1937).

Biserica ortodoxă ucraineană. Presa ucraineană întâmpină cu multă bucurie vestea că în ziua de 28 Februarie a. c., în catedrala Sf. Treime din New-York s'a săvârșit hirotonia în episcop a arhimandritului Bogdan de către arhiepiscopul Atenagora exarhul patriarhului ecumenic și de episcopul Calist. (Пастирско дѣло, nr. 16, 1937).

V. D.

STUDIUL ASUPRA FRANCMASONERIEI

Intocmit de I. P. S. MITROPOLIT Dr. NICOLAE AL ARDEALULUI
votat de Sfântul Sinod în ședința sa de la 11 Martie 1937.

Ce este Francmasoneria?

«Francmasoneria este o societate secretă, răspândită azi în lumea întreagă, pretinzând a avea un scop filosofic și umanitarist»¹. Nu vom începe prin a da o definiție complectă a Francmasoneriei, ci vom arăta pe rând originile, organizația și diferitele ei aspecte, rezumându-le la sfârșit într'o definiție.

1. Inceputurile Francmasoneriei

Inceputurile Francmasoneriei formează un subiect de interminabile discuții. În forma de astăzi ea există din 1717, când 4 loji engleze s'au întrunit la Londra și au format *Marea Lojă a Angliei*².

La 1723 Andersen întocmi «Constituțiunile» acestei organizații pe baza Constituției mai vechi a lojilor de zidari din Anglia. (Aceste loji de zidari rămăseseră cu timpul numai cu numele de zidari, în ele intrau orice fel de oameni). Constituțiunile lui Andersen sunt legea fundamentală a Francmasoneriei.³

2. Organizația Francmasoneriei

Membrii Francmasoneriei sunt împărțiți în grade oculte. Membrii dintr'un grad nu știu nici cine face parte dintr'un grad superior, nici cine face parte din același grad cu ei. Știu numai cine face parte din gradele inferioare. Din punct de vedere al numărului gradelor, precum și al altor caracteristici rituale, Francmasoneria se împarte în diferite rituri.

Astfel există Francmasonerie ioanită sau albastră. Membrii acesteia sunt împărțiți numai în trei grade: ucenic, călă și

1. *Leon de Poncins, La dictature de Puissances Occultes: La F. M., Paris 1934, p. 5.*

2. *Ibidem, p. 64.*

3. *Engelbert Huber, Freimaurerei, pp. 56-58.*

maestru ⁴. Apoi este ritul scoțian sau roșu și cuprinde așa zisele grade înalte, 30 la număr, iar și mai sus de acestea sunt «gradele invizibile». De obicei însă Francmasoneria ioanită nu există decât ca treaptă inferioară, supusă celei scoțiene. Gradele înalte și cele invizibile sunt cele care conduc din umbră toată vasta organizație a Francmasoneriei, în mod unitar, pe tot globul pământesc. În vârful piramidei stă Patriarhul, sau «Impăratul neîncoronat al lumii» ⁵.

Ridicarea într'un grad nu se face prin alegere de jos, ci prin selecție de sus; cei din gradele superioare ridică pe cine vreau dintr'un grad inferior la un grad superior. Intrarea în oricare grad se face printr'un jurământ înfricoșat și printr'o inițiere. Prin jurământ cel ce intră în gradul nou se obligă să păstreze secretul față de tot ce va vedea și va cunoaște în acest grad. Prin inițiere i se comunică taine din învățătura și misiunea Francmasoneriei, necunoscută de grade inferioare. Secretele comunicate gradelor inferioare sunt anodine, dar cele comunicate gradelor superioare sunt grozave ⁶. Iată jurământul prestat de ucenicul Francmasoneriei ioanite: «Jur înaintea Marelui Arhitect al pământului că nu voi descoperi nimic, nici direct nici indirect, că nu voi trăda nici oral, nici în scris, nici prin semne, gesturi sau altceva ce poate descoperi și indica ceva ce nu trebuie descoperit. În caz de călcare a jurământului promesc să mi se taie beregata, să mi se scoată ochii, să mi se găurească pieptul, să mi se smulgă inima, să mi se scoată măruntaele din trup, să se ardă, să se prefacă în cenușă și să se arunce în fundul mării sau să se împrăstie în cele patru vânturi pe fața pământului» ⁷.

Alături de această organizație, ocultă chiar pentru membrii, există una administrativă, secretă pentru profani. Francmasoneria lucrează în ateliere. Atelierele în care lucrează primele grade se numesc loji simbolice, formate fiecare din vre'o 50 de persoane. Atelierele gradelor superioare au alte numiri. În fruntea fiecărei loji se află un *Venerabil* cu rol de președinte ajutat de mai mulți demnitari. Toți sunt aleși pe un an de către membrii lojei

4. *Ibidem*, p. 63.

5. *Ibidem*, p. 95.

6. Dr. N. C. Paulescu, Ce e Francmasoneria? *Buletinul Anti-Iudeo-Masonic*, 1930, pp. 67-71.

7. Huber, op. cit., p. 64.

3. Francmasoneria și evreii

Evreii au un rol preponderant, chiar dominant în Francmasonerie. Toate gradele înalte și invizibile au fost create și sunt ocupate de ei. Bauer, Pirlet, Caillard, Lacorne, Morin, Francken, Moise Cohen, Isaac Long, întemeietorii Francmasoneriei gradelor superioare din Franța și America, au fost toți Evrei⁸. În Ungaria majoritatea Francmasonilor erau Evrei, iar conducerea era aproape exclusiv în mâna lor. «Biserica israelită e aliatul nostru firesc, ea ne sprijină și o mulțime de iudei sunt în rândurile noastre», se spunea în revista Francmasonilor din Ungaria *Acacia*, 1908, nr. 62⁹. În Germania lojile dependente de *Marea Lojă din Hamburg* erau la fel ocupate de o mare majoritate de Evrei. În Turcia conducătorii Francmasoneriei erau pe la 1909, Evrei. Tot așa în Italia, șeful Francmasoneriei era faimosul evreu Ernesto Nathan, care a ajuns primar al Romei. Francmasoneria franceză a fost condusă în trecut de Evreii Cremieux și Gambetta. În Anglia dintre cei vre-o 300.000 Francmasoni, peste 43.000 sunt Evrei¹⁰.

În lojile *Marelui Orient din România*, care e o filială a *Marelui Orient din Franța*, Evreii se află în majoritate de 90 la sută¹¹. În lojile *Marei loji naționale Române*, ce se pretinde națională, se găsesc de asemenea evrei, deși într'un număr mai mic. Dar deși *Marea Lojă Națională Română* se prezintă cu masca celui mai pur românism și afectează dușmănie față de *Marele Orient din România*, pe față jidovit, totuși ea are legături ascunse cu *Marele Orient* și cu celelalte organizații francmasonice mondiale, toate fiind înglobate într'un sistem unitar¹². De altfel *Marea Lojă națională română* e întemeiată prin D. I. Pangal, de către Francmasoneria Rusiei sovietice¹³.

Conducerea întregii Francmasonerii de către Evrei se realizează prin mijlocirea ordinului Francmason pur evreesc *Benai Berith*. Lojile acestui ordin, împrăștiate în toată lumea sunt conduse de un comitet executiv din Chicago. Membrii acestor

8. *Ibidem*, p. ...

9. Cf. Dr. Pr. Wichtl, *Weltfreimaurerei, Weltrevolution, Weltrepublik*, Ed. II, München 1928, p. 54.

10. *Ibidem*, p. 53, sq.

11. Dr. N. C. Paulescu, *Bulet. Anti-Iudeo-Masonic*, 1930, pp. 199-202.

12. Vezi un document în facsimil, emanat din partea lojilor și publicat în *Buletinul Anti-Iudeo-Masonic*, 1930, p. 91.

13. Documentul în facsimil e publicat în *Buletinul Anti-Iudeo-Masonic*, 1930, p. 131.

loji, exclusiv Evrei, sunt cei mai mulți și membrii ai lojilor Francmasonice în cari intră și creștinii. Ei mijlocesc astfel sugestiile și poruncile comitetului evreesc dela Chicago lojilor celorlalte Francmasonerii ¹⁴.

Se pot aduce nenumărate mărturisiri din lagărul Francmasonic și evreesc despre caracterul iudaic al Francmasoneriei. Alegem numai vre-o două. Rabinul Dr. Isaac M. Wise, un conducător de vază al Evreilor, declară: «Francmasoneria este o organizație iudaică, a cărei istorie, misiune, semne și interpretări sunt dela un capăt la altul iudaice, cu excepția numelui unui singur grad și a unor cuvinte din formula jurământului» ¹⁵. Evreul Dr. G. Karpeles spune: «Ideia Francmasoneriei a isvorât cu necesitate internă din iudaism. Ca întemeietor al ei e considerat Solomon, care a văzut cea mai înaltă înflorire a lui Israil. Cuvinte și semne sunt în cea mai mare parte luate din limba ebraică» ¹⁶ În revista Francmasonică Symbolisme, Iulie 1928 se spune: Misiunea cea mai importantă a Francmasoneriei este să glorifice rasa iudaică care a păstrat nealterat conținutul dumnezeesc al cunoașterii. Apoi ea trebuie să sprijinească rasa iudaică, pentru a șterge granițele naționale» ¹⁷.

4. Ceremoniile Francmasonice

Ceremoniile francmasonice încă dovedesc preponderanța spiritului iudaic în francmasonerie. Nu vom intra aci în amănuntele acestor ceremonii. Toate actele solemne din loji au un caracter simbolic și aproape toate obiectele și noțiunile care sunt uzitate în aceste ceremonii au numiri ebraice. Intreg complexul ceremoniilor stă într'o referință mai depărtată sau mai apropiată de misterul central al francmasoneriei care este moartea și învierea lui Hiram arhitectul templului lui Solomon, identificat simbolic cu un zeu născut din Isis, adică din natură. Legenda lui Hiram e luată din Talmud. Participanții la ceremoniile francmasonice repetate prin gesturile și cuvintele lor, simbolic omorîrea și învierea lui Hiram, întocmai ca în misterele sincretiste precreștine. Avem de aface deci cu un fel de cult misteriac-

14. *Buletinul Anti-Judeo-Masonic*, 1930, pp. 103-107.

15. *The Israilit*, 3 Aprilie 1855, după *Huber*, op. cit., p. 148.

16. *Festschrift des Bne-Brith-Ordens*, 1902, după *Huber*, op. cit.,

17. *Ibidem*.

cabalistic. Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe din Grecia se exprimă, în actul de condamnare a francmasoneriei din 1933, asupra acestui punct astfel: «Francmasoneria nu este numai o simplă reuniune filantropică sau școală filosofică, ci alcătuește un sistem mistagogic, care reamintește de vechile religii sau culte misteriac-păgâne, din care își trage obârșia, alcătuiind o urmare și o reînviere a lor... Raportul acesta al masoneriei cu religiunile misteriace se vede de altfel și din cele ce au loc și se săvârșesc în timpul inițierilor. Căci, după cum în cele ce au loc în misterele idolatre vechi se relua drama luptelor și a morții zeului misteriac și prin reluarea aceasta mimică a dramei acesteia, cel ce se iniția murea dimpreună cu patronul religiei misteriace — care întotdeauna era o persoană mitică simbolizând soarele sau natura, care murea iarna și reînvia primăvara —, tot așa și în inițierea celui de al treilea grad al francmasoneriei. Intr'adevăr treapta aceasta a inițierii alcătuește o expunere dramatică a morții protectorului masoneriei, Hiram, și un fel de reluare dramatică a morții acestuia în care, cel ce urmează a fi inițiat suferă dimpreună cu el, fiind rănit în aceleași organe și în aceleași locuri ale corpului ca și Hiram... Astfel francmasoneria, în chip clar, este o religie misteriacă cu totul diferită, separată și streină de religiunea creștină... Masoneria are slujbe religioase proprii, ca ceremonia învierii în chip de lup, sau botezul masonic, ceremonia recunoașterii căsătoriei sau căsătoria francmasonă, parastasul francmasonic, inaugurarea templului masonic etc.»¹⁸.

5. Francmasoneria și creștinismul

Francmasoneria se prezintă așa dar ca o quasi-religie cu zeul ei propriu: Hiram. În realitate ea nu admite o ființă personală la conducerea lumii, precum nu admite un principiu personal în oameni. Ea preconizează un panteism naturalist: Hiram simbolizează forța universală care își ia temporal măști individuale, prezentându-se sub formă de persoane trecătoare. «Masonul știe că personalitatea sa nu e nimic și se desinteresează de ea. El urcă până la principiul interior al inițiativei, pe care-l bănuiește, fără a-l putea cunoaște exact, Dumnezeu necunoscut în realitatea sa, misterioasă: acesta e eul transcendent, identic

18. Revista *Apostolul* din 1 Aprilie 1934. O descriere pe larg a ceremoniei de inițiere a gradului de maestru face francmasonul *Oswald Wirth*, *Le livre du Maître*, Paris, ed. V., pp. 67-84.

poate în toate existențele cari cugetă». Așa zisele persoane ome-nești sunt rolurile pe cari le joacă trecător unul și același actor. «Un actor misterios deține rolul personalității noastre. Cine este artistul care nu se arată în scenă, ci rămâne travestit și mas-cat?... E o energie consacrată Marei Opere, forță indistructibilă ca orice altă forță. Această energie este independentă de instru-mentul prin care se manifestă printre noi. Ea se transformă, fără a se atinge... Cine lucrează deci în noi, dacă nu forța care animă pe predecesorii noștri? Hiram, care învie este o reali-tate. Să știm să medităm și să înțelegem. Că indivizii dispar, puțin importă, dacă energia care lucra în ei subzistă. Să ne dezinteresăm deci de o nemurire pe care ne-am reprezentat-o ca individuală. Personalitatea noastră se va stinge și dacă mai târziu evocatorii noștri și-ar închipui că intră în relație cu noi, ei n'ar constitui o fantomă decât adunând noțiunile ce și le-ar putea face despre noi»¹⁹. «Individul este produsul tranzitoriu și repetat al unei cauze permanent constructive. În ce privește pe Marele Arhitect al Universului, trebuie să notăm că această expresiune nu intenționează să impună o credință. Să ne păzim deci a ceda acelei leni a spiritului care confundă pe Marele Arhi-tect al inițierilor cu Dumnezeuul credincioșilor»²⁰.

Francmasoneria este raționalistă. Ea îndeamnă pe membrii să supună totul cugetării raționale ca filtru suprem pentru tot ce au să admită²¹. Iată ce zice un alt francmason: «Nici forța statului, nici credința nu sunt eterne... Atunci ce poate regenera poporul căzut în desordine? Nimic altceva decât stăpânirea mă-surată a rațiunii... *Idealul F. M. constă în a construi pe nesim-țite o republică universală și democrată a cărei regină va fi rațiunea, iar consiliul suprem, adunarea înțelepților.* În virtutea principiului care a prezidat la nașterea Francmasoneriei, ea pu-tea, bazându-se nu pe voia unui Dumnezeu inaccesibil, ci pe imperativele Rațiunii, să dea o viață nouă moralei creștine»²².

Din acestea rezultă și raportul Francmasoneriei față de creștinism. Mai putem aduce câteva citate pentru a arăta ati-tudinea directă a F. M. față de creștinism. Tot autorul din care

19. *Oswald Wirth*, op. cit., pp. 106, 108, 112, 116.

20. *Ibidem*, pp. 120-122.

21. «Francmasoneria nu se fălește că deține un adevăr D-zeesc re-velat, ci invită pe adepții săi să se degajeze de eroare prin propriile lor eforturi pentru a se orienta ei înșiși, cu toată independența către acea lu-mină a spiritului spre care aspiră inteligențele» (*Oswald Wirth*, op. cit., p. 21).

22. *Albert Lantoine*, după Leon de Poncin, op. cit. pp. 297-298.

am citat mai sus declară: «Mai vedeți mântuirea oamenilor într'o renaștere religioasă? O! visul imposibil! Boltele sanctuarelor ale căror ruine voiți să le reparați, nu vor mai vedea nicio dată decât un ecou slab al rugăciunilor de odinioară. Nu mai există Dumnezeu pentru a mai învia morții și Acela (Hristos) ale cărui accente magice deschideau mormintele, nu mai poate spera că un miracol asemănător va opri coborîrea lui lentă în groapa uitării. Mai mult ca totdeauna o credință laică se substituie unei credințe supranaturale»²³. Fr... Osw. Wirth în lucrarea citată compară pe Hiram cu Hristos, ambele nume exprimând doar același simbol al trecerii energiei cosmice dintr'o persoană ce dispare definitiv în alta ce apare (moartea și învierea lui Hiram). E același mit, doar numele e altul²⁴. O libertate a voinței nu admite F. M. Totul în lume, chiar și viața sufletească, decurge după o lege necesară neschimbabilă. «Simbolismul masonic împinge mai departe analogia sugerând că microcosmul, sau lumea mică, se construiește ca și macrocosmul, lumea mare»²⁵.

Dar Francmasoneria nu reprezintă o concepție statistică, ci se mulțumește să existe și ea alături de creștinism. Francmasoneria e prin excelență dinamică. Ceeace cere mai mult adepților e acțiunea, reclădirea lumii, conform principiilor ei. Astfel F. M. luptă cu îndârjire să elimine din omenire concepția opusă ei, creștinismul și instituția care-l susține, Biserica. Devizele ei sunt: Separarea Bisericii de Stat, școala laică, căsătoria civilă, difuzarea principiilor anticreștine în masele largi. În unele state cum sunt Franța²⁶, Spania²⁷, Rusia²⁸, devizele acestea au fost realizate. În alte țări se merge cu pași repezi spre această stare. Biserica stă în fața ofensivei puternice a unui dușman necruțător.

6. Scopul Francmasoneriei

Francmasoneria își ține ultimele ei scopuri în secret. Dar fără voia ei se străvăd adeseori aceste scopuri, din mărturisiri masonice mai mult sau mai puțin învăluite. Regulat F. M... spune

23. *Ibidem*, p. 299.

24. *Osw. Wirth*, op. cit., p. 85.

25. *Ibidem*, p. 120.

26. *Huber*, op. cit., pp. 176-180.

27. *L. de Poncins*, op. cit., pp. 151-152.

28. *Huber*, op. cit., pp. 211-216.

că scopul ei este cercetarea adevărului și acțiunea caritativă.

Dar de o acțiune caritativă francmasonică nu s'a împiedecat nimeni până acum. Și apoi de ce ar fi lipsă de o asociație clandestină și de secrete, pentru desfășurarea unei acțiuni caritative?

În realitate când masonii explică mai pe larg sensul acțiunii lor caritative, vezi că e vorba de o fericire a lumii prin scăparea de ideile ei de acum, prin așezarea ei pe temeliiile principiilor raționaliste masonice. «*Binefacerea* pentru mason nu se confundă cu ceea ce s'a convenit să se numească *caritate*. Cedarea câtorva bucăți de pâine, din prisos, nu-l achită de datoria sfântă ce o contractează inițiatul față de umanitate. *A face bine* comportă un întreg program de viață». Într'o formă eufemistă, Fr. Osw. Wirth²⁹, arată așadar că nu caritatea este scopul Francmasoneriei.

Iar cercetarea adevărului de care vorbește F. M... trebuie înțeleasă ca o lansare a tuturor ideilor de destrămare a Statului și a Societății. Toate ideile de extremă stângă ale comunismului au fost pregătite în Loji și aplicate de francmasoni. La fel toate ideile anticreștine, de totală emancipare a instinctelor omenesti inferioare de sub prestigiul virtuților creștine. Dela Marx până la Lenin și Trotzki, toți șefii mai de seamă ai comunismului au fost Evrei și francmasoni, sau cel puțin francmasoni. Ziarul Francmason *Latomia* scrie (Iulie 1849, p. 237): «Nu putem decât să salutăm socialismul ca pe un excelent aliat al F. M... în munca de inobilare a omenirii, în străduința de a promova binele omenirii. Socialismul și masoneria împreună cu comunismul au țâșnit din același izvor»³⁰.

Scopul Francmasoneriei stă în legătură cu soarta întregii omeniri. F. M..., luptă pentru o anumită direcționare, pentru o anumită țintă a întregii vieți omenesti colective și individuale. Care este acest scop? Dintr'o mulțime de mărturisiri masonice și din descifrarea sensului ce se desprinde din toată activitatea de până acum a F. M..., rezultă, că acest scop este: întemeierea unei republici mondiale, condusă de Francmasoni adică de Evrei. O republică cu desăvârșire laică, cu o omenire îndobitocită de mizerie și de patimile inferioare deslănțuite.

Iată ce spune același Fr. Osw Wirth, în manualul maestru-

29. Op. cit., p. 35.

30. După Huber, op. cit., pp. 152-156.

lui: «Să avem curajul să ne zicem religioși și să ne afirmăm apostoli ai unei religii mai sfinte decât toate celelalte. Să propagăm Religia Republicii, care va forma inima cetățenilor și va cultiva virtuțile republicane»³¹. Tema întemeierii republicii mondiale sub stăpânirea Francmasoneriei a format obiectul Congresului mondial al F. M..., din 1900, ținut la Paris³².

Când vorbesc metaforic F. M..., se prezintă ca zidarii cari au să rezidească, sub conducerea lui Hiram, templul lui Solomon din Ierusalim. Aceasta însemnează, fără metafore, restabilirea dominației lui Israil asupra lumii întregi³³.

Numai din tendința F. M..., după republica laică, internațională și extrem democratică se explică de ce toate revoluțiile de la cea din 1789 încoace, toate loviturile date creștinismului, principiului monarhic și național, principiului autorității, sunt opera F. M... Din aceste motive, toate statele care recunosc valoarea principiului național și a factorului creștin au desființat francmasoneria. Așa a făcut Italia prin Mussolini în 1925³⁴, și Germania prin Hitler. În Ungaria a fost desființată după prăbușirea comunismului lui Bela Khun, dovedindu-se că acest comunism a fost creația lojilor³⁵.

7. Francmasoneria în România

Nu vom face un istoric al F. M..., în România. Până la războiu nu s'a bucurat de dezvoltare remarcabilă. Abia dela războiu încoace și mai ales în ultimii vreo 10 ani, a luat un avânt ce dă de gândit. Din cele 6 grupe francmasonice române, una e pur evreească: *B'nai B'rith*, alta *Federația lojilor simbolice de rit ioanit din România* e evreo-ungurească (în Ardeal) și în 1933 s'a unit cu *Marea Loje Națională Română*, iar o a treia e evreo-nemțească: *Marea loje germană din România*. Românii se găsesc numai în celelate trei: *Marea Loje Americană din România*, (afiliată la Marea Loje Americană din New-York), *Marele Orient din România* afiliat la *Marele Orient din Franța*, și care cuprinde 90% Evrei și în sfârșit: *Marea Loje Națională din România*, care afișează tricolorul, afectează lupta contra celeilalte Francmasonerii, pe motiv că e jidovită, dar aceasta e nu-

31. Osw. Wirth, op. cit., p. 22.

32. Dr. Fr. Wichtl, op. cit., pp. 208-209.

33. Dr. V. Trifu, Interpelarea din Parlament la 5. II. 1932.

34. Dr. Fr. Wichtl, op. cit., p. 99.

35. *Ibidem*, p. 280.

mai o mască cu scopul de a vâna cât mai mulți ofițeri și alți buni români ³⁶.

Marea Loje Națională condusă până în 1933 de d-l I. Pangal, în acel an s'a rupt în două, o parte lojile ei — cele provinciale și cinci din cele zece bucureștene — constituindu-se separat în frunte cu d-l M. Sadoveanu, Dar pe d-l Sadoveanu l-au urmat numai masonii din primele trei grade, cei din gradele superioare au rămas cu d-l Pangal. Și cum masonii primelor trei grade sunt conduși de cei din gradele superioare se pare că schisma din *Marea Loje Națională* e tot numai o cursă pentru Românii naivi pe cari prestigiul unui Sadoveanu îi atrage mai mult decât d-l I. Pangal.

De altfel gruparea d-lui Sadoveanu s'a aliat cu *Marele Orient* ³⁷.

Despre opiniile de mason ale d-lui M. Sadoveanu cităm doar următoarele rânduri din cuvântarea rostită la adunarea din 2. VII. 1933, a *Marei Loji Naționale*. Sub un vâl eufimist se întrezărește toată adversitatea masonică față de credința creștină și ideia națională: «Liber cu adevărat e numai acel maestru care izbândește a-și domina pasiunile și a se elibera de prejudecăți. Cel care păstrează *ura de rasă*, obscurantismul, violențelor, suficiențele dogmatice, e un sclav ca și cel care nu-și poate domina pasiunile degradante» ³⁸.

Foarte sistematic zeflemisește d. M. Sadoveanu credința creștină ortodoxă pe care o socotește o credință pentru naivi, mult inferioară științei «egiptene» a «Magului» superior în romanul «Creanga de aur».

Numărul masonilor din România era încă în 1932 întristător de urcat. Astăzi se pare că sunt și mai mulți. În 1932 aveam 3300 masoni. Cehoslovacia avea 600, Jugoslavia 900, Polonia 450, Bulgaria 500. Se va recunoaște că România față de aceste țări vecine are enorm de mulți.

Influența masonilor în viața mai nouă a Statului nostru se și resimte dureros, dictând din toate locurile de conducere.

36. In *Buletinul Anti-Judeo-Masonic*, 1930, de unde luăm aceste informații, reproduse în facsimil documente cari demască alianța strânsă dintre cele trei grupuri masonice în cari se găsesc români (pp. 91 și 131-2). De altfel și în *Marea Loje Națională* se află evrei.

37. *Adev. lit.* din 9. VII. 1933. A se vedea în același loc și sprijinul ce-l dau evreii d-lui Sadoveanu. D-l M. Sevastos redactor la *Adevărul literar*, scrie un articol de laudă pentru acțiunea masonică a d-lui Sadoveanu. La mișcarea aceasta, spune M. Sevastos, «s'a raliat deunăzi și *Marele Orient*».

38. *Adev. lit.* din 9. VII. 1933).

8 Așa zisă Masonerie Națională Română.

Dar asupra Masoneriei naționale române trebuie să insistăm ceva mai mult. Despre ateismul *Marelui Orient din România* și al «Marei loji naționale» a d-lui Sadoveanu nu poate fi nici o îndoială, odată ce el este în strânsă comuniune cu *Marele Orient* din Franța, despre care însăși întâmpinarea *Masoneriei naționale române* către Sfântul Sinod spune: «Prima mare organizație disidentă a fost așa numitul Mare Orient din Franța, care încă din secolul al XVIII s'a îndepărtat încetul cu încetul de masoneria tradițională, *suprimând obligativitatea credinței în Dumnezeu și în nemurirea sufletului, precum și aceia a contractării jurământului pe Sf. Scriptură, dintr'un așa zis spirit de liberă cugetare, și ajungând la anul 1878, la însăși primirea ateilor în Ordin.* Aceasta a provocat, după cum era și firesc, o imediată ruptură a relațiilor între marile loji masonice regulate cu *Marele Orient* din Franța, și de atunci încoace atât *Marele Orient* din Franța cât și toate organizațiile afiliate lui, din lumea întreagă, sunt socotite ca schismatice, eretice și orice relațiuni sunt interzise între masonii regulați și membrii acestor organizațiuni».

Noi vom arăta în primul rând, că există relațiuni între organizațiile masonice cu care este afiliată *Masoneria Națională Română* și între cele ce stau în legătură cu *Marele Orient* din Franța, iar în al doilea rând vom pune în adevărata lumină atitudinea față de religie a Masoneriei, ce se pretinde adversară *Marelui Orient* din Franța.

a) *Marele Orient* din Franța și *Marea Loje* din Franța stau în așa strânse legături, în cât în fiecare an se adună delegații lor într'un convent comun³⁹. *Marea Loje* din Franța însă face parte din *Asociația Masonică Internațională* (A. M. I.) cu sediul în Geneva împreună cu *Marile Loji* din Belgia, Bulgaria, Grecia, Luxemburg, Norvegia, Polonia, Portugalia, Elveția, Cehoslovacia, Spania, Viena și Jugoslavia, dintre care multe au legături cu *Masoneria Națională Română*. (Vezi întâmpinarea amintită mai sus). De altfel A. M. I. luptă pentru ca «într'un viitor mai apropiat sau mai depărtat, lanțul mondial să se încheie în sensul ca *diferitele dialecte masonice ale umanității să*

39. Das Blaubuch des Weltmaurerei, Wien, 1933, p. 57, publ. francm..

se unească într'o limbă comună»⁴⁰. Deci și acum sunt numai deosebiri dialectale.

Cu *Marele Orient* din Franța are legături *Marea Loje din Viena*⁴¹. Ori *Marea Loje* din Viena stă în relații oficiale cu *Marea Loje din Anglia*⁴² și deci și cu *Masoneria Națională Română*.

Cât de neserioase și de trecătoare sunt suspendările de relații între diferitele organizații francmasonice se vede și din pilda ce a dat-o în anii recentți francmasoneria germană. Atât cele trei *Mari loji prusiene* vechi cari se socotesc foarte naționale, cât și alte patru din cele umanitariste: *Marea loje* din Hamburg, cea din Beyruth, cea din Frankfurt am Main și cea din Darmstadt, au rupt relațiile cu *Marea loje* din Viena socotită internaționalistă. Inșă în același timp *Marile Loji* din Hamburg, Beyruth și Frankfurt am Main, au reluat relațiile cu *Marea Loje* din Anglia, care are la rândul ei relații cu *Marea Loje* din Viena⁴³.

Cu drept cuvânt observă Fr. Hasselbacher în opera sa monumentală *Entlarvte Freimaurerei* 1936, vol. I p. 71: «Orice școlar care cunoaște regulile elementare de matematică știe că: două mărimi egale cu o a treia, sunt egale și între ele. Dacă $a=b$ și $b=c$, atunci și $a=c$ ». Dacă *Masoneria Națională Română* are legături cu cea din Austria, iar aceasta cu *Marele Orient* din Franța, evident că prin masoneria austriacă există legături și între *Masoneria Națională Română* și între *Marele Orient Francez*.

Ce însemnează acum că două organizații masonice au legătură și ce însemnează că legăturile acestea sunt suspendate? Când două organizații masonice stau în legături atunci ele comunică oficial prin organele lor conducătoare. Astfel în «Regulamentul de organizare și funcționare al *Marei Loji Naționale Române*» art. 45 lit. i, se spune despre Consiliul *Marei Loji Naționale*, care este puterea ei executivă, că «reprezintă împreună cu *Marele Maestru*, *Marea Loje Națională* din România pe lângă conducerea supremă a fiecărui Rit de pe lângă *Marile Puteri Masonice Străine*»⁴⁴. Legăturile acestea primesc un caracter și mai permanent și mai concret prin aceea că cele două organiza-

40. *Ibidem*, p. 104.

41. Op. cit., p. 35.

42. *Masonic Year Book* 1936, p. 797.

43. *Das Blaubuch*, etc., pp. 61-62.

44. *Constituția și Regulamentul *Marei Loji Naționale Române**, p. 33.

ții masonice în legătură își desemnează câte un delegat, care e numit membru regulat cu un rang superior în Marea loje prietenă. Iată se spune citatul Regulament în această privință la art. 6: «Marele Maestru poate să numească pe orice frate ca să-l reprezinte într'o Mare Loje soră din străinătate, deasemenea el poate numi ca membru al Marei Loji Naționale din România, cu rangul pe care-l crede potrivit, pe orice frate desemnat ca reprezentant al Marelui Maestru a unei Mari Loji soră din străinătate»⁴⁵. În felul acesta în fiecare organizație francmasonică sunt prezente organizațiile străine masone. În afară de aceste legături membrii din lojile unei organizații pot vizita oricând lojile de grad egal sau inferior ale unei organizații străine, iau parte la festivitățile lor și pot fi numiți membri de onoare ai acelei organizații streine⁴⁶. Fr. Hasselbacher dovedește în opera citată, pe baza unui vast material din arhivele lojilor germane desființate, că suspendarea legăturilor între două organizații masonice lasă mai departe puțința membrilor din lojile unei organizații de a vizita lojile celeilalte organizații, numai cât aceste vizite n'au un caracter «oficial», ci numai unul «oficios»⁴⁷. Masonii individual sunt frați pe tot globul pământesc, oricărei organizații ar aparține. Oricărui rit ar aparține un mason, el este frate cu toți masonii de pe glob⁴⁸.

De altfel aceste suspendări de relații sunt accidentale, ele nu sfărîmă unitatea și simpatia fundamentală, care leagă întreaga francmasonerie universală. Și se depun totdeauna cele mai mari străduințe ca aceste suspendări să înceteze cât mai repede și unitatea să devină tot mai strânsă. Ba mai mult, aceste suspendări de relații au loc numai între organizațiile masoneriei iohanite, a primelor trei grade. Masoneria gradelor superioare e un front unitar. Ori masoneria primelor trei grade e numai un stadiu de trecere spre cea superioară și e condusă de aceea. Deci supărările între organizațiile masonice subalterne sunt numai niște iluzii, niște concesiile făcute spiritului neprogresat în masonerie al membrilor inferiori, cărora le place să creadă că sunt în ceartă cu masoneriile străine.

Dăm câteva citate în acest sens din cartea masonilor vienezii, *Das Blaubuch der Freimaurerei* (Viena 1933).

45. *Ibidem*, p. 21.

46. Constituția, Statutele și Regulamentele Ritului scoțian antic și acceptat din România art. 29, p. 12.

47. *Entlarvte Freimaurerei*, 1936, vol. I, p. 67.

48. Constituția, Statutele, etc., art. 5, p. 4.

«Organizarea ritului scoțian este f. potrivită pentru urmărirea și atingerea scopului său depărtat. *Existența factică a unui lanț mondial francmason* (substras în carte), cel puțin în cadrele ritului, este, în opoziție cu organizațiile din nefericire încă așa de neînchegate ale francmasoneriei ioanite, care se luptă între ele din motive dogmatice, — avantajul fundamental al lucrării sale. Ritul scoțian cu ale sale 36 de «Supreme Consilii» constituie pentru toate teritoriile francmasone o aceeași *doctrină, un același mod de a lucra, așa dar unul și același front unitar francmasonic* (substras în carte). Ritul scoțian este afară de aceea un passeport către toate atelierele corespunzătoare ale masoneriei mondiale și oferă așa dar raza cea mai mare de acțiune»⁴⁹. Să observăm că Marea Lojă Națională Română care are sub administrația sa gradele 1-3, este sub autoritatea Supremului Consiliu de grad 33 al Ritului Scoțian Antic și Acceptat⁵⁰. Intre cele 36 Supreme Consilii numite în cartea citată, se află și cel din România și cel din Franța, autoritatea supremă a masoneriei franceze⁵¹. Pentru întărirea unității între organizațiile gradelor inferioare lucrează afară de amintita *Association Masonique Internationale* cu sediul la Geneva, care întrunește Marile Loji Simbolice (ale primelor trei grade). *Die Allgemeine Freimaurerei Liga* (Afeme) cu sediul în Basel, care întrunește pe masoni individual pentru a realiza lanțul mondial al masoneriei⁵². Aceste organizații țin des congrese în diferite centre europene. Fr. Hasselbacher op. cit. vol. I, pp. 53-80 se găsesc multe citate de ale francmasonilor că Masoneria este una. Luăm pe Marele Maestru al Marei Loji din Beyruth prof. Blunschli, care a scris în *Freimaurerei Zeitung* din 11. IV. 1874: «De câțiva zeci de ani lojile se adună și iau un *character tot mai național*, deși misiunea lor este internațională. De ce aceasta? Ce sens are? Căci dacă francmasoneria nu are *nimic cu patria*, de ce se îmbracă în forme naționale? Sâmburele cel bun al acestei mișcări este trebuința după o mai mare consolidare, pentru a valorifica mai bine puterea confederației masonice. Insemnătatea *internațională* a masoneriei nu e slăbită prin aceasta, dimpotrivă puterea ei de acțiune, eficacitatea ei devine și mai urcată»⁵³.

49. Din art. francm. vienez, dr. *Hermann Anton*, Die Rotte Maurerei, op. cit., p. 99-100.

50. Const. și regul. etc., pp. 9-10

51. Das Blaubuch, p. 102.

52. Das Blaubuch, p. 105.

53. Fr. Hasselbacher, op. cit. 75.

b) Să lămurim acum atitudinea în chestiunea religioasă a Masoneriei ce se pretinde supărată cu Marele Orient Ateu din Franța. Mai întâiu câteceva din «Constituția și Regulamentul» Marei Loji Naționale Române. Observăm însă că în această *Constituție și Regulament* nu sunt fixate decât chestiuni formale de procedură, idealurile organizației, principiile ei, cuprinsul discuțiilor din ateliere nu sunt făcute cunoscute. *Constituția și Regulamentul* îndrumă de câteori e vorba de o chestiune mai importantă la *Marile Constituțiuni, Tradițiile și Landmarkurile Ritului. Constituția și Regulamentul* Marei Loji Naționale nu e un document pe baza căruia să se poată spune ceva definitiv referitor la scopurile și acțiunea ei, cu atât mai mult cu cât acest document însuși vorbește de secretele masonice a căror divulgare este socotită între infrațiunile cele mai grave ⁵⁴. Ba într'un loc spune acest document: «In Loji se primesc cunoștințele care nu se publică nicăiri și pe care nu le putem învăța decât în Lojă ⁵⁵.

Dar chiar și din puținele expresiuni ale acestui document se poate trage o concluzie care arată suficient conflictul masoneriei cu doctrina Bisericii. E adevărat, că în art. 3 al *Constituției, Statutelor, etc.* se prevede că «nimeni nu poate fi primit în francmasonerie dacă nu crede în Dumnezeu și în nemurirea sufletului». Legămintele și jurămintele masonilor față de Ordin sunt contractate pe Sf. Scriptură» (p. 4). Dar în altă parte ⁵⁶ se spune: «Oricare ar fi religia sau cultul cuiva, el nu poate fi exclus din Ordin, dacă crede în Marele Arhitect al Universului și practică învățăturile sfinte ale moralei».

Până aci n'ar fi nimic grav. S'ar putea spune: sunt atâtea alte Societăți în cari nu se cere nici acest minim de credință religioasă. Numai cât celelalte Societăți au altfel de obiective economice, culturale, câtă vreme Francmasoneria se socotește dacă nu un adversar al Bisericii, în orice caz un concurent al ei, cu o credință proprie a ei. Căci iată ce se spune în pasagiul citat puțin mai la vale: «masonii, *cele mai virtuozose elemente ale tuturor credințelor... caută să demonstreze superioritatea credinței pe care o profesază*». Așa dar un francmason evreu, fără a-și însuși prin intrarea în francmasonerie, credința creștină, e socotit și de francmasonii «creștini» ca având o credință supe-

54. Art. 517 § 6, p. 148.

55. *Ibidem*, p. 72.

56. *Obligațiunile unui Francmason*, p. 71.

rioară ceia pe care a revelat-o însuși Fiul lui Dumnezeu cel întrupat. În mândria francmasonilor de a se socoti deasupra creștinismului⁵⁷, se află implicată negarea Divinității creștinismului, cea mai gravă dintre erezii.

Aceeași concluzie se deduce și din alte datorii impuse masonului. După ce se spune la p. 74 că «printre noi sunt Frați de toate religiile și rasele» la p. 75 se cere: «trebuie să preferi pe un Francmason oricărui alt om, când solicită, în condițiuni egale aceeași situațiune». Purtarea aceasta trebuie s'o aibă un mason nu numai față de alt mason din țară, ci și față de cei din streinătate, căci art. 5 al *Const. Statutelor*, etc. p. 4 spune: «Oricărui rit i-ar aparține un mason, el este frate cu toți masonii de pe glob». Prin urmare masoneria formează o confraternitate mai presus de religie, de neam și de familie. Un mason consideră mai apropiat sie-și pe un evreu mason decât pe un român creștin. Prin aceasta se rupe legătura bisericească dintre cei care formează după Apostolul Pavel, Trupul tainic al Domnului. Se poate spune că masonul iese din Biserică, precum iese din comunitatea națională. «Familia, prietenii — se spune mai departe la p. 75 —, sau vecinii să nu afle chestiuni în legătură cu activitatea francmasonică, atât personală, cât și cea colectivă.

Putem pune de pe acum întrebarea? Ce rost mai are jurământul pe Sf. Scriptură când îl rostește și un evreu care nu crede în ea, sau când se respinge origina divină a ei?

Dar poate că cel puțin nu se cuprind în *Marea Loje Națională* decât Români, așa că acea confraternitate cu masonii din alte țări rămâne o legătură destul de platonice. Chiar așa de ar fi și totuși ar fi grav: se afirmă în principiul care pune mai presus de legăturile bisericești și naționale pe cele masonice. În realitate Masoneria Națională Română cuprinde mulți străini și nu există nici o piedică pentru a cuprinde și mai mulți. E adevărat că Supremul Consiliu gr. 33 nu admite în sânul său ca membrii activi decât o pătrime de membri neortodocși⁵⁸. Dar numărul membrilor ar fi ai Supremului Consiliu care se limitează între 9-33. Destul este dacă o pătrime din ei pot fi neortodocși. Dar Supremul Consiliu are și membrii emeriți. Intre aceștia numărul streinilor nu este limitat. Dar ceea ce-i mai impor-

57. A se vedea în acest sens romanul d-lui M. Sadoveanu, *Creangă de Aur*.

58. Constituția, Statutele etc., art. 13, p. 7.

tant e că grosul Masoneriei Naționale îl formează membrii din celelalte grade, dela 1-32, și mai ales cei din primele 3 gr. Intre aceștia numărul streinilor iarăși nu e limitat. Față de toți acești străini masonul român e obligat să le dea sprijin în toate împrejurările când li se cere — în anumite cazuri cu riscul vieții ⁵⁹. Refuzul sprijinului cerut aduce una dintre cele mai mari pedepse ⁶⁰.

Dar acum să luminăm și mai bine atitudinea față de creștinism a Masoneriei Naționale Române, confruntându-o cu câteva citate din amintita *Blaubuch* a Mosoneriei austriace, care este în legătură și cu cea din Anglia și cu cea română. Francmasonul vienez dr. Oscar Trebitsch spune în art. *Freimaurerei u. Radikalismus* «Caracteristica permanentă a Masoneriei este accentuarea necesar imanentă a caracterului *autonom* al eticei sale și prin aceasta în mod necesar și negarea oricărei posibilități a vre-unei etici *heteronome*, fie ea crescută metafizic pe terenul speculației filosofice, fie pe cel al speculației teologice» (p. 65).

În această carte francmasonul Dr. Kurt Reichl scrie: Francmasoneria este în ființa ei adânc pătrunsă de ideia că pe terenul credinței, nu poate fi dogmatizată o anumită convingere privitor la ceva imposibil de cunoscut. Ea stă pe punctul de vedere cel cu adevărat tolerant, că fiecare are să-și facă socoteala cu infinitul după trebuințele sale religioase. Felul credinței, de semnul ce-l dă fiecare noțiunii sale despre Dumnezeu, nu e pentru Francmasonerie nimic, pentru ea totul este conducerea etică a vieții care rezultă din concepția despre lume a respectivului ins» (p. 31).

Întâlnim așa dar acelaș indiferentism față de revelația creștină, pusă în rând cu ori care altă credință. Nici o grijă pentru unificarea sufletelor în aceeași credință creștină, ci insul e justificat în tendința de a-și avea o atitudine cu totul individuală în chestiunea religioasă. Nu susține nici Biserica impunerea cu sila a credinței creștine, dar propoveduește sus și tare că această credință e revelată de Dumnezeu, deci singura adevărată în plenitudinea ei și desaproabă fărâmițarea societății omenești în tot atâtea credințe câți indivizi sunt. Francmasoneria afirmă că n'are nici o dogmă. Dar are și ea pe cea a indi-

59. *Ibidem*, art. 611, p. 161.

60. *Ibidem*, art. 613, p. 161.

vidualismului, socotește ca valoare supremă judecata individuală. Cel puțin pentru ochii lumii căci în realitate impune adepților ei destule convingeri și secrete de al căror rost și sens nu au să se întrebe masonii gradelor inferioare.

Același lucru îl afirmă Dr. K. Reichl și în alt loc a numitei cărți, într'o controversă cu iezuitul Fr. Muckermann despre încrederea în umanitatea pură, pe care francmasoneria o are, pe când creștinismul nu: «Să recunoaștem clar și fără echivocuri deosebirea fundamentală. D-v vă exprimați hotărât bănuiala în posibilitatea unei umanități care nu e în legătură cu un Dumnezeu personal, care nu e străbătută de credința în Dumnezeul personal al Bisericii. Francmasonul, așa cum îl înțeleg eu (!!) nu e ateu, concepția despre lume a Francmasoneriei are principiul unei ființe supreme, unei ultime temelii spirituale a existenței. Dar cu *deosebirea fericită (heilsarmee), antidogmatică față de dogma Bisericii infailibile și singură mântuitoare*, că ea lasă conținutul, coloarea noțiunii de Dumnezeu subiectivismului fiecăruia. Ea socotește că există o credință, dar aceasta *nu trebuie dogmatizată drept* o cunoaștere care trebuie să fie singură adevărată, așa dar imposibilă. Nu e în linia d-v, prea venerată, să admiteți *umanitatea laicistă a francmasonului* care nu e hrănită de o credință precisă într'un Dumnezeu personal, ca întemeiată adevărată și viabilă. Vă îndoiiți în garanțiile interne ale acestei umanități. Socotiți că numai ideia de umanitate a credinței creștine posedă putere îndatoritoare», (pp.25-26). Iar în alt loc: «Sigur ideia masonă despre umanitate nu e determinată religios, în sensul că nu cere înrădăcinarea ei într'o religie anumită, respectiv în cea catolică» (p. 20).

În spiritul acesta liber cugetător vorbesc masonii despre religie atunci, când vor să-și prezinte în trăsături simpatice organizația lor. Adevăratele lor sentimente sunt însă direct ostile la adresa religiei. Ele izbucnesc adesea în expresii nemascate, de felul aceloră, pe care le-am inserat în referatul acesta la alt loc.

După ce am arătat că și mesoneria zisă națională face parte din organizația mondială a masoneriei, fiind angajată în urmărirea scopurilor comune ale masoneriei, și după ce am arătat că masoneria întreagă e cel puțin liber cugetătoare pe teren religios, să mai revenim puțin asupra scopului masoneriei în care e încadrată masoneria națională.

Am mai spus că scopul masoneriei nu e cercetarea filoso-

fică a adevărului și nici filantropia. Acestea n'ar trebui ținute într'un secret atât de sever. Scopul ei este unul politic. Și este unul și același pentru toată masoneria. De aceea se străduiește să formeze un front cât mai strâns, cum am văzut din paginile anterioare. Că scopul ei este unul politic, nu de politică de partid, ci de concepție, — ceia ce-i și mai grav, ne-o mărturisește masonul Dr. K. Reichl în opera amintită, p. 35, aprobând următoarele cuvinte ale unui membru al *Marelui Orient Francez*: «Dacă politica însemnează a te aprinde de suferința oamenilor pentru apărarea drepturilor omului, pentru realizarea unor cerințe culturale de mare valoare din punct de vedere etic și estetic, atunci, da, masoneria face politică, atunci masoneria este politică». Mai precis ne arată orientarea politică a masoneriei mărturisirile aceluiasi mason, că, organizația din care face parte luptă pentru «liberalitatea personală și democrație», care nu trebuie lăsată să fie sfărâmată de «dictatura barbară de dreapta sau de stânga» (pag. 24). În același sens se exprimă pe larg masonul Dr. Oskar Trebitsch în amintita carte, dezvoltând că masoneria e contrară oricărui radicalism, oricărei conduceri autoritare și pentru larga democrație (p. 64). Pe linia aceasta masoneria e contra monarhiei deși întâmpinarea Masoneriei Române spune altfel. Dr. Reichl mărturisește că Masoneria a văzut în instaurarea republicei în Spania îndeplinindu-se o aprinsă dorință a ei. «Nimenea n'a negat din laturea Masoneriei că între întemeierea republicei și masoneria spaniolă există strânse legături. Nici n'a rămas nimănui că fraților din *Marele Orient* li s'au împlinit prin noua organizare de stat o aprinsă dorință» (pag. 17).

Astfel nu e de mirare dacă Francmasoneria declară acum că stă în războiul din Spania, cu totul în ajutorul frontului popular. În ziarul *ABC* din Madrid, din 20.X. 1936, foaie redactată ca toate foile de pe teritoriul Spaniei comuniste de sovietele muncitorești, găsim următoarea declarație din partea Masoneriei: «Situația actuală a Spaniei este așa de extraordinară și de tragică, în cât suntem nevoiți să rupem tăcerea noastră obișnuită. Masoneria spaniolă este deplin, total și absolut de partea frontului popular, pe partea guvernului legal și împotriva fascismului». Iar în ziarul «*El Dia Grafico*» din 15. X. din Barcelona se spune: «Mulțumită înțelepteii prevederi a masonilor o mare parte din comandă în «Guardia civil» și «Guardia de asalt» (trupe polițienești create în mod special de republică) era

încă înainte de 18 August în mâna republicanilor de încredere. Masonii au fost aceia care au făcut ca cea mai mare parte din flota de războiu să se pună în serviciul frontului popular și ofițerii răsculați să fie închiși. Masonii au fost aviatorii cari s'au așezat în fruntea flotei noastre aviatice. Comandanții celor mai multe din secțiunile armatei noastre sunt masoni. Masonii sunt în majoritate aceia, cari în presă, pe tribune, la microfon au susținut focul în suflete. Masoni sunt și aceia care pregătesc victoria în etape. Masoni în sfârșit aceia care lucrează în streinătate ca neutralitatea să fie părăsită»⁶¹.

Din cele de mai sus se străvede destul de bine că nu sunt deosebiri reale și serioase între masoneria mondială căreia îi aparține Masoneria Națională Română și Masoneria afiliată Marelui Orient Francez. Astfel, având în vedere ceea ce am dezvoltat în toate capitolele acestui referat, putem formula următoarele:

Concluzii:

Francmasoneria este o organizație mondială, secretă în care evreeii au un însemnat rol, având un rit quasi-religios, luptând împotriva concepției religios-morale a creștinismului, împotriva principiului monarhic și național, pentru a realiza o republică internațională laică (tendința din urmă a se vedea în *Blaubuch der Freimaurerei Wien 1933 p. 82* în art. *Pan-europa als Minoritätenfrage*. Se recunoaște că «Masoneria urmărește planul unei Europe unite»). Ea este un ferment de stricăciune morală, de dezordine socială.

Biserica osândește francmasoneria ca doctrină, ca organizație și ca metodă de lucru ocultă și în special pentru următoarele motive:

1. Francmasoneria învață pe adepții ei să renunțe la orice credință și adevăr revelat de Dumnezeu, îndemnându-i să admită numai ceea ce descopere cu rațiunea lor. Ea propagă astfel necredința și lupta împotriva creștinismului ale cărui învățături sunt revelate de Dumnezeu. Vânzând pe cât mai mulți intelectuali să și-i facă membri și obișnuindu-i pe aceștia să renunțe la credința creștină, francmasoneria îi rupe dela Biserică, și având în vedere influența însemnată ce o au intelectualii asupra poporului e de așteptat ca necredința să se întindă asupra unor cercuri tot mai largi. În fața propagandei anticreștine

61. Ziarul german din Sibiu *Sud-Ost*, din 31. XII. 1936.

a acestei organizații, Biserica trebuie să răspundă cu o contra-propagandă.

2. Francmasoneria propagă o concepție despre lume pan-teist-naturalistă, reprobând ideea unui Dumnezeu personal deosebit de lume și ideea omului ca persoană, deosebită, destinat nemuririi.

3. Din raționalismul și naturalismul său, francmasoneria deduce în mod consequent, o morală pur laică, un învățământ laic reprobând ori ce principiu moral «heteronom» și orice educație ce rezultă din credința religioasă și din destinația omului la o viață spirituală eternă. Materialismul și oportunismul cel mai cras în toate acțiunile omului, este concluzia necesară din premisele francmasoneriei.

4. În lojile francmasonice se adună la un loc evreii și creștinii și francmasoneria susține că numai cei ce se adună în lojile ei cunosc adevărul și se înalță deasupra celorlalți oameni. Aceasta însemnează că creștinismul nu dă nici un avantaj în ce privește cunoașterea adevărului și dobândirea mântuirii membrilor săi. Biserica nu poate privi impasibil cum tocmai dușmanii de moarte ai lui Hristos să fie considerați într'o situație superioară creștinilor din punct de vedere al cunoașterii adevărilor celor mai înalte și al mântuirii.

5. Francmasoneria practică un cult asemănător celui al misterelor pre-creștine. Chiar dacă unii adepți ai ei nu dau nici o însemnătate acestui cult, se vor găsi multe spirite mai naive asupra cărora acest cult să exercite o oarecare forță quasi-religioasă. În orice caz prin acest cult francmasoneria vrea să se substituie oricărei alte religii, deci și creștinismului.

În afară de motivele acestea de ordin religios, Biserica mai are în considerare și motive de ordin social, când întreprinde acțiunea sa contra francmasoneriei.

6. Francmasoneria este un ferment de continuă și subversivă subminare a ordinii sociale prin aceea că își face din funcționarii statului, din ofițeri, unelte subordonate altei autorități pământești decât aceleia care reprezintă ordinea stabilită vizibil. Îi face unelte în mâna unor factori neștiuți încă nici de ei, având să lupte pentru idei și scopuri politice ce nu le cunosc. E o luptă nesinceră, pe la spate, niciodată nu există o siguranță în viața statului și ordinea stabilită. E o luptă ce ia în sprijinul ei minciuna și întunerecul. Împotriva jurământului

creștinesc pe care acei funcționari l'au prestat Statului, ei dau un jurământ păgânesc.

7. Francmasoneria luptă împotriva legii naturale, voită de Dumnezeu, conform căreia omenirea e compusă din națiuni. Biserica ortodoxă care a cultivat totdeauna specificul spiritual al națiunilor și le-a ajutat să-și dobândească libertatea și să-și mențină ființa primejduită de asupritori, nu admite această luptă pentru exterminarea varietății spirituale din sânul omenirii.

Măsurile cele mai eficace ce are să le ia Biserica împotriva acestui dușman al lui Dumnezeu, al ordinei social-morale și al națiunii, sunt următoarele:

1. O acțiune persistentă publicistică și orală de demascare a scopurilor și a activității nefaste a acestei organizații;

2. Indemnarea intelectualilor români, cari se dovedesc a face parte din loji, să le părăsească. În caz contrar *Frăția Ortodoxă Română*, extinsă pe toată țara va fi îndemnată să izoleze pe cei ce preferă să rămână în loji.

Biserica le va refuza la moarte slujba înmormântării, în caz că până atunci nu se căesc.

De asemenea le va refuza prezența ca membri în corporațiile bisericesti.

3. Preoțimea va învăța poporul ce scopuri urmărește acela care e francmason și-l va sfătui să se ferească și să nu dea votul candidaților ce aparțin lojilor.

4. Sfântul Sinod acompaniat de toate Corporațiunile bisericesti și Asociațiile religioase se va strădui să convingă guvernul și Corpurile Legiuitoare să aducă o lege pentru desființarea acestei organizații oculte. În caz că Guvernul nu o va face, Sfântul Sinod se va îngriji să fie adusă o astfel de lege din inițiativă parlamentară.

V. CRONICA INTERNĂ

	<u>Pagina</u>
Diac. Gh. I. Moiescu, † <i>Ioan episcopul armatei</i>	240—241
Preotul Victor N. Popescu, <i>Desființarea lojei masoneriei naționale ; Principii generale de conducere a bisericii</i> , a) <i>Spiritul de largă toleranță al Bisericii ortodoxe</i> ; b) <i>Discuțiuni în jurul problemei dacă preoții trebuie să facă politică</i>	241—247

VI. CRONICA EXTERNĂ

G. Cronț, V. Dudu, N. M. Nicolae. <i>Bulgaria, Constantinopol, Finlanda, Grecia, Lituania, Polonia, Rusia Sovietică, Biserica rusă din streinătate</i>	248—256
--	---------

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la palatul Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București VI, cu mențiunea: pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*, sau pe adresa C. Diacon GHEORGHE I. MOIESCU redactorul revistei, Str. Ing. V. Cristescu 23, Parcul Călărași, București IV.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară :		In străinătate :	
Pe an	160 lei	Pe an	300 lei
Un număr	35 lei	Un număr	50 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația, se trimit pe adresa : CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*”.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD



Anul LV. Nr. 5 — 6

Mai-Iunie 1937

BUCUREȘTI

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICULAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din București.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
C. Diacon GHEORGHE I. MOISESCU, redactor.
-

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
† Tit Simedrea, <i>Viața Sfântului Nifon patriarhul Constantinopolului</i>	257—299
Preotul Petre Vintilescu, <i>Tripul și sângele Domnului din Sfânta Impărtașire</i>	300—310
Const. I. Popescu, <i>Mănăstirea Râncăciov</i>	311—328

II. DOCUMENTE ȘI INSEMNĂRI

Ion Virtosu, <i>Date noi despre Dionisie Eclesiarhul</i>	329—349
--	---------

III. RECENZII

Anton. D. Velcu, <i>Contribuții la studiul creștinismului daco-român, sec. I—IV d. Ch.</i> București [1936], 74 p. (E. Condurachi).	350—363
---	---------

IV. NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>Lucrări cu caracter general</i>	364
<i>Teologia sistematică</i>	364—366
<i>Teologia practică</i>	366—369
<i>Teologia istorică</i>	369—371
(G. Cronț, V. Dudu, Diac. Gh. I. Moiescu, N. M. Nicolae, S. Simionov).	

VIAȚA SFÂNTULUI NIFON PATRIARHUL CONSTANTINOPOLULUI

I

INTRODUCERE

1. *Edițiuni.* Textul *Vieții Sfântului Nifon patriarhul Constantinopolului*, redacția românească, a fost editat întâia oară în *Arhiva Istorică a României*¹ sub titlul: *Biografia Patriarhului Nifon în Turcia și în Țearra Românească, scrisă de Gabrielu, superiorulu muntelui Atosu* de B. P. Hașdeu, în anul 1865, după un manuscris din anul 7162 (=1654) ce aparținea Bibliotecii din București². Ediția B. P. Hașdeu este însoțită de o scurtă notă introductivă unde se arată că, de oare ce manuscrisului editat îi lipsea câteva pagini de la sfârșit, ediția s'a complectat după o copie din anul 1816³.

A doua ediție a *Vieții Sfântului Nifon* a văzut lumina tiparului în anul 1888 prin osârda mitropolitului Iosif Naniescu în colaborare cu Const. Erbiceanu⁴. Această ediție reproduce un ms din anul 7191 (=1682) scris în schitul Trivalea de ieromonahul Ioan ot Bistrița, și nu e însoțită de nici un fel de lămurire.

2. *Studii.* În anul 1914 diaconul Dr. Nic. M. Popescu publica, în *Anal. Acad. Române*, Mem. Secț. Ist., într'o lucrare remarcabilă intitulată *Nifon II Patriarhul Constantinopolului*⁵, rezultatul laborioaselor sale cercetări asupra acestui patriarh și a *Vieții* sale, lămurind definitiv o seamă de probleme în legătură cu Sfântul Nifon și *Viața* lui.

Contribuțiile d-lui D. Mazilu la studiul *Vieții Sfântului Nifon*⁶ nu aduc nimic nou spre luminarea problemelor puse de redacția românească a acestei opere hagiografice, de oare ce *Contribuțiile* sale se întemeiază pe redacția grecească a acestei *Vieți* (recte: traducerile românești din această redacție),— o *metafrază* de la sfârșitul veacului XVIII, asupra căreia abia de acum încolo va trebui să se facă cercetări mai temeinice.

3. *Manuscrisurile redacției românești.* Până în ceasul de față sânt cunoscute șapte copii ale *Vieții Sfântului Nifon* în redac-

1. *Arhiva Istorică a României*, I², București 1865, pp. 133—150.

2. *Ibid.*, pp. 111—112.

3. În privința neexactității acestei afirmațiuni cf. Diaconul Dr. Nic. M. Popescu, *Nifon II Patriarhul Constantinopolului*. Extras din *Anal. Acad. Rom.*, Mem. Secț. Ist. Seria II, t. XXXVI, 1914, pp. 68.

4. Iosif Naniescu și Constantin Erbiceanu, *Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon patriarhul Țarigradului*, București 1888, Tip. Cărților Bisericești, pp. 177.

5. Diaconul Dr. Nic. M. Popescu, *op. cit.*

6. D. Mazilu, *Contribuțiuni la studiul Vieții Sf. Nifon, Patriarhul Constantinopolului*, Extras din *Contribuțiuni privitoare la Istoria Literaturii Române*, București 1928, pp. 16.

ție românească. Dintre acestea (a) ms de la 1654, necomplect, pe care l-a editat B. P. Hașdeu și care era al *Bibliotecii din București* (Biblioteca Centrală)¹, a dispărut nu se știe cum; iar (b) ms de la 1816, după care B. P. Hașdeu pretinde că a complectat finalul ediției sale ce lipsea în ms de la 1654, este astăzi ms 2714 (fol. 87 r.—101 v.) din Biblioteca Academiei Române. Asemenea și (c) ms de la 1682, pe care l-a editat mitropolitul Iosif Naniescu-C. Erbiceanu, este acum ms 464 din aceeași bibliotecă.

Pe lângă acestea Biblioteca Academiei Române mai posedă încă trei copii: (d) ms 3488 din veac. XVIII (1720—1730), fol. 207—226; și alte două mss unul (e) din anul 1727, iar altul (f) din anul 1817, care au aparținut d-lui M Gaster din Londra până anul trecut, când au intrat prin cumpărare în proprietatea Academiei Române. Până acum (1 Iulie, 1937) însă aceste două mss n'au fost inventariate.

În sfârșit cea de a șaptea copie (g) se găsește în biblioteca mea într'un ms miscelaneu (fol. 280 r — 298 v), scris de un necunoscut pe la începutul veac. XIX (1812). Acest ms provine din biblioteca răposatului preot Rizea Dobrescu din Pitești și, spre deosebire de celelalte copii, nu este însoțit de *Învățăturile lui Neagoe*.

Prin urmare redacția românească a *Vieții* Sfântului Nifon se păstrează azi în două ediții și în șapte mss. Dar nu toate aceste mss au *Viața* complectă, ci numai mss 464 și cel din biblioteca mea.²

4. *Motivarea ediției de față.* De la ediția B. P. Hașdeu și până azi au trecut 72 de ani, iar de la a mitropolitului Iosif Naniescu—C. Erbiceanu a trecut aproape o jumătate de veac, fără să mai fi fost cineva ispitit să dea o nouă ediție. Pricina acestei desinteresări trebuie căutată, după umila mea părere, în nădejdea aflării originalului grecesc al *Vieții* acesteia, ori cel puțin a versiunii slavonești după care s'a făcut traducerea românească. Speranța aceasta este însă astăzi ca și spulberată. Așa încât nu rămâne altceva de făcut de cât să ne mărginim la copiile românești și, până ce norocul va scoate la iveală, dacă va scoate vreodată, originalul traducerii românești al acestei *Vieții*, să cercăm a readuce în câmpul preocupărilor științifice și pioase, printr'o nouă ediție, această lucrare hagiografică, însemnată pentru istoria țării și a bisericii noastre din atâtea puncte de vedere.

Gândul unei noi ediții a *Vieții* Sfântului Nifon mi-a venit când am aflat manuscrisul din biblioteca preotului Rizea Dobrescu, despre care am făcut mențiune mai sus, legându-se mai ales cu alt gând mai vechiu: de a da o ediție populară a tuturor *Vieților* de sfinți români și a celor ale căror sfinte moaște se află în țara noastră. Întru împlinirea acestui gând am fost nevoit să cercetez, care anume dintre edițiile și mss existente merită să vadă lumina tiparului.

În privința editării *Vieții* Sfântului Nifon am făcut în primul rând constatarea că manuscrisul care nu merită de loc să fie editat

1. D. Russo, *Studii Bizantino-Române*, București 1907, p. 40.

2. Mss Gaster, neinventariate, nu le-am putut controla dacă sânt sau nu complete, întru cât până la 1 Iulie 1937 nu au fost puse la îndemâna cercetătorilor.

este tocmai copia ce se găsește în biblioteca mea. În al doilea rând m'am încredințat că *Viața* ce se găsește în ms 464, adică aceia pe care a editat-o altă dată mitropolitul Iosif Naniescu—C. Erbiceanu, este nu numai cea mai completă, dar în același timp și cea mai bună dintre toate cele patru copii ce ne stau azi la îndemână. De aceea m'am hotărît să o editez pe aceasta.

Dar mai sânt încă și alte motive care m'au împins la această ediție. Între acestea este și năzuința de a pune la îndemână cercetătorilor o ediție ceva mai bună de cât cele dinainte. Diaconul Nic. M. Popescu (*op. cit.*, pp. 12-13) dovedește că atât ediția B. P. Hașdeu cât și ediția Naniescu-Erbiceanu nu sânt scutite de erori. Pe lângă acestea atât ediția Hașdeu cât și ediția Naniescu-Erbiceanu au ajuns astăzi foarte rare și foarte greu de găsit. Dar cum *Viața* Sfântului Nifon, redacția românească, este unul din vechile și însemnatele izvoare ale istoriei Țării Românești¹, ea trebuie să stea la îndemâna celor ce se ocupă sau se interesează de istoria țării noastre.

Apoi această operă hagiografică pune din punct de vedere liturgic o problemă pe cât de actuală pentru țara și biserica noastră tot pe atât de însemnată chiar pentru biserica ortodoxă întreagă. E vorba de canonizarea sfinților în biserica ortodoxă. În această *Viață*, dar numai în redacția ei românească, aflăm cel mai vechiu caz de canonizare formală a unui sfânt în biserica ortodoxă². Este canonizarea sfântului Nifon de către patriarhul ecumenic Teolipt și de cei cari împreună cu el au slujit la târnosirea bisericii mănăstirei de la Argeș în 17 August 1517³. Deci iată atâtea motive care m'au determinat la această nouă ediție, la care se mai adaugă și unul filologic, după cum vom vedea mai departe.

5. *Ms 464 copiază un text mai vechiu.* Temeiul acestei ediții este, așa dar, ms 464 din Biblioteca Academiei Române, scris în anul 1682 — cea mai bună și mai completă copie dintre cele patru cunoscute. Valoarea acestui text însă crește și mai mult privind-o și din punct de vedere filologic. Căci ms 464 este o copie după un text mai vechiu, făcută într-o vreme când se da lupta între forme de limbă mai vechi care se străduiesc să rămână, și între forme

1 Vezi N. Iorga, *Cronicile Muntene*, Extras din *Anal. Acad. Rom.*, Mem. Secț. Ist., seria II, t. XXI, 1899, pp. 3—9; Diaconul Dr. Nic. Popescu, *op. cit.*, pp. 14—15; D. Russo, *Critica textelor și tehnica edițiilor*, în *Buletinul Comisiei istorice a României*, I (1915), p. 54 și D. Mazilu, *op. cit.*, p. 1.

2. Cel mai vechiu act de canonizare formală a unui Sfânt, cunoscut până azi în biserica ortodoxă, este cel privitor la canonizarea Sf. Gherasim din Chefalonia, așezat în mod solemn în ceata sfinților prin actul sinodal al patriarhului Chiril Lucaris al Constantinopolului din Iulie 7130 (= 1622); cf. E. Голубинскаго, *История канонизации Святыхъ въ Русской церкви*, Moscova 1903, ed. II, pp. 385—389.

Actul acesta se mai găsește publicat și în *Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Γερασίου Πελοποννησίου τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ* etc. Veneția 1718, ultimele patru foi nenumerotate. v. Louis Petit, *Bibliographie des Acolouthies Grecques*, Bruxelles 1926, p. 93. Iar o copie autentică a acestui act, după Kód:ξ 1, p. 119 al patriarhiei ecumenice, se găsește și la Sf. Sinod din București în dosarul privitor la canonizație, trimisă de patriarhia ecumenică cu adresa nr. 479 din 24 Martie 1931.

3. Vezi *infra*, p. 30 rândul 5.

mai nouă care se luptă să ia locul celor vechi. Acest amestec de forme de limbă veche și nouă se întâlnește la tot pasul în textul acesta. Puținele exemple ce vor urma vor dovedi că ms 464 este un text care cuprinde două feluri de graiuri: unul al originalului și altul al prescriitorului, fapt care dă acestui text nu numai valoare istorică și hagiografică, ci și filologică.

Am afirmat că textul pe care îl edităm este o copie după un altul mai vechiu. Probele pentru dovedirea acestei afirmații sânt:

În primul rând însăși afirmația copistului de la 1682, ieromonahul Ioan ot Bistrița, care mărturisește singur că *a scris* (în înțeles de *a copiat*) această carte.

Urmează apoi dovezile lingvistice din care deasemenea reiese că textul acesta este o copie, și anume: prin păstrarea unor forme de limbă veche, despre care chiar presupunând că ar fi persistat în graiul copistului sau al regiunii unde a trăit el, totuși ele nu sunt consecvente, ci vin neconținut în contradicție cu alte forme vădit mai nouă. Astfel:

a) Textul păstrează multe forme cu *u* final. Dar se cunoaște că la 1682 *u* final nu se mai pronunța¹. Totuși, făcând abstracție de aceasta, aflăm în textul nostru că *u* final nu numai că nu este pretutindeni întrebuițat, dar nici măcar atât de des pe cât ar fi trebuit, dacă am admite că persistența lui ar fi o particularitate a graiului copistului sau a regiunii respective. Prin urmare persistența lui *u* final în ms 464 este cu siguranță o rămășiță din originalul mai vechiu pe care-l copiază. Pentru convingere am verificat cu atenție textul și am găsit forme uneori cu *u* final, dar alte ori fără *u* final. Iată acum și o statistică a cazurilor cu, sau fără *u* final: *alesu*, 14₃₈, dar și *ales*, 21₂₉; *așteptându*, 21₃₄; *auru*, 24₂₂; *auzindu*, 17₃; *avându*, 11₂; însă *bun* (nu bunu), 13₁₄; *cându*, 5₁₇, 6₃₈, 13₄₁, 14₂₄, 18₁₀, 22₆, 26₂₅, 27₂, 29₂₀, 30₃₀, 31₃₁; *cel* (nu celu), 8₉; *cerescu*, 7₃₆; *chiasmându*, 21₁₄; *cugetându*, 15₁₉; *cunoscându*, 13₁₆; *curându*, 5₂₉, 10₃₈; *degrabu*, 17₄; *deprinsu*, 8₁₈; dar și *deprins*, 18₁₈; *domnu*, 18₁₈; *eșindu*, 7₃₅; *făcându*, 12₄₁; *fecioru*, 17₅, dar și *fecior*, 18₂₇; *fiindu*, 4₃, 15₉, 19₁₂, 29₃₈; *fugindu*, 20₃; *gându*, 20₂₇; *gândindu*, 15₂₃; *isvorându*, 2₁₆; *închipuindu*, 27₂₁; *lăudându*, 29₁₄, dar și *lăudând*, 8₅; *luându*, 20₃₈; *mersu*, 4₉, 5₃₀, 5₃₂, 6₄, 17₁₁; dar și *mers*, 5₃₇, 8₁₃; *meșteșugu*, 27₁₃, 19; *multu*, 8₂₅, 12₂₅, dar și *mult*, 21₂₄; *neavându*, 15₁₆; *nepregetându*, 3₃₀; *ochiu*, 18₂₁; *patriarhu*, 5₁₅, 29₅; *postindu*, 5₃₉; *pătimindu*, 12₂₃; *petrecundu*, 3₁₀; *plumbu*, 23₄₀, 25₁₆, 27₁₃, 25₃₁; *prinsu*, 19₆, 27₁₁; *răsboiu*, 18₇, 19₃; *sântu*, 5₃₄, 15₂₈, 16₁₄, 26₃₂, dar și *sânt*, 7₁₂; *scaunu*, 7₃₅, dar și *scaunul*, 5₈ (iar nu scaunulu); *sărutându*, 22₃₅; *semănându*, 27₃₂; *sfântu*, 25₂₈; *socotindu*, 16₁₅; *știindu*, 3₂₃; *stându*, 31₅; *umplându*, 7₆; *unsu*, 13₁₀, 19₁₉; *văzu*, 13₄₂; *văzându*, 26₂₈; *vrându*, 22₇; *zicându*, 13₆.

Prin urmare chiar de am reduce problema lui *u* final din acest

1. Cf. O. Densușianu, *Din istoria amuțirii lui „u” final în limba română*, București 1904. Extras din *Analele Academiei Române*, Mem. Secț. Literare și *Histoire de la langue roumaine*, tom. II, fasc. I, Bucarest 1929, p. 93 ș. u.

ms la o chestie de ortografie, anume că formele care păstrează pe u final ar fi numai o supraviețuire grafică tradițională fără valoare fonetică, totuși privită chestiunea și numai din acest punct de vedere, se dovedește că Ioan ot Bistrița a avut înaintea sa un text mai vechiu, pe care îl copia, — un text probabil de la sfârșitul veacului al XVI-lea sau începutul veacului al XVII-lea.

b) Același lucru se poate susține și despre întrebuințarea grafică a lui **ķ** în forme ca: *bisearica*, *passim*, găsim însă și *biserica(ă)*, 4₁, 37, 8₃₉, 16₁, 23₂₄, 26, 34, 38, 25₃, 26₉, 27₁₀, 23, 33, 29₁, 23, 26, 28, 35, *bisearicii*, 6₁₂, 14, 22, 9₇, 14₁₅, 20₃₇, dar și: *bisericii*, 9₂, 14₁, 8, 16₆, 24₁₅, 25₈, 15, 27₁₇, 14, 29, 31, 31₂₈, 40; *bisearici (-ile)*, 3₃₇, 5₂, 7₁₁, 9₉; dar și: *bisericile*, 3₃₉, 25₁₁, 12; *ceareria*, 21₃; *ceale*, 1₁₃, 5₃₄, 11₁₇; dar și *cele*, 1₁₈, 3₁₃, 6₁₆, 9₁₃, 11₁₇, 21; *creadem*, 31₂₄; *fealuri*, 1₃₀, 2₆, 27₈; *feate*, 14₃₄; *greale*, 15₁, 31₃₁; *hicleane*, 15₈; *iubeaște*, 7₂₇; *izbăveaște*, 2₂₃; *leage*, 11₄₁; *leagia*, 9₁₉, 9₂₆, 10₄₀, 12₂₄; dar și: *legii (-ile)*, 10₃₈, 19₃₃, 23₂₃, 25; *înmulțește*, 1₁₂, 27; *întunearec*, 6₁₅; *înțelege*, 1₇; *înveaște*, 3₂; *leapede*, 10₁₅; *meargia*, 12₁₅; *mearse (-eră)*, 7₃₇, 12₁₁, 18₃₉, 20₃₇, 21₈, 29₃₆; dar și *merse (-ră)*, 12₃₁, 16₁₄, 29₉; *neputearnici*, 6₃₀; 30₄; *părăsește-te*, 18₂₅; *păreare*, 11₃₉; *pleace*, 19₂₂; *pleavele* 7₁₄; *porneaște*, 11₆; *preaget*, 12₃₅; *pudrezește*, (sic) 17₂₈; *purceașeră*, 4₅; *scumpeate*, 25₃₉; *seacetă*, 9₄₀; <a> *spunea*, 9₅; *teamere*, 11₁₉; *treace*, 4₃₀; *treaceria*, 13₁₆; dar și *trece*, 9₃₂; *treapte*, 27₃₂; *vâneaze*, 20₂; *veache*, 19₂₈; *veaci*, 6₃₄, 30₂₄, 28, 31₁₀; *veacii (-lor)*, 32₁₃; *veade*, 20₈; *veaste*, 4₃₄; *vreama*, 12₅, 6; dar și *vreme*, 17₁₅. Așa dar găsim aceleași cuvinte ortografiate când cu **ķ**, când cu **e**. Urmează că întrebuințarea neconsecventă a lui **ķ** dovedește, ca și u final, că prescriitorul ms 464 copiază un text mai vechiu.

6. *Transcrierea*. Cât privește transcrierea acestui text ne-am călăuzit de sfatul d-lui profesor D. Russo¹: *Când edităm texte vechi, ori unde sântem siguri de pronunțarea scriitorului, trebuie s'o reproducem întocmai, fără să luăm în considerație caracterele pe care el le-a întrebuințat în mod greșit ca să o redea*. Dar întru cât năzuința noastră, editând acest ms, este între altele, să lăsăm să se vadă cu ușurință că prescriitorul ms 464 copiază un text mai vechiu, a trebuit să ne abatem uneori de la acest sfat. Deci:

α. Am transcris peste tot fără u final întru cât copistul din 1682 nu-l întrebuințează consecvent, ceea ce dovedește că în vremea lui nu se mai pronunța.

β. Am transcris semnele grafice **ķ** și **ǣ** cu **e** (afară de cazuri speciale ce se vor indica în glosar), întru cât din întrebuințarea neconsecventă a acestor semne grafice **ķ** și **ǣ** pentru același sunet și adesea chiar în aceleași cuvinte, cum de ex.: *liagia*, 8₃₈, dar și *leagia*, 9₁₉, am ajuns la concluzia că, cel puțin prescriitorul Ioan ot Bistrița dacă nu chiar și traducătorul originalului românesc, n'au putut face deosebirea între ele, și întru cât găsim multe forme scrise cu **e**, — așa cum

1. D. Russo, *Critica textelor și tehnica edițiilor* în *Buletinul Comisiei istorice a României*, I (1915), p. 25.

se pronunță azi și cum credem că pronunța și copistul trăitor în vremea Bibliei lui Șerban Cantacuzino.

Iată cazurile de confuzie grafică între **к** și **м**, uneori pentru același sunet și în aceleași cuvinte, pe care le-am transcris cu **e**: *aceaia*, 7₂₀; *aciaia*, 6₁₀; *aciiăș*, 17₁₈; *aciasta*, passim (16 cazuri); *aceastia*, passim (12 cazuri), dar și: *aceasta*, 8₃₀, 20₁₈, *acesta*, 17₃₁; *aciaste*, 11₂₇; *aceaste*, 30₂₇; *aiave* 6₁₆, 18, 11₁₈, 22₇, 26₂₉, dar și *aeve*, 20₂₆, 22₂₅; *aliasără*, 7₃; *boiari*, passim; *caria*, passim, dar și *carea*, 25₂₇; *iaste*, passim (28 cazuri); *înpărătiasei*, 20₃₀; *înpreuniaze*, 6₂₈; *înțeliase*, 8₂₈, 16₁₄; *liagia*, 8₃₆, 9₃₇, 10₃₅, 11₃₈, 13₃₈, 19₂₈; *liage*, 9₇, 11₂, 18₁₅, 20₁₀; dar și *leage*, 11₄, *leagia*, 9₇, 11₂; *liane* 6₃₇; *închipuiaște*, 1₃₁; *meale*, 9₂₆, 22₃₀, 32₄; dar și *miale*, 9₃₉, 11₄₀; *mia*, 8₃₁, 9₁₉, 26₃₇, 10₁, 40₁₉, 32₃; *vria*, 7₂₄, 11₃₃, 18₃₄, 20₂, dar și *vrea*, 16₇, 21₅; *vream (-ia)*, passim; *vriame (-ia)*, 14₄, 9₂₇, dar și: *vremia*, 7₂₃, 13₁₈; *vreme*, 17₁₅.

γ. Avem deasemenea foarte multe cazuri de înlocuirea lui **к** prin **м** de pildă: *acia* în loc de *acea*, passim; *aducia*, 11₁₈; *atâția*, 7₃₂, 23₁₁; *atuncia*, 11₃₅, 14₁₁, 18₁₂, 21₁₂, 27₃, 31₂₁; *avia*, 6₃₇, 15₃₇, 21₁₁, 15₂₃, dar și *avea*, 3₂₉; *boeriască*, 2₁₆; *bia*, 15₂₁; *cia*, passim (15 cazuri) dar și *cea*, 4₃₇, 8₄; *cădia*, 7₇, 10₁; *calia*, 7₂₄; *cartia*, 20₃₉; *călugăriască*, 28₂₀; *ceriască*, 10₂₅; *cetatia*, 8₁₄, 12₂₁; *cinstia (-scă)* 32₁₀, 11₉; *creștia*, 14₃₆, 17₂₅; *dia*, 15₂₁, 20₃₉; *doilia*, 17₃₀; *dragostia*, 13₂₁, 31₁₇; *fialiuri*, 21₂₅, dar și *fealiuri*, 27₈; *gâlciavă*, 14₂₃, 17₃, 28₁₆; *împlia*, 14₃₇; *îndrăznială*, 11₃₆; *innaintia*, 9₃₄, 10₂, 41₁₁, 11₂₂, 14₃₄, 16₂₈, 18₂₄, 24₂₃; dar și *innaintea*, 16₂₈; *insuraria*, 11₃₁; *lumia*, 10₁₈, 13₃₃; *lungimia*, 28₂₆; *mergia*, 3₁₈, 8₄, 12₃₉, 14₆, 23₇, 24₁₄; *mintia*, 20₁₆; *minunia*, 26₂₉; *moartia*, 13₇, 14₂₁, 16₁₀, 18₃₈; *mulțimia*, 14₁; *nimia* (pentru nimenea), *niminia* 21₅, 11₈; *noaptia*, 17₆, 22₁; *oastia*, 16₃₉, 17₃, 35₁₉, 6₁₉; *pâinia*, 9₃₀; *pielia*, 14₂₉; *potriviască*, 15₃₃; *pretutindinia*, 25₃₇, 30₇; *punia*, 11₁₁; *putia*, passim; *rămânia*, 9₂₈; *răutatia*, 20₂₁; *rugăciunia*, 15₇, 17₂₀; *sfinția*, 17₂₀; *triabă*, 7₂; *ținia*, 11₂₄; <a>*vedia*, 20₂₆; *vria*, 23₁; *zaria*, 13₂₉; *șicia*, 6₂₈, 10₁₄, 14₂₂, 19₂₅, 29₁₀. În toate aceste cazuri am transcris pe **м** cu **-ea**.

δ. Semnul grafic **ч+а**, cum de exemplu *ччаста* (se găsește însă și forma *ччкаста*), l-am transcris *aceasta*, ca în limba munteană de astăzi, pentru că ni s'a părut mai logic astfel. Deasemenea formele **ч+м**, în cazuri ca *атунчм*, 11₁₁, *ачм*, 28₁₅, le-am transcris **ce**, adică *atuncea*, *acea*. Dar **ч+н**, în cuvinte ca: *дещчннși*, 17₆; *чнне*, 17₁₃, am transcris **ci**, adică: *deșcinși*, *cine*.

ε. Semnele grafice: **к**, **к** le-am transcris fără nici o sfială cu **ă** și cu **â** (**î**), potrivit pronunțării de astăzi, de ex. cu **ă**: *дусккк*, 30₃₈; *фкcut*, 1₈; *інккк*, 31₁₆; *мкртуриси*, 1₁₁; *пânк*, 1₂₃, 1₃₇; *scoasк*, 15₁₂; *вкșând*, 4₂₄; *адuserк*, 19₆; *аркtat*, 2₃; *чiamк*, 2₃; *пânк*, 4₂₂, 19₁₇, 23₂₉; cu **â**, **î**: *скt*, 1₁₁; *сувкntul*, 1₂₁; *изворк*, 20₂₄, 22₁₅; *оморк*, 15₃; *пкккt*, 2₂₀; *погорк*, 18₁₂.

ζ. Cât privește semnul **л**, are valoare și de **în** și de **î**, astfel = **în**: *лplut*, 26₆; *л (în)*, 19₁₀, 20₁, 24₄; = **î**: *лl*, 22₃₈, 25₃₈, 31₁₃; *лmplu(ră)*, 19₈, 21₆; *лntru*, 19₂₂; *лулnd*, 20₃₀.

η. Ne-a fost ușor de rezolvat problema transcrierii grupului — *ria* — prin — *rea* —, ca în cazul *durer*Ϡ, a cărei formă nearticulată *durere* arată că cea articulată nu se putea pronunța altfel de cât: *durerea*. Prin urmare cazurile următoare au fost transcrise conform acestei regule ori de câte ori le-am întâlnit în text: *așijdiria*, passim; *ascultaria*, 1₁₅, 12₂₅; *avearia*, 2₁₇; *caria*, passim; (găsim și *careia*, 1₁₄, 4₇, 6₂₆); *diriaptă*, 19₁₄; *dumnezeiria*, 18₄₁; *Dunăria*, 15₃₁, 16₃₈, 19₂; *durearia*, 21₂₄; *ertaria*, 22₂₃, 31₁₀; *făcătoaria*, 24₃₃, 26₁₂; *firia*, 15₃₅; *închinaria*, 17₃₀; *îngroparia*, 16₂; *înpiedecaria*, 19₅; *întristaria*, 9₃₅; *înțelegeria*, 31₃₀; *luptaria*, 8₁₇, 17₃₁; *maria*, 12₁₂, 24₃₆ („în maria mănăstire Xeropotam...“); *mâncaria*, 12₃₄; *mântuiria*, 8₄; *mănăstiria*, passim; *muiaria*, 11₅; *mutaria*, 26₃₇; *nașterea*, 19₂₀, 31₂₇; *netocmiria*, 14₁; *păriare*, 15₃₅; *răscumpăraria*, 19₁, 13; *ria*, 11₃₀, 15₃₅, 20₁₉; *scrisoaria*, 28₃₁; *sfințiria*, 6₃₇; *vindecaria*, 23₈; *ucideria*, 18₃₂, 18₃₄.

Însă formele cu grupul — *ria* = *rea* — prezintă și unele cazuri, ce s'au rezolvit conform cu cele stabilite în chestiunea semnelor Ϡ și Ϡ, de ex. *αβϠρϠ* s'a transcris *averea*.

θ. Forme ca. *desevr*Ϡ*șit*, 3₁₉, 28, 8₂₄; *obr*Ϡ*șiră*, 15₂₀; *săvr*Ϡ*șească*, 12₃₃; *săvr*Ϡ*șit*, 23₃₂, 39, 27; *usr*Ϡ*die*, 2₃₉; *vr*Ϡ*ful*, 6₁₇; *vr*Ϡ*tutea*, 10₅; *vr*Ϡ*sat*, 27₁₃; *vr*Ϡ*tos*, 8₁₉, 25₃₈, 26₅, le-am transcris evident: *desăvârșit*, *obârșiră*, *vârștos*, etc., adică așa cum se pronunță în toate graiurile daco-române.

ι. De asemenea am transcris pe Ϡ final aton cu ă în cazuri ca: *aduc*Ϡ, 20₃₃; *chiam*Ϡ, 23₃₀; *credincioas*Ϡ, 21₇; *credinț*Ϡ, 22₃₂; *curs*Ϡ, 20₁; *f*Ϡ, 8₃₂; *Fecioar*Ϡ, 24₂₄; *iznoav*Ϡ, 25₅; *măndânc*Ϡ, 31₈; *mântuir*Ϡ, 18₃₇; *mult*Ϡ, 25₃₇; *năprasnîc*Ϡ, 18₃₈; *noao*Ϡ, 29₁₁, 30₁₀; *pimniț*Ϡ, 24₃₇; *Portăriț*Ϡ, 24₂₅; *straj*Ϡ, 24₃₉; *toat*Ϡ, 25₁; *trimis*Ϡ, 20₃₂; 23₁₆; *vârș*Ϡ, 20₉, etc.

κ. Semnul grafic Ϡ l-am transcris cu i în cuvinte ca: *Apostol*Ϡ, 6₂₃; *invățătur*Ϡ, 10₂₆; *pietr*Ϡ, 1₂₉, dar și *pietr*Ϡ, 1₃₁; *sch*Ϡ*mbă*, 1₂₄; dar și *sch*Ϡ*mbat*, 8₁₇; *sămisl*Ϡ*rea*, 1₃₉.

λ. Litera θ am transcris-o cu ț iar nu cu th în cuvinte ca: *Αθανασie*, 6₃, 24₁₁, 32; *Αθον*, 12₁₀, 13₂₇, 20₃₃, 24₄₁, 28₂₈; (dar și *Ατον*ului, 6₃); *Caθesca*, 25₂₇; *Eυθemie*, 24₁₈; *Filοθeu*, 28₃₅, 30₄₁; *Ioαθαν*, 19₂₉; *Peθlagonia*, 25₂₅; *Θeodosie*, 20₂₈; *Θeolipt*, 29₄, 30₆, 30₁₂, 32; *Θoma*, 2₂₆; *Θrachia*, 25₃₃; *Θutelia*, 12₉, 25₃₄.

Am procedat astfel la transcrierea textului atât pentru a uniformiza ortografia, — evident în sensul limbii copistului, precumpănitoare în text —, cât și pentru a fi mai ușor de urmărit de cititorul de azi, fiindcă scopul acestei ediții are în vedere și popularizarea interesantei *Vieți* a sfântului Nifon. Cazurile speciale și mai rare însă se vor urmări în glosarul care însoțește această ediție¹.

Dar nu am pierdut din vedere că scopul nostru este și acela de a da puțină cetitorului să se convingă, cum că ms 464 copiază

1. Cetitorii revistei sânt însă avizați că glosarul va fi publicat numai în indicele general de la sfârșitul anului. Dar *Extrasul* va fi prevăzut cu glosar chiar la apariția lui.

un text mai vechiu. De aceea am păstrat o seamă de forme așa precum le-am aflat în text și care demonstrează acest adevăr.

Forme vechi păstrate la transcriere. Considerăm forme vechi păstrate pe acelea despre care avem convingerea că erau grăite așa precum sânt scrise în text. Pe acestea le-am păstrat, cum de ex.:

a) Cuvintele terminate în-**oriu**, derivate cu sufixul latin—**orium**, de ex. *adjutorium* = *ajutoriu(l)*, 8₇, 17₂₅, 18₃₆, 23₂₁, 31₂₄. Dar fiindcă și formele derivate cu sufixul -(i)**or** (*fecior*, etc.) sunt scrise cu -*oriu*, am lăsat pretutindeni -*oriu*, acolo unde a fost așa, iar unde am găsit -*or*, iarăși am lăsat astfel. Aceasta pentru motivul că vedem aici o reală confuzie între aceste pronunțări, iar nu una grafică pură. Se știe de altfel că în diverse graiuri provinciale (ardelenești, moldovenești) se pronunță -*ori(u)* și unde a fost la origine -*or* etc. Deci am transcris: *călcătoriul*, 15₂₇, 37, 17₃₀, 35, 18₃₁, 19₈; *dătătoriul*, 31₈; *hulitoriului*, 17₃₅; *făcătoriul*, 14₁₆, 21₄₁, 22₂₄, 23₃₅, 24₁₈, 25₁₅, 32₁₂; *fecioriul*, 18₉, *iubitoriului*, 13₃₄, 21₃₇, 30₃₇; *îndireptătoriul*, 21₂₁; *îngăduitoriul*, 9₁₈; *îngăduitorii*, 1₂₈; *învățătoriu(l)*, 4₁₃, 13₃₂, 21₂₂; *muncitoriul*, 18₂, 16₉, 17₈; *nevoitoriu*, 21₂₁, *păstoriu*, 5₂₄, 8₃₇, 31₂₈; *purtătoriului*, 26₆; *roditoriu*, 28₂₃; *solitoriu*, 8₃₈; *sprijinitoriului*, 31₁₄; *socotitoriul*, 16₁; *temătoriu*, 14₃₈; *tocmitoriu*, 4₁₃; *văzătoriu*, 16₈, 31₃₅. Găsim însă și forme ca: *păstor*, 8₃₃; *curător*, 12₁₆.

b) *Urme de limbă veche.* Considerăm urme de limbă veche acele forme de limbă din text, despre care avem convingerea că provin din graiul probabil al traducătorului originalului românesc, precum:

fonetice (vocale): *îmblat*, 5₃₃, dar și *umbla*, 9₂₆ și *umblați*, 10₂₂; *înplut*, 28₆; *împlu*, 8₃₃ *împlia*, 14₃₇ și *împlură*, 21₆ dar și *umplea*, 6₈, *umple*, 8₁₉, *umplându*, 7₆, *umplu*, 14₁₂, 15₁₅, 17₁₅, 17₂₁, 19₁₃, 22₃₀, 30₂₀. Deci două feluri de graiuri care se ciocnesc între ele. Cel mai nou este de sigur al-copistului de la 1682. Tot așa este și cu nesincoparea vocalei e din cuvântul *îndereptat* 7₃₂, (dar ceva mai jos avem: *direptăți*); *pre în*, 27₁₄.

fonetice (consonante): precum forma arhaică *hiclene* (ung. *hitlen*), 7₃₂, viclean, care apare în luptă cu pronunțarea mai nouă a copistului chiar pe aceeași pagină, după cum se poate vedea din exemplele: *ficleșugul*, 7₂₈ (derivat din *hiclean*), *vicleșug*, *hicleşugurile*, 6₃₆, 15₂₇ și *hicleşugure*, 10₂₈.

Așijderea am păstrat formele cu a și ă după consonantele s, ș, ț, z, j, în loc de ea sau e. Aceste forme sânt mai ales oltenești și probabil așa au și fost pronunțate cel puțin de copist, de exemplu: a în loc de ea după ș, s, ț, z, j, adică: *așa*, 10₁₂, *așază*, 30₇, *deșarte*, 31₃₂, *lipsască*, 6₂₉; *mirosală*, 21₁₇; *presosala*, 9₂₉; *sacă*, 15₁₆; *samă*, 11₈, 22₃₇; dar și *seamă*, 9₁₄, 11₁₀; *sara*, 17₂; *săvârșască*, 12₃₃; *slujască*, 3₁.

Dar avem și forme cu e în loc de ă după s, ș, ț, z, j, pe care iarăși le-am păstrat: *cuprinse*, 21₃₆; *înseși*, 22₁₆; *paserile*, 20₂₀; *se*, passim; dar și *să*, passim; *se-ar*, 1₂₈; *se-i*, 4₁₂, 18₂₁, dar și *să-i*, 15₂₀; *se-l*, 2₂₁, 18₃₀; *seu*, 12₂₅, 21₂₀, 21₃₄, 31₁₄, 31₃₃; *tată-seu*, 17₁₁; *se-și*, 17₂₄; *segetă*, 19₁₁; *sepate*, 27₂₅; *seri*, 18₁₁ (nu sări); *sevârșit*, 27₃; precum și ă după: s, ș, ț, z, j, în loc de: e: *așăzară*, 30₃₀; *Dumne-*

zău, 5₂₃, 31₃₉; *dumnezăiască*, 32₂; *dumnezăescul*, 27₃; dar și *dumnezeescu* (-știi), 13₁₄, 6₂₅; *dusără* 7₉, 23₁₈, 30₃₈; *întoarsără*, 17₂₃; *înțales*, 18₁₉; *înțăleale*, 16₄₁; *înțăliaseră*, 18₂₅; *jăluia*, 12₁₄; *patrierșăscu*, 7₃₃; *prinsă*, 17₇; *pusără*, 14₂₇ (marginal); dar și *puseră* 14₂₇; *rămasă*, 4₃₇, 15₁₃; *sămăna*, 9₄₁; *sămănăturile*, 9₄₀; *sămănând*, 27₃₂; *sămnat*, 19₂₁, 26₁₈; *scoasă*, 15₁₂; *spusără*, 18₄₀; dar *șezut*, 17₂₂; *trimisă* (-ră) 11₁₃, 21₂₈; (trei) *viță*, 12₂₄; dar și *vițe*, 27₂₀; *zisără*, 16₂₅, 21₁₂; dar și *ziseră*, 17₁₃.

La consonante găsim și păstrăm gi în loc de j cum de exemplu: *încungiurără*, 14₅; care poate fi formă veche oltenească dialectală cum este și azi (Mehedinți).

Verbul. Forme vechi menținute, precum:

Perfectul simplu: *cerșu*, 8₃₂; *fece*, 10₃₇, 23₁₅; dar și *făcu*, 5₁₁, 15₃, 16₁₅, 17₁₅ (forma copistului).

Dar *imperfectul* în -iia precum: *auziia*, 3₁₇; *dobândiia*, 23₈; *doriiia*, 12₁₃; *eșiia*, 23₁; *fugiia*, 4₂₄; *grăiia*, 18₁₈; *grijiia*, 11₁₀; *hrăniia*, 5₄₀, 11₁₃, 25₂₉, 25₃₇, 25₃₉; *ispitiia*, 16₈; *iubiia*, 20₁₆; *înbogățiia*, 14₃₆; *încălziia*, 8₉; *înmulțiia*, 31₁₂; *întăriia*, 11₂₀, 14₃₁; *jăluiiia*, 12₁₄; *mulțamiia*, 7₅, 20₂₄, 22₂₃; *păziia*, 31₁₅; *pohtiia*, 3₂₁; *proslăviia*, 13₁₅; *sloboziiia*, 15₇; *veniia*, 8₂ l-am transcris -ia, negăsind nici o justificare terminațiunii -iia. Avem însă și forme numai cu -ia, nu cu -iia, de ex. *cădiia*, 9₃₃; *izvorăiia*, 26₃₀; *sfătuia* 6₈.

Imperativele le-am păstrat ca în text, cum de pildă: *nu judecareți*, 9₂₄; *nădăjduireți*, 11₁₂; *n'aibi*, 11₃₀; *părăsește-te*, 18₂₅.

Gerunziul scris cu i în loc de actualul â s'a păstrat ca în text, de pildă: *asemenindu-se*, 26₂; *învățind*, 6₂₃; *spuind*, 24₃₉; (dar și *văzând*, 4₂₄, 26); *văzindu-l*, 7₂₂, 27.

Substantivele feminine care la singular nearticulat se termină în -ie: *poslușanie*, iar articulat se termină cu doi i: *poslușaniia*, 6₈, le-am păstrat ca în text, precum: *avuțiia*, 14₃₃; *bărbățiia*, 8₂₅; *bdeniia*, 29₂₀; *bețiia*, 10₁₄; *blagosloveniia*, 4₁₄, 19₃₅, 23₄₁; *bucuriia*, 15₃₆; *curviia*, 10₁₄; *dăscăliia*, 3₆; *hicleniia*, 19₄₁; *măriia*, 1₁₀, 8₂₇; *măniia*, 11₅, 17₂₀; *moșiia*, 2₁₈; *petrecaniia*, 14₉; *pribegiia*, 15₃₅; *sfințiia*, 1₁₇, 2₉, 3₁₇, 21₂₉, 22₂₇, 23₁₇; *temeliia*, 27₉; *urgiiia*, 16₃₇.

Declinări. Forme vechi menținute la transcriere: *Genitivele* în -ei le-am păstrat de ex.: *Adormirei*, 29₁₂; *făcătoarei*, 24₂₃; *fierei*, 8₁; *firei*, 2₃₇, 15₁₀; dar am păstrat și genitivele cum de ex.: *arăturii*, 9₃₀; *certării*, 4₂₀; *Dunării*, 16₂₆, 29; *învățăturii*, 4₁₉, 8₁₀, 12.

Genitivele, care au la origina latinească un r dublu le-am transcris cu ăi, de ex.: *țărăi*, de și este scris *țărѣ*, 14₂₇, *țărѣн* 30₁₇, și *țărѣн*, 18₂₈, 29₁₀, 30₃₆.

Am transcris ca în text genitive sing. în -ii: *cetății*, 3₃₁, 34, 4₁₅, 33; *al cetății* 6₁₄; *curții*, 30₄₁; *dumnezeestii*, 6₂₅; *inimii*, 21₃₆; *lumii*, 6₂₀; *mării*, 10₄₁; *minții*, 8₂₆; *morții*, 31₇; *sfinții*, 11₂₃; *tinzii*, 27₁₄, 18; *petrecanii*, 13₁₈; *vieții*, 31₆, 32₁₄; în -ei: *bunei*, 32₉; *cetei*, 13₃₉; *credinței*, 9₆; *hulei*, 17₂₇; *icoanei*, 24₂₃; *mărirei*, 32₈; *mănăstirei*, 6₇; *milei*, 9₆, 32₉; *nuntei*, 2₃₁; *oei*, 14₂₉; *sfintei*, 6₂₅, 24₂₃.

Tot aici menționăm și genitivele de la subst. fem. neart. în -ie, iar artic. în -iia, care au terminația la genitiv în -iei sau în -ii: *Evanghe-*

liei, 14₂₄; *mâniei*, 4₂₈; *pravoslaviei*, 13₁₁; *sfînției*, passim; *spurciunii*, 10₂₁; dar și *semenții*, pentru *semenției*, 27₃₂; *sfînții*, pasim.

Pluralul în—ure în loc de—uri l-am păstrat așa, precum: *hicleșugure*, 10₂₈; *meșteșugure*, 10₂₇; *obiciaiure*, 8₃₉.

De asemenea am păstrat pluralele următoare: în - ile: *biserice*, 19₃₇; *ferestrele*, 14₁₇, 27₁₇; *fierile*, 20₂₀; *hicleșugurile*, 15₂₇, 6₅₆; *lucrurile*, 25₃₁; *mânăstirile*, 16₇; *patimile*, 18₄₀; *tinzile*, 24₁₂; *unile*: 27₂₇; în - ele: *buzele*, 14₃₅; *casele*, 15₃₈, *neștiutele*, 20₉; *poamele*, 9₂₈; *reale*, 14₉; *văpsele*, 14₂₀; în - iele: *avuțiile*, 20₁₂, 20₂₃.

Alte plurale care rămân sunt în forma aceasta: *ferestri*, 23₄₀; *pietri*, 1₂₉, 3₁, 23₁₃, 24₃₄, 27₈, 29₃₃; *pașii*, 16₂₆; *rane*, 14₃₁.

Conjuncția. Întâlnim în forma veche: <ca> se, însă în luptă cu forma mai nouă <ca> să, întrebuințată foarte des în text, deci și în graiul copistului.

Conjuncția *iar* și *iar*_h, am transcris-o: *iar* și *iară* socotind că nu facem nici o greutate la înțelegerea textului. Proporția acestor două forme este: 98 cazuri cu *iar* și 57 cu *iar*_h. Deasemenea am păstrat pretutindenea ca în text formele *deaca*, *deca* și *diaca*.

Sintaxă. Forme vechi menținute la transcriere. Supt această rubrică notăm cazuri interesante, precum:

a) *postpunerea pronumelui*: *puse-și* în loc de *iși puse*, 7₃₀; *chema-l*, 2₁₄ în loc de *il chema*, 2₁₄; *grăia-le*, 9₆; *lăsă-l*, 12₂₁; *tocmi-l*, 29₂₄; *trimise-i*, 12₂₀; *te-i*, 20₇; *voi-l*, 18₂₉, etc., care sânt construcții de limbă din veacul XVI¹. Dar mai găsim și contrariul de ceea ce avem azi în limba literară, adică pronumele pus înaintea verbului auxiliar, precum; *o ai măritat* în loc de *ai măritat-o* 11₁; *o au lăsat*, 11₂ în loc de *au lăsat-o*.

b) *acuzativul fără prepoziție*, formă pe care în adevăr o întâlnim în texte din sec. XVI, de pildă: *aduse sfântul*, 8₃₄ în loc de *aduse pe sfântul*.

7. *Descrierea ms 464*. Manuscriptul 464, al cărui cuprins este ocupat în cea mai mare parte de *Viața Sfântului Nifon*, este un caet format 14×19 1/2 alcătuit din 52 de file, din hârtie albă tare, scrise pe amândouă fețele. Înainte de a trece în proprietatea Academiei Române manuscriptul a aparținut mitropolitului Iosif Naniescu care, după ce l-a editat în 1888, l-a dăruit Academiei Române, fapt indicat de altfel atât într'o însemnare făcută de însuși dăruitorul cu mâna sa (fol. 51^v), cât și pe coperta ediției sale (în caractere tipografice).

Legătura este nouă, în piele, făcută de Iosif Naniescu în 1888, când a mai adaos încă trei file de hârtie albă la început și alte trei la sfârșit. Ms are două numerotații: una veche în caractere chirilice și alta nouă cu cifre arabe.

Textul *Vieții Sfântului Nifon* începe la fila 2^v după noua paginare, iar după cea veche la f. 1^r și se termină la fila 39^v. Afară de *Viața Sfântului Nifon* ms. mai cuprinde: *Pisania mânăstirii*

1. Cf. O. Densușianu, *Histoire de la langue roumaine*, Bucarest 1929 tom. II, fasc. 2, XVI-e s. pp. 181, 183, unde sunt câteva exemple; sau se pot căuta, altele în textele coresiene.

Argeșului (f. 39^v); *Cuvânt de învățătură al bunului creștin domn Neagoe Voevod...* etc. (f. 51^r)¹; *Inscripția* copistului (f. 52^r) și în sfârșit se termină (f. 53^v) cu niște *Sfaturi*, ce nu sunt altceva de cât un fragment din *Pildele lui Solomon*, VI, 3—21².

Viața este scrisă cu cerneală neagră. Numai titlul (f. 2^v) și finalul sânt scrise cu cerneală roșie. Tot cu cerneală roșie sânt scrise și notele marginale cum și litera începătoare a numelor de ființe și de lucruri, însă nu întotdeauna. Iar de la f. 22^v copistul a scris cu cerneală roșie chiar și prima literă ce urmează după un punct.

De la început și până la f. 4^v ms este scris cu litere mai mașcate, mai nalte, cu câte 17 rânduri în pagină. De aci încolo semnele grafice se micșorează și se îndesesc în rând; iar numărul rândurilor în pagină se înmulțesc variind între 24—27 și cerneala este mai deschisă. Adăogăm că ms nu are poartă.

8. *Copistul* ms se descopere singur în însemnarea de la sfârșitul *Cuvântului de învățătură al lui Neagoe*, f. 52^r unde se spune:

Să se știe că această carte n'am ostenit eu mult păcătosul, robului Domnului Dumnezeuului nostru lui Iisus Hristos, Ioan ermonah ot Bistrița de o am scris când am fost egumen la schitul părintelui Varlaam Mitropolitul, care schit să chiamă Trivale³ de lângă Pitești, domnind prea bunul și prea creștinul Domn a toată Țara Rumânească Iw Șerban Voevod i mitropolit chir Teodosie. Noem <vrie> Д ДНН. БЪ ТЕЧЕНІЕ ЛЪТЪ 1682 (= 1682). Și o am dat sfintei mânăstiri Bistriței.

Mai mult de cât ce este în această inscripție nu știm despre Ioan ieromonahul copistul acestui manuscript.

Nu aș putea încheia această introducere, fără să nu aduc d-lui profesor G. Giuglea de la Universitatea din Cluj călduroasele mele mulțumiri, pentru prețioasele indicațiuni ce mi-a dat la transcrierea textului și la examenul lui din punct de vedere filologic.

† Tit Simedrea
Episcopul Hotinului.

SEMNELE INTREBUINȚATE ÎN TEXT:

- < > închide cuvinte sau litere introduse de noi și care lipseau din text;
[] scoate cuvintele care există în text, dar nu provin de la autor;
() închide ceiace însuși autorul pune în parantez.

1. V. în privința *Pisaniei mânăstirii* și *Cuvântului de învățătură al lui Neagoe Voivod*: D. Russo, *Studii Bizantino-Române*, București 1907, pp. 4—6, 13—16 și în special 31—51.

2. *Ibidem*, p. 41, nota 1.

3. În privința schitului Trivalea și a cititorului său mitropolitul Varlaam, N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, București 1928-1930, t. I, pp. 383-386 și 403.

NOTĂ. Ca să nu mai schimbăm în extras cifrele din introducere, care arată paginile din textul *Vieții sf. Nifon*, am folosit sistemul paginației duble. Așa dar, toate trimiterile din introducere vor fi căutate în text la pp. 1—32 închise în parantez, și care corespund pp. 268—299 din revistă.

II.

TEXTUL

f. 2. VIAȚA ȘI TRAIUL SFINȚIEI SALE PĂRINTELUI NOSTRU
NIFON PATRIARHUL ȚARIGRADULUI CARE AU STRĂLUCIT
INTRE MULTE PATEMI ȘI ISPITE IN ȚARIGRAD
ȘI IN ȚARA MUNTENEASCĂ

5 SCRISĂ DE CHIR GAVRIIL PROTUL
ADECĂ MAI MARELE SFETAGOREI.

Blagoslovit Dumnezeu carele au dat noao a înțelege
<învățătura>¹ Sfintei Scripturi și lucrurile ce s'au făcut den
neființă în ființă, ca un dar mare a lui Dum<nezeu>, căruia
10 nimenea | nu-i poate să-i numere măriia sau mulțimea care
n'are număr; că cu cât vom mărturisi cinstea și mărirea
sfinții sale, cu atâta mai mult să înmulțește. Deci să nu
<ne> lenevim spre lucrurile cele bune, ce cu mare nevoință
să ne păzim a le umplea, care ne toclesc o luptare
15 neadormită; și să ne gătim spre ascultarea minunilor celor
prea înf<răm>sețate ale lui Dumnezeu. Că iată că nice pre
noi nu ne-au lepădat sfinția sa de părinții noștri cei d<e
f. 3 demult>, | ca să nu uităm, ce viața și minunile, cele ce au
făcut ei, ni le-au arătat cu scriptură și traiul lor l-au în-
20 frămsețat. Derecht aceia, acel dar cum era dentâiu așa și
acum nu se mai înpuținează, după cuvântul ce au grăit
Dumnezeul nostru Iisus Hristos într'acesta chip zicând: Eu
sânt cu voi până în sfârșitul veacului. Pentr'aceia nu să
schimbă nici într'aceste vremi de la ceia ce-l cearcă cu tot
25 dedinsul, ce, spre lauda lui Dumnezeu Tatălui celui ceresc,
iată și | acum și totdeauna den destul să înbogățește și să
înmulțește biserica lui Dumnezeu și să înfrumsețeze cu
prea cuvioșii și îngăduitorii săi, cum se-ar zice că să înpo-
dobește ca cu nește pietri scumpe și cu mărgăritariu, sau ca
30 co o cunună înpletită cu multe feliuri de flori mirositoare.

Căror pietri și mărgăritari și flori să închipuește și
părintelui nostru Niculae, că așa i-au fost numele sfinției
f. 4 sale dentâiu, după sfântul botez. Iară | mai apoi, deca s'au
înbrăcat în haine călugărești, fu chemat Nifon, carele s'au
35 foarte nevoit să petreacă viața cu îngăduința lui Dumnezeu;
și să umplu și asupra sfinții sale cuvântul care au zis Dum-
nezeu cătră Ieremiia prorocul: Mai nainte până nu fuseși
născut, te-au sfințit și mai nainte dă zămislărea ta, te-am

Manuil.

Marla.

Gheorghii

Manoa
Ilapen.

I'n. 33.

Mat. gl. 8
zaci. 116.

Iinol.

1. Intregire după *Archiva Istorică*, I, p. 133 și ms. Ac. R. 3488 f. 207 r.

cunoscut întru Israilteni și te-am pus întru prăznuire.

Dirept aceia iată și sfinția sa s'au pus astăzi înaintea noastră și ne chiamă spre prăznuire | pre carele l-au arătat și l-au crescut la arătare ostrovul cel lăudat carele să chiamă Apelapov, ce este tuturor vestit, dentru care multe 5 feliuri de izvoare prea înțelepte ale învățăturilor s'au vărsat și fu de mare laudă pentru sfinții părinți carii, dentr'acel ostrov, mulți s'au arătat făcători de minuni ; dentru care și acest sfânt și prea înțelept și înfrămsețat cu cuvinte sfinția sa părintele nostru Nifon s'au arătat, de a cărui viață și 10 traiu iată ni să apropie și cuvântul. Ce să socotim pre amăruntul începătura și sfârșitul, că se cade și rădăcina | și odraslele ce au crescut să le spunem și să le arătăm. f. 5

Manuil.

Maria.

Pre tatăl sfinției sale chiema-l Manuil, iar pre porecle îi zicea Harip ; iară pre mumă-sa o chiema Mariia ; oameni 15 de neam mare și de rudenie boerească, izvorând cu toată averea și lauda și cu lucruri bune în țara Dalmații. Deci încă fiind el la moșia lui slugă credincioasă în curtea lui Gheorghie domnul Dalmații și vătah de copii den casă, fu pârît și muzevirit de Manea Hlapen, care avea acest nume 20 de neamul său, și-l băgă în pușcărie și vrea se-l piarză. O jale, iată fiind om drept, fu clevetit de vrăjmași ca să piiae. Ce Dumnezeu, cel ce izbăvește toți dreptii den moarte, cum zice și Scriptura, acela au mântuit și pre acesta cu meșteșugul doamnei Irinei den țara Dalmații, că-l trimise 25 pe supt cumpăt cu cărți la un frate al ei, ce-l chiema Toma, care era voivod în ostrovul Pelipovului. Iară voivodul deca l-au văzut, îndată l-au priimit cu mare cinste | și așa s'au mântuit de moarte.

Gheorghie.

Manea
Hlapen.

1^a. 33.

Irinol.

Iar de nașterea lui așa fu : că acolo, într'acel oströv, 30 să înpreună nuntei tată-său Manuil ¹ de luo ² o jupâneasă ce o chema Mariia, de care am zis mai sus, fată de boeri mare, cu care au făcut 2 coconi și o fată ; și mult să nevoia în viața sa cu toată credința întru toate bunătățile. Și așa să pristăvi cu pace. Iar jupâneasa-i lui Mariia cu multe vărsări 35 de lacrimi și jale au rămas pentru bărbatul ei, pe cum este obiceiul firei omenești. Iar pentru coconii ce-i rămăsese, ea ³ tot să mai întorcea și să mai mângâia de acea plângere multă ; și avea multă usârdie pentru dinșii. Deci pre cel mai

1. In ms. *Manuil*

2. In ms. *luor*.

3. In ms. *ia*

mare îl deade la domn să slujască, iar pre Nicolae îl deade la un dascal să învețe carte, iar fata o opri la dânsa pentru mângâere. Deci Nicolae atâta avea dar de învățătură, cât în puțină vreme întrecu pre toți cei ce era cu dînsul la 5 învățătură și atâta era ascuțit la minte, cât toată dascăliia f. 6 filosofului o au străbătut cu înțelepciunea sa. | După aceea au nemerit la un părinte călugăr, pre carele îl chiema Ioasaf, dascal și provideț, de la care au învățat și mai bine toată învățătura; și de la dînsul au înbrăcat și haine călugărești 10 și fu chiebat Nifon. Și puținel petrecund la dînsul, să mută de la dînsul într'altă lature, ca se vază și traiul sfinților și prea cuvioșilor părinți, de la carii au adunat toate bunătățile ca și albina cea nevoitoare, care strânge toate florile cele bune care-s de treabă și de cinste lui Dumnezeu și domnilor 15 și tuturor oamenilor. Așa și într'acesta chip s'au arătat și sfinția lui cu nevointă; și spre dorința lucrurilor celor bune să împunge cu¹ același ac ca și albina, și oreunde auzia că să nevoește cineva întru lucruri bune, îndată mergea acolo pentru să vază lucruri desevărsit. Și niceodată n'au 20 greșit, nici osteneala lui nu-i era în deșert, după cum zice Pavel apostol: Cei ce pohtia aceea au și dobândit.

Că auzi de un | părinte anume Zahariia, carele lăcuia în cetatea Nartei, om sufletesc și plin de toate bunătățile, știind carte grecească și slovenească, care ver ise den Sfetagora de la 25 mănăstirea Vatopedului; veni la dînsul cu plecată smerenie și ispovedi cătră dînsul toată taina sa și-l priimi să-i fie tată sufletesc. Iar el deaca văzu firea lui cea smerită, l-au luat la sine și-l făcu călugăr desăvărsit, că mai nainte numai ci avea începătura călugării de la fericitul Ioasaf providețul, 30 cum s'au zis de acest lucru mai sus. Și nepregetând, l-au și dieconit mitropolitul cetății Nardiei, pre care l-au hirotonit fericitul și marele Nicolae patriarhul Iustinianiei cei dintâiu și² al tuturor Bulgarilor și al³ Sârbilor și al Arvaniei⁴ și al altor laturi, pre carele l-au chiebat ispravnicul cetății Li- 35 nardiei de la Țarigrad în țara Ohridului, la Iustiniania cea mare. Că într'acea vreme toate laturile și cetățile și satele f. 7 era fugite de la bisericile | Țarigradului pentru al optulea săbor, care vrură să-l facă la Florința Latiniiei cei deșerti de minte. Deci toate bisericile pravoslavnicilor să tocma de

Ps. 2.

Să rădica
Turcii.Aicea fu că-
lugăr desă-
vărsit.Isaia 26 :
Dați-vă în
laturi.8 sobor
la Florința.

1. In ms. *ca*.
2. In ms. *și-l*.
3. In ms. *și-l*.
4. In ms. *Arvaniei*.

la marea biserică a Iustinianii ¹ cei mari, care este în țara Ohridului.

Iară Zahariia și cu Nifon puțină vreme lăcuind acolo, vrură să meargă în țara Ascudonului, cărora mulți li se împreunară într-o soții; și purceseră de la Iustinianii unii pre 5 uscat, iar alții în vase pre mare și sosiră la o cetate mare pre nume Dracea, care este în țara Asculunului și acolo s'au suit în cetate Cruiei, fiind de la Dracea ca la-6 mile de loc. Și au mers la Gheorghie ispravnicul Alvaniei, căruia îi zicea Schenderbeg, și-i priimi cu mare bucurie și 10 cu dragoste, că încă mai nainte auzise el de viața lor <cea înaltă și de ajuns; și luă pre Zaharia> ² ca ³ se-i fie lui duhovnic și învățătoriu și îndreptătoriu tuturor oamenilor și tocmitoriu mântuirii tuturor; iar pre Nifon, cu blagoslovenia arhiereului cetății Cruiei, l-au preoțit acolo, că și pre acel arhiereu îl ⁴ 15 hirotonisi iar fericitul | Nicolae patriarhul.

Deci nu după multă vreme cu voia lui Dumnezeu Ps. 2. <pentru> ⁵ mulțimea păcatelor fu trimis păcătoșilor toiagul învățaturii cel de fier după cuvântul prorocului, ca pentru învățatura certării să să întoarcă iar către înțelepciune cea 20 întreagă; să rădicară Turcii de la Răsărit și cuprinseră toate laturile spre Apus tocma pân' la marea Ochianului și până la Alvania și tot ce afla, tăia, prăda și aprindea. Deci oamenii văzând spaimă ca aceia și groază, fugia cine încătro putea; unii la mare, alții preîn peșterile munților și 25 ale pământului. Iară fericiții părinți văzând lucruri ca acestea, aduseră-și aminte de cuvântul lui Pavel apostol carele zice: dați loc mâniei; așijdirea și de cuvântul Isaiei prorocul carele au zis: pașiți oamenii miei și intrați în Isaiia 26: Dați-vă în laturi. 30 cămara voastră și să vă ascundeți puțunel pân' va trece 30 mâniia lui Domnului Dumnezeu. Și au lăsat Alvania ⁶, și au venit iar la mare cetate a Ohrideanului; și intrară în | f. 8 cetate și afluă înlăuntrul cetății o mănăstire mare și vestită a Precistei și petrecea în mare mângâere. Și eși pretutindinea veste de laudă bunătăților Zaharii, că era darul lui 35 Dumnezeu cu dinsul.

Deci într'aceia vreme rămasă văduvă biserica cea mare a Ustinianii cei dentâiu, care era patriarșie, pentru pristăvirea sfinției sale părintelui Niculae patriarhul și trimise

1. In ms. *Iustiniaii*.

2. Intregire după *Arhiva Istorică*, I, p. 134 și ms. Ac. R. 3488, f. 209 v.

3. In ms. *ci*.

4. In ms. *e*.

5. Intregire după *Arhiva Istorică*, I, p. 134 și ms. Ac. R. 3488, f. 209 v.

6. In ms. *Avăniia*.

Aicea fu călugăr desăvârșit.

8 sobor la Florința.

la sfinția sa părintele Zahariia cu mari rugăciuni, ca să ia
cârma sfintei biserici. Iară sfinția sa nice într'un chip nu
vru; ci neavând ce face, pentru rugăciunea clirosului și
a năroadelor fu și fără de voe patriarhu tutoror Bulgarilor,
5 Sirbilor, Arbănașilor și altor laturi. Și șezu spre scaunul cel
nalt ca o lumânare spre sfeșnic și au păscut foarte bine
biserica cea mare a Ustiniei cei dentâiu și i-au cârmit pre
toți și i-au îndireptat cum se cade cu învățatura legii cre-
știnești ci să cuvine arhireului. Și nu fu lumină numai în-
10 tr'acia lature, ce toată lumea au luminat, pentru ale cărui
bunătăți | toți lăuda pre Tatăl cel ceresc.

După aceia nu trecu multă vreme, ce iară să în-
tâmplă înpiedecare rea și cuprinse scârbă și întristăciune
mare biserica Iustiniianiei. Că fu trimis de la Țarigrad Marco
15 Xilocarav, de Amira împăratul turcesc, să fie patriarh la
Iustiniianiia cea mare și au scos pre Zahariia patriarhul den
scaun; aceste făcu împăratul când avea dragoste foarte
mare cătră Marco. Deci Zahariia patriarhul lăsă scaunul și
merse la Țarigrad denpreună cu fiu său cel sufletesc, cu
20 Nifon, ca să-și afle vina pentru care fu scos den scaun.
O jale, că deaca au sosit la Țarigrad, nu zăbovi vreme
multă, ci să războli; întru care boală își deade sufletul în
mâinele lui Dumnezău; și-l griji fericitul Nifon ca pre un
tată sufletesc și păstoriu al său ce era și cu mare jale îl
25 îngropă luându-și blagoslovenie de la dânsul, cum se cade,
împreună cu toți câți era acolo.

Deci Nifon lăsă Țarigradul și merse la Sfetagora, că
foarte <dorea> ' sufletul lui să viețuiască într'acel sfânt loc,
ca și cerbul de izvoarele apelor, care dor cu voia lui Dum-
f. 9 nezău curând l-au dobândit. | Și au mers cătră părintele
chir Daniil protul, carele ținea cârma a toată Sfetagora, de
la care au luat blagosloveniia și au mers la mânăstirea
lui Hariton și au îmblat pre la toate peștirile și chiliile și
pre la toate schiturile cele mari și cele mici, care sânt
35 înprejurul Cariei și au cerșut rugăciune și blagoslovenie de
la toți părinții cei sufletești și s'au îndulcit de învățăturile
lor și au învățat de la dinșii sfat bun. Și au mers în peșteră
la Crit și acolo au aflat niște călugări nevoindu-se cu fapte
bune și cu multă răbdare postind și ajunând, carii să
40 hrănia numai den lucrul mâinilor sale, și să lipi de dinșii
și Nifon, hrănindu-să și el den meșteșugul scrisorii, că scria

Corint. 4,
zaci. 176.

Marco pa-
triarhul fu
pus, iar Za-
hariia cerca
dreptatea sa.

Fu pus sfi-
tul arhiere
la Solon.

Ps. 41.

Merse la
Sfetagora.

La peșteră
la Crit.

foarte bine și frumos ; și așa petrecu acolo cu dinșii multă vreme. Și de acolo fu chemat la mare lavră a sfântului Atanasie dăscălecătoriul sfântului munte al Atonului și petrecu acolo mai bine de un an. Deci de acolo au mers la mănăstirea Dionisatul pentru învățatura smerenii ; | la care mănăstire cu mare bucurie l-au priimit și să plecă cu totul obiceiului și tocmelii mănăstirei și s'au făcut de cât toți mai mic și toată poslușaniia cu dragoste o umplea, cât eși în toate laturile lauda bunătăților lui.

Deci să întâmplă de rămase într'aceia vreme biserica cea mare a Solonului văduvă de arhieriu și cercară cetățenii, denpreună cu clirosul bisericii, pretutindinile să aflu undeva om ca acela, care să poată fi harnic unui lucru ca acesta și de învățatura bisericii și al cetății. Iară Dumnezeu cel ce au zis ca să streluciască lumina de'ntunerec și lucrurile cele de taină la aeve se să descopere, acela nu vru mai mult să fie ascunsă cetatea, care sta în vârful muntelui, ce au arătat bunătățile lui aeve ; și măcar ce să îndoia a priimi cistia arhieriei,¹ pentru frica greotății și lauda cea deșartă a aceștii lumii, luo și fără de voe cârma arhieriei.² Și numai de cât s'au aprins cu ravna cea bună spre învățatură și | spre îndireptarea cea bună a bisericii, învățind pre toți ca se fie tocmelele sfinților Apostoli și a sfinților Părinți și să să ferească de nedirepțăți și să se nevoiască în ascultarea sfintei și dumnezeestii Liturghii, întru care aduc preoții pentru oameni jertvă necruntă și cinstită lui Dumnezeu împreună cu toți sfinții, rugându-să să vă împreuneze lui Hristos. Așjidirea zicea : milostenie să nu să lipsască de la voi, ce depururea să aveți cătră săraci și cătră văduve și cătră năpăstuiți și cătră cei neputernici, cătră striini și cătră cei den temniță, cătră flămânzi și cătră cei goli și tuturor celor lipsiți să le dați den destul și neoprit, pentru ca și voi pre cest pământ să dobândiți însutit mai mult ; iară întru împărăția ceriului viața cea de veci, după cum au zis Domnul nostru Iisus Hristos ; și să vă feriți de toate spurcăciunile și hicleșugurile, ca să fie cu voi toată sfințirea. Așa totdeauna avea învățatură fără de lene, până când și spre mai mare scaun și cinste vru Dumnezeu să-l nalțe. Că deaca puseră pre sfinția sa arhieriu la Solon, nu trecu vreme multă ci să pristăvi fecericitul Simeoan patriiarhul Țarigradului.

Corint. 4,
zaci. 176.

Marco patriarhul fu pus, iar Zahariia cerca dreptatea sa.

Fu pus sfântul arhieriu la Solon.

Ps. 41.

Merse la Sfetagora.

la peșteră a Crit.

1. In ms. *arhieriei*.

2. In ms. *arhireii*.

Deci se adunară toți arhieriei den iparhiia patriiarhului
 ca să aleagă om de cinste spre acea treabă, să înderepteze
 biserica lui Dumnezeu și alesără pre fericitul Nifon, însă
 nu oamenii, ce judecata lui Dumnezeu; și i să închinară
 5 toate năroadele și mulțămia lui Dumnezeu pentru dinsul.
 Iară arhieriei umplând toate lucrurile asupra sfinții sale,
 hirotonitu-l-au cu cinste ce i se cădea și l-au pus în scaunul
 patrierșesc și i să închinară toți ca unui stăpân, și loud
 blagoslovenie de la dânsul, să dusără carii pre la lăcașurile
 10 lor cu mare bucurie și veselie. Iară sfințiia sa deca au
 luoat cârma mumei bisericilor, numai de cât chiemă pre
 toți, ca cu o trâmbiță, cătră lauda lui Dumnezeu și cătră
 folosul a tot lucru cel bun : ca se ferească credința cea bună
 f. 11 și să fie întreagă și aleasă de plevele | și de neghina ere-
 15 ticilor, de la carii s'au depărtat toată sfințirea, că n'au vrut
 să fie învățătura Apostolilor și a Sfinților Părinți, ce s'au
 închipuit cu totul Ovreilor, carii n'au vrut să fie prorociile
 sfinților proroci și ale sfinților patriiarși. Pentru care lucru
 s'au și împuținat de la dinșii toate minunile și toate jertvele,
 20 că s'au lepădat de Dumnezeu ; pentru aceia le-au venit
 asupra toată mâniia. Că cum este credința fără de fapte
 moarte, așa și faptele fără de credință sânt moarte. De aceasta
 nevoindu-se în toată vremea pre mulți au îndereptat¹ cu în-
 vățătura pre calea dreptății. Și fu tuturor cine cum îl vrea,
 25 ca să câștige și să dobândească pre toți, după cuvântul
 lui Pavel apostol.

Iară diavolul, cel ce nu iubește binele, văzind atâta
 îndireptare păcătoșilor, carii scăpa den meșteșugurile și ficle-
 șugului său, nu putu răbda rana și slăbiciunea cu care să
 30 junghe ca cu o țapă ascuțită, puse-și înprotiva sfinții sale
 și află omeni pre voia sa și-i îndemnă asupra sfinții sale
 și au înpletit pizme hiclene | și cu pâri² atâtea de multe,
 cât l-au scos den scaunul patrierșesc. O, pizma diavolului,
 iată de ce lumină întunecă biserica lui Dumnezeu Atot-
 35 țiitoriul. Iară sfințiia sa eșind den scaun, lăuda numele
 Domnului ceresc pentru toate lucrurile câte i se întâmplase
 și merse la Sozopulul³ Elispondului, carele era aproape
 de mare. Și acolo era și o mânăstire a sfântului Ioan Predtece
 și să priimi la mânăstire de petrecu împreună cu călugării

Fu sfântul
 patriarh Ța-
 rigrad.

Fu sfântul
 Chlomat ia
 scaun.

Fu sfântul
 scos a do-
 scaun den
 scaun.

Fu sfântul
 pârât și scos
 den patrier-
 șie dentâi.

Cerșu Rac
 Vodă pre
 sfânt la
 părăție.

1. In ms. *înderptat*.

2. In ms. ПЪРЬ.

3. In ms. *Sozopului*.

viață mai predesupra firei¹ omenești, pentru care fu vestit și lăudat în toate laturile, atâta cât venia toți de pretutindinile la sfinția sa, de lua învățătură de folosul sufletelor sale, că tuturor le tocma mântuirea cea sufletească și mergea toți pre la casele lor îndereptați și cu mare bucurie lăudând pre Dumnezeu și pre sfântul Nifon. Pentru care lucru, cu ajutoriul lui Dumnezeu, iar fu chemat la scaunul sfinției sale cu mare cinste de tot nărodul. Deci iar străluci luminat soarele cel neapus și încălzia pe toți cu veselia învățăturii sfinții sale. După aceasta nu trecu vreme multă, ce iară nu putu răbda vrăjmașul diavolul să vază lumina sfântului. Și au îndemnat oamenii de au mers de l-au pârît la Amira împăratul turcesc și-l trimise la pază în cetatea Odriului. Și acolo s'au sălășluit la o biserică a sfântului Apostol și mai dentâiu mucenic Stefan arhiediacon. Deci nici acolo n'au schimbat luptarea și podvigul său în care era deprins, adecă cu ajunul și cu ruga și cu alte fapte bune, ce încă mai vârtos să nevoia să umple toată tocmeala sa, întru care fusese deprins. Pentru care lucru cu îndrăznire vom putea zice, că eși vestea bunătăților sale preste tot pământul, cât să auzi și în Țara Rumânească.

Și înțelese și domnul² Radul Voivodul carele și <se> duse³ și-l văzu cu ochii săi și-l pricepu bărbat desevarșit și la chip și în cuvinte și în fapte și să miră mult de bărbăția minții lui și rugă pre sfântul ca se vie în țara lui, că-l pohtește țara foarte tare. Iară sfântul zise: Doamne, măriia ta, vezi însuși goana și paza ce o am eu de la vrăjmașii cei adevărați ai lui Dumnezeu; dară eu cum voiu putea veni în țara ta? Iară domnul zise: nu purta grija aceasta, ce o lasă să fie asupra mea. Sfântul patriarh zise: cum știi, fă. Și îndată trimise Radul Vodă la împărăție de cerșu pre cest păstor mare și nu i se înfrâmse voia, ce se împlu, că i-l deade împăratul. Și trimise de grabă de aduse sfântul în țara sa și-i deade toate pre mână, zicându-i: eu să domnesc, iară tu să ne îndereptezi și să ne înveți legea lui Dumnezeu și să fii tată și păstoriu mie și tuturor oamenilor și solitoriu la Dumnezeu. Iară sfântul află turma neplecată și neascultătoare și biserica izvrătită și cu obiciaiure rele

1. In ms. *fierei*

2. In ms. *dumnul*.

3. In ms. *și aduse*. Pentru emendarea textului, v. Diaconul Nic. M. Popescu, *Nifon II, patriarhul Constantinopolului*. Extras din Analele Acad. Rom. 36 (1914), p. 51 (781).

sfântul
patriarh Ța-
grad.

Fu sfântul
chemat iar la
scaun.

Fu sfântul
scos a doa
ora den
scaun.

sfântul
rât și scos
n patrier-
dentâi.

Cerșu Radu
Vodă pre
sfânt la în-
părăție.

și nesocotite. Și chiemă pre toți egumenii de la toate mănăstirile țării Ungrovlahii și tot clirosul bisericii și făcu săbor mare de împreună cu domnul și cu toți boerii, cu
 f. 13 preoții și | cu mirenii și slobozi izvoare de învățatură limpede
 5 și necurmat. Și le spunea den Sfânta Scriptură și-i învăța pre toți și-i adăpa cu apa milei credinței cei adevărate. Grăia-le den pravilă și de lege, de tocmirea bisericii și de dumnezeștile slujbe, de domnie și de boerie, de mănăstiri și de biserici și de alte rânduri de ce trebuia. Și tocmi toate
 10 obiciaiurile pre pravilă și pre așăzământul sfinților Apostoli. Decii hirotoni și 2 episcupi și le deade și eparhie hotărîtă, care cât va birui; și-i învăță cum vor purta grijă și cum vor paște oile cele cuvântătoare carele sânt date-și în seamă, ca se se înderepteze toată țara de la arhieriei.

Hirotoni 2
episcupi.

15 Iară domnului zise: Ție, doamne, să cade să îndereptezi pre cei strâmbi cu judecată tare și înfricoșată și dreaptă, după cuvântul lui Dumnezeu carele au zis cătră Moisie îngăduitoriul său și cătră toți feciorii lui Israil, grăind: iată v'am dat legea mea și judecata și îndereptarea în mâinile voa-
 20 stre. Ce să nu fățarești | nici a mic nici a mare, nici a văduvă nici a venitic, nici pre cel sărac să nu-l miluești cu judecata, nice de cel bogat să te rușinezi și să-i fățarești, că judecata este a lui Dumnezeu; iară în sfânta Evanghelie zice: nu judecareți în fățarie, ce judecați pre di-
 25 reptate. Și iar au mai zis Dumnezeu Israiltenilor: de veți păzi legea mea și veți umbla după poruncile mele și le veți face, da-vă-voiu ploae în vremea ei și pământul va da roada sa și pomii poamele lor și vă vor rămânea rămășiță
 30 den presosala grâului și a vinului și vă va prisosi vin încă și până în vremea arăturii. Și pâinea o veți mânca cu sațiu și veți lăcui în țara voastră cu biruință și cu tărie mare; și voiu da pace într'insa și oști nu vor trece pre ea. Și veți birui pe toți vrăjmașii voștri și vor cădea în-
 35 naintea voastră și vor birui 5 de ai voștri pe 100 de vrăjmași, iar 100 pre 1000. Și voiu căuta spre voi cu milă și vă voiu blagoslovi și vă voiu înmulți și voiu pune legea mea pre voi și eu vă voiu fi vooaă Dumnezeu, iară
 f. 14 voi veți fi mie omenii | miei. Iăr de nu veți asculta, nici veți face poruncile mele, nice vă veți pleca, pune-voiu
 40 pre voi¹ secetă și lipsă și sămănăturile voastre le veți sămăna în zadar și osteneala voastră o vor mânca vrăjmașii

Levit. gl. 26.

Goni Rad
Vodă pre
sfânt den
țară.

1. In ms. *voiu*, sigur scăpare de condeiu, influențată de *voiu* anterior.

voștri. Și voi¹ întoarce fața mea despre voi² și veți cădea voi înaintea vrăjmașilor voștri și le veți fi robi și vă vor stăpâni vrăjmașii voștri și veți peri nefiind goniți de nimea. Și voi face de vă va fi ceriul ca de fier și pământul ca de aramă și toată vârtutea voastră să va pune în zadar și pământul nu va da roada sa, nici pomii nu vor face poame. Și voi trimite asupra voastră fiară sălbatică de pre pământ de vă vor mânca și vor înpuțina și pre voi și dobitoacele voastre. Și veți peri de sabia tuturor limbilor, care vor veni asupra voastră și va fi țara voastră pustie și curțile voastre pustii. Și deca vă veți dezlupi de mine și eu mă voi dezlupi și mă voi depărta de voi; așa grăește Domnul Sfântul | Israil. Acestea și alte multe ca acestea învățături îi învăța den Sfânta Scriptură. Și încă mai zicea: beția și curvia cu totul să să lepede de la voi și să să dezlădăcineze; că au zis apostol: nunta este curată și pat nespurcat; iară curvarilor și precurvarilor va judeca Dumnezeu. Pentru curvie să înneacă lumea cea dentâiu, iar mai apoi și Sodomul cu orașe să prăpădi și arse cu foc și piatră pucioasă pentru sodomia, adecă căci curvia cu parte bărbătească: că acolo să arată capul spurcăciunii cei mai mari. Deci fraților fugiți de curvie și de toată necurăția, cum zice Pavel, și umblați după curăție, ca să vedeți pre Dumnezeu. Acestea zic voao să le păziți deca vă³ este voia să moștenați în-părăția cea cerească.

25

Iară pizmașul diavolul văzând învățături folositoare de suflet ca acestea, nu putu răbda, ce fece multe meșteșugure și hicleșugure ca să gonească pre fericitul Nifon den țara Panoniei; cum și făcu în chip | ca acesta. O, vai și amar, că-i zise domnul Radul Vodă denpreună cu boerii: pase și eși den țara noastră, că viața și traiul și învățăturile tale noi nu le putem răbda, că strici obiceiurile noastre. Iară sfântul Nifon deca auzi așa nește cuvinte nebune și turbate ca acestea⁴, să miră și zise: nu așa, doamne, nu așa. Ce te îndireptează după legea lui Dumnezeu și pre tine și pre boeri, ca nu cumva să porniți și să aduceți mâniia lui Dumnezeu asupra voastră și în țara voastră; că văz că fără legile voastre curând va să se sloboză pre voi. Iară mie nimic nu-mi este de acestea ce-mi ziceți voi, că puterea și tăria mea este legea, ce fără de rușine și fără fățarie grăesc înaintea mării tale și

1. In ms. *voi*. 2. In ms. *voiu*. 3. In ms. *vo*. 4. In ms. *avastea*.

Hirotoni 2
episcupi.

evit. gl. 26.

Goni Radu
Vodă pre
sfânt den
țară.

f. 15

30

35

40

- boerilor tuturor. Că pre suru-ta, care o ai măritat după Bogdan fără lege, având el muere cu lege și o au lăsat fără de nice o vină și au luat pre soru-ta, el este curvariu și soru-ta ca o preacurvă. Ce-i desparți și dă bărbatului muerea sa și potolește | mâniia lui Dumnezeu mai nainte până nu se pornește pre voi. Iară aceste cuvinte foarte ațâțară și mâniară inima domnului și îndată goni pre sfântul denaintea sa și porunci să nu-l mai bage niminea în samă, nice să-l socotească, nici să-l cinstească.
- 10 Iară dumnezeescul Nifon nimic nu băgă seamă, nici grija de aceia ; ce-și punea nădejdea spre Dumnezeu, după cum zice prorocul: nu vă nădăjduireți spre domni, nici pre fii omenești. Dumnezeu trimisă corbul de hrănia pre Ilie proroc, așijdirea păzi cu bucate pre Daniil proroc cu Avacum, în chip ca acesta păzi și pre acesta. Că un cocon de boeri, ce-l chiema Neagoie, care era mai mare peste vânători, și așa făcu Dumnezeu den cele amară dulci și den cele pizmașă cu prietnicii, că aducea bucate de hrana sfântului și a eve și într'ascuns cu îndemnarea lui Dumnezeu, fără nice o temere.
- 20 Iar fericitul Nifon îl întăria cu învățăturile sale, ca se crească și să se înalță în toate faptele cele bune și să se rădice în noroc bun și să fie plăcut înaintea lui Dumnezeu și a omenilor, cum mai apoi, cu rugăciunea | sfinții sale, să umplură amândoaă. Iar Radul Vodă tot ținia pizmă neschimbat pre sfântul și nu putea folosi nimic nici cu frică, nici cu alte amăgele, până iar să plecă el sfântului cu smerenie și-l chiemă în taină și-i zise aceste cuvinte amăgitoare, grăindu-i așa: Părinte, iartă-ne sfinția ta și aibi și sfinția ta ertăciune de la noi; și să-ți dăm avuție câtă-ți va trebui și să n'aibi părere rea nici pre mine, nici pre boeri. Și pentru însurarea lui Bogdan încă nu te mesteca, că el au luoat blagoslovenie de la alți sfinții arhieriei; iar tu pasă cu pace oreunde vei vrea și roagă pre Dumnezeu pentru mine; și unde vei lăcui, eu tot voiu purta grijă pentru hrana ta și ce-ți va trebui, tot îți voiu trimite. Atuncea răspunse sfântul cu îndrăzneală și ca unui om prost îi zise: Radule, Radule, tu și prietini tăi cu multe rugăciuni m'ați adus în țara voastră și m'ați pus să vă învăț legea lui Dumnezeu. Deci, de v'am învățat ceva rău și fără de lege, spuneți voi și mărturisiți fărădelegile mele; iar de faceți voi fără de lege, cum și la arătare și a eve vă vedeți și

Mustrearea
sfântului
pre Radu
Vodă căci
au măritat
pre soru-
după Bogdan

Ort den țară
sfântul și
la
Mecagora.

Ps. 145.

3 Tarst. gl. 17.

Daniil, gl. 14.

Hrănia Nea-
goe pre
sfântul.

Murtră pos-
sfântului
de
și de
avuncă.

Morse sfân-
ful la Deoni-
it.

Tru camjéne
c'arw.

vă arată faptele voastre, că ce mă goniți fără de dreptate den țara voastră? | Căce v'am spus adevărul? Ce eu însă mă voi duce după cuvântul vostru, iar voi rămâneți în păcatul vostru. Și pre mine iar veți să mă căutați în vreme care nu mă veți afla, ce veți să muriți în păcatul 5 vostru și nu va să fie cine să vă ajute într'acea vreme.

Și deaca zise așa, eși den țară și veni la locul care-i porunci Dumnezeu, cum și lui Avraam acela în Eliu. Iar acesta iar trecu pren Machidonie și pren Tuteliia și merse în sfântul munte, carele să chiiamă Aton, ca se se petreacă 10 acolo în locul carele este făgăduit călugărilor. Și cum merse acolo, îndată să prinse de lăcaș în sfânta și marea mănăstire a Vatopedului; și cei ce doria, câștigară și dobândiră pre cela ce-l jăluia și să bucurară și mulțamiră lui Dumnezeu pentru acest lucru. Și deca auziră, mergea toți dentr'acel 15 sfânt munte cu userdie, ca la un izvor curător de viață, de la care toți își meștia băutura de veselie trupească și sufletească. Și lăcui sfântul într'acea mănăstire mai mult de 1 an; și într'atâta vreme lăcui sfântul acolo, pre 2 den frați, carii mersese cu densul, trimise-i | către Dumnezeu; f. 17 iar pre al treilea lăsă-l să meargă în cetatea Solonului și-l întări cu rugăciunile sale ca să se sfințească cu sfârșitul mucenicilor; carele și dobândi și pătîmind multe munci să sfârși pentru legea și dobândi cunună în trei viță: cu postul, cu ascultarea și cu munca. Iar mult pătimașul seu trup, 25 al lui Macarie, că așa chiema pre acel mucenic, și fu îngropat în Solon, iar sufletul dăntuește acum cu îngerii în cer.

Decii dumnezeescul Nifon pricepu că va să fie aproape și petrecaniia sa și se bucură sufletește și să veseli; și luc cu sine poslușnicul cari-i rămăsese, pre loasaf, și trecu muntele 30 ceea parte și merse la mănăstirea Dionisatului și să prinse de lăcaș acolo, că și mai nainte acolo lăcuise; și Dumnezeu încă vru să-și săvârșască sfântul viața acolo. Iată cât petrecu acolo în toate era tocma cu alți frați și cu mâncarea și cu postul și cu osteneala și fără de preget, atâta cât le era 35 altor frați rușine de smerenie și de nevoie a lui. Că era tuturor chip de învățatură și de muștrare | și să nevoia spre toate poslușaniile și tuturor fraților la toate slujbele le ajuta: la moară mergea de măcina și la magherniță ajuta și la magupie așijdirea și la alte poslușanii la toate, atâta cât 40 striga ostenințele lui, cum și eu l-am văzut făcând lucruri

ul

Mustarerea
sfântului
pre Radu
Vodă căci
au măritat
pre soru-
după Bogdan

don țară
sfântul și
la
lăcaș.

Ps. 145.

3 Tarst. gl. 17.

Daniil, gl. 14

Hrănia Nea
goe pre
sfântul.

Multră pos-
lăcui sfân-
tului de
parte și de
muncă.

Morse sfân-
tul la Deoni-
at.

toți călugării
cărui.

ca acestea. Și ce aș putea spune smereniia sa cea multă și ostenințele lui! Că nu spun numai frații carii sânt lăcuitori într'acea mănăstire, ce și alții dentr'alte mănăstiri denprejur toți spun și mărturisesc, că era nevoitor spre slujbe și spre 5 ispovedanii și spre pocăință și spre curăție; și pre alții pre toți îi certa și-i învăța zicând: amar, fraților și părinților, celuia ce-l va afla moarta nepocăit, că în iad nu este pocăință. Și pre mulți i-au scos tocma den gura diivolului; și pre mulți den păgâni, Turci, Armeni, papiștași și de alte 10 erese au întors de i-au botezat și i-au uns cu sfântul mir; și i-au adus în credința cea adevărată a pravoslaviei mai mult de 4000 de suflete. Iar pre câți mișei au miluit și f. 18 săraci și câți au scos den robie, zic, că aceia n'au număr; așa era de milostiv și bun tuturor și dumnezeesc drept.

15 Și Dumnezeu proslăvi pre cel ce-l proslăvia și-l chiamă la sine. Iară sfântul cunoscund cu adevărat trecerea sa dentr'această lume, i să bucură sufletul foarte și îndată chiamă toți frații și le spuse de vremea petrecanii sale și cum îl chiamă Hristos la împărăția ceriului cea gătită; și-i blagoslovi 20 cum este obiceiul și să ertă cu toți și arată cătră toți dragostea, iar nu pizmă. Și câți făcuse lui rău și năcaz și câți era blestămați, pre toți îi ertă și-i dezlegă ca un ucenic adevărat al lui Hristos, cu al cărui trup și singe să și priceștui. Și așa își dede sufletul în mâinile sale și l<u>o' lu-

25 mina luminilor cerești în care este Hristos. Și ce era den pământ, pământului lăsă. Și cu multe cântări, de la toți călugării den toate mănăstirile muntelui Atonului, să îngropă trupul lui cu mare cinste în luna lui Avgust, în 12 zile, când era cursul anilor de la zidirea lumiei 7016. Și apuse zarea denaintea | atot 30 ochiul și rămasă între toți frații plângere și tânguială fără de mângâere și nu era nici unul dentr'înșii carii să nu fie vărsat lacrimi pentru lipsirea părintelui și învățătorului celui bun a toată lumea.

Iar Iosaf, poslușnicul lui Nifon iubitoriului de Dum- 35 nezeu, lăsă toată jalea și întristarea, nevoindu-se să umple porunca părintelui său și merse numai de cât în Țarigrad și tocmi toate poruncile sfântului foarte bine și pătimi acolo multe munci pentru legea. Iar apoi îl și arse în foc Turcii și să învrednici și el cetei mucenicilor. Că și de aceasta încă 40 mărturisise sfântul Nifon mai nainte ca și de Țara Muntenască, când zise cătră eghemonul Radu, grăind așa: văz, zice, pogorîndu-se pre voi și pre țara voastră pentru

Au botezat
păgânii și au
întors iritici,

Muri Radu
Vodă.

Mănăstirea
den Deal.

Să pristăvi
sfântul.

Mat. gl. 12
zaci. 46.

Зрѣн и течѣніа
лѣтъ егда
престави се.

Pusără pre
Mihnea
domn.

Să pristăvi și
poslușnicul
sfântului
cel de apoi.

netocmirea bisericii și pentru mulțimea fărădelegilor voastre mâniia lui Dumnezeu.

Decii deca eși fericitul Nifon den țara Panonii, nu trecu vreme multă ce căzu eghimonul Radul într'o boală groznică și | cumplită și alte răutăți multe îl încungiurără. *f. 19* Și nu se mai ușura nevoile, ce de ce mergea, de aceia i să mai îngreuia grijile. Și să scorniră în țară răutăți și gâlcevi și bisericii netocmire și să sfârși Radul Vodă întru în niște tâmplări rele ca acestea. Iar mai nainte de petrecaniia sa el căuta pre sfânt, cum zisese el, și nu-l afla, ce era su- *10* fletul lui plin de frică și de cutremur. Și atuncea pricepură toți că se umplu cuvintele sfântului, care zisese mai nainte de Radul Vodă și de Țara Muntenească. Iară trupul Radului Vodă îl îngropară în mormântul, care-l făcuse în tinda bi- *15* sericii în mănăstirea den Deal, unde este hramul Sfântului Nicolae făcătoriu de minuni, care o zidise den temelie în domniia sa tot de piatră cioplită și stâlpii ușilor și ferestrele tot de marmură, cum să vede și acum biserică frumoasă și minunată; iar a o zugrăvi el n'au apucat, ce apoi s'au zugrăvit cu porunca lui Neagoe Vodă cu văpsele¹ și cu aur. *20*

Decii după moartea lui boerii nu se putea voi pre cine vor pune domn. Că unii zicea: să fie cesta; iar alții: ba cela; și era gâlceavă și ceartă între dinșii, | după cuvântul *12* Evangheliei ce zice: când se va împărți casa adânsia-și, atuncea să va pustii. Și așa fiind ei împărichiați, rădicară *25* caznă asupra lor pentru păcatele lor, cum zisese sfântul Nifon, și puseră domn în scaunul² țării pre Mihnea feciorul Dracei armașul. Și cum apucă domniia, îndată să dezbracă lupul de pielea oei și-și astupă urechile ca aspida și ca vasiliscul, iar arcul și-l încordă și găti săgeți de săgeta și *30* sabiia și-o fulgera și mâna și-o întăria spre rane. Și prinse pre toți boerii cei mari și aleși și-i munci cu multe munci și cumplete și le lua toată avuția și se culca cu jupânesele³ lor și cu fetele⁴ lor înaintea ochilor lor. Decii unora le-au tăiat nasurile și buzele, pre alții i-au spânzurat și pre alții *35* i-au înecat; iar el să înbogătea și creștea ca chedrul pân la ceriu și-și împlea toată voia sa.

Iară pre un neam carele era mai ales și mai temătoriu de Dumnezeu, căruia era numele de moșie Banovții, adecă

1. In ms. ВКПШЕЛЕ

2. In ms. scaul.

3. In ms. jupânese.

4. In ms. fete.

Au botezat
păgânii și nu
întors iritici.

Muri Radu
Vodă.

Mănăstirea
den Deal.

Să pristăvi
sfântul.

Mat. gl. 12
Luci. 46.

Зрѣн и течѣніа
лѣтъ егда
престависа.

Pusără pre
Mihnea
domn.

Să pristăvi și
poslușnicul
sfântului
cel de apoi.

Băsărăbeștii, el cu multe amăgele și șutele și cu grele jurămân-
 turi să lega cu boerii carii era de acel neam, că nu-i va
 f. 20 omori, nici nu le va face nice o nevoe; și | făcu și
 cărți de jurământ și de afurisanie. Iară el în toate zilele
 5 săpa groapa și cugeta cum va putea face să-i piarză și
 neamul lor, ca se nu se mai pomenească în țara Pano-
 niei. Iar rugăciunea sfântului Nifon nu-l slobozia nici nu-l
 lăsa se le facă nici un rău, ce toate meșteșugurile cele hi-
 clene ale lui ca nește păiajeni să strica. Iar el fiind în-
 10 demnat tot de răutate firei sale, chiemă pre Stoican sveat-
 nicul lui cel mai mare și întră numai cu dinsul în pimnița
 domnească și scoasă pre pimniceri afară, iar cu voia lui
 Dumnezeu rămasă un copil, care era și el de acel neam
 spre care făcuse sfat să-l piarză. Și deaca văzu pre nedi-
 15 reptul domn că întră în pimniță, el să umplu de frică și
 de groază și neavând unde fugi, întră într'o bute sacă de
 se ascunse, că așa tocmi Dumnezeu. Și cum întră în pimniță
 domnul cu Stoican, începură a să sfătui: cum și în ce chip
 vor face să piarză pre acel neam, cugetând că în pimniță
 20 nu este nimeni să-i auză. Decii deca obârșiră sfatul, chiemă
 pimnicerii și le zise se le dea să bea vin, de unde va fi
 mai bun; și deca băură, eși domnul | și Stoican den pimniță
 veseli, gândind că n'au auzit nimeni sfatul lor cel hiclian.
 Decii după dinșii eși și copilul furiș și nu spuse nimănu
 25 nimic, ce-și căuta treaba și slujba lui, pân' află vreme și
 prilej de spuse părinților lui și neamului său celui mai mare
 toate lucrurile și hicleșugurile călcătoriului de jurământ domn.
 Decii deca auziră așa, și cunoscură că sânt adevă-
 rate cuvintele lui, ei să adunară de se sfătuiră și luară avu-
 30 ție și oameni cât putură și trecură Dunărea de ceia parte.
 Și scăpară toți de cursa Mihnei Vodă călcătoriul de jură-
 mânt, că era Dumnezeu cu dinșii și rugăciunile sfântului
 Nifon patriarhul, și nu putea nimenilea să se potrivească lor,
 ca și lui Moisi marele proroc. Iar zvăpăiatul domn diaca
 35 auzi de pribegia lor, de părere rea i se schimbă firea și
 bucuria i să întoarse în tristăciune și-și arătă mâniia și
 urgia ce avea spre dinșii. Și atâta nimic nu putea să le strice
 nimic, ce în pizmă le-au ars curțile și casele le-au răsepit.
 Iar câți au aflat de acel neam rămași, pre toți i-au muncit
 f. 21 cu multe munci; pre unii | i-au și omorît și mânăstirea lor,
 care a' făcut ei pre râul Bistriții, din temelie o'u răsipit și

Merse Mih-
 nea Vodă în
 pimnița
 domnească
 de făcu sfat
 cu Stoican.

Puse împăra-
 tul pe Vlad
 Vodă domn.

Jură Vlad
 Vodă den-
 preună cu
 boerii.

Băsărăbeștii
 trecură Du-
 nărea.

Sparse Mih-
 nea Vodă
 Bistrița.

biserica Sfinților Apostoli, care o zidise Neagoe, socotitoriul lui sveatâi Nifon, să fie de îngroparea morților, iară o au sfârâmat; încă și pomii i-au tăiat și i-au dezrădăcinat. Și rădică mare goană asupra acelu neam blagoslovit. Iară preoților de pren satele lor, tuturor le-au tăiat nasurile spre 5 badjocura bisericii. Și să ispitia și să sfătua să arză toți egumenii de pre la toate mănăstirile și alte răutăți multe vrea să facă. Ce Dumnezeu, cel văzătoriu de inimi și de cugete, nu vru să lase să cază dreptii în mâinile muncitorilor, ce-i mântui de moartea cea cumplită. 10

Decii acei boeri drepti pre carii-i ferise Dumnezeu den mâinile muncitoriului, de carii să zise mai sus, merseră la împărăție și spuseră împăratului toate răutățile Mihnei Vodă. Iară împăratul deca auzi așa și înțelese că sânt cuvintele lor adevărate, făcu sfat cu dinșii denpreună, socotind în ce chip vor putea face ca se gonească pre Mihnea Vodă den scaunul țării Panoniei. Și le puse domn | pre Vladul, fratele Radului Vodă care fusese domn înaintea Mihnei Vodă, de care s'au spus mai sus, că ei îl cerșură pre acela de la împăratul. Decii zise împăratul cătră dinșii: 20 iată, eu vă dau pre dânsul în mâinile voastre și pre voi în mâinile lui, iar pre Dumnezeu în mijlocul vostru. Deci de veți face voi lui vr'un hicleșug, sau de va face el voaoă, Dumnezeu să vă piarză de pre fața pământului, cu tot neamul vostru. Iară ei zisără toți: amin. Și jurară jurământ 25 Vladul Vodă denpreună cu boerii înaintea pașii Dunării. Și le deade împăratul oste mare și purceaseră. Și deaca sosiră la Dunăre, iară făcuse jurământ înaintea lui Mehemet pașa al Dunării. Și zise neamul Băsărăbeștilor: așa, de vom umbla noi cu hicleșug și de nu vom sluji domnu- 30 lui nostru Vladului Vodă în dreptate, să piarză neamul și numele nostru dentr'această țară în veci; și ziseră toți: amin. Așjidirea și Vladul Vodă zise cătră Mehemet pașa: de voiu face eu vreun rău acestui neam sau vr'un hicleșug, sabiia ta să tae capul | meu cu mare rușine și să f. 22 pierzi neamul meu dentr'această țară; și iară ziseră toți: amin.

Și așa trecură Dunărea cu toată ostea, și deaca trecură, împărțiră oastea în 3 pâcuri și un pâlc luo Neagoe, nădăjduindu-se spre ruga sfântului Nifon părintelui seu. Iar 40 Mircea, feciorul Mihnei Vodă, deca înțelese așa, merse pre

Merse Mihnea Vodă în dimnița omnească le făcu sfat cu Stoican.

Puse împăratul pe Vlad Vodă domn.

Jură Vlad Vodă denpreună cu boerii.

Băsărăbeștii trecură Dunărea.

Merse Mihnea Vodă Bistrița.

supt cumpăt la mânăstirea Cotmeanei, care să chiamă o-
 spățul cel de sara, adecă metohul Cozii, și de năprasnă să
 făcu gâlceavă mare de oastea lui Neagoe. Și auzind acestea
 feciorul Mihnei Vodă, degrab numai ci au scăpat cu un
 5 fecior al lui Stoican, de care s'au zis mai sus, pre o fe-
 reastră noaptea desculți, deșcinși și fără işlice. Iar Neagoe
 îi tăe oastea; iară pre câți nu tăe, pre toți îi prinsă vii;
 numai ce scăpă feciorul muncitoriului Mihnei și al lui Stoi-
 can desculți și dășcinși, cum s'au zis mai sus, iar armele
 10 le-au luat. Și împacă mânăstirea și călugării de frică ce
 i avea. Iară feciorul Mihnei Vodă au mers | la tată-seu și
 i-au spus toate cu multă frică. Iară el deca auzi așa, să
 spăre, și zise cătră ei: cine au făcut voao aceasta? Ei ziseră:
 Neagoe vătahul de vânători. Aceasta auzind Mihnea Vodă,
 15 să umplu de frică și zise: de vreme ce făcu puiul leului
 așa, dară când va veni leul cel mare, ce va face? Și aciaș
 să sculă den scaun și fugi în țara ungurească și acolo să
 dășteptă dentr'acea frică. Iar alții să răsipiră prin toată Țara
 Muntenească și nu era nimeni se le ajute, că așa ajuta
 20 rugăciunea fericitului Nifon și mâniia ceia ce au prorocit
 sfinția sa s'au umplut.

Decii au șezut Vlad Vodă în scaun și veni toată țara
 de i se închină și-i aduseră daruri multe și se întoarsără
 iarăcine pre la case-și cu mare bucurie. Iară Vlad Vodă
 25 cu ajutoriul lui Dumnezeu creștea întru mai mare bucurie
 și în bunătăți și în cinste, până cât au ținut sfatul acelui
 neam drept. Iară Mihnea Vodă au căzut în eresul hulei
 Duhului Sfânt. Că iată, cum e tot ținutul Apusului de pu-
 drezeaste | cu marele Rim în eresele sale și cum au perit
 f. 23 30 al doilea Iulian călcătoriul pentru închinarea idolilor, așa și
 acesta pentru luptarea Duhului Sfânt, că s'au înprietinit cu
 Ungurii și au înpletit mreją hicleană asupra tânărului Vlad
 Vodă și veniră asupra-i. Și deca să loviră oștile, iară Danciul
 marele vornic ajută Vladului Vodă că era și el de un neam
 35 iar bun și drept, și biruiră pre oastea călcătoriului și huli-
 toriului Mihnei Vodă și fugiră toți rușinați în țara ungu-
 rească. Și veni mâniia lui Dumnezeu pre Mihnea Vodă,
 al doilea Iulian, și fu rănit de viteazul Dumitru Iacșici și
 muri; pre carele trimisese Dumnezeu ca și pre sfântul mu-
 40 cenic Mercurie asupra păgânului Iulian. Și ca sveatâi Nistor
 de au ucis pre Liia cu ruga lui sveatâi Dimitrie, așa și acest

La Cotmeana

Fugi Mihnea
Vodă în țara
ungurească.Când puseră
domn pe
Vlad Vodă
era de tânăr
de 18 ani.Să făcu Mih-
nea Vodă
papiștaș.Muri rău
Mihnea Vo-
dă ucis.•Lepădă-se
Vlad Vod
de Băsără-
bești și călcă
jurământul.Minciunile
lui Bogdan.Trecură Bă-
serăbeștii
Dunărea.

Dumitru Iacșici, pentru ruga lui svecatâi Nifon, au rănit și au omorît pre urâtul muncitoriul, pre Mihnea. Și stătu ca Finees în țara Madiamului pentru Ovrei și fură lucrurile lui pre îngăduință; așa și acest Dumitru stătu | și fu pre îngăduința tuturor; și să opri războiul și dobândi laudă den 5 neam în neam.

Iar de Vlad Vodă eși veste mare pretutindinea pentru războiu și de noroc bun până când au ținut sfatul acelui neam ales de Dumnezeu al Băsărăbeștilor. Iară deca lepădă sfatul acelui neam și priimi al altora, ca Avesaluom fecioriul lui David când s'au sculat asupra tătani-seu așa și Vlad 10 Vodă au priimit sfatul fără-de-legiuitoriului Bogdan și seri asupra acelui fericit de Dumnezeu neam, atuncia pogorî și pre dinsul mâniia a lui Dumnezeu. Că deaca să iuți Vlad Vodă și să ațiță foarte cu mânie mare asupra acelui neam drept, care tocmise și ijdărise Bogdan cel fără-de-lege, 15 pre carele afurisise fericitul Nifon și l-au lepădat den sfânta biserică pentru preacurviia lui, cum s'au spus în cuvântul mai dentâiu, grăia minciuni cătră domn pentru tânărul Neagoe zicând așa: Doamne, eu am înțales cu adevărat că Neagoe va se te scoată den scaun, iară tu nevoește 20 se-i sfărâmi capul sau se-i tai nasul sau se-i scoți un ochiu. Deci domnul foarte | îi priimi sfatul lui, pârându-i că este f 24 adevărat și să ispiti să facă acest lucru și trimise să aducă pre acel neam drept, pre iubitul Neagoe, la dânsul. Iară alți boeri deca înțaleseră, ziseră domnului: Doamne, pă- 25 răsese-te de aceasta, nu asculta cuvintele lui Bogdan, că Neagoe este cu adevărat fecior al nostru și n'are întru sine hiclesug, cum știu toți boerii Țării Muntenesti cu toată adevărînța. Iară domnul zise: deca este așa, voi-l aduceți și jurați pentru dinsul. Iar ei nevoia se-l împreune să stea 30 cu Bogdan de față; ce el călcătoriul și afurisitul totdeuna sfătuia pre domn spre uciderea lui Neagoe și a neamului lui. Așa totdeuna îndemnând Bogdan pre domn, să aprinse cu mânie spre uciderea lor și vrea să nu știe nimea de aceasta. Și de n'ar fi trimis Dumnezeu pre un călugăr de le-au spus, pre 35 toți i-ar fi pierdut. Ce cu ajutoriul lui Dumnezeu și pentru rugăciunea sfântului Nifon să mântuiră de mâniia și de moartea cea năprasnică și au scăpat la un ostrov den care au trecut Dunărea, ca Isus Naviin Iordanul. Și merseră iară la Mehemet pașa și-i spusără toate | patimile câte li- 40 s'au întâmplat de la Vlad Vodă. Iar pașa se aprinse cu

Lepădă-se Vlad Vod de Băsărăbești și călcă jurământul.

Minciunile lui Bogdan.

Trecură Băsărăbeștii Dunărea.

a Cotmeana

ugi Mihnea odă în țara gurească.

ând puseră omn pe lad Vodă a de tânăr 18 ani.

i făcu Mihnea Vodă piștaș.

ri rău hnea Vo- ucis.

dumnezeirea spre răscumpărarea acelu neam, măcar de și era el păgân și strânse oaste mare și trecu Dunărea dinpreună cu dinșii și făcu războiu lângă orașul Bucureștii și birui pre oatea Vladului Vodă. Iar el văzând oatea lui biruită
5 și căzută, vru se fugă; iar cu înpiedecarea lui Dumnezeu, fu prins de oatea lui Mehemet pașa și-l aduseră în București la pașa legat. Iar deca-i văzu pașa, zise-i cu ocară: o, călcătoriu de jurământ! iată să-ți fie după cuvântul jurământului tău și să taie sabiia mea capul tău, cum să și împlu.
10 Că însuși pașa, cu mâna lui, i-au tăiat capul în oaraș în București supt un păr, ca și pre Avesallom când îl segetă loav fiind el încurcat de păr de ramura unui stejar în lunca Efremului. Și să umplu judecata și răscumpărarea lui Dumnezeu cea dreaptă. Și luoaă trupul de-l duseră la mâ-
15 năstirea den Deal, care o făcuse frate-său Radu Vodă, de-l îngropară.

Iar pentru cela ce-i zicea ei pentru pizma că va se
f. 25 se rădice domn, ca să-l piarză, pre acela | Dumnezeu cu voia sa și cu mâna sa l-au uns și l-au pus domn. Și au
20 zis ca și Eremie prorocul: mai nainte de nașterea ta te-am sămnat și te-am ales să fii mai mare întru Israilteni. Iar el nici într'un chip nu vrea să se plece să fie domn, ce cu glas mare zise cătră tot nărodul: puneți alt domn pre carele veți vrea dinpreună și cu sfatul nostru, iar pre
25 mine mă ertați că nu voiu fi. Iar nărodul striga tot și zicea cătră dinsul: iată, nu va Dumnezeu să fie altul, nici noi, ce numai tu să fii noao domn. Iată și aici să întâmplă
| cum și demult în legea veche: Saul ș'au eșit din minte și Ioatan au căzut de sabie, iară David fu rădicat împărat.
30 Deci și Neagoe să plecă glasului năroadelor și luoa corona și scaunul¹ a toată Țara Rumânească și îndată făcu judecată și dreptate între oameni. Și cum rădică David chiotul legii Domnului, așa și Neagoe Vodă rădică biserica cea căzută și puse pre Macarie mitropolit a toată Țara Rumânească, Plaiului și Severinului, cu blagosloveniia lui Pahomie patriarhul de la Țarigrad. Decii dintr'acea | vreme pân' astăzi s'au potolit țara și s'au înpăcat de gâlceavă și bisericile să
35 veseliră; că așa ajuta ruga sfântului Nifon.

Iar Bogdan cel afurisit nu vru să fugă, ce cu judecata lui Dumnezeu nu-l lăsă, pentru muzăviria ce muzăvirise pre sfântul Nifon și pentru hicleniia lui, ce căzu în mreaja cea hicleană și-l apucară ca pre o hiară

Prințesa pr
Bogdan.

Tăe pașa
capul lui
Vlad Vodă.

Trupul lui
Bogdan.

Rădicară pre
Neagoe
domn.

Puse pre
Macarie
mitropolit.

Prințesa Nea
Vodă s
olucă moa
glor sfântu
lui Nifon.

1. In ms. *scaunului*.

Trupul lui
Bogdan.

Trupul lui
Bogdan.

Trupul lui
Bogdan.

Trupul lui
Bogdan.

Trupul lui
Bogdan.

Trupul lui
Bogdan.

înșelătoare, care să prinde cu amândou picioarele în cursă; și se vână el în lațul carele vrea să vâneze pre Neagoe. Că fugind de Neagoe Vodă ca de un leu, deade în Dunăre, și scăpă de corcodel iar de șarpe fu apucat, și-l duseră la Neagoe Vodă. Iar el deaca-l văzu într'a- 5
tâta pedepsă, zise-i: o, vai de tine ocaanice! Dară că-
zutu-ți-s'au să faci hiclesenie ca aceasta? Căce nu te-i
temut de Dumnezeu, cela ce știe și vede toate știutele
și neștiutele? Dar pentru ce vărsă hiclesugul tău cel
fără de lege atâta sânge? Iată de toate te ert pentru Dum- 10
nezeu și de acum înaintea să te pocăești de răutățile tale;
iară avuțiile cele domnești, carele le-ai luat tu fără
dereptate și le-ai ascuns, se mi le spui și nu vei păți nici
o nevoe. Iar de nu, păcatul să fie pre capul tău și pre f. 26
sufletul tău. Iar el nu vru să spue nimic, că-i întunecase 15
diavolul cel ce iubia el mintea și inima; pentru care lucru
multe munci au luat, până ce ș'au dat și sufletul, cum
i-au prorocit și de aceasta sveată Nifon, de i-au zis: că
cu rea moarte va se moară Bogdan. Iar trupul lui nice
fierile, nici paserile, nici pământul¹ nu l-au putut mânca, 20
ce numai ce s'au pojorlit și au negrit întru răutatea tutu-
ror. Și pierdu Dumnezeu pre toți vrăjmașii lui Neagoe Vodă
și i-au plecat supt picioarele lui, și toate avuțiile i le-au
descoperit și pământul izvorî bunătate și rod. Și mulțamia
toți lui Dumnezeu pentru domniia lui, căci că s'au spo- 25
dobit aeve a vedea domn ca acela.

Decii îi veni cuget și gând bun dumnezeesc în inima
lui, ca și mai de mult Teodosie cel mic împărat să mute
moaștele sfântului Ioan Hrisostom de la Cucus în Țarigrad
ca se dea ertare și tămăduire maicei sale Evdoxiei împără- 30
tesei, într'al aceluia chip să asemănă și creștinul Neagoe
Vodă. Și trimisă den boerii săi cei credincioși cu cărți |
la sfântul munte al Atonului, să aducă moaște sfinției sale
părintelui Nifon patriarhul, ca să curățească și să tămădu-
iască greșala Radului Vodă și al altora, carii făcuse rău 35
sfinții sale și fără de vină. Și deca sosiră boerii la Sfetagora,
merseră la mănăstirea Dionisatului și să închinară bisericii
cum este obiceiul creștinesc; și luând blagoslovenie de
la părinți, deaderă cartea domnului în mâna egumenului și

1. In ms. *pământul*.

a bătrânilor, iar ei să închinară. Și deaca cetiră cartea, socotiră toate pre amăruntul și să mirară toți de acel lucru mare și de cererea domnului, cum vor face. Și nice într'un chip nu cutezară a îndrăzni spre acel lucru, să-l dea, nici
 5 vrea să lasă pre nimea se să apropie să destupe mormântul sfântului, ce numai să împlură toți de frică și de cutremur. Iar sluga cea credincioasă¹, ce era trimis pentru acel lucru, merse la dinșii și le zise: sfinți părinți, nici o frică de aceasta să nu vă fie; ce se ne ertați, că noi
 10 ne nădăjduim spre credința domnului nostru, care are cătră
 f. 27 sfinția sa | și nimea nu va avea nici o primejdie, nice voi, nice noi. Atuncea ei zisără: faceți cum vă este voia. Și îndată luo sapa sluga cea mai mare, căruia era numele Danciul logofăt și chiemând credința domnului său, care
 15 o avea cătră fericitul Nifon, lepădă toată frica și începu de săpă până ajunse de moaștele sfântului. Decii le scoase afară și le băgă într'un secriu de lemn cu mirosală bună; și să adunară toți călugării de la toate mănăstirile și veniră de se închinară sfântului și săruta moaștele mulțămind lui
 20 Dumnezeu, celui ce au proslăvit pre robul seu cel mult nevoitoriu și ziseră: fericita pomenirea ta Nifone îndireptătoriu părinților și învățătoriu a toată lumea! Și aciiș arată Dumnezeu minuni: că vindecă pre un călugăr, care era de mulți ani mut, și pre altul de durerea capului și pre
 25 altul de friguri, și pre alții pre mulți de multe feliuri de boale îi tămădui.

Decii îl grijiră bine și cu cinste, ca pre un cinstit, și-l trimisără în țara Panoniei la domnul Neagoe Vodă. Și trimiseră cu | sfinția sa și pre chir Neofit, om ales și sfânt,
 30 asemănându-se părinților celor mai de demult, carele era den cetate Ahila den Evrosta Elispod și cu alți călugări de la mănăstire. Și deaca sosiră în Țara Rumânească, degrabă făcură știre domnului Neagoe Vodă. Iară el adună tot clirosul bisericii și toți boerii, așteptând pre părintele seu cel sufletesc. Și deaca sosiră la scaun, iar domnul cu credința
 35 sufletului și a inimii cuprinse coșciugul cu moaștele sfântului în brațe, știind că sânt ale iubitoriuului său, și le săruta cu lacrimi și cu multă veselie împreună cu tot norodul creștinesc. Și duseră sicriul cu moaștele sfântului, cu toți oamenii,
 40 întru cinstita mănăstire Dealul, unde este hramul sfântului și făcătoriu de minuni ierarh Niculae, și-l puseră desupra

Dezgropără
moaștele
sfântului.

Mrtaroa Ra
dulul Vodă

Vezi minun

Aduseră
moaștele
sfântului în
Țara Rumânească.

1, In ms. *credincioasă*.

mormântului Radului Vodă. Și făcură bdenie toată noaptea împreună cu domnul Neagoe Vodă, rugându-se sfinții sale pentru ertăciunea păcatului Radului Vodă, carele, fără de dreptate, au lepădat pre sfântul de la sine și l-au gonit den țara sa.

Ia ascultați ce făcu Dumnezeu. | Când fu despre sfâr- f. 28
șitul utrării vrând Dumnezeu să arate aeve ertarea păcatului Radului Vodă și al altora, carii îi făcuse nevoe și scârbă sfântului, văzu sânгур Neagoe Vodă descoperire ca aceasta de la Dumnezeu: unde s'au rupt scoabele cele de fier și 10 acoperemântul mormântului Radului Vodă și degrabă să desfăcură marmurile și să ivi trupul din lăuntru al Radului Vodă groaznic și întunecat, plin de puroi și de putoare. Iată aciiș se deschise săcriul cu moaștele sfântului Nifon și izvorî de la sfântul izvor de apă și spălă tot trupul Ra- 15 dului Vodă și-l arătă luminat. Și apoi iar înseși toate încuitorile și pietrile sânğure s'au închis și s'au încuiat, ca și mai nainte. Și să arătă și domnul Radu Vodă lui Neagoe Vodă și-i făcu mare mulțămire, pentru lucrul cel de milostenie ce au făcut pentru dinsul. Și aciiș fu un sunet oare- 20 ce și să duse denaintea ochilor lui, iară Neagoe Vodă să spăre și-și veni în fire. Și socoti de minunea sfântului Nifon cum este adevărat ertarea Radului Vodă și mulțămia lui Dumnezeu de aceasta și sfântului | Nifon făcătoriu de minuni; cum apoi văzu și cu ochii săi aeve trupul Radului 25 Vodă ertat. Așjidirea și altă minune făcu sfinția sa că <se> arătă însuși sfinția sa lui Neagoe Vodă și-i zise: fătul meu, Neagoe, socotește cu deadinsul și vezi că toți mă țin sfânt, căce că sânt cu darul cel bun al Duhului Sfânt, și toți sărută cu credință moaștele mele și să umplu îndoit de 30 dar bun; numai cutare boer, și-i spuse și numele carele este, n'are credință cătră mine, nici sărută moaștele mele. Ce ia aminte sânğur, de vezi lucru adevărat. Și cum zise așa, fu nevăzut. Iară Neagoe Vodă deaca se deșteptă, căută și văzu pre toți oamenii sărutând moaștele sfântului; iar 35 cela ce-l spusese sfinția sa, el trecu cu meșteșug ca într'ascuns și nu-i băgă nimeni samă. Iar Neagoe Vodă deaca văzu așa, el îl chiamă la sine și-i zise: ce va se fie aceasta, că toți boerii și oamenii sărută moaștele sfântului, iar tu nu vei să le săruți? Dară în ce chip hulești pre sfinția 40 sa așa? Și îndată-l cuprinse frică și cutremur, cât îi mai

ezgropară
moaștele
fântului.

Mrtaroa Ra-
dulul Vodă.

Vozi minune.

aduseră
moaștele
fântului în
țara Rumâ-
ească.

f. 29 eșia sufletul de nu vrea mărturisi pre sfinția sa, că | este sfânt. Și îndată chiemă numele sfântului Nifon și deade laudă și mulțămire sfinții sale; pentru mila ce făcu cu dinsul; și dintr'acel ceas mare credință avea acel boeri cătră moa-
5 stele sfinții sale. Așijdirea și alte minuni multe și arătări fece Dumnezeu în toate zilele cu moaștele preacuviosului său; și tot cine mergea la dinsul și chiema numele sfinției sale într'ajutoriu, toată vindecarea și sănătate dobândia de la dânsul.

10 Decii domnul Neagoe Vodă văzând că fac moaștele sfântului atâtea minuni, deade de făcu sicriul tot de argint curat și-l polei cu aur și-l înfrumșeță cu mărgăritar frumos și cu alte pietri scumpe și cu jmalț, și deasupra pre ple-
hupă, scrise chipul sfântului întreg; iar jos, la picioarele
15 sfântului, să scrise pre sine în genuche, rugându-se sfinției sale. Și-l trimisă cu mare cinste la mânăstirea Dionisatului, împreună cu sfinția sa părintele chir Neofit mitropolitul și cu credincioșii săi boeri. Și deaca-l dusără | la mânăstire iară călugării deacolo dederă lui Neagoe Vodă poclon capul
20 sfântului și o mână și blagoslovenie de la părinții cei sfinți, carii era în mânăstire, ca se fie de sfințire și de ajutoriu domnului. Iară el priimi acele daruri cu mare bucurie ca și Moisiu proroc tablele legii vechi, și le purta tot cu sine pre unde mergea, și în curte și în biserică; iară în cale le
25 purta în carată ca și Israil racla legii. Iară în muntele Atonului pre groapa sfântului zidi biserică frumoasă în numele sfântului Nifon; iar mânăstirea o au înbogățit cu multă avuție și multe zidiri au făcut și înalte.

Iată de aceasta până aici.

30 Iar mânăstirea lui Ariton, care de opște să chiamă Cotlomuz, care o-u început a o zidi den temelie Radu Vodă, Neagoe Vodă o-u săvârșit și cu toate frămșețile și podoabele o au podobit den lăuntru și dinafară, iar împrejur o au îngrădit cu zid. Și o au făcut biserică sfântului Nicolae
f. 30 făcătoriu de minuni cu turle, chilii | și trapezarie, pimnița și magupiia, maghernița, grădina și poartă mică și mare, bolniță și ospătărie și dohirie, jitniță și vistirie și alte case de toată treaba. Iar biserică și chiliile le-au umplut de frămșeți și li-au săvârșit de acoperemânt; iar biserică și tinda o au
40 acoperit tot cu plumb și au pus pe la ferestri cu sticle și o au și târnosit cu blagoslovenia arhiereului și a protului

și a altor egumeni de la alte mănăstiri. Și făcu cinste mare tuturor și-i dăruie cu daruri mari și să duseră carii-și pre la locurile sale, cu mare bucurie mulțămînd lui Dumnezeu. Așijdirea făcu o pristaniște în Ascalun la mare, să fie de corăbieri și o corabie mare, alta mică cu tot ce trebuiește 5 și o au zidit cu zid împrejur; și au făcut o culă cu arme și cu turnuri, să le fie de pază. Și alte metohuri cu de toate au zidit și au făcut și bine le-a tocmit, den care are mănăstirea mult venit. Și au pus numele ei: Lavra cea mare a Țării Muntenești. 10

Iară Lavra a lui svecătai Atanasie toată biserica | cea mare cu oltariul și cu tinzile le-au înnoit. Și au înpreunat plumbul cel vechiu cu altul nou și o au acoperit toată de iznoavă; și toată clisernița o-u zidit din temelie; și au făcut vase de treaba bisericii de aur și de argint și zevese cusute 15 cu sârmă de aur prea înfrămșetate au dat, și au făcut și mertic mare câte 90.000 de talere de an.

Iar în Lavra Iverului, a lui svecătai Evtemie făcătorul de minuni, pre sus pre ziduri au adus apă cu urloiul, ca de 2 mile de loc de departe, și cu multă bogăție o au în- 20 bogătit. Iar cinstita a lui Doamnă, Despina, dat-au o zăvase, cusută tot sârmă de aur și prea înfrămșetată, să o pue înaintea sfintei și făcătoarei de minuni icoanei, în care este scris chipul Preacuratei Fecioară și Maicii lui Dumnezeu Mariia, care să chiamă Portăriță care au venit pre mare la 25 acea mănăstire cu mare minune, cum să află scris de dinsa.

Iar la mănăstirea Pantocrator au făcut mari zidituri ca și la Ivera și au dăruit multe daruri.

In Lavra cea mare a Hilandarului iară au adus apă, tot | ca la Iver. f. 31

Iar în lăudata mănăstire Vatoped tocmi să se dea milă pre an, că și la Lavra lui svecătai Atanasie, și au pus pre făcătoarea de minuni icoana a Preacistii un măr de aur cu mărgăritar și cu pietri scumpe; și zidi și pimniță mare din temelie. 35

Și au înpodobit și în marea mănăstire Xeropotam, că au făcut o trapezarie din temelie și pimniță.

Iar la svecati Pavel au zidit o culă den temelie, să fie de strajă.

Ce vom mai înmulți cuvintele, spuind toate mănăstirile pe rând!? Că toate mănăstirile den sfânt muntele 40 Atonului le-au înbogătit cu bani, cu sate, și dobitoace încă

le-au dat și multe ziduri au făcut. Și fu ctitor mare a toată Sfetagora.

Iar biserica cea mare sobornică din Țarigrad au adunat plumbul cel vechiu și au cumpărat și altul nou încă mai mult și o au acoperit toată de iznoavă. Și toate chiliile den patrierșie li-au înnoit și patrierșia cu bani și cu multe daruri o au îmbogățit.

Și sfântu munte al Sinaei cu toate vasele bisericii și cu alte daruri multe le-au îmbogățit și au făcut și mertic mare.

10 Iar sfânta cetate a Ierusalimului, Sionul, care este muma bisericilor, așijdirea o au dăruit și o au îmbogățit, denpreună cu toate bisericile den prejurul ei. Și alte mânăstiri de la Răserit toate așijdirea.

Și în mägura Misiei, mânăstirea Oreiscului, unde sânt 15 moaștele sfântului Grigorie făcătorul de minuni, tinda bisericii o au zidit și o au acoperit cu plumb și pre tronul cu moaștele au făcut un cerdăcel de piatră și l-au zugrăvit frumos și l-au poleit. Iar pe tronul cu moaștele au pus un covor de mătase, cusut tot cu sârmă de aur. Și la metohul 20 aceiași mânăstiri, care să cheamă Menorlina, au zidit o casă mare să fie de odihna mânăstirii, în care să face toate slujbele ce trebuia.

Iar în Elada¹, sfânta mânăstire anume Meteor o au îmbogățit cu multe daruri și multe ziduri au făcut.

25 Așijdirea și în Petlagonia, mânăstirea anume Trescaviț o au îmbogățit; și în Machidonie mânăstirea ce să chiamă f 32 Cusnița o au miluit. Iar în mägura Catesca, care să chiamă acum Cuceina, multe lucruri au făcut și alte biserici la toate, și lăcașurile călugărești hrănia și făcu și 30 acolo ziduri ca și pre la alte locuri.

Ce vom mai spune deosebi lucrurile și mânăstirile², carele le-au miluit? Să zicem depreună toate câte sânt în Evrota, în Trachia, în Elada, în Ahia, în Elliric, în Cambania, în Elispod, în Misia, în Machidonie, în Tetulia, în Sermie, în Lugdonie³, în Petlagonia, în Dalmația și în toate laturile de la 35 Răserit până la Apus și de la Amiază-zi pân' la Amiază-noapte⁴, toate sfintele bisericii le hrănia și multă milă pretutindinea da. Și mai vârtos pre cei ci se striina pen pustii și pren peșteri și pre în schituri, fără de nice o scumpete îi hrănia.

1. In ms. *Eleda*.

2. In ms. *mânăstiriv*.

3. In ms. *Lucidonie*.

4. In ms. *noape*.

Ilmiana.

Ierusalimul,

Nucotul.

Icoana de
Arjos, o
Pantocra

1001 4840.

Cum adu
icoana în
țara sa.

Și nu numai creștinilor fu bun, ce și păgânilor, și fu tuturor tată milostiv, asemenindu-se Domnului celui ceresc, care strelucește soarele său și ploa și pre cei buni și pre cei răi, cum arată Sfânta Evanghelie.

Și mai vârtos | în Țara Muntenească mari și minunate 5
mânăstiri au făcut. Și arhimandriia sfântului și purtătorului
de Dumnezeu părintelui nostru Nicodim, care să chiamă
Tismana, hramul Adurmirei Preacuratei Născătoarea lui Dum-
nezeu și pururea Fecioară Mariia, toată biserica o au aco-
perit cu plumb și alte lucruri au obârșit. Iar la mânăstirea 10
den Nucet, unde este hramul sfântului și marelui mucenic
Gheorghie, multe au înnoit și pre făcătoarea de minuni
icoană a sfântului mucenic bătut-au însuși Neagoe Vodă.
cu cuișoare un măr de aur curat, înpodobit cu mărgăritar
și cu pietri scumpe. Și au dus icoana cea făcătoare de 15
minuni den Țarigrad, pre care era sămnat chipul Domnului
nostru Iisus Hristos Atotfitoriul, care mai nainte o jun-
ghiase un Ovreiu cu hangeriul. Și cum o junghe, îndată
eși izvor de sânge den locul hangeriului, cât stropi și hainele
acelui Ovreiu; iară el de frică nu văzu că-i sânt hainele 20
stropite de sânge, ce numai ce văzu sângele care era pre
icoană. Și așa fiind el cuprins de spaimă ca aceasta, aruncă
icoana într'un | puț, care era într'o pimnița, că și el în f. 33
pimniță într'ascuns junghiase sfânta icoană. Decii eși afară,
ca când n'ar ști el de acea minune nimic, și cum eși afară, 25
îndată-l timpinară niște oameni și deca-l văzură că este
așa crunt de singe pre haine, îl prinseră și-l întrebară: ce
va se fie aceasta? Iar el văzând hainele crunte, îi fu a
mărturisi aeve și el minunea icoanei și alergară toți denpre-
ună la puț și scoaseră icoana afar. Iar singele tot izvoră- 30
ia den urma hangeriului neoprit, atâta cât și apa aceia se
făcuse roșie de singe. O, mari sânt minunile tale Doamne
Iisuse Hristoase Dumnezeuul nostru! Care lucru deca văzu
acel Ovreiu, crezu. în Hristos Fiiul lui Dumnezeu și să
boteză el cu toată casa lui. Așijdirea și alți Ovrei mulți, carii 35
văzură cu ochii lor acea minune mare, să botezară. Pentru
care minune este petutindinilea scrise și vestită. Iar mutarea
acei icoane din Țarigrad în Țara Rumânească așa fu: că se
arăată în vis domnului¹ Neagoe Vodă această sfântă icoană
și-i zise să o mute din Țarigrad în țara sa, care lucru | și 40
făcu. Iar Radu Vodă mult să nevoie mai nainte să o aducă

Tismana.

Ierusalimul,

Nucetul.

Icoana de
Aigios, o
Pantocrator.

Iar 4840.

Cum aduse
icoana în
țara sa.1. In ms. *dumnului*.

în țara sa, ca și alte sfinte și dumnezeiești icoane și moaște sfinte, ce lui nice cum nu i s'au dat. Iară când îi fu ei voia atuncea și dumnezeiescul lucru s'au sevârșit și s'au mutat. Pre care cu mare bucurie și mulțămire o aștepta domnul' Neagoe Vodă și cu multă cheltuială o au adus. Și deaca o au adus, cu dragoste o au priimit și i-au făcut cununa tot de aur curat și o au podobit cu mărgăritari ales și cu alte feluri de pietri scumpe.

10 Și sparse mitropoliia den Argeș den temelii ei și zidi în locul ei altă sfântă biserică tot de piatră cioplită și netezită și săpată cu flori. Și au prins toate pietrile, pe dinlăuntru den dos, una cu alta, cu scoabe de her cu mare meșteșug și au vărsat plumb de le-au întărit. Și au făcut preîn mijlocul tinzii bisericii 12 stâlpi nalți, tot de piatră
15 cioplită și învârțiți foarte frumos și minunați, carii închipuesc 12 Apostoli. Și sfântul oltariu desupra prestolului încă făcu
f. 34 un lucru minunat | cu turlizoare vărsate. Iar ferestrele bisericii și ale oltariului, cele de desupra și ale tinzii, tot scobite și răzbătute prin piatră cu mare meșteșug le făcu;
20 și la mijloc o ocoli cu un brâu de piatră înpletit în 3 vițe și cioplit cu flori și poliit; biserică cu oltariu, cu tinda închipuind svânta și nedespărțita² Troițe. Iar pre supt strașina cea mai de jos, înprejurul a toată biserică, făcu ca o strașină tot marmură albă, cioplită cu flori și fo<a>rte scobite și
25 separte frumos. Iară acoperământul tot cu plumb amestecat cu cositor; și crucile pre turlle tot poleite cu aur; și turllele tot cioplite cu flori și unile făcute sucite; și înprejurul boltelor făcute tot steme de piatră cioplită cu meșteșug și poleite cu aur. Și făcu un cerdăcel denaintea bisericii pre 4 stâlpi
30 de marmură pestriță, foarte minunat, boltit și zugrăvit și învălit și acela cu plumb. Și făcu scara bisericii, tot de piatră scobită cu flori și cu 12 trepte, sămănând 12 | semenții ale lui Israil; și pardosi toată biserică, tinda și altariul, înpreună și acel cerdăcel, cu marmură albă. Și o înpodobi
35 pre dinlăuntru și pre dinafară foarte frumos, și toate scobiturile pietrilor dinafară le văpsi cu lazur albastru și florile le polei cu aur. Și așa vom putea spune că adevărat că nu este așa mare și sobornică ca Sionul, carele îl făcu

Sparse mitropoliia den Argeș și zidi arhimandrie.

11A făcu
tropolie
I Argoviș

11Antu
Căhiorgh
la Târgo

Chiemă
loți aleș
Sietagor

1. In ms. *dumnul*.

2. In ms. *nespărțita*.

Solomon, nice ca sfânta Sofia, care o <au> făcut marele împărat Iustinian, iară cu frămsețea este mai predesupra acelora.

Și cum zise sfinția sa Nifon patriarhul încă Radu <lui> Vodă că se va muta mitropoliia den Argeș în Târgoviște, ce Radul Vodă nu s'au învrednicit a o muta, iară cu Nea- 5 goe Vodă s'au înplut cuvântul sfinției sale, și <cu>¹ a lui blagoslovenie zidi mitropolia în Târgoviște mare și frumoasă cu 8 turle și tot râtunde, cum să satură ochii tuturor de vederea ei. Și încă mai zidi și altă biserică în Târgoviște den temelie, hramul sfântului și marelui mucenic Gheorghie, cu o clopotniță naltă pre tindă. Iară acea mănăstire, Coziia, de 15 care am povestit, au înnoit biserica cea veche și au pus icoane prea frumoase: sfânta și nedespărțita Troițe și a preacuratei Despuitoare și a lui Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioară Mariia, și alte poale de analoghiu și odăjdii multe și frumoase. Că acea mănăstire avea loc² fără gâl- 15 ceavă și alese de petrecerea călugărească, depărtată de lume și plină de toate bunătățile, cu munți mari și cu văi îngrădită, și ocolită cu un râu mare, și izvoară mari și multe înprejurul ei. Și are toată hrana călugărească, poeni și livezi, nuci și alți pomi roditori fără de număr, vii și grădini; și 20 acolo cură piatră pucioase, și tot pământul înprejurul ei este pământ roditoriu, care și noi am văzut cu ochii noștri acel loc și i-am zis pământul cel făgăduit.

Iată întra acesta chip avea nevoie și de dumnezeescul lucru carele era la Argeș. De acum pentru lungime să 25 spunem mai pre scurt și să facem și sfârșitul aceștii cărți. Că porunci Neagoe Vodă și } pohti să vie toți arhiepiscopii den muntele cel sfânt al Atonului, deînpreună } cu egumenii de la toate mănăstirile și scrise și cartie. Iar Gavriil protul deca văzu cartea și scrisoarea domnului, aciiș 30 chiemă pre toți egumenii de la toate mănăstirile cele mari: de la Lavra, de la Vatoped, de la Iver, de la Hilandar, de la Xeropotam, de la Caracal, de la biserica lui Alimpie, de la Haritonul Cotlomuz care este Lavra Rumânească, de la biserica lui Filotei, de la Xinof, de la Zugrav care este la- 35 vră bulgărească, de la Simensca, de la Dohiar, de la lavra rusească, de la Pantocrator, de la Constamonit, de la sveatâi

1. A făcu mitropolie în Târgoviște.

2. Pământu Gheorghie de la Târgoviște.

Chiemă pre toți aleșii Sfetagorii.

1. Complectare după *Mag. Ist.* IV, p. 262 și *Arhiva Istorică*, I³, p. 148.
2. In ms. *lor.*

Pavel și de la Onisat, de la biserica lui svecatâi Grigorie și de la Simonpetra¹. Acești egumeni toți veniră la ighimonul Neagoe în Țara Rumânească, denpreună cu Gavriil protul carele fu zis mai sus. Decii chemă domnul și pre Teo-
 5 lipt Țarigrădeanul, care este patriarh a toată lumea și cu
 dinsul 4 mitropoliți: de la Sereș, de la Sardie, de la Midiia și
 r. 36 de la Melichin; și veniră și ei și-i priimi domnul cu mare
 cinste. Și chemă și pre egumenii den țara sa pre toți și
 pre tot clirosul și merșeră dinpreună cu Neagoe ighimonul
 10 Panonii și cu Macarie mitropolitul țării la mânăstirea cea
 noaoă și minunată de la Arșiș. Și făcură vecernie și colivă
 în lauda Adormirei Preacuratei Născătoarea lui Dumnezeu
 și deade de luară toți oamenii den colivă dupe obicină.
 15 Apoi făcu cină, ca se se și odihnească oamenii lăudând
 pre Dumnezeu; iar după cină, tocară și făcură bdenie
 toată noaptea patriarhul și ighimonul denpreună cu mi-
 tropoliții carii fură ziși mai sus, cu protul și cu toți e-
 gumenii Sfetagorii și ai țării. Și să ruga lui Dumnezeu
 cu rugăciuni și cu cântări², iară alții oamenii zicea toți
 20 «Всено» ДН ПОМНАВШІ. Și sfârșiră bdeniia, când se vărsa zorile.
 Decii deca trecu 1 cias de zi, în luna lui Avgust în 15
 zile, traseră clopotele, ca se meargă patriarhul cu mitro-
 poliții și cu tot clirosul denpreună, să târnosască biserica.
 Iară prestolul, în Ioltariu, tocmi-l și-l așeză însuși Neagoe
 25 Vodă cu mâinile sale spre sfințiri și așeză și făcătoarele de
 minuni icoane a lui Pantocrator și a Precistii în biserică la
 locul lor, înpodobite tot cu aur și cu pietrii scumpe. Așij-
 direa puse și alte sfinte icoane în biserică câte încăpură și
 în tindă între stâlpi. Și cele din tindă era câte cu 2 fețe
 30 și pe desupra cu bolte săpate cu meșteșug și poleite. Și
 era acele icoane toate ferecate cu argint curat și poliite
 cu aur, între care icoane era și chipul sfântului Nifon, fe-
 recat tot cu aur și cu pietri scumpe înfrămșet, atâta de
 minunat cât nu poate mintea omului să închipuiască și să
 35 spue. Decii deca târnosiră biserica și așezară toate lucru-
 rile și le sfințiră, odihniră puținel și iar merșeră la biserică
 domnul Neagoe Vodă și doamna lui Despina și coconii,
 carii îi dăruise Dumnezeu și cu toți boierii, fiind patriarhul
 cu mitropoliții și cu toți egumenii și clirosul în biserică. Iară

Chiemă pre
patriarhul.Târnosaniia
Argeșului.Argeșul
himandritMitropolie
TârgoveșCând să a-
zară lucrul
acestea.Зрн течен
АТЪ.1. In ms. *Silonpetra*.2. In ms. *cuvântări*.

deca sfârșiră | dumnezeiasca Liturghie făcu domnul ospăț mare și veselie tuturor oamenilor și-i dăruie pre toți, pre cei mari și pre cei mici, pre săraci și pre văduve, pre mișei și pre cei neputernici, și tuturor câți li se cădea milă le deade. f. 37

Iar slujba care să făcuse fericitului Nifon se blagoslovi de Teolipt patriarhul și de tot soborul se se facă și să se așază pretutindinea. Și tocmiră de făcură și slujba sfinției sale cu vecernie, cu utrane și cu liturghie.

Și puseră pre chir Iosif să fie arhimandrit într'acea mânăstire noaoă și-l blagosloviră să facă liturghie cu bederniță. Așjidirea toți câți vor fi <după>¹ dinsul tot să poarte bederniță, și blagoslovenie să deade de chir Teolipt patriarhul și de tot soborul, cum și mai nainte se didease și să făcuse în Tismana cu blagoslovenie lui Filotei patriarhul. Și tocmiră să fie acestea mânăstiri amândoo cinstite într'un chip și arhimandrii și scaune mai mari de cât toate mânăstirile Țării Muntenesti. Și să făcu lucrul acesta cu mare | legătură și cu groaznic blestăm. 10 15

Iar mitropoliia s'au mutat de la Argeș în Târgoviște, și cum zise mai nainte sfântul Nifon, acum să umplu de Teolipt patriarhul Țarigradului și de Macarie mitropolitul și de Neagoe Vodă domnul Ugrovlahii și de toți boerii cei mari și cei mici și de tot sfântul sobor. Și așa să tocmi, ca de acum nice odată, în veci, să nu mai fie mitropolie în Argeș, ce să fie mânăstire și arhimandrie; iar în Târgoviște să fie mitropolie stătătoare, cum s'au așezat. Și să făcură aceste lucruri cu mare opreală și blestem, ca să nu se mai clătească, nici se se mute în veci, nice de patriarh, nici de mitropolit, nice de domn, nice de boeri, nice odată. 20 25

Acestea toate să așazără când fu cursul anilor 7025, luna lui Avgust 17 zile, în zilele credinciosului domn Io Neagoe Voevod și a celui Teolipt patriarhul Țarigradului și a lui Macarie mitropolitul Ugrovlahii, în slava lui Dumnezeu și în frămsețea și lauda a toată Țara Muntenească. | Drept acela făcură laudă domnului și boerilor și cuvinte de cinste și a toată curtea lui și tuturor omenilor țării. Decii bunul și iubitoriul de Hristos domnul Neagoe Vodă le făcu mare cinste și-i dăruie cu multe daruri și-i lăsă² de se dusără toți, cari-și pre la locul său. f. 38 35

Iară mânăstirea cea noao den Argeș o îngrădi înprejur cu curte de zid și în lăuntru curții făcu multe chilii 40

1. Intregire după ms. Ac. R. 2714, f. 100 v și după *Arhiva Istorică*, I, p. 149.

2. In ms. lăse.

hiemă pre
atriarhul.

mosania
rgeșului.

Argeșul ar-
himandrit.

Mitropolie în
Târgovește.

Când să așă-
zară lucrurile
acestea.

Зрн течѣніе
лѣтъ.

călugărești și o înfrămseță cu tot feliul de trebuință: făcu tra-
 pezarie și magherniță, magupie și povarnă de olovină, pivniță
 și clopotniță naltă, și puse clopote mari și cu alte frămseți
 cu de toate o înpodobi și o făcu asemenea raiului lui Dum-
 5 nezeu. Iară în mijloc era acea casă dumnezeiască stând
 ca și pomul cela al vieții. Ce însă nu așa; că dintra acela
 mâncară stremoșii noștri poama morții, iar dentra aceasta
 să mănâncă dătătorul de viață trup și sânge al Domnului
 nostru lui Iisus Hristos, care să junghe în toate zilele întru
 10 ertarea păcatelor și în viața de veci. Acestea | făcu bunul
 credincios domn Io Neagoe Vodă, fericită să fie pomenirea
 lui, și totdeauna creștea și să înmulția bunătățile lui în inima
 acestui bun domn. Și scoase slujbă și rugăciuni dreptului
 și fericitului Nifon părintele lui și sprinjitoriului seu; iar
 15 rugăciunile lui îl păzia cu pace în domnia sa și pre toți
 vrăjmașii îi supunea supt picioarele lui. Și cum înălță pre
 Avraam rugăciunea și dragostea și credința lui Melhisedec,
 și cum întăriră rugăciunile lui Samoil proroc și arhireul pre
 David asupra lui Goliad, așa și acum ajutoră rugăciunile
 20 sfântului Nifon lui Neagoe Vodă domnul Panonii.

Inchipuit
 raiului.

БЫТ. ГЛ. А.
 1 ЦРТ. ГЛ. 31.

Iar fericitul Nifon și atuncea și acum tot este cu noi
 nevăzut și măcar de și dănțuește în cer cu îngerii, iar cei
 ci lăcuiesc pre pământ și chiamă sfântul lui nume, nu se
 lipsesc de ajutorul lui și credem că și după moarte trăiește,
 25 după cuvântul Domnului nostru Iisus Hristos, care zice:
 Cel ce va crede întru mine, măcar de va și muri, va
 învia. Iar acesta den nașterea sa fu tot rob drept împăratului
 f. 39 ceresc și păstoriu, iar nu argat, și sfânt | sfinților și bisericii
 trâmbiță cu glas mare, care chiamă toată pravoslaviia spre
 30 înțelegerea cea dumnezeiască, care răsună tare și zice:
 fii omenești până când veți fi cu inimi grele, până când
 veți iubi cele deșarte și veți cerca minciunile? Să știți că
 au minunat Domnul pre preacuviosul seu.

Ioan, gl. 39

Ps. 4.

O, frămsețea pusnicilor și cărmaciul cel bun al pusni-
 35 cilor! Carele ești inciăpător negâlcevitor și văzătoriu de cele
 dumnezeesti și sprinjitoare caldă împăraților și domnilor
 celor buni credincioși și ajutor grabnic; carele supui supt
 picioarele lor pre toți vrăjmașii și pizmașii și frângi coar-
 nele tuturor hulitorilor eritici, care sânt urâți lui Dumnezeu,
 40 și dai pace și liniște a toată lumea, dumnezeștilor biserici,
 oamenilor creștini și păstorilor carii îndreptează drept și

adevărat cuvântul lui Dumnezeu, așijdirea dă și mie spăsenie, celuia ci am scris dumnezăiasca ta viață den neștiință și neînvățătura mea. Ce însă cu prea sfintele tale rugăciuni, câte am auzit cu urechile mele den sfânta și fericita ta gură și de la alți bărbați credincioși, care și eu însumi le-am văzut acestea și eu încă le-am dat oamenilor, ca să cânte și să laude desevărsit dumnezeiasca-ți patimă și frămsețea măririi tale, întru slava lui Dumnezeu. Ca și noi toți să ne învrednicim¹ milei și buneii întâmplări a Domnului nostru Iisus Hristos, căruia i se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, cu al lui fără de început Tată și cu prea bunul și sfântul făcătoriu de viață Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Sfârșitul traiului și vieții sfinției sale părintelui nostru Nifon patriarhul.

15

R é s u m é.

Ce texte de la *Vie du saint Niphon, le patriarche de Constantinople*, écrite par Gabriel le Prote, a été édité d'après le manuscrit nr. 464 de l'Académie Roumaine, qui est la meilleure et le plus complete copie de toutes qui sont connues jusqu'à présent. Le manuscrit 464 a été copié en 1682 dans le monastère Trivalea près de Pitești, d'après un autre plus ancien, par le prêtre moine Ioan ot Bistrița.

Dans l'introduction on fait quelques remarques sur les éditions antérieurs (*Hașdeu*, 1865; *Naniescu-Erbiceanu*, 1882), et sur les études faites sur cette *Vie*. En plus on y relève le motif et le but de cette nouvelle édition. L'affirmation que le manuscrit 464 reproduit un texte plus ancien, est soutenue par nombreuses preuves linguistiques, deduites du texte même. Pour rendre uniforme la transcription graphique du texte cyrillique, ont été établies plusieurs règles adéquates qui sont envisagées dans l'introduction.

La vie du saint Niphon est une ancienne source et de grande importance pour l'histoire de la Valachie. Cette oeuvre hagiographique soulève un important problème au point de vue liturgique, car dans le texte roumain de cette *Vie* se trouve le plus ancien cas de canonisation officielle d'un saint par l'église orthodoxe.

1. In ms. *încrednicim*.

nchipuit
aiului.

СВТ. ПА. А.
И П. ПА. С.

Ioan, gl. 39

Ps. 4.

TRUPUL ȘI SÂNGELE DOMNULUI DIN SFÂNTA ÎMPĂRTĂȘIRE

Câteva lămuriri date de **Preotul Petre Vintilescu** profesor la
Facultatea de teologie din București.

Primum din sf. potir trupul și sângele Domnului, sub forma pâinii și a vinului, spre a ne împărtăși de roadele jertfei sale de pe cruce, între cari cel dintâi este ertarea păcatelor. Cu care trup al Domnului ne împărtășim însă: cu cel din timpul patimilor, adică înainte de proslăvirea sa, ori cu cel după proslăvire? Iată o chestiune, pe care au făcut-o de actualitate unele din foile noastre bisericești! Una dintre acestea a publicat chiar că, în conversațiile din luna Iunie, 1935, cu anglicanii, la București, „*cineva*“ din delegația română ar fi declarat „că în sf. Împărtășanie este corpul Mântuitorului *cel glorificat*, cu alte cuvinte *nu cel din timpul patimilor* Domnului¹“. Această formulă, pe care o transcriem cu sublinierile din original, lasă a se înțelege că ceea ce primim noi în sf. Împărtășire este strict trupul de pe cruce al Domnului, trupul, care a murit, fără nici-o relațiune cu trupul său proslăvit.

Dorind să aducem lămuriri într'o astfel de problemă cu caracter de delicată speculație teologică, ne-am adresat părintelui profesor Petre Vintilescu, dela Facultatea de Teologie din București, care, în conversațiile cu reprezentanții bisericii anglicane, a fost referentul delegației române cu privire la subiectul „Euharistia și semnificația ei sacrificială“. Am întrebat deci:

— Delegații noștri români-ortodoxi au susținut față de anglicani, în 1935, că noi primim în sf. Împărtășire trupul cel glorificat al Mântuitorului?

— Niciunul din membrii delegației române n'a afirmat și nici n'a susținut așa ceva. În primul rând, ca referent al chestiunii, eu am scris textual în referatul meu că „darurile rânduite pentru jertfă au ajuns prin transformarea lor, trupul și sângele Domnului jertfit pe cruce, care apoi a înviat și s'a înălțat la ceruri“.

1. *Viitorul*, nr. 15, 1 August, 1936, pag. 3.

— S'a declarat satisfăcută delegația anglicană cu acest punct de vedere al ortodoxilor?, am întrebat eu din nou.

— Au cerut, într'adevăr, o lămurire. Prin glasul arhiepiscopului anglican de Dublin, s'a întrebat cum se împacă anume afirmația mea de mai 'nainte cu următorul text din ediția franceză a Teologiei Simbolice (pag. 104) a actualului P. S. Vicar Irineu Mihălcescu: „trebuie să credem că Hristos însuși este prezent“ (în urma transformării elementelor euharistice în timpul epiclesii) „după trup și în realitate, *în acel corp chiar, cu care el a suferit și a murit*“. Cei doi dogmatişti ai delegației române, adică autorul lucrării menționate și profesorul Dr. V. Loichiță dela Cernăuți, au dat pe loc lămuririle necesare, evidențiind că la mijloc nu este decât o contrazicere aparentă. Pasagiul din simbolică privește numai momentul sfințirii darurilor, cari, prin transformare, reproduc jertfa de pe Golgota, iar referatul îmbrățișează sf. Euharistie în realitatea ei de jertfă și în lucrarea ei ca taină, adică într'un cadru mai larg, așa cum se înfățișează în liturghie. Pentru întărirea tezei ortodoxe, unul dintre cei doi dogmatişti (Dr. V. Loichiță) a ținut chiar să adauge: „În sf. Euharistie, noi adorăm corpul Mântuitorului din uniunea ipostatică, din clipa concepțiunii, din timpul vieții, suferinței, de după înălțare și până la a doua venire, parusia Domnului“.

— Prin urmare, reluai eu, recunoașteți pe deoparte prezența în sf. Euharistie a trupului Domnului din timpul patimilor, dar în același timp țineți să afirmați unicitatea trupului Mântuitorului, înlăturând orice ideie de mai multe trupuri în Hristos. Cu alte cuvinte, în Impărtășire primim trupul, cu care Mântuitorul a trăit, a murit, a înviat și s'a înălțat întru slavă.

— Exact. Această ideie ajunge însă mai clară, dacă ne așezăm în deosebi pe terenul *împărtășirii* propriu zise. De altfel, tocmai în legătură cu „sf. Impărtășanie“ amintiriți la început că s'a pus în presa bisericească problema aceasta a trupului Domnului. Privind, așa dar, sf. Euharistie mai ales din punct de vedere al tainei Impărtășirii, vom căpăta mai multă lumină în chestiunea, care ne interesează. Pentru că trebuie să observăm că, în sf. Euharistie, împărtășirea și jertfa sunt două lucruri deosebite ca

momente și lucrări. Ceea ce se petrece mai 'nainte, în timpul sfințirii darurilor, este *jertfa*, punctul culminant adică, spre realizarea căruia tinde toată slujba liturghiei. La acest moment se referă dogmatistii, când învață că darurile s'au transformat în trupul, cu care Domnul a suferit și a murit. Văzurăm chiar mai 'nainte cazul din simbolica citată și așa se prezintă lucrul și la alți dogmatiști¹. Impărtășirea cu sf. trup și sânge constituie însă *taina*, prin care se comunică credincioșilor efectele jertfei. Impărtășirea stă, precum se vede, în nemijlocită relațiune cu jertfa, din care derivă. Este necesar, adică, să se aducă mai întâi jertfa, pentru ca să fie ce să se dea spre împărtășire în taină, iar jertfa, odată adusă, pentru a-și împlini sensul ei, trebuie consumată prin împărtășire. De aceea, cel puțin liturghisitorii sunt datori să primească trupul și sângele euharistic.

De și în indivizibilă legătură și inseparabile, totuși, în timp, se poate face o distincție între jertfă și taină. N'avem decât să ne gândim la liturghia celor mai 'nainte sfințite, în care ne împărtășim cu trupul Domnului din jertfa euharistică pregătită în liturghia unei zile de mai 'nainte. Să ne amintim, de asemenea, obiceiul vechilor creștini de a lua cu ei acasă trupul euharistic al Domnului sau de a-l purta în călătorii, spre a-l avea la îndemână pentru împărtășire, cu totul în alte zile decât acelea în care se făcuse jertfa euharistică. Același lucru este și cu Impărtășirea, care se prepară odată pe an pentru cei bolnavi.

— Prin această Impărtășire, afară din cadrul liturghiei — întrerup eu — nu ni se dă trupul, cu care a pătimit Domnul?

— Veți avea răspunsul îndată. Rețineți pentru moment că, în împărtășire, sf. Euharistie își lărgeste semnificația și puterea, în cadrul ei de taină, prin care se comunică credincioșilor anumite daruri. Ochii credinței noastre nu rămân ațintiți numai asupra jertfei de pe Golgota, ci îmbrățișează și vieța și celelalte lucrări, prin care Mântuitorul, după răstignire, ne-a mijlocit împărtășirea roadelor sau efectelor crucii sale. În sf. Cuminecătură, primim deci, într'adevăr, trupul, cu care Domnul a pătimit, trup însă, care n'a rămas nici spânzurat pe lemnul crucii, nici în

1. Ca, de pildă: *Silvestru episcop de Canev*, Teologia dogmatică ortodoxă; vezi traduc. rom. de Icon. C. Nazarie, Buc., 1904, vol. IV, pag. 446 și 456.

mormântul, în care l-a pus Iosif, ci a înviat prin puterea firii dumnezeiești din persoana sa, s'a înălțat la cer și stă la dreapta Tatălui întru slavă.

— După sănătoasa rațiune teologică, recunosc, zic eu, că n'am putea admite că ne împărtășim altfel decât cu unicul trup al Mântuitorului. Formal însă, Biserica n'a definit această învățătură?

— Ba da, și încă în mai multe chipuri.

În primul rând, de fiecare dată, când se săvârșește sf. liturghie, Biserica își afirmă și manifestă această credință și anume în ritul, care alcătuește *taina împărtășirii*. Să recitim înainte de orice rugăciunea din liturghier, pe care o spune preotul în tăcere, ca introducere în lucrările pregătitoare ale actului împărtășirii (frângerea sf. agneț, precum și punerea părticelii Iis. și a căldurii în potir). „Ia aminte, Doamne Iisuse Hristoase Dumnezeuul nostru, din sfântul tău locaș și *de pe tronul slavei împărăției tale* și vino să ne sfințești pe noi, cel ce sus șezi împreună cu Tatăl și *aici împreună cu noi nevăzut ești de față*. Și ne învrednicește, prin mâna ta cea puternică, să ni se dea prea curatul tău trup și cinstitul sânge și prin noi la tot poporul“. În această rugăciune, Biserica mărturisește, precum se vede, că în sf. Impărtășire ea nu deosebește mai multe trupuri în Hristos. În starea de slavă, care-i este acum definitivă, dumnezeirea Mântuitorului nu mai este învăluită și ascunsă de natura sa omenească, ci strălucește de-o lumină neapropiată, *pe tronul slavei sale, împreună cu Tatăl*. În același timp însă. El se află și cu noi, „fiind prezent în chip real în sf. Euharistie, în funcțiunea lui arhierască, împlinind pe pământ ceea ce împlinește și în cer“¹.

Ideia integrității și unicității trupului Domnului în sf. Impărtășire ajunge și mai accentuată prin felul, în care descrie mai departe liturghierul pregătirea sfântului trup și sânge euharistic, spre distribuire. În acest moment liturgic, trupul și sângele Mântuitorului se găsesc încă în stare de jertfă, adică pâinea euharistică pe sf. disc, iar vinul în sf. potir. Această despărțire simbolizează jertfa sângeroasă, adică despărțirea reală a trupului de sângele lui Hristos pe cruce².

1. *Hristu Andrutsoș*, Dogmatica Bisericii ortodoxe-răsăritene, traduc. rom. de Dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu. 1930, pag. 398.

2. Cf. Idem, ibidem, pag. 398.

Diaconul îndeamnă însă pe preot: „Implinește, stăpâne, sfântul pahar“. Intregește-l, adică completează-l. Preotul pune în potir părticica cu numele Iisus, făcând astfel să se unească la o laltă prin puterea Sfântului Duh, trupul și sângele Domnului, peste care toarnă apoi „căldura“, însemnând întoarcerea vieții. „Căci apa caldă arată că dă prin căldură semnul vieții“, precum explică sf. Simion arhiepiscopul Tesalonicului (+ 1430).¹ Indată preoții, iar peste o clipă și credincioșii, se împărtășesc cu trupul și sângele lui Hristos, cu trupul, cu care a pățimit, dar care nu este un trup separat sau despărțit de Hristos cel ce a înviat.

El însuși zisese apostolilor săi, atunci când le vorbea despre sfârșitul sau moartea sa: „Încă puțin timp și lumea nu mă va mai vedea; voi însă mă veți vedea, pentru că *eu sunt viu și voi veți fi vii*“ (Ioan XIV, 19). Iar în altă împrejurare: „Cel ce mănâncă trupul meu și bea sângele meu, are viață veșnică și eu îl voi învia în ziua cea de apoi“ (Ioan, XI, 54). Spre un astfel de trup vrea liturghia să ne îndrepteze gândul în momentul împărtășirii, adică spre un trup în stare să ne comunice *viața* cea veșnică. Acesta nu poate fi decât trupul lui Hristos, *cel jertfit* într'adevăr, dar nedespărțit de Hristos cel ce este viu. La Cina cea de taină, el dăduse ucenicilor trupul său jertfit mistic, în chip nesângeros, ca și în Euharistie, el fiind însă de față viu.

Prin încălzirea sfintelor Taine cu apă caldă, liturghia ține chiar să dea această senzație credincioșilor, cari se împărtășesc. Se toarnă adică apă caldă în potir, la vremea împărtășirii, pentru ca, așa precum zicea Simion arhiepiscopul Tesalonicului, „atunci, când atingem potirul cu buzele și ne împărtășim cu sf. sânge, să se producă în noi o simțire, ca și cum am bea din aceeași coastă de viață făcătoare“².

Ultimele acțiuni liturgice ca: arătarea către popor a sf. Taine și ducerea lor la proskomidie, pentru a însemna cea din urmă arătare a Mântuitorului către apostoli și înălțarea la cer, nu fac decât să sublinieze în mintea credincioșilor ideea unuia și aceluiași trup în persoana Mântuitorului, dela naștere până la moarte, precum și după

1. Περὶ τοῦ θεοῦ ναοῦ, Migne, P. G., t. 155. col. 741.

2. Op. și loc. citate în nota precedentă.

aceea. Negreșit, în condițiuni diferite. Tâlcuitorii liturghiei sunt de acord în această privință. Cel mai profund dintre aceștia, Nicolae Cabasila, arhiepiscop al Tesalonicului în veacul XIV († 1371), comentând momentul sfințirii darurilor, adică al jertfei euharistice, subliniază că pe sfânta masă se află acum „însuși darul adevărat, însuși trupul Domnului cel prea sfânt, cel care a primit în adevăr toate acelea: ocări, necinstiri și loviri, cel răstignit, cel junghiat, care a mărturisit mărturisirea cea bună în timpul lui Ponțiu Pilat, cel pălmuit, cel ce cu ocări a fost împrășcat, cel ce scuipiri a suferit și fiere a gustat. De asemenea și vinul, însuși sângele, care a țâșnit, fiindu-i înjunghiat trupul: *acel trup și acel sânge, care din Duhul Sfânt s'au format, care din sf. Fecioară s'a născut, care a fost îngropat, care a înviat a treia zi, care s'a înălțat la ceruri și șade deadreapta Tatălui*”¹. Cu prilejul turnării „căldurii” în sf. potir, același autor spune lămurit că în cele ce se fac în slujba sfintei Euharistii, noi vedem nu numai simbolizarea copilăriei Mântuitorului, ducerea la moarte și împungerea cu sulița, care sunt amintite în lucrarea proscomidiei, ci vedem „chiar *pâinea însăși transformată în acel prea sfânt trup, care cu adevărat a suferit acestea și a înviat și s'a înălțat și stă deadreapta Tatălui*”².

Integritatea și unicitatea trupului Domnului în sf. Impărtășire este, de altfel, un adevăr formulat clar și fără niciun echivoc în cărțile simbolice ale Bisericii și de dogmatiști.

— Iată punctul, la care așteptam cu nerăbdare să ajungeți. M'a impresionat în chip deosebit tâlcul sfintei liturghii cu privire la această chestiune, dar formulele dogmatice, lipsite de simbolism și de înțelesuri mistice, sunt totdeauna mai categorice și, deci, mai obligatorii.

— Fără să mă gândesc a micșora importanța acestora, îmi voi îngădui totuși să afirm că mărturia liturghiilor trece deasupra. Ele reprezintă tradiția cea mai veche și mai autentică; în rânduiala și în rugăciunile lor, credința genuină a celei dintâi Biserici creștine s'a revărsat printr'unul din cele mai firești procese psihologice, fără preocupări sau controverse teologice. Liturghiile fac parte dintre izvoarele

1. Ἑρμηνεία τῆς θείας λειτουργίας, cap. XXVII. Migne, P. G., t. 150, col. 425.

2. *Ibidem*, cap. XXXVII, col. 452.

credinței creștine, pe care o găsim în formulele sintetice ale dogmelor. Chestiunea, care ne interesează, iată ce expresiune am găsit în Mărturisirea patriarhului Dositei al Ierusalimului: „Unul este trupul și unul este sângele lui (Hristos) în toate bisericile. Și aceasta nu pentru că trupul Domnului, care se află în cer, s'ar pogori pe altare, ci pentru că *pâinea proaducerii, pregătită anume în toate bisericile și, după sfințire, prefăcută și transubstanțiată, se face una și aceeași cu trupul din cer al Domnului, căci Domnul totdeauna are un singur trup, iar nu mai multe în diferite locuri*“¹.

Să auzim acum și pe unul dintre dogmatiștii contemporani și anume pe decedatul de curând Hristu Andrutsos: „**In sf. Euharistie este prezent trupul viu al Domnului**, cel unit ipostatic cu Dumnezeu-Cuvântul. In general apoi, *unde este prezent Dumnezeu-Omul, este prezent întreg, prin urmare și în sf. Euharistie este prezent și cu sufletul și cu Dumnezeirea, ca Dumnezeu perfect și ca om perfect*, chiar și în fiecare parte a pâinii și vinului. De sigur, conform cuvintelor instituirii, pâinea se preface în trupul și vinul în sângele lui și niciuna în sufletul sau în Dumnezeirea lui..... **Hristos cel înviat, în al cărui trup și sânge se preface elementele, nu mai moare; trupul lui este spiritualizat și preamărit și nedespărțit de sânge.** Este evident așa dar că, *după înviere, unde e prezent Dumnezeu-Omul, anume și în Euharistie, este prezent cu toate părțile lui constitutive, cu sufletul și cu Dumnezeirea*“². Aceste explicațiuni apar, de altfel, ca o simplă concluzie a următorului text din enciclica patriarhilor orientali: „După sfințirea pâinii și a vinului, pâinea se schimbă, se transformă, se preface în adevăratul corp al Domnului, care s'a născut în Vitleem din Maria, pururea Fecioara, s'a botezat în Iordan, a pățimit, s'a înmormântat, a înviat, s'a înălțat la ceruri, șade deadreapta lui Dumnezeu-Tatăl și iarăși va veni pe norii cerului. Iar vinul se schimbă și se preface în adevăratul sânge al Domnului, care, pe timpul suferințelor sale pe cruce, s'a vărsat pentru viața lumii“³.

1. Decretul 17. Citat după *Preotul Ioan Mihălcescu*, Dogma soteriologică. Buc. 1926; pag. 254.

2. Op. cit., pag. 380—381.— Cf. și *Macarie*, Teologia dogmatică ortodoxă, vol. II, trad. rom. de Arhim. Gherasim Timuș, Buc. 1885, pag. 316.

3. Art. 17. — Citat după *Macarie*, ibidem, p. 495.

— Găsesc prilej tocmai acum să vă cer unele lămuriri, de care trebuia să întreb de la început. Aceste definiții din cărțile simbolice ale Bisericii ortodoxe a Răsăritului, se pot ele întemeia pe anumite locuri din literatura patristică?

— De o asemenea subtilitate, sfinții Părinți nu s'au ocupat anume. Ei n'au făcut însă niciodată vreun fel de despărțire a trupului lui Hristos sau a persoanei lui în sf. Euharistie. Se găsesc totuși, în epoca patristică, mențiuni și aluziuni incidentale, care, cel puțin lăaturalnic, însemnează tot atâtea temeuri pentru formulele din cărțile simbolice ale Bisericii, cu privire la unicitatea trupului Domnului în sf. Impărtășire. Asemenea temeuri nu lipsesc nici din Noul Testament. Astfel, sf-tul apostol Pavel, vorbind despre izbăvirea de păcat prin jertfa Mântuitorului, scria în epistola către Romani: „Acela, care n'a cruțat pe Fiul său însuși, ci l-a dat pentru noi toți, cum nu ne va dărui împreună cu el (și) toate (celelalte)? Cine va ridica învinuire împotriva aleșilor lui Dumnezeu, (când) Dumnezeu este cel ce îndreptează? Cine-i va osândi, (când) *Hristos Iisus a murit, dar mai ales a înviat, El, care este de-a-dreapta lui Dumnezeu și mijlocește pentru noi?*“¹.

Nu este greu de înțeles de aci că Hristos este Mântuitor nu numai pentru că a murit, ci și pentru că a înviat și s'a înălțat la cer și mijlocește pentru noi. Invierea și proslăvirea Mântuitorului cu trupul său cel răstignit sunt tocmai garanția despre puterea mântuitoare a jertfei sale². Acest pasaj din epistola către Romani vine, deci, în completarea și lămurirea cuvintelor aceluiași sfânt apostol, din prima epistolă către Corinteni: „...ori de câte ori mâncați pâinea aceasta și beți paharul acesta, moartea Domnului vestiți, până va veni“³. Sfânta Impărtășire este, prin urmare, pomenirea sau vestirea permanentă a pătimirilor și a morții Domnului, dar este în același timp și afirmarea biruinței Dumnezeirii, a proslăvirii, adică a învierii, și a înălțării la ceruri de-a-dreapta Tatălui. Așa a înțeles și așa a crezut Biserica, chiar dela origina ei. Ca probă, anamnesa din liturghia sf-tului Vasile cel Mare, după ce

1. Romani VIII, 32—34.

2. „Dacă Hristos n'a înviat, atunci zadarnică este propoveduirea noastră zadarnică și credința voastră“ (I Corint. XV, 14).

3. I Corint. XI, 26.

reproduce pasagiul din ep. I Corint., XI, 26, îl completează în sensul subliniat de noi, precum urmează: „Aceasta s'o faceți întru pomenirea mea, că de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, *moartea mea veți vesti, învierea mea veți mărturisi*. Deci, pomenind și noi, Stăpâne, patimile lui cele mântuitoare, crucea cea făcătoare de viață, îngroparea cea de trei zile, învierea cea din morți, suirea la ceruri, șederea de-a-dreapta lui Dumnezeu-Tatăl, și slăvita și înfricoșata lui a doua venire...” In același sens ne lămuresc atât rugăciunea, ce se citește în liturghia sf-tului Vasile cel Mare, când se potrivesc Sfintele, cât și anamnesa din liturghia sf-tului Ioan Gură-de-aur.

Temeiul sfintei liturghii și scopul, pe care ea ține să-l realizeze în primul rând, este, precum am spus, mai sus, jertfa Mântuitorului. In sfânta Euharistie se află, deci, trupul Domnului cel jertfit pentru mântuirea lumii. Dar pentru că acest trup al său a înviat și s'a proslăvit, după ce a suferit și a murit, jertfa și învierea Mântuitorului, ca și proslăvirea sa, au fost înfățișate nedespărțit în liturghia de duminică, chiar de către primii creștini. Acesta este un fapt, care se poate constata dintr'un document de pe la mijlocul veacului al doilea. Astfel, sf-tul Iustin Martirul și Filosoful scrie în prima sa apologie: „Iar în ziua soarelui (*dumineca*), *facem cu toții adunarea comună (liturghia)*, pentru că este ziua întâia, în care Dumnezeu a făcut lumea, transformând întunerecul și materia, și *pentru că Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, a înviat din morți în aceeași zi*. Căci în ziua cea dinaintea zilei lui Saturn (vineri) l-au răstignit, iar în cea după ziua lui Saturn (sâmbăta), care este ziua soarelui (*dumineca*), arătându-se apostolilor săi și ucenicilor, i-a învățat acestea...¹”.

Tocmai din cauza acestei note de bucurie și de solemnitate, pe care o îmbracă liturghia în legătură cu învierea și proslăvirea Mântuitorului, alături de jertfa sa, sfinții Părinți au oprit să se săvârșească sfânta Euharistie în zilele păsimesilor, chiar la sărbătorile sfinților și hramuri, afară de zilele de sâmbătă și duminică². Postul cel mare fiind

1. Apologia I, LXVII, 7.

2. Vezi canoanele 49 și 51 Laodiceea (spre an 360) și canonul 52 trulan. Vezi, deasemenea, tipicul cel mare. *Balsamon* motivează astfel, în comentariul la canon. 66 apost.. măsura de a nu ajuna sâmbăta și duminica în păsimesi:

în deosebi timp de întristare și de zdrobire a inimii, pentru păcatele noastre, Biserica n'a socotit cuviincios să se săvârșească liturghia completă, decât sâmbăta și duminica, pentru ca „nu cumva întristarea să se amestece cu sărbătoarea, umilința cu înălțarea¹“. Și, pentru ca să închei răspunsul meu cu privire la literatura patristică, e destul să spun că partea cea mai caracteristică din primul pasaj citat mai 'nainte din decretul 17 al Mărturisirii patriarhilor orientali, reproduce aproape cuvânt cu cuvânt învățătura sf-tului Ioan Damaschin².

— Cum s'ar putea reda, așa dar, pe scurt chestiunea trupului lui Christos în „sf. Impărtășanie“?, întreprinsei eu pentru ultima dată.

— Foarte simplu. Prin împărtășire, noi primim trupul, în care Domnul a suferit pătimirile și moartea, dar apoi a înviat și s'a înălțat întru slavă.

I. D. I.

LE CORPS ET LE SANG DU SEIGNEUR DANS LA SAINTE COMMUNION

R é s u m é.

Nous recevons à la Sainte Communion le corps de Notre Seigneur Jésus-Christ. C'est, depuis toujours, la croyance et la doctrine de l'Eglise. Cependant, à la suite des pourparlers anglicano orthodoxe qui ont eu lieu à Bucarest, une gazette a posé la question de savoir s'il existe, dans la Sainte Communion, le corps du Sauveur, avant ou après sa résurrection et sa glorification.

«Τὸ σάββατον οὐ νηστεύομεν, ἵνα μὴ δόξωμεν ἰουδαίζοντες· τὴν Κυριακὴν πανηγυρίζομεν, διὰ τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παγκόσμιον χαρὰν καὶ ἀνάστασιν· ὅτι τὸ μὲν, δημιουργίας ἐστὶν ὑπόμνησις, ἡ δὲ, ἀναστάσεως, μᾶλλον δὲ ἀναπλάσεως. *Sâmbăta nu postim, pentru ca să nu se pară că iudaizăm. Duminica o sărbătorim din pricina bucuriei a toată lumea și a învierii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Christos; pentrucă, pe de o parte ea este amintirea creațiunii, iar pe de alta, a învierii, dar mai vărtos a creațiunii celei din nou*“ (Sintag. At., II, 84).

1. *Nicod. Milas*, comentar. canon. 52 trulan.

2. Vezi, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. cartea IV. cap. 13 (Migne, P. G., t. 94, col. 1144 și 1145), unde sf-tul Ioan Damaschin, vorbind de transformarea sfintelor elemente euharistice în trupul și sângele Domnului, zice între altele: Σῶμά ἐστιν ἀληθῶς ἠγνωμένον θεότητι, τὸ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου σῶμα, οὐχ ὅτι τὸ ἀναληφθὲν σῶμα ἐξ οὐρανοῦ κατέρχεται, ἀλλ'ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος καὶ οἶνος μεταποιεῖται εἰς σῶμα καὶ αἷμα Θεοῦ. „*Este trupul care cu adevărat s'a născut din sf. Fecioară. Nu pentru motivul că trupul, care s'a înălțat, se pogoară din cer, ci pentrucă pâinea însăși și vinul se prefac în trupul și sângele lui Dumnezeu(-Omul)*“.

Les saints pères et les docteurs, aussi bien que les livres symboliques de l'Eglise orthodoxe de l'Orient ont toujours enseigné que les saints éléments eucharistiques se transforment pendant l'épiclèse dans le corps même de Jésus-Christ, celui avec lequel il est né de la Vierge Marie et a été crucifié, puis est ressuscité, est monté au ciel et s'est assis à la droite de Dieu le Père. Jamais on n'a distingué plusieurs corps en Jésus et fait de disjonctions dans son corps. Il n'y a pas non plus un corps sur l'autel et un autre dans le ciel. Ce n'est évidemment pas le corps du Christ qui descend du ciel sur les autels mais le pain et le vin qui se transforment dans son corps du ciel.

En répondant à une série de questions, on a montré que cette doctrine orthodoxe — d'après laquelle on reçoit à la Sainte Communion le corps dans lequel le Sauveur a souffert la Passion et la mort sur Golgotha, puis est ressuscité et monté au ciel dans la gloire, — s'appuie sur un grand nombre de textes du Nouveau Testament, des liturgies, des saintes pères et des docteurs aussi bien que de la littérature ecclésiastique.

MÂNĂSTIREA RÂNCĂCIOV ¹

I. AȘEZAREA ȘI STAREA ACTUALĂ.

În partea de Miază-zi a județului Muscel, pe valea pârâului Râncăcirov, la o depărtare de 8 km. de râul Argeș și de șoseaua națională București-Pitești ce îi urmează cursul, se află, încă de pe vremea lui Vlad Călugărul, satul Cârștiani sau Cârștienesți cum se întâlnește adesea numit prin documente ².

În acest sat, la poalele minunatei păduri care îl străjuește în partea despre Răsărit, mănăstirea Râncăcirov ³ și-a avut de la început așezarea. Drumul ce duce la mănăstire se desparte din șoseaua națională în dreptul comunei Călinești și apucă pe valea Râncăcirovului în sus, trecând prin câteva sate care nu sunt de cât despărțiri noi din vechiul Cârștiani ⁴.

De și nu tocmai depărtată de așezări omenești, totuși înconjurată cum este pe trei părți de pădure, se pare că în modul cel mai fericit a găsit mănăstirea aici locul liniștit, prielnic rugăciunilor. Odinioară bogată și în multă cinste, astăzi uitată și părăsită, ea a trecut în cursul timpului prin toate treptele înfloririi și decadenței, pentru a nu mai păstra nici măcar privilegiul de a se numi mănăstire, căci a fost prefăcută în biserică de mir. Din toate clădirile și împrejuririle ei, astăzi nu mai există de cât grămezi de

1. Lucrarea de față este un rezumat al tezei de licență, lucrată supt controlul Seminarului de istoria bisericii române și susținută la Facultatea de teologie din București în sesiunea din Fevruarie 1937.

2. Menționat prima oară cu numele „Crștiani” în hrisovul slavon al lui Radu cel mare, din 19 Iulie 1498, (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăcirov*, pachet IV, doc. 1), ca locul unde Albul a omorât pe fratele său Cârștian pe timpul lui Vlad Călugărul. Poate de aici își trage și numele. Cu numirea de *Cârștienesți* îl găsim prima dată într'un hrisov românesc din 1617 Iunie 12, (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăcirov*, pachet XIII, doc. 4). Numirea cea mai des întâlnită în documente este *Cârștiani*. Astăzi sătenii îi zic *Cârștieni*.

3. Cu această numire o găsim de la început. În hrisoavele slavone din sec. al XV-lea și al XVI-lea o găsim supt forma РѦНКѦЧОВ. Supt forma „*Râncăciog*”, o întâlnim rar de tot și numai în sec. al XVII-lea.

4. Comuna *Gorgan*, fostă moșie a mănăstirei, și comuna *Râncăcirov*, din care face parte astăzi și *Cârștieni*, rămas un mic cătun.

cărămizi și urme de temelii. Singură biserica, rezidită la 1848 și reparată în mai multe rânduri, a rămas ca mărturie a uneia dintre cele mai vechi așezări călugărești din județul Muscel¹.

Ca înfățișare exterioară, biserica este în formă de cruce, având în față o tindă deschisă, așezată pe doi stâlpi de zid, patrați. Are două turle; una așezată în mijloc, deci un fel de cupolă, iar alta mai mică în față, servind de clopotniță. În tindă sunt așezate două morminte, cu lespezi de piatră deasupra. Pisanile lor sunt însă atât de tocite încât numai cu greu se poate citi pe cel din dreapta: „*Aci odihnește robul lui Dumnezeu Stroe...*”². Ușa de la intrare este din blăni de stejar, căptușite cu tablă de fier. Deasupra ei sunt două pisanii: una cu litere săpate în piatră și care datează de la 1648, iar alta zugrăvită pe pereți, din timpul rezidării bisericii la 1848.

Prima pisanie este aceasta: „*In numele Tatălui și Fiului și Duhului Sfânt, într'ajutorul al prea luminatului și făcător de județ hramul sfintei Văvedenii beșearice și al casei dumnezeiești și a noastră sfântă Văvidenie, în zilele dulcelui și prea luminatului creștin și de Dumnezeu iubit Io Mateiu Basarab Voivod și cu doamna mării sale Ilina, cu vrerea milostivului Dumnezeu domnul Țerei Rumânești, — adică eu robul lui Dumnezeu Arsenie căpitan de păhărnice, feciorul lui Dragomi(r) postealnucul den Vlădeni și al jupânesei lui Maria, și cu jupâneasa Anna, truditu-ne-am și ne-am ostinit de am zidit și am făcut den temelie această sfântă mânăstire, casă dumnezeiască, ca să ne fie noadă de pomană, și noadă și părinților noștri în vecei de ve(ci), amin. Și s'au început această sfântă mânăstire în luna lui Iunie în 10 zile și au fost leatul 7155 și s'au săvârșit în luna lui Septemvrie în 27 de zile, și au fost leatul 7157” (=1648).*

Cealaltă pisanie este așezată deasupra acesteia și spune următoarele: „*Ridicatu-s'au acest sfânt lăcaș întru slava și prăznuirea Intrării prea curatii fecioarei Marii în Sf.*

1. Hrisovul din 1498 (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciou*, pachet IV, doc. 1) îi presupune existența și mai înainte de această dată.

2. Nepotul și fiul adoptiv al lui Arsenie Șoimul. Vezi diata lui Arsenie (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciou*, pachet I, doc. 1). Deoarece în diată, Arsenie spune că trupul lui „va să se îngroape” la mânăstire, cred că celălalt mormânt este al său.

Sf-telor în zilele înălțatului Domn Gh<eorghie> D<imitrie> B<ibescu> Voivod și în ale preaosfințitului mitropolit Neofit, fiind egumen al acești sfinte mănăstiri David arhimandrit Râncăcioveanul. Ani de la Hr. 1848 Mai“.

În interiorul bisericii nu sunt zugrăviți ctitorii, așa cum se obișnuiește. Pronaosul nu se desparte prin nimic de naos. Tâmpla este de zid, dar icoanele sunt de lemn și sunt singurele care mai păstrează urme de vechime, fiind roase de carii și ciocănite de ghionoi. Pictura nu prezintă nicio importanță, fiind de dată recentă și refăcută de câteva ori. În altar, la proscomidie, deasemenea nu există niciun poemelnic vechiu. Se pare că ar fi existat unul, dar a fost înstreinat și astăzi e cu neputință de găsit. Din bogata argintărie a mănăstirii nu se mai păstrează astăzi de cât o evanghelie legată în argint aurit.

În partea cealaltă a văii Râncăcirovului, mai este o bisericuță de lemn care datează de la 1759, leat săpat în lemn, în dreapta ușii de la intrare. Biserica aceasta însă n'are nimic comun cu mănăstirea căci slujea pentru nevoile satului. A fost făcută de săteni, după cum spune inscripția de deasupra ușii: „*Ustenitu-s'a robi ereu Stefa(n), ereu prio(t) Costand(in) dâmpreună cu toți megiașii răposat(i)*¹“.

II. CĂRȚI VECHI PĂSTRATE LA MÂNĂSTIRE.

În altar, într'un dulap, se păstrează niște dosare care conțin diferite acte primite la mănăstire între anii 1840—1865. Aceste dosare sunt compuse mai mult din corespondența și ordinele ce se primeau de mănăstire. Deasemenea tot în altar sunt păstrate și multe cărți vechi:

1. Sf. și dumnezeiasca evanghelie — tipărită în Sf. Mitropolie a Bucureștilor în 7258 (= 1750).
2. O evanghelie veche, fără început și fără scoarțe.
3. O evanghelie legată în catifea și argint aurit, cu următoarele însemnări pe dânsa. La început: „Această sfântă și dumnezeiască evanghelie am dat-o eu robul lui Dumnezeu Matei post.... la sfântul paraclis (al) sfântului Visarion de la sfânta mănăstire a Tut(ulor) Sfinți(lor) dă'n

1. Legenda spune că ea a fost în deal, dar mutată în vale, după o invazie a Turcilor care au omorât pe toți credincioșii în biserică, pe la jumătatea sec. al 18-lea. v. C. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru*, p. 56.

București, ca să fie pomenire în veci“. În partea de jos a filelor de la început, are această însemnare: „Această sfântă evanghelie au fost zălog la dumnealui Ilie... destr... părintele Meletie ce au fost egumen la această mănăstire Râncăcirov și a vreme au venit sfinția (sa) părintele arhimandrit chir Daniel igumen iar la această sf. mănăstire și au zidit sfânta mănăstire, sf. Evanghelie zălog au dat... sf..... ce au fost mi-au scos, și au dat-o la sf. mănăstire ca să fie pentru pomenire. Gregorie Ieromonahul. Isaia monahul ot sfânta mănăstire“.

4. Un minei pe luna Septemvrie, fără început.

5. Un minei pe luna Ianuarie, tot fără început. Acesta are și următoarea însemnare: „Acest mine(i) ce se află Ianuarie și Fevruarie l-am (ce)tit eu Descanu Caimis Ungureanu ce mă aflu în casa părintelui popii Ioniță ot C.-Lung. Și ca să se știe i-am scris și veleatul Mai...“.

6. *Catavasier* grecesc, Veneția 1742, tip. de Nicolae Saru.

7. *Evanghelia* grecească, Veneția 1811, în tipografia lui Teodosie din Ioanina.

8. *Chiriadromion* grecesc, de Nichifor [Teotochi] arhiepiscopul Astrahanului, tom. I, Moscova 1837, în tipografia Sfântului Sinod.

9. *Triod* grecesc, fără început. Are o însemnare pe el: „Acest minei grecesc l-au dat Daniel sfintei mânăstiri Râncăcirovul“.

Tot la mănăstire se mai păstrează și patru antimise vechi: unul din 1834, altul din 1840, iar celelalte din 1875 și 1895.

III. ÎNTEMEIEREA MÂNĂSTIRII RÂNCĂCIOV ȘI ISTORIA EI PÂNĂ LA REZIDIRE, 1648.

Când și cum a fost întemeiată mănăstirea Râncăcirov, precum și cine a fost cel dintâiu ctitor al ei, nu putem ști, deoarece nu ni s'a păstrat nicio mărturie scrisă despre aceasta. Unele afirmații, ca cea din pisania veche¹, și cea din diata lui Arsenie Șoimul², au făcut ca și celelalte

1. Vezi p. 312.

2. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăcirov*, pachet I, doc. 1.

mărturii ulterioare¹ să considere pe Arsenie întemeietor al acestei mănăstiri; fără dreptate însă, deoarece Arsenie este numai cel ce a rezidit-o în 1648. Mănăstirea Râncăciov, mult mai veche de cât această dată, este amintită în hrisoave din sec. XV și XVI.

Cel mai vechiu document privitor la ea este hrisovul lui Radu cel mare din 19 Iulie 1498 (7006)², prin care i se întărește moșie în Cârștiani, partea lui Cârștian și a lui Albul, precum și alte danii pe care Vlad Călugărul, tatăl lui Radu cel mare, le făcuse mănăstirii mai înainte. Pentru a vedea cum era starea mănăstirii pe timpul acela și ce mari danii îi face Vlad Călugărul și Radu fiul său, citez partea aceasta din hrisov, după traducerea d-lui St. Nicolaescu: ...„acest hrisov al domniei mele, sfintei mănăstiri numită Râncăciov, cu hramul Sfânta Înălțare³, a Domnului Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Cristos ca să-i fie în Cârștiani partea lui Cârștian și a lui Albul. Pentru că a fost ucis Albul pe fratele său Cârștian, așa a murit Cârștian, iar satele sfintei mănăstiri, ele au plătit 3 dușugubine. Drept aceia părintele domniei mele Vlad Voivod, el au dat sfintei mănăstiri partea lui Cârștian și a lui Albul, și iar i-au dat vinăriciul lui David din Cârștiani, ce se cade domnesc, și gălețile ohabnice din venitul domnesc din grâu și din orz din județul Pădureților satele anume: Iacoveștii și Dobroeștii. Și din județul Vlașca iar din venitul domnesc din grâu și din orz, din satele anume: Băneștii și Dobrineștii, Vaidceștii și Găeștii și Străoștii. Și de pe munții județului Pădureților, cășăria domnească. Și iarăși dintr'aceste sate mai sus scrise anume, să le fie vămășăria domnească.

Iar după aceia le-am dat și domnia mea, încă am și adaos domnia mea. S'au scos dinaintea domniei mele ca să fie la trebuință mănăstirii și dumnezeeștilor călugări de hrană, iar nouă și părinților noștri să fie spre veșnică pomenire. Drept aceia am dat și domnia mea ca să fie

1. Zapisul lui Ioanichie Ieromonahul, (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet XIII, doc. 20); *Lista sfintei mitropolii de episcopiile și mănăstirile țării*, (Ac. Rom. ms. 323, f. 352).

2. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet IV, doc. 1. (Trecut la secția istorică). Este slavon, având o traducere nouă făcută de d. St. Nicolaescu și două vechi. Acest document a fost publicat de C. Rădulescu-Codin, în revista *Prietenul nostru*, an VIII (1924), p. 10.

3. În original „**ВЗВНЕСЕНІЕ**“.

toate acestea, ocine ohabnice, de nimeni neclintite, după zisa domniei mele“ . . .

Să reținem faptul că acest hrisov este numai o întărire ale unor danii anterioare, precum și faptul că mănăstirea Râncăcirov avea pe timpul lui Vlad Călugărul (1482-1495) sate care au plătit dușugubinele pentru omorul pomenit în hrisov, ceea ce înseamnă că la data aceasta mănăstirea era într'o bună stare materială, la care se mai adaogă și daniile făcute. Prosperitatea și cinstea de care se bucura, presupun însă o vechime, așa că de și nu știm data întemeierii ei, am putea-o ridica până către jumătatea secolului al XV fără să greșim prea mult.

A doua mărturie despre mănăstirea Râncăcirov o avem din secolul al XVI-lea într'un hrisov al lui Radu Paisie (1535-1545) cu data din 20 Ianuarie 7047 (=1539)¹ prin care dă mănăstirii mai multe danii. E interesant faptul că de la 1498 până la 1539, adică în curs de 40 de ani, mănăstirea Râncăcirov, din bogată cum era, sărăcește și se dărapănă. Iată ce spune hrisovul: . . . „Pentru aceia am râvnit și eu către toate sfintele și dumnezeieștile biserici, mai vârtos către acest sfânt și cu totul cinstit hram, mănăstirea ce se numește Râncăcirovul, căreia îi este hramul sf-ta Văvedenie². Iată am văzut-o săracă și rămasă de blagocestivii domni, cei ce au răposat întru sfințenie, moșii și strămoșii noștri și părinții domniei mele. Și am gândit domnia mea a o înnoi și a o întări, a o milui și a o căuta den cât va fi nouă cu puțință den agoniseala ce ni s'a dat de la Dumnezeu, precum și alți domni mai înainte de noi. Și am adăogat domnia mea ca să aibă cinstiții călugări ce vor lăcui la acest sfânt loc, mertic 60 de găleată, și rumâni 8 pentru fân, și grunzi de sare 1000 de la Ocna cea mare, și 5 oameni din orașul Pitești pentru vinăriciu. Acestea toate le-am dat domnia mea spre întărire și dumnezeieștilor călugări spre hrană și spre trebuință“.

Nu știm dacă Radu Paisie „a înnoit“ mănăstirea reparându-o sau făcându-o din nou³, căci nu mai avem alte

1. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăcirov*. Trecut la secția istorică.

2. Aci nu mai este hramul „*Văznesenie*“ ca în hrisovul anterior ci, „*Văvedenie*“, adică Intrarea în Biserică, în loc de Înălțarea Domnului. Care vor fi motivele acestei schimbări de hram nu putem ști. Că este aceeași mănăstire, nu încapă îndoială.

3. Cred că a făcut-o din nou și tot de lemn cum va fi fost înainte. Schim-

mărturii. Dar faptul că mănăstirea s'a dărăpănat așa de repede ne face să bănuim că era făcută din lemn, ceea ce e foarte probabil, fiind înconjurată de păduri. Sărăcirea ei se poate pune sau pe seama nepriceperii călugărilor în administrarea bunurilor, sau, după cum se pronunță un zapis al lui Ioanichie egumenul¹, „pentru multe nevoi și dări ale țării“.

În afară de hrisovul lui Radu Paisie nu mai avem despre mănăstirea Râncăcirov, în tot timpul secolului al XVI-lea, de cât știrea, cunoscută în istoria bisericii², că un preot din Scheii Brașovului, anume Toma, vine și se călugărește aci pe la anul 1566, murind la 1572³.

La începutul secolului al XVII-lea aflăm o carte de iertăciune⁴ cu data de 1617 Iunie 12, a lui Alexandru Voivod, pentru niște oameni „den Cârstienești, numai să fie de poslujanie sfintei mănăstiri de la Râncăcirov, să lucreze mănăstirei, ce va trebui“. Mănăstirea a avut judecată la divan pentru acești oameni, cu satul Cârstieni, reușind să câștige procesul. Această iertăciune o reînnoește și Matei Basarab, printr'un hrisov din 1634 (7142) Mai 5⁵, cu poruncă strașnică celor ce strâng birurile, să nu se atingă de casele lor căci sunt scutiți de dări, numai pentru a fi „de pază și poslujanie sfintei mănăstiri“.

În hrisovul lui Matei Basarab de la 1639⁶ privitor la mănăstirile închinat, este trecut și Râncăcirovul printre cele desrobite și care trebuiesc „să fie în pace de călugării streini cărora li s'au fost dat pentru mitele lor, și să aibă a trăi mănăstirile într'acea slobozie ce au avut mai înainte“. Dar faptul că în afară de această mențiune, nu mai avem nici cea mai mică știre din care să reiasă că mănăstirea Râncăcirov a fost închinată, mă face să cred că numai unele din aceste mănăstiri au fost închinat, iar Matei Basarab, când le-a desrobit, a trecut și pe cele neînchinat, ca și

barea hramului e un motiv să credem acest lucru căci hramul nu se schimbă de cât la o altă sfințire a bisericii. Deasemenea și cuvintele din hrisov: „ca să aibă cinstiții călugări *ce vor lăcui* la acest sfânt loc“... ne pot arăta într'o oarecare măsură că până aci mănăstirea s'a lucrat, iar de acum înainte *vor lăcui* într'insa călugării.

1. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăcirov*, pachet XIII, doc. 20.

2. N. Iorga, *Istoria bisericii române*, vol. I, Vălenii de Munte 1909, p. 170.

3. Stinghe, *Istoria bisericii Scheilor*, Brașov 1899, p. 2.

4. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăcirov*, pachet XIII, doc. 4.

5. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăcirov*, pachet XIII, doc. 10.

6. *Uricariu*, V, p. 327; comp. *Xenopol*, v. III, p. 455.

pe cele făcute de el, deci fără 'ndoială neînchinată, pentru a nu mai putea fi pe viitor închinată.

Despre starea materială a mănăstirii în tot acest timp, nu avem nicio mărturie. Că ea nu era prea bună în timpul din urmă, avem motive să credem, deoarece tocmai faptul acesta a îndemnat pe un boier bogat anume Arsenie Șoimul, căpitan de păhărniceii, să reclădească mănăstirea la anul 1648¹ și s'o înzestreze cu moșii.

IV. REZIDIREA. CEVA DESPRE FAMILIA CTITORULUI.

Arsenie Șoimul face parte din familia boierească a Vlădenilor, familie puțin cunoscută în istorie dar bogată și înrudită cu multe familii de seamă cum erau: Cantacuzinii², Bârseștii³, Sclăviteștii⁴, Rudenii, Răteștii⁵, etc. Este în special remarcată prin actele de pietate pe care le face. Tatăl său, Dragomir postelnicul din Vlădeni și fratele său Lăudat comisul sunt trecuți printre ctitorii mănăstirii Valea⁶. La fel, fratele său Ștefan este pomenit în legătură cu mănăstirea Flămânda⁷. Originea acestei familii este în Vlădeni, astăzi un cătun în comuna Mihăești jud. Muscel⁸. Frați a avut Arsenie trei: Ștefan, Lăudat și Tudor.

1. Vezi pisania cea veche, p. 312.

2. Zapisul spătarului Mihai Cantacuzino pentru un schimb de moșii (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciuv*, pachet X, doc. 1).

3. St. Greceanu, *Genealogiile familiilor boierești*, vol. II. p. 246.

4. Acad. Rom., 43 — CLXXXI.

5. Zapisul lui Ioanichie ieromonahul din 1685 Iulie 20 (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciuv*, pachet XIII, doc. 20).

6. Arhiv. Stat., *m-rea Valea*, pachet I, doc. 1.

7. Acad. Rom. 43—CLXXXI; Arhiv. Stat., *Mitropolia București*, pachet 137, doc. 318.

8. Genealogia acestei familii nu a făcut-o nimeni până acum. Este și foarte greu de reconstituit, mai ales pentru că nu avem prea multe documente despre ei. C. Rădulescu-Codin *Muscelul nostru*, p. 36, spune că Arsenie Șoimul și-ar trage, după tradiție, numele de la Vlad Șoimul pedepsit de un domn și retras aci. Tot de la Vlad s'a numit și satul, Vlădeni. Acestea sunt însă legende. Pe temeiul de documente nu cunoaștem din ascendenții lui Arsenie de cât pe *Cârștian* logofătul și *Oprea* paharnicul ce au trăit în sec. XVI, înainte de domnia lui Mircea Ciobanul. Aceștia sunt bunicii lui Dragomir postelnicul din Vlădeni tatăl lui Arsenie, și ai lui Tudor log. Sclăvitescu vărul lui Dragomir. Acest Dragomir de și nu apare cu un rol însemnat în istorie, totuși a suferit un lung exil și poate chiar mai multe după unele documente, fiind silit prima oară să pibegească de Mircea Ciobanu, iar a doua oară de Teodosie Rudeanu boier mare la începutul sec. XVII. (Acad. Rom. 43-CLXXXI). Un hrisov ce poartă data de 1573 Iunie 4 (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciuv*, pachet XIII, doc. 1) arată că Dragomir post. a murit în pribegie înainte de 1573, iar Maria soția lui s'a întors singură. Tot în acest document se arată că Dragomir n'are niciun copil căci au murit toți, afară de Stanca și de Radu un nepot rămas de la Socol feciorul lui. Însă faptul că Arsenie se numește în pisania

A fost căsătorit cu Ana sora paharnicului Negoită din Racovița¹. N'au avut copii și de aceea Arsenie a adoptat pe Stroe feciorul fratelui său Ștefan².

Arsenie Vlădeanu era foarte bogat. Să enumărăm numai o parte din moșiile sale trecute în diată pentru a ne face o idee: Vlădenii, Tircii, Furnicoșii în jud. Muscel; în Olt: Stoiceanii, Bălceștii, Pletoi, Geamăna, Flămânda, Păloiu, Făltofana, Furdeștii, Isovoarele; Boldeștii în Buzău, etc.

Acesta este ctitorul care zidește „den temelie“ mănăstirea Râncăciov. Printre motivele care l-au îndemnat, legenda pune și scăparea lui miraculoasă în locul acela de urmărirea Turcilor într'un războiu³. Fără îndoială însă că pietatea caracteristică familiei a avut cuvânt hotărîtor, unită poate cu vreo obligație de familie căci nu este exclus ca și primul ctitor să fi făcut parte tot din această familie, de și nu ni se spune.

În diata sa Arsenie spune că a făcut mănăstirea „de piatră⁴“, și a făcut-o cu intenția de a se îngropa aci trupul său⁵. Construcția mănăstirii a durat un an și trei luni, după mărturia pe care ne-o dă pisania. A început adică la 1647 luna Iulie și s'a terminat în 1648 luna Septemvrie. Zidul împrejmuitoare și clopotnița s'au făcut însă după 1652⁶.

mănăstirii, ca și în diată „feciorul lui Dragomir postelnicul din Vlădeni și al jupânesei lui Maria“ și că mai are trei frați, ne pune în încurcătură. Moșia Boldești a lui Dragomir post. dată prin hrisovul din 1573 lui Radu feciorul lui Socol și Stancii, de către soția lui Dragomir, o găsim acum în posesia lui Arsenie care o face danie mănăstirii. Datele nu le putem face să concorde de cât numai admitând faptul că Dragomir s'a înapoiat din prima pribegie și s'a căsătorit a doua oară cu o altă Marie (cea dintâi călugărindu-se sub numele de Eufrosina, conf. Oct. Lecca, *Familii boerești române*, Buc. 1911, la anexe tabloul familiei Bucșani). Dacă nu se admite această interpretare, atunci hrisovul de la 1573 (nu se păstrează de cât o traducere din 1761 a dascălului Lupu) este fals, căci faptul istoric este următorul: Dragomir a avut patru feciori: Lăudat, Arsenie, Ștefan și Tudor cari au trăit până după jumătatea secolului al XVII-lea.

1. Zapisul jupânesei Ana din 1674, Dec. 20, prin care lasă fraților ei, lui Negoită și Oncii „parte me de moșii de la Racovița(a) care au fost de la părinții mei de zeastre“ (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet XIII, doc. 19).

2. Diata lui Arsenie Șoimul cu data de 1652, Oct. 10 (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet. I, doc. 1).

3. Legenda are două versiuni. Una îl face pe Arsenie, căpitan de haiduci. Incolțit de poteră pe această vale a Râncăciovului el se sue într'un copac și stă ascuns acolo până ce potera pleacă. Drept mulțumire zidește mănăstirea pe locul acela. Cealaltă spune că Arsenie, căpitan de oaste, și-a atras dușmănia Turcilor care l-au urmărit pe această vale. Scăparea miraculoasă este la fel (v. C. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru*).

4. Părintele profesor Nicolae M. Popescu crede că prin „piatră“ se înțelege, de multe ori, cărămidă.

5. Diata sa la Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet I, doc. 1.

6. *Ibidem*.

Putem afla cum se înfățișa biserica mănăstirei, zidită de Arsenie, numai după o mărturie mai nouă¹, căci din acel timp n'avem nimic. Știm astfel că era în formă de cruce și avea trei turlă: una mare și două mici. De piatră erau numai tocurile ferestrelor. Incolo ziduri groase de cărămidă. Faptul că nu se amintește nimic de biserica cea dinaintea acesteia ne face să credem că până în acest timp mănăstirea a fost clădită din lemn.

Arsenie nu numai că zidește mănăstirea, dar o și înzestrează cu avere. Noi nu cunoaștem moșiile pe care i le-a dat Arsenie de cât după menționarea care se face în diata sa. Ce nu menționează în diată, nu cunoaștem. Iată cum zice în diată: „Așijderea las și la sf. mănăstire Râncăciiovul ce o am făcut eu den temelie cu darul lui Dumnezeu și cu ajutorul Maicii Precestii, de piatră, unde va să se îngroape trupul meu; iar mai las sfintei mănăstiri, *afară de alte zestrî ce i-am dat: moșii, rumâni, țigani*, și viile mele de la Brănești din Capul Piscului, cu două delnițe de moșie..... iar mai las sfintei mănăstiri partea mea, și partea frățină-meu Lăudat comisul, de moșie de la Boldești; iar heleșteul de la Boldești să-l împartă mănăstirea din două cu frate-meu Ștefan. Și iar mai las mănăstirei pe Castul țiganul cu țiganca lui pe care l-am cumpărat de la socră-meu, și pe Oprea țiganul cu țiganca lui. Și iar mai las mănăstirii careta mea cu 6 telegari și epe 6, bivoli 5, și stupi-mătci 50 de la Boldești. Și am lăsat și bani să facă o cădelniță de argint de drahmuri 400, și 2 cofirii netăiate să facă 2 sfite, și 2 cupe de argint²“. Acestea toate sunt numai adăogiri la zestrele pe care le-a dat mănăstirii. Putem deduce de aci, ce bogăție avea mănăstirea acum când, pe lângă ce avea ea, se adaogă și daniile lui Arsenie Șoimul.

V. ISTORIA MÂNĂSTIRII PÂNĂ LA SECULARIZARE.

Reînoită și înzestrată cu multe averi, mănăstirea Râncăciiov ar fi putut să întrețină acum o viață culturală însemnată, pe lângă cea religioasă. Totuși preocupări de acest ordin nu prea găsim, sau dacă au existat cumva nu au avut un ecou atât de puternic pentru a ajunge până la

1. *Catagrafia din 1823* (Acad. Rom. ms. 725, f. 398).

2. Diata sa la Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciiov*, pachet I, doc. 1.

noi. Călugării și mai ales egumenii se ocupau mai mult cu administrarea averilor, procese, hotărnicii și alte lucruri de felul acestora, care ne-au rămas nouă prin zapise și documente. Avera mănăstirii, cât, poate, și poziția ei oarecum retrasă a atras asupra ei atenția mitropolitului Varlaam care la 1679 când, după revizuirea procesului fostului mitropolit Teodosie de către Șerban Cantacuzino, trebuind să se retragă din scaun, cere domnului și primește de la el mănăstirea Râncăciovul unde și moare prin Septemvrie 1698¹. De și iubitor de carte și cultură, trecerea lui prin mănăstire n'a lăsat urme. Avera mănăstirii i-a servit totuși la ridicarea de lăcașuri sfinte ca Schitul Trivalea, Fedeleșoiu, Turnu².

Invelită cu șindrila, mănăstirea nu a rămas în stare bună de cât vreo 47 de ani, căci pe la 1685 egumenul Ioanichie ieromonahul se vede nevoit să o acopere din nou, fiindcă șindrila se stricase. Dar nu avea bani, căci mănăstirea săracise „din pricina multelor nevoi și dări ale țării“, după cum spune zapisul. Atunci el împreună cu soborul și cu toți ctitorii hotărăsc să vândă vinăriciul unei vii pentru a putea repara mănăstirea³.

Sărăcia de care suferea acum mănăstirea se înțelege numai în sensul că nu avea banii necesari reparațiilor și întreținerii. Moșiile totuși le păstrase. Venit prea mult nu aveau însă de pe ele, căci majoritatea erau fără oameni, deci nu avea cine să le muncească. Erau mai mult păduri. Moșii cu clăcași pe ele erau puține și chiar la acelea, avea cu clăcașii neînțelegeri care mergeau uneori până la divan. Astfel în 1691 Constantin Brâncoveanu intervine pentru punerea în ordine a raporturilor dintre mănăstire și clăcașii moșiei Gorgan⁴. Tot Constantin Brâncoveanu miluește mănăstirea la 1700, Oct. 26, cu 300 bolovani de sare de la Ocna cea mică, de lângă Târgoviște⁵. Impresurările

1. N. Iorga, *Ist. bis. române*, Vălenii de Munte 1909, vol. I, p. 382.

2. Pr. Dominic N. Ionescu, *Schituri și biserici de sat*, Buc. 1931, p. 21.

3. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet XIII, doc. 20.

4. *Ibidem*, doc. 25.

5. *Ibidem*, doc. 40. Iată cum glăsuște hrisovul :.... „ca să fie sfintei mănăstiri milă de la domnia mea 300 de bolovani mari de sare de la Ocnița cea mică de lângă Târgoviște.... Pentru că fiind această mănăstire săracă și foarte lipsită, neavând nici un ajutor de nicio parte, făcutu-i-am această milă ce scrie mai sus ca să-i fie mănăstirii de întărire și părinților călugări de hrană și de îmbrăcăminte, iar domniei mele și răposaiților domniei mele veșnica pomenire.“...

de hotare erau apărate cu strășnicie de egumeni. Astfel la 1697 egumenul Onufrie are proces cu părintele dichiul Iosif pentru împresurarea moșiei Negoești din Dâmbovița¹.

În secolul al XVIII-lea avem deasemenea despre mănăstirea Râncăcirov mai mult știri de ordin economic : schimburi de moșii, vânzări, cumpărături și danii. În anul 1705 (7213) Aprilie 30, egumenul Onufrie schimbă moșia Boldești cu Poenari a spătarului Const. Cantacuzino². Acest schimb este stricat de egumenul Paisie la 1729³, printr'o poruncă a lui Nicolae Alexandru Voevod, fiindcă moșia Poenari era mai mică. Cumpărăturile de moșie pe care le face Onufrie în Poenari, de la Dumitra, Bodea și Iarca⁴, sunt înstreinate de alt egumen anume Daniil, fiind vândute unui Șerban din Câmpu-Lung. Dar la 1721 o carte domnească⁵ redă moșia iarăși mănăstirii, pe motiv că nu poate egumenul înstreina bunul ce nu e al lui.

Împresurarea moșiilor și călcarea hotarelor este păzită cu zapise și când acestea sunt pierdute, cu cărți de blestem luate de la mitropoliți⁶. La 1761 când serdăreasa stanca Călineasca și cu Mincu Călinescu calcă hotarele moșiei Brătulești, egumenul Isaia ieromonahul jăluște Domnului și nu se lasă până nu câștigă⁷.

Pe la 1786 avem și o rază de preocupări spirituale. Egumenul Daniil din acest timp zidește, împreună cu jupân Dumitrașcu Brătianul din Racovița, o biserică de zid în această comună. Pe perețele bisericii este zugrăvit arhimandritul Daniil în mantie cu cârjă alături de Dumitrașcu Brătianu, iar în pisanie este pus ca prim ctitor⁸. În altar pe fundul unei firide de la proscomidie este scris po-

1. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăcirov*, pachet VII, doc. 1.

2. *Ibidem*, pachet X, doc. 1.

3. *Ibidem*, doc. 3.

4. *Ibidem*, pachet IX, doc. 4, 5, 6.

5. *Ibidem*, doc. 7.

6. *Ibidem*, pachet. III, doc. 1.

7. *Ibidem*, doc. 2.

8. Pisania bisericii este următoarea : „Această sfântă și dumnezeiască biserică ce să prăznuește hramul sfântului marelui arhiereu Neculae Miralichiei, făcătorul de minuni, al sfinților și a tot lăudaților apostoli Petre și Pavel, cei 12 apostoli, s'au făcut din temelie și s'au înfrumusețat după cum se vede de robul lui Dumnezeu *sfînția sa părintele chir Daniil arhimandritul iegumenul sfintei mănăstiri Râncăcirovul*, i de dumnealui jupan Dumitrașcu Brătianul de aici din Racovița, în zilele luminatului domnului nostru Io Nicolae Petru Mavrogheni voevod, fiind mitropolit preasfînția sa părintele chir Grigorie al Ungro-Vlahiei. La ani dela Cristos 1786, luna Iulie 2”.

melnicul celor care au zugrăvit biserica: Șerban ierodiacon, Ghedeon ierodiacon, și cu neamul lor, având data de 1791, Iulie 6. Desigur că acești zugravi care lucrează foarte bine sunt de la mănăstirea Râncăciov. Păcat că nu avem decât foarte puține știri de astfel de preocupări.

La începutul secolului al XIX-lea egumenii stau foarte puțin și se succed foarte des. Aceasta dă în parte și explicarea stării nu prea strălucite pe care o are mănăstirea. O catagrafie din 1823¹ ne poate da o idee despre starea mănăstirii în acel timp. Iată cum o descrie:

„*Biserica de zid.* Pă dinlăuntru zugrăvită, pe dinafară tencuită alb. Cu trei turle, una mare, două mici. Crucile turlilor, de fier cu bășici i cu lanțuri. Pe altarul bisericii, cruciuliță mică de fier. Invelitoarea, jumătate nouă, jumătate veche, cu șindrila de stejar. Zidul bisericii crăpat despre amiază-zi, despre miez-noapte i la altar unde este făcut și un picior de zid. Biserica înlăuntru zugrăvită, alocurea bună, alocurea abia se cunoaște. Tâmpla de zid cu 27 icoane de lemn i cu dverile de lemn săpat și zugrăvit.

Clopotnița i casele. 1 clopotniță de zid cu odăiță la mijloc, cu două clopote: unul mare, altul mai mic, cu două ferestre sus și la odăiță una. Șindrilită veche cu șindrila de stejar. Sus deasupra, cruce de fier cu 4 bășici. Dedesupt poartă bună în zid, cu zidul crăpat pe dinafară deasupra porții. O pereche de case ale igumenii cu 3 odăi, o cămară, tindă la mijloc, galerie pe dinainte. Odăile cu paturile lor, pereții de zid, ușile cu broaște. Cu plimbare în dos și un acoperemânt. Odăile tăvănite. Acoperită cu șindrila de stejar. 1 pereche de case mari, cu pivniță dedesupt. Pivnița zidită până la un loc și deasupra în paiante. Cu despărțituri de vreo câteva odăi și neisprăvită. Pe dinainte foișor iar deasupra învelită cu șindrila nouă. O cuhnie cu 2 odăi de zid învelită cu șindrila de stejar, casă veche lângă poartă. O pivniță pe fața pământului, încheiată cu bârne de lemn podite cu podeală, învelită cu șindrila de lemn cu cuie de lemn. Un grajd de lemn încheiat cu scânduri în ulucă, învelit cu coceni putrezi. Un șopron alături cu 8 furci, desvelit. 10 stâlpi de zid pentru pătul, numai cu coșoroabele pe ei...”

Se înțelege acum mai ușor, de ce Regulamentul Organic

1. Acad. Rom., ms: 725, f. 398.

a trecut mănăstirea Râncăciov între cele din clasa IV-a, adică în rândul celor mai sărace. Și se mai poate înțelege, mai ales din starea bisericii, de ce arhimandritul David egumenul mănăstirii cere la 1843 Sfintei Mitropolii să-i dea voie să rezidească biserica mănăstirii, care este foarte dărăpănată. Mitropolia îi dă voie, dându-i pentru aceasta și veniturile moșiilor mănăstirii pe 10 ani, venituri care se încasau de Casa Centrală, după noile legiuiri. Ii pune însă condiție ca să facă lucrarea în timp de trei ani¹.

La 1845 David cere voie să zidească biserica în alt loc, căci acolo unde este acum, pământul ține apă. După o cercetare amănunțită însă a protopopului Nicolae Sache-larul al plășii, Plaiurilor și Podgoriei, împreună cu un expert și un reprezentant al cârmuirii de Muscel, a rămas ca tot pe locul acela să se zidească². Credem că biserica s'a terminat în 1848 dar n'a fost sfințită decât în 1852. Ingrijindu-se numai de aceasta, egumenul David lasă celelalte clădiri într'o completă dărăpănare, ceea ce îi atrage, aspră dojană din partea mitropolitului³. Dar nici biserica cea nouă nu a fost făcută în condiții bune căci catagrafia din 1861 ne-o descrie:.. fără ferestre, zugrăvită prost și cu clopotul cel mare stricat⁴.

La 1862 mănăstirea avea: 1 egumen, 1 duhovnic, 2 preoți, 2 cântăreți, 1 paracliser, 6 monahi, 1 iconom, 1 copist și 4 servitori cu un stat anual de 24000 lei.

Desființându-se la 1863, rămâne în rândul bisericilor de mir cu un preot, care se numea îngrijitor, un cântăreț și un paracliser. Acestui preot îi trebuiesc mari străduințe ca să obțină de la Minister sumele necesare reparațiilor și întreținerii bisericii.

VI. IGUMENII

Dau lista igumenilor așa cum i-am găsit în documente și numai câți am găsit. Nu se poate face lista exactă a tuturilor, după cum nu se poate preciza nici data de la cât la cât au fost igumeni. În sec. XV și XVI nu avem amintit niciun igumen.

În sec. XVII se amintesc trei:

1. Ioanichie ieromonahul, 1685 Iulie 20⁵.

1. Ordinul nr. 304 din 22 Oct. 1843. *Dosar la m-rea Râncăciov.*

2. Ordin din 1845, Iunie 30. *Ibidem.*

3. Ordin din 1853, Noemvrie 4 nr. 6604. *Ibidem.*

4. Acad. Rom., *ms.* 725, f. 398 și urm.

5. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet XIII, doc. 20.

2. Cosma monahul, 1686 Oct. 24¹; 1690 Mai 12².
3. Onufrie, 1692 Iunie 11³; 1694 Dec. 4.⁴; 1698 Dec. 13⁵; Onufrie este igumen până la 1705 Apr. 30⁶,
4. Pavel, 1708 Noemvrie 18⁷.

In sec. XVIII găsim următorii egumeni:

5. Daniil, 1709 Noemvrie 28⁸; 1711 Dec. 13⁹.
6. Paisie, 1721 Apr. 17¹⁰; 1724 Mai 2¹¹; 1728 Iulie 12¹²; 1735 Mai 8¹³.
7. Isaia ieromonahul, 1761 Sept. 20¹⁴; 1762 Febr. 7¹⁵.
8. Panaret, 1775 Martie 19¹⁶.
9. Dionisie, 1776 Febr. 12¹⁷.
10. Meletie, amintit într'o însemnare pe o carte ca fiind egumen înaintea lui Daniil¹⁸.
11. Daniil, 1781 Sept. 8¹⁹; 1786²⁰; 1788 Oct. 3²¹.
12. Anatolie, 1794 Ianuarie 13²².
13. Neofit, 1794 Apr. 8²³; 1797 Oct. 28²⁴; 1799 Martie 11²⁵.

In sec. XIX sunt următorii egumeni:

14. Teoclit, 1801 Iunie 2²⁶; 1806 Iulie 25²⁷; 1809 Aug. 5²⁸.

-
1. *Ibidem*, pachet VI, doc. 3.
 2. *Ibidem*, pachet VI, doc. 4.
 3. *Ibidem*, doc. 6.
 4. *Ibidem*, pachet V, doc. 1.
 5. *Ibidem*, pachet VI, doc. 11.
 6. *Ibidem*, pachet X, doc. 1. Onufrie a fost bun gospodar. A cumpărat multe delnițe de moșii și a primit multe danii.
 7. *Ibidem*, pachet IV, doc. 4.
 8. *Ibidem*, pachet IX, doc. 6.
 9. *Ibidem*, pachet XII, doc. 1.
 10. *Ibidem*, pachet IX, doc. 7.
 11. *Ibidem*, doc. 9.
 12. *Ibidem*, doc. 10.
 13. *Ibidem*, pachet X, doc. 2.
 14. *Ibidem*, pachet III, doc. 2.
 15. *Ibidem*, doc. 3.
 16. Egumenul Panaret stă puțin deoarece nu avem de cât o mențiune despre el în legătură cu niște vieți ale mănăstirii ce au fost părăsite de oameni (Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciou*, pachet XIII, doc. 59).
 17. *Ibidem*, pachet VI, doc. 14.
 18. Vezi p. 314.
 19. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciou*, pachet XIII, doc. 61.
 20. Trecut ca ctitor în pisania bisericii din Racovița-Muscel. Vezi p. 322 nota 8.
 21. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciou*, pachet XIII, doc. 64.
 22. *Ibidem*, pachet IV, doc. 8.
 23. *Ibidem*, doc. 10.
 24. *Ibidem*, pachet VI, doc. 17.
 25. *Ibidem*, pachet IV, doc. 14.
 26. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciou*, pachet VII, doc. 2.
 27. *Ibidem*, pachet XIII, doc. 92.
 28. *Ibidem*, pachet XIII, doc. 95.

15. Romano arhimandritul, 1810¹; 1812 Iunie 12².
16. Constandie, 1816 Fevruarie 5³.
17. Veniamin arhimandritul, 1819 Noemvrie 21⁴.
18. Teoclit, 1823⁵.
19. Manuil Tigveanul, 1823⁶.
20. Rafail, 1824⁷.
21. David arhimandritul, 1840—1861⁸.
22. Protosinghelul Calinic, de la 1861 Iunie 12, până la 1862 Octomvrie 1, când trece ca „locotenent de egumen“ la mănăstirea Glavacioc⁹.
23. Chesarie ieromonahul, apoi arhimandrit, este ultimul egumen¹⁰.

VII. MOȘIILE.

Mănăstirea Râncăcirov n'a avut prea multe moșii, dar pe care le-a avut, au fost mari, formate din mai multe trupuri. Pe unele le-a pierdut în cursul timpului, neputând să le recâștige, fiindcă au pierdut și hrisoavele de întărire ale lor. Voiu enumera moșiile despre care am găsit câte ceva în documente:

1. *Moșia Cârstieni*. Pe această moșie e așezată mănăstirea. Este amintită în hriseul lui Radu cel mare¹¹. Cu timpul i s'au mai adăugat alte trupuri de moșie provenite din daniile lui Luca Vistierul și a Nastii Cârstianca¹². Moșia e formată mai mult din pădure.

2. *Moșia Gorganul*. Așezată mai jos de moșia Cârstieni, dar tot pe apa Râncăcirovului. Merge până în albia Argeșului¹³. Această moșie formează un singur trup cu moșia Cârstieni și Brătulești. Nu se amintește numele donatorului.

1. *Catagrafie de preoții din jud. Muscel* pe anul 1810 (Acad. Rom. ms. 4036).

2. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăcirov*, pachet XI, doc. 6.

3. *Ibidem*, pachet XIII, doc. 101.

4. *Ibidem*, pachet IV, doc. 22.

5. *Catagrafia m-rii Râncăcirov* făcută la anul 1823 cu prilejul ieșirii lui Teoclit din igumenie și venirii lui Manuil. (Acad. Rom. ms. 725, f. 398).

6. *Ibidem*.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*. Dosarele ce se păstrează la m-rea Râncăcirov.

9. *Ibidem*. Vezi și lucrarea preotului I. Mușețeanu, *Mănăstirea Glavacioc*, Buc. 1933, p. 27.

10. *Dosarele mănăstirii Râncăcirov* (păstrate la mănăstire).

11. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăcirov*, pachet IV, doc. 1.

12. *Ibidem*, doc. 8.

13. Cuprinde vreo 2000 ha. v. C. Alexandrescu, *Dicționar geografic al județului Muscel*, Buc. 1893, p. 163.

3. *Moșia Brătulești*, de asemenea așezată lângă mănăstire. Venitul cel mare al acesteia îl făceau vile de la care mănăstirea lua otaștină. Hotarele acestei moșii au fost călcate în mai multe rânduri, determinând procese lungi¹.

4. *Moșia Furești*. În județul Mușcel, așezată pe apa Cârčinovului, această moșie era formată mai mult din pădure. Nu se știe de cine a fost făcută danie. Complectată cu dania lui Matei Călinescu paharnicul, care dă mănăstirii partea de moșie din Furești ce cumpăraseră de la Stanțiu Șelaru Botescu la 1711².

5. *Moșia Poenari*. Așezată în jud. Mușcel era formată din câteva livezi cumpărate de igumenul Onufrie de la sătenii din Poenari³. Într-o vreme mănăstirea stăpânea și moșia Poenari a spătarului Mihai Cantacuzino în schimbul moșiei Boldești, dar acest schimb n'a ținut mult⁴.

6. *Moșia Boldești*. Este situată în jud. Buzău în partea care aparținea vechiului județ Săcueni. Moșie mare, danie a lui Arsenie Șoimul⁵. Are și un lac în suprafață de vreo 8 ha. Moșia are cam 536 ha⁶.

7. *Moșia Căcaleții de Rovină*. Așezată în jud. Vlașca, a fost făcută danie mănăstirii probabil de Tudor logof. Rătescu. Nu se păstrează actul de danie, dar se găsesc în schimb zapisele prin care Tudor Rătescu a cumpărat această moșie de la sătenii Mușat, Datco, Bogoslov călugărul și Drăgan⁷.

8. *Moșia Negoști*. Așezată în jud. Dâmbovița. I se mai zice și Râncăciovul. Este mare și a adus un venit însemnat mănăstirii. Nu se păstrează însă numele donatorului. Drept cel mai vechiu act este o hotărnicie făcută la 1697 de șase boeri megieși, după cererea divanului⁸.

9. *Muntele Vaca sau Piscul Boului*. Situat în jud. Muscel lângă com. Văleni. Făcut danie mănăstirii la 1694 de Radu diaconul și fratele său Stoica⁹.

10. *Moșia Rădești* din jud. Olt. Donată de Ignat paharnicul Rudeanul la 1711¹⁰. Nu are întindere mare.

1. Cartea de blestem a mitropolitului Daniil. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet III, doc. 1.

2. *Ibidem*, pachet VIII, nr. 1.

3. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet IX, doc. 4, 5, 6.

4. Până la 1725. *Ibidem*, pachet X, doc. 1.

5. Diata sa. *Ibidem*, pachet I, doc. 1.

6. B. Iorgulescu, *Dicționar geografic al județului Buzău*, 1892 Buc., p. 50.

7. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet XI, doc. 1, 2, 3 și 4.

8. Arhiv. Stat., *m-rea Râncăciov*, pachet VII, doc. 1.

9. *Ibidem*, pachet V, doc. 1.

10. *Ibidem*, pachet XII, doc. 1.

Viile. Mănăstirea Râncăcirov fiind așezată într'o regiune viticolă, în Podgoria Muscelului, a avut și multe vii. Astfel în afară de viile puse de oameni pe moșiile mănăstirii, vii pentru care aceștia dădeau mănăstirii vinăriciu, ea mai avea și altele donate de credincioși.

1. Viile Huma din dealul Izvoranilor date de Arsenie Șoimul¹.

2. Viile Diicului din dealul Gorganului, dania Diicului și a fratelui său Ion, pentru pomenirea tatălui lor Gavriil diaconul².

3. Viile Radului din dealul Gorganului, dania lui Radu feciorul lui Iuzbașa din Lerești, drept pomană pentru părinții lui³.

4. Viile lui Matei sin Negoită paharnicul din Racovița, situate în dealul Gorganului, date danie la 1698⁴.

Const. I. Popescu

LE MONASTÈRE RÂNCĂCIOV.

R e s u m é

Le monastère Râncăcirov est un de plus anciens du département Muscel. Il se trouve situé dans la vallée du ruisseau Râncăcirov, à 8 km. de la rivière Argeș.

Le premier document qui nous parle de ce monastère date du 19 Juillet 1498, signé par Radu le Grand. On y fait allusion à d'autres documents plus anciens, ce qui nous fait croire que ce monastère existe de la moitié du XV siècle. Un autre document plus important, par lequel on fait des dons au monastère, date du 1539.

Vers la moitié du XVII siècle, le boïar Arsenie Vlădeanul, l'a fait rebatir et lui a fait des dons importants.

Grâce à son isolement, le monastère Râncăcirov n'a pas été soumis aux monastères de lieux saints, et à l'époque fanariote ne s'est pas trouvé sous la domination des moines grecs. En 1848, son starets, l'archimandrite David, a fait rebatir de nouveau l'église du monastère. En 1864, ce monastère est mis entre ceux qui devaient être clos, et depuis ce temps il reste église paroissiale.

Le monastère Râncăcirov a eu beaucoup de terrains, qui passent par la loi de la sécularisation dans le domaine de l'Etat.

1. *Ibidem*, pachet VI, doc. 9.

2. *Ibidem*, pachet VI, doc. 4.

3. *Ibidem*, pachet VI, doc. 10.

4. *Ibidem*, pachet VI, doc. 11.

DATE NOI DESPRE DIONISIE ECLESIARHUL

O mare parte din activitatea lui Dionisie Eclesiarhul este încă necunoscută. Relevând și publicând acum unele noi texte ale lui, prefețe la condici de documente sau altceva, spicuim câteva date pe cari ni le oferă lectura acestora și anume: prefața la traducerea din rusește a lucrării *Calea împărătească a Crucii Domnului*; 10 prefețe și postfețe la condicile de documente ale mănăstirilor: *Tismana, Sadova, Jitia, Govora, Bistrița, Arnota, Micșani sau Pârlita, Cotroceni, Bucovățul, Obedeantul*; precum și o jalbă a lui Dionisie Eclesiarhul, scrisă în ultimii ani ai vieții, toate pagini inedite, cari vor întregi cunoașterea vieții și muncii acestui călugăr veșnic neostenit.

Nu se știe, încă, nici acum, cine a fost cel ce s'a ascuns până la sfârșit supt numele modest de Dionisie, cu demnitatea bisericească de eclesiarh ajunsă să-i întregască numele. E de baștină din Oltenia, unde și-a petrecut și cea mai mare parte din viață. A stat puțină vreme și la București, în chiliile Mitropoliei; s'a mutat apoi la mănăstirea Cotroceni, a trecut chiar munții în Ardeal, dar în toate aceste peregrinări s'a lăsat dus numai de vreme, nu le-a dominat.

Acolo, pe plaiurile Olteniei, unde și-a început copilăria, a muncit cea mai mare parte din viață, și a ajuns până la urmă să fie un auxiliar prețios al Divanului judecătoresc din Craiova, prin cunoștințele lui de limbă slavonească și prin hărnicia deosebită.

După tunderea în călugărie, și-a ales ca metanie mănăstirea Tismana, „ca unul din fiii acestui sfânt lăcaș“. Dar, aici, la Tismana, n'a rămas multă vreme, deoarece cunoștințele lui de carte, mai ales slova lui curată și viguroasă, l-au adus la Episcopia din Râmnic.

Nu s'a știut până de curând cine au fost părinții lui. Tatăl era Alexie, iar mama, fire evlavioasă, de la care și el moștenește înclinarea către viața monahală, moare supt numele de Anastasia monahia. Frații lui mai mici: Constandin, Gheorghe și Crestina, n'au însemnat cu nimic deosebit trecerea lor prin viață¹.

Cu totul altfel s'a încheiat viața neobositului eclesiarh² al Episcopiei de Râmnic³.

1. Cf. „*Pomelnicul sfinții sale Dionisie Eclesiarhul*“, la I. Donat, *Dionisie Eclesiarhul și mănăstirea Bucovăț*. — Un „*proimion*“ și *pomelnicul mănăstirii*—în *Arhivele Olteniei*, XV (1936), nr. 83-85, p. 37.

2. Lectura „*eclisiast*“, în unele texte semnate „*Dionisie eclis.*“, ar fi un non sens, semnătura completă fiind totdeauna: *Dionisie eclisiarh*.

3. Din condicile alcătuite de Dionisie Eclesiarhul, se găsesc la Arhivele Statului: două condici ale *Mitropoliei București*, două ale *Mitropoliei din Târgoviște*, două ale mănăstirii *Tismana*, trei ale mănăstirii *Bistrița*, una a mănăstirii *Govora*, una a mănăstirii *Sadova*, două ale mănăstirii *Bucovăț*, două ale mănăstirii *Cotroceni*, una a schiturilor *Văleni și Micșani*, una a mănăstirii *Obedeantul*, precum și nenumărate traduceri de hrisoave și zapise, din slavonește.

Mai bine de 30 de ani a purtat, fără încetare, de la o mănăstire la alta, supt sutana călugărească, pana de găscă și călimara. Pe întreg cuprinsul Olteniei, cunoștințele lui de dascăl slovenesc și faima de caligraf sânt unanim apreciate. Dionisie este pretutindeni îmbiat să poposească. Cine altul din viețuitorii mănăstirilor oltene s'ar fi putut încerca să-l întreacă în iscusința scrisului, dar mai ales a tălmăcirilor sigure? Sântem acum către sfârșitul veacului 18-lea și începutul celui de al 19-lea, când călugări cu preocupări de carte și orizonturi largi de cultură nu se mai întâlnesc cu ușurință în mănăstirile Olteniei; prețioasele cunoștințe de limbi slave, scrierea istoriei cu care se în-deletnicea, adaogă, la faima de caligraf, și pe aceea de cărturar.

Nu se știe cu ce pregătire de carte a intrat în mănăstirea Tismana, și nici cine i-a fost dascălul de la care a învățat să-și scrie numele cu o slovă atât de aleasă. Vremea nu i-a dat prilejul să-și însemne popasurile vieții și nici el de la el n'a găsit cu cale să-și lepede smerenia de rugător către Dumnezeu. Dar putem crede că Dionisie Eclesiarhul a fost un autodidact. Poate, încă de când învăța cu ceilalți școlari la ceaslov și psaltire, strânși în jurul dascălului de biserică, a început să-i placă limba rusă. Tot de pe atunci trebuie să fi fost remarcat ca un copil isteț la carte, sau cel mai târziu înainte de a ajunge Filaret episcop de Râmnic. Oricum, la 1786, Dionisie era eclesiarh la Episcopia Râmnicului și omul de încredere al lui Filaret, cel ce avea să ajungă mai târziu mitropolit.

Remarcăm, în treacăt, traducerea din rusește a cărții: *Calea împărătească a crucii Domnului*¹. Despre această carte va fi vorbit cu episcopul Filaret, dar desigur a tradus-o mai ales la îndemnul lui Paisie egumenul de la Sadova².

Pomenește, doar, vag, că a fost îndemnat la aceasta „de oa-recari iubitori de scriptură“, îndemn pentru a cărui înfăptuire nu și-a precupețit odihna. Dionisie adaugă la traducere și o prefață explicativă, „către cititori“, cu gândul că va fi, odată, tipărită, prefață din care spicuim recomandarea lui, către cei ce o vor ceti, „ca foarte folositoare mântuirii omenești, mai vârtos celor întru Hristos frați“. Nu știm, faptul că era prea tânăr și nu avea studii înalte, sau numai din modestie, Dionisie își ascunde meritul, spunând că, neavând „învățătură academicească sau săvârșire ritoricească la înfrumusearea cuvintelor“, a tradus-o doar ca să asculte de îndemnul altora.

Proape din toate prefețele la condicile de documente, în deosebi din cele pe care le semnalăm și publicăm acum, se vede cât de legat a fost Dionisie de episcopul Filaret. Nu-l va uita niciodată! Oridecâteori râvna pentru scris îl va lua și-l va purta de la îndeletnicirea lui de eclesiarh al Episcopiei de Râmnic, pe la alte mănăstiri, el va aminti cu multă dragoste numele „prea sfințitului și prea bunului păstor“, Filaret.

Alte condici de documente, pomelnice și prefețe, se găsesc la Academia Română; arătăm la locul respectiv pe cele de cari ne folosim acum.

1. Academia Română, ms. 3545, f. 72: „Dintr'ale lui Paisie ieromonah, igumen sadovean. S'au scris la anul 1793“.

În 1792, la începutul lui Octomvrie, termină, la mănăstirea Sadova, condica de documente a mănăstirii, când își însemna cu bucurie că „cumplitul și înfricoșatul război dintre Poarta Otomanească, Impărăția Rosii și Impărăția Chesaro-Crăiască, din nemărginita milă dumnezeiască, au încetat!”

În anul următor, la mănăstirea Jitia, al căreia hram Sf. Dumitru îi reamintea numele lui din mirenje, starea de jale a mănăstirii, așa cum o găsește după „cumplita răzmiriță”, îi dă prilejul să descrie cu căldură și evocator, neajunsurile turburărilor. Când „ochiul dumnezeesc se întoarce spre milostivire, potolește turburărilor și liniștește norodul, ca cum ar sosi primăvara cu aer dulce și plăcut”. Despre neînțelegerile omenești spune că sânt pricinuite de diavol. El, „ca un prea viclean meșteșugăreț și cu suptiri lucrări, dă sfat, îndeamnă și zădărește norodul spre turburare”...

Din 1786, de când era ecclesiarh la Episcopia Râmnicului, până la 1794, au trecut 8 ani de muncă. „Îngreuiat ziua și noaptea la scris”, viața lui se macină clipă cu clipă în trudă și îi aduce aminte că în curând nu va mai putea mișca nici mâna cea de lut. Simte nevoia unui prieten apropiat, căruia să-i încredințeze omeneșul sufletului lui. Se îndreaptă atunci spre mănăstirea Govora, dornic să-și refacă sănătatea sdruncinată și să-și alunge tristețea. Nu știm, însă, ce i s'a întâmplat dar pentru prima dată, Dionisie, care acum semnează *fost ecclesiarh* al Episcopiei Râmnicului, se plânge că e lipsit de cele trebuincioase, și necăjit...

Pe Paisie starețul mănăstirii Govora, Dionisie îl cunoscuse cu mulți ani înainte, încă de pe când Paisie fusese stareț la mănăstirea Sadova. Pe atunci, păstoria „fericitul și înțeleptul arhieru Filaret,” și Dionisie, ca și Paisie, nu-l pot uita. Dar, acum, în 1796, Dionisie, *fostul* ecclesiarh, împlinise 17 ani de scris continuu, ani în care războiul, ciurma și foametea au înnegrit pământul țării, iar lui i-au slăbit sănătatea. Lui Paisie — „duhovnicescul meu părinte” — Dionisie îi scrie o călduroasă și vibrantă spovedanie. Pana lui de găscă se înfioară la gândul că va trebui să se despartă de sfatul și ocrotirea lui spirituală. Îl chinue și gândul tristeții din urmă, cu atât mai mult cu cât începe să-l trăiască aieva. „Cinstite părinte, ajungându-mă fireasca slăbiciune, din multa scriere într'acești 17 ani, de la ochi au scăzut vederea, de la mâini s'au înpuținat vârtutea, pieptul s'au rănit înlăuntru, în picioare a intrat răceala, mâinile s'au precurmat și au încetat lucrul, și nu mai rămâne alt cuvânt, fără numai această condică a sfintei mănăstiri Govora”...

Lipsa bănească îl va însoți și ea până la sfârșitul vieții, căci „măcar că oareșce plată am luat, dar în 17 ani, până acum, s'au cheltuit la ceale trebuincioase vieții mele: sufletului și trupului”.

Tot în acest an 1796, la 14 August, Dionisie sfârșea condica mănăstirii Bistrița, repetând ceiace mai spusese în 1787, la mănăstirea Tismana: „îngreuiat ziua și noaptea la scris, eu nu m'am lenevit”...

Reumatismul, boala care îl chinuise atât de tare, se vindecă, și odată cu sănătatea, încrederea începe să-i revie. Pana lui aleargă din nou, cu aceiași măiestrie, pe hârtia liniată cu muchea de os.

La schitul Micșani, metoh al mănăstirii Cotroceni, copiază „din cuvânt în cuvânt” inscripția. Nu uită să explice, în prefață, de ce i s'a zis schitului, de la o vreme, și Pârlita. Mănăstirile Arnota, Bucovățul, Cotroceni și Obeadeanul își dispută întâietatea de a-l chema pe Dionisie, să le alcătuiască, din „coajnice” și zapise bătrâne, condici de documente.

Mănăstirea Bucovățul i-a plăcut, „căci este lângă vestitul oraș Craiova și ia văzduh curat sănătății”. Dar, ca un artist al scrisului frumos, se indignează din pricină că un „popă ot tam, fiind om necărturariu și prost, au scris fiecum, nici cu înțelegere, nici slova după cuviință, nici după rânduială...”

Din 1819, toată munca lui de caligraf și tălmăcitor de documente slavonești nu-l mai ajută să trăiască; iar puterile i-au scăzut de tot.

Acum ia din nou pana în mână, dar, cu slovă nesigură, așternându-și nevoile, cere Divanului din Craiova să-i dea un ajutor din cutia milelor. „Fiind om cu știință de dascăl slovenesc, de multe ori este trebuință a face pliroforie la judecător, prin tălmăcirea hrisoavelor slavonești”. Pentru bătrânețea și meritele lui, Divanul îi hotărăște bani, loc de odihnă și hrană la Craiova. Poate că aici mai trăește câțiva ani; în orice caz, trece de pragul anului 1820.

* * *

Dionisie Ecclesiarhul n'a fost numai un simplu călugăr retras din zarva lumii, un simplu caligraf sau numai dascălul slovenesc al Olteniei. Ochiul lui a văzut și dincolo de viața călugărească, viața neamului, a cărui poveste a istorisit-o până la anul 1815.

Ca unul ce umblase prin „străinătăți” ajungând până la Buda, era pregătit să înțeleagă mai bine trecutul neamului său și importanța unora din evenimentele europene de atunci, ca d. p. răsboaiele și personalitatea lui „Bonaparte”.

Ca și Grigore Ureche, care scria „ca să nu se înnece anii cei trecuți,” Dionisie Ecclesiarhul se îndeamnă „a istorisi de cele ce s'au întâmplat neamului său, atât din anii trecuți cât și din diastima vremii vieții sale, care toate după voia atotputernicului Dumnezeu se fac... ¹”.

Gândirea lui, având în vedere numai atât cât se poate cunoaște din paginile ce le publicăm aici, este gândirea omului stăpânit până în adâncul sufletului de ideile religioase în care a crescut și a căror exprimare dă una din notele caracteristice scrisului său. Isbutește să fie evocativ în povestire, plin de căldură și vibrant. Gândirea lui nu e adâncă și nici chinuită: îi lipsea cu desăvârșire ucenicia unei pregătiri filozofico-religioase, Gândește simplu și clar. Cu reale calități de adevărat povestitor, opera lui Dionisie Ecclesiarhul încheie o școală literară, aceea a cronicarilor munteni în proză.

1. *Cronograful Țării Rumânești. Cu o prefață de Dr. C. Nicolăescu-Ploșșor.* Râmnicul-Vâlcea 1934. O analiză a cronografului la Ion Donat, *Dionisie Ecclesiarhul — Constatări și observații noi.* Extras din „*Arhivele Olteniei*”, nr. 74 — 76, Craiova 1937.

Oprim aici această sumară analiză și prezentare. Dăm mai departe textele inedite de cari am vorbit mai sus și din cari am extras datele interesante privitoare la viața și activitatea lui Dionisie Eclesiarhul. Ele vor fi deosebit de prețioase, când se va scrie un studiu complet al vieții și semnificației operei sale pentru istoria culturii românești ¹.

1.

1787, Septembrie 12.

PREFAȚĂ LA CONDICA DE DOCUMENTE A MÂNĂSTIRII TISMANA

Sfânta și dumnezeiasca mănăstire Tismana, în zilele mării sale prea înălțatului și blagocestivului domnu Io Nicolae Petru Mavroghene Voevod și în vremea prea sfințitului și prea bunului păstoriu și cuvântătoriu turmei lui Hristos, chiriu chir Filaret, episcopul Râmnicului, fiind într'această sfântă lavră năstavneț și egumen, fraților celor întru Hristos, sfinția sa prea cinstitul părintele arhimandritu chir Ștefan, carele bine ocărmuind obștescul folos, cât sufletește atât și trupește, mai vârtos lucrurile ceale mișcătoare (și nemișcătoare) ale aceștii sfinte casă, care sânt agonisite și dăruite de fericiții ctitori, cu toată sârguința urmând a să păzi și a să înnoi, spre folosul sfinteii casă și odihna tuturor celor de obște lăcuiitori, cum cestor de acum așa și celor de pe urmă carii vor fi.

Spre care faceri de bine, văzut-au sfinția sa cum că ceale mai bune și de mare folos odoară, din întâmplările primejdioaselor vremi, să risipesc, și să răpun, de unde să pricinuiaște mare pagubă și scădere sfinteii mănăstiri (adecă: hrisoavele, cărțile și alte sineturi, pentru moșăile și alte acareturi a sfântului lăcaș). Cu înțălepciune, dar, au socotit sfinția sa, și bine au voit, împreună cu tot soborul de părinți, ca toate mai sus numitele cărți și sineturi, să [să] scrie condici, prin carea toate pricinile moșăilor, ce să vor întâmpla, să să caute; iar cărțile și hrisoavele ce vor fi să fie, să fie la mare și bună păstrare.

Deci, întâmplându-mă într'această vreme și eu, aici, sluga prea sfinții sale mai sus numitului episcop și stăpân, după așezământul care am avut cu sfinția sa părintele egumen, s'au încredințat la mâna-m toate cărțile și hrisoavele moșăilor, ca să le scriu după orânduiala cea cuviincioasă, cum și ceale slovenești hrisoave, a le tâlmăci pe rumânie; cu care treabă însărcinându-mă, prin ajutorul lui Dumnezeu, cu fierbinte inimă pus-am totă silința, *ca unul din fiii acestui sfânt lăcaș*, cât la tâlmăcire, atât și la scrierea condici, după putința ce am avut.

Dar, fiind ca unul înjugat cu isputința firii omenești și cu slăbiciune cuprinsu, îngreuiat fiind ziua și noaptea la scris, n'am putut fi slobod de greșală. Pentru care, cunoscându-m greșala, la protocolitu ce mai la urmă s'au făcut, iarăși cu a mea slovă la margini am îndreptat. Și mă rog cu toată plecăciunea, precum sfinții

1. Menționăm că unele din condicile de documente, specificate la locul respectiv, conțin desene naive și stângace, în peniță și acuarelă, datorite scriitorului condicilor, Dionisie Eclesiarhul.

sale părintelui arhimandrit igumen, așa și celorlalți întru Hristos iubiți frați, ca oricarele va ceți într'această condică, unde veți afla alunecări și greșeli, să îndreptați cu duhul blândetelor, nepuind ponos și hulă (și ertați, ca să vi se erte, că numai unul Dumnezeu iaste fără de greșală) și fiindcă neputința firii au pricinuit; iar eu unul nu m'am lenevit.

La anul Domnului Hristos 1787, Septemvrie 12.

Dionisie Eclisiarhu ¹.

2.

1792, Octomvrie 1.

POSTFAȚĂ LA CONDICA DE DOCUMENTE A MÂNĂSTIRII SADOVA

Sfânta și dumnezăiasca mânăstire Sadova, carea să află într'această patrie a Țării Rumânești, dincoace de Olt, în sud Dolj, carele iaste supt stăpânirea scaunului Craiovei, în vremea curgerii anilor 1792, întru a doao domnie a mării sale Io Mihail Suțul Voevod, și întru păstoriia prea sfinții sale părintelui chiriu chir Filaret episcopul Râmnicului, (când și cumplitul și înfricoșatul războiu ce au fost între Poarta Otomanicească și între Impărăția Rosii și între Impărăția Chesaro-Crăiască, din nemărginită mila dumnezăiască, au încetat);

Având egumen și povățuitoriu pe sfinția sa cinstitul și prea cuviosul părintele chir Paisie, carele, după altele multe nevoințe și nenumărate strădanii ce au pus și au suferit la vremi greale, și cu primejdii de viață, spre folosul aceștii sfinte mânăstiri, după cum iaste tuturor de obște știut, văzând că din întâmplarea vremilor, cu dease răzmiriți, ce au trecut preste această mult pătimașă sfântă casă, s'au răpus ceale mai bune odoară, adecă hrisoavele și cărțile moșiilor, și nu de mult găsindu-să cu mare cheltuială oreșce dintr'ânsele, n'au lăsat vreme la mijloc, spre a se mai păgubi sfânta mânăstire, nici a se mai dărăpăna aceste foarte trebuincioase lucruri. Ci după alte bine întocmite iconomii, având mare râvna, cu înțelepciune au socotit, și aducându-le toate câte s'au găsit, au dat de s'au scris într'această cuprinzătoare condică, (lucru prea lăudat și foarte de folos), ca să o aibă sfânta mânăstire mai îndemânatecă la vremi de trebuință. Iar hrisoavele și cărțile, ca o temelie, să fie nemișcate și păzite foarte cu luare aminte.

Deci, într'această vreme aflându-mă și eu sluga prea sfinții sale părintelui episcopu, am pus nu puțină silință, și le-am scris cu bună orânduială și cu înțelegere pre toate câte mi le-au încredințat, din cuvânt în cuvânt, și după ce am săvârșit lucrul, însumi le-am protocolit împreună cu sfinția sa egumenul ce s'au numit mai sus, pre care le-am și iscălit pentru încredințare. Și, unde am găsit alunecare cu greșeli, care din firea omului să pricinuiască (nefiind slobod de greșală), am îndreptat la margini, cu însuși slova mea, pentru încredințare.

Deci, pre toți cei ce vă veți întâmpla a ceti într'această adunare de cărți, mă rog, nu defăimați zmințelele omului, ci cu iubire și cu

1. Arhivele Statului, *condica* nr. 42.

cea întru Hristos dragoste, priimiți, îndreptând cu duhul blândetelor, și ertați, ca să vă învredniciți ertăciunii, că scris este : celor ce iartă li să va ierta.

1792, Octomvrie 1.

Al tuturor pravoslavnicilor către Dumnezeu rugători,
Dionisie Eclesiarh, Episcopia Râmnic 1.

3.

1793.

POSTFAȚĂ LA TRADUCEREA CĂRȚII CALEA IMPĂRĂTEASCĂ A CRUCII DOMNULUI

Către cititori.

Această sfântă și dumnezăiască carte ce să numeaște *Calea împărătească a crucii Domnului*, carea iaste împărțită în trei părți, fiind slovenească, tipărită de Rosiia, după ce s'au cetit de oarecarii iubitori de scripturi, și văzându-se că iaste foarte folositoare mântuirii omenești, mai vârtos celor întru Hristos frați, (carii jugul cel bun și sarcina cea ușoară a lui Hristos au rădicat, și evangheli-ceaște a-ș petreace viața, s'au făgăduit) spre folosul cel sufletesc, îndemnat am fost, nu că am avut vre o învățatură academicească, sau săvârșire ritoricească la înfrumusețarea cuvintelor, spre a tâlmăci-o în limba rumânească, ci numai ca să se descopere un isvor ca acesta, care iaste plin de apă vie și nemuritoare, adecă de cuvintele ceale din isvorul prea înțelepciunii, ale prea dulcelui Iisus, și pentruca să să deșchize o grădină ca aceasta, întru carea este mulțime de flori cu bună mireazmă de cuvinte duhovnicești.

Deci, n'am trecut cu vederea pofta și dorirea acelor bărbați drepti și lui Dumnezeu plăcuți, dar mai mult fiind silit de dumnezăeștile cuvinte care să coprind într'ânsa, după cum și dumnezăescul proroc David oarecând au zis : „râvna casei Domnului m'au mâncat“; și puind nădeajde la cela ce pre cei neînvățați prea în telepți cărturari i-au făcut, cu îndrâznire am luat lucru, și mișcând mâna ce de lut, nu eu, ci cel ce au zidit-o, carea iaste mădulariu capului, Iisus Hristos, cu prostimea neînvățăturii am dat-o în scris spre folosul tuturor de obște. Dar fiind mustrat de știință : cum că fără greșală nu voi fi scăpat, ca un om (de care nici unul nu iaste slobod), rog pre toți cei bine credincioși, cari vă veți îndeletnici a ceti, ca orice greșală veți găsi, să îndreptați cu duhul blândețelor, iar nu huliți, după obiceiul cel rău, carele ca o fire la om să face, și răpindu-să unii de dânsul, în loc ca să îndrepteaze greșala, cade însuși în greșală; (ci aceasta să nu fie) numai ertați, ca și voi să vă învredniciți ertării de la domnul nostru Iisus Hristos, și dobândind dar și milă, să petreaceți cu dânsul întru împărăția lui în veaci, amin.

Dionisie Eclesiarh, Episcopia Râmnicului 2.

1. Arhivele Statului, *condica* nr. 140. La fila 5 din condică este reprezentată, în acuarelă, mănăstirea Sadova. Biserica are un singur turn și este învălită cu draniță.

2. Academia Română, *ms.* 3545, f. 235. Semnalat de d-l N. A. Gheorghiu.

4.

1793.

PREFAȚĂ LA CONDICA DE DOCUMENTE A MÂNĂSTIRII JITIA

Cuvânt înainte.

Sfânta și dumnezăiasca mănăstire Jitia, unde să cinsteaște și să prăznuiască hramul sfântului marelui mucenic și izvorătorului de mir Dimitrie, carea să află în județul Doljii, (și iaste închinată sfintei lavre a sfântului Pavel de la Sfetagora), în fericitele zile a stăpânirii mării sale domnului nostru Io Alexandru Costandin Muruz Voevod, și în vremea arhierii prea sfinții sale părintelui nostru chir Nectarie episcopul Râmnicului, aflându-să la acest sfânt lăcaș igumen sfinția sa cuviosul chir Anthim, după multă silință și străduire ce au făcut a pune toate lucrurile ceale părăsite și înțelinite la orânduială, spre a înoui și a spori ceale ce sânt spre zidire și spre folosul sfintei case, care întru tot s'au fost părăginit din pricina cumpletei răzmiriței cei dupe urmă; apoi, din zi în zi, întrând spre cercetarea lucrurilor celor mai de mare folosință, au dovedit că ceale mai de trebuință odoară, adecă hrisoavele, cărțile, și alte acareturi, s'au răpus, unele de tot, altele înstreinate prin alte țări, pre la cei streini de neam.

Deci, acest cuvios cunoscând cum că această mare pagubă ce să întâmplă sfintelor lăcașuri de obște într'această pravoslavnică țară, nu să pricinuește de altă parte fără decât din dreaptă mâniia lui Dumnezeu celui prea milostiv, apoi și din zavistiia și lucrarea prea urâțului și spurcatului diavol. Pentru că Dumnezeu, cu dreptate, după greșalele oamenilor, ciartă cu milostivire, prin răzmiriți, cu robie, cu moarte, cu boale greale, cu foame și cu pierderea averilor, spre îndreptare, precum Scriptura zice: „pre cel ce iubeaște Dumnezeu, îl ciartă“, și de s'ar părea uneori întru ochii noștri că întru tot va să pustiască și să prăpădească lumea și ceale din lume de istov.

Apoi, când prea milostivul ochiul dumnezăesc să întoarce spre milostivire, atuncea fără de veaste să potolească turburările, să liniștească norodul, și, ca cum ar sosi o primăvară cu aer dulce și plăcut, răsare, creaste, să înmulțească și să îplinească toate ceale ce au lipsit, că așa binevoiaște Domnul norodului său, și cu judecățile sale ceale nepricepute și necovârșite de mintea omenească, toate spre binele și spre folosul cel sufletesc lucrează. Iar diavolul, ca un vrăjmaș dintru început, și ca un protivnic tuturor de obște, nu încetează, ci pururea să silească ca un prea viclean meșteșugăreț, și cu suptiri lucrări, dă sfat, îndeamnă și zădărească limbile și norodul spre turburare, a să învrăjbi unii cu alții, a porni războaie, a ucide, a jefui, a arde, a răpi ceale sfinte, și alte mii de răutăți a face, zavistuind binele și pacea obștescului norod. Dar, mai vârtos să silească cu toată vârtutea lui și cu mare suflare de mânie asupra sfintelor dumnezăiești lăcașuri, unde să slăvește numele celui prea înalt, ca să să stingă și să încetează, acea slavoslovie din auzul lui cel necurat, pre carea nu o poate suferi. Dar, la cea după urmă, nimic nu folosească, că măcar toate de s'ar și prăpădi, ca odinioară în vremile cumpliților

tirani, iarăși sfintele lăcașuri ca o vie odrăslesc, că să asiamână vițel cei roditoare, pre carea ori de câte ori s'ar tăia iarăși răsare, crește și să înlungeaște spre rodul cel dulce, plăcut.

Ce au făcut, dar, și acest cinstit părinte? S'au sărguit, s'au nevoit, au iscodit, au cercat pre alocuri și au găsit câteva din cărți, și din alte acareturi, ce au fost risipite, și au răscumpărat cu mare dare de bani, și aducându-le, câte au fost prin puțință, cu înțelepciune au socotit a le scriia și a face condică; (însă au ales numai ceale mai noi cărți și mai cu cuprindere mare), adecă hrisoave, hotărnicii și alte cărți trebuincioase a să treace în condică, și împreunându-le apoi toate adevăratele sineturi, să fie la păstrare în sfânta lavră la Sfetagora, (cu adevărat lucru de laudă).

Deci, într'această vreme întâmplându-mă și eu aici, din voia lui Dumnezeu, nu puțină silință am pus, și am scris după cum mi s'au încredințat, ferindu-mă de vre un vicleșug, urmând adevărului.

Iar carii din cinstite obraze, sau bisericești, sau politicești, va ceti într'ânsa în divanuri și înaintea judecăților, aflând vre o greșală, care să pricinuiască din slăbiciunea firii sau din puțină învățătură, îi rog ca cu dragoste să îndrepteaze, după creștineasca datorie.

La anul 1793.

Al tuturor către Dumnezeu rugătoriu și plecat,

Dionisie Eclesiarh '.

5.

1796.

PREFAȚĂ LA CONDICA DE DOCUMENTE A MĂNĂSTIRII GOVORA

Predoslovie.

Prea cuviosului, prea încuviințatului, duhovnicescului meu părinte, năstavnicului sfinte și dumnezăeștei mănăstiri Govorii, chiriu chir Paisie, plecată închinăciune dau.

Sfânta și dumnezăiască Scriptură, care prin Duhul Sfânt s'au grăit, ne arată că la prea slăvita și cu mare mărire a doaoă venire a domnului și mântuitorului nostru Iisus Hristos pre pământ, când cea cu totul înfricoșată judecată a toată lumea va să fie, puindu-să scaunile în casa lui David, acolo unde frică mare tuturor de obște va fi, adecă celor drepți, ca să nu să scape cumva și de slava aceea ce o văd, iar celor greșiți, pentru pedeapsa carea o așteaptă, atunci prea milostivul și dulcele Iisus, fiul lui Dumnezeu, cu multă blândeate, întâi va să zică către toți: arătați faptele voastre și vă luați plata.

— Prea dulce și milostive Iisuse, ce plată va să fie aceea? Aur va fi sau argint, sau pi tri scumpe?

— Ba.

— Dar ce?

— Viiată viacinică, (întră în bucuria domnului tău) după cuc vântul psalmistului, unde iaste bucurie nespūsă celor ce să îndulces-

1. Arhivele Statului, *condica* nr. 151.

de frumuseața feții mele, în sfintele ale mele polaturi, unde neîncetat cu prea slăvită și cu îndestulată mângâere duhovnicească veți petrece, și în dânduirea îngerilor miei veți sălta cu mare bucurie; care bunătate ochii n'au văzut, urechile n'au auzit, și la inima omului n'au intrat, după cuvântul sfântului apostol Pavel.

Această plată au dorit cei de demult sfinții și prea fericiții patriarși, carii numai prin sinidul său au crezut și au cunoscut pre Dumnezeu, și cu fapte bune au viețuit.

Această plată au așteptat și sfinții slăviții prooroci, carii după faptele lor ceale bune cu Duhul Sfânt s'au luminat, și tainele marelui Dumnezeu au proorocit.

Această plată o au poftit și sfinții prea lăudații dumnezeștii ucenici și apostoli, de s'au străduit cu mari nevoință și munciți de tirani, de au luminat lumea cea rătăcită întru pravoslavnică credință.

Această plată au cugetat și sfinții bunii biruitori mucenici, de au suferit multe și cumplite feliuri de munci de la cei fără de leage ighemoni.

Această plată au cugetat-o prea cuvioșii postnici, carii cu foamea își topia trupurile lor, și sihastri cei ce își pedepsia trupurile cu târsini și cu viață grea.

Această plată au dorit și sfinții zatvornici, carii își chinuia și își înfășura cu lanțuri și cu funii aspre trupurile lor, și cuvioșii schimnici, carii cu multe ostenele s'au petrecut viața lor.

Această plată au cugetat și cei ce în obște au viețuit, carii pururea s'au răsticnit lumii, și lumea lor, și întru supunerea ascultării au fost, și toți dreptii cei din veac aceasta au poftit.

La această plată nădăjduște și toți creștinii cei de acum, carii o înțelege, și odrăslesc rod de fapte bune și plăcute lu Dumnezeu, după porunca evanghelicească, care plată o va și câștiga, și atunci când va cere stăpânul faptele va da și plata, și după vrednicie va împărți daruri. O plată! plată mare și minunată ești; te putem a câștiga, iar nu te putem a înțelege!

Cinstite părinte, nu puțini ani viețuind cu tine împreună, cu dreaptă socoteală am dovedit și te-am asemănat ca pre unul din cei ce așteaptă această prea fericită plată. Pentru căci, când după vrednicie, (în fericita domnie a mării sale Suțul Vodă Mihail, și a pre fericitului și înțeleptului păstor cuvântătoriu și arhierul lui Dumnezeu, Filaret al Râmnicului episcop), fiind năstavnîc sfintei mănăstiri Sadova, cu mare râvnă ai adunat ceale risipite hrisoave și cărțile moșiilor mănăstirii, și ca să nu ajungă la dărăpănarea cea de istov, trăgându-să în vreamile ceale împotrivoare, și bine ai voit de s'au scris prin mine, sluga fericitului mai sus zis dumnezeesc arhieru, și s'au făcut o condică din toate, mai vârtos te-ai sărguit de s'au întărit și cu luminata pecetea domnului.

La această plată de sus ai nădăjduit; arătați-vă faptele voastre și vă luați plata!

Ai stătut de față la sfânta mănăstire, când flacăra războiului era între puternica Otomaniceasca Poartă și între slăvita Impărăție a Rosii și între Chesariceasca Monarhie, împresurat despre o parte cu armele

ostașilor celor zvăpăiați, despre alta de tâlharii cei cumpliți, ca să nu să pustiască mănăstirea, și să nu să arză casa lui Dumnezeu, nici să să surpe sau să să strice, precum s'au întâmplat de s'au făcut mare stricăciune sfintei mănăstiri Tismeanii și Cozii, mai vârtos îngreoiat cu greale dăjdi în bani; și la această plată ai cugetat.

După aceasta ai înnoit sfânta beserică, bolnița, cu toată podoaba ce s'au cuvinit, care să prefăcusă după vremi întru grajdiu de dobitoace; și la această plată ai cugetat.

Ai zidit din temelie câteva chilii pentru frații cei întru Hristos, și câteva din dărăpănare le-ai înnoit; la această plată ai cugetat.

Ai sporit și alte în sfânta mănăstire, pe care le las ca sângure să să dovedească.

Acum în auritul veac și întru fericită și slăvită domnie a mării sale prea înălțatului domn cu mila lui Dumnezeu Alexandru Constandin Moruzi Voevod, când păstorind această de Dumnezeu păzită eparhie prea sfinția sa părintele episcopul chiriu chir Nectarie, mutat fiind de la sfânta mănăstire Sadova, spre a fi iarăși năstavnice la sfânta mănăstire Govora, ca oarecare pom ce să răsădească dintr'o grădină într'alta, văzând și la această mănăstire iarăși toate hrisoavele și cărțile moșiilor risipite și foarte dărăpănate, ceale ce sânt prea scumpe și de folos odoare, te-ai rănit de aceasta, și nedând prelungire de vreme, în anul dintâi al igumeniei Govorii fiind, aprinzându-te cu focul dragostei către sfântul lăcaș, cu mare râvnă toate acealea le-ai adunat, și întâi, iarăși prin mine, bine ai voit de s'au tălmăcit toate hrisoavele slovenești, luminat, în limba rumânească, și apoi cu cărțile ce au mai fost, iarăși condică s'au scris și s'au făcut; și tot la această plată ai cugetat.

Ai găsit toate cărțile ceale pentru slujba sfintei beserici vărsate și dărăpănate, și le-ai înnoit cu legătura; la această plată ai cugetat.

Implinitu-s'au cu aceasta dar și cuvântul sfântului împărat și prooroc David, prin tine, o! părinte, carele l-au zis prin Duhul Sfânt: „râvna casii tale m'au mâncat“.

Și după aceasta iarăși nu treci și cuvântul carele îl zice despre partea lui Dumnezeu, tot acelaș sfânt prooroc: „ție ți s'au lăsat săracul și sirimanul, tu îi fi într'ajutor, pentru că cu dreapta ta miluești săracii și ajutorezi lipsiții, și hrănești streinii și flămânzi“; la această plată cugetând, cu adevărat, fără de nici o îndoire, pot să zic că vreadnic ești a lua plata și a fi numărat cu cei ce ș'au sporit talanții ce li s'au fost încredințat. Deci, uitându-mă și cugetând și eu la aceiași plată de sus, prea mult, cu adevărat, m'am silit și m'am nevoit de multe ori, și lipsind de ceale trebuincioase și necăjit, încă prefăcând și noaptea în zi, de am scris, nu numai condica mănăstirii Sadovei și aceasta a Govorii, ci întâi am scris sfintei Episcopii Râmnic trei, și a mănăstirii Tismenii doao, și sfintii mănăstiri Bistriții doao, și mănăstirii Străhăii una, care fac preste tot zece, toate, cu bună orânduială, și măcar că oareșce plată am luat, dar în 17 ani până acum s'au și cheltuit la ceale trebuincioase vieții mele, sufletului și trupului, mai vârtos în vremi de răzmiriță și în ciumă și în foamete.

Acum, dar, ajungându-mă tireasca slăbiciune, din multa scriere într'acești 17 ani, de la ochi au scăzut vederea, de la mâini s'au împuținat vîrtutea, pieptul s'au rănit în lăuntru, în picioare a intrat răceala, mâinile s'au precurmat și au încetat lucrul, și nu mai rămâne alt cuvânt, fără numai această condică a sfintei mănăstiri Govora: caută și cearcă a să închina numai la pricinuatoriul ei, la sfinția ta, zic, cinstite părinte, carele ai pricinuit de s'au scris, nădăduind la cuvântul ce am zis: arătați-vă faptele și vă luați plata!

Deci, îmbrățișindu-o ca pre un vreadnic al mănăstirii acaret, și cercetându-o, de vei găsi vre o greșală sau alunecare, de care firea omenească nu iaste slobodă, să îndreptezi cu duhul blândețelor, hărăzind ertăciune, ca și sfinția ta să te învrednicești ertăciunii de la cel lesne ertătoriu și mult milostiv Dumnezeu¹.

*Al sfinții tale fiu duhovnicesc, și întru Hristos frate,
Dionisie, biv eclisiarh al episcopii Râmnicului.*

1796.

[P. S.] In știință să fie și această, cum că aceaste toate sfinte case ce le-am numit mai sus, n'au mai avut condice de când s'au zidit, până prin mine s'au făcut.

6.

1796, August 14.

PREFAȚĂ LA CONDICA DE DOCUMENTE A MÂNĂSTIRII BISTRIȚA

Predoslovie.

Prea cinstitului, prea cuviosului exarh, arhimandrit și igumen al sfintei și dumnezeestii mănăstiri Bistriții, chiriu chir Costandie, plecată închinăciune.

Când au stătut al doilea Potolomei Filadelfia împărat Eghiptului, atât era pornit spre a câștiga înțelepciune desăvârșit, după obiceiul Elinilor, (din carele și el unul era), cât pre toți boerii sfatului său îi avea tot înțelepți și cărturari, și strângând din tot Eghiptul dascăli și filosofi foarte iscușiți și mulți, i-au așezat în cetatea Alexandrie, și au adus mai mult decât 40.000 de cărți elinești, în care cărți era adânci și întunecate învățături, cu multe feliuri filosofești, după vremea împăraților celor mai denainte Elini, și făcând școală, învăța acolo, cine ce-i era voia, tot prin cheltuiala împărătească.

Iar după aceasta gândi împăratul și cugetă în inima lui să facă un lucru a fi vestit în toată lumea, și chemând pre toți filosofii lui i-au întrebat ce lucru ar face ca să fie statornic, și după a sa moarte

1. Arhivele Statului, *condica* nr. 110. Notăm ca ilustrații interesante: mănăstirea Govora, cu un turn, învălită cu draniță, și portretul egumenului Paisie, închinând Maicii Domnului această condică. Semnalată de Emil Vîrtosu în *Arhivele Olteniei*, 1929 nr 43—44; între timp, după ce articolul de față fusese predat direcției revistei *Biserica Ortodoxă Română*, prefața la condica mănăstirii Govora a fost publicată de A. Sacerdoțeanu, *Cronicarul Dionisie, eclisiarh al mănăstirii Bistrița din Vâlcea*, în *Arhivele Olteniei*, 1937, nr. 86—88.

să fii numele lui veacinic pomenit? Iar aceia l-au sfătuit să tâlmăcească Sfânta Scriptură, ce să zice Biblia, de pre limba ovreiască în limba elinească, și spuindu-i acei de Dumnezeu însuflete învățături acelor sfinte cărți, foarte plăcut au fost împăratului, și s'au bucurat de acel sfat al filosofilor lui. Și, îndată au trimis la Ierusalim către mai marii Jidovilor de acolo, (fiindcă pe acea vreme era Jidovii supt stăpânirea sa, rămași supt jug încă de la Navohodonosor împărat), ca să aducă cărțile sfinților proroci, și alte cărți sfinte ce vor fi mai având, și măcar că cu blândețe scriindu-le, n'au vrut Jidovii să le dea; dar, a doilea îngrozindu-i cu pedeapse, și fără de voia lor le-au adus la împăratul, împreună cu 70 de dascăli învățați dintr'ânșii, carii știa și limba elinească și, odihnindu-i cu toate de la împărăție, au tâlmăcit toate cărțile sfinte în limba elinească.

Și aceasta făcând, stă pomenirea lui pân acum. Care Sfinte Scripturi, cu darul Sfântului Duh, s'au lățit și s'au descoperit în toată lumea în fieștecare limbă, prin care să laudă și să măreaște prea sfânt numele marelui și milostivului Dumnezeu, lucru prea slăvit și prea lăudat.

Prea cinstite părinte! cu adevărat la lucru cel sufletesc și de obște folositoriu te-am asemănat acestui pururea vreadnic de pomenire împărat, că acesta au stătut împărat Elinilor și Varvarilor cu vitejie prin putearea războiului și a armelor sale, iar sfinția ta ai stătut călugărilor și fraților celor povățuitori întru Hristos adunați cu bărbăția și puterea armelor smereniei și a blândețelor. Aceluia i s'au dat de la Dumnezeu schiptrul împărăției, a stăpâni limbi neluminate cu credința, iar sfinții tale și s'au dat toiagul păstorii, a paște oameni luminați cu credința. Acela era pus ca un domnu folositoriu în Egiptul cel pământesc, iar sfinția ta ești sădit ca un măslin roditoriu în lăcașul cel dumnezeesc. Acela să silea să deprinză înțelepciunea cea din afară, elinească; sfinția ta te îndeletnicești cu învățătura cea din lăuntru, duhovnicească. Să mai adăogăm: Potolomei împărat au poftit cu mare râvnă a-și lăsa numele lui prin lucru statornic, veacinic pomenit; și sfinția ta ai răvnit cu inimă fierbinte a-ți lăsa numele tău prin lucru destoinic, veacinic numit. Acel Potolomei întâi au vrut ca să facă un grajdu de cristal, vederos, pentru dobitoace, spre a sa laudă și mărire; iar sfinția ta întâi ai zidit casă de materie vârtoasă cinstitelor obraze spre odihnire. Potolomei au cerut sfat de învățatură dela filosofii lui, iară sfinția ta ai cerut sfat și unire de la frații mănăstirii. Și acela dascăli au pus de au tâlmăcit cărți ovreești în limba elinească; sfinția ta încă ai pus de au tâlmăcit hrisoavele sârbești în limba rumânească.

Potolomei toate cărțile ceale sfinte le-au adunat întru totu numindu-le Biblie. Sfinția ta toate hrisoavele și cărțile le-ai adunat, ce mai era, întru a doilea tom, numindu-să condică. Potolomei mare bine au făcut că au deschis vfstieria dumnezeștilor scripturi, din care să cunoaște tainele dumnezeirii. Și sfinția ta mare bine ai pricinuit că ai descoperit toată starea zestrelor mănăstirii. Și așa făcând, numitul împărat în veaci să va pomeni, cum și sfinția ta într'acest chip urmând, ca un ctitor te vei numi. Și măcar că cu aju-

toriul lui Dumnezeu, prin a mea multă nevoință și osteneală s'au scris, dar sfinția ta îi ești pricina cu această întocmire la săvârșit.

Deci, la altă față nu cearcă această condică să să închine, ci la însuși sfinția ta, părinte cinstite, carele ești de Dumnezeu ales păstoriu acestui sfânt lăcaș, în anul al patrulea al domniei prea înălțatului domn Io Alexandru Moruz Voevod, și în zilele prea sfinții sale părintelui chiriu chir Nectarie episcopul Râmnicului, pe carea priimește-o ca pe o adevărată aducere și ca pre o cuvioasă închinăciune, dăruindu-mi blagoslovenie și ertăciune¹.

Al sfinții tale plecat,

August 14, 1796.

Dionisie Eclisiarh.

7.

1804.

PREFAȚĂ LA CONDICA DE DOCUMENTE A MĂNĂSTIRII ARNOTA

Predoslovie.

Acest cinstit și cuvios igumen, chir Paisie ieromonah, fiind mai nainte vreame igumen la sfânta mănăstire Sadova, s'au îndemnat de au făcut condică sineturilor mănăstirii de acolo, și după ce l-au mutat cu igumenie de acolo la sfânta mănăstire Govora, văzind și aci dărăpănarea sineturilor mănăstirii, iarăși au făcut condică. După vreame, acum, într'acest an, cu poruncă mutându-l la sfânta mănăstire Arnota, cu igumenia, unde văzind și aci cea de istov dărăpănare și răsipire a sineturilor mănăstirii, nelăsând a trece vreame la mijloc, cu râvnă pornit fiind, m'au pohtit pe mine, (carele și cealelalte condice, ce s'au zis mai sus, am scris), ca să scriu și la această mănăstire condică. Deci, socotit-am și eu acest lucru a face mai mult (întru adevăr zic) pentru dragostea dumnezeescului lăcaș și a fratelui celui ce au cugetat a face lucru spre mare folos mănăstirii, decât pentru plata, pentru multa supărarea scrisului, neputincios fiind. Și ca doară, pre lângă a altora facere de bine, întru pomenirea lor voiu fi și eu pomenit la sfintele lăcașuri, am priimit, și cu ajutorul lui Dumnezeu, prin multă osteneală, scris-am toate hrisoavele, cărți și zapise ce mi s'au încredințat, ale zeastrilor mănăstirii, de moșii, de vii, de mori, de robi și de alte lucruri ce cuprinde stăpânirea mănăstirii, care aceastea le-am scris cu înțelegere și cu bună orânduială, și cu luare aminte, întocmai după ceale adevărate, din cuvânt în cuvânt. Iar de se va găsi vre o greșală, de caria nu este omul scăpat, aceia să va îndrepta la protocolit, carea va fi greșit nu din voință ci din turburarea minții omului, carea apururea și neîncetat să clătește și abate în mii de cărți ca o clipeală a ochiului.

Ci, dar, iubitul frate igumen mai sus numit, neapucând să-și vază dorirea și săvârșirea aceștii condice a mănăstirii Arnotei, carea s'au făcut, fiindcă într'acest întâiul an al egumenii lui Arnotii, l-au

1. Arhivele Statului, *condica* nr. 88. La fila 2 din condică, în acuarelă, mănăstirea Bistrița, cu două turle. Dedesupt, Sf. Grigorie Decapolitul căruia, în genunchi, arhimandritul Costandie, egumenul Bistriții, îi închină condica.

chemat Dumnezeu întru ale sale a-l odihni dintr'aceste vremealnice în ceale veacinice. În urmă, orânduindu-să igumen aceştii sfinte mănăstiri sfinţia sa chir Chesarie, prin sfinţia sa părintele arhimandritu igumenul sfintei mănăstiri Bistriţii chir Costandie, epitropul mai sus numitei mănăstiri, s'au dat toate ceale încredinţate sineturi, şi condica, întru a sa purtare de grije. Şi, fiindcă răposatul egumen n'au fost dat nimic pentru facerea condicii aceştia, nici ceale trebuincioase, nici plata scrisului, au împlinit sfinţia sa toată cheltuiala şi osteneala scrisului, ca să aibă şi sfinţia sa pomenire la acest sfânt lăcaş¹.

1804.

Şi spre încredinţare am iscălit.

Dionisie biv eclisiarh Episcopii Râmnic.

8.

1807, Iunie 4.

PREFAŢĂ LA CONDICA DE DOCUMENTE A SCHITULUI MICŞANI NUMIT
ŞI PÂRLITA

Fiindcă cartea ctitorului schitului Micşani, carele acum să numeşte Pârlita, cu carea au închinat schitul a fi metoh sfintei mănăstiri Cotroceanii, s'au răpus, ori din întâmplarea vremilor celor împotriva, sau din nepurtarea de grijă a egumenaşilor, ci după vremi au fost la schit; s'au scris, dar, izvod după pisaniia ce să află scrisă de zugravi în lăuntru bisericii, spre adevărire că iaste închinat la mănăstirea Cotroceanii, măcar că într'o carte a ctitorului să vede scrisă că n'au închinat schitul la nici o stăpânire, ci să chivernisească el, de călugării carii vor fi lăcuiitori la schit, din moşioarale ce le are, temându se a să nu să risipi, ceale ce au dat schitului, de niscareva streini, încăpând stăpânitori răi. Iar mai la urmă să cunoşte că au socotit a nu fi cu bun temeu schitul cu acest fel de ocărmuire, fiindcă ceale mici trebuinţă au de ajutoriul celor mai mari, şi ceale mai slabe de la ceale mai cu putere; au închinat, dar, schitul la purtarea de grije a năstavnichilor mănăstirii Cotroceanii, spre a avea schitu temeu bun, de a nu să pustii, după vremi, şi închinarea lui să dovedeşte în multe sineturi de ale schitului, precum să va vedea scrise într'această condică; la curgerea anilor 1807.

*

„Această sfântă beserică, din temelia ei, iaste zidită de dumnealui Dumitraşco sârdariul, în zilele luminatului domnului nostru Io Şerban Voevod Cantacozino, la leat 7180, şi de atunci până acuma, de rând, s'au săvârşit dumnezăiasca leturghie; iar acuma la anul de la Hristos 1773, s'au îndemnat cuviosul egumen chir Theofan de au început să

1. Academia Română, ms. 1452, f. 3. Un scurt fragment din această prefaţă e dat la Pr. D. Cristescu, *Sfânta Mănăstire Arnota*. Râmnicul Vâlci, 1937, p. 66. Tot aici se dă un portret al egumenului Paisie, lucrat în peniţă de Dionisie Eclesiarhul, la 1804, şi extras din condica amintită. Acest portret se deosebeşte întru totul de cel semnalat de noi la condica mănăstirii Govora, datorit tot peniţei lui Dionisie.

o zugrăvească, fiind nezugrăvită, și neisprăvindu-se, s'au mutat către Dumnezeu, și au rămas câteva luni singură, până au venit cuviosul egumen chir Neofit Criteanul, năstavnicul sfintei mănăstiri Cotroceanii. Și, pentru că fiind metoh această dumnezăiască casă, au făcut silință de s'au isprăvit de zugrăvit, după cum să veade, fiind epitrop dumnealui Costandin căpitanul Gherghiceanul și prin ajutorul cheltuelii, la anul de la Hristos 1774, Iunie 4^a.

Dumitrașco sărdariul, Despina soția lui: ctitorii schitului.

Acest izvod de pisania schitului s'au scos de mine însumi, din cuvânt în cuvânt, mergând la schit.

Dionisie Eclisiarhul.

*

Acest condicel al schitului Micșanii, ce să numește acum Pârlita, în care s'au scris cărțile, zapisele, și orice alte sineturi ce au avut, ale moșiilor sale, cum și zapisele de robii mănăstirii Cotroceanii, și a schitului Văleanii, iaste scris și făcut tot cu osărdia și cheltuiala sfinții sale părintelui arhimandritului chir Visarion, al mănăstirii Cotroceani, precum în predoslovia condicelor celorlalte, de bunele isprăvile sale, am arătat.

Și acest condicel era scopusul sfinții sale să fie într'un tom cu condica schitului Vălenii, dar văzând că vine un lucru greu și cu neînlesnire, mai la urmă s'au socotit și voit de s'au despărțit în osebit tom, după cum să vede, pentru folosul sfintei case.

S'au scris la anul 1807.

Dionisie Eclisiarh.

*

Acest schit ce să pomenește că iaste zidit din temelia lui de Dumitrașco, carele pe acea vreme au fost vel medelnicer, moștenitor acei părți de loc, îl numește Micșanii, pe numele moșii părintești, iar de la o vreme încoace i s'au izvodit numele Pârlita.

Pricina izvodirii acestui nume iaste: fiindcă în vremi de răzmiriți s'au arsu beserica în doao rânduri, și rămâind zidurile pârlite o au numit-o Pârlita ¹.

9.

1808.

PREFAȚĂ LA CONDICA DE DOCUMENTE A MĂNĂSTIRII COTROCENI

Proimion.

Faptele ceale bune iaste lucru lui Dumnezeu, care sânt slavă, cinste și laudă, pentru care învață sfințitul proroc prin cântarea sa cu Duhul Sfânt zicând: „ferește-te dă rău și fă bine“; și iar către fiiul său, Solomon, au zis: „îmbărbătează-te și fă“.

Făcând, dar, omul fapte bune iaste lăudat, slăvit și cinstit de Dumnezeu și de oameni, încă și plată va lua, moștenirea împărăției cerești și bucuria cea veacinică.

Deci, la această învățătură a prorocului, osărduitoriu fiind sfinția sa părintele arhimandritu egumenul sfintei mănăstiri Cotroceanii chir Visarion, și păzind ca mai întâi decât toate a săvârși

1. Arhivele Statului, *condica* nr. 155. Ilustrații: schitul Micșani.

lucrurile ceale ce sânt spre cinstea și lauda lui Dumnezeu, pururea s'au aflat la aceasta râvnitori. Și după ce au săvârșit zidirea sfintei mănăstiri Cotroceani cu împrejmuirile ei, precum să vede, cu aceeași fierbinte râvnă au săvârșit și zidirea mănăstirii Vălenii, iarăși cu împrejmuirile ei, (metoh fiind al mănăstirii Cotroceanii), aseamenea și alte zidiri, precum mai pre largu am arătat la proimion al condicii cei mari, care și acea condică cu a sa sărguință s'au săvârșit. Dar trebuință fiind încă a să face și condicele metoșelor Vălenii i Micșanii, nu s'au zăticnit sfinția sa nici de împotrivirile vremilor cu răzmirița, nici de cheltuelile lucrurilor, ci cu tot denadinsul pus-au toată silința și îndemnarea de s'au făcut și acestea condici în doao tomuri, precum să vădu, pentru folosul sfintelor case; iar împotrivirile și năcazurile strămutându-ne, și fugind din loc în loc de frica Otomanilor, ce s'au întâmplat în diastima vremii facerii acestor condice, le-am tăcut, fiindcă toți de obște acestora am fost părtași, precum când pătimește capul toate mădulările pătimescu.

Cu cuviință, dar, iaste a spune și alte isprăvi ale acestui cinstit bărbat: că văzându-și mănăstirea sa Cotrocianii cuprinsă de ostași, prelungindu-să cu lăcuința lor acolo, mai doi ani, și neavând unde își pleca capul, mai vartos lucrurile și trebile mănăstirești neputându a le chivernisi, găsind dar într'un ostrov loc ocolit cu apă, moșia mănăstirii, ce-i zice Ferestreu, acolo au făcut odăi de lăcuit, îndemnându-se de au înălțat și beserică întru lauda numelui lui Dumnezeu, înpodobindu-o după cuviință dumnezăiască, ca la acest loc, în vremi de nevoe, să poată și alți părinți egumeni ai mănăstirii, carii după vremi vor fi, a-ș avea scăparea și liniștirea lor într'ănsul.

Deci, acest feliu de fapte făcând omul, i să va pricinui slavă, cinste, laudă și plată cerească, precum mai sus am zis.

1808.

*Al tuturor sânt rugător către Dumnezeu,
Dionisie Eclesiarh.*

[P. S.] Mai la urmă, văzând sfinția sa părintele arhimandritu Cotroceanu că va să fie prea grea condica, puindu-se cărțile amândurora metoașelor într'un tom, au socotit și s'au făcut osebire, adecă cărțile moșiilor schitului Micșanii, și zapisele țiganilor schitului Vălenii așezându-se într'alt tom, pentru mai înlesnire și ușurare¹.

10.

1813, Noemvrie 30.

DIONISIE ECLESJARHUL ARATĂ CĂ A TRADUS DIN NOU HRISOAVELE SÂRBEȘTI ALE MÂNĂSTIRII BUCOVĂȚUL

Știință să fie cinstiților boeri divanisti.

Fiind eu poftit de sfinția sa chir Daniil egumenu sfintei mănăstiri Bucovățul, ca să tălmăcesc hrisoavele mănăstirii ceale sârbești în limba rumânească, și să scriu atât hrisoavele cât și alte sineturi ce va avea mănăstirea pentru moșiile sale, spre a să face condică

1. Arhivele Statului *condica* nr. 153. Ilustrații: schitul Văleni, în acuarelă, vedere din față; schitul Micșani, vedere laterală. Biserica cu un singur turn, învălită cu draniță.

mănăstirii. Și, cercetând întâi toate sineturile, luându-le seama cu amăruntul, am văzut că lipsesc cele mai multe sineturi, precum mai adevărat am dovedit dintr'un hrisov a lui Mihai Racoviță Voevod, în care scrie măriia sa că prădându-să mănăstirea Bucovățul de ostașii cei ce au fost pe aceale vremi mai nainte, au luat și hrisoavele mănăstirii, dar stăpânirea nu s'au curmat de către mănăstire, cu care hrisov înnoește stăpânirea, să să urmeze după hrisoavele domnilor celor mai denainte.

Deci, aflându-să câteva isvoade rumânești dupe izvoadele ceale răpuse, fiind și acealea sparte și ponegrite, cu multă luare aminte le-am prescris curat, și după orânduială le-am scris în condică, negăsind hrisoavele acelor isvoade.

Ghisit-am și niște zapise, prin care mai sus numitul egumen au cumpărat niște locuri de pământ după înprejurul mănăstirii de la locuitorii ce să numesc Mofleni, și puind egumenul pe un popă ot tam de au scris zapisele, fiind om necărturar și prost, au scris fiecum, nici cu înțelegere, nici slova după cuviință, nici după orânduială, și egumenul neștiind rumânește, le-au priimit de bune; care și aceaste s'au prescris toate cu un condei, puindu-să suma banilor întocmai, și iscăliturile vânzătorilor, și martori, apoi le-am scris în condică. De care lucru ca să nu fie vre o bănuială la protocolirea condicii, sau la vreo judecată, am adevărit prin iscălitură ¹.

1813, Noemvrie 30.

Dionisie Eclisiarh, dascăl slovenesc.

11.

1820.

PREFAȚĂ LA CONDICA DE DOCUMENTE A MÂNĂSTIRII OBEDEANUL

Această condică, în care s'au scris sineturile și hrisoavele moșiilor și acareturilor sfintei mănăstiri Obedeantul, s'au făcut și s'au scris la leatu 1820, cu cheltuiala mănăstirii, prin osărdia și râvna dumnealui polcovnicu Dumitrache Zarogheni, fiind rânduit epitrop aceștii mănăstiri la leatul 1819, Septemvrie 15.

S'au scris sineturile de mine, întocmai după cele adevărate, și pentru încredințare am iscălit ².

Dionisie Eclisiarhul, dascal slovenesc.

12.

1820.

DIONISIE ECLESIA RHUL CERE UN AJUTOR DIN CUTIA MILOSTENIEI

Prea cinstite dumneata biv vel postelnic.

Cu smerit și plecat răvaș, jăluesc înțălepiciunii și bunătăți dumitali că mai astă primăvară am fost jăluit mării sale prea luminatului domnului nostru că, aflându-mă eu om bătrân, preot bisăricesc aici în orașul politii Craiovei, unde este scaunul mării sale cu prea cinstit

1. Arhivele Statului, *condica* nr. 146. Postfață la condica de documente a mănăstirii Bucovățul. Prefața sau „proimion“-ul de la această condică e publicată de I. Donat în *Arhivele Olteniei*, nr. 83—85 (1936).

2. Arhivele Statului, *condica* nr. 168. Ilustrații: mănăstirea Obedeantul.

divan, cu știință de dascăl slovenesc, și fiindcă, după întâmplări, de multe ori este trebuință a face pliroforie la judecător, prin tălmăcirea hrisoavelor slovenești ale răposaților domni celor din vechime, ce le aduc jăluitoari, raelile mării sale, la cinstit divan, aflându-și dreptatea, prin înțelegerea tălmăcirii.

Pentru care am dat rugăciune mării sale, ca să să milostivească măriia sa, spre a fi și eu împărțit din cutiia milostivirii, cu oreșcare ajutori bătrânețelor mele, după orânduiala dascălilor domnești, precum să urmează și dascălului slovenesc în București; și măriia sa au poruncit dumnealui vel logofăt de țara de sus să theoriască jalba, și dumnealui, theorisind jalba, scrii carte aici la dumnealui caimacam biv vel spatar, să cerceteze și, de sânt trebuincios, să mi să facă ajutor de aici, precum va găsi dumnealui cu cale, orânduindu-mi-se și tain de la vre o mănăstire, ca unui călugăr bătrân ce să cuvine a mă căuta; dar dumnealui cinstit spatar n'au apucat săvărși treaba, cu plecarea dumisale de aici. Acum, dar, am căzut la milostivirea dumitali, ca ori cu ce socoteală a înțălepciuni dumitali, să să orânduiască ajutorul cel cuviincios, ori dintru vre un venit de opște, sau dela mănăstiri dinprejur, că am slujit și mănăstirilor, nu numai Sadovi, ci și Jitiianului i Căluului i Bocovățului, și celorlalte toate de dincoaci de Olt, tălmăcindu-le hrisoavele și scrisorile, condicile, și cu cale este a fi ajutorat la vremea slăbiciunii și a bătrânețelor mele, pentrucă, din multa osteneală a scrisului, am ajuns la slăbiciune; dar, zice cinevași — că mi-am luat plata scrisului; dar acea plată, până a săvărși lucru, s'au și cheltuit, iar mănăstirile au rămas cu odvară.

Și cum va lumina Duhul Sfânt înțălepciunea dumitali, și anii dumitali să fie mulți și fericiți.

Al dumitali plecat și rugător cătră Dumnezău,

Dionisie Eclisiarhul, dascălu slovenesc de aici 1.

13.

1820, Iulie 22.

DEPARTAMENTUL DE PATRU CĂTRE DIVANUL CRAIOVEI, PENTRU AJUTORUL CERUT DE DIONISIE ECLESİARHUL.

De la Departamentul de patru.

Arătându-să jăluitoaru Dionisie Eclisiarhu cu jalba aceasta înaintea noastră, și, după cinstita poruncă, intrând în cercetare, vedem că cererea sa este cum că, aflându-să om bătrân, preot bisăricesc și dascăl slovenesc aici în politia Craiovii, de multe ori ar fi făcând trebuință de dănsul, de au dat pliroforie atât la judecătoria departamentului, cât și la cinstitul divan, prin tălmăcirea hrisoavelor veichi slovenești; și deosăbit zice că au slujit și mănăstirilor celor de prin prejurul orașului, adică: la Sadova i Jitiianul i Căluul i Bocovățului și la celelalte de dincoaci de Olt, nu numai cu tălmăcirea hrisoavelor, ci și cu scrisul condicilor numitelor mănăstiri. Din care pricină a osteneți

1. Arhivele Statului, *Judecătorești vechi, condica* nr. 90, f. 213. Rezoluție: „Porunca s'au făcut către boeri departamentului de patru”.

scrisului său au ajuns la mare slăbiciune și deaceia în anul trecut au jăluit mării sale prea înălțatului nostru domn, ca să să milostivească a fi împărțit cu oreșcare ajutor din cutiia milostenii, după orânduiala dascălilor slovenești; și de cătră mării sa vodă, făcându-să luminată poruncă cătră cinstita logofeție de țara de sus, dumnealui vel logofăt i-au fost făcut scrisoare către dumnealui Iorgachi Suțu, proin caimacam, să cerceteze și, de este trebuincios jăluitoru, să să facă de aici ajutor, precum să va găsi cu cale de dumnealui și de cătră dumnealor boeri divaniți, orânduindu-să și tainul mănăstirii dela vre o mănăstire; și din pricina lipsirii dumnealui spatarului din caimacemie, zice că n'au luat treaba săvârșire. Pentru care au dat la judecată și acea scrisoare a dumnealui vel logofăt, cu leat 1819, Noemvrie 29, ce au fost făcut atunci cătră dumnealui Iorgaichi Suțu, cu cuprindere: fiindcă dascăl slovenesc n'au fost aici la Craiova, nici altă dată, acest fel de cerere nu s'au mai făcut; să să cerceteze de cătră dumnealui spatar și, de va fi trebuincios, să i să facă ajutor de aici, precum se va găsi cu cale de cătră dumnealui și de cătră dumnealor boeri divaniți, orânduindu-să și tain de la vre o mănăstire, ca unul ce se află călugăr, și de mănăstire se cuvine a fi mai mult căutat, iar de cei ce au trebuință de a tălmăci, să-i plătească, sau de va fi alt mijloc, să înștiințază.

Deci, cunoscându-să și de cătră noi că cu adevărat au fost jăluitoru și este trebuincios pentru tălmăcirea hrisoavelor celor veichi ale răposaiilor trecuți domni, și pentru că până acum n'au fost obicei a să da leafă de la cutiia milostenii dascălului slovenesc, și jăluitorul să află foarte neputincios de vârsta bătrânețelor, de aceia zicem, că de se va socoti de cătră cinstitul divan, căt pentru tainu său, să va orândui a șădea la mănăstirea Jitianului, de unde să i se dea cele trebuincioasă ale mîncări, fiindcă este cu apropiere de politia Craiovii; care când va fi trebuincios de tălmăcirea hrisoavelor, să să triimiță acei ipothelieri la dănsul, să le și prefacă, dela carii să-și ia plata scrisului ostăneli sale. Iar pentru îmbrăcăminte sa, să va îndatora mănăstirea Motrului i a Căluului i a Sadovii și a Bocovățului, ca să dea pe lună fieșcare câte talere cinci, ca unuia ce i să cade a să ajutora și a să căuta mai mult de cătră numitele mănăstirii, aflându-să călugăr, mai vârtos că le-au și slujit cu prefacerea condicilor, precum s'au mai zis. Iar hotărîrea rămăne a să face de cătră cinstitul divan.

1820, Iuli 22.

Hristodor serdar.

Ioan Ghimpețeanu pitar ¹.

14.

1820, Iulie 29

HOTĂRÎREA DIVANULUI CRAIOVEI PENTRU DIONISIE ECLESİARHUL

De la Divanu Craiovei.

Citindu-să înaintea noastră la divan această anafora a judecării departamentului de patru, pentru cererea ce prin jalbă către mării.

1. Arhivele Statului, *Judecătorești vechi, condica* 90, f. 214.

sa prea înălțatu nostru domn au făcut Dionisie ermonahul, dascălul slovenesc, a i să face oreșcare ajutor de la mănăstirile ce sint cu apropiere de Craiova, ca unora ce le-au slujit la tălmăcirea hrisoavelor și scrisul condicilor, spre a putea chivernisi viața în câtă vre[me] va mai trăi, aflându-să în vârstea bătrânețelor; s'au văzut chibzuirea ce s'au făcut de către dumnealor boeri judecători, spre ajutoru numitului dascăl, pentru care și divanul o găsește cu cale a să urma întocmai; atâta numai, fiindcă jăluitoaru zisă că ar fi având aici in politie odae pentru șăderea sa, și nu poate a merge să șază la mănăstirea Jitiianului, fiindu-i cu depărtare pentru cei ce vor avea trebuință a-ș tălmăci niscarva hrisoave sau cărți; zicem ca pentru hrana sa, ce erea să aibă de la mănăstirea Jitiianului, să i să dea de către egumenu aceștii mănăstiri Jitiianu, câte talere zece pă lună, pentru hrana sa. Iar de la celelalte patru mănăstiri: Sadova i Căluilul, Bocovățul și Motru, să i să dea acei câte talere 5 pă lună de la fieșcare mănăstire.

Pentru care scriem și sfințiilor voastre, cuvioșilor egumeni de la numitele mănăstiri, să dați pă fieșcare lună acești bani ce s'au orânduit jăluitoarului călugăr, în diastima cât să va afla în viață, ca unuia ce i să cuvine a să ajutura și a să căuta de către mănăstiri în vremea bătrânețelor sale, ca o parte călugărească ce este. Inșă de a nu să părea și mănăstirea Jitiianului cu greu a da talere, 10, mai mult decât celelalte mănăstiri, s'au chibzuit de către divan ca să dea și mănăstirea Jitiianului iarăș talere 5 pă lună, și mănăstirea Străhăi alți talere 5¹.

1820, Iuli 29.

Galaction episcopu
Ioan Depalt
Dumitrachi Brăiloiu
Alecuc Argheopol
Nicolae Glogoveanu
Costandin Otetelișanu
Ștefan Bibescu

Ion Vîrtosu

DES DONNÉES NOUVELLES SUR LA VIE ET L'OEUVRE DE
DIONISIE ECLISIARHUL

R é s u m é

Le chroniqueur Dionisie Eclesiarhul a été surtout un grand traducteur de documents écrits en vieux slave, un émérite calligraphe et un esprit plein de religiosité. Des textes inédits donnés à l'appui le montrent aussi comme un bon écrivain religieux et font valoir encore une fois ce côté de son activité.

1. Arhivele Statului, *Judecătorești vechi, condica* 90, p. 214

RECENZIE

ANTON D. VELCU, *Contribuții la studiul creștinismului daco-roman*, sec. I-IV d. Cr., București, Imprimeria Națională, f. a. [1936], in 80, 74 p.

Sărăcia izvoarelor de informație și problema importantă a primelor începuturi creștine în Dacia romană, dau un preț deosebit oricărei urme, cât de mici, dar sigure, care ar putea aduce o nouă lumină. Aceasta cu atât mai mult cu cât dela lucrarea lui V. Pârvan — *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911 — nici un studiu special n'a mai reluat până acum în discuție această chestiune nelămurită încă. Titlul studiului d-lui Velcu părea deci promițător. Asemenea contribuții presupuneau însă un material inedit sau o altă interpretare a materialului cunoscut, din care nu odată s'au putut trage concluzii noi. Incercarea însemna însă și un curaj, fiindcă în acest din urmă caz, trebuiau schimbate concluziile la care pentru epoca până la 325 d. Ch. se oprise Harnack — *Die Mission und die Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten* — iar după această dată V. Pârvan.

A încerca nu e însă tot una cu a reuși. Și d-l Velcu n'a reușit, nu fiindcă concluziile la care se opriseră cercetătorii anteriori erau imuabile, ci fiindcă lucrarea d-sale suferă de vicii grave, nu numai de metodă, dar chiar și de logică în interpretarea izvoarelor și prezentarea materialului. Pentru d-l Velcu creștinismul a existat în Dacia, a fost predicat de un apostol, a avut un episcop înainte și în timpul Sinodului nicean din 325. Toate lucruri de o netăgăduită însemnătate nu numai pentru noi, ci pentru istoria creștinismului din întregul Illyric, dacă ar putea fi dovedite. Nu material nou, ci o nouă interpretare a informațiilor deja cunoscute crede d-l Velcu că i-ar putea oferi această dovadă. O prezentare amănunțită a acestei continue serii de judecăți, prin care d-sa crede că se poate rezolva problema, e deci necesară.

În prima parte a lucrării sale, V. Pârvan utilizează pentru epoca până la 325 opera lui Harnack. Din vremea apostolului Pavel și până la primul sinod ecumenic se constată o serie de comunități creștine în Grecia, în Macedonia și în Tracia. Care sunt, se întreabă autorul, izvoarele lui Harnack? Pentru primul secol Faptele Apostolilor și Epistolele apostolului Pavel, care pomenesc centrele creștine în care acesta a propovăduit noua credință. O primă mare contradicție deci în opera lui Harnack crede că poate constata d-l Velcu. În aceiași operă adică, Harnack vorbește despre nesiguranța istorică a povestirilor din actele martirilor și a vieților de sfinți, pasagiul redat în textul autorului și în limba germană și în traducere românească în notă — făcând astfel un dublu serviciu, nouă, cetitorilor, fiindcă nu orice cercetător de istorie veche poate cunoaște această dificilă limbă, d-sale personal, îmbogățindu-i partea de literă mărunță din josul paginei. — Contradicția lui Harnack e deci a-

ceasta: el însuși constată netemeinicia unora din aceste izvoare și totuși utilizează Faptele Apostolilor și Epistolele (p. 11-12). Contradicția e însă numai aparentă, mai întâi fiindcă Harnack nu se referă la Faptele Apostolilor și mai ales la Epistolele, a căror autenticitate, cu unele excepții, a fost pe deplin dovedită până și de critica cea mai radicală. Nu e locul aici să insistăm asupra acestei chestiuni, așa de mult debătută. Pasagiul respectiv din Harnack are însă o altă explicație: cercetătorul german aviza prin aceste cuvinte de ce nu utilizează decât puține texte vechi creștine — respectiv Faptele Apostolilor și Epistolele — lăsând deoparte viețile sfinților și actele martirilor. Am insistat asupra acestor lucruri nu fiindcă Harnack avea nevoie de o asemenea justificare, ci fiindcă deși remarcă această «vădită contradicție», d-l Velcu continuă: dacă cercetătorii anteriori utilizează aceste izvoare, are dreptul și el să o facă «utilizând, bine înțeles, numai pe cele pe care le vom socoti necesare pentru cercetările propuse» (p. 13).

Au scăpat aceste izvoare lui Harnack? Nu, dar el nu le-a dat sensul pe care li-l acordă d-l Velcu. Le putem reproduce în parte, fiindcă, după părerea autorului, ele arată că, cuvântul Evangheliei n'a fost împrăștiat numai în Macedonia și Achaia și peste tot locul (*I, Thess., 1, 8*), ci a ajuns «μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ» — «*până la Illyric*» (*Rom., 15, 19*). Deocamdată această expresie «*până la Illyric*» trece, am putea spune, neobservată (p. 14). De abia mai jos, după ce va fi repetată, ea capătă pentru d-l Velcu valoarea pe care vom vedea că i-o acordă. Ținem însă să anticipăm că în nici într'un caz «μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ» n'ar putea însemna altceva decât: «*până la Illyric*», și nu «*în Illyric*». «Dar, spune d-l Velcu, dacă în Epistolele sus citate ale apostolului Pavel se găsesc pasaje (sic) importante referitoare la creștinism credem că, supunând unei serioase critici o parte din Epistolele aceluiași Apostol, vom găsi pasaje tot atât de importante și chiar hotărâtoare în ceea ce ne privește pe noi Români și pe care Harnack nu le menționează» (p. 15). Aceste știri, continuă d-sa, «puse în lumina evenimentelor politico-militare care dovedesc legăturile Sudului cu Nordul Dunării în cursul veacurilor I-iu și al II-lea după Hristos, ne vor arăta punctul de plecare pentru cercetarea creștinismului din stânga Dunării» (ibid.).

Care sunt deci aceste pasagii? Primul e cel pe care l-am amintit mai sus: apostolul Pavel a predicat dela Ierusalim „μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ” «*până la Illyric*», traduce autorul (și nici nu putea altfel) în nota 2, p. 15, dar cu două rânduri mai înainte spunea: «a predicat... în Epir, Thessalia și Macedonia precum și în Illyric», iar mai sus p. 9 anticipase: «tot apostolul Pavel mai pomenește ca ținut al misiunii sale și Illyria, iar despre discipulul său Titus știm că a fost în Dalmația. S'ar părea deci, după d-l Velcu, că nu e mare deosebire între «*până la Illyric*» și «*în Illyric*».

Alt pasagiu e acela din epistola adresată Colosenilor, III, 11: „Ὁπου οὐκ εἶνε Ἕλληγν καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, Βάρβαρος καὶ Σκύθης, δοῦλος καὶ ἐλεύθερος, ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν Χριστός”. Inseamnă aceasta că barbarul și Scitul erau creștini? Așa ceva n'a putut vedea până acum nimeni altcineva și în orice caz nu poate fi o interpretare fericită.

Cel de al treilea pasagiu din epistola către Tit, 3, 12 sună astfel:

„Όταν πέμψω Ἄρτεμᾶν πρὸς σὲ ἢ Τύχικον, σπούδασον ἔλθειν πρὸς μὲ εἰς Νικόπολιν ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι“. Despre care Nicopole e vorba? La Nicopolis ad Istrum nu s'a putut gândi nimeni și nu putem spune așa ceva nici despre d-l Velcu. Cel puțin nu scrie nimic în acest sens, deși nu adaogă — și în cazul de față, când ai impresia că se gândește mereu la nordul peninsulei Balcanice, ai putea-o crede — că e vorba de Nicopolis din Epir, vechi centru creștin din vremea apostolului Pavel.

Deci, conclude autorul, constatăm că apostolul Pavel a predicat printre popoarele sud-dunărene și «pe când noua credință se răspândea printre Elini și Iudei, tot în aceeași măsură ea se răspândea și printre Barbari și Sciți» (p. 16).

După aceste știri din epistolele pauliane, urmează pasagiul din Dialogul lui Iustin Martirul (*Dialog 117*), în care poporul „ἀμαξοβίων ἢ αὐοίκων“ ar fi, după cum crede Harnack și după el Zeiller (*Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire romain*, Paris, 1918, p. 29, nota 1) cel scit. Pasagiul, redat în text în limba greacă, provine din citatul reprodus de Harnack și nu, cum desigur era normal, din ediția completă a operilor lui Iustin. Metodă cel puțin curioasă de a cita un izvor, atunci când avem textul original.

O dovadă însă mai sigură ne oferă, crede autorul, Tertullian. Poate fi însă socotit utilizabil pasagiul referitor la Daci al scriitorului creștin? Harnack nu-l amintește și, crede d-l Velcu, fiindcă i-a scăpat. Că același Harnack îl socoate pe Tertullian izvor demn de încredere e că îl citează atunci când e vorba de comunitatea creștină dela Carthagina. Dacă informația pentru dovedirea creștinismului la Carthagina e acceptată, tot așa de sigure, socoate d-l Velcu, trebuie să fie și știrile asupra creștinismului din Dacia (p. 17).

Tertullian, enumerând popoarele care au îmbrățișat creștinismul și la cari s'a răspândit noua credință: Parți, Mezi, Elamiți, locuitori ai Mesopotamiei, Armeniei, Frigiei, Capadociei, Egiptului, etc., adaogă printre acestea și numele «*Sarmatarum et Dacorum et Germanorum et Scytharum*» (Adv. Judaeos, ed. E. F. Leopold, Lipsiae, 1841, p. 303). «Eminentul apologet» dovedește încăodată în acest text că e numai apologet și nu istoric. Din Carthagina sa îndepărtată nu putea ști decât lucruri vagi despre propaganda creștină și răspândirea credinței nouă în secolul al II-lea. Faptul că amintește și pe Daci și pe Sarmați, după ce amintise pe Elamiți, pe Parți, pe Mezi și alte neamuri, despre care nu știa altceva decât numele, însemna că avea el vre-o informație asupra creștinismului la nordul Dunării? Nimeni nu s'a gândit la acest lucru și așa trebuia să-și explice oricine faptul că Harnack nu acorda nici o valoare istorică acestui pasagiu. Va spune d-l Velcu că iar dovedește o contradicție Harnack și toți ceilalți, cari se iau după dânsul, deoarece admit pe Tertullian ca izvor demn de încredere când e vorba de Carthagina și-l uită când e vorba de Dacia. Adevărul e însă simplu, cât se poate de simplu: la Carthagina Tertullian trăia el însuși, știa ca și concetățenii săi de existența creștinilor, dintre cari era și el unul. De unde putea el însă să fie precis atunci când, în termeni retorici, vorbea despre creștinismul din cele patru unghiuri ale lumii antice, la Daci, la Mesopotamieni, la Egipteni sau la Britani?

Pârvan pune în fața acestei știri a lui Tertullian informațiile lui Origene, care amintea printre neamurile cărora nu li s'a predicat încă noua credință și pe Daci: „*Quid autem dicamus de Britannis aut Germanis, qui sunt circa Oceanum, vel apud barbaros, Dacos et Sarmatas et Scythas, quorum plurimi nondum audierunt evangelii verbum, audituri sunt autem in ipsa saeculi consummatione*“ (In *Math.* comment. series 39, ad *Math.* 24,9 seq.). D-lui Velcu i se pare că afirmația lui Origene nu înseamnă o contrazicere a cuvintelor lui Tertullian: «Dacii, Sarmatii și Sciții — cei mai mulți dintr'ânșii — n'au auzit încă cuvântul Evangheliei, dar cu timpul îl vor auzi. Prin urmare *quorum plurimi* — bine înțeles dintre Daci, Sciți și Sarmati — *nondum audierunt evangelii verbum*, deci o parte îl auziseră, iar restul urma să-l audă — *audituri sunt autem in ipsa saeculi consummatione* — după cum de altfel s'a și întâmplat» (p. 20). *Quorum plurimi* nu se referă însă numai la Daci, Sciți și Sarmati, cum vrea autorul, ci și la Britanii și Germanii de lângă ocean, ceea ce dovedește că nici Origene, ca și mai înainte Tertullian, nu dădea nici un detaliu, ci vorbea vag despre populații, pe care nu avea de unde să le cunoască. Eroarea d-lui Velcu e tocmai aceasta că vrea să precizeze detalii, pe care autorii respectivi n'aveau de unde să le știe și desigur nici n'a fost în intenția lor să le socoată ca atare. Nici cuvintele lui Tertullian, nici ale lui Origene nu pot fi luate *ad litteram*. Numai în acest sens poate să nu fie o contradicție între aceste două informații. Problema începuturilor creștinismului în Dacia traiană în secolul al II-lea, nu face deci nici un pas înainte cu aceste două izvoare — rămâne doar ca o simplă posibilitate, pe care nu o putem nici dovedi, nici respinge. Cât despre ultima observație a d-lui Velcu, că termenul «*Dacorum*» din textul lui Tertullian nu ar lăsa nici cea mai mică îndoială asupra creștinării Dacilor, fiindcă în acest timp nu există altă Dacie decât cea traiană, nu e firește un argument în plus (p. 21). Sunt deci neîntemeiate cuvintele cu care încheie autorul capitolul al II-lea al lucrării sale: «Prin urmare, din cele expuse până acum, rezultă că religia creștină se predicase în peninsula Balcanică încă din secolul I-ii d. Hr., iar în secolul al II-lea trecuse chiar la popoarele dace, scite și sarmate» (p. 21).

«Odată lămurită chestiunea răspândirii creștinismului printre popoarele nord-danubiene în sec. II-III» — dela stadiul de ipoteză părerea d-lui Velcu a ajuns pe nesimțite concluzie definitivă — se puneă întrebarea cine a fost evanghelizatorul acestor ținuturi. Singura informație, pe care o avem, e o tradiție păstrată de Eusebiu despre predicarea apostolului Andrei în Sciția: „*Θωμᾶς μὲν, ὡς ἡ παράδοσις περιέχει, τὴν Παρθίαν εἰληχεν, Ἀνδρέας δὲ τὴν Σκυθίαν*“ (H. E. III, 1). Eusebiu accentuează însă că e vorba de o tradiție — *ἡ παράδοσις* — și nu de un fapt sigur, încât afirmația d-lui Velcu: «din spusele lui Eusebiu rezultă că apostolul Andrei a fost cel dintâi predicator printre Sciți» (p. 23), e gratuită. Eusebiu avea această tradiție dela Origene, care nu scapă nici el de acuza de contradicție, deoarece altădată spusese că Dacii, Sciții și Sarmatii nu auziseră încă cuvântul Evangheliei. Tradiția putea însă foarte bine să o fi primit și Origene, după cum putea și el să se fi înșelat. Nici acum, nici mai înainte nu i se putea cere unui apologet antic creștin detalii exacte pentru lucruri și pentru oameni, așa de îndepărtați. D-l Velcu (ca

și C. Auner înaintea lui) crede că în adevăr apostolul Andrei a predicat în Scitia, pentru ca mai târziu să moară ca martir în Achaia. Trebuia însă să-și amintească puțin pasagiul din Harnack, reprodus, și în limba germană și în traducere românească, care vorbește despre marea confuziune și despre nesiguranța din cele mai multe din legendele martirilor. Nu e oare surprins d-sa de lipsa de legătură între diferitele fapte, pe care le primește drept bune: propovăduirea apostolului Andrei în Scitia, activitate nu ușoară și în orice caz nu de scurtă durată și moartea sa departe, în Achaia?

Să revenim însă. E interesant cum încearcă d-l Velcu să demonstreze temeinicia tradiției păstrate de Eusebiu. Cuvintele acestuia au valoare istorică din două motive: întâiu, fiindcă «informațiile lui Eusebiu sunt luate dela Origene, scriitor citat ca izvor principal atât de Harnack cât și de Pârvan, și mai ales că acesta din urmă îi ia afirmațiile drept argumente puternice împotriva declarațiilor lui Tertullian (pentru asta e valabil deci Origene!). Cel de al doilea argument e deadreptul *sui generis*: afirmațiile lui Eusebiu sunt adevărate fiindcă «tradiția bisericească despre predicarea apostolului Andrei în Scitia... merită toată crezarea, deoarece ea este o tradiție istorică, care a intrat în mai toate operele posterioare și că datează, după cum am văzut (când? unde?), nu numai dela Origene, ci se sue pe treptele timpului până la bărbații apostolici» (p. 24). Tradiția e valabilă deci și pentru că a intrat în operele posterioare, ca și cum copierea textului sau informațiile lui Eusebiu ar dovedi valoarea istorică a unei tradiții. Mai mult încă, autorul acordă acestei tradiții o valoare și mai mare fiindcă, departe de a fi numai din timpul lui Origene, e deadreptul din vremea apostolilor. Nu vedem însă cum de a putut avea această informație, justă sau nu, Origene, tocmai din tradiția apostolică. Și dacă ar fi adevărat așa ceva, știrea ar avea cu atât mai puțină valoare.

Odată «lămurit» faptul că Scitia a fost evanghelizată de apostolul Andrei, mai rămânea de rezolvat o altă problemă: unde era așezată această Scitie? Pentru d-l Velcu ea nu poate fi regiunea dela Nordul mării Negre, socotită multă vreme ca singura Scitie, ci Dobrogea actuală. Știm însă că Dobrogea devine Scythia minor de abia în timpul lui Dioclețian — așa, cam la o sută de ani după Origene. Dar, adăogă d-l Velcu, «această denumire administrativă, deși putea să nu existe încă, totuși țara care a primit-o pe urmă avea tot dreptul să fie numită scitică în limbajul curent de atunci». Și puțin mai jos: «nu se plângea poetul latin exilat la Tomis că a fost surghiunit la Sciți?» (p. 25). Crede oare autorul că Origene cunoștea tristele epistole, pe care le trimitea la Roma, bietul Ovidiu? Aceasta firește n'are întru nimic aface cu cunoștințele geografice ale lui Origene, care, am zice, putea ușor anticipa cu un secol o denumire administrativă. Bilanțul care se poate astfel încheia la capătul celui de al treilea capitol al lucrării, ar fi deci cam acesta: apostolul Pavel a predicat în Illyric, iar Titu în Dalmația. Din Tertullian, Origene și Eusebiu se constată că creștinismul se răspândise la Daci, Sciți și Sarmați, datorită apostolului Andrei. Concluzii tot așa de fragile și de neîntemeiate ca și premisele pe care se sprijină.

Pentru Dacia Traiană, spre deosebire de provinciile sud-dună-

rene, unde inscripțiile creștine sunt în mult mai mare număr, mărturiile epigrafice sunt foarte rare. Singura inscripție considerată creștină de Pârvan și discutată din nou de d-l Velcu e aceea cunoscută dela Napoca (C. I. L. 866): *D. M. Aurelia [Ma]r[i]na vix[it] ann [os] XVII. Aur[eli]us Marinianus fil[ius] eius vix[it] anno I, m[enses] IIII. Aur[eli]us Babus vet[eranus] pater p[osuit]*. Fig. 1 Pârvan o socoate creștină, deși începe cu formula păgână *D. M.*, din cauza monogramului și a formulei finale *sit tibi terra levis*. Cât privește data acestei inscripții, luată în considerație de dânsul pentru întâia oară, Pârvan crede că o poate fixa în sec. III, firește înainte de 275 d. Hr. Această datare o face după forma monogramului de la fig. 1, care împreună cu aceia din fig. 2, el o socoate anterioară epocii constantiniene.

D-l Velcu își pune și el aceleași întrebări: întrucât formulele inscripției sunt creștine, și care ar fi data monogramului? Răspunsul la prima întrebare e desigur just: *D. M., sit tibi terra levis* (ca și multe asemănătoare: *opto sit tibi terra levis*, etc.) *posuit*, sunt curențe în epigrafia latină păgână — deși, cât privește *D.M.*, trebuie să adăugăm că apare în epigrafia creștină mult de mai multe ori decât cele 100 de exemple culese de E. Becker până la 1881 (cf. E. Diehl, *Inscriptiones latinae christianae veteres*, Berlin, 1927, II, pp. 298-312). Nu acesta are însă importanță. E fără îndoială că d-l Velcu are și în principiu și în cazul acesta special dreptate.

Mai complicată și din nefericire ilogic terminată e discuția d-sale asupra datării monogramului fig. 3 din inscripția dela Napoca. În primul rând e foarte curios că diferitele forme de monograme și data aproximativă a apariției lor autorul le ia tot din Pârvan, care nu s'a ocupat decât în treacăt de acest simbol creștin și nu din studiul lui M. Sulzberger, *Le symbole de la croix et les Monogrammes de Jésus chez les premiers chrétiens*, în *Byzantion*, II, 1925, pp. 337-448, pe care totuși îl citează mai înainte și puțin mai jos. Faptul are însă explicația sa: Sulzberger dovedește că monogramele creștine, dela forma cea mai simplă și până la cea mai complexă nu apar în mod sigur decât din epoca constantiniană înainte. D-l Velcu însă ajunsese deja la o concluzie, pe care am încercat să o arăt cât e de șubredă și lipsită de logica necesară: creștinismul din Dacia a apărut în sec. I-II d. Hr., a fost predicat de apostolul Andrei și, după cum va scrie mai jos, a avut chiar un episcop propriu la începutul sec. IV. În acest sens monogramul, considerat ca atare, de pe inscripția noastră, trebuia să-l ducă la una din aceste două concluzii: sau inscripția e mai curând din epoca lui Constantin cel Mare — și atunci rămânea marea dificultate a explicației cum de se mai scria o asemenea inscripție la această dată în Dacia — sau că inscripția era din epoca romană, dar

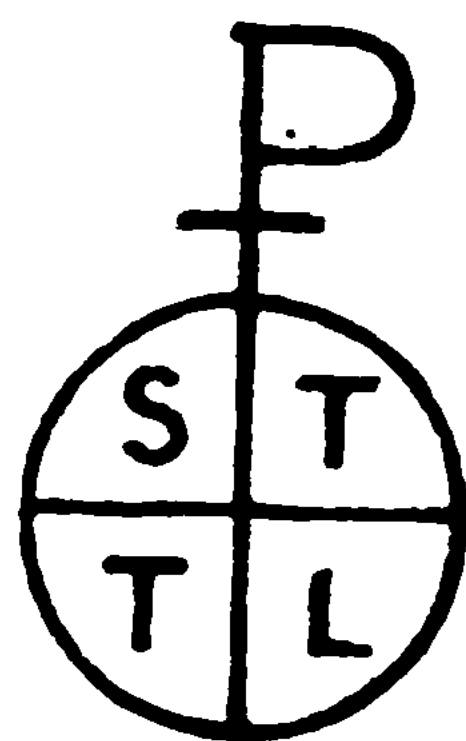


Fig. 1.

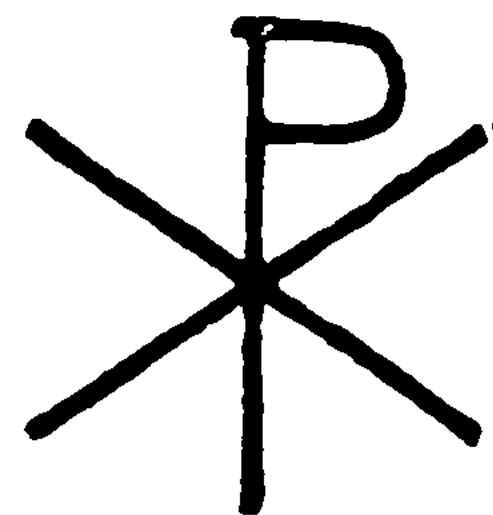


Fig. 2.



Fig. 3.

nu mai era creștină, aceea ce era socotit ca monogram trebuind să însemne altceva. Două concluzii care nu surâdeau deloc d-lui Velcu și părerilor sale asupra vechimei creștinismului în Dacia. Și atunci, fără de multă bătaie de cap, a fost aleasă a treia soluție, care în fond nu poate fi nici o soluție: inscripția dela Napoca are un monogram creștin, a cărui formă, departe de a fi din sec. III, e chiar din sec. II d. Hr. Așa se explică lipsa *ad-hoc* a părerii lui Sulzberger. O așa vechime trebuia însă dovedită și e interesant de urmărit seria de premise prin care ajunge autorul la această uluitoare concluzie.

Până la un punct deci, d-l Velcu urmărește, după Pârvan, forma unora dintre monogramele creștine. Cele dela fig. 2 și 3 cari ar fi din epoca preconstantiniană, fără a putea ști care e mai veche. Dintre celelalte forme, din sec. III-IV, crede Pârvan și după el d-l Velcu, ar fi fig. 4. Cu această formă de monogram — celelalte nu ne mai interesează — compară d-l Velcu monogramul din Napoca (fig. 3) între care singura deosebire ar fi poziția aplecată a monogramului de la fig. 4 și bucla de dinafara cercului la cel de al doilea. O apropiere pe care nu o găsim deloc justificată, fiindcă, în acest fel de a apropia monogramele creștine, toate se aseamănă mai mult sau mai puțin între ele. Deocamdată ar reeși deci că monogramul din Napoca ar fi din sec. III-IV (de sigur mai curând din al III-lea ca fiind mai apropiat de nevoia de mărturie a d-lui Velcu). Nu aceasta e însă concluzia ultimă a autorului. Pe o inscripție creștină din Palmira din 134 apare prima cruce, în formă de X. În unele inscripții din Asia Mică, arată Sulzberger — care e din nou utilizabil — litera X din $\chi\rho\nu$ e scrisă prin semnul +. Ar fi deci probabil ca inițiala numelui $\chi\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma$ să fi fost scrisă cu acest semn + în secolul I-II. Până acum toate bune. Iată însă că și «monogramul» din Napoca (fig. 3) începe să samene cu aceste exemple din sec. I-II, după ce semănase mai înainte cu fig. 4 din sec. III din Tomis. Se uită în același timp că rămânea de explicat nu o mică deosebire: cercul care nu-i în Asia Mică. Partea superioară a monogramului din Napoca are o buclă care ar corespunde literii grecești $\rho = ro$ (sic), încât, spune d-l Velcu, el e format din semnul + ca în inscripțiile de mai sus și din litera ρ primele inițiale ale numelui Hristos. (Am dori ca HPICTOC să fie o greșală de tipar, deși chiar așa fiind, accentul pe un nume scris cu majuscule nu e mai puțin compromițător). Confirmând concluziile, la care s'a oprit Sulzberger în articolul său, e și studiul lui M. Alison Frantz, *The provenance of the open rho in the christian monograms*, în *American Journal of Archaeology*, XXXIII, 1929, pp. 10-26, pe care autorul nu-l cunoaște și care trebuia evident consultat pentru această discuție asupra monogramelor creștine. A doua concluzie e deci că monogramul de pe inscripția din Napoca e creștin și, după cum vom vedea mai jos, din sec. II. Prezența formulei *D. M.*, și a siglelor *S. T. T. L.*, o explică au-

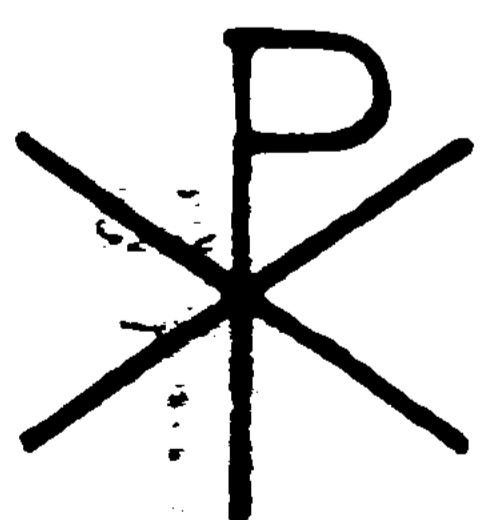


Fig. 2.



Fig. 3.

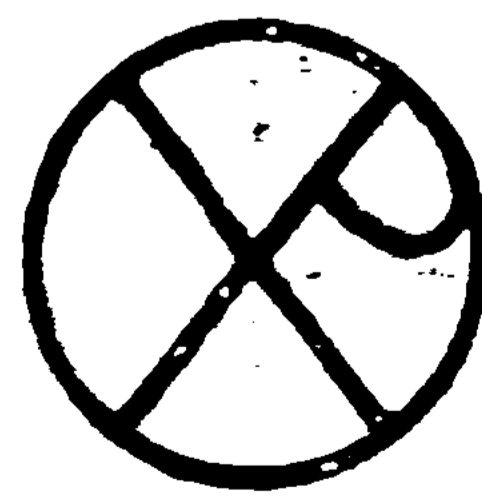


Fig. 4.

torul ca o încercare făcută de Aurelius Babus de a înșela vigilența celorlalți păgâni și de a fi pus la adăpost de rigoarea legilor. Nu acesta însă e punctul cel mai interesant din afirmațiile d-lui Velcu. Surpriza «pour la bonne bouche» ne-o rezervă data monogramului și deci a inscripției din Napoca.

Pârvan emite părerea că acest Aurelius Babus și cu fiica sa sunt de origine orientală, probabil siriană, ca și mulți alți coloniști din Dacia. El amintește că, printre aceștia din urmă, sunt și membrii a două mari corporații religioase din Napoca, originari din Asia și Galatia. (o. c. pp. 79-80). Acei din Galatia apar pe vremea lui Antoninus Pius ca adoratori ai zeului lor suprem din orașul Tavia: *Iovi optimo maximo Taviano* etc. (C. I. L. III, 860). Nu spune nicăiri însă că veteranul de pe inscripția socotită creștină din Napoca ar fi fost și el membru al acestei corporații religioase. Nici nu putea să o spuie, fiindcă ce ar fi căutat un creștin într-o asemenea corporație păgână? Ce spune însă d-l Velcu? «Și odată stabilită originea orientală (a lui Aurelius Babus) de ce n'am admite că printre cele două corporații religioase de orientali veniți din Asia și Galatia... nu s'ar fi găsit și creștini printre cari unul mai îndrăzneț să sape semnul creștin pe piatră»? Scurt și cuprinzător: creștin ascuns, Aurelius Babus nu numai că e membru al acestei corporații religioase păgâne, dar ceva mai mult, e și el probabil printre cei care dedica inscripția lui Jupiter Tavianus. Când a fost pusă inscripția aceasta? In epoca lui Antoninus Pius (138-161). Deci Aurelius Babus, participând și el la această inscripție, e contemporan lui Antoninus Pius. Forma monogramului, care, după cum crede d-l Velcu a fi dovedit, e din sec. II, ar confirma această concluzie, pe care o rezumă în două cuvinte: inscripția, socotită creștină dela Napoca, dovedește apariția creștinismului în Dacia în sec. II. Sirieni apar însă și în colegiul Asianilor, care dedica în 235 și ei o inscripție (C. I. L. III, 870). Așa, ca să punem o întrebare inutilă, de ce a preferat oare autorul colegiul Galatilor și nu al Asianilor? Poate fiindcă inscripția primului grup confirma datarea monogramului în sec. II. Aceasta e neașteptata concluzie la care se oprește d-l Velcu la sfârșitul celui de al IV capitol al lucrării d-sale.

Apariția așa de timpurie a noii credințe la Nordul Dunării avea firește nevoie și de o explicație de ordin general: în ce măsură adică, ca să repetăm cuvintele autorului, au contribuit «faptele politico-militare petrecute la gurile Dunării în decursul primelor secole după Cristos, la pătrunderea religiei creștine printre popoarele geto-daco-scito-sarmate» (p. 38). Acesta e rostul capitolului al V-lea. Urmează deci o serie de fapte în legătură cu romanizarea Sudului și Nordului Dunării, fapte în genere bine cunoscute. Urmărim însă expunerea autorului, fiindcă ea ne rezervă și alte surprize, deși puțin mai mărunte.

Încă din sec. I, stăpânirea romană înaintase până la Dunăre, impunând alianța sa sau creind provincii nouă. Și politica regilor geto-daci a pregătit romanizarea, chiar prin dese contacte războinice. Pentru a curma aceste atacuri «daco-geto-sarmato-bastarne» din stânga Dunării, Romanii au adus o serie de legiuni, așezate dealungul frontierei dunărene: legiunea IV Scythica la Ratiaria, a V-a Macedonica la Viminacium, a VIII-a Augusta la Oescus. Pe timpul lui Traian Dacia însăși

fu cucerită. Am repetat și noi aceste amănunte cunoscute, după d-l Velcu. Fiecare din aceste evenimente, povestite în orice manual, capătă în studiul d-sale o citație proprie, în special din *Getica*. Rareori — deși, repetăm, pentru aceste lucruri cunoscute putea fi citat odată și bine orice manual bine scris — apar și citații din studii speciale: *Die Anfänge der Provinz Moesien* a lui Premerstein, *Die Legionen der Provinz Moesia* a lui Filow, etc. Nu e lux de informație, care nu poate strica nimănui, dacă nu devine inutil, fiindcă studiile speciale care interesau aceste evenimente dela Dunărea de jos sunt întodeauna citate nu direct, ci indirect, din *Getica*. Dar e firește mai mult decât un lux, atunci când, pentru cucerirea Daciei de către Traian, adaogi și o citație de control (*Getica*, p. 101 (213), ca și cum pentru cucerirea Constantinopolului din 1453 s'ar apuca cineva să înșire într'un citat operele în care se vorbește despre acest eveniment. Evident, mi se va spune că exagerez și în principiu acuza va fi justă. Dar chiar dacă cucerirea Daciei n'a însemnat un eveniment de importanță egală cu exemplul dat, nu se simțea deloc nevoia unui citat special.

Să revenim însă la povestirea d-lui Velcu. Până în vremea lui Traian numărul legiunilor dela Dunăre ajunge la 12. Prin ele, ca și prin comercianți, s'a ajuns la acel mare număr de coloniști orientali, ale căror numeroase urme le întâlnim în C. I. L. III. Datorită lor, spune d-l Velcu, «în peninsula balcanică existau deasemenea în sec. I multe comunități creștine» iar puțin mai sus: «monumentele epigrafice ne mărturisesc prezența în Dacia a numeroși civili, mulți din ei creștini, toți însă de meserie negustori» (p. 42). E o afirmație cu totul gratuită, fiindcă mărturii sigure despre începuturile creștine din Illyric nu le avem decât abia dela sfârșitul secolului al III-lea înainte, începând cu Salona. Cit privește creștinii «mulți» din Dacia, e curios că autorul, în veșnica sa căutare de urme creștine cât mai vechi, nu-i amintește decât așa, în treacăt, ca și cum ar fi un adevăr de mult cunoscut și unanim admis. Pentru o așa de importantă, dar neverosimilă afirmație, d-sa citează lucrarea lui Pârvan, *Die Nationalität der Kaufleute*, p. 112, unde nici pomeneală să fie vorba de creștini.

Informațiile pe care d-l Velcu le ia din «*Contribuțiuni epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*» a lui Pârvan, întrec în acest capitol măsura obișnuită a unui împrumut. O frază ca aceasta: «Dar, dintre toate aceste provincii nici una n'a fost așa de strâns legată cu Dacia ca Moesia» (p. 43), nu-i deloc deosebită de cea a lui Pârvan: «Dintre toate aceste provincii însă nici una nu e așa de strâns legată cu Dacia, ca Moesia superioară» (p. 144). În josul paginei e drept că e citată lucrarea lui Pârvan, dar nici un semn particular, absolut obligatoriu, nu arată că e vorba de reproducerea unui pasagiu. Nu e însă singurul, fiindcă pe aceeași pagină urmează: «Prin urmare se constată legături de ordin privat mai roditoare decât cele oficiale între Dacia și Moesia superioară și în toate direcțiile vieții economice și sociale antice: comerț, legături de rudenie, onoruri municipale, simultan căpătate în cele două provincii, vizitarea localităților balneare dacice de provincialii din dreapta Dunării, etc.» (p. 43), puțin deosebit de pasagiul respectiv al lui Pârvan: «constatăm dară legături de ordin privat — incomparabil mai roditoare decât

ierete expresia populară, se potrivește ca «nuca'n perete». Nici autorul nu însită însă prea mult. Concluzia odată trasă, revine la coloniștii orientali, cele oficiale — între Dacia și Moesia superioară, în toate direcțiile vieții economice și sociale antice; comerț, legături de rudenie, onoruri municipale simultan căpătate în cele două provincii, vizitarea localităților balneare de provincialii din dreapta Dunării, etc.» (p. 146-147). Nota cu care citează d-l Velcu acest pasagiū, din care ia până și obișnuitul etc., fără a pune nici un semn de ghilimele, e foarte curios redactată: *ibid.* (deci *Contribuții epigrafice*), fără însemanrea paginei; imediat apoi *Cet. Ulmetum*, în Mem. Sect. Ist. Seria II, t. XXXIV, p. 509. E oare atât de greu înțelesul cuvântului *ibid.* sau e o simplă scăpare din vedere? Preferăm desigur ultima.

Departa de a acuza pe d-l Velcu de un plagiat, care ar fi fost inutil, fiindcă nimănui nu-i putea scăpa asemănarea, mai mult decât nepermisă, cu pasagiile respective din lucrarea lui Pârvan, faptul are desigur o explicație mult mai simplă. E un fapt în genere cunoscut în primele lucrări de seminar ale studenților că reproduc în fișele lor — mai curând niște pseudo-fișe — cuvânt cu cuvânt lucruri, cunoscute bine dealtfel din diferitele studii sau manuale. Aceste fișe, așezate în ordinea, pe care le-o indică planul lucrării respective, sunt reproduse în majoritatea lor *tale quale*, fiindcă par că exprimă în modul cel mai clar ideile și informațiile, de care are nevoie studentul. Oricât s'ar munci el — i se pare — nu ar găsi o prezentare mai bună. Și atunci, dacă ai avea interesul sau răbdarea să cauți izvoarele unei asemenea prime lucrări seminariale, ai vedea că e un adevărat mozaic de informații, care, puse una lângă alta, pot lăsa impresia unei redactări personale. Am lungit această explicație, nu fiindcă d-l Velcu ar fi în cazul unui student începător — pe coperta d-sale se vede că a mai publicat un dicționar *Grec-Român* și o *Istorie a literaturii eline* (cu același fel de citate oare?). Cred însă că aceasta ar fi mai mult sau mai puțin explicația cea mai plauzibilă și poate cea mai favorabilă.

Care a fost rezultatul acestei intense romanizări și colonizări, în care primul rol l-au jucat elementele de origine orientală? «Această stare de lucruri pare că a ușurat mult situația primilor predicatori ai Evangheliei lui Hristos, fiindcă în orice oraș sau centru se duceau, găseau coreligionari compatrioți, astfel că ei (predicatorii) nu se găseau într'o lume cu totul necunoscută lor» (p. 44). Nu se poate ceva mai just și în această privință suntem de acord cu d-l Velcu. Acordul nu mai poate dura însă atunci când d-sa, o jumătate de pagină mai jos, continuă: «ar fi fost deci cu neputință ca predicatorii creștini de prin aceste ținuturi să nu fi atras destui adepți care să-i urmeze, mai ales că noua credință se asemana aproape în totul cu religia Geto-Dacilor din Nordul Dunării. Nu credeau Dacii în sufletul nemuritor? Că trupul e o împiedicare pentru suflet de a se bucura de nemurire?... Zeul e în cer, iar nu pe pământ» (p. 44-45). În cele șapte pagini precedente autorul s'a muncit să ne dovedească că evenimentele politice, militare și sociale, romanizarea și colonizarea orientală într'un cuvânt, au ușurat propaganda creștină în Dacia. Și deodată, uitând toată această lungă demonstrație ne trezim în fața insistă însă prea mult. Concluzia odată trasă, revine la coloniștii orientali,

geto-dacă, apropiată, crede d-sa — și numai d-sa — de creștinism, a ușurat propaganda creștină în Dacia Traiană. E un pasagiu, care, să ni se spre a găsi un nou argument în favoarea unei cât mai vechi propagande creștine: «în sfârșit, cea mai hotărâtoare dovadă care ne îndeamnă să credem că populațiile aduse aici, atât de Impăratul Traian precum și cele venite de buna lor voie, au fost în marea lor parte de prin locurile unde creștinismul prinsese rădăcini puternice, sunt inscripțiile cu cultele zeilor. În Dacia Traiană se întâlnesc cultele tuturor zeilor dintre cari cei mai mulți sunt din Asia unde numărul creștinilor ajunsese pe atunci foarte mare» (p. 45-46). Pentru întâia oară e deci «demonstrată» existența creștinismului în Dacia înainte de sec. III, prin mulțimea inscripțiilor relative la cultele păgâne. Un argument la care, mărturisesc, nu m'am gândit niciodată și singura mângâiere e că nu s'au gândit nici alții. Cât despre aceste culte orientale în Dacia Traiană, autorul citează în primul rând pe Xenopol, *Istoria Românilor* (care ediție?) p. 172-173; C. I. L. III, și Fr. Cumont, *Les religions orientales dans le paganisme romain*, p. 63. Deși întreg argumentul n'are aface cu propaganda creștină în Dacia, dacă e vorba să se citeze lucrări în legătură cu aceste culte orientale, nu înțeleg de ce a fost preferat Xenopol și nu studiile speciale, din care nu apare decât unul din multele ale lui Fr. Cumont și nici unul a lui J. Toutain sau studiul nou și bine informat al lui O. Floca, publicat în *Ephemeris Daco-Romana: I culti orientali nella Dacia*, pe lângă acela anterior al lui D. Popescu în *Mélanges de l'Ecole roumaine en France*.

Toate aceste exemple politice și militare, continuă autorul, explică posibilitatea pătrunderii creștinismului printre populațiile dela nordul Dunării. Cât privește faptul că nu ne-au rămas urme monumentale creștine, aceasta s'ar datori prigoanei păgâne și sfiiciunii creștine, ca și sărăciei credincioșilor. Aceasta nu înseamnă însă că progresul noii credințe nu era mare. Considerațiile generale asupra pătrunderii creștinismului capătă accente oarecum lirice: «În consecință, observăm că pe când Roma își întindea, grație armatelor sale, civilizația sa asupra popoarelor care cădeau zdrobite sub jugul apăsător al Romanului, și pe când ca o urmare firească se desfășura acel proces grandios de desnaționalizare a popoarelor, paralel și aproape simultan se desfășura un altul care nu ceda întru nimic măreției celui dintâi, dar care se deosebea radical, deoarece se desfășura în mod liniștit asupra sufletelor omenești: acesta era creștinismul» (pag. 46).

Cu aceasta am ajuns la ultimul capitol al lucrării — al VI-lea. — Mai rămânea de rezolvat o întrebare, pe care și-a pus-o autorul: exista vre-o ierarhie bisericească în Dacia Traiană în sec. I-III? E drept că urme nu apar, spune d-sa, decât în sec. al III-lea, deși «mase» creștine au existat — cum a încercat să dovedească — și mai înainte. Explicația ar trebui căutată în faptul că până la 325, religia creștină a fost «crâncen persecutată de împărații romani, care erau păgâni» (toți?); «toate urmele de monumente istorice despre ei au fost distruse din ordinul lor, iar pe de altă parte, că religia de Stat a coloniștilor lui Traian din Dacia, era cea păgână» (pag. 47. E interesantă fără îndoială și această «religie de Stat păgână»).

La începutul sec. IV exista însă o serie de episcopate dealungul

Dunării, pe care autorul le ia din tabloul publicat de Zeiller la sfârșitul lucrării sale. Nu era deci nici un episcop la nordul Dunării și atunci, se întreabă d-l Velcu, de cine ascultau creștinii din Dacia Traiană, fiindcă «dacă n'ar fi avut reprezentanți, n'ar fi însemnat oare să dispară și creștinii cari sigur existau — și încă în număr destul de mare?» (pp. 49-50). Trebuia deci să existe un episcop și pentru nordul Dunării și e desigur interesant de urmărit cum dă d-l Velcu de urma acestui păstor al creștinilor din Dacia. Pârvan, vorbind în *Contribuțiile* sale despre episcopatul din Tomis, înșiră numele titularilor acestui scaun, în afară de al treilea, pentru care nu găsește în izvoare decât «un gol» (p. 71, n. 340). Tot Pârvan adaogă însă, în notă, ipoteza că acest al treilea episcop ar putea fi acel Theophilus al Gothiei, care participă la sinodul dela Niceia. «Din cuprinsul acestei note — scrie autorul — constatăm că e vorba de un episcop cu numele de Theophilus al Gothiei, contimporan aceluia al cărui nume lipsește de pe lista episcopilor din Tomis» (pag. 51. Nota lui Pârvan devine astfel izvor istoric). Întrebarea e unde și-a avut scaunul acest episcop al Gothiei. Harnack credea că e vorba sau de un oraș grec din Crimeia sau de Tomis. Pârvan renunță la ipoteza aceasta din urmă și crede că Gothia ar fi sau Crimeia sau chiar în nordul Dunării. Ambii istorici nu dau deci un răspuns precis și desigur pe drept cuvânt. «Înainte de a păși la căutarea sediului său», continuă autorul, trebuie să vedem cum îl găsim semnat pe acest episcop în actele conciliului din Niceia. De fapt, el apare: *Theopilus Gothiae episcopus*, în alte redacțiuni *Theophilus Gothiae metropolis*. Dar repetă pentru a treia oară d-l Velcu, fapt sigur e că la Niceia a fost și un Theophilus al Gothiei, «dar unde își avea scaunul reședințial»? Din nou deci aceeași întrebare: unde-i această Gothie? Zeiller crede că e vorba de Goții din Crimeia. D-l Velcu crede că e necesară o distincție între episcop al provinciei Gothia și episcop al Goților, cu care nume apare pentru prima oară deabea pe la 348 Ulphila, spune d-sa, după Philostorgius. Goții n'ar fi avut deci alt episcop înainte de Ulphila, fiindcă Theophilus ar fi fost numai episcop al provinciei Gothia. Aceasta cu atât mai mult, adaogă autorul, cu cât deabea Ulphila traduse Scriptura în limba gothică, încât altul înaintea sa n'ar fi putut predica. Uită însă d-sa că episcopul Irineu, dela Lyon, originar și el din Asia Mică, predica în limba celtă, deși n'a tradus niciodată Evanghelia. Nu aceasta însă e interesant în argumentarea d-lui Velcu. Pe drept sau nu, d-sa a stăruit în a afirma că primul episcop al Goților a fost Ulphila. Câteva rânduri mai jos d-sa ne oferă o altă surpriză: «existența acestei mase de creștini (Goți) nu se datorește, de sigur, decât activității asidui a episcopului de mai înainte al acestei provincii, Theophilus, și care provincie nu poate fi alta decât fosta Dacie romană» (p. 57). În două cuvinte deci: Ulphila e primul episcop al Goților, dar prima propagandă creștină o face Theophilus.

Mai rămânea de văzut unde-și avea reședința acest episcop Theophilus, care apare în lucrarea de față când episcop al Gothiei, dar nu și al Goților, când primul propagandist creștin al acestui neam germanic. Din Eusebiu, *Vita Constantini*, III, 7, reiese că la sinodul dela Niceia n'a lipsit nici episcopul «scit» — pe care Zeiller îl așează în Crimeia. Pe cel de al treilea episcop din Tomis, al cărui nume ne lipsește, acesta a în-

cercat să-l identifice cu Marcus Comeensis—Marcus Tomeensis. D-l Velcu nu acceptă această identificare și pe drept cuvânt, fiindcă, observă bine d-sa, în toate listele păstrate numele acestui episcop apare în forma aceasta: *Provinciale Mysiae: Marcus Comeensis*. Dacă nu ar fi imposibilă o greșală Comeensis pentru Tomensis, e evident mult mai puțin plauzibilă o confuziune între *Provincia Mysiae* pentru *Scythiae*. Adevărul e deci că pentru acest al III-lea episcop din Tomis, al cărui nume ne lipsește, nu s'a găsit încă nici o explicație valabilă: D-l Velcu crede totuși că el ar putea fi acest Theophilus al Gothiei. Cum regiunea din sudul Moldovei și a Munteniei actuale țineau de administrația Scyției minore, tot așa, în organizația ecleziastică, de acest episcop al Tomisului ar fi putut ține regiunile de la nordul Dunării, ocupate de Goți, încât poate în acest sens s'ar putea explica termenul de Gothia. Ipoteza d-lui Velcu nu e cu totul inacceptabilă. Fapt cert e însă că rămâne totuși o ipoteză neverificabilă și poate deci părea șubredă concluzia unei ierarhii constituite, care să aibă în primul rând grijă de norodul Dunării. Aceasta cu atât mai mult, cu cât d-sa insistă în a pune această ierarhie pe seama populației din Dacia Traiană, unde, după cum crede că a putut dovedi, ar fi existat un mare număr de creștini, înainte de secolul al IV-lea.

Aceasta e ultima concluzie la care s'a oprit autorul, după ce în capitolele precedente, trăsese o altă serie de concluzii nu mai puțin interesante și din nenorocire nu mai puțin ilogice sau, în cazul cel mai bun, lipsite de dovada necesară. O listă de abreviațiuni (pe care el însuși n'o respectă: opera lui Eusebiu apare citată când H. E., când H. eccl., când h. ecc., etc.), un indice și o listă bibliografică completează lucrarea. Această lungă prezentare n'am putea-o întinde cu o plicticoasă urmărire a multelor greșeli de tipar, care s'au strecurat, nu odată din nenorocire, în cursul lucrării. Nu putem însă încheia fără câteva observații asupra bibliografiei și asupra stilului.

În primul rând nu apar nici pe departe citate o serie de lucrări, pe care le-am amintit și în cursul acestor note: ale lui J. Toutain, altele ale lui F. Cumont, Floca, etc. Nici articolul lui Pârvan: *Nuovi considerazioni sul vescovato della Scizia Minore*, publicat în Rendiconti della Pontificia Academia di Archeologia, II, 1924 și care nu putea să lipsească dela București. Multe, nepermis de multe lucrări citate n'au fost consultate direct, ci prin lucrările anterioare, în special ale lui Pârvan. Amintim lucrările lui Becker, Hettner, Weitz, Kaufmann. În felul acesta n'a scăpat de confuziuni grave. Sub numele lui Fr. Kaufmann autorul citează: «*Aus der Schule des Wulfila etc., Handbuch der christlichen Archäologie și Handbuch der christlichen Epigraphik*. Adevărul e că ultimele două lucrări, care trebuiau numaidecât consultate, aparțin lui C. M. Kaufmann, confuzie care dovedește că nu au fost decât indirect consultate. Chiar lucrarea de bază a lui Harnack: *Die Mission und Ausbreitung des Christentums etc.*, pe care o avem astăzi în a IV-a ediție revăzută și adăogată (1924), d-sa nu cunoaște decât ediția veche din 1906. Și nu s'ar putea spune că din 1906 și până în 1924, nu era ce să se modifice în concluziile noastre asupra creștinismului. Nu putea fi trecut cu vederea nici articolul lui J. Mansion, *Les origines du christianisme chez les Gots*, în *Analecta Bollandiana*, XXXIII, 1914, pp. 5-50.

Stilul însuși nu e dintre cele mai îngrijite. Forme străine limbii noastre ca: pasaj și sediu (episcopal), năvăliri daco-geto-sarmato-bastarne, oarecare propoziții, puțin mai umflate, dovedesc o grijă mai puțină decât ar fi trebuit. O lipsă comletă de metodă în aparatul critic al lucrării: titluri citate apar scrise când în întregime, când prescurtate, când cu italice, când cu caractere grafice obișnuite. Lucrarea n'are nici măcar data apariției, ceiace e cu totul inexplicabil.

Am făcut aceste observații fiindcă oriunde și în orice lucrare, forma trebuie îngrijită. E inutil să mai amintesc eleganța sau cel puțin precizia care caracterizează lucrările de specialitate ale Occidentalilor. Pe când concluziile, pe care le trage autorul în cursul lucrării sunt categorice, în prefața — scrisă desigur după redactare și după examenul de doctorat trecut la universitatea din București — citim: «E prima mea încercare de a dovedi *posibilitatea* existenței creștinismului în stânga Dunării încă înainte de Sinodul dela Nicea» (pag. 4). Să sperăm că «prima mea încercare» nu înseamnă că va urma și o a doua!

Se va spune că această dare de seamă e inutilă. Dacă ar avea măcar meritul de a atrage atenția celor neavizați — presupunând că, pentru cei oarecum cunoscători, așa ceva nu era necesar — și încă ar avea justificarea ei. E evident pe de altă parte că o problemă atât de importantă pentru istoria creștinismului din întregul Illyric nu putea fi tratată cu atâta ușurință și ar fi o greșală, de care nu ar fi fost în primul rând de vină d-l Velcu, dacă d-sa ar putea să creadă că anume «contribuții, socotite nouă, ar ridica meritul lucrării sale. Tăcerea putea fi lăuată drept aprobare unanimă, după ce o aprobare mai restrânsă, deși nu mai puțin curioasă, căpătase prin acceptarea lucrării ca teză de doctorat. Cum bine observă d-l Daicovici în articolul său: «*Există monumente creștine în Dacia Traiană*», publicat în *Anuarul Institutului de Studii elasice din Cluj*, II, 1936, problema creștinismului în Dacia rămâne în aceiași fază de ipoteză, atâta timp cât se iau în considerație numai izvoarele scrise, atât de vagi și de nesigure. Puțină lumină, dar mult mai sigură, ne-o pot oferi numai izvoarele arheologice, pe care d-sa le prezintă cu o judicioasă critică în articolul d-sale. Pentru întâia oară, d-l Daicovici aduce și justa explicare a inscripției din Napoca, atât de mult discutată și, din nenorocire pentru «teza» d-lui Velcu, această explicare dovedește că nu avem de a face cu un monument creștin, nici din sec. III-lea și cu atât mai puțin din sec. II-lea. Inscripția din Napoca, ale cărei expresii sunt, cum a observat dealtfel și d-l Velcu, păgâne, nu e creștină, așa cum s'a crezut până acum. Deabea mai târziu, în sec. IV-lea, apar urme monumentale, care dovedesc unele elemente creștine pe teritoriul de altădată al Daciei Traiane. Cât privește partea meridională a Daciei, aceste urme sunt mai evidente — basilica creștină de la Turnul-Severin, unele fragmente de inscripții, etc. Și condițiile politice explică dezvoltarea creștinismului, acum cu adevărat religie de stat, din sec. IV înainte în regiunea din stânga și dreapta Dunării, care n'a putut fi niciodată un hotar de netrecut, nici din punct de vedere politic și cu atât mai puțin din punct de vedere religios.

E. Condurachi.

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

44. CERNAVIN, IOAN, protop., А. С. Пушкинъ, какъ православный христiанинъ (*A. S. Puşchin, creştin ortodox*), New-York 1936, pp. 23.

Puşchin a suferit o transformare fundamentală sufletească în anul 1824, devenind după aceea un adevărat creştin ortodox şi un fiu supus al bisericii ortodoxe cum a şi murit. V. D.

45. MADJAROV, P., Preot, Военното духовенство въ чужбина (*Clerul militar în străinătate*), rev. Пастырско Дѣло, nr. 24, 1937.

Părintele Madjarov, care este un cunoscător al limbii româneşti, face un rezumat al broşurii: *Instrucţiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace şi în timp de campanie*, editată în 1931 de Marele Stat Major român, şi pe care-o găseşte bună. V. D.

46. MANOVSKI, WL., Народни Патриарх Варнава (*Un patriarh naţional: I. P. S. Varnava*), Belgrad 1937, 4^o, pp. 367.

Un volum omagial apărut cu ocaziunea jubileului de 25 ani de arhipăstorie şi 30 ani de preoţie a fostului patriarh al Serbiei.

În acest volum, frumos ilustrat, este şi un istoric al mitropoliei din Carlovăţ şi a noii patriarhii sârbeşti din acest oraş. V. D.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ.

47. COSTITZ VASILE, ieromonah, Το πρόβλημα τῆς σωτηρίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου καὶ Μεγάλου Βασιλίου (*Problema mântuirii după învăţătura Sfântului şi Marelui Vasile*), Atena 1936, pp. 191.

Cercetarea învăţăturii Sfinţilor Părinţi devine, tot mai mult, o preocupare esenţială în teologia ortodoxă. Şi această îndrumare spre izvoarele patristice este singurul mijloc de a afla deslegarea marilor probleme religioase şi morale care preocupă sufletul omenesc totdeauna şi pretutindeni. Chiar pentru problemele considerate ca limpezite în învăţătura creştină, este nevoie să revenim totdeauna la izvorul curat de înţelepciune şi de ştiinţă pe care îl constituesc scrierile Sfinţilor Părinţi şi Dascăli ai Bisericii noastre.

Ieromonahul Vasile Costitz din Belgrad, făcând studiile teologice la Universitatea din Atena a cercetat cu multă sărguinţă scrierile Sfântului Vasile cel Mare pentru a înfăţişa apoi într'o lucrare de 185 pagini, problema mântuirii după acest mare Părinte bisericesc. De şi Sfântul Vasile n'a întocmit nici o scriere specială cu privire la problema mântuirii, totuşi această problemă, în opera marelui Sfânt, a fost dezvoltată şi formulată până în cele mai îndepărtate amănunţimi.

Autorul a adunat din întreaga operă a Sfântului Vasile, pasagiile privitoare la problema mântuirii și le-a sistematizat potrivit unui plan bine chibzuit. Lucrarea cuprinde trei părți privind: 1. crearea și căderea omului; 2. factorul obiectiv al mântuirii; 3. factorul subiectiv al mântuirii.

În câteva cuvinte, învățătura Sfântului Vasile cel Mare despre mântuire este următoarea: Fiul lui Dumnezeu a venit pe pământ pentru a mântui pe om. Prin viața Lui, prin învățătura Lui, prin patimile și sângele Lui, prin învierea și prin înălțarea Lui la cer, Fiul lui Dumnezeu a răscumpărat pe om. Omului i se cere să primească prin credință răscumpărarea și să o confirme prin viață și prin fapte. Accentuând că Iisus Hristos este răscumpărătorul și mântuitorul omului, Sfântul Vasile are în vedere și participarea Tatălui și a Sfântului Duh la opera de mântuire; pentru acest motiv, Sfântul Părinte afirmă că omul se mântuește numai prin credința în Sfânta Treime și că nu există mântuire fără această credință. Desăvârșirea omului și gradul de fericire în împărăția cerurilor depinde de apropierea sa față de Hristos. «Apropierea de Hristos este mântuitoare, îndepărtarea de Hristos este pierzătoare».

Lucrarea părintelui Costitz, de și este lipsită de elementul bibliografic și critic, are marele merit de a înfățișa, într'o bună sistematizare, doctrina unui mare Părinte al Bisericii cu privire la cea mai importantă dogmă creștină: dogma mântuirii. G. C.

48. FITRACHIS I. ANDREI, Οἱ πολιτικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες κατὰ Ἰσίδωρον τὸν Πηλουσιώτην (*Dregătorii politici și bisericesti după Isidor Pilusiotul*), Mitilene 1936, 21 pp.

Doctrina socială a Sfinților Părinți oferă minunate îndrumări și sugestii pentru vremea noastră. D-l Fitrachis, cercetând opera lui Isidor Pilusiotul, sintetizează într'un studiu limpede și metodic, învățătura acestuia cu privire la calitățile pe care trebuie să le întrunească atât cărmuitorii politici, cât și cei bisericesti.

Dregătorii politici trebuie să fie mai întâi oameni pioși. Fără pietate orice cărmuitor tinde să devină tiran. Iubirea de oameni și mila față de suferinzi sunt iarăși însușiri necesare bunilor cărmuitori.

Drepți și imparțiali față de subordonați, supuși și ascultători față de superiori, iată cum trebuie să fie dregătorii politici după sfatul înțeleptului Părinte bisericesc de la începutul veacului al V-lea.

Cărmuitorii bisericesti, clericii de toate treptele, a căror putere este mai mare decât a tuturor celorlalți dregători, fiindcă lor le este încredințată opera de mântuire a supușilor, trebuie să intruzeze toate virtuțile. Cel cari își iau sarcina să conducă pe oameni către Dumnezeu, trebuie să trăiască mai întâi ei înșiși după voința lui Dumnezeu.

Când clericii se abat de la conduita voită de Dumnezeu, Isidor Pilusiotul admite cărmuitorilor civili să intervină pentru sancționarea abaterilor. Dregătorii civili nu se pot însă amesteca în chestiunile dogmatice. Iată așa dar lucru vrednic de notat: Părinții Bisericii noastre admit ca dregătorii bisericesti, clericii de orice treaptă, să fie sancționați de dregătorii civili când aceștia sunt ei înșiși pătrunși de pietatea, iubirea și dreptatea creștină. G. C.

49. FITRACHIS I. ANDREI, Ὁ χριστιανισμὸς καὶ τὰ προβλήματα τῆς

ἐποχῆς μας (*Creștinismul și problemele epocii noastre*), Atena 1937, 26 pp.

Tinerii teologi ai Greciei de astăzi vădesc, în preocupările lor, o deosebită înclinație pentru problemele ce privesc aplicația socială a învățaturii creștine. D-l Fitrachis, care se ostenește personal pentru organizarea unei opere de asistență creștină atât pentru studenții săraci, cât și pentru cei suferinzi, ne oferă în acest mic studiu o sinteză limpede a principiilor creștine care trebuie să călăuzească în tot timpul viața și activitatea oamenilor în societate.

Evangelhia este izvorul celor mai bune doctrine sociale. Ca să promoveze cu adevărat viața și activitatea omenească, orice doctrină socială trebuie să se sprijine pe marele principiu evanghelic potrivit căruia valoarea sufletului omenesc trebuie recunoscută și proclamată independent de condițiile sociale și materiale în care se găsește omul. Numai însușindu-și acest mare principiu, pot oamenii să lupte pentru înlăturarea nedreptăților sociale și să se împotrivescă tendințelor de exploatare a omului de către om.

G. C.

50. MOCIULSKI, K. V., Владимиръ Соловьевъ. Жизнь и учение (*Vladimir Soloviev. Viața și învățătura lui*), Paris 1936.

Autorul este bine cunoscut publicului prin volumul pe care l-a scris asupra lui Gogol. În lucrarea de față analizează opera marelui filosof rus V. S. pe care se sprijină atât de mult romano-catolicii în argumentările lor unioniste. Concepția filosofică a lui V. S. a avut o influență puternică asupra dezvoltării gândirii filosofice și teologice ruse posteroare lui, și ea merită să fie cunoscută.

V. D.

TEOLOGIA PRACTICĂ

51. GOGOL NICOLAE, *Dumnezeasca Liturghie*, traducere din limba franceză de Preotul Marian Dumitrescu. Tipografia «Episcopul Vartolomei», R.-Vâlcea, 111 pp., 40 lei.

Meditațiile lui Gogol asupra dumnezeieștii liturghii au fost publicate în 1857, la Petersburg, într-o broșură care a fost mai târziu reeditată de Sfântul Sinod al Bisericii rusești. Din cauza unei prejudecăți nelămurite încă, acest minunat studiu n'a fost publicat în edițiunile operelor complete ale marelui scriitor Gogol. Prejudicata care a putut împiedica pentru câțva timp răspândirea acestor meditații creștine s'a spulberat însă în 1902 când Protoiereul Maltzew publică la Berlin, în *Liturgicon*-ul său, textul rusesc al meditațiilor, însoțite de o traducere în limba germană. Prin această traducere, cugetarea și simțirea creștină a lui Gogol au putut fi cunoscute în Apus.

În limba franceză, meditațiile lui Gogol asupra dumnezeieștii liturghii au fost traduse, tot după textul original rusesc, de către starețul mănăstirii benedictine din Amay sur Meuse (Belgia), Dom Théodore Belpaire, cunoscut prin stăruința cu care cercetează cugetarea și teologia ortodoxă. Părintele Marian Dumitrescu, care a cunoscut, cu prilejul studiilor făcute în Franța, stăruința ce depun mulți teologi apuseni pentru a înțelege ortodoxia, s'a gândit bine când s'a hotărît să traducă în limba română meditațiile lui Gogol, pentru că se cuvine să fie cunoscute aceste frumoase meditații creștine și lumii ortodoxe din țara noastră.

Traducătorul român crede că meditațiile acestea trebuie să aibă în primul rând destinație catehetică. Sufletul tinerilor trebuie pregătit «pentru o mai adâncă înțelegere a sfintei liturghii». Noi socotim că în afară de această întrebuintare catehetică, traducerea părintelui Marian Dumitrescu poate avea și o altă destinație.

Mulți intelectuali, dintre cei cari sunt și scriitori de talent, se fereșc, în preocupările lor literare, de temele și subiectele pe care le pot oferi literaturii cugetarea și simțirea creștină. Pilda lui Gogol arată că meditația creștină este și înălțătoare pentru om, și creatoare pentru scriitor. Pe cât sunt de frumoase și pilduitoare meditațiile lui Gogol asupra sfintei liturghii, pe atât este de folositoare și binevenită pentru lumea românească traducerea părintelui Marian Dumitrescu. G. C.

52. IVAN, IORGU D., *Demisia din preoție. Studiu de drept canonic*, București 1937, pp. 48.

D. Dr. Iorgu D. Ivan asistent la facultatea de teologie din București, încearcă să înfățișeze în această lucrare, chestiunea demisiei din preoție privită din punctul de vedere al dreptului canonic ortodox.

În *Cuvântul de lămurire* (pp. 3-4) arată că adevărata doctrină a Bisericii asupra demisiei din preoție se întâlnește discutată mai mult în legătură cu demisia episcopilor, care din diferite pricini s'au folosit mai des de ea. Dar preoția fiind una, numai de trepte deosebite, canoanele rânduite de Sf. Părinți de bună seamă că privesc și se aplică deopotrivă nu numai episcopilor ci și preoților și diaconilor.

Din cercetările d-sale reiese că «nimeni nu poate renunța de bună voie la starea sa preoțească și să treacă în rândul laicilor». Spre a dovedi acest lucru caută să arate mai întâiu «pentru care motive Biserica nu îngăduie ca un cleric să poată renunța de bună voie la starea sa preoțească», și după aceea «cum s'a introdus și practicat, împotriva doctrinei, demisia din preoție».

Astfel în capitolul I înfățișează *Doctrina bisericii asupra demisiei din preoție* (pp. 5-15), întemeiată pe principiul că «hirotonia realizează o legătură indisolubilă între cel hirotonit și biserica sa». Sf. Părinți au socotit această legătură tot atât de strânsă ca și cea dintre soț și soție, care nu trebuie desfăcută decât prin moarte. Așa se face că la moartea unui episcop eparhia, pe care a cărmuit-o, este socotită până la alegerea urmașului, văduvă de al ei păstor. Deaceia canoanele și învățătura Sf. Părinți arată că «legătura realizată prin hirotonie, nu mai îngăduie clericului să părăsească biserica sau starea sa preoțească prin transferare sau demisie» (p. 10). Mai târziu abia a început să se dea învoire pentru mutarea episcopilor, atunci când interesele Bisericii cereau aceasta.

Al doilea capitol privește: *Demisia din episcopat* (pp. 16-29), unde autorul a strâns la o laltă diferite «cazuri istorice de demisie din episcopat». Toate acestea învederează cum alături de învățătura Bisericii s'a îngăduit demisia clericilor pentru «pricini binecuvântate». Dar lucrurile nu s'au oprit aici, fiindcă mai târziu s'a vârit *inovația* demisiei din scaun, dar nu și din arhierie.

Folosindu-se de aceste «cazuri» (unele luate din *Condica Sfântă* a mitropoliei Ungrovlahiei), și de prevederile canoanelor, în al treilea

capitol d. Ivan încearcă să grupeze *Motivete pentru care s'a admis demisia din preoție* (pp. 30-40) împărțindu-le în două, adică 1. motive care își găsesc un temei în textul canoanelor, iar 2. motive care nu pot fi declarate canonice, oricât de îndelungată ar fi practicarea lor. În prima grupă ar intra următoarele motive: înlăturarea shismei sau a altor certuri păgubitoare Bisericii; săvârșirea unui delict sau trecerea în monahism. Din grupa a doua ar face parte: neputința slujbei din pricina bătrâneții, a boalei, a unui defect fizic, ca: surzenie, orbire, nebunie; pentru înlăturarea de scandaluri sau neînțelegeri cu autoritatea publică, etc. Tot aici intră și obiceiul, folosit în biserica rusească, de a se îngădui demisia preoților văduvi și a călugărilor, spre a se putea recăsători.

În *concluzie* se lămurește că o demisie pentru a fi valabilă, pe lângă motivul canonic, trebuie să fie dată cu știință și voie liberă. Cât privește *urmările demisiei*, autorul înclină a crede că după dreptul canonic ortodox, odată primită demisia, clericul devine laic, pierzând toate drepturile «chiar și pe acela de a purta numirea treptei în care a fost hirotonit». Precum vedem punctul de vedere al autorului duce în acest caz la afirmația că urmarea demisiei din preoție, este similară cu pedeapsa depunerii din treaptă, care lipsește pe cel hirotonit de toate drepturile sale, chiar și acela de a mai purta numirea ierarhicească avută. De aici reiese că problema demisiei din preoție este de mare însemnătate pentru Biserica ortodoxă. Și ea trebuie să fie pe deplin lămurită, fiindcă atunci, prin acest act, cel hirotonit nu se retrage doar din funcție pe care o ocupă, ci primește să treacă de bună voie în rândul laicilor, renunțând la toate drepturile conferite treptei lui ierarhice. Așa dar, cel demisionat pe lângă lepădarea slujbei preoțești, pierde și dreptul de a mai săvârși cele sfinte.

Lucrarea d. Ivan este destul de bine scrisă și în deajuns de informată. Ea poate fi citită cu folos de cei dornici în a cunoaște mai temeinic și din izvor ortodox chestiunea demisiei din preoție.

G. I. M.

53. SOFRONIE EUSTRATIADIS, fost mitropolit al Leontopolei, Τὸ ἑορτολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκ ἀπόψεως ἡμερολογιακῆς (*Catalogul sărbătorilor Bisericii ortodoxe din punct de vedere calendaristic*), revista *Θεολογία*, fasc. 57-58, an. 1937, pp. 1-112.

Cercetând minuțios documentele și cărțile de ritual aflate prin cele mai vechi mănăstiri, autorul ne oferă în acest substanțial studiu prețioase constatări cu privire la așezarea sărbătorilor în calendarul Bisericii ortodoxe. În afară de sărbătoarea Paștelor, care a preocupat un sinod ecumenic, nici o altă sărbătoare n'a format obiect de discuție în Biserica ortodoxă. Catalogul sărbătorilor nu s'a fixat prin dispoziții canonice sau sinodale, ci prin tradiție. Autorul arată însă că tradiția aceasta n'are caracter sacru și neschimbător, precum pretind unii călugări zeloși de la Sfântul Munte. «Catalogul sărbătorilor, spune autorul, în forma în care îl avem astăzi, se bazează nu pe Sfânta Tradiție, ci pe dispozițiuni de tipic și pe hotărâri tot atât de variate și de contradictorii, câte erau și bisericile ori mănăstirile».

Neexistând o regulă obligatorie pentru întreaga Biserică ortodoxă, rânduirea sărbătorilor s'a făcut după «socotința celui mai mare». A exis-

tat, așa dar, o deplină libertate în ce privește rânduirea sărbătorilor. Această libertate, socotește autorul «își are temeiul în hotărîrea sinodului din Laodicea (364) care, prin canonul 51, prescrie strămutarea sărbătorilor». Canonul acesta prescrie următoarele: «nu se cade a săvârși în Patruzecime praznicele nașterii mucenicilor, ci pomenirile sfinților mucenici să se facă în Sâmbete și Dumineci». Dacă ar fi existat o sfântă tradiție cu privire la ordinea sărbătorilor, sinodul din Laodicea n'ar fi îngăduit strămutarea pomenirii martirilor. Biserica, urmând pilda aceasta, a strămutat sărbătorile precum a voit, fără ca prin aceasta să calce rânduielele Sfinților Părinți, căci în această privință Sfinții Părinți n'au formulat rânduiele. Rânduielele de tipic au avut caracter local în veacurile trecute și nu s'au generalizat și fixat decât după descoperirea tipografiei care a asigurat în mare măsură uniformitatea cărților de ritual. Când s'a tipărit acest catalog al sărbătorilor de către Patriarhia ecumenică, însuși acest catalog provenea de la o altă biserică decât cea constantinopolitană. Nu s'a gândit nimeni atunci să facă o cercetare comparativă a cataloagelor și sinaxarelor pentru a determina deosebirea dintre ele, după biserici și mănăstiri.

Din cercetarea comparativă pe care o face autorul, rezultă că bisericile și mănăstirile rânduiau pomenirea sfinților în zile diferite și că această rânduială nu vătămă credința nici unitatea bisericească. Fiecare biserică și mănăstire avea catalogul său deosebit pentru ordinea sărbătorilor. Catalogul sărbătorilor n'are nici o legătură cu Sfânta Tradiție neschimbată. Ordinea sărbătorilor o prescriu mai marii Bisericii, iată singura tradiție pe care o avem și pe care urmează să o respectăm.

Trebue să notăm că încheerea această a autorului se referă la sărbătorile atâtor mucenici și sfinți pe care-i cinstește Biserica și nici deșum la praznicile împărătești și la celelalte sărbători mai mari pentru care tradiția a fixat regulă uniformă în întreaga Biserică. G.C.

TEOLOGIA ISTORICA.

54. CIPRIAN (KERN), Arhimandrit, О (тець) Антонинъ Капустинъ архимандритъ и началникъ русскои мисси въ Иерусалимъ (1817—1894) *P(ărintele) Antonin Kapustin, arhimandrit și șeful misiunii rusești din Ierusalim (1817-1894)*. Belgrad 1934, pp. 209.

În această lucrare autorul se ocupă de un subiect din cele mai puțin cercetate, dar care constituie un capitol însemnat în istoria bisericii ortodoxe ruse și anume: atitudinea ei față de răsăritul ortodox și în deosebi față de patriarhia din Ierusalim.

Făcând parte din misiunea rusă arhim. Antonin a cunoscut în de aproape, activitatea ei, iar în lucrarea de față autorul se bazează numai pe documentele oficiale din arhiva acestei societăți ai cărei membri au fost cei mai de seamă teologi și bizantinologi ai Rusiei ca Vasilevski, Kondakov, Dimitrievici, Panamarov, Olesnițki, Pomealovski, etc.

Pe arhim. C. K. l-au preocupat problemele unității, sobornicității, întăririi conștiinței canonice și a libertății canonice pe care le-a dezlegat în mod strălucit în interesul ortodoxiei.

Viața acestui călugăr, care n'a trăit niciodată în mănăstire, este un exemplu viu de muncă închinată în folosul și spre propășirea ortodoxiei. V. D.

55. GOȘEV, IVAN, Prot. Стари записки и надписи (*Insemnări și inscripții vechi*), în *Anuarul Facultății de Teologie din Sofia*, vol. XIII (1935-1936), pp. 1-58.

Prot. Ivan Goșev profesor de arheologie bisericească la Facultatea de Teologie din Sofia, este primul director și organizator al Muzeului arheologic bisericesc pe lângă Sf. Sinod al Bisericii bulgare. De câțiva ani încoace el caută să scoată în lumină descrierea manuscriselor și a cărților vechi tipărite, păstrate în muzeul arheologic bisericesc. Volumele I, II și III din opera lui au apărut în Anuarele Facultății de Teologie din anii 1927, 1929 și 1935.

În volumul de față sunt descrise 9 psaltiri, o biblie și 26 evanghelii din sec. XV, XVI și XVII, manuscrise sau tipărite. Autorul descrie pe fiecare aparte, oprindu-se asupra textului, conținutul diferitelor pisanii făcute de copiiști, iar la cele mai însemnate sunt date reproduceri fotografice (în număr de 17). La sfârșit sunt anexate: un indice alfabetic și o fotografie colorată a începutului Evangheliei din anul 1563. S. S.

56. MITROVICI, TRAJAN, Свети Сава као монах (*Sf. Sava ca monah*), rev. Духовна Стража, nr. 1, Sombor 1937.

Sf. Sava, patronul bisericii ortodoxe sârbești, a avut o concepție înaltă despre monahism, fapt care reiese atât din viața, cât și din lucrările sale ascetice scrise sub influența atmosferei religioase de la Sf. Munte Atos unde a trăit multă vreme. V. D.

57. OGIJENKO, IWAN, Prof. Dr. Недокладности в издаванні кирилівських пам'яток, (*Inexactități în editarea textelor cirilice*), revista *Slavia*, an. XIV, Praga 1936, nr. 1-2, pp. 57-70 și extras.

Fostul profesor de paleografie slavă dela universitatea din Varșovia I. O. este un bun cunoscător al edițiilor românești (Bogdan, Costăchescu) de documente slave și pe care le-a cercetat temenic și le-a comparat cu originalele lor care se găsesc în bibliotecile publice din Varșovia.

În lucrarea de față autorul face unele observațiuni critice paleografico-diplomatice dând exemple nenumărate atât din textele documentelor publicate de I. Bogdan cât și din originalele lor. Prin comparația textelor caută să arate că I. Bogdan n'a avut o metodologie științifică precisă în editarea manuscriselor și documentelor chirilice, fapt care, de altfel, credem că nu întunecă întru nimic aureola de care este înconjurată figura marelui slavist român I. Bogdan. Totuși observațiunile pe care le face d. I. O. în articolul acesta, sunt demne de luat în seamă.

«...Bogdan editează bine textul, spune prof. I. O. În această privință edițiile lui sunt mai frumoase decât toate celelalte ediții moldovenești, anterioare, pentru care lucru, istoricii îi vor fi totdeauna recunoscători editorului. Însă, de obicei, Bogdan, cum am mai spus, nu redă originalul întocmai și din cauza aceasta edițiile lui nu sunt utile pentru studii precise de lingvistică; originalul nu trebuie schimbat sub nici un motiv. Nu este mai puțin adevărat însă că majoritatea edițiilor noastre chirilice se caracterizează prin aceea că nu sunt utile pentru studiile lingvistice. Cred că împotriva acestui mod de a edita materialele manuscrise, lingviștii trebuie să-și spună cuvântul lor hotărîtor, cerând edita-

rea cea mai exactă a textelor. În afară de asta, numai un cunoscător adânc al paleografiei și al diplomticeii poate să editeze texte chirilice, iar nu orișicine, care poate citi, în mod superficial, un text. Și acum încă, slavistica românească greșește mult împotriva acestui deziderat».

V. D.

58. SMOLITSCH, IGOR, *Leben und Lehre der Starzen*. Thomas Verlag Jakob Hegner. Wien, 1936. In 12^o, pp. 276.

Autorul studiază rolul sf. Munte Atos și influența pe care a exercitat-o el în sec. al XVI-lea asupra Rusiei, iar în sec. al XVIII-lea asupra ortodoxiei din tot răsăritul Europei, de data aceasta prin «starețul» Paisie Velicikovschi a cărui biografie a scris-o pr. S. Cetverikov dela Paris tradusă apoi și în românește de I. P. S. mitropolit Nicodem al Moldovei.

V. D.

59. SNEGAROV IV., Стариятъ търновски църковень кодексъ (*Codicele vechi bisericesc din Târnova*), în *Anuarul Facultății de Teologie din Sofia*. Vol. XIII (1935-36), pp. 1-74.

D. I. Snegarov profesor de istoria bisericească la Facultatea de Teologie din Sofia, a întreprins editarea unui codice din veac. al XVIII-lea numit *катастихов* fost al unei biserici din Târnova. Actele păstrate în acest codice sunt de mare valoare, întrucât se referă la evenimente și persoane din Târnova din timpul luptei de autonomie școlară și neatârnare bisericească bulgară Mitropolia din Târnova a fost în centrul luptelor, întrucât ea era cea mai mare mitropolie și de ea e legată amintirea existenței de odinioară a patriarhiei din Târnova. Codicele conține acte de alegere a episcopilor, acte testamentare, inventare de obiecte din diferite biserici și mănăstiri, scrisori de la patriarhii din Constantinopol, etc. Unele sunt scrise în grecește, iar altele în slavonește. O parte din actele acestui codice au fost publicate tot de d. Snegarov în *Anuarul Facultății*, vol. XI (1933-1934) și vol. XII (1934-1935).

La sfârșitul lucrării d. Snegarov anexează câteva copii fotografice după 14 acte, care trezesc interes prin originalitatea scrisului. S. S.

60. WEITZMANN, KURT, *Die byzantinische Buchmalerei des IX und X Jahrhunderts*, edit. Institutului arheologic german. Istanbul-Berlin, Mann, 1935. In 4^o, XVI + 93 pp. 90 planșe în afara textului, 607 clișee, 60 Rm.

O lucrare temeinică asupra picturii bizantine din veacurile IX—X și în care, pe lângă altele, autorul se ocupă și de influența acestei picturi în Rusia și în Occident; un ghid serios de mare folos oricărui arheolog și teolog.

V. D.

CRONICA INTERNA.

PRECIZĂRI DE ATITUDINI INTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI STATUL ROMÂN.

De aproape două decenii, adică de la războiu încoace, Biserica ortodoxă românească își caută precizarea raporturilor ei, deoparte cu Statul, de alta cu problemele ce se pun în popor. După votarea noii constituții, mereu s'au pus în discuție raporturile Bisericii ortodoxe cu Statul, căci noua constituție părea că schimbă vechea situație, lăsând poartă deschisă unei destrămări a legăturilor istorice ce fuseseră în trecut, fie prin diferite legiuri ce păreau că ar crea Bisericii ortodoxe un privilegiu numai acordat, iar nu un drept câștigat și imprescriptibil.

Situația de biserică *dominantă*, fiind biserica majorității poporului român, a stârnit atâtea discuții juridice. Inșă o ipoteză ar putea pune în lumină și mai clară mentalitatea Statului român și a redactorului textului din constituție: adică, dacă cumva, să zicem, peste o sută de ani sau două Biserica ortodoxă n'ar mai fi a majorității poporului român, ci ar ajunge un cult creștin — care acum este o simplă sectă, să aibă majoritatea, atunci acea biserică sau cult va fi Biserica națională.

Se pare, înșă, că norii ce sunt bătuți de vânturi din afara țării și cari poartă cu ei amenințări îngrijorătoare, îi fac pe cei răspunzători de destinele neamului să înțeleagă că e nevoie să fim pregătiți împotriva unor furtuni, când s'ar aduce scânteia războiului până la noi.

Marea nădejde trebuie să fie unitatea internă, care prin Biserica ortodoxă se poate realiza mai bine decât prin orice altă putere; și tot ea trebuie să absoarbă, ca să le anihileze, curentele sociale, care ar putea duce la o destrămare a sufletului poporului. Și de aceea, atitudinea Statului pare că se modifică față de Biserica ortodoxă, întărind legăturile lui cu instituția dumnezeiască, și care a fost totdeauna apărătoarea lui națională. Se pare, că Statul începe să părăsească atitudinea ce isvora numai din considerarea unor stări de fapt, care creiau anumite drepturi, și că se întoarce la recunoașterea izvoririi acestor raporturi dintr'o situație de drept istoric și național.

Fără nicio exagerare, nu cunoaștem un alt timp, în care să se fi pus atâtea probleme care se nasc din întâlnirea Statului român cu Biserica ortodoxă română și să se ajungă la rezolvarea lor. Câteva personaje au dominat aceste situații: *I. P. Sf. Sa Patriarhul Miron, ca exponent al Sf. Sinod; d-nii Dr. C. Angelescu până la înființarea Ministerului Cultelor, ca ministru al Cultelor și al Instrucțiunii; d-l Victor Iamandi ca exponent al guvernului*

după reînființarea Ministerului Cultelor; preotul P. Partenie, care de și secretar general, a fost mai ales exponentul preoșimii, putând să înlăptuiască multe din dezideratele asociațiunii generale a preoșilor. Înțelepciunea, tactul și adâncul patriotism al acestor figuri s'au imbinat într'o conlucrare, din care vor decurge vremuri mereu mai bune în raporturile dintre Stat și Biserică în țara noastră, dacă alte guverne vor înțelege să continue ceea ce s'a început.

Biserica ortodoxă pare că își recapătă locul ei firesc în mijlocul frământărilor interne, acelea care tind la o cristalizare mai precisă a sufletului poporului, împotriva tendințelor centrifuge și disolvante, ce se nasc în țară sau vin din afară.

Ca așeverirea acestor afirmațiuni să fie evidentă, vom aminti și comenta câteva din aceste realizări de la care să se poată nădăjdui crearea unei activități mereu mai plină de viață în Biserica noastră și spre binele neamului românesc.

Iată câteva din realizările înlăptuite în ultima vreme în vederea acestui scop:

1. Cea mai de seamă înlăptuire realizată de guvernul actual în domeniul religios este fără îndoială reînființarea Ministerului Cultelor și Artelor. Prin reînființarea acestui Minister, Statul și-a trecut definitiv Biserica între preocupările de primul ordin.

După 12 ani de aplicare a legii pentru organizarea Bisericii Ortodoxe și după 9 ani de aplicare a legii pentru regimul general al cultelor se învedera tot mai mult necesitatea de supraveghere și control din partea Statului în ce privește exercitarea liberei manifestări a vieții religioase a acelor culte și secte care dăunează vieții Statului. Acest organ, după experiența de altădată și după experiența din alte țări, nu putea fi altul decât Ministerul Cultelor și Artelor, reînființat în anul 1937 prin legea promulgată în Monitorul Oficial nr. 57 din 10 Martie. Necesitatea reînființării era pornită din partea majorității lumii noastre bisericești, a acelei lumi doritoare de un cât mai mult bine național.

2. În legătură cu salarizarea clerului, s'a modificat art. 19 și 21 din legea pentru organizarea bisericii, în sensul că pe viitor preoșii vor fi retribuiți cu salarii ca toți funcționarii publici și ca întreg corpul didactic, iar nu să fie plătiți cu ajutoare atât cât va dispune statul.

3. Se știe că personalului clerical i s'a aplicat afară de curbele de sacrificiu funcționărești și două curbe speciale. Salariile preoșilor și cântăreșilor deveniseră de neajuns. Guvernul a înțeles să repare această nedreptate față de slujitorii Statului.

S'a introdus în bugetul pe ultimul an suma de lei 89.192.900, care reprezintă ridicarea curbelor speciale aplicate în anii anteriori asupra salariilor personalului clerical al cultelor naționale, cheltuială care fusese acoperită în 1936/1937 printr'un credit suplimentar de 84.000.000 lei, iar în 1935/1936 de lei 34.500 000.

Imprejurările grele financiare, prin care trece țara, au făcut să nu fie ridicate aceste curbe aplicate asupra personalului clerical și al celorlalte culte. S'au prevăzut însă gradații personalului biseri-

cesc, al tuturor cultelor, precum și diferite îmbunătățiri față de culte care nu avuseseră înainte (cultul mahomedan).

4. Spre a se curma cu soarta preoților onorifici, neplătiți de Stat, unii la parohii înființate de chiriarhii, însă neprevăzute cu plată în buget, iar alții preoți ajutători, instituiți de chiriarhii în mod onorific pe lângă preoții existenți, s'a prevăzut fond în buget și s'a dispus plata a 580 preoți parohi și tot atâția cântăreți la aceste parohii noi create, precum și 280 preoți ajutători, prevăzându-se în buget suma de lei 15.263.400.

5. Episcopia ortodoxă a Clujului și Feleacului, având de administrat un teritoriu, din punct de vedere bisericesc, prea întins, s'a înființat Episcopia Maramureșului și a fost pusă în dependență canonică de Mitropolia Bucovinei.

6. Intrucât până acum preoții dela parohii și funcționarii de la Administrațiile chiriarhale din Ardeal nu se bucurau de pensii dela Stat, s'a elaborat legea pentru încadrarea acestora în legea generală de pensii, cu începere de la 1 Aprilie 1936. Această însemnată îmbunătățire a situației preoțimii ardeleni, costă pe Stat pentru trecut aproximativ 110.400.000 lei, iar pentru anul 1937/1938, 16.700.000 lei. Totuși Ministerul de Finanțe, la stăruința Ministerului Cultelor, nu a ezitat să o aprobe.

7. Deasemenea s'a făcut legea, prin care funcționarii bisericești clerici și civili ai Mitropoliei Bucovinei și a Fondului Bisericesc ortodox vor beneficia cu începere de la 1 Mai 1937 de legea generală de pensii, în condițiunile legii pentru încadrarea funcționarilor bisericești ai Mitropoliei ortodoxe române, a Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului și ai Mitropoliei române unite de Alba-Iulia și Făgăraș.

8. Prin legea pentru înzestrarea unor mănăstiri ortodoxe din țară cu întinderi de păduri și alte terenuri, Statul este autorizat să atribue în deplină și perpetuă folosință unor mănăstiri ortodoxe din țară o suprafață de pădure totală de circa 17.000 ha. și alte terenuri în suprafață de cel mult 1000 ha. din proprietățile sale, cu scopul ca veniturile acestor înzestrări să servească exclusiv pentru conservarea și restaurarea clădirilor monumente istorice, aparținând acestor mănăstiri, precum și pentru întreținerea diferitelor școli, ateliere, tipografii, aziluri, orfelinate, instituții de asistență socială și sanitare, etc. existente sau care se vor înființa în aceste mănăstiri în conformitate cu dispozițiile Statutului legii de organizare a bisericii. Această lege a fost promulgată prin decretul regal nr. 1354 din 17 Martie 1937.

9. Pentru preoțimea destul de nevoiașă din Secuime și din Munții Apuseni s'au prevăzut prin buget fonduri de ajutorare atât a preoților slujitori cât și a bisericilor ortodoxe și unite din acele regiuni. Astfel până acum s'au dat ajutoare în sumă de lei 9.250.000.

10. Pentru reparații și construcții în răstimpul celor 4 ani, s'au dat lei 25.475.000.

11. S'au prevăzut fonduri de 500.000 lei pentru plata oficiilor

de judecată preoțească. Procesele întârziu cu anii din pricina lipsei de plată a membrilor consistoriilor. S'a alocat suma de 500.000 lei.

12. Pentru stăvilirea propagandei pe care sectele porniseră în ultimul timp să o desfășoare cu destulă intensitate, Ministerul, pe de o parte a modificat deciziunea de funcționare a acestora, iar în ce privește mai ales stilismul a organizat echipe de misionari, pe care le-a trimis în părțile mai amenințate și anume în partea de nord a Moldovei și prin Basarabia. Pentru susținerea acestora s'a cerut și Ministerul de Finanțe a acordat credite în sumă de 2.650.000 lei pe anul 1936/1937, iar prin bugetul 1937/1938, până acum 500.000 lei. Decizia Ministerului Cultelor prin care reglementează regimul sectelor poartă nr. 4781/1937, publicată în Monitorul Oficial nr. 93 din 21 Aprilie. Ar fi bine ca această decizie să fie cunoscută de P. C. preoți, ca să vadă condițiunile legale în care o sectă poate exista și manifesta. Principiile călăuzitoare ale acestei decizii sunt: Sectele nu pot să funcționeze fără controlul Statului; fără garanții că nu vor face propagandă și prozelitism pe seama cultelor recunoscute; fără cunoașterea situației lor materiale, ca să nu fie subvenționate în mod subversiv din afara Țării; fără impunerea unor condiții legale de constituire a comunității și de recrutare pentru conducătorii acestor comunități.

Din cele expuse, nu se poate socoti că Statul român se îngrijește numai de Biserica ortodoxă. Politica religioasă se inspiră dintr'o toleranță față de toate cultele ai căror cetățeni sunt credincioși Statului. Nici nu poate face mai mult și nici Biserica ortodoxă nu cere sprijin exclusiv pentru ea. Purtătorii de cuvânt ai Bisericii ortodoxe au cerut sprijinul material al Statului numai atât ca Biserica ortodoxă, care are deosebite merite în viața Statului român, să nu fie pusă în condițiuni inferioare de viață față de alte bisericii, ceea ce s'a întâmplat până acum. Nădăjduim că aceste începuturi vor fi continuate, și că Biserica ortodoxă și Statul român vor putea să se sprijine reciproc în opera de consolidare sufletească a poporului și a Statului.

Ne bucurăm de ceea ce s'a înfăptuit până acum și credem că roadele nu vor întârzia să fie cunoscute.

Preotul Victor N. Popescu

Moartea profesorului Iulian Ștefănescu. Miercuri 19 Mai 1937 s'a stins pe neașteptate în vârstă de 57 ani, la spitalul Brâncovenesc, sfârșit de o boală fulgerătoare, Iulian Ștefănescu conferențiar de bizantinologie la Universitatea din București, profesor de paleografie grecească la școala de arhivistică și de limbi clasice la Seminarul Central.

A fost un om rar pentru vremurile de azi, înzestrat cu strălucite însușiri de cărturar și de dascăl. Cunoscător al limbilor: elină, latină, paleoslavă și a câtorva graiuri moderne, el își trecuse tinerețea într'o strădanie neasemuită de pregătire științifică. Abia de câțiva ani roadele muncii sale fără preget începuseră să iasă la iveală, întrupate în câteva lucrări pline de erudiție. Indrumat pe calea studiilor de bizan-

tinologie, el a izbutit să-și dovedească toată râvna de cercetător temeinic apropiindu-se astfel de marele om de carte prof. Dem. Russo, sub povățuirea și în apropierea căruia a trăit fără întrerupere, până la sfârșitul vieții sale.

Pierderea prea de timpurie a lui Iulian Ștefănescu va fi resimțită îndelung, mai ales că nimic din studiile lui îndelungate asupra cronografelor nu izbutise să fi dat la lumină. În această privință era cel mai bine pregătit să ne lase o lucrare fundamentală; și de neprețuit folos pentru istoria românească. De și nu era teolog, însă lucrările sale publicate — puține la număr — fiindcă trăia într-o modestie de neînchipuit, au pe lângă pecetea originalității și o latură de interes bisericesc. Așa e bunăoară *Legendele Sf. Constantin în literatura română*, despre care d. N. Iorga a spus că «e o lucrare de rară bogăție bibliografică și de o critică deosebit de atentă». Iar studiul privitor la *Viața Sfintei Paraschiva*, cuprinde tot ce trebuie spre a dovedi pe eruditul deplin format. În ramura studiilor de filologie bizantină — știință cu totul nouă la noi, — Iulian Ștefănescu, era „învățatul” adevărat, chemat să ducă mai departe și să impună această disciplină.

Înmormântarea lui s'a făcut Vineri 21 Maiu 1937 la cimitirul Reînvierea din Capitală. După slujba prohodirii a vorbit părintele P. Partenie directorul seminarului Central, d. prof. N. Cartoian în numele colegilor de la Universitate, cetind și o scrisoare plină de durere din partea d. prof. Dem. Russo. D. prof. P. P. Panaitescu a vorbit în numele *Revistei Istorice Române* despre golul mare rămas în urma morții lui. Și în sfârșit d. V. Ionescu i-a adus din partea prietenilor din învățământ cel de pe urmă rămas bun, iar elevul Enăchescu a plâns cu adevărat pierderea dascălului scump și a îndrumătorului ales.

Să-i fie pomenirea veșnică.

Diac. Gh. I. Moiescu.

CRONICA EXTERNĂ

ALBANIA

Noua situație a Bisericii ortodoxe din Albania. — Schisma Bisericii ortodoxe albaneze a luat sfârșit. Schisma se datora mai mult ambițiunii mitropolitului Visarion, care a ținut să păstorească această Biserică fără a avea recunoașterea canonică a patriarhiei ecumenice chiar și după ce a fost caterisit de patriarhie. Poporul ortodox din Albania în frunte cu dregătorii săi, ne mai voind să rămână în situația supărătoare în care era pus față de patriarhia ecumenică, a hotărât în ultimul timp să se adreseze patriarhului și să-i ceară reorganizarea ierarhiei ortodoxe albaneze precum și autocefalia Bisericii.

În acest scop a plecat la Constantinopol spre sfârșitul lunii Martie o delegație împuternicită de însuși regele Albaniei și guvernul său. Delegația era formată din episcopul Hristofor și dl. Iosif Kedis, fost ministru al justiției în Albania. Cu acești doi reprezentanți albanezi au discutat și tratat îndelung mitropoliții Ioachim al Dercosului și Ghenadie al Heliopolei, ca reprezentanți ai patriarhiei. Discuțiile s'au încheiat prin redactarea unui „acord“ ale cărui puncte principale sunt: recunoașterea autocefaliei Bisericii ortodoxe albaneze și obligațiunea statului albanez de a asigura toate condițiile de liberă dezvoltare a Bisericii ortodoxe și a așezămintelor ei școlare și religioase.

După semnarea acestui acord, s'a dat decizia patriarhală și sinodală prin care se schimbă denumirea eparhiilor albaneze astfel: mitropolia de Durazzo devine mitropolia de Tirana și Durazzo, mitropolia Coriței devine episcopia Coriței, iar mitropolia de Beograd devine episcopia de Beratios-Aulon-Canina. Se înființează o nouă episcopie denumită de Arghirocastros. După această operație de delimitare și de fixarea denumirii eparhiilor, s'a procedat la alegerea ierarhilor pentru toate eparhiile, deoarece foștii ierarhi albanezi se găseau sub pedeapsa caterisirii.

Alegerea nouilor ierarhi pentru eparhiile albaneze s'a făcut de către sinodul patriarhiei din Constantinopol. Au fost alese persoanele indicate de către delegația albaneză. Mitropolit al Tiranei a fost ales episcopul Hristofor (delegatul albanez), episcop al Coriței: monahul Evloghie Kurila, iar episcop de Arghirocastros: Pantelimon Kotakos. Hirotonisirea noilor aleși s'a făcut imediat, de către mitropoliții din sinodul patriarhal. Pentru episcopia de Beratios-Aulon-Canina, sinodul patriarhal a menținut pe episcopul Agathanghel, căruia în urma pocăinței, i-a ridicat caterisirea pronunțată mai înainte, în timpul schismei.

În ziua de 12 Aprilie, patriarhul ecumenic, după o lungă ex-

punere asupra situației Bisericii albaneze a proclamat în fața sinodului patriarhal autocefalia acestei Biserici. Tomosul sinodal prin care se acordă autocefalia, stabilește că Biserica ortodoxă albaneză, intrând în rândul bisericilor autocefale, capătă loc, potrivit ordinei stabilite, imediat după Biserica ortodoxă din Polonia. Sfântul Mir îl va lua Biserica albaneză de la patriarhia ecumenică. În viitor, arhiepiscopul Tiranei și al întregii Albanii va trebui să anunțe atât patriarhiei cât și celorlalte Biserici ortodoxe autocefale, alegerea și înscăunarea sa. Cu prilejul proclamării acestei autocefalii, patriarhul ecumenic a trimis scrisori patriarhale tuturor capilor bisericilor ortodoxe autocefale (*Ἐκθροδοξία*, anul XII, 1937, fasc. 4, pp. 108—118).

G. C.

ALEXANDRIA

Recunoașterea patriarhului Nicolae al V-lea de către guvernul egiptean. — După mai bine de un an de la alegerea sa, patriarhul Nicolae al Alexandriei a obținut în sfârșit recunoașterea din partea guvernului egiptean. Actul de recunoaștere a întârziat pentru că guvernul egiptean a ținut să acorde recunoașterea numai cu anumite condițiuni. Se știe că ortodocșii de limbă siriană luptă mereu pentru a cuceri în Biserica Alexandriei drepturi egale cu ale ortodocșilor de limbă greacă, de și numericește sirienii reprezintă abia 10% față de ortodocșii greci. De multă vreme guvernul egiptean ține să liniștească pe sirieni între altele și pentru motivul că aceștia sunt cetățeni egipteni, pe când grecii, în mare majoritate, nu voesc să devină cetățeni egipteni. Cu prilejul alegerii noului patriarh, anul trecut, guvernul egiptean a condiționat recunoașterea sa de satisfacerea cererilor ortodocșilor de limbă siriană. În decretul de recunoaștere acordat la 2 Aprilie a. c., guvernul egiptean nu amintește de nici o condițiune; declară numai că prin acest act patriarhul devine cetățean egiptean. Printr'o adresă a consiliului de miniștri însă, care a precedat decretul de recunoaștere, guvernul fixează noi condițiuni, formulate tocmai pentru satisfacerea ortodocșilor de limbă siriană.

Guvernul cere patriarhului să alcătuiască o epitropie ca organ consultativ în toate chestiunile privitoare la administrația averii bisericești, epitropie în care ortodocșii având cetățenie egipteană să fie suficient reprezentați; deasemenea guvernul cere să se întocmească un nou regulament pentru alegerea patriarhului.

Cum va fi întocmit noul regulament al alegerii patriarhului. — Potrivit adresei guvernului egiptean către patriarhul Nicolae al V-lea, modul alegerii patriarhului va trebui să fie reglementat astfel ca adunarea alegătoare să fie compusă din: o treime clerici, o treime mireni ortodocși de naționalitate greacă și o treime mireni ortodocși de naționalitate egipteană. Membrii clerici ai adunării alegătoare trebuie să fie și ei cetățeni egipteni sau să ceară încetățenirea. Regulamentul alegerii va trebui să fie întocmit de patriarh potrivit condițiilor de mai sus și pe baza sfintelor canoane și apoi va fi aprobat de guvern și publicat prin decret. Răspunsul patriarhului la

această adresă a fost considerat de guvernul egiptean ca satisfăcător și numai după aceasta, guvernul a trimis patriarhului decretul de recunoaștere (Πάτριανος, anul XXIX (1937), nr. 14). G. C.

BULGARIA.

Educația religioasă în școlile bulgare. — Problema educației religioase a tineretului școlar este una dintre cele mai de seamă preocupări ale Bisericii bulgare. Astăzi învățământul religios se predă numai în școlile primare și în gimnazii. În licee religia ca obiect de predat, nu există. Autoritățile bisericești mereu fac demersuri către guvern pentru o mai largă apreciere a învățământului religios în școlile secundare. (Învățământul școlar bulgar se împarte astfel: patru clase primare și trei clase de gimnaziu — învățământ obligator; cinci clase liceale, sau șase clase de seminar — învățământ benevol, după care urmează învățământul superior). Multele încercări de a rezolva această problemă au întâmpinat greutăți din partea oamenilor politici, străini de interesele Bisericii bulgare. În ultimul timp fiind vorba de o reformă a învățământului secundar, s'a început o mișcare pentru introducerea învățământului religios. S'au scris multe lucrări în acest sens, dându-se ca exemplu starea învățământului religios din celelalte state creștine și mai ales din cele ortodoxe ca România și Iugoslavia. În cursul lunii Martie studenții Facultății de teologie din Sofia, sprijiniți de consiliul profesoral al Facultății au prezentat guvernului un memoriu în care cer insistent introducerea învățământului religios în licee, iar dreptul pentru predarea religiei în gimnazii și licee să fie dat numai licențiaților în teologie după ce vor trece examenul de capacitate precum este și în celelalte ramuri ale corpului didactic. Sf. Sinod și Adunarea arhierilor în sesiunile lor de primăvară au cerut guvernului, ca licențiații teologi să fie numiți profesori de religie la școlile protestante și catolice prin care confesiunile eterodoxe găsesc cel mai bun mijloc de propagandă. În timpul de față educația religioasă școlară o face Biserica prin așa zisele *Asociații ortodoxe ale elevilor*, care au căpătat o dezvoltare destul de mare. Aceste asociații sunt impuse pe lângă fiecare școală sub conducerea unui profesor și ale autorității bisericești locale și dispun de o bogată literatură de propagandă religioasă.

Lupta împotriva sectelor teosofice. — În ultimul timp teosofia a luat un avânt neînchipuit în Bulgaria, recrutând în organizațiile sale chiar multe personalități din lumea intelectuală. Teosofii se dedeau drept cei mai râvnitori păzitori și apărători ai Bisericii și ai ortodoxiei. Presa bisericească însă de mult a desfășurat o acțiune de a arăta adevăratul chip al teosofilor și scopurile lor subversive. În ultimul timp lumea teosofică a suferit zguduri mari și a negat chiar pe conducătorii săi — Sofronie Nicov și alții.

Ministerul afacerilor streine și al cultelor a trimis sf. Sinod un comunicat în ziua de 12 Martie, în care se spune, că statul nu recunoaște nici societatea teosofică, nici „*Biserica liberă universală*” nici pe Sofronie Nicov ca reprezentant al vreunei biserici sau societăți și deci căsătoriile și slujbele oficiate de astfel de biserici sunt

nelegitime. Presa bisericească bulgară elogiază cu vie satisfacție comunicatul Ministerului cu privire la teosofie (ЦЪРКОВЕНЪ ВЕСТНИКЪ, nr. 15, Aprilie 1937). S. S.

Moartea unui episcop bulgar care a studiat în România. — La 30 Mai a. c. a încetat din viață episcopul Varlaam Levkiski care era suferind de multă vreme.

Episcopul Varlaam s'a născut la 1851 în satul Samovodeni-Târnova și a fost botezat cu numele Velicko. Mai întâi a învățat în școala primară din satul său, iar în 1877 a ajuns învățător în Karamța. De aici, în 1878, se duse, ca frate în mănăstire. După ce termină trei clase la gimnaziul clasic din Sofia în 1886 intră în monahism primind numele Varlaam și în același an este făcut ierodiacon. După doi ani e trimis de mitropolitul Climent la biserica bulgară din București, în postul de diacon. În același an se înscrie ca elev al seminarului Nifon Mitropolitul. În 1895 este trimis să studieze la Academia teologică din Petrograd, însă după un an de zile, din cauză de boală, se înapoiază la București și se înscrie ca student la Facultatea de teologie, ale cărei cursuri le sfârșește în anul 1899. Inapoiindu-se în Bulgaria slujește la mitropolia Târnovei ca protosinghel, iar după câțva timp este chemat la sf. Sinod din Sofia și ridicat la treapta de ieromonah. În 1904 este făcut arhimandrit și slujește tot ca protosinghel la mitropolia Sofiei, iar în 1909 sf. Sinod îl sfințește ca episcop cu numele Levkiski. Câțiva ani a fost și igumenul mănăstirii Rila.

Episcopul Varlaam era un om cuvios și avea un suflet bun și milostiv. A trăit în sărăcie și tot ce a economisit a dăruit sfântului Sinod (ЦЪРКОВЕНЪ ВЕСТНИКЪ, nr. 23, 1937).

Propaganda protestantă în Bulgaria. — Protestanții, în tendința lor de a câștiga aderenți, nu se dau în lături de la nici un mijloc. Două cazuri mai noi dovedesc acest lucru. La sfârșitul anului trecut, doi tineri din satul Zlogoj-Kiustendil se cunună. Mama băiatului și tatăl fetei sunt văduvi și vor să se căsătorească unul cu altul. Preotul lor, după porunca autorității bisericești, refuză să-i cunune, această căsătorie nefiind îngăduită de canoane. Totuși, în Februarie a. c., bătrânii sunt cununați în Sofia de pastorul protestant Simeonov.

Al doilea caz tot așa de trist, s'a petrecut în orașul Kiustendil. O fată de 17 ani, care locuia la un unchi, este cerută în căsătorie de un ofițer. I se răspunde că fata nu se poate căsători până ce nu se reîntoarce din străinătate tatăl ei. Neîmpăcându-se cu acest răspuns, tinerii se înțeleg tainic și se duc la Sofia, unde sunt cununați tot de pastorul Simeonov, de și tinerii sunt ortodocși, e postul mare și fata n'are voie să se căsătorească.

Aceste două exemple sunt de ajuns ca să se vadă tendința protestanților de a câștiga membri din sânul Bisericii ortodoxe (Пастирско дѣло, nr. 16, 1937). N. M. N.

CONSTANTINOPOL

Visita ministrului de externe al României la patriarhul ecumenic. — Dl. Victor Antonescu ministrul de externe al țării noastre

a vizitat în ziua de 20 Martie a. c., pe Prea Fericirea Sa Patriarhul ecumenic Veniamin I, la palatul patriarhal din Constantinopol. S'a făcut ministerului de externe român și suitei sale o primire deosebită. Dregătorii și clericii patriarhiei, rânduiți după o anumită ordine, au stat în întâmpinarea oaspetelui conducându-l de la poartă în biroul patriarhului. În birou, se aflau în jurul patriarhului patru mitropoliți.

În cuvântarea rostită cu acest prilej, Prea Fericitul Patriarh Veniamin a exprimat „simțirile de caldă iubire și cinste pe care Marea Biserică a lui Hristos le nutrește totdeauna pentru Biserica ortodoxă română“. Patriarhul ecumenic a caracterizat Biserica ortodoxă română ca „fiică iubită, dintr'un început foarte strâns legată de Marea Biserică și acum cinstită soră“. Pentru activitatea pe care o desfășoară dl. ministru Antonescu în serviciul păcii, patriarhul a avut frumoase cuvinte de prețuire.

Răspunzând cuvântării de întâmpinare rostită de patriarh, ministrul român a arătat între altele, că Marea Biserică a fost un factor civilizator pentru multe popoare din Europa, iar patriarhul ecumenic „cel mai sfânt păzitor al celei mai sfinte învățături“.

La sfârșitul vizitei, Doamna și Domnul Antonescu au primit din mâinile patriarhului câte o frumoasă cruce ca un simbolic dar pentru fii distinși ai Bisericii ortodoxe. La plecare, față de dorința patriarhului de a-i întoarce vizita, ministrul român a exprimat recunoștința sa pentru această atenție și a rugat pe Prea Fericirea Sa, să nu se ostenească pentru acest lucru, întrucât este silit să plece cu vaporul în după amiaza aceleiași zile. În momentul plecării din Constantinopol, Doamna și Domnul ministru Antonescu au fost salutați pe vapor, în numele patriarhului de către Marele protosinghel al patriarhiei (*'Ορθοδοξία*, anul XII, 1937, fasc. 3, pp. 77—81).

Activitatea mitropolitului ortodox al Australiei. — Mitropolia ortodoxă din Australia atârnă canoniceste de patriarhia ecumenică. Păstor al acestei îndepărtate mitropolii este mitropolitul Timotei; acesta desfășoară în eparhia sa o activitate misionară vrednică de toată lauda. De curând, mitropolitul Timotei a înștiințat patriarhia că a terminat construcția bisericii cu hramul Sfinților Constantin și Elena, înălțată la Perth, în Australia occidentală. Patriarhia ecumenică a trimis mitropolitului misionar mulțumiri și încurajări pentru o activitate cât mai rodnică (*'Ορθοδοξία*, anul XII, 1937, fasc. 3, pp. 102).

Distincție onorifică acordată patriarhului ecumenic. — Cu prilejul sărbătoririi a 100 ani de la întemeierea Universității din Atena, Facultatea de teologie de pe lângă această Universitate a proclamat pe Prea Fericitul Patriarh ecumenic Veniamin I, doctor honoris causa.

Patriarhul n'a luat parte la festivitatea proclamării sale ca doctor; i s'a trimis la Constantinopol diploma (*'Ορθοδοξία*, anul XII, fasc. 4, p. 130).

G. C.

GRECIA

Stiliștii au deplină libertate în Grecia. — Forurile înalte bisericești din Grecia sunt foarte turburate din cauza libertății ce s'a

acordat în ultimul timp stiliștilor. De și nu de multă vreme Ministerul Instrucțiunii și Cultelor interzisese de a se mai sluji și prăznui sărbătorile după vechiul calendar, totuși același Minister a trimis acum o circulară către toate organele polițienești prin care le anunță că a dat deplină libertate stiliștilor cari pot să săvârșească liberi ceremoniile și slujbele lor după vechiul calendar (ЦЪРКОВЕНЪ ВѢСТНИКЪ nr. 23, 1937).

N. M. N.

Competanța celor două sinoade ale Bisericii grecești. — În ședința din 28 Mai a. c., Sfântul Sinod al Bisericii grecești a discutat chestiunea competenței sale în conducerea generală a Bisericii ortodoxe din Grecia. Sinodul acesta ca sinod permanent restrâns lucrează în numele întregii ierarhii. Autoritatea supremă în biserica grecească o exercită sinodul tuturor ierarhilor, iar nu sinodul permanent restrâns. Cu privire la chestiunea pusă și anume care sinod este competent să determine și să reglementeze drepturile și jurisdicțiunea fiecăruia dintre cele două sinoade, sinodul permanent restrâns a recunoscut că această competență aparține sinodului întregii ierarhii. Chestiunea aceasta se va discuta și se va soluționa de către sinodul tuturor ierarhilor care se va întruni, potrivit legii de organizare bisericească, în luna Octomvrie (Ὁρθοδοξία, anul XXIX, 1937, nr. 23).

Școală teologică practică. — Cu începere de la 1 Iunie a. c. funcționează în localul seminarului Rizarios din Atena o școală teologică practică pentru pregătirea tinerilor teologi în vederea intrării în cler. În această școală sunt admiși absolvenții Facultății de teologie din Atena, absolvenții institutului teologic din Halki precum și tinerii propuși de către aceste așezăminte teologice sau de către ierarhi. Tinerii cari sunt propuși ca bursieri, sunt obligați să treacă un examen de omiletică și catehetică.

Școala aceasta are următoarele cursuri: 1. omiletică teoretică și exerciții practice; 2. catehetica teoretică și aplicată; 3. elementele științei misiunilor; 4. elemente de polemică bisericească (statistica privitoare la prozeliți, așezăminte de binefacere, propagandă) și 5. muzica bizantină.

Întreținerea acestei școli este asigurată printr'un fond de 230.000 drahme, din care suma de 78.000 este oferită de ierarhii Bisericii, iar restul este acordat de *Serviciul misionar* de curând înființat printr'o lege specială. Durata cursurilor este de șase luni; elevii sunt obligați să depună examen de absolvire (Πάπταινος, anul XXIX, 1937, nr. 19).

G. C.

IERUSALIM

Alegerea patriarhului. — Se anunță din Alexandria că tribunalul superior sinodal al patriarhiei din Ierusalim, a pronunțat o hotărîre definitivă asupra contestației contra alegerii mitropolitului Timotei al Iordanului ca patriarh al Ierusalimului. Contestația fiind înlăturată, alegerea I. P. S. Sale a fost recunoscută ca legală.

După cea mai nouă statistică în Ierusalim sunt 76.000 evrei, 26.000 mahomedani și numai 23.000 creștini de diferite confesiuni (Пастырско дело, nr. 20, 1937).

N. M. N.

POLONIA

Parastas pentru mitropolitul Gheorghe. — La 18 Fevruarie a. c., s'au împlinit 14 ani de la moartea tragică a primului mitropolit al Bisericii ortodoxe autocefale din Polonia, Gheorghe, ucis cu un foc de revolver de un cleric ortodox pentru chestiuni religioase, cu substrat de ordin politic-național. Cu această ocaziune s'a slujit un parastas de către arhiepiscopul Alexie al Voliniei, în mănăstirea Bogoiavlenie din orașul Krzemieniec. Au mai asistat membrii consistoriului local, profesorii și elevii seminarului (Церква і Нарід, nr. 5, 1937).

Lupta împotriva scrierilor pornografice — Tribunalul din Varșovia a luat toate măsurile cuvenite, în înțelegere cu organele polițienești, pentru ca să fie confiscate toate scrierile pornografice. După aceea, scrierile acestea vor fi arse pentru ca să dispară această otravă distrugătoare de suflete și conștiințe.

În legătură cu aceste măsuri, s'au confiscat toate broșurile cari s'au găsit în cinci baloturi mari în depozitul cunoscutului ghicitor Schilfer Szkolnik (Пастирско дѣло, nr. 16, 1937).

Numire de episcop. Episcopul Sava (Sovietov) de Lublin, vicar al Varșoviei, a fost numit episcop de Grodno în locul episcopului Antonie de Kamen-Koșir, vicar al eparhiei Polesiei care s'a retras la o mănăstire din cauză de boală (СЛОВО, Varșovia, nr. 10, 1937).

O nouă traducere a bibliei în limba polonă. — La Cracovia ținut un congres al bibliștilor poloni, la care s'a hotărît să se facă o nouă traducere a bibliei în limba polonă.

Lucrarea va dura 10 ani și cu ea se vor ocupa cei mai de seamă bibliști poloni. (Церква і Нарід, nr. 9-10, 1937). V. D.

Traducerea liturghiei în limba polonă. — Sfântul Sinod al Bisericii ortodoxe din Polonia a hotărît traducerea liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur în limba polonă. Hotărîrea aceasta n'a fost bine primită în toate cercurile ortodoxe din Polonia. Lumea este obișnuită acolo cu întrebuițarea limbilor vechi în cultul divin. Catolicii ascultă liturghia în limba latină iar ortodocșii și uniții în limba veche slavonă. Împotriva unei vechi obișnuințe, greu își face loc ideia cultului divin în limba polonă, în limba pe care o înțeleg credincioșii fără cultură. În lămuririle pe care le dă autoritatea bisericească ortodoxă din Polonia cu privire la întrebuițarea limbii poporului în cult, se accentuează întâi faptul că însăși Biserica romano-catolică n'a folosit în cult numai limba latină. În Biserica ortodoxă regula întrebuițării limbii poporului în cult este consacrată printr'o practică de veacuri. Însăși Biserica ortodoxă rusă dinainte de război întrebuița în cult, în afară de slavonă, limbile: estonă, finică, lituană, georgiană etc. Sinodul Bisericii ruse aprobese traducerea liturghiei în aceste limbi.

După război numărul limbilor naționale în cultul ortodox a sporit prin traducerea liturghiei în limbile: japonă și chineză precum și germană și franceză. Chiar în Polonia, de mulți ani, se săvârșește serviciul liturgic și în limbile ucrainiană și cehă. Principiul consacrat

de o îndelungată practică în biserica ortodoxă este aşadar săvârşirea cultului în limba pe care o înţeleg credincioşii. Hotărîrea Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe din Polonia este conformă cu acest principiu şi răspunde unei reale nevoi a ortodocşilor poloni (*Ἐκκλησία*, anul XV (1937), nr. 11).
G. C.

I. P. Sf. Sa mitropolitul Dionisie al Varşoviei a fost proclamat doctor honoris causa al universităţii din Atena. Totdeodată au mai primit acelaşi titlu următorii teologi: Patriarhul egumenic Venianim, arhiepiscopul Gherman al Tiatirii, protoereul S. Ţancov de la universitatea din Sofia, răposatul proesor N. Glubokowski şi P. S. arhiereu Irineu Târgovişteanul (*Воскресное чтение*, nr. 21, 1937).

Francmasoneria. Asociaţia aceasta tainică şi periculoasă nu este admisă oficial în statul polon unde totuşi ea este în floare.

La sfârşitul anului 1936, doi reprezentanţi ai lojilor americane au făcut o vizită lojilor din Polonia, de unde au plecat cu o impresie frumoasă. Cu această ocaziune s'a constatat că francmasoneria are o mare influenţă în statul polon pe care-l atacă sistematic şi după un plan bine întocmit (*СЛОВО*, nr. 22, 937).

A zecea adunare a „Frăţiei teologilor ortodocşi“ a avut loc în Maiu la Varşovia. Obiectul principal al acestei adunări l-a format personalitatea şi opera mitropolitului Antonie de la Carlovăt, mort în ultimul timp, despre care a vorbit dl. Serafim Kirilovici, secretarul frăţiei şi profesor la facultatea de teologie şi pr. D. Saikovici. A luat parte şi I. P. S. mitropolit Dionisie al Varşoviei (*СЛОВО*, nr. 21, 1937).

V. D.

ARHIEPISCOPIA DIN SINAI

Tribunalul în pustia Sinai. Arhiepiscopul Pōrfirie al III-lea, în cartea sa despre mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai, dă interesante ştiri cu priviri la această mănăstire, care şi-a păstrat până în zilele acestea privilegiile date de Iustinian, Mahomet şi Napoleon. După aceste privilegii, arabii cari locuiesc în jurul mănăstirii se numesc: robii Sfintei Ecaterina şi sunt, politiceşte, vasalii ei. Sunt obligaţi să apere mănăstirea şi să lupte contra eventualelor invazii ale duşmanilor. În schimbul acestui serviciu primesc o plată în bani şi mâncare.

Încă din timpul lui Iustinian beduinii din triburile arabe au fost subordonaţi administrativ şi judecătoreşte arhiepiscopului din Sinai şi mănăstirii sale. În vechime mănăstirea avea la Cairo o închisoare specială pentru pedepsirea condamnaţilor dintre „robii Sfintei Ecaterina“ (*Пастирско дѣло*, nr. 23, 1937).

N. M. N.

ână
vâr-
Sf.
rin-
oia,
pro-
i au
Ve-
de
S.
nu
ane
esie
are
pă
loc
nat
în
ră-
uat
(7).
ea,
re-
în
pă
sc:
să
la-
re.
ost
și
e-
a"

V. CRONICA INTERNĂ

Pagina

Preotul Victor N. Popescu, <i>Precizări de atitudini între Biserica Ortodoxă și Statul Român</i>	372—375
Diac. Gh. Moiescu, <i>Moartea profesorului Iulian Ștefănescu</i>	375—376

VI. CRONICA EXTERNĂ

G. Cronț, V. Dudu, N. M. Nicolae, S. Simionov, <i>Albania, Alexandria, Bulgaria, Constantinopol, Grecia, Ierusalim, Polonia, Arhiepiscopia din Sinai</i> . .	377—384
--	---------

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la palatul Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București VI, cu mențiunea: pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*, sau pe adresa C. Diacon GHEORGHE I. MOIESCU redactorul revistei, Str. Ing. V. Cristescu 23, Parcul Călărași, București IV.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară:	In străinătate:
Pe an 160 lei	Pe an 300 lei
Un număr 35 lei	Un număr 50 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația, se trimit pe adresa: CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*”.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD



Anul LV. Nr. 7 — 10

Iulie-Octombrie 1937

BUCUREȘTI

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICULAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din B.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
C. Diacon GHEORGHE I. MOISESCU, redactor.

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	Pagina
N. Iorga, <i>Un conflict al Bisericii cu Statul în anul 1757</i>	385—386
N. Chițescu, <i>Insemnătatea doctrinală a prepoziției ἀντὶ in Noul Testament</i>	387—416
G. Cronț, <i>Iconomia în dreptul bisericesc ortodox</i>	417—448
D. Fecioru, <i>Ideile pedagogice ale sfântului Ioan Hri- sostom</i>	449—486
Diac. C. Săndulescu-Verna, <i>Zugravul Grigorie, începă- torul curentului realist în pictura românească</i>	487—491
Preotul Niculae M. Popescu, <i>Slavă sau Mărire?</i>	492—497

II. DOCUMENTE ȘI INSEMNAȚII

Ion Virtosu, <i>Pagini din autobiografia lui Efrosin Poteca</i>	498—514
Econ. D. Furtună, <i>Trecute vieți de Doamnă și Domnișe, în legătură cu istoria Bisericii Române</i>	515—517
Preotul Victor N. Popescu, <i>O nouă ediție a Molitfelnicului</i>	518—522

III. RECENZII

Căciulă, Olimp N., <i>Ἡ θεία σοφία καὶ ἡ θεία ἀγάπη</i> ; Atena 1931, pp. 253 (Dr. Iustin I. Moiescu)	523—528
Vlad Sofronie, preot, <i>Prologul Evangheliei a patra. Studiu critic exegetic</i> , Cluj 1937, pp. 206 (Pr. Dr. I. Todoran)	529—533
Jean Dauvillier et Carlo de Clercq, <i>Le mariage en droit canonique oriental</i> , Paris 1936, pp. XII + 238 (Iorgu D. Ivan)	533—535
Cronț Gheorghe, <i>Alegerea ierarhilor în Biserica orto- doxă</i> , București 1937, pp. 80 (Diac. Gh. I. Moiescu)	536—539

UN CONFLICT AL BISERICII CU STATUL IN ANUL 1757.

La 8 Septembrie 1757, Matei, Patriarhul de Alexandria scriind lui Constantin-Vodă Mavrocordat, Domnul Țării-Românești, îi vorbește despre primirea unor scrisori ale fostului episcop de Buzău, Antim (1753-7), cu privire la nume „greșeli“ ale acestuia¹.

El nu lămurește această chestie, care se înfățișează în alte scrisoare, din 20 Novembre al aceluiași an. Episcopul nu plecase de bună voie. Retras la Muntele Sinai, el se plângea, adresându-se și Pașei Ali Hechimoglu, că Domnul l-a scos fără dreptate, smulgându-i și patruzeci de pungi de bani. Se încearcă de arhimandritul sinait ca și de Patriarhul de Alexandria potolirea unui prelat atât de hotărât în apărarea drepturilor sale². Diaconul Gh. I. Moiescu îmi semnaleză intervenția lui Mateiu, la 1759, pe lângă Patriarhul de Constantinopol pentru a se isprăvi neplăcuta afacere³. Dar Rafail, tot un grec, urmașul lui Antim, rămase.

E, după ciocnirea între Constantin-Vodă Brâncoveanu și Antim Ivireanul, cel dintâiu conflict, cu apel și la streini, la Turci, între Domnie care, după cât se pare nu se adresase măcar la Patriarhul Ecumenic, prin care, împotriva datinei și dreptului țării, se scoteau Vlădicii, și între un cler care nu înțelegea „făcând și politică“, să tragă consecințele — dovadă acțiunea unui Antim Mitropolitul, a urmașului său din 1738, care se lăsă prins de Nemți, a episcopului de Buzău pe care cronicarul Daponte îl arată fugind la Ruși, fără ca ei să fi trecut măcar granița, a lui Grigorie de Râmnic, care merge, cu delegația boierilor olteni, și până la Adrianopol pentru a se plânge contra unui Domn apăsător, ba chiar a Mitropolitului grec, din Creta, Neofit, care se pune în

1. N. Iorga, *Documente grecești*, în colecția Hurmuzaki, III, p. 173, no. CXII.

2. *Ibidem*, pp. 185-6, nr. CXXIV.

3. Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, an XXVII (1934), tom. 33, pp. 37-8.

fruntea mulțimii bucureștene, zguduind o stăpânire sprijinită pe nesuferiții Greci din Constantinopol, ajunși samsari ai Domnilor. Mitropolitul Grigorie n'a fost, de sigur străin de intrarea la 1769 a Rușilor la București. În Moldova, Antonie Mitropolitul, cu trei decenii înainte, urmăse pe Ruși în retragerea lor și fusese urmat de unii membri ai clerului său. Prin „politică” însfârșit, Mitropolitul Gavriil Callimachi putuse răsturna pe Iacov Putneanul, care și el însuși participase la o mișcare de stradă contra grecului Stavrachi, „prințul” acestor puternici Tarigrădeni.

În această atmosferă, care ține o jumătate de veac, rolul politic al Bisericii având să reapară apoi numai către anul 1820, trebuie înțeleasă rezistența energică a lui Antim de Buzău.

Pentru a se retrage la Sinai, acest vlădică, altfel cu totul necunoscut, a trebuit să fie Grec, având legături speciale cu aceste atât de depărtate locuri.

N. Iorga

UN CONFLICT ENTRE L'EGLISE ET L'ETAT EN 1757

R é s u m é.

Le premier cas d'un conflit entre l'Eglise valaque et l'Etat se produisit en 1757, quand Anthime, évêque de Buzău, forcé de quitter son siège par le prince Constantin Maurocordato, se retirant au Mont Sinai, protesta contre l'injustice commise à son égard et demanda même l'intervention d'un protecteur turc. Pour mettre fin à cette discussion, Mathieu, patriarche d'Alexandrie, dut intervenir.

Cet incident doit être mis en rapport avec le rôle politique que jouèrent les chefs du clergé roumain, à partir du commencement de ce XVIII-e siècle, et qui sera repris seulement quelque temps avant la révolution grecque de 1821.

INSEMĂNĂTATEA DOCTRINALĂ A PREPOZIȚIEI *ἀντί* IN NOUL TESTAMENT .

S'a spus, în literatură, că și forma este fond, că forma însăși e o creație; ba încă filosofii artei pretind că e destul uneori schimbarea unui simplu sunet pentru ca inefabilul poetic să se piardă! ¹.

Este un adevăr știut că mai mult decât în literatură, verbul își are însemnătatea lui în teologie: E nevoie oare să mai stăruim asupra soartei neobișnuit de mari pe care au avut-o în istoria Creștinismului—și a lumii întregi—cuvinte ca *ἁπολύσις* ori *ἀνθρωποτόκος*?

Această însemnătate învăluie câteodată în măreția ei până și prepozițiile. Intr'unul dintre momentele cele mai grozave ale istoriei, Răsăritul și Apusul Europei își puneau în cumpănă existența refuzând să accepte în *simbolul credinței* un *ἐκ* sau un *διὰ*; am numit pe cel din urmă sinod unionist, dela Ferrara-Florența, care, neizbutind, a grăbit căderea Constantinopolului sub Turci și amenințarea întregii civilizații creștine.

Ceea ce este *ἐκ* pentru dogma Sfintei Treimi, aceea este *ἀντί* pentru dogma soteriologiei creștine.

Apusenii nu uită această însemnătate, dar, îndrumați pe o cale greșită de quasi-oficializarea doctrinei Răscum-părării—Romano-catoliciei, prin proiectul propus la sinodul din Vatican, rămas neaprobat până astăzi, dar impus, Protestanții, de unele scrieri simbolice căzute în uitare, prin evoluția gândirii teologice;—acești teologi au tot interesul să ascundă sensul adevărat și însemnarea anumitor locuri din sfânta Scriptură, spre a putea să le potrivească învățaturii lor greșite.

1. v. H. Brémond, *La Poésie pure*, Paris, Grasset 1926, p. 21: „Attendons enfin que les philosophes de la poésie-raison nous expliquent, d'abord, pourquoi le vers de Malherbe, *Et les fruits passeront la promesse des fleurs*, est un des quatre ou cinq miracles de la poésie française, ensuite, comme il se fait qu'on ne puisse toucher à la moindre lettre de ce vers sans le dégrader tout entier. Ajoutez le poids d'un flocon de neige au troisième de ces divins anapestes: „*Et les fruits passeront les promesses des fleurs*, le vase est brisé“.

Copleșit, oarecum, de o știință bine întemeiată de veacuri, de pe când Răsăritului îi apunea steaua sub semilună, teologul ortodox se vede silit să cerceteze fir cu fir mărețele întrețesături apusene de dumnezeesc descoperit și de omnesc născocit, să ardă zgura în cuptorul tradiției patristice, spre a afla metalul prețios curat... Deaceea este nevoie să înțelegem însemnătatea acestei prepoziții, mai ales în starea de acum a studiilor ortodoxe asupra Răscumpărării, când teologii răsăriteni sunt, sub o formă sau alta, tributari teologiei apusene.

Studiul de față va cuprinde trei părți: În prima parte vom cerceta însemnarea gramaticală teoretică, a prepoziției *ἄντι*. În partea doua vom arăta înțelesul ei în Noul Testament, deosebind două categorii de texte scripturistice: una, în care prepoziția *ἄντι* e ca o verigă în înlanțuirea gândirii, fără vreo însemnătate deosebită, iar alta unde *ἄντι* rămâne cheia sensului doctrinal al morții Domnului, adică a însemnării ei substitutive. În sfârșit, în partea ultimă vom vedea cum au înțeles-o sfinții Părinți; după care va urma încheierea doctrinală.

1. Iată, pe scurt, *însemnarea etimologică* a prepoziției *ἄντι*: După specialiști, *ἄντι* este *cazul locativ* al lui *ἄντα* și e paralel sanscritului *anti*, latinului *ante*, lituanianului *ant*, goticului *and*, germanicului *ant*, (-*ent*), anglosaxonului *and-lang*, *and-swerian* (answer), iar ca idee de bază are: *capăt*, *sfârșit*, după unii cercetători ca Robertson¹ și, după alții, ca Brugmann², *în fața*, sub diferite forme ca: *ἄντιος*, *ἄντάω* (din *ἀπ* — *ὀπ* —) *ἐναντίος*, *la capăt*. Robertson propune imaginea a două persoane așezate una în fața celeilalte la capetele unui lemn sprijinit la mijloc³: această poziție redă ideea apropierii, a greutateii, a înălțimii, a măsurii celor două persoane care stau față în față. Cazul folosit e *genetivul* iar nu *ablativul*. Winer explică genetivul prepoziției *ἄντι* prin aceea că e *cazul purcederii din* și al *schimbului*;⁴ în greaca modernă,

1. A. T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the light of historical research*, New York (Hoder & Stoughton), ed. III-a, p. 572.

2. *Griech. Gramm.*, p. 437, apud Robertson, *ibidem*.

3. A. T. Robertson, *ibidem*.

4. Dr. G. B. Winer, *A treatise on the Grammar of New Testament Greek*, traducere engleză făcută de Rew. W. F. Moulton (ediția II-a) după ediția VIII-a germană, Edinburgh, T. & T. Clark (1877), p. 455.

acest caz a fost înlocuit de acuzativ. Și în sfârșit Blass socotește pe *ἀντί* drept „una dintre prepozițiile care au murit, dar, de fapt, supraviețuiesc în greaca modernă”¹.

Se accentuează faptul că e puțin folosită în Noul Testament și, în general, în greaca biblică,² lucru care numai în parte e adevărat și, de altfel n'are însemnătatea pe care vor să i-o dea Romano-catolicii, care cu aceasta, vor să-i micșoreze influența și să înlăture elementul penal din taina înfricoșată a substituiri răsкупărătoare a Domnului³.

2. În *Noul Testament* prepoziția *ἀντί* se întâlnește de 22 de ori, folosită singură, ori în compunerea altor cuvinte⁴. Aici se pot deosebi două categorii mari de texte: una în care prepoziția joacă rolul ei singuratic de cuvânt neschimbător simplu sau compus, arătând un raport sintetic între cuvinte; și altă categorie, în care se dă temeiul încercărilor de formulare a dogmei Răsкупărării.

A. În prima categorie avem expresia *ἀνθ' ὧν*, în înțelesul de *pentru că, din cauză că*, fiind o conciziune a expresiei *ἀντί τούτων ὅτι*⁵ tradusă în latinește cu locuțiunile prepoziționale *pro eo quod* sau *eo quod*.

Ea corespunde adesea expresiei evreești *tahat așer*⁶ și în Septuagintă e folosită în mod curent. Tot sens causal are expresia *ἀντί τούτου* (*propter hoc — pentru aceasta*) din epistola către Efeseni⁷, cu care sf. apostol Pavel redă pe *ἔνεκεν τούτου* al Septuagintei (în ebreeste *hal — chen*)⁸.

În cea mai mare parte dintre *compusele* acestei prepoziții aflăm câte o nuanță din sensul etimologic al ei. Astfel, despre preotul din parabola samarineanului milostiv

1. Friederich Blass, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, preluată de Dr. phil. Albert Debrunner, Göttingen, ed. V-a, 1921, p. 124.

2. v. P. F.-M. Abel, *Grammaire du grec biblique*, Paris, 1927, (colecția *Etudes bibliques*), p. 210.

3. Cf. Jean Rivière, *Le dogme de la Rédemption, essai d'étude historique*, Paris [1905], p. 47 sq.

4. v. F. Blass, *op. cit.*, p. 123.

5. Fapte, XII, 23; Luca I, 20; XIX, 44 și II Tes., II, 10. (Citațiile românești sunt date după traducerea Părintelui Grigorie (Gala Galaction), *Noul Testament*, editura Institutului biblic al Bisericii ortodoxe române, București, 1927; iar textul grec este citat după versiunea: *Novum Testamentum Graece et Latine* al lui Eberhard Nestle, ed. IX-a, Stuttgart, 1928. Cf. E. Jacquier, *Les actes des Apôtres*, Paris 1925, p. 374.

6. F. Blass, *op. cit.*, p. 124.

7. V, 31; v. Pr. Haralambie Roventă, *Epistola către Efeseni*, comentariu, București 1937, ad loc., p. 135.

8. v. F. Blass, *op. cit.*, p. 124.

se spune că „a trecut pe alătura”¹ (ἀντιπαρῆλθεν), adică pe cealaltă parte a drumului cu fața către (ἀντι) călătorul căzut. Este nuanța de: „față către față” pe care am văzut-o la etimologia acestei prepoziții. O aflăm și în textul în care se spune: „Nimeni nu poate să slujiască la doi domni, căci sau pe unul îl va urî, sau... de unul se va alipi (ἀνθεξέσται) și pe celălalt îl va disprețui”² în care se arată atitudinea față de (ἀντι) unul dintre cei doi stăpâni prezumtivi.

În epistola către Romani, sfântul Apostol Pavel scrie: „Asemenea și Duhul vine într'ajutor (συναντιλαμβάνεται) slăbiciunii noastre,”³ amintind prin aceasta împreună-lucrarea Duhului Sfânt, care lucrează cu noi (σύν) la mântuirea noastră, luând asupra-și partea Sa din greutatea vieții creștine, față de noi (ἀντι). Imaginea evocată e aceea a „... doi oameni, cari ar transporta o greutate, fiecare de la un capăt”⁴. „... Plutind înainte, scrie sf. evanghelist Luca în *Fapte*⁵, am sosit (κατηντήσαμεν) a doua zi în fața (ἀντικρὺς) [ostrovului] Chios”; atât verbul compus cu ἀντι, cât și prepoziția, vor să redea nuanța de: *drept în fața*... Același rol îl joacă în textele următoare: „Mergeți în cetate și vă va întâmpina (ἀπαντήσῃ) un om...”⁶; „...ținutul Gherghesenilor, care este *dincolo de apă, în fața* (ἀντιπέρα) Galileei”⁷; „...Și n'au putut, din vorba lui, să-i scoată vină *înaintea* (ἐναντίον) poporului”⁸.

O altă idee pe care o exprimă prepoziția ἀντι este aceea de *opoziție*; în această privință însă nu există vreun exemplu de prepoziție necompusă⁹. Cu asemenea înțeles ceartă sfântul arhidiacon Ștefan pe călăii săi, Iudei: „...voi pururea Duhului Sfânt *stați împotriva* (ἀντιπίπτετε)¹⁰”. Iar Iudeii, la rândul lor strigaseră lui Pilat: „...Oricine care se

1. Luca X, 31.

2. Mat. VI, 24

3. Rom. VIII, 26; cf. Luca, X, 40: συναντιλαμβάνεται și Fapte, XX, 35: ἀντιλαμβάνεσθαι. exact cu aceiași nuanță.

4. v. A. T. Robertson, *op. cit.*, p. 575.

5. XX, 15.

6. Marcu, XIV, 13.

7. Luca, VIII, 26, unde se exprimă două idei, bine redate în traducerea românească citată, dar în latinește slab, prin *contra*.

8. Luca, XX, 26.

9. v. A. T. Robertson, *op. cit.*, p. 575.

10. Fapte, VII, 51.

face pe sine împărat, *stă împotriva* (ἀντελέγει) Cezarului!“¹.

Mântuitorul sfătuiește, în predica de pe munte: „Invoește-te cu *pârâșul* (τῷ ἀντιδίκῳ) degrabă...“². Dacă în exemplul de mai înainte nuanța dușmăniei e rivalitatea, aici avem defăimare; în înțelesul dintâiu avem întruchiparea însăși a rivalității exprimată de personagiul binecunoscut din Apocalipsă, din epistola I-a către Tesaloniceni și din I-a a sfântului Ioan³, ὁ Ἀντίχριστος.

Ideea de dușmănie se vede la sf. evanghelist Luca de trei ori într'un singur verset din ultimele învățături ale Domnului: „Eu vă voi da vouă gură și înțelepciune careia nu vor putea să *stea împotriva* (ἀντιστῆναι) sau să *răspundă* (ἀντειπεῖν) toți *protivnicii* (ἀντικείμενοι) voștri“⁴. Aceleiași idei se înglobează alt text din sfântul evanghelist Luca⁵.

B. Trecem acum la altă serie de texte a căror însemnătate doctrinală e cu mult mai mare, căci exprimă *ideea substituirii* sau o fac cu putință, prin înțelesul înrudit cu această idee. Vom cerceta așa dar textele care arată ideea de *egalitate*, și *de schimb*; cu aceasta am intrat pe făgașul înțelesului prepoziției *ἀντι*; iar cu ideea de *substituire* vom pătrunde în însuși înțelesul ei.

Ideea de egalitate o găsim într'un singur loc, unul dintre cele mai subtile ale sfântului Pavel: „Acum mă bucur de suferințele mele pentru voi și *împlinesc* (ἀναπληρῶ) în carnea mea, lipsurile necazurilor lui Hristos...“⁶.

Ce înțelege sfântul apostol Pavel prin aceasta? Mântuitorul e modelul pururea viu înaintea sa. Suferințele sale au atins o treaptă, la care nu s'a ridicat aceia a suferințelor apostolului; acesta împlinește lipsurile treptei suferințelor sale, spre a le ridica la înălțimea patimilor Domnului, spre a ajunge deopotrivă cu El în suferință. Năzuința aceasta de egalitate e redată de sf. Pavel, în ardoarea sa,

1. Ioan, XIX, 12.

2. Mat. V, 25.

3. I Ioan, II, 18.

4. Luca, XXI, 15.

5. Fapte, XXVII, 15. Are această nuanță mai mult în traducerea românească: „...corabia neputând să *stea împotriva* (ἀντοφθαλμεῖν), vântului...“, căci înțelesul original se potrivește mai mult ideii de „*față către față*“; deci traducerea ar fi „neputând să dăinuiască *în fața* vântului“, în care rădăcina ὀφθαλμός îndreptățește această tălmăcire.

6. Coloseni, I, 24.

prin cuvântul compus grecesc arătat și în care *ἀντί* redă întocmai ideea de egalitate.

Din ideea aceasta de *egalitate* derivă alte două, care ne-au rămas de lămurit: ideea de *schimb* și aceea de *înlocuire*. Astfel, Mântuitorul întreabă pe ucenicii care mergeau la Emaus: „Ce sânt cuvintele acestea pe care le *schimbați* (*ἀντιβάλλετε*) unul cu altul, în drumul vostru?“¹. Verbul *ἀντιβάλλω* exprimă aici schimbul de cuvinte care se petrece într'o convorbire, mai ales între două persoane, de față. Aceeași idee o aflăm tot la Sfântul Evanghelist Luca de mai multe ori.

Când Mântuitorul se ospătează în casa unui fruntaș fariseu, întreabă pe comeseni, învățători ai legii și farisei, dacă a făcut bine vindecând Sâmbăta un bolnav de idropică, sau a păcătuit; și după ce le închide gura cu o întrebare, sf. Evanghelist ne spune că „n'au putut la acestea să-i *dea* nici *un răspuns* (*ἀνταποκριθῆναι*)“². Apoi Mântuitorul învață pe fruntașul fariseu să nu cheme pe cei apropiați ori pe cei avuți la masă, ca nu cumva să-l *poftească* (*ἀντικαλέσωσιν*) și ei și să-și ia înapoi *împrumuta* (*ἀνταπόδομα*)³. Ci să poftească pe săraci care n'au cu ce să-l *răsplătească* (*ἀνταποδοῦναι*)⁴. Nuanța de *schimb*, de *revanșă*, de *dat înapoi*, este vădită în toate cuvintele acestea⁵.

Venim la altă serie de texte, cu mult mai însemnată pentru doctrină, fiindcă exprimă *ideea substituirii*. Vom începe cu acelea care, de și nu înfățișează prin ele însele vreo valoare doctrinală deosebită, totuși, prin sensul substitutiv evident al prepoziției *ἀντί* se lămuresc pe deplin locurile de o însemnatate mare pentru învățătura creștină adevărată.

Cel dintâiu text cu acest sens îl aflăm în Evanghelia după Luca. Mântuitorul, vrând să arate nemărginirea bunătății dumnezeiești, care răspunde rugăciunii omului, o compară cu dărnicia părinților față de fiii lor, arătată în aceste cuvinte:

1. Luca, XXIV, 17.

2. *Ibidem*, XIV, 6.

3. *Ibidem*, v. 12.

4. *Ibidem*, v. 14.

5. Aceeași nuanță o aflăm în Luca II, 38, la verbul *ἀντομολογέω*, tradus de părintele Gala Galaction prin: *a da slavă lui Dumnezeu de față cu toți*, în care avem ideea de *mulțumire* lui Dumnezeu pentru bunătatea Lui și aceea de: *față cu*.

„Cine dintre voi, tată fiind, dacă îi va cere fiul pâine, oare piatră îi va da? Sau pește dacă va cere, oare îi va da, *în loc* (*ἀντί*) de pește, șarpe?“¹ În altă împrejurare, Domnul poruncește lui Petru, în privința dajdiei templului: „...du-te la mare, aruncă undița și peștele care va ieși întâiu, ia-l, deschide-i gura și vei găsi un statir (un ban de argint). Ia banul și dă-li-l lor, *ἀντί ἐμοῦ καὶ σοῦ*“². Care este traducerea exactă a acestor cuvinte notate de noi cu textul original? Pentru a ne lămuri acest lucru, să ne reamintim origina dajdiei pentru templu.

În *Exod*³ se spune că Iahve a poruncit lui Moise să facă numărătoarea fiilor lui Israel și fiecare, bogat ori sărac, de la douăzeci ani în sus să dea ca *preț de răscumpărare a vieții lui* o jumătate de siclu pentru slujba cortului. Acest caracter de preț de răscumpărare se accentuează în în mai multe versete⁴. (În timpul Mântuitorului dajdia aceasta se percepea pentru templu, iar mai apoi chiar pentru Capitolium)⁵. Era un preț de răscumpărare dat *în locul sufletului*, adică al vieții fiilor lui Israel, care altfel și-ar fi pierdut-o⁶. Deci adevăratul înțeles al cuvintelor citate în grecește este: *în locul vieții mele și în locul vieții tale*, iar traducerea pe care o cităm în românește (*pentru mine și pentru tine*) este potrivită numai în măsura în care subînțelege nuanța originală de substituie. Se va fi observat până acum că această substituie e în strânsă legătură cu ideea de schimb: înlocuirea se poate face acolo, unde două mărimi, doi termeni, puși față în față, sunt *echivalenți*, au o valoare egală și deci, pot fi schimbați între ei, poate ocupa unul locul altuia⁷. Această legătură a ideii schimbului cu aceia de înlocuire este în chip desăvârșit concretizată prin exemplul pe care-l aflăm în binecunoscutele cuvinte ale Domnului: „Ce va da omul *în schimb* pentru sufletul său?“⁸ Înțelesul e vădit: Sufletul

1. Luca XI, 11; am reprodus textul traducerii citate, care și-a însușit variantele codicilor Sinaiticus, al lui Beza, Seidelianus II, Cyprius, etc., amplificate, față de textus receptus:

2. Mat. XVII, 27.

3. Exod, XXX, 11—16.

4. v. 12, 15, 16.

5. v. M.-J. Lagrange, *Evangile selon Saint Mathieu*, text și comentar, (colecția *Etudes bibliques*) Paris, ed. III, 1927, pp. 342-3.

6. Exod, XXX, 12.

7. Cf. F.-M. Abel, *op. cit.*, p. 210.

8. Mat. XVI, 26; Marcu, VIII 37.

omului e osândit; ce va da omul la moarte *în locul* sufletului său, conform dreptății imanente care cere distrugerea acestui suflet prin moarte (cea de a doua, la judecată), cerută de progresul inevitabil al unui germene de distrugere adus în ființa omului odată cu păcatul? *Schimbul pe care-l dă omul în locul* sufletului său, tradus așa de stângaciu prin *commutatio*, în latinește, e redat prin termenul ἀντάλλαγμα, care a rămas apoi ca termen tehnic în literatura patristică pentru a arăta jertfa mântuitoare a Domnului.

Această idee de schimb prin substituie o găsim în mai multe alte locuri în Noul Testament: „ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος“¹; „κακὸν ἀντὶ κακοῦ“²; „λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας“³. La toate aceste texte menținem observația de mai sus: prepoziția ἀντὶ are nuanța de schimb prin substituie și traducerea cu *pro-pentru* este exactă întrucât păstrează această nuanță.

Un alt text, din sfânta Evanghelie după Matei, unde *substituirea* se exprimă lămurit este următorul: „Auzind că Arhelau domnește în Iudeia, *în locul* (ἀντὶ) lui Irod, tatăl său...“⁴. Aici nuanța este *sucesiune la tron*, dar ideea de *înlocuire* e luminoasă. Ideea de înlocuire e redată în numirea de Ἀνθύπατος-*proconsul*, pe care o aflăm în altă parte⁵; ea se poate referi nu numai la substantive, *in concreto*, ci și la idei. Așa sfântul Iacob scrie: *In loc* (ἀντὶ) *ca voi să ziceți...*“⁶.

Iată acum subtilul pasagiu din mărețul prolog al sfintei Evanghelii după Ioan, în care sfântul Apostol proclamă: „Că din plinătatea Lui noi toți am luat, și *dar peste dar* (χάριν ἀντὶ χάριτος)“⁷.

Ideea este limpede: aici se proslăvește în cuvinte prea alese, abundența darurilor și harurilor mântuitoare și sfințitoare care s'au hărăzit cosmosului întreg de întruparea

1. Mat., V 38 ; cf. Levitic, XXIV, 19 sq.; Exod, XXI, 24 sq. și Deut., XIX 21.

2. Romani, XII, 17; v. M.-J. Lagrange, *L'épître aux Romains. introd., text trad. și coment.*, (col. *Etudes bibliques*); Paris, ed. III, 1924, p. 507; cf. I Tes., V. 15; v. Pr. Haralambie Roventza, *Epistola întâia către Tesaloniceni*, București, 1937, ad locum; cf. I Petru, III, 9 și Proverbe, III, 4, versiunea LXX.

3. I Petru, III, 9.

4. Mat., II, 22.

5. Fapte, XIII, 7; cf. ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν din Evrei, IX, 24.

6. Iacob. IV, 15.

7. Adică: *har* (grație) *peste har*; Ioan, I, 16.

Logosului celui veșnic. Rămâne să vedem cum s'a ajuns la această tâlcuire.

*Blass*¹ citează, pentru lămurirea acestei expresii, un text din Filon din Alexandria²:... τὰς πρώτας χάριτας... ἑτέρας ἀντ'ἐκείνων... καὶ τρίτας ἀντὶ τῶν δευτέρων καὶ αἰεί νέας ἀντὶ παλαιότερων... („...Cele dintâi haruri... altele în locul lor... și de al treilea grad în locul celor de al doilea și mereu nouă în locul celor mai vechi...” subînțelegând: le dă Dumnezeu).

*Winer*³ după ce observă că acesta este un caz aparte, exprimă astfel ideea acestei împărtășiri abundente a harului: „Har contra har, har pentru har, un nou har în locul harului; de unde, har neîntrerupt, har neconținut reînțit”.

Simeon-Noul Teolog, marele mistic, descrie în chipul următor sporul lăuntric de viață duhovnicească adus de Domnul: „Am luat peste dar, darul și peste facerea de bine, facerea de bine și peste foc, foc și peste văpaie, văpae și lângă suire mi-am adăogat suire. Iar desăvârșirea suirii este lumina și, lângă lumină, lumină mai luminată. Și, în mijlocul acesteea, iarăși, soare luminos a strălucit și dintr'însul s'au arătat raze și acestea pe toate le-au plinit”⁴.

În dărnicia dumnezească harul e într'o continuă reînnoire: un nou val de har se revarsă în locul celui folosit de pământenii. *Lagrange* crede că aici avem... o gradăție înțelepțește orânduită. Dacă cea dea doua vine în locul celei dintâi, se întâmplă tocmai din cauză că aceasta e cea mai înaltă...⁵.

În lumina acestor texte, și altele devin mai luminoase. Iată, de pildă un text, care poate fi tradus în două feluri⁶. Vom reproduce cea mai bună traducere de până acum: „Cu ochii ațintiți asupra lui Iisus, începătorul și plinitorul credinței, care, *pentru* (ἀντὶ) bucuria pusă înainte-i, a suferit crucea, n'a ținut seama de ocară ei și a șezut dea dreapta tronului lui Dumnezeu”⁷. Înțelesul acestei tălmăciri e utili-

1. F. Blass, *op. cit.*, p. 123.

2. *De posteritate Caini*, 145 (II, 33, 13 ediția Cohn Wendel).

3. *Op. cit.*, p. 455.

4. *Cuvântul XVI*, citat după d-l prof. Nichifor Crainic: *Curs de Teologie mistică* (1933-36), litografiat.

5. M.-J. Lagrange, *Evangile selon saint Jean*, introd., text, trad., coment. (col. *Etudes bibliques*) Paris, ed. III, 1927, p. 25.

6. Ebrei, XII, 2.

7. *Noul Testament*, traducerea Pr. Grigore Pișculescu (Gala Galaction):

tarist: Domnul a suferit, pentru a ajunge la bucuria pusă înainte-i; e la fel cu punctul de vedere al traducerii latine: *proposito sibi gaudio...* Dacă însă, potrivit cu concluziile ce se pot trage din cele înfățișate de noi până acum, nu traducem prepoziția *ἀντί* cu *pentru* — căci n'am aflat nici un exemplu al acestei prepoziții cu înțelesul de: *în scopul, cu scopul*, ca aceia a traducerii acesteia —, ci o tălmăcim prin: *în loc de*, atunci sensul doctrinal se înalță și fraza însăși devine mai simetrică: „...în locul bucuriei pusă înainte-i, a suferit crucea, n'a ținut seamă de ocară ei și a șezut deadreapta tronului lui Dumnezeu“. În felul acesta, exemplul pe care ni-l dă, în acest text sfântul apostol Pavel este mult mai izbitor și, în același timp, se potrivește mai bine cu învățătura sa din alt text¹.

Trecem acum la textul cel mai însemnat din punctul de vedere al învățăturii creștine, care cuprinde prepoziția *ἀντί*. Tâlcuitorii au înțeles însemnătatea deosebită a folosirii ei, într'o vreme când aproape dispăruse și într'o formulă care cuprinde ființa însăși a creștinismului. Astfel, un romano-catolic ca *Lagrange*, scrie: „Totuși, într'o epocă în care prepoziția *ἀντί* cam dispăruse, (Blass, Moulton), ea n'a fost întrebuințată de Marcu fără motiv“².

Este vorba despre textul din sfânta Evanghelie după Matei³: „...Fiul omului n'a venit ca să fie servit, ci ca să servească și să-și dea sufletul său *preț de răscumpărare pentru mulți* (λότρον ἀντί πολλῶν)“. Dar pentru ca să cuprindem aici înțelesul lui *ἀντί* trebuie să cunoaștem mai întâiu pe acela al cuvântului *λότρον*, *preț de răscumpărare*⁴. Iată, pe scurt, însemnarea lui:

Λότρον, în clasicismul grec este, în general, prețul răscumpărării din robie a unui prins⁵. Se întrebuințează

1. Filipeni, II, 6-8. Cu același înțeles de *înlocuire* se poate traduce și textul din I Cor. XI, 15: ἡ κόμη ἀντί περιβαλαίου („părul *în loc de* zăbranic“ redat frumos de traducerea Pr. Grigore Pișculescu prin: „părul *ca* zăbranic“).

2. M.-J. Lagrange, *L'Evangile selon saint Marc*, colecția: *Etudes Bibliques*, Paris 1928, ediția IV, p. 281.

3. Matei, XX, 28 cu paralela în Marcu, X, 45.

4. Partea aceasta interesându-ne în deosebi, lăsăm deoparte tot ceea ce a inventat critica raționalistă asupra raportului dintre cele două idei: de servire și de *răscumpărare*, punând pe cea din urmă pe seama sfântului apostol Pavel și a Bisericii primare, în chip exclusiv.

5. v. Dittenberger, *Sylloge*, 325, 15; 863, 4 (veacul I în. d. I. H.) și Oxyrhynchus, papiri 48, 49, 722 (sfârșitul veacului I d. H.); citat după M.-J. Lagrange, *Evangile selon saint Marc*, Introd., text, trad., comentar, (colecția *Etudes Bibliques*), Paris 1928, ed. IV, p. 281.

mai ales la plural (λύτρα). „O jertfă omenească putea servi de λύτρα pentru un prins prizonier al unui Zeu (Lucian, *Dial. deor.*, IV, 2): ...λύτρα ὕπερ ἐμοῦ.

O jertfă omenească, putea, în acest chip, să plătească pentru a izbăvi un popor întreg: ἀντί τῆς πάντων φθορᾶς τῶν ἠγαπημένων τῶν τέκνων... εἰς σφαγὴν ἐπιδιδόνα λύτρον τοῖς τιμωροῖς δαίμοσι (Filon din Biblos, după Eusebiu, *Praep. Ev.*, X 44)¹.

În Vechiul Testament aflăm acest cuvânt sub mai multe forme compuse, exprimând forme ale verbelor sau substantivelor evreești: *mehir*, *kafar*, *padah*, *gaal*, *haraf*, *palet*, *paṭah*, *parak*, *kanah*, *sagab*, *sezib*.²

Iată cum le clasifică exegetul romano-catolic, M. J. Lagrange³: „În cei LXX, λύτρον, totdeauna la plural, afară de trei cazuri, este folosit: 1) pentru *kofar*, în înțelesul de învoire bănească, etc. (Exod XXI 30, Num. XXXV, 31, 32; Prov VI, 35, la forma singulară; XIII, 8, la forma singulară) sau de dajdie bănească pe cap de om (Exod, XXXI 12); 2) ca să traducă pe *gaal* sau derivații săi în înțelesul de vânzare cu clauza de a se putea răscumpăra ceea ce s'a vândut (Lev. XXV, 24, 26, 51), sau de preț de răscumpărare cu bani, a unui lucru (Lev. XXVII, 34, la singular) sau a unei persoane (Num. III 12)...; 3) pentru *padah* sau derivații săi, în înțelesul de învoire bănească (Exod, XXI, 30), de dispensă cu bani (Numeri, III, 46, 48, 49, 51) sau de răscumpărare a unor persoane (Lev. XIX 20; Num. XVIII 18); 4) pentru *mehir*, în înțelesul de preț de răscumpărare (Isaia XLV, 13),⁴.

1. v. M.-J. Lagrange, *op. cit.* p. 281; citația din Eusebiu se află în Migne, *P. G.* t. XXI col. 85.

2. Cf. Edwin Hatch și Henry A. Redpath, *Concordance to the Septuagint*, Oxford, at the Clarendon Press, 1897, următoarele cuvinte: λύτρον: Exod, XXI, 30; XXX, 12; Levitic, XIX, 20; XXV, 24, 26; 51, 52; XXVII, 31; Numeri, III 12, 46, 48, 49, 51; XVIII, 15; XXXV 31, 32; Prov. VI, 35; XIII, 8; Isaia, XLV, 13; λυτροῦν este indicat în pagini întregi și e traducerea lui *gaal*, *haraf*, *padah*, *palet*, *paṭah*, *parak*, *perak*, *kanah*, *sagab*, *sezib*. λύτρωσις: Levitic XXV, 29; Numeri, XVIII, 16; Judecători, I, 15; Ps. XLVIII, 8; CX, 9; CXXIX, 7; Isaia LXIII, 4; λυρωτής: Ps. XVIII, 14, LXXVII, 35. Ἀντίλυτρον: Ps. XLVIII, 9. Ἀπολύτρωσις, Daniel, IV, 32; Ἀπολυτρώσει: Exod, XXI, 8; Ἀπολελυτρωμένη: Sofonia, III, 1.

3. În comentariul asupra lui Marcu citat *supra*, p. 396.

4. Este semnificativ faptul că Protestanții moderni ca A. Ritschl în, *Rechtfertigung und Versöhnung*, vol. II, ediția IV, Bonn, 1900, p. 220 sq.) și-au însușit înțelesul de „acoperire” (*kofar*), pentru a da un temei biblic învățaturii lor greșite despre numita *justificatio forensis seu declarativa*, după care omul nu este el însuși

În Noul Testament găsim, deasemenea, destul de des atât λύτρον, cât și alte forme înrudite¹.

„Oricine pronunța cuvântul λύτρον în veacul I al erei noastre, se gândea, în chip firesc, la prețul plătit pentru liberarea robilor“².

Și acum se pune întrebarea dacă omul avea nevoie cu adevărat de un astfel de preț de răscumpărare ca a doua persoană a sfintei Treimi. Chiar în cursul acestui studiu am văzut că omul are nevoie de dat ceva foarte de preț în schimb pentru sufletul său (ἀντάλλαγμα)³. Căci prin sentința dumnezească rostită de Dumnezeu în rai: „Cu moarte veți muri“, omul este osândit la moarte, după fapta sa, săvârșită în deplină libertate. Neascultarea de ziditorul său, păcatul, îl dă cu voia lui în puterea unei slugi, a diavolului, care este *exactor*, călăul îndeplinitor al sentinței dumnezeiești de moarte. Și sfinții Părinții ne vorbesc despre o îndoită moarte: a trupului, prin întoarcerea lui în țărâna din care a fost luat și a sufletului, prin chin veșnic, departe de Dumnezeu, unicul izvor al vieții. Dar El din dragoste față de zidirea Sa și potrivit iconomiei Sale veșnice, n'a lăsat-o să piară, ci a trimis pe însuși Fiul Său unul născut, care s'a făcut un preț de răscumpărare, λύτρον.

El a dat trupul său la moarte, și-a vărsat sângele, a suferit groaza morții, sufletește; toate acestea în locul nostru, în locul trupului, al sângelui, al sufletului nostru, al vieții noastre și în fața sfintei Treimi. Și cu aceasta am ajuns la lămurirea prepoziției ἀντί în această frază: „Fiul omului n'a venit ca să fie servit, ci ca să servească și

prefăcut; născut din nou, prin credință și fapte bune, ca urmare a harului dumnezeesc celui mântuitor, pe care și l-a însușit, ci e numai *declarat* îndreptățiți căci i se impută, prin credință roadele jertfei Mântuitorului; deaceia păcatul nu e distrus, ci numai acoperit. (Pentru această chestiune vezi: Pr. I. Mihălcescu, *La Théologie Symbolique du point de vue de l'Eglise orthodoxe*, Paris, Gambert și București, Tip. Cărților Bis., 1932, pp. 265–269).

1. v. Rev. W. F. Moulton și Rev. A. S. Geden: *A Concordance to the Greek Testament according to the texts of Westcott and Hont, Tischendorf and the english revisers*, Edinburg, ed. III, cuvintele următoare: λύτρον: Mat., XX, 28, Marcu, X, 45. λύτρωσις: Luca, I, 68; II, 38; Ebrei, IX, 12. λυτρωτής: Fapte, VII, 35; λυτρόομαι: Luca, XXIV, 21; Tit., II, 14; I Petru, I, 18; ἀντίλυτρον: I Timotei, II, 6; Ἀπολύτρωσις: Luca, XXI, 28; Rom. III, 24; VIII, 23; I Cor., I, 30; Ef. I, 7, 14; IV, 30; Col. I, 14; Ebr. IX, 15; XI, 35.

2. A. Deissman, *Licht von Osten*, Tübingen, 1909, p. 246, citat după A. Médebielle, *La vie donnée en rançon*, în rev. *Biblica*, t. IV, 1923, p. 13.

3. Marcu, VIII, 37.

să-și dea sufletul său preț de răscumpărare *pentru* (*ἀντί*) mulți“. E vădit că prin „suflet“ înțelegem „viața pământească“ a Domnului și că înțelesul prepoziției *ἀντί* este cu desăvârșire substitutiv aici: Mântuitorul este „preț de răscumpărare *în locul* multora¹“.

Că acesta este adevărul se vede bine atât din faptul amintit că sfinții evangheliști Matei și Marcu folosesc propoziția *ἀντί* ca să redea cuvintele Domnului, de și ea dispăruse aproape cu totul, cât și din aceea că într'un alt text, *ἀντί* este înlocuit de *ὕπερ*, ca să exprime aceeași idee când propoziția *ἀντί* este cuprinsă în compusul cuvântului *λύτρον*. Este cazul unui text din ep. I către Timotei² unde se combină *ἀντί* cu *λύτρον*: „S'a dat pe sine preț de răscumpărare pentru toți (*ἀντίλυτρον ὑπερ πάντων*)“. (Ca și traducerea românească, versiunea latină traduce și pe *ὕπερ* și pe *ἀντί* tot cu *pro*).

Adăogăm, ca încheiere, că și în Vechiul Testament aflăm nuanța de *înlocuire* a cuvântului *tahat* (*ἀντί* în LXX) în foarte multe locuri, dintre care vom spicui numai câteva; toate sunt traduse de Vulgata cu *pro*. Astfel Adam dobândește un alt fiu *în locul* (*tahat-ἀντί*) lui Abel³; Abraam jerește mielul *în locul* (*tahat-ἀντί*) fiului său⁴; Iuda roagă pe (egipteanul) Iosif să-i îngăduie să rămână *în locul* (*tahat-ἀντί*) fiului său⁵; Ester a fost regină *în locul* (*tahat-ἀντί pro*) femeii Vasthi⁶; repetăm că cu înțelesul acesta de substituție, a prepoziției *tahat-ἀντί*, avem foarte multe texte în Vechiul Testament⁷.

3. După metoda noastră, a ortodocșilor, se pune acum o întrebare firească: sfinții Părinți din epoca ecume-

1. Cuvântul *πολλοί* are aici și un sens universalist, în înțelesul că sângele Domnului s'a vărsat pentru întreaga omenire, dar și unul restrâns, în înțelesul că de el se folosesc numai creștinii și anume, cei adevărați.

2. II, 6.

3. Geneză, IV, 25.

4. Geneză, XXII, 13.

5. Geneză XLIV, 33.

6. Ester, II, 4, 17.

7. Adăugăm: Levit. XVI, 32; Numeri, III, 12, 41, 45; V, 20; VIII, 16-18; XXXII 14; I Regi, III, 7; V, 5; VIII, 20; II Regi, XVII, 24; Iov, XXXI, 40; Ps. XLV, 17; Is. III, 24; LV, 13; LX, 17; LXI, 3, Ezechiel, XXXVI, 34, etc. Tot în înțelesul acesta se dau și alte texte cu nuanțe de schimb, de plată, de ispășire: Geneză, XXX, 15, 16; Exod, XXI, 23, 24, 25, 26, 36; XXII, 1; Levitic, XXIV, 18, 20; I Samuel, II, 20; XXV, 21; I Regi, XX, 39, 40; Pr. XXXVIII, 21; CIX, 5 etc. (cf. Dr. Johannes Franz Seraph Muth, *Die Heilstadt. Christi als stellvertretende Genugtuung*, München, 1904, pp. 119-120.)

nicității Bisericii creștine ce ne învață cu privire la prepoziția *ἀντί*? Întăresc ei, sau dărâamnă temelia pe care am pus-o, până acum, încheierii noastre?

Răspunsul este, fără șovăială, următorul: în unanimitatea lor, sfinții Părinți întăresc ideea care se desprinde din cele arătate mai sus. Intr'adevăr, ei nu numai că dau o nouă viață prepoziției *ἀντί* punând-o din nou în circulație, prin folosirea ei de câte ori vorbesc despre jertfa ispășitoare a Mântuitorului, dar, prin nuanța de penalitate, pe care pare vădit că o dau morții Sale, ei pun pecetia substituirii în înțelegerea răstignirii de pe Golgota.

Cea dintâiu constatare pe care o facem, cercetând opera lor, este precum am spus, folosirea în chip neobișnuit de des în Noul Testament a acestei prepoziții, care nu se mai întrebuița în limba de toate zilele¹.

Așa, Eusebiu din Cezareea descrie pe Mântuitorul prin lucrarea Sa, în aceste cuvinte: „El este marele și cinstitul preț de răscumpărare (*λύτρον*), jertfa curățitoare a întregului cosmos, dat în *locul vieții* (*ἀντίψυχον*) tuturor oamenilor...”². În această icoană a Domnului aflăm cuvântul compus cu *ἀντί* nefolosit aproape de scriitorii profani și de sf. Scripturi: *ἀντίψυχον*,³ *ceva dat în locul unei vieți*. Il vom regăsi la alți sfinți Părinți. Chiar sfântul Atanasie cel Mare îl folosește de mai multe ori în formula: *ἀντίψυχον ὅπερ πάντων*⁴. Expresia *ἀντί πάντων* (în locul tuturor) se întâlnește, de asemenea în scrierile lăsate de marele apărător al ortodoxiei⁵. Sfântul Vasile cel Mare folosește și alt compus al prepoziției *ἀντί*: *ἀντάξιος*, *echivalent, de același preț*.

Astfel, pentru a arăta că numai Dumnezeu—om putea să ne răscumpere, el spune că Iisus Hristos e „*echivalent* tuturor oamenilor la un loc” (*ἐν ἐμοῦ πάντων ἀνθρώπων*

1. Ne îngăduim să arătăm că textele citate în acest paragraf sunt luate din teza noastră de doctorat, cu titlul: *Răscumpărarea în Sfânta Scriptură și în scrierile Sf. Părinți*, (București, 1937) și anume, mai mult din scrierile câtorva Părinți greci, de la pp. 34—137.

2. Eusebiu din Cezareea, *Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως (Expunerea evanghelică)*, cartea I, cap X; Migne, P. G. t. XXII col. 88.

3. Il aflăm în *cartea apocrifă a IV a Macabeilor*: „...ia viața mea în locul vieții lor (*ἀντίψυχον αὐτῶν λάβε τὴν ἐμὴν ψυχὴν*)” ; cap. VI, 29.

4. Sf. Atanasie cel Mare, *Λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου (Cuvânt despre Intruparea Logosului)*, IX; Migne, P. G. XXV, col. 112; XXI, ibidem, col. 133.

5. *Cuvânt despre Intruparea Logosului*, XX; Migne, P. G. XXV, col. 132.

ἀντάξιον)¹. Tot așa sfântul Grigore din Nazians numește pe Mântuitorul: „preț de răscumpărare pentru noi și schimb [pentru datorია noastră] (ἀντάλλαγμα)“, în mai multe locuri². La sfântul Grigore de Nisa aflăm atât prepoziția ἀντί cât și compusul biblic ἀντάλλαγμα: „Am cunoscut — spune el — că s'a adus jertfă de punere înainte în locul omenirii (ἀντί τῆς ἀνθρωπότητος)“³. „Oare nu e bun cel care a luat din pricina ta chip de rob și în locul (ἀντί) presupușilor prieteni a luat asupra sa chinurile păcatelor tale, s'a dat pe sine ca schimb (ἀντάλλαγμα) al morții tale și s'a făcut pentru noi blestem (κατάρρα) și păcat (ἀμαρτία)?“⁴. La rândul său, sfântul Ioan Gură de Aur ne învață că „Oamenii trebuiau să fie pedepsiți: Dumnezeu n'a făcut-o; ei trebuiau să piară: dar el a dat pe Fiul său în locul lor (ἀντ' ἐκείνων)“⁵. La sfântul Ciril al Alexandriei vedem iarăși foarte des folosit termenul ἀντάξιος, calificativul Domnului față de întreaga zidire⁶. El e numit cu termenii ἀντάλλαγμα⁷ și ἀντίλυτρον⁸ cunoscuți din Noul Testament. Sfântul Proclu al Constantinopolului scrie la fel: „El a dat sângele său ca preț de răscumpărare pentru noi și trupul Său, pe care-l luase din Fecioară, la moarte, ca schimb (ἀνταλλάγμα), pentru al nostru“⁹. În sfârșit sfântul Ioan Damaschinul ne învață, deasemenea, că Mântuitorul „moare primind pentru noi moartea și se aduce pe sine jertfă

1. Sf. Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmul XLVIII*, 4; Migne, P. G. XXIX, col. 441.

2. Sf. Grigore cel Mare, *Λόγος α' (Cuvântarea I-a)*, V; Migne, P. G. XXXV, col. 400; cf. *Cuvântarea XXIX*, 20; Migne, P. G., XXXVI, col. 101.

3. Sf. Grigore de Nisa, *Εἰς τὴν ὑπαπαντην τοῦ Κυρίου (La Întâmpinarea Domnului)*; Migne, P. G. XLVI, col. 1164; cf. *Πρὸς Εὐνόμιον ἀντιρρητικός λόγος (Cuvânt împotriva lui Eunomiu)*, VI; Migne, P. G. XLV, col. 717; cap. XI, ibid., col. 860.

4. *Cuvânt împotriva lui Eunomiu*, XI; Migne, P. G. XLV, col. 860.

5. Sf. Ioan Gură de Aur, *Ἑρμηνεῖα εἰς τὴν πρὸς Τιμοθέον α' Ἐπιστολὴν (Tâlcuire la Epistola I-a către Timotei)*, omilia VII, 3; Migne, P. G. LXII, col. 537.

6. Sf. Ciril al Alexandriei, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογένοῦς (Despre Intruparea Unuia-născut)*; Migne, P. G. LXXV, col. 1216; *Epistola către Maximian al Constantinopolului*; Migne, P. G. LXXVII, col. 152; *Despre dreapta credință către Teodorit*, XXI; Migne, P. G. LXXVI, col. 1184. „Ὅτι εἷς ὁ Χριστὸς (Că Christos unul este)“; Migne, P. G. LXXV, col. 1341; *Προσφωνητικός τὰς εὐσεβισταταῖς βασιλισσαῖς (Cuvânt către prea frumoasa regină)*, II, 7; Migne, P. G. LXXVI, col. 1344; *Γλαφυρῶν εἰς τὸ Λευιτικὸν (Asupra Leviticului)*; Migne, P. G. LXIX, col. 548.

7. *Asupra Exodului*, cartea III; Migne, P. G. LXIX, col. 517.

8. *Asupra lui Ioan*, VI; Migne, P. G. LXXIII, col. 564.

9. Sf. Proclu, *Λόγοι (Cuvântări)*, I, 7; Migne, P. G. LXV, col. 688.

Tatălui *în locul nostru*"¹, și că oamenii trebuiau pedepsiți pentru păcatele lor, dar Tatăl a dat la moarte pe propriu-i Fiu, *în locul lor* (ἀντ'ἐκείνων)².

Cu aceste câteva exemple spicuite din scrierile sfinților Părinți am putut să ne încredințăm de două lucruri: Mai întâi de aceea că prepoziția ἀντί capătă o nouă înviorare în scrierile patristice; și apoi că sfinții Părinți, care sunt pătrunși de însemnătatea însemnării substitutive a acestui cuvânt, îl folosesc și în forme compuse necunoscute Noului și Vechiului Testament (cum e cazul cu ἀντάξις), ba chiar foarte rare și la scriitorii profani greci din toate timpurile (cum e cazul cu ἀντίψυχον). Toate celelalte forme compuse ale prepoziției ἀντί se regăsesc în opera sfinților Părinți.

INCHEIERE DOCTRINALĂ

Din cercetarea însemnării prepoziției ἀντί în Noul Testament am văzut că, lăsând deoparte locurile în care ea joacă un rol de cuvânt neschimbător, simplu, sau în compunerea altora, arătând un raport sintetic între cuvinte, textele cele mai numeroase și cele mai însemnate din punctul de vedere al învățaturii creștine o folosesc cu nuanța de *înlocuire*. În chip teoretic putem adăoga că toate ideile aflate în această a doua categorie de texte, de schimb, de dușmănie, de față-în-față, de înlocuire, se proiectează pe fondul aceleia de egalitate, de identitate a doi termeni. Căci, în bună logică, nu pot sta față în față, nu se pot înfrunța, nu se pot schimba și înlocui unul cu altul, decât doi termeni egali, identici între ei, care se împlinesc unul pe altul.

Ce încheiere doctrinală se poate trage de aici? Am spus că această prepoziție rămâne cheia învățaturii despre jertfa substitutivă a Mântuitorului. Intr'adevăr, socinienii și raționaliștii tuturor timpurilor, au pretins că Domnul a murit *pro nobis*, adică *pentru*, *în interesul*, sau chiar *din cauza* noastră, dar nu *în locul nostru*; și este mare deosebire între o afirmație și alta. Mântuitorul a murit în interesul

1. Sf. Ioan Damaschinul, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὁρθοδόξου πίστεως (*Expunere amănunțită a dreptei credințe*), cartea III, cap. XXVII; Migne, P. G. XCIV, col. 1096.

2. *Asupra epistolei către Galateni*, III, 13; Migne, P. G. XCV, col. 796.

nostru, după socinieni și raționaliști, în general, în înțelesul acesta, că prin moartea Sa — pe care n'a putut-o ocoli sau care a fost numai întâmplătoare după ei, — El ne-a dat o pildă, cea mai înaltă pildă de dragoste, pe care s'o urmăm față de semenii noștri.

Această pildă nu rămâne unică; în istoria omenirii se pot găsi, adăogă ei, și alte exemple de vieți jertfite unui ideal înalt; vom numi numai unul, pe acela al lui Socrate. Ori, Creștinismul n'a fost niciodată propoveduitorul unui moralism diluat ca acela pe care ni-l înfățișează aceste sisteme pseudo-teologice.

Și totuși nu se poate tăgădui că confesiunea romano-catolică poartă ea însăși, într'oarecare măsură, vina acestor rătăcirii ale fiilor ei apostati. Și aceasta, atât prin lipsa ei de precizie doctrinală, despre care vom vorbi mai târziu, cât și prin traducerea prepoziției *ἀντί*, adică a prepoziției *pro*, în limbile vulgare. Iată și lămurirea acestui lucru: Se știe că astăzi, în marea lor majoritate teologii protestanți primesc înțelegerea numită *morală*, raționalistă a morții Domnului; sistemele lămuritoare ale protestantismului clasic din veacurile XVI-XVII, așa cum se vede în cărțile lor simbolice, au însă, ca idee centrală, aceea a *ispășirii substitutive penale*. E o idee conformă cu învățătura biblică și a sfinților Părinți, dar, prin exagerarea ei, s'a ajuns la blasfemie, făcându-se, în numitele scrieri protestante, din Dumnezeu, o ființă crudă, care lovește fără milă, urmărind victima, adică pe Fiul Său, cu ura, până dincolo de moarte, căci îl dă în puterea diavolilor, în iad; ca să-l chinuiască până la înviere. Lăsând însă deoparte exagerările acestea blasfematorii, ideea, în sine pare adevărată, cu oarecare schimbări pe care le vom vedea.

Romano-catolicii înșiși n'o pot tăgădui, ba încă sunt siliți chiar s'o și mărturisească. Astfel, canonicul J. Rivière, cel mai bun cunoscător al doctrinei Răscumpărării în romano-catolicism, recunoaște că: „Substituirea penală constituie poate, curentul cel mai vizibil și cel mai accentuat al teologiei patristice“. În scurt, ideea ispășirii este, desigur, una dintre formele sub care s'a exprimat realismul Răscumpărării noastre, în tradiția creștină. Mai mult, trebuie să vedem în ea unul dintre aspectele tainei însăși, de care

„orice teorie trebuie să țină seamă“¹. Iar în altă parte declară formal: „Nu încapă îndoială că ispășirea penală trebuie să intre într'o teologie a Răscumpărării, întrucât aparține credinței catolice asupra acestei taine“. După care aduce un *distinguo* apusean: „Dar întrebarea este de a ști ce loc trebuie să-i recunoaștem în chip exact“². Însă locul pe care îl dă el elementului *penal* în această substituție, e așa de mic, încât, de fapt, se pierde. Ba mai mult, el denunță ca vinovat față de învățătura Bisericii sale pe oricare teolog și predicator, romano-catolic, care expune teoria Răscumpărării cu nuanța substitutivă penală, fie chiar cu autoritatea unui Adhémar d'Alès³, sau a unui A. Médebielle⁴.

Aceasta este atitudinea oficială a confesiunii romano-catolice; pe cât de șovăielnică în analize, pe atât de hotărît dușmănoasă în linii mari, teologia apuseană de rit latin a găsit un sprijin subtil în traducerea *pro* a propoziției *ἀντί*, pentru a camufla lăsarea pe planul al doilea a înțelesului ei adevărat, și spre a menține întâietatea conceptului satisfacției. Într'adevăr dacă la sinodul din Trident s'a decretat învățătura că „Iisus Hristos... prin prea sfânta Sa patimă a meritat pentru noi justificarea, pe lemnul crucii și a adus satisfacție lui Dumnezeu Tatăl *pro nobis*“, în care prepoziția *pro* se poate tâlcui cu nuanța substitutivă, nu se mai poate

1. Jean Rivière, *Le dogme de la Rédemption*, étude théologique, ediția II, Paris 1914, p. 253.

2. *Ibidem*, pp. 229–230.

3. Fostul decan al Fac. de teologie din Paris este învinuit — *est modum in rebus!* — că se apropie prea mult de teoria ispășirii substitutive penale în felul în care concepe el natura patimilor Domnului. Aceasta ar reieși limpede din marele său tratat, *De verbo incarnato* (Paris 1930), în care scrie, de pildă: „... Id significare nequit Christum reum peccati factum esse et eo nomine poenam meruisse, bene vere suscepisse onus peccati et ut talem satisfacisse justitiae vindicativae pro hominibus reis“ (p. 299). „... Voluit ingredi consortium humanitatis nostrae, quae poenae peccati subiacebat... Hinc negari nequit Deum effudisse in Innocentem iram quam peccatores meruerunt“ (pp. 326–327). V. articolul lui J. Rivière, *Sur la „satisfaction“ du Christ*, în *Bulletin de littérature ecclésiastique*, nr. 7–8, Julie–Octombrie, 1934.

4. În articolul citat în nota precedentă, A. Médebielle este încriminat mai fățiș de a se fi inspirat de dreptul dela Protestanți. Într'adevăr, în suplimentul la *Dictionnaire de la Bible* (articolul *Expiation*, fasc. XII, Paris 1934, col. 257) se poate citi printre altele: „Dieu l'a fait „péché pour nous“, c'est à dire qu'il l'a chargé des fautes de nos crimes et, avec la responsabilité, il en a fait aussi retomber sur lui toute la peine; il l'a constitué pécheur universel et il l'a traité comme tel... Jésus-Christ est, en quelque sorte, par substitution, le péché personnifié: tout ce qu'il y a eu et qu'il y aura jamais de péché dans le monde est imputé par Dieu au seul Jésus. Mais aussi, par la mort de Jésus, le péché est entièrement réparé et expié; il n'en reste plus de trace dans le chrétien qui devient... non seulement juste, mais „justice“.....“

traduce în același fel, aceeași prepoziție, într'una dintre anatematismele sinodului din Vatican: „Dacă cineva nu mărturisește că însuși Dumnezeu Cuvântul, pătimind și murind în trupul primit, a putut să aducă satisfacție *pro peccatis nostris*... să fie anatema“! Această năzuință neconținută a teologiei oficiale de a șterge cu totul celelalte aspecte ale Răscumpărării, spre a se menține numai acela al satisfacției anselmiene se infiltrează pe nesimțite generalizându-se, prin traduceri ale Bibliei în limbile vulgare sau prin rugăciunile cele mai des întrebuințate, ca formula din „*Ave*“, care este invocația oricărui sfânt: „*Ora pro nobis!*“ Se va recunoaște, astfel că am ajuns, în felul acesta la o lămurire mulțumitoare a punctului de vedere raționalist, pe temeiul dat de însăși confesiunea romano-catolică. Căci dacă se spune că Mântuitorul a murit *pentru noi*, adică în folosul nostru și nu *în locul* nostru, atunci avem putința să dăm orice fel de explicație jertfei Domnului: ea poate rămâne un simplu exemplu care „mântuește“ lumea de egoism și dă imbold la alte „jertfe“ pentru ideal, etc., etc...

Iar dacă limba latină nu mai poate da, din vina teologilor, înțelesul exact al prepoziției *ἀντί*, ea nu poate arăta nici nuanțele deosebitoare ale propozițiilor *ὕπερ*, *περί*, pe care Vulgata le traduce tot cu *pro*, fiindcă limba poporului roman era mai săracă în nuanțe decât cea grecească.

Și aici, ne îngăduim să aducem o paranteză: Latiniizarea Bisericii apusene, fiică a celei răsăritene, — destul de încet înfăptuită —, a fost o mare pagubă pentru teologia creștină, în general. Și noi, Românii, care suntem de origină romană, sădiți pe aceste meleaguri, la întretărirea lumii apusene cu cea răsăriteană, dar altoiți cu spiritul grecesc, vedem cu bucurie că înșiși fiii confesiunii romano-catolice — această confesiune care a propovedit întotdeauna o singură turmă, cu un singur păstor, papa, cu o singură limbă universală, cea latină —, recunosc deschis, marea pagubă de a fi introdus limba aceasta în teologie. Astfel, marele învățat romano-catolic Gustave Bardy, trăitor astăzi, declară, fără sfială, într'un articol publicat de curând: „Ne putem întreba ce s'ar fi întâmplat, dacă Biserica Romei nu s'ar fi latinizat, sau, cel puțin, dacă latinizarea ei ar fi fost întârziată cu un veac sau două. Aceasta e o întrebare destul de zadarnică. Noi recunoaștem foarte bine că, în

urma acestei latinizări, de fapt repede săvârșită, Biserica romană a fost pusă în starea de a înțelege mai greoi marile probleme speculative care se ridicau în mintea teologilor răsăriteni și de a privi mai cu plăcere de partea Apusului...¹. (Adăogăm că această judecată vine chiar din partea unui savant de naționalitate și limbă maternă neo-latină).

Această inferioritate a limbii latine lămurește o mulțime de fapte din istoria civilizației omenirii în general și a creștinismului, în special. Astfel, filosofii romani se serveau prea adesea de limba greacă, în ținuturile curat latine. Printre aceștia P. de Labriolle pomenește de galul Favorinus, care ținea conferințe la Roma și a scris zeci de opere în grecește, numai; de filosoful stoic Cornutus, care a scris în latinește gramatica sa, dar numai în grecește operile sale filosofice². Impăratul Marcu Aureliu a folosit limba greacă, pentru a-și exprima cugetarea³.

Cât despre Biserica apuseană, limba latină se înscăunează în chip statornic la Roma în întâia jumătate a veacului al III-lea, deabia⁴; preotul Caius și sfântul Hipolit scriu în grecește, aici, cum scrie și sfântul Irineu la Lyon, cum se scrie și la Viena. Africa, cea dintâi provincie romană „latinizată“, nu cunoaște o traducere latină a Bibliei decât spre sfârșitul veacului al II-lea, în timpul lui Tertulian. Incercările de a traduce Biblia au fost foarte numeroase, începând cu el; Fericitul Augustin ia în derândere pe cei care s'au încumetat s'o facă, arătând totdeodată modestia Grecilor în această privință⁵. Tot provincia Africa va avea și cea dintâi liturghie latină⁶ și sub papi tot africani, — „care nu sunt niște speculativi, problemele teologice nu-i interesează în ele însele...“ —, se generalizează ritul latin⁷. În sfârșit traducerea trunchiată

1. Gustave Bardy, *La latinisation de l'Eglise d'Occident* (extras din *Irénikon*, t. XIV), Prieuré d'Amay—sur—Meuse (Belgique), p. 39.

2. Pierre de Labriolle, *Histoire de la littérature latine chrétienne*, Paris, 1920, p. 61; citat după Bardy, *ibidem*, p. 7—8.

3. *Ibidem*, p. 8.

4. *Ibidem*, pp. 12—13.

5. „Cei cari au tradus Scripturile din ebrește în grecește, pot fi numărați; dar tâlcuitorii latini nicidecum. Căci, în primele vremuri ale credinții, fiecare cum a avut în mână un manuscris grec și ori de câte ori i se părea că are ușurința celor două limbi, a avut îndrăsneala să facă o traducere“. Fer. Augustin, *De doctrina christiana*. II/II, 16; Migne, P. L. XXXIV, 43. (Citat după Bardy, *op. cit.*, p. 18, nota 2).

6. *Ibidem*, p. 19.

7. *Ibidem*, p. 27 ș. u.

a Noului Testament a ereticului Marcion, pentru propagandă la plebea romană, care nu cunoștea limba grecească rafinată, proprie speculațiilor filosofice și teologice, a grăbit această biruință a limbii latine și această păgubire fără seamăn a teologiei creștine, ale cărei urmări nici nu ni le putem închipui.

Neputința limbii latine de a reda exact nuanțele deosebitoare a celor trei prepoziții: ἀντί, περί și ὑπέρ este o bună concretizare a celor ce am spus până aici. În textele care vorbesc despre Răscumpărare, aceste prepoziții redau, în grecește, ideea substituiri. Περί¹ e foarte des pusă în legătură cu aceea de jertfă, în Noul Testament. Ea e folosită spre a reda, cu deosebire nuanța de jertfire de bună voe, de auto-jertfire, pe când ἀντί, precum am văzut, redă mai ales pe cea de echivalență materială². O găsim în cuvintele Domnului la instituirea Cinei de taină, la sf. evanghelist Matei³. Prin nuanța ei de autodeterminare la jertfă, ea poate fi folosită împotriva teoriei protestante a *supunerii pasive*, o inovație a scolastice calviniste. Căci sfinții Părinți, în unanimitate, ne învață împreună cu Scripturile că El s'a dat pe sine jertfă de bună voe. Ὑπέρ⁴ accentuează ideea înlocuirii. După unii, „scriitorii mai noi au întrebuintat-o, pur și simplu, în locul prepoziției ἀντί“⁵. În acest fel se explică faptul că cuvintele Domnului rostite la ultima cină, sunt redată cu această prepoziție de ceilalți doi sinoptici și de sfântul Apostol Pavel.⁶ Dar ea mai însemnează adesea și *în folosul*

1. Περί e folosit în Noul Testament în 292 de locuri cu genetivul și în 40 locuri cu acuzativul. Pe noi ne interesează cu deosebire textele care ne vorbesc despre răscumpărare. Cu acest înțeles aflăm această prepoziție în Septuaginta. în Levitic, V, 6: καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς περὶ τῆς ἁμαρτίας ἧς ἠμάρτηκεν; în Ioan, III, 16; Romani, VIII, 32, Ebrei, V, 3; X, 6, 8, 18, 26; XIII, 11; I Petru, II, 21, III, 18, X, 17; I Ioan, II, 2; IV, 10; Gal. I, 4; II 20; IV, 4; Efeseni, V, 2; I Petru; Tit. II I, 14, etc., V. Dr. Johannes Franz Seraph Muth, *Die Heilstadt Christi als stellvertretende Genugtung* (München, 1904), p. 155—158.

2. *Ibidem* p. 157.

3. Matei, XXVI, 28.

4. O găsim de 166 de ori în Noul Testament, dintre care de 140 de ori construită cu genetivul, restul cu acuzativul, ori comparativ, sau adverbial. Pentru subiectul nostru interesează în special 26 de cazuri, dintre care spicuim numai câteva: Ioan, III, 16; XVII, 19; Romani, VIII, 32; II Cor. V, 14—15, 21; Galateni III, 13; I Petru, II, 21; III, 18; către Filimon, v. 13 etc., etc., cf. I. F. S. Muth, *ibidem*, pp. 158—162.

5. V. Heinrich Stephanos: *Thesaurus Linguae Graecae*, VIII, 157; citat după Muth, *ibidem*, p. 159.

6. Marcu, XIV, 24; Luca, XXII, 19; I Cor. XI, 24.

*cuiiva, în numele cuiiva*¹. Câteodată e întrebuințată împreună cu *περί*, exact cu aceeași nuanță². E de observat, însă, că unele texte în care se găsește prepoziția *ὕπερ* au atât de limpede înțelesul de înlocuire, încât J. Rivière, care caută cât mai mult să înlăture ideea penalității în Soteriologia creștină, recunoaște în ele elementul penal, dându-i același înțeles ca și prepoziției *ὑπὲρ*³.

Așa dar ținând seamă de însemnarea originală a prepoziției *ὑπὲρ*, pe care o completăm cu nuanțele celor două prepoziții înrudite, *περί* și *ὕπερ*, vom încerca să arătăm acum cât de departe merge această înlocuire a noastră, a păcătoșilor, de către Mântuitorul pe cruce. Cu aceasta, cele spuse la începutul acestei încheieri doctrinale vor fi întărite, atât împotriva învățaturii protestante, cât și împotriva celei romano-catolice, prin doctrina sfinților Părinți din vremea ecumenicității Bisericii⁴.

Mai întâiu să precizăm, în câteva cuvinte, învățătura celorlalte două mari confesiuni apusene asupra acestui punct deosebit. Scolastica protestantă din veacul al XVII-lea mai ales, învață că substituirea Mântuitorului a fost absolută și esențială; dreptatea vindicativă a lovit o ființă care a luat locul nostru, pătimind ceea ce trebuia să pătimim noi, ca păcătoși și vinovați în fața lui Dumnezeu.

Romano-catolicii tâlcuesc taina aceasta înfricoșată în alt chip. După ei, moartea Domnului se datorește *cauzelor secundare*, adică răutății oamenilor (a Iudeilor, a lui Pilat...). Dumnezeu a prevăzut-o și a îngăduit-o, numai. Verbul *permittere* vine foarte des sub pana marilor teologi scolastici spre a exprima partea dumnezească în această lucrare.

Amândouă punctele de vedere sunt deosebite de ale sfinților Părinți: al romano-catolicilor schimbă chiar ca-

1. Cf. Muth, *ibidem*, p. 158.

2. I Petru, III, 18: „...Hristos a suferit odată moartea *pentru* (*περί* — *pro*) păcate, el cel drept *pentru* (*ὕπερ* — *pro*) nedrepti...”.

3. Iată un astfel de text: Sfântul Iustin scrie, în *Dialogul cu Iudeul Trifon*: „...Tatăl tuturor a voit ca însuși Hristosul său să se însărcineze de blestemele tuturor și *pentru* toți oamenii de orice neam (*ὕπερ τῶν ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων*)...” ; cap. XCV, Migne, P. G. VI, col. 701. J. Rivière îl înțelege împreună cu alte texte, ca substitutiv penal (v. *Le dogme de la Rédemption, essai d'étude historique*, Paris, 1905, p. 115). Cu aceasta, savantul apologet romano-catolic contrazicea ceea ce spusese cu privire la această prepoziție în scrierile sfântului apostol Pavel, în aceeași operă (p. 47 și urm.).

4. Citatele vor fi luate tot din lucrarea noastră amintită.

racterul tainei, făcând din Jertfa Domnului o dramă omească petrecută între oameni și Mântuitorul; al Protestanților menține caracterul înfricoșat de pedeapsă decretată din veșnicie, dar îl exagerează și-i dă altă tâlcuire, precum vom vedea.

Revenim acum la lămurirea tainei de către sfinții Părinți Ei folosesc toate locurile scripturistice „clasice” în tâlcuirea morții Domnului: „El a luat asupra-și durerile noastre și cu suferințele noastre s'a împovărat. Și noi îl socoteam pedepsit, bătut și chinuit de Dumnezeu. Dar el fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mântuirea noastră și prin ranele lui toți ne-am vindecat... I-a plăcut Domnului să-l zdrobească prin suferință...”¹ repetă ei după proorocul Isaia. Cu sfinții Evangheliști ei știu că Mântuitorul s'a rugat să treacă paharul suferinții de la El², că în fața morții s'a turburat, și întristat a fost până la moarte³, că „un înger din cer s'a arătat și-l întărea și fiind în zbuciumul durerii cu mai mare stăruință se ruga. Și sudoarea lui, ca picături mari de sânge picura pe pământ”⁴. „Iar către ceasul al noulea a strigat Iisus cu glas mare zicând: Eli, Eli, lama sabahtani! adică Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m'ai părăsit?”⁵. Impreună cu sfântul apostol Pavel ei repetă că Dumnezeu „pe însuși Fiul său nu l-a cruțat, ci l-a dat morții pentru noi toți”⁶, ba mai mult, că „pe el, care n'a cunoscut păcatul, pentru noi l-a făcut păcat (ἀμαρτίαν ἐποίησεν)”⁷, că „Hristos ne-a răscumpărat din blestemul legii, făcându-se pentru noi blestem (γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα)”⁸.

1. Isaia LIII, 4—5, 10 a. Citația e dată după traducerea I. P. S. Nicodim' Mitropolitul Moldovei, Pr. Prof. V. Radu și Pr. Prof. G. Galaction, București 1936.

2. Matei, XXVI, 39, 42 și paralele.

3. Matei, XXVI, 38.

4. Luca, XXII, 43—44.

5. Matei, XXVII, 46,

6. Romani, VIII, 32.

7. II Cor. V, 21.

8. Galat. III, 13. Comentând aceste texte în *La Théologie de Saint Paul* (2 vol., Paris, Beauchesne, ed. XI, 1925) iezuitul F. Prat, cel mai bun cunoscător al cugetării sfântului Pavel, îi expune gândirea cu nuanța sa reală, penală. Pentru care este atacat de J. Rivière în aceste cuvinte: „...Este sigur că noțiunea teologică conducătoare în exegeza Pr. Prat corespunde exact conceptului protestant al ispășirii penale și nu doctrinei catolice a satisfacției”. (v. *Le dogme de la Rédemption* — études critiques et documents —, Louvain, 1931, p. 34.

Pe această temelie zidesc ei gândirea lor insuflată de Duhul sfânt, din care noi vom spicui câteva fragmente de trebuință pentru a ne lămuri.

Sfântul Justin Martirul și Filosoful scrie: „Tot neamul omenesc s'a aflat supus blestemului. Căci, după legea lui Moise, blestemat se află totul ce nu stăruie să facă cele scrise în cartea legii. Și nimeni nu le va împlini pe toate... Dar dacă Tatăl tuturor a voit ca însuși Hristosul său să se însărcineze de blestemele tuturor și pentru toți oamenii de orice neam, știind că îl va învia după răstignirea și moartea Sa, de ce mai vorbiți ca despre un blestemat despre Cel ce a primit să sufere acestea...?”¹ Din acest pasagiu se vede că sf. Iustin accentuează faptul că Mântuitorul însuși a primit ca o sarcină păcatele noastre — blestemul — dar nu s'a transformat El în blestem.

Autorul epistolei către Diognet scrie, deasemenea: „...Când trebuia să primim ca răsplată pedeapsa și moartea, a venit timpul, pe care Dumnezeu îl hotărîse de mai înainte ca să dea pe față bunătatea și puterea Sa — o, nemăsurată iubire de oameni și dragoste a lui Dumnezeu! — atunci El nu ne-a urît, nu ne-a depărtat, nici nu s'a răzbunat, ci, dimpotrivă, ne-a suportat cu răbdare, ne-a susținut; înduioșându-se a luat El însuși păcatele noastre. El însuși a dat pe propriu-i Fiu ca preț de răscumpărare pentru noi, pe cel sfânt pentru cei nelegiuiți, pe cel fără răutate pentru cei răi, pe cel drept pentru cei nedrepti...”². Necunoscutul autor (din sec. II sau III) arată că pedeapsa a îndurat-o Mântuitorul, cu adevărat, dar rămânând sfânt, bun și drept. La fel învață și sfântul Irineu: „Pe propriul Său Fiu unul născut și prea iubit l-a adus ca jertfă spre răscumpărarea noastră”³.

Clement al Alexandriei accentuează ideea că Domnul moare în locul nostru: „Dacă trebuie, zice sfântul Ioan hoțului pe care avea să-l întoarcă, voi suferi bucuros moartea ta, cum a făcut Domnul pentru noi: Voi da viața mea în schimbul vieții tale!”⁴. Iar Origen arată că în Mân-

1. Sf. Iustin Martirul, Πρὸς Τρυφῶνα Ἰουδαίου διαλόγος (*Dialogul cu Iudeul Trifon*), XCV, Migne, P. G. V, col. 701.

2. Cap: IX, P. G. II, col. 1180—1181.

3. Sf. Irineu, Ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως (*Impotriva eresurilor*), cartea IV, cap. V, 4; Migne, P. G. VII col. 986.

4. Clement al Alexandriei, Τις ὁ σωζομενός πλούσιος (*Care bogat se va mântui*), 42; Migne, P. G. IX, col. 649.

tuitorul păcatul este nimicit: „El avea puterea de a lua asupra-și tot păcatul întregii lumi, de a-l descompune, a-l distruge, a-l nimici“¹. Eusebiu din Cezareea, care este unul dintre scriitorii cei mai luminoși în această privință, arată că Domnul a primit pedeapsa grea în locul păcătoșilor, dar fără ca El însuși să se prefacă în păcătos. „S'a făcut blestem pentru noi, căci blestemul care ni se cădea nouă l-a luat asupra Sa. Ce a fost altceva decât un preț [plătit] în locul vieții noastre?“². „Dumnezeu l-a însărcinat cu păcatele noastre.... El a făcut să cadă asupra Sa pedeapsa datorită greșalelor noastre“³. Sfântul Atanasie cel Mare e și mai categoric; el dă răspuns deadreptul la întrebarea noastră: „*El n'a fost făcut nici blestem, nici păcat. Nu, însă El a primit blestemul nostru, a luat păcatele noastre și le-a purtat în trupul Său pe cruce.*“⁴. Iată dar ce înțeles au cuvintele Apostolului Neamurilor, când spune că Hristos s'a făcut blestem, s'a făcut păcat. În același fel vorbește și sfântul Ciril al Ierusalimului: „Hristos a luat păcatele în trupul Său, așa încât, morți fiind păcatorilor, prin moartea Lui, să trăim pentru dreptate“⁵. Sfântul Epifanie arată urmarea lovirii Mântuitorului în locul păcătoșilor: „Hristos, prin moartea Sa cea de bună voe a ridicat blestemul, care provenea din păcat; ea a fost moartea morții noastre și blestemul blestemului nostru“⁶. Sfântul Vasile cel Mare accentuiază mai mult substituirea Domnului, repetind aproape pe Isaia și pe sf. Apostol Pavel: „El a luat asupra Sa slăbiciunile noastre; a fost rănit pentru noi, ca să ne vindece prin rănilor Sale; ne-a scăpat de blestem, făcându-se blestem pentru noi....“⁷.

Ca și sfântul Atanasie, sfântul Grigore din Nazians aduce o precizare foarte prețioasă pentru substituirea penală din punctul de vedere ortodox: „[Mântuitorul] a luat

1. Origen. *Asupra lui Ioan*, XXVIII. 14; Migne, P. G. XIV, col. 720.

2. Eusebiu al Cezareei: *Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως (Expunerea Evanghelică)*, cartea X, cap. I; Migne, P. G. XXII, col. 724.

3. *Ibidem*, I, cap. X, col. 88-89.

4. Sf. Atanasie cel Mare, *Λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου (Cuvânt despre Intruparea Logosului)*, IX; Migne, P. G. XXV, col. 111.

5. Sf. Ciril al Ierusalimului. *Catechesa XIII*, 33; Migne, P. G. XXXIII, col. 813.

6. Sf. Epifanie, *Κατὰ αἱρέσεων πανόριον (Contra eresurilor)*, XLII. 8; Migne, P. G. XLI, col. 705.

7. Sfântul Vasile cel Mare, *Ὅροι κατὰ πλάτος (regulele.., Intrebarea II*, 4; Migne, P. G. XXXI, col. 916.

păcatele noastre — zice el, amintind cuvintele profetului — și a vindecat boalele noastre“¹. „S'a făcut păcat și blestem, nu schimbându-se întru aceste, ci luând asupra-i fărădelegile noastre și purtând boalele noastre“². La sfântul Grigore din Nisa găsim formulele cunoscute ale sfântului apostol Pavel aproape fără schimbare: „Cel ce nu cunoștea păcatul s'a făcut păcat pentru noi și ne scapă de blestemul nostru, luându-l asupra Lui“³. Tot substituirea penală o aflăm arătată în opera sfântului Ioan Gură de Aur: „[Dumnezeu] L-a făcut păcat pentru noi; adică L-a lăsat osândit ca păcătos, să moară ca blestemat. A făcut păcătos și păcat pe cel ce nici nu cunoștea păcatul, necum să-l fi săvârșit“⁴. Tâlcuind textul sfântului apostol Pavel din Galateni, III, 13, iată ce scrie sfântul Ciril al Alexandriei: „De și litera Legii vorbește de blestem asupra celui ce o calcă și asupra păcătoșilor, Cel ce nu cunoștea păcatul, anume Hristos, a suferit nedreptatea, a luat asupra Sa nedreapta sentință și a pățimit ceea ce li se cuvenea numai lor, care se aflau în blestem, pentru ca Acela, care cântărește toate — căci El moare pentru toți — ... să răscumpere întreaga lume prin propriul Său sânge“⁵. Explicând pe Isaia el scrie, de asemenea: „Noi trebuia să fim pedepsiții. Dar această pedeapsă care se cuvenea păcătoșilor, a căzut asupra Lui. Dumnezeu l-a lovit, din cauza păcatelor noastre, ca să ne scape de pedeapsă“⁶. Fericitul Teodorit este unul dintre cei mai hotărâți partizani ai teoriei ispășirii substitutive penale, pe care o expune în mai multe rânduri, tâlcuind proorocia lui Isaia, cu aceleași precizii ca și înaintașii săi: „Trebuia să murim pentru păcatele noastre: El a murit pentru noi. Pentru a ne mântui din blestemul legii, El s'a făcut blestem. Noi meritam o pe-

6. Sf. Grigore din Nazians, *Cuvânt* XLV, 13; Migne, P. G. XXXVI, col. 641; cf. *Cuvânt* XXIX, 20; Migne, P. G. XXXVI, col. 101.

7. Idem, Πρὸς Κληθόνιον, ἐπιστολή Α' (*Epistola către Clidon*) I, 14; Migne, P. G. XXXVII, col. 189.

8. Sf. Grigore din Nisa, Πρὸς Εὐνόμιον ἀντιρρήτικος λόγος (*Cuvânt împotriva lui Eunomiu*), XI, Migne, P. G. XLV, col. 888-89.

9. Sf. Ioan Gură de Aur, *Asupra Epist. II către Corinteni*, omilia XI, 3; Migne, P. G. LXI, col. 478.

1. Sf. Ciril al Alexandriei, Προσφωνητικός τῆς εὐσεβεστάτης βασιλισσῆς (*Cuvânt despre dreapta credință, către prea pioasele regine*), II, cap. VII; Migne, P. G. LXXVI, col. 1344.

2. Idem, *Asupra lui Isaia VIII*; Migne, P. G. LXX, col. 1176. cf. *Ibidem*, 1174, 1182, 1189 etc.

deapsă pentru păcatele noastre. El, cel nevinovat a suferit această pedeapsă în locul nostru¹.

Dar sfântul Ioan Damaschin e acela care ne face să pătrundem în adâncurile nepătrunse ale tainei substituiri. Astfel, în capitolul *περὶ οὐκείωσης*² el ne arată în chipul cel mai luminos cu putință în ce fel substituirea Domnului e numită firească și substanțială și în ce mod este personală și relativă: „Se cade să știm că există două însușiri: una firească și substanțială, alta personală și relativă. Firească și substanțială este aceea în care Domnul, pentru iubirea de oameni, a luat firea noastră și toate cele naturale, făcându-se om după fire și încercând cu adevărat cele ale firii. Personală și relativă este însă atunci, când cineva ia rolul³ altcuiva din pricina unei legături oarecare, adică din milă sau dragoste și vorbește în locul aceluia cuvintele lui, care nu se potrivește sîși nicidecum. În acest fel și-a însușit [Hristos] blestemul și părăsirea noastră și altele de acest fel, care nu-i sunt firești; nu pentru că El a fost, sau s'a făcut acestea, ci fiindcă a primit rolul nostru și s'a făcut asemenea nouă. Acest înțeles îl are și expresia: făcându-se blestem pentru noi (Gal. III, 14)“⁴. El accentuează ideea că Dumnezeu însuși a dat la moarte pe Fiul Său: „Nu numai că i-a îngăduit să moară pentru păcătoși, dar a dat la moarte și a făcut păcat pe cel ce nu cunoștea păcatul“⁵. Numai firea omenească s'a substituit omenirii păcătoase: „Nu putem zice că firea Logosului a pătimit, căci în El n'a pătimit dumnezeirea. Zicem însă că firea omenească a pătimit în Hristos, fără însă a lăsa să se înțeleagă toate ipostasele oamenilor. Deasemenea mai mărturisim că Hristos a pătimit în firea omenească“⁶. În sfârșit, Mântuitorul s'a turburat la apropierea morții, a dorit îndepărtarea paharului morții, a asudat cu sudori de sânge,

1. Fericitul Teodorit, *Asupra lui Isaia*, LIII, 4-12; Migne, P. G. LXXXI, col. 441.

2. Sfântul Ioan Damaschinul, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως (Expunere amănunțită a dreptei credințe)*, cartea III, cap. XXV; Migne, P. G. XCIV, col. 1093.

3. În original: *πρόσωπον*.

4. *Ibidem*.

5. Sfântul Ioan Damaschin *Asupra epist. II către Corinteni*, V, 22, Migne, P. G. XCV, col. 736—37.

6. Idem, *Expunerea dreptei credințe*, cartea III, cap. VI; Migne, P. G. XCIV, col. 1008.

cu firea omenească. „Când a respins moartea, a depărtat-o, a agonizat și s'a spăimântat (după voința omenească). Dar când voința dumnezeiască a vrut ca voința sa omenească să aleagă moartea, suferința ei s'a făcut de bună voe“¹. Iar strigătul turburător de pe cruce se lămurește prin însușirea rolului nostru: „...El n'a fost părăsit nicio dată de dumnezeire, ci noi eram cei părăsiți și nebăgați în seamă; însușindu-și deci rolul² nostru, s'a rugat astfel“³.

Ne oprim aici. Am putea să extindem cercetarea noastră și la sfinții Părinți apuseni. Dar munca s'ar dovedi de prisos, căci ei expun aceeași învățătură și nici unul dintre ei nu s'a aflat tâlcuitor mai iscusit al acestei învățături decât „ultimul dintre Părinți, cel dintâiu dintre teologi“!

Astfel am ajuns să pătrundem în bună parte înțelesul substitutiv al prepoziției *ὡτί* în Noul Testament.

Impotriva Romano-catolicilor noi susținem, după sfinții Părinți, caracterul penal al morții Domnului, arătată ca pedeapsă a neascultării în rai, prin sentința dumnezeiască: „Cu moarte veți muri!“ Acest caracter penal este cerut, din partea omului, de responsabilitatea lui, ce decurge din libertatea cu care a fost înzestrat și de care s'a folosit în rău; iar din partea lui Dumnezeu de veracitatea Lui. Într'adevăr, dacă omenirea n'ar fi fost pedepsită cu moartea, Dumnezeu ar fi fost vădit de minciună. Dar atotînțelepciunea dumnezeiască a găsit mijlocul de a împăca și veracitatea Sa și cerințele dragostei Sale față de făptura Sa, dând la moarte în locul omenirii păcătoase pe Cel mai de preț decât ea, adică pe Fiul Său⁴. Caracterul substitutiv penal al Răscumpărării înlătură explicați anselmiană a satisfacției medievale, rămânând în centrul soteriologiei noastre.

Impotriva Protestantismului clasic, ajuns la culmea exagerărilor în scolastica veacului al XVI-lea, noi respingem, împreună cu toți sfinții Părinți, ca greșită și blestematorie, învățătura substituirii esențiale și totale a Fiului lui Dumnezeu omenirii păcătoase. Căci, departe de a învăța că Dumnezeul-om s'a prefăcut în chip esențial într'un

1. *Ibidem*, cartea III, cap. XVIII; Migne, P. G. XCIV, col. 1073.

2. *πρόσωπον*,

3. *Ibidem*, cap. XXIV; Migne, P. G. XCIV, col. 1092—94.

4. Idee dezvoltată la mai mulți sfinți Părinți; de sfântul Atanasie în: *Despre Intrupare*, VI; Migne, P. G. XXV, col. 108; de sfântul Ciril al Ierusalimului în: *Catehesa* XIII, cap. XXXIII, Migne, P. G. XXXIII, col. 812-13.

păcătos și blestemat, cum pretind Protestanții, sfinții Părinți au formulat învățătura comunicării firilor „*communicatio idiomatum*”². Prin analogie, după doctrina Bisericii ecumenice, substituirea aceasta nu este esențială, ci personală: Mântuitorul s'a substituit ca persoană sfântă, altor persoane păcătoase, păstrându-și sfințenia Sa, dar primind asupra Sa greșala lor și cu aceasta, sentința osândeii în locul lor. Substituirea aceasta nu este totală, nici absolută, ci relativă: numai firea omenească din El s'a substituit, a primit rolul lor, a pățimit și a suferit moartea în locul lor, făcându-se păcat și blestem, în acest sens. Pedeapsa păcatului suferită în locul lor a fost mai grea de pățimit de cel neprihănit, de cel ce „rezuma în El omenirea întreagă”. De aceea firea Sa omenească s'a simțit copleșită de sarcina păcatelor, a asudat sudori de sânge, a căutat scăpare și în cele din urmă s'a supus voinței firii dumnezeiești: „Nu după cum voesc eu, ci după cum voești Tu!” Iar pe cruce, în clipa supremă când ispășia, firea Sa omenească a avut din nou un monument de slăbiciune: „Eli, Eli, lama sabahtani”.

...Dar oare nu e mai potrivit să renunți la orice lămurire a acestei înfricoșate taine și să spui ca Origen că „acest miel junghiat s'a făcut pentru lumea întreagă o jertfă ispășitoare, după niște rândueli ce nu se pot explica (*κατὰ τινὰς ἀπορρήτους λόγους*)”¹?

Dr. Nicolae I. Chițescu
Asistent la Facultatea de teologie din București.

L'IMPORTANCE DOCTRINALE DE LA PREPOSITION *ἀντί* DANS LE
NOUVEAU TESTAMENT

R é s u m é.

L'étude est divisée en trois sections. Dans une première partie nous avons mis en évidence les sens étymologiques de ce mot; ensuite nous avons étudié ses acceptions dans les textes du N. T.; dans une troisième partie, enfin, nous avons fait la constatation que les Saints Pères emploient couramment la préposition *ἀντί* et ses composés bibliques pour exprimer l'idée de la substitution. On rencontre chez eux des mots composés avec cette préposition, qui ne se trouvent pas dans le N. T., à savoir *ἀντάξιος* et

1. V. Pr. I. Mihălcescu; *Dogma Soteriologică*, București, 1927, fasc. II-a.

2. Origen, *Asupra lui Ioan*, VI, 35: Migne, P. G. XIV, col. 291.

ἀντίφωρον. Et pourtant, les Sociniens et, après eux, tous les rationalistes, ont affirmé que dans le N. T. on ne trouve pas l'idée d'une substitution du Sauveur. Dans la „synthèse doctrinale“ nous avons essayé de montrer que c'est l'église catholique-romaine elle même qui a prêté le flanc à l'erreur, tout d'abord, par la traduction de la Vulgate¹. Elle a la tendance d'atténuer le sens de la substitution pénale en faveur de la théorie anselmienne de la satisfaction. On en trouve un appui dans le manque de précision de la Vulgate et dans les traductions des langues „vulgaires“ qui on rendu *pro* par *pour* dans presque tous les cas². La latinisation de l'église occidentale a été, d'après des Gustave Bardy, p. ex., un dommage pour la théologie chrétienne du général. La traduction que donne la Vulgate des prépositions ἀντί, περί et ὑπέρ n'en est que trop concluante. Les Protestants, au contraire ont renforcé jusqu'à la blasphémie le sens de la préposition, en proclamant la substitution essentielle et absolue.

L'enseignement des Pères est différent de celui des Occidentaux: Avec des Saint Athanase, des Saint Grégoire de Nazianze et surtout des Saint Jean Damascène, nous maintenons, contre les catholiques-romains, le caractère pénal de la substitution du Sauveur, au centre de la Rédemption³. Contre les Protestants nous affirmons que sa substitution n'a pas été essentielle, mais personnelle. Elle n'a pas été totale et absolue, mais relative et partielle. C'est ainsi que s'expliquent les formules hardies de Saint Paul et les exposés évangéliques de la détresse que la Seigneur a éprouvée devant la croix.

1. Les textes qui exposent l'idée d'une substitution et qui nous intéressent tout spécialement, sont rendus par la Vulgate par *pro*, comme p. ex. dans St. Math. XX, 22, Marc X, 45, Hébreux XII, 2, I Pierre, III, 9, etc. etc.

2. Cette tendance est bien marquée par la différence qu'il y a entre la formule du concile de Trente: „*pro nobis* Deo Patri satisfacit“ (sess. IV 7, Denzinger, Nr. 799) et entre: „*pro peccatis nostris* satisfacere“ du Concile du Vatican; elle est rendue populaire par les formules des invocations: „*ora pro nobis!*“

3. Il est vrai que l'enseignement des catholiques-romains n'est pas du tout ferme sur ce point; tout en l'acceptant dans les analyses, on le bannit des synthèses: L'abbé Rivière fait des griefs à des Prat, à des d'Alès, à des Médebielle de l'avoir mis en évidence.

ICONOMIA IN DREPTUL BISERICESC ORTODOX

INTRODUCERE

In dreptul bisericesc ortodox, termenul de *iconomie* este astăzi aproape uitat, cu toate că în isvoare acest termen este întrebuințat destul de des. Pentru noțiunea pe care o exprimă termenul de *iconomie*, se folosesc astăzi în deobște termenii de: dispensă, reducerea pedepselor și grațiere. Firește, știința dreptului bisericesc trebuie să primească termenii cari se introduc și se înțeleg bine în graiul obișnuit; nu ne vom feri nici noi de a întrebuința în studiul de față asemenea termeni. Cercetând însă isvoarele dreptului bisericesc ortodox, am găsit că pentru exprimarea noțiunii pe care încercăm să o lămurim aici, este nimerit să întrebuințăm în deosebi termenul de *iconomie*. Acest termen exprimă o noțiune cuprinzătoare și un principiu mare pe care putem să-l numim: principiul iconomiei. Dispensa, reducerea pedepselor și grațierea nu sunt decât aplicațiuni ale acestui mare principiu, care se cuvine să fie studiat, fiindcă este propriu dreptului bisericesc ortodox. Lămurirea principiului iconomiei în dreptul bisericesc ortodox este scopul studiului acesta.

Temeiul cel dintâiu al principiului iconomiei este însăși noțiunea de lege așa cum o înțelege Biserica. Spre deosebire de dreptul laic, care socotește în deobște legile ca norme fixe și ca obligațiuni absolute ce nu pot fi îndulcite decât prin întocmirea altor legi, dreptul bisericesc socotește legile ca prescripțiuni pe care autoritatea bisericească le poate aplica și cu îngăduință și cu asprime, după împrejurări. Notăm aici, pentru precizare, caracterizarea legii, făcută de Matei Vlastare în a sa Sintagmă alfabetică: „legea este poruncă generală, învățătură a înțelepților, întoarcere adică îndreptare a păcatelor celor cu știință și a celor fără știință, prescripție obștească a statului, și este deasemenea descoperire dumnezeiască. Puterea legii este să poruncească,

să oprească, să îngăduie și să pedepsească“¹. Definiția aceasta, de și împrumută ceva din definițiile jurisconsultilor romani și bizantini², corespunde totuși ideii creștine despre lege. Astfel înțeleasă, legea este normă de înțelepciune și așa trebuie să rămână și în aplicațiunile ei practice.

Pentru ca legea să rămână normă de înțelepciune și în aplicațiunile ei practice, dreptul canonic prescrie ca principiu general, moderațiunea și echilibrul între asprime și îngăduință, între strictețe și blândețe. În isvoare, principiul acesta este exprimat în modul cel mai limpede. Astfel sinodul trulan prescrie prin canonul 3: „să nu îngăduim nici blândețea slabă, nici strictețea aspră“³, iar prin canonul 102 recomandă judecătorilor bisericești să cunoască, ambele porunci: „atât a stricteții cât și a îngăduinții“⁴. Principiul îngăduinții îl putem numi principiul iconomiei. Între toleranța care poate însemna călcarea legii și între asprimea care poate însemna însăși negația spiritului legii, Biserica ortodoxă a găsit, prin aplicarea principiului iconomiei, calea de mijloc a unei discipline care cunoște deopotrivă metoda sancțiunilor aspre, dar și metoda îngăduințelor motivate de necesități excepționale. Spre deosebire de dreptul laic care nu admite ca legile să se plece în fața necesității, dreptul bisericesc admite puțința înlăturării unor anumite prescripțiuni legale și sancțiuni disciplinare, după socotința autorității bisericești și când este neapărată nevoie, căci potrivit înțelesului înalt al canoanelor și după cum s'a rostit cândva patriarhia ecumenică într'una din hotărârile sale sinodale: în caz de necesitate se trece și peste lege⁵.

1. *Matei Vlastare*, Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον, în *Sintagma* (G. A. Rallis și M. Potlis, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, 6 volume, Atena, 1852-1859). VI, 400: „Νόμος ἐστὶ κοινὸν παράγγελμα· φρονίμων ἀνδρῶν δόγμα· ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων ἐπιστροφῆ, ἤτοι σωφρονισμός· πόλεως συνθήκη κοινή· ἐστὶ δὲ καὶ θεῖον εὖρημα. Ἀρετὴ νόμου τὸ κελεύειν, τὸ κωλύειν, τὸ ἐπιτρέπειν, τὸ τιμωρεῖσθαι“.

2. Cf. *Basilicale* I, 1, 13-15 (ediția Heimbach, Basilicorum libri LX, Leipzig, 1835-1850).

3. *Sintagma*, II, 312: „...ὡς μήτε τὸ πρᾶον ἐκλυτον, μήτε στύφον τὸ αὐστηρὸν καταλείψοιμεν“.

4. *Sintagma*, II, 550: „Ἀμφότερα τοῖνον εἰδέναι ἡμᾶς χρῆ, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας (sau mai exact: τῆς συμπαθείας, cum se găsește în unele manuscrise; cf. nota subpaginală nr. 5 din *Sintagma*, II, p. 550). Vezi și canonul 4 al *Sfântului Vasile cel Mare*, în *Sintagma*, IV, 100.

5. În August 1865, când bântuia la Constantinopol o epidemie holerică, patriarhul Sofronie a motivat suprimarea postului Adormirii Maicii Domnului astfel: «ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμον μετᾴθεσις γίνεται». Cf. *M. I. Ghedeon*, Κανονικαὶ διατάξεις. Constantinopol, 1888, vol. I, p. 408.

Nu se pot întemeia însă pe principiul iconomiei toate îngăduințele și toate abaterile admise de autoritatea bisericească. Pentru ca înlăturarea legii și îndulcirea sau iertarea pedepselor bisericești să nu atragă zdruncinarea ordinii și disciplinei în societatea creștină, Biserica a rânduit anumite îngădiri pentru practica iconomiei. Spre a lămuri principiul iconomiei este nevoie așa dar :

- a) să desprindem din izvoare înțelesul acestui principiu și
- b) să arătăm îngădirile puse de Biserică pentru înfăptuirea lui în practică.

I. ÎNȚELESUL ȘI TERMINOLOGIA NOȚIUNII DE ICONOMIE

1. *Înțelesul general al noțiunii de iconomie.* Cuvântul grecesc *οἰκονομία*¹, care în izvoarele dreptului bisericesc este expresia cea mai des întrebuințată pentru noțiunea de dispensa, precum și cuvântul corespunzător din limba latină *dispensatio*², însemnează în general: administrație. Se numeau *οἰκονόμοι* sau *dispensatores* cei însărcinați cu administrația unei averi, a unei case. În acest înțeles vorbește Mântuitorul Hristos despre „iconomul credincios și înțelept”³, precum și despre „iconomul nedreptății”⁴. Spre a înțelege cum a putut fi folosit cuvântul *οἰκονομία* pentru a exprima în deosebi noțiunea de îngăduință, de dispensă, este nevoie să precizăm mai întâi cum s'a lărgit însemnarea acestui cuvânt și care este apoi în izvoarele dreptului bisericesc înțelesul său restrâns care ne interesează în acest studiu. Trebuie să spunem dela început că termenul latin *dispensatio* n'are decât o importanță secundară, fiindcă în general *dispensatio* este un termen de traducere iar sfinții Părinți și scriitorii bisericești, cari au scris în limba latină și la care

1. Etimologia cuvântului *οἰκονομεῖν* este *οἶκον-νέμειν*: a conduce o casă, o gospodărie. Vezi *Stephanus*, *Thesaurus graecae linguae*, Paris, 1842-46, la cuvântul *οἰκονομῆν*. Cf. *Maria Albert Stiegler*, *Dispensation und Dispensationswesen in ihrer geschichtlichen Entwicklung bis zum IX. Jahrhundert*, Mainz, 1897, p. 1.

2. În izvoarele dreptului roman, cuvântul *dispensatio* însemna mai întâi plata făcută prin cântărirea banilor și plata unei sume datorite. Asemenea plăți se făceau prin sclavii *dispensatores*, cari erau însărcinați să gireze anumite afaceri. Vezi *Cod. Just. (Codex Justiniani)*, ediția Paul Krüger, Berlin, 1915) III, 27, 10 și *Digest. (Digesta Justiniani)*, ediția Mommsen-Krüger, Berlin, 1928) XLVI 3, 51 și 62. Sclavii *dispensatores* puteau fi însă și administratorii unei averi întregi. Vezi *Digest.*, L, 16, 166.

3. *Ἡ καινὴ διαθήκη*, după ediția Eberhard Nestle, London, 1928, *Luca*, XII, 42: „ὁ πιστὸς οἰκονόμος ὁ φρόνιμος”.

4. *Luca*, XVI, 8: „καὶ ἐπήνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας”.

găsim indicațiuni privitoare la dreptul de iconomie, au întrebuințat pentru aceiași noțiuni și alți termeni diferiți ca: *temperamentum*, *moderatio*,¹ *simulatio*,² *exceptio*³.

Găsim chiar în Noul Testament un înțeles mai larg al termenilor *οἰκονομία*, *οἰκονόμος*. Astfel sfântului apostol Pavel i-a fost încredințată „iconomia darului lui Dumnezeu“⁴, Sfinții Apostoli sunt „iconomi ai tainelor lui Dumnezeu: *οἰμονόμοι μυστηρίων θεοῦ*“⁵, iar episcopul este denumit „iconom al lui Dumnezeu: *θεοῦ οἰκονόμος*“⁶. Ținând seamă de aceasta, iconomia nu trebuie înțeleasă numai în sensul de administrație materială, ci și în sensul spiritual de administrație a mijloacelor harice instituite de Mântuitorul Hristos în Biserică.

Sfinții Părinți întrebuințează uneori termenul iconomic pentru a exprima anumite acte ale providenței divine. Pentru Climent Alexandrinul, de pildă, *οἰκονομία* este însăși bunătatea și providența divină⁷. Acest termen este întrebuințat îndeosebi când sfinții Părinți și scriitori bisericești vorbesc despre întruparea Mântuitorului sau despre consecințele acestei întrupări⁸. Întruparea și tot ce decurge din aceasta pentru viața pământească a Mântuitorului sunt dovezi ale iconomiei divine, acte de îndurare și de bună-

1. *Sfântul Ciprian*, Epistola ad Antonianum, în *Migne, P. L.*, III, 791: „temperamentum salubri moderatione libravimus..“.

2. *Fericitul Ieronim*, Comment. în Epist. ad Galat. I, 2, în *Migne, P. L.*, XXVI, 364: „simulationis tenebitur reus“, „utilem vero simulationem“.

3. *Fericitul Augustin*, De civitate Dei, I, 21, în *Migne, P. L.* XLI, 35: „Quasdam vero exceptiones eadem ipsa divina auctoritas...“.

4. *Efeseni*, III, 2, „ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ τῆς δοθείσης μοι...“ Cf. *Coloseni*, I, 25.

5. *I Corint.*, IV, 1: „Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ“.

6. *Tit* I, 7: „δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεγκλητὸν εἶναι ὡς θεοῦ οἰκονόμον“

7. *Stromata*, VII, 12, în *Migne IX*, 501: «... καὶ πάντα ἐπὶ σφύρω δεξόμεθα. καὶν πονηρὰ εἶναι δοκῆ τὰ προσιόντα γυμνάσια, ἅτινα ἡμῖν προσφέρει ἡ σὴ οἰκονομία εἰς συνάσκησιν ἐσθαιότητος...» Și mai jos: „...ἴθεν οὐ διὰ τὸν αἰτήσαντα ἡ δόσις γίνεται, ἀλλ' ἡ οἰκονομία, τὸν σώσεσθαι δι' αὐτοῦ μέλλοντα προορωμένη...“.

8. *Sfântul Ciril al Alexandriei* numește întruparea Mântuitorului: „τῆς οἰκονομίας τὸ μυστήριον“ (*Ἐπίλυσις τῶν δώδεκα ἀναθεματισμάτων*, 3, în *Migne, P. G.* LXXVI, 300. *Irineu*, vorbind despre întruparea Mântuitorului, se exprimă astfel: «ἀπὸ δὲ τῆς οἰκονομίας περιτεθεῖσθαι σῶμα ψυχικὴν ἔχον οὐσίαν...» (*Contra haereses*, I, 6, în *Migne, P. G.*, VII, 504); *Origen* vorbește despre întruparea Domnului Hristos în felul acesta: „nunquam enim concedendum est, ut sive in praesenti, sive in praeteritis, sive etiam in futuris saeculis, non ita unumquemque dispenset divina Providentia, ut uniuscujusque meritum arbitrii libertate collectum materiam praebuerit dispensanti“ (*Coment. în Epist. ad Rom.* VII, în *Migne, P. G.*, XIV, 1212). *Sfântul Vasile cel Mare*, caracterizează pe Mântuitorul astfel: „τὸν οἰκονομικῶς πάντα καταδεξάμενον“ (*Ἐπιστολὴ* 236, în *Migne P. G.*, XXXII, 877).

tate prin care Dumnezeu, scoborându-se până la firea omenească, asigură mântuirea omului. Înțelesul acesta dogmatic al termenului economie este menționat în călăuza noțiunilor teologice denumită *Ὁδηγός*, pe care a scris-o spre sfârșitul veacului al VI-lea, Atanasie Sinaitul patriarhul Antiohiei¹. Dar Atanasie Sinaitul adaugă îndată că se numește economie și faptul care nu se cuvine să se producă și se produce totuși „pentru îngăduință și pentru scopul mântuirii unora”². De bună seamă, nu fără legătură între ele s’au format aceste două înțelesuri ale cuvântului economie. Înțelesul dogmatic, el însuși, arată că iconomia divină se manifestă în deosebi prin grijă și prin îndurare față de omenire; celălalt înțeles, care privește domeniul actelor omenești, arată deasemenea că iconomia este o manifestare de îngăduință, o concesiune, o acomodare în vederea binelui și mântuirii omenești:

Ținând seamă de amândouă aceste înțelesuri ale cuvântului economie, putem spune că, se întemeiază pe principiul iconomiei, în Biserica noastră creștină, acea activitate care folosește toate mijloacele potrivite pentru împlinirea scopului Bisericii: îndreptarea și mântuirea omului. Aparțin iconomiei bisericești în general toate acele mijloace și acte care contribuiesc la atingerea țelului Bisericii. Firește, legile bisericești constituiesc un mijloc prin care se asigură împlinirea scopului Bisericii, dar nu sunt singurul mijloc. Exercițarea puterii bisericești nu corespunde scopului Bisericii atunci când se mărginește numai la aplicarea strictă a legilor și regulilor prescrise. O bună administrație bisericească trebuie să depășească uneori litera strictă a legilor, dând îngăduințe și deslegări cerute de însuși scopul Bisericii care este mântuirea omului. În acest sens înțelegem că iconomia, ca act de îngăduință, este un act de bună administrație.

Noțiunea de economie, înțeleasă astfel ca act de bună administrație a avut, în Biserica celor dintâi veacuri, dife-

1. *Ὁδηγός*, Περὶ τῶν οἰκονομικῶν, in *Migne, P. G.*, LXXXIX, 86: „Τὸ οἰκονομικῶς ἐπὶ Χριστοῦ κατὰ τρεῖς δύνανται νοεῖσθαι τρόπους, τοῦτ'ἔστιν, ἢ ὡς ὅταν λέγωμεν οἰκονομικῶς ἐθήλασε καὶ ἐνηπίασε, καὶ ἠϋξήσεν ὁ Χριστὸς καὶ ἐκοιμήθη, καὶ ἐπέινασε, τοῦτ'ἔστι κατὰ τὴν φύσιν τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ”.

2. *Ibidem*, *Migne, P. G.*, LXXXIX, 86: „Λέγομεν πάλιν οἰκονομικῶς, καὶ ἔτε γίνεται πρᾶγμα, οὐ πάντοτε ὀφείλον γενέσθαι, γίνεται δὲ διὰ συγκατάθεσιν καὶ σκοπὸν σωτηρίας τινῶν”.

rite aplicațiuni. Cu privire la întinderea acestor aplicațiuni, avem din fericire câteva bune lămuriri date la sfârșitul veacului al VI-lea de Evloghie al Alexandriei (580-607) care a întocmit în această privință o scriere intitulată: *Περὶ τῆς οἰκονομίας*. Deoarece însă scrierea aceasta a lui Evloghie al Alexandriei nu ni s'a păstrat¹, luăm indicațiunile respective din rezumatul pe care ni-l dă Patriarhul Fotie în în a sa *Βιβλιοθήκη*². După rezumatul făcut de Fotie, Evloghie al Alexandriei deosebește trei feluri de aplicațiuni ale noțiunii de iconomie și anume cu privire: a) la lucruri, b) la cuvinte și c) la persoane.

Iconomia cu privire la lucruri este îngăduința pe care o pot acorda episcopii în domeniul disciplinei și cultului în general, fără atingerea dogmelor credinței³. Ca exemplu de asemenea iconomie, Evloghie amintește faptul că Sfântul Apostol Pavel a circumcis pe ucenicul său Timotei de și considera cultul mozaic abrogat prin noua învățătură creștină⁴. Iconomia cu privire la cuvinte constă în îngăduința care poate fi acordată ca dogmele Bisericii să fie rostite prin alte cuvinte decât prin cele proprii sau chiar să fie trecute sub tăcere acele expresiuni care pot produce nedumerire ori agitație. În felul acesta, de pildă, a procedat sfântul Atanasie în discuțiile sale teologice⁵. În sfârșit, iconomia privitoare la persoane este îngăduința de a se trece cu vederea faptul că împotriva unor persoane au fost pronunțate pedepse bisericesti, neoprindu-se legăturile cu ase-

1. Scurte fragmente din cuvântarea lui *Evloghie al Alexandriei* au fost publicate de *Migne*, în *P. G.*, LXXXVI, 2940—2944, sub titlul: *Λόγος περὶ Τριάδος καὶ τῆς θείας οἰκονομίας τοῦ ἐνὸς τῆς Τριάδος Θεοῦ Λόγου*. În aceste fragmente este vorba numai de dumnezeirea Mântuitorului și de adversarii acestei dogme. Ceia ce a îndemnat pe Evloghie al Alexandriei să întocmească această scriere a fost faptul că o anumită partidă monofizită dorea unirea cu ortodocșii pe baza unor reciproce concesiuni dogmatice pe care ereticii le considerau cu puțință în virtutea principiului iconomiei bisericesti. Și Evloghie a ținut să precizeze care sunt aplicațiunile și limitele iconomiei bisericesti.

2. *Fotie*, *Βιβλιοθήκη*, κώδ. 227, în *Migne*, *P. G.*, CIII, 953-956.

3. *Ibidem*, *Migne*, *P. G.*, CIII, 953: „Καὶ πρῶτον μὲν φησὶν ὡς ὁ τῆς οἰκονομίας λόγος οὐ τὰ τυχόντα τῶν προσώπων ἐπόπτας καὶ διαιτητὰς καθίζει τῆς πράξεως, ἀλλὰ τοὺς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, καὶ οἷς τῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων οἱ νόμοι κατεπιστεύθησαν“.

4. *Ibidem*, *Migne*, *P. G.*, CIII, 956.

5. *Ibidem*, *Migne*, *P. G.*, CIII, 956: Τὸ δὲ ἕτερον εἶδος τῆς οἰκονομίας περὶ τὰς λέξεις λαμβάνει τὴν σύστασιν. Ὅτε γὰρ, τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων ὀρθῶς ἐχόντων καὶ δι' ἑτέρων φωνῶν ἀνακηρυττομένων, ῥήματα τινα τοῖς ἀκεραιότεροις σκανδάλου κἂν οὐκ εὐλογοὶ γίνωνται προφάσεις, ἀποσιωπᾶσθαι συγκαταβαίνει ταῦτα. Οἷα δὲ καὶ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ὁ θεολόγος Γρηγόριος πεποιηκότα ἐπιδείκνυσιν“.

menea persoane, în cazul când nu se ating dogmele credinței. Pe temeiul acestui fel de iconomie, sfântul Kiril al Alexandriei n'a rupt comuniunea cu Teodor de Mopsuestia¹. Condițiunile esențiale pentru aplicarea acestor trei feluri de iconomie sunt, după Evloghie al Alexandriei, acestea: a) iconomia se administrează numai de către autoritatea bisericească și b) limita iconomiei este dogma².

Era nevoie să se precizeze astfel limita aplicațiilor iconomiei, pentru că unii dintre eretici, socotind că iconomia se poate aplica în orice domeniu, propuneau ortodocșilor unirea și împăcarea pe temeiul concesiunilor dogmatice reciproce. Cu această îngrădire, noțiunea de iconomie se aplică numai în domeniul disciplinei și moralei și numai după aprecierea și hotărîrea autorității bisericești. Totuși noțiunea de iconomie, în înțelesul ei de act de îngăduință, de dispensă bisericească, a rămas prea largă, prea cuprinzătoare. După indicațiunile culese din scrierile sfinților Părinți și scriitori bisericești și în deosebi din izvoarele dreptului bisericesc, constatăm că intră în noțiunea de iconomie: excepțiunile de la legile și regulile bisericești în general³, precum și reducerile și grațierile de pedepse. Însăși terminologia îngăduințelor de orice fel, care se cuprind în noțiunea generală de iconomie, este neprecisă. În cele ce urmează încercăm să precizăm, în legătură cu înțelesurile noțiunii de iconomie în domeniul disciplinei bisericești, cari sunt termenii îndeobște întrebuițați pentru exprimarea acestei noțiuni.

2. *Iconomia în dreptul bisericesc ortodox și termenii prin care se exprimă.* În izvoarele dreptului bisericesc și în scrierile Sfinților Părinți și scriitorilor bisericești, noțiunea de iconomie, *οἰκονομία*, are următoarele înțelesuri:

a) Iconomie înseamnă moderațiune, în opoziție cu

1. *Ibidem, Migne, P. G., CIII, 956*: „Καὶ τρίτον δὲ φησι τρόπον οἰκονομίας, ὅτε παρορῶνται πρόσωπα πολλάκις ἐκκήρυκτον ψῆφον τῆς ἀκριβείας κατ'αὐτῶν ἀνακηρυττούσης, οὐδὲν ἔλαττον τῶν ὀρθῶν κρατυνομένων δογμάτων... Κύριλλος δὲ τοῦ Μοψουεστίας Θεοδώρου, κατὰ τὴν ἐψῆαν ὡσαύτως ἀνακηρυττομένου, τῆς κοινωνίας οὐκ ἀφίστατο“.

2. *Ibidem, Migne, P. G., CIII, 953*: „...τότε τὰς οἰκονομίας ὁ ὀρθὸς λόγος μεταχειρίζεται, ὅτε τὸ δόγμα τῆς εὐσεβείας, οὐδὲν παραβλάπτεται“. 956: „Μέχρι γὰρ τούτου τὰ τῆς οἰκονομίας ὁ ὀρθὸς λόγος ἀνέχεται, μέχρις ἂν οὐδὲν καινοτομεῖται τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων“.

3. *Zonara și Balsamon* întrebuintează termenul *οἰκονομία* pentru a exprima însăși noțiunea de privilegiu. (Vezi *Sintagma*, II, 209, 214).

strictețea, denumită ἀκρίβεια¹. În aplicarea canoanelor precum și în pronunțarea pedepselor, autoritățile bisericești trebuiesc să se ferească uneori de strictețea formală a prescripțiilor canonice și, după împrejurări, să caute măsura dreaptă între strictețe și îngăduință, între οἰκονομία și ἀκρίβεια. În acest înțeles, noțiunea de iconomie corespunde întrucâtva noțiunii de echitate din dreptul roman, care deasemenea era noțiunea opusă stricteții formale a dreptului. Opusă noțiunii de strictețe, noțiunea de iconomie primește uneori denumirea de φιλανθρωπία; alteori denumirea de συμπάθεια², fapt care caracterizează îndeajuns conținutul subiectiv al acestei noțiuni. Și deoarece izvorul moderației nu este numai *filantropia* ori *simpatia* celui care aplică prescripțiile canonice sau pronunță pedepsele bisericești, ci și uzul, ca izvor al echității, găsim firesc să mai întâlnim în isvoarele dreptului canonic denumirea de συνήθεια, pentru noțiunea de iconomie, în opoziție cu noțiunea de strictețe³.

b) Iconomie mai însemnează îngăduința, dispensa propriu zisă, în înțelesul suprimării eficacității dispozițiilor bisericești, pentru anumite persoane în anumite împrejurări. Când autoritatea bisericească acordă pentru motive binecuvântate o îngăduință care este oprită de legile Bisericii, această îngăduință poartă în general, în literatura patristică și în isvoarele dreptului bisericesc denumirea de οἰκονομία⁴.

1. Canonul 29 trulan, în *Sintagma* II, 367: „...τῶν θείων ἐκείνων Πατέρων τοιαύτη χρῆσάμενων οἰκονομία. Μηδενὸς οὖν ἡμᾶς ἐνάγοντος καταλιπεῖν τὴν ἀκρίβειαν, ὀρίζομεν...“ Intr'o decizie sinodală din 1704, Patriarhul ecumenic Gavriil invocă faptul că păstorii Bisericii au moderat adeseori strictețea normelor bisericești: „οὐ διελίπον... οἰκονομεῖν διαφόρως τὰ κατὰ καιροὺς τῆς ἀκριβείας μικρὸν ἀποδέοντα“ (vezi *M. I. Ghedeon, Κανονικαὶ διατάξεις*, vol. I, p. 109).

2. Canonul 3 trulan (*Sintagma*, II, 312), menționând opoziția dintre strictețe și îngăduință, se exprimă astfel: „πρὸς τοῦτο δὲ τῶν μὲν ... τὸν τῆς ἀκριβείας τηρηθῆναι κανόνα προτιθεμένων, τῶν δὲ ... τὸν τῆς φιλανθρωπίας καὶ συμπάθειας“.

3. Prin canonul 3, *Sfântul Vasile cel Mare* recomandă deopotrivă aplicarea stricteții și a uzului: „Ἀμφότερα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς δεῖ, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνήθειας“ (*Sintagma*, IV, 100). Formula aceasta a fost repetată în partea finală a canonului 102 trulan, în *Sintagma*, II, 550. Comentând această formulă, *Zonara* și *Balsamon* identifică uzul (συνήθεια), cu îngăduința (συμπάθεια): „...τὰ τῆς συνήθειας, ἢ συμπάθειας“ (*Sintagma*, II, 552 și 553). Notăm aici concepția *sfântului Isidor Pilusiotul* cu privire la opoziția dintre legislație și iconomie. Acțiunile interzise de lege constituiesc un domeniu și acțiunile neinterzise constituiesc alt domeniu; iconomia funcționează numai în afară de legislație, ceia ce poate să însemneze numai în domeniul uzului: «Ἄλλο γὰρ τὸ κελεύειν, ἄλλο τὸ μὴ κελεύειν· τὸ μὲν γὰρ νομοθεσίας, τὸ δ'οἰκονομίας (Ἐπιστολὴ 73, în *Migne P. G.*; LXXVIII, 1126).

4. *Sfântul Vasile cel Mare* socotește bună iconomie (οἰκονομία καλή) o tran-

Când este vorba de îngăduințe de acest fel, isvoarele întrebuintează de obicei expresiile: κατ' οικονομίαν și δι' οικονομίαν¹, ceiace înseamnă că nu faptul îngăduit constituie dispensa, ci actul acordării îngăduinții poartă denumirea de dispensă, de economie. Și lucrul acesta apare și mai limpede când pentru această noțiune aflăm în isvoare și denumirea de συγκατάβασις care însemnează concesiune, acomodare². Termenul de συγκατάβασις este întrebuintat mai ales pentru denumirea dispenselor date în materie de căsătorie. Astfel pentru dispensele de căsătorie acordate de către sinodul patriarhiei din Constantinopol, dispense care au fost primite în catalogul hotărîrilor acestei patriarhii, se întrebuintează îndeosebi expresiunile următoare: λόγω οικονομίας³, λόγω συγκαταβάσεως⁴, λόγοις οικονομίας και συγκαταβάσεως⁵, λόγω συγκαταβάσεως και οικονομίας⁶, συγκαταβατικῶς⁷. Desigur, înțelesul termenului συγκατάβασις este mai restrâns decât al termenului οικονομία. Oricât ar lipsi acestor termeni preciziunea înțelesului, se desprinde totuși din felul întrebuintării lor, deosebirea următoare: οικονομία exprimă noțiunea de îngăduință și moderațiune care

ferare de episcop ce se făcuse spre folosul Bisericii. (Vezi Ἐπιστολή 227, în *Migne, P. G.*, XXXII, 852). Sfântul *Isidor Pilusiotul*, înțelegând economia ca o îngăduință de la ceiace este prescris prin lege, arată că sfântul apostol Pavel a îngăduit circumciziunea οικονομικῶς. (Vezi Ἐπιστολή 157, în *Migne, P. G.*, LXXVIII, 410). *Zonara*, comentând canonul 29 trulan și arătând că Sfinții Părinți ai sinodului din Cartagina au acordat o îngăduință, o dispensă de la norma generală, se exprimă astfel: «...οἱ θεῖοι Πατέρες ἕκσῖνοι ὠκονόμησαν τότε τοῦτο...» (*Sintagma*, II, 367).

1. Dispensele de căsătorie acordate de Patriarhia ecumenică sunt motivate în general prin această formulă: „κατ' οικονομίαν”. Vezi *M. I. Ghedeon*, *Κανονικαὶ διατάξεις*, Constantinopol, 1888, vol. I, pp. 153, 157. *Zonara*, interpretând canonul 30 trulan, arată că sinodul trulan a acceptat o abatere dela regula generală „κατ' οικονομίαν” (*Sintagma* II, 369). Același comentator, interpretând canonul 3 trulan, arată că unele dispozițiuni ale acestui canon sunt perimate fiind prescrise „δι' οικονομίαν” pentru un anumit timp și pentru anumite persoane (*Sintagma*, II, 314). Cf. *Balsamon* în *Sintagma*, II, 214.

2. Sfântul *Ioan Hrisostom*, vorbind de îngăduința arătată de sf. apostol Pavel față de ritul mozaic, se exprimă astfel: „οικονομία τὸ πρᾶγμα καὶ συγκατάβασις ἦν”. (*Migne, P. G.*, LX, 323). Ocupându-se de aceeași îngăduință, Sf. *Isidor Pilusiotul* o justifică prin faptul că era nevoie de o înțeleaptă concesiune: „...ὅτι σοφῆς συγκαταβάσεως ἦν χρεῖα” (Ἐπιστολή 73, în *Migne, P. G.*, LXXVIII, 1126). Patriarhul ecumenic Grigorie al VI-lea prin al său Τόμος περὶ συνοικεσιῶν din 1839, întrebuintează cu același sens cuvintele οικονομία și συγκατάβασις (Vezi *Sintagma*, V, 173-174).

3. *M. I. Ghedeon*, *Κανονικαὶ διατάξεις*, vol. I, pp. 159, 168, 380.

4. *Ibidem*, pp. 113, 164.

5. *Ibidem*, pp. 152, 156, 169; vol. II, p. 151.

6. *Ibidem*, p. 163.

7. *Ibidem*, p. 265.

se întrebuițează în deobște în dreptul bisericesc pentru denumirea excepțiilor și abaterilor îngăduite de autoritatea bisericească, precum și pentru denumirea micșorării și iertării pedepselor bisericești, pe când *συγκατάβασις* exprimă noțiunea de concesiune, de permisiune, de dispensă propriu zisă, care nu se întrebuițează, în domeniul penal bisericec, decât numai în mod cu totul excepțional¹. Sf. Teodor Studitul încercând o lămurire a aplicațiilor iconomiei, a întrebuițat pentru noțiunea de dispensă, expresia «*οἰκονομική συγκατάβασις*»² care n'ar putea fi lămurită fără deosebirea făcută mai sus între cele două cuvinte.

c) Prin noțiunea de iconomie se mai înțelege în sfârșit și micșorarea sau chiar iertarea pedepselor bisericești. Deoarece însă iconomia este o noțiune cu înțeles larg, cu greu deosebim, mai ales din scrierile patristice, când anume se referă această noțiune la micșorarea și când la iertarea pedepselor, fie că este vorba de epitiimiile din domeniul penitențial, fie că este vorba de pedepsele bisericești propriu zise³. În isvoarele dreptului canonic, se întrebuițează uneori, când este vorba de pedepse, verbul *οἰκονομεῖν* cu înțelesul de a reduce, a micșora⁴. Se găsesc însă în isvoare și alți termeni mai proprii, care exprimă noțiunea de micșorare și iertare sau grațiere a pedepselor bisericești. Dintre aceștia, cel mai des întrebuițat este termenul *συγγνώμη*, care însemnează în general iertarea de pedeapsă⁵,

1. *Ioan Postitorul*, în al său *Κανονικόν*, întrebuițează cuvântul *συγκατάβασις* pentru a exprima noțiunea de „micșorare” a pedepselor bisericești (*Sintagma*, IV, 432).

2. *Ἐπιστολή* 31 (cartea I), în *Migne P. G.*, XCIX, 1009.

3. *Origen*, vorbind despre faptul că cei cari cad în păcate au putința de a obține iertare, se exprimă astfel: „...οἱ δὲ πάντι ἐκπεσόντες, τὴν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις οἰκονομίαν τε, καὶ βοήθειαν ἔξουσι.” (*Περὶ ἀρχῶν*, I, 6, în *Migne, P. G.*, XI, 167). *Sf. Ciril al Alexandriei*, întrebuițează cuvântul *οἰκονομία* spre a exprima noțiunea de moderare a pedepselor bisericești date ereticilor ce doresc să revină în sânul Bisericii: „καὶ οἰκονομίας ἕνεκα μὴ ἀκριβολογούμενοι σφόδρα περὶ τοῦ μεταγινώσκοντα. Οἰκονομίας... δεῖται τὸ πρᾶγμα πολλῆς” (*Ἐπιστολή* 57, *Migne, P. G.*, LXXVII, 321)] *Vezi Ἐπιστολή* 82, în *Migne, P. G.*, LXXVII, 376. Cf. *Sintagma*, IV, 398.

4. *Balsamon*, interpretând canonul 13 al lui *Teofil al Alexandriei* în care este vorba de putința reducerii timpului de penitență pentru două persoane excomunicate, se exprimă astfel: „οὕτως αὐτοὺς οἰκονόμησον” (*Sintagma*, IV, 352). *Hartofilaxul Nichita*, într'unul din răspunsurile sale canonice, indică privitor la penitența clericilor excomunicați pentru vrăjitorii și farmece, reducerea pedepsei astfel: „μετανοοῦντες δὲ, οἰκονομοῦνται δι' ἕξαστίας, ἢ πενταστίας” (*Sintagma*, V, 384). *Ioan Postitorul*, în al său *Κανονικόν*, folosește, pentru a indica noțiunea de reducere a epitiimiilor aceste expresii: *Ἡ Ἐκκλησία οἰκονομεῖ... οἰκονομεῖσθαι κελεῖται. οἰκονομεῖαν συντέμνει.* (*Sintagma*, V, 433, 434, 435, 444).

5. Canonul 8 apostolic, prescriind iertarea clericului vinovat de o gravă a-

iar uneori numai reducerea pedepsei¹. Se mai găsesc apoi în isvoare termenii *φιλανθρωπία* și *φιλανθρωπεῖν* întrebuintată cu acelaș înțeles². Tratarea cu blândețe a celor pedepsiți, fie că este vorba de reducerea timpului de pedeapsă, fie că este vorba de iertarea pedepsei, corespunde spiritului general al creștinismului care învață iubirea de oameni, filantropia, și deaceia este explicabilă, mai ales pentru o epocă de neprecizie de a termenilor, întrebuintarea unui cuvânt cu înțeles general, ca filantropia, pentru a exprima o noțiune specială cum este reducerea sau iertarea pedepsei.

Asemenea acte de îngăduință specială, care intră în noțiunea generală de iconomie, se mai exprimă în sfârșit, dar numai în mod cu totul excepțional, și prin termenii următori: *συμπάθεια*³, *temperamentum*⁴, *ἄφεσις*⁵, *συγχώρησις*⁶,

batere numai în cazul când abaterea a fost determinată de un motiv binecuvântat, se exprimă astfel: „τὴν αἰτίαν εἰπὼν καὶ ἐὰν ᾖ εὖλογος, συγγνώμης τυγχάνετω“ (*Sintagma*, II, 11). Canonul 2 al sinodului din Antiohia, prescriind că unii excomunicați pot obține iertare, se exprimă astfel: „τυχστὶν δυνηθῶσι συγγνώμης“ (*Sintagma*, III, 126). Interpretând acest canon, *Balsamon* întrebuintează expresia „συγγνώμης ἀξιωθήσονται“, iar *Aristen* expresia: „ἂν ἐπιδειξάμενος καρπὸν μετανοίας, συγγνωμονηθῆ“ (*Sintagma*, III, 127, 129). Canonul 12 al sinodului din Antiohia, oprind grațierea clericului caterisit pentru o anumită gravă abatere, se exprimă astfel: „καὶ τοῦτον μηδεμίαν συγγνώμης ἀξιοῦσθαι.“ (*Sintagma*, III, 146). *Aristen*, comentând acest canon, întrebuintează expresia: „συγγνώμης τινὸς οὐκ ἀξιοῖ...“ (*Sintagma*, III, 150). *Sfântul Vasile cel Mare*, arătând prin canonul 7 că iertarea unor pedepse trebuie să se acorde și pentru lipsa de intenție, se exprimă astfel: „ἄγνοια συγγνώμης ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ“ (*Sintagma*, IV, 110).

1. *Aristen*, interpretând canonul 11 al sinodului I ecumenic și vorbind de tratarea cu blândețe a unor apostazi vrednici de reducerea pedepsei, se exprimă astfel: „ὁμῶς συγγνώμης τινὸς ἀξιοῦνται.“ (*Sintagma* II, 140). În canonul 26, *Sfântul Vasile cel Mare* întrebuintează cuvântul *συγγνώμη* pentru a exprima o îngăduință mai mică decât iertarea de pedeapsă (*Sintagma*, IV, 161).

2. Canonul 11 al sinodului I ecumenic folosește cuvântul *φιλανθρωπία* pentru a exprima noțiunea de iertare (*Sintagma*, II, 139). Canonul 16 al sinodului IV ecumenic exprimă prin același cuvânt noțiunea de reducere a pedepsei (*Sintagma*, II, 256). Cf. *Sf. Vasile cel Mare*, canon 74 în *Sintagma*, IV, 235. Canonul 5 al sinodului din Ancira precum și *Zonara* și *Aristen* în comentariile lor la acest canon întrebuintează verbul *φιλανθρωπεῖν* în înțelesul de a reduce pedepsele (*Sintagma*, III, 31-33). În *Codul Justinian* se întrebuintează termenul *φιλανθρωπία* în sensul de reducere a pedepselor bisericești (I, 4, 34 § 6), precum și sensul de moderațiune, în opoziție cu strictetea (I, 4, 34 § 14).

3. *Balsamon*, în comentariul său la canonul 11 cartaginez, întrebuintează acest termen pentru a exprima noțiunea de iertare, de grațiere: „...λόγος ἐγένετο... μὴ ἐφείλειν τοῦτον συμπάθειας ἀξιωθῆναι“. „ζητῆσαι αὐτὸν τὴν τοῦ οἰκείου μητροπολίτου συμπάθειαν“ (*Sintagma*, III, 321). Cf. *Sintagma*, II, 553.

4. *Sfântul Ciprian* numește *temperamentum* reducerea pedepselor celor căzuți din credință (vezi Epistola ad. Antonianum, 6, în *Migne, P. L.*, III, 791). Cf. *Digest. XLVIII*, 19, 5.

5. Vezi C. E. *Zachariae a Lingenthal*, *Jus Graeco-Romanum*, Lipsiae, pars III, 1857, p. 228.

6. Vezi *M. I. Ghedeon*, *Κανονικαὶ διατάξεις*, vol. I, p. 261. În deciziile prin

χάρις¹, și ἔλεος², fiecare din ei având în fond același înțeles de: *îngăduință*.

3. *Noțiunea de iconomie în dreptul bisericesc românesc*. În isvoarele dreptului bisericesc românesc, noțiunea de iconomie bisericească se exprimă deasemenea prin diferiți termeni cu înțeles larg. Găsim în Pravila cea Mare termenul *slobozie*³ cu înțelesul de îngăduință, de deslegare (pentru căsătorii), iar mai târziu, în acte, întâlnim termenul *slobozenie*⁴, cu același înțeles. Mai des întrebuințat însă este verbul *a slobozi* cu înțelesul de a îngădui, a permite. Notăm pentru exemplificare acest text care este același în Pravila lui Vasile Lupu și în Pravila cea Mare: „nice un vlădic sau patriarh nu poate nice într'un chip să *slobozească* pre vre un bărbat să-și ia doă mueri“⁵. Uneori, în Pravile, verbul *a slobozi* se întrebuințează în înțelesul mai restrâns de a deslega, ca de pildă în expresia „nu se slobozește în praznicele acestora a mânca peaște“⁶. În același înțeles este uneori întrebuințat acest cuvânt și de către traducătorul Pidalionului⁷ și de către mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei în al său „Manual de pravilă bisericească“⁸ din 1852. Alteori însă, în Pravile, verbul *a slobozi* înseamnă a ierta, ca de pildă în expresiunile acestea: „pre toți să-i slobozească de toată certarea trupască“⁹ și „mai

care patriarhia ecumenică acordă îngăduințe, se întrebuințează uneori verbul συγχωρεῖν: a ierta. *Ibidem*, vol. I, pp. 110, 111, 112, 156.

1. *Ibidem*, p. 123.

2. *Ibidem*, pp. 123, 167.

3. *Indreptarea Legiei* (ediția N. Blaramberg, G. Missail București, 1871), glava 200: „atunci are *slobozie* ispravnicul... să se blagoslovească cu ispravnica“ (p. 211); glava 194: „am dat *slobozie* tatăl și feciorul, să ia pre mătușa mică și pre nepoată“ (p. 188).

4. În 1813, Februarie 14, Ioan Gheorghe Caragea, Domnul Țării Românești cerând mitropolitului deslegare pentru o căsătorie, întrebuință acești termeni: „...de nu este vre-o pricină zăticnitoare despre canoanele bisericești, să dai *slobozenie* de a se și cununa...“ (Vezi V. A. Urechiă, *Istoria Românilor*, Tom. X, Partea A, București, 1900, p. 60).

5. *Pravila Moldovei* din vremea lui Vasile Lupu, de S. G. Longinescu, (cu o traducere paralelă în limba franceză de A. Patrognat) București, 1912, p. 132, glava 15, 7; *Indreptarea Legiei*, glava 237, 7.

6. *Indreptarea Legiei*, glava 381, p. 415.

7. *Pidalion*, traducerea mitropolitului Veniamin Costache, Monastirea Neamț, 1844, f. 62 verso, în tâlcuirea canonului 69 apostolic: „să *sloboază* arhiereul sau duhovnicul pre bolnav să deslege postul“.

8. *Manual de pravilă bisericească* sau culegere din canoanele Sfinților Apostoli și dintr'ale sfintelor soboare, precum și din cele cuprinse în pravila bisericească veche, de Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei D. D. Nifon, București, 1852, p. 31: „în a opta spiță se *sloboade* nunta“, iar mai jos: „nici *sloboade* nici *oprește*“.

9. *Pravila Moldovei*, glava 57, 4, p. 271: *Indreptarea Legiei*, glava 362, 4, p. 393.

puțin va certa-i giudețul, iară nu-i va slobozi de tot"¹. Din felul întrebuirii termenilor: slobozie, slobozenie și a slobozi, rezultă deci că s'au folosit în isvoarele noastre aceleași cuvinte pentru exprimarea noțiunii de dispensă și a noțiunii de micșorare sau iertare a pedepselor.

Noțiunea de îngăduință, de iconomie, se exprimă apoi prin termenul *deslegare* pe care îl găsim în tâlcurile Pidalionului², în Manualul de pravilă bisericească al mitropolitului Nifon³ și apoi în general în limba întrebuită de autoritățile bisericești⁴, precum și în limba cărților bisericești⁵. În pravile se întrebuițează verbul *a deslega*⁶ sau *a dăslega*⁷ în înțelesul de a îngădui, a dispensa, deși nu totdeauna căci uneori, în deosebi când e vorba de căsătorie, a deslega însemnează a despărți, a desface⁸. Cu înțelesul de a îngădui, de a dispensa, este întrebuitat verbul *a deslega* și în Pidalion⁹, care mai folosește și cuvântul *deslegător*¹⁰. În isvoarele noastre noțiunea de iconomie se mai redă apoi și prin termenul *ertăciune*¹¹. Pravilele întrebuițează verbul *a ierta* atât în înțelesul de a îngădui,

1. *Pravila Moldovei*, glava 66, 7, p. 295; *Indreptarea Legiei*, glava 371, 6, p. 406.

2. *Pidalion*, în tâlcuirea canonului 69 apostolic, f. 62: „este și *deslegare* acestor două posturi“, f. 62 verso: „*deslegări* la vin și la untdelemn“, „să face *deslegare*“.

3. *Nifon al Ungrovlahiei*, op. cit. partea II, cap. 4, § 4, p. 67; «iar dacă mai înainte vor avea *deslegare* arhierescă ca să se cunune astfel, să nu se despărță».

4. Vezi *Iconom C. Buțureanu și C. Ciudin*, Colecțiune de diferite *deslegări* și instrucțiuni emanate... în ramulu spiritual de la Mitropolie și dicasteriul său. Partea I, Iași, 1864. Forma *dislegare* din titlul acestei colecții este mai puțin întrebuitată decât forma *deslegare* care se găsește în cuprinsul colecției; vezi pp. 10-11,

5. Vezi, de pildă, *Evhologiu*, ediția Sfântului Sinod, București, 1888, pp. 555, 614.

6. *Indreptarea Legiei*, glava 195, p. 191: „deacia la a opta se *desleagă* și facu nuntă neapărat“.

7. *Ibidem*, glava 381, p. 415: „Cine va *dăslega* Miercurea sau Vinerea, acela răstignește pe Hristos“.

8. *Pravila Moldovei*, glava 41, 9, p. 215: „*dezleagă-să* nunta, ce să va face între ruda cia den svântul botez“: Vezi și glava 20, 6, p. 151.

9. *Pidalion*, f. 62, în tâlcuirea canonului 69 apostolic: „nu trebuie *a se deslega* postul fără de mare nevoe“; f. 167: „nu se cade... a deslega postul“.

10. *Ibidem*, f. 167, în tâlcuirea canonului 29 trulan „...Joaia cea Mare... *deslegătoare* fiind a obișnuitei uscatei mâncări“.

11. *Indreptarea Legiei*, glava 374, p. 409 (e vorba de femeia care-și urgi-sește copilul): „iară de va fi fost în voia diavolului atunce are *ertăciune*, numai și aceasta cu șocotință sau cu măsură să se canonească“.

a dispensa, a permite, ¹ cât și în înțelesul de a scuti ², și de a scăpa (de pedeapsă) ³.

Găsim, în sfârșit, în isvoarele noastre, însuși termenul de *iconomie*. Traducătorul Pidalionului a redat în românește termenul grecesc *οικονομία* prin acelaș cuvânt: *iconomia*, cu același înțeles general de îngăduință. Iată câteva exemple: „cuvântul acesta al *iconomiei* este pricina cea mai întâi și pre domnitoare pentru care soboarele acestea, botezul altor eretici l'au primit“ ⁴, „botezul celor curați l'au primit pentru *iconomia* celor mulți...căci de nu ar fi fost cuvântul acesta al *iconomiei* ...cum... nu s'ar fi împotrivit“ ⁵, „oarecare mare *iconomie* au vrut să întrebuințeze pentru Latini Biserica“ ⁶, „pentru oarecare pricinuri folosite Bisericii dupre locuri, acei dumnezeești Părinți întrebuințând *o iconomie* ca acesta“ ⁷. În Pidalion *iconomia* este concepută în opoziție cu *scumpătatea* ⁸ și cu *amărunțimea* ⁹, termeni sugestivi cari cuprind mai mult înțeles chiar decât termenul grecesc corespunzător *ἀφιβεια*¹⁰. În Pidalion și în Manualul de pravilă bisericească al Mitropolitului Nifon mai găsim și verbul *a iconomisi* ¹¹ cu înțelesul

1. *Indreptarea Legiei*, glava 193, p. 187 (e vorba de îngăduința căsătoriilor între rude): „iară dascălii cei de demult ei *erta* până în șapte spițe, iară cei mai tineri adică mai de încoace ei *erta* și la a șasea“; iar mai jos: «câte nunte se fac despre cuscrie și se tocmesc la a șaptea spiță, acealea se *iartă*». Glava 199: p. 210: „cărțile ceale vechi vrea *erta* aceasta (nuntă)“. *Pidalion*, f. 62, în tâlcuirea canonului 69 apostolic, cu privire la deslegarea postului: „*iartă* pe muerecea lehuză ca în postul cel mare să be vin și să mănânce în destulă hrană“, iar mai jos: îl *iartă* a mânca“ „se cade a să *ierta* să mănânce“. În tâlcuirea canonului 30 trulan, f. 168: „insuși aceasta ce o *iartă* sinodul“. La f. 492 „căsătoria aceasta o au *iertat* a se face“. *Codul lui Calimah* (ediția I. M. Bucureanu, Colecțiune de legiurile României vechi și noi, București, vol. I, 1893 p. 563), Partea I, Cap. II, § 93: „este *iertată* (căsătoria) la a șasea spiță“.

2. *Mitropolitul Dosofteiu*, *Viața și petreacerea svinților*, Iaș, 1682, p. 73. «cerșu.... să-l *iarte* de la voinicie».

3. *Indreptarea Legiei*, glava 372, p. 407: „acela de va lua canon n'are nici vîndere a se *erta*“; „să 'l *ierte* de jurământul ce au jurat strâmb“.

4. *Pidalion*, în tâlcuirea canonului 46 apostolic, nota 1, f. 39.

5. *Ibidem*, f. 39.

6. *Ibidem*, f. 41.

7. *Ibidem*, în tâlcuirea canonului 29 trulan, f. 166 verso.

8. *Ibidem*, tâlcuirea canonului 46 apostolic, nota 1, f. 39: „Marele Vasile întrebuințează *scumpătatea*, iar el... au întrebuințat *iconomia*“.

9. *Ibidem*, f. 40: «nici după cuvântul *amărunțimei*... nici după cuvântul *iconomiei*»; f. 41 verso: «drept aceia, după ce au trecut *iconomia* trebuie să-și aibă locul lor *amărunțimea* și apostoleștile canoane».

10. Pentru traducerea termenului *ἀφιβεια* din textul canoanelor prin *scumpătate*, vezi *ibid*, f. 150 verso, 166, 209, 407 + verso.

11. *Ibidem*, f. 41: „au *iconomisit* soborul al 2-lea... și au priimit botezul arianilor“. *Manual de pravilă bisericească*, p. 31: „pentru aceia s'a *iconomisit* ea această nuntă... să nu să desparță“.

de a îngădui ceiace însemnează că asemenea termeni nu fuseseră folosiți numai într'o traducere, fără a fi fost înțeleși, ci erau întrebuințați în limba vorbită, căci Manualul Mitropolitului Nifon nu este o traducere ci o adunare de îndrumări canonice pentru folosința practică a clerului.

Mai găsim, în sfârșit, în Pidalion termenii: *iubire de oameni și milostivire*¹ cari traduc termenii grecești: *φιλανθρωπία* și *συμπάθεια* și care se întrebuințează deasemenea în opoziție cu *scumpătatea*. Termenul *συγκατάβασις* este redat în graiul Pidalionului prin: *conpogorământ*², tot în opoziție cu *scumpătatea*. Conpogorământul este o îngăduință specială, pe când iconomia însemnează îngăduință în general³. Termenul acesta se întrebuințează însă pentru a exprima, nu numai noțiunea de dispensă, ci și noțiunea de reducere a pedepselor căci în Pidalion găsim expresiuni ca acestea: „conpogorământ... de canonisirea păcatelor“⁴, „cercetări conpogorătoare și ușoare“⁵.

Din această înfățișare a termenilor întrebuințați în izvoarele noastre pentru exprimarea noțiunii de iconomie, rezultă că, după însuși înțelesul cuvintelor, iconomia se practica și la noi atât în domeniul denumit astăzi al dispenselor, cât și în acel domeniu, care astăzi se numește al reducerii și grațierii pedepselor bisericești.

II. INGRĂDIRILE DREPTULUI DE ICONOMIE

1. *Desvoltarea dreptului de iconomie în Biserică.* — În primele trei veacuri creștine găsim în general o concepție opusă dreptului de iconomie. Faptul că normele bisericești erau puține, iar credincioșii aveau mare înclinare pentru ascultare și supunere, făcea inutilă practica iconomiei. Fără să fi fost cu desăvârșire excluse din practica Bisericii, dispensele și actele de îngăduință în general erau socotite ca abateri, care micșorau însăși calitatea de creștin⁶.

1. *Pidalion*, canonul 3 trulan, f. 150 verso: «cei ai presfintei Biserici a Romanilor, propuind să se păzască canonul *scumpătăței*. Iară cei supuși scaunului... cetății aceștia, voind a se păzi cel *al iubirei de oameni și al milostivirei*».

2. *Ibidem*, f. 151 verso: „dregând împreună pe amândouă, *scumpătatea* zic, și *conpogorământul*“.

3. *Ibidem*, f. 152. «acestea cu *iconomie* hotărându-le și cu *conpogorământ* Părinții aceștia».

4. *Ibidem*, f. 109 verso.

5. *Ibidem*, f. 109.

6. Unii canoniști apuseni au susținut că Biserica n'a practicat deloc dis-

Când însă Biserica începu să se organizeze și când legile ei deveniră tot mai numeroase, atunci dreptul strict nu mai putu să fie aplicat totdeauna în mod ideal și excepțiile se iviră ca un fel de urmare firească a dreptului organizat. Îngăduințele deveniră numeroase în veacul al III-lea și din cauză că ereziile năvăliră în Biserică¹. Pentru a înlesni întoarcerea în sânul Bisericii a tuturor rătăciților cari se lepădau de erezii, autoritatea bisericească a socotit necesară îndulcirea normelor disciplinare în anumite împrejurări. Deasemenea pentru a putea recruta suficienți clerici, potrivit nevoilor ei pastorale și misionare, Biserica a trebuit să fie mai îngăduitoare în aplicarea prescripțiilor privitoare la condițiile de admitere în cler. Și în felul acesta se pare că s'a introdus practica iconomiei în Biserică.

Abaterile îngăduite de autoritatea bisericească au început să apară în deosebi după veacul al III-lea. Astfel, sinodul I ecumenic constată prin canonul 2 că „multe lucruri s'au făcut împotriva canonului bisericesc, fie din necesitate, fie altfel la stăruința oamenilor“². Prin faptul că nu a anulat actele de îngăduință admise împotriva prescripțiilor canonice — e vorba de hirotoniile de neofiți —, sinodul I ecumenic a aprobat în mod tăcut acele acte pentru trecut, oprindu-le însă categoric pentru viitor. Notăm că actele de iconomie au apărut, după cum rezultă din canonul 2 al sinodului I ecumenic, ca îngăduințe admise mai întâi de autoritatea administrativă bisericească, fiind confirmate în urmă de către autoritatea legislativă a Bisericii, pentru că erau fapte împlinite și anularea lor n'ar fi fost binevenită.

Actele de iconomie au apărut întâi în domeniul administrației bisericești, adică în domeniul executiv al puterii.

pensa în primele veacuri și că acest fapt se datorește influenței dreptului iudaic care nu cunoștea practica îngăduințelor și excepțiilor (Vezi *J. Freisen*, *Geschichte des kanonischen Eherechts bis zum Verfall der Glossenlitteratur*, Tübingen, 1888, p. 905). Este neîntemeiată această afirmație mai întâi pentru motivul că dispensele n'au fost cu desăvârșire excluse din practica Bisericii în primele veacuri creștine și apoi pentru că dreptul iudaic nu mai era strict când apărură creștinismul și nu putea deci înrâuri în felul acesta disciplina comunităților creștine care stăteau sub har și nu sub «lege». Cf. *M. A. Stiegler*, op. cit. p. 19.

1. Ereziiile au exercitat în general o influență dureroasă asupra disciplinei bisericești, pravocând slăbirea respectului canoanelor. Cf. *Sfântul Vasile cel Mare*, *Ἐπιστολή 92*, în *Migne, P. G.*, XXXII, 480.

2. *Sintagma*, II, 116: „...πολλά, ἤτοι ὑπὸ ἀνάγκης, ἢ ἄλλως ἐπειγομένων τῶν ἀνθρώπων, ἐγένετο παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικόν...“.

bisericești, pentru că ele au isvorit din practica Bisericii. Aplicând normele bisericești, puterea executivă a Bisericii a întâmpinat împrejurări de fapt care cereau unele îngăduințe și deslegări pentru anumite persoane. Și întru cât în Biserică funcțiunea judecătorească s'a exercitat tot pentru puterea executivă, mai ales în primele veacuri, actele de iconomie au apărut în același timp și în domeniul jurisdicției disciplinare, fie sub forma nepedepsirii abaterilor ce trebuiau să fie pedepsite, fie sub forma denumită astăzi a reducerii și grațierii pedepselor.

Socotim că iconomia a apărut mai întâiu în fapt și pe urmă în drept. Numai după ce practica a arătat că îngăduințele sunt și necesare și folositoare în împrejurările în care aplicarea strictă și aspră a legilor devine păgubitoare pentru însuși scopul general al Bisericii, numai atunci autoritatea legiuitoare s'a ocupat de această practică, fie aprobând îngăduințele acordate de către puterea executivă, fie hotărînd anumite condițiuni pentru acordarea îngăduințelor în viitor¹. Dreptul de iconomie este așadar un drept isvorit din practică și consimțit apoi formal de autoritatea legiuitoare a Bisericii, care având grijă să nu consfințească arbitrarul și abuzul, a stabilit înțelepte îngrădiri pentru exercițiul acestui drept.

2. *Limitele dreptului de iconomie.* Ca măsură de înțeleaptă moderare a dreptului comun, iconomia este supusă anumitor îngrădiri. Din indicațiunile sfinților Părinți și scriitorilor bisericești cu privire la aplicațiunile dreptului de iconomie, rezultă că autoritatea bisericească poate acorda îngăduințe în principiu numai de la legile omenești ale Bisericii, nu și de la legile divine². Canoniștii apuseni,

1. Ocupându-se de origina dispenselor, unii canoniști apuseni au susținut, că în primele opt veacuri creștine au fost practicate numai îngăduințele pentru abateri săvârșite adică numai *dispensele post factum*. Mai târziu au apărut și îngăduințele pentru viitor, adică *dispensele ad faciendum* (Cf. *Louis Thomassin, Ancienne et nouvelle discipline de l'Eglise*, ediția franceză, Paris, 1725, vol. II, pp. 1358-1365; *A. L. Richter, Lehrbuch des katholischen und evangelischen Kirchenrechts*, ediția Dove-Kahl., Leipzig, 1886, p. 576; *K. Fr. Eichorn, Grundsätze des Kirchenrechts*, Göttingen, 1831-33, vol. II, p. 19). Deosebirea aceasta n'are, pentru noi, decât valoare speculativă, mai întâiu fiindcă nici sfinții Părinți și nici canoanele nu cunosc deosebirea între dispensele de după faptă și cele dinainte de faptă și apoi fiindcă în epoca patristică au fost practicate și unele și altele. Vezi canoanele: 80 apostolic și 12 al sinodului din Neocezarea, în *Sintagma*, I, 103; III, 88. Cf' *M. A. Stiegler*, op. cit., p. 40 și urm.

2. *Sf. Teodor Studitul, Ἐπιστολὴ 48*, din cartea I, în *Migne, P. G.*, XCIX,

considerând legile naturale ca stabilite direct de Dumnezeu, sunt de părere că nu se pot acorda îngăduințe nici de la legile naturale care în această privință, trebuiesc socotite deopotrivă cu legile divine¹. Acceptând deosebirea aceasta, care are calitatea de a fi metodică, trebuie să precizăm aici noțiunile respective și să arătăm întrucât sunt ele aplicabile dreptului bisericesc ortodox. În noțiunea de legi omenești ale Bisericii se cuprind toate prescripțiile de drept bisericesc: a) canoanele, atât cele stabilite cât și cele primite de Biserica întreagă, b) apoi dispozițiunile legiurilor politice însușite de Biserică precum și c) tradițiile și uzurile disciplinare care au valoare de lege în Biserică².

Ținând seama de puterea obligatorie a prescripțiilor de drept bisericesc stabilite prin canoane, uzuri și legi politico-bisericești, constatăm că unele au putere obligatorie generală, iar altele putere obligatorie particulară. Prescripțiile generale care privesc elementele fundamentale ale organizației, administrației și disciplinei bisericești, adică prescripțiile de care depinde însuși caracterul fundamental al Bisericii, ca societate organizată, nu pot fi obiect de dispensă. În izvoarele dreptului canonic ortodox se vorbește de canoane generale, *κανόνες γενικοί*³, și de canoane universale *κανόνες καθολικοί*, despre care Balsamon spune că trebuie să rămână în vigoare «în vecii vecilor»⁴. Dimpotrivă prescripțiile care nu au putere obligatorie generală, adică prescripțiile care nu privesc însăși fundamentul organizației, administrației și disciplinei bisericești, sunt susceptibile de dispensă. Asemenea prescripții sunt uneori arătate în izvoare sub denumirea de canoane speciale: *ἰδικοί κα-*

1077: „καὶ πῶς ἐπὶ τῶν βασιλέων ὑποχωροῦν αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαί;”. Cf. *Fericitul Augustin*, Epistola 54, 2, în *Migne, P. L.*, XXXIII, 200.

1. Cf. *N. München*, *Das kanonische Gerichtsverfahren und Strafrecht*, Zweite Ausgabe, Köln und Neuss, 1874, vol. II, p. 252; *Abbé André*, *Cours alphabétique et methodique de droit canon*, troisième édition, Paris, 1860, vol. III, p. 94; Cf. *L. Thomassin*, op. cit., vol. II, p. 1402.

2. *Balsamon*, la *Nomocanon* I, 3, în *Sintagma*, I, 39 „Ἡ παλαιὰ συνήθεια ἀντὶ νόμου φυλάττεται... Ἡ μακρὰ συνήθεια ἀντὶ νόμου κρατεῖ ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ἔγγραφος”.

3. Interpretând canonul 13 al sinodului I ecumenic care prescrie că muribunzilor trebuie să li se dea sfânta împărtășanie chiar dacă sunt sub pedeapsa excomunicării, *Balsamon*, spune: „οὗτος ὁ κανὼν γενικός ἐστὶ” (*Sintagma*, II, 143).

4. Comentând canonul 16 al sinodului VII ecumenic care interzice clericilor luxul, *Balsamon* caracterizează dispoziția canonului astfel: «καθολικός γὰρ ἐστὶν ὁ κανὼν καὶ εἰς αἰῶνας αἰώνων τὰ ἐν αὐτῷ κρατεῖν καὶ ἐνεργεῖν ὀφείλουσι» (*Sintagma*, II, 624).

νόμους¹, canoane locale: τοπικὸὶ κανόνες², sau chiar canoane personale: προσωπικοὶ κανόνες³. Chiar și fără să fie arătate prin acești termeni, prescripțiile care n'au caracter fundamental pot fi obiect de dispensă, cu condiția de a nu fi întemeiate pe dispozițiuni de drept divin sau de drept natural. De la prescripțiile fundamentale nu se pot acorda dispense, decât de către sinodul ecumenic. Cine are însă dreptul ca să deosebească prescripțiile fundamentale de cele nefundamentale? De bună seamă că numai autoritatea bisericească este îndreptățită să aprecieze care prescripții pot fi și care nu pot fi obiect de dispensă. Fără aprobarea autorității bisericești, credincioșii chiar dacă pot deosebi ceiace este fundamental de ceiace nu este fundamental, nu au dreptul să suprimе ei înșiși obligativitatea unei prescripții bisericești, căci aceasta ar însemna răsturnarea ordinii societății creștine.

În ce privește legile de drept divin, ale căror obligațiuni nu pot fi obiect de dispensă, acestea sunt stabilite prin Sfânta Scriptură atât a Vechiului cât și a Noului Testament. Sunt de drept divin prescripțiunile Legii și ale Evangheliei, adică ale legii vechi și ale legii noi. Biserica admite însă ca obligatorii pentru membrii ei numai prescripțiile morale ale legii vechi, celelalte prescripțiuni și în deosebi cele rituale pierzându-și caracterul obligatoriu prin însăși apariția legii noi⁴. Deoarece însă deosebirea între prescripțiile morale și celelalte prescripții ale legii vechi este anevoioasă, aparține tot autorității bisericești să facă această deosebire, când este vorba de practica iconomiei; aceasta și pentru motivul general că prescripțiile legii vechi au, pentru creștini, numai valoarea pe care le-o recunoaște Biserica⁵. Prescripțiilor de drept divin

1. *Balsamon* la canonul 4 al sinodului din Sardica, în *Sintagma*, III, 239: „ἰδικὸν γὰρ ἐστὶ τοῦτο εἰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, καὶ κρατεῖν ὀφείλει, ἐνθα καὶ ἐξεφωνήθη”; deasemenea la canonul 32 al sf. Vasile cel Mare, în *Sintagma*, IV, 175: „εἰδικοὶ γὰρ εἰσι, καὶ τὰ εἰδικὰ οὐχ ἔλκονται πρὸς ὑπόδειγμα”.

2. *Zonara* și *Balsamon* la canonul 17 cartaginez, în *Sintagma*, III, 351: „ὁ κανὼν τοπικὸς ἐστὶ”.

3. *Balsamon*, la enciclica sinodului III ecumenic, în *Sintagma*, II, 214: „Τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν Πατέρων διορισθὲν, κατ'οικονομίας λόγον ὤρισθη”. *Zonara* și *Balsamon*, la canonul 88 cartaginez, în *Sintagma*, III, 518: „οὗτος ὁ κανὼν προσωπικὸς ἐστὶν”.

4. *Fapt. Apost.*, XV, 6—30. Cf. *N. Milaș*, *Dreptul bisericesc oriental*. tradus de Cornilescu-Radu, București, 1915, p. 35.

5. Faptul că o prescripție se găsește în Vechiul Testament nu-i de ajuns

căroră Biserica le recunoaște însușirea de a nu putea fi schimbate, trebuie să le asimilăm și învățăturile de credință, dogmele stabilite de Biserică. Pentru această asimilare găsim indicațiuni precise în scrierile patristice¹. Regula primită în isvoarele dreptului bisericesc ortodox, este că modificarea învățăturilor dogmatice se consideră act de trădare a dogmei și nu act de economie². Caracterul de neschimbat al dogmelor rezultă din faptul că ele nu sunt creații ale Bisericii, ci formulări bisericești ale adevărilor revelate de Dumnezeu³.

Prescripțiile de drept natural deasemenea se consideră că nu pot fi înlăturate prin acte de economie bisericească. Noțiunea de drept natural nu este însă precizată în isvoare și nici canoniștii și teologii apuseni care au încercat precizarea acestei noțiuni n'au formulat decât indicațiuni aproximative asupra conținutului ei⁴. Unii au socotit că nici o prescripție de drept natural nu poate fi îndulcită sau înlăturată de către autoritatea bisericească pentru că asemenea prescripții sunt sădite de Dumnezeu în însăși mintea și firea omenească; aceștia concep o anumită iden-

pentru ca acea prescripție să fie considerată de drept divin. Trebuie să se pronunțe și autoritatea bisericească competentă. Cât este de delicată obligațiunea autorității bisericești de a se pronunța în această privință, o mărturisește următorul fapt pe care-l menționăm după: *Pierre Fournieret*, *Le mariage chrétien*, Paris, 1925, p. 287. Pentru a se căsători cu văduva fratelui său, Henric al VIII-lea a cerut dispensă papei Iuliu al II-lea; dispensa i-a fost acordată în baza prescripției din Deuteronom, XXV, 5, potrivit căreia soția bărbatului mort fără urmași poate deveni femeia fratelui său. După 18 ani de căsătorie însă, Henric al VIII-lea se hotărî să-și lase soția și, căutând un pretext, află că dispensa pe baza căreia s'a căsătorit, fusese nulă deoarece rudenia dintre el și soția sa constituia un impediment de drept divin pentru care nici papa nu putea acorda dispensă. Prescripția de drept divin invocată se găsește formulată în Levitic XVIII, 16. Sprijinindu-se pe această teză, admisă și de universitățile consultate, Crammer, declară nulă căsătoria regelui său. Și câte urmări n'a avut faptul acesta, a cărui origină stă în neîngăduita justificare a unei dispense. Nu era nevoe să se invoce prescripții din Vechiul Testament și să se discute caracterul lor divin pentru că o căsătorie ca aceea de mai sus este oprită de canonul 87 al Sfântului Vasile cel Mare, canon care a fost acceptat de întreaga Biserică creștină (*Sintagma*, IV, 260—264)

1. *Evloghie al Alexandriei*, *Περὶ τῆς οἰκονομίας*: «Μεχρὶ γὰρ τούτου τὰ τῆς οἰκονομίας ὁ ὀρθὸς λόγος ἀνέχεται, μέχρις ἂν οὐδὲν καινοτομεῖται τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων» (După rezumatul făcut de *Fotie*, *Βιβλιοθήκη*, κώδ. 227, în *Migne*, P. G., CIII, 956).

2. *Aristen*, *Sinopsa canoanelor*, în *Sintagma*, IV, 398 (Prescripție luată din scrierea lui *Evloghie al Alexandriei*): «Εἰ τις τῶν δοκούντων τοῖς θεοφόροις Πατράσι σαλεύσει τι, οὐκ ἔστι τοῦτο οἰκονομία κλητέον, ἀλλὰ παράβασις καὶ προδοσία δόγματος, καὶ περὶ τὸ θεῖον ἀσέβεια».

3. Cf. *N. Milaș*, *Dreptul bisericesc oriental*, trad. Cornilescu-Radu, București, 1915, p. 47.

4. Cf. *J. Freisen*, *Geschichte des canonischen Eherechts bis zum Verfall der Glossenlitteratur*, Tübingen, 1888, p. 894.

titate între dreptul natural și dreptul divin¹. După alții, nu toate prescripțiile de drept natural sunt de neschimbat. Făcând deosebire între principiile fundamentale de drept natural care se impun în mod absolut și principiile secundare care sunt regule mai îndepărtate ce nu se impun în mod absolut, aceștia susțin că principiile secundare pot fi obiect de dispensă².

Pentru noi, o asemenea deosebire n'are decât valoare speculativă. În dreptul bisericesc ortodox, prescripțiile de drept natural sunt obligatorii numai întru atât, întru cât sunt recunoscute și primite de Biserică. Astfel, de pildă, căsătoria între rude este oprită în dreptul bisericesc ortodox, pentru că așa a rânduit Biserica, având în vedere în deosebi legile morale ale căsătoriei, și nu pentru că așa cere dreptul natural care este atât pe neprecis, încât pe temeiul său s'au putut sprijini chiar poligamia și poliandria³.

3. *Motivele pentru care se poate admite iconomia.* Una dintre condițiile principale ale exercitării dreptului de iconomie în Biserică este condiția ca nici un act de îngăduință să nu fie admis de către autoritatea bisericească fără cel puțin un motiv binecuvântat. Ceiace trebuie să se înțeleagă prin motiv binecuvântat: αἰτία εὐλογος⁴ sau λόγος εὐλογος⁵, cum se exprimă isvoarele, urmează să se determine și să se aprecieze, de la caz la caz, de către autoritatea bisericească. Se admit în general ca motive binecuvântate: necesitatea și utilitatea.

Noțiunea de necesitate este exprimată în isvoare, în diferite feluri. Din deciziile sinodale ale patriarhiei ecume-

1. *Corpus juris canonici*, Decretum Magistri Gratiani (ediția Emil Friedberg, Lipsca, 1879), Dictum la c. 11, D. IX: „Cum ergo naturali jure nihil aliud praecipitur quam quod Deus vult fieri...” (p. 18). Dictum la c. 3, D. VI: „In Lege et Evangelio jus naturale continetur... Moralia mandata ad naturale jus spectant atque ideo nullam mutabilitatem recepisse probantur” (p. 11).

2. *Toma d'Aquino*, formulând teoria dispensei, admite că se pot acorda dispense dela legile omenești bazate pe prescripții de drept natural și de drept divin, când asemenea prescripții nu sunt esențiale ci „quasi conclusiones praeceptorum communium”. (*Summa Theologica S. Thomae Aquinatis*, Lugduni, 1702, prima secundae quaestio 97, art. 4, p. 202).

3. Cf. *Jos. Zhishman*, Το δίκαιον τοῦ γάμου τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, traducere din limba germană în limba greacă de *Meletie Apostolopoulos*, Atena, 1914, vol. II, pp. 4-5.

4. Canonul 8 apostolic prescrie că pentru a i se îngădui să rămână neîmpărtașit, clericul care oficiază sfânta liturghie trebuie să arate care este motivul său binecuvântat: „ἀὴν εἰπίαν εἰμάτω· καὶ ἐὰν ἧ εὐλογος, συγγνώμης τυγχανέτω” (*Sintagma*, II, 11).

5. *M. I. Ghedeon*, Κανονικαὶ διατάξεις, vol. I, pp. 158, 160.

nice, prin care s'au acordat dispense, reese mai întâi că numai o mare necesitate *πολλή ανάγκη*¹, o necesitate riguroasă *ανάγκη ἀπαραίτητος*² poate constitui motiv binecuvântat pentru dobândirea dispensei. Necesitatea poate fi de două feluri: determinată de interesul credincioșilor cari cer dispensă și determinată de un interes mai general al Bisericii.

Pentru interesul credincioșilor, autoritatea bisericească se poate arăta îngăduitoare, «cedând necesităților»³ sau «împrejurărilor imperioase»⁴, fie în scopul de a evita o primejdie mare de ordin moral⁵ sau de ordin fizic⁶, fie în scopul de a aduce pacea în sufletele turburate⁷, fie în sfârșit în scopul de a asigura îndreptarea unor situațiuni de nesuferit⁸. Necesitatea determinată de însuși interesul Bisericii poate fi deasemenea motiv binecuvântat pentru acordarea dispenselor; în această privință isvoarele menționează dispensele de hirotonie acordate neofiților când Biserica avea nevoie de clerici și nu-i putea recruta decât dintre noii săi membri, deoarece credincioși vechi în credința creștină nici nu se aflau în unele ținuturi⁹. Celălalt motiv binecuvântat pentru admiterea iconomieii este utilitatea *ἡ ὠφέλεια*, care deasemenea poate fi invocată și în interesul credincioșilor și în însuși interesul Bisericii. Pentru interesul moral al credincioșilor este folositor, să se acorde

1. *Ibidem*, vol. II, p. 151: „κατὰ πολλήν ανάγκην γινομένη ἐκκλησιαστικῆ, οἰκονομία...“.

2. *Ibidem*, vol. I, p. 156: „...αὐτὸς... ἀπαραίτητον προβαλλόμενος ανάγκην“.

3. *Ibidem*, vol. II, p. 396: „...καιρῶν ἀνάγκαις ὑπέκοντες...“.

4. *Ibidem*, vol. I, p. 110: „...οὐκ ὀλίγας τῶν ἀναγκαίων περιστάσεων προβάλλοντες“; vol. II, p. 395: «...πολλῶν ἔνεκεν ἀναγκαίων περιστάσεων».

5. Decisiunile sinodale ale patriarhiei ecumenice menționează în termeni generali: înlăturarea primejdiei de a mări păcatul („γενέσθαι μείζον τὸ πτῶμα, καὶ τὸν κίνδυνον χαλεπώτερον“ *Ibid.* vol. I, p. 152), îngăduința celui mai mic dintre două rele („δύο γὰρ κακῶν προκειμένων αἰρετέον τὸ μετριώτερον“ *Ibid.* vol. I, p. 156), înlăturarea pagubei („ἵνα μὴ ...προξενήσῃ ζημίαν“ *Ibid.*, vol. II, p. 396).

6. Necesitate de întărire și îngrijire fizică a unui bolnav poate fi motiv binecuvântat pentru ca persoana respectivă să fie dispensată de obligația de a posti («...πρὸς ἀναγκαίαν σύστασιν καὶ περιθαλψιν τοῦ σώματος“ *Ibid.* vol. I, p. 186) In caz de necesitate se suspendă întreg postul pentru toți credincioșii dintr'o localitate „ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται“ *Ibid.* vol. I, p. 408.

7. *Ibid.*, vol. I, p. 229: „...κατ' οἰκονομίαν διὰ τὴν εἰρήνην“; p. 158: „σώζειν δηλονότι κινδύνων ψυχὰς...“.

8. *Ibid.* vol. I, p. 168: „...οἰκονομίαι ...τὴν ἀναγκαίως ἀπαιτουμένην θεραπείαν τοῦ πράγματος παρεχόμεναι“.

9. Prin canoanele: 12 al sinodului din Neocezareia și 2 al sinodului I ecumenic se menționează că hirotoniile neofiților s'au admis „pentru lipsa de oameni“ „din necesitate“. Vezi *Sintagma*, III, 88; II, 116.

dispense în împrejurările excepționale în care prin asemenea acte de îngăduință Biserica dă putința unor membri ai ei să se bucure de anumite binefaceri duhovnicești, de care altfel, potrivit normelor stricte, nu s'ar fi putut bucura¹. Pentru interesul Bisericii, utilitatea poate fi invocată ca motivare a iconomiei când de pildă persoane de valoare excepțională sunt admise în cler, trecându-se peste anumite condițiuni prescrise pentru recrutarea clericilor², sau când se admit căsătorii mixte în vederea botezării și creșterii copiilor în credința ortodoxă³.

Nu găsim indicațiuni limpezi în isvoare din care să putem preciza dacă aprobarea oricărei îngăduințe trebuie să se justifice prin amândouă aceste motive: necesitatea și utilitatea. Practica Bisericii arată însă că ajunge, pentru a justifica admiterea unei dispense, un singur motiv binecuvântat: fie necesitatea, concepută în general ca trebuință neapărată de a evita un mare rău sau o lipsă grea, fie utilitatea concepută în general în înțelesul promovării activității mântuitoare a Bisericii. Aprecierea motivului binecuvântat pentru acordarea dispensei este o grea și delicată îndatorire a autorității bisericești. Credincioșii cari cer dispense pot crede totdeauna că motivele lor sunt binecuvântate. Este nevoie să fie însă bine cercetate aceste motive spre a fi admise numai dacă sunt întemeiate și puternice. Zonara, tălmăcind canonul 102 trulan, care cere episcopilor moderațiune, precizează că îngăduințele nu trebuiesc admise decât: „la timp potrivit și cu chibzuință: εὐκαιρῶς καὶ σὺν διακρίσει“⁴. Patriarhia ecumenică printr'una din hotărârile sale, prin care acordă o dispensă oarecare, arată că îndeobște dispensele s'au acordat prin „sfințita judecată a Bisericii“⁵. Prin aceasta trebuie

1. Spre a nu lipsi pe credincioși de binefacerile unor taine cum este de pildă taina nunții, autoritatea bisericească a admis dispense, trecând cu vederea anumite neregularități, pentru motive de utilitate morală. Cf. *M. I. Ghedeon*, op. cit., vol. I, p. 165.

2. Dintre ierarhii de mare valoare cari au fost primiți în cler prin dispensă, menționăm pe Ambrozie, Nectarie, Grigore Taumaturgul. Vezi *Migne, P. G.*, LXXXII, 1132; LXVII, 1436; XX, 589.

3. Vezi *Jos. Zhishman*, op. cit., vol. II, pp. 271, 323, 343—344.

4. *Sintagma*, II, 550.

5. Decizia prin care patriarhul ecumenic Calinic II aprobă în 1688 o dispensă de căsătorie cuprinde următoarea indicațiune: „...εἴωθεν ἡ τῆς Ἐκκλησίας ἱερά κρείσσον ἐς τὰ πολλὰ συγκραταβαίνειν οικονομικῶς ἐν τισι τῶν μικροτέρων, ἵνα μὴ τοῖς μελίσσοι καὶ καιριωτέραν προξενήσῃ ζημίαν, καὶ ὀλέθριον κίνδυνον“. *M. I. Ghedeon*, op. cit. vol. II, p. 396.

să înțelegem desigur că dispensele nu s'au acordat și nu trebuie să se acorde cu ușurință, fără cercetare, după dorința credincioșilor sau după bunul plac al autorității bisericești. Alcătuitoii Pidalionului, vorbind despre deslegarea posturilor pentru bolnavi și socotind necesară cercetarea motivelor invocate pentru obținerea deslegării, sfătuiesc pe arhieriei și pe duhovnici „să nu se încrează în singure pricinuirile bolnavilor“¹. Cercetarea serioasă și amănunțită a motivelor ce se invocă pentru dobândirea îngăduințelor este tot atât de necesară, cât este de trebuincioasă admiterea motivelor temeinice pentru credincioșii de bună credință și respingerea pretextelor de care se folosesc oamenii de rea credință.

Nu poate fi motiv binecuvântat pentru dobândirea unei îngăduințe faptul că aceeași îngăduință s'a dat și altor persoane, în aceleași împrejurări. Fiind acte de jurisdicție excepțională, actele de iconomie nu trebuiesc să formeze obicei și lege în Biserică. Canonul 17 al sinodului I—II, amintind faptul că autoritatea bisericească a îngăduit unele excepțiuni, stabilește în modul cel mai precis că Biserica niciodată nu socotește „rara întâmplare drept lege“². Actele de iconomie nu pot și nu trebuiesc să fie invocate pentru a justifica săvârșirea aceluiași fapte în viitor sau a altor fapte asemănătoare. Balsamon, comentând o excepțiune admisă de sinodul III ecumenic, precizează că ceea ce s'a admis prin îngăduință, prin iconomie, nu trebuia invocat drept model și nici nu trebuie să constituie normă în viitor³. Practica bisericească, vorbim de practica ce s'a dezvoltat și s'a menținut în cadrul principiilor admise de Biserică, a recunoscut valoarea acestui principiu. Din diferitele acte prin care patriarhia ecumenică a acordat dispense, rezultă că dispensele au caracter excepțional, fiind valabile numai pentru persoanele și împrejurările arătate de autoritatea bisericească⁴.

1. *Pidalion*, f. 62 verso.

2. *Sintagma* II, 701: „ἀλλὰ τὸ γε σπάνιον οὐδαμοῦ νόμον τῆς ἐκκλησίας τιθέμενοι“

3. *Sintagma*, II, 214: „Τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν Πατέρων διορισθὲν, κατ' οἰκονομίαν λόγον ὤρισθη. καὶ οὐχρὴ τὸ κατ' οἰκονομίαν διὰ τι χρήσιμον εἰσενεχθὲν, εἰς ὑπόδειγμα ἔλκεσθαι, καὶ ὡς κανόνα κρατεῖν εἰς τὸ εἰς“.

4. Uneori patriarhia ecumenică precizează prin însuși actul prin care acordă dispensă, că admite o îngăduință excepțională și nici decum nu legiferează în general: „...δέδωκεν ἄδειν... μὴ νομοθετοῦσα τὸ τοιοῦτο καθόλου“ (*M. I. Ghedeon*, *Κανονικαὶ διατάξεις*, I, p. 187).

4. *Autoritatea îndreptățită să exerciteze dreptul de iconomie.* Practica iconomiei ar însemna zdruncinarea organizației, administrației și disciplinei bisericești, dacă dreptul de iconomie n'ar fi încredințat numai autorității bisericești. Singură autoritatea bisericească este îndreptățită să acorde deslegări și îngăduințe de la obligativitatea prescripțiilor bisericești atât pentru motivul că această îndreptățire exclusivă este consfințită prin normele fundamentale ale organizației Bisericii, cât și pentru motivul că după însăși cerințele minții omenești numai cine are puterea de a executa legile, are și datoria de a salva totdeauna spiritul de dreptate și scopul înalt al oricărei legi, ferindu-se de o executare strict formală care ar putea constitui însăși negația spiritului legii. Fiind acte de administrație și de jurisdicție, actele de iconomie nu pot fi aprobate decât de către autoritățile cărora le sunt încredințate administrația și jurisdicția bisericească.

Înainte de a arăta care autorități bisericești sunt îndreptățite să exerciteze dreptul de iconomie trebuie să amintim aici părerea unor canoniști¹ și teologi² apuseni, după care dreptul de dispensă aparține numai autorității legiuitoare pentru că numai cine face legea poate fi îndreptățit să înlăture obligativitatea ei. Principiul că orice obligație poate înceta prin voința celui care a prescris-o, nu este, firește, tăgăduit în dreptul bisericesc ortodox. Aceleași sinoade, ecumenice sau locale, care au formulat prescripții canonice au putut acorda și îngăduințe, înlăturând, în cazuri determinate, obligativitatea prescripțiilor respective. Ca să aibă caracterul de acte de iconomie însă, îngăduințele admise de sinoade trebuiesc să fi fost date pe calea administrativă sau pe calea judecătorească și nu pe calea legislativă. Actele de iconomie fiind, prin excelență, acte de administrație și de jurisdicție, pot fi acordate de sinoade când acestea lucrează ca autoritate executivă și judecă-

1. Cf. *P. Collet*, *Traité des dispenses*, nouvelle édition par *M. Compans*, Paris, 1827, tom. II, pp. 21—38; *L'Abbé André*, *Cours alphabétique et méthodique de droit canon*, troisième édition, Paris, 1860, tom. III, pp. 96—97.

2. *Toma d'Aquino*, ocupându-se nu de legile canonice în special ci de legile omenești în general, susține că numai puterea legiuitoare poate exercita dreptul de dispensă care este dreptul de a înlătura obligativitatea legii, fiindcă numai puterea legiuitoare conferă legii autoritate și valabilitate: „...ideo ille qui habet regere multitudinem, habet potestatem dispensandi in lege humana, quae suae auctoritati innititur“ (*Summa Theologica*, prima secundae, quaestio 97, art. 4, pp. 201—202).

torească, iar nu ca autoritate legislativă, pentru că, în deobște, îngăduințele date pe cale legislativă, prin dispoziții legale excepționale, se numesc privilegii și nu acte de economie. Trebuie să avem în vedere neapărat faptul că în Biserică puterea legiuitoare este în același timp și putere executivă și putere judecătorească¹. Nu se poate susține deci că în Biserică dreptul de dispensă aparține numai puterii legiuitoare pentru că puterea legiuitoare nu este decât o latură a aceleiași puteri căreia i s'a încredințat jurisdicțiunea bisericească întreagă. Se constată apoi din însăși dezvoltarea istorică a dispenselor că dreptul de dispensă era exercitat mai mult de către episcopi, în mod izolat, și ca atare avea caracter local și particular pe când puterea legiuitoare, chiar când era exercitată prin sinoadele locale, avea caracter general².

Dreptul de economie se exercită în Biserică de către cei cari au puterea executivă jurisdicțională. Din faptul că jurisdicțiunea bisericească se exercită în deobște de către treptele superioare asupra celor inferioare, reiese că inferiorii în jurisdicțiunea bisericească nu pot dispensa pe superiori de executarea legilor. O autoritate bisericească superioară poate însă acorda îngăduințe nu numai de la prescripțiile pe care însăși le-a stabilit ci și de la prescripțiile unei autorități subordonate. Acest principiu, care se înfățișează ca o urmare firească a organizației ierarhice a Bisericii, este consacrat în deajuns prin practica economiei.

a) Potrivit principiilor canonice generale, deplinătaea exercițiului dreptului de economie aparține autorității sinodale. Fiind autoritatea care deține deplinătaea puterii jurisdicționale în Biserică, sinodul este, ca să ne rostim în termenii cei mai apropiați, autoritatea de drept comun împuternicită să aprobe dispense și grațieri³. Practica arată

1. Cf. *N. Milaș*, *Dreptul bisericesc oriental*, pp. 193—194.

2. Caracterul general al puterii legiuitoare îl înțelegem aici în mod relativ. În comparație cu caracterul particular pe care-l înfățișează actele executive sau administrative ale puterii bisericești. Unii canoniști apuseni au susținut că însăși puterea legislativă a Bisericii a avut caracter local și particular deoarece exercițiul acestei puteri îl aveau și episcopii, în mod izolat (Vezi *J. Freisen*, op. cit., p. 891). După principiile dreptului canonic ortodox însă, episcopii exercită puterea legislativă numai în sinoade, iar când în mod izolat prescriu dispozițiuni cu caracter legislativ, atunci exercită puterea legislativă numai în limitele prescrise și după normele fixate de sinoade. Cf. *N. Milaș*, *Dreptul bisericesc oriental*, pp. 38, 373—375.

3. Practica Bisericii confirmă, chiar pentru veacurile primare, dreptul sinoadelor de a hotărî în chestiunile importante privitoare la organizația, administrația și

însă că autoritatea sinodală a exercitat rareori dreptul de iconomie. Sinoadele ecumenice și locale, care au fixat și câteva condițiuni generale pentru exercitarea dreptului de iconomie, au exercitat ele înșele acest drept, dar numai pentru cazuri excepționale¹. Celelalte sinoade și anume cele patriarhale, mitropolitane și eparhiale au putut exercita acest drept, ca autoritate superioară de jurisdicție în bisericile respective, dar și acestea n'au acordat îngăduințe și deslegări de la obligativitatea normelor bisericești decât foarte rar și cu multă prudență și chibzuință. Pilda prudenții în acordarea îngăduințelor ne-o dă însuși sinodul permanent al patriarhiei ecumenice; dispensele acestui sinod au fost primite în catalogul hotărârilor sinodale² putând constitui astfel o folositoare îndrumare pentru sinoadele tuturor Bisericilor ortodoxe autocefale. Până când va funcționa iarăși sinodul ecumenic în Biserica ortodoxă, sinodul fiecărei Biserici autocefale este cea mai înaltă autoritate îndreptățită să exerciteze dreptul de iconomie în condițiunile fixate de canoanele și practica Bisericii, să reglementeze acest drept și să reprime abuzurile săvârșite de către episcopi și preoți în administrarea dispenselor și actelor de reducere și grațiere a pedepselor³.

b) Episcopii, spre deosebire de sinoade, au exercitat dreptul de iconomie în mod obișnuit. Fiind acte de administrație, dispensele s'au acordat firește îndeosebi de către cei însărcinați cu administrația bisericească, cu aplicarea legilor bisericești, adică de către episcopi. Episcopii micșorau și iertau în deobște și pedepsele bisericești. Ei, cei

disciplina bisericească. *Eusebiu al Cezareiei* arată precis că chestiunile importante, nu se puteau rezolva decât prin sinoade: „ἄλλως οὐ δύνατον τὰ μεγάλα τῶν σκευμάτων, ἢ διὰ συνόδων κατορθώσασθαι” (Βίος Κωνσταντίνου, I, 51, în *Migne, P. G. XX, 965*).

1. Menționăm aici cel mai de seamă exemplu de dispensă acordată de un sinod ecumenic. Pentru potolirea schismei meletiene, sinodul I ecumenic îngădui schismaticului Meletie să-și păstreze titlul de episcop fără a avea însă dreptul de a hirotonisi clerici. Prin excepții de la dreptul strict, sinodul I ecumenic a validat și hirotoniile necanonice făcute de Meletie până la data ținerii sinodului (Vezi *Socrate, Ἐκκλ. Ἱστ. I, 9*, în *Migne, P. G. LXVII, 80*).

2. Cf. *M. I. Ghedeon, Κανονικαὶ διατάξεις*, vol. I, 109, 113, 123, 152, 153, 157, 159, 162-168, 185, 265; vol. II, 151.

3. În Biserica romano-catolică, puterea jurisdicțională supremă centralizându-se în mâinile episcopului Romei, autoritatea cea mai înaltă, îndreptățită să exerciteze și să reglementeze dreptul de dispensă precum și să sancționeze abuzurile, este papa. Cu excepția dispenselor zise: „rezervate”, sinoadele romano-catolice au continuat totuși să acorde dispense și după centralizarea puterii jurisdicționale în mâinile papei. Vezi *L. Thomassin, op. cit. vol. II. pp. 1370—1379*.

dintâi, au putut observa că aplicarea strictă a prescripțiilor canonice poate fi în unele împrejurări însăși tăgăduirea spiritului și scopului prescripțiilor respective și ei cei dintâi au acordat îngăduințe și deslegări dela obligativitatea normelor bisericești, ținând seamă de anumite necesități urgente și excepționale. Principial, dreptul episcopilor de a acorda dispense și grațieri se întemeiază pe încuviințarea de a lega și deslega, încuviințare dată Sfinților Apostoli de către Mântuitorul Hristos¹. Există însă și dispoziții canonice pozitive care conferă episcopilor dreptul de a acorda dispense și grațieri. Canonul 102 trulan prescrie să se aplice după împrejurări și strictețea și îngăduința, în disciplina bisericească². Comentatorii Balsamon și Zonara arată că prin acest canon sunt vizați episcopii pentrucă, după expresia lui Zonara, „totul s'a încredințat judecății episcopilor: τὸ πᾶν τῇ κρίσει τῶν ἐπισκόπων ἀνέθετο³. Mai găsim apoi și alte dispozițiuni canonice care consfințesc în mod limpede dreptul de iconomie al episcopilor. Notăm în această privință dispozițiunea formulată prin canonul 31 al sinodului trulan⁴ și prin canonul 10 al sinodului VII ecumenic⁵, dispozițiune prin care se acordă episcopilor dreptul de a îngădui săvârșirea sfintelor slujbe în paraclisele caselor particulare; deasemenea dispozițiunea canonului 16 al sinodului IV ecumenic privitoare la dreptul de deslegare al episcopilor în materie de făgăduințe⁶. Dreptul de iconomie al episcopilor este însă supus unor îngrădiri.

Dispensele și grațierile sunt acte de jurisdicție extraordinară și ca atare pentru a le încuviința, episcopii trebuesc să ceară consimțământul sinodului Bisericii respective sau să obțină în urmă aprobare⁷. Aprobarea dispenselor și grațierilor poate da naștere la abateri și abuzuri și deaceia

1. *Matei* XVIII, 18.

2. *Sintagma*, II, 550: „Ἀμφότερα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς χρὴ, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τῆς συνηθείας (συμπαθείας)“.

3. *Sintagma*, II, 550.

4. *Sintagma*, II, 371: „ὕπὸ γνώμην τοῦτο πράττειν τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου...“.

5. *Sintagma*, II, 587: „...τούτους, χωρὶς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ...οὐκ ἔξεστι δεχθῆναι ἐν οἰωδήποτε οἴκῳ.“.

6. *Sintagma*, II, 256: „Ὁρίσασμεν δὲ ἔχειν τὴν αὐθεντίαν τῆς ἐπ'αὐτοῖς φιλανθρωπίας τὸν κατὰ τόπον ἐπίσκοπον“.

7. În Biserica ortodoxă din Rusia, episcopii fuseseră obligați, printr'o decizie a sinodului din 21 Octombrie 1847, să facă sinodului raport de toate dispensele acordate în decursul unui an. Vezi *N. Milaș*, *Dreptul bisericesc oriental*, p. 307.

este necesară supravegherea sinodului asupra modului în care episcopii exercită dreptul de economie. Dacă sinoadele Bisericilor ortodoxe nu reglementează dreptul și practica economiei, ele trebuiesc cel puțin să ceară episcopilor comunicări cât mai dese cu privire la dispensele și grațierile acordate, pentru a putea împiedeca la timp întinderea eventualelor abuzuri. Practica Bisericii mărturisește că episcopii n'au depus totdeauna toată obiectivitatea și toată prudența în acordarea dispenselor și grațierilor¹. Demarcația dintre economie și abuz neputând fi lesne precizată, unii episcopi s'au văzut reclamați sinoadelor pentru neregularitățile și abaterile de care se făcuseră vinovați. Sinoadele însă oferă totdeauna garanția unei mai mari înțelepciuni și chează la unei mai sigure obiectivități și deaceia socotim că exercițiul dreptului de economie trebuie să rămână sub îndrumarea și supravegherea sinoadelor².

c) Preoții pot deasemenea exercita dreptul de economie, fie în calitate de duhovnici, fie în calitate de deținători ai unei părți de jurisdicție bisericească în parohiile pe care le păstoresc. Fiind împuterniciți ai episcopilor în parohii, preoții nu pot însă exercita puterea bisericească decât numai sub supravegherea episcopilor³.

Practica Bisericii dă preoților putința de a deslega în deobște posturile pentru cei bolnavi⁵, jurămintele, epitimile⁴. În Biserica noastră însă, printr'un regulament special⁶ din 1881, preoții au dobândit dreptul de a da îngăduințe și deslegări pe care, după practica străveche a Bisericii numai

1. Dispensele abuzive s'au practicat în deosebi în Biserica apuseană. *L. Thomassin*, (op. cit. vol. II, 319) arată că într'o anumită epocă dispensele erau acordate cu atâta ușurință de către episcopi încât ajunseseră să fie socotite acte de drept comun.

2. Regula aceasta este în principiu admisă în Biserica ortodoxă română prin *Regulamentul pentru disciplina bisericească*, din 1873. Potrivit articolului 45 din acest regulament: „episcopul eparchiot va însemna toate cazurile ce i s'ar înfățișa ca neprevăzute prin canoane și legi și le va supune spre deslegare la deschiderea sesiunii Sfântului Sinod” (*Chiru C. Costescu*, Colecțiune de legi, regulamente.... privitoare la Biserica..., București, 1916, p. 294).

3. Canonul 39 apostolic în *Sintagma* II, 54: „Οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι, ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ἐπιτελείτωσαν”. *Aristen*, tălmăcind acest canon, precizează că presbiterului nu-i este îngăduit „să mărească sau să micșoreze pedepsele”, fără voia episcopului. *Ibidem*, p. 54.

4. *Pidalion*, tâlcuirea canon. 69 apostolic, f. 62 verso: „și așa după rânduirea doftorului, să sloboază arhierul, sau duhovnicul, pre bolnav să deslege postul”.

5. Vezi *Evhologiu*, București, 1888, pp. 552—555.

6. *Regulament pentru relațiunile bisericești ale clerului ortodox român cu creștinii eterodocși sau de alt rit și cu necredincioșii cari trăesc în Regatul României*. (Cf. *Chiru C. Costescu*, op. cit. pp. 310—311).

episcopii le pot acorda. Astfel potrivit acestui regulament, (art. 3-7), preoții ortodocși pot, fără învoirea episcopului: să cunune ortodocși cu eterodocși, să facă rugăciuni în casele eterodocșilor, să le primească ofrandele în biserică și să-i înmormânteze după rânduiala cu care se îngroapă ortodocșii⁵. Un asemenea drept trece peste îngrădirile obișnuite ale iconomieii, mai ales că acest regulament mai mult poruncește decât îngăduie preoților să dea deslegările și învoirile amintite. Regula care se desprinde limpede din practica dreptului de iconomie în Biserică este aceasta: preoții trebuie să se exerciteze acest drept numai prin învoirea și sub supravegherea episcopilor, după cum episcopii trebuie să administreze iconomia numai sub supravegherea sinodului.

I N C H E I E R E

În dreptul bisericesc ortodox, iconomia este principiul potrivit căruia autoritatea bisericească poate înlătura obligativitatea anumitor legi și sancțiuni, pentru una sau mai multe persoane, numai în împrejurări excepționale și numai pentru motive binecuvântate. Socotim iconomia ca un principiu propriu dreptului bisericesc. Prin iconomie se însuflă dreptului strict spiritul de îngăduință creștină, moderându-se asprimea legilor în împrejurările în care aplicarea lor neîngăduitoare ar deveni păgubitoare credincioșilor, fără să fie folositoare Bisericii. Spre a opri alunecarea îngăduințelor în abateri și abuzuri, Biserica ortodoxă a rânduit îngrădiri precise pentru practica iconomieii. Se admit acte de iconomie în orice domeniu al vieții creștine și al disciplinei bisericești, cu respectarea acestor condițiuni: să nu se calce prescripțiile fundamentale ale Bisericii, să nu se atingă învățăturile de credință, să nu se dea nici o îngăduință fără neapărată trebuință, sau fără folos duhovnicesc pentru credincioși ori pentru Biserică și în sfârșit să nu se aprobe nici o îngăduință decât de către autoritatea bisericească îndreptățită.

Când sunt practicate pentru a întări încrederea în Biserică, actele de iconomie ajută la zidirea sufletească a credincioșilor și nu micșorează de loc prestigiul dreptului strict. Ele nici nu slăbesc puterea obligatorie a legilor și nu vatămă ordinea de drept, dacă sunt practicate cu mare chibzuință și cu respectul îngrădirilor rânduite

de Biserică. Din cercetarea isvoarelor dreptului bisericesc ortodox se desprinde încheierea că principiul iconomiei răspunde unor mari necesități practice și slujește totdeodată însuși scopului înalt al legilor Bisericii. Printr'o chibzuită exercitare a dreptului de iconomie, autoritatea bisericească poate apăra însuși spiritul canoanelor și al celorlalte norme bisericești, în împrejurările în care litera lor este cu neputință de aplicat. Dacă din punct de vedere formal actele de iconomie pot fi împotriva literii canoanelor și a celorlalte reguli bisericești, aceste acte de îngăduință pot deveni, în fapt, mijloace potrivite, la îndemâna autorității bisericești, pentru a sluji însuși interesul obștesc al Bisericii.

Niciodată nu va fi însă de prisos să se atragă luarea aminte a autorității bisericești asupra primejdiei abuzurilor care se pot naște din practica nechibzuită a iconomiei. Numai când respectă îngrădirile orânduite de Biserică, izbutește autoritatea bisericească să îndulcească asprimea prescripțiilor bisericești, fără a vătăma caracterul lor de obligativitate. Altfel răspândește doar ideia primejdioasă că legile bisericești n'au nicio putere obligatorie. Deasemenea, numai printr'o atentă grijă față de ordinea și disciplina creștină, poate autoritatea bisericească să folosească actele de iconomie spre a împăca asprimea legilor cu nevoile vieții, scopul general al normelor bisericești cu nevoile excepționale ale credincioșilor. Înțeleasă ca o înălțare a stricteții către îngăduință și blândețe, iconomia poate fi, în condițiile stabilite de Biserica ortodoxă, mijloc și ajutor la îndemâna autorității bisericești pentru a chezași ordinea și disciplina societății creștine, fără a nesocoti marile dureri și nevoi ale credincioșilor.

Gheorghe Cronț.

L'OECONOMIE DANS LE DROIT ECCLESIASTIQUE ORTHODOXE

R é s u m é.

Selon la conception du droit ecclésiastique orthodoxe, l'oeconomie (*οἰκονομία*)¹ est le principe en vertu duquel l'autorité ecclésiastique peut supprimer l'efficacité de certaines lois et sanctions, pour une ou plusieurs personnes, seulement dans des circonstances exceptionnelles et pour

• 1. Faute d'un terme correspondant, nous rendons l'*οἰκονομία* par l'oeconomie.

des raisons bien fondées. C'est par ce principe qu'on inspire au droit stricte l'esprit de tolérance chrétienne et on modère la rigueur des lois dans les circonstances où leur stricte application deviendrait dommageable pour les fidèles, sans être en quoi que ce soit utile à l'Eglise. A fin que la tolérance ne glisse pas en déviations et abus, l'Eglise orthodoxe a établi des limites précises pour la pratique de l'oeconomie. On admet des actes d'oeconomie dans n'importe quel domaine concernant la vie chrétienne et la discipline ecclésiastique sous les conditions suivantes : qu'on n'empiète pas sur les prescriptions fondamentales de l'Eglise, qu'on ne touche pas aux dogmes de la foi, qu'on n'accorde aucune permission sans nécessité absolue, ou sans profit moral pour les fidèles et pour l'Eglise et enfin que seule l'autorité ecclésiastique compétente puisse approuver de tels actes.

S'ils sont pratiqués avec soin et prudence, sans dépasser les limites tracées par l'Eglise, ces actes n'affaiblissent pas la force obligatoire des lois et ne nuisent point à l'ordre du droit. L'étude des sources du droit ecclésiastique orthodoxe permet de conclure que le principe de l'oeconomie répond bien à quelques grandes nécessités pratiques et peut servir en même temps l'esprit même des lois de l'Eglise. Par une pratique prudente du droit de l'oeconomie, l'autorité ecclésiastique peut sauver l'esprit même des canons et des autres lois ecclésiastiques dans les circonstances où il serait impossible qu'ils soient appliqués à la lettre. On ne saurait cependant jamais insister trop sur le devoir que l'Eglise a de conjurer le danger des abus qu'une pratique malhabile de l'oeconomie pourrait faire naître. Ce n'est que par un grand soin pour l'ordre et pour la discipline chrétienne que l'autorité ecclésiastique peut utiliser les actes d'oeconomie à fin de concilier la rigueur et le but des canons et des lois avec les nécessités exceptionnelles des fidèles. Ainsi conçue comme une élévation de la sévérité vers la tolérance, l'oeconomie peut être, dans les conditions établies par l'Eglise orthodoxe, un moyen convenable à la portée de l'autorité ecclésiastique pour assurer l'ordre et la discipline de la société chrétienne sans négliger les grands besoins et douleur des fidèles.

IDEILE PEDAGOGICE ALE SFÂNTULUI IOAN HRISOSTOM

1. Poziția sfântului Ioan Hrisostom în pedagogia patristică.—2. Origina răului social stă în lipsa unei bune creșteri a copiilor.—3. Vina acestui rău social o poartă părinții din lipsa de grijă de copii.—4. O poartă și societatea prin prostul său exemplu.—5. Ce este educația și valoarea educației.—6. Necesitatea educației.—7. Posibilitatea educației.—8. Educatorii: părinți, pedagogi, monahi.—9. Dumnezeu ajută educatorilor în opera lor.—10. Temelia unei bune educații este sf. Scriptură.—11. Constituția sufletului copilului.—12. Educația graiului.—13. Educația auzului.—14. Educația mirosului.—15. Educația văzului.—16. Educația simțului tactil.—17. Educația părții irascibile a sufletului.—18. Educația poftelor, a instinctului sexual.—19. Educația rațiunii.—20. Mijloace de educație.—21. Educația fetelor.—22. Foloasele unei bune creșteri a copiilor.—23. Incheiere.

1. Problema educației, de care atârână orânduirea întregii lumi, după cum spune sf. Ioan Hrisostom¹, n'a fost neglijată de marii didascoli ai Bisericii: sf. Vasile cel Mare († 379), sf. Grigore al Nisei († c. 395), sf. Grigore Teologul († 389—390)², fericitul Ieronim († 420)³, fericitul Augustin († 430)⁴. Dar niciunul din aceștia nu atacă problema în toată complexitatea ei, nu-i consacră lucrări speciale, ca sf. Ioan Hrisostom († 407)⁵. În afară de unele omilii și

1. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, edidit Fr. Schulte, Monasterii Guestfalorum, 1914, § 74, p. 25.

2. K. Weiss, *Die Erziehungslehre der drei Kappadozier. Ein Beitrag zur patristischen Pädagogik*, Freiburg i. Br., 1903; A. Canzoris, Ἡ χριστιανικὴ καὶ ἐθνικὴ παιδαγωγικὴ. Μέγας Βασίλειος καὶ Πλούταρχος, in „Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος“, 2, 1908, p. 378-388. F. I. Cucules, Περὶ τῶν παιδαγωγικῶν δοξασιῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, in „Ἐενοφάνης“, 1908, p. 161-182; 286-292; 328-333; C. I. Dionuniotis, Περὶ διδασκόντων καὶ διδασκόμενων κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον, Atena, 1923. G. Ernesti, *Sammlung der bedeutendsten pädagogischen Schriften aus alter und neuer Zeit*, Paderbon, 1892.

3. J. N. Brunner, *Der hl. Hieronymus und die Mädchenerziehung auf Grund seiner Briefe an Leta und Gaudentius*, München, 1910.

4. Fr. X. Eggersdorfer, *Der hl. Augustinus als Pädagoge und seine Bedeutung für die Geschichte der Bildung*, Freiburg i. Br., 1907; R. Gerg, *Die Erziehung des Menschen nach den Schriften des hl. Aurelius Augustinus*, Köln, 1909.

5. Al. Hülster, *Die pädagogischen Grundsätze des hl. Johannes Chrysostomus*, in *Theologie und Glaube*, 3, 1911, p. 203-227. **Idee pedagogiche di Giovanni Crisostomo*, in *Didaskaleion*, Studi filologici di Letteratura Cristiana, 2, 1913, p. 463-491; 3, 1914, p. 49-63 (n'am putut găsi acest studiu). Dr. Karl Böckenhoff und Richard Stapper, *Gedanken des hl. Johannes Chrysostomus über Fragen der Sexualpädagogik*, in *Vierteljahrschrift für wissenschaftliche Pädagogik*, 1926, p. 174-188. Dr. Josephine Seidlmayer, *Die Pädagogik des Jo-*

lucrări, în întregime consacrate educației copiilor ¹, în afară de sfaturile și îndemnurile, presărate aproape în întreaga sa operă ², sf. Ioan Hrisostom a scris și un tratat special,

Johannes Chrysostomus, Münster i. W., 1926. Dr. Ferdinand Mahir, *Geist und Wert der Familienerziehung im Mittelalter*, fără indicația anului și locul de tipărire, p. 174-179. M. Popescu, *Hrisostom ca educator*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 32, 1908-1909, p. 167-173; 319-324; 409-413; 537-541. Pr. Mihail Bulacu, *Spiritul catehezei patristice în școala românească*, București 1937, p. 17-27.

1.—Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 349-386. Este al treilea logos al lucrării: Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τὸ μονάζειν ἐνάγουσιν, MG, XLVII, col. 319-386. Toată lucrarea este tradusă în românește de Gherasim Safirin în *Biserica Ortodoxă Română*, 6, 1882-1883, p. 366-378; 430-439, 487-498; 7, 1883-1884, p. 475-495; 8, 1884-1885, p. 49-66; 147-150; 222-236; 353-365; 584-606. — Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim. V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 321-338; este tradusă de Grigorie Dascălul în *Sf. Ioan Hrisostom, Cuvinte*, București, 1827, f. 43v-50v. — Ὁμιλία κα' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν, MG, LXII, col. 149-156. Este tradusă de T. Athanasiu în *Sf. Ioan Chrisostom, Comentariile sau explicarea epistolei către Efeseni*, Iași, 1902, p. 212-221. — Ὁμιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρῶτην, MG, LXII, col. 543-548. Este tradusă de T. Athanasiu în *Sf. Ioan Chrisostom, Comentariile sau explicarea epistolelor pastorale: I și II Thimotheu, epistola către Tit și cea către Filimon*, București, 1911, p. 74-81. — Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 631-643; tradusă de Grigorie Dascălul în *Sf. Ioan Hrisostom, Puțul*, Buzeu, 1833, p. 184-194. — Λόγος δεῦτερος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 643-652; tradus de Grigorie Dascălul în *Op. cit.*, p. 194-202. — Λόγος τρίτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 652-660. — Περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς, MG, LXIII, col. 763-772. Această din urmă scriere nu este o lucrare personală a sfântului Ioan Hrisostom, ci o compilație din opera sfântului, alcătuită de Teodor Dafnopatis sau Magistrul. Acesta a trăit pe la mijlocul secolului X în Constantinopol. El a adunat, într-o singură omilie despre creșterea copiilor, toate locurile care i s'au părut mai interesante din opera sfântului Ioan Hrisostom. Același lucru l-a făcut și cu alte subiecte: despre milostenie, despre bogăție, despre judecata viitoare, etc. Lucrarea sa se află tipărită în MG, LXIII, col. 567-902. S. Haidacher a făcut un studiu asupra acestor omilii (*Studien über Chrysostomus-Eklogen* în *Wiener Sitzungsberichte, Phil.-hist. Kl.*, CXLIV, Jahrgang 1901, Wien, 1902, Abhandlung IV) și a indentificat aproape toate locurile utilizate pentru compunerea omiliilor sale. Pentru omilia care ne interesează, despre creșterea copiilor, a folosit 8 citate din Omilia la versul 9, cap. V. din I Tim.; 4 citate din „Către tatăl credincios“; 1 citat din omilia 7 la Romani; 2 citate din cuvântarea 13 la statui; 1 citat din cuvântarea 17 la statui; 1 citat din cuvântarea 20 la statui; 3 citate din omilia 14 la II Corinteni; 1 citat din omilia 5 la II Corinteni; 1 citat din omilia 4 la Facere; 2 citate din omilia 3 la Lazăr; 1 citat din omilia 1 la II Timotei; 4 citate din omilia la Psalmul 7 (*Art. cit.*, p. 61). Un singur text n'a putut fi identificat de Haidacher: οἱ γὰρ τῆς τῶν παιδῶν κοσμιότητος τε καὶ σωφροσύνης ἀμελοῦντες πατέρες παιδοκτονοὶ τυγχάνουσι καὶ χαλεπώτεροι ἢ ἐκεῖνοι, ἕως καὶ πρὸς ψυχὴν ἢ ἀπώλεια καὶ ὁ θάνατος, MG, LXIII, col. 767 (*Art. cit.*, p. 26). În adevăr, în opera sfântului Ioan Hrisostom nu se găsește un text identic cu acesta, însă o idee asemănătoare se află în Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 356, și în Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, 327. Omilia aceasta s'a tipărit în repetate rânduri în românește. Traducerea a fost făcută de Ștefan și Rădu Greceanu și tipărită în *Mărgăritarele sfântului Ioan Hrisostom*, București, 1691, f. 1r-6r. A fost retipărită în toate edițiile de mai târziu ale Mărgăritarelor: ediția din 1746, București, f. 1r-7v, ediția din 1872, p. 3-13. Aceeași traducere, în prelucrarea lui G. Racoveanu, s'a tipărit în Nr. 1 din „*Mărgăritare*“ publicație editată de Pr. V. Ionescu, București, 1936.

2. — Ὁμιλία νθ' εἰς τὴν Γένεσιν, MG, LIV, col. 513-520. — Ὁμιλία ξστ' εἰς τὴν Γένεσιν, MG, LIV, col. 565-571. — Λόγος δ' εἰς τὴν Γένεσιν. Ὅτι δουλείας τρῶ-

pentru educația copiilor: „*Despre gloria deșartă și cum trebuie să crească părinții pe copii*“.¹ Această lucrare, unică în felul ei, atât prin planul său, cât și prin ideile sale, este cea dintâiu lucrare de pedagogie creștină, pe care o are literatura noastră bisericească. Prin ea, arhiepiscopul Romei celei Noi ocupă un loc de cinste în rândul marilor pedagogi ai lumii. Și vom vedea, în cursul acestui studiu, că sf. Ioan Hrisostom este precursorul *treptelor formale* din metodică pedagogiei moderne.

ποὺς τρεῖς εἰσήγαγεν ἡ ἁμαρτία· καὶ πρὸς τοὺς ῥαθύμως ἀκούοντας, καὶ μὴ τιμώντας γονεῖς, MG, LIV, col. 593-598. — ‘Ομιλία ε’ εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστήν, MG, LVII, col. 55-62. — ‘Ομιλία κγ’ εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστήν, MG, LVII, col. 307-320. — ‘Ομιλία μθ’ εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστήν, MG, LVIII, col. 495-504. — ‘Ομιλία νθ’ εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστήν, MG, LVIII, col. 573-584. — ‘Ομιλία πα’ εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστήν, MG, LVIII, col. 729-738. — ‘Ομιλία γ’ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστήν, MG, LIX, col. 37-46. — ‘Ομιλία α’ εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολήν, MG, LX, col. 395-400; este tradusă de Theodosie Athanasiu în *Sf. Ioan Chrisostom, Comentariile sau explicarea epistolei către Romani*, București, 1906, p. 3-9; s’a tradus deasemeni de C. Morariu și St. Saghin, în *Candela*, 6, 1887, p. 126-131, iar de aici retipărită în volum împreună cu alte 18 omilii la aceeași epistolă, Cernăuți, 1889, p. 1-3. — ‘Ομιλία α’ εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους β’ ἐπιστολήν, MG, LXI, col. 381-392; este tradusă de Theodosie Athanasiu în *Sf. Ioan Chrisostom, Comentariile sau explicarea epistolei II către Corintheni*, București, 1910, p. 3-16. — ‘Ομιλία κ’ εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσούς ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 395-400; este tradusă de T. Athanasiu în *Sf. Ioan Chrisostom, Comentariile sau explicarea epistolei către Efeseni*, Iași, 1902, p. 190-212. — ‘Ομιλία ε’ εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς α’ ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 135-150; este tradusă de T. Athanasiu, în *Sf. Ioan Chrisostom, Comentariile sau explicarea epistolei către Coloseni, I și II Thesaloniceeni*, București, 1905, p. 211-220. — ‘Ομιλία ι’ εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς α’ ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 455-462; tradusă de Theodosie Athanasiu, *Op. cit.*, p. 262-273. — ‘Ομιλία ε’ εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς β’ ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 491-500; tradusă de Theodosie Athanasiu, *Op. cit.*, p. 329-343. — ‘Ομιλία ζ’ εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον β’ ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 635-642; tradusă de Theodosie Athanasiu în *Sf. Ioan Chrisostom, Comentariile sau explicarea epistolelor pastorale: I și II Timotheiu, Epistola către Tit și cea către Filimon*, București, 1911, p. 234-245. — ‘Ομιλία ῥηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς Ἀνομολοῦς περὶ ἀκαταλήπτου καὶ οὐ σύμφωνος ἢ Νέα τῆ Παλαιᾶ καὶ πρὸς τοὺς ἀπολιμπανομένους τῶν θείων συνάξεων λόγος ια’ MG, XLVIII, col. 795-802. — Λόγος τέταρτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 660-668; este tradus de Grigorie Dascălul în *Sf. Ioan Hrisostom, Puțul*, Buzeu, 1833, p. 165-173. — Περὶ τοῦ τὰς κανονικᾶς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσιν, MG, XLVII, col. 513-532; este tradusă de Veniamin Costache în *Sf. Ioan Hrisostom, Despre a nu împreunlocui canonicelor (adecă călugărițele) cu bărbații*, Iași, 1839. — Fragmente din „Cătră tatăl credincios“ (MG, XLVII, col. 350-355), din omilia 59 la Facere (MG, LIV, col. 514-515), din omilia 59 la Matei (MG, LVIII, col. 582-584), din omilia 21 la Efeseni (MG, LXII, col. 150-156) și din omilia 9 la I Timotei (MG, LXII, col. 546-548) sânt traduse de Grigorie Dascălul în *Sf. Ioan Hrisostom, Impărțire de Grâu*, Buzeu, 1833, p. 381-396. Grigorie Dascălul a procedat în această lucrare ca și Teodor Dafnopatis, adică a așezat pe chestiuni extrase din diferite omilii ale sfântului Ioan Hrisostom.

1. Lucrarea aceasta (titlul ei în grecește este dat la p. 449, n. 1) a fost editată prima dată de Fr. Combefisius, *Sancti Johannis Chrysostomi, De educandis liberis liber aureus*, Parisii, 1656, după unicul ms. cunoscut atunci, ms. 764, sec. X-XI al Bibliotecii Naționale din Paris. Autenticitatea lucrării a fost mult timp contestată, Tillemont (*Mémoires pour servir à l’histoire ecclésiastique des six*

2. Cu geniala sa intuiție de moralist, sf. Ioan Hrisostom găsește origina răului de care suferea societatea timpului său, în lipsa unei educații sănătoase a copiilor. După sf. Ioan Hrisostom, cel mai mare păcat, care depășește pe toate celelalte, și care duce spre culmea răutății este lipsa de educație a copiilor¹. De aici vin morțile timpurii, de aici boalele grozave și cronice, care stăpânesc și pe părinți și pe copii, de aici pagubele, turburările și miile de rele². Din această pricină copii sânt târiți în fața judecătorilor, condamnați și decapitați, iar părinții făcuți de rușine și arătați cu degetul³. „Pentru aceea, toate s'au întors cu susul în jos, iar pe cei pe care nu-i educă părinții îi educă legile civile“⁴. Un copil fără educație „este dușman și vrăjmaș comun al tuturor, și al lui Dumnezeu, și al naturii, și al legilor și al vieții de obște a noastră a tuturor“⁵.

3. Vina acestui rău social o poartă *părinții și societatea*.

Negreșit, marii vinovați de proasta creștere a copiilor sânt părinții. Și aceasta, pentru că au o falsă concepție despre educația copiilor. Socotesc secundar și fără importanță tocmai ceea ce formează rațiunea existenței noastre, sufletul⁶, și din contra, se interesează de altele cu ade-

premiers siècles, Veneția, 1732, XI, p. 398-400) o socotește, împreună cu Combefisius, autentică. După el însă toți istoricii literari o clasează printre spuria, astfel că Montfaucon n'o editează în ediția operei sfântului Ioan Hrisostom. Astfel a trecut și în MG, care editează ediția mai sus amintită. În 1907, însă, S. Haidacher, „probabil cel dintâi cunoscător al lui Hrisostom din timpul mai nou“, după cum îl caracterizează O. Bardenhewer, (*Geschichte der altkirchlichen Literatur*, Freiburg i. Br., III, 1923, p. 348) demonstrează autenticitatea scrierii pe baza înrudirii de gândire între această scriere și opera autentică a arhiepiscopului Constantinoplei (*Des hl. Johannes Chrysostomus Büchlein über Hoffart und Kindererziehung samt einer Blumenlese über Jugenderziehung aus seinen Schriften übersetzt und herausgegeben*, Freiburg i. Br., 1907, p. 15-20). — O nouă ediție grecească după același ms. a dat în 1914 Fr. Schulte, *De inani gloria et de educandis liberis*, Monasterii Guestfalorum, 1914. Un alt ms. al scrierii menționează Chr. Baur (*Der hl. Johannes Chrysostomus und seine Zeit*, München, 1929, I, p. 142) Lesbos 42, sec. X-XI — Despre traducerile scrierii să se vadă Chr. Baur, *S. Jean Chrysostome et ses oeuvres dans l'histoire littéraire* Louvain-Paris, 1907; Josephine Seidlmayer, *Op. cit.*, p. 93-94; Chr. Baur, *Der hl. Johannes Chrysostomus und seine Zeit*, München, 1920, I, p. 142; S. Haidacher, *Op. cit.*, p. 17.

1. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 351.

2. *Ibidem*, col. 354.

3. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 329.

4. *Ibidem*, col., 331.

5. Λόγος δ' εἰς τὴν Γένεσιν. Ὅτι δούλειας τρόπους τρεῖς εἰσήγαγεν ἡ ἁμαρτία· καὶ πρὸς τοὺς ῥαθύμως ἀκούοντας καὶ μὴ τιμῶντας γονεῖς, MG, LIV, col. 598.

6. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 360; Ὁμιλία νθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 583.

vărat nefolositoare, ca și cum ar fi singurele importante și necesare ¹. „Vă dați toate sforțările să aibă fiul vostru servitor, să aibă cal, să aibă cea mai frumoasă îmbrăcăminte, dar să ajungă virtuos, nici nu voiți să vă gândiți; și în timp ce întindeți râvna voastră până la a vă îngriji de lemne și de pietre, nu învredniciți sufletul nici cu cea mai mică parte din această râvnă. Toate le suferiți ca să fie așezată în casă o statuie minunată și să fie acoperișul casei voastre de aur, dar ca să fie de aur statuia cea mai de preț decât toate, sufletul, nici nu vreți să vă îngrijiți“ ². Părinții nu se ocupă de copii, ci de cele ale copilului ³: să-i cumpere cai, să-i facă locuințe frumoase, să-i cumpere țarini roditoare ⁴. Chiar dela nașterea copilului, părinții nu se îngrijesc să-l crească bine, ci să-l împodobească și să-l îmbrace cu haine frumoase și aurării; le atârnă aurării la urechi, le lasă chică la spate, încât dela început îi deprind pe copii cu o experiență de care, prin natură, nu au cunoștință ⁵. Dar nu numai atât: părinții se îngrijesc mai mult de măgari și de cai decât de copii, deoarece fiecare caută pentru cai sau măgarii lui un îngrijitor bun, nevicios, care să-și cunoască bine meseria; când este vorba însă de un îngrijitor pentru copil, îl dau pe care se întâmplă, fără nicio alegere ⁶.

În afară de aceasta, părinții nu se gândesc să-și instruiască copii lor, nu-i ajută, nici prin sfaturi, nici prin exemple, să ducă o viață virtuoasă și procedează astfel ca și cum și-ar fi pus în minte să piardă pe proprii lor copii ⁷. „V-am mai spus și mai înainte, exclamă sf. Ioan Hrisostom, că de acolo răul este neclintit, că nimeni nu are grijă de copii, nimeni nu le vorbește despre feciorie, nimeni despre curățenia sufletească, nimeni despre disprețul banilor și al

1. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 360; 356; Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 331; Ὁμιλία νθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 583-584.

2. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 360.

3. Ὁμιλία νθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 582.

4. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 327.

5. Περὶ κενοδοξίας καὶ ἔπως δεῖ τοὺς γονεάς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 16, p. 7.

6. Ὁμιλία νθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 584. Ὁμιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρώτην, MG, LXII, col. 546—547.

7. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 359.

slavei deșarte, nimeni despre poruncile Scripturii“¹. Scriptura învață că patima bogăției este cauza tuturor relelor, iar părinții tocmai la strângerea de avuții se gândesc, cultivând și în copii aceeași pasiune². Scriptura poruncește să nu căutăm a plăcea oamenilor, iar părinții pe aceasta o urmăresc. Mântuitorul Hristos ne poruncește să fugim de procese și certuri, iar părinții aruncă pe copii într’o astfel de atmosferă nesănătoasă. Mântuitorul oprește divorțul, iar ei calcă porunca, îndată ce este vorba de un câștig frumos. Hristos a interzis jurământul, iar ei își bat joc de cei cari îl țin³.

Dar chiar dacă sânt unii părinți cari se gândesc să-și formeze pe copilul lor, totuși și atunci strădaniile lor se îndreaptă într’o direcție nu mai puțin periculoasă. Părinții se îngrijesc numai să facă copiilor o carieră literară sau tehnică, ca, prin ea, să le asigure o existență îmbelșugată. Urmărind cu sârguință aceasta, pierde din vedere tocmai ceea ce este mai de preț pentru formarea copilului: cultivarea sufletului său⁴. „Acum, se adresează sf. Ioan Hrisostom părinților, împingeți pe copii voștri spre cele contrare învățăturilor Mântuitorului. Căci nu este cu putință să auzi pe părinți vorbind cu copiii lor, când îi îndeamnă spre studiul literelor, altceva decât aceste cuvinte: Cutare, spune tatăl, om de rând și născut din oameni de rând, dobândind talentul oratoric a ajuns la mari demnități, a câștigat mare bogăție, a luat femeie bogată, și-a construit casă strălucită și este temut și slăvit de toți. Altul iarăși, cutare, instruit în limba latină, are slujbă cu vază în palatele împărătești și administrează toate cele din lăuntru. Alt părinte arată pe altul, și cu toții pe cei slăviți pe pământ; dar despre cei slăviți în cer, nimeni nu pomenește niciodată; iar dacă ar încerca careva să-i pomenească, este alungat ca unul ce ar distruge totul“⁴. Origina acestei griji a părinților de a da copiilor o instrucție literară, spre a le asigura existența, o găsește sf. Ioan Hrisostom tot în pofta nesățioasă după

1. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.* § 17, p. 8.

2. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 357-358; Ὁμιλία νθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 583-584.

3. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 359.

4. *Ibidem*, col. 362; Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 327; 330.

5. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 357.

avere, „căci nu învață să vorbească, ca să poată vorbi, ci ca să câștige bani; căci dacă ar fi cu puțință să se îmbogățească și fără aceasta, niciunul din noi nu ne-am da vreun interes“¹.

Părinții, cari nu se ocupă cu creșterea copiilor, sânt mai criminali decât omorătorii propriilor lor copii. Este mai mică nelegiuirea de a împlânta sabia în grumazul tânărului decât a-i corupe și pierde sufletul. Invierea viitoare va repara moartea corporală, dar pentru moartea sufletului nu este nici un leac². Asemenea părinți nici nu au dreptul la acest nume, căci nu nașterea face paternitatea, ci grija de a face pe copii buni³.

4. Am amintit mai sus că pe lângă părinți vina acestui mare rău social o poartă și societatea. Intreaga obște omească, prin felul ei de trai, prin exemplul continuu pe care îl oferă copiilor, este un neîncetat prilej de corupere. Și unul din exemplele cele mai dezaastroase sunt spectacolele din teatru și din ipodrom. Nu puține sunt cuvântările marelui ierarh, în care se plânge că creștinii, în mare număr, preferă aceste spectacole bisericii⁴. De multe ori biserica, în care predica sfântul, rămânea goală, pentru a umplea locurile din teatru și din ipodrom. Vom da un text din cuvântarea a patra la Ana, din care se va vedea cât de bine caracterizează sf. Ioan Hrisostom și teatrul și orașul ca mijloc de pierzanie pentru copii. „Ne adunăm odată pe săptămână aici, în biserică, și nici în această zi credincioșii nu consimt să fie deasupra grijilor vieții de toate zilele. Iar dacă le reproșează cineva, îndată pun înaintea sărăcia, pregătirea hranei necesare zilei, afacerile grabnice. Născocind o apărare, care este mai grea decât orice acuzare. Căci ce acuzare poate fi mai rea decât

1. 'Ομιλία νθ' εις τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 584.

2. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 356; Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim. V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 327.

3. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 376; Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 636.

4. 'Οτι ἐπισηφαλὲς τὸ εἰς θέατρα ἀναβαίνειν, καὶ ὅτι μοιχοῦς ἀπηρτισμένους ποιεῖ καὶ ὅτι ἀθυμίας αἴτιον καὶ πολέμου τοῦτο· καὶ ὅτι πᾶν ἀνεξικακίας εἶδος ὑπερβάλετο ὁ Δαυῖδ ἐν τοῖς κατὰ τὸν Σαούλ· καὶ ὅτι τὸ φέρειν ἀρπαγὴν πρᾶως τοῦ δοῦναι ἐλεημοσύνην ἴσον, MG, LIV, col. 695-708. 'Ομιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα, MG, LVI, col. 263-270; tradusă de Grigorie Dascălul în *Sf. Ioan Hrisostom, Puțul*, Buzeu. 1833, p. 146-151. 'Ομιλία ζ' εις τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVII, col. 73-82. 'Ομιλία λζ' εις τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVII,

aceasta, anume de a vă părea altceva mai necesar și mai grabnic decât lucrurile lui Dumnezeu? Dar chiar dacă această scuză ar fi adevărată, apărarea lor ar fi, după cum am spus, o acuzare. Dar ca să cunoașteți că acestea sunt pretexte ale nepăsării, nu o voi spune eu, ci ziua de poimaine îi va acuza pe toți cei cari se scuză în chipul acesta, când întreg orașul se va muta în ipodrom, și vor fi goale casele, piețele pentru spectacolul acela fără de lege. Iar aici nu va putea să se vadă plină nici partea principală a bisericii; acolo însă, ocupă nu numai ipodromul, dar și galeriile, casele, acoperișurile, înălțimile și alte multe locuri înalte. Și nici sărăcia, nici afacerile, nici slăbiciunea corpului, nici durerea picioarelor și nici altceva din acestea asemenea nu-i oprește dela această nebunie de nestăpănit. Oameni bătrâni aleargă acolo mai repede ca tinerii plini de vigoare, făcând de rușine părul lor alb, desonorând vârsta și făcând de răs bătrânețea. Când intră aici în biserică, socotesc că au rău de mare, sânt neliniștiți, sânt plictisiți la auzul cuvintelor dumnezești și pretextează spațiul strâmt și înăbușirea și alte motive asemenea acestora. Acolo însă stau cu capul gol în soare, sânt călcați pe picioare, sânt împinși, sânt puternic înghesuiți, sufăr alte multe rele, și cu toate acestea se găsesc într'o astfel de stare sufletească ca și cum s'ar afla într'o livadă. Pentru aceasta orașele ne sânt atât de stricate, pentrucă sânt dascăli răi ai tinerimii. Căci cum vei putea să înțelepțești un tânăr, lipsit de orice pozoabă sufletească și stricat, când tu, cu părul tău alb, dai în spectacol asemenea fapte, tu care, după atâta vreme nu te-ai săturat de spectacolul acela atât de nenorocit. Cum vei putea să educi pe fiul tău, cum vei putea să pedepsești pe servitorul care a greșit, cum vei putea să sfătuești pe altul care-și neglijează obligațiile sale morale, când tu la cea mai adâncă bătrânețe săvârșești asemenea lucruri rușinoase. Când un tânăr insultă pe un bătrân, îndată i se pune înainte vârsta și are în ajutor nenumărați oameni

col. 419-428. 'Ομιλία νη' εἰς τὸν ἄγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν, MG, LIX, col. 315-322. 'Ομιλία ε' εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς α' ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 423-430; tradusă de Theodosie Athanasiu în: *Sf. Ioan Chrisostom, Comentariile sau explicarea epistolei către Coloseni, I și II Thesaloniceni*, București, 1905, p. 211-220. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς ἵπποδρομίαν μηδὲ εἰς θέατρα ἀναβαίνειν, MG, LXIII, col. 511-516. Λόγος δ' εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 660-668; tradus de Grigorie Dascălul, *Op. cit.*, p. 165-173.

căre se indignază; dar când este vorba să înțeleptească pe cel tânăr și să devină un model de virtute, nu se are în vedere vârsta, ci aleargă la spectacolul acela fără de lege cu mai multă furie decât aceia¹».

5. Sf. Ioan Hrisostom nu ne dă în opera sa o definiție a educației. De altfel, nici scopul său nu este de a face un manual de pedagogie în sensul de azi al cuvântului. Gândurile sale despre educație pornesc din nevoia sa sufletească de a îndrepta societatea în mijlocul căreia trăia. Și pentru a o săvârși, cere, ca o condiție sine qua non, educarea copiilor și a tinerilor. Prin formarea morală a odraslelor noastre garantăm moralitatea întregii societăți². A educa înseamnă a purta grijă de copii și de tineri în ce privește curățenia sufletească și buna cuviință, a crește pe copil moral³, om drept, a-l crește în evlavie⁴, a avea grijă de sufletul lui, a-i modela inteligența⁵, a forma un atlet pentru Hristos⁶, pe scurt, a te îngriji de mântuirea sufletului lor⁷. Educația este o artă; ea este arta cea mai bună și cea mai nobilă⁸. Artă mai mare ca educația nu există⁹, deoarece toate celelalte arte au în vedere un folos în lumea de aici, pe când educația se săvârșește în vederea celei viitoare¹⁰. Pe scurt, educația copiilor este „temelia, instrucția și orânduirea lumii întregi”¹¹, de ea depinde viața noastră întreagă¹².

1. Λόγος δ' εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 660-661.

2. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα” (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 330; Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 363-364; Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεὺς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 74, p. 25.

3. Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 642; Ὁμιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρώτην, MG, LXII, col. 546.

4. Εἰς τὸ „Χήρα κατάλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα” (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 327, 330.

5. Ὁμιλία νθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 584; Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα” (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 329.

6. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 386; Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεὺς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 19, p. 8; Ὁμιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρώτην, MG, LXII, col. 546.

7. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα”, (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 329.

8. Ὁμιλία μθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 500.

9. Ὁμιλία νθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 584.

10. Ὁμιλία μθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 501.

11. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεὺς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 54, p. 20.

12. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 363.

6. Din cele de mai sus, considerații de ordin general, se vede clar necesitatea educației. Sunt, însă, considerații de ordin cu totul special, care reclamă necesitatea educației, anume copilul. Copilul are nevoie să fie educat, pentru că este lipsit de experiență¹, de judecată², și este ușuratic³. Copilul, mai mult decât omul în vârstă, este înclinat spre mânie și spre rău⁴. La tânăr, apoi, crește și pofta și înclinarea spre păcat⁵, încât tânărul este ca un cal neîmblânzit și ca o fiară sălbatică⁶. Toate aceste defecte, nedespărțite de firea copilului și a tânărului, fac necesară educația, supravegherea și îndrumarea lor.

7. Se pune însă o altă problemă: este cu putință educația, se poate forma sufletul copilului în vederea scopului educativ, pe care și-l propune educatorul? Sf. Ioan Hrisostom nu rămâne dator cu răspunsul nici aici.

Educația este cu putință, deoarece natura omenească, deci și copilul, este înzestrată cu voință liberă. În opera sfântului Ioan Hrisostom sânt multe locurile în care se afirmă acest adevăr moral fundamental⁷. Și era firesc ca arhiepiscopul Constantinopolei să dea atât de mare importanță liberului arbitru, deoarece întreaga lege morală se bazează pe acest principiu. Nu poate să existe răsplată și pedeapsă fără o responsabilitate a faptelor noastre, fără a fi stăpânii acțiunilor și gândurilor noastre⁸ și fără a ști prin noi înșine ce este binele și ce este răul⁹. Păcatul nu

1. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεὺς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 16, p. 7.

2. Ὁμιλία δ' εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 330; Ὁμιλία πα' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 737; Ὁμιλία κα' εἰς τὴν πρὸς Εφεσίους ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 150; Ὁμιλία εἰς τὸν ριθ' ψαλμὸν, MG, LV, col. 317.

3. Ὁμιλία νθ' εἰς τὴν Γένεσιν, MG, LIV, col. 515; Ὁμιλία πα' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 737;

4. Ὁμιλία νθ' εἰς τὴν Γένεσιν, MG, LIV, col. 515; Ὁμιλία δ' εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 330.

5. Λόγος δ' εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, 661; Ὁμιλία πα' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 737-738.

6. Ὁμιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν πρώτην, MG, LXII, col. 546.

7. Ὁμιλία κθ' εἰς τὴν Γένεσιν, MG, LIII, col. 187; Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 355-356; Εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναταίας, MG, LII, col. 451.

8. Ὁμιλία νθ' εἰς ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 576; Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ προφήτου Ἰερεμίου „Κύριε, οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, οὐδὲ ἀνθρώπος πορεύσεται, καὶ καθορθώσει τὴν πορείαν αὐτοῦ“ (X, 23), MG, LVI, col. 160-161.

9. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 385; Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 636.

este în noi dela natură, ci sântem buni și răi prin propria noastră voință: „Să nu socotim așa dar, exclamă sf. Ioan Hrisostom, cu neputință de a dobândi un asemenea bine. În adevăr, este cu puțință, dacă am voi să fim veghetori; dar nu numai aceasta, ci să realizăm întreaga virtute. Căci sântem conduși de liberul arbitru și nu sântem supuși, după cum socotesc unii, necesității fatalității, deoarece noi hotărîm că și cele bune și cele rele se află în a voi și a nu voi. Pentru aceea și Dumnezeu ne-a făgăduit împărăția și ne-a amenințat cu pedeapsa”¹. Mai mult chiar, voința este mai puternică decât natura și mai puternică chiar decât înrudirea de sânge, deoarece s'a văzut de multe ori că părinții și-au potolit glasul sângelui și au desmoștenit pe copiii răi și nevrednici². Astfel fiind natura omenească, urmează că educația copilului este cu puțință și nu se poate invoca nicio scuză de părinți pentru lipsa de îngrijire a copiilor lor, spunând că firea copiilor este rea și de neîndreptat³.

În afară de această considerație de ordin general este și o alta, cu totul specială, care face cu puțință educația copilului, și anume, constituția copilului. Sufletul copilului este fraged⁴, este în mâna educatorului ca o pastă, pe care o poate modela după dorința sa, este ca o ceară, pe care se poate imprima foarte bine sigiliul⁵. Când este mic, copilul este ușor de educat⁶, de stăpânit, de supravegheat, și de obișnuit, să gândească, să vorbească și să facă cele ce trebuie⁷. Sufletul copilului se aseamănă cu mărgăritarele. Acestea, se spune, îndată ce sânt prinse, sânt sub formă lichidă. Pescuitorii de mărgăritare le pun în podul palmei și, frecându-le între mâini, le rotunjesc. După ce le-au dat forma dorită nu mai este cu puțință a le da alta.

1. Περὶ τελείας ἀγάπης καὶ τῆς κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως καὶ περὶ κατανύξεως, MG, LVI, col. 282.

2. Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 636; Ὁμιλία κα' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν, MG, LXII, col. 150; Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 376; Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονέας ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 71, p. 24.

3. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 355-356.

4. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9), καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 327.

5. Ὁμιλία γ' εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν, MG, LIX, col. 37.

6. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 356.

7. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 327.

Tot astfel și cu copilul: „când este fraged, este capabil de totul, pentru că n'are constituția sa proprie încă fixată; de aceea cu ușurință este atras spre toate. Dar când este întărit, primind învârtoșenia ca o dispoziție, nu se îndepărtează cu ușurință de ea și nici nu se schimbă în altă dispoziție“¹. În aceeași lucrare, sf. Ioan Hrisostom compară sufletul copilului cu un oraș de curând zidit, în care cetățenii lui nu sânt încă experimentați în nimic. Pe acești cetățeni fără experiență este ușor să-i educi, căci astfel fiind, vor primi legile tale. Dacă însă ar fi fost crescuți într'un fel de viețuire, cum sânt bătrânii, ar fi cu neputință de îndreptat².

8. Copilul are nevoie dintru început de educatori.

Dumnezeu a dat omenirii doi învățători: natura și conștiința; „Niciunul din ei nu grăeste, dar prin tăcere au instruit pe om. Natura prin priveliște pune în uimire pe spectator și-l trimite la cel care a făcut această minunăție pe cel care vede totul. Conștiința glăsuește înăuntrul omului și ne învață toate cele ce trebuie să facem“³. Dumnezeu a pus apoi un al treilea învățător, pe părinți: pe tatăl și mama fiecăruia din noi, „căci Dumnezeu a făcut ca tatăl nu numai să însămânțeze, ci să și educe în chip bun; n'a făcut Dumnezeu pe mamă numai ca să nască, ci ca să crească bine pe copii“⁴. Astfel primii, în afară de cei doi dascăli, amintiți mai sus, cari au obligația de a crește bine copiii și a se îngriji de educația lor, sânt părinții. „Pe tine, se adresează sf. Ioan Hrisostom tatălui, te-a pus Dumnezeu învățător, apărător, îngrijitor și educator. Toată puterea lui a pus-o în mâinile tale“⁵. Tatăl este învățătorul întregii case și Dumnezeu îi trimite continuu, și pe femeie și pe copil, în școala sa⁶. Iar în altă parte accentuiază rolul de educator și al tatălui și al mamei: „Pe femeie o conduce bărbatul; iar pe copii și bărbatul și femeia“⁷. Mai mult încă, sf. Ioan Hrisostom a înțeles rolul

1. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 21, p. 8-9.

2. *Ibidem*, § 25, p. 10.

3. Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 636.

4. *Ibidem*, col. 636.

5. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 327.

6. *Ibidem*, col. 329.

7. Ὁμιλία κα' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 149.

mare de educatoare, pe care poate să-l aibă mama, ca una ce-i sânt date în seamă grijile casnice, cele dinăuntrul gospodăriei¹. „Această însărcinare este mai ales a femeilor, ca unele ce rămân mai mult în casă. Bărbatul este mai mult pe drumuri, este ocupat cu grijile din piață și de multe ori îl împovorează treburile orașului. Femeia, însă, fiind scutită de această grijă, va putea mai ușor să se intereseze de educația copiilor..... Această obligație nu-i numai a bărbaților, ci cu necesitate a femeilor, anume de a purta grija propriilor ei copii și a-i ridica la filosofie“². Și sf. Ioan Hrisostom îndeamnă, imploră și se roagă de părinți să aibă multă grijă de copii, să le caute mântuirea lor³.

Părinții trebuie să procedeze la educarea copiilor lor ca și pictorii și sculptorii, căci și ei, ca și aceștia, au în casa lor o statue mai de preț decât statuile de aur, au pe copii⁴. Și după cum pictorii așează în fiecare zi tabloul în fața lor și dau vopsele ca tabloul făcut de ei să se asemene cu originalul, iar sculptorii îndepărtează piatra, care este de prisos, și adaogă aceea ce lipsește, tot astfel trebuie să procedeze și părinții. Ca niște sculptori „dați-vă osteneala ca să construiți lui Dumnezeu minunate statui: îndepărtați ce este de prisos și adăogați ce lipsește. În fiecare zi, uitați-vă cu grijă la ei: observați și darul pe care îl au dela natură spre a-l desvolta, dar și cusurul de la natură spre a-l îndepărta“⁵.

Față de alți educatori, părinții sânt cei mai potriviți pentru educația copiilor lor, în primul loc, pentru că dela natură au însămânțată în suflet dragostea de proprii lor copii, încât, cu necesitate, se silesc să aibă grijă de copii lor⁶, iar în al doilea loc, pentru că îi au sub ochii lor, în

1. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας, MG, LI, 230-231.

2. Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 638.

3. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεὺς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 19, p. 8; Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 329.

4. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεὺς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 22, p. 9; § 38, p. 14; Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 329.

5. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεὺς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 22, p. 9.

6. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, 354; 356; Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 636-637; Ὁμιλία κα' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολήν, MG,

casă, încă de când sânt mici¹. Un exemplu de bună educatoare dă sf. Ioan Hrisostom pe Ana, mama lui Samuil². „Pe aceasta să o râvnim bărbaților, pe aceasta să o imităm, femeilor; ea este învățătoarea și a bărbaților și a femeilor. Cele care sânt sterpe să nu desnădăjduiască. Mamele toate așa să-și crească copiii. Cu toții să râvnim înțelepciunea femeii înainte de naștere, credința din timpul nașterii și osârdua de după naștere“³.

Pe lângă părinți, poate să mai îndeplinească sarcina: de educator și alte persoane: învățător, pedagog, sclav, doică⁴. Ei pot fi recrutați dintre servitorii pe care îi avem în casă sau dintre oamenii din afară: „Toți servitorii vrednici să ne ajute; dacă nu este niciunul, caută un om liber, cu simbrie, bărbat virtuos, și acelaia mai ales încredințează-i totul, ca să-ți ajute la lucrare“⁵.

De aici se vede ce calități cere sf. Ioan Hrisostom pedagogului: să fie bărbat virtuos și vrednic; iar în altă parte spune să fie destoinic⁶. Pedagogul nu trebuie luat la întâmplare și fără nicio alegere⁷, ci să fie om de frunte⁸: căci formarea copilului se aseamănă cu zidirea unei case: după cum la zidirea unei case nu îngăduim tuturora, fără de deosebire, să se apropie de zidire, tot astfel și aici⁹. O altă calitate a pedagogului este de a fi o armonie între fapta și vorba lui: „Nimic nu este mai rău decât un dascăl care este filosof numai în cuvinte. Acesta nu-i un dascăl, ci un fățarnic“¹⁰. Un astfel de educator strică prin faptele sale ceea ce învață cu vorbele¹¹. Pentru aceea este

LXII, col. 150; Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9 καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 328.

1. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 356.

2. *Ibidem*, col. 383-384; Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, 638-642; Λόγος δεῦτερος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 643-646; Λόγος τρίτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 654-657; Ὁμιλία κα' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 151.

3. Λόγος δεῦτερος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 643.

4. Ὁμιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν πρώτην, MG, LXII, col. 546; Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῆς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 37 p. 13.

5. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῆς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 38, p. 14; comp. § 32 p. 12; § 37, p. 13.

6. *Ibidem*, § 16, p. 7.

7. Ὁμιλία νθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 584; Ὁμιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν πρώτην, MG, LXII, col. 547.

8. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῆς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*,

9. *Ibidem*, § 38, p. 14. § 38, p. 14.

10. Ὁμιλία α' εἰς τὰς Πράξεις Ἀποστόλων, MG, LX, col. 18.

11. Ὁμιλία εἰς τὸν μθ' ψαλμὸν, MG, LV, col. 250.

mai bine să nu aibă niciun educator decât unul ca acesta: „Cel care nu are conducător este lipsit de un ghid; dar cel care are unul rău, are pe cineva care să-l arunce în prăpasite“¹. Mai mult încă, educatorul trebuie să fie convins de cele ce spune și învață: „Când noi înșine nu sântem convinși, cum vom putea convinge pe alții“².

Pe lângă acești educatori, unii prin natură hotărâți de Dumnezeu, părinții, alții, prin simbrie, aleși de părinți, pedagogii, sf. Ioan Hrisostom cunoaște și alți pedagogi superiori, am putea spune, și celor dintâi și celor din urmă, monahii, superiori prin viața creștină curată pe care o duc departe de lume și de ale lumii, ocupați numai cu Dumnezeu și cu poruncile lui Dumnezeu. Sf. Ioan Hrisostom a cunoscut viața monahilor atât în timpul retragerii sale din tinerețe, când a trăit în jurul acestor „îngeri în trup“, cum îi numește el, cât și pe când era preot în Antiohia, în timpul rebeliunii din orașul de reședință, în 387. Entuziasmat de felul lor de viață, face, în nenumărate rânduri, apologia vieții monahice, descrie superioritatea trăirii lor creștine³. Astfel, nu putea să găsească alți educatori mai buni pentru copii decât monahii, acești trăitori integrali ai creștinismului. Trei cauze vin încă să sprijine aceste gânduri ale sfântului Ioan Hrisostom: 1. Lipsa de educație în casa părintească; 2. Influența nefastă a societății pentru o bună creștere copiilor;⁴ 3. Lipsa de moralitate în școlile publice, atât din partea profesorilor, cât și din partea condiscipolilor⁵. Educația în mănăstire înlocuiește toate aceste lipsuri. Acolo avem nu numai oameni morali, cunoscători ai doctrinei creștine, cari sânt în stare să învețe pe copii toate normele de viață creștină,

1. Ἐμνηεῖα εἰς τὸν πορφήτην Ἡσαΐαν, MG, LVI, col. 42.

2. Ὁμιλία στ' εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολήν, MG, LX, col. 440.

3. Λόγοι τρεῖς πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τὸ μονάζειν ἐνάγκυσι, MG, XLVII, 319-386; despre traducerea lor în românește vezi nota 1, p. 450; Σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας καὶ πλούτου καὶ ὑπεροχῆς, πρὸς μοναχὸν συζόντα τῇ ἀληθεστάτῃ καὶ κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίᾳ, MG, XLVII, col. 387-392; — Ὁμιλία η' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVII, col. 81-90. Același comentariu, omilia 55, MG, LVIII, col. 539-550; omilia 68, *Ibidem*, 639-648; omilia 69, *Ibidem*, 647-654; omilia 70, *Ibidem*, col. 655-662; omilia 72, *Ibidem*, col. 667-674 — Ὁμιλία ιδ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν πρώτην, MG, LXII, col. 571-580; tradusă în românește de Theodosie Athanasiu în *Sf. Ioan Chrisostom, Comentariile sau explicarea epistolelor pastorale: I și II Timotheiu, Epistola către Tit și cea către Filimon*, București, 1911, p. 120-134.

4. Vezi mai sus p. 452-457 și Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, 358-359.

5. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 371; 367.

dar și un mediu sănătos, în care sufletul copilului își poate desvolta, sub supravegherea continuă a monahului-pedagog, toate însușirile sale bune. „In mănăstiri nu poate să se vadă nimic din toate acestea, ci cu toate că s'a pornit atâta furtună, singuri ei stau în liman, sânt în liniște și în multă siguranță, privind ca din cer naufragiile celorlalți, pentru că ei și-au ales viața care se aseamănă cu cea cerească și se află într'o stare cu nimic inferioară celei a îngerilor. Căci după cum între îngeri nu există inegalitate, nici nu sânt unii fericiți, iar alții încercați de cele mai grele rele, ci toți sânt într'o singură pace, bucurie și slavă, tot astfel și aici. Nimeni nu reproșează altuia din pricina sărăciei, nimeni nu se laudă cu bogăția. „Al meu și al tău“, această sentință care distruge și pierde totul, este alungată, și toate le sânt lor de obște: și masa și locuința și hainele. Și ceea ce este mai minunat este că în toți se află un singur și același suflet. Toți sânt nobili, bucurându-se de aceeași noblețe, toți sânt robi, împărțășind aceeași robie, toți sânt liberi, bucurându-se de aceeași libertate. Acolo este o singură bogăție pentru toți, bogăția cea adevărată, o singură slavă, slava cea adevărată, deoarece acolo bunătățile nu stau în nume, ci în însăși lucrurile. O singură plăcere, o singură dorință, o singură nădejdie în toți, și toate sânt examinate cu scumpătate, ca prin un canon sau cântar. Nu se află inegalitate, ci ordine, rânduială, armonie, multă înțelegere și continuu prilej de bucurie. Pentru aceea toți lucrează și sufăr, pentru ca toți să se bucure și să se vesească. Nicăieri în altă parte nu este cu puțință de văzut petrecându-se, în chip desăvârșit, nu numai disprețul de lucrurile prezente, tăierea din rădăcină a oricărui prilej de revoltă și luptă, posesiunea unor nădejdi strălucite despre bunurile viitoare, dar și socotința că sânt comune tuturor cele ce se întâmplă fiecăruia și cele triste și cele vesele. Mâhnirea în adevăr dispare mai repede când greutatea unuia o împărțășesc de obște cu toții; au multe prilejuri de bucurie, pentru că se bucură nu numai de bunătățile lor proprii, ci, nu mai puțin, și de ale celorlalți ca de ale lor“¹.

Pentru aceste motive, părinții trebuie să trimită pe copii lor de timpuriu în aceste școli ale virtuții². Să nu

1. *Ibidem*, col. 366.

2. *Ibidem*, col. 378-379.

invoace niciun motiv de împotrivire, nici faptul că nu și-au făcut încă educația literară, deoarece nimeni nu ne poate garanta că vor ajunge copiii noștri la o vârstă înaintată, și în cazul acesta educația literară, pe care le-am dat-o, nu le folosește la nimic, iar educația sufletului, de care i-am lipsit la tinerețe, le va păgubi mântuirea din viața viitoare. În afară de aceasta, părinții trebuie să fie convinși că studiul literilor are nevoie de moravuri bune, dar moravurile bune n'au nevoie de studiul literilor¹. Părinții, apoi, nu trebuie să invoace nici motivul că trimiterea copiilor în mănăstiri îi desparte de ei. Nici acesta nu este serios, deoarece aceeași părinți nu ezită a se despărți de copiii lor pentru multă vreme, când este vorba de a fi instruiți în vreo artă sau în vreun meșteșug din cele mai de rând și le interzice pășirea pragului casei părintești înainte de terminarea studiilor lor². Negreșit, sf. Ioan Hrisostom, militând pentru educația copiilor lor în mănăstire, nu cere ca să se facă monahi. Aceasta o afirmă în nenumărate rânduri³. Un om oțelit în mănăstire și instruit în învățătura creștină este mai folositor societății decât un monah chiar: „Monahul cu cine va vorbi? Cu zidul sau cu plafonul? Cu pustia sau cu dumbrăvile sau cu păsările și cu arborii? Acela nu are nevoie de o asemenea învățătură; totuși el face aceasta, nu atât ca să învețe pe alții, cât pe sine însuși. Pentru aceasta este mare nevoie de asemenea învățătură, mai ales acelora cari trăiesc în lumea aceasta, căci ei au mai ușor prilej de a păcătui decât monahul“⁴.

9. În opera educației, Dumnezeu este în ajutorul nostru. Pe lângă că dă fiecărui copil, ca și fiecărui om, un înger păzitor, care are grije de el întocmai ca un pedagog⁵, dar însoțește totdeauna sforțările noastre pentru creșterea copiilor⁶. Intinde mâna sa când vede strădaniile noastre, după

1. *Ibidem*, col. 366-367.

2. *Ibidem*, col. 379-380.

3. *Ibidem*, col. 375-376; 'Ομιλία κα' εις την προς 'Εφesoύς επιστολήν, MG, LXII, col. 150; Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 19, p. 8.

4. 'Ομιλία κα' εις την προς 'Εφesoύς επιστολήν, MG, LXII, col. 152.

5. 'Ομιλία γ' εις την προς Κολοσσαεῖς επιστολήν, MG, LXII, col. 322; 'Ομιλία εις τὸν ριδ' ψαλμόν, MG, LV, col. 317.

6. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ I Tim., V, 9) καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 327-328.

cum a ajutat și pe Ana, mama dreptului Samuil¹. „Dacă Dumnezeu va vedea că ne îngrijim și ne dăm atâta silință, ne va ajuta; dar dacă nu spunem niciun cuvânt nu ne va întinde mâna sa. Dumnezeu nu-și întinde ajutorul său dacă dormim, ci dacă ne dăm și noi osteneala“².

10 Cel mai greu lucru pentru educație este punerea unei temelii bune și puternice; dar odată temelială pusă, toate se dezvoltă în chip firesc și cu multă ușurință³. Iar pentru educație nu există altă temelie mai bună decât învățăturile dumnezeiești, cuprinse în sf. Scriptură. Dumnezeu nu numai că a poruncit să ne creștem bine copiii⁴, dar prin porunci hotărâte, ne învață cum să-i creștem. Negreșit, nu intră în cadrul studiului de față să dăm toate locurile din Biblie, citate de sf. Ioan Hrisostom, cu privire la educația copiilor. Cu toate acestea, trebuie amintit că toate aceste citate stau între două mari precepte biblice, ca două puncte de hotar. Primul: „Fiilor, supuneți-vă părinților voștri în Domnul“ (*Efes.*, VI, 1); al doilea: „Părinți nu întărâtați la mânie pe copiii voștri, ci creșteți-i întru învățătura și înțeleptirea Domnului“ (*Efes.*, VI, 4). Trebuie adăugat, iarăși, că toate textele din sf. Scriptură, cu privire la educația copiilor, sânt comentate, explicate și trecute prin marea personalitate morală a arhiepiscopului Constantinopolei; și pe baza acestor texte, astfel comentate, își clădește întreg sistemul său de educație.

11. Am amintit mai sus, că sf. Ioan Hrisostom compară sufletul copilului cu un oraș de curând zidit⁵. În sufletul copilului, ca și într'un oraș, sânt cetățeni de diferite feluri: unii fură, alții fac dreptate; unii lucrează, alții fac totul la întâmplare; unii se îngrijesc de treburile mari ale orașului, ca oamenii de stat, alții poruncesc, cum sânt conducătorii; unii povestesc lucruri rușinoase, cum sânt oamenii desfrânați, alții vorbesc numai cuvinte evlavioase, cum sânt oa-

1. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. L. 383-384,

2. Ὁμιλία κα' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίου ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 155.

3. *Ibidem*, col. 149; Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 37, p. 13.

4. Εἰς τὸ «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα» (I Tim., V, 9), καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 327-328.

5. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 23. p. 9; § 25. p. 10.

menii înțelepți; unii sânt liberi, alții sânt sclavi¹. Și după cum într'un oraș trebuesc legi, prin care conducătorii să țină în frâu, sau, dacă este cazul, să exileze pe cetățenii răi, tot astfel și în sufletul copilului trebuesc puse legi spre a orândui gândurile care turbură sufletul lui și spre a desvolta și ocroti gândurile bune². „Pune așa dar legi, spune sf. Hrisostom, acestui oraș și celor cari locuesc în oraș, legi teribile și aspre. Fii supraveghetorul acelor cari calcă legile, deoarece nimeni nu are vreun folos de a da legi dacă nu dă și pedepse“³.

După cum o cetate are zid înconjurător și porți, tot astfel și sufletul copilului: zidul înconjurător este corpul, iar porțile sânt simțurile: graiul, auzul, mirosul, văzul și pipăitul. Prin aceste porți intră și ies locuitorii orașului, adică gândurile, astfel că prin ele copilul se strică, dar, tot prin ele, se și îmbunătățește⁴. Înăuntrul orașului se află casele, în care locuiesc cetățenii acestui oraș de curând zidit, copilul. În sufletul copilului avem mânia (partea irascibilă a sufletului) (ὁ θυμός), pofta (ἡ ἐπιθυμία) și rațiunea (τὸ λογιστικόν). Fiecare din ele are o locuință aparte: mânia își are locuința în inimă; pofta în ficat, iar rațiunea în creier. Deasemeni fiecare are virtuți și viții. Virtuțile părții irascibile ale sufletului sânt: răbdarea (ἡ σωφροσύνη) și blândețea (ἡ ἐπιείκεια), iar vițiile: harțagul (ἡ θρασύτης) și încăpățânarea (ἡ χαλεπότης). Virtutea poftii este curățenia sufletească (ἡ σωφροσύνη), iar vițiul, desfrânarea (ἡ ἀσέλγεια). Virtutea rațiunii este înțelepciunea (ἡ φρόνησις), iar vițiul necunoștința (ἡ ἄγνοια)⁵.

După ce sf. Ioan Hrisostom a descris sufletul copilului dă legi, potrivit cărora trebuesc educate atât simțurile, cât și mânia, pofta și rațiunea.

Să vorbim mai întâi despre educația simțurilor.

12. Limba este organul cel mai des întrebuintat, așa că acesta trebuie educat înaintea celorlalte simțuri. Sf. Ioan Hrisostom cere să se pună gurii uși și zăvoare de aur, nu de lemn sau de fier. Aceste uși și zăvoare de aur sânt cuvintele lui Dumnezeu, care, potrivit psalmistului, sânt

1. *Ibidem*, § 23, p. 9-10.

2. *Ibidem*, § 24, p. 10.

3. *Ibidem*, § 26, p. 10.

4. *Ibidem*, § 27, p. 10.

5. *Ibidem*, § 64—65, p. 22.

mai dulci decât mierea și mai de preț decât aurul și piatra scumpă (*Ps.*, XVIII, 21). Prin urmare, să fie învățați să aibă mereu în gură cuvintele dumnezeiești, să rostească cuvinte cuviincioase și evlavioase ¹, să cânte psalmi ². Să fie alungate din gura lui vorbele de ocară, de batjocură, cuvintele necugetate și nerușinate, vorbele de spirit și glumele lumești, cântecele desfrânate și povestirile nepotrivite ³. Să fie învățat să nu insulte pe nimeni, să nu defăimeze, să nu se jure ⁴. Pentru a-l deprinde pe copil cu un limbaj cuviincios, nu este nevoie de mult timp: dacă dela început copilul este supravegheat, amenințat, pedepsit, sânt deajuns două luni ca să se nască în sufletul lui o deprindere, care, încetul cu încetul, se preschimbă într'o dispoziție naturală ⁵.

13. Auzul este al doilea simț de care trebuie să aibă grijă educatorul. Auzul are mare legătură cu graiul, deoarece dacă zăvorîm auzul și nu lăsăm să intre prin această poartă, cum o numește sf. Ioan Hrisostom, nimic din ceea ce este pierdut și stricat, nu poate să iasă ceva rău pe cealaltă poartă, gura: „Cel care nu aude lucruri rușinoase sau rele, nu rostește lucruri de rușine; dar dacă aceasta va fi larg deschisă tuturor, o va pângări și pe aceea și va produce turburare tuturor celor din lăuntru” ⁶. Pentru acest motiv, copilul nu trebuie să audă nimic necuviincios nici dela servitori, nici dela pedagog, nici dela guvernantă ⁷. Dacă se întâmplă să povestească cineva copilului lucruri de rușine, să-l îndepărtăm de lângă copil, după ce l-am pedepsit și l-am certat ⁸. Să nu audă povestiri nerușinate și imorale ⁹. Dar pentru că copilul are nevoie de povestiri, să nu-l lipsim de acestea și să-i spunem povestirile ușoare, potrivite gradului lui de înțelegere, din Biblie, cum este povestirea lui Cain și Avel (*Facere*, IV, 1—16) ¹⁰ sau po-

1. *Ibidem*, § 28, p. 10—11.

2. *Ibidem*, § 34, p. 13; § 60, p. 21.

3. *Ibidem*, § 28, p. 11; § 34, p. 13.

4. *Ibidem*, § 30, p. 12.

5. *Ibidem*, § 35, p. 12.

6. *Ibidem*, § 36, p. 13.

7. *Ibidem*, § 37, p. 13.

8. *Ibidem*, § 53, p. 20.

9. *Ibidem*, § 38, p. 13—14.

10. *Ibidem*, § 39, p. 14—15.

vestirea lui Iacov și Iesau (*Facere*, XXV, 28—34; XXVII; XXVIII, 10—22) ¹.

14. A treia poartă a sufletului este mirosul. Tot cu atâta grijă trebuie păzită și aceasta de educator, căci prin ea se introduc în suflet mirosurile plăcute, aromatele, parfumurile, care slăbesc tensiunea sufletului și moleșesc inteligența. Prin adușmețarea mirosurilor plăcute se ațâță și se dezvoltă de timpuriu plăcerile. Pentru evitarea lor, educatorul trebuie să astupe și să sigileze și această poartă. Facultatea nasului „nu este de a primi mirosurile plăcute, ci de a respira aerul” ².

15. Văzul este cel mai greu de păzit ³, pentru că are înăuntru și în chip natural focul ⁴. Din această pricină acest simț are nevoie de legi severe ⁵. Iată aceste legi: Copilul trebuie îndepărtat de priveliștile rușinoase ⁶, și mai cu seamă de teatru, în care se văd femei goale și se rostesc cuvinte de rușine ⁷. Pentru a-l desgusta pe tânăr de spectacolele de teatru, sf. Ioan Hrisostom dă părinților următorul sfat: Seara, după ce se termină spectacolul, tatăl să ia pe copil de mână și, arătându-i pe cei care au fost acolo, să râdă de bătrâni că sânt mai neînțelepți decât cei tineri și de cei tineri că au fost aprinși. După ce i-a arătat pe toți aceștia să întrebe pe copil: Ce au câștigat ei? Nimic altceva decât rușine, batjocură și dispreț ⁸. Un alt mijloc pentru a îndepărta pe copil de spectacolele de teatru constă în îndreptarea atenției lui spre alte frumuseți, care pot să-i încânte ochiul: cerul, soarele, stelele, florile pământului, livezile ⁹, clădirile frumoase ¹⁰, frumusețea sufletului ¹¹. În sfârșit, pentru a păzi simțul văzului, trebuie să-l deprindem să nu umble împodobit, să nu-i lăsăm părul mare, să nu-i

1. *Ibidem*, § 43—51, p. 16—19.

2. *Ibidem*, § 54, p. 20.

3. *Ibidem*, § 55, p. 20.

4. *Ibidem*, § 60, p. 21.

5. *Ibidem*, § 56, p. 20.

6. *Ibidem*, § 77, p. 26.

7. *Ibidem*, § 56, p. 20; § 78, p. 26; Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 642; Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα” (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 330.

8. Περὶ κενοδοξίας καὶ ἔπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 79, p. 26.

9. *Ibidem*, § 59, p. 21.

10. *Ibidem*, § 78, p. 26.

11. *Ibidem*, § 62, p. 21.

atârnăm aurării în urechi, în jurul gâtului sau a brațelor, să nu-l îmbrăcăm cu haine scumpe ¹. Să fie învățat că cea mai mare podoabă este de a fi fără podoabă materială ².

16. Ultima poartă, prin care intră în sufletul copilului impresiile din afară este simțul tactil. Acesta nu este localizat într'o parte anumită a trupului, ci este întins pe tot corpul. Educația simțului tactil se îndeplinește îndepărtând din viața copilului tot ceea ce l-ar face să ducă o viață molatecă și leneșă. Prin urmare, să evităm a-l îmbrăca cu haine moi și a-l culca pe așternuturi moi, ci să-l învățăm să ducă o viață aspră, să-l creștem așa cum sânt creșcuți atleții, deoarece și copilul trebuie să fie un atlet al lui Hristos. În sfârșit, să-i interzicem să vină în contact cu alte corpuri omenești ³.

17. După ce sf. Ioan Hrisostom a dat legiuri pentru educarea simțurilor, face același lucru și cu educația părții irascibile a sufletului, a poftii și a rațiunii.

Sf. Ioan Hrisostom dă mâniei sau părții irascibile a sufletului numele de facultatea tiranică (τὸ τυραννικόν), căci aceasta, ca un adevărat tiran, stăpânește sufletul omenească împingându-l la multe fapte necugetate. Educarea acestei facultăți sufletești fiind de mare importanță, educatorul trebuie să fie foarte atent, căci prin educarea ei ajungem să ne stăpânim pornirile nechibzuite ale sufletului, ne învățăm cu răbdarea și cu blândețea în raporturile cu semenii noștri. Pentru a dobândi aceste virtuți, educatorul are datoria să învețe pe copil de timpuriu să suporte nedreptățile făcute de alții ⁴. Cel mai bun exercițiu pentru formarea sufletului copilului în această direcție sânt relațiile sale cu servitorii, cu cei de aceeași vârstă cu el. Să-i supraveghem purtarea lui față de ei, deprinzându-i să-și stăpânească mânia când aceștia nu-i ascultă rugămințile sau îi dau puțină importanță. Mai mult încă, să căutăm noi prilejul de a-l mânia pe drept sau pe nedrept ⁵. Dacă copilul își

1. *Ibidem*, § 16—17 p. 7—8.

2. *Ibidem*, § 57, p. 21.

3. *Ibidem*, § 63, p. 22.

4. *Ibidem*, § 66, p. 22.

5. *Ibidem*, § 66—68, p. 22—23.

stăpânește mânia față de neajunsurile făcute de aceștia, atunci am dobândit mare lucru. Chiar tatăl poate să-i dea prilejul de mânie ; intervenția sa nu este însă atât de salutară ca a altora străini, pentru că față de tatăl său, din pricina respectului pe care îl are față de părinte, nu se va revolta. Procedând astfel, sufletul copilului se exercitează în casa părintească ca și un atlet, care, zi de zi, își întărește corpul în vederea victoriei finale¹. Un alt mijloc pentru educarea părții irascibile a sufletului este și următorul : să fie învățat să se servească singur în treburile pe care le poate face : de a se spăla singur pe picioare, de a-și lua hainele, de a se lipsi de ajutorul altuia în baie. Invățându-l să se servească singur, îl vei face nu numai sănătos, dar și fără mândrie², căci va fi învățat să nu disprețuiască treburile așa numite josnice, pe care, de obicei, le fac în societate sclavii³. În sfârșit, să fie deprins să suporte, fără să se supere, pagubile pe care i le-ar pricinui alții. Educatorul să deprindă pe copil să fie iertător și blând față de cei cari i-au pierdut sau i-au stricat ceva din ale lui, cum ar fi tocul sau tăblița de scris. Dacă va fi învățat să suporte aceste pagube mici, la care copilul ține mai mult decât la viața lui, și dacă tatăl reușește acum să-i înmoaie învârtoșenia mâniei, va putea, mai târziu, când va fi în vârstă, să suporte și pagube mai mari. Și iarăși părintele nu trebuie să-i cumpere îndată lucrurile pierdute sau stricate spre a potoli mânia lui. Aceasta să o facă numai dacă vede că fiul său nici nu le cere, nici nu-l supără paguba⁴. S'ar părea că aceste lucruri sânt de mică importanță, dar sf. Ioan Hrisostom are grijă să spună: „nu este vorba de lucruri mici, ci de orânduirea întregii lumi“⁵.

Dacă copilul trebuie deprins să-și stăpânească mânia și să suporte cu răbdare nedreptățile, pe care alții i le-ar face, trebuie însă să facă uz de ea, atunci când este vorba de nedreptățile ce le-ar suferi alții dela semenii lor⁶. Aci mânia este folositoare ; nefolositoare este acolo numai unde ne apărăm pe noi înșine. Sf. apostol Pavel n'a făcut uz

1. *Ibidem*, § 68, p. 23.

2. *Ibidem*, § 70, p. 24.

3. *Ibidem*, § 71, p. 24.

4. *Ibidem*, § 73, p. 25.

5. *Ibidem*, § 74, p. 25.

6. *Ibidem*, § 66, p. 22.

niciodată de mânie pentru el însuși, ci când a văzut că alții sânt nedreptățiți. Tot astfel și Moise, care era blând cu toți oamenii, a luat apărarea celui nedreptățit (*Eșire*, II, 11-25), dar când a fost însuși insultat, nu s'a apărut, ci a fugit (*Numeri*, XII, 3)¹. Sf. Ioan Hrisostom încheie aceste sfaturi, spunând: „Inmoaie astfel mânia copilului, încât ea să dea naștere la gânduri blânde. Dacă nu simte desgust de nimeni, dacă suportă paguba, dacă nu are nevoie să fie servit, dacă nu se revoltă când altul este cinstit, de unde poate să se mânie“?²

18. Odată cu vârsta de 15 ani începe în viața tânărului să predomine pofta³, iar prin poftă sf. Ioan Hrisostom înțelege instinctul sexual. Astfel că vorbind despre educația poftei, vom vorbi despre educația instinctului sexual. Pofta se manifestă sub două forme: sau tânărul este corupt de alții, și avem sodomia⁴ sau corupe el pe alții și avem curvia și adulterul⁵. Patima desfrânării este cel mai trist dintre rele, este o ciumă mai primejdioasă decât ciuma aducătoare de moarte, este o ciumă care răstoarnă nu numai legile scrise, dar și legile naturii⁶. Din această pricină, cere sf. Ioan Hrisostom să îndepărtăm pe copil dela orice rău, dar mai cu seamă de destrăbălare⁷. Mijloacele recomandate de arhiepiscopul Constantinopolei pentru păstrarea curăteniei sufletești sânt de două feluri: negative și pozitive. Mijloace negative: 1. Să-l învățăm să disprețuiască spectacolele în care se produc obscenități⁸; 2. Să nu facă baie cu femeile și nici să nu aibă legături cu ele⁹; 3. Să nu se apropie de nicio fată; împrejurul lui să fie numai o servitoare înaintată în vârstă, o femeie bătrână¹⁰. Mijloace

1. *Ibidem*, § 69, p. 23.

2. *Ibidem*, § 75, p. 25.

3. *Ibidem*, § 76, p. 25; Λόγος δεύτερος εις την "Αγναν, MG, LIV, col. 652; *Ομιλία ε' εις την προς Θεσσαλονικείς α' επιστολήν, MG, LXII, Col. 425-426.

4. Προς πιστόν πατέρα, MG, XLVII, col. 361.

5. *Ibidem*, col. 360-362; Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονέας ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 76, p. 25.

6. Προς πιστόν πατέρα, MG, XLVII, col. 360-361.

7. Λόγος δεύτερος εις την "Αγναν, MG, LIV, col. 652.

8. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονέας ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 56, p. 20; § 77-78, p. 26; Λόγος πρῶτος εις την "Αγναν, MG, LIV, col. 642; Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 330.

9. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονέας ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 60, p. 21.

10. *Ibidem*, § 79, p. 26.

pozitive: 1. Să-i ofere exemple de oameni curați sufletește și mai cu seamă dintre servitori, dacă se găsesc servitori curați sufletește, spunându-i că ar fi o necinste pentru el să se arate mai nevrednic, mai rău decât un servitor¹; 2. Să postească cel puțin de două ori pe săptămână: Miercurea și Vinerea²; 3. Să fie învățat să se roage cu multă râvnă și zdrobire sufletească³; 4. Să se ducă la biserică⁴; 5. Să vadă pe preot spre a lăuda în fața tatălui său faptele lui bune; în felul acesta se naște în sufletul lui dorința de a deveni din ce în ce mai bun⁵; 6. Să i se vorbească mereu contra destrăbălării și să se laude curățenia sufletească⁶, spunându-i că nimic nu împodobește mai mult tinerețea decât curățenia sufletului⁷; 7. Să i se povestească despre cei ce au strălucit în curățenia sufletească atât dintre păgâni cât și dintre creștini, dar mai ales de curățenia sufletească a lui Iosif⁸; 8. Să fie răsplătit cu daruri când vedem că este curat sufletește⁹; 9. Să nu fie lăsat de capul lui, ci totdeauna să fie ocupat¹⁰; 10. Să nu i se dea bani¹¹; 11. Să fie amenințat, dar mai cu seamă cu muncile iadului pregătite celor neînfrânați¹²; 12. Să fie căsătorit de timpuriu, înainte de a-și fi făcut o situație, înainte de a-și fi făcut serviciul militar¹³. Asupra acestui punct sf. Ioan Hrisostom stăruie foarte mult încât s'ar putea spune că este unul din mijloacele cele mai eficace pentru păstrarea curățeniei sufletești¹⁴.

1. *Ibidem*, § 79, p. 26.

2. *Ibidem*, § 79, p. 26.

3. *Ibidem*, § 80, p. 27.

4. *Ibidem*, § 79, p. 26.

5. *Ibidem*, § 83, p. 28. § 77. p. 26

6. *Ibidem*, § 84, p. 28.

7. Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 642.

8. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῆς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 61, p. 21.

9. *Ibidem*, § 78, p. 26.

10. Ὁμιλία νθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 582-583.

11. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῆς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 62, p. 21.

12. *Ibidem*, § 76, p. 25.

13. *Ibidem*, § 61, p. 21; Ὁμιλία νθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 583; Ὁμιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον α' ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 546; Ὁμιλία ε' εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς α' ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 425-426.

14. Despre căsătorie, despre foloasele ei atât pentru bărbat și femeie cât și pentru societate, despre frumusețea vieții familiare, despre rostul ei sfânt, sf. Ioan Hrisostom vorbește în nenumărate rânduri. Nu există, nu numai în literatura bisericească, dar în literatura universală, pagini mai frumoase ca cele scrise de

19. Sf. Ioan Hrisostom definește rațiunea ca facultatea care stăpânește întreaga viață sufletească (ὁ πάντων κύριος, ὁ τὰ πάντα συγκρατεῖ)¹. Acesta fiind rolul ei, urmează că și educația rațiunii este de mare importanță. Totuși, ar fi o greșală să se creadă că sf. Ioan Hrisostom înțelege prin educația rațiunii îmbogățirea ei cu diferite cunoștințe sau formarea ei în vederea unei cât mai lesnicioase primiri a acestor cunoștințe. Aceasta s'a văzut mai sus destul de lămurit: sf. Ioan Hrisostom, prin principiile sale de educație, urmărește formarea unui om moral, formarea unui creștin; instrucția ocupă puțin loc în opera sa, iar puținul acesta este subordonat educației morale, este un auxiliar în vederea scopului final al educației, moralizarea copilului, sau cu termenul religios mântuirea sufletului lui.

Sf. Ioan Hrisostom spune că virtutea rațiunii este înțelepciunea, iar viciul ei necunoștința². Sarcina educatorului stă tocmai în dezvoltarea înțelepciunii și în înlăturarea necunoștinței³. Aceasta se săvârșește dacă sădim în copil frica de Dumnezeu, deoarece, potrivit cuvintelor sfintei Scripturi, „frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii“ (*Prov.*, I, 7), dacă îl învățăm să cunoască pe Dumnezeu și învățăturile lui, să cunoască pedeapsa și răsplata ce ne așteaptă

acest mare ierarh și neîntrecut moralist: 'Ομιλία ογ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστήν, MG, LVIII, col. 673-680; 'Ομιλία μθ' εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, MG, LX, col. 337-344; 'Ομιλία ιβ' εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 379-392; tradusă în românește de Theodosie Athanasiu, în *Sf. Ioan Chrisostom, Comentariile sau explicarea epistolei către Coloseni, I și II Thesalonicensi*, București, 1905, p. 139-157; 'Ομιλία ε' εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς α' ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 423-428; tradusă în românește de Theodosie Athanasiu, *Op. cit.*, p. 211-220; 'Ομιλία κ' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 135-150; tradusă în românește de Theodosie Athanasiu, în *Sf. Ioan Hrisostom, Comentariile sau explicarea epistolei către Efeseni*, Iași, 1902, p. 190-212. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ῥητόν „Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχέτω“ (I Cor., VII, 2), MG, LI, col. 207-218; tradusă în românește de Grigorie Dascălul, în *Sf. Ioan Hrisostom, Cuvinte*, București, 1827, f. 35r-39r și de N. M. Marinescu în *Studii omiletice asupra celor trei cuvântări ale sfântului Ioan Chrisostom despre căsătorie*, Teză de Licență, București, 1908, p. 39-52. Εἰς τὸ „Γυνὴ δέδεται νόμῳ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. ἐὰν δὲ κοιμηθῆ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἢ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν, ἐὰν οὕτω μείνη“ (I Cor., VII, 39-40) MG, LI, col. 217-226; tradusă în românește de Grigorie Dascălul, *Op. cit.*, f. 50v-53v și de N. M. Marinescu, *Op. cit.*, p. 52-63. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας, MG, LI, col. 225-242; tradusă în românește de Grigorie Dascălul, *Op. cit.*, f. 27v-35r, de N. M. Marinescu, *Op. cit.*, p. 63-88 și de D. Fecioru în prelucrarea Preotului V. Ionescu în Nr. 5 din *Mărgăritarele Lumii*, București, 1937.

1. Περὶ κενοδοξίας καὶ ἔπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 85, p. 28.

2. *Ibidem*, § 65, p. 22.

3. *Ibidem*, § 85, p. 28.

dincolo în lumea cealaltă¹, dacă îi arătăm lămurit adevărata valoare a lucrurilor omenești, căci numai dacă va ști să-și dea seama de valoarea celor pământești va fi în stare să disprețuiască bunurile vremelnice și să se îndrepte numai către cele veșnice². Pe scurt, ca să fie cineva cu adevărat înțelept este de ajuns să se teamă de Dumnezeu și să aibă despre lucrurile omenești o cunoștință justă și potrivită³.

20. Sf. Ioan Hrisostom, în opera sa, dă educatorului o sumă de indicațiuni, prin care acesta poate săvârși cu folos educația copilului. Pentru pedagogia modernă, aceste indicațiuni nu par extraordinare și noi, dar pentru timpul în care a trăit sf. Ioan Hrisostom, când nu exista o pedagogie creștină sistematică, meritul său este mare, că a știut să arate, atât de clar și atât de conștient, drumul pe care trebuie să-l urmeze educatorul⁴.

Grija cea mai mare a educatorului trebuie să fie aceasta: să nu rămână nepăsător față de cele mai mici fapte ale copiilor, și să nu se mulțumească să spună: aceasta nu-i nimic⁵, sau să le spună numai: „Nu copii, nu faceți aceasta“⁶. De aici vin toate relele. Căci dacă nu instruim pe copii în lucrurile cele mai mici nu vom reuși niciodată să-i facem în stare să săvârșească lucruri mari, întocmai ca și cu învățarea literelor alfabetului: nimic nu este mai de puțin preț decât cunoașterea literelor, și cu toate acestea, prin învățarea lor, se formează oratorii, învățații și filosofi⁷. Tot astfel și cu povăța: nu-i de ajuns numai să-l sfătuim pe copil să nu facă aceasta sau aceea, ci trebuie să intervenim cu energie acolo unde vedem că răul începe să prindă. „A povățui, spune sf. Ioan Hrisostom, înseamnă nu numai a da sfaturi, ci dacă facem o rană tot pe atât de adâncă pe cât de puternică și de adâncă este putreziciunea răutății. Nu este de ajuns să vorbim numai, nici numai să îndem-

1. *Ibidem*, § 85, p. 28.

2. *Ibidem*, § 86, p. 28.

3. *Ibidem*, § 87, p. 29.

4. Josephine Seidlmayer, *Die Paedagogik des Johannes Chrysostomus*, Münster i. W., 1926, p. 45.

5. 'Ομιλία μθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col 504.

6. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 328-329.

7. 'Ομιλία μθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 504.

năm, ci trebuie să-l îngrădim cu multă frică, ca să tăiem din rădăcină nepăsarea tânărului“¹.

Cu aceasta venim la cel dintâiu mijloc de educație pe care îl recomandă foarte des sf. Ioan Hrisostom, anume *pedeapsa*. Părintele nu trebuie să fie moale cu copilul, să nu-i fie milă de el, să nu-l lingusească și nici să-l îngrijească peste măsură. Copilul are nevoie de asprime, trebuie să știe de frică, căci dacă sf. Scriptură cere ca femeea să se teamă de bărbat (*Efes.*, V, 33) cu cât mai mult copilul de tată². Forma de pedeapsă pe care o recomandă sf. Ioan Hrisostom pentru îndreptarea copiilor este biciuirea, bătaia³. Totuși, am face o nedreptate marelui ierarh dacă am spune că bătaia este singurul fel de pedeapsă pe care îl cunoaște. Nu. Bătaia o recomandă în cazuri extreme. Insuși o spune că nu trebuie copilul bătut mereu, spre a nu fi obișnuit cu bătaia: „Nu-l bate mereu ca să nu-l obișnuiești să fie instruit astfel. Căci dacă va învăța să fie instruit mereu prin bătaie, va fi învățat să o și disprețuiască. Iar dacă a învățat să disprețuiască, totul s'a stricat. Deci să se teamă de pedeapsă, dar să nu o primească. Să fie mișcat biciul, dar să nu cadă jos. Amenințarea să nu meargă la faptă. Dar să nu se vadă că rămân la amenințări cuvintele tale. Amenințarea atunci este bună, când este crezută că se traduce în faptă. Căci dacă cel care a păcătuit va afla iconomia ta, va disprețui. Ci să aștepte să fie pedepsit, dar să nu-l pedepsești, ca să nu se stingă frica, ci să rămână ca un foc care este în toată vigoarea și arde de peste tot spinii sau ca o casma ascuțită, care sapă până în adânc“⁴.

Pe lângă pedeapsa fizică, sf. Ioan Hrisostom recomandă și *pedeapsa morală* ca stimulent educativ. Tatăl poate apela la sentimentul de demnitate al copilului: dacă face o faptă rușinoasă să-i arătăm pe servitorii buni și să-i spunem că este o rușine pentru el să se arate mai nevrednic decât un servitor⁵. Să sădim în sufleul lui emu-

1. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 328-329.

2. *Ibidem*, col. 330.

3. *Ibidem*, col. 328-329.

4. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 30, p. 12.

5. *Ibidem*, § 79, p. 26.

lația, mai cu seamă față de cei de aceeași vârstă cu el, „căci emulația are mai multă putere decât frica sau fägăduințele“¹. În sfârșit, alte pedepse morale recomandate de sf. Ioan Hrisostom sânt: reproșul pentru faptele lui urâte, admonestarea, dojana².

Nu fără folos pentru desăvârșirea educației sânt și *stimulentele psihice*. Când copilul este ascultător și își dă silința să fie bun, să-l răsplătim cu daruri, să-l sărutăm și să-l îmbrățișăm, ca să arătăm prin aceasta că ne bucură foarte mult purtarea lui³. Să-l ducem apoi la preot și el să-i laude purtarea lui frumoasă atât în fața tatălui său cât și a altor oameni⁴.

Un alt mijloc pentru reușita educației este și crearea *obișnuinței* în cele bune în copil. Obișnuința este un fel de a doua natură⁵. Tirania obișnuinței este așa de mare, atât în cele bune cât și în cele rele, încât dacă ne obișnuim să facem ceva, apoi aceasta o facem fără osteneală, deoarece sântem împinși spre ea fără să vrem. Cei cari au deprins obiceiul de a face semnul crucii, îl fac fără să mai fie nevoie să le-o spună altul⁶. Din pricina acestui caracter al obișnuinței, sf. Ioan Hrisostom cere educatorului să sădească în copil obișnuința în faptele cele bune. Sădirea obișnuințelor la copil este cu atât mai ușoară cu cât sufletul lui este fraged⁷, iar sfaturile și îndemnurile noastre se imprimă în sufletul lui ca o pecete în ceară⁸. Astfel dacă din primii ani îl îndepărtăm de la rău și-l conducem pe calea binelui, vom statornici în el această deprindere ca o lege naturală⁹. Pentru ca să ajungem aici nu este prea greu: sânt de ajuns două luni pentru ca să reușim totul¹⁰.

1. *Ibidem*, § 77, p. 26.

2. *Ibidem*, § 30, p. 12.

3. *Ibidem*, § 78, p. 26.

4. *Ibidem*, § 83, p. 28.

5. 'Ομιλία γ' εις τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν, MG, LIX, col. 38. 'Ομιλία δ' εις τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρώτην, MG, LXII, col. 546.

6. 'Ομιλία στ' εις τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν δευτέραν, MG, LXII, col. 635.

7. Vezi p. 459-460.

8. 'Ομιλία γ' εις τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν, MG, LIX, col. 37. Περὶ κενοδοξίας καὶ ἕπως δεῖ τοὺς γονεῆς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 20-21, p. 8-9.

9. 'Ομιλία γ' εις τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν, MG, LIX, col. 37; 'Ομιλία δ' εις τὴν πρὸς Τιμόθεον πρώτην ἐπιστολὴν, MG, LXII, col. 546.

10. Περὶ κενοδοξίας καὶ ἕπως δεῖ τοὺς γονεῆς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 33, p. 12.

Pentru a putea sădi în sufletul copilului obișnuința în cele bune, este nevoie ca educatorul să-l *supravegheze zi de zi*¹: „In fiecare zi educă pe copiii, ai foarte mare grijă de ei, și, prin orice mijloc, împodobește și educă sufletul lor”². Și mai cu seamă educatorul trebuie să se uite cu atenție la ei spre a vedea care este darul dela natură spre a-l desvolta și care este cusurul dela natură spre a-l îndrepărta³.

Postul și rugăciunea sânt apoi alte mijloace, care ajută educatorului mai cu seamă pentru păstrarea curățeniei sufletești a copilului⁴. Sf. Ioan Hrisostom recomandă ca să postească copilul cel puțin de două ori pe săptămână: miercurea și vinerea⁵. Rugăciunea să o facă cu râvnă și cu stăruință, însoțind-o de semnul sfintei cruci⁶. Să nu se spună că sânt nepotrivii copii pentru rugăciune; din contra, vârsta lor este capabilă de această înălțare a sufletului către cer. Ca exemplu sf. Ioan Hrisostom dă pe Iosif, pe Iacov, pe Daniil, pe Solomon, și pe Samuil, cari erau mici copii și se rugau lui Dumnezeu⁷.

Pe lângă rugăciunea în casă, marele ierarh recomandă și ducerea copiilor la biserică și nu numai la slujbele din duminici și sărbători, ci și la privegherile ce se fac în ajunul sărbătorilor⁸. Părinții trebuie să meargă totdeauna împreună cu copiii la biserică, căci mai multă plăcere simte cineva când vede pe copil alături de tatăl său în biserică, decât când vede un vlăstar tânăr care ră sare din rădăcina pomului său⁹. Se cuvine apoi ca părinții să aibă o grijă deosebită chiar când merg cu ei la biserică: să nu se ducă acolo fără să aibă vreun folos din aceasta, ci să le ceară socoteală de cele ce au auzit și au învățat în biserică, întocmai cum le cer soco-

1. Λόγος γ' εις την "Αναν, MG, LIV, col. 658.

2. Εις τὸ „Χηρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα” (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσῆνης, MG, LI, col. 329.

3. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ γονεὺς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 22 p. 9.

4. *Ibidem*, § 80, p. 27.

5. *Ibidem*, § 79, p. 26.

6. *Ibidem*, § 22, p. 9.

7. *Ibidem*, § 80, p. 27.

8. *Ibidem*, § 22, p. 9. § 80.

9. Ὁμιλία ῥηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς Ἄνομοίους περὶ ἀκαταλήπτου καὶ ὅτι σύμφωνος ἡ Νέα τῇ Παλαιᾷ καὶ πρὸς τοὺς ἀπολιμπανομένους τῶν θείων συναξέων. Λόγος ια', MG, XLVIII, col. 802.

teală școlarilor de cele ce au învățat la școală¹. Mai mult încă, duminica și sărbătorile, după ce tatăl se întoarce de la biserică cu familia lui, să cheme în jurul său pe femei și pe copii, să deschidă sf. Scriptură și să le cetească din nou cele ce s'au cetit la sfânta slujbă, să le repete în fața lor toate învățăturile, pe care ei le-au auzit acolo. În felul acesta învățăturile bune aflate în biserică se vor săpa adânc, prin repetare, în sufletul copiilor².

Pe lângă mijloacele de educație notate până acum, sf. Ioan Hrisostom cunoaște încă altul asupra căruia stăruie foarte mult, anume *catehizarea* copilului de către părinți. În lucrarea sa „*Despre gloria deșartă și cum trebuie să crească părinții pe copii*”, consacră acestui mijloc de educație 14 paragrafe³. Pentru sf. Ioan Hrisostom, catehizarea copiilor are două scopuri: primul, de a înlocui povestirile din mitologia antică, prin care se făcea în timpul său în școală instrucția copiilor⁴ și al doilea de a instrui pe copil în învățătura creștină, de a-l deprinde cu cetirea sfintelor Scripturi, pentru a scoate din ele toate învățăturile folositoare pentru viață pe care această carte le cuprinde. Copilul trebuie să se ocupe cu cetirea Bibliei din frageda copilărie⁵. Să nu se creadă că este de prisos aceasta⁶. Copilul, mai mult decât monahul, trebuie să capete o astfel de instrucție, ca unul ce are să intre în vâlmășagul vieții: „Nu are nevoie de corabie, de căpitan de corabie și de marinari acela care stă neconținut în port, ci acela care călătorește totdeauna pe mare; tot astfel și cu omul din lume și cu monahul. Unul este ca într'un port liniștit, duce o viață lipsită de griji și ferit de furtuni; celălalt este neconținut pe mare, plutește în mijlocul mării și se luptă cu furtuna mării. Dar chiar dacă n'ar avea nevoie de cunoașterea sfintei Scripturi, totuși trebuie să fie pregătit ca să astupe gura celorlalți”⁷.

1. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα” (I Tim., V, 9) καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, col. 330.

2. Ὁμιλία ε' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVII, col. 55.

3. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα. *Op. cit.*, § 39—52, p. 14—20.

4. *Ibidem*, § 39, p. 14; Ὁμιλία κα' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 150.

5. Ὁμιλία κα' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολήν, MG, LXII, col. 151.

6. *Ibidem*, col. 150.

7. *Ibidem*, col. 152.

Sf. Ioan Hrisostom nu se mulțumește numai să ne arate nevoia cetirii și cunoașterii sfintei Scripturi, ci ne dă și două modele de cateheză¹, arătându-ne, prin ele, cum trebuie să instruim pe copii. Din aceste cateheze-model putem cunoaște care erau principiile și temeiurile psihologice puse la baza catehizării de cel mai mare cunoscător al sufletului omenesc, sf. Ioan Hrisostom. Spuneam la începutul acestui studiu că sf. Ioan Hrisostom ocupă un loc de cinste în rândul marilor pedagogi ai lumii. Și tocmai aceste cateheze îi acordă acest loc. În adevăr, înainte de a se cunoaște treptele formale în predarea lecțiilor, înainte de a exista o metodică, arhiepiscopul Constantinopolei, pe atunci diacon sau poate în primii ani de preoție², le cunoaște și le întrebuițează. Prima dată se pune în valoare aceasta de Josephine Seidlmayer³.

Pedagogia de astăzi cunoaște următoarele trepte formale: pregătirea, tratarea, asocierea, generalizarea și aplicarea⁴. Pe toate le găsim în cele două cateheze-model. Ar trebui poate să dau în traducere aceste două cateheze spre a se vedea, intuitiv, contribuția adusă pedagogiei de un părinte bisericesc. Dar, deoarece cadrul studiului nu-mi permite, mă voi mărgini să scot în evidență, pe baza celor două cateheze, această contribuție.

Să nu ne închipuim că sf. Ioan Hrisostom cere ca tatăl să procedeze ca un învățător când expune copiilor povestirile din Biblie. Nu. El cere ca să-i fie spuse seara în timpul mesei⁵ sau când este plictisit de lecțiile pe care le are de învățat pentru școală⁶. *Pregătirea* se face aducând în memoria copilului elemente cunoscute de el din alte povestiri spuse de părinte⁷. După această pregătire tatăl începe povestirea (*tratarea*). Când istorisește, trebuie

1. Povestirea despre Cain și Avel (*Facere*, IV, 1-16) și povestirea despre Iacov și Iesau (*Facere*, XXV, 28-34; XXVII, XXVIII, 10-22), *Op. cit.*, § 39-51, p. 14-19.

2. Chr. Baur, *Der heilige Johannes Chrysostomus und seine Zeit*, München, 1929, I, p. 143.

3. *Op. cit.*, p. 49-53.

4. G. G. Antonescu, *Istoria pedagogiei. Doctrinile fundamentale ale pedagogiei moderne*, București, 1927, p. 455-470.

5. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 40, p. 16; § 45, p. 17.

6. *Ibidem*, § 39, p. 14.

7. *Ibidem*, § 45, p. 17.

să vorbească rar ¹, să întrebuițeze cuvinte ușoare și noțiuni cunoscute copilului ²; să facă plăcută povestirea ca să deștepte interes în suflelul lui și să-i producă plăcere spre a nu-l obosi ³. Ca să înțeleagă mai lesne unele lucruri, care ar depăși puterea lui de înțelegere, tatăl să întrebuițeze comparații din viața de toate zilele, familiare copilului ⁴. Sp. ex., pentru că copilul nu înțelege expresia din sf. Scriptură adresată lui Cain: „și vei fi gemând și tremurând pe pământ“ (*Facere*, IV, 13) tatăl trebuie să-i spună: „după cum tu stai înaintea învățătorului și te chinui, tremuri și te temi dacă este vorba să fii bătut, tot așa și acela a trăit cu astfel de chinuri toată viața, pentru că a păcătuit față de Dumnezeu“ ⁵. În tratare tatăl trebuie să țină seamă și de următorul lucru: să povestească copilului numai lucruri adevărate ⁶. Dacă o povestire este prea lungă, să o împartă în două sau mai multe părți ⁷. După ce copilul a auzit povestirea de mai multe ori, și de la tată și de la mamă, să i se ceară să spună povestirea ⁸. Prin repetarea povestirii avem *asocierea* ⁹. După asociere urmează *aplicarea*: „După ce stăpânește bine povestirea îi vei spune și folosul pe care-l trage din povestire“. Cu toate că și copilul, după ce știe povestirea, poate, prin singura lui elaborație, să vadă care ar fi învățătura ce trebuie scoasă din povestirea predată, totuși este mai bine dacă această învățătură i-o dă însuși tatăl ¹⁰. Pe lângă această aplicare, sf. Ioan Hrisostom recomandă și alta, care trebuie să însoțească pe cea dintâiu: „Dar nu numai aceasta, ci luându-l de mână, du-l în biserică și caută ca să-l duci mai cu seamă atunci când se citește această povestire (adică aceea istorisită de tatăl). Vei vedea cum sare în sus de bucurie copilul, cum se veselește, că el știe ceeace alții nu cunosc încă. El o ia înaintea celui care citește pove-

1. *Ibidem*, § 39, p. 14.

2. *Ibidem*, § 39, p. 15.

3. *Ibidem*, § 39, p. 14.

4. *Ibidem*, § 39, p. 15.

5. *Ibidem*, § 39, p. 15.

6. *Ibidem*, § 39, p. 14.

7. *Ibidem*, § 45, p. 17.

8. *Ibidem*, § 30, p. 16.

9. G. G. Antonescu, *Op. cit.*, p. 466.

10. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 40, p. 16.

stirea, recunoaște cele ce se citesc și folosește mult. În felul acesta povestirea se întipărește în mintea lui" ¹.

Se înțelege de la sine că materialul pentru povestii trebuie luat din sf. Scriptură. Totuși nu poate fi folosit la întâmplare acest material. Sf. Ioan Hrisostom pune principiul că până la vârsta de 8—10 ani, să fie folosite povestirile, în care predomină pedeapsa, dar pedeapsa pe care o primesc oamenii răi aici pe pământ, cum este povestirea despre Cain și Avel, despre Iacov și Iesau, povestirea potopului, povestirea pedepsei venită asupra Sodomei, asupra Egiptului. După vârsta de 10 ani să i se povestească istorisirile din Noul Testament și despre muncile iadului ². Prin urmare până la 10 ani, povestiri din Vechiul Testament, iar după 10 ani, povestiri din Noul Testament.

21 Ca să fiu complet în acest studiu despre ideile pedagogice ale sfântului Ioan Hrisostom, trebuie să spun câteva cuvinte despre educația fetelor. În general, sfaturile date de marele ierarh pentru educația băieților sânt valabile și pentru educația fetelor: „Acestea să fie spuse de noi nu numai către tineri, dar și către femei și fete și cu atât mai mult cu cât ținuta potrivită a fecioarei este cuviincioșia. Așa dar cele ce au fost spuse către aceia, socotiți că sânt spuse și către voi, pentru ca să nu repet iarăși același lucru" ³. Cu toate acestea, se găsesc în opera sfântului Ioan Hrisostom locuri în care dă părinților și mai cu seamă mamelor sfaturi cu totul speciale pentru educația fetelor ⁴. Aceasta pornește din două motive: primul, firea cu totul deosebită a fetelor față de băieți; al doilea, rostul lor în societate.

Fetele, spre deosebire de băieții, sânt mai ușurate și stăpânite de dorința de a se împodobi ⁵. Grija mamelor să se îndrepte deci tocmai în această direcție, învățându-le să fie simple și să nu dorească podoabe ⁶. Mamele să-și

1. *Ibidem*, § 41, p. 16.

2. *Ibidem*, § 52, p. 19.

3. 'Ομιλία μθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 504.

4. 'Ομιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρώτην, MG, LXII, col. 547.

5. Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 90, p. 29 Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας, MG, LI, col. 231.

6. 'Ομιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρώτην, MG, LXII, col. 547-548.

crească fiicele lor așa cum cele vechi le creșteau pe ale lor, așa cum a fost crescută Reveca. Acestea nu le creșteau împodobindu-le cu aurării, ci împodobindu-le cu curățenie sufletească și cuvioșie; nu le obișnuiau cu o viață molatică, făcându-le neîncetat băi, ungându-le cu fel de fel de miruri și parfumuri, ci le dădeau o creștere aspră, le obișnuiau să lucreze și să se servească singure. De aceea la fetele de altă dată „farmecul trupului era atât de înfloritor și adevărat, pentru că era cel natural și nu cel meșteșugit și făcut cu mână. Pentru aceea se bucurau de multă sănătate și erau foarte frumoase. Nicio boala nu le turbura corpul, iar bicisnicia era alungată din trupul lor”¹.

Rostul femeii în societate este de a fi gospodină, de a da naștere la copii și de a-i crește bine: „O singură datorie are femeia: să păzească cele adunate, să păstreze veniturile și să îngrijească de casă... Femeii i-a dat Dumnezeu supravegherea casei, iar bărbaților treburile obștești, cele din piață, de la tribunale, cele politice, cele militare și pe toate celelalte. Femeia nu poate să arunce cu lancea, nu poate să dea drumul unei săgeți, dar poate să țină furca, să țese pânză și să orânduiască bine toate celelalte din casă. Nu poate să-și spună părerea în sfatul țării, dar poate să-și dea părerea în cele ale casei și de multe ori ea vede treburile casei mai bine de cum le vede bărbatul. Nu poate să pună bună rânduială în treburile obștești, dar poate să-și crească bine copii, averea cea mai mare din toate averile”². Din pricina rostului pe care îl au femeile în societate, sf. Ioan Hrisostom cere ca mamele să aibă multă grijă să le învețe să fie gospodine³. Dacă sânt astfel crescute se mântuesc nu numai ele dar și bărbații lor și copiii, ba încă și copii copiilor, căci dacă rădăcina este bună sânt bune și ramurile⁴.

22. Strădaniile pe care le fac părinții pentru o bună creștere a copiilor nu rămân fără folos nici pentru copii, nici pentru părinți și nici pentru societate.

1. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας, MG, LI, col. 239-240.

2. *Ibidem*, col. 230-231.

3. Ὁμιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρώτην, MG, LXII, col. 547.

4. *Ibidem*, col. 548.

Am văzut că scopul educației este formarea unui om moral. Un copil care a fost crescut astfel încât să realizeze în el toate cerințele unei bune educații este respectat și iubit de toți oamenii, chiar dacă ar fi mai sărac de cât toți; va fi respectat și iubit nu numai de ceilalți oameni, dar mai cu seamă de părinții lui, nu atât din pricina dragostei pe care aceștia o au de la natură față de el, cât pentru că este virtuos. Un fiu bine crescut își va iubi părinții săi, îi va respecta, îi va ajuta tot timpul, dar mai ales la bătrânețele lor¹.

Dar o bună creștere a copiilor nu se mărginește numai la foloasele pe care le au părinții și copiii, ci trece mai departe, din generație în generație. Dacă părinții cresc bine pe copii lor, le va da exemplu ca și aceștia la rândul lor, când vor avea copii, să-i crească la fel și va merge ca un lanț, ca un șir al unei bune viețuiri, care a luat de la părinți începutura și rădăcină, roadă multă adunând educația pe care au dat-o².

Mai mult încă. Foloasele unei bune creșteri a copiilor nu rămân numai aici pe pământ, ci se continuă și dincolo, în veșnicie, se dobândește mântuirea sufletului și a părinților și a copiilor³. Sf. Ioan Hrisostom o spune această nu de la sine ci de la sf. apostol Pavel, care, adresându-se lui Timotei, îi scrie: „Se vor mântui prin nașterea de copii, dacă aceștia rămân în credință, în dragoste, în sfințenie și în înțelepciune“ (*I. Tim.*, II, 15)⁴.

23. Voi termina acest articol despre ideile pedagogice ale sfântului Ioan Hrisostom, nu cu cuvintele mele, ci cu o rugăciune adresată de marele ierarh ascultătorilor săi: „Și acum este timpul să se termine cuvântarea cu o rugăciune. Rugați-vă cu toții, împreună cu mine, ca să poată tinerii care fac parte din Biserică, să trăiască o viață cuviincioasă și să ajungă la bătrânețe bune. Și mă rog ca aceștia, chiar când sânt tineri, să se poarte ca niște bătrâni, să ajungă la adânci bătrânețe, să fie părinții unor buni copii,

1. Εἰς τὸ „Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα“ (*I Tim.*, V, 9) καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, MG, LI, 328.

2. *Ibidem*, col. 330; comp și Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, *Op. cit.*, § 88, p. 29.

3. Ὁμιλία θ' εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρώτην, MG, LXII, 548.

4. Πρὸς πιστὸν πατέρα, MG, XLVII, col. 384. Un comentariu la acest text: Δόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἄνναν, MG, LIV, col. 637.

care să bucure pe cei ce i-au născut, dar înainte de toate pe cel care i-a făcut pe ei, pe Dumnezeu. Să-i ferească de orice boală nu aceea care vine de la încălțăminte, nici numai aceea care vine dela îmbrăcăminte, ci de tot felul de boale. Tinerețea neîngrijită se aseamănă cu un pământ necultivat, care dă naștere la tot felul de spini. Să punem deci în sufletul tânărului focul Duhului și să ardem toate aceste patimi rele, să înoim fața câmpului și să-l facem gata spre a primi sămânța. Să ne rugăm lui Dumnezeu ca să putem arăta pe tinerii, pe care îi avem printre noi, mai înțelepți decât bătrânii din altă parte"¹.

D. Fecioru

LES IDEES PEDAGOGIQUES DU SAINT JEAN CHRYSOSTOME.

R é s u m é.

De tous les Pères de l'Eglise, saint Jean Chrysostome est le seul qui nous ait laissé dans son oeuvre les idées les plus nombreuses et les plus complètes sur l'éducation. De plus, il a fait un ouvrage spécial sur l'éducation des enfants: *Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονέας ἀνατρέφειν τὰ τέκνα.*

Il y démontre que l'origine du mal dont souffre la société est due à l'absence d'éducation des jeunes. La société, par son mauvais exemple, fait naître le mal; cependant les plus responsables en ceci sont les parents. Ceux-ci ne se préoccupent point de bien former l'âme de leurs enfants; ils consacrent avant tout leurs efforts à leur faire une situation sociale et à leur amasser des biens. Par la vie qu'ils mènent et par les enseignements qu'ils donnent à leurs enfants, ils agissent comme s'ils désiraient les perdre. C'est pourquoi l'éducation est une nécessité.

Elle est bien possible à faire, car l'enfant se plie dans les mains de l'éducateur comme une pâte bien souple. Dieu qui collabore à l'oeuvre de l'éducation, a donné cette charge aux parents; ils sont les premiers éducateurs de leurs enfants. Mais saint Jean Chrysostome conseille qu'en dehors des parents, d'autres personnes accomplissent ce devoir; ces personnes engagées par eux seront des pédagogues et surtout des moines. Ceux-ci, dont la vie est

1. 'Ομιλία μθ' εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν, MG, LVIII, col. 504.

très pure, sont la meilleure garantie pour l'enseignement qu'ils donneront.

Puis, après avoir décrit l'âme de l'enfant, saint Jean Chrysostome donne les conseils nécessaires à l'éducateur, pour qu'il puisse accomplir utilement l'éducation du langage, de l'ouïe, de l'odorat, de la vue, de la maîtrise de soi-même, de la concupiscence (ici il parle de l'instinct procréateur) et de la raison.

Les moyens de l'éducation recommandés par saint Jean Chrysostome sont: la surveillance, les peines physiques et morales, stimuler l'âme, accoutumer l'enfant à accomplir toujours les bonnes oeuvres, le jeûne, la prière, la fréquentation de l'église et la catéchisation. Par ce dernier moyen d'éducation, il se montre le précurseur de la pédagogie moderne.

Pour l'éducation des jeunes filles, il fait les mêmes recommandations. Mais il ajoute qu'elles doivent être habituées à rester modestes dans leur habillement et leur conduite et qu'elles doivent devenir bonnes ménagères et bonnes mères.

Une bonne éducation ne reste jamais inutile ni ici-bas, ni dans le ciel.

ZUGRAVUL GRIGORIE

— INCEPĂTORUL CURENTULUI REALIST ÎN PICTURA ROMÂNEASCĂ —

Trecerea de la caracterul vechiu de origină bizantină, la stilul realist, în pictura noastră s'a făcut pe nesimțite. Acest stil nou s'a răspândit după 1830, în toată țara, odată cu meșteșugul zugrăvelii în ulei. Iar începătorul noului curent a fost mult căutat, până când s'a dat peste numele zugravului Grigorie, „nu mai mult decât un vechiu meșter de icoane“¹, dar necunoscut în deajuns până acum.

Intâmplător, descoperind caietul cu izvoade iconografice al zugravului Grigorie, nu se mai poate spune că numele acestui smerit premergător, care avea să facă revoluție în pictura noastră bisericească este „aproape anonim“.

Caietul cu izvoade l-a avut spre folosință — nu știu prin ce împrejurare² — postelnicul Gavriil Andronescu, coborîtor dintr'o veche familie de zugravi din Sibiciul-de-jos, de pe valea Buzăului³; iar de la acesta a fost moștenit și folosit de feciorul său Ilie Andronescu, tot zugrav.

Din însemnările făcute în caiet⁴, aflăm că zugravul

1. Cf. Al. Busuioceanu, *Icoane vechi românești*, rev: *Ramuri*, Craiova 1929, p. 6.

2. Bănuesc că Elena (v. Acad. Rom. ms. 4385, f. 34 v.), care s'a căsătorit la 11 Februarie 1812 cu Gavriil Andronescu (cum arată o însemnare a acestuia făcută pe un Ceaslov) a fost fiica dascălului său în ale zugrăvirii, anume Nicolae, poate vre un frate mai mic și ucenic al lui Grigorie. Iar logofătul Matei Popovici „zograf, ot București“, care a dăruit la 1824 un Acatistier „a fi și a sta în sfânta biserică“ din Sibiciul-de-jos (v. rev. *Ingerul* (Buzău, 1933), nr: 2, p. 13), socotesc că era feciorul dascălului Nicolae, pentrucă din câte am putut afla el era cumnat cu Gavriil Andronescu, căruia i-a dat caietul acesta, dacă nu cumva i l-a dat chiar dascălul Nicolae zugravul.

3. Despre acești zugravi, v. articolul nostru *Zugravii de la Buzău*, rev. *Ingerul*, 1937, nr. 8.

4. Caietul cu izvoade, se află azi în posesia noastră; are dimensiunea: 30×21 cm. și cuprinde 118 foi cu 240 schițe și desene (46 scene, 125 chipuri de sfinți, 56 chenare și ornamente și 13 studii). Aceste desene nu se aseamănă cu acelea din ms. 4602 din Biblioteca Academiei Române. Ele sunt lucrate tot cu mâna, dar în alt gen; iar colorile sunt exprimate prin litere: oh(=ohră), um (=umbră), chi (=chinovar), ve (=verde), etc. Câteva desene sunt lucrate de Gavriil Andronescu și de Ilie, dar trăsăturile lor se deosebesc, la prima vedere, de ale maestrului Grigorie. La Andronești am mai găsit și alte câteva desene făcute pe foi volante. Celelalte, care s'ar mai fi putut găsi, au fost prăpădite de urmași.

Grigorie, — care se iscălește cu slove chirilice, nemțești sau grecești, cu numele întreg: Grigorie Popovici și Grigorie Papathodor —, este feciorul preotului Tudor zugravul¹, din satul Frunzânești² de lângă București. El a învățat meșteșugul cel nou al zugrăvirii, nu de la tatăl său, care lucra în frescă după obiceiul zugravilor de veche tradiție din epoca brâncovenească, ci de la un alt zugrav, numit „dascălul Ioan”³, despre care nu avem prea multe știri. La acest dascăl s'a tocmit, în anul 1766, să stea ucenic timp de șase ani⁴. Peste șase ani, adică la 1772, când a ieșit calfă, lucra alături de maestrul său, pentru 40 florinți și o pereche de „țipeli”⁵ anual⁶.

În al doilea an, treptat cu hărnicia și dibăcia lui în ale meșteșugului zugrăvirii, i se mărește și plata⁷; iar în anul al treilea de calfie, plata i se îndoiește, după cum aflăm din însăși însemnările lui făcute în caietul cu izvoade⁸.

În luna August 1775, Grigorie se găsea în Croația,

1. Popa Tudor „zograp ot București” a lucrat cu diaconul Manole, în 1777, la biserica cea veche din Breaza-Prahova, cum arată pisania acelei biserici. Curios că în caietul cu izvoade, pe foaia 13, sunt și câteva chenare „scoase de păcătoasă mâna smeritului Manole erodiacon zugrav, 1785 Iulie 17”.

2. În caiet, f. 1 v. cetim: „Scris-am eu Grigorie Popovici din ținutul Bucureștilor, Frunzânești”. Vezi și *infra*, p. 489, n. 4.

3. *Ibidem*, f. 2: „Scris-am eu Grigorie, ucenicul dascălului Ioan”. Vezi și *infra*, nn. sq.

4. *Ibidem*, f. 6 v.: „Ἐδῶ ἐσημάδευσα ἀφ' ὄντας ἦλθα στὸν κύριον Ἰωάννην ζωγράφον, διὰ τὰ μάθω ζωγραφικὴν τέχνην. Καὶ ἐσυμβουλεύσαμεν διὰ (6) χρόνους ἔξι. Καὶ ἔγραψα τὰ ξεύρετε, ἐν ἔτι 1766 μὴν Ἰουνίου 18”. Adică: *Am însemnat aci de când am venit la domnul Ioan zugravul, pentru ca să învăț meșteșugul zugrăvirii. Și ne-am înțeles pentru ani șase. Și am scris ca să știți, în anul 1766, luna Iunie 18.* Aceeași însemnare o face alături și în românește, dar mai pe scurt.

5. Cuvânt format din ungurescul *czipö*=ghete.

6. *Ibidem*: „Ἐδῶ ἐσημάδευσα ἀφ' ὄντας ἐστάθηκα κάλφας, διὰ (40) φλορίντζια τὰ σαράντα. (8ταν) χρονῆσω καὶ ἓνα ζευγάρι τζιπέλια. Καὶ ἔγραψα διὰ ἐνθήμερι, 1772 Ἰουνίου 18”. Adică: *Am însemnat aici de când am stat calfă, pentru (40) florinți patruzeci, în timp de un an, și o pereche țipeli. Și am scris pentru amintire, 1772 Iunie 18.*

7. *Ibidem*: „Ἐδῶ ἐσημάδευσα ἀφ' ὄντας ἐσυμβούλευσα τὸν δεύτερον χρόνον τῆς καλφιάς μου, καὶ (τὸν) ἐκάμαμε τὰ με δώση ὁ κύριος Ἰωάννης ζωγράφος, διὰ τὴν δούλευσην μου, φλορίντζια σαράντα πέντε, καὶ ἓνα ζευγάρι πολήματα, καὶ ἄλλο ζευγάρι τζιπέλια, ταῦτα ἐν ἔτι 1773 Ἰουνίου 18, διὰ χρόνον καιρὸν”. Adică: *Am însemnat aci de când m'am tocmit pe al doilea an al calfiei mele, și ne-am înțeles ca să-mi dea domnul Ioan zugravul, pentru slujirea mea, 45 florinți și una pereche cisme și altă pereche de țipeli; aceasta în anul 1773 Iunie 18, pentru timp de un an.*

8. *Ibidem*: „Ἐδῶ σημάδευω ἀφ' ὄντας ἐστάθηκα εἰς τὸν τρίτον χρόνον τῆς καλφιάς μου, καὶ ἔκαμα τὰ με δώση ὁ κύριος Γιάνκος διὰ τὸν κόπον μου φλορίντζια ὄγδο(ήκον)τα (80), ἐν ἔτι 1775 Ἰουλίου 18”. Adică: *Însemnez aci de când am stat în al treilea an al calfei mele și am socotit ca să-mi dea domnul Iancu pentru truda mea 80 florinți, în anul 1775 Iunie 18.*

deplin cunoscător al tainelor meșteșugului și tovarăș cu maestrul său Ioan — „domnul Iancu” —, lucrând de bună seamă la zugrăvirea mănăstirii Lepavina ¹, de unde Grigorie a luat a treia parte din plata muncii lor ². Drumul spre Lepavina l-a făcut fără îndoială pe Dunăre de la Giurgiu până la Beograd și Osijek, iar de aci pe Drava până la Kanizsa, pe unde și-a însemnat adresele negustorilor la cari a găzduit ³.

Stând în mănăstirea Lepavina ⁴, Grigorie și-a întocmit caietul său cu schițe și desene, pe care îl începuse ⁵ încă din anul 1768, ca ucenic. Un singur desen ⁶, din anul 1747, îl are în original de la maestrul său Ioan, lucrat cu o măiestrie rară. Pe celelalte, minunate miniaturi în peniță, cu umbre pierdute de tentă neagră ori sepie, le-a lucrat singur, cu o subțirime neobișnuită și cu o siguranță în desen plină de măiestrie. Acolo unde s'a putut, și chiar în icoanele obișnuite, de o parte și de alta a sfinților, Grigorie a introdus peisagii cu arbori și cetăți sau corăbii, ce se văd în *perspectivă*, cu tainele căreia — după cât se poate dovedi din desenele sale — este foarte bine familiarizat.

Vechile forme bizantine ale chipurilor înfățișate se împletesc cu cerințele artei noi și capătă subt mâna lui umbre și lumini naturale, puse cu multă socoteală. Nici *studiul asupra corpului omenesc* nu l-a neglijat. Are în caiet studii făcute — de bună seamă după caietele unor maeștri din Apus — asupra *proporțiilor* corpului de copil la diferite vârste și

1. Mănăstirea Lepavina se află și astăzi lângă satul cu același nume, care are 1260 suflete și biserică parohială. Ține de protopopiatul Belovar și de eparhia Pakrac din Croația.

2. *Ibidem*; „Ἐδῶ σημαδεύω ἀφ' ὄντας ἐστάθηκα σύντροφος μὲ τὸν κύριον Γιάνκον, καὶ ἐκάμαμε να πάρω ἐγὼ τὸ τρίτο μέρηκός, διὰ ταῦτα, 1775 Αὐγούστου 23, εἰς Λεπαθίνα εἰς τὴν Κροάτζια”, Adică: *Aci însemnez de când am stat tovarăș cu domnul Iancu, și ne-am înțeles ca să iau eu a treia parte pentru aceasta, 1775 August 23, în Lepavina în Croația*”.

3. De pildă pe f. 1 v. din caiet scrie: „Perdocto ac generoso, Domino Domino Anastaseo mercatori, Domino mihi Essekiensi” (Essek-Osijek). Sau: „Perdocto ac generoso, Domino Domino, Demetro Popovici mercatori, Kanijiensi, mihi fratri... collendissimo”.

4. *Ibidem*, f. 21 v., după ce face un chenar în stilul Ludovic XV, stil care atunci se făcea cunoscut, iar zugravii români nu l-au întrebuințat decât după 1860, afară de cei din regiunea Buzăului, scrie: „1775 μὴν Ἀπρίλιος 25' χεῖρι διὰ Γρηγορίου Παπαθόδου, τοῦ ἐκ Φρουζηνέστη τοῦ Μπουκουρέστιου γραμμένα εἶνε εἰς τὸ μοναστήριον Λεπαθίνα εἰς τὴν Οὐγγαρία”. Adică: *1775 luna Aprilie 25; cu mâna lui Grigorie Papathodor, din Fruzinești de lângă București, este scris în mănăstirea Lepavina în Ungaria*.

5. *Ibidem*, f. 3 v.

6. *Ibidem*, f. 77.

ale omului matur în mai multe atitudini, *după statui*, precum și studii de *raccourci*, *după natură*. Iar o foaie este acoperită cu desene de *mâini și picioare*, în felurite așezări.

De asemenea are studii academice, care ne umple de mirare, asupra *musculaturii și mișcării*, asupra *umbrelor proprii* ale corpurilor și asupra *umbrei aruncate*, ceea ce bănuiesc că nu era cunoscut de careva dintre tovarășii săi de meșteșug din acea vreme. Din aceste lucrări se poate vedea că el nu a învățat numai copiind, ca atâția alți zugravi, ci și studiind cu migală și pricepere după ceea ce vedea el în realitate, așa cum au făcut toți artiștii mari ai Renașterii italiene. Păcat însă că la noi în țară a avut stări protivnice, mai ales că pictura, așa cum era înțeleasă de el—naturalistă—nu era pricepută îndeajuns și nici potrivită pentru decorurile mari din biserici, unde voia el s'o aplice.

Intors în țară, după anul 1776, Grigorie Popovici a lucrat mai mult icoane. În toate el însă a întrebuințat genul cel nou de lucru, care gen, mai târziu a înlocuit în biserică stilul de origină bizantină, popularizat de vechii zugravi tradiționaliști. Parte din icoanele lui se păstrează la muzeul Comisiunii Monumentelor Istorice din București¹, iar unele sunt răspândite pe la bisericile din Capitală², și cine știe pe unde vor mai fi și altele. Nu mă îndoiesc a crede că și tabloul de la Muzeul de Antichități din București, care reprezintă pe Nicolae Vodă Mavrogheni, în 1789, împărțind daruri elevilor de la școala Sf. Sava și soldaților cari plecau în războiu contra Austriacilor³, este lucrat tot de acest Grigorie.

Pentru ultima oară i se întâlnește numele la anul 1800 pe o icoană care se păstrează la mănăstirea Cernica, unde semnează cu numele „Grigorie Frujinescu”⁴. Iar din caietul lui cu atâtea izvoade iconografice, cu însemnări ro-

1. Toate sunt în număr de circa 150 (Al. Busuioceanu, *op. cit.*, p. 6).

2. O descriere a câtorva, ca „provenind de la mănăstirea Văcărești” și o mențiune despre autorul icoanelor, o face d. Virgil Drăghiceanu în *Catalogul Colecției Monumentelor Istorice* (v. și Ștefan Meteș, *Din istoria artei religioase române*, I, Cluj 1929, p. 141).

O icoană a Maicii Domnului de la 1798, este la biserica Schitu Măgureanu (*Ibidem*, p. 92); alta la biserica Sf. Gheorghe (N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, II, p. 35).

3. De acest tablou pomenește V. A. Urechiă, *Istoria școalelor*, I, București 1892, p. 77, nota XX (apud Meteș, *op. cit.*, p. 96).

4. *Revista Istorică*, VIII, p. 156.

mânești, grecești, ba încă și sârbești și nemțești¹, caiet care a circulat prin mâinile zugravilor de pe valea Buzăului până la ultimul mânuitor al pensulei, nu mai putem afla altceva de seamă.

Totuși, atât cât îl cunoaștem pe acest înfăptuitor și răspânditor al curentului realist din pictura noastră bisericească², ne putem mândri, nu numai că zugravii români erau atât de iscușiți în meșteșugul lor, încât treceau și granița de lucru la streini în Apus, dar mai ales că cel dintâiu început de pictură nouă — în stilul Renașterii italiene — s'a ivit în țara noastră cu un pătrar de veac înainte de anul 1800. Și acest început nu s'a ivit datorită unor pictori streini veniți în țară — cum s'a crezut, — ci mulțumită unui român neaoș, fecior de preot.

Dar cât ar fi fost de folositor pentru Biserică și Neam, dacă împrejurările ar fi fost prielnice și Grigorie Popovici, care a înțeles „în chip surprinzător arta cea nouă“, s'ar fi avântat cu minunatul lui meșteșug, nu în zugrăvirea bisericească — căreia i se potrivește din mai multe motive stilul bizantin —, ci ar fi pășit cu aceeași adâncă pricepere în pictura profană!

Diac. C. Săndulescu-Verna

R é s u m é

On croit que Grigorie Popovici, le fils du prêtre Tudor zugravul du vilage Frunzânești-Ilfov, est celui qui commence le courant réaliste dans la peinture roumaine. Son métier était peintre d'icônes.

Il est né vers la moitié du XVIII siècle et a appris ce métier d'un maître, nommé Ioan—Iancu.

L'auteur veut prouver que le peintre Grigorie Popovici, est entré comme apprenti en 1766 chez son maître, où il a fini son apprentissage en 1772. En 1775 il part avec son maître en Croatie, où il peint le monastère Lepavina.

Il est mort en 1800. La plus grande partie des icônes peints par lui se trouvent au musée de la Commission des monuments historiques de Bucarest.

1. In grecește are și o poezie de dragoste, naivă și cu oarecare versificație (caiet, f. 55 v). Din celelalte limbi cunoștea atât cât a putut să prindă colindând prin diferite orașe, dar mai cu seamă cât a stat la mănăstirea Lepavina.

2. Cf. Ștefan Meteș, *op., cit.* p. 141.

SLAVĂ SAU MĂRIRE?

— DIORTOSIND MOLITFELNICUL —

— Cât am trăit în Ardeal, numai cuvântul *Mărire* l-am folosit în slujbele noastre bisericești. Trecând în țară, cu greu m'am obișnuit să întrebuițez în locu-i cuvântul *Slavă*, cum se zice aici. Și iată acum că ediția nouă a Molitfelnicului din anul 1937 înlocuește peste tot pe *Slavă* cu *Mărire*. Frațiiile voastre ce părere aveți despre înțelesul și întrebuițarea acestor două cuvinte?

Răspunde cineva din părțile Moldovei:

— Apoi noi credem că-i mai bine să zicem *Slavă*; că ți se umple gura când rostești *Slavă*; iar când zici *Mărire* deabia miști buzele.

Cineva dintr'un colț gândește în sine:

— Ba, *Mărire* este mai eufonic de cât *Slavă*, căci are trei vocale diferite: *ă*, *i*, *e*; și nu două: *a* și *ă*, și încă *ă* este aproape semivocală din pricina accentului puternic de pe *a*.

La urmă se pronunță și cineva care era mai pedepsit întru ale teologiei taine:

— După multă gândire, am ajuns la convingerea că *Slavă* să se întrebuițeze numai pentru Dumnezeu — Slavă lui Dumnezeu —; iar *Mărire* să se dea numai oamenilor: Mărire eroului necunoscut.

Iar acel cineva din colț gândește întru sine:

— De ce zice așa, că doar acum un cias a cântat *Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh*. Și apoi la Eminescu, care frământase mult limba română, sună atât de armonios: *Impărat slăvit e codrul*.

Astfel curgând răspunsurile, să se îngăduie și celui ce s'a ostenit cu diortosirea Aghiasmatarului și Molitfelnicului de la care a purces întrebarea, ca să arate de ce a folosit cuvântul *Mărire* în loc de *Slavă*, și de ce numai rar de tot a lăsat *Slavă* în aceste două cărți de slujbă.

În toate cărțile grecești de slujbă bisericească, deci și în Evhologhion (=Molitfelnic), la începutul oricărei slujbe,

după Binecuvântare și Sfinte Dumnezeule urmează: Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, repetată și înainte de Tatăl nostru, al cărui sfârșit sună: "Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος..."; iar acest sfârșit, numit în limba noastră bisericească ecfonis sau vozglas (=văzglasenie), se întâmpină foarte des în slujbele bisericești, fie într'această formă fie într'alta schimbată, dar din care nu lipsește cuvântul δόξα.

În limba slavonă bisericească cuvântul Δόξα a fost tradus cu *Slava*. Formulele grecești de sus au fost traduse astfel: ГЛАВА ОТЬЦЪ И СЫНЪ И СВЯТОМУ ДЪХУ, И НЫНѢ И ПРИСИУ И ВО ВѢКИ ВѢКОВЪ; iar ecfonismul: ИЖЕ ТВОЕ ЕСТЬ ЦАРСТВО И СИЛА И СЛАВА, ОТЬЦА И СЫНА И СВЯТАГО ДЪХА...

În Molitfelnicul vechiu românesc cuvântul Δόξα a fost tradus cu *Mărire*, atât în cuprinsul rugăciunilor cât și în ecfonise cu toate variantele lor. Numai formula Δόξα Πατρὶ... este redată prin: *Slavă Tatălui*, etc. Am la îndemână *Molitfelnicile* de Buzău și de Râmnic tipărite în anul 1747. Ele au același cuprins și tipic ca și Molitfelnicul de București din anul 1729, care și acesta este reproducerea celui de Târgoviște din anul 1713, fără Liturghii. Am numărat în aceste cărți de câte ori se întrebuițează cuvintele *Mărire* și *Slavă*, prin care s'a tradus originalul Δόξα, în slujba Botezului și am constatat:

Mărire este întrebuițat de 18 ori și anume în corpul rugăciunilor, la toate ecfonisele și la tropare. *Că a ta este împărăția și puterea și mărire...* (p. 2, 4, 9, 11, 12, 15, 23, 26, 29 (Crezul), 39, 43, 47, 48, 49, 50, 51). La troparul Nașterii: *Doamne, mărire ție* (p. 2).

Iar *Slavă* este întrebuițat numai în formula: *Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh; Slavă ție Hristoase*, care se repetă de cinci ori (p. 1, 2, 5, 13, 51). De două ori am găsit și expresia ГЛАВА И НЫНѢ, ГОСПОДИ ПОМНЛШИ (p. 5, 51). În restul cărții, formula *Slavă Tatălui*, etc. nu se mai află; în schimb la toate odele Canoanelor și în alte părți se întrebuițează expresia ГЛАВА И НЫНѢ.

Iar explicarea întrebuițării cuvântului *Mărire*, a dispariției cuvântului *Slavă* și a repetării formulei ГЛАВА И НЫНѢ este următoarea: Molitfelnicul românesc a fost tradus după Evhologhionul (=Molitfelnicul) grecesc tipărit de Nicolae Glyki la Veneția în anul 1691. Așa aflăm dintr'o

însemnare tipărită la sfârșitul Molitfelnicului de Târgoviște, 1713. Traducătorul român al acestui Evhologhion a tradus rugăciunile și canoanele, fără formulele de la începutul slujbelor sau de la apolisul lor, și oriunde a găsit cuvântul Δόξα l-a tălmăcit cu *Mărire*. Dar traducătorul acesta nu a fost și întocmitorul Molitfelnicului românesc; nu el a rânduit materialul pentru tipărire ci alt ostenitor. Iar acest ostenitor negăsind în materialul său traducerea nouă a formulei Δόξα Πατρι etc. și Δόξα σοι, Κύριε, le-a tipărit așa cum le avea la îndemână, mai înainte de această traducere: *Slavă Tatălui* etc. Mai mult încă: neavând traducerea indicației de tipic de la Canoane: *Mărire și acum*, a tipărit-o peste tot în limba slavă: СЛАВА И НЫНѢ (vezi *Molitfelnicele* de Buzău și Râmnic 1747, passim). Mai târziu, în alte ediții s'a tradus numai expresia И НЫНѢ (= Și acum) care era cu totul neînțeleasă, dar a fost lăsată netradusă СЛАВА, uneori chiar așa în forma slavă, întru cât era înțeleasă în limba română. Deci când întâlnim în Molitfelnicele românești cuvântul *Slava*, nu înseamnă întotdeauna o traducere românească a originalului grecesc sau a textului slav, ci o menținere a cuvântului slavon *Slava*, care era înțeles de Români.

Acest text românesc de Molitfelnic, care tălmăcea peste tot cu *Mărire* cuvântul Δόξα din originalul grecesc, lăsând *Slavă* numai ca indicație la stihira respectivă din odele Canoanelor, s'a reprodus în toate edițiile Molitfelnicelor noastre din veacurile 18, 19 și 20, până în anul 1908.

Ardealul a mers mai departe și a înlocuit cu *Mărire* și expresia *Slavă* de la Canoane. Citez numai două cărți: *Rânduiala sfințirii apei cei mici*, Buda, 1816, în care slujba aceasta este tipărită în trei limbi: română, slavă și greacă, și peste tot Δόξα și СЛАВА este redat în limba română prin *Mărire*. *Molitfelnicul de Sibiu* din anul 1874 întrebuițează peste tot numai *Mărire*, chiar și în poarta cărții.

Te-ai fi așteptat ca Molitfelnicul de Neamț din anul 1848 să introducă cuvântul *Slavă*, întru cât aci trăise fericitul Paisie starețul cu ucenicii lui. Și spre mirarea noastră, această ediție reproduce Molitfelnicul de Buzău din anul 1835, care se aseamănă întru totul ca text cu Molitfelnicele din veacul al 18-lea, având *Mărire* peste tot, iar *Slavă* numai la tipicul Canoanelor și de două ori la începutul cărții.

Mirarea ni este crescută de ediția *Molitfelnicului* tipărit la Chișinău în anul 1820, «după așăzarea Molitvenicului slovenesc ce să întrebuițează în pravoslavnicile biserici a împărăției Rosiei, îndreptat și adaos neasemănat mai mult de cât cel ce au eșit mai nainte în Iași». Căci, de și stăpânirea este rusească, și izvod slovenesc a fost folosit, totuși expresia *Mărire* este păstrată ca și în edițiile anterioare din secolul al 18-lea, iar slavonul *Slavă* nu are întrebuițare mai deasă de cât avusese mai nainte.

În anul 1881 a intrat în vigoare *Regulamentul de revizuirea și editarea cărților bisericesti române* (v. B. O. R., V (1881), 184-190; cf. Chiru Costescu, *Colecțiune de legiuiri* (1916), 318-322). Acest Regulament, discutat și aprobat în ședințele Sinodului din 22 și 24 Noemvrie 1880, este opera învățatului episcop Melchisedec, care l-a precedat de o chibzuită expunere de motive (tipărită în *Sumarele ședințelor sf. Sinod* din anul 1880, pp. 301-320). În această expunere, Melchisedec discutând despre puritatea limbei, între altele, scrie că «unii din editorii moderni au crezut că fac bine înlocuind *Slavă* cu *Mărire*... Inșă în toate limbile culte alta este *slava* și alta *mărirea*. A lepăda prin urmare acest cuvânt, neavând altul echivalent, înseamnă a sărăci limba și a o prosti». Pasagiul acesta a intrat și în art. 4 al. g din Regulament. Greșala lui Melchisedec în acest pasagiu este acolo unde scrie că editorii moderni înlocuesc *Slavă* cu *Mărire*. După cum s'a arătat mai sus, nu editorii moderni ci chiar traducătorul cel dintâiu al *Molitfelnicului* Românesc din anul 1713 a întrebuițat expresia *Mărire* în loc de *Slavă*.

Dar măcar că acest Regulament susține zicerea *Slavă*, totuși *Evhologiul* tipărit cu aprobarea sf. Sinod în anul 1888, — întâia ediție apărută supt imperiul Regulamentului din anul 1881 —, nu numai că nu introduce expresia *Slavă* în loc de *Mărire*, ci, neașteptat, introduce *Mărire* și acolo, unde până acum se întrebuița *Slavă*, adică la Canoane. În *Evhologiul* (= *Molitfelnicul*) din 1888, ca și în cel din 1896, nu se găsește nici de leac zicerea: *Slavă*.

Reacțiunea furioasă împotriva zicerii *Mărire* izbucnește abia în anul 1908 și anume într'un colț unde te așteptai la aceasta. Anume în anul 1908 apare la Chișinău, în limba română dar cu alfabet chirilic-rusesc, un *Trebnic*.

Este cel mai voluminos Molitfelnic, având 1344 pagini. În această carte de slujbă zicerea *Slavă* stăpânește fără împotrivirea *Mărivei*, care a fost peste tot înlăturată.

Dar dacă pricepem atotputernicia pravoslavniciei *Slave* în Molitfelnicul de Chișinău din 1908, nu înțelegem de ce această reacțiune se manifestă tot așa de furioasă și la București în *Evhologiul* Sfântului Sinod din anul 1910; căci și în această ediție peste tot *Mărivea* a fost înlocuită de *Slavă*, chiar și în Crez. Comisiunea însărcinată de Sf. Sinod cu revizuirea acestei ediții (vezi-o la p. 608) nu a putut fi împinsă la această înlocuire de considerații filologice sau dogmatice și nici cunoștință de *Trebnicul* din Chișinău nu aveau; iar Regulamentul din 1881 zăcea în uitare. Fi-voiu în greșală dacă voiu crede că umplerea gurii de *Slavă* a fost motivul înlăturării *Mărivei*, de la 1910 încoace?

Incheerea cercetării de sus este aceasta.

Când Românii au tradus Evhologhionul grecesc (= Molitfelnic) în limba română, (după anul 1691 și înainte de anul 1713), au tălmăcit peste tot cuvântul Δόξα cu *Mărive*. Zicerea slavonă СЛАВА (=Δόξα) a rămas numai ca indicație la stihirile Canoanelor. Și așa, cu *Mărive*, s'au tipărit numeroasele ediții¹ de Molitfelnice românești până la ediția din anul 1910 (sf. Sinod, București) când, fără motiv, *Mărivea* a fost înlocuită peste tot cu *Slavă*. Această ediție din 1910 s'a reprodus fără schimbare în anii 1920 și 1926.

Corectând *Aghiasmatarul* și *Molitfelnicul* (ediția din anul 1937 a Sfântului Sinod) am reintrodus în aceste cărți cuvântul *Mărive* pentru motivele următoare:

1. *Mărive* are trecut vechiu, de peste 200 de ani, în Molitfelnicul românesc și a fost fără motiv înlăturată în anul 1910.

2. Cu bună știință au tălmăcit bătrânii, — ori genialul Antim Ivireanu † 1716, ori vestitul Damaschin Dascălul † 1725 —, pe Δόξα cu *Mărive*² și nu cu *Slavă*, știind ei bine și grecește și slavonește.

1. v. Dimitrie Bejan, *Edițiile românești ale Molitvenicului* (B. O. R. 54. (1936), 688—692 și Extras.

2. Spre întărirea celor spuse, adaog că și în *Liturghie* tot așa au tălmăcit bătrânii pe Δόξα cu *Mărive*. Iată *Liturghia slavo-română*, Buzău, 1702, când tipărește și Molitve românești „scoase din izvoadele cele vechi grecești“ zice *Mărive*.

3. Având deci în limba română două cuvinte: *Mărire* și *Slavă* pentru grecescul Δόξα, m'am ținut în bună parte de hotărîrea cuminte a lui Titu Maiorescu: «Se înțelege de la sine că acolo unde pe lângă cuvântul slavon există un cuvânt roman, acesta trebuie menținut și acela depărtat. Vom zice dar *binecuvântare* și nu *blagoslovenie*» (Critice, I (ed. 1931), 226; cf. II (1915), 164). Adică am dat întâietate românescului *Mărire* și nu slavonescului *Slavă*. Dar ca să nu sărăcesc limba română, cum zicea Melchisedec, am păstrat și *Slavă*, dar rar de tot.

Preotul Niculae M. Popescu

R é s u m é.

Lorsque l'Εὐχολογίον grec a été traduit en roumain, après l'an 1691 et avant 1713, on a partout traduit le mot Δόξα par *Mărire*. L'expression slave *Slava* (= Δόξα) est restée seulement comme désignation de Tipicon aux odes des canons et c'est ainsi que les nombreuses éditions de Molitfelnic (Evchologe) roumain ont été imprimées jusqu'en 1910 (par le Saint Synode, Bucarest), lorsque, sans aucune explication, l'expression *Mărirea* a été remplacée par celui de *Slavă*.

Dans la nouvelle édition du Molitfelnic roumain (édité par le Saint Synode, Bucarest 1937), on a été introduit de nouveau, pour des motifs historiques-philologiques le mot *Mărire*. L'expression *Slavă* est maintenue seulement ici et là.

(fol. 113, 114, 115, 116, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 161, 162, 163). Nu mai vorbim de *Liturghia românească*, ed. Antim Ivireanul, Târgoviște 1713, unde peste tot avem *Mărire* (p. 12, 13, 14, etc) și numai la indicații de tipic a rămas zicerea slavonă: ГЛАВА И НЫНѢ (p. 18, 29, etc).

PAGINI DIN AUTOBIOGRAFIA LUI EFROSIN POTECA

Intre manuscrisele intrate de curând la Academia Română se află și un manuscris autograf al lui Efrosin Poteca cuprinzând autobiografia sa pentru anii 1846-1851. Manuscrisul provine din colecția M. Gaster, și poartă nr. 18 al acestei colecții. Inceputul manuscrisului, și anume capitolele 1—16, cuprinzând anii până la 1845 inclusiv, lipsește. O parte din el se află, după comunicarea preotului profesor Niculae M. Popescu, în păstrarea sa.

Cu aceste pagini autobiografice, pe care ne grăbim să le publicăm acum, se îmbogățește literatura memorialistică a veacului 19. Ele sânt cu atât mai interesante cu cât provin din condeiul unui călugăr și om de carte instruit în școalele Apusului. Iată în acest sens, mărturisirea lui Poteca, făcută într'o clipă de desamăgire :

„M'am străduit eu mai mult decât toți, de am învățat mai bine și cartea românească și grecească și elinească cu gramatica ei, și latinească și italienească și franțuzească, cu gramaticile lor, și din științe : gheografia, istoria, loghica, morala, filosofia, fizica cu ramurile ei ; știința legilor cu dreptul roman civil, dreptul firesc și dreptul politic, și, peste toate, teologhia, și încă fusesem și profesor atâția ani, tâlmăcisem și tipărisem atâtea cărți foarte folositoare...”

Știm că se născuse în satul Nucșoara (Prahova), pe la sfârșitul veacului 18. Deci, însemnările de față sânt scrise cam la vârsta de 60 de ani, cu înțelegerea și liniștea acelor ani. E interesant de remarcat că între revolta ce-i umplea și întărea scrisul pe la anii 1822—1825, și între calmul relativ al acestor memorii se observă deplină continuitate. Totuși, cu alt patos vorbea de țaran și de nevoile lui, și mai ales de suferința lui în 1822, și cu multă ironie și asprime privește emanciparea țaranilor proclamată de revoluția din 1848.

Rusofilia lui Poteca era netăinuită, iar memoriile de față ne servesc și o pledoarie în această direcție, cum ele

ne arată și chipul în care Efrosin Poteca a dăruit bani pentru ajutorarea elevilor săraci, meritoși la învățătură.

De și nu prea bogate în date, aceste pagini aduc, totuși, unele știri noi. Aflăm astfel despre activitatea lui Poteca, în calitate de censor al cărților la Mitropolia București, când și unde a început traducerea unor cărți, și, mai ales, timpul și modul în cari lucrase la cutare sau cutare traducere. Tot de aici aflăm că-și pusesese candidatura la demnitatea de episcop, fără, însă, a fi ales, poate din cu totul alte motive decât cele pe cari le arată.

Efrosin Poteca a avut un fel cu totul aparte de a înțelege viața călugărească la mănăstire și, din această pricină, a căutat mereu să revină la București, în odăița dichisită de el la Mitropolie îi plăceau prea puțin posturile călugărești și rugăciunile neconținute, preferind lucrările literare. Totuși, ca egumen la mănăstirea Gura Motrului, s'a dovedit a fi un bun gospodar.

Revoluția din 1848 n'a fost privită cu simpatie de Efrosin Poteca, și mai ales capii aceștii mișcări au fost socotiți de el ca niște oameni rău intenționați, cari au înțeles și au voit ca, servindu-se de revoluție, să lipsească pe proprietari de moșii. Când cumpăna evenimentelor pecetluște definitiv soarta mișcării, Efrosin Poteca spune fără înconjur că a fost un „sfat perfid, ceiace visa revoluționarii: să împartă proprietățile altora“. E interesant de remarcat că și Efrosin Poteca atribue lui Eliade redactarea proclamației revoluționare dela 1848: „urzirea complotului a fost lucrul lui Eliad, precum și facerea poetică a constituției în 21 de articole...“. Tot în aceste memorii, Efrosin Poteca întărește cele povestite de Eliade despre pățania consulului rus, generalul Duhamel: „Dumnealor, coconașii noștri, i-au trimes, unde șădea, de i-a jucat un urs, pă care ursariul l-au înjurat să fugă în țara urșilor, jucându-l și cântându-i toate stihurile ce învățase ei pă ursariu, pentru cinstea ce da ei comisariului împărătesc...“. În schimb, Poteca recunoaște că Regulamentul Organic a adus o serie de dări împovărătoare pentru locuitori. Dar, curtenitor față de ruși, se ferește să-l critice prea aspru. „Eu crez că Împăratul Nicolai va porunci să se prefacă acel păcătos Regulament, să se scoată dintr'însul dajdia iobăgitului, a carului, a plugului, a vitelor, să se scoată toate:

cele rele spre dărăpănarea nații noastre și să se introducă cele spre mântuire, spre fericire“.

Memoriile lui Efrosin Poteca ne introduc în preajma Mitropoliei și a vieții boerilor, acolo unde racila vremii și în speță corupția pătrunsese destul de adânc. Nu se sfieste, astfel, să acuze pe Vodă Bibescu de arghirofilie, căci trimiși din partea acestuia îi ceruseră câteva mii de galbeni, spre a i se asigura alegerea ca episcop: „Ce dai? și negreșit vei fi episcop“ !...

Paginele acestea nu au valoare literară. Sânt inegale ca interes, cu insistențe supărătoare uneori, dar explicabile prin nevoia ce-o resimțea Poteca de a-și apăra bunul nume și drepturile lui de orice fel. Am putea spune că din ele se străvede sufletul său pragmatic, preocupat de binele a cât mai mulți, a celor ce-l merită, și de punerea la locul de batjocoră a celor nărăviți în rău.

În rezumat, biografia lui Poteca și istoria anecdotică și pitorească a veacului al 19-lea câștigă destul de mult prin cunoașterea acestor pagini desbrăcate de fățarnicie.

.....

PENTRU DANIA CE AM FACUT LA COLEGIUL
SF. SAVVA, ÎN BUCUREȘTI.

§ 17. Era luna lui Martie anul 1846, când eu umblam să așază un băiat în pensionul acestui colegiu din Sf. Savva. (Acest băiat era Andreiu Târg-Jianul). D. P. Poenariul directorul colegiului, mă îndemnă să pui mai bine un fund în bani, din dobânda cărora să poată, apururea, a învăța câte un băiat toate științele. Când va isprăvi unul, să va așăza altul. Așa, eu am pus mai bine pentru doi, adecă o sumă de 1200, una mie și două sute de galbeni înpărățești, socotindu-să dobânda lor câte 120 pă an. Această sumă ajunge pentru mâncarea, înbrăcăminte și spălatul a doi băeți, căci profesorii îș au plata lor osebit, de la colegiu, precum și lemnile și încăperile.

Această danie eu am făcut cu multă bucurie, mai vartos că văzusem în Italia mulți școlari învățând, într'acest chip ținuți. Unile fonduri de acelea, auzeam că ar fi fost de câte două și trei sute de ani așăzate, din care mulți băeți au învățat necurmat.

Eu nădăjduiam că mă vor mai urma și alții cu acest fel de dănie. Dar, până acum nu m'a urmat nimenea, ci numai prea mulți băeți m'au rugat, care de care, a fi preales ori preferit. Încă, unul, care-mi și slujise, chip, câteva luni în casă, și apoi îl mai ajutasem să învețe la școală, acesta văzând că nu l-am preferit, m'a rugat de l-am împrumutat cu 2000 lei, să facă neguțătorie, și apoi n'a putut face nimic.

PETRECEREA MEA ÎN SF. MITROPOLIE, ÎN IARNA ANULUI 1847.

§ 18. După praznicul mănăstirii iarăși am venit în București și într'acest an. Petrecerea mea și atuncea a fost în sf. mitropolie. Într'această iarnă, așteptam să iasă din tipar cartea intitulată: *Obiceiurile Israilitenilor și ale Creștinilor*, ce o pusesem încă din vara trecută, și îmi rânduisem corrector pă dumnealui coconul Alecul Lesviodax, căruia îi făgăduisem un folos însemnat din câștigul ce va eși. Așa, eu mai revizuiam corectura dumnealui și, totdeodată, mă îndeletniceam cu alte revizuri de cărți, ce autorii lor le trimitea la părintele mitropolitul spre censored, fiind materii bisericesti, și prea sfinția sa le trimitea la mine.

Când a eșit cartea din tipar, am plătit tipografului și legătoriului, m'a costisit la 15 mii de lei pe 2000 exemplare. Apoi trimițându-să prin d. Lesviodax la cei ce se prenumăraseră, din banii ce au eșit până acum am folosit și pă numitul Lesviodax cu o sumă peste 5000 de lei. Dar, dumnealui e tot nemulțumit.

Tot într'acest an, primăvarea, cu priimirea M. S. Voevod Gheorghie Bibescu, am pus în tipar și cartea lui Masion, intitulată: *Mic post*, (*Petit carême*), ce o tâlmăcisem pentru povața dregătorilor de obște, care eșind din tipar, exemplare 900 le-am hărăzit în folosul școalei de fete întemeiată de dumneaei M. B. Știrbeiu, și exemplare 100 le-am dăruit altor fețe, pentru folosul obștesc al nații rumânești.

SUPĂRĂRILE CE AM AVUT ÎN ANUL 1848 DUPĂ FOCUL [DE] LA 23 MARTIE.

§ 19. Anul 1847 l-am petrecut cum arătaiu. Dar, uitasem să însemnez că pentru slăbiciunea în care mă aflam atuncea, dumnealui domnul doctorul Sechel îmi didese o rețetă pentru băi. Așa, mergând la mănăstire, am făcut acolo 20 de băi calde cu tărățe de grâu și săpun prost, și în toate zilele luam o curățenie de zer, scos din una ocă de lapte fiert cu cicoare, păpădie, dreagaveiu și coada șoricelului. Întâiu luam această curățenie dimineața, apoi, după ce mă scotea de 3 ori, beam cafea cu lapte; apoi, după un sfert, intram în puțină cu apă heartă, și într'însa era sacu cu tărățele și cu săpunul ce ferseseră împreună.

Slăbisem tare, dar mă folosise la ficat; însă tot m'am dus de am făcut 20 de băi și la Mehadia, precum și în anul 1848 iar m'am dus și iar am făcut alte 20 băi. Căci în iarna acestui an 1848 multe supărări avusesem, și, mai ales, după focul cel grozav de la 23 Martie în București. Am făcut și ajutoare însemnate pentru cei nenorociți, și de obște, și în parte.

Acest înfricoșat foc, care a mistuit la 3000 case, multe hanuri și multe biserici, precum se adeverea, fusese pricinuit de un conaș de boeriu, jucându-să cu sloboziri de pistol în zioa de Paște, pe un vânt furios. Iată rodul răsfățării!

Ajutoare pentru cei nenorociți s'au făcut multe, nu numai din toată țara noastră, de la toți cei cu ceva stare, ci și de la Împăratul Nicolaiu, din toată Rusia, de la Sultanul, de la Vienna, Lipița și altele. Dar năravurile noastre de răsfățare au rămas tot acelea. Așijderea despre lăcomie și nedreptate!

IN VREMEA ACEIA, ANUL 1848, CE MAI FĂCEAM EU?

§ 20 In câtă vreme îmi mai rămânea din alte trebi, mă îndeletniceam la tâlmăcirea cărții lui Bosuet, intitulată: *Vorbire asupra istorii universale*. De la anul 1848 am început-o, și până acum, tot lucrând la dânsa, când am vreme, încă nu am isprăvit-o.

CUM AM AFLAT PRE CEI DIN SF. MITROPOLIE, PENTRU MINE.

§ 21. După praznicul mănăstirii, care e la 14 Octomvre, iar m'am întors la sf. mitropolie și într'acest an 1848. Frații miei de acolo, mai ales fratele arhimandrit Iosif, fratele arhimandrit Isaia și protosinghelui Gherman Brătianul făcuseră sfat cum să nu mai fiu eu în sf. mitropolie. S'au dus, au rugat pă părintele mitropolitul, zicând că ei n'au unde să caute trebile dicasterii; au strigat, au sbierat, părintele mitropolitul nu i-a ascultat, și iar m'a priimit. Atuncea ei au rămas oarecum rușinați. Ei crăpa de necaz, zicând că eu nu prea merg de dimineață la biserică, nu prea postesc, nu prea fac metanii. Acestea era adevărate. Eu cât slăvesc relighia domnului Hristos, după învățătura sf. evanghelii, atâta relighia călugărească, cu multele posturi și metanii, mărturisesc că nu o pociu păzi întocma după tipicul călugăresc, curat înprotiva evanghelii. Apoi pune și slăbiciunea bătrânețelor. Dar, însă, necazul și pisma lor era pentru căleașca și cai miei, și încă pentru cinstea cu care mă priimea părintele mitropolitul și alții.

ISTORIA SFÂNTULUI ȘI MARE CATIHISMU, AL 2-LEA TIPĂRITE.

§ 22. Aceste două cărți, legate împreună, să mai tipăriseră la Episcopia Buzăului 3.000 exemplare, care să cheltuiseră. Așa, am rugat pă părintele mitropolitul Neofit, și mi-a dat voe de le-am mai pus odată în 2.000 eemplare. Acestea acum într'această iarnă 1849 au eșit din tipar, s'au legat toate, s'au și împărțit dintr'insele prin protopopi, dar banii încă nu s'au adunat nici jumătate; care m'a costisit la 14 mii de lei.

PENTRU CE NU S'AU ALES EPISCOPII ?

§ 23. Eu fiind tot în sf. mitropolie, într'această vreme, unde e sala Adunării Obștești, auzeam de la d.d. deputați, îmi spunea cu încredințare că într'această sesie să vor alege, negreșit, și 3 episcopi. Îmi spunea și unii dintre boerii cei mari că episcopi să vor alege, dar nu fără bani, ci carii vor da mai multe mii de galbeni, și vor fi mai buni pentru guvernul prințului Gheorghe Bibescu, a nu-i face băgări de seamă; și, în faptă, niște trimiși pe taină, mi-au propus și mie.

— Ce dai, mi-au zis, și negreșit vei fi episcop. Eu sânt într'adins trimis. Măcar 7—8 mii galbeni să dai și vei fi protimisit unde alții nu vor putea cu atâta.

Iaca credința noastră creștinească la ce au ajuns acum! Iată pa-

triotismul fiilor patrii noastre! Domni și boerii greci nu era așa! Tot avea simțire de Dumnezeu și de cinste!

Boerii noștri rumâni călcaseră la multe jurământul Regulamentului, apoi vrea să-și fie năravul la toate și încaile să ia cât va putea mai mult, ca niște hotărâți răpitori și vrednici de iadul și necinstea hotărîtă, și pă lumea aceasta, celor ce fac acestea.

Iată pântru ce a rămas alegerea de episcopi, unde ar fi putut să-i aleagă de mult!

REVOLUȚIA DIN ANUL 1848.

§ 24. Intr'acest an auzeam că M. S. Voevod Gheorghe Bibescu și didese un proiect la Obșteasca Adunare, pentru ca să mai urce prețul zilelor clăcașilor, căci tot îi părea că nu i-a încărcat destul numai cu acele 6 zile ce le mai adăogase, asupra lor, pentru drumuri, și deputații erau gata să-l priimească întocma, când a venit veste de revoluția ce izbucnise în Franța și Germania. Atuncea, zicând că acest proiect va rămânea de estimp pentru împrejurările acestui an, a slobozit pă deputații, fără să-i lase măcar ca să aleagă pe episcopi, pentru care pricină și veniseră boeri din toată țara. Cuvântul, că nu s'au făcut aceasta alegere de episcopi, a fost că din pricina revoluții ce să începuse încă la Iași și care să temea a să începe și la noi. Dar, în ființă, au fost că n'au eșit banii ce nădăjduia să dobândească de la candidați. Dar, însă, tot a început și revoluția, precum urmează.

PENTRU REVOLUȚIA DIN ANUL 1848.

§ 25. La Moldova, boerii cei tineri, ori feciorii de boeri, începuseră revoluția. Ei voia să scoată pă prințul Mihalache Sturzea Voevod, iar despre ușurarea țaranilor clăcași mai nimic nu făcuseră, nici n'avea gând să facă. Așa au fost voit să facă și boerii noștri rumâni: să scoată pă prințul Gheorghie Bibescu din domnie. Despre împovărarea clăcașilor nu le-au fost păsat dumnealor. Când a venit ghegeneral Duhamel, comisariu împărătesc, a găsit comploturile urzite. Să zicea că ar fi zis celor descoperiți să se astâmpere, iar, de nu, va face să vie îndată 24 mii de turci, și alți atâtea ruși. Dumnealor, coconașii noștri, i-au trimis, unde șădea, de i-a jucat un urs, pă care ursariul l-au înjurat să fugă la țara lui, la țara urșilor, jucându-l și cântându-i toate stihurile ce învățaseră ei pă ursariu, pentru cinstea ce da ei comisariului împărătescu. Acesta a priceput, ce fel de cinste îi făcea ursul, dar a trimis bacșiș ursariului, și ar fi zis că va veni vremea să-i joacă pă ei ursul. Apoi a plecat la Iaș. Acestea mi le spunea un prieten ce venise la mine să mă vază, fiind eu prea rău bolnav.

Urzirea complotului a fost lucrul lui Ioan Eliad, precum și facerea poetică a constituții în 21 de articule, prin care se desființa boerimea, să lepăda protecția Rusii, și moșiile să împărțea la clăcași.

PROVIZORIUL GUVERN DUPĂ ACEA CONSTITUȚIE.

§ 26. Împreună cu Eliad, au mai fost vre-o 20 persoane tot însofiate de același duh. Aceștia aleseseră din sânul lor un guvern provizoriu, al căruia prezident a fost însuși mitropolitul Neofit II. Nu știu, cu voe, sau fără voia sa. Iar, dintre ceilalți, au fost: 1-iu Eliad, 2-lea Tel, 3-lea Nicolaie Golescu, 4-lea Ștefan Golescu, 5-lea un Popa Șapcă, și alții.

Aceștia au proclamat acea constituție la 11 de Iunie, precum s'au cetit în gazeta intitulată: *Populu Suvran*.

Eu, scăpând din boala ce pătimisem, eram la mânăstire în vremea aceia, unde venisem de la 5 ale lui Iunie.

VENIREA LUI SOLIMAN PAȘA.

§ 27. Prințul Gheorghie Bibescu, după ce priimise și iscălise constituția, era fugit la Brașov. Așa și dumnealor boerii, mai toți, și din București, și din Craiova, când a intrat în București Soliman Pașa cu mulțime de turci. Acesta, văzând că constituția e priimită de mai toți boerii cei mai mici, de toți țărani, de însuși Prințul Bibescu, și de însuși mitropolitul țării, a priimit-o și el, proclamându-o în numele sultanului, și poruncind prin al său decret a să supune toți Locotenenței Domnești, căci el scosese pă părintele mitropolitul din prezidenție și orânduise trei persoane: pă Eliad, Tel și N. Golescu, supt nume de Locotenență Domnească.

TRIMITEREA CONSTITUȚII LA SULTANUL, SPRE ÎNTĂRIRE.

§ 28. Așa dar, acum cine ar fi cutezat a zice că această constituție nu să va întări și de sultanul? Așa dar, Soliman Pașa, prin șase inși dintre căpeteniile revoluționarilor și prin un ofițir al său, o și trimise la sultanul, spre întărire. Dar, d. Titof solul împăratului Nicolai la Constandinopoli, n'a suferit această ispravă a lui Soliman Pașa. El a stăruit, a tunat, a fulgerat acolo, încât Înalta Poartă a chemat înapoi pă Soliman Pașa, și în locul acestuia a trimis comisar împărătesc pă Fuad Efendi, om înțelept, adânc politic și vrednic, însoțit de Omer Pașa, nu mai puțin înțelept și strajnic comandir al oștirilor otomane. Intrarea lor în București a fost cutremurată de cătră soldații din casarmă, carii n'au știut să priimească pă turci mai bine decât cu focul pușcilor.

Să vorbea că ar fi căzut până la 400 de soldați turci, dar aceștia apoi au început a mulțami soldaților rumâni cu cartacile tunurilor. Atuncea s'au închinat ai noștri; le-au luat armele și i-au slobozit acasă. Așa, turcii intrând în București, au cuprins militarește: 1-iu sf. mitropolie, 2-lea casarmele, 3-lea Cotrocenii, Antimul și alte mânăstiri. Apoi Fuad, supt raportul ministrilor și al caimacanului ce așăzase, C. Cantacozino, a trimis peste graniță pă d. Eliad cu cetășii lui, supt pază până la hotariul Austrii, lucru vrednic de mirare și de mare laudă.

În trei luni de zile acest guvern revoluționar au ținut în Valahia autoritatea, și n'au făcut nici un rău. Dar și armia otomană viind, nu i-a pedepsit, ci numai i-au trimis peste graniță.

CE AU FĂCUT RUȘII DEACĂ A VENIT EI IN BUCUREȘTI?

§ 29. Împăratul Nicolaiu nu putea să lase a nu potoli această revoluție, pentrucă revoluționarii așăzaseră constituția lor numai în numele Popolui Roman. Ei, nu numai că lepădaseră protecția Rusii (care ne scosese ca din gunoiu, ne didese toate drepturile neamurilor, ne didese cetățile: Brăila, Giurgiu, Turnul, făcând una Dunărea hotar și negoțul slobod, deși, care cumva, căderea Valahii, mai de mult, va fi fost din pricina Rusii); ei arseseră și Regulamentul, iscălit și întărit de însuși împăratul Rusii și al Turcilor, cu toate că acest Regulament era prea păcătos. După acest Regulament, lăcuiitorii rumâni sânt curat robi ai moșiilor. Supt nume de clăcași, iobagi, să despoae în toți anii de arendași, de visterie, de miliție, și c. l.

Așa dar, împăratul a trimis pă ghegeneralul Liders cu 14 mii de ruși. Ce a făcut ei deacă au sosit?

Când au sosit ei, căpeteniile revoluționare era trecuți peste graniță, adecă Eliad cu cetașii săi. Au cuprins și ei militărește București, celelalte orașe, munții în lungul a toată țara, și au făcut vânătoare asupra popilor și a profesorilor, cu deosebire, carii luaseră parte cu activitate la revoluții, îndemnați de guvernul provizoriu, și mai vârtos că văzuseră și chiar pă prea sfinția sa mitropolitul prezident acestui guvern. Așa au prins mulți popi și profesori, până și mulți din învățătorii satelor! Au rămas toate școalele închise.

VREMEA ACESTUI AN 1849 ȘI STAREA LUCRURILOR
PÂNĂ LA 12 FEVRUARIE.

§ 30. Iarna, până acum la 12 Fevruarie, a fost potrivită; bună, puțină zăpadă a căzut, și s'a luat după Bobotează. Iar starea lucrurilor politicești este încă neașăzată. Acum să vorbește că pă mitropolitul Neofit l-ar fi scos. Eu nu știu aceasta de este adevărată, căci sânt aicea la mânăstirea Motrului, 15 poște departe de București, unde mă aflu încă de la Iunie trecut. Dar crez că să va fi lepădat singur, fiind mai tot bolnav, sau poate îl vor fi și scos, dovedindu-l de revoluționar de bună voia sa, iar nu silit, precum crezuseră întâiu. Așa nu putea să-l mai ție pentru scandală, măcar că efectul revoluții lor, până acum, n'a fost altul decât a pricinui venirea oștirilor împărătești ale sultanului, ca suzeran, și ale împăratului Nicolaiu, ca protector.

Starea lucrurilor în Valahia, până la 12 Fevruarie 1849, este aceasta: toate școale[le] închise și în București și prin orașele județelor și prin toate satele. Așijderea și seminarele. Episcopiile toate vacante. Acum deaca vor fi scos și pă mitropolitul, ce să va face de clirul Valahii? ¹ Cu toate că și până acum n'avea nici o direcție vrednică!

1. Mitropolitul Neofit înaintează demisia din scaunul mitropoliei la 27 Iulie 1849. Incă de la 11 Iulie același an, cu girarea mitropoliei fusese însărcinat arhierul Nifon Sevastis, vicarul mitropoliei, deoarece mitropolitul Neofit „dupe voia cerută, a plecat la băile de la Constantinopoli“.

In demisie, mitropolitul Neofit motivează plecarea sa din fruntea mitropoliei din pricina „pătimirii de boale hronice“. In cler se afla din 1812, iar în slujba

Boerii sânt tot aceia, adecă abuzivi ca mai nainte în slujbe. Dreptatea să dă după hatâruri și mită. Domn legitim lipsește. Oștirile rusești, mai mult de jumătate au trecut în Transilvania, înprotiva Ungurilor, carii au prădat și au făcut multe cruzimi asupra Rumânilor și Sasilor ce rămăseseră credincioși, supuși la împăratul Austrii.

CU CE OCHI VA FI VĂZIND ÎNPĂRATUL NICOLAIU SPRE VALAHIA?

§ 31. Eu crez că împăratul Nicolaiu să uită cu ochi de părinte asupra noastră, rumânilor, pentrucă noi, bine civilizați de cătră Rusia, vede M. S. că-i vom face mare cinste și slavă. Așa, eu crez că nu va împiedeca instrucția publică, ci, din împotrivă, va porunci a să deschide toate școalele și seminarele, și încă ale satelor, și va porunci ca prin toate să se învețe întâiu cîsllovul și psaltirea, apoi aritmetica și gheografia, iar nu ca până acum. Nu putea școlarii să cetească nimic în biserică, și învăța sisteme solare, că toți planiți sânt lăcuiți, care abia trebuia să se învețe pă urmă de toate, și c. l.

Crez că va porunci să se aleagă numaidecât alt mitropolit mai vrednic, ales și de cătră clir; și episcopi așijderea, carii să învețe ca apostolii pe creștini, nu numai să se zică creștini, ci să fie cu adevărat creștini, să știe puterea tainelor credinței, să știe cum să trăiască.

Eu crez că împăratul Nicolaiu va porunci să se prefacă chiar acel păcătos Regulament, să se scoată dintr'însul dajdia iobăgitului, a carului, a plugului, a vitelor; să se scoată toate cele rele, spre dărăpănarea nații noastre, și să se introducă cele spre mântuire, spre fericire. Așa, eu crez, însfârșit, că împăratul Nicolaiu va porunci a să face pentru țarea noastră alt Regulament, care atâta de [bun] să fie, încât să pricinuiască nații noastre mult bine, iar nu ca greșita co[n]stițuție revoluționară! Amin!

PENTRU CE SĂ ȘĂZ EU ATÂTA LA MÂNĂSTIRE?

§ 32. Eu doream să mă fi dus la București îndată după praznicul mănăstiri din 14 Octomvre, ca mai în toți anii de când mă aflu egumen la mănăstirea aceasta Gura-Motrului, și mai vârtos că trebuia să-mi văz averea și toate lucrurile mele ce le lăsasem în arhiva iconomii sf. mitropolii și în odaia în care lăcuiam, căci eu, fiind al mitropolii mai din copilărie, *de unde am fost monah și diacon, preot, și arhimandrit*, tot acolo trăgeam și de la mănăstire, ca și mai nainte de la școală. Acum, însă, fiindcă Turcii ocupaseră militarește toată mitropolia, cuprinseseră toate chiliile părinților pă jos, lăsaseră numai casele de sus arhieresti, unde era și odaia mea, și să mutaseră într'însa preotul Gherasim Moldoveanul și Iacov Chelariul, de și eu cheltuisem acolo pe mobile, uși, ferestre, și c. l.

mitropoliei împlinise peste 20 de ani. Cere să i se dea ca loc de retrageră mănăstirea Aninoasa, din județul Mușcelului, cu toate veniturile ei, „potrivit cu caracterul ce am purtat în soțietate, neputându-se a mi se da vre o mănăstire din cele de al doilea mână, precum au avut și alți procatoxi ai mei după depărtarea din mitropolie”. (*Arhivele Statului*, dosar nr. 2574/1849, *Ministerul Instrucțiunii*).

Am cerut prin scrisoare către părintele mitropolitul să-mi poruncească a veni să-i slujăsc la ce să va cuveni. Mi-a trimis răspuns că toate încăperile în sf. mitropolie sânt prinse de oștirile otomane, și că în odaia mea lăcuiesc alții. Așa, sânt cuprinse, zice, și metoacele episcopilor și celelalte mănăstiri grecești și hanuri, și lăcuințele unde șădea prea sfinția sa. Așa, trebuie să ernez la mănăstire, unde crez că i-aș fi fost de mare folos deaca mi-ar fi poruncit să mă duc și să șăz în vre-o încăpere din cele ce ține părintele Nifon, sau îmi găseam eu la vre un prieten, precum mă gândescu să o fac acum.

CE AM FĂCUT EU IN MĂNĂSTIRE DE LA IUNIE 1848 PÂNĂ ACUM LA
FEVRUARIE 13, ANUL 1849 ?

§ 33. Îndeletnicirea ori ocupația mea la mănăstire într'această vreme a fost aceasta ce urmează :

1-*iu*. Mergeam la biserică unde ceteam și cântam împreună cu părinții mei în toate zilele.

2-*lea*. Am c-tit în limba grecească o carte noă intitulată : *Istoria sfinților părinți*, i autorii bisericești și ce au scris ei.

3-*lea*. Pântre acestea tâlmăceam în toate zilele câte puțin din franțuzește la cartea lui Bossuete intitulată : *Vorbire asupra istorii universale*.

4-*lea*. Am cetit iarăși în limba grecească câteva tomuri din scrierea periodică intitulată : *Ἀποθήκη τῶν ὠφελίμων γνώσεων*, începând de la tomul I-*iu*, anul 1837, până la anul 1845, tom...

La Septemvre 8 mă aflam în Craiova, când au ars și acolo Regulamentul Organic, fiind ocârmuitoriu F. Aron, fostul profesor de istorie în colegiul Sfântului Savva. Să adunaseră în Craiova, pbate, peste zece mii de țărani clăcași, afară de orășanii craioveni, cărora numitul ocârmuitor le a vorbit mai mult de un ceas și jumătate, deslușindu-le câte rele a pricinuit nații rumânești sistema boerilor până acum, când această co[n]stituție, ale căriia articule le spuse unul câte unul, s'au întărit și de către sultanul, suzeranul nostru, prin Soliman Pașa, care acum această sistemă boerească, vătămătoare obștii pentru nedăjnicia sa și c. l., aceasta acum e căzută pentru totdeauna, precum și dăjdiile cele urâcioase : I-*iu* a clăcii, 2-*lea* a iobăgitului, 3-*lea* a carului, 4-*lea* a plugului, 5-*lea* a vitelor de bătătură. Nu mai e dator muncitorul decât dajdia visterii și dijma pravilnică, încă să poată ; să poată să se facă și moșneni toți clăcașii, deaca, zice, precum nădăjduim, Obșteasca Adunare va priimi ca proprietarii să înaprță din moșiile lor și clăcașilor.

— Bine, bine, strigară țărani. Să trăiască constituția ! Jos sistima boerească !

Apoi le zise să mai jure odată pentru constituție. Așa mai jurară că să vor lupta toți până la moarte pentru nația rumânească și pentru acea constituție. Era și câțiva boeri acolo, pentru priveliște, și atuncea nu mai era nimenea care să nu crează că această revoluție și constituția sa nu va ținea lungă vreme.

Dar, după ce veniă Fuad Efendi și cu generalul Liders, ouă oștirile împărătești musulmane și creștinești, atuncea revoluționarii și constituția lor periră ca un vis.

La sârbătoarea Sfântului Nicolaiu iar m'am aflat eu în Craiova, când, îndemnat de niște prieteni, am făcut în cinstea împăratului Nicolaiu acest alăturat aci engomiu¹, adresat cătră ghegenerul Gasfard și ceilalți ofițiri și boeri rumâni.

CE AM SĂ FAC LA BUCUREȘTI DUPĂ CE MĂ VOIU DUCE ?

34. Sosind la București, I-iu să trag la Anthim la părintele Ierotheiu, care mi-a scris că mă primește. Neîmpăcându-mă acolo, să-mi caut altă gazdă: I-iu la d. Teodor Orășanul, 2-lea la d. pitar Ioniță Vetrea, 3-lea la Simeon Marcovici, 4-lea la d. Hristache Salonschi, 5-lea la d. Costandin Fălcoianul, de nu mi să va slobozi odaia în mitropolie până atuncea.

Iar trebile mele sânt acestea ce urmează:

1-iu. Să-mi văz lucrurile din arhiva iconomii și din odaia unde șădeam.

2-lea. Să merg la prea sfinția sa părintele mitropolitul, să-i spui că de-mi vor porunci a le sluji la ceva, primesc și rămâiu în București mai multă vreme; iar de nu, plec iarăși la mânăstire, după ce-mi voi da socotelile și-mi voi priimi cheltuelile.

3-lea. Să merg la marele logofăt bisericesc, să vorbesc asemenea și la părintele mitropolitul.

4-lea. Să merg la dumnealui paharnic Zosima, să-i vorbescu pentru cărți și cele de cuviință.

5-lea. Să vizitez pă dd. ministri și ceilalți boeri, să le vorbescu precum ziseiu mai sus, și c. l.

6-lea. Să vorbescu pretutindenea de mântuirea sufletului prin paza celor 10 porunci ale lui Dumnezeu.

7-lea. Că creștinătatea voește să ne facem toți sfinți și prin urmare fericiți.

8-lea. Că nu le mai pomenesc acum nici de școale nici de episcopii. Destule le-am scris la anul nou.

PENTRU FURTIȘAGUL DE ₰ 5.000 DE GALBENI.

§ 35. In anul 1848, pe la începutul lui Iunie, când era să izbucnească și revoluția, și eu d'abia scăpasem de boala holerii și d'abia umblam pe picioare, trebuia să plec din București la mânăstire, atuncea, pentru mai bună siguranță de averea mea, am lăsat în arhiva iconomii sf. mitropolii un sipet al meu, în primirea părintelui Isaia iconomul mitropolii, carele înaintea mea a poruncit pitarului Sache să-mi primească sipetul în arhivă. Acest sipet era încuiat și cu încuetoarea sa și cu lacăt, și pecetluit întâiu pe dinăuntru, apoi pe din afară, înfășurat într'un cearșaf de pânză mușcălească, bine cusută, bine legată cu o fringhie peste dânsul și în lung și în curmeziș și apoi peste căpătâe, unde era și încheetura pânzii, pecetluit

1. Acest „engomiu” lipsește din manuscrisul lui E. P.

iarăși pân trei locuri cu pecetea mea, cu ceară tare, care apuca și cusătura și căpătăele fringhii. Într'însul aveam și alte pânzeturii și cărți, dar aveam și galbeni ₰ 6000 acoalea într'însul, însă: ₰ 5000 în cinci pungi la un loc, învăluit într'o bazma și în 2 șărvete. Pre acești i-au furat pitarul Sache, rumpând pecețile, deslegând fringhia și spărgând încuetoarele sipetului, apoi îl închisese descuiat și cususe pânza, îl legase cu fringhia la loc și îi pusese și doă peceți cu monedă. Iar ₰ 1000 ce fusese într'un ghiozdan, între niște hârtii, a scăpat.

Eu crez că acest urâcios furtișag a fost făcut și cu știrea iconomului Isaia, pentru că el, înaintea mitropolitului Neofit, a tăgăduit că acest depozit a fost priimit în arhivă din porunca sa. El zicea: „Nu știu, n'am văzut. Va spune Sache deacă vei fi având adeverință de la dânsul de primirea depozitului acestuia“. El știa că eu nu aveam adeverință aici de la Sache, nici dela dânsul, căci nu vruseseră să-mi dea, deși le cerusem eu amândurora după ce am băgat acel sipet în arhivă, dar el să vede că-ș uitase că eu priimisem la mânăstire mai multe scrisori ale lor, prin care mă înștiința că lucrurile mele din casă, precum și sipeciorul din arhivă, sânt în bună păstrare.

Așa, deaca am scos eu acele scrisori înaintea răposatului mitropolit Neofit, a fost silit să mărturisească primirea sipetului, că a fost adevărat din porunca lui, dar mă muștra că de ce să-l fi lăsat fără adeverință. Această muștrare mi-a făcut-o și dumnealui marele logofăt al dreptății C. Suțu, și eu o recunosc că am greșit, însă n'am greșit alta decât că m'am încredințat în cinstea lor: unul iconom, arhimandrit al mitropolii, și altul cinstit boeriu pitar, și după ce le cerusem destul să-mi dea adeverință.

Ei îmi zicea: poți să pleci acum, pentru adeverință n'ai nici o nevoie, așa zicea iconomul; iar Sache: că eu, zicea, nu l-am priimit în casa mea.

Iar procedura pentru acest urâcios furtișag s'au făcut precum: urmează: 1-ia la cinstita Agie, 2-lea la cinstitul Tribunal Criminal, 3-lea la cinstitul Tribunalul Civil, până acum.

PROCEDURA MEA LA JUDECATĂ PENTRU ACEST FURTIȘAG.

§ 36. Jalba mea pentru acest furtișag a fost întâiu cătră mitropolitul Neofit. Acesta a zis că Sache e hoțul, dar, iconomul, ca un depozitar negrijnic, este și el răspunzător, și i-a zis de față cu mine să apuce pe Sache ca să dea galbenii, că, de nu, el cade în răspundere.

El nu l-a apucat. Și, răposatul mitropolit, neavând mai multă vreme de a cerceta pricina aceasta, căci a plecat la Țarigrad, prin raport al său a trimis jalba mea la cinstita Agie. Aceasta băgând la închisoare pe Sache și pe Nil — fostul dichiu în vremea aceia, și prieten lui Sache, șădea și lângă arhivă, știa și acel sipet al meu — i-au cercetat aproape de o lună de zile și, când au fost să-și spue crima, i-a slobozit pe chezășie, căci așa cinstitul Departament al Vornicii le poruncise, după cererea unor prieteni ai lor, după ce le-au luat mai multe tacriruri din care a cunoscut și cinstita Agie că tot:

Sache e hoțul. El a fost și făgăduit să le dea ₰ 1000 ca să-l scape Dar, însă, cinstita Agie, prin raport al său, a trimis pricina la cinstitul Tribunal Criminal, a căruia procuror a început a le lua taciruri din nou. Acesta întrebându-mă și pe mine, să hotărască în scris deacă trag la judecată pe Isaia ca criminal, însuși spărgătoriul, ori numai ca depozitar? eu am scris: nu ca însuși criminal, ci ca depozitar negrijnic, carele trebuie să-și răspundă el acei galbeni, mai ales că poate să fi fost acea scârnavă faptă și cu știrea lui; apoi, el va apuca pe Sache cum va vrea!

Acest procuror, după aceasta, a raportuit la cinstitul Departament al Dreptății, de unde s'au trimis această pricină a să judeca la Tribunalul Civil.

HOTĂRÎREA DE LA TRIBUNALUL CIVIL.

§ 37. În vremea aceia, sosind și înălțimea sa Prințul Barbul Știrbeiu de la Costandinopoli, i-am făcut, prin jalbă, cunoscut despre furtișagul ce mi să întâmplase, și de cercetarea ce pentru dânsul să făcuse atât de cătră prea sfinția sa părintele mitropolit cât și de cătră cinstita Agie, și despre procurorul Tribunalului Criminal, cum și că eu crez că fapta furtișagului acestuia trebuie să fi fost și chiar cu știrea fostului iconom Isaia, căci din doă scrisori, ale lui una și una a iconomului Antonie, să dă această bănuială, și c. l.

Acest prinț a dat această pricină în cercetarea marilor logofeți al dreptății și al credinții. Aceștia, după o trecere de trei luni de zile, cercetând pe Sache, pe Isaia și pe dichiu, față cu părintele Nifon Sevastis, atuncea vicariu de mitropolit, au dat raport către M. S. Voevod, prințul domnitor, prin care desvinovătea pe Isaia și împovăra numai pe Sache, ca cum acesta i-ar fi fost stăpânul cheilor arhivei, și Isaia nu ca poruncitor ci ca mijlocitor; cuvinte neadevărate, pe care prințul nepriimindu-le, a dat o vrednică rezoluție: că eu sânt volnicit a trage la judecată pe toți cei bănuți, fără măr-ginire, dar, că să dovedesc prin jurământ că am avut în sipet acei bani când l-am depozitat în arhivă. Așa, eu am luat avocat pe dumnealui pitar Șt. Ferechid. Prin acesta dând eu jalbă la cinstitul Tribunal Civil, în anul trecut la 13 Ghenar, care mai de multe ori cercetând această pricină, abia în toamna trecută la Octomvrie au dat hotărîrea, prin care să osândește Isaia să plătească acei ₰5000 de galbeni cu dobânda lor din zioa care s'au dat jalba mea către acel tribunal, dar că trebuie să dovedesc și eu prin jurământ la sf. mitropolie că am avut acei bani în sipet în zioa care l-am băgat în arhivă. Eu, socotind că sânt muritor, am cerut însuși prin jalbă către cinstitul Departament al Dreptății ca să împlinesc această formalitate până când am viață. Așa am împlinit-o, deacă dreptatea așa este. Dar, striga destul și sipetul: „Eu, eram bine legat, pecetluit și încuiat; acum hoții au rumpt pecepțile stăpânului, proprietariului meu, mi-au spart încuetoarele și m'au jăfuit de galbeni 5000!“ Așa ar fi zis de a-vea gură. Iar acum fapta mărturisește. Cu toate acestea, înprotivnicii miei vor fi dat apelația la cinstitul divan ori Curtea Judecătorească, protestând că eu n'aș fi împlinit formele toate la darea depozitului. Eu

însă câte știusem, toate le-am împlinit din partea mea, adică : depozitul l-am dat pecetluit, legat, încuiat, și am cerut adeverință de primire de la iconomul. El n'a vrut să-mi dea, dar mi-a zis să-l las, că n'am nici o nevoie. Eu m'am încredințat în cinstea lor. Aceasta e greșala mea! Dar trebuia să ceară a vedea sîpetul cum era pecetluit, apoi să-l primească ; să mai ceară, dacă știa, și alte forme. Atuncea însă, nu acum. Să vedem.

DANIA MEA DE ACEȘTI ₣5000, PRIN ACT IN MÂNA M. S. PRINȚESA ELISAVETA ȘTIRBEIU, IN AJUTORIUL AȘĂZĂMÂNTULUI PROTECTAT DE M. S. PENTRU INSTRUCȚIA FETELOR.

38. Acești ₣ 5000 încă nu s'au răspuns până acum de către iconomul Isaia, dar eu, încredințat pe dreptatea mea recunoscută și de către cinstita Agie prin tacirurile ce au luat de la părți, și crezând că tot așa să va recunoaște și de către tribunaluri, dar totodată văzând că acest proces va să ție încă multă vreme, și eu muritor fiind, am voit în anul 1849, la Maiu . . . , până a nu pleca la mănăstire, ca acești ₣ 5000 să-i fac danie vecinică, prin act formal, în mâna M. S. Prințesa Elisaveta Știrbeiu, în ajutoriul așăzământului protectat și întemeiat de M. S. pentru instrucția și buna educație a fetelor ¹. Așa dar, eu am făcut această faptă de bunăvoia mea. Acum, fiindcă de la cinstitul Tribunal de Ilvov secția I-iu, prin cinstit d. Iancul Cantacuzino, prezident, pricina dreptății mele s'au câștigat, crez și nădăjduesc că această dreptate va fi recunoscută și de către celelalte curți apelative, și acești ₣5000 răspunzându-să de către pârâțul Isaia, să vor întrebuinta după a lor orânduire (destinația), adică să se cumpere cu ei o moșie, venitul căreia să slujească în ajutoriul zisului așăzământului. Amin !

NECAZURILE MELE SUFERITE IN BUCUREȘTI DE LA ANUL 1849 NOEMVRIE 20, PÂNĂ LA ANUL 1850, NOEMVRIE 25, CÂND AM PLECAT IARĂȘI LA MÂNĂSTIRE.

§ 39. Acestea sânt: I-iu mutarea mea din mitropolie și la metohul Măgureanul. 2-lea mutarea la dumnealui păharnicul G. Zosima. 3-lea pentru nedreptatea meazatului ce s'au făcut într'acést an 1850, sau luarea vetrelor mănăstirilor, fără condiții, și 4-lea pentru disputa ce am avut cu arendașii și mai vârtos cu dumnealui coconul Iancul Bibescu, șeful cinstitului Departament al Credinței, până d'abia am scos viile mănăstirii din ghiarăle arendașilor.

I-iu cu pricinuire că n'are loc destul pentru căntelarie, părintele Nifon Sevastis vicariul, prin dumnealui coconul Iancul Bibescu, marele logofăt a credinței, și prin dumnealui C. Tocilescul, la Noemvrie 20, m'a făcut să es din sf. mitropolie cu totul și să mă mut la metoh la Măgureanul, unde șăzuse părintele mitropolit. Bine și

1. Este vorba de pensionatul domnesc de fete, actuala Școală centrală de fete din București, care ia ființă în 1852. Pentru începutul acestei școale de fete și ființarea ei, cf. Elena Rădulescu — Pogoneanu, *Școala centrală de fete din București*. Buc. 1935. Extras din revista: *Boabe de grâu*, nr. 12, Dechemvrie 1935.

acest favor al părintelui Nifon. Dar eu în mitropolie, deși, plăteam și acolo hrana mea și a cailor miei, dar însă aveam toate înlesnirile și mai vârtos cinstea de care mă bucuraseră toți mitropoliții, începând de la Dositheiu, exarhul Gavriil, Ignatie, Nectarie, Dionisie Lupul, Grigorie și mai vârtos Neofit, carele mă și întrebuița la multe trebi de tâlmăciri și de censuri. Dar și Nifon mi-au arătat oarecare semne de favor, întâiu, apoi să vede că-l întorsese împotriva mea diavoleasca pismă a ticălosului de Isaia, pentru căci îl atacam de multe ori pentru acel furțișag din arhivă al banilor miei, ce să dovedea săvârșit chiar de dânșii, iar nu de vreun strein.

Într'aceste case, după ce am și cheltuit și pentru ceva meremet, afară de hrana noastră și a cailor, și c. l., apoi sufeream și de frica hoților, fiind singur acolo. Apoi, preste celelalte s'au bolnăvit și băiatul Mihaiu foarte rău. *2-lea.* Apoi, la 25 Genar anul 1850, când băiatul abia începuse a se mai întrema iată că să dă poruncă ca să se gătească acele case pentru Vefic Efendi, comisariul împărătesc ce venea în locul lui Fuad Efendi. Așa, fui silit să-mi găsesc altă lăcuință. Așa îmi găsiu la dumnealui păharnic G. Zosima. Aicea am șazut până la 25 de Maiu, când am plecat la mănăstire, dar nu cu puține scârbe și aicia, despre o parte că trăsurile și caii mi-era la altă casă, despre alta că i s'a întâmplat și dumnealui o grea năpăstuire. Rudele mitropolitului Neofit, carele murise atuncea la Ghenar acestui an 1850, făcuseră pretenții prin jalbă către M. S. Voevod că averea de bani a răposatului mitropolit ar fi fost încredințată la numitul Zosima. Așa a venit dumnealui aga Plaghiano, cu toată puterea ori potera Agii, i-au pecetluit cămara, podul și pivnița, i-au săpat curtea, să găsească comoara. Dar ce au găsit? O umblătoare astupată, plină de băligar de om!

Era o comedie, însă bietul Zosima, precum și soția dumnealui s'au bolnăvit de necaz. Puțin de nu m'am bolnăvit și eu, fiindcă la masă prânzeam împreună cu dânșii. S'au judecat, și la cinstitul tribunal d. Zosima a câștigat. Apoi, cum să va săvârși, până acum nu să știe.

3-lea. Într'această iarnă, la mezatul moșiilor mănăstirești ni s'au luat și vetrele mănăstirilor, pentru care am suferit necaz și durere în disputa ce am avut cu M. S. Voevod și cu fratele său dumnealui Iancul Bibescu, fiind mare logofăt al credinței. Dumnezeu să-l ierte, că într'adevăr nu știa ce face! El să amăgise de cătră arendași, că de le va da și vetrele mănăstirilor, vor dobândi multe mii de galbeni. Sfat perfid! Ceiace visa revoluționarii, să înapră proprietățile altora! Așa le-au dat toate ale tuturor fără condiții, deși pentru vîi să strigase că rămân pe seama mănăstirilor. Dar, însă, M. S. Voevod, în cinstea boerilor, făcuse cunoscut prin graiu tuturor regumenilor că vetrele vor rămâne tot pe seama mănăstirilor, după dispoziția Regulamentului. Apoi s'a chibzuit de a făcut un scăzământ, pentru mănăstirile de I-ia mână câte lei cincisprezece mii, pentru la cele de a 2-a mână câte douăsprezece mii, și la celelalte câte opt mii, la care au alăturat și mănăstirea noastră de este, de a 2-lea mână, zicând că pe la noi nu vin călători, fiind locul dosnic, și în

urmă a zis că cine din egumeni să va mulțami să ție vatra cu acest scăzământ din ceiace dideseră arendașii, bine, poate să și-o ție, iar de nu, să-și priimească în bani acel beneficiu, și moșia să o ție arendașii fără nici o condiție. Așa ceilalți egumeni au priimit să ia banii gata a acelui beneficiu și moșia s'a dat la arendași, iar eu, carele am ales mai bine moșia cu acel scăzământ decât acel beneficiu în bani, n'am fost ascultat, ci am priimit și eu lei opt mii. Și abia după multă protestație, prin 'jălbi trimise de la mănăstire, unde venisem de la sfârșitul lui Maiu acestui an 1850, atât către cinstitul Departament al Credinței, cât și către însuși M. S. Voevod, mi s'a dat înaltă rezoluție ca viile să rămăe pe seama mănăstirii, iar moara cu moșia pe seama arendașilor. Dreptul de proprietate al mănăstirilor este tare atins; pare că călugării nu mai sânt oameni.

4-lea. In luna lui Avgust iarăși fui chemat la București, pentru alegerea episcopilor. Am tras la hanul lui Simeon Armeanul. Mi s'a trimis și mie bilet de intrare în Adunarea Obștească, ca candidat și alegător. Alegerea s'a făcut la Septemvrie 14, întâiu pentru episcopi. Au eșit: Nifon pentru Râmnic, Callinic Cernicanul¹ pentru Buzău, și Climent Găiseanul pentru Argeș. Apoi a doua zi, dintre acești trei episcopi a eșit Nifon de mitropolit și s'a și întărit de M. S. Voevod, precum și Callinic pentru Râmnic² și Climent pentru Argeși. Apoi au ales pe Filotheiu pentru Buzău, cu voturile tuturor.

Să vede că aceștia au fost de mult hotărâți, poate din vremea Bibescului domn. Pentru mine n'au eșit nici măcar o bilă, dar nici eu nu făgăduisem la nimenea nimic, nici măcar nu mă rugasem de cineva să mă aleagă, căci sânt prea trecut în vârstă, și aici nu sânt așa plăcut, mai ales la călugări.

In zadar m'am străduit eu mai mult decât toți, de am învățat mai bine și carte rumânească și grecească și elligencească cu gramatica ei, și latinească și italienească și franțuzească, cu gramaticile lor; și din științe: gheografia, istoria, loghica, morala, filosofia, fizica, cu toate ramurile ei; știința legilor cu dreptul roman civil, dreptul firesc și dreptul politic, și, preste toate, theologhia, și încă fusesem și profesor atâția ani, tâlmăcisem și tipărisem atâtea cărți foarte folositoare³.

S'au ales alții, cei mai sus pomeniți, carii nu s'au străduit a

1. Fostul stareț al mănăstirii Cernica, Ilfov.

2. La 15 Maiu 1851, Efrosin Poteca înștiința pe episcopul Calinic, la Râmnic cum că a învoit pe un oarecare călugăr să meargă la mănăstirea Neamțului, în Moldova, după cum i se ceruse de către episcopie. El, care călătorise destul de mult, își da bine seama cât de instructivă poate fi o călătorie chiar până la Moldova. De aceia, nu se sfiște să-i scrie, cu titlul particular, că primește cu bucurie ca acest călugăr să viziteze tipografia dela Neamț, mai ales că „un om care n'a văzut nicidecum altă țară, afară de aceia a nașterii sale, să aseamănă, cu un copil care n'a sărit încă din leagăn”. (cf. T. G. Bulat *Din corespondența Episcopului Calinic al Râmnicului* (1850—1868). Râmnicul Vâlcea, 1927, p. 5).

3. Acestea sânt I-iu: *Gătire spre cunoștința de Dumnezeu, la anul 1818. Filosofia cuvântului și a năravurilor, la anul 1829. Istoria sfântă, la anul 1836. Marele Catihism, idem 1836. Obiceiurile Israiltenilor și ale Creștinilor, la anul 1844. Micul Post al lui Masion, la anul 1845. Și încă Istoria Sfântă și Catihismul, a 2-a ediție. (Nota lui Efrosin Poteca).*

Învăța mai nici carte rumânească bine, necum altceva, afară de părintele Nifon, carele a cetit ceva franțuzește și grecește din limba vorbitoare.

Apoi deaca l-a slujit norocul, să vede că ei au găsit mai bine ce trebuie pentru nația rumânească, sau pentru aceia măcar carii i-au ales. Unul este și shimnic între ei. De mirare este cum a priimit el a fi în lume între mireni, acest fel de treaptă arhierescă, fiind el prin grozave jurământuri lepădat de toate cinstirile lumești și bisericești. Un episcop este în loc de apostol propoveduitor; apoi nici un apostol n'a fost călugăr. Încă, apostolul Pavel întru învățăturile sale zice: că va veni o vreme ticăloasă, când vor eși unii carii vor opri de a să însura și a să împărtăși de bucatele ce a lăsat Dumnezeu pentru hrană; pre unii ca aceia îi arată ca pe niște rătăciți din învățătura cea sănătoasă a Sfintei Scripturi, care este sfânta evanghelie; și c. l., ale sfinților apostoli, carii nicăirea n'au poruncit schimbări de bucate în loc de post, nici că trebuie să fugă cineva de lume ca să se facă călugăr și să-și schimbe numele botezului, și c. l., ca să se facă episcop sau măcar să scape de ostenele lumești.

Așa, săvârșindu-să alegerea acestor episcopi și hirotonisindu-să, isprăvindu-mi și eu alte treburi, am plecat iarăși la mănăstire, la 25 Noemvrie anului trecut, pentrucă sânt și eu între călugări rasofor, preot, arhimandrit și egumen al mănăstirii de la Gura Motrului.

Fie numele Domnului binecuvântat!

Intr'această mănăstire însemnau acestea, în 16 Ghenar 1851.

Résumé.

Efrosin Poteca a laissé, outre son oeuvre de traducteur, une esquisse autobiographique. Les pages publiées ici, contenant le récit des années 1846-1851, (il mourut en 1858), sont transcrites d'après un manuscrit de l'Académie Roumaine, nouvellement acquis. Efrosin Poteca raconte les déboires de sa vie monachale, la révolution arrivée en Valachie en 1848, son point de vue vis-à-vis de cet événement auquel il n'avait pas participé à cause de sa maladie; et, d'autre part, sa vie au monastère et ses occupations comme traducteur de livres moraux et religieux. On apprend aussi, pour la première fois, sa candidature à l'évêché et les raisons qu'il donne de sa non élection.

Ion Vîrtosu.

TRECUTE VIEȚI DE DOAMNE ȘI DOMNIȚE.

— IN LEGĂTURĂ CU ISTORIA BISERICII ROMÂNE —

Cu titlul de mai sus, *Trecute vieți de Doamne și Domnițe*, scriitorul C. Gane ne-a dat până acum două volume (unul în 1934 și altul în 1935, cu o prefață de d. N. Iorga), în care se descriu — pe cât este cu putință, după izvoarele cunoscute —, faptele Doamnelor și Domnițelor române până la 1821. Fără îndoială că osteneala autorului nu se va opri aici. Mai ales că talentul său de scriitor face să avem înaintea o lucrare nu numai folositoare ci și foarte plăcută. Ca preot și iubitor al trecutului bisericesc, am citit și eu cu plăcere și cu tot interesul cele două volume apărute. Bună și folositoare operă!

Nu voi intra în amănunte. Iată un exemplu, spre a se încredința oricine asupra folosului unei astfel de lucrări: Nu demult, am aflat următoarea notiță scrisă cu slove chirilice foarte frumoase, pe o Cazanie tipărită, dar fără început, pe care am aflat-o la biserica din Storești jud. Botoșani:

„Această sfântă Ucitelnă iaste a Dumisale Hatmanului Costantin Roset, dăruită de Sfinția Sa Părintele Ștefan, Mitropolit Țării Muntenești¹, când era Dumnealui Vornic Mare Țării de Gios a Scaunului Moldovei, și am mărs cu multă cinste și cu mare orânduială în zălele lui Grigorie Ghica Voevod, ce era Domn Țării Moldovei, în vestită Țara-Muntenească, de au făcut nuntă iubitei fiicii Dumisale, [și anume] Măriei Sale Doamnei Ecaterinii, pre care au măritat-o după Măriea Sa Io Costantin Voevod Domnul Țării-Muntenești, iubit fiul Măriei Sale Io Nicolai Alexandru Mavrocordat Voevod, ce au fost Domn întâiu Țării Moldovei, apoi și Țării-Muntenești.

„Așijderea și fiiul Măriei Sale, Măriei Sa Costantin Voevod, după ce au luat pe Măriea Sa Doamna Ecaterina, au venit și au fost Domn Țării doi ani *pol*², și după aceeaia iarăș a mărs Domn în Țara Muntenească. Pentru aceasta am scris ca să s[ă] știe; și această ce la început am scris, s'au lucrat în anul 7241 [= 1732]. Inceputu-s'au nunta în luna lui Octomvrie în 20 *dni*³ și s'au săvârșit la Noemvrie în 14 zile. Scris-am eu, smeritul ieromonahi *hagiu* Serafim, ce au fost duhovnic Măriei Sale Doamnei Ecaterina și Dumisale Hatm[anului] Costantin Roset, împreună și a toată casa Dum-

1. Păstorește de la 1732 — † 1738 (N. Iorga, *Ist. Bis. Române*, ed. II, p. 320).

2. Doi ani și jumătate. Exact cum arată istoria: 16 Aprilie 1733—26 Noemvrie 1735.

3. Zile.

nisale; la care aceste ce scriu mai sus, la toate, m'am aflat și eu ostenitor împreună cu Dumnealor în anul întru care am venit de la Ierusalim aici la București" [scris pe la 1743].

După cum vedem, *hagiul* ieromonah Serafim duhovnicul soților Ecaterina și Hatmanul Constantin Roset din Iași, crestează pe răbojul vremii o prea frumoasă amintire. E vorba de nunta Domniței Ecaterina cu Vodă Constantin Mavrocordat. Nunta a ținut nici mai mult nici mai puțin — ne asigură Serafim — decât 25 de zile. Așa se făceau petrecerile în vechime. Și ar fi mai durat, dacă în ziua de 14 Noemvrie nu s'ar fi ivit postul Crăciunului!

Ieromonahul nostru strânge în notița sa, fără dată, o mulțime de lucruri. Toate se pot desluși în chip minunat — de îndată ce deschidem cartea d-lui Gane.

Acolo ¹, se amintește de nunta lui C. Mavrocordat-Vodă, în încăperile vechii Curți Domnești, cu *Catrina*, fiica Vornicului Const. Rosetti. Acesta din urmă era fiul vestitului Iordache Ruset. Bine zice d-sa *Ruset*, căci și Serafim — trăitor la casa lor, li zice *Ruset*, nu Rosetti. Și arată d. C. Gane că nunta a avut loc în ziua de 12 *Noemvrie* 1732. Negreșit, la această dată va fi avut loc *cununia religioasă*, — căci petrecerile datinei domnești și strămoșești începuseră cu 3 săptămâni mai înainte! Imprejurările, oamenii și simțirile lor apar foarte luminos: C. Mavrocordat era atunci văduv, om tânăr deabea în vârstă de 20 de ani; el rugase pe vărul său primar, Grigorie II Ghica-Vodă al Moldovei, ca să-i afle printre Moldovence o fată mândră și cuminte de boier, să și-o iea de soție, așa că Ghica-Vodă îi recomandă pe Ecaterina Ruset, de-o rară frumusețe. Cu ea a trăit C. Mavrocordat în bună înțelegere. Dacă știrile cărții d-lui G. Gane se întregesc simțitor prin notița arătată, în schimb acea notiță se poate așeza de îndată în cadrul ei adevărat, când avem un astfel de studiu asupra Doamnelor și Domnițelor noastre. Orice însemnare își are, de altfel, importanța ei. În adevăr, d. Gh. Ghibănescu a publicat de curând o mică notă, găsită pe un Penticostar de la biserica Sf. Dimitrie-Balș din Iași, sunând astfel: „Costache Roset vel Vornic și Doamna sa Ecaterina“ au dăruit acea carte bisericii Sf. Dimitrie-Balș, și se mai spune că el este „socru[l] Mări[e]i Sale credinciosului Domnului nostru Io Costantin Nicolae Voevod“. Scrie „*hagi*[ul] Serafim ieromonahu[l] la 7251 [= 1743]“ ².

E ieromonahul nostru. Notița de la Storești este din același an, când Serafim se găsea în Iași și slujea la biserica Sf. Dimitrie-Balș; el era de casa Rusetestilor; atunci, în 1743, Constantin Mavrocordat domnea a doua oară în Moldova ³.

Din fericita căsătorie a lui Constantin Mavrocordat cu Ecaterina Doamna s'au născut 5 copii dintre care cel mai mare a fost Vodă

1. Vol. II, p. 26.

2. Cfr. *Biserica Sf. Dimitrie-Balș*, Iași 1934, p. 34. În *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* pe Iulie-Sept. 1933, p. 140, se menționează această notiță.

3. Până la 29 Iunie 1743. O fiică a lui Vodă Constantin Mavrocordat, Maria, a fost căsătorită cu *Gh. Balș*.

Alex. Mavrocordat al Moldovei, din 1782, căsătorit cu Domnița Maria Callimachi. În 1787 Moldova a mai avut un Domn, tot cu numele de Alex. Mavrocordat; acesta era căsătorit cu Domnița Zamfira Caragea.

Despre acesta din urmă, d. C. Gane¹ ni arată că, într-o anumită vreme trebuind să fugă din țară, Alex. Mavrocordat „își luă nevasta, fata și lucrșoarele și porni în grabă la Petersburg“.

Iată însă că tot o față bisericească, martoră oculară, tot din Iași, de astă dată un preot de mir din sf. Mitropolie, Gheorghie, scrie — anume parcă pentru complectarea lucrării de care ne ocupăm — următoarea notiță ce se păstrează pe o carte din biblioteca Internatului Teologic din București.

„Să s[ă] știe de când au pribigit Mărie[a] Sa Alexandru Ioan Mavrocordat Vvod la Moscali, dimpreună cu Filodor vel Cămaraș și cu alți curtezani și s'au lăsat pe a sa Doamnă Zamfira în Mitropolie ot Iași 1787 Gen[ar] 26 dni. Marți noaptea spre Miercuri, (ss) Erei Gheorghie[e] am scris“.

În a noastră *Preoțime românească în sec. XVIII-lea*², am dat în fotografie această prețioasă notiță. Acolo d. C. Gane poate găsi și alte știri întregitoare, cu privire la preoți.

De ce am pomenit despre toate acestea? Pe de o parte, ca să atragem luarea-aminte asupra volumelor apărute din *Trecute vieți de Doamne și Domnițe*, și, în al doilea rând, ca să exprimăm o nădejde: în viitoarele volume, am fi cu totul fericiți dacă am găsi cu același talent reunite și informațiile de ordin bisericesc, pe lângă cele de ordin politic.

Din parte-ne, lăudând după cuviință munca autorului, ni îngăduim a reflecta că în prima linie Istoria Bisericii Române poate să aducă mărturiile cele mai prețioase în fixarea rolului pe care l-au avut în trecut Doamnele și Domnițele, Jupănesele și Femeile, cu zidirile de lăcașuri sfinte, cu creșterea evlavioasă a copiilor, cu acte de milostenie, cu păstrarea datinelor.

Astfel, prin sentimentul religios, se împletește viața lor de bune și demne conducătoare, cu vieața mai smerită, dar tot atât de vrednică, a sătencelor păstrătoare de credință, de datini și de suflet popular.

Econ. D. Furtună

Résumé

Notes aux bords des livres ecclésiastiques, du 1743, comme contribution pour compléter la recente oeuvre de Mr. C. Gane: „Trecute vieți de Doamne și Domnițe“.

1. Op. cit, p. 41.

2. Vălenii-de-Munte, 1915, p. 89.

O NOUĂ EDIȚIE A MOLITFELNICULUI.

Intr'un studiu publicat de d-l. D. Bejan în revista *Biserica Ortodoxă Română*, an. LIV (1936), pp. 688—692, s'a arătat că dela 1564, când apare la Brașov Molitfelnicul lui Coresi, până la 1926, ar fi fost 53 de ediții ale acestei cărți.

Autorul articolului arată motivele acestei răspândiri: 1 nevoia de a potoli setea norodului de graiu românesc; 2 nici preoții nu înțelegeau cele ce citeau sau cântau în limbă străină în biserică; 3 slăbind influența slavonă în biserică și în viața politică, îi ia locul graiul românesc.

Mi se pare că aceste trei cauze sunt numai constatarea unui fapt, dar nu ne lămuresc, de ce poporul a avut atâta nevoie de Molitfelnic, înaintea oricărei alte cărți, ca să ajungă să fie tipărită atât de mult. Răspunsul la o asemenea întrebare se poate găsi numai ținând seamă de cuprinsul acestei cărți de ritual, cu totul deosebit de al celorlalte. El cuprinde rânduiala tainelor primite de credincioși, a ierurgiilor și multe rugăciuni la toată nevoia, făcute în afara bisericii. Molitfelnicul nu e o carte alcătuită cu o anumită rânduială, cum ar fi Liturghierul, ci viața religioasă a credincioșilor a făcut să se adune la un loc toate aceste rândueli și rugăciuni.

Sf. Liturghie și cultul în jurul ei are nevoie de multe cărți de ritual. Evlavia credincioșilor a avut nevoie de Molitfelnic. E cartea care merge în toate casele. Celelalte rămân în biserică. Molitfelnicul merge la casa femeii lăuze, la sfințirea aghiasmei, la maslu, la înmormântare, la toate bucuriile și necazurile, la toate cererile și mulțumirile aduse lui Dumnezeu. Până și după moarte, la pomeniri, se citește tot din Molitfelnic.

Evangelhia nu merge în casa creștinului ortodox decât rar. Poate că de ea leagă atâta sfințenie, încât nu poate sta decât în biserică, locaș sfânt pentru o asemenea carte. Adevărul este că Evangelhia nu este încă o carte a poporului, așa cum e Molitfelnicul.

Dintre toate cărțile de ritual, numai Molitfelnicul este numit *Cartea*. Când preotul merge prin sat cu botezul și ajunge în casa unde este un bolnav, cineva din casă întreabă dacă preotul are cartea cu el. Nici nu înțelege că preotul i-ar putea face fără carte rugăciunea de care are nevoie, chiar dacă ar ști-o pe dinafară. *Cartea* dă autoritate rugăciunii, iar nu preotul care o spune. Ea îi garantează că rugăciunea a fost bine făcută. De aceea când cineva vine la preot cu o nevoie, zice: „*am venit, părinte, să-mi citești!*” Nu zice: „*am venit, părinte, să te rogi.*” Este aceasta o lipsă de înțelegere, o neprețuire a rugăciunii personale, sau poporul nostru crede că niciun om și niciodată nu poate să se roage așa de bine cum îl învață cartea? El vede Molitfelnicul rupt pe la colțuri, picat cu ceară pe

aproape toate paginile, și înțelege că din cartea aceasta s'a citit tuturor credincioșilor, morți și vii, din tot satul și *de toată legea ca și el*.

Sectanții pe cari i-a văzut în sat sau în altă parte, îi știe că n'au *carte*. Lor nu li se citește din ea, ci se roagă singuri, spunând rugăciuni făcute de ei. Ei își citesc singuri rugăciunile din alte cărți, însă creștinilor, care nu și-au părăsit legea, li se citește din Molitfelnic. Cu această carte preotul merge la credincios acasă, ca să îi citească pentru el și împreună cu el să se roage. Această carte n'ar mai fi o carte sfântă, dacă i-ar veni în minte s'o cumpere și s'o citească singur fără preot. Ea este o carte sfințită, prin care toate darurile bisericii se pot revărsa asupra casei lui. Prin citirea din această carte și prin preotul care i-o aduce în casă, el se leagă de sfântul Altar. Înțelege că rugăciunile citite din carte nu i-ar fi de folos, dacă n'ar păstra întreaga credință și celelalte îndatoriri, care sunt la un loc legea lui creștinească. Așa se păstrează Legea în care au trăit de veacuri toți ai lui și vor rămâne drept credincioși. Molitfelnicul le ajută să păzească această Lege.

De multe ori, preotul luptă cu ajutorul Molitfelnicului să înlăture descântecele și vrăjitoriile. Dacă în Molitfelnic n'ar fi rugăciunea care să-l scape pe om din necazuri, s'ar duce după descântece și vrăjitoare. Nevoia care îl apasă și de care caută să scape, îl face să creadă că dacă biserica n'are rugăciunea care să-l ajute, nu face un păcat, căutând ajutorarea în altă parte. Preotul, cu ajutorul Molitfelnicului, îi ferește pe credincioși de sectarism și superstiții, ținându-i prin aceleași rugăciuni citite, în sânul parohiei.

Molifelnicul nu unește între ei numai pe oamenii unei parohii. El face să se stabilească o mare uniformitate între obiceiurile deosebite ale satelor și ținuturilor, căci preoții urmând îndrumările puse la începutul fiecărei rândueli, fac ca pretutindenii rugăciunile să se facă la fel și viața religioasă să fie aceeași în tot cuprinsul țării.

Molitfelnicul nu-i o colecție de rugăciuni numai pentru un popor. Sf. Taine, toate ierurgiile și rugăciunile cuprinse în el sunt vechi orânduirii ale întregii Biserici ortodoxe. Dacă unele rugăciuni răsfrâng în ele evlavia popoarelor slave, iar altele a credincioșilor cari grăesc grecește, ele s'au contopit așa de bine încât stau împreună și servesc acum pentru toți. Așa dar, întocmirea Molitfelnicului s'a desăvârșit într'un timp îndelungat, cu o colaborare izvorâtă din sufletul tuturor popoarelor ortodoxe, îndrumând și îndestulând toată evlavia acestor popoare.

Această viață de rugăciune nu este la fel cu evlavia care face adesea să se nască o literatură folositoare nevoilor individuale, sau numai la periferia Bisericii. Molitfelnicul cuprinde viața religioasă a întregii lumi ortodoxe după rânduiala canonică. Molitfelnicul s'a îmbogățit împreună cu întreaga dezvoltare a cultului ortodox, potrivit rânduirilor canonice, cu isvor în sfânta Scriptură și în Tradițiune. Aceasta face ca Molitfelnicul să fie o carte de temelie a ritualului Bisericii ortodoxe, îndestulând și hrănind evlavia specifică a întregii lumi creștine ortodoxe de răsărit.

Cred că aceste cauze au făcut ca Molitfelnicul să fie atât de necesar poporului, în graiul lui, ca să poată înțelege rugăciunile ce se citesc pentru el.

Sfântul Sinod vrând să facă din Molitfelnic cartea care să răspundă acestor nevoi spirituale, s'a îngrijit ca această ultimă ediție să fie cât mai bună. Sfântul Sinod s'a gândit că:

1. Fiind cartea de ritual pusă mai mult sub ochii credincioșilor, să aibă înfățișarea exterioară care să arate că este o carte sfântă. Poporul nostru n'a ajuns să prețuiască litera tipărită, oricare ar fi. I se pare că prin ceea ce i se strecoară sub formă de tipăritură, de cele mai multe ori sunt mijloace de a-l înșela sau abate dela viața lui tradițională. Nicio bibliotecă populară, cu cărți trimise de birourile de propagandă nu-l atrag, și chiar dacă citește, parcă tot e frică să nu fie vreo rătăcire în ele. A văzut multe cărți rele, încât se îndoiește de oricare i-ar cădea în mână. Cartea cu titlu religios îl atrage, dar de când în mijlocul poporului nostru s'au strecurat sectanții, cari îi pun cu sila sub ochi unele cărțicele pline de gânduri ascunse, se întreabă și despre acestea cu neîncredere. Singură cartea sfântă a bisericii e pentru el adevărata carte. De aceea, aceasta trebuie să fie deosebită ca înfățișare de celelalte cărți, cărțicele și cărțulii. Cartea bisericii este sfințită, e garantată de biserică și stă în biserică, unde împrumută din sfințenia bisericii și a celorlalte cărți sfinte.

Molitfelnicul îl vede în casa lui, dar îi e adus de preot. Și îl mai vede că stă alături cu epitrahilul, cu crucea, iar dintre foile lui preotul scoate adesea Sfânta Impărtășanie, pe care o dă bolnavilor. Așa dar Molitfelnicul e o carte sfântă care numai prin milostivirea și îngăduința bisericii ajunge la el.

Cărțile bisericii le-a văzut mari, legate frumos, cu podoabe pe dinafară, căci ceea ce este dumnezeesc nu poate fi urit. Un Molitfelnic mic, ca o carte pe care o porți în buzunar, unde preotul, ca om, ține ceea ce îl leagă de pământ, ar fi tot o cărțulie. Locul cărții sfinte nu poate să fie decât alături de alte lucruri sfinte. De aceea Molitfelnicul trebuie să fie o carte la fel cu celelalte cărți sfinte. Sfântul Sinod a făcut bine când s'a oprit la alegerea acestei înfățișări exterioare pentru Molitfelnic.

2. Când preotul merge cu Molitfelnicul la credincioși acasă, mai totdeauna îl așează pe o masă, stând lângă el lumânări aprinse, Sf. Cruce și uneori Evanghelia. Până ce preotul începe slujba, credincioșii cari stau în jurul mesei sau la patul bolnavului, au prilejul să-și arunce ochii acolo unde e deschisă cartea. Ei trebuie să vadă că și înlăuntru e tot așa de deosebită de celelalte cărți, ca și pe dinafară. Dacă văd numai litere mici ca în alte cărți, socotesc că e o carte ca oricare alta. Am văzut un asemenea caz, chiar în Tipografia cărților bisericești. Venise un călugăr să cumpere un Ceaslov. I s'a dat acea ediție a Ceaslovului, care seamănă cu un roman. L-a deschis, s'a uitat în el, și cu oarecare nedumerire, îl dă înapoi zicând: „*ăsta nu-i Ceaslov!*“ Nu era niciun chenar, nicio podoabă, niciun semn, așa cum văzuse el pe toate Ceasloavele și cărțile religioase.

Dacă un călugăr, care vede mai des cărți, a simțit această nevoie, ca Ceaslovul lui să fie deosebit de cărțile lumești, cu atât mai mult are nevoie credinciosul, care vede mai rar cărți sfinte în casa sa.

Văzând la începutul tainei botezului, pe Sf. Ioan Botezătorul, așa cum s'a făcut în această ediție, creștinul își aduce aminte de botezul Domnului, cu care acum se învrednicesc toți creștinii și pruncii; la începutul spovedaniei fiind pusă pilda cu fiul care se întoarce din păcat și este iertat de tatăl său, păcătosul își aduce aminte de îndurarea lui Dumnezeu, și prinde curaj ca să-și spună toate păcatele; la începutul nunții fiind minunea din Cana Galileii îl încredințează că Dumnezeu binecuvintează pe cei cari se cunună, așa cum Domnul Hristos a binecuvântat apa ca să se facă vin, spre înveselirea celor cari făceau nunta la care lua parte Mântuitorul și Maica Domnului.

Dar dacă nu s'a pus la fiecare început de slujbă sau rugăciune, podoabe simbolice, în legătură cu minunea sau împrejurarea din viața Mântuitorului, la care să se gândească cel căruia i se citește, totuși s'au pus chenare frumoase și s'a făcut o paginație așa fel că, oriunde se deschide cartea, se poate vedea că este o carte cum nu se vede în lume, ci numai la biserică și că e o carte sfântă.

3. Am spus că întotdeauna creștinul nostru, când i se citește din Molitfelnic, nu se crede vrednic să-și facă singur rugăciunea; că nici rugăciunea preotului, spusă pe dinafară, nu-l mulțumește. Totuși, dacă băgăm bine de seamă, când preotul cetește din Molitfelnic, credinciosul urmărește tot, iar în gând, dacă înțelege și are timp să urmărească pe preot, zice și el aceiași rugăciune. Nu face acest lucru la cetirea Evangheliei și Apostolului. Inșă atunci când aude că preotul se roagă pentru el, face această încercare după preot, cu același simț de respect cu care merge la un pas înapoia omului, pe care-l socotește vrednic de mare cinste.

Ca să i se ușureze credinciosului să urmărească în gând și el rugăciunea preotului, trebuie ca graiul în care i se citește să fie așa de limpede, cu o topică și o frază cât mai aproape de a lui, încât să meargă ușor cu gândul după preot. Altfel, rugăciunea rămâne neînțeleasă și nu i se dă această puțință de participare. S'a zis uneori că țărani noștri înțeleg rugăciunea așa cum fac tibetani, cari învârtesc niște moriști puse să le facă rugăciunile. Așa se poate întâmpla, dacă i se citesc fără să le înțeleagă, sau că graiul rugăciunii sună altfel de cât al lui, sau dacă i se citește repede, sau prea încet de nu aude nimic.

Vedem că cei cari s'au îngrijit de tipărirea acestei ediții au căutat să-i dea rugăciunile, în acest graiu, cu care auzul credinciosului s'a obicinuit prin alte citiri, ce i s'au făcut până acum. Ar fi fost ușor de înțeles pentru noi, dacă avem Sf. Scriptură, ediție revăzută, cu graiu îndreptat, astfel ca psalmii și toate citirile din Apostol și Evanghelie să fie luate din această Sf. Scriptură și puse în Molitfelnici. Nu s'a făcut așa, pentru că până acum nu s'a ajuns ca graiul din Sf. Scriptură să fie întocmai graiul poporului. Greutățile unei

tălmăciri în graiul poporului au împiedicat împlinirea acestei nevoi. Cel care a purtat mai mult grijă de graiul tipării Molitfelnicului, mărturisește că numai acolo a schimbat unde nu i se părea destul de clar textul vechilor Molitfelnice. Dar cu aceste schimbări, care erau necesare, s'a dat o tălmăcire nouă și înțeleasă, așa cum ne spune în cuvântul de lămurire preotul Nicolae M. Popescu :

Mare grijă am pus în cercetarea tălmăcirii. Numai după ce am cercetat în felurite tipăriri, cum au tălmăcit bătrânii noștri și cum este izvodul în limba greacă și în cărțile slave, m'am hotărât să mă opresc la tălmăcirea bătrână, dacă era bună, sau să îndreptez cu chibzuială unde am găsit scăpări. Spre cinstea lor, m'am incredințat că bătrânii noștri pricepeau din destul limba greacă a Molitfelnicului și găseau, mai bine decât noi, cuvântul potrivit în limba română. Dacă ici și colo sânt scăpări, ele se datoresc ori „sărăciei limbei noastre“, cum ziceau ei, ori izvodului grec care nici el nu era curat păstrat.

De grijă ca să nu greșescă, bătrânii au păstrat așezarea — topica — cuvintelor ca în grecește sau slavonește Am păstrat-o și eu ca să nu se piardă farmecul vechiu al limbii noastre, dar pe alocurea am mai schimbat-o pentru mai ușor înțeles. Cu scumpătate însă am făcut aceasta. Pentru incredințare, să asemene frații preoți Rugăciunile de iertare la răposați din această carte cu cele din alte cărți mai vechi

Așa cum este dat acum graiul Molitfelnicului, poate fi o desfătare nu numai pentru popor, ci pentru orice credincios dornic să citească slovă bisericească frumoasă și curată. Cărțile bisericești trebuie să-și păstreze limba veche românească, dar nici să fie așa de stâlcită și nepotrivită, să ți se pară că faci o traducere, iar nu o lectură în românește, când le citești. *Carte folositoare de suflet*, tipărită la 1929 în a VI ediție, este un asemenea exemplu.

Acelora, prin cari Sfântul Sinod a putut să tipărească un asemenea Molitfelnic, adică preotului Nicolae M. Popescu, care s'a îngrijit de această îndreptare a textului după vechi izvoare, d-lui Pavel Suru care s'a îngrijit de partea tehnică, d-lui George Russu care a lucrat podoabele și chenarele dinăuntru, și tuturor lucrătorilor, cari s'au ostenit să facă această muncă grea și frumoasă; le datorăm mulțumire și le putem spune că n'au muncit, ci s'au rugat făcând acest lucru bun și de vrednică pomenire.

Dar mai ales, toată lauda se cuvine Sfântului Sinod și înalt Prea Sfințitului Patriarh Miron, că începutul tipării cărților de ritual l-a făcut cu Molitfelnicul, și că se gândește, după cum știm, ca toate celelalte cărți de ritual să fie tipărite de acum înainte cu aceeași grijă și cu aceeași înțelegere a tuturor nevoilor.

Preotul Victor N. Popescu

RECENZII

CACIULA, OLIMP N., 'Η θεία εὐχαριστία ὡς θυσία (*Sfânta Euharistie ca jertfă*), Atena 1931, pp. 352.

Lucrarea de față trebuie socotită printre cele mai lăudabile încercări făcute în teologia ortodoxă cu scopul de a pătrunde taina Sfintei Euharistii, atât cât omeneste este cu putință. O parte din ea și anume capitolul despre *Ființa Sfintei Euharistii ca jertfă* (pp. 276-340), a fost prezentat ca teză de doctorat în teologie la Universitatea din Atena.

Dintru început cartea a atras luarea aminte nu numai prin noutatea subiectului, ci și prin curajul cu care tânărul autor s'a încumetat să-l cerceteze.

În adevăr, cu o răbdare pilduitoare, printr'o stăruință de neînvins și în luptă cu greutăți și necazuri rar întâlnite, d. Olimp N. Căciulă, a izbutit la capătul strădaniei sale să dea o lucrare temeinică și bine alcătuită, în care *Sfânta Euharistie ca jertfă* este amănunțit cercetată și mulțumitor lămurită.

Din încredințarea că întregul ei cuprins va folosi celor dornici să cunoască rostul și ființa acestei sfinte taine, vom încerca să înfățișăm pe scurt rodul cercetărilor și să scoatem la iveală și râvna vrednică de cinste a alcătuitoareului cărții.

În prima parte a lucrării autorul caută să arate punctul de vedere al celor trei confesiuni creștine cu privire la Sf. Euharistie ca jertfă. Astfel în timp ce ortodocșii și romano-catolicii admit că Sf. Euharistie este jertfă adevărată, protestanții tăgăduesc acest lucru. Pornind de la dovada că jertfa ocupă un loc de seamă în toate religiunile, așa cum o mărturisește istoria lor, mai departe cercetează noțiunea de jertfă în deobște, origina, ființa și raportul ei cu religia, după diferite teorii. După înfățișarea acestor teorii, încearcă să desprindă dintre numeroasele forme de cult pe cele mai vechi și mai comune tuturor religiunilor, adică *rugăciunea* și *jertfa*, care în creștinism alcătuiesc, «însuși sufletul Bisericii creștine și izvorul dător de viață al cultului creștin» (p. 29). În forma sa exterioară jertfa se prezintă în adevăr ca o ofrandă, prin ființa sa însă ea se deosebește de aceasta întrucât «în timp ce ofranda se depune numai în templu, cu scopul de a-l împodobi, jertfa este, așa zicând, ceva care se oferă deadreptul însăși divinității pentru ca să folosească ceva din ea și să simtă mulțumire, satisfacție, etc.» (p. 29). Ca formă însă jertfa s'a schimbat în diferitele religiuni, atât din cauza concepției unor popoare despre Dumnezeu cât și din cauza condițiilor de viață ale acestora. După natura, scopul ori împrejurările în care sunt săvârșite jertfele se pot clasifica; prin ființa lor însă ele sunt acte prin cari omul dobândește pacea lăuntrică, împăcarea cu Dumnezeu, apărarea de rele și propășirea pe calea binelui și a vieții.

Cu toate că jertfele sunt fapte dovedite din punct de vedere istoric, origina lor însă depășește marginile istoriei și ca atare din punctul de vedere al istoriei religiunilor nu se poate vorbi cu deplină temeinicie de originea lor, sau mai bine zis de o origină comună.

Prin ființa sa totuși jertfa este una, iar diferitele jertfe pe care le găsim în nenumăratele religii nu sunt decât forme ori grade diferite în evoluțiunea aceluiași tip primar. În ce constă însă această jertfă primară, și care este pricina care a determinat pe om să înceapă să sacrifice, părerile oamenilor de știință nu sunt de acord. S'au emis în decursul timpurilor mai multe teorii referitoare la această problemă, dintre care cele mai importante sunt următoarele: *Teoria oferirii darurilor din interes*, care se atribuie lui *Renan*, se bazează pe constatarea că în anumite religii se oferă lui Dumnezeu diferite obiecte ca dar fie din interes, fie din teamă. Teoria este respinsă de autor, nu pentru faptul că nu ar exista asemenea jertfe, ci pentru că acestea nu sunt decât forme degenerate de jertfe. *Teoria oferirii jertfei ca hrană a divinității*, susținută de *Reville*, *Mariller*, *Lang* și *Smend*, și foarte mult apreciată în zilele noastre, nu este admisibilă întrucât împotriva tuturor aparențelor, jertfa nu este un act de hrănire a zeilor, ci «o manifestare de cult a sentimentelor prin care omul se leagă de Dumnezeu» (p. 39). Lipsită de baze este socotită și *teoria provenienței jertfei din noțiunea de totem*, susținută de *W. R. Smith*, ca și cunoscuta teorie a lui *Loisy*, care pretinde că origina jertfei trebuie căutată în tendința spre magie a omului primitiv. Odată respinse aceste teorii întemeiate numai pe coniecturi subiective, autorul spune că origina jertfei trebuie căutată în altă parte. Iar din acest punct de vedere își îndreaptă cercetările asupra lumii Sfintei Scripturi. Aceasta ne învață că jertfa a fost săvârșită pentru prima dată de către *Cain* și *Abel*. Cei doi fii ai lui Adam socotind că mânia lui Dumnezeu apasă greu asupra lor din cauza păcatului părinților lor și pentru care se socoteau și ei în mod indirect vinovați, au căutat mijloacele de împăcare cu Dumnezeu. Pentru a-și arăta în chip vădit marea lor căință, ei erau în stare să-și dea chiar viața. Cum însă *Cain* și *Abel* nu aveau nici un drept asupra acestui bun, au socotit atunci că e mai potrivit să ofere lui Dumnezeu spre împăcare unele dintre cele mai iubite obiecte ce le aparțineau lor. Astfel pentru prima dată s'a adus de către oameni lui Dumnezeu o jertfă în care distingem căința și durerea sufletească unită inseparabil de obiectul prin care se manifestă starea lăuntrică. În ce privește ființa jertfei autorul examinează teoria susținută de unii teologi catolici (în frunte cu *R. P. De la Taille* și *M. Lepin*), cari cred că ființa jertfei constă în însăși oferirea unui obiect lui Dumnezeu. Respingând această părere și urmând pe cei mai de seamă teologi romano-catolici (*Suarez*, *Bellarmin*, *Lugo*, *Vasquez*, *Lessius*, etc.) acceptă părerea că ființa jertfei constă în actul de distrugere a obiectului oferit lui Dumnezeu.

Ca o completare a studiului asupra jertfei în general autorul stăruie în deosebi asupra jertfelor iudaice, fiindcă jertfa creștină nu poate fi pe deplin înțeleasă fără examinarea jertfelor iudaice.

Terminând cu această cercetare introductivă a problemei despre jertfă în general, autorul trece îndată la *jertfa Sfintei Euharistii*.

Cu totul deosebită de jertfele din alte religii este jertfa Sf. Euharistii, care prin ființa sa «nu este un act independent, ci numai jertfa de pe cruce a Mântuitorului Iisus Hristos». Ca să înțelegem însă limpede acest lucru e nevoi să recurgem la doctrina Bisericii.

Biserica ortodoxă însă nu are o dogmă precisă referitoare la jertfa Sf. Euharistii, după cum nu are dogmă nici privitoare la prefacerea pâinei și vinului din Sf. Euharistie în trupul și sângele Domnului. Aceasta nu însemnează că Biserica nu primește aceste adevăruri de credință, ci numai că ele nu au fost formulate și pecetluite prin autoritatea sinoadelor ecumenice. «Prezența reală a Domnului sub forma pâinei și a vinului prin prefacerea lor în adevăratul trup și sânge al Său, ca și jertfa Sf. Euharistii, sunt adevăruri ce nu au fost niciodată puse la îndoială, cel puțin de către creștinii primelor opt secole ai Bisericii neseperate». Dacă aceste adevăruri nu au fost îmbrăcate în haina de dogme, faptul se datorește numai lipsei de motive de a îndreptăți adunarea unui sinod ecumenic care să ia o hotărîre. Acceptarea generală și tacită însă a acestei taine de către întreaga Biserică veche, dovedită în chip pozitiv prin informațiile ce ne sunt date de către sfinții Părinți și în chip negativ prin lipsa nevoei de a fi formulată ca dogmă, este în adevăr un puternic argument împotriva protestanților cari pe motive numite de ei istorice caută să tăgăduiască caracterul de jertfă al Sfintei Euharistii. Considerând că o înșirare și o tâlcuire a textelor pe cari tradiția bisericească ni le oferă cu privire la jertfa aceasta, ar depăși cadrul lucrării sale, autorul se mărginește doar la cercetarea sf. Părinți și scriitori bisericești din primele trei secole. Cel dintâi părinte bisericesc care se pronunță în mod precis asupra caracterului de jertfă al Sf. Euharistii este *Ciprian* († 258). Cu toate că el nu s'a ocupat anume de această taină în lucrările sale (în afară de epistola *De sacramento Domini calicis*), totuși doctrina despre Sf. Euharistie nu lipsește din acestea. Din anumite afirmațiuni pe care Ciprian le face în scrierile sale, autorul conchide că el acceptă Sf. Euharistie *a)* ca jertfă deplină și adevărată; *b)* că jertfa Sf. Euharistii este aceia pe care Iisus a oferit-o la Cina cea de taină și pe care noi o aducem, după porunca ce ni s'a dat, în amintirea Lui; *c)* jertfa aceasta constă în oferirea elementelor naturale (pâine și vin), cari aduse la altar se prefac prin sfințire în corpul și sângele Domnului; *d)* sfințirea se face prin rugăciunile preotului, fiind astfel lucrarea Sfântului Duh; *e)* jertfa se aduce numai de episcop ori preot, cari săvârșesc acest lucru «*vice Christi*»; *f)* jertfa aceasta se aduce pentru vii și pentru morți; *g)* în afară de această jertfă mai există și jertfa de pace, fraternitate și bună înțelegere pe care fiecare om e dator să o aducă neîncetat lui Dumnezeu. Un alt scriitor apusean *Tertulian* († 240) se pronunță deasemenea asupra caracterului de jertfă al Sf. Euharistii, ca și *Ipolit* († 335) care poate fi socotit ca reprezentant al doctrinei Bisericii romane din prima jumătate a secolului al treilea. *Constituțiunile Apostolice* (scrise între 250-300) oferă fără îndoială foarte multe mărturii referitoare la adevărul Sf. Euharistii ca jertfă, ca și la ființa ei. Acestea sunt în adevăr foarte precise și dl. Dr. Olimp N. Căciulă nu șovăește să considere Constituțiunile apostolice ca lucrarea ce ne procură «cea mai puternică dovadă despre credința Bisericii răsăritene în ce privește jertfa Sfintei Euharistii» (p. 133). Mai puține relațiuni — și acesta pot fi susceptibile de diferite interpretări — se găsesc în operele marelui scriitor alexandrin *Origen* († pe la 254), ca și în cele ale înaintașului acestuia la direcțiunea școalei catehetice din Alexandria *Clement Alexandrinul* († 211-216). Argumente mai

precise referitoare la credința în jertfa Sf. Euharistii se găsesc în operele lui *Irineu* († 202-203) și ale lui *Iustin Martirul* († pe la 165). De o mai mică importanță pentru problema în discuție sunt informațiunile pe care le găsim în lucrările Părinților apostolici, dintre cari autorul cercetează în deosebi epistolele lui *Ignatie*, *Barnaba* și *Clement al Romei*, precum și *Invățătura celor 12 apostoli*, cu care ne apropiem de epoca apostolică.

Pentru lămurirea totală a acestei probleme autorul își îndreaptă privirile în continuare către Sf. Scriptură. Cu toate că texte precise referitoare la jertfa Sf. Euharistii se găsesc destule în Noul Testament, totuși crede necesar să recurgă și la Vechiul Testament, examinând jertfa lui Melchisedec care preînchipuie jertfa Sf. Euharistii și profetia lui Malahia (cap. I v. 11-12) în care se vorbește de «jertfa cea curată». Tre-când la cercetarea Noului Testament examinează pe larg textele din *Luca* (XXII, 14-21), *Faptele Apostolilor* (II, 42-47, XX, 7-11, XXVII, 35), *Epistolele sf. apostol Pavel* (I către Corint. X, 14-19 XI, 17-30); *Evrei*, XIII, 8-16) *Matei* (XXVI, 26), *Marcu* (XIV, 22) și *Ioan* (XIII, VI, 31), cer-cetând amănunțit toate locurile care au dat în vreun fel sau altul naștere la discuțiuni. Din toate aceste texte autorul, ajunge la concluzia că Sf. Euharistie a fost instituită de Mântuitorul ca taină și în același timp ca jertfă, și dată de El apostolilor și prin ei Bisericii cu porunca de a fi săvârșită în amintirea Sa până la sfârșitul veacurilor. Cu toată limpezi-mea Noului Testament în această privință, mulți teologi protestanți pro-pun interpretări personale căutând sau să nege instituirea tainei Sf. Eu-haristii de către Mântuitorul (*Brandt, P. Gardner, Heitmüller*), sau să ne înfățișeze această taină ca o simplă parabolă (*C. Weizsäcker-Jülicher*) ori ca o simplă doctrină eshatologică (*Spitta și Loisy*). După o serioasă critică a teoriilor acestor partizani ai criticei raționaliste, autorul trece la examinarea religiunilor misteriace, cu scopul de a respinge afirmațiu-nile celor ce vorbesc de un împrumut al tainei Sf. Euharistii din ele. Se cercetează astfel caracterul misterelor dela Eleusis, cultul lui Isis, al Cibelei, misterele lui Orfeu și cultul lui Mitra, stăruind asupra deosebiri-lor pe care le prezintă acestea față de misterul creștin și prin urmare asupra imposibilității de dependență a Sf. Euharistii față de misterele păgâne.

După ce în felul acesta se arată caracterul de jertfă reală al Sf. Euharistii autorul caută să pătrundă și în ființa lăuntrică a tainei, cer-cetând în ce chip aceasta poate fi o jertfă adevărată, adică în ce constă acest caracter al ei. Problema aceasta care are o însemnătate deose-bită este studiată în ultimul capitol intitulat *Ființa Sf. Euharistii ca jertfă*.

Concepția protestantă despre «mântuirea numai prin credință» are fără îndoială ca urmare și negarea caracterului de jertfă expiatorie al Sfintei Euharistii ca și acceptarea ei ca amintire numai a jertfei de pe cruce a Domnului. Înțelegând acest lucru Biserica apuseană a căutat, îndată după ivirea protestantismului, să pună la adăpost de rătăcirii pe credincioșii săi. În adevăr sinodul dela Trident (în ședința XXII din 17 Septemvrie 1562) hotărăște (în can. 1) că Sf. Euharistie este în realitate jertfă, și mai mult, jertfă expiatorie (can. 3). Cu tot caracterul de dogmă al acestei definițiuni, teologii apuseni au început, curând după închiderea sinodului, să cerceteze ființa Sf. Euharistii ca jertfă. Asupra acestei pro-

bleme teologii nu au căzut la înțelegere; unii din ei, acceptând ideea de transformare ca fiindă a jertfei, caută să afle pe jertfelnicul Bisericii o transformare reală a pâinei și vinului (*Mathieu van der Gallen, Suarez, etc.*), sau a Mântuitorului (*Bellarmin, Johannes De Lugo, Franzelin, Hurter, Pohle*), sau o transformare mistică (*Gabrie Vasquez, Leonardus Lessius* și în ultima vreme *R. P. Ed. Hugon*). Alți teologi catolici acceptă ideea de ofrandă ca fiindă a jertfei, unii socotind că Mântuitorul se oferă pe altar El însuși (*Lepin*), iar alții că Biserica oferă pe Mântuitorul ca jertfă (*Ch. Pesch, M. De la Taille*). Niciuna însă dintre aceste teorii nu este acceptată de autor, întrucât cei dintâi «explică în adevăr jertfa în general, teoria aceasta însă este inaplicabilă la jertfa Sfintei Euharistii, iar a doua explică bine jertfa sfintei Euharistii, însă nu poate să dea tâlcuirea potrivită asupra jertfei în general» (p. 303). Drept încheiere cercetările se îndreaptă la sfârșit și către teologia ortodoxă.

Mitropolitul Moscovei *Macarie* susține că fiindă Sf. Euharistii ca jertfă constă în ofranda, pe care în chip nevăzut o aduce Hristos, iar în chip văzut preoții Lui. Această îndoită ofrandă are loc în timpul sfințirii elementelor naturale ale Sfintei Euharistii, iar scopul ei este de a face părtași pe credincioși la roadele jertfei de pe cruce. Din acest punct de vedere Sf. Euharistie este jertfă expiatorie. Aceste opinii au fost în întregime împărtășite de fostul profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți *Al. Comoroșan*. Mai complet decât aceștia se prezintă teologul grec *Damalas* care acceptă că «fiindă sfintei Euharistii ca jertfă constă în oferirea lui Hristos de către El însuși pe jertfelnicul Bisericii în amintirea jertfei de pe cruce de odinioară, cu scopul de a face în prezent părtaș de roadele ei pe oricine în mod vrednic voește să fie părtaș al acestei jertfe» (p. 311). Influențat de *Macarie* și de teologia apuseană *Hr. Andrușos* (fost profesor la Facultatea de Teologie din Atena) a prezentat cea mai științifică teorie asupra fiindei sfintei Euharistii ca jertfă în Biserica răsăriteană. «Jertfa Sf. Euharistii este, după *Andrușos*, ofranda reală și fără de sânge a jertfei de pe cruce a Domnului» (p. 311), adică Sf. Euharistie este în același timp reprezentare a jertfei de pe cruce și jertfă reală. Cu totul în alt chip se pronunță d. *C. Diovuniotes*, profesor de Istoria dogmelor la Facultatea de Teologie din Atena. *Domnia-sa* susține că «noțiunea de jertfă în sfânta Euharistie constă în separarea pâinei și vinului, a trupului și sângelui Domnului, separare care reprezintă astfel în mod simbolic și tainic pe Domnul, care a fost omorât și sacrificat» (p. 314). Teoria aceasta a d-lui *C. Diovuniotes* este caracterizată de autor ca foarte reușită și contribuie mult atât la înțelegerea jertfei Sf. Euharistii cât și la lămurirea fiindei acesteia.

Cu mult mai precisă este însă teoria părintelui profesor *Ioan Mihălcescu*, care susține că «actul prin care se realizează jertfa Sfintei Euharistii este sfințirea pâinei și vinului puse înainte; sfințirea are loc în momentul în care preotul invoacă asupra lor harul sfințitor al Duhului Sfânt. Atunci preasfințitul trup al Domnului se separă de preacinstitul său sânge pentru că pâinea se preface în mod separat în corpul Lui, iar vinul deasemenea în mod separat în sângele Lui, pentru că apoi să fie oferite ca hrană credincioșilor ca corp și sânge a jertfei divine, materia cea adevărată a acestei jertfe speciale» (p. 316).

Cu toate deosebirile pe care le prezintă teoriile teologilor ortodoci totuși se poate spune că acestea au și puncte comune mai cu seamă în ce privește natura lăuntrică a Sfintei Euharistii ca jertfă.

După înfățișarea părerilor teologilor amintiți autorul încearcă în ultima parte a lucrării să înfățișeze și convingerile sale cu privire la ființa Sf. Euharistii ca jertfă. Consecvent cu metoda sa de cercetare, adică de a se sprijini pe scrierile Părinților bisericești, autorul întreprinde o nouă cercetare în lucrările scriitorilor și Părinților din sec. IV și V-lea (în apus *Augustin, Grigore cel Mare, în răsărit Grigore de Nazians, Eusebiu*), stăruind mai ales asupra *Sf. Ioan Hrisostom*.

Pe baza acestora și ajutat de lămuririle lui *Simeon al Tesalonicului* și *Nicolae Cabasilas* autorul își formulează și teoria sa referitoare la ființa Sf. Euharistii ca jertfa, care poate fi rezumată astfel: Sfânta Euharistie este jertfă adevărată, cu toate că în aceasta nu poate fi vorba de o transformare prezentă a Mântuitorului ori de o oferire în prezent a lui Hristos de către Biserică ori de preoții Lui. Prin sfințirea și deci transformarea elementelor sf. Impărtășiri (pâinea și vinul) Hristos se găsește încă în stare de jertfă, iar în ceruri El se oferă neîncetat pentru noi. Dar nici jertfa de pe cruce nu este din nou oferită fiindcă aceasta a fost adusă în chip văzut odată pentru totdeauna. În sfânta Impărtășire nu are loc decât prezentarea jertfei de pe cruce, pe care El o aduce și astăzi în chip nevăzut lui Dumnezeu, cu scopul ca credincioșii să fie făcuți părtași ai acestei jertfe și prin ea să se mântuiască. Totuși jertfa Sfintei Euharistii este una și aceeași cu jertfa pe care a adus-o Domnul la Cina de taină, și cu jertfa pe care neîncetat o aduce Tatălui în ceruri. *Jertfa de pe cruce* constă în sfărâmarea trupului Mântuitorului și în vărsarea sângelui Său, în timp ce *jertfa dela cina cea de taină*, nu este absolută, ci o jertfă care se referă la jertfa de pe cruce, în care ea își are ființa. *Jertfa din ceruri*, pe care Iisus o aduce Tatălui este o jertfă pasivă, după cum pasivă este și mijlocirea Lui pentru mântuirea noastră. Pentru ca aceasta să devină activă este necesară contribuțiunea noastră personală. «In adevăr numai când jertfa lui Hristos devine jertfă a noastră prin sf. Impărtășanie, ea se transformă din pasivă în activă mijlocind pe lângă Dumnezeu pentru mântuirea noastră» (p. 335). *Jertfa sfintei Impărtășiri* «este adevărată întrucât Domnul, care aducându-se pe El odată jertfă pe cruce, și de atunci găsindu-se în cer în stare de jertfă continuă, se prezintă în mod real pe jertfelnicul Bisericii sub formele pâinei și vinului sf. Impărtășiri transubstanțiate prin epicleza Sfântului Duh» (p. 335).

În ce privește spiritul în care a fost concepută această lucrare e de ajuns să dăm în traducere câteva fraze din prologul prin care autorul prezintă cititorilor lucrarea sa. «Concluziunile lucrării noastre, probabil să aibă punctele lor slabe, fiindcă se poate să nu ne fi învrednicit în deajuns grația divină pentru lămurirea acestui înalt mister al credinței creștine; acestea sunt însă rezultate ale unei lucrări făcute în frica de Dumnezeu. Dar fiindcă deasupra noastră se găsește autoritatea Bisericii, înzestrată cu privegherea neîncetată a Sfântului Duh, ne înclinăm capul înaintea ei făcând Bisericii noastre aceeași mărturisire, pe care odinioară a făcut-o Bisericii apusene unul dintre cei mai de seamă teologi ai ei: «*si quod male dixi, totum relinquo correctioni Ecclesiae orthodoxae*».

Dr. Iustin I. Moisescu

VLAD SOFRONIE, preot, *Prologul Evangheliei a patra*. Studiu critic-exegetic. Cluj 1937, 206 pp.

Un șir întreg de lucrări temeinice, apărute în ultima vreme, arată că teologia românească tinde spre maturitate. Este acesta un fapt de o deosebită însemnătate, care trebuie subliniat, căci dovedește sfârșitul unei epoci de dependență a teologiei românești de teologia străină. Firește, teologii români folosesc în studiile lor și rezultatele cercetărilor științifice ale altora, dar aceasta este altceva decât dependență spirituală. Atitudinea personală dar fără semeție — ea încadrându-se perfect în tradiția ortodoxă —, cercetarea serioasă, stăpânirea deplină a materialului informativ și a metodelor științifice și setea de cunoștință tot mai temeinică și mai precisă, care se observă la o întreagă pleiadă de teologi, ne bucură și în același timp este o dovadă că o perioadă de mare înflorire a teologiei noastre a început.

În rândul lucrărilor de seamă ale teologiei românești se așează și studiul critic-exegetic al pr. Sofronie Vlad profesor în Cluj, *Prologul Evangheliei a patra*. Lucrarea aceasta tratează cu pricepere una din cele mai însemnate probleme ale teologiei biblice: problema izvorului ideilor din prologul Evangheliei sf. apostol Ioan. Rezultatele bazate pe o întinsă și migăloasă cercetare sunt în concordanță cu învățătura oficială a bisericii ortodoxe.

În *Introducere*, autorul pleacă dela atacurile tot mai numeroase îndreptate dela sfârșitul veacului al 18-lea încoace, împotriva scrierilor sfinte și în deosebi împotriva Evangheliei a IV-a de către partizanii metodei istorice în studiul religiunilor, evoluționiști și comparațiști. Ținta ce-și propune autorul este pe de o parte examinarea riguroasă, în lumina documentelor, a susținerilor celor ce neagă autenticitatea și originalitatea Evangheliei a IV-a și mai ales a Prologului, iar pe de alta stabilirea precisă și neîndoelnică a izvorului ideilor din Prolog. Anticipăm că autorul reușește deplin în această întreprindere nu prea ușoară.

Partea I-a a lucrării se ocupă cu *scopul și explicarea* Prologului. Scopul principal al evanghelistului n'a fost, cum susține Resch, completarea Evangheliilor sinoptice, căci acestea înfățișaseră viața Mântuitorului «viu și complet», iar la sfârșitul veacului întâi «când primele trei Evanghelii erau destul de răspândite și bine cunoscute» (p. 10) nu-i probabil că evanghelistul Ioan ar mai fi scris o Evanghelie numai cu scopul de a face cunoscută viața Mântuitorului. Între timp «a răsărit o lume nouă și s'au pus probleme noi». Acestora trebuia să li se dea o deslegare. Se iviră și primejdii pentru credință. Care anume? Unii (*Baldensperger, Dibelius*) cred că Evanghelia a IV-a s'ar fi scris împotriva ucenicilor lui Ioan Botezătorul. Ipoteza nu stă, căci ucenicii lui Ioan Botezătorul au fost îndată și complet absorbiți de creștinism (*Ed. Meyer*), fără a mai exista ca o comunitate aparte și protivnică religiei creștine. Nimic din Evangheliile sinoptice sau din activitatea sf. apostol Pavel nu ne face să bănuim existența unei astfel de comunități, iar în Evanghelia lui Ioan nicăiri însemnătatea sf. Ioan Botezătorul nu este micșorată și nu e pus în contrast cu Mântuitorul, ceea ce ar fi trebuit să se întâmple dacă Prologul s'ar fi scris împotriva unor ucenici ai lui Ioan. Din cercetarea timpului și locului în care a fost compusă Evanghelia a IV-a, din cunoa-

șterea ereziilor care au apărut și ținând seamă de unele indicațiuni din Epistola I, reiese că scopul Apostolului Ioan, în Epistola I și în Evanghelie, a fost combaterea lui Cerint și a Dochetilor și expunerea doctrinei celei adevărate despre Hristos Fiul lui Dumnezeu.

Partea întâia se termină cu o amănunțită explicare a Prologului, pagină care cuprinde cea mai înaltă teologie din întreg Noul Testament și care, ca un far, aruncă o puternică lumină asupra Evangheliei.

Partea a doua, cea mai însemnată a lucrării, cuprinde *Izvorul ideilor din Prolog* și e împărțită în două secțiuni: *Presupusele izvoare extra-biblice ale ideilor din Prolog* și *Izvorul ideilor din Prolog*. În această parte este cercetat critic și clasat material de o rară bogăție.

Cap. I, *Scurt istoric al problemei*, arată cum Evanghelia a patra a exercitat dela început o atragere deosebită asupra cercetătorilor, datorită mai ales mărețului Prolog cu care începe și în care se găsește cuvântul «logos», neîntrebuințat de Mântuitorul, dar întâlnit în religiunile orientale și mai cu seamă în filosofia greacă. Comentarii ale Prologului s'au făcut multe, dar studiile speciale asupra lui încep deabia din jumătatea a 2-a a secolului al XIX-lea. Se înșiră apoi autorii mai însemnați cu operele lor și li se arată părerile. — J. Reville, Loisy, Alfred Resch, W. Baldensperger, A. Harnack, Karl Weiss, K. Meyer, E. Krebs, J. Lebreton, Lagrange, R. Bultmann, Sinaender, Thurneysen, Voste, K. Bornhäuser, Șt. Saghin, H. Roventă.

Cap. II, *Mediul în care a luat naștere Evanghelia a IV-a*, ne dă profilul spiritual al Efesului din timpul când s'a compus Evanghelia a patra. Efesul, în care a trăit și a predicat Sf. Evanghelist Ioan, era punctul de întretăiere al unor mari drumuri comerciale și un centru cultural de seamă, având bibliotecă publică și felurite școli filosofice. Aici, în timpul elenist, filosofia «ia un caracter democrat», nu mai e proprietatea unei singure clase sociale, ci devine un bun comun. Astfel în Efes, «orașul în care își dădea mâna cultura greacă, romană și egipteană» (p. 58) și în care s'au întâlnit influențele religioase orientale (babiloneană, persană, egipteană, fără a mai vorbi, desigur, de cultele locale), erau cunoscute și răspândite diferitele idei filosofice și religioase, ajungându-se la un pronunțat sincretism. Dacă acesta e mediul în care s'a compus Evanghelia a IV-a, nu cumva poartă ea pecetea locului și timpului în care a apărut? Capitolele următoare vor căuta să dea răspuns acestei întrebări.

Cap. III, *Raportul Prologului cu religia babiloneană, persană și egipteană*, după ce expune ipoteza că Sf. Ev. Ioan ar fi fost influențat de aceste religii orientale, o înlătură ca neîntemeiată, întrucât: 1. deși în religia babiloneană se vorbește de «cuvântul divin», zeul Marduc manifestându-și puterea prin cuvânt, totuși «nu este considerat ca zeităate de sine stătătoare, ci rămâne o simplă personificare poetică» (pp. 61-62), iar pe vremea Mântuitorului nici nu mai exista cultul lui Marduc; 2. în ce privește religia persană, de și se observă unele vagi asemănări pur exterioare, se găsesc deosebiri fundamentale, căci la Perși zeitățile de care e vorba sunt niște abstracțiuni, pe când în Prolog *logosul* este «o realitate vie», iar înțelepciunea personificată din religia persană n'are niciun rol la creație; 3. de și se acordă, în religia egipteană, un rol cuvântului, totuși nu găsim o personificare a acestuia, iar zeii au caracter panteist naturalist.

Cu cap. IV, *Raportul Prologului cu filosofia greacă, Heraclit și Stoicii*, se pare că discuția se transpune pe un teren mai apropiat. Totuși, din studiul *logosului* la Heraclit, reiese că Ioan n'are comun cu acesta decât numele, căci *logosul* lui Heraclit este un principiu material, imanent lumii, conceput în sens panteistic și lipsit de inteligență. Situația nu se schimbă nici când e vorba de Stoici, care atribuiău *logosului* inteligență. Diferența între *logosul* stoic și al sf. evanghelist Ioan e ca «între mit și realitate» (p. 71).

Cap. V, *Raportul Prologului cu literatura hermetică*, examinează hermetismul și pretinsa legătură a Prologului cu acesta și, după o minuțioasă cercetare, în care se dăruie pe rând toate ipotezele lui Reitzenstein, conchide la independența Prologului de corpul scrierilor hermetice; iar asemănările sunt explicate prin influența Evangheliei a IV-a asupra corpului hermetic, acesta fiind ulterior Evanghelei.

Cap. VI, *Raportul Prologului cu filosofia lui Filon*, ne dovedește că nici în filosofia filoniană nu putem afla izvorul ideilor din Prolog. O cercetare amănunțită, dovedește că în fața unor asemănări de formă între doctrina lui Filon și cea din Prolog stau deosebiri de neînălțurat. Asemănări: atât la Filon cât și la Ioan, este vorba de un mijlocitor între Dumnezeu și oameni, care mijlocitor e de origină divină, este organ al revelației, se numește Fiul lui Dumnezeu ($\delta \text{ υἱός τοῦ Θεοῦ}$) adică *Logos*. Deosebiri fundamentale: 1. La Filon aflăm un dualism metafizic, la Ioan numai unul moral. 2. Din acest dualism, la Filon rezultă necesitatea unui mijlocitor, *logosul* fiind un instrument al lui Dumnezeu pentru a modela materia. La Ioan *logosul* este creator, nu instrument, căci prin el s'au făcut toate. La Filon, Dumnezeu creiază imediat numai sufletele curate, pe celelalte creindu-le prin mijlocirea *logosului*; la Ioan, Dumnezeu e creiator direct a toate, căci «*Logos era Dumnezeu*». 3. La Filon, *logosul* are rol de a explica origina lumii; în Prolog, *logosul* are rol soteriologic. 4. La Ioan, *Logosul* e Dumnezeu; la Filon, *logosul* e numit Dumnezeu numai în sens impropriu, e numai o emanație, o degradare a Divinității» (p. 108). La Filon, *logosul* e prototip al lucrurilor și ființelor, e legătura ce unește laolaltă elementele universului, e lege morală imanentă, care stăpânește. 5. La Ioan, *Logosul* e revelator, ca unul ce petrece în sânul Tatălui ($\delta \text{ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς}$), și Fiu-Unic ($\mu\omicron\upsilon\upsilon\omicron\gamma\epsilon\upsilon\eta\varsigma$) la Filon, *logosul* e Fiul lui Dumnezeu numai în sens impropriu, căci la el și lumea e Fiul lui Dumnezeu. 6. La Filon, *logosul* e intermediar; la Ioan, e Dumnezeu și om. 7. La Ioan, ideea fundamentală e întruparea *Logosului*, pe când lui Filon îi este cu totul streină această idee. 8. Filon nu unește ideia de *logos* cu cea de *Mesia*, ca și cum n'ar fi cunoscut nădejdiile mesianice ale poporului său. 9. Filon nu numește niciodată *logosul*: viață ($\zeta\omega\eta$) iar noțiunile de lumină ($\phi\omega\varsigma$), mărire ($\delta\delta\omicron\varsigma\alpha$), har ($\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$), adevăr ($\acute{\alpha}\lambda\eta\theta\epsilon\iota\alpha$) sunt întrebuințate în Prolog într'un înțeles cu totul diferit de al lui Filon. Față de aceste deosebiri, asemănările despre care am vorbit sunt mai multe generale și ele se explică pe baza izvorului comun, adică a Vechiului Testament.

De unde provine atunci cuvântul *logos*? Din mediul ambiant, așa cum ar lua cineva azi cuvântul *evoluție*, căci «înainte ca și pe timpul

compunerii Evangheliei a IV-a și deci a Prologului, pretutindeni se vorbea de *logos*, ajungând această noțiune în de comun cunoscută» (p. 110), astfel că ar trebui să ne mirăm dacă la Ioan nu s'ar vorbi de *Logos* (p. 111).

In concluzie, «*Prologul nu depinde de Filon, neavând comun cu el decât doar vocabularul și în special cuvântul «logos», în care însă Evanghelistul a turnat un conținut absolut nou*» (p.112).

Capitolul acesta, poate fi socotit o adevărată monografie asupra raportul Prologului cu filosofia filoniană. Dacă lucrarea pr. S. Vlad va avea răspândirea pe care o merită și în afară de cercurile teologilor, ea va contribui, între altele, la înlăturarea unei mari greșeli, cunoscută de teologi ca greșală, dar afișată de gânditori și istorici profani ca adevăr: pretinsul împrumut făcut de sf. apostol Ioan dela Filon. Adesea rămâi uimit cu câtă ușurință se afirmă în tratatele de istoria filosofiei, că doctrina despre *logos* a trecut din filosofie prin Filon la evanghelistul Ioan, acesta din urmă fiind un Filon al Noului Testament.

Cap VII, *Raportul Prologului cu literatura mandeană*, aduce pe de o parte prețioase contribuții pentru cunoașterea Mandeilor și a literaturii lor, iar pe de alta înlătură ca neîntemeiată presupusa influență a literaturii mandeene asupra Prologului. Pe lângă deosebirile fundamentale dintre cărțile Mandeilor și Prolog, se mai adaogă și faptul că aceste cărți sunt compuse cu 7-8 secole în urma Evangheliei sf. apostol Ioan. Iată pe ce bază se sprijină ipoteza criticilor comparațiști, care fac «mai mult roman decât știință». Dacă se găsesc unele asemănări de idei și vocabular, ele se explică nu prin dependența Evangheliei a IV-a de literatura mandeană, ci dimpotrivă.

Ultima parte: *Izvorul biblic al ideilor din Prolog*, tratează, în trei capitole, raportul Prologului cu Vechiul Testament, cu Evangheliile sinoptice, cu Epistolele sf. apostol Pavel și cu restul Evangheliei. Sf. apostol Ioan nu trebuia să meargă prea departe spre a afla analogii și idei pentru sublimul său Prolog, căci le avea din destul lângă sine, astfel că în cercetarea Prologului trebuie să rămânem pe teren biblic și pe linia revelației.

Puntea de legătură între Vechiul Testament și Evanghelistul Ioan se găsește în concepția despre înțelepciunea personificată. Tot în V. T. a aflat Evanghelistul și ideile de «viață», «lumină», «mărire» și «adevăr», pe care le întrebuițează în Prolog. Iar în Evangheliile sinoptice a găsit exprimată ideea divinității și consubstanțialității Domnului nostru Iisus Hristos cu Tatăl, idei care reies din cuvintele și faptele Mântuitorului.

Aceste idei, și altele alături de ele, le-a aflat Evanghelistul Ioan exprimate cu toată limpezimea în Epistolele sf. apostol Pavel. Astfel că «în Prologul Evangheliei nu se află nicio idee nouă, care să nu fie exprimată sub altă formă și în Sinoptici și în Epistolele sf. apostol Pavel. Ceea ce este nou în Prolog, se reduce numai la cuvântul «*logos*», care nu se află nici la Sinoptici, nici la sf. apostol Pavel. Cei doi apostoli foloseau numai două cuvinte diferite, pentru exprimarea aceluiași adevăr. Așa dar doctrina din Prolog este aceeași cu cea din Epistolele sf. apostol Pavel și din Evangheliile sinoptice, care se întemeiază pe învățătura și faptele Mântuitorului și ale creștinismului primitiv (p. 172). Reiese de aici că ne aflăm în fața unei desăvârșite unități de doctrină la Apostoli și Evan-

gheliști, Prologul ne mai putând fi socotit ca o ultimă etapă în evoluția dogmelor creștine, în Noul Testament.

Cât privește raportul Prologului cu restul Evangheliei, el este Evanghelia în esență.

Ca încheiere arătăm că lucrarea pr. S. Vlad, descopere o informație bogată, o cunoaștere temeinică a problemelor tratate, un spirit pătrunzător și o putere aleasă de sinteză. Părerile sale sunt măsurate, bine gândite și sprijinite totdeauna pe fapte și pe o dreaptă interpretare a acestora. Ingrijită în formă și bogată în cuprins, lucrarea aceasta se dovedește ca o carte de preț, de care va trebui să se țină seamă ori de câte ori se vor cerceta probleme în legătură cu doctrina sf. apostol și evanghelist Ioan.

Pr. Dr. I. Todoran.

JEAN DAUVILLIER et CARLO DE CLERCQ, *Le mariage en droit canonique oriental*, Paris, 1936, XIII+238 pp., prețul 40 fr.

Doi tineri savanți, în același timp juriști, canoniști, istorici și orientaliști—după cum îi recomandă Prof. Gabriel Le Bras titularul catedrei de Istoria dreptului canonic de la Facultatea de drept din Paris, în prefața cu care le prezintă lucrarea—, și-au asociat puterile de muncă și cunoștințele, ca să ne înfățișeze într'o formă sintetică, istoricul căsătoriei creștine în Orient. Prof. Le Bras nu trece cu vederea valoroasa lucrare a lui Zhishman¹, dar o consideră parțială și septuagenară, încât pentru Orient nu există, spune el, o lucrare clasică asupra căsătoriei, asemenea lucrărilor lui Freisen² și Esmein³, pentru Occident. Acuzația de septuagenară nu se mai poate aduce lucrării lui Zhishman, în urma traducerii făcute în grecește de către Protos. Meletie Apostolopoulos, în două mari volume (primul de 736 pagini, apărut la Atena în 1912, al doilea de 989 pag. apărut în 1913), traducătorul adăugând multe și interesante note critice, întemeiate pe jurisprudența Bisericilor ortodoxe și în deosebi a Patriarhiei de Constantinopol și a Bisericii Greciei. Din acest punct de vedere nu se poate spune că lucrarea de față depășește valoarea lucrării lui Zhishman. Punctul de merit al autorilor îl constituie prezentarea sintetică a doctrinei și practicei bisericilor orientale nebizantine, alături de doctrina și practica bisericilor bizantine.

Recunoaștem de la început că lucrarea se bucură de o împărțire metodică, la care autorii au adăugat o a doua calitate: limpezimea expunerii.

În capit. I (pp. 1-31), alcătuit din opt paragrafe, sunt expuse izvoarele dreptului bisericilor orientale, în ordinea următoare: vechiul drept bizantin, bisericile bizantine, chaldeene, siriene, copte, armeniene, etiopiene și biserica maronită. Contribuția pe care o aduc autorii, și prezintă interes pentru noi, privește bisericile nebizantine. Pregătirea lor orientalistă le-a făcut accesibilă cercetarea izvoarelor acestor biserici; de aceea și observațiunile care vor urma în tot cursul lucrării vor avea meritul de a fi rezultatul cercetării directe a acestor izvoare.

1. Das Eherecht der Orientalischen Kirche, Wien 1864.

2. Geschichte des canonischen Eherechts bis zum Verfall der Glossenlitteratur, ed. II, Paderborn Paris, 1893.

3. Le mariage en droit canonique, vol. I, ed. II, Paris, 1929 revăzut de R. Génestal; vol. II, 1936, revăzut de R. Génestal și Jean Dauvillier.

În cap. II (pp. 32-83) se cercetează formarea legăturii matrimoniale. Într-o primă secțiune (pp. 32-47) se arată cum a fost concepută și aplicată această formare, în bisericile bizantine. Anume, primul moment al căsătoriei îl formează *sponsalia* romană, pe care Biserica bizantină a însoțit-o de o ceremonie religioasă, întâlnită în Evhologii pe la începutul sec. VIII-lea, dar ale cărei elemente par a fi mult mai vechi. Se arată măsurile prin care s'a ajuns ca această logodnă (*μνηστεια*) să fie asimilată căsătoriei. Astfel sinodul trulan (691) a prevăzut că cel care s'ar căsători cu logodnica altuia va fi considerat și pedepsit ca adulter. Interes deosebit pentru cercetător prezintă expunerea greutăților întâlnite în celelalte Biserici ortodoxe, în cea rusească mai ales, pentru pătrunderea și impunerea acestui principiu.

Al doilea moment al căsătoriei îl formează în biserica bizantină ritualul încununării — *ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος* —. Caracter obligator a luat acest ritual abia către anul 895 când împăratul Leon VI a prevăzut binecuvântarea religioasă ca un element esențial pentru validitatea căsătoriei. Prescripțiunea acestui împărat privea însă numai persoanele libere. Obligativitatea s'a extins și asupra sclavilor între an. 1085-1095, când printr'un rescript adresat de împăratul Alexie I Comneanul patriarhului Nicolae III Gramaticul și un altul arhiepiscopului Teodul al Tesalonicului, care întrebaseră pe împărat dacă binecuvântarea religioasă a căsătoriei trebuie să fie obligatorie și pentru sclavi. Din novelele acestui împărat din an. 1084 și 1092 se vede că el ținea cu orice chip ca această rânduială să se impună; căci dacă stăpânii s'ar fi împotrivit la binecuvântarea religioasă a căsătoriei sclavilor lor, aceștia erau declarați liberi. Pe de altă parte, încununarea nu se aplica decât la prima căsătorie, iar nu și la a doua. Este de remarcat, în legătură cu ritualul încununării, că acest ritual valida sau invalida o căsătorie, după cum se îndeplinise sau nu, fără nicio legătură cu manifestarea consimțământului părților. În Apus dimpotrivă, consimțământul părților forma elementul esențial al căsătoriei, la care se adăoga actul *copula carnalis*, care atrăgea după sine indisolubilitatea absolută a legăturii conjugale.

Se arată apoi forma juridică a căsătoriei, unde se remarcă rolul episcopului în îngăduirea sau neaprobarea unei căsătorii, precum și rolul preotului oficiant. Tot astfel, consimțământul părinților, condițiune luată de Biserică din dreptul roman și bizantin.

În secțiunea II (pp. 48-83) se expune formarea căsătoriei la Bisericile nebizantine. În bisericile chaldeenă, siriană, maronită și coptă există un drept asemănător în privința formării căsătoriei. Căsătoria este un act solemn, care trebuie încheiat, sub pedeapsa nulității, în prezența unui preot. La formarea legăturii conjugale se deosebesc două momente: primul, când soții își dau consimțământul în fața preotului, că se vor lua de bărbat și soție, consimțământ care nu le dă încă dreptul de a trece la actul conjugal, și al doilea moment, care are loc ceva mai târziu și se caracterizează prin încununare, banchetul nupțial și *deductio in domum*. Acest al doilea moment stabilește începutul vieții conjugale. Totuși amândouă sunt necesare pentru validitatea căsătoriei, amândouă fiind socotite elemente constitutive.

Pentru Nestorienii care erau un popor de călători, făcând comerț

până în China, se pune chestiunea imposibilității de a găsi preoți și chiar credincioși, atunci când doreau să se căsătorească. Pentru înlăturarea acestui neajuns s'a dat deslegarea pe care a dat-o, pentru cazuri de acest fel și decretul roman al Papii Piu X «*Ne temere*», anume când doi creștini doresc să se căsătorească și nu găsesc preot, este deajuns să vestească pe creștinii locului, doi sau trei, care să audă declarațiunea pe care și-o fac de a se lua de bărbat și soție. Tot aici autorii înfățișează pe larg doctrina canoniștilor acestor biserici, la care se poate urmări evoluția teoriilor care s'au format în legătură cu căsătoria și elementele necesare la încheerea ei, arătând și denumirile specifice, întâlnite la aceste popoare.

La Sirieni momentele constitutive ale căsătoriei sunt *mekhirutho*, al cărui rit esențial este binecuvântarea inelului, și *mestutho*, care înseamnă banchetul nuptial și momentul în care începe viața conjugală. În biserica maronită solemnitatea căsătoriei era deasemenea cerută sub pedeapsa nulității, prezența preotului fiind deci de neapărată trebuință. Primul moment al căsătoriei, care consta din binecuvântarea inelului și a centurii purtată de bărbat, a rămas un element esențial al legăturii conjugale. Dar fiindcă un timp, se putea trece la consumarea actului căsătoriei, numai după binecuvântarea inelului, care este simpla logodnă, s'a oprit prin nomocanonul lui David, să se mai poată trece la consumarea actului conjugal înainte de încununare. Autorii văd în această schimbare o influență a noțiunii latine de *matrimonium praesumptum*, adusă de Cruciați, care s'au unit în mare număr cu Maroniții și s'au retras în munți, după recucerirea musulmană.

În biserica etiopiană, al cărui drept s'a resimțit mai puțin de influența creștină, în comparație cu dreptul celorlalte biserici orientale, alături de căsătoria religioasă contractată în fața Bisericii și care este în principiu indisolubilă, a rămas și căsătoria solemnă după obiceiul locului, încheiată prin înțelegerea triburilor. Căsătoria solemnă apare ca un rit mai vechiu, format din obiceiurile popoarelor etiopiene, înainte de ivirea creștinismului. Căsătoria religioasă, spre deosebire de celelalte biserici orientale, aci n'a înlăturat căsătoria tradițională. Nici motivele de despărțire nu sunt aceleași pentru amândouă căsătoriile, cea religioasă și cea tradițională, aceasta din urmă fiind folosită mai mult și pentru că îngăduie despărțirea mai ușor decât cea religioasă.

În cap. III-V (pp. 84-212) se cercetează desfacerea căsătoriei, impedimentale la căsătorie (pp. 123-194) și căsătoria a doua și a treia, (pp. 195-205), după care, în concluzie, (pp. 206-212), se arată spiritul și tendințele dreptului canonic în bisericile orientale. La fiecare capitol se poate urmări doctrina și practica bisericilor nebizantine, în comparație cu doctrina și practica bisericilor bizantine. Din acest punct de vedere, cum am spus și la început, lucrarea aceasta, prezintă un deosebit interes. Pătrunderea de care au dat dovadă autorii și dragotea de cercetare temeinică, arătate domeniului dreptului bisericilor orientale, după cum se vede și din bibliografia folosită, ne îndreptățesc să așteptăm cu încredere, din parte-le, o lucrare de mai mari proporții, din care să se desprindă mai ușor originile tuturor principiilor care au îndepărat sau apropiat bisericile din Orient, așa cum își manifestă dorința chiar Prof. Le Bras, în prefața lucrării.

Iorgu D. Ivan.

CRONȚ GHEORGHE, *Alegerea ierarhilor în Biserica ortodoxă*, București 1937, pp. 80.

În Biserica ortodoxă ierarhii n'au fost aleși pretutindeni și în toate timpurile la fel. Prevederile canoanelor n'au izbutit să înfrângă dealungul veacurilor unele obiceiuri sau sisteme practicate în diferite patriarhii sau biserici ortodoxe naționale, ca să se păstreze astfel o normă anumită la săvârșirea oricărei alegeri ierarhice. Deosebiri însă se dovedesc a fi mai mult cu privire la alcătuirea adunărilor în drept să aleagă pe ierarhi, decât la felul după care să se facă alegerea lor. Lucrarea de față a d. Cronț arată cu prisosință acest lucru. Ea este alcătuită din trei părți și anume: 1. *disciplina canonică privitoare la alegerea ierarhilor*; 2. *alegerea ierarhilor în bisericile ortodoxe locale*; 3. *alegerea ierarhilor în bisericile ortodoxe românești*.

În veacul apostolic episcopii se alegeau de către episcopi. Poporul nu lua parte decât printr'un consimțământ pentru noul ales. Mai târziu se pare că poporul a înrăurit mai mult la alegerea episcopilor. Astfel a pătruns sistemul ca alegerea oricărui episcop să se facă în fața preoților și a norodului, care putea să-și arate sau nu deplina încredințare în vrednicia celui ales.

După sinodul I ecumenic practica veche și rânduelile canonice cu privire la alegerea și hirotonia ierarhilor s'au mai restrâns, căci nu întotdeauna se puteau potoli neînțelegerile ivite cu prilejul alegerii episcopilor. S'a hotărât, așa dar, înlăturarea poporului, spre a se apăra liniștea Bisericii. Sinodul trulan a rânduit că «nu este îngăduit gloatelor să aleagă pe cei ce vor fi așezați în preoție». Canonul însă nu oprește pe fruntașii poporului să ia parte la alegere. Lucrul acesta se pare că a fost îngăduit și printr'o legiuire a împăratului Iustinian (p. 10). În vremurile mai noi, dreptul poporului la alegerea ierarhilor în toată Biserica ortodoxă, a fost din ce în ce mărit.

Alături de sistemul alegerii, a existat în Biserică și sistemul numirii episcopilor de către împărați, folosit la început mai mult cu gândul de a se înlătura anumite turburări. S'au făcut însă și abuzuri împotriva cărora ierarhia a protestat. Cu vremea crescând înrăurirea împăraților asupra alegerii episcopilor, printr'o bună înțelegere s'a hotărât ca sinodul ierarhic să aleagă trei candidați dintre care împăratul numea pe unul episcop.

În partea doua a lucrării se cercetează alegerea ierarhilor în bisericile ortodoxe, începând cu patriarhia din Constantinopol. Aici până prin veacul X-lea alegerea arhiepiscopilor se făcea, potrivit rânduelilor canonice, de către sinodul mitropoliților. După acest veac până la 1453 sinodul alegea trei candidați, dintre care împăratul numea pe patriarh. După căderea Constantinopolului sub Turci, sistemul alegerii patriarhilor s'a schimbat, dându-se acum dreptul de participare atât clericilor cât și mirenilor. S'au ivit iarăși neînțelegeri, din care pricină mitropoliții din vecinătatea Țarigradului au izbutit să capete un firman în 1741 potrivit căruia aveau dreptul să dea un act pentru cel ales. Acest sistem al gheronților n'a durat decât un veac și a produs mari nemulțumiri. În alte două capitole se arată prevederile regulamentului pentru alegerea ierarhilor din anul 1860, și modul alegerii patriarhului și mitropoliților în vremea de azi. (pp. 21-24).

Din lipsă de date privirea istorică despre alegerea ierarhilor în biserica Alexandriei este mai scurtă. Stăpânirea arabă a nimicit mult creștinismul în Egipt, astfel că uneori nu se găseau nici trei episcopi pentru ca să facă o alegere și o hirotonie de episcop. Din această cauză adeseori începând cu veacul XVI-lea patriarhii Alexandriei au fost aleși la Constantinopol de sinodul local al arhierilor. Când însă se găseau episcopi în număr legiuit, alegerea patriarhului se făcea și la Alexandria, ținându-se seamă uneori și de dorința patriarhului răposat, care își desemna urmașul în scaun.

Despre rânduiala alegerii patriarhului Alexandriei în timpul de față, cetitorii revistei mai au cunoștință întrucât în 1934 scriitorul acestor rânduri a făcut o amănunțită dare de seamă, publicată la *cronica externă* (cf. B. O. R. LIII (1934), pp. 656-659), dar pe care autorul n'o amintește.

În biserica Antiohiei, fie din cauza turburărilor provocate de eretici, fie mai târziu din cauza prigonirilor stăpânitorilor păgâni, scaunul patriarhal a rămas adeseori mult timp neocupat. Este drept că împărații bizantini au sprijinit uneori biserica din Antiohia, dar n'au putut să o izbăvească din mâinile necredincioșilor. Se știe că între 1672-1850 toți patriarhii Antiohiei au fost aleși în Constantinopol. Aceasta se făcea după însăși cererea clerului și poporului antiohian. Dar nu întotdeauna au fost alese persoane numai din cuprinsul acelei patriarhii, ci s'au întâmplat cazuri când sinodul din Constantinopol a trimis la conducerea Bisericii din Antiohia și mitropoliți mutați de prin eparhiile grecești. Potrivit statutului din 1929 patriarhul acum trebuie să fie antiohian și să aibă vârsta de cel puțin 40 de ani. El este ales de către o adunare alcătuită din clerici și mireni. Mitropoliții sunt aleși tot de clerici și popor — câte un mirean reprezentant al fiecărei biserici din eparhia vacantă.

În Patriarhia de Ierusalim, cât timp a durat stăpânirea arabă (637-1099) și năvălirea cruciaților (1099-1291) asupra Palestinei, cei mai mulți patriarhi au fost aleși tot la Constantinopol, unde de altfel au și locuit. Obiceiul acesta a durat, din cauza împrejurărilor grele și pe vremea cât Palestina a stat sub jugul califilor din Egipt (1187-1517) și chiar în timpul stăpânirii turcești. Se cunosc cazuri când patriarhii Ierusalimului au fost confirmați de împărații bizantini, iar mai târziu de sultanii turci. Dar patriarhii Ierusalimului s'au mai ales și în alte părți, cum s'a întâmplat bunăoară cu Paisie egumenul mănăstirii Galata, care a fost ales patriarh, prin sprijinul lui Vasile Lupu, la Iași în ziua de 23 Martie 1645. Cu privire la alegerea sa Paisie spune într'o scrisoare către Țarul Rusiei că ea s'a făcut de «preasfințiții mitropoliți, arhiepiscopi, cu prea cuvioșii arhimandriți și egumeni... din porunca lui Vasile Voevod», (cf. *Hurmuzaki-Iorga*, XIV, I, p. 180). Din cele arătate reiese că pentru alegerea patriarhului Ierusalimului, n'au existat orândueli anume, ci doar uzuri. Abia în 1875 s'a alcătuit o lege în acest scop, care este în vigoare și astăzi. Adăogăm că pentru întregirea unor știri privitoare la alegerea ierarhilor în biserica Ierusalimului, autorul putea cerceta cu mult folos și temeinica lucrare a arhim. Hrisostom Papadopulos, *Ιστορία της Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων* (Alexandria 1910, 814 pp.).

La sfârșitul părții a doua se dau date sumare cu privire la alegerea ierarhilor și în bisericile ortodoxe naționale, adică în biserica grecească

(pp. 38-40), în biserica bulgară, (pp. 40-42) și în biserica sârbească (pp. 42-44). Precum vedem lipsesc cu totul știrile din biserica rusească, din biserica polonă și din bisericile țărilor baltice, care-și au fiecare orândueli anume pentru alegerea ierarhilor.

Partea a treia a lucrării se ocupă de alegerea ierarhilor în bisericile ortodoxe românești. Este partea cea mai bogată și, pe cât i-a stat în putință, autorul a căutat să se informeze în deaproape de izvoarele istorice unde a putut găsi multe știri pentru tema sa.

La început, veac. XIV-lea, mitropoliții Ungrovlahiei pare că se alegeau la Constantinopol de către sinodul patriarhal. Mai târziu însă voevozii țării au tins tot mai mult către independență. După 1453 se bănuie că alegerea se făcea în țară, iar de la patriarhie se cerea numai recunoașterea. Ajutat în deosebi de știrile din *Condica Sfântă*, încearcă să lămurească modul alegerii mitropolitului și alcătuirea adunării care era în drept s'o facă.

Către sfârșitul veacului XVIII alegerea mitropoliților se făcea în chipul următor: Divanul boerilor alegea trei candidați, dintre care Vodă numea pe unul. Episcopii erau aleși în același chip, atât doar că pentru ei nu mai trebuia recunoașterea patriarhului. Regulamentul organic întărește uzul ca ierarhii să fie aleși dintre clericii pământeni «de către obșteasca Adunare după drepturile și obiceiurile țării».

În biserica Moldovei normele au fost cam la fel cu cele din Ungrovlahia. Totuși împotriva încălcării unor drepturi cu privire la alegerea ierarhilor, biserica moldoveană a protestat cu toată tăria. În lipsa unei *Condici Sfinte* mai vechi de anul 1750, fără îndoială că pentru Moldova cercetările în această privință sunt mult mai grele. Totuși ajutat de alte lucrări și izvoare istorice autorul a putut lămuri câteva amănunte din trecutul bisericesc al Moldovei.

În ce privește alegerea mitropoliților și episcopilor din biserica ortodoxă a Ardealului, pentru epoca mai veche, ea pare a fi o urmare întocmai a prevederilor canonice cuprinse în *Zaonic*. Așa dar alegerea lor se făcea de către Adunarea protopopilor, la care luau parte și unii preoți.

Atât din textul *Zaonicului* cât și din diplomele cunoscute reiese că aproape mereu principele confirma pe cel ales, după care apoi urma hi-rotonia. Dar felul acesta de alegere nu era canonic, ci era folosit mai mult din pricina împrejurărilor istorice deosebite în care se afla biserica ardeleană. Pentru ca să acopere oarecum necanonicitatea acestui mod de alegere, mitropoliții Ungrovlahiei care erau și exarhi ai plaiurilor de peste munți, supuneau pe aleșii Ardealului unei alegeri canonice făcute de arhieriei. După anul 1700, obiceiul alegerii episcopilor de către protopopi și preoți, a fost suprimat, fiind înlocuit cu sistemul numirii de către împărat, dintre trei persoane propuse de adunare. Prin statutul organic din 1868, s'a hotărât că alegerea mitropolitului o face *Congresul național bisericesc*, iar a episcopilor, *sinodul eparhial*, unde iau parte atât clericii cât și mireni.

În partea de la sfârșit (pp. 67-78), autorul se ocupă de cercetarea ultimelor legiuiri românești privitoare la alegerea ierarhilor, adică după desființarea Regulamentului Organic până la legea domnitorului Cuza din 1865, prin care se introduce în Principate sistemul numirii ierarhilor de către Domn, înlăturându-se practica veche de a fi aleși de către o adunare

alcătuită din episcopi și boierii țării. Din pricina acestei legiuiri biserica a început atunci lupta pentru canonicitatea episcopatului. S'a recunoscut însă că sistemul numirii era nelegal, dar fusese impus de împrejurările grele prin care trecea țara în acea vreme, după secularizarea averilor mănăstirești. Și astfel lupta pentru canonicitate n'a rămas fără rezultate, căci în 1872 s'a întocmit o altă lege pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți, când s'a constituit și Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe Române. Potrivit acestei legi adunarea care alegea pe mitropoliți și episcopi se compunea din ierarhii români, deputații și senatorii țării. Legea din 1872, cu modificările ei din 1909 și 1911, a fost în vigoare până la votarea legii de organizare bisericească din 1925, care a schimbat și principiile și colegiul pentru alegere. Aici autorul își îngăduie în lumina câtorva studii să cerceteze din punct de vedere canonic spiritul legii de organizare cu privire la alegerea ierarhilor. Sunt și câteva păreri juste, care credem că vor putea fi luate în seamă cândva, la o eventuală schimbare a legii.

Așa cum se înfățișează lucrarea d. Cronț ea poate fi socotită ca o încercare lăudabilă de a desteleni un ogor al dreptului bisericesc, în care până acum la noi, n'a pătruns nimeni. Cei ce cunosc trecutul nostru bisericesc știu cu câtă greutate se face orientarea în anumite laturi ale ei. Lipsa unor lucrări de amănunte, nu îngăduie încă cercetătorului să-și spună ultimul cuvânt într'o chestiune. De aceia uneori, conjecturile nu pot fi respinse. Ca să le poți face însă ți se cere nu numai o cunoaștere temeinică, ci și un rafinat spirit intuitiv. Pentru atâtea motive d. Cronț să nu fie neliniștit dacă în anumite privințe concluziile sale despre alegerea ierarhilor în biserica noastră, vor trebui corectate sau chiar cu totul schimbate. O îngrădire dealtfel d-sa și-a luat dintru început. Nefiind sigur pe toate datele și considerațiile istorice, a căutat să simplifice cât mai mult materialul istoric ca să evite «chestiunile nesigure și controversate». (p. III). Este o măsură bună, care dacă nu te ferește de greșeli, totuși te poate acoperi.

Diac. Gh. I. Moisescu.

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

61. ANUȚOIU V. D., preot, *Prigonirea cărții și a așezămintelor noastre eparhiale*, revista *Foaia Diecezană*, an. LII (1937), nr. 29.

Scrisul bisericesc a ajuns să fie prea puțin luat în seamă. Părerea autorului este că nu se întâlnește un om mai odios decât preotul care se apucă să scrie. Când toate breslele de scriitori se unesc, numai preoții nu caută să se adune și să-și dea ajutor unul altuia, sau să poarte de grijă pentru tipărirea și răspândirea cărților scrise de ei. Ceva mai mult: preoții refuză chiar înjghebarea de biblioteci parohiale, iar în unele părți este o adevărată prigoană. Se fac uneori proteste împotriva eparhiilor care trimet cărți, sub învinuire de: abuz de putere.

În adevăr s'au făcut poate și unele greșeli, față de care preoțimea are dreptul să se împotrivescă dar trebuie să recunoaștem că sunt și învinuiri pe deplin întemeiate. Căci fără cetitori destoinici și liniștiți nu poate propăși nici scrisul bun bisericesc. G. I. M.

62. GEAMĂNU ARIST., Preot icon., *Foaie pentru suflet*, an. I (1937) nr. 1. (Parohia Iașii, jud. Gorj).

Părintele Aristide Geamănu, director și girant al *Foaiei pentru suflet*, încearcă să lămurească în articolul cu același titlu, ce l-a îndemnat să scoată această foaie. Că a vrut sau nu să fie director de gazetă, că dorește sau nu să o pună «în slujba neamului și a conducerii spre cer», asta nu ne privește. Dar ce ne doare este că un preot dintre cei ce se socoate fruntaș în tagma sa, poate scrie așa cum a scris sfinția sa acest articol. Și mărturisim că dacă scopul urmărit este numai acela arătat în rândurile cu titlu de mai sus, îndurăm o mare desamăgire. Întâiu de toate fiindcă pr. A. G. nu crede în *Biserica* al cărei slujitor este, de îndată ce se rostește cu gânduri împrumutate dela cardinalul Mercier, că mai curând lasă «clădirea unei biserici, decât creiarea unui jurnal creștin...» sau dela papa Pius al X-lea, că «Mai bine vinde mobilele din biserică decât să lase să dispară o gazetă creștină». Lucrurile acestea le pot face romano-catolicii — de îndată ce așa se pronunță prin cărmuitorii lor. Credem însă că pentru credincioșii din satul unde slujește părintele Geamănu, mai mare preț au zidurile bisericii, iconostasul, tâmpla și chiar strănile decât foile gazetei sale.

Este adevărat că un apostolat creștin în vremea de astăzi trebuie făcut și prin folosirea tiparului. Dar aceasta numai ca ajutor, iar nici decum ca o tendință de substituire a celorlalte mijloace de predicare a învățaturii creștine. Căci n'ai să izbutești niciodată să înfăptuești prin scris ceia ce poți face prin viu graiu. N'ai să ajungi niciodată să pui tipografia în locul bisericii și gazeta în locul cărților de slujbă. În biserică săvârșești sfânta liturghie și celelalte taine; prin scris nu poți decât să le

lămurești însemnătatea în viața noastră pământească și să arăți rostul lor pentru mântuirea sufletului. Afară de asta noi Români, cel puțin, n'am ajuns să ne ridicăm pe treapta de unde să prețuim scrisul — mai ales bisericesc — încât să fie socotit o adevărată hrană duhovnicească. Toți cei oare scriu, știu câte greutate îndură până să se găsească din 14.000.000 de Români dreptcredincioși, cel puțin câteva sute care să citească sau să cumpere ceia ce scriu. Așa că deocamdată nu putem spune, după cardinalul Mercier, că mai degrabă lăsăm clădirea unei biserici decât creierea unei gazete creștine.

Nu știm dacă așa cum este scrisă foaia va fi «pentru folosința vieții religioase din Parohii». Creștinii noștri sunt ortodocși — țin de Biserica Răsăritului. De ce atunci să le tâlmăcești cuvinte din *A. Fouilliée, Cardinalul Mercier, Papii Leon XIII, Pius X*, sau să împrumuți gânduri din *Farul Nou*? Sunt lucruri care nu ne privesc pe noi ortodocșii, și nici nu ajută la zidirea dreptei noastre credințe. Iar dacă totuși pr. A. G. ține cu orice preț să cheme la lumină pe cetitorii săi creștini, pe calea scrisului, apoi sfatul și îndemnul nostru călduros este să nu se mai străduie culegând pilde din ogor strein, căci nu face bine. Avem și noi destule cărți cu pravoslavnică mărturisire și dreaptă învățătură care pot fi puse în «slujba neamului și a conducerii spre cer». Făcând așa, va culege rod duhovnicesc mult mai bogat învrednicindu-se și de prețuire pentru ascultare și de cinstire pentru fapte adevărate de laudă. G. I. M.

63. IORDACHE TEODOR, preot, *Metanii române* (versuri), edit. Marga, Tulcea 1937, pp. 32, prețul 25 lei.

Dacă ar fi să începem cu Psaltirea în versuri a mitropolitului Dosofteiu, apoi am putea spune că leagănul poeziei românești a fost dintru început biserica. Ne bucurăm așa dar, din tot sufletul când vedem pe câte un frate preot că are pricepere și la întocmire de versuri. Căci numai așa putem nutri nădejdea de a vedea apărând și în literatura noastră poezia religioasă, cu gânduri și simțiri adevărat creștine.

Părintele T. Iordache a făcut bine adunându-și într'o cărticică modestă ca orice început, metaniile sale poetice publicate în anii de tinerețe avântată prin diferite reviste bisericesti. Această înmănuchere poate să-i dea curaj să încerce cu pricepere mai bună și alte versuri. Cetindu-le pe cele de față, ni s'au părut izbutite ca limbă și alcătuire, cea cu blestemul șarpelui care se târie, cum se târie destinul; se încovoiaie ca trupul când se roagă, și-și plămădește din flori de câmp veninul. La fel de bună este *Denia*, cu toaca ce bate 'n faptul serii, de par'că-și plânge jalea cerul.

G. I. M.

64. MIHAILOVICI PAUL, diac., † *Profesorul Prot. Dr. T. Titov*, rev. *Misionarul*, nr. 1-2 (1936), și extras 4 pp.

O scurtă dare de seamă despre viața și scrierile profesorului rus Teodor Titov de la facultatea de teologie din Belgrad, încetat din viață la 20 Dec. 1935 în vârstă de 67 ani. G. I. M.

65. SACERDOTEANU AURELIAN, *Evoluția scrisului și cartea până la apariția tiparului*, București 1937, 24 pp. (extras din revista *Raze de lumină*, IX (1937), nr. 1).

Un articol scris limpede și bine informat. În *introducere* se arată

necesitatea, vechimea și răspândirea scrisului. Urmează apoi cinci capitole despre: materialele pe care s'a scris; instrumentele cu care s'a scris; evoluția scrisului, alfabetul și cartea.

Astăzi, când se scrie și se publică atâta, este bine să ne mai întoarcem cu gândul la vremurile când *scrisul* era o artă, iar *cartea* o comoară.

G. I. M.

66. SURU MIRON, *1935 literar. Sinteză bibliocritică*, București 1937, edit. Librăriei Pavel Suru, XVI+348 pp.

Cartea aceasta este opera unui îndrăgostit. O spune destul de lămurit însuși autorul ei în prefață, iar cel ce ia osteneala să o răsfoiască se încredințează pe deplin de această mărturisire: «*Din dragostea pentru carte, pentru viața ei mai fericită în lume*» a alcătuit-o, căci «*este prea mare această dragoste, ca să nu ajuți cartea atunci când o vezi suferindă... chinuită, plictisită, speculată înăbușită de vreme, de uitare*». Și autorul știe ce înseamnă o asemenea lucrare, care ajută o viețuire dealungul veacurilor a cărții, care nu lasă să se aștearnă peste ea vâlul uitării, încât viitorii cercetători să nu mai poată răzbi până la foile ei îngălbenite.

În adevăr, o bibliografie a culturii românești din ultimul veac lipsește pe cercetător de a avea la îndemână tot ceia ce meșteșugul scrisului a produs în acest răstimp. Din cauza asta socotim că o istorie a literaturii noastre nu se va putea scrie cinstit și temeinic, până când cel ce se va hotărî s'o facă nu va fi ajutat prin bibliografii cât mai amănunțite în această lature. Este drept că la noi se scrie mai ușor o operă literară, decât să se cerceteze ceia ce au scris alții. Căci dacă pentru primul lucru ți se cere condei, hârtie și ceva gândire, apoi pentru cel de al doilea ți se mai cere să adaogi peste acestea o muncă dârză și o răbdare de fier, ca să poți birui toate ispitirile și ostenelele.

Iată pentru ce, privită din acest punct de vedere, lucrarea d. Miron Suru depășește cadrul și îndeletnicirea unui visător. D-sa n'a vrut să scrie literatură, ci a înțeles că face o faptă mai bună și mai vrednică de luat în seamă, strângând la un loc, cu o hărnicie pilduitoare, tot ceia ce s'a scris într'un an, însemnând apoi și ce au scris alții despre tot ceia ce s'a scris. Pornind de aici, putem spune că autorul s'a întrecut pe sine însuși, dând la iveală o carte alcătuită în așa chip, încât poate fi pusă în rândul lucrărilor de știință. Cei care nu știu ce însemnează informația într'un studiu și care nu cunosc greutatea ce întâmpini până izbutești să te îndrumezi în literatura noastră românească, pot crede că lucrarea d. M. S. este de prisos. Dar cei care folosesc cu adevărat mijloacele noi de informație prin ajutorul bibliografiilor, vor prețui pe bună dreptate *1935 literar* și vor pricepe că râvna autorului este vrednică nu numai de laudă, ci ea merită și sprijinul cel mai larg și mai neprecupețit. Căci d. M. S. a publicat una din lucrările cele mai folositoare pentru istoria literaturii noastre, străduindu-se să adune într'un volum tot ceia ce condeii scriitorilor noștri a produs în cursul anului 1935. Dar acesta este numai un început, fiindcă după făgăduiala sa, lucrul nu se va opri aici, ci viitorii ani vor avea fiecare în parte câte un volum de bibliocritică literară. Va fi un mare câștig, iar autorul își va dobândi îndreptățită răsplată de la cei care prețuesc o astfel de muncă.

Om al cărții în cel mai strâns înțeles al cuvântului, d. Miron Suru a cunoscut și cunoaște nevoile ei — atât la studiu, cât și în librărie. Iar dacă pe băncile școlii a ajuns să înțeleagă lipsurile unei informații bune, apoi în librăria tatălui său — într'o librărie românească și creștină de cea mai curată formă și alcătuire —, a putut să vadă greutatea grozavă de care se izbesc atât editorii la vânzarea unei cărți, cât și cetitorii la cumpărarea ei. Spunem lucrul acesta fiindcă socotim că pentru vremurile de astăzi adevăratul librar trebuie să fie el însuși un om pe deplin lămurit în rosturile cărții și asupra cetitorului; un om cu priceperea ascuțită care să nu vadă în tânărul sau bătrânul intrat în librărie un ins de la care poate câștiga ceva, ci un prieten dornic să-și astâmpere setea de citit cu o carte bună și folositoare. În felul acesta nici librăriile nu vor mai fi abătute dela menirea lor și schimbate în niște bazare unde poți găsi orice, de la vase de bucătărie până în cele mai mărunte obiecte de îmbrăcăminte. Adevărata librărie nu trebuie să fie decât un templu al cărții și nimic mai mult, iar librarul un om hotărât s'o slujească în credință și cu dragoste. Am cunoscut pe vremuri un asemenea om — un anticar din Atena —, care nu era mulțumit că vindea o carte, ci el se simțea cu sufletul împăcat doar atunci când știa că în adevăr cartea cumpărată de la el intra în mâna unui om căruia să-i folosească și s'o prețuiască.

Dar nu vrem să ne pierdem în cuvinte streine de cuprinsul cărții ce dorim a cerceta. Precedată de o introducere (pp. IX-XV), plină de lămuriri care dovedesc o temeinică pătrundere a bibliologiei, lucrarea este împărțită în cinci capitole mari, ca să poată cuprinde întregul material bibliografiat, în felul următor: I. *literatura* (pp. 1-180); II. *despre literatură* (pp. 181-257); III. *filosofie, eseuri, idei* (pp. 259-271); IV. *artă* (pp. 273-276); V. *scriitori, personalități* (pp. 277-314). Toate aceste capitole au mai multe subîmpărțiri, după cuprinsul materialului. Dar este vrednic de știut că d. M. S. nu s'a mărginit numai la o înșirare de autori și titluri de lucrări, ci a înțeles că trebuie să treacă dincolo de fișa simplă a înregistrării bibliografice, adăugând pentru fiecare lucrare în parte și însemnarea dărilor de seamă ce s'au scris despre ele. Pentru unele din cărți autorul a găsit potrivit să aleagă câte o dare de seamă mai bună și să o publice în întregime. Pentru altele însă a luat singur osteneala de a înfățișa cetitorului, printr'o intuiție sigură cuprinsul și valoarea scrierii. Așadar istoria și critica literară nu poate să-i fie decât foarte recunoscătoare d. M. S. pentru răbdarea și hărnicia cu care a cules atâtea dări de seamă împrăștiate prin cele 90 de periodice cercetate. Această muncă grea, dar din cele mai folositoare, dovedește totuși stăruința cea mai vie depusă cu tot sufletul la alcătuirea lucrării sale.

Pe lângă atâtea merite se mai adaogă însă și unul de ordin tehnic. Așa cum se înfățișează lucrarea aceasta poate fi socotită printre cele mai bune atât ca alcătuire cât și ca plan metodic. Autorul a înțeles că rostul unei bibliografii nu este numai acela de a strânge la un loc o sumă de lucrări, ci ea trebuie să fie împărțită în așa chip, încât cercetătorul să poată găsi cu ușurință ceea ce caută. După aceea mai este nevoie ca el să fie pe deplin încredințat că datele și titlurile sunt date corect și în întregime. În această privință cartea de față este model. Cunosându-i trebuința și simțindu-i folosul, dorim din tot sufletul ca autorul să continue

lucrul bun început în ogorul bibliografiei literare românești. Și avem neclintita nădejde că pentru toată această muncă plină de avânt tineresc, va izbuti să-și vadă răsplătită dragostea sa pusă în slujba cărții și a scri-sului românesc.

G. I. M.

67. ZANKOW ȘTEFAN, prof. dr., *Die erste Kongress der orthodoxen Theologen*, rev. *Internat. Kirchl. Zeitschrift*, 3, 1937, pp. 129-149.

Este o dare de seamă amănunțită asupra Congresului teologilor ortodocși ținut la Atena anul trecut între 29 Noemvr. și 4 Dec. arătându-se și încercările mai vechi făcute de Bisericile ortodoxe pentru strângerea laolaltă a profesorilor dela facultățile de Teologie ortodoxă.

G. I. M.

TEOLOGIA EXEGETICĂ

68. GHIAUROV CHR., *Евангелие отъ Матея (Evanghelia după Matei)*, în *Anuarul Facultății de Teologie din Sofia*, vol. XIII (1935-1936), pp. 1-114.

Viața și activitatea Evanghelistului Matei. Din puținele izvoare pe care le avem cu privire la viața și activitatea sf. Matei, știm că el este originar din Galilea și că avea două nume: Matei și Levi. El nu poate fi socotit ca frate al apostolului Iacob cel Mic și nici ca una și aceeași persoană cu apostolul Bartolomeu. A dus o viață ascetică și a predicat în Palestina. Pe la an. 42 d. Hr. a mers ca să propovăduiască printre celelalte popoare. A murit martirizat. Locul și data morții sale nu sunt cunoscute.

Mărturii vechi asupra Evangheliei. Dintre mărturiile vechi asupra Evangheliei lui Matei, cea mai însemnată este a lui Papia din Ierapol.

Timpul când a fost scrisă. În tradiția și literatura veche creștină găsim argumente clare că a fost scrisă înaintea celorlalte trei Evanghelii, iar din cuprinsul Evangheliei putem deduce că este scrisă înainte de dărâmarea Ierusalimului. Faptul că sf. Matei părăsise Palestina cam pe la an. 42 se poate bănui că el a scris Evanghelia sa în an. 41, dată indicată de Eusebiu de Cezarea.

Locul compunerii. După cum se știe sfântul evanghelist Mateiu a predicat în Palestina și el scrisese Evanghelia înainte de a părăsi această țară. Se poate deduce așa dar că Evanghelia a fost scrisă în Palestina și anume în Ierusalim, pentru că în timpul alcătuirii sale, Matei se afla în Iudeia, iar nu în Galileia.

Limba primă a Evangheliei. După numeroase mărturii ale scrierilor antice trebuie să admitem că a fost scrisă în limba ebraică (aramaică), limbă vorbită de însuși Mântuitorul Hristos și în care sf. Evanghelist Matei a predicat în Palestina.

Traducerea greacă a Evangheliei a apărut după dărâmarea Ierusalimului. De această traducere s'au folosit autorii scrierilor vechi creștine, compuse în a doua jumătate a veacului întâiu. Cum însă în aceste scrieri nu se găsește nici o arătare a numelui autorului traducerii grecești a Evangheliei se poate presupune că a fost făcută chiar de însuși evanghelistul Mateiu.

Cititorii Evangheliei. Sf. Irineu și Eusebiu de Cezarea spun lămurit că Matei a scris Evanghelia sa pentru Iudeii creștini din Palestina, ceea ce confirmă și textul însuși al Evangheliei.

Scopul Evangheliei. Sf. Matei a scris Evanghelia sa pentru Iudeii creștini din Palestina pentru a le dovedi că Iisus Hristos își trage origina Sa din neamul lui David, că el este Mesia și că a venit pe pământ pentru mântuirea oamenilor. Scopul Evangheliei lui este mai mult dogmatic decât istoric.

Conținutul Evangheliei poate fi divizat în 5 părți: 1) Genealogia, nașterea și copilăria lui Iisus; 2) Pregătirea pentru activitatea Sa; 3) Activitatea lui Iisus Hristos în Galileia; 4) Activitatea lui Iisus Hristos în Iudeia și Ierusalim și 5) Răstignirea, moartea și învierea lui Iisus Hristos.

Particularitățile Evangheliei: 1) Marea atenție dată părții exterioare omenești a lui Iisus; 2) Că Iisus Hristos este Mesia prezis. 3) Expunerea lungilor cuvântări ale lui Iisus. 4) Expunerea luptei lui Iisus Hristos contra cărturarilor și fariseilor și 5) Caracterul universal al Evangheliei, care reiese destul de lămurit din cuprins și din înfățișarea genealogiei Mântuitorului.

Autenticitatea Evangheliei. Probele pentru autenticitatea Evangheliei sunt numeroase atât cele externe (în traduceri și literatura veche creștină), cât și cele interne (în evanghelia însăși). Toate acestea dovedesc în chip neîndoelnic că a fost scrisă de către sfântul evanghelist Mateiu. S. S.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

69. ANASTASIE, ARHIEPISCOP, *Шта је револуција (Ce este revoluția)*, rev. Православље, Belgrad, nr. 1, 4 (1937).

Revoluția sub o formă sau alta, a existat încă de la începutul omnirii și străbate istoria lumii ca un fir roșu până la războiul mondial, când Rusia face o încercare atât de dureroasă. Primul act de răzvrătire a fost acela al îngerilor împotriva lui Dumnezeu și cari din această pricină s'au prefăcut în demoni. Satana este acela care a aprins focul revoltei și al neascultării, sădindu-l apoi neconținut în cuptorul inimilor celor răi. Cain se revoltă împotriva lui Dumnezeu și-l omoară pe Abel. Deasemenea turnul Babilonului nu este nimic altceva decât tot un act de revoltă împotriva Creatorului Dumnezeu.

În istoria popoarelor vechi, printre care se numără poporul iudeu, se vede această luptă dintre om și Dumnezeu, care a dus în cele din urmă la răstignirea Fiului lui Dumnezeu.

Humanismului renașterii nu este decât un act prin care s'a încercat liberarea individului de sub autoritatea lui Dumnezeu. Humanismul a avut ca rezultat marea revoluție cunoscută sub numele de reformă. Din clipa în care s'a înfăptuit reforma, sămânța revoluției s'a răspândit în întreaga Europă. Din aluatul frământat de enciclopediști a luat naștere revoluția franceză, iar prin legăturile dintre Rusia și Franța s'a născut revoluția rusească din vremea noastră.

Revoluția rusească nu este decât o aplicare a tuturor concepțiilor materialiste și revoluționare de până acum: ideile revoluției franceze, mesianismul rus, apoteoza filoslavismului rus, anarhia intelectuală, maximalismul rus, etc. Berdiaef vede în revoluție o religie camuflată. El interpre-

tează revoluția rusă ca o sinteză diavolească între marxismul creștin și adâncă nostalgie religioasă a sufletului rusesc care a căutat o nouă întrupare a lui Iisus în poporul rus. Și tocmai în desnădejdea provocată de zădărnicia idealului poporului rus, asupra reîntrupării lui Iisus — găsește Berdiaef sâmburele revoluției rusești. În timpul revoluției, biserica rusă a primit două mari lovituri cari au zdruncinat-o: slăbirea puterii sale; umilința și suferințele la care a fost supusă.

Odată cu prăbușirea tronului Romanovilor, s'a năruit și puterea statului, s'a clătinat armata, partidele politice au slăbit, iar biserica, lovită greu, a încercat să se organizeze alegând un patriarh, simbol viu al unității rusești. Asupra acestei mari personalități — care apare în istoria bisericii ruse după o absență de aproape 200 ani — s'au îndreptat toate nădejdlile unui întreg popor. Nădejdlile însă au fost zadarnice, fiind distruse de ateismul rus care avea în mâini și puterea civilă. Urgia aceasta abătută asupra Rusiei, a adăugat martirologiului rus un nou val de mucenici, mai ales dintre clerici. Istoria bisericii ruse din ultimile două decenii este un mare semn, o minune a veacului în care trăim. V. D.

70. BALANOS D. S., *Εἷνε κακόδοξος ἡ περὶ χάριτος διδασκαλία τοῦ Ἰωάννου Κασσιανοῦ*; (*Este eretică învățătura lui Ioan Casian despre grație?*), Atena 1936, pp. 12. Extras din *Anuarul științific al Facultății de Teologie dela Universitatea din Atena*, vol. II, 1935-1936.

După o întrerupere de zece ani a apărut anul trecut vol. II din *Anuarul Facultății de Teologie din Atena*, în care d. D. S. Balanos profesor de Patrologie și membru al Academiei din Atena, publică rezultatul cercetărilor sale asupra învățăturii despre grație a cuviosului Ioan Casian (365-435), spre a vedea dacă este eretică sau nu.

Este îndeajuns de cunoscut că problema aceasta a preocupat multă vreme lumea teologică, și încă din evul mediu până în cele mai noi timpuri Casian a fost socotit părintele semipelagianismului, cu toate că el s'a dovedit un protivnic al învățăturii lui Pelagie, iar învățătura sa a fost primită de Biserica ortodoxă. Astfel lămuririle pe care le aduce d. Balanos în această chestiune prezintă o însemnătate deosebită. Pe temeiul cercetărilor sale învățătura cuviosului Ioan Casian privitoare la grația divină, poate fi rezumată în felul următor:

a) Dumnezeu voește ca toți oamenii să se mântuiască, de aceea grația divină se adresează tuturor.

b) Grația divină constă în faptul că Dumnezeu oferă tuturor mântuirea și dă fiecăruia înclinarea voinței spre bine, înclinare care îndată ce se manifestă este luminată și întărită de către Dumnezeu spre mântuire.

c) Înclinarea voinței omului spre bine nu-i procură niciun drept ca el să fie răsplătit.

d) Grația divină nu lucrează fără voința noastră, întrucât Dumnezeu nu silește pe nimeni la mântuire, căci nu ar avea nicio valoare o mântuire silită. Acesta trebuie să fie primită în mod cu totul liber de către om prin credință.

e) Omul poate în mod liber să primească ori să refuze grația oferită, pentru că libera voință nu a dispărut din cauza păcatului, ci numai a slăbit. Sufletul omenesc păstrează neîncetat semințe de virtute și astfel

în om rămâne neîncetat libera voință, care poate sau să respingă, sau să iubească grația lui Dumnezeu.

f) Grația divină este temelia, tovarășa nedespărțită și împlinirea necesară pentru opera mântuirii. Cu toate că bună voința omului este de trebuință, însă ea singură nu poate dobândi mântuirea fără ajutorul grației divine.

g) Astfel mântuirea omului neputând fi dobândită fără grația divină, iar libertatea omenească fiind un dar divin, pe drept cuvânt se poate spune că mântuirea omului este un dar al grației divine.

h) Casian aduce pe Zaheu și tâlharul ce pe cruce ca pildă din Sf. Scriptură cu privire la libera primire a grației, cu toate că el nu tăgăduște că în anumite împrejurări, grația divină merge înaintea libertății omenești (cazul lui Pavel, Matei), fără însă ca în aceste împrejurări aparte grația să lucreze în mod silit.

i) Invățătura după care Dumnezeu predestinează numai pe anumiți oameni la mântuire (invățătura lui Augustin) este greșită și caracterizată de Casian ca «*ingens sacrilegium*».

Astfel spre deosebire de invățătura despre grație a lui Pelagie († 420), care exagerând putința omului de a-și însuși grația divină ajunge să tăgăduiască necesitatea întrupării Mântuitorului, cât și a Fericitului Augustin († 430) care exagerând urmările păcatului strămoșesc ajunge să tăgăduiască libertatea omenească și să primească predestinațiunea absolută, cuviosul Ioan Casian susține colabörarea grației divine și a libertății omenești în opera mântuirii.

În acest chip expusă, cugetarea lui Ioan Casian este întru totul de acord cu invățătura despre grație a celor mai de seamă scriitorii și părinții ai Bisericii răsăritene. Pentru dovedirea acestui lucru d. Balanos cercetează pe scurt invățătura despre grație a lui Origen, Macarie Egipteanul, Chiril al Ierusalimului, Vasile cel Mare, Grigore de Nisa și Ioan Hrisostom asupra căruia stăruie în mod deosebit pentru că a fost dascălul lui Casian. În continuare amintește de Isidor Pilusiotul, de Ioan Damaschin și de câțiva scriitori bisericești de mai târziu (Teofilact, Partenie al Constantinopolului, Dositei al Ierusalimului), cari au aceiași invățătură despre grația divină, rezumată astfel:

a) Dumnezeu cheamă pe toți oamenii la mântuire.

b) Omul poate prin voința sa liberă — slăbită din cauza păcatului, păstrătoare însă a dorinței de a se apropia de Dumnezeu — să primească ori să respingă mântuirea oferită.

c) Dumnezeu luminează și întărește pe cel ce voește să primească de bună voie mântuirea.

d) Astfel mântuirea este lucrare a factorului divin și a celui omenească. Grația divină nu aduce mântuirea fără voința omenească și care nu ar avea în acest caz nicio valoare ca fiind silită; dar nici fără grația divină (premergătoare și următoare) nu poate fi dobândită mântuirea.

e) Mântuirea neputând fi dobândită fără grația divină, iar liberul arbitru fiind un dar divin, pe drept cuvânt mântuirea se prezintă ca o lucrare și un dar al lui Dumnezeu.

Aceasta este invățătura Bisericii ortodoxe răsăritene despre grația divină. Ea nu se deosebește întru nimic de invățătura lui Ioan Casian,

care «nu numai că nu cuprinde nimic eretic, ci dimpotrivă recapitulează și expune în mod ortodox ceiace părinții și scriitorii bisericești greci au învățat cu privire la această chestiune» (p. 11).

În Apus învățătura lui Casian a fost combătută din cauza temerilor de predominare a ereziilor lui Pelagie, care dela prima vedere păreau a fi însușite în parte de Casian, și mai ales prin faptul că învățătura aceasta era deosebită de cea a lui Augustin care dobândise autoritate și în chestiunile dogmatice. Sub înrăurirea acestor factori papa Celestin I (422-432) a condamnat printr'o enciclică adresată episcopilor din Gallia așa numitul semipelagianism, iar mai târziu *Decretum de libris recipiendis et non recipiendis* (atribuit lui Papa Gelasie I (492-496) caracterizează de eretică învățătura lui Casian, ca și sinodul dela Orange (529) care a aprobat ca ortodoxă învățătura moderată oarecum a lui Augustin despre grația divină.

În Biserica Răsăriteană însă Ioan Casian a fost totdeauna socotit ortodox și niciun scriitor bisericesc nu s'a ridicat împotriva învățătureri sale. Mai mult, Biserica ortodoxă cinstește pomenirea *Cuviosului* Ioan Casian în ziua de 29 Februarie atât pentru vieța sa plină de virtute cât și pentru învățătura sa. Este de observat că și în Biserica de Apus el a fost cinstit pe alocuri, la Marsilia mai ales, ca sfânt, prăznuirea lui făcându-se în ziua de 23 Iulie.

I. M.

71. BELENSHON ELISABET, *Призвание Израиля (Chemarea lui Israel)*, rev. Путь, nr. 52, (Paris 1937), pp. 56-66.

Autoarea este o evreică trecută la creștinism. Fără să dăm vreo atenție influenței catolice care se simte în acest articol, vom spune că el prezintă interes deosebit prin aceea că vedem felul cum privește o evreică botezată problema judaismului.

Marea chemare a poporului evreu nu s'a terminat odată cu venirea Mântuitorului. Abia de atunci s'a început a doua fază, pe cale mistică, a poporului evreu. După planul divin, acest popor a fost lipsit de harul ca să recunoască și să creadă în dumnezeirea lui Iisus Hristos. Prin asta însă Dumnezeu a dat puțința celorlalte popoare ca să primească mai ușor creștinismul. Ca atare Israil își poartă jugul greu al umilinței sale de atâtea veacuri. Aceste suferinți ale poporului iudeu, nu trebuiesc luate ca venite dela Dumnezeu drept pedeapsă pentru omorirea lui Dumnezeu-Omul, întrucât dreptatea divină n'ar putea pretinde dela oameni o astfel de răscumpărare. Pe de altă parte Evreii nu pot fi socotiți ca omoritori de Dumnezeu, din pricină că ei n'au recunoscut divinitatea lui Iisus Hristos. Umilința poporului evreu dimpotrivă este un semn negreșit al iubirii lui Dumnezeu. Crucea pe care o poartă de atâtea veacuri este o pregătire pentru marea chemare, pe care are s'o înfăptuiască; este drumul proslăvirii lui, care va deschide a treia fază în drumul său mistic. Este intrarea lui Israil în sânul Bisericii, despre care au proorocit toți profeții. Acest fapt va produce o reînviere a creștinătății, întrucât Evreii-Creștini vor aduce o însuflețire a flacării credinței. Ei vor întoarce Biserica la curăția ei dintru început.

Zorile dimineții acestei ultime faze în viața lui Israil răsar. Autoarea articolului arată o mulțime de convertiri a Evreilor-învățați din

timpurile medievale și până azi. În literatura ebraică au apărut cărți cu concepții noi în ce privește creștinismul. Pe de altă parte au luat naștere mișcări pentru apropierea între Evrei și Catolici. Deci observăm pe de o parte o întoarcere a minților și inimilor Evreilor, iar pe de altă parte mulți creștini și-au schimbat atitudinea față de poporul evreu și caută cărări pentru a deslega problema evreiască. Așa dar toți au luat un drum nou, drumul cel adevărat, al frăției și al dragostei creștine.

Rămâne numai de văzut dacă ceea ce spune și crede autoarea se potrivește cu adevărul!

S. S.

72. BONIS G. C., 'Η φιλία γενικῶς καὶ κατὰ τὸν Μέγαν Φώτιον (*Prietenia în general și după Fotie cel Mare*) în revista 'Εκκλησία, anul XV (1937), nr. 26-35, pp. 203-205, 234-236, 243-244, 256-258, 274-276.

Notăm aici acest studiu pentru importanța metodei pe care o folosește autorul. Spre a studia prietenia din punct de vedere psihologic și etic, autorul cercetează în deosebi felul cum a fost conceput și manifestat acest sentiment în vechime: la păgâni, la Evrei și în deosebi la creștini. Ca să înfățișeze concepția creștină a sentimentului de prietenie, autorul a studiat cu o migăloasă răbdare toată opera patriarhului Fotie din veacul al IX-lea, cu convingerea că va desprinde din ideile și experiența acestei mari personalități tot înțelesul creștin al prieteniei. Deși autorul nu ne lămurește convingător pentru care motive s'a oprit în deosebi asupra lui Fotie și nu asupra unui părinte bisericesc ca Sfântul Vasile de pildă sau Sfântul Grigore de Nazianz, la care găsea destule mărturii pentru înțelesul creștin al prieteniei, socotim totuși că merită prețuire însăși metoda acestui autor. — Studiile de psihologie și de etică nu trebuiesc făcute numai pe temeiul experiențelor și al constatărilor dobândite în laboratoarele psihologice. Sufletul omenesc se pricepe mai bine cercetând înseși manifestările lui de totdeauna. Și deoarece marile personalități creștine au priceput mai bine și au trăit mai puternic sentimentele înalte ale sufletului omenesc, se cuvine să cercetăm mai întâi mărturiile lor, atunci când vrem să studiem temeinic, fie și problemele de psihologie și etică profană.

G. C.

73. BUCEVSCHI O., Dr., *Intoleranța și toleranța Bisericii*, Chișinău 1936, 40 pp. (extras din rev. *Misionarul*, nr. 7-8, 1936).

Pentru a prinde adevăratul înțeles al cuvintelor *toleranța și intoleranța* autorul încearcă mai întâiu să lămurească religia adevărată, deplin îndreptățită de a fi atotperfectă și definitivă până la sfârșitul veacurilor. Este drept că fiecare religie pretinde că păstrează adevărul descoperit de Dumnezeu; dar tot atât de drept e că numai una singură îl poate avea și deci numai una singură poate fi cea adevărată. Iar aceasta este religia creștină, care are adevărul descoperit de însuși Dumnezeu prin Fiul său Iisus Hristos. Așa dar numai creștinismului îi revine caracterul *unicității* și al *universalității*, fiind o religie *netrecătoare* și *necesară* pentru mântuire. Pluralitatea religiilor din lume nu poate constitui un argument pentru inexistența unei singure religii adevărate. Din potrivă ea dovedește că omul nu poate trăi fără religie, căci sufletul este înzestrat cu înclinarea de a se apropia de Dumnezeu. Având însă voie liberă poate să se depărteze de Dumnezeu sau să-l înțeleagă greșit.

Mântuitorul Hristos întemeind religia creștină a vrut ca ea să dureze până la sfârșitul veacurilor, ca să-și plinească scopul. Deaceia el a inzestrat-o cu toate elementele cerute de ființa, existența și dezvoltarea unei societăți, adică a întemeiat *Biserica creștină*, din care să facă parte toți oamenii, pentru ca ei să-și poată agonisi mântuirea.

Biserica este singura «ușă a vieții», tezaurul bogat, care cuprinde tot ce privește adevărul religios. Numai *în, din și prin* Biserică se deschide drumul adevărat și sigur spre mântuire. Creștinismul nu este o doctrină ce poate fi însușită prin studiu teoretic, ci este viață, care nu se poate câștiga decât prin trăirea ei vie. Nu este de ajuns să cunoști creștinismul, ci trebuie să fii creștin, să trăiești în Hristos. Ori lucrul acesta nu este cu puțință decât numai fiind membru al Bisericii și părtaș al harurilor sale sfințitoare. Din cele spuse aici se desprinde limpede și scopul Bisericii: mijlocirea mântuirii sau sfințirii omului.

Biserica adevărată a lui Hristos dispune de anumite însușiri, care o deosebesc, ca oamenii s'o poată recunoaște mai cu înlesnire. Aceste însușiri sunt arătate în simbolul credinței, adică: *una sfântă, sobornicească și apostolească*.

În ce privește doctrina că «afară de Biserică nu există mântuire» nu înseamnă că simpla calitate de membru al Bisericii îndreptățește dobândirea mântuirii, iar cei ce sunt afară din Biserica adevărată își pierd din pricina asta, orice puțință de mântuire. Cine fără vină proprie — cei rătăciți fără voie sau din neștiință — se află afară de Biserică, e posibil totuși, să-și câștige mântuirea.

Din punct de vedere doctrinar Biserica trebuie să fie intolerantă. În caz contrar ea și-ar nega însuși caracterul de adevărată Biserică a lui Hristos. Totuși sub alt aspect Biserica se conduce de un spirit de largă toleranță, fiindcă principiul iubirii față de aproapele, care-i tot omul, se află sădit chiar la temelia ei.

Astfel cu privire la adevărul creștin, Biserica nu poate admite nici cea mai mică știrbire, concesiune sau compromis. Intoleranța dogmatică este dovedită de toate izvoarele revelațiunii. Aceiași intoleranță au dovedit-o sfinții apostoli cât și părinții bisericești.

Călăuzită de aceste vederi, Biserica mântue omenirea din mrejele pierzaniei sufletești, inzestrând-o totdeauna cu cele mai alese bunuri pământești. Strădania slujitorilor Bisericii este s'o ferească de cei ce voiesc s'o pângărească și să o deschidă tuturor acelora care caută și așteaptă mântuirea prin harul ei sfințitor.

G. I. M.

74. CRONȚ, C. econom, *Teosofia. Studiu apologetic*, Galați 1937, 62 pp., preț 30 lei.

Printre rătăcirile de credință care s'au ivit în ultima vreme să ademenească pe mulți creștini, sub înfățișarea unui nou sistem filosofico-religios, este și teosofia.

Primejdia acestei erezii moderne a fost simțită de părintele C. Cronț, care n'a pregetat să o cerceteze în amănunțime și să-i dea în vileag greșita învățătură. În felul acesta a pus la îndemâna celor chemați să apere Biserica, o carte cu care să lupte împotriva rătăcirilor teosofice. Fiindcă trebuie știut că în țara noastră propaganda teosofică este în vă-

dită creștere, având locuri de adunare mai în toate orașele de seamă.

Pe scurt, teosofia este socotită ca o urmare a străvechii înțelepciuni divine din religiile orientale, împrumutând anumite lucruri din budism, creștinism și ereziile gnostice. La temelie ea este o amestecătură de doctrine și practici francmasonice, lipsită de unitate și plină de contradicții. Cei mai mulți teosofi au o deosebită înclinare către științele exacte și către filosofie.

După această introducere, în cap. I al lucrării (pp. 9-21), autorul se ocupă de istoria societății teosofice și care spune că a fost întemeiată la New-York în anul 1875 de Helena Blavatsky și colonelul Olcott. Toată mișcarea teosofică modernă se datorește acestei societăți. Până în anul 1907 conducerea societății a avut-o Olcott, iar de atunci și până în 1933 vestita teosofă Annie Besant. Cu gândul ca să răspândească în lume noua sa învățătură, prin 1908 ea a ales un mesia indian în persoana tânărului Krișnamurti, care abia avea 13 ani. Dar ciudatul mesianism către care tindea A. Besant, nemulțumi pe mulți, care în frunte cu teosoful german R. Steiner, se rupseră de societate, alcătuind cu alți prieteni teosofi, o nouă întreprindere spiritistă. El denumi învățătura sa *antroposofie*, iar astăzi are secții în 49 țări cu peste 30.000 membri. Dintre teosofii moderni, cel mai vestit este Dr. G. S. Arundale educatorul lui Krișnamurti și episcop al bisericii liberal-catolice. Căsătorit cu o hindusă, a fost ales după A. Besant în 1933 președinte al societății mondiale de teosofie.

Trecând la secția românească de teosofie spune că a fost întemeiată în 1925 de către scriitoarea Bucura Dumbravă. Sediul central este în București, și scoate o revistă lunară: *Buletinul teosofic*. Iar în ultima parte a acestui capitol autorul se ocupă și de caracteristicile religioase ale societății teosofice, arătându-se scopurile urmărite de sectarii ei, care pretind că *doctrina* noii religii «de înfrățire universală» izvorăște din «Înțelepciunea divină».

Ca să se arate netemeinicia acestor lucruri, capitolul II din lucrare cuprinde o înfățișare a *doctrinei teosofice* (pp. 23-51), în care autorul încearcă să combată ajutat de dovezi critice, susținerile că teosofia este o religie nouă și că doctrina teosofică despre Dumnezeu, despre creație, despre om și suflet, ar fi mai presus de învățătura creștină. Deasemenea arată că scopul moralei teosofice este întru totul împrumutat din budism și n'are niciun preț de îndată ce îi lipsește ideia de Dumnezeu.

După cercetarea acestui amestec de idei filosofico-religioase, cu caracter panteist, în concluzie autorul spune că teosofia se opune hotărît învățăturii creștine, respingând ideia unui Dumnezeu Tatăl și negând divinitatea și răscumpărarea Mântuitorului Hristos. În fața învățăturii creștine revelate, teosofia apare drept o rătăcire omenească, cu gândul de a înlocui creștinismul, iar în fața științei ea nu este decât o îngrămădire de greșeli mistice-religioase. Cât privește pe noul Mesia descoperit de A. Besant, în persoana lui Krișnamurti, aceasta nu este decât o înșelăciune îndrăzneată cu scopul de a amăgi lumea. Totuși această erezie filosofico-religioasă este primejdioasă pentru Biserică, fiindcă teosofii se folosesc de idei creștine, ca să ademenească pe credincioși la primirea învățăturii lor plină de rătăcire și minciună.

Până acum Biserica noastră nu s'a pronunțat categoric împotriva

teosofiei, așa cum a făcut Biserica grecească, când în înțelegere cu Statul a desființat și condamnat toate cuiburile francmasonice, spiritiste și teosofice. Deaceia autorul își mărturisește nădejdea că se va face și la noi acest lucru, luându-se măsuri cât mai strajnice împotriva acestei rătăcirii anticreștine și antireligioase, care atacă învățătura ortodoxă și amăgește pe dreptcredincioși către un umanitarism foarte primejdios ideii unității Statului național.

Pentru cei dornici sau în nevoie să cunoască amănunțit rătăcirea teosofică, lucrarea părintelui Cronț este o călăuză bună și o armă de folos la lupta împotriva ei.

G. I. M.

75. GRUMAZESCU, CORNELIU M., preot, *Mișcarea celor Fără-Dumnezeu și acțiunea lor în lume (1917-1936)*, Chișinău 1937, 32 pp. (traducere din limba franceză).

Prăbușirea imperiului țarist și venirea la putere în Octomvrie 1917 a partidului comunist a însemnat izbânda ateismului. Ca să poată dărâma vechea Rusie, comuniștii au crezut de cuviință că trebuie neapărat să fie nimicite Biserica și religia. Așa s'a început lupta pe care n'au sfârșit-o nici azi, după 20 de ani de la izbucnirea celei mai grozave revoluții pe care a cunoscut-o omenirea.

Prin această broșură, bine tălmăcită, părintele Grumăzescu face cunoscute toate uneltirile diavolești pe care acești ucigători de suflete și dărâmatători de biserici le-au pus în slujba luptei împotriva lui Dumnezeu. Astfel sunt date pe față alcătuirile ateiste și felul lor de lucru — prin gazete, școli, expoziții, prin ajutorul științei, prin foamete și moarte. Iar ca să se vadă cât au săpat la surparea credinței, dă date spăimântătoare. Din ele reiese că de unde în 1917 Biserica ortodoxă rusă număra 46.457 biserici, 21.747 paraclise și 916 mănăstiri cu 181.337 de slujitori, astăzi n'au mai rămas decât vreo câteva sute de preoți, și mai multe zeci de biserici. Acesta este raiul comunist care vrea să pună stăpânire pe întreaga omenire.

G. I. M.

76. LONGINESCU, G. G. *Știință și credință*, vol. I, București 1937, 223 pp. 80 lei.

D. G. G. Longinescu, profesor de chimie neorganică la Universitatea din București și membru de onoare al Academiei Române, a adunat în volum o seamă de «cronici științifice și imnuri de slavă», cum le spune d-sa, tipărite mai întâi în *Neamul Românesc pentru popor*, timp de trei ani. Ele dovedesc o dragoste arzătoare pentru știință și pentru neamul românesc. «Am pus în această carte toată căldura sufletului meu și dragostea nemărginită pentru neamul meu», spune bătrânul profesor, al cărui crez este: «Numai prin știință și numai prin credință, România Mare poate să ajungă România Tare, prea cinstită de prieteni și temută de dușmani».

Ceea ce face interesul acestei cărți pentru noi este minunata mărturie pe care un om al științei, un învățat cum sunt puțini în România, vine s'o aducă spre folosul credinței în Dumnezeu, în existența sufletului și nemurirea lui. Cartea însăși începe cu o adevărată rugăciune: «Ajută-mi, Doamne, să scriu știință pentru neamul Românesc. Fă, Doamne, ca scrisul meu să fie pe înțelesul tuturor și du-l până 'n satele cele mai

mici din țara mea iubită. Fă, Doamne, să intre gândurile mele în văgăunile întunecate și reci din mintea și sufletul a milioane de Români»... Și mai toate bucățile din carte se sfârșesc cu: «Așa să ne ajute Dumnezeu», «Doamne ajută», «Amin», etc. In cele mai multe dintre ele întâlnești citate din Sf. Scriptură, tradiții religioase populare și cugetări creștine, încât simți o adevărată bucurie să descoperi o inimă atât de pioasă lângă o minte atât de luminată. «Mintea este rece, inima e caldă», spune învățatul nostru profesor; «știința e în minte, credința e în inimă». Iar în altă parte: «Mă mir cum de se miră lumea de credința unui om de știință».

N'am întâlnit în literatura românească, în afară de *Noaptea Paștilor* de Al. Odobescu, o descriere mai frumoasă și mai simțită, a tradiției noastre creștinești din preajma Paștilor, decât amintirile din copilărie ale d-lui profesor Longinescu. Se găsesc în această carte adevărate pagini de antologie apologetică și morală. Tineretul în deosebi are mult de învățat din ea, atât din foarte interesantele cronici științifice, redactate în graiu popular, cât și din cultul pentru părinți și dragostea frățească, de care sunt pline paginile ei. Te podidesc lacrămile când citești cuvântarea rostită la radio, după moartea mamei sale, de acest om bătrân și orb, dar care nu înțelege să înceteze de a mai munci, pentru că așa a învățat dela mama lui: o mamă sfântă, care a născut 18 copii și a crescut 8 dintre ei, văduvă și săracă. Și tot atât de înduioșătoare sunt cuvintele bătrânului profesor, când vorbește despre fratele său, Ștefan G. Longinescu, *Bădița Fani*, fost profesor de drept roman la Universitatea din București, mort în anul 1931.

Prin felul cum este scrisă această carte poate fi răspândită cu mult folos printre credincioșii tineri și bătrâni, căci mult câștig duhovnicesc se poate agonisi din cetirea ei.

Em. V.

77. МАТЕЕВ А. ЛЕОНИД. Есть ли чудо? Научный анализ чудесъ Иисуса Христа и апостоловъ (*Există minunea? Analiza științifică a minunilor lui Iisus Hristos și ale apostolilor*), Belgrad 1931, 161 pp. prețul 1 dolar.

Omenirea se ocupă de veacuri cu deslegarea tainei cum se săvârșesc minunile. Impotriva acestui fapt s'a scris destul de mult, iar pentru apărarea minunilor s'a răspuns cu scrieri tot așa de numeroase, întemeiate pe Sf. Scriptură și pe lucrările de filosofie. In ultima vreme s'au ivit așa numitele teorii nevropatologice care neagă putința minunilor. După părerea nevropatologului Darkșevici din Moscova, Mântuitorul și ceilalți apostoli au fost isterici și n'au vindecat decât tot bolnavi-isterici prin ajutorul psihozei.

Impotriva acestor păreri, autorul cercetează toate minunile săvârșite de Mântuitorul Hristos și de ceilalți apostoli și dovedește netemeinicia teoriilor nevropatologice. In deosebi stăruie asupra minunei din drumul spre Damasc și de convertirea sf. apostol Pavel. Ajutat apoi de datele medicinei moderne și de dovezile din Sf. Scriptură, în partea dela urmă, arată că în afară de lumea pământească, se mai cunoaște și lumea cerească. Așa dar deosebit de natura fizică mai este o natură psihică, față de care toate minunile sunt cu putință, fiind în legătură directă cu Dumnezeu.

Insemnătatea acestei cărți din punct de vedere apologetic se vădește prin faptul că aduce date și dovezi noi din domeniul medicinei și care sunt de mare folos pentru susținerea adevărilor cuprinse în Sfânta Scriptură. Ea îmbogățește literatura teologică ortodoxă cu o lucrare care se ocupă de tâlcuirea minunilor după metode noi și necunoscute până acum. De aceea ea poate fi de bună îndrumare celor ce doresc să se lămurească asupra ființei minunilor. S. S.

78. MATEEV A. LEONID, О вѣрѣ. Краткая история религии (*Despre credință. Scurtă istorie a religiunii*), Belgrad 1936, 126 pp. 20 fr. f.

Religia este un fenomen pe care-l întâlnim în toate timpurile și la toate popoarele. Ea este înăscută în om, iar dealungul veacurilor a suferit diferite schimbări, potrivite cu mersul vieții și ivirea culturii. Așa au luat naștere deosebitele feluri de religie. Ceiace a întărit credința și a stat la temelie oricărei religii este conștiința omului despre existența lui Dumnezeu. La primitivi conștiința religioasă a fost trezită prin frica de natură, iar la omul cult de dorința ca să afle și să-și explice natura și lucrurile înconjurătoare. Prin ele a ajuns la ideea de Dumnezeu.

Teoriile raționaliste care tind să explice lumea înlăturând pe Dumnezeu, n'au nici un temei și nu se pot împotrivi criticei și dovezilor oamenilor de știință. În schimb găsim mulți oameni învățați, cu adevărat credincioși. Cât privește lumea spirituală, omul a ajuns la ideea că trebuie să existe o lume cu totul deosebită de lucrurile pământești și mai presus decât ființa lor.

Dumnezeu este nu numai Făcătorul lumii ci și Susținătorul ei. Ca o pronie a lui este și actul revelației, prin care Dumnezeu se descopere oamenilor spre a-i cunoaște voia lui cea sfântă. Omenirea întotdeauna a simțit nevoia de revelație. Ea însă s'a făcut cu adevărat în Sf. Scriptură, care este insuflată de Dumnezeu spre păstrarea și întărirea credinței.

Pentru soarta popoarelor credința a avut mare însemnătate. Ea a fost farul care a condus omenirea spre progres. În vechime preoții și magii au făurit știința. Iar prin înrâurirea ei morală, religia a mântuit foarte deseori popoarele dela pieire. Deaceia încă și astăzi religia și credința sunt cel mai mare sprijin al unui popor și numai ajutat de ele, poate să-și desăvârșească starea morală și materială și să aibă nădejde într'o propășire temeinică. Iar pentru fiecare om în parte religia îi dă pacea sufletească și-l ajută să se înalțe către lumea spirituală de unde să soarbă putere de reînnoire și întărire pentru lupta cu greutățile vieții pământești. Invățătura creștină despre mântuire prin credință și fapte bune închipue o adevărată schimbare a omului vechiu într'un om nou.

Cartea aceasta, limpede scrisă, cuprinde foarte multe lucruri de folos pentru cel dornic să cunoască legătura strânsă dintre știință și credință. Ea poate fi cetită cu ușurință și de omul de rând ca și de cel învățat, întru cât fiecare va găsi o povățuire spre tainele credinței. Caracterul ei apologetic, apoi, răspunde unei trebuințe foarte mult simțite în vremurile de astăzi. Pentru aceste merite lucrarea aceasta a fost premiată în anul 1929 de Academia de științe din Belgrad și s'a tradus apoi în limbile rusă și bulgară. O traducere și în românește socotim că ar fi bine primită. S. S.

79. PASCU, I. V., preot, *Munca în lumina Sfintei Scripturi*, Focșani 1937, 54 pp., prețul 25 lei.

Este o conferință ținută anul trecut la Focșani sub oblăduirea Fundațiilor Culturale Regale din acel oraș. Autorul nu s'a mărginit numai la Sfânta Scriptură ci a căutat să folosească și numeroase alte cărți ale autorilor români sau streini și care l-au ajutat să alcătuiască o conferință temeinică și plină de învățăminte.

Dintru început munca a fost o îndeletnicire de cinste pentru om. Zidit «după chipul lui Dumnezeu» omul a avut menirea să stăpânească pământul prin muncă, iar nu prin trândăvie. Căderea în păcat i-a adus pedeapsa izgonirii din raiu. Asta nu înseamnă însă că până atunci munca îi fusese necunoscută. Osânda rostită de Dumnezeu nu trebuie înțeleasă ca un blestem pentru că vor fi datori să-și agonisească traiul în sudoarea feței, ci ca o muștrare că Adam n'a știut să prețuiască binele cu care fusese înzestrat — și păcatul ce săvârșise prin călcarea poruncii. Iată cum se pedepsește neascultarea de Dumnezeu.

Judecată însă după Sfânta Scriptură munca a fost întotdeauna îndemnul de căpetenie al celor credincioși. Mântuitorul Hristos n'a certat pe Apostoli când culegeau spice Sâmbăta. El nu și-a ales ucenici dintre oamenii care n'aveau nici un rost, ci fiecare își avea îndeletnicirea sa. Iar chemarea celor mai mulți dintre ei s'a făcut în vremea când erau la lucru. Istoria omenirii nu este decât rezultatul muncii din cele mai vechi timpuri și până astăzi. Prin muncă omul a ridicat orașe, a brăzdat munții de drumuri, a semănat câmpiile, a clădit poduri peste apă, a sfredelit pământul ca să-i scoată bogățiile. Deaceia creștinismul proslăvește munca și binecuvintează pe cei ce se străduiesc să o facă aducătoare de fericire. Odihna n'are rost fără muncă; dar prăznuirea sărbătorilor — după zilele de lucru — este o poruncă sfântă. Deasemenea este oprită folosirea pe nedrept sau răpirea muncii altuia. Asuprirea muncitorului peste puterile lui și neplata simbriei slujitorului sunt socotite ca păcate mari. Așa dar în lumina învățaturii creștine munca este o adevărată binefacere pentru omul cinstit și drept. Ea nu trebuie să fie socotită o robie ci să fie privită ca un scop aducător de sănătate, de hrană și de mulțumire sufletească.

G. I. M.

80. PAȘEV G. ST., Царството Божие (*Impărăția lui Dumnezeu*), în *Anuarul Facultății de Teologie din Sofia*, vol. XII (1935), pp. 1-116; XIII (1936), pp. 1-140.

Partea întâia: Impărăția lui Dumnezeu după V. și Noul Testament.

După o scurtă privire în care autorul pune chestiunea și arată metoda cu care ea va fi tratată, trece la capitolul introducerii primei părți intitulată: *Ideia Impărăției lui Dumnezeu și semnificația ei.*

În cap. I, autorul se ocupă de ideia Impărăției lui Dumnezeu așa cum a fost concepută de poporul evreu în cursul desfășurării lui istorice. În cap. II explică învățătura sf. Ioan Botezătorul cu privire la Impărăția lui Dumnezeu, lămurind raportul între învățătura acestuia și a lui Iisus Hristos cu privire la Impărăția lui Dumnezeu. În cap. III expune învățătura lui Iisus Hristos despre Impărăția lui Dumnezeu. Și în sfârșit cap. IV este consacrat ideii de Impărăția lui Dumnezeu în predica și opera

Sfinților Apostoli, a Sfinților Părinți și Doctori ai Bisericii și raportul acestei Impărății față de Biserică.

Partea a doua: *Forța creatoare a învățaturii lui Iisus Hristos asupra Impărăției lui Dumnezeu.*

Intr'o introducere sumară autorul arată că va stăruii puțin asupra dinamismului Impărăției lui Dumnezeu și deaceia stabilește legătura între ce a spus până aci și ceea ce va urma. După aceasta trece la primul capitol intitulat «Ideia Impărăției lui Dumnezeu ca fundament al ideilor pe care le are cineva asupra lumii și vieții și asupra activității creștine». În acest capitol autorul se ocupă de manifestările răului în viață și a răului designat ca o forță în învățătura lui Iisus Hristos. Se oprește mai ales asupra contrastului pe care Mântuitorul îl scoate în evidență între Impărăția Sa și împărăția «prințului acestei lumi» și stabilește că nu există nici un dualism. Învățătura lui Iisus reduce viața întreagă la o unitate și în aceasta constă forța sa creatoare.

Cap. II: *Personalitatea și societatea în Impărăția lui Dumnezeu.* Personalitatea este inadmisibilă fără cele trei exigențe fundamentale care derivă din noțiunea de om individualizat, din mijlocul mediului căruia el îi este indispensabil și din raporturile sale față de Creator. Aceste trei fundamente hotărăsc în mod egal legăturile sale cu societatea.

Cap. III: *Statul și Impărăția lui Dumnezeu.* Statul este o instituție indispensabilă. Puterea și Statul sunt factori de ordine și de dreptate în viață. În principiu, Statul este un instrument al Impărăției lui Dumnezeu. Apoi, autorul se oprește asupra chestiunii raporturilor între națiune și Stat, asupra puterii și guvernământului din punct de vedere al Impărăției lui Dumnezeu. Examinează organizația etatistă la unele popoare orientale, a Grecilor, a Romanilor și critică formele de guvernământ democratic, monarhic și republican, menționând însă organizația corporativă a Statului autoritar sau totalitar, a dictaturii și a regimului sovietic din vremurile de azi.

În sfârșit, în cap IV se ocupă de Impărăția lui Dumnezeu și problemele zilei adică raporturile între Biserică și Stat; națiunea; problema socială; problema libertății morale, a războiului și a păcii. S. S.

81. SCVOZNICOV A., preot. *Ateismul militant*, Biblioteca Misionarului ortodox, nr. 7, ed. Consiliul Eparhial din Chișinău, Secția culturală, București 1937, 46 pp., 15 lei.

Părintele Alexandru Scvoznicov este misionar eparhial la Chișinău. P. C. Sa a făcut o faptă laudabilă publicând această carte bine informată și frumos scrisă, asupra ateismului militant din Rusia sovietică. Fiindcă în Biserica noastră ortodoxă românească nu s'a produs până acum o reacțiune destul de puternică față de lovitura pe care o primește ortodoxia și creștinismul în general prin desorganizarea Bisericii rusești și prin blestemata propagandă ateistă, al cărui centru mondial a devenit «pravoslavnică» Rusie și Moscova catedralelor mărețe. Acum câțiva ani, în Franța, romano-catolicii și protestanții se întreceau în manifestări pioase pentru suferințele credincioșilor din Rusia, întărind în același timp propaganda lor prozelitistă printre credincioșii ortodocși din această nefericită țară. La noi abia se aude pe ici pe colo câte un glas fără prea mult răs-

net, când ar trebui o luptă aprigă, bine susținută, de luminare a credincioșilor și de apărare împotriva propagandei ateiste, care s'a întins ca o pânză peste lumea întreagă, sprijinită astăzi de un număr înspăimântător de mare al ateilor oficial înregistrați. Aceștia erau în 1930 cam 31 milioane, iar în 1935, numărul lor a crescut la 102 milioane. Ce va fi în anul 1940? Dar în anul 1950? Simțul prevederii, cel puțin, ar trebui să ne facă mai cu luare aminte la frământările sufletești de peste Nistru.

De aceea putem socoti drept o frumoasă faptă de misionarism și apărare a credinței, lucrarea părintelui A. Scvoznicov. O înșirare a capitolelor arată buna ei împărțire și însemnătatea materialului: I. Primejdia ateismului în lume. II. Uniunea ateilor militanți în U. R. S. S. III. Guvernul sovietic și Biserica. IV. Legislația sovietică cu privire la Biserica. V. Povestea unui repatriat. VI. Să luăm aminte!

Părintele A. Scvoznicov a avut de asemenea gândul bun de a da la sfârșitul lucrării și literatura pentru combaterea ateismului comunist, publicată în limbile: română, franceză, germană, engleză, italiană, rusă și polonă, precum și o listă de organizațiile mai de seamă din Europa, care luptă împotriva ateismului comunist.

Biblioteca misionarului ortodox dela Chișinău în care a apărut lucrarea părintelui A. Scvoznicov, a ajuns, cu această broșură, la nr. 7. Îi dorim spor și viață lungă, pentru că bun lucru face. *Em. V.*

TEOLOGIA PRACTICĂ

82. BUSUIOC V., preot, *Cum trebuie organizată activitatea misionară în parohie*, revista *Buletinul Episcopiei Cetății Albe-Ismail*, an. XIV (1937), nr. 3-5, pp. 41-56.

Datoria preotului nu se mărginește doar la învățarea și sfințirea oamenilor, ci și la prefacerea și renașterea lor duhovnicească. Prin hironomie nu se dă dreptul de a îndeplini o funcție, ci se pune pe umerii celui sfințit o grea sarcină de apostolat. Așa trebuie înțeleasă preoția și pe acest drum trebuie să meargă orice slujitor al lui Hristos.

În parohie înainte de toate preotul își va îndrepta luarea aminte asupra familiei. Cu cât viața și credința vor fi mai curate în sânul ei, cu atât scopul urmărit va fi mai lesne de atins. De aceea prin cercetarea mai deasă și prin îndrumarea părintească se va încerca să se câștige inima părinților spre o viață creștinească. După arătarea mijloacelor care pot ajuta cu folos călăuzirea familiei către duhul învățurii Sf. Biserici, se trece la catehizarea în școală. Lecțiile de religie, date acum în seama preotului, trebuie să însemne o creștere cu adevărat religioasă. Copiii să vadă în religie o oră de reculegere și de odihnă sufletească.

Dar îndrumarea începută în familie și săvârșită în școală, nu trebuie părăsită atunci când tineretul este ridicat la vârsta de 15-20 ani. Acum primejdia devine mai mare, căci are de ales drumul pe care va merge în viață. Se cuvine dar ca preotul să povățuiască întreg tineretul dela ieșirea lui din școală către Biserica lui Hristos. Pentru asta va căuta să fie în cât mai strânsă legătură cu el. Îl va cerceta acasă, îl va aduna la biserică, la școală, va sta de vorbă cu el, căutând să-i cunoască durerile sau neajunsurile, dând sfat și încurajare.

Dar dacă preotul este dator să depună o parte din munca sa pentru educarea creștinească a tineretului, nu poate fi nepăsător față de cei în vârstă sau bătrâni. Aceștia prin felul vieții lor au mare influență asupra tinerilor. Așa cum se ocupă de tineri, va căuta să se îngrijească și de ei, cu scopul nestrămutat: apropierea de Dumnezeu. Prin vorbe blânde, prin sfaturi cumiți, va dovedi că știe să se apropie de cei necăjiți și în nevoie. Va cerceta însă cu dragoste faptele rele și va mustra pe cei ce nu ascultă de poruncile Bisericii.

O altă latură pe care preotul nu poate să o neglijeze este sănătatea trupească a enoriașilor săi. Un sat cu părinți și copii sănătoși trebuie să fie idealul fiecărui preot care are în seama sa grija și răspunderea sufletelor.

G. I. M.

83. CANDEA, S., preot, *Rolul social al preotului în împrejurările de astăzi*, rev. *Curierul economic și social*, an. I (1937), nr. 4. pp. 13-16.

Ortodoxia nu mărginește rostul preotului doar la slujba din altar și la săvârșirea actelor liturgice, ci ea pune în fața lui un câmp uriaș de muncă. Preotul ortodox nu poate fi numai un ispravnic al tainelor lui Dumnezeu, căci el este și un îndrumător al întregii vieți omenești aici pe pământ. În acest ipostas preotul trebuie să lucreze pe toate fețele trăirilor omenești. Grija lui de căpetenie va fi viața sufletească a credincioșilor, în mijlocul cărora Biserica l-a orânduit să slujească. De aici vor porni apoi îndemnurile bune și pilda faptelor alese, care să lumineze calea credincioșilor către ceruri. Ca atare amestecul preotului chiar și în viața politică, nu va fi privit cu ochi răi, ci dimpotrivă va fi sprijinit ca să stingă învrăjbirile și să trezească interesul pentru lupta dreaptă întru folosul și apărarea neamului și a credinței. Iar dacă preotul va lucra cinstit și deschis, apoi sunt nădejdi că vântul ateismului care a început să sufle către toate organizațiile democrate, nu va pustii holdele noastre de credincioși. În starea de azi a lucrurilor se cuvine ca preotul să fie chiar îndemnat la lupta împotriva oamenilor politici care s'au înstreinat de Dumnezeu, și duc țara spre prăpastie prin necredința lor.

G. I. M.

84. CETVERICOV, SERGHIE, prot., *За трудноститѣ на религиозния животъ презъ детството и юношеството (Despre greutățile vieții religioase a copiilor și a tineretului)*, rev. *ЗОВЪ*, Sofia, 1937.

Articolul acesta al marelui teolog și pedagog rus refugiat la Paris, este fructul unor observații personale făcute în nădejdea de mai bine a sufletului copilului.

După părerea autorului omul fiind creiat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, are puțința să-l cunoască, adică să creadă în El, datorită unei cunoașteri interioare directe. Oameni neputincioși din punct de vedere religios, adică atești din natură, nu există. Cunoașterea lui Dumnezeu, a atributelor și operelor sale, a raportului dintre El și lume și dintre lume și El, trebuie să fie strâns legată de credința vie în El. Altfel ea devine o cunoaștere exterioară, moartă, dobândită numai prin inteligență și memorie, iar pentru adevărata viață religioasă ea este de mică însemnătate. Legătura cu Dumnezeu se păstrează și se întărește în om printr'o curățenie sinceră și prin smerenie într'un mediu social duhovnicesc și bisericesc. Cauza de căpetenie a pierderii credinței este viața nesă-

nătoasă și plină de păcate pe care-o duce omul din cauză că egoismul ocupă locul de frunte în viața sa, întunecând astfel legătura dintre el și Dumnezeu. Viața plină de păcate și îndepărtarea de Dumnezeu nu pot fi îndreptate decât prin încercări mari, din cari să se vadă că este o imposibilitate, pentru individ, de a trăi fără Dumnezeu. Același lucru s'a pătrecut și în lumea păgână până la venirea lui Hristos. Făptuirea păcatului este invinsă în sufletul unui tânăr prin învierea lui spirituală, prin idealul lui sfânt care dă un alt sens vieții în numele lui Dumnezeu. Așa s'a născut cultura creștină.

Momentele prielnice cari readuc sufletul unui tânăr spre o viață religioasă sunt: amintirile religioase din copilărie, înrăurirea naturii și a literaturii bune, legăturile cu oamenii credincioși, vizitarea centrelor de viață religioasă (mănăstiri, pustnici, locuri sfinte, etc.) și prin citirea de literatură religioasă bună.

V. D.

85. HRISTOFOR, mitropolitul Leontopolei, 'Η ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀναγνώρισις τῶν πατριαρχῶν (*Recunoașterea patriarhilor de către Stat*), în revista Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, anul XXX, 1937, fascicola II, pp. 212-235.

După recunoașterea creștinismului ca religie de stat, episcopii Bisericii și mai ales mitropoliții și patriarhii, primeau confirmare din partea autorităților de Stat, înainte de a fi așezați în scaunele lor păstorești. Confirmarea aceasta s'a practicat chiar când autoritatea de Stat nu mai era creștină, ci păgână. Pe vremea stăpânirii arabe în Palestina, Siria și Egipt, precum și sub stăpânirea turcească la Constantinopol, capii Bisericilor ortodoxe au fost în deobște recunoscuți și confirmați în scaun de către autoritatea de Stat. Numai în vremurile noastre, în anii din urmă, s'a refuzat patriarhilor recunoașterea autorității de Stat.

Astfel, actualul patriarh al Alexandriei, Nicolae al V-lea n'a fost recunoscut de guvernul egiptean, decât după mai bine de un an dela așezarea sa în scaun, iar patriarhul Timotei al Ierusalimului, ales în vara anului 1935, n'a fost nici astăzi recunoscut de către statul englez, din care cauză patriarhia Ierusalimului este condusă de către un locțiitor de patriarh. În fața unei asemenea stări de fapt, s'ar putea crede că însăși Biserica nu socotește de neapărată trebuință recunoașterea patriarhilor din partea Statului.

Adunând mărturii istorice și canonice, autorul încearcă să lămurească în studiul acesta: a) modul recunoașterii patriarhilor; b) participarea autorității de Stat la alegerea patriarhilor; c) utilitatea recunoașterii lor de către Stat; d) locul lor în Biserică; și e) necesitatea armoniei între Stat și Biserică cu privire la desemnarea patriarhilor.

Incheierea autorului este că și învățătura și interesul superior al Bisericii cer ca patriarhii să fie recunoscuți de către autoritatea de Stat.

G. C.

86. МІАТЕВ КР., prof. Първи стъпки на християнското изкуство (*Primii pași ai artei creștine*), rev. Духовна култура, nr. 81, 1937, pp. 783-786.

Gândirea religioasă, oricât de neinstructă și primitivă ar fi, întotdeauna ascunde în sine sâmburele unei arte religioase. Deci, arta religioasă este tot atât de veche cât și religia care a inspirat-o. Autorul artei

religioase, la începutul ei, nu este o singură persoană, ci imensele mase de credincioși, purtătoare de idei și înclinații.

Arta creștină nu se abate dela această regulă. Ivindu-se încă din primele timpuri ale creștinismului, ea se dezvoltă pe măsură cu gândirea religioasă. Veacuri întregi a fost un izvor nesecat pentru viața artistică. N'a existat până acum nici o artă care să fi fost atât de intens trăită de popoare întregi, ca arta creștină. Armonia arhitectonică, proporțiile gigantice și bogăția artistică a locașurilor sfinte, sunt expresia sufletului creștin în decursul veacurilor. Această artă își are începuturile în întunerecul catacumbelor din jurul Romei, din Neapol și Siracuza și s'a născut din obiceiul vechiu de a se înfrumuseța mormintele cu ornamente pictate și figuri.

În primele două veacuri înfrumusețarea mormintelor creștine nu se deosebia de a păgânilor nici prin formă, nici prin conținut. Picturile cari acoperă zidurile și tavanul catacumbelor sunt o continuare mecanică a picturii antice, cu motive din regnul animal și vegetal. Cu timpul însă, printre aceste motive curat păgâne, au început să apară și scene din Sf. Scriptură, sau simboale creștine ca: păunul, foenixul, mielul, peștele, etc. Cu ajutorul frescelor din catacombe putem să urmărim dezvoltarea treptată a artei creștine, care din pictură decorativă profană la început, a ajuns în veacurile III și IV să se desvolte și să se deosebească mult ca element de seamă în înfrumusețarea mormintelor, înfățișând icoane din noua învățătură creștină despre viața de veci, înviere, etc. În legătură cu ele sunt diferite scene din V. și N. Testament, pe cari le socotim ca simboale ale gândurilor și nădejdelor lor comune.

Astfel și-a urmat cursul arta creștină în primele trei veacuri, în întunerecul labirintelor subterane. În veacul al IV-lea naivele tipuri de compoziție plină cu simbolism încep să pășească spre un istoricism mai mare, care se îmbie cu alegorismul. Acum creștinismul este liber în stat, iar arta creștină ese din întunerecul subteranelor pentru a înfrumuseța mărețele biserici construite de Constantin cel Mare.

Arta creștină a dat dealungul veacurilor monumente nemuritoare și neîntrecute de nici o altă arhitectură, sculptură sau pictură religioasă.

N. M. N.

87. PETRAKAKOS A. DIMITIRE, 'Ο Γάξης Πατσιοσ ὡς κανονολόγος (*Paisie al Gazei canonist*), revista *Θεολογία*, fasc. LIX (1937) pp. 194-207.

Cercetând bibliotecile și arhivele grecești în vederea studiului său privitor la «Istoria parlamentară a Greciei», d. Petrakakos stăruie, când prilejul se ivește, asupra chestiunilor de istoria dreptului bisericesc. Am pomenit în această revistă (anul LV, p. 234) de prețioasele documente publicate de acest cercetător în revista alexandrină *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* sub titlul: «Biserica și Dreptul în timpul revoluției grecești». De data aceasta ne oprim asupra studiului său privitor la canonistul Paisie al Gazei din veacul al XVII-lea. Importanța acestui Paisie o prețuește autorul în deosebi pentru cele 58 răspunsuri canonice pe care le-a dat țarului Alexe al Rusiei pe la 1662, în timpul cunoscutei certe dintre țar și patriarhul Nikon. Autorul observă mai întâiu că cercetătorii isvoarelor rusești ale dreptului bisericesc nu cunosc cele 58 răspunsuri canonice ale lui Paisie publicate în limba rusă. Se cunosc numai 30 din aceste răspunsuri din

manuscrisul grecesc găsit la Cairo în 1850 de către Porfirie Uspenski. În Codicele nr. 66 al bibliotecii Camerei Deputaților din Grecia, autorul a descoperit un alt manuscris doveditor că Paisie a întocmit într'adevăr 58 răspunsuri canonice. În acest manuscris nu se găsesc de fapt decât întrebările privitoare la 58 chestiuni canonice; răspunsurile sunt date numai pentru 16 chestiuni. Autorul ne încredințează de autenticitatea manuscrisului și socotește că Paisie a răspuns la toate cele 58 întrebări canonice, cum rezultă din alte mărturii externe. Răspunsurile canonice ale lui Paisie n'au o valoare excepțională; ele privesc chestiuni obișnuite, de disciplină și justiție bisericească. Autorul prețuește în deosebi metoda aceasta a întrebărilor și răspunsurilor canonice, metodă care a fost adeseori folosită de sfinții Părinți și de marii canoniști ai Bisericii răsăritene.

Desprindem din studiul d-lui Petrakakos și câteva lămuriri cu privire la însăși persoana lui Paisie. Acest Paisie s'a numit Pantelimon Ligaridis; născut în 1609 sau 1610 în Chios, a fost hirotonisit de către uniți la Roma în 1641 și trimis pentru propagandă între ortodocși. Allatius mărturisește că la acea dată Pantelimon Ligaridis și-ar fi sacrificat viața pentru credința «latinilor». Ortodoxia l-a câștigat însă repede pentru credința adevărată. În 1650 Pantelimon Ligaridis devine călugăr ortodox și după doi ani sub numele de Paisie ajunge mitropolit al Gazei în Palestina, hirotonisit de către însuși patriarhul Ierusalimului. În 1657 este poftit în Rusia de către patriarhul Nikon care avea nevoie de un canonist iscusit pentru lucrarea de îndreptare a cărților liturgice.

Sunt numeroase mărturiile după care trebuie să socotim pe Paisie propagandist al Romei în Rusia. Pe temeiul unor asemenea mărturii, a fost Paisie caterisit de două ori. D. Petrakakos însă cercetând răspunsurile canonice ale lui Paisie găsește că «nicăeri nu se vedește nestatornicia sufletului său creștin» (p. 202).

Autorul însoțește studiul său de o bună listă bibliografică privitoare la Paisie Ligaridis.

G. C.

88. SOROCOVSCHI VLADIMIR, preot, *Misiunea ortodoxă în Japonia*, revista *Misionarul*, an. IX (1937), pp. 363-463.

Lucrarea de față a pr. V. S. poate fi socotită una dintre cele mai bune, care s'au publicat la noi în privința răspândirii învățaturii creștine la popoarele păgâne. Sprijinită pe izvoare mai ales rusești, bine informată și scrisă într'o limbă curată, această lucrare cuprinde nu numai o înfățișare a tuturor străduințelor și a înfăptuirilor săvârșite de misionarii creștini în Japonia, ci mai de grabă am putea spune că ea este o adevărată istorie a Bisericii ortodoxe japoneze.

Creștinismul în Japonia a pătruns, se crede, prin veacul al XVI-lea datorită misionarilor r.-catolici. Au fost însă mai mult încercări care n'au putut da roadele așteptate din pricina nepăsării în ale credinței a poporului japonez. După 1550 iezuiții au căutat să predice creștinismul «în țara unde răsare soarele» ajutați în deosebi de un bogătaș japonez Han-Siro, care trecuse la creștinism și de un prinț din Fune. Predica iezuiților a avut atâta răsunet încât pe la 1581 se spune că erau în Japonia peste 150.000 de creștini și 200 de biserici. Către 1593 vin în Japonia și călugări franciscani și dominicani, iar numărul credincioșilor se

ridica la 200.000. Dar tocmai atunci, când izbânda era mai mare, încep și prigonirile, credincioșii fiind uciși, iar bisericile dărâmate.

Ceiace a grăbit pieirea creștinismului a fost o răscoală a 37.000 de credincioși pe la 1640, împotriva Mikadoului. Toți însă au fost prinși și omorâți. Așa s'a sfârșit cea dintâiu oaste creștină din Japonia.

După 200 de ani de la izgonirea misionarilor r.-catolici Japonia a fost nevoită să primească iarăși, prin tratatele de negoț cu țările europene, pe propoveditorii credinței creștine. De astădată însă își fac loc și misionari ortodocși prin mijlocirea Consulului rus din orașul Hakodate, care a clădit o biserică pentru nevoile sufletești ale personalului consular, cerând apoi să i se trimeată și un preot. Cel care și-a arătat dorința să plece a fost tânărul student Ioan Casatchin de la Academia teologică din Petersburg. După ce este tuns în monahism cu numele de Nicolae și hirotonit preot, el a plecat spre Japonia în vara anului 1860. Ajuns la Hakodate în 1861 el s'a apucat să învețe mai întâiu limba japoneză ca să poată predica. Abia peste patru ani izbutește să câștige sufletul unui credincios anume Sabave de neam mare și bogat, care în 1868 a fost botezat cu numele de Pavel. Ajutat de el și de alți convertiți, s'a putut pune piatra de temelie pentru răspândirea ortodoxismului în Japonia. De aceea în 1870 Sinodul Bisericii rusești hotărî să organizeze o misiune anumită pentru Japonia, cerând de la guvern și ajutoare bănești în acest scop. Cărmuitor al misiunii a fost numit Nicolae ridicat acum la treapta de arhimandrit. În 1872 veni în Japonia și arhim. Anatolie Tihai, iar peste doi ani obștea creștinilor din Hakodate număra 275 suflete. Centrul misiunii se mută atunci la Tokio unde arhim. Nicolae începu să zidească o biserică.

Sub cărmuirea pricepută a arhim. Nicolae ortodoxia în Japonia a propășit treptat, ajungând în 1875 să aibă preoți chiar dintre japonezi, cel dintâiu hirotonit fiind Pavel Savabe, iar în 1878 încă alți cinci tineri niponi. Greutățile misiunii erau însă că nu avea cine să sfințească preoții și bisericile. Prin 1879 Sinodul rusesc împlinește și această lipsă înființând în Japonia o episcopie și hirotonind pe arhim. Nicolae ca ocărmuitor al ei. Roadele s'au văzut grabnic. În scurt timp numărul ortodocșilor japonezi se ridică la 5377 suflete, având 81 de predicatori. Strădania lor se îndreaptă către creștinarea tot mai spornică a japonezilor, zidirea de biserici, înființarea de școli, tălmăcirea și tipărirea cărților de slujbă și de rugăciuni îndrumarea vieții și a societăților ortodoxe din Japonia.

După ce arată greutatea fără seamăn întâmpinate întru propovedirea cuvântului evanghelic și răspândirea creștinismului printre niponi (pp. 406-420), autorul face un istoric al misiunii ortodoxe dela 1880, când a dobândit pe cel dintâiu episcop, și până în ajunul războiului. Astfel în 1890 numărul japonezilor ortodocși ajunsese la 17.614 suflete, iar centrele misionare erau trei: la Tokio sub conducerea episcopului Nicolae, la Osaka unde lucra arhim. Anatolie și în Hakodate unde rămăsese preotul japonez Tit Komașu. Incepând cu anul 1890 predica ortodoxă în Japonia merge spre scădere, mai ales din pricina împrejurărilor nenorocite abătute asupra insulei, ca inundații, cutremure, războaie și boli de tot felul. După 1900 misia ortodoxă lucrează mai mult prin zelul arhim. Anatolie și a preoților ruși Serghie și Arsenie. Războiul ruso-japonez aduce o pri-

gonire a tuturor ortodocșilor bănuți că, prin credință, au legături cu Rusia. Cu toate aceste piedici, în 1909 numărul credincioșilor era de 31.583 suflete cu 33 preoți, 7 diaconi, 12 cântăreți și 118 predicatori. Prin râvna și sprijinul credincioșilor, bisericile s'au înmulțit simțitor, astfel că fiecare comunitate ținea să-și aibă lăcașul ei de rugăciune.

O altă grijă a misiunii au fost școlile, fiindcă prin mijlocirea lor se putea propovădui mai lesne învățătura creștină. Cea mai veche școală a fost întemeiată în Hakodate de arhim. Anatolie. Prin 1878 se înființează la Tokio și un seminar teologic cu 6 clase după modelul celor din Rusia. În primul an a avut 30 de elevi, iar în 1886 numărul se ridică la 107. Potrivit cu cerințele școalelor s'a ivit apoi și nevoia tipăririi cărților de slujbă în limba japoneză. Inceputul tâlmăcirilor l-a făcut episcopul Nicolae traducând în 1901 Noul Testament.

După ce se arată cum erau organizate societățile ortodoxe japoneze (pp. 444-450) se descrie și traiul pe care-l duceau noii credincioși, strânși în «frății creștine» și ajutându-se unul pe altul.

Ierarhia ortodoxă din Japonia n'a fost prea numeroasă. Cel dintâiu episcop și ocârmuitor al bisericii japoneze este Nicolae Casatchin, care a murit în 1912. Un ajutor de neprețuit folos a avut el în arhim. Anatolie Tihai, român basarabean născut în Tărăsauți-Hotin și fratele său Iacov Tihai. Un alt basarabean care a lucrat în misia ortodoxă din Japonia este Dimitrie Livovschi și care a fost diacon în Tokio peste 30 de ani. Deosemena printre misionarii din Japonia trebuie numărat și arhim. Serghie, ajuns mai târziu arhiepiscop al Finlandei, iar astăzi locțiitor de patriarh al bisericii rusești.

Despre starea bisericii ortodoxe din Japonia știrile au fost tot mai rare după războiu. Știm însă că în 1929 se aflau 36 preoți, 6 diaconi, 97 predicatori și vreo 150.000 credincioși. Iată deci că și Biserica ortodoxă poate dovedi că în vremurile mai noi s'a străduit pentru răspândirea creștinismului printre păgâni.

G. I. M.

89. STOIAN IORGU, *Pătimirea sfintelor mucenice Perpetua și Felicitas*, traducere din latinește, București 1937, pp. 48, în edit. Bibliotecii *Viața Nouă*, nr. 3.

După ce în nr. 1 și 2 Cercul de editură al bibliotecii *Viața Nouă*, ne-a dat prin strădania părintelui Dr. O. Căciulă și d. Dr. D. Fecioru, două tâlmăciri din elinește, cea dintâiu după sf. Grigorie al Nisei, *Fii desăvârșit*, iar cea de a doua după sf. Sofronie al Ierusalimului, *Viața cuv. Maria Egipteanca*, se adaogă acum și d. Iorgu Stoian, care prin această traducere din latinește plinește năzuințele bibliotecii înfiripate anii trecuți cu atâta avânt tineresc, în scopul de a se spori în românește scrierile sf. Părinți și ale marilor dascăli ai Bisericii. Nu este locul să arătăm aici folosul bun ce se poate dobândi de pe urma tâlmăcirilor din literatura veche creștină și nu stăruim nici asupra duhului de «*viață nouă*» care poate izvorî pentru credincioșii creștini prin cetirea lor. Ceiace însă nu ne ferim a face este îndemnul ca aceste traduceri să fie cât mai numeroase, din scrieri cât mai folositoare pentru zidirea sufletească și în alcătuire tot atât de bună și de potrivită, ca și cele de până acum. Iar nădejdea cum că aceste cărți vor ajunge în mâinile cetitorilor pentru care

sunt sortite, să nu lipsească editorilor, fiindcă în curând va trebui să iasă la iveală și să se prețuiască orice muncă făcută din dragoste pentru răspândirea drepte învățături și din incredințarea că scrisul creștinesc va izbuti, prin stăruință neconținută, să ia locul cărților pierzătoare de trup și ucigătoare de suflet.

În *Cuvânt înainte*, tălmăcitorul arată că între scrierile de seamă ale literaturii latine creștine din primele veacuri, *Pătimirea sfințelor mucenice Perpetua și Felicitas*, ocupă un loc de seamă, din multe puncte de vedere, adică: dogmatic, liturgic, literar, etc. În ce privește autorul care a alcătuit-o, se crede că aici au fost trei inși: Mai întâiu *Perpetua*, căreia îi aparțin scrise de mână și simțirea sa, cap. I-III și *Saturnus* unul dintre tovarășii săi de suferință care ar fi scris cap. IV. Pe temeiul lor apoi s'ar fi apucat să alcătuiască introducerea și cap. V-VI un alt redactor care se crede că este vestitul scriitor bisericesc *Tertulian*. Data publicării acestei *Pătimiri* se pare a fi prin preajma anilor 202-203, când sfințele mucenice au primit moartea, la Cartagina, sub împăratul Septimius Sever (193-211). Biserica noastră, face pomenirea Sf. Mucenice Perpetua și Felicitas în ziua de 1 Fevr., iar biserica romano-catolică la 7 Martie.

Traducerea este făcută după ed. din 1929 a lui R. Knopf, controlate însă și cu ediția mai veche aflată în *Migne*, P. L. III, 13-62.

Cuprinsul pe scurt al pătimirii este acesta: Vibia Perpetua de neam mare și bogat, fiind închisă cu alți tineri catehumeni, învinge prin cuvânt pe tatăl său și izbutește să fie botezată. Creștinarea ei și a celorlalți tovarăși a avut ca urmare aruncarea lor în temniță. Aici Perpetua avu în vis o sfântă arătare din care pricepu că sfârșitul lor prin patimă este aproape. Tatăl însă încearcă să o înduplece ca să lepede credința. Duși la judecată Perpetua și tovarășii săi mărturisesc că sunt creștini, din care cauză sunt osândiți ca să fie dați pradă fiarelor. Făcând rugăciuni, avu iarăși o arătare și înțelese că după ce vor îndura aceste pedepse de ispășire a păcatelor, vor dobândi mântuirea. Înainte de a fi aruncată fiarelor Perpetua este din nou încercată de tatăl său, ca să lepede credința. Printr'o altă arătare este îndemnată de Domnul să nu se lase amăgită de rudeniiile sale căci va birui ispitirile.

În partea a doua a *Pătimirii* sunt arătate vedeniile avute și scrise de însuși Sf. Saturnus, care fiind răpit în vis de niște îngeri, fu dus el și sf. Perpetua în fața scaunului lui Dumnezeu, care îi primi și-i sărută. Capitolul V cuprinde pătimirile pentru credință îndurate de sf. Felicitas. După ce au fost scoși din temniță, sfinții sunt duși în amfiteatru și dați pradă fiarelor sălbatece în fața miilor de privitori păgâni, dornici să vadă vărsându-se sângele nevinovat al mucenicilor.

Tălmăcirea este limpede, plină de înțeles, și pe cât i-a stat în putință a căutat să se ferească de întrebuițarea neologismelor. Este un merit care mai ales într'o tălmăcire nu trebuie trecut cu vederea. Cu temeinicile cunoștințe de latinește pe care le are d. I. S. poate fi un ajutor de nădejde la tălmăcirea sf. Părinți în românește. G. I. M.

90. UZUNOV, VASILE, Църквата и писателитѣ (*Biserica și scriitorii*), rev. Църковенъ вестникъ, nr. 28, Sofia 1937.

Autorul, care este și un romancier de seamă, tratează o proble-

mă care interesează Biserica de aproape prin formarea unei armate active de scriitori buni în jurul Bisericii pentru ca având sprijinul ei, să se însănătoșeze atmosfera literară cu miasmele florilor duhovnicești, hrănite cu sucii Sf. Evanghelii. Poetul mirean poate câștiga încrederea în păturile unde preotul nu pătrunde din motive nelegate de el. Mijloacele de luptă ale poetului sunt cărțile.

Din pildele pe cari le dă autorul, cu privire la înrâurirea pe care-o poate săvârși literatura, cităm numai două: După ce marele scriitor rus Turghenief și-a publicat scrierea sa intitulată *Insemnările unui vânător*, viitorul țar al Rusiei, Alexandru II liberatorul, l-a întâlnit odată și i-a spus: «Ți-am cetit lucrarea *Insemnările unui vânător* și m'a impresionat mult. Ți mărturisesc că atunci când voi fi țar, voi libera pe țărani» — cece a și făcut. Datorită curentului nou, creat de o carte a scriitoarei americane Henrieta B., patru milioane de negri au fost eliberați din robie.

În încheiere autorul spune că întotdeauna operele literare sunt cel mai puternic sprijin pe care-l poate avea Biserica și deaceia ea trebuie să se îngrijească și să-l folosească — pentru binele obștesc — în lucrarea ei sfântă de pe acest pământ.

V. D.

TEOLOGIA ISTORICĂ

91. BABINGER FRANZ, *O relațiune neobservată despre Moldova sub domnia lui Antonie-Vodă Ruset (1676)*, în *An. Ac. Române*, ist., t. XIX (1937), pp. 109-136, și extras, 28 pp., 25 lei.

În cartea *Mémoires du Sieur de la Croix*, apărută la Paris în 1684, d. F. B. a descoperit la pp. 173-206, o foarte interesantă *Relation des Provinces de Moldavie et de Valachie*, necunoscută până acum.

Sieur de la Croix călătorind prin țările dela Dunăre a întâlnit câțiva Greci, care i-au dat o dare de seamă despre Moldova și Valachia, pe care el apoi a adăogat-o la o scriere a sa. Printre altele, în ea se găsește descrierea exactă a înscăunării unui prinț moldovean, care nu poate să fie altul decât Antonie Vodă Ruset, urcat pe tronul Moldovei în Decembrie 1675. Relatările lui Siêur de la Croix despre stările și evenimentele din Moldova, întregesc în bună parte știrile puține ce avem până acum asupra scurtei domnii a voevodului. În afară de asta se mai dau o mulțime de amănunte în privința datinelor și obiceiurilor din acea vreme la botez, la nuntă, la înmormântare și la felul cum se prăznuiau sărbătorile creștinești în Moldova la sfârșitul veacului al XVII-lea.

G. I. M.

92. BARDY GUSTAVE: *La latinisation de l'Eglise d'Occident*, extras din *Irenikon*, t. XIV; Preusé d'Amay sur Meuse, Belgia [1937], 39 p.

Printre chestiunile de seamă ridicate de Istoria Bisericii Române este, fără îndoială și aceea a primirii creștinismului de rit grecesc. Nu discutăm aici inscripția de la Napoca și cele dela Potaissa; dar, dacă avem motive să credem că Sfântul Apostol Andrei a propovedit prin Dobrogea și dacă aici s'au săvârșit în grele pătămări mucenici răsăriteni ca Sfântul Sava Gotul, tot pe aceste meleaguri este adevărat că a răsunit graiul latinesc și s'a arătat lumină mare prin sfinții Emilian mucenicul, Bretanio episcopul și Niceta al Remesianeii. Două sinoade (Constantinopol, 381,

Calcedon, 451), hotărâsc ca Biserica noastră să atârne de Constantinopol; iar la înființarea arhiepiscopiei «Iustiniana prima» ea va depinde vremelnic de aceasta, până ce iureșul năpraznic al popoarelor barbare, va zdruncina totul din temelii și de atunci va stărui în împărtășirea cu Biserica Răsăritului, cu o credincioșie niciodată nedesmințită.

Totuși e tot atât de adevărat că răscolirea trecutului poporului nostru, de viță latinească, poate pune o mulțime de întrebări, de și este vădită zădărnicia unora. Acestea se pun mai ales de către urmașii celor care la 1701, făceau alaiu lui «Satanasie» și pe care Șincai îl descrie astfel: «Mulțimea cea mare a preoților românești — cam 1200 inși, chemați «sub gloabă de 60 florinți»! — ca niște berbeci negri, unii mergeau înainte, alții pre de laturi, alții din dărăpt; *mulți mergeau plângând* și unii dintre dânșii zicea: «Acum seceră orzul, dar după orz va secera și grâul...»¹. Se mai pun și din partea acelor care nu văd urmele nepieritoare ale Atotputernicului Dumnezeu în scurgerea veacurilor...

Mai cu dreptate s'ar putea pune întrebarea astfel: Unde este adevărul? În confesiunile apusene sau în Biserica răsăriteană? Poporul nostru, așezat la întretăerea Răsăritului cu Apusul a avut dreptate să părăsească pe cei înrudiți după sânge și limbă cu el și să se alipească de Răsăriteni? Știința nepărtinitoare ne întărește sau ne turbură alegerea făcută de strămoșii noștri?

În parte, căpătăm un răspuns care ne umple de bucurie. Vine dela un romano-catolic cu reputație strălucită în Biserica sa. El arată că alegerea aceasta a fost providențială, pentru noi Români, din punctul de vedere al limbii. Și acest răspuns are cu atât mai mare însemnătate, cu cât vine din partea unui învățat a cărui limbă maternă e neo-latină, franceza, și care cunoaște prea bine starea lucrurilor.

În broșura sa, cu titlul de mai sus, — un extras al unui articol din cunoscuta revistă orientalistă *Irenikon* care luptă pentru «readucerea schismaticilor la Biserica «mamă și stăpână a tuturor Bisericilor»(!?), cu metoda «irenică», Gustave Bardy începe cu înșirarea întrebărilor la care va încerca să răspundă și printre altele cu aceasta: cum s'a înfăptuit în Apus, pierderea vestmântului elenic al creștinismului, și primirea celui latin? «Pentruce, prefacerea fiind îndeplinită, o groapă adâncă s'a săpat între Biserica latină și Biserica greacă? E peste putință istoricului de a nu ridica aceste probleme. E aproape cu neputință de a le da o deslegare pe deplin mulțumitoare» (p. 5). Cea dintâiu predică și cei dintâiu convertiți la creștinism au fost de limbă grecească. «...Aproape toată lumea știa limba greacă sau cel puțin o înțelegea» (p. 7). La Roma, chiar, circulau epigrame populare, cuvinte satirice, calambururi în grecește; inscripțiile funerare sau tablele magice sunt redactate în aceeași limbă. Filosofii romani se serveau adesea de limba greacă pentru lucrările lor. P. de Labriolle pomenește de galul Favorinus, care ținea conferințe la Roma și a scris zeci de opere, toate în grecește; la fel face stoicul Cornutus, deși a scris gramatica sa în latinește. «Cazul cel mai curios

1. Gheorghe Șincai: *Cronica Românilor*, edit. București 1886, tom. III, p. 313; cf. *Specificul românesc unit*, revista *Biserica și Școala*, anul LXI, Arad, 1937, nr. 29-30, pp. 248-49.

este, desigur, acela al împăratului Marcu Aureliu, care nu ezită să folosească limba greacă pentru a redacta gândurile sale intime» (p. 8). Iată de ce misionarii creștini au putut propovedui în grecește în toată lumea cunoscută pe atunci.

În Biserica apuseană limba latină se înscăunează deabinelea abia în întâia jumătate a veacului al III-lea. Preotul Caius și Sf. Hipolit scriu în grecește, la Roma, precum scrie și Sfântul Irineu la Lyon, și alții la Viena. «Mult timp, Biserica romană rămase esențial grecească. Faptul e atât de cunoscut încât e de ajuns de a aminti aici câteva fapte¹. Lista celor dintâi papi până la Sf. Victor (189-198) nu cuprinde decât două nume latine: pe acela al lui Clement și pe al lui Piu» (p. 11). Iar Clement scrie în grecește, ca Hermas fratele lui Piu. Sfântul Policarp slujește Sfânta Euharistie în fața comunității romane în grecește (la 155). Aproape toți învățăceii Sfântului Iustin, care suferă mucenicia cu maestrul lor poartă nume grecești. După un text obscur al lui Ieronim i se atribue papii Victor gloria de a fi fost primul scriitor de limbă latină bisericească, dar această notă nu e deloc sigură (p. 14).

Atunci cum a pătruns limba latină — profană — în Biserică? Începutul s'a făcut în biserica africană, care primește creștinismul cu această limbă. Pe la 180, când biserica africană intră în istorie, limba greacă este încă în mare cinste. Așa se explică și faptul că Tertulian dă două ediții (una în latinește și alta în grecește) operilor sale: *De virginibus velandis*, *De spectaculis*, *De baptismo*. Și una dintre ciudățeniile pe care le constată Istoria este că limba latină va fi generalizată în Biserica apuseană prin comunitățile din această provincie, în care creștinismul n'a reușit să se împlante trainic printre băștinași, rămânând religia străinilor, a colonilor, a soldaților și a comercianților de origine latină (p. 16). Actele martirilor sciliteni ar dovedi că exista acolo, înaintea lui Tertulian o traducere latină a unei părți din Sfintele Scrisori². Acest fapt ar fi întărit și de scrierile lui Tertulian care se servește, în afară de textul grecesc al Noului Testament și de o versiune latinească.

Au fost nenumărate încercări de a da o traducere latinească a Bibliei. Fericitul Augustin le ia în derâdere³. Una dintre cele mai reușite e, desigur, a lui Tertulian. «Africa a fost, astfel, cea dintâi, care să aibă o versiune latină a Bibliei»⁴. Tot aici aflăm cea dintâi liturghie latină (p. 19-21). Și explicația nu e greu de dat. «Africa este, în această epocă, mai latină decât Roma însăși. După luarea Cartaginei și după distrugerea ei, acest oraș a fost clădit din nou și a primit o populație de coloniști» (p. 21). Aceștia capătă întâetatea la Roma prin munca și prin numărul lor. Septimiu Sever, de origine africană, împărățește în timpul pontificatului papei Victor, tot un african, fără îndoială, după Bardy. Contimpo-

1. Pentru mai multe amănunțimi a se vedea, de pildă, C.-P. Caspori, *Quellen zur Geschichte des Taufsymbols*, Christiania 1875, p., 267-499. (Nota autorului).

2. Speratus, care purta un fel de sac răspunde proconsului care-l întrebase ce are acolo: „Niște cărți și niște epistole ale lui Pavel, om drept“. v. *Passio sanctorum scilitanorum*, 12. (cit. după autor, p. 17).

3. v. *De doctrina christiana*, II 16; P. L. XXXIV, 43.

4. v. A. d'Ales, *La Théologie de Saint Cyprien*, p. 43; Bardy, *op. cit.*, p. 19.

ranul acestuia, Sfântul Hipolit scrie în grecește, dar n'are mare influență din cauza schismei pe care o aduce în Biserica romană. Și nu e oare o potrivire destul de semnificativă faptul că introducerea limbii latine se petrece pe timpul papilor Zefirin și Calist, despre care Bardy scrie: «Nici aceștia, mai mult decât Victor, nu sunt niște speculativi; problemele teologice nu-i interesează pentru ele însele și ei nu intervin în controversele de școală decât atunci când integritatea învățaturii tradiționale este în cauză» (p. 27).

În câteva pagini care urmează, Bardy cercetează temeinic părerea unora care pretind că traducerea care circula în Africa este marcionită, (pp. 28-38) și o înlătură. După aceia arată motivul pentru care crede că introducerea limbii latine în biserica apuseană a fost o chestie de viață și de moarte: Creștinismul trebuia să primească, la Roma, limba cunoscută popoarelor imperiului, ori să piară. Și sfârșește broșura cu această încheiere: «Ne putem întreba ce s'ar fi întâmplat, dacă Biserica Romei nu s'ar fi latinizat, sau, cel puțin, dacă latinizarea ei ar fi fost întârziată cu un veac sau două. Aceasta e o întrebare destul de zadarnică. *Noi recunoaștem foarte bine că, în urma acestei latinizări, de fapt repede săvârșită, Biserica romană a fost pusă în starea de a înțelege mai greoi marile probleme speculative care se ridicau în mintea teologilor răsăriteni și de a privi mai cu plăcere de partea Apusului*»¹. Ezitând o clipă, Bardy a socotit prudent să adauge și aceste cuvinte, care atenuiază asprimea încheerii sale față de «latinizare»: «Dar nu trebuie nici să exagerăm. Mamă și stăpână a tuturor Bisericilor, Roma n'a încetat de a se interesa de lucrurile Răsăritului: limba ei a devenit aceea a stăpânilor lumii. Inima ei a rămas întotdeauna catolică» (p. 39).

Din cuprinsul ei am văzut însemnătatea acestei broșuri scrisă concis, cu un stil sobru, simplu, fără mare aparat critic care mai mult ar fi îngreuiat citirea decât ar fi adăugat ceva — totul fiind primit de cititor aproape fără rezerve — acest studiu aduce o contribuție interesantă pentru studiul comparativ al celor două părți ale lumii creștine. Constatăm cu bucurie că autorul face parte din pleiada savanților romano-catolici — atât de puțini din nenorocire! — care atacă și probleme spinoase pentru confesiunea sa și le dă deslegarea fără să țină prea mult seama de punctele de vedere preconceptuate ale coreligionarilor săi. El ne amintește frumoasa atitudine obiectivă a unui Duchesne, a unui Batiffol și a altora. Materialul expus de autor poate fi cunoscut de cititor în mare parte din nenumăratele studii de patrologie ori din Istoria Creștinismului primar. Originalitatea și meritul mare al său este de a fi urmărit chestiunea latinizării bisericii apusene dintru început, de a fi deslegat mulțumitor feluritele puncte controversate întâlnite dealungul acestei cercetări și mai ales de a nu fi dat înapoi în fața încheerii ce s'a impus și care, în fond nu este altceva decât omagiul leal care cinstește Biserica orientală și pe cel ce i l-a adus.

N. C.

93. CARMIRES, IOAN N. Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος καὶ ἡ ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία αὐτοῦ (*Mitrofan Critopulos și corespondența sa inedită*), Atena, 1937, pp. 302. Lucrare publică în colecția Θεολογικὴ Βιβλιοθήκη — Εἰς τοῦ

1. Sublinierea este a noastră. N. C.

καθηγητοῦ Χριστοῦ Ἀνδρούτσου, αριθ. 1 (*Biblioteca teologică — In amintirea profesorului Hristu Andruțos nr. 1*).

Cu scopul de a lămuri ideile patriarhului de Alexandria Mitrofan Critopulos privitoare la problema unirii Protestanților cu Biserica ortodoxă, d. I. Carmires și-a propus să cerceteze scrisorile pe care Mitrofan Critopulos le-a trimis prietenilor săi protestanți, ca și pe cele primite de la aceștia. Rezultatul îndelungatelor sale cercetări prin diferitele biblioteci, unde s'a păstrat această corespondență, este publicat în lucrarea de față, prezentată la Facultatea de teologie din Atena ca teză de doctorat.

După un studiu introductiv privitor la împrejurările în care au fost trimise aceste scrisori, la persoanele către care au fost adresate, și la bibliotecile unde ele se află, autorul expune pe scurt viața lui Mitrofan Critopulos, care poate fi rezumată astfel: Născut în anul 1589, Mitrofan Critopulos și-a petrecut copilăria în casa părintească într'un sat din Macedonia. La vârsta de 17 ani (în 1606) a fost duș de către un unchiu al său la Sf. Munte, unde, fiind tuns în monahism, a rămas timp de șapte ani. În anul 1613 patriarhul de Alexandria Chiril Lucaris, refugiindu-se de la Constantinopol, unde fusese ales locțiitor al Patriarhului ecumenic, a venit la Sf. Munte. Acolo a cunoscut pe tânărul monah Mitrofan, pe care l-a luat aproape de el, prețuindu-i virtuțile și dragostea de învățătură. În același an (în luna Septemvrie ori Octomvrie) au plecat împreună în Moldova, unde au rămas timp de nouă luni, iar în luna Iulie 1614 au venit în Valahia și au șezut aci timp de un an. În toată această vreme a șederii lor în țările noastre patriarhul Chiril Lucaris s'a străduit să întărească pe ortodoxi în lupta ce ei duceau atunci împotriva catolicilor. La plecarea lor din Valahia (în anul 1615) Chiril Lucaris trimite Moldovenilor o enciclică prin care și ia rămas bun dela ei și le recomandă tărie în credința ortodoxă.

După o scurtă ședere la Constantinopol Mitrofan pleacă împreună cu Chiril Lucaris la Alexandria, unde primi hirotonia ca diacon. În anul 1617 Mitrofan Critopulos a fost trimis de către patriarhul Alexandriei pentru studii teologice în Anglia ca bursier al regelui Iacob I. De la Londra a plecat peste scurt timp la Oxford unde a rămas vreme de cinci ani, fiind prețuit și iubit de profesorii și colegii săi, atât pentru stăruința la învățătură, cât și pentru viața sa plină de virtute.

După terminarea studiilor în Anglia, Mitrofan Critopulos pleacă (în anul 1624) spre Germania. Acolo rămâne vreme de aproape trei ani cercetând cele mai de seamă centre universitare luterane. Dorind să cunoască și pe Calvinii trece în Elveția unde rămâne iarăși doi ani. Vine apoi la Veneția, și de aici pleacă grăbit spre Constantinopol (în anul 1630) fiind chemat de către patriarhul Chiril Lucaris.

În tot timpul șederii sale printre protestanți, Mitrofan Critopulos a căutat să cunoască învățătura lor privitoare la dogme, organizațiunea bisericească și viața lor religioasă, și în același timp să se informeze asupra intențiilor Protestanților de a se apropia de Biserica ortodoxă.

De la Constantinopol Mitrofan pleacă spre Alexandria unde i se încredințase slujba de mare arhimandrit. Aici este hirotonit apoi mitropolit de Memfis și Egipt, și în cele din urmă a fost ales în anul 1636 patriarh al Alexandriei, în locul lui Gherasim Spartaliotul care murise.

Ca patriarh Mitrofan Critopulos s'a străduit să împiedice pro-

paganda protestantă în Răsărit și chiar a semnat, în cunoscutele împrejurări, condamnarea binefăcătorului său Chiril Lucaris. Mâhnit peste măsură de acest fapt, turburat sufletește din cauza neputinței sale de a împiedica propaganda catolicilor și protestanților, și de a ridica Biserica ortodoxă, Mitrofan Critopulos se îndreptă pentru a găsi mângâiere într-o țară ortodoxă, în Valahia, pe care o vizitase cu 25 ani înainte ca însoțitor al lui Chiril Lucaris. Aici însă îl ajunge moartea în primăvara anului 1639, în vârstă numai de 50 ani.

În partea doua a lucrării sale d. Carmires publică corespondența lui Mitrofan Critopulos. Din cele 74 scrisori publicate, 45 au fost scrise de Critopulos, 24 au fost adresate lui, iar 5 se referă la viața sa. Semnalăm scrisoarea nr. 16 (pp. 196-198), adresată în 1627 către I. Braun, de la Tübingen, în care Mitrofan Critopulos amintește de călătoria sa împreună cu Chiril Lucaris în țările noastre.

În afară de o enciclică pe care a scris-o ca patriarh de Alexandria (pp. 285-286), toate scrisorile publicate de d. Carmires au un cuprins cu totul personal (felicitări, urări, condoleanțe, cereri de informațiuni, de cărți, etc.) și nu dovedesc deloc ideile lui Mitrofan Critopulos cu privire la problema unirii Protestanților cu Biserica ortodoxă, un scop al lucrării de față pe care autorul și-l propusese să-l lămurească. Fără îndoială însă aceste scrisori pun la îndemâna istoricilor știri noi despre starea bisericilor protestante din sec. XVII-lea și mai ales din Germania. I. M.

94. CRACIUN I., *Cartea românească în decursul veacurilor*, rev. *Viața ilustrată*, an. IV (1937), nr. 7, pp. 13-17.

1508
Cea mai veche tipăritură apărută pe pământul românesc este Liturghierul dela Târgoviște din anul 1508, la care s'a ostenit smeritul ieromonah Macarie. Tot el tipărește la 1510 un *Octoih* (care se păstrează la m-rea Hilandar din muntele Atos), iar la 1512 o *Evanghelie* din îndemnul lui Neagoe Basarab. A patra carte cunoscută e *Octoihul* din 1535, păstrat deasemenea la muntele Atos. Toate aceste cărți sunt tipărite în slavonește. Cea următoare, apărută la Sibiu în 1544 este un Catehism românesc, socotit ca prima și singura incunabulă în limba noastră.

A șasea tipăritură e un *Molitvelnic* slavonesc tipărit la Târgoviște în 1545, după care urmează *Apostolul* din 1547. A opta și cea din urmă incunabulă este *Evangheliarul*-slav din c. 1546. Cu jumătatea veacului al XVI-lea se deschide epoca luminată a diaconului Coresi — părintele tipografiei românești. Prin osteneala lui au văzut lumina zilei 9 cărți românești, 12 slavonești și 1 slavo-română.

Veacul XVII-lea este vremea încercărilor mari pentru tipăritura românească. Voievozii și Vlădicii care au obladuit peste ținuturile locuite de Români în acest veac, au sprijinit tiparul și au înzestrat literatura românească cu cărți de mare folos pentru unitatea limbei și înfrățirea cugetelor, cum este d. p. *Cazania* dela Govora din 1642, *Cazania* lui Varlaam din 1643, *Pravila* lui Vasile Lupu apărută la Iași în 1646, *Noul Testament* dela Bălgrad din 1648, *Psaltirea în versuri*, tipărită de Dosoftei la 1673, *Biblia* dela București din 1688, sau *Mineele* dela Buzău din 1698-1699.

Veacul XVIII începe sub purpura strălucitoare a voevodului Constantin Brâncoveanu, când se tipăresc cărți pentru întregul răsărit orto-

dox. Numai sub acest Domn teascurile românești au dat la lumină 75 de cărți dintre care jumătate românești, iar celelalte româno-grecești, grecești și arabe. După moartea lui Brâncoveanu vine epoca fanarioților dela 1716—1821. Făcând o socoteală a cărților tipărite în această vreme, rămânem uimiți de numărul covârșitor al cărților românești. Din 483 cărți apărute sub fanarioți, 401 sunt românești, abia 50 grecești, iar restul de 32 în diferite limbi.

După 1821 cartea românească ia altă dezvoltare. Tipografiile se înmulțesc an de an, iar cărțile apărute devin pe zi ce trece tot mai numeroase. Așa se ajunge către sfârșitul veacului al XIX-lea la cartea românească frumos și bine tipărită.

G. I. M.

95. HRISOSTOM, arhiepiscopul Atenei, 'Ο Μέγας Κωνσταντῖνος, ἐπιστροφῇ αὐτοῦ εἰς τὸν χριστιανισμόν (*Constantin cel Mare, convertirea sa la creștinism*), în revista *Ἐκκλησια*, anul XV (1937), nr. 28-35. pp. 227-231, 234-240, 250-268.

Anul acesta, la 21 Mai, s'au împlinit 14 veacuri dela moartea împăratului Constantin cel Mare. Cu acest prilej, învățatul teolog Hrisostom Papadopoulos arhiepiscopul Atenei, scrie un substanțial studiu asupra politicii sale religioase. Motivele convertirii creștine a împăratului Constantin au format obiectul unor întinse discuțiuni și controverse între istorici. Iacob Burchardt, Harnack, și Bouché-Leclercq au susținut că împăratul Constantin a primit religia creștină din calcule politice pentru că Biserica devenise o mare forță în imperiu. Alți istorici ca G. Boissier, F. Lot, P. Allard, J. Maurice au susținut că întoarcerea lui Constantin cel Mare la religia creștină s'a întemeiat pe o convingere religioasă sinceră. Alții, în sfârșit, au susținut că acest împărat n'a avut nici calcule politice nici convingere religioasă când a îmbrățișat creștinismul, ci era actul acesta încercarea unui cârmuitor care n'avea nici concepții politice hotărâte, nici convingeri religioase sigure. În felul acesta a putut scrie despre Constantin cel Mare, francezul A. Piganiol în cartea sa «L'empereur Constantin», apărută în 1932. Socotim așadar binevenite studiile bazate pe texte și pe o nouă cercetare a materialului istoric privitor la problema convertirii împăratului Constantin. Un asemenea studiu a publicat, chiar anul acesta, E. Gerland, sub titlul: *Konstantin der Grosse in Geschichte und Sage* (în publicația profesorului Bees: *Texte und Forschungen zur Byzantinisch-Neugriechischen Philologie*, nr. 23, Athen, 1937). Deopotrivă de prețios este și studiul acesta al arhiepiscopului Hrisostom care cercetează cu cea mai migăloasă grijă științifică întreg materialul privitor la convertirea împăratului Constantin. După ce expune pe scurt urmările prigonirilor ultimilor împărați păgâni și împrejurările în care a ajuns împărat Constantin, autorul arată care au fost legăturile acestui împărat cu creștinismul, înainte de convertire. Chiar sub ultimii împărați păgâni, creștinii se bucurau de atâta prețuire din partea societății păgâne, încât nu era deloc «paradoxal faptul că păgânii primeau cu bucurie pe creștinii reînțorși din surghiun» (p. 234). Lumea se convinsese de zădărnicia prigonirilor împotriva creștinilor. Creștinismul învinsese în conștiințe. Înainte de convertire, împăratul Constantin împărțea această stare sufletească a păgânilor câștigați în taină pentru creștinism. Era nevoie numai de un

eveniment excepțional care să inspire împăratului hotărîrea de a îmbrățișa pe față creștinismul. Evenimentul acesta a fost viziunea crucii pe cer. Autorul comentează îndelung viziunea crucii și o socotește «insuflare dumnezeiască», precum însuși împăratul a mărturisit. Intreaga politică religioasă a împăratului Constantin cel Mare mărturisește sinceritatea convertirii sale creștine.

Convingerea creștină l-a îndemnat pe împărat nu numai să sprijine în totul Biserica, dar să renunțe la prigonirea păgânismului, care avea să se stingă încet, prin triumful sigur al creștinismului. Studiul arhiepiscopului Hrisostom trebuie socotit ca una dintre cele mai temeinice contribuții științifice pentru lămurirea mult discutatei probleme a convertirii împăratului Constantin cel Mare. G. C.

96. IORGA N., *O cronică munteană în grecește pentru secolul al XV-lea*, în *An. Ac. Române*, ist. t. XIX (1937), pp. 147-151 și extras 6 pp.

Este vorba de *Chronicon Austriacum* a lui Iacob Unrest din care d. profesor N. Iorga a publicat acum 40 ani părțile ce ne privesc pe noi Români, în *Acte și fragmente*, III, p. 96 sq. Notele despre luptele Românilor încep cu anul 1475, arătându-se foarte amănunțit campania nenorocită a Turcilor în Moldova și vestita biruință a lui Ștefan-cel-Mare împotriva lor. Se trece apoi la năvălirea Sultanului Mohamed în anul următor, la urcarea din nou pe tronul Țării Muntenesti a lui Vlad Țepeș, se pomenește despre lupta cu Turcii în Câmpia Pâinii la 1479 și se ajunge la războiul lui Ștefan cu Ioan Albert regele Poloniei.

Cercetată în deaproape această cronică, reiese că știrile despre Români cuprinse în ea au o informație ortodoxă, și ele nu pot fi luate decât după niște *însemnări muntene*. Dovezile aduse de d. profesor N. Iorga în această privință sunt hotărîtoare și ele descopăr într'adevăr o cronică munteană mărginită la un timp restrâns. G. I. M.

97. KOTSONIS I., *Ιούλιος ὁ Ἀφρικανός, ὁ πρῶτος χριστιανός χρονογράφος (Iuliu Africanul, primul cronicar creștin)*, în revista *Θεολογία*, fascicula LIX (1937), pp. 227-237.

Iuliu Africanul, întemeetorul cronografiei creștine, este prea puțin cunoscut la noi. În afară de scurtele articole din dicționare și enciclopedii nu știm să se fi scris ceva mai pe larg asupra lui. Pentru a înfățișa personalitatea acestui apologet, dar mai ales cronicar creștin, autorul a cercetat tot materialul ce s'a putut găsi în isvoare și în studii. Pe temeiul acestui material, autorul precizează că Iuliu Africanul s'a născut în Ierusalim în cartierul Emaus, ceiace însemnează, precum reiese și din alte mărturii, că n'a fost de origine africană. Data nașterii nu poate fi precizată. Se știe numai că Iuliu Africanul a stat mult timp, în copilăria sa, la curtea regelui Edesei Avgar al IX-lea (179-216). Intorcându-se la Emaus, a început să facă studii apologetice folosind biblioteca înființată atunci în Ierusalim de către episcopul Alexandru. După aceea a studiat la Alexandria, ascultând, în școala catehetică, lecțiile lui Heraclas și ale lui Origen și adunându-și din bibliotecile alexandrine material pentru cronografiile sale. După ce s'a întors la Ierusalim, Iuliu Africanul a fost trimis de compatrioții lui în fruntea unei misiuni la Roma. Acolo împăratul i-a încredințat organizarea bibliotecii imperiale.

Iuliu Africanul ştia limba ebraică şi limba latină şi avea întinse cunoştinţe. Istoricul bisericesc Socrate îl socoteşte tot atât de învăţat ca şi pe Clement Alexandrinul şi Origen.

Opera de căpetenie a lui Iuliu Africanul este cunoscută sub titlul de *Χρονογραφία*; de şi s'au mai dat acestei scrieri şi alte titluri. Nu ni s'au păstrat decât fragmente din această operă. Planul scrierii a fost înfăţişarea cronografiei omenirii, dela Adam până după întruparea Mântuitorului. Impărţită în cinci cărţi, scrierea aceasta cuprinde evenimentele mari ale omenirii, însemnate la rând, respectând şirul anilor. Opera aceasta au folosit-o toţi alcătuitoarii de cronografii începând cu Eusebiu al Cezareii şi până la scriitorii bizantini. De aceea cu drept cuvânt socoteşte autorul că scrierea aceasta a lui Iuliu Africanul a fost «baza cronografiei biblice, bisericeşti şi politice» pe care s'a întemeiat apoi istoriografia bizantină.

G. C.

98. MARINOV AN. PETRE, Едно сръбско известие за отца Паисия и живота на българитѣ подъ турското иго презъ втората половина в XVIII вѣко (*O ştire sârbească despre părintele Paisie şi viaţa bulgarilor bulgarilor sub jugul turcesc în a doua jumătate a veac. al XVIII-lea*), revista *Духовна култура*, nr. 81 (1937), pp. 794-798.

Este vorba de autobiografia arhim. sârb Gherasim Zelici, apărută la Belgrad în 1897 şi unde se află preţioase ştiri despre vestitul luptător şi cărturar bulgar Paisie Hilandarski. Astfel Gherasim Zelici spune că într'o călătorie a sa la Sf. Munte prin 1784 face cunoştinţă cu «un călugăr bulgar din mănăstirea Zografu, care se chema Paisie şi avea barba albă până la brâu». Povesteşte apoi întâlnirea sa cu mai mulţi bulgari, veniţi să se închine prin mănăstirile din Sf. Munte. Ei se plâng că în ţara lor n'au preoţi bulgari, că plătesc sume mari pentru slujbe şi că sunt nevoiţi să se spovedească cu ajutorul tălmacilor, preoţii lor fiind greci. Gherasim îi sfătueşte atunci să se ducă la Țarigrad şi «cu bani» să ceară Porţii şi Patriarhiei să le dea preoţi pământeni. Bucuroşi de acest sfat, bulgarii îl roagă şi pe el să meargă la Țarigrad spre a le fi de ajutor. Dar el nu primeşte, ci pleacă în Serbia.

N. M. N.

99. MIHAILOVICI PAUL, preot, *Acuzaţii nedrepte aduce Bisericii din Basarabia*, gazeta *Raza*, an. VII, Chişinău (1937), nr. 412.

Autorul se ridică cu toată dreptatea împotriva unor neadevăruri scrise de pr. Dominic Ionescu în ed. II a manualului său de *Istoria Bisericii Române* pentru cl. IV secundară, cu privire la trecutul Bisericii din Basarabia şi roagă să se pună stavilă unor astfel de lucrări jignitoare şi păgubitoare şcoalei şi tineretului.

G. I. M.

100. MIHAILOVICI PAUL, diacon, *Regestele actelor moldoveneşti din arhiva de la Constantinopol a Sf. Mormânt*, Chişinău 1934, pp. 56, Extras din *Revista Soc. istorico-arheologice bisericeşti din Basarabia*, vol. XXIV (1934).

În colindările sale prin Grecia, Bulgaria şi Constantinopol, diaconul P. M. a căutat să răscolească şi să caute prin orice ungher sau bibliotecă, pe unde ştia ori bănuia că poate da de ceva urme sau hrisoave româneşti. Şi norocul i-a răsplătit din plin strădania sa, căci s'a putut în-

toarce în țară cu roadă bogată. Astfel a dat la lumină *Opt documente moldovenești dinaintea de Ștefan cel Mare. Documente moldovenești găsite la Constantinopol (1462-1755). Mărturii românești din Bulgaria și Grecia (1468-1866)*, iar acum aceste regeste de documente dintre anii 1609-1863.

Chiar cu unele lipsuri de editare sau greșeli de transcriere, documentele publicate de diac. P. M. au adus prețioase contribuții istoriografiei românești, iar osteneala sa de cercetător se cuvine să fie din toată inima lăudată.

Spicuind în deaproape regestele de față, unele din ele par de o deosebită însemnătate pentru trecutul nostru bisericesc, iar publicarea documentelor în întregime ar aduce cred multe știri noi și care ar ajuta la cunoașterea mai bine a istoriei unor mănăstiri sau a câtorva ierarhi ai bisericii moldovenești din veacul XVII și XVIII-lea. Iarăși trebuie adăogat că un studiu asupra legăturilor Moldovei cu Patriarhia din Ierusalim, sau o lucrare despre mănăstirile moldovenești închinete la Sf. Mormânt, nu se va putea scrie până când nu se vor publica în întregime toate documentele aflate în arhiva metohului din C-pol și rezumate acum de d. P. M. De aceea nădejdea cu care s. sa a dat la iveală aceste regeste, că «împrejurările» vor îngădui «cercetătorilor să le transcrie complet, în condițiuni mai favorabile», dorim să se înlăptuiască într'un viitor cât mai apropiat și cu un sprijin cât mai bun.

G. I. M.

101. PANCIOVSCHI G. IV., Неофитъ Бозвели Хилендарски (1785-1848) борець за родна просвѣта и българското духовенство (*Neofit Bozveli Hilendarski (1785-1848) luptător pentru instrucția națională și clerul bulgar*), rev. Духовна култура, nr. 81, 1937. pp. 780-783.

Unul dintre neobosiții luptători pentru redeșteptarea națională a poporului bulgar, în timpul dominației turcești, este și Neofit Bozveli. Ucenic al lui Sofronie al Vraței și admirator al lui Paisie Hilendarski, el socotește mai primejdioși pe Greci, care vor nimicirea nației bulgare, decât pe Turcii dornici numai de câștiguri materiale. Înțelegând starea tristă în care se află neamul său, Neofit Bozveli cutreeră satele și orașele «înființând școli cu învățători iscusiti», tipărind cărți în limba bulgară și luptând necontentit împotriva școlilor grecești. În lungile lui călătorii prin țară și-a dat seama că răul cel mai mare este adus de clerul grec, care ținea poporul în neștiință. De acum, viața lui Neofit este o luptă fără preget pentru înlocuirea acestui cler. Dar, pentru a-și înlăptui dorința, trebuia să câștige mai întâi de partea sa pe Bulgarii din Constantinopole, cari aveau trecere pe lângă Patriarhia ecumenică și Inalta Poartă. Iată-l deci în mijlocul coloniei bulgare din Tarigrad vorbind și slujind în bulgărește.

În acest timp Bulgarii izbutesc să alunge pe Panaret mitropolitul grec din Târnova, cerând Patriarhiei și Porții să hirotonească în locul lui pe Neofit. Prin intrigi și bani, însă, Grecii trimit ca mitropolit, pe Neofit Vizantios, iar pe Neofit Bozveli, ca o mângăiere, îl fac protosinghelul aceleiași mitropolii. Protestând împotriva abuzurilor noului mitropolit, protosinghelul Neofit este exilat în mănăstirea Hilandar din Sf. Munte, de unde, după câțiva ani, fuge la Constantinopol, încercând o nouă propagandă în colonia bulgară. Acum își găsește și un tovarăș de

muncă în Ilarion Macariopolski, cu care ajunge să organizeze pe conaționali lor, căutând să impue «recunoașterea poporului bulgar ca unitate deosebită». În 1845 cer Inaltei Porți «arhieriei bulgari pentru poporul bulgar». Poarta insistând pe lângă Patriarhie, aceasta se declară dispusă să satisfacă cererea lor, însă iarăși prin intrigi, Neofit Bozveli, este exilat pentru a doua oară la Sf. Munte. Imbătrânit de ani și durere, el nu se mai gândește la eliberare, ci își continuă prin scris lupta împotriva clerului grec. Tot aci scrie și opera lui de seamă *Mati Bolgaria*, care pe drept cuvânt se poate numi Testamentul poporului bulgar.

La 4 Iunie 1848 acest neobosit luptător încetă din viață, fără însă să vadă eliberarea neamului său din robia clerului grec. N. M. N.

102. RAȘCU G., *O călătorie la mănăstirea Sinai*, revista *Misionarul*, an. IX (1937), pp. 306-317.

Sunt amintirile dintr'o călătorie făcută la muntele Sinai înainte de războiu. Autorul descrie drumul până acolo și tot ce a văzut în cursul călătoriei sale. A cercetat și biblioteca mănăstirii Sf. Ecaterina unde se află peste 1500 volume și 700 de manuscrise. A găsit numeroase podoabe, cărți și veșminte dăruite de Vevozii români: Ieremia Movilă, Vasile Lupu, Brâncoveanu, Nicolae Mavrocordat, Mihai Racoviță, Ipsilante, și alții. Tot aici se pomenește de călătoria spătarului Mihail Cantacuzino în 1684 care a zidit apoi spre pomenire schitul Sinaia în Bucegi. G. I. M.

103. RUNCEANU N., preot, *Un «cuvânt» la înmormântarea unui arhieru, de-acum 98 de ani*, revista *Apostolul*, an. XIV (1937), pp. 81-84.

Este cuvântarea rostită la 1839. Octombrie 30 de arhimandritul Eufrosin Poteca, la înmormântarea arhierelui Ioanichie Stratonichia, ctitor al bisericii Sf. Vineri Herasca din București. Din câte știm cuvântarea aceasta a fost publicată mai întâi în revista *Vestitorul Bisericesc*, an. I, 1839, pp. 187-8, reprodusă apoi acum câțiva ani și în gazeta *Telegraful Român* de la Sibiu. G. I. M.

104. SACERDOȚEANU AURELIAN, *O diplomă de inobilare din Hăteș, Brașov 1937*, 10 pp. (extras din revista *Țara Bârsei*, IX (1937), nr. 2).

Se publică în originalul latinesc și cu traducere românească diploma din 19 Iulie 1715 prin care împăratul Carol VI rege al Ungariei, ridică pe arhidiaconul unit Pavel Muniján zis Papa, în rândul nobililor Transilvaniei împreună cu care să se bucure de aceleași drepturi. I se hotărăște totdeodată insignele nobiliare și îndatoririle sale ostășești.

G. I. M.

105. TIMUȘ NICOLAE, preot, *Starețul român Irinarh al mănăstirii de pe muntele Tabor (1766-1859)*, revista *Luminătorul*, an. LXX (1937), pp. 537-541.

Starețul Irinarh era de fel din orașul Roman. De mic copil a intrat în mănăstirea Neamț, fiind ucenic al vestitului Paisie. După ce a făcut ascultare, a fost tuns călugăr, iar mai târziu dornic de o viață îmbunătățită s'a dus la Sf. Munte Athos, însoțit de ucenicul său Nestor, un orfan sărac tot din Roman. Prin 1838 a mers la Constantinopol, iar de aici a plecat spre închinare la Ierusalim. În 1839 îl găsim adăpostit în mănăstirea Sfântul Sava de unde se străduiește să cerceteze toate locurile sfinte din Palestina. Ajungând la Tabor și răpit de frumusețea muntelui se hotărî să se așeze acolo. Cu toate că avea 80 de ani, n'a pregetat.

să-și clădească cu ucenicul său Nestor o chilie mică, începând astfel viața de pustnic.

Pe vremea așezării starețului Irinarh, muntele Tabor era părăsit și pustiu, de și pe vremuri se aflau acolo biserici și mănăstiri clădite de împărații bizantini. Incepând însă cu anul 1846 se schimbă fața locului. Vestea despre viața cuvioasă a starețului Irinarh se răspândește repede și astfel, credincioșii încep să vină la el pentru rugăciuni și sfaturi. Mulțimea lor îl îndemnează să caute un loc de biserică pentru sfintele slujbe și așa descoperi pe Tabor ruinele unei mănăstiri pe care o dresă și-i dădu viață nouă. Ajutat de patriarhul Ierusalimului, starețul Irinarh începe rezidirea acestei biserici în anul 1856, fiind sprijinit și de ruși, care i-au dat bani ca să poată săvârși clădirea. Dar Irinarh nu apucă să o vadă terminată, căci în 1859 închise ochii, în vârstă de 93 ani, lăsând sarcina lucrului pe seama ucenicului său Nestor. Peste trei ani biserica și chiliile mănăstirii Schimbării la față erau gata, iar în ziua hramului de 6 August 1862 patriarhul Chiril al Ierusalimului le-a sfințit cu mare slujbă. Clădirea acestei mănăstiri am putea-o socoti drept cea de pe urmă ctitorie a veacului al 19-lea făcută la Locurile sfinte prin râvnă și osteneală românească.

G. I. M.

106. ZAHARESCU C. GH., preot, *Biserica Sf. Nicolae din orașul Roman*, Roman 1933, 144 pp.

Autorul, când s'a apucat să cerceteze materialul folosit apoi la alcătuirea lucrării de față, s'a gândit doar să afle drepturile pe care le-ar fi având biserica asupra unor case din Roman. Dar știrile prețioase descoperite în cursul acestor cercetări l-au îndemnat să le adune într-o carte, întocmind astfel pe negândite o istorie a bisericii unde se află slujitor. Lucrarea este scrisă cu multă modestie și autorul n'a îndrăznit să pășească în afară de știrile pe care le-a putut afla. Și bine a făcut. Păcat însă că n'a avut la îndemână o lucrare care să-i fi servit de model, căci dacă ar fi fost puțin sistematizat tot materialul găsit, ne-ar fi dat o carte într'adevăr bună. Să nădăjduim că la alte lucrări va putea ține seamă de această mică observație.

Data cea mai veche despre această biserică pare a fi anul 1706 și se crede că este ctitoria breslei negustorilor brașoveni și lipsani. Cu toate că această breslă este amintită chiar înainte de 1600, nu putem ști care și unde le-a fost biserica. Biserica de zid, care se află și astăzi, s'a început a se clădi în anul 1747 și a fost terminată și sfințită abia în vremea păstorie episcopului Leon Gheuca (1768-1786).

În anul 1805 episcopul Gherasim Clipa (1803-1826) reînviind și zugrăvind tâmpla episcopiei din Roman, a dăruit-o pe cea veche din anul 1550 bisericii Sf. Nicolae. Mișcați de dania episcopului, în 1810 negustorii brașoveni strâng bani și zidesc clopotnița care se vede și azi, înlocuind-o pe cea veche de lemn. La 1845 boerul Gavril Cilibiu se îndeamnă prin a sa cheltuială de învește cu șindrila atât acoperișul bisericii cât și al clopotniței. Alte reparații s'au mai făcut prin anii 1863, 1879 și 1898. În vremea mai nouă s'a ostenit cu îmbunătățirea ei pr. M. Mârza care a agonisit bisericii și o frumoasă avere.

În partea de la sfârșit se dau multe anexe cu privire la trecutul bisericii.

G. I. M.

CRONICA INTERNA

Inființarea episcopiei ortodoxe a Maramureșului. — În vara acestui an, ortodoxia românească a câștigat, pentru întărirea și viitorul său, o mare biruință. Prin stăruința I. P. S. Patriarh Miron și cu purtarea de grijă a I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, mult dorita episcopie ortodoxă a Maramureșului a fost chemată la viață pe ziua de 1 Iulie a. c., înaltul guvern aducând legea de înființare pe care M. S. Regele a întărit-o apoi cu semnătura sa.

În adevăr, acest fapt ne umple sufletul de îndreptățită bucurie, fiindcă el este menit să aducă liniște și ajutorare acolo unde se simțea mai multă nevoie. Bucuria ne este mare știind că în trecutul zbuciumat, când cele mai grozave prigoniri împotriva credinței strămoșești se încercau în Maramureș, episcopia ortodoxă de acolo a fost stâlpul de foc care a luminat cărarea drept credincioșilor săi prin negura suferințelor. Dar nu numai atât. Inceputurile de alcătuire ale ocârmuirii bisericești în Maramureș pot fi socotite printre cele mai vechi care se cunosc în aceste părți, ele începând a se lămuri de prin anul 1391, când voievozii Baliță și Drag și-au închinat ctitoria din Peri patriarhiei ecumenice din Constantinopol. Iar patriarhul Antonie, ca să răsplătească smerenia și evlavia ctitorilor, a dat egumenului lor Pahomie drepturi ca și unui vlădică, afară de acela de a sfinți preoți, care rămânea mai departe „arhierilor locului“, amintiți de însuși patriarhul.

Trecând peste multele frământări îndurate dealungul veacurilor de către biserica și credincioșii acestui colț străvechiu de țară, nu ne vom opri decât la chipul însuflețit și aprig al episcopului Iosif Stoica și care a păstorit în Maramureș la sfârșitul veacului al XVII-lea, tocmai în vremea când dușmanii neamului și ai credinței strămoșești au început cea mai dureroasă și singura sfâșiere plină de vrajbă a sufletului românesc, prin unirea silită cu Roma. Vlădica Iosif Stoica a scăpat atunci Maramureșul de primejdia uniației îmbrățișată de „Satanasie Anghel“. El a scris chiar o epistolă împotriva unirii cu Roma, fiind așa de temeinic alcătuită, cu dovezi din Sf. Scriptură și hotărârile sinoadelor ecumenice, încât istoricul ungar M. Bethlen a spus că n'ar fi crezut niciodată „că din capul unui român din Maramureș să iasă așa ceva, nici că a mai încercat cineva să unească Maramureșul“¹.

Am făcut această scurtă privire istorică pe deoparte spre a înfățișa câteva icoane vechi de luptă crâncenă pentru apărarea dreptei credințe, iar pe dealta spre a arăta că înființarea episcopiei ortodoxe din Maramureș fiind pe deplin îndreptățită ea nu este o „crimă

1. cf. *Lumina Satelor*, an XVI (1937), nr. 33.

națională“ cum a numit-o un glas străin de neamul românesc din Ardeal. Dimpotrivă, socotim că era o crimă națională *dacă nu s'ar fi înființat*. Căci, precum s'a spus, ea este singurul act prin care se aduce pace și fericire sufletelor voevozilor descălecători ai Moldovei lui Dragoș și Bogdan, care se pare că au plecat din Maramureș tocmai pentru ca să nu-și lepede credința lor ortodoxă prigonită sălbatic de către regii catolici ai Ungariei. Afară de asta, sărăcia și starea de plâns în care se zbate astăzi norodul dreptcredincios din această lature de țară, din pricina vitregiei vremurilor și a sălășluirii printre ei a altor neamuri străine de limba, de portul și de legea noastră, cerea neapărat să se statornicească un așezământ de ocrotire. Deaceia, încă de acum câțiva ani Sfântul Sinod și Marele Congres Național înțelegând cât de mult se simțea trebuința ca și aici la hotarul dinspre miazănoapte să avem o pavază de dreaptă credință, a hotărit să înființeze în Maramureș o episcopie ortodoxă. Dar greutățile și piedicile care s'au tot ivit în cale, au amânat mereu întemeierea acestei eparhii pe plaiurile de obârșie ale vitejilor voevozi moldoveni descălecători de țară și făuritori de Stat. Este lesne de înțeles că din această pricină credincioșii ortodocși din părțile Maramureșului și marginea de răsărit a Bihariei erau în mare primejdie. Satele sărmene n'aveau mijloace pentru clădiri de biserici și nici sprijin pentru împlinirea nevoilor sufletești. Pentru a pune stavilă încercărilor de sugrumare a bieților români vlădica Visarion al Bucovinei s'a îndreptat cu rugămintea către I. P. S. Patriarh Miron, ca să mijlocească înființarea neîntârziată a episcopiei ortodoxe a Maramureșului și care să fie alipită de mitropolia Bucovinei.

I. P. S. Patriarh Miron folosind prilejul adunării Sf. Sinod, în ședința de la 17 Iunie a. c. a făcut următoarea propunere:

„Considerând că inactivarea nou-createi episcopii ortodoxe române a Maramureșului cu reședința în Sighet — este — mai ales în situația confesională de azi a Maramureșului — o vitală necesitate pentru însăși existența ortodoxismului nostru în acele istorice părți ale obârșiei lui Dragoș-Vodă; iar amânarea acestei inactivări ar primejdi însuși viitorul Biserici noastre în acel ținut mărginaș și extrem de expus atât din punct de vedere ortodox cât și național;

„Considerând că Mitropolia noastră din Bucovina — care dispune acum de mijloace mulțumitoare — este hotărâtă a lua asupra și imediata organizare a centrului episcopesc din Sighet, unde va face catedrală, reședință episcopescă, va lua în buget plata unui episcop, al consiliului eparhial și a personalului necesar unei normale funcționări a episcopiei și va clădi deocamdată și alte zece biserici în comunele cu un număr mai însemnat de creștini ortodoci;

„Sfântul Sinod primește cu mulțumită aceste atât de necesare și bine venite ajutoare și aprobă ca noua episcopie să devie sufragana a mitropoliei noastre din Bucovina, și roagă pe Prea Sfințiii Episcopi Nicolae Colan al Clujului și Nicolae Popovici al Orăzii, ca — în interesul urgentei înfăptuirii a celor amintite mai sus — să-și deie și ei pentru parohiile, ce aparțin azi jurisdicțiunii lor, părinteasca adeziune la anexarea acestei eparhii a Maramureșului la istorica biserică a Moldovei lui Dragoș Vodă, azi din Bucovina.

„Aceste înfăptuiri desigur ar înviora poporul ortodox și i-ar ridica moralul, fără de care nu este biruință. Iar amânarea chestiunii ar apăsa greu asupra sentimentelor de răspundere a fiecăruia dintre noi, dator a contribui cu un ceas mai de vreme la îmbunătățirea situației noastre din acel istoric colț de țară, cu mari amintiri de ortodoxie românească, cari cer de la noi reînvierea“.

După cetirea acestei propuneri P. S. Episcop Tit al Hotinului a arătat Sfântului Sinod că Adunările legiuite și îndreptățite ale episcopilor din Cluj și Oradia, încă înainte de a se fi hotărît de Congresul național bisericesc înființarea episcopiei ortodoxe a Maramureșului, și-au dat adeziunea lor cu privire la acele parohii, care vor aparține pe viitor de noua episcopie și deci repețirea adeziunii lor în această stare de lucruri nu ne este necesară, ci numai I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, de jurisdicția mitropolitană căreia aparține Maramureșul, este în drept să se declare asupra alipirii acestei noi episcopii la o altă mitropolie.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului luând cuvântul a spus că aprobă din toată inima trecerea noii eparhii ortodoxe a Maramureșului sub jurisdicția mitropoliei Bucovinei, în dorința de lua cât mai curând ființă acea episcopie cu cârmuitorul ei și așezământul trebuincios conducerii

Față de aceste cuvinte ale înalților ierarhi. Sf. Sinod a hotărît în deplină unire să se primească întocmai propunerea I. P. S. Patriarh Miron ca încheiere a sa, pe temeiul căreia să se intervină la guvern cu stăruința de a înființa cât mai grabnic episcopia ortodoxă a Maramureșului.

D. Victor Iamandi ministrul Cultelor, un bun înțelegător și sprijinitor al nevoilor bisericii, a primit cu bucurie rugămintea Sf. Sinod și luând asupra sa îndeplinirea tuturor formelor, a poruncit să ne întocmească proiectul de lege, pe care l-a înfățișat apoi în sesiunea Consiliului de Miniștri de la 14 Iulie a c., când s'a semnat următorul decret-lege, nr. 1847, publicat în Monit. Oficial nr. 137 din 23 Iulie 1937 :

1. Se înființează, sub rezerva aprobării ulterioare a M. S. Regelui, pe ziua de 1 Iulie 1937 episcopia istorică a Maramureșului ca sufragână a mitropoliei Bucovinei, care se va conduce după legile și normele în vigoare aplicabile Bisericii ortodoxe române.

2. Reședința acestei episcopii este orașul Sighet.

3. Această episcopie cuprinde următoarele protopopiale cu parohiile ce le compun în prezent și anume: *a)* protopopiatul Sighet; *b)* protopopiatul Baia-Mare, ambele acestea prin deslipire de la episcopia Vadului, Feleacului și Clujului; *c)* protopopiatul Satu-Mare, prin deslipire de la episcopia Oradia.

4. Clerul parohiilor din episcopia Maramureșului rămâne retribuit de stat ca și până în prezent. Mitropolia Bucovinei ia asupra sa toate celelalte cheltueli necesare înființării și funcționării noii episcopii a Maramureșului până la 1 Aprilie 1938, când urmează a fi prevăzută în bugetul Statului.

5. Episcopiile Oradia și Vadului, Feleacului și Clujului sunt obligate a preda episcopiei Maramureșului toată averea mobilă și

imobilă, dată lor anterior, prin legi sau deciziuni ministeriale și administrată provizoriu de ele.

Înadevăr după întoarcerea din străinătate a M. S. Regelui, acest decret-lege a fost întărit cu înalta sa aprobare, astfel că înființarea episcopiei Maramureșului este acum fapt împlinit.

Sporind cu încă o cetate duhovnicească brâul nostru de apărare împotriva tuturor încercărilor de sugrumare a ortodoxiei, episcopia de la Sighet va fi, cu oricâte jertfe, ocrotitoarea neamului primejduit și sprijinitoarea dorințelor mari pentru ridicarea și propășirea lui, în această lature îndepărtată a țării. De acum noua vladicie a Maramureșului nu așteaptă decât harul Domnului pentru întărire și un păstor destoinic spre dreaptă și înțeleaptă ocârmuire.

Alegerea, hirotonia și investirea noului episcop al armatei.—

După trecerea la cele veșnice a fericitului întru pomenire episcop Ioan Stroia, Sfântul Sinod în ședința sa dela 17 Iunie a. c. a pășit la alegerea urmașului său. Cei care au dobândit mai multe voturi au fost trei: P. C. arhimandrit Iuliu Scriban, P. C. arhimandrit Partenie Ciopron de la Mitropolia Moldovei și preotul Anton Angelescu din Brăila. Dintre aceștia, potrivit legii, Ministerul Apărării Naționale a chibzuit să recomande M. S. Regelui spre numire, pe P. C. arhim. Partenie Ciopron.

Născut la 30 Septembrie 1896 în comuna Păltiniș—Dorohoi, din părinți români, noul episcop al armatei nu este strein de slujba în oștire. Pe vremea războiului de întregire a luat parte la lupte și chiar a fost rănit pe frontul de la Oituz. Intrat în călugărie la mănăstirea Slatina cu zestrea unor bune însușiri pentru această viață și cu o dragoste nepotolită de învățătură, a urmat cursurile seminarului Veniamin din Iași și a trecut apoi la Cernăuți unde și-a luat licența, iar mai târziu doctoratul în teologie.

După sfârșirea studiilor s'a înapoiat la Mitropolia Moldovei unde a primit însărcinarea de exarh al mănăstirilor, ocupându-se în deaproape de buna chivernisire a sfintelor lăcașuri și de ridicarea vieții călugărești. Din îndemnul și sprijinul său s'a înjghebat frumoasa revistă de acum câțiva ani: *Viața monahală*, care apărea la Iași.

În urma cercetării canonică săvârșite în ședința Sf. Sinod de la 23 Septembrie a. c. P. S. Partenie a fost hirotonit arhieru Sâmbătă 25 Septembrie a. c., în paraclisul patriarhal, de I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei și P. P. S. S. Episcopi Grigorie al Argheșului și Policarp al Americii, fiind de față I. P. S. Patriarh Miron și membrii Sf. Sinod.

După terminarea slujbei I. P. S. Patriarh Miron a încredințat noului hirotonit cărja arhierască, urându-i păstorie rodnică și îndelungată.

Primind cărja P. S. Partenie a mulțumit cu smerenie tuturor care l-au ales și i-au încredințat această mare slujbă plină de griji și de răspundere, făgăduind că își va da toată osteneala să se dovedească vrednic de cinstea ce i s'a arătat.

Investirea P. S. Sale ca episcop de Alba-Iulia și inspector al clerului militar, s'a făcut cu rânduiala obișnuită la Castelul Peleş de la Sinaia în ziua de 8 Octombrie a. c. Au luat parte I. P. S. Patriarh Miron, P. P. S. S. Arhierii vicari Irineu Târgovișteanu și Veniamin Ploeșteanu, d. prim ministru G. Tătărescu, d. general

Ilasievici ministru apărării naționale și înalții demnitari ai curții.

După ce M. S. Regele i-a înmănat cârja, P. S. Episcop Partenie a rostit următoarea cuvântare :

Sire,

În aceste momente înălțătoare, când mă înfățișez înaintea gloriosului Tron al României Mari, să primesc din Augusta mână a Majestății Voastre, Regele Culturii Naționale, cârja Episcopatului armatei, întreaga mea ființă e stăpânită de o nespusă emoție.

Această emoție e cu atât mai puternică astăzi, cu cât amintirile scumpe — ce le păstrez cu sfințenie în suflet — îi dau o îndreptățită justificare :

Căci cine s'ar fi gândit, acum două zeci de ani, când Majestatea Voastră ca Prinț de Coroană, comandați cu un eroism desăvârșit, unitățile vânătorilor de munte, în focul războiului de întregire, Veți investi, după două decenii, în această înaltă demnitate de stat și apostolică misiune, pe un ostaș de atunci, care-și vărsa sângele tineresc, alături de alți camarazi, pe frontul de la Cașin-Oituz ?

Sub torentul acestor amintiri, nu pot decât să rostesc cu smerenie cuvintele Sf. Scripturi : „O, adâncul bogăției, al înțelepciunii și al științii lui Dumnezeu ! Cât de nepătrunse sunt judecățile Lui și cât de neurmăte sunt căile Lui” (Romani XI, 33).

Intr'adevăr, eu văd în această cinstire și încredere regală, răsplata modestului meu sacrificiu de pe front și a devotamentului față de Rege și țară. Tot aici se vedește lămurit și realizarea faptică a pildei talanților din Evanghelie, când Stăpânul drept zice servului Său care a lucrat conștiincios : „Bine slugă bună și credincioasă ; peste puțin ai fost credincios, peste multe te voi pune ; intră întru bucuria Domnului tău” (Matei XXV, 23).

Istoria patriei noastre, din cele mai vechi timpuri, mărturisește la tot pasul legătura indisolubilă între credința în Dumnezeu și iubirea nețărmurită față de Tron și țară. Aceste virtuți alese, au fost în trecut și sunt și astăzi. Prin ele neamul nostru, conducători și conduși, a putut să înfrângă atâtea popoare streine ce ne-au dușmănit.

Unirea tuturor Românilor — pentru o clipă numai — s'a făcut de Mihai Viteazul sub semnul crucii, încrestat pe sabia lui necruțătoare. Călăuzit de focul credinței în Dumnezeu, acest mare domnitor a reorganizat în cetatea Alba-Iulia, mitropolia Ardealului, care avea să fie până în zilele noastre păstrătoarea crezului unității neamului românesc. De la vlădicul Ioan Prislopeanu, toți vlădicii următori au purtat cu fermă conștiință ideia unității naționale, îndurând cu resemnare toate necazurile până în ceasul izbăvirii.

Dar în Moldova, cât de elocvent se vedește legătura dintre credință și iubirea de patrie ! Plaiurile moldovene stau și azi mărturie nesdruncinată de realizările lui Ștefan cel Mare, toate izvorâte din focul sacru al virtuților amintite. Pe locul unde sângele moldoveanului s'a vărsat cu prisosință întru apărarea țării, acolo viteazul și credinciosul domnitor a ridicat biserici, semn de mulțumită lui Dumnezeu.

Mitropolitul Teoctist, ca sfetnic al domnitorului Ștefan de la Suceava, s'a împărtășit din bucuriile monarhului său ; dar a și gustat,

cu aceiași largă părtășire din amarul durerilor lui pentru patrie.

Dar în războiul pentru întregirea neamului, când Marele Rege Ferdinand I, îndurerat de rășluirea a trei pătrimi din țărișoara lui, alături de augusta Regină Maria, se retrăgeau singuratici, într'un modest locaș de închinare din apropierea palatului regal din Iași și acolo înălțau rugi fierbinți către Dumnezeu, să le ajute la făurirea unirii tuturor românilor! Nu e această faptă cea mai pilduitoare virtute pe care au arătat-o supușilor Lor?

Iată câteva pilde, ce strălucesc ca pietre prețioase în istoria patriei, în care monarhia și episcopatul se oțlesc în flacăra credinții în Dumnezeu și a iubirii de neam.

Vremurile prin care trecem sunt străbătute de un curent de întrecere între popoare. Fiecare conducător de stat caută ca neamul său să fie cât mai puternic în forța armată și cât mai adâncit în izvoarele culturii și ale conștiinței de neam.

Prin înțeleapta hotărîre a Majestății Voastre, de a da o îndrumare temeinică vieții românești, pentru ridicarea poporului pe culmi neatinse, ați concretizat în chip strălucit nădejdea neamului nostru de mâine în deviza: „Credință și muncă pentru țară și Rege“.

În acest crez regal crește întreg tineretul școlar; de această lozincă e pătrunsă oștirea; cu această deviză se simte mândră toată suflarea românească; în ea se concretizează sinteza tuturor năzuințelor patriei.

Biserica ortodoxă română, pe care la atâtea prilejuri solemne V'ați exprimat că doriți o Biserică vie și creatoare de energii spirituale, se bucură că o prețuiți și se alătură cu avânt la înfăptuirea devizei regale.

Acum, după ce Sf. Sinod a chibzuit că smerenia mea pot face parte din Înaltul For de conducere spirituală a Bisericii ortodoxe române, iar onoratul minister al apărării naționale — potrivit legii clerului militar — m'a ales vrednic să ocup scaunul de episcop al armatei, rămas vacant prin trecerea la cele veșnice a regretatului predecesor, episcopul Ioan Stroia; conștient de marea răspundere la care sunt chemat, am primit din mâinile Majestății Voastre cărja episcopală, după datina strămoșească.

Întrebări legitime se pun, în clipa de față, dacă într'adevăr sarcina ce apasă pe umerii mei va fi condusă la un bun sfârșit, potrivit încrederii regale ce mi-ați acordat.

Acestor întrebări firești, mă socot îndreptățit să le dau răspunsurile cuvenite:

— Credința nestrămutată în învățătura Bisericii noastre o mărturisește viața mea petrecută din frageda copilărie în chiliile mănăstirilor din Moldova cum și lângă altarul catedralei mitropolitane din Iași. La aceste locașuri sfinte mi-am făcut ucenicia, în cântări și slujbe bisericești, în viață fără prihană, în atmosfera monahismului adânc înțelegător la atâtea dureri inerente vieții omenești.

— La școala învățatului mitropolit Veniamin Costache am început deslegarea sfintelor predanii, ca mai apoi să-mi desăvârșesc studiile teologicești în cetatea culturii teologice de la Universitatea din Cernăuți.

— Iubirea față de neam, supunerea necondiționată față de Rege și cunoașterea amănunțită a administrației bisericești le-am învățat de la regretatul mitropolit Pimen al Moldovei, căruia Majestatea Voastră a binevoit a-i conferi cea mai înaltă distincție morală, numindu-l: „Mitropolitul războiului, mitropolitul întregirii neamului românesc“.

Aceste virtuți naționale, nu le-am învățat numai teoretic, ci le-am pecetluit cu sângele meu, vărsat pe glia strămoșească.

De aceea, precum pe câmpul de luptă n'am dat înapoi și n'am depus arma decât în clipa când am căzut străpuns de gloanțele dușmanului cotropitor, tot asemenea în noua demnitate, în care Majestatea Voastră mă investește astăzi, nu voiu șovăi în îndeplinirea datoriei până la epuizarea ultimei picături de energie fizică și intelectuală. Pe front, cu arma am alungat pe dușman; de azi înainte, cu arma cuvântului evanghelic — secondat de preoții militari — voiu predica ostașilor români, de la un capăt la altul al țării: credința în Dumnezeu; credință și supunere Regelui; iubirea de patrie, disciplină necondiționată.

Mărturisesc solemn că voiu fi sentinelă neadormită la postul de comandă ce mi se încredințează. Iar cetatea lui Mihai Viteazu din Alba-Iulia și catedrala încoronării Regelui Ferdinand, întregitorul neamului, îmi vor reaminti pururea cari sunt datoriile mele de episcop al oștirii. În rugăciunile ce le voi înălța către Dumnezeu, în această catedrală istorică, voiu rosti cuvintele psalmistului: „Dumnezeule ajută și mântuește pe Regele nostru și ne auzi pe noi ori în ce zi te vom chema“. (Psalm XXXVIII, 17).

Și acum, înainte de a face primii pași către îndeplinirea grelei misiuni ce mă așteaptă, în care pornesc cu hotărîre și nestrămutată încredere, să-mi fie îngăduit să spun din adâncul sufletului:

Să trăiți, Sire, ani mulți cu deplină sănătate și spornică domnie!

Trăiască Măria Sa Mihai, Mare Voevod de Alba-Iulia și întreaga Augustă Familie Regală!

Trăiască armata și întreg poporul român!

După sfârșirea acestei cuvântări, potrivit datinei, M. S. Regele a răspuns următoarele:

Prea Sfințite Episcop al oștirii,

Intărindu-te în această înaltă demnitate, am fost fericit că Mi s'a dat prilejul ca azi conducătorul sufletesc al oștirii Mele să fie acela, care în timpul războiului a fost pe front și a învățat astfel să știe care este bucuria și suferința soldatului.

Aceasta Imi dă cheazășia că, în clipele grele la care ostașii Mei vor fi chemați să răspundă, vei ști care este sufletul lor și nevoile lor sufletești.

Nu ești un episcop ca ceilalți, nu ești un episcop care are eparhie, ești un episcop în a cărui grijă Țara a pus întărirea sufletească a acelor cari cu piepturile lor sunt chemați să apere hotărele Țării.

Hotărîrea cu care păşeşti la acest drum Mă asigură că vei reuşi.

In acest gând este bine ca alături de noi, să întăreşti sufletul oştirii; căci oricât de tare ar fi o oştire, dacă nu are sufletul tare ea nu este decât o frunză în bătaia vântului.

Păşind deci cu încredere pe acest drum, la care te-a chemat Dumnezeu şi te-am întărit Eu, în urma alegerii Sfântului Sinod, te voi urmări mereu cu toată atenţiunea.

Cu acest gând îţi urez din tot sufletul spor la muncă.

Aşa să-ţi ajute Dumnezeu.

Instalarea P. S. Episcop Partenie în scaunul de la Alba-Iulia s'a făcut Duminică 10 Octomvrie a. c. Din partea Sf. Sinod au luat parte P. P. S. S. Arhieriei vicari Irineu Târgovişteanu şi Veniamin Ploeşteanu şi P. C. preot Gh. Vintilescu directorul Cancelariei Sf. Sinod.

Conferinţele generale preoţeşti din eparhia Hotinului. — In ziua de 5 Octomvrie a. c. s'au deschis în oraşul Bălţi conferinţele de toamnă ale preoţilor din eparhia Hotinului. Subiectele de tratat au fost: *Preotul şi politica; Preotul şi activitatea practică în parohie.* Şedinţele s'au ţinut în sala mare a Consiliului eparhial sub preşedinţia părintelui D. Iavorschi consilier eparhial. In prima zi s'au citit lucrările mai multor preoţi, având ca temă primul subiect. La sfârşit părintele D. Balaur consilier referent cultural a arătat şi părerea sa în această privinţă, spunând că fiecare preot trebuie să facă în parohia sa o politică bisericească, lucrând pentru binele tuturor enoriaşilor săi. Politică de partid pot să o facă numai acei preoţi puţini, aleşi, înzestraţi, care s'au născut cu darul de a conduce, sau se pricep. Lucrul acesta însă trebuie să-l facă cu mare băgare de seamă, ţinând toată turma în mână, fără să desbine pe credincioşi, luptând numai spre folosul Bisericii şi al Neamului.

In ziua a doua Miercuri 6 Octomvrie, s'au purtat discuţii asupra celui de al doilea subiect. De data asta a luat parte la şedinţă şi P. S. Episcop Tit, care la sfârşitul lucrărilor a arătat cât de actuale sunt problemele date spre tratare, şi cât de mult se simte nevoia ca preotul să se coboare în mijlocul poporului. Pentru temeinicia gândurilor cu care s'a rostit P. S. Sa asupra acestor lucruri, socotim potrivit să dăm loc unei părţi din cuvântare:

„Rostul subiectului dat *Preotul şi Politica* este tocmai preocuparea ca preoţimea să îmbrăţişeze cu toată râvna cerinţele vieţii naţionale, sociale, economice şi culturale ale ţării. Preotul nu poate rămâne un element supus schimbărilor, nu poate să se retragă într'o izolare condamnată, ci el trebuie să se situeze ca promotor al activităţii constructive cerute de naţie. Brăele de fier cari făceau osatura societăţii din'nainte de război, — s'au spart, — astăzi au început orientări noi şi vedem cum se ridică două tabere care se ciocnesc ca munţii din poveste. Şi când poporul aşteaptă să i se arate calea cea dreaptă, — poate preotul să stea deoparte?

In trecut preoţimea a fost prezentă şi activă la lucru, dar adeseori s'a activat fără sistem, fără program şi fără o directivă. A spune

că ne-am urcat în trenul vieții unde avem un compartiment, fără să ne intereseze ce e în jurul nostru, înseamnă a îmbrățișa individualismul care este perimat, liberalismul vechi născut în Anglia, trecut în Franța și împrumutat și de noi în trecut, presupunea pe om neatârnat, — era un egoism ridicat la cea mai înaltă potență. Dar experiența a dovedit că liberalismul nu-i o realitate, pentru că individul e în funcțiune de comunitate, unde găsește mediul de prosperitate. Biserica este comunitatea prin excelență unde realizările binelui colectiv se împlinesc integral. Înălțurând individualismul — colectivitatea trebuie condusă cu înțelepciune și destoinicie, pentru că nu poate exista societate care să se conducă singură. Dar a conduce înseamnă a purta o înțeleaptă și permanentă grijă de toți și de toate. Când vi s'au dat aceste subiecte nu s'a avut în vedere că au fost, vor fi în curând, ori mai târziu, alegeri electorale, ci pentru că problema e permanent actuală. În trecut preoțimea era preocupată de cele harismatice, lăsându-se deoparte preocuparea de viața socială. În prezent preotul nu poate sta numai la altar, fiindcă vedem că cei cari nu sunt pentru biserică, nu sunt nici indiferenți față de ea. Ei nu sunt atei, ci antitei. Nu s'ar fi petrecut în Rusia ceia ce s'a petrecut dacă preoțimea ar fi fost în centrul vieții sociale. Pentru că cine stă în afară de preocupările și frământările poporului se exclude singur din viață. Iată, dar, că rostul acestor subiecte este de a înțelege realitatea în care trăim. Ce este politica? Definiția clasică a politicii este arta de a guverna cetățile. Dar este diferență între politică și politicianism. Noi ne scuturăm de politicianism, pentru că între politică și politicianism este o distanță ca între adevăr și minciună. În legislația canonică găsim opreliști ca preotul să se ocupe cu treburi lumești. Desigur preotul nu poate fi primar, conducător de oaste, prefect, dar de aci până la a te desinteresa de binele poporului pe toate tărâmurile e mare deosebire. Pentru că nu poți trece pe lângă un rănit, ca preotul și levitul din Vechiul Testament, ci trebuie să te cobori la el.

Politica de partid n'o poate face preotul, pentru că partid înseamnă parte și el nu poate fi numai al unor păstoriți și al altora nu. Preotul trebuie însă să facă politică generală, dând concurs tuturor operelor de cultură, de binefacere de asistență socială, de ordin economic și cooperatist.

Politica, pe care trebuie să o facă preotul, este de a ridica poporul ca un adevărat părinte, ajutându-l și ridicându-l; astfel îl va avea totdeauna lângă el, întreg și neatins de curente subversive. Totul este ca niciodată poporul să nu fie înșelat în speranțele lui. Cine trece alături de nevoile poporului înseamnă că îngroapă talantul ce i s'a dat. Suntem chemați să servim biserica și națiunea și activitatea e destul de frumoasă dacă e împlinită cu prevedere, cu râvnă și cu destoinicie.

Se simte nevoe de a însemna în sufletul românului prevederea, cumpătarea, încrederea în el. Are nevoe poporul să fie luminat cum să-și valorifice produsele, cum să-și chivernisească agonisita, cum să se apere de boale. Ii trebuie poporului reînviat spiritul de solidaritate, de ajutor reciproc. Toate acestea și multe altele cerute de pro-

pășirea poporului trebuie să le facem noi, pentru că altfel se vor găsi și alții să le facă peste noi și împotriva noastră. A spus Regina Elisabeta că viitorul neamului este urzit de femei, eu repetând aceste cuvinte spun: „Viitorul neamului să fie țesut de preot”. (*Raza*, an. VII, 1937, nr. 415).

Târnosirea bisericii sf. Impărați Constantin și Elena din Constanța. — Duminică 17 Octombrie a. c. orașul Constanța a fost în mare sărbătoare, căci s'a împodobit cu un nou lăcaș de închinare. Incepută acum trei ani prin stăruința harnicului primar Horia Grigorescu, și săvârșită în toamna aceasta cu înțelegerea și sprijinul oamenilor de bine, biserica Sf. Impărați vine să împlinească un gol și să înfăptuiască dorința unui cartier întreg, lipsit până astăzi de o Casă a Domnului, unde creștinii să-și plece frunțile, să-și facă rugăciunile ori să se împărtășească din harurile sfințitoare ale altarului și din izvorul preacurat al tainelor. Iar setea sufletească și așteptarea purtată vreme de aproape 17 ani de enoriașii acestei biserici, a fost răsplătită cu prisosință, căci lăcașul înălțat aproape de țarmul mării, este cât se poate de minunat și de frumos împodobit. Oamenii n'au precupețit sprijinul lor și de aceia au izbutit să desăvârșească sfântul lăcaș, mai grabnic decât se așteptau.

Slujba târnosirii s'a făcut de I. P. S. Patriarh Miron, ajutat de P. S. Episcop Gherontie, P. S. Arhiereu-vicar Galaction Craioveanu și de un sobor de preoți și călugări. Au mai venit din București d. ministru V. Sassu, pr. Nicolae M. Popescu membru al Academiei Române, pr. P. Partenie din partea Ministerului Cultelor, și alții.

După săvârșirea slujbei cel dintâiu care a vorbit a fost pr. Moroianu parohul bisericii. Sfinția sa a mulțumit mai întâiu harnicului primar al Constanței d. Horia Grigorescu prin osârdia căruia s'a putut termina acest lăcaș, precum și tuturor sprijinatorilor care prin meșteșugul, priceperea și bunăvoința lor au ajutat la clădirea bisericii cu hramul Sf. Impărați.

După cuvântările rostite de pr. P. Partenie din partea Ministerului Cultelor, P. S. Episcop Gherontie al Constanței și d. primar Horia Grigorescu, a vorbit I. P. S. Patriarh Miron, arătând în frumoase cuvinte, cât de mulțumit se simte că a putut lua parte la târnosirea acestei biserici.

„Am datoria duhovnicească să mărturisesc, a spus I. P. S. Sa, că biserica aceasta este una din acelea care mi-au adus mai multă mângâiere, pentru că de 45 ani, de când iau parte la târnosiri,— de când m'am călugărit,— nu am sfințit o biserică cu mai multă plăcere. Este o biserică plină de frumusețe: candelabrele de fier ferecat, lucrute cu deosebită măiestrie, candelarele minunate, picturile acestea executate cu atâta artă și măiestrie de mână de adevărat artist simțitor și cunoscător al canoanelor bisericesti.

„Constat de asemenea cu acest prilej, că par'că reînvie din nou sentimentul de jertfă pentru biserică, întrezărind a avea epoca marelui Voevod Constantin Brâncoveanu, căci din informațiile ce am avut acasă, am constatat că mulți au luat parte la această măreață faptă.

Printre aceia cari au dat sprijinul lor moral pentru înfăptuirea acestei opere creștinești pe care o sfințim astăzi, este și episcopul Gherontie și prefectul Vasile Beu; iar realizarea părții celei mai grele: zidirea acestei biserici, sub raportul ostenelelor celor mai mari, revine municipiului, care are în fruntea lui pe harnicul primar Horia Grigorescu. Câte nopți și zile de griji și de neodihnă, n'a avut el, până să vadă înfăptuită această măreață operă? Pentru aceasta se cuvine să-i exprimăm toată recunoștința noastră și dispunem — Eu și episcopul — ca numele lui și al familiei lui să fie pomenit la Sfintele Daruri, atât cât va trăi în viață, cât și după moartea lor“.

După sfârșirea Sf. Liturghii, Primăria a dat o mare masă în cinstea oaspeților și a slujitorilor, cu care prilej a vorbit I. P. S. Patriarh Miron și d. ministru V. Sassu.

Destoinicia unui preot pentru lucruri de binefacere. — De obicei în această cronică n'am însemnat până acum decât fapte care privesc Biserica noastră în întregime, crezând că este mai potrivit să lăsăm pe seama revistelor eparhiale sarcina de a publica întâmplări și știri mai mărunte despre mersul vieții bisericești. Socotim însă că nu este de ajuns atât, căci se ivesc o seamă de lucruri care trebuiesc neapărat cunoscute pe tot întinsul țării noastre. Fără îndoială că asemenea fapte, nu se trâmbează spre lauda celor ce le săvârșesc. Se cade însă ca să fie date în vileag, pe deoparte fiindcă ele oglindesc strădania unor slujitori plini de râvnă, iar pe de alta, ca să poată folosi de pildă și de bun îndemn.

În multe colțuri ale țării se găsesc preoți harnici, care lucrează în via Domnului fără să facă zgomot în jurul lor. În viața tihnită a unor sate doar turla bisericii arată că nici de acolo nu lipsește un slujitor al sfintelor Taine și un povătuitor al norodului creștinesc. Nu trebuie să ascundem că avem și preoți cu care se poate mândri ortodoxia întreagă. Aceștia au înțeles că pentru vremurile de astăzi rostul lor nu se mărginește doar la grija bisericii, ci și la povățuirea duhovnicească pe toate căile a credincioșilor încredințați păstoriei lor. Și atârnă de chibzuința și vrednicia lor ca să se nădăjduiască până la sfârșit, că slujba lor va da roada cerută. Greutățile zilelor prin care trecem, cere luptă grea, unde arma preotului trebuie să fie *pilda vieții lui curate și cinstate*. Altfel toată strădania sa va rămâne fără folos, iar în loc de laudă își va agonisi certare și mahnire.

Indemnul ca să scrim aceste rânduri ne-a venit, acum câțiva timp, când am cercetat un sat din cele mai tihnite, din județul Prahova, așezat pe valea Teleajenului, la poalele munților. Este comuna Isoarele, cu moșneni pașnici și gospodării bine chivernisite. Ca în orice sat de munte lipsurile și greutatea vieții sunt mari pentru cei săraci. Un preot tânăr și harnic Gh. Iliescu, ajutat de un mare om de bine d. Nae C. Gaftoi, au înțeles însă durerile celor nevoiași, căci strângând pe toți sătenii înstăriți, s'au prins să ajute pe cei lipsiți. Și lucrul acesta l'au făcut în fiecare toamnă de vre'o zece ani încoace. Intotdeauna oamenii s'au întrecut în danii și în ascultare. Sărăcia și greutatea unora nu i-a împiedicat niciodată să nu dea spri-

jin ori de câte ori preotul lor le-a descris o durere și le-a cerut un ajutor. Iar dureri au fost multe și lacrimi destule: de lipsă, de boală sau de neputință. N'au ajuns a fi alinate toate, însă din ceiace s'a putut face numai în cursul anului trecut, iată ce am aflat: S'a dat milostenie la săraci, în porumb sau grâu pentru suma de 7368 lei. S'au împărțit ajutoare de Crăciun la copii lipsiți, dar silitori la învățătură, în sumă de 6000 lei. S'au dat ajutoare pentru îngroparea celor săraci, pentru căutarea sănătății celor bolnavi, în sumă de lei 5949. Așa dar toți banii pentru lucruri de binefacere s'au ridicat în 1936 la suma de 19.317 lei. O pildă mai bună de ajutor creștinesc pentru un sat în nevoi, cred că nu se poate.

Despre toate aceste lucruri, auzind un călugăr credincios dintr'un schit apropiat, a socotit să adaoge și el ceva din agoniseala lui pentru milostivirea celor sărmani, trimetând preotului zece mii de lei. Și iată cu ce smerenie scrie el când trimite banii. „...Așa am auzit și așa mi te-a zugrăvit Dumnezeu în inima mea, ca om cu frică de cele sfinte... Dar mă rog ziua și noaptea și te pomenesc să-ți dea Dumnezeu putere și sănătate ca să poți birui greutatea ce întâmpini. Și te rog să împarți acești bani la săraci, cum Dumnezeu te va lumina, cerându-ți ca numele meu să nu se afle. Să știe numai Dumnezeu, Sfinția ta și al treilea eu“...

Cu acești bani, printr'o chibzuită hotărîre, s'au putut da în ziua de Florii următoarele ajutoare: S'au împărțit 21 dal. porumb celor lipsiți, s'a învelit casa unei bătrâne, s'au îmbrăcat 20 băeți și fete și un cerșetor bătrân. S'a cumpărat unei văduve un cian; au fost trimiși la spital doi bolnavi; s'a îngropat cu cele de trebuință o fată săracă, s'a cumpărat un cal pentru un om sărman cu 6 copii; s'a cumpărat o capră cu lapte la trei copii orfani și bolnavi. S'a dăruit o iadă și o căpriță la doi orfani și s'a dat câte o carte de rugăciuni la toți tinerii care plecau în armată. Iată atâtea fapte bune care s'au putut săvârși prin dania unui călugăr milostiv.

Dar ca să se știe că toată râvna acestui preot bun nu se mântue cu binefacerile înșirate mai sus, adăogăm că prin străduința sa, cu ajutorul enoriașilor și prin daniile nenumărate ale epitropului d. Nae C. Gaftoi, comuna Isvoarele și-a înălțat în ultimii trei ani un sfânt lăcaș de închinare, care poate fi socotit o podoabă nu numai pentru satul Isvoarele, ci pentru întreaga vale a Teleajenului, și care așteaptă acum doar mâna iscusită a meșterului ca să fie zugrăvit și împodobit după datină și rândueli.

De aceia, nu ne-am sfiit să dăm în vileag destoinicia acestui preot, care poate fi pentru mulți frați, pildă vie de urmat.

Diac. Gheorghe I. Moisescu.

CRONICA EXTERNĂ

ALEXANDRIA

Hotărîre sinodală privitoare la dotă. — În Egipt, căsătoria ortodocșilor a rămas sub jurisdicția Bisericii. Toate chestiunile matrimoniale, întâmplătoarele neînțelegeri între soți și divorțul se judecă în fața tribunalelor bisericești. Condițiunile și regulile generale ale dotei sunt fixate de Biserică. Printr'o hotărîre sinodală din anul acesta, Biserica Alexandriei reglementează dota, ținând seamă în deobște de prescripțiile dreptului roman și bizantin cu privire la acest obiect. (Πόλυταινος, anul XXIX, 1937, nr. 33).

Rugăciuni pentru noul rege al Egiptului. — Potrivit hotărîrii Patriarhiei Alexandriei, în toate bisericile ortodoxe din Egipt s'au făcut rugăciuni în ziua de 1 August a. c. pentru „sănătatea, fericirea și gloria“ noului rege al Egiptului, Faruk I, cu prilejul urcării sale pe tron. La ceremonia înscăunării noului rege a participat și mitropolitul Partenie din partea Bisericii ortodoxe (Πόλυταινος, anul XXIX, 1937, nr. 30).

G. C.

BULGARIA

Moartea mitropolitului Simion al Varnei. — În dimineața zilei de 23 Octomvrie a. c., s'a stins din viață la vârsta de 96 ani bătrânul mitropolit Simion al Varnei, după o păstorie vrednică și îndelungată de 65 de ani.

Pentru istoria mai nouă a Bulgariei vlădica Simion întruchipa toate faptele mărețe la care luase parte. Astfel a fost vice președinte al Adunării naționale de la Târnova, care după independența Bulgariei, a alcătuit constituția noului stat balcanic.

Autor de numeroase lucrări istorice și teologice foarte temeinice, vrednicul vlădică fusese ales de multă vreme membru al Academiei bulgare. Dar nu numai pentru știința lui era iubit și prețuit, ci și pentru bunătatea sufletului său de aur. I se spunea Simeon cel drept și toată Bulgaria îl cinstea ca pe un sfânt. Viața îi era neîntinată, iar păstoria sa a lăsat urme adânci de hărnicie și smerenie. Inzestrat de la Dumnezeu cu tărie fără seamăn și cu o limpezime a minții greu de întâlnit, cuviosul vlădică a slujit în biserică până în cele din urmă zile ale vieții sale.

Iar când a închis ochii pentru lumea aceasta, a lăsat cuvânt scris să fie îngropat nu în cosciug scump și nici înveșmântat, ci cu sărmana rasă de călugăr și într'o modestă raclă de lemn. A dorit să nu i se aducă flori, să nu fie scoasă oștirea și să nu se rostască nici o cuvântare, atunci când va fi pogorît în groapa din cimitir, la rând cu păstoriții săi, iar nu în mitropolie așa cum este obiceiul pentru arhiepiscopi.

La înmormântare însă au luat parte, în frunte cu regele Boris, toți cărmuitorii țării, miniștrii, armata, școlile și norod mult din satele și orașele cuprinse în eparhia Varnei.

Pentru vremurile viitoare chipul vlădicăi Simeon va rămâne de pomenire pentru bunătatea și blândețea în care și-a sfârșit bătrânețele sale.

G. I. M.

Modificarea statutului exarhial al Bisericii bulgare. — Adunarea ierarhilor bulgari, convocată în primăvară, și-a închis ședințele la 23 Aprilie. Dintre problemele cu care s'a ocupat, cea mai de seamă este modificarea statutului exarhial. Proiectul de lege pentru modificare a fost prezentat Consiliului de miniștri pentru aprobare și întărire. ЦЪРКОВЕНЪ ВЕСТНИКЪ, nr. 18 — 19 din 1937, publică cele 15 paragrafe ale proiectului și decretul regal pentru intrarea lui în vigoare. Modificarea privește numai corpul de conducere al Bisericii bulgare. Conducerea supremă o are Sf. Sinod plenar, la care iau parte în mod obligator toți arhierii eparhiali, cu excepția cazurilor de boală sau vârstă înaintată (cel puțin 70 de ani). Sf. Sinod are două sesiuni pe an — în Iunie și Noemvrie — sub președinția Exarhului, sau dacă nu există Exarh, a mitropolitului cu cea mai înaintată slujbă eparhială. Sf. Sinod alege un Sinod permanent cu număr redus, din care fac parte patru mitropoliți, cari au cel puțin doi ani de slujbă eparhială și se aleg pentru un termen de doi ani.

Până acum Sinodul plenar al tuturor arhierilor se numea Adunarea ierarhilor și nu avea drepturi administrative, ci era numai un organ sfătuitor.

Adunarea ierarhilor s'a mai ocupat printre altele și de educația religioasă în școli.

S. S.

Religia în școli. — Frăția preoților ortodocși Sf. Ioachim Oso-gorski a ținut un congres la 1 Iunie a. c., la care s'a învederat situația critică ce s'a creiat învățământului religios în școli.

Trupului și minții i s'au pus la dispoziție multe ore pentru a fi educate, în dauna sufletului. În școlile primare și secundare, religia se predă numai o oră pe săptămână; iar în câteva școli secundare religia nu se predă de loc. În fața acestei stări triste pentru biserică și îngrijorat de viitorul tineretului, clerul cere să se introducă trei ore de religie pe săptămână, atât în școlile primare, cât și în cele secundare (Пастирско дѣло, nr. 24, 1937).

Școlile confesionale focare de propagandă streină. — De obicei școlile confesionale din orice țară ortodoxă sunt străine și întotdeauna ele constitue, din punct de vedere bisericesc și național, un pericol pentru statul care le tolerează.

În urma războiului mondial străinii au pătruns în Bulgaria, ca și la noi în țară, unde protejați de anumite legături și printr'o comunitate de interese personale, s'au infiltrat în viața de Stat, cu care nu au nimic comun, ocupând funcțiuni de seamă și exercitând o influență păgubitoare asupra Statului. Străinii caută să înrădăcineze în sufletele locuitorilor țării un cult pentru tot ceea ce este străin, adumbrind ideia națională și făcând din aceștia dacă nu cetățeni anti-naționaliști, cel puțin pasivi față de problemele mari ale neamului, ceiace constitue un succes frumos pentru ei, fiindcă pot activa mai nestingheriți.

În domeniul instrucțiunii și al culturii, străinii au înființat școli conduse mai ales de misiunile și ordinele călugărești, ale căror tendințe politice și religioase ne sunt prea bine cunoscute. În Bulgaria numărul școlilor străine era înainte de războiu de 30, iar acum se ridică la 104. Procentul bulgarilor cari-și fac educația în școlile acestea se ridică la 70%. În majoritatea cazurilor, în școlile acestea nu se vorbește limba națională, ci o limbă străină și întrucât educația se face într'un duh străin, copilul nu este obișnuit de mic cu tradițiile și obiceiurile nației sale. Bazată pe aceste considerațiuni, asociația profesorilor secundari bulgari din Sofia a ținut adunarea generală anuală la 4 Aprilie și a hotărît: Să intervină la Ministerul Instrucțiunii pentru stricta aplicare a unor articole din lege referitoare la reglementarea înscrierii elevilor bulgari în școlile străine. Cetățenilor bulgari să li se interzică de a-și mai trimite copiii să învețe în școlile primare din străinătate, fiindcă, pe lângă alte considerațiuni, se calcă și dispozițiile legale.

Limba, istoria și geografia bulgară să fie predate numai de profesori bulgari cari sunt chemați s'o facă. Programa școlilor străine să fie programa oficială și ministerul respectiv s'o îmbunătățească după cum crede de cuviință.

Până la vârsta de 14 ani, copiii cetățenilor bulgari să se instruiască în școlile bulgare.

Copiii funcționarilor să fie instruiți numai în școlile bulgare. Contravenienții să fie concediați din slujbele de stat. Elevii cari ar urma cursurile școlilor particulare să dea examenele convenite la liceele de stat. Invățământul religios pentru copiii ortodocși din școlile confesionale, să fie predat de un cleric sau profesor ortodox bulgar.

Să se introducă în facultățile bulgărești — acolo unde nu s'au introdus până acum — studiul limbilor străine pentru studenți.

Elevii cari au terminat liceele particulare străine să nu aibă acces în funcțiunile statului sau la universități decât după ce vor avea bacalaureatul de la unul din liceele de Stat. Profesorii școlilor străine să fie numiți numai în urma avizului Ministerului instrucțiunii. Să se dea o atențiune deosebită educației naționale și să se mărească numărul școlilor de stat. Intru cât învățătorii și profesorii școlilor străine sunt mult mai bine plătiți decât cei ai școlilor de stat, situația acestora din urmă să se îmbunătățească întocmai ca a celor dintâi.

Ministerul respectiv este rugat deci să nu facă economii când este vorba să se facă educație națională. Să se înființeze burse pentru profesorii bulgari cari s'ar ocupa cu limbile străine, mai cu seamă cu filologia romană și germană. Profesorilor să li se dea puțința să fie în curent cu metodele pedagogice moderne care se aplică în școlile din țările apusului.

Să se înființeze un liceu național cu internat în care să se dea o mare importanță limbilor străine, satisfăcând în modul acesta cerințele elitei tineretului bulgar.

Hotărîrea aceasta a fost supusă Ministerului Instrucțiunii spre cunoașterea și aplicarea ei atât cât va fi posibil. (Пастирско дѣло, nr. 17 - 19, 1937).

V. D.

CONSTANTINOPOL

Noua organizare a Bisericii ortodoxe din Turcia.—De curând, Turcia a hotărît să dea deplină libertate tuturor cultelor aflate în cuprinsul țării sale, socotind că în felul acesta vor pricinui o destrămare a Bisericii ortodoxe prin nimicirea Grecilor. În adevăr, pe zi ce trece, misionarii catolici, protestanți, anglicani și bapțiști lucrează din răspuțeri spre a putea atrage pe turci de partea lor. Este de folos să știm că singura Biserică din lume, care nu izbuțește să facă nimic în această privință, este cea ortodoxă. Și iată de ce: Adunarea națională turcă din Ankara a votat de curând o lege pentru organizarea Bisericii ortodoxe din Asia Mică și care cuprinde următoarele 14 articole:

1. Biserica ortodoxă din Turcia este autochefală, iar capul său religios este la Cezareia.

2. Toți mitropoliții care trăiesc în granițele teritoriilor supuse Adunării Naționale cuprinzând: Constantinopolul, Smirna, Adrianopolul și Galipoli, sunt supuși acestei Biserici.

3. Funcționarii bisericești sunt numiți de căpetenia religioasă, cu aprobarea guvernului.

4. Căpetenia este aleasă de guvern din trei candidați, desemnați în anumite condițiuni.

5. Preoții sunt numiți de guvern, care-i alege dintre candidații desemnați.

6. Guvernul poate îndepărta pe funcționarii bisericești, care ar fi săvârșit acte păgubitoare față de interesele Statului și ale Națiunii.

7. Dacă funcționarii bisericești vor fi dați în judecata tribunalelor pentru călcarea legilor Statului, ei nu se vor putea bizui pe privilegii speciale sau pe excepțiuni.

8. Legile Statului se aplică în întregimea lor bunurilor rămase la moartea căpeteniilor religioase. În orice împrejurare aceste bunuri nu pot trece la Bisericile sau comunitățile care nu atârnă de Biserica ortodoxă din Turcia.

9—10. Un sinod alcătuit din 12 membrii, se va aduna sub președinția capului religios suprem. Acest sinod se va înnoi la fiecare doi ani, iar funcțiunile lui sunt numai religioase.

11—12. Deosebit de acesta mai este sinodul administrativ compus din 5 membrii desemnați de sinodul religios. Sinodul administrativ are sarcina să alcătuiască bugetul, să repare clădirile bisericești etc. În fiecare an trebuie să trimeată Ministerului de Justiție o copie după buget.

13—14. Veniturile bisericilor din toate eparhiile atârnă de Biserica ortodoxă turcă, iar Biserica din Cezareia va întocmi un proiect pentru regularea veniturilor mănăstirilor și modul numirii egumenilor.

Față de libertatea care se dă tuturor celorlalte culte, vedem că prin această legiuire drepturile Bisericii ortodoxe și ale Patriarhiei ecumenice din Constantinopol sunt cu totul nimicite. Niciodată libertatea Bisericii ortodoxe din Turcia n'a fost atât de sugrumată. Conducătorii Turciei de astăzi se dovedesc a fi mai neîngăduitori cu Biserica ortodoxă, chiar de cât cei mai crunți sultani de după 1453, când au copleșit Țarigradul și au năruit altarul din Sf. Sofia.

G. I. M.

Grațierea unui episcop. — Sfântul Sinod al patriarhiei ecumenice, apreciind dovezile de căință ale fostului păstor al Bisericii albaneze, mitropolitul Visarion Țovani, care fusese caterisit, i-a iertat pedeapsa, recunoscându-i valabilă, prin îngăduință, hirotonia întru arhieru, ce nu fusese săvârșită în mod canonic. Totodată sinodul patriarhiei a iertat pedeapsa caterisirii preotului albanez Const. Satheros (Ἐκκλησία, anul XV, 1937, nr. 24).

Școală teologică pentru arhiepiscopia ortodoxă din America. — Patriarhia ecumenică a aprobat cererea arhiepiscopului Atenagora din America de a înființa cu începere din acest an o școală teologică pentru pregătirea clericilor și a dascălilor de religie. În această școală vor fi admiși elevi ortodocși, absolvenți ai gimnaziilor grecești și americane.

După absolvirea acestei școli, ale cărei cursuri vor dura doi ani, tinerii absolvenți vor fi trimiși să-și întregească pregătirea teologică la facultatea de teologie din Atena sau la Institutul teologic din Halki. Școala teologică ortodoxă din America se va întreține, pare-se, din contribuția arhiepiscopiei și a asociațiilor ortodoxe americane (Πάντανος, anul XXIX, 1937, nr. 28).

Patriarhul ecumenic Veniamin I, decorat de Suveranul României. — M. S. Regele Carol II al României a acordat Prea Fericirii Sale Patriarhului ecumenic Veniamin I, marea cruce a „Serviciului credincios“, în semn de cinstire și de prețuire pentru demnitatea și personalitatea păstorului Bisericii ecumenice. Decorația a fost înmănată patriarhului prin ministrul României la Ankara (Πάντανος, anul XXIX, 1937, nr. 29).

G. C.

Biserica nu admite arderea morților. — Biserica Greciei trecând pe ordinea de zi a sesiunii de Octomvrie a. c. și fixarea atitudinii Bisericii ortodoxe în chestiunea arderii morților, a întrebat Patriarhia Constantinopolului care este punctul ei de vedere în această privință. Sinodul Patriarhiei ecumenice cercetând îndelung această chestiune, respinsă de la început de Biserica creștină, s'a pronunțat împotriva ei, hotărînd că toți acei care dispun ca la moarte să fie încinerati, să nu fie slujiți de către Biserică, adică să nu li se facă slujba cu care sunt cinstiți creștinii rămași credincioși rânduelilor ei, până la moarte. O asemenea hotărîre în privința arderii morților a luat și Sf. Sinod al Bisericii noastre, precum și Biserica Alexandriei în a XII. ședință sinodală, de la 8 Dec. 1936. (Πάντανος, an: XXIX, nr. 35).

Oprirea de a se face logodna înainte de nuntă. — Arhiepiscopia Americii, dependentă de Patriarhia ecumenică, printr'o enciclică adresată tuturor comunităților ei, le-a încunoștiințat că nu au voie să mai săvârșească logodna separat de taina cununiei. În caz contrariu, logodna va fi declarată nulă de către tribunalul spiritual, iar preotul care a săvârșit-o va fi pedepsit pentru această abatere. (Ἐκκλησία, an. XV, 1937, nr. 10).

I. D. I.

ESTONIA

Secta Taaraizmus. — Sub înrâurirea unor noi curente religioase, a apărut de curând în Estonia o sectă care-și are origina în misterele cultului păgân străvechiu al Estonilor. Noua sectă poartă numele de *Taaraizmus*, după numele zeului estonian Taara (*Tor* la scandinavi, *Perun* la slavi, *Perkun* la lituanieni și *Zeus* la greci).

Secta aceasta a pătruns mai ales în clasa cultă estonă, căci adepții ei se aleg din rândurile scriitorilor, oamenilor de știință, ofițerilor, etc. Poporul însă este strein cu totul de ea.

Fundatorul sectei este un ofițer rus, K. Utuste, care după revoluția rusă a ajuns inginer estonian. În timpul revoluției rusești el a fost în Finlanda unde a luat parte activă la luptele pentru eliberarea Estoniei. Influențat de anumite idei materialiste, a început să predice în Finlanda o nouă filosofie; filosofia unei religii pozitivistice. Și-a format apoi un cerc de tineri intelectuali cu cari a început lupta pentru independența Estoniei și ridicarea din starea de neștiință în care se găsea poporul eston. La început secta aceasta a avut un caracter național iar nu mistic. Era „credința în progres” spuneau adepții sectei, bazată pe o religie asemănătoare preceptelor chineze ale lui Confucius. Aceasta a fost baza pe care s'a ridicat noua sectă a naționalismului, a mitului național. Adepții sectei au predicat mai întâiu cultul naturii și încetul cu încetul s'au atașat mitologiei estoniene. Astăzi însă putem spune că nu prezintă nici o primejdie pentru popor care-și păstrează neîntinată credința sa (Гласник, nr. 16—17, 1937).

V. D.

FINLANDA

Bisericilor din Statele Baltice. — Șefii bisericilor ortodoxe din Finlanda, Estonia și Letonia au avut o conferință între 24—27 August, a. c., în orașul Serdobaal (Finlanda) pentru ca să discute și să rezolve problemele religioase comune și pentru o cât mai strânsă legătură de prietenie între cele trei biserici surori. Congresul a fost prezidat de arhiepiscopul Gherman al Finlandei. Au mai participat următorii ierarhi: mitropolitul Alexandru al Talinului și al întregii Estonii, Augustin mitropolitul de Riga și al întregii Letonii; Nicolae arhiepiscop de Petser (Estonia); Alexandru, episcop de Vâborgsk (Finlanda) și Iacob episcop de Elgavsk (Letonia). Cu acest prilej s'a văzut că biserica ortodoxă din Finlanda este cea mai bine organizată. Instrucțiunea clerului este într'o stare înfloritoare; se tipăresc cărți multe de ritual, iar clerul de mir este bine organizat. În total s'au discutat 20 de probleme în legătură cu cele trei biserici. Între altele s'a hotărât ca la slujbele bisericesti să se pomenească — după numele patriarhului ecumenic — și cei trei șefi ai bisericilor surori. La sfârșitul fiecărui an, cele trei biserici să facă un schimb de rapoarte asupra situației lor din cursul anului trecut. S'a mai discutat și rezolvat problema numelor date noilor născuți ortodocși. Numele acestea trebuie să fie luate numai din calendarul bisericii ortodoxe. S'au vizitat apoi diferite centre bisericesti, și mănăstirea lavră Varlaam. Congresul acesta este un nou pas pentru întărirea ortodoxiei în țările baltice. Cel viitor se va ține în anul 1938, în Estonia (Утренняя Заря, nr. 9, 1937). V. D.

GRECIA

Editarea scrierilor patristice. — Sfântul Sinod al Bisericii ortodoxe din Grecia a hotărît editarea scrierilor Sfinților Părinți și ale scriitorilor bisericești. Este știut că ediția lui Migne numai cu mare greutate se mai poate găsi astăzi, iar când întâmplător se mai găsește de vânzare, costă atât de scump, încât deabia marile instituțiuni și-o pot procura. Este bine venită, așa dar, hotărîrea aceasta a sinodului Bisericii grecești de a întocmi o nouă ediție a operilor patristice, ediție care să fie „ușor de dobândit și ușor de întrebuințat pentru orice cercetător al capodoperilor literaturii creștine“. Pentru îndeplinirea acestei hotărîri, Biserica grecească își va procura o mare tipografie proprie, pe care o va așeza în mănăstirea Pentelis. O comisie de ierarhi și teologi, numită de Sf. Sinod, a și început lucrările în vederea stabilirii metodei și a planului noii edițiuni care va începe cu scrierile Părinților Apostolici și va cuprinde toate scrierile personalităților creștine până după căderea Constantinopolului sub Turci. Din comisia aceasta fac parte: arhiepiscopul Hrisostom Papadopoulos, mitropolitul Cassandriei, mitropolitul Corinthiei, și profesorii de teologie: Grigorie Papamihail, C. Diovouniotis și Dimitrie Balanos. (Ἐκκλησία, anul XV, 1937, nr. 26-27).

Nou profesor de teologie. — Prin decret regal, d. Vasile Exarhos a fost numit, la începutul lunii Iulie a. c., profesor agregat la catedra de liturgică a Facultății de teologie din Atena. În această revistă, într'unul din numerele precedente, s'au publicat câteva însemnări cu privire la lucrarea noului profesor despre citirile biblice în cultul divin al Bisericii ortodoxe.

Măsuri de poliție împotriva batjocoritorilor lucrurilor sfinte. — Potrivit unei lăudabile hotărîri a guvernului, poliția grecească a publicat de curând o ordonanță prin care interzice cu desăvârșire blasfemiile și injuriile la adresa religiei. Ordonanța oprește mai întâiu blasfemiile și expresiile injurioase împotriva lucrurilor sfinte în general și obiectelor sfințite destinate cultului divin; oprește apoi injuriile împotriva oricărei persoane întrucât prin asemenea injurii se ating însăși moravurile publice. În sfârșit ordonanța interzice întrebuințarea plăcilor de patefon prin care se batjocoresc sau numai se satirizează cântările bisericești sau orice alt obiect în legătură cu religia.

Cei cari se vor abate de la dispozițiunile acestei ordonanțe vor fi pedepsiți potrivit articolului 697 al legii penale grecești (Ἐκκλησία, anul XV, 1937, nr. 28-29).
G. C.

Iniințarea unei Facultăți de teologie la Tesalonic. — În sesiunea de primăvară, ținută la începutul lunii Martie a. c., Sf. Sinod al Bisericii Greciei a hotărît să facă toate demersurile convenite pentru iniințarea unei facultăți de teologie pe lângă Universitatea din Tesalonic. Cunoscută fiind bunăvoința arătată Bisericii de actualul guvern, prin înlăturarea multor piedici care o stânjeneau în mersul ei, se crede că cererea Sf. Sinod va fi sprijinită și îndeplinită în curând. Iniințarea unei Facultăți de teologie la Tesalonic pare cu atât mai îndreptățită cu cât se știe că aci își are comunismul din Grecia.

cel mai puternic centru, exercitând o grozavă influență asupra tineretului, chiar prin câțiva profesori universitari. Existând o Facultate de teologie în sânul Universității, Biserica ar avea putința să lucreze cu mai multă ușurință și mai temeinic la formarea tineretului universitar, potrivit învățaturii creștine, ferindu-l de ereziile ateiste-comuniste care au năpădit în Universități. Cu scopul de a feri tineretul, Sfântul Sinod a hotărît să ceară, în același timp, îndepărtarea din Universitatea de la Tesalonic a profesorului Elefteropulos.

Biserica poate să aplice două pedepse deodată. — Tot în sesiunea de primăvară a fost ridicată în Sf. Sinod chestiunea dacă Biserica poate să aplice două pedepse deodată, adică pentru aceeași vină. Acest lucru s'a întâmplat cu arhieriei care n'au voit, să țină seamă de hotărîrea Bisericii în privința calendarului, ci au continuat să facă propagandă pentru calendarul vechiu. Dați în jucecată, tribunalul sinodal i-a pedepsit cu caterisirea și închiderea în mănăstire. Nemulțumiți de această sentință ei au reclamat Ministerului Cultelor că tribunalul sinodal nu era în drept să-i pedepsească, pe lângă caterisirea și cu închiderea în mănăstire. Ministerul a cerut părerea Contenciosului său, care, în avizul dat cu unanimitate, spune că hotărîrile tribunalelor bisericești nu pot fi discutate de nimeni, nici din punct de vedere canonic, nici din punct de vedere legal, odată ce au rămas definitive, adică după ce au fost terminate cele două căi de atac, opoziția și apelul, prevăzute de legea tribunalelor bisericești pentru păstrarea disciplinei și pedepsirea clericilor care săvârșesc diferite delictе. Potrivit acestei legi, spune avizul, pentru ca hotărîrea tribunalului bisericesc să fie executabilă, nu este nevoie de recunoașterea prealabilă a acestei hotărîri ca legală și validă de către autoritatea politică; căci nici un text de lege n'a îndreptățit autoritatea politică în controlul hotărîrilor tribunalelor bisericești. Este adevărat că art. 153 și 154 ale menționatei legi prevăd că aceste hotărîri se execută cu sprijinul autorității polițienești și de Stat, dar prin acest concurs nu trebuie să se înțeleagă dreptul de a controla legalitatea și validitatea hotărîrilor tribunalelor bisericești, rămase definitive. Această concluzie nu se poate scoate nici din textul art. 152, potrivit căruia la executarea unei hotărîri de condamnare, pronunțată împotriva unui arhieru, nu se procedează decât pe baza unui decret, întocmit la propunerea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii. Prin această măsură legiuitorul n'a urmărit ca recunoașterea hotărîrii de condamnare dată de tribunalul bisericesc împotriva unui arhieru, să atârne de autoritatea politică, executarea sau neexecutarea acestei sentințe, fiind în funcțiune de părerea pe care ar avea-o autoritatea politică; ci prin aceasta, pe de o parte s'a determinat modul după care se va proceda la executarea hotărîrii de condamnare, anume printr'un decret, pentruca și prin acest mijloc să se scoată în evidență înalta demnitate a condamnatului, iar pe de altă parte Ministerului Cultelor i s'a încredințat numai alegerea momentului potrivit pentru începerea executării pedepsei prevăzută în sentința de condamnare (Ἐκκλησία, an. XV, 1937, nr. 10—11).

Dispozițiunile noului cod civil privitoare la căsătorie provoacă tot mai multe proteste.— Se știe că în anul 1934 Comisiunea codului civil din Grecia a întocmit un nou proiect de drept matrimonial, în care a introdus foarte primejdioase și ciudate inovații cu privire la situația familiei grecești¹. Astfel impedimentele la căsătorie, rezultate din rudenia de sânge, care în vechiul cod se întindeau până la gradul al VI-lea, au fost limitate în acest proiect până la gradul al IV-lea; impedimentele de rudenie prin cuscria de două neamuri, care se întindeau până la gradul al V-lea, au fost mărginite până la gradul al III-lea, iar cele din rudenia spirituală au fost limitate numai între naș și fiu și descendenții lui. De asemenea comisiunea cere prin art. 12, 13 și 15 al proiectului ca pentru motive temeinice, pe baza hotărîrii tribunalului să se îngăduie încheerea unei căsătorii și în gradul al IV-lea al rudeniei de sânge, în linie colaterală, și în orice treaptă a rudeniei din cuscrie în linie colaterală, precum și între un ascendent și descendent sau fratele unuia din soți cu fratele celuilalt. Impotriva acestui proiect Biserica Greciei a protestat de la început, atrăgând atențiunea guvernului și a lumii științifice asupra acestor inovațiuni. Cel dintâiu care a reacționat a fost I. P. S. mitropolit Hrisostom al Atenei printr'o broșură asupra căsătoriei în care arată superioritatea concepției și normelor după care Biserica reglementează căsătoria, față de concepția și dispozițiile cuprinse în proiectul întocmit de comisia codului civil. Asupra impedimentelor la căsătorie rezultate din rudenie potrivit proiectului de cod civil, a făcut o comunicare la Academie profesorul Facultății de Teologie din Atena Dimitriu Balanos, în ședința dela 22 Noemvrie 1934. De atunci această problemă a preocupat din ce în ce mai mult cercurile juriștilor și ale membrilor societății grecești. Astfel avocați cu mare renume și magistrați încercați în profesiunea lor au depus la Ministerul Justiției memorii în legătură cu noul proiect al dreptului matrimonial, prin care arată că inovațiile introduse în acest proiect sunt străine față de tradițiile și principiile morale ale poporului și cer ca situația actuală a familiei să fie păzită întocmai așa cum a fost formată de tradițiile poporului, ca un tezaur sfânt, în care sunt păstrate idealurile poporului. După cei care apără situația actuală a familiei noul proiect al codului civil tinde să zmulgă familiei caracterul de sfințenie pe care îl are instituția casătoriei înlocuindu-l cu un simplu act legal asemănător aceluia care stabilește și conduce raporturile membrilor unei societăți sau oricărui alt organism comercial. De asemenea prin dispozițiile acestui proiect se ușurează și se înmulțesc posibilitățile de neînțelegere între soți, copii și părinți după un procedeu care poate să prăbușească temeliile familiei.

Este destul de îmbucurător faptul că s'a dat atâta însemnătate dreptului familial și că prin cercetările și expunerile celor mai autorizate personalității din viața Bisericii și a Statului elen se va ajunge la cristalizarea părerilor și hotărîrilor drepte, care vor feri așezământul căsătoriei și familia greacă de înoirile primejdioase vârite în noul cod civil (Πάναγος, an, XXIX, 1937, nr. 31).

1. Vezi *Bis. Ort. Rom.*, an. LII (1934), pp. 221—221.

Apostolul și Evanghelia se citeșc cântat. — În sesiunea din Martie, a. c. Sf. Sinod fiind încunoștințat că un arhiereu a impus citeșilor și psalșilor să cetească Apostolul simplu, fără nici-o modulație, a hotărît ca Evanghelia și Apostolul să se citească cu intonație cântată, așa cum este uzul din vechime în biserica ortodoxă; dar se poate și trebuie să se oprească cetirea acestora prin cântare prelungită cu prea multe modulări și accentuări nepotrivite duhului bisericesc. (Ἐκκλησία, an. XV, 1937, nr. 11).

I. D. I.

Un ecou românesc cu privire la schisma bulgară. — La începutul acestei veri un grup de teologi bulgari au venit să ne viziteze țara. Sosiți în București au cerut să fie primiți și de I. P. S. Patriarh, care folosind acest prilej a rostit o cuvântare cu mare răsunset în streinătate și mai ales în Grecia. Ziarele au publicat-o în întregime și nu s'au sfiit să spună că hotărîrea I. P. S. Patriarh Miron de a face să înceteze shisma bulgară este de o mare însemnătate pentru viitorul ortodoxiei. „Am început să lucrez la restabilirea legăturilor tradiționale, luând contact cu Patriarhul din Constantinopol pentru ca Biserica bulgară să poată reintra în cadrul sfintelor canoane. După aceia m-am dus personal la Constantinopol, unde am îmbunătățit relațiunile dintre cele două Biserici. Mă consider fericit azi de a putea să vă anunț că drumul meu la Constantinopol a avut rezultate fericite pentru încetarea shismei care apăsa asupra Bisericii bulgare și voi putea să comunic aceasta, în scris, în foarte puțină vreme, și Sfântului Sinod al Bisericii bulgare“.

Tâlmăcind aceste cuvinte ale I. P. S. Patriarh Miron, ziarul grecesc Πρωία scrie următoarele: „Cuvintele Patriarhului României arată cât suntem de aproape a vedea încetând shisma bulgară. Condițiunile în care a avut loc această schismă, sunt cunoscute din istoria secolului trecut. Marea Biserică trecea atunci printr'o perioadă turbure. Imperiul otoman era stăpân pe țările balcanice până la Dunăre, iar Bulgaria nu era încă un Stat independent. Jurisdicțiunea spirituală a Patriarhului Ecumenic se întindea asupra tuturor țărilor din Imperiul Otoman și Mitropoliile bulgare îi erau supuse. Shisma a fost declarată de Constantinopol în urma îndelungatelor controverse dintre Prelații slavi ai Patriarhatului și superiorii lor spirituali. Aceste neînțelegeri nu erau lipsite de semnificație politică în acea vreme care preceda imediat războiul ruso-turc din 1877-78. Cauzele shismei nu mai există azi. Dacă shisma n'ar fi existat, Bulgaria ar fi avut probabil Biserica sa autocefală în momentul în care a devenit principat autonom, așa cum s'a întâmplat pentru Grecia, România și Serbia, adică printr'o lege patriarhală. Inșă schisma exista înainte de creierea noului principat prin tratatul de la Berlin și situația a devenit și mai critică după anexarea de către Bulgaria a Rumeliei Orientale aparținând bisericește Patriarhatului din Constantinopol.

De atunci a trecut multă vreme. Timpul a schimbat condițiunile generale din Balcani și a făcut să dispară cauzele shismei. Din punct de vedere dogmatic Biserica bulgară este curat ortodoxă. Shis-

ma se baza pe chestiuni de administrație interioară a Marei Biserici și de alcătuire a Sinodului său, cauze care nu mai există de mult. Dănuirea shismeii se datorește dificultății de a împăca respectul datorat Marei Biserici cu susceptibilitățile Bisericii bulgare. Pentru a ajunge la această înțelegere Bisericele ortodoxe grecești au lucrat paralel cu Patriarhul României. Acum chestiunea este coaptă și shisma pare pe punctul de a fi revocată. Biserica autocefală bulgară va fi binecuvântată de Patriarhul ecumenic, care cu bună dreptate a recunoscut acum câtva timp cu formele regulate Biserica albaneză. Sfârșitul shismeii va contribui la colaborarea bisericească ce este de dorit din toate punctele de vedere pentru stabilirea unor solide legături unitare între popoarele Peninsulei balcanice" ¹. (Πρωία, 20 Iulie 1937).

G. I. M.

IUGOSLAVIA

† VARNAVA PATRIARHUL IUGOSLAVIEI.

Sâmbătă 24 Iulie a. c. în mijloc de noapte s'a mutat din viața aceasta pământească la cele veșnice, patriarhul Varnava al Iugoslaviei, în vârstă de 57 ani.

Sfârșitul i-a venit pe negândite și în clipe grele pentru Biserica încredințată cu șapte ani în urmă arhipăstoriei sale. Viguros ca un stejar, dar bun și blând ca un părinte, fericitul întru pomenire s'a prăbușit tocmai când vârtoarea luptelor era mai mare, tocmai când sprijinul și bărbăția sa erau mai de trebuință pentru înfrângerea tuturor primejdiilor care amenințau Biserica soră și vecină din regatul iugoslav. Deaceea durerea credincioșilor săi a fost cumplită și fără margini, văzând nădejdea lor apusă în mormânt.

Greutățile în care s'a sbătut patriarhul Varnava și năzuințele sale bune pentru ridicarea Bisericii lui Hristos — neîmplinite însă din pricina nenumăratelor piedici puse chiar de către cei care trebuiau să-l ajute —, ne face să privim cu îngrijorare readucerea liniștei în sânul Bisericii ortodoxe din Iugoslavia, crunt nedreptățite și strajnic lovite de ambiția nestăpânită a iezuiților croați. Patriarhul Varnava a cunoscut la venirea sa în scaun toate aceste greutăți și a ținut piept, câtă vreme puterile l-au ajutat și oamenii l-au înțeles, la toate încercările Romei de a subjugă biserica ortodoxă prin uneltiri politice. A purtat povara răspunderii până în clipa când și-a dat obștescul sfârșit, dar n'a vrut să primească umilința unui *concordat* jignitor și nedrept. Iar atunci când a văzut că împotrivirile sale nu mai au răsunet, că ocârmuitorii țării mai degrabă îngăduesc îngenuncherea ortodoxiei, decât să strice anumite rosturi și înțelegeri politice, cu inima zdrobită de durere, și-a plecat capul frământat de griji, a întins trupul obosit de luptă, și cu ochii închiși de jale și-a încredințat duhul său în mâinile Aceluia care prin puterea Lui va birui ispitele celor răi și va izbăvi Biserica de sub amenințarea celor vrăjmași.

1. Pentru știri mai amănunțite în legătură cu ridicarea shismeii bulgare, vezi darea de seamă publicată de pr. Dr. Olimp N. Căciulă în *B. O. R.*, LIII (1935), pp. 179—188.

Dacă a fost vreodată o viață de vlădică chinuită și jertfită pentru păzirea neștirbită a slujbei sale, pentru groaznică durere de a nu putea să se împotrivească și să stăpânească împrejurările unor vremuri nenorocite pentru Biserica sa, a fost viața patriarhului Varnava. Intre învinșii luptei pentru apărarea drepturilor credinței sale, el a căzut cel dintâiu, lovit de răutatea și de neîndurarea celor ce trebuiau să fie biruiți. Numai cine n'a cunoscut o viață de zbucium, în care toate gândurile îți sunt prefăcute și toate dorințele bune tălmăcite în rău, în care zilnic te vezi părăsit și strein înfiorându-te de câtă singurătate este împrejurul tău, numai cine n'a fost prigonit și batjocorit pentru lupta spre mai bine a neamului său, numai acela nu va înțelege niciodată nemărginita amărăciune pe care a gustat-o patriarhul Varnava când s'a văzut lipsit de sprijinul nădăjduit la cârmuitorii țării sale. În setea lor de stăpânire, însă, ei au crezut într'o biruință fără primejdii și fără urmări pentru liniștea credincioșilor pravoslavnic. Dar de aici a izvorât răul, căci îndată ce patimile au eșit la iveală, iar neîndurarea lor începuse să amenințe liniștea Bisericii ortodoxe, focul turburării, ațâțat în taină la vatra romano-catolicilor, s'a întins ca iureșul și a împărțit țara în două tabere.

Iată pe scurt starea lucrurilor și cum s'a început mânia. Partea de apus a țării, cu Bosina și Herțegovina, stând sub înrâurirea bisericească a Romei, a încercat să dobândească drepturi în Stat pe care în alte împrejurări nici n'ar fi îndrăznit să le ceară. Dar poporul sârbesc ortodox și naționalist, din partea de răsărit, a simțit primejdia și n'a îngăduit încălcarea drepturilor sale străbune. Timp îndelungat s'au pus în cumpănă interesele neamului și întărirea printr'o înfrățire de credință. Căci trebuie să știm că încheierea Statului iugoslav după crâncenul războiu din 1914—18, însemna în primul rând împăcarea a o mulțime de neînțelegeri religioase. Vechile spărturi în sânul bisericii ortodoxe făcute dealungul veacurilor de misionarii catolici, prin sfârtecarea provinciilor răzlețite de vitregia împrejurărilor, trebuiau adunate și alipite de trupul țării lui Dușan, spre a alcătui iarăși o națiune sârbă unită și nedespărțită. S'a văzut însă atunci cât de greu este să mai dregi ceea ce se stricase în sufletul poporului urgisit, adică mărturisirea pravoslavnică, și cât de anevoie se mai poate reface unirea lui religioasă. Frământările, care au durat de la războiu și până acum, dovedesc greutatea ce întâmpină vecinii noștri pentru dobândirea unei înfrățiri curate și trainice. O încercare cu scopul de a se potoli aceste neînțelegeri, a îndemnat pe ocârmuitorii de acum ai Iugoslaviei să păsească la încheierea concordatului cu Vaticanul. Cinstit vorbind, însă, acest concordat nu înseamnă decât pecetluirea unor drepturi nemărginite și a unor favoruri largi ce se dau Bisericii romano-catolice sârbești, în timp ce Biserica ortodoxă este lăsată în părăsire și uitare. Această prigonire și această umilință a Bisericii care în trecut a însemnat totul, pentru Statul care acum caută s'o lovească printr'un concordat nelegiuit, n'a putut-o răbda patriarhul Varnava. Însoțit de întreg sinodul său a încercat să împiedice votarea acestui concordat, până când nu se vor da cel puțin aceleași drepturi urgisitei sale Biserici. Dar zadarnic. Nepăsarea oamenilor politici

era mai mare decât bănuia. Acest fapt i-a turnat venin în suflet, iar amărăciunea morții i-a stins glasul cu care strigase împotriva necinstitei uneltiri. El, care avea o răbdare de fier, n'a mai putut să îndure nedreptatea și patimile celor ce se pare că i-au grăbit pieirea. Și lăsându-și toiagul păstoresc și-a dobândit izbăvire din viața aceasta vremelnică prin lupta cea bună pentru apărarea turmei sale. Patriarhul Varnava s'a sfârșit ca un sfânt, ca un sfânt al evlaviei și al jertfei, al slujbei și al Bisericii sale, pentru care acum e mucenicul fără mângâiere al celei mai mari dureri ce poate suferi pe lume un suflet omenesc.

Încercăm acum să însemnăm pe scurt și câteva date despre viața sa pe acest pământ:

Patriarhul Varnava se născuse din părinți sârbi la 29 August 1880 în orașelul Plevlo și primise din sfântul botez numele de Petru, cel de familie fiind Rosici. Învățătura de carte a început-o în Plevlo și apoi a continuat-o la școala teologică-normală din Prizren. În anul 1901 a părăsit țara plecând tocmai la Petersburg, unde a intrat ca bursier la Sinodul rusesc la Academia teologică de acolo. Cursul învățăturilor Academiei l-a sfârșit cu mare laudă în anul 1905. În preajma examenelor de absolvire, adică la 30 Aprilie 1905, Petre Rosici se hotărî să primească îngerescul chip al călugăriei, luând numele de Varnava. Rânduiala tunderii a săvârșit-o însuși rectorul de atunci al Academiei episcopul Serghie, ajuns apoi mitropolit al Moscovei și vicarul locțiitorului de patriarh. În curând, la 6 Mai același an, a primit tot de la P. S. Serghie hirotonia întru ierodiacon, iar la 5 Iunie în ieromonah.

În anii 1905—1910 părintele Varnava a slujit în Constantinopol ca preot la biserica Legației sârbe. La 18 Martie 1910 Sinodul Patriarhiei ecumenice, în frunte cu răposatul patriarh Ioachim III, a numit pe ieromonahul Varnava ca episcop vicar al eparhiei de Barsco-Veleschi cu titlul de episcop Glavnițchi. Hirotonia a avut loc la 10 Aprilie în Sâmbăta lui Lazăr în biserica patriahală.

Pe vremea marelui războiu 1914-16 episcopul Varnava a rămas pe lângă armata sârbă, refugiată în insula Corfu și la Salonic. În anul 1916, a fost trimes apoi de guvernul sârb în Rusia ca împuternicit al Bisericii și poporului sârb, cu o însărcinare grea și plină de răspundere, și anume: să ridice printre conducătorii și poporul rus înduioșare față de urgia cumplită abătută asupra poporului sârb. Episcopul Varnava a vizitat Petersburgul, Moscova, Harcovul și alte orașe, propoveduind pretutindeni prin biserici și citind dări de seamă despre starea nenorocită a neamului său.

În Rusia episcopul Varnava a rămas până după începutul revoluției și a luat chiar parte la Soborul la toată Rusia din anii 1917-1918. Întorcându-se apoi în Serbia, neobositul vlădică a cărmuit eparhiile de miază-zi ale Serbiei. În 1920 la primul sobor arhieresc al Bisericii sârbe, pentru meritele lui cele mari, episcopul Varnava a fost ridicat la treapta de mitropolit, pe seama eparhiei de Scoplie.

După moartea răposatului întru fericire a Patriarhului sârb Dimitrie, la 12 Aprilie 1930, mitropolitul Varnava a fost ales Patriarh

al Bisericii sârbe. Inscăunarea sa a avut loc a doua zi la 13 Aprilie la praznicul sărbătoarei Intrării Domnului în Ierusalim.

Păstoria Patriarhului Varnava în fruntea Bisericii sârbești, n'a fost nici prea lungă și nici așa cum poate ar fi râvnit-o el. Greutățile de chivernisire a Bisericii sale, veșnic hărțuite de dușmani, nu i-au dat răgaz să înfăptuiască în tihnă lucrurile pe care le socotea de trebuință, mai ales după moartea regelui Alexandru, căruia i-a fost sfetnic apropiat. Grijile orcârmuirii erau covârșitor de mari din pricina certelor politice. Neajutat din nici o parte, patriarhul Varnava a trebuit să-și istovească puterile în ultimii ani de păstorie numai ca să poată ține piept și stăvili puhoiul uneltirilor ascunse ale vrăjmașilor Bisericii sale.

Iar acum când sufletul său a trecut dincolo de tărâmul acestei vieți pământești, se cuvine să se spună că el a fost sortit să păstorească Biserica ortodoxă a Statului iugoslav, în împrejurări din cele mai grele. Cu toate acestea nu se poate trece cu vederea faptul că în scurta păstorie și-a dobândit merite din cele mai mari în organizarea Bisericii ortodoxe din țara sa, pentru întregirea căreia a luptat cu un avânt neînchipuit.

El a fost apoi un cald sprijinitor al rușilor emigranți, cărora le-a îngăduit să-și strângă un sinod al ierarhilor ruși plecați din țara lor de frica urgiei comuniste.

Rămășițele pământești ale patriarhului Varnava au fost îngropate în ziua de 29 Iulie a. c. într'o jale și tristețe de nedescris. Poporul său drept credincios l-a petrecut cu lacrimi și la însoțit până la mormânt.

Pentru moartea sa cea vrednică de pomenire preoțimea și biserica iugoslavă au împletit arhipăstorului lor o cunună de spini, pe care au purtat-o înaintea carului, ca o mărturie vie a chinurilor și durerii îndurate de stăpânul lor cel bun și drept în ceasul de pe urmă.

Adăogăm că din partea Bisericii noastre a luat parte P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului însoțit de preotul Gheorghe Gheorghiu de la biserica Dobroteasa din București.

După sfârșirea slujbei pogribaniei cel dintâiu a cuvântat episcopul Dosoftei al Dalmației spunând printre altele: „Patriarhul Varnava știa că acela care vrea să slujească biserica și țara, trebuie să fie gata să urce calvarul. El știa că mai mulți patriarhi au fost spânzurați, uciși sau otrăviți. Era gata pentru toate acestea. Dumnezeu Atotputernicul să primească în împărăția cerurilor pe mucenicul nostru prea iubit și sfânt patriarh“.

În cripta patriarhilor de la Carloviț, alături de vrednicii săi înaintași, fericitul vlădică așteaptă de acum glasul trâmbiței învierii celei de obște și cununa cerească spre răsplătirea râvnei sale întru apărarea Bisericii lui Hristos.

G. I. M.

Incheierea concordatului cu Vaticanul. — Biserica ortodoxă din Iugoslavia petrece clipe de grea cumpănă, fiindcă niciodată n'a cunoscut frământări mai aprige și niciodată nu s'a deslănțuit asupra ei furii mai grozave, decât cele stârnite acum de încheierea concordatului cu Vaticanul. Prin această lovitură neașteptată ea nu numai

că este umilită și împiedicată în rosturile sale firești, dar este chiar nedreptățită, față de întâietatea ce se dă catolicismului, străin de sufletul și năzuințele poporului sârbesc.

Dar iată cum stau faptele: Cu gândul că va potoli anumite neînțelegeri între credincioșii sârbi și croați, păgubitoare intereselor țării, guvernării erau de multă vreme în căutarea unui temei de împăciuire cu Vaticanul pe calea concordatului. Și astfel, după câteva încercări și amânări, au izbutit să semneze la Roma, în ziua de 25 Iunie 1935, concordatul, al cărui text s'a păstrat în taină, de frica unor turburări, până în Maiu a. c. când a fost adus spre ratificare în Scupcină. Cu acest prilej însă au eșit la iveală lucruri înspăimântătoare. Când a aflat cuprinsul lui, patriarhul Varnava a declarat în numele Sf. Sinod că acest concordat este jignitor pentru Biserica ortodoxă, întrucât i se răpesc drepturi la care nu înțelege să renunțe. Așa bunăoară la art. 13 se prevede că membrii clerului catolic nu pot fi judecați de instanțele civile ale Statului, ci de către o Comisie mixtă a Ministerului de justiție și a episcopiei respective. Apoi la căsătoriile mixte, copiii vor fi crescuți în religia catolică, iar art. 16 arată că averea bisericii, în caz de treceri de la catolicism, rămâne catolicilor, care drept nu se dă bisericii ortodoxe. Prin art. 24-32 se dau anumite privilegii pe seama catolicilor, în școală, în armată și în instituțiile publice, precum și dreptul de a zidi biserici și școli, ori unde și oricând vor dori, chiar și acolo unde acum nu sunt credincioși romano-catolici.

Cu toată împotrivirea sa pentru primirea și ratificarea acestui concordat, patriarhul Varnava n'a avut fericirea să vadă înlăturată primejdia. După moartea lui atât de grabnică și în împrejurări așa de grele pentru Biserica sa, ierarhii sârbi n'au înțeles să-și plece grumazii în fața unor asemenea uneltiri. Dimpotrivă, sprijiniți de cler și de credincioși au hotărât în conglăsuire excomunicarea din Biserică a tuturor acelor miniștrii, deputați și demnitari, care s'au dovedit atât de vitregi și de nepăsători cu Biserica ortodoxă. Fără îndoială că acest fapt în loc să potolească luptele și prigonirile, mai rău le-a stârnit. Dar gazetele catolice au căutat să răstălmăcească durerea și spaima norodului drept-credincios pricinuită de moartea patriarhului Varnava, atribuindu-i anumite scopuri politice, primejdioase intereselor Statului. Această asmuțare a fost deajuns ministrului de interne, preotul catolic Koroșec, ca să-l îndreptățească a lua cele mai strajnice măsuri împotriva tuturor preoților și credincioșilor care au înțeles să-și apere drepturile știrbite prin concordat.

Sub titlul de *Concordat ori fărădelege* episcopul Nicolae Velimirovici a trimis o scrisoare deschisă către preotul catolic Koroșec ministru de Interne al Iugoslaviei, în care zugrăvește cu asprime toată urgia pornită asupra Bisericii ortodoxe, spurând între altele: „*Prigonirile pornite din partea dumatăle și a slujbașilor dumatăle săptămânile trecute împotriva Bisericii ortodoxe, sub curânt că aperi Statul, mi-au impus sarcina de cinste de a păși în fața dumatăle ca Episcop întru apărarea ei... Când slujbașii dumatăle ca lupii s'au năpustit în ziua de 19 Iunie a. c., asupra închi-*

nătorilor pașnici aflați în mitropolia ortodoxă din Belgrad, când s'au săvârșit cruzimi neînchipuite, schingiuint poporul neînarmat, pe deputați, pe episcopi și pe preoții adunați la rugăciunea de obște, când cu ură eretică au rupt praporii bisericii, au stricat crucile și au rupt veștmintele de pe preoți, când au întinat sfintele moaște ortodoxe și sârbești... atunci ți-am trimis o telegramă de protest, la care nici până azi nu mi-ai răspuns.

Dar aceste groaznice întâmplări reprezintă numai prologul însângerat al altor prigoane împotriva Bisericii Domnului și a credincioșilor ei. S'a vărsat sânge la Serajevo și în alte părți, iar slujbașii mai mici au fost dați afară, dacă au îndrăsnit să spună în afară un cuvânt împotriva acestei fărădelegi, care se numește Concordat. Inșăși pronunțarea acestui cuvânt este pedepsită"...

Mai departe episcopul Nicolae arată cazurile de prigoană întâmplăte după moartea patriarhului Varnava, spunând că, măsurile luate nu sunt decât o adâncă jignire și o provocare a credincioșilor, care jelesc pe morții lor, adăogând: „Această fărădelege — sau cum o intitulezi dumneata Concordat — a ajuns chiar înainte de a fi întărit, să cășuneze vărsări de sânge, prigoniri, lacrimi și nemărate suferințe trupești și sufletești pentru poporul sârbesc și clerul lui.

Dar în suferințele noastre noi ortodocșii găsim mângâiere în cuvintele Mântuitorului: «Nu vă temeți de aceia care omoară trupul, dar nu pot ucide sufletul!».

Ca mădulare ale celei mai vechi Biserici noi găsim mângâiere în luptele fără de număr ale Bisericii în cursul celor 19 veacuri și din care, mai curând ori mai târziu, a ieșit biruitoare. Aceste mângâieri fac să crească tăria noastră și curajul de a îndura noile chinuri pe care dumneata ni le pregătești.

Dar sufletul meu se cutremură de durere, pentru că aceste prigoniri cad asupra slujbașilor mici, muncitori și preoți, care sunt oameni cu familie. În sprijinul lor îmi ridic glasul meu. Lasă-i pe ei în pace! Dumneata te poți război, cu noi episcopii — dacă găsești că sântem vinovați. Războiește-te cu noi chiar nevinovați fiind, dar cruță-i pe aceia! Rugăm, deci, să încetezi prigonirea smeriților creștini ortodocși. Eu mă rog lui Dumnezeu și pentru sufletul-dumitale, deoarece simt că prin faptele dumitale, batjocorești pe Dumnezeu și pentru că ți-ai dus sufletul pe marginea iadului. În această clipă cumplită, e datoria mea să împlinesc cuvintele Mântuitorului: «Roagă-te lui Dumnezeu pentru cei ce te prigonesc!».

Rămâne acum să vedem care va fi urmarea acestei scrisori.

D. G. I. M.

JAPONIA.

Mitropolitul ortodox Serghie al Japoniei a fost îndepărtat din slujba pe care a ocupat-o până acum, pentru că n'a voit să declare biserica ortodoxă japoneză autonomă, adică să nu mai fie sub jurisdicția Moscovei. În locul său a fost numit mitropolit un japonez.

Fără îndoială, hotărîrea aceasta a fost dictată de interese superioare de Stat, situația fiind aceeași ca și în Polonia când Biserica ortodoxă polonă era sub jurisdicția Moscovei, ale cărei ordine nu au produs decât desbinări și chiar uciderea mitropolitului Poloniei. Independența Bisericii ortodoxe japoneze va contribui la liniștea și întărirea ei. De altfel Japonia n'ar admite nici odată și sub nici o formă intervenția Moscovei chiar în chestiuni religioase (Гласник, nr. 5—6, 1937).

V. D.

LETONIA

Inființarea facultății de teologie. — Odată cu începutul noului an școlar, s'au deschis la Riga și cursurile facultății de teologie nou înființate, pe lângă Universitatea din acel oraș. La deschidere, care s'a făcut printr'o sfeștanie, au luat parte mitropolitul Augustin șeful bisericii ortodoxe din Letonia, membrii sf. Sinod, reprezentanții guvernului, Maldin decanul facultății, profesorii și studenții.

Inființarea acestei facultăți de teologie ortodoxă are o însemnătate deosebită nu numai pentru biserica Letonă, ci și pentru surorile ei din Estonia și Finlanda. În adevăr, chestiunea pregătirii clerului ortodox în aceste trei țări baltice n'a putut fi lămurită până acum, cu toate străduințele celor trei ierarhi. Așa dar, dobândirea unui așezământ teologic era un vechiu gând și o dorință care se cerea cât mai grabnic împlinită. „Noua facultate teologică ortodoxă constituie un centru puternic de cultură ortodoxă“, a spus mitropolitul Augustin în cuvântarea de la deschiderea cursurilor. Cu acest prilej înaltul ierarh a trimis și o scrisoare de mulțumire președintelui republicii estone și întregului guvern, pentru ajutorul dat la întemeierea facultății.

Adăogăm că pentru pregătirea viitorilor profesori la această facultate, mitropolitul Augustin s'a adresat I. P. S. Patriarh Miron, rugându-l ca să primească în școlile noastre de teologie câțiva tineri letoni. I s'a răspuns că i se poate împlini cererea. În Septembrie a. c. au și fost trimiși doi studenți letoni, care acum urmează cursurile facultății de teologie din Cernăuți fiind bursieri ai mitropoliei Bucovinei. (СЛОВО, nr. 39, 1937).

V. D.

MANDCIURIA

Relațiunile dintre Stat și Biserica ortodoxă nu sunt bune. În ultimul timp abia s'a putut obține îngăduința ca să mai apară cunoscuta revistă ortodoxă rusă *Hlieb nebesnâi* din Harbin. Au fost deasemenea cazuri când nu s'a admis clădirea de noi biserici ca de ex. în Sian-Hu-Ţzin. Motivul acestei atitudini din partea Statului este următorul: „ortodocșii din Mandciuria nu constituie un element băștinaș și ca atare nu se poate bucura de oblăduiri speciale“ (Воскресное чтение, nr. 27, 1937).

V. D.

Lupta împotriva ateismului. În Mandciuria refugiații ruși s'au organizat politicește și bisericeste pentru o luptă cât mai dârză împotriva comunismului. De câțiva ani de zile ei au alcătuit un partid fascist rus, a cărui activitate este mult apreciată de toți cari luptă împotriva bolșevismului satanic. La începutul acestui an s'a organizat

în Harbin o săptămână a luptei împotriva ateilor. În ultima zi (15 Februarie) după o mare manifestație s'a alcătuit și o Comisie ortodoxă de luptă internațională împotriva ateismului, în frunte cu arhiepiscopul rus Meletie al Harbinului, episcopul Dimitrie, arhimandritul Vasilie, ca președinte și alți oameni de seamă dintre refugiații ruși din Harbin, preoți, profesori, slujbași etc. Inceperea acestei lupte împotriva ateismului s'a potrivit cu deschiderea congresului internațional al ateilor la Moscova, în cursul lunii Februarie a. c.

În ziua de 28 Februarie Comisia ortodoxă de luptă internațională împotriva ateismului a luat următoarea hotărîre:

„Toată lumea să se ridice pentru combaterea ateismului care răstoarnă pământul de câteva zeci de ani. Ateii au ruinat cu totul Rusia ortodoxă, iar acum ei prăbușesc Spania și Mexico. Ei încearcă să ridice toată omenirea împotriva lui Dumnezeu, propaganda lor fiind îndreptată spre răsturnarea religiei și prefacerea tufurilor țărilor în centre antireligioase.

„Până când vom mai îngădui această uneltire rușinoasă contra Creatorului Universului? Vom suferi noi cu nepăsare nelegiuirea împotriva sfintei credințe și a lui Dumnezeu? Nu este timpul ca toți cei ce cred în Dumnezeu să se ridice cu curaj pentru a apăra religia și morala? Ateii duc un războiu crunt împotriva umililor mărturisitori ai credinței și se unesc prin toate mijloacele juridice, militare și financiare, prin propaganda lor antireligioasă pentru a distruge religia. Și ce vom face noi câți credem în Dumnezeu? Să stăm tăcând și nelucrând nimic? Este timpul de a sfârși cu această ședere! Fiecare credincios care nu luptă împotriva ateismului și a ateilor, devine conștient sau inconștient aliatul lor, ajutorul lor și dacă el crede cu adevărat în Dumnezeu este neapărat obligat să lupte împotriva slujitorilor lui Satan. Ridicați-vă deci toți voi cari aveți credința în Dumnezeu și dărâmați ateismul! Uniți-vă toți cu noi în acest războiu comun împotriva ateismului! Numele lui Dumnezeu să fie lăudat și să piară toți dușmanii Lui!“ (*Declaration de la Commission orthodoxe pour la lutte internationale contre l'athéisme*. Harbin Mandjou-Di-Kuo, 1937).

S. S.

POLONIA.

Vizita M. S. Regelui Carol II la Mitropolia din Varșovia. — Se știe că la sfârșitul lunii Iunie a. c., M. S. Regele Carol II al României, răspunzând vizitei președintelui republicii polone d. Ig. Moscicki, a făcut o călătorie în Polonia, însoțit fiind de Marele Voevod Mihai. Cinstea deosebită cu care a fost întâmpinat de întreg poporul și primirea împărătească ce i s'a făcut pretutindeni, dovedește legătura puternică încheiată între cele două țări vecine. Dar lucrurile nu s'au oprit aici. Ca rege ortodox și ca păstrător al tradițiilor de credință M. S. Regele, Carol II a socotit că și Biserica ortodoxă trebuie să intre în această alcătuire de prietenie și înfrățire a celor două popoare, — cu toate că în Polonia ea nu înfățișează decât religia unei optimi din toată populația țării. Ca atare Duminică 27 Iunie a. c., Suveranul României însoțit de Marele Voevod Mihai au mers la Mitropolia ortodoxă din Varșovia ca să ia parte la slujbă.

La intrarea în biserică înalții oaspeți au fost întâmpinați de ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice d. Swietoslawski, de I. P. S. Mitropolitul Dionisie al Poloniei, de episcopi și cler. În cuvântarea sa de bun venit I. P. S. Mitropolit Dionisie a mărturisit bucuria nemărginită pe care o încearcă ortodocșii din Polonia și cinstea deosebită ce ei simt când văd că monarhul dreptcredincios, puternicul aliat al statului polon, nu trece cu vederea biserica lui ortodoxă.

«Cetățenii ortodocși din Polonia, a spus I. P. S. Mitropolit Dionisie, sunt plini de sentimente de alipire și recunoștință față de Statul lor. Noi să ne dăm seama că datorită eforturilor și jertfelor de sânge ale viteazului soldat polonez, sub conducerea genială a creiatorului armatei polone și a restauratorului Statului, și anume mareșalul Pilsudski, ne-am putut păstra bisericile ortodoxe și mai ales mănăstirea de la Poczajew, vestită pentru icoana sa făcătoare de minuni. Mulțumită victoriei soldatului polonez și datorită legilor Statului polonez s'a putut asigura credinței ortodoxe o liberă dezvoltare în atmosfera unei mari civilizații occidentale. Biserica ortodoxă din Polonia, a încheiat I. P. S. Sa, este unul din elementele de pace, prosperitate și putere ale gloriosului nostru Stat. Suntem fericiți de a putea mărturisi înaintea monarhului ortodox că guvernul Statului nostru recunoaște și apreciază acest rol al Bisericii noastre, a cărei însemnătate este întărită prin venirea Majestății Voastre în acest lăcaș».

După rostirea acestei cuvântări I. P. S. Mitropolit Dionisie, înconjurat de un sobor de preoți și episcopi, a săvârșit un tedeum pentru sănătatea M. S. Regelui Carol II, a Marelui Voevod Mihai și a dinastiei române. Iar la sfârșit a dăruit Suveranului nostru o icoană de aur a Maicii Domnului din mănăstirea Poczajew. (*Kurjer Warszawski* din 28 Iunie 1937).

G. I. M.

RUSIA SOVIETICĂ

Moartea mitropolitului Petre Krutișki. — Locțiitorul tronului patriarhal al Bisericii rusești se afla de mai multă vreme în surghiun unde a și murit. Asupra acestui fapt nu mai încapă nici o îndoială întrucât el a fost anunțat în mod oficial, din Moscova.

Mitropolitul Petru (Petru Teodorovici Poleanski) s'a născut în anul 1863 în gubernia Voronejski. După ce termină studiile seminarele se înscrie la facultatea de teologie din Moscova, ale cărei cursuri le-a terminat în 1892, obținând titlul de magistru. Până în 1905 a ocupat diferite funcțiuni bisericești, după care a fost numit membru al comitetului didactic de pe lângă Sf. Sinod, funcțiune pe care a avut-o până la revoluție. După revoluție, a lucrat în cadrul sinodului local panrus din 1917-1918. Odată cu alegerea patriarhului Tihon ca șef al bisericii ruse, Petre K. devine unul din cei mai intimi colaboratori ai săi. În 1920 patriarhul Tihon îl tunde monah și'n scurt timp îl sfințește episcop, numindu-l vicar patriarhal. Puțin după aceea îl ridică la treapta de mitropolit.

După moartea patriarhului Tihon, mitropolitul Petre K. era cel mai indicat să-i urmeze la tronul patriarhal, fiindcă nici unul dintre

cei doi mitropoliți mai bătrâni ca el nu corespundeau chemării de patriarh. Ca atare, cel de al treilea candidăt, mitropolitul Petre K., cel care de fapt conducea și biserica, recomandat însă de patriarhul Tihon, ocupă tronul patriarhal. În această calitate, el conduce biserica până în Dechemvrie 1925 când a fost arestat din cauza unor intrigi și surghiunit în insula He de pe râul Obi. Asupra vieții pe care a dus-o, acolo nu există nici o știre din cauza lipsei de comunicații cu restul lumii.

V. D.

Câte biserici sunt în Moscova. Înainte de revoluția bolșevică în Moscova erau 1624 biserici ortodoxe, 5 romano-catolice și 3 protestante; astăzi au rămas numai 26 biserici ortodoxe și 2 romano-catolice. Din 410 biserici romano-catolice, câte erau în toată Rusia, acum mai sunt numai 11 biserici cu 10 preoți. După unele ziare, mai mult de 1000 preoți catolici se găsesc în lagărele de concentrare.

Asociație ortodoxă Studenții facultății ortodoxe de teologie Sfântul Vladimir din Harbin, au înființat o societate de patrologie. Societatea va studia operele sf. Părinți, și mai ales patrologia rusă, dând o deosebită atenție operelor mitropolitului Antonie și ale scriitorilor bisericești ortodocși contemporani cu el (ЦЪРКОВЕНЪ ВЕСТНИК, nr. 20, 1937).

N. M. N.

BISERICA RUSĂ DIN STREINĂTATE

Franța și Belgia. — Oricine își poate închipui cât de mare este durerea emigranților ruși, cari sunt nevoiți a trăi în mijlocul unor popoare eterodoxe din Apusul Europei, unde nu numai că sunt departe de patria lor, dar n'au nici posibilitatea să audă sf. slujbă după ritualul ortodox. Totuși conștiința lor drept credincioasă i-a împins să se organizeze, creindu-și cu propriile lor mijloace biserici. Aceste Biserici au fost închinare spre pomenirea marelui Țar-martir Nicolae al II-lea și tuturor aceluia cari au căzut în războiul sfânt împotriva necredincioșilor. În ultimul timp un astfel de lăcaș a fost sfințit în orașul Kiteje (Franța) de către mitropolitul Evloghie. Iar în curând va fi terminată și construirea bisericii ortodoxe din Bruxelles (Часовой, nr. 191, 1937, Bruxelles).

Cehoslovacia. — În primele zile ale lunii Martie a.c., a încetat din viață Karel Kramarge, unul dintre cei mai mari sprijinitori ai ortodoxiei și emigrației ruse din Cehoslovacia. El însuși era ortodox convins. A fost îngropat în cimitirul ortodox din Praga. Cu moartea lui întreaga ortodoxie și mai ales Rușii pierd un mare sprijinitor (Голос России, nr. 50, (1937).

Misionarismul Bisericii ortodoxe ruse. — Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe ruse (Carloviț) a primit un raport din partea episcopului Ivan de Șanghai și conducătorul misionarismului rus din China, despre creștinarea a 51 păgâni, cari au fost convertiți la credința ortodoxă de către misionarul Petre U și botezați de preotul ortodox Nicolae Li.

S. S.

SUPLIMENT

PARTEA OFICIALĂ

DESBATERILE SFÂNTULUI SINOD AL SFINTEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SESIUNEA ORDINARĂ DIN ANUL 1937

Ședința din ziua de 8 Martie

Sumarul ședinței

Ședința se deschide în palatul patriarhal, cu ceremonialul obișnuit.

La orele 10 dimineața se oficiază Te-Deum-ul, de deschidere a sesiunii Sf. Sinod, în paraclisul patriarhal. Participă: I. P. S. Patriarh, d-l Victor Iamandi Ministrul Cultelor și Artelor și toți PP. SS. Membrii prezenți ai Sf. Sinod.

După Te-Deum, trecându-se în sala de festivități a palatului patriarhal, I. P. S. Patriarh ocupă scaunul prezidial, iar d-l Ministru V. Iamandi citește Inaltul Decret Regal Nr. 947/937, prin care se declară deschisă sesiunea ordinară a Sfântului Sinod pe anul 1937. Citirea Mesagiului regal se termină în aclamațiile PP. SS. Membri pentru M. S. Regele.

I. P. S. Patriarh, în calitate de președinte al Sf. Sinod, rostește următoarea cuvântare de deschidere a sesiunii ordinare:

Vă este tuturor cunoscută adresa d-lui Ministru al Cultelor din 2 Martie 1937, fără număr, pentru care am convocat această sesiune mai înainte de sorocul stabilit. Din ea ar rezulta, cum unii preoți depășesc în activitatea lor rituală și cetățenească, marginile impuse de misiunea lor evanghelică și în unele cazuri și de legile țării, întrebuintând puterea sacerdotală pentru lucruri neadmise.

În fața acestei situațiuni, eu cred potrivit momentul, ca Sf. Sinod să precizeze anumite norme și directive atât pentru dreptul și acțiunea preoților în viața politică și socială, cât și dispoziții de sancționare a transgresiunilor și delictelor, semnalate în numita adresă, ce le-au făcut sau le-ar face unii în activitatea lor de preoți și cetățeni.

Sfântul Sinod — în năzuința și datoria sa de a contribui la apărarea intereselor de Stat și la menținerea ordinii — acolo unde în adevăr ar fi știrbită — cred, că va găsi soluțiile cele mai potrivite, care să mulțumească pe cei interesați; dar să precizeze mai presus de toate și datoria clerului, precum și dreptul lui de libertate cetățenească în activitatea publică în cadrele misiunii sale evanghelice. Fără a influența liberă și competentă hotărâre a Sfântului Sinod, să-mi fie permis a face sub acest raport unele reflecțiuni principiare:

1. Dela începutul existenței neamului românesc și până în zilele noastre, clerul Bisericii noastre a desfășurat un rol important, adeseori hotărâtor în dezvoltarea istorică a neamului nostru, fiind totdeauna un factor esențial în viața publică din toate ținuturile locuite de români. În deosebi în provinciile alipite însăși existența neamului ar fi îndoelnică, dacă clerul român, — adeseori singurul său conducător bisericesc, național, politic și social etc., — nu ar fi fost la înălțime întru a lupta și a lucra pentru salvarea poporului român și întărirea conștiinței sale naționale, până la sosirea unor zile mai bune.

2. *Biserica, deci și clerul ei trebuie să continue și în viitor acest rol istoric de îndrumător politic al credincioșilor, călăuzit firește de principiul național, patriotic românesc, monarhic și dinastic, în spiritul tradițional al Bisericii noastre creștine ortodoxe, care s'a împletit în cursul tuturor veacurilor în toate manifestațiunile de viață obștească cu toate ramificațiunile ei.*

Astfel — dacă clerul Bisericii noastre ar întrerupe firul acestei istorice misiuni, atât de des accentuate din partea tuturor — nu numai i s'ar atinge dreptul său de cetățean, dar s'ar lipsi mai ales poporul dela țară de îndrumătorul său firesc, lăsându-l în bătaia tuturor vânturilor și al curentelor destructive și sectare, ceea ce ar fi un pericol și pentru Biserică și pentru Stat. Eu consider și sectele de paravane religioase, în dosul cărora — cum am arătat în atâtea memorii către Onor. Ministeriu de Culte —, se ascund agenți dușmani ai Statului român și ai unității sufletesti a neamului.

3. Dar acest rol politic și social ar trebui să-l poată îndeplini clerul într'o atmosferă ideală, neinfluențată de alte interese lăaturalnice, care să-l abată dela posibilitatea împlinirii acestui rol în cadre strict evanghelice, de închezare, iar nu de divizare a turmei sale.

4. Aceasta s'ar putea realiza în practica vieții, numai dacă clerul ar activa politicește deasupra tuturor grupărilor și frământărilor de partid, cari — după moravurile cunoscute la noi, — ușor pot umbri prestigiul lui de «părinte» al tuturor. Ne este tuturor bine cunoscut cum mai ales după război unii din preoții noștri — activând ca cetățeni în partidele politice — au contribuit la împărțirea credincioșilor săi în diferite tabere politice, care se «urăsc și se învrășmășesc» reciproc în paguba interesului obștesc. Aceasta stingherește și zădărnicește în mare măsură misiunea Bisericii și face pe preot tocmai contrariul dela ceea ce trebuie să fie în viața socială. Ba mulți au devenit chiar agenți electorali fervenți, expunându-se a fi batjocoriți, bătuți, aruncați în noroi, etc.

5. Au fost și cazuri, când preotul a tras cu revolverul în adversarii săi. Iar partidele le-au dat posibilitatea de speciale favoruri și de bogăție pentru răsplata meritelor politice. Chiar și multe din subvențiile mai ales dela județe s'au dat uneori fără știrea autorității bisericesti, cum ar fi normal și logic. Mai ales în Banat preoții au fost puși într'un timp președinți ai secțiilor de votare, în cât abuzurile cu urnele de votare — fie verificate, fie bănuite — au atras asupra lor ura poporului; și în unele locuri credincioșii au închis biserica înaintea lor. În Ardeal și în Bucovina a face politică era înainte de război o mândrie națională pentru preoți; dar după război s'au introdus și acolo patimi: ură, învrăjbire, certe pă-

gubitoare, în care au fost atrași și preoții din partea politicianilor, care doreau să-i aibă de partea lor. Toate acestea au contribuit la amestecarea multor preoți în vârtejul unei propagande pătimase de împerecheri, de «dușmăanii» și chiar de «ură».

6. Pentru toate acestea nu Biserica este de vină, ci aceia, care—trezându-se peste limitele îngăduite—au împins și folosit pe preoți la acțiuni nepotrivite cu rolul lor. Nenumărate sunt ocaziile, când atât eu cât și ceilalți mitropoliți și episcopi am atras atenția celor competenți asupra acestui rău, care zădărnicește misiunea Bisericii și-i face pe mulți credincioși să-i părăsească pe preoți și să ocolească Biserica și altarul ei, la care slujesc. Chiar și în zilele acestea, când primim adresa, la care ne referim, membrii ai guvernului, cu răspundere, folosesc pe preoți pentru sfîntire de steaguri și luare de jurăminte, privind gruparea politică respectivă, deși Sfântul Sinod în repetate rânduri a dispus «că ritualele bisericesti nu se pot folosi pentru acțiuni politice».

Aceasta o fac preoții uneori chiar Duminéca în timpul când ar trebui să officieze sfânta liturghie în biserica lor. Și câți preoți ar îndrăzni să refuze acest serviciu, când îi chiamă nu prefectul ci chiar un ministru?

Chiar un ministru dela prezidenția consiliului a activat pe față, luând jurăminte politice prin preoții câte unei plase din județ, tocmai în zilele, când la același minister se redacta adresa de mai sus către Sf. Sinod. (Se poate ceva mai perfid?)

Trebue, deci să rugăm insistent pe toți capii partidelor noastre politice, cari au preoți în gruparea lor, ca să ne vie în ajutor, oprindu-i dela acțiuni incompatibile cu misiunea lor sacerdotală, îndatorindu-i de a activa numai în marginile admise de învățăturile Evangheliei lui Hristos. Altfel îndreptare nu se poate face.

Noroc, că nu toți preoții s'au lăsat ademeniți de curentul patimilor politice, cari promet ranguri, favoruri, avansuri, ci majoritatea lor — în chip lăudabil — își continuă rolul lor istoric, am putea spune providențial, pe care l-a avut în trecutul neamului și pe care sunt hotărîți să-l păstreze și exercite și pe viitor.

7. În asemenea situațiune, interesul Bisericii, deplin congruent cu interesul superior de Stat, ar fi ca toți preoții până la unul să-și exercite dreptul cetățenesc în cadre, care stau deasupra partidelor politice, neinfluențați de nici un alt interes, de cât de idealul suprem al neamului și al țării. Dar — cum în viața democratică de astăzi țara se conduce — cum e firesc — de guverne ieșite din partidele politice, — activitatea politică a clerului, desvoltată izolat și separat, — ușor ar putea da naștere la greșala unui partid clerical, necunoscut până acum la noi în viața și tradiția poporului român și a Bisericii sale. Pe cât cunosc eu istoria, la nici un popor ortodox această formație nu s'a ivit. Ea este de proveniență apuseană, străină în ortodoxie. Tocmai aci zace superioritatea Bisericii ortodoxe față de interesele națiunii, din care face parte, că este «una» cu ea la bine și la rău. Iar această greșală ar produce cu siguranță reacțiunea unor eventuale partide anticlericale și antibisericești, ceea ce ar fi în paguba atât a Bisericii cât și a Statului.

8. Deci modesta mea opinie este, că trebue să găsim o soluție mai corespunzătoare armoniei politice și sociale a poporului român. O astfel

de soluție ar fi și aceia de până acum, că preoții au dreptul și libertatea, ca cetățeni, să activeze în acele partide a căror program corespunde mai bine convingerilor lor, până când activitatea politică a Statului nu se va pune pe alte baze.

9. Dar cu adaosul, că le este strict oprit a activa în partide, care n'ar fi monarhice, dinastice, naționale românești și de ordine, sau al căror program și procedură nu ar fi în conformitate cu învățătura Bisericii ortodoxe și cu interesele ei. În asemenea partide nu pot intra, nici activa.

10. De sine se înțelege că în această activare politică preotul trebuie să țină permanent seamă de misiunea sa profesională; evitând a depăși marginile principiilor evanghelice, care trebuie să-i fie călăuză în activitatea sa obștească de orice natură. Spre a se menține în aceste cadre, cred necesar a se norma și următoarele:

a) Preoții nu pot să utilizeze ritualul bisericesc nici în biserică, — nici afară de biserică — pentru sfințiri de insigne ale partidelor, care urmează a fi folosite în luptele politice între ele, căci aceste lupte duc în chip fatal la conflicte între creștini, durere, uneori până la vărsare de sânge, ceea ce Biserica trebuie să evite, ba chiar să oprească.

b) De asemenea nu vor lua jurăminte și nu vor participa la acțiuni, care după natura lor nu se împacă nici cu învățătura creștină ortodoxă și nici cu interesele superioare ale Statului.

c) Preotul să se rețină dela orice participare, când luptele politice de partid iau un caracter acut și împart pe credincioși în tabere vrăjmașe, având el îndatorirea profesională nu a provoca, ci de a potoli spiritele agitate și a fi deasupra tuturor, arbitru drept și necontestat, care să ridice, nu să-i știrbească prestigiul în fața tuturor credincioșilor, cari atât de semnificativ îl numesc «părinte».

d) Preotul este însă liber și chiar dator a sfinți, — în și afară de biserică — orice alte insignii, care n'au caracter politic, ca de pildă la asociațiile de binefacere, culturale, breslele de meseriași, societățile de invalizi, orfani, orbi, văduve, bătrâni și orice alte instituții cu astfel de caracter, precum și orice casă, a căror locatari doresc a trăi și lucra creștinește în temeiul legii și a ordinii de stat.

e) Se naște acum întrebarea: cine este îndreptățit a pune ordine și a sancționa abaterile culpabile dela acțiunile oprite, care au un caracter politic? Căci de o parte Biserica n'are nici organe de descoperire imediată a celor culpabili, iar de altă parte nu știu, dacă Biserica are jurisdicție căderea a caracteriza esența unui delict politic și deci a-l și sancționa, mai ales că noul Cod penal cuprinde dispozițiuni în această privință. Art. 340 d. e., sună: «Orice preot, călugăr sau predicator al unui cult, care leagă prin jurământ, luat individual sau colectiv, pe enoriași, să urmeze anumite credințe politice, comite delictul de abuz de putere spirituală și se pedepsește cu închisoare corecțională dela șase luni la doi ani». Iar regulamentul disciplinar al Bisericii nu cuprinde dispozițiuni precise în această privință. Las, că tot din motive politice i s'au desființat revizorii, adică tocmai procurorii bisericesti și s'au luat Consistoriilor spirituale dela eparhii și modestele diurne de ședințe, încât ani de zile n'au putut funcționa.

Deci pare firesc, ca autoritatea de stat să aplice cu rigoare dispo-

zițiile noului Cod penal, luând în prealabil măsuri prin organele pe care le are din belșug și cu pregătire specială pentru descoperirea vinovaților de asemenea natură.

f) Sunt apoi preoți profesori, cari, — potrivit organizației de azi a învățământului teologic — nu cad direct sub jurisdicția disciplinară a Bisericii în ce privește activitatea lor de școală, iar alții, care pot influența pe viitorii preoți și pe alți mulți, cari își continuă studiile ca preoți, sunt mireni; și deci nu cad în nici un chip sub jurisdicția Bisericii. Profesorul Constantinescu-Iași dela Facultatea teologică din Chișinău — scos acum din învățământ pentru ideile și acțiunile lui comuniste, a fost numit împotriva voinții noastre exprimate chiar în Senatul țării.

g) Astfel Biserica nu are nici o vină — și deci nici o răspundere — dacă un profesor propagă dela catedră sau în convenirile — uneori nocturne — cu elevii săi teologi — ură, nesupunere față de autorități, anarhie, violență, chiar crima, căci acesta este programul comunist. Biserica din vechiul regat nu este stăpână pe pregătirea și educarea viitorilor preoți, care abia după hirotonie intră — așa cum sunt — sub conducerea ei.

Toate școlile teologice stau sub conducerea organelor de Stat, ceea ce mulți fruntași ai vieții noastre publice nici nu știu.

h) De sine se înțelege iarăși, că Biserica noastră și clerul ei este susceptibil față de orice moment, întrelăsare sau fapt, apt a contribui la slăbirea caracterului românesc, creștinesc și chiar ortodox al așezămintelor țării și a tuturor factorilor, care trebuie să steie ca niște garanții probate la temelia organizării sale economice, culturale, etnice, sociale, industriale, comerciale, etc. Deci nu-i mirare, că și în sufletul preoțimii se resfrânge dorința vie a poporului în asemenea privință, sau chiar o stârnește, ca bun român și bun creștin, cum trebuie să fie preotul și cum îi cere toată lumea. Dar desigur și aici acțiunea clerului trebuie să păstreze calmul și tactul cerut de misiunea sa evanghelică și sacerdotală, dar să nu piardă demnitatea de apărător al intereselor superioare ale românismului creștin.

Mi-am permis să fac aceste reflexiuni în nădejdea că Sfântul Sinod, în înțelepciunea membrilor săi, va găsi — în cadrul intereselor superioare de Stat — căile și mijloacele ca nici un preot să nu vie în conflict cu ordinea de Stat acolo, unde ea ar exista, căci desigur nimenea nu-i mai dator a sta și a activa și în serviciul ordinii publice, decât preotul, chemat a propovădui iubirea evanghelică și spiritul de ordine în toate manifestațiunile de viață ale poporului nostru.

Iar pe d-l Ministru îl rugăm, să participe la lucrările noastre spre a contribui la îndreptarea neajunsurilor, pe care în generalități le-a semnalat Sfântului Sinod și pe care ar fi bine să ni le comunice aici mai în concret, ca să avem depline orientări.

D-l V. Iamandi, Ministrul Cultelor și Artelor, având cuvântul aduce mulțumiri I. P. S. Patriarh atât pentru convocarea de astăzi a Sf. Sinod cât și pentru luminoasa expunere care contribuie în foarte mare măsură la rezolvarea problemei dela ordinea zilei.

Declară că din scrisoarea înaintată I. P. S. Patriarh numai forma aparține Domniei Sale, fondul însă conține punctul de vedere al guvernului.

Chestiunea ce o ridică această scrisoare s'a desbătut într'un consiliu de miniștri, care i-a dat mandatul de a o aduce la Sf. Sinod. Prin aceasta însă guvernul nu înțelege să aducă o acuză conducătorilor Bisericii, că nu știu a disciplina pe preoți. Ci, din condescendență pentru Biserică și pentru capul ei, I. P. S. Patriarh, a găsit necesar, ca înainte de a păși la sancționarea preoților care-și depășesc misiunea lor, pe baza legilor civile, să se ceară Bisericii să-și spună cuvântul.

Ține să arate că guvernul nu pleacă dela deviza că preotul trebuie scos din politică. Este o imposibilitate și morală și națională pentru guvernul care a prevăzut în Constituția țării dreptul preoților de a fi aleși în parlament, să vie acum cu o asemenea idee măcar. Este necesar ca preotul să facă politică, însă o politică de îndrumare națională și respectul autorității. Iar vederile Domniei Sale personale, le-a arătat în Camera Deputaților, cu ocazia răspunsului la o interpelare.

Deasemenea să se știe, că guvernul nu urmărește nici trimiterea tuturor preoților într'un anume partid politic. Ceeace vrea însă este următorul lucru: *Biserica și altarul ei să rămână locul sfânt destinat numai credinței*. Preotul să anunțe din el numai pe Hristos, nu să facă apologia cutărui, sau cutărui partid, căci ar însemna o deplasare a rolului său de preot. Datoria lui este nu de a învrăjbi spiritele, ci să le potolească și să înlăture încurajările la crime, isvorite din patimile politice.

În continuare, își exprimă convingerea că față de reverimentul de credință al cetățenilor, Biserica ortodoxă are de jucat un rol important în viitorul neamului și țării românești și de aceea în totdeauna a cerut și stăruit ca Biserica ortodoxă română să fie sprijinită și întărită ca să-și poată îndeplini acest rol.

Recapitulând dorința guvernului asupra activității politice a preoților, cere: 1, ca ei să fie opriți a face din biserici locuri de unde să-și manifeste ideile politice și 2, să nu mai facă sfințiri de steaguri ori alte insigne, sau luarea de jurăminte politice. Întru cât jurămintele și sfințirile de steaguri, nu sunt instituite dintr'o intenție curată, de diferitele organizații politice. Se știe că românul când a jurat pentru o idee sau un steag, apoi el nu mai dă îndărăt, întru cât nu înțelege să-și calce jurământul. Și dacă toate partidele ar proceda așa, s'ar ajunge la răsboiul civil.

Ca cetățeni, preoții sunt liberi să facă politica partidului pe care și-l vor alege. Însă ei să fie îndrumătorii naționali și de ordine ai mulțimilor. Iar rolul Sf. Sinod este de a le arăta ce le este permis să facă și ce nu. Dar acestea fixate în norme precise.

Cu această ocazie Domnia Sa aduce la cunoștința Sf. Sinod, că în curând va da decizia prin care va interzice funcționarea sectelor, fiindcă în dosul lor se ascund tot felul de intenții ce sapă la temelia spiritului de ordine și autoritate în stat. Singura sectă pe care ar lăsa-o liberă ar fi cea baptistă. Însă și referitor la ea studiază modalitățile de funcționare, ca să nu prezinte vr'uñ pericol.

Cu acestea zise mulțumește Sfântului Sinod pentru că a găsit în sânul său spiritul înțelegător, pentru rezolvarea problemei dela ordinea zilei.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului exprimă deosebita satis-

facție isvorită din constatarea, că, atât guvernul cât și Sf. Sinod sunt pe aceeași linie de vederi. Aceasta dovedește strânsa legătură dintre Stat și Biserică și cât de unitară este orientarea între slujitorii Bisericii și ai țării. Mulțumind pentru cuvintele spuse de d-l Ministru cu privire la rolul preoțimii nu numai pe trecut, dar și pe viitor, asigură că această preoțime, care e tot ce poate fi mai curat ca români și ca intențiuni, nu va devia din rolul ei religios și național. Ea este una cu poporul român și în necazuri și bucurii și va fi totdeauna pe linia interesului superior al țării. Unde s'ar face abuzuri însă Sf. Sinod nu va întârzia să vină cu sancțiuni.

P. S. Episcop Tit al Hotinului găsește că cererile formulate de d-l Ministru sunt îndreptățite și momentul acesta trebuie folosit pentru a lua măsurile necesare, cari să asigure o disciplină completă a clerului. Preoții trebuie să aibă libertatea de a face politică, însă această politică să fie o politică de îndrumare sănătoasă a păstoriților lor, nu să se transforme în agenți electorali. Deaceia găsește foarte necesar a se stabili norme precise și cu sancțiuni aspre pentru cei ce le vor călca.

P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, după o scurtă cuvântare asupra chestiunii, în concluzie conchide la aceia, că preotul trebuie să stea lângă altar și de acolo să predice naționalismul și dinasticismul.

D-l Ministru se retrage din ședință.

Se intră în ordinea de zi.

P. S. Arhiepiscop Veniamin Ploșteanul dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron; II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Cosma al Dunării de Jos, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradei, Nicolae al Clujului, Tit al Hotinului și Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhiepiscopii: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul. Iar în concediu: PP. SS. Episcopi: Dionisie al Cetății Albe, Andrei al Aradului și Ioan al Armatei.

Același P. S. Secretar dă citire sumarului ședinței precedente, care, pus la vot

Se verifică și aprobă.

Fiind la început de sesiune se procedează la alegerea secretarilor și comisiunilor pe sesiunea anului 1937.

Se aleg:

Ca secretari de ședință: PP. SS. Arhiepiscopii: Vasile de Rășinari și Galaction Craioveanul.

1. Comisiunea pentru afacerile streine: Președinte: I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei.

Membrii: P. S. Episcop Lucian al Romanului; Tit al Hotinului; Vasile al Caransebeșului.

Raportor: P. S. Episcop Nifon al Hușilor.

2. In comisiunea pentru doctrină și viață religioasă, pentru mănăstiri și propagandă religioasă: Președinte: I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei.

Membrii: PP. SS. Episcopi Cosma al Dunării de Jos; Gherontie al Constanței; Grigorie al Argeșului

Raportor: P. S. Vasile al Caransebeșului.

3. Comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină: Președinte: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Membrii: PP. SS. Episcopi Cosma al Dunării de jos; Ghenadie al Buzăului; Tit al Hotinului; Andrei al Aradului.

Raportor: Nicolae al Clujului.

4. In comisiunea pentru învățămînt teologic și religios în genere: Membrii: PP. SS. Episcopi: Nicolae al Oradei; Arhiereu Vasile de Rășinari; Irineu Târgovișteanul.

Raportor: P. S. Episcop Veniamin Ploeșteanul.

5. In comisiunea pentru cercetarea manualelor didactice: Președinte: P. S. Episcop Grigore al Argeșului.

Membrii: PP. SS. Arhieri: Vasile de Rășinari; Veniamin Ploeșteanu.

P. S. Arhiereu Irineu Târgovișteanu propune ca să se găsească modalitatea ca această comisiune a Sf. Sinod, sau eventual numai un membru delegat de Sf. Sinod, să lucreze deodată cu comisiunea Ministerului de Instrucție la cercetarea manualelor de religie, în scopul ca autorii de manuale să nu mai fie obligați a plăti două taxe.

Sf. Sinod obligă comisiunea pentru manuale didactice, să studieze și să refere asupra propunerii P. S. Arhiereu Irineu Târgovișteanul.

Se trece la comunicări.

P. S. Arhiereu Veniamin Ploeșteanul dă citire următoarelor cereri de concediu și comunicări:

1. PP. SS. Episcopi Dionisie al Cetății Albe și Ioan al Armatei cer concediu fiind suferinzi.

Se acordă concediile cerute.

2. Tem. Nr. 2582/936. I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei roagă a i se înlesni retragerea din scaunul mitropolitan, pe data de 1 Ianuarie 1937, pentru odihnă și căutarea sănătății.

Chestiunea ne mai fiind la ordinea zilei se pune la acte.

3. D-l Ministru al Cultelor și Artelor Victor Iamandi, roagă Sf. Sinod să fixeze normele de conducere ale activității preoțești interzicând categoric orice abateri dela aceste norme.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

4. Tem. Nr. 2565/936, P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, raportează asupra exploatării pădurii «Lunca Stănești», de către Episcopia Râmnicului Noul Severin.

Se trimite la aceeași comisiune.

5. Tem. Nr. 699/937. Sinodul Permanent depune dosarul cercetării gestiunii pantahuzelor dela Episcopia Constanței.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

6. Tem. Nr. 288 și 298/937. Reprezentanții preoțimii oltene protestează contra atacurilor ce se aduc P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin.

Se trimite la aceeași comisiune.

7. Tem. Nr. 497/937. I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei cere Sf. Sinod să ia convenitele măsuri prin care, averile bisericesti din Basarabia și Bucovina să fie ferite de o eventuală risipire.

Se trimite la aceeași comisiune.

8. Tem. Nr. 344/937. Pr. N. Ivan dela parohia Sf. Voevozi din Huși, se plânge că a fost transferat la o parohie rurală de P. S. Episcop Nifon fără să fi cerut și fără să existe vre-o sentință judecătorească contra lui. Iar acum în urmă l-a pus în disponibilitate. Roagă Sf. Sinod să ia măsuri spre a fi pus în drepturile sale. (Anexe: Tem. 690, 627, 316, 49, 287, 682 și 508/937 și 2585, 2586/936).

Se trimite la aceeași comisiune.

9. Tem. Nr. 694/937. Preoții Econ. Stavr.: M. Bejenaru, Gh. V. Sușnea, C. Luntraru, Gh. Florea și Econ. P. Alexandrescu, și N. Ivan toți din Huși, aduc o serie de 48 acuzațiuni, P. S. Episcop de Huși, cerând să se ia măsuri, ca în eparhia Hușilor să se întroneze liniștea și ordinea.

Se trimite la aceeași comisiune.

10. Tem. Nr. 572/937. Ministerul Cultelor înaintează un nou proiect de modificare a legii de pensionare a preoților. (Anexă: Tem. 75, 702/937; 2508/936).

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

11. Tem. Nr. 351/937. I. P. S. Mitropolit Gurie cere Sf. Sinod să-i ridice suspendarea.

Se trimite la aceeași comisiune.

12. Tem. Nr. 283/937. Episcopia Hotinului cere lămuriri Sf. Sinod asupra modului cum trebuie să procedeze la acordarea de concedii pentru boală preoților. (Anexă: Tem. 336/937).

Se trimite la aceeași comisiune.

13. Tem. Nr. 235/937. Tânărul licențiat în teologie M. D. Gherăsoiu, cere dispensă pentru a intra în cler.

Se trimite la aceeași comisiune.

14. Tem. Nr. 2541/936. Consiliul Central Bisericesc înaintează dosarul cu actele referitoare la secte și regulamentul legii cultelor. (Anexe: Tem. 246/937, 2197, 1603, 477/936).

Se trimite la aceeași comisiune.

15. Asociația clerului înaintează dezideratul său asupra rolului în politică al preoților.

Se trimite la aceeași comisiune.

16. I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, referindu-se la adresa Sf. Sinod Nr. 546/936, răspunde în cazul iertării lui Trifa.

Se trimite la aceeași comisiune.

17. Tem. Nr. 730/937. D-l I. Pangal și alte opt persoane din conducerea masoneriei naționale de rit scoțian, aduc la cunoștință comunicatul prin care s'a dizolvat acea organizație masonică.

Se trimite la comisiunea pentru Doctrină și viață religioasă.

18. Tem. Nr. 183/937. P. S. Episcop al Râmnicului Noul Severin, înaintează buletinul eparhial cu vizitele canonice în eparhia P. S. Sale.

Se trimite la aceeași comisiune.

19. Tem. Nr. 203/937. I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului raportează Sf. Sinod despre vizitele canonice făcute în cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului.

Tem. Nr. 208/937. P. S. Episcop Vasile al Caransebeşului raportează asupra vizitelor canonice la credincioşii din Banatul Jugoslav.

Se trimite la aceeaşi comisiune.

20. Tem. Nr. 181/937. P. S. Episcop Ioan al Armatei dă referinţe asupra circularei P. S. Sale către preoţii militari, referitoare la înmormântarea militarilor sinucigaşi. (Anexă: Tem. 1273, 2515/936).

Se trimite la aceeaşi comisiune.

21. Arhiepiscopul Cosma Cantuar, primatul bisericii anglicane, roagă Sf. Sinod român să primească salutări frăţeşti şi cele mai bune doriri pe anul 1937.

Se trimite la comisiunea Afacerilor Externe.

22. Tem. Nr. 495/937. Superiorul Capelei române din Paris, dă informaţiuni asupra Vechilor Catolici, cari au cerut în anul 1934, să fie primiţi la unire cu Biserica ortodoxă română.

Se trimite spre studiere şi referire la comisiunea afacerilor externe.

23. Tem. Nr. 278/937. Episcopia Cluj roagă Sf. Sinod să întocmească regulamentul pentru uniformizarea costumului şi distincţiunilor clerului. (Anexe: Tem. 1042 şi 573/936).

Se trimite spre studiere şi referire la comisiunea pentru costum şi distincţiuni.

24. Tem. Nr. 750/937. Tot la comunicări I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului înaintează un exemplar din Statutele Asociaţiei «Oastea Domnului», puse în concordanţă cu legea persoanelor juridice şi roagă a fi aprobate.

Se trimite spre studiere şi referire la comisunea canonică-juridică şi pentru disciplină.

I. P. S. Patriarh face apel la comisiuni să studieze actele şi să le aducă Sf. Sinod spre rezolvare, cunoscând că nu va proroga şedinţele Sf. Sinod până nu vor fi toate actele intrate rezolvate.

În continuare, relevă faptul că sunt între aceste acte şi unele reclamaţiuni contra actelor episcopale. Plecând dela acest fapt, face apel la toţi PP. SS. Chiriarhi să aibă în vedere în toate actele de conducere principiul: «Corectitudine desăvârşită în aplicarea legilor şi mâini curate în conducerea eparhiei».

P. S. Episcop Tit al Hotinului, pornind dela informaţiunile d-lui ministru al cultelor înserate şi în pagina bisericii din Universul, că în unele eparhii s'au făcut preoţi extrabugetari şi după ce Sf. Sinod a oprit acest lucru, face propunerea scrisă de a se cerceta acest fapt şi lua măsuri contra PP. SS. Episcopi cari au trecut peste hotărîrea Sf. Sinod.

Propunerea se trimite spre studiere şi referire la comisiunea canonică-juridică şi pentru disciplină.

P. S. Episcop Cosma al Dunării-de-Jos, întreabă Sf. Sinod următoarele:

1. Poate hirotoni în diacon fără să aibă posturi speciale de diaconi, pe aceia dintre cântăreţi cari sunt licenţiaţi în teologie? şi
2. Pentru parohiile din Dobrogea, la care nu candidează licenţiaţi

în teologie cu vârsta de 25 ani, poate hirotoni seminariști sub această vârstă?

Sf. Sinod hotărăște:

1. Este oprită hirotonia cântăreților licențiați în teologie în diaconi, la bisericile unde funcționează aceștia, dacă nu sunt posturi bugetare de diaconi la acele biserici.

2. Pentru parohiile din Dobrogea, la care nu candidează licențiați în teologie cu vârsta de 25 ani, P. S. Episcop al Dunării-de-Jos, va arăta printr'o adresă specială, situația amănunțită a acelor parohii.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, aduce mulțumiri I. P. S. Patriarh, pentru modul demn și hotărît, cum a apărat prestigiul Bisericii prin documentata cuvântare ținută în Senatul țării, cu ocazia votării legii pentru organizarea Ministerului Cultelor.

Toți PP. SS. Membri se asociază I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, aducând cele mai vii mulțumiri I. P. S. Patriarh, urându-i mulți ani în fruntea Bisericii ortodoxe române.

La orele 13, I. P. S. Patriarh ridică ședința, anunțând pe cea viitoare pe mâine, Marți 9 Martie c., orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE,
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) † GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 9 Martie.

Sumarul Ședinței

Ședința se deschide în palatul patriarhal, la orele 10 dimineața, sub președinția I. P. S. Patriarh DD. Dr. Miron.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscopul Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire:

I. Apelului nominal.

Sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Dr. Miron, II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Nou Severin, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradei, Nicolae al Clujului, Tit al Hotinului și Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhiepiscopi: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul. Absenți: P. S. Cosma al Dunării-de-Jos; PP. SS. Arhiepiscopi: Ipolit Rădăușeanul și Vasile de Rășinari. Iar în concediu: PP. SS. Episcopi: Dionisie al Cetății-Albe, Andrei al Aradului și Ioan al Armatei.

II. Sumarului ședinței precedente,
care, pus la vot

Se verifică și aprobă.

III. Comunicărilor:

Tem. Nr. 754/937. P. S. Episcop Nicolae al Clujului, roagă Sf. Sinod să-i aprobe a hirotoni în preot pe seama parohiei nou înființată și bugetată de stat Valea Hotarului din jud. Maramureș, pe clericul I. B. Gheleș, absolvent al Seminarului teologic din Ismail.

Declarându-se de urgentă chestiunea se ia în discuție și se hotărăște:

Sf. Sinod, considerând împrejurările speciale în care se află parohia Valea Hotarului din jud. Maramureș, aprobă hirotonia în preot pe seama ei a tânărului student în teologie Ioan B. Gheleș.

Tot la comunicări:

Inalt Prea Sfințitul Patriarh referindu-se la dorința românilor secuizați din Ardeal de a se reîntoarce în sânul națiunii de unde au fost străinați prin dorința fostei stăpâniri maghiare și cu considerare la situația materială grea în care se află acești români cu o conștiință clară că eu sunt de credință valahă. Propune ca fiecare dintre cele 18 eparhii să ia sub patronaj fie o comună sau mai multe, după posibilitățile materiale de care dispune, înlesnindu-le posibilitatea de reromânizare.

In calitate de Arhiepiscop al Bucureștilor declară că va face o biserică într'una din comunele pe care i-o va indica I. P. S. Mitropolit al Ardealului.

Toți PP. SS. Membrii se declară gata a veni în ajutorul românilor secuizați, după posibilitățile materiale ale fiecărei episcopii în parte.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, mulțumește I. P. S. Patriarh și PP. SS. Chiriarhi pentru promisiunea făcută, și după ce face un expozeu asupra situației acestor români secuizați precum și dorinței vii de care sunt animați spre a reveni în sânul națiunii de care au fost înstreinați, roagă ca înainte de a păși la această ajutorare, fiecare chiriarhie să i se adreseze I. P. S. Sale pentru a-i da informațiunile necesare.

Se intră în ordinea de zi.

P. S. Episcop Nicolae Colan al Vadului, Feleacului și Clujului, în calitate de raportor al comisiunii canonică-juridică și pentru disciplină, dă citire referatului acelei comisiuni asupra scrisorii d-lui ministru al cultelor și artelor cu privire la situația preoților în partidele politice.

Comisiunea propune ca Sf. Sinod să dea un comunicat relativ la această chestiune semnat de toți PP. SS. Membri, comunicat pe care îl și prezintă spre a fi aprobat. Acest comunicat să se trimită atât Ministerului cultelor, cât și presei spre publicare. Iar pentru orientarea preoțimii propune o serie de sfaturi pentru viitor.

Sf. Sinod în urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh, II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodem al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, Visarion al Bucovinei, PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, Tit al Hotinului și P. S. Arhiepiscop Irineu Târgovișteanul, hotărăște:

1. *Aprobă comunicatul propus de comisiune în textul următor:*

«NIHIL SINE DEO».

I.

In timpul din urmă s'au ridicat voci cari cer ce preotul să-și limiteze toată activitatea la altar; să iasă cu totul din mijlocul vieții, sau să nu aibă nici o atitudine determinată de caracterul său de slujitor al lui Hristos și al Bisericii.

Această dorință Biserica și preoțimea ei nu o poate împlini. Dacă în trecut, când a fost aproape singurul factor ocrotitor și îndrumător, a știut să scoată la liman bun neamul românesc, nu înțelegem de ce se

manifestă astăzi atâta neîncredere în acțiunea ei în mijlocul vieții românești. Dragostea ei pentru neamul nostru cu care s'a împletit intim și indisolubilă într'un trecut atât de îndelungat, nu poate fi astăzi omorâtă de cei ce nu iubesc prezența ei la tot pasul.

Afară de aceasta însăși învățătura ortodoxă, creștinismul nealterat și nedeviat, impune Bisericii grija de viața totalitară a neamului în mijlocul căruia a fost trimisă de Dumnezeu.

Biserica nu are numai funcția de a se ruga, ci și de a învăța pe oameni, cum să-și îndrumeze viața în toate domeniile ei pentru a înainta spre ținta cea singură fericită: viața de veci.

Biserica are o concepție despre existență și — determinat de aceasta — un program etic de viață omenească. Ea nu va interveni în lupta dintre partidele politice pentru a declara pe unul mai bun ca pe celălalt, atunci când ele nu se depărtează decât în metode și nu vin în contradicție cu programul etic al Bisericii. Dar are dreptul să-și intensifice acțiunea pentru adâncirea concepției creștine și a moralei creștine în straturile poporului român, inclusiv partidele politice și să ia chiar atitudine combativă față de acele acțiuni cari sub masca politică propagă concepții de viață și programe etice opuse creștinismului.

II.

Din concepția creștină despre existență și din morala creștină credem că putem deduce pentru împrejurările dela noi și de acum următorul program, de care am vrea să țină seamă întreaga obște românească, toate partidele politice și pe linia căruia Biserica va milita în mijlocul neamului.

1. Toată viața individuală, socială, culturală, școlară, economică din statul nostru, trebuie adusă și ținută într'o legătură strânsă cu Dumnezeu, prin Fiul Său Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Să facem să dispară spiritul secularist, indiferentist sau chiar ostil față de Dumnezeu. Să sădim în oameni convingerea că nimic serios nu se poate face pentru înălțarea neamului fără Dumnezeu. «Nihil sine Deo» e deviza Coroanei române.

2. Statul nostru este un stat român, alcătuit cu jertfe fără seamăn de națiunea română, pentru păstrarea, întărirea și înobilarea ei, pentru dezvoltarea însușirilor fizice și sufletești, ca să se poată ridica la un nivel cât mai înalt prestigiul ei politic și spiritual. Toate legile, acțiunile, ideile Statului și din cuprinsul lui au să fie subordonate binelui durabil al națiunii, sau cel puțin să n'o păgubească. Nu plăcerile sau ambițiile de moment ale celor lacomi, sau ale masei ațâțate în chip demagogic, vor fi determinante în activitatea Statului, ci binele de peste veacuri al neamului.

3. Toată viața neamului trebuie ajutată prin exemplul de sus și prin îndrumarea serioasă, ca să curgă după norma virtuților creștine. Rugăciunea, munca, cinstea, sobrietatea, spiritul de jertfă în folosul obștei sunt forțele care susțin sănătatea unui neam și-i măresc necontenit puterea. Tocmai virtuțile care pregătesc pe om pentru viața viitoare, sunt și acele cari întăresc societățile omenești. Dar virtuțile acestea, ca să fieenerate, trebuiesc luminate nu numai din laturea folosului lor vremelnic, ci mai ales din cea a folosului lor pentru viața vecinică.

4. În conformitate cu cele de mai înainte Biserica se opune acelei concepții care face pe om să aspire numai după fericiri și paradisuri materiale, știind că orice fanatism și orice pasiune purtată de interese materiale face pe om o ființă coborâtă dela destinația ei. Numai lupta pentru cele spirituale înobilează pe om și-l duce spre progres adevărat.

5. Având grije de toți fiii neamului, Biserica reprobă individualismul, hrăpăreț, precum și orice acte de volnicie, teroare și brutalitate dar și lupta de clasă, cerând legi și o viață românească inspirată de duhul frăției și al solidarității naționale. Individul să-și folosească libertatea și puterile sale fizice și spirituale nu în direcții centrifugale, în folosul unui bine egoist, ci în direcția slujbei în folosul neamului. Personalitatea care slujește, nu individul care se îmbogățește, este idealul creștin. Clasele se întregesc și deci să învețe a se iubi și a se ajuta ca mădularele din trup.

6. Cetățenii de alte limbi și legi — după ce cei deveniți ilegal vor fi revizuiți — se vor bucura de tratament legal și vor fi sprijiniți în silințele lor spre progres, dar supravegheați, ca să nu păgubească prin nimic națiunea română. Respectând drepturile tuturor cetățenilor *vom da existenței noastre politice toată formația și consistența națională.*

7. Pentru a săvârși această lucrare în folosul națiunii și al consolidării statului român, avem neapărată nevoie de liniște, de bună înțelegere și frățietate între toți fiii neamului și ai Țării, legați între olaltă prin respectul legilor, prin devotament către Suveran și către forma monarhică a Statului.

În grija părintească ce o purtăm pentru mântuirea sufletelor și pentru binele neamului și al țării, acesta este gândul și îndemnul pe care-l trimitem cu dragostea noastră ca păstori sufletești iubitului cler și popor al Sf. noastre Biserici dreptmăritoare române.

Dat în ședința Sf. Sinod din 10 Martie, 1937.

† *MIRON*, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Patriarh al României, Președintele Sf. Sinod; † *Nicodim*, Mitropolit al Moldovei și Sucevei; † *Nicolae*, Mitropolitul Ardealului, Banatului Crișanei și Maramureșului; † *Visarion*, Mitropolitul Bucovinei; † *Vartolomeu*, Episcopul Râmnicului Nouului Severin; † *Lucian*, Episcopul Romanului; † *Ghenadie*, Episcopul Buzăului; † *Nifon*, Episcopul Hușilor; † *Grigore*, Episcopul Argeșului; † *Nicolae*, Episcopul Oradei; † *Nicolae*, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului; † *Tit*, Episcopul Hotinului; † *Gherontie*, Episcopul Constanței; † *Ilarion Băcăoanul*, † *Veniamin Ploeșteanul*; † *Galaction Craioveanul*; † *Irineu Târgovișteanul*.

Acest comunicat va fi înaintat Ministerului Cultelor și Artelor precum și presei spre publicare, după ce va fi semnat de toți PP. SS. Membri ai Sf. Sinod.

2. *Cât privește celelalte îndrumări pentru preoțime comisiunea este rugată a le revizui și complecta după indicațiile fixate în timpul discuțiilor.*

1. *P. S. Patriarh se retrage din ședință încredințând prezidiul I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei.*

Tem. Nr. 771/937. *Același P. S. Raportor*, dă citire referatului comi-

siunii asupra adresei I. P. S. Mitropolit al Ardealului privitoare la cererea de grațiere a fostului preot Iosif Trifa.

Comisiunea propune și Sf. Sinod hotărăște:

1. *Sentința de caterisire a Pr. Iosif Trifa se menține.*
2. *Sf. Sinod interzice apariția foii editată de Trifa sub numele de «Iisus Biruitorul».*
3. *Sf. Sinod avertizează pe fostul preot Trifa că dacă nu încetează apariția numitei foi și dacă mai continuă acțiunea sa care duce la rupțura unui număr de credincioși dela sânul Bisericii, va fi excomunicat.*

Tem. Nr. 336/937. *Același P. S. Raportor*, dă citire referatului comisiunii asupra adresei Sf. Episcopii a Hotinului Nr. 138/937, referitoare la concediul preoților. La propunerea comisiunii Sf. Sinod hotărăște:

Concediile preoților până la 8 zile conform art. 62 lit. f, din Statutul legii de organizare a Bisericii ortodoxe române, se acordă de protopopul respectiv. Iar cele ce trec peste acest număr de zile, se dau de Consiliul Eparhial.

Tem. Nr. 337/937. *Același P. S. Raportor*, dă citire referatului asupra cererii tânărului Mihail Gherăsoiu, care despărțindu-se de soția sa după oficierea căsătoriei civile și voind să intre în cler a cerut dispensa Sfântului Sinod. Comisiunea constatând că această căsătorie n'a fost contractată decât numai civil, găsește că i se poate încuviința recăsătorirea civilă și căsătoria bisericească. Pentru vina de a se fi despărțit de prima soție pe motiv de ordin material, să i se dea canon. La propunerea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, Sf. Sinod hotărăște:

Chestiunea se trimite în competența Chiriarhului respectiv.

Tem. Nr. 694/937. *Același P. S. Raportor*, dă citire referatului asupra reclamei câtorva preoți din Huși contra P. S. Episcop al Hușilor.

P. S. Episcop Nifon al Hușilor, arată cine sunt acei preoți și starea de spirit pe care a găsit-o în eparhie, contra căreia a luat atitudine pentru întronarea ordinii și respectului de autoritate. Din cauza aceasta preoții umblă cu astfel de reclame și deaceia crede că n'ar trebui să fie luate în considerare.

La propunerea comisiunii Sf. Sinod hotărăște:

Reclama se trimite P. S. Episcop Nifon al Hușilor spre a referi.

Tem. Nr. 693/937. *Același P. S. Raportor*, dă citire referatului asupra propunerii I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei de a se lua măsuri pentru asigurarea averilor bisericii din Basarabia și Bucovina.

La propunerea comisiunii Sf. Sinod hotărăște:

Se va cere I. P. S. Mitropolit al Bucovinei să facă propuneri concrete asupra măsurilor de siguranță pe care le socotește necesare pentru averile bisericești.

La orele 13 I. P. S. Președinte Mitropolit Nicodim al Moldovei, ridică ședința, anunțând pe cea viitoare pentru ziua de mâine Miercuri 10 Martie, orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE,
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) † GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 10 Martie.

Sumarul Ședinței

Ședința se deschide în palatul patriarhal, la orele 10 dimineața sub președinția I. P. S. Patriarh.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscopul Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire:

I. Apelului nominal.

Sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron; II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Nicolae al Oradei, Nicolae al Clujului, Tit al Hotinului și Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhiepiscopii: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploeșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul. Absenți: PP. SS. Episcopi: Cosma al Dunării-de-Jos și Vasile al Caransebeșului; PP. SS. Arhiepiscopii: Ipolit Rădăușeanul și Vasile de Rășinari. Iar în concediu: PP. SS. Episcopi: Dionisie al Cetății-Albe, Andrei al Aradului și Ioan al Armatei.

II. Sumarului ședinței precedente.

La sumar ia cuvântul I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, arătând că a făcut propunerea către Sf. Sinod pentru a lua măsuri ca averile basarabene, să fie ferite de irosire printr'o rea administrație, înțelegând ca din discuțiile Sf. Sinod să iasă principiile călăuzitoare unor asemenea măsuri. Personal se gândește că ar fi bine ca organul central bisericesc — Consiliul Central — să-și întindă aripa și asupra acestor averi.

Se hotărăște:

Sfântul Sinod trimite propunerea făcută de I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei în studiul comisiunii ad-hoc, formată din: I. P. S. și PP. SS. Episcopi: Cosma al Dunării de Jos, Nicolae al Oradei și Tit al Hotinului.

Cu această verificare, se aprobă sumarul ședinței precedente.

Comunicări:

I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei roagă Sf. Sinod să dea ființă legală, proiectatelor episcopii de Maramureș și Timișoara.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

Se intră în ordinea de zi.

P. S. Episcop Nicolae Colan al Clujului, în calitate de raportor al comisiunii canonică juridică și pentru disciplină, dă citire referatelor comisiunii, asupra următoarelor chestiuni:

1. Fixarea normelor de conducere ale preoțimii spre a o feri de eventuale abateri dela misiunea sacerdotală.

La propunerea comisiunii, Sf. Sinod hotărăște:

1. Preoții nu pot să utilizeze slujbele bisericești — nici în biserică nici afară de biserică — pentru sfînțiri de insigne ale partidelor, insigne care urmează să fie folosite în luptele politice dintre aceste partide.

2. Preoții nu vor lua jurăminte de caracter politic și nu vor participa la acțiuni cari după natura lor nu sunt conforme cu învățătura creștină.

3. In predicele lor din fața Sf. Altar preoții vor propovedui învățăturile Sf. Evanghelii, evitând să amestece în aceste predici chestiuni cari privesc lupta dintre partidele politice.

4. Ceice vor contraveni acelor dispozițiuni vor fi supuși pedepcelor disciplinare — dela dojană până la depunere — conform art. 3,17 și 18 din Regulamentul disciplinar în vigoare.

Dispozițiile de mai sus vor fi comunicate: I. D-lui Ministru de Culte odată cu comunicatul întocmit în ședința precedentă, ca răspuns la scrisoarea Domniei Sale din 2 Martie a. c., rugându-l să comunice eparhiilor toate cazurile de abateri dela aceste dispoziții spre a aplica, sancțiunile cuvenite contraveniențelor.

II. Tuturor Chiriarhiilor spre cele cuvenite.

La propunerea I. P. S. Patriarh Sf. Sinod având în vedere legătura dintre dispozițiile de mai sus și disciplină, hotărăște:

1) P. S. Episcop Tit al Hotinului va referi asupra modificării regulamentului cu disciplina preoților.

2) Se va cere la Ministerul Cultelor să ia în buget posturile de Revizori eparhiali.

2) Tem. Nr. 351/937. I. P. S. Mitropolit Gurie al Basarabiei, cere Sf. Sinod să-i ridice suspendarea.

La propunerea comisiunii Sf. Sinod hotărăște:

Se va interveni la Onor. Minister al Cultelor și Artelor: a) să facă demersurile necesare la Curtea de Casație și Justiție, pentru accelerarea cercetării afirmativelor acuzații ce se aduc I. P. S. Mitropolit Gurie;

b) Considerând că cercetarea aceasta s'a prelungit, să-i servească I. P. S. Sale salariul întreg spre a avea cu ce să întâmpine cheltuelile de întreținere.

La orele 13 I. P. S. Patriarh, ridică ședința și anunță pe cea viitoare pentru Joi, 11 Martie 1937, orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE,

(ss) MIRON

Secretar,

(ss) † GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 11 Martie.

Sumarul Ședinței

Ședința se deschide în palatul patriarhal la orele 10 dimineața sub președinția I. P. S. Patriarh D. D. Dr. Miron.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscop Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire:

I. Apelului nominal:

Sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron, II PP. SS. Mitropoliți: Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigorie al Argeșului, Nicolae al Oradiei, Tit al Hotinului, Gherontie al Constanții; PP. SS. Ar-

hieriei: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploeșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul. Absenți: I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei, PP. SS. Episcopi: Cosma al Dunării de Jos, Vasile al Caransebeșului, PP. SS. Arhieriei: Ipolit Rădăuțeanul și Vasile de Rășinari. Iar în concediu: PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, Nicolae al Clujului, Dionisie al Cetății Albe, Andrei al Aradului și Ioan al Armatei.

II. Sumarului ședinței precedente,

care, pus la vot

Se verifică și aprobă.

III. Comunicări:

P. S. Episcop Nicolae al Clujului cere concediu fiind bolnav.

Se aprobă.

P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul, depune referatul P. S. Sale, asupra învinuirilor ce i se aduce de P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

Se intră în ordinea de zi.

Tem. Nr. 702/937. *P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului, dă citire referatului comisiunii canonică juridică și pentru disciplină asupra proiectului de modificare a legii de pensionare a clerului.*

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului și P. S. Episcop Grigorie al Argeșului, Sf. Sinod hotărăște:

Respinge de plano proiectul de pensionare al preoților primit pe lângă adresa Ministerului Cultelor și menține Legea pentru modificarea art. 2, 12 și 16 din legea generală de pensuni, promulgat în 19 Aprilie 1935, cu modificarea aliniatului al treilea, ultim, dela lit. a, art. unic, al numitei legi astfel:

„Preoții eșiți la pensie facultativ, ca și cei scoși pentru limită de vârstă, rămân preoți onorifici, la bisericile la cari au servit, fără a se bucura de avantajile preoților în activitate“.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, aduce la cunoștința Sf. Sinod că Ministerul Cultelor, la stăruința uniților, a luat dispoziția ca Te-Deumurile oficiale, la sărbătorile naționale, cari până acum aveau loc numai în bisericile naționale ortodoxe române, să fie oficiate și în bisericile unite, intervenind și la Ministerul Apărării Naționale spre a o admite și da instrucțiunile necesare tuturor garnizoanelor militare.

Cere să se intervină la Ministerul Apărării Naționale să nu admită acest punct de vedere al Ministerului Cultelor, ci să mențină dispozițiile de până acum.

Sf. Sinod considerând urgența chestiunii o ia în discuție și hotărăște:

Se intervine de urgență la Ministerul Apărării Naționale, în sensul propunerii I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Tem. Nr. 785/937. *I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, dă citire*

referatului cu studiul asupra francmasoneriei, ce i s'a cerut de Sf. Sinod încă din anul 1934.

Sf. Sinod însușindu-și concluziile din referat hotărăște:

1. Biserica osândește Francmasoneria ca doctrină, ca organizație și ca metodă de lucru ocultă și în special pentru următoarele motive:

1. Francmasoneria învață pe adepții ei să renunțe la orice credință și adevăr revelat de Dumnezeu, îndemnându-i să admită numai ceea ce descopere cu rațiunea lor. Ea propagă astfel necredința și lupta împotriva creștinismului ale cărui învățături sunt revelate de Dumnezeu. Vânănd pe cât mai mulți intelectuali să și-i facă membri și obicinându-i pe aceștia să renunțe la credința creștină, Francmasoneria îi rupe dela biserică, și având în vedere influența însemnată ce o au intelectualii asupra poporului, e de așteptat ca necredința să se întindă asupra unor cercuri tot mai largi. În fața propagandei anticreștine a acestei organizații, biserica trebuie să răspundă cu o contrapropagandă.

2. Francmasoneria propagă o concepție despre lume panteist-naturalistă, reprobând ideia unui Dumnezeu personal deosebit de lume și ideia omului ca persoană, deosebită, destinat nemuririi.

3. Din raționalismul și naturalismul său, Francmasoneria deduce în mod consecvent, o morală pur laică, un învățământ laic, reprobând orice principiu moral „heteronom“ și orice educație ce rezultă din credința religioasă și din destinația omului la o viață spirituală eternă. Materialismul și oportunismul cel mai cras în toate acțiunile omului, este concluzia necesară din premisele Francmasoneriei.

4. În lojile francmasone se adună la un loc Evreii și creștinii și Francmasoneria susține că numai cei ce se adună în lojile ei cunosc adevărul și se înalță deasupra celorlalți oameni. Aceasta însemnează că creștinismul nu dă nici un avantaj în ce privește cunoașterea adevărului și dobândirea mântuirii membrilor săi. Biserica nu poate privi impasibil cum tocmai dușmanii de moarte ai lui Hristos să fie considerați într-o situație superioară creștinilor din punct de vedere al cunoașterii adevărilor celor mai înalte și al mântuirii.

5. Francmasoneria practică un cult asemănător celui al misterelor precreștine. Chiar dacă unii adepți ai ei nu dau nici o însemnătate acestui cult, se vor găsi multe spirite mai naive asupra cărora acest cult să exercite o oarecare forță quasi religioasă. În orice caz prin acest cult Francmasoneria vrea să se substituie oricărei alte religii, deci și creștinismului.

În afară de motivele acestea de ordin religios biserica mai are în considerare și motive de ordin social când întreprinde acțiunea sa contra Francmasoneriei.

6. Francmasoneria este un ferment de continuă și subversivă subminare a ordinii sociale prin aceea că își face din funcționarii Statului, din ofițeri, unelte subordonate altei autorități pământești decât acelea care reprezintă ordinea stabilită vizibil. Ii face unelte în mâna unor factori neștiuți încă nici de ei, având să lupte pentru idei și scopuri politice ce nu le cunosc. E o luptă nesinceră, pe la spate; niciodată nu există o siguranță în viața Statului și în ordinea stabilită. E o luptă ce ia în sprijinul ei minciuna și întunerecul. Împotriva jurământului creștinesc pe cari acei funcționari l'au prestat Statului, ei dau un jurământ păgânesc.

7. Francmasoneria luptă împotriva legii naturale, voite de Dumne-

zeu, cf. căreia omenirea e compusă din națiuni. Biserica ortodoxă care a cultivat toldeauuna specificul spiritual al națiunilor și le-a ajutat să-și dobândească libertatea și să-și mențină ființa primejduită de asupritori, nu admite această luptă pentru exterminarea varietății spirituale din sânul omenirii.

Măsurile cele mai eficace ce are să le ia Biserica împotriva acestui dușman al lui Dumnezeu, al ordinii social-morale și al națiunii, sunt următoarele:

1. O acțiune persistentă publicistică și orală de demascare a scopurilor și a activității nefaste a acestei organizații;

2. Indemnarea intelectualilor români, cari se dovedesc a face parte din loji, să le părăsească. In caz contrar «Frăția Ort. Română» extinsă pe toată țara va fi îndemnată să izoleze pe cei-ce preferă să rămână în loji.

Biserica le va refuza la moarte slujba înmormântării, în caz că până atunci nu se căesc.

Deasemenea le va refuza prezența ca membri în corporațiile bisericesti.

3. Preoțimea va învăța poporul ce scopuri urmărește acela care e francmason și-l va sfătui să se ferească și să nu dea votul candidaților ce aparțin lojilor.

4. Sf. Sinod acompaniat de toate corporațiunile bisericesti și asociațiile religioase se va strădui să convingă Guvernul și Corpurile legiuitoare să aducă o lege pentru desființarea acestei organizații oculte. In caz că Guvernul nu o va face, Sfântul Sinod se va îngriji să fie adusă o astfel de lege din inițiativa parlamentară»

II. Intreg referatul împreună cu concluziile se va tipări în broșură prin Consiliul Central Bisericesc și se va întrebuița ca mijloc de propagandă împotriva francmasoneriei.

I. P. S. Patriarh prezintă declarația făcută în fața Sa, a delegaților lojei francmasone naționale în frunte cu d-l Pangal, prin care aduc la cunoștință, că aceste loji se autodizolvă, spre a nu fi confundate cu Loja Marelui Orient și spre a nu se crede, că este împotriva culturii sentimentelor monarhice, naționale și creștine. El — d. Pangal — în numele delegaților declară că toți membrii lojelor francmasone naționale sunt buni fii ai bisericii ortodoxe.

Sf. Sinod ia act cu satisfacție de declarația d-lui Ion Pangal și a celorlalți conducători ai masoneriei naționale române, cetită în ziua de 25 Februarie a. c., în fața I. P. S. Patriarh Miron, prin care anunță că această organizație se autodizolvă. Este prin urmare de sine înțeles, că hotărîrea Sf. Sinod privitoare la masonerie nu se poate referi la lojile cari s'au dizolvât și prin urmare nu mai există.

La orele 13 I. P. S. Patriarh, rdică ședința, prorogând Sf. Sinod pentru data de 29 Martie a. c., orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE,
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) † GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 29 Martie

Sumarul Ședinței

Ședința se deschide în palatul patriarhal la orele 10 dimineața sub președinția Inalt Prea Sfințitului Patriarh D. D. Dr. Miron.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscopul Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire:

I. Apelului nominal

Sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin, Ghenadie al Buzăului, Grigorie al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Nicolae al Clujului, Tit al Hotinului, Andrei al Aradului și Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhiepiscopul: Veniamin Ploeșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Nifon al Hușilor și Ioan al Armatei; PP. SS. Arhiepiscopul: Ipolit Rădăuțeanul și Vasile de Rășinari iar în concediu: II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Cosma al Dunării de Jos, Dionisie al Cetății Albe și P. S. Arhiepiscopul Ilarion Băcăoanul.

II. Sumarului ședinței precedente,

Care pus la vot se verifică și aprobă.

III. Concedii:

I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei, cere concediu pentru data de astăzi.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, idem;

I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, prin I. P. S. Patriarh, pentru primele ședințe, fiind ocupat cu Adunarea Eparhială.

PP. SS. Episcopi: Cosma al Dunării de Jos și Dionisie al Ismailului și P. S. Arhiepiscopul Ilarion Băcăoanul, cer concediu pentru toate ședințele, fiind bolnavi.

Se acordă concediile cerute.

IV. Comunicări:

I. P. S. Patriarh, aduce la cunoștința Sfântului Sinod următoarele:

1. Intocmirea unui proiect de lege pentru desființarea francmasoneriei, proiect ce se află la Consiliul Legislativ.

Sfântul Sinod ia act.

2. I. P. S. Mitropolit Gurie, cere printr'un raport special ridicarea suspendării cu ocazia postului mare.

În acest sens au mai venit o scrisoare nesemnată și o telegramă semnată de mai mulți protoerei din Chișinău.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

3. I. P. S. Patriarh Varnava al Jugoslaviei și-a manifestat dorința de a intra în legături mai strânse cu Inalt Prea Sfințitul Patriarh Miron.

In acest scop ar vrea să facă chiar o vizită I. P. S. Patriarh Miron.

Comunicarea se declară de urgență și după discuțiile avute se hotărăște:

Sfântul Sinod ia act cu deosebită bucurie de dorința I. P. S. Patriarh Varnava și roagă pe I. P. S. Patriarh D. D. Dr. Miron să răspundă afirmativ.

Cât privește primirea la București a I. P. S. Patriarh Varnava, ea trebuie să se facă cu tot fastul datorit unui reprezentant al unei Biserici ortodoxe surori.

Cu acea ocazie se va ține și o ședință festivă a Sfântului Sinod și deaceia se va avea grije, ca vizita să fie anunțată din timp.

4. I. P. S. Patriarh, cere să se reglementeze chestiunea jurământului preoților în fața instanțelor civile.

Se trimite la comisiunea canonică juridică și pentru disciplină.

P. S. Secretar dă citire următoarelor comunicări:

1. Tem. Nr. 1011/937. Președintele comitetului de organizare al Primului Congres de teologie ortodoxă la Atena, înaintează dezideratele acelu Congres. (anexe: 869, 1775/937).

Se trimite spre studiere și referire comisiunii afacerilor streine.

2. Tem. Nr. 885/937. Referatul Cancelariei Sf. Sinod asupra fixării datei sfintelor Paște pe anul 1938 și întocmirea unui calendar uniform pentru întreaga Patriarhie ortodoxă română.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

3. Tem. Nr. 2509/936. Sinodul Permanent înaintează 45 tablouri religioase depuse de pr. Eugen Bărbulescu.

Se trimite la aceeași comisiune.

4. Tem. Nr. 883/937. P. S. Episcop al Hotinului roagă Sf. Sinod să stabilească situația canonică și creștină din punct de vedere al căsătoriei a unei familii de evrei trecută la creștinism. (anexă: 82 și 706/937).

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

5. Tem. Nr. 888/937. P. S. Episcop al Constanței răspunde la unele acuzații ce i-se aduc în materie de numiri de preoți.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

6. Tem. Nr. 859/937. Episcopia Bălți roagă Sfântul Sinod să-i aprobe numirea la o parohie vacantă a preotului Condrat Fetișov, venit din Polonia.

Se trimite la aceeași comisiune.

7. Tem. Nr. 853/937. Episcopia Oradea întreabă ce sancțiuni există pentru reprimarea tipăririi cărților bisericești și icoanelor, fără autorizarea Sfântului Sinod.

Se trimite la aceeași comisiune.

8. Tem. Nr. 731/937. P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin, dă explicațiuni asupra parohiilor nebugetate și preoților hirotoniți pe seama lor, din cuprinsul eparhiei P. S. Sale.

Se trimite la aceeași comisiune.

9. Tem. Nr. 759/937. P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Nou-

lui Severin, referă în cazul P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul în legătură cu adresele ce i-s'au trimis dela Sfântul Sinod. (anexe: 680, 349, 502/937; 2349, 2350, 2452 și 2493/936).

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

10. Tem. Nr. 723/937. Ministerul Cultelor înaintează în original cererea pr. econ. Stavrofor Vasile Guma proistosul bisericii catedrale din Chișinău, de a fi menținut în post și după vârsta de 70 ani, vârstă pe care a împlinit-o.

Se trimite la aceeași comisiune.

11. Tem. Nr. 677/937. Fii și ficele fostului episcop al Hușilor, Iacov Antonovici, reclamă pe P. S. Episcop Nifon al Hușilor că ar fi insultat memoria defunctului lor părinte prin interviul acordat foaiei bilunare «Gazeta Hușilor» și cer satisfacție.

Se trimite la aceeași comisiune.

12. Tem. Nr. 886/937, Peședinția Adunării Deputaților, înaintează comunicarea d-lui deputat col. P. Petrescu, făcută în ședința Camerei dela 19 Februarie a. c., în cauza P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin.

Se trimite la aceeași comisiune.

13. Tem. Nr. 825/937. Episcopia Râmnicului Noului Severin, roagă Sf. Sinod să statornicească dacă hotărârea din 9 Decembrie 1936, prin care se opresc hirotoniile seminariștilor sub 25 ani, la parohii nebugetate se aplică și celor ce înaintaseră cereri la Episcopie până la acea dată, ori numai celor ce ar înainta asemenea cereri după această dată.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

14. Tem. Nr. 724/937. a) Ministrul Cultelor înaintează un proiect de lege pentru reglementarea numirilor și transferărilor de preoți, întocmite de Asociația Clerului și roagă Sfântul Sinod să-și dea avizul.

b) Tem. Nr. 1002/937. Consiliul Central Bisericesc înaintează un regulament pentru întregirea parohiilor vacante de preoți și diaconi în Biserica ortodoxă română. (anexe: tem. nr. 698, 711, 747, 580, 1007, 1008 și 1009/937).

Se trimite la aceeași comisiune.

15. Tem. Nr. 1010/937. P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul aduce la cunoștința Sfântului Sinod că P. S. Episcop Vartolomeu face tot posibilul ca să nu se poată așeza la Craiova, adresându-se în același timp și instanțelor civile contra P. S. Sale pentru reținerea din salariul de vicar a costului mobilierului din locuința de vicar. (anexe: 992, 383, 343, 274/937).

Se trimite la aceeași comisiune.

16. Tem. Nr. 1003/937. P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin înaintează contul sumelor primite de P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul dela Primăria Municipiului Craiova și cere a fi atașat la dosarul P. S. Galaction.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

17. Tem. Nr. 929/937. I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei cere un vicar arhiereu pentru Arhiepiscopia Chișinăului.

Se trimite la aceeași comisiune.

18. Tem. Nr. 928/937. P. S. Episcop de Cluj cere Sfântului Sinod să stabilească situația canonică a Bisericii Incoronării dela Alba-Iulia și să aprobe înființarea unei mănăstiri cu hramul Sf. Ioan Botezătorul, lângă Alba-Iulia, în care să se retragă P. S. Episcop Ioan Stroia.

Se trimite la aceeași comisiune.

Tot la comunicări P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin, face propunerile următoare:

1. Toate chestiunile ce vin în discuția Sfântului Sinod, să fie comunicate tuturor membrilor cu cel puțin o lună înainte de ședințe, pentru ca fiecare membru al Sf. Sinod să le studieze din timp, și

2. Reclamele ce vin contra PP. SS. Episcopi, să fie mai întâiu cercetate dacă îndeplinesc condițiunile canonice, adică: reclamantul își ia răspunderea celor imputate, pe care este obligat a le susține pe bază de acte și dacă dovedește în același timp că este un creștin bun și fără pată. Numai după ce se îndeplinesc aceste condițiuni, reclama se trimite episcopului vizat, care este obligat să răspundă în plenul Sfântului Sinod printr'un referat scris.

Fiind chestiune de regulament se iau în discuție ambele propuneri.

După ce iau cuvântul I. P. S. Patriarh, și PP. SS. Episcopi Ghenadie al Buzăului și Tit al Hotinului, Sf. Sinod hotărăște:

1. Pentru prima propunere:

Se rămâne la observarea strictă a regulamentului. Iar când comisiunile au nevoie de timp pentru studierea actelor, se va aplica principiul ca să fie o zi liberă între ședințe în acest scop.

2. La propunerea a II-a:

Orice reclamație intrată la birou se trimite episcopului vizat pe calea prezidială spre a referi în scris. Referatul va fi dat comisiunii respective, care va cerceta temeinicia sau netemeinicia acuzărilor și apărării și va face Sf. Sinod propunerile cuvenite, în conformitate cu dispozițiunile canonice.

Tem. Nr. 1018/937. Potrivit acestei hotărâri P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin: depune referatul (în formă de dosar) asupra invinuirilor ce i-se aduc de unii preoți din eparhia P. S. Sale și de câțiva deputați din Camera actuală.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

I. P. S. Patriarh ridică ședința și cere comisiunilor să aducă referatele asupra actelor ce li s'au încredințat. Anunță ședința viitoare pentru mâine Marți 30 Martie a. c., orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE,
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) † GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 30 Martie

Sumarul ședinței

Ședința se deschide în palatul patriarhal, la orele 10 dimineața sub președinția I. P. S. Patriarh.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscop Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire:

I. *Apelului nominal*

sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron; II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei și Nicolae al Ardealului; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Grigore al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Nicolae al Clujului, Tit al Hotinului, Dionisie al Cetății Albe, Andrei al Aradului și Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhieri: Veniamin Ploștea-nul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: P. S. Episcop Ioan al Armatei și P. S. Arhiepiscop Ipolit Rădăuțeanul; iar în concediu: I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Nifon al Hușilor, Cosma al Dunării de jos; PP. SS. Arhieri: Ilarion Băcăoanul și Vasile de Rășinari.

II. *Sumarului ședinței precedente,*

care pus la vot

Se verifică și se aprobă.

Comunicări

I. P. S. Patriarh prezintă următoarele telegrame:

1. P. S. Episcop Nifon al Hușilor cere concediu pentru ședințele din 29 și 30 Martie a. c.

Sfântul Sinod aprobă concediul cerut.

2. P. S. Arhiepiscop Vasile de Rășinari, cere concediu pentru toate ședințele Sfântului Sinod.

Sfântul Sinod aprobă concediul cerut, însă îi pune îndatorirea ca pe viitor să caute a veni la ședințe.

3. Tot I. P. S. Patriarh comunică promulgarea următoarelor legi:

a) Legea pentru organizarea Clerului Militar (Monitorul Oficial Nr. 67/937); și

b) Legea pentru acordarea dreptului licențiatelor în teologie de a fi profesoare de religie.

Sfântul Sinod ia act.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului depune următoarele adrese:

1. Adresa referitoare la cazul Iosif Trifa;

2. Adresa cu observările asupra proiectului de lege pentru numirile preoților, și

3. Adresa prin care cere aprobarea pentru înființarea unei mănăstiri de către d. Corneliu Zelea Codreanu, la Brașov.

Toate actele se trimit spre studiere și referire la comisiunea canonică juridică și pentru disciplină.

P. S. Secretar citește cererea lui Iosif Trifa de a i se relua în discuție situația sa.

Se trimite la aceeași comisiune.

I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei ridică chestiunea duhovnicilor din Basarabia, făcând propunerea următoare: «preoții cari au în gramată prevăzut dreptul de duhovnicie, vor fi socotiți în mod legal duhovnici. Cei ce n'au prevăzut acest drept în gramată, vor fi prohișiți duhovnici de episcopul respectiv». Chestiunea se declară urgentă și, după discuția la care ia parte: I. P. S. Patriarh, I. P. S. Mitropolit Nicolae al

Ardealului și PP. SS. Episcopi: Tit al Hotinului, Dionisie al Ismailului și Gherontie al Constanței,

Sfântul Sinod primește propunerea făcută de I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei și se comunică PP. SS. Chiriarhi basarabeni pentru executare.

Tot la comunicări, P. S. Episcop Gherontie al Constanței, cu adresa Nr. 1729/937, cere a i-se aproba hirotonia în preot pe seama parohiei Baltagiu-Nou, jud. Durostor, a tânărului Vădana Mihail, sub vârsta de 25 ani. Cere urgența.

Sfântul Sinod menține hotărîrea sa relativ la vârsta hirotoniei în preot și invită pe P. S. Episcop al Constanței să publice concurs pentru ocuparea parohiei Baltagiu-Nou, Durostor.

Se intră în ordinea de zi.

P. S. Episcop Nicolae Colan al Clujului, raportorul comisiunii canonică juridică și pentru disciplină, dă citire următoarelor referate:

1. Tem. Nr. 1031/937. Referatul asupra adresei Episcopiei Râmnicului Noului Severin înreg. sub Nr. 825/937, prin care întrebă Sf. Sinod, dacă hotărîrile sale referitoare la vârsta hirotoniei și la interzicerea numirii la parohii nebugetate a seminariștilor, se aplică și celor ce au introdus cereri înainte de luarea acestor hotărîri. Comisiunea propune iar Sf. Sinod hotărăște:

Deciziile sale se aplică din momentul când au fost luate.

Prin urmare cererile introduse înainte de data deciziilor Sf. Sinod, dar nerezolvate până în momentul luării lor, cad sub prevederile acelor decizii.

In legătură cu această chestiune, iau cuvântul: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, cerând să se comunice la timp eparhiilor deciziile Sfântului Sinod.

I. P. S. Patriarh, arată că toate se comunică la timp, cu excepția celor din ultima ședință care nu sunt ratificate, decât la o nouă convocare. La propunerea I. P. S. Sale,

Sfântul Sinod hotărăște ca sumarul ultimei ședințe a sa să fie ratificat de Sinodul Permanent.

P. S. Episcop Tit al Hotinului, roagă a se comunica deasemenea hotărîrile Sfântului Sinod, relativ la numirile și transferările preoților seminariști.

I. P. S. Patriarh, arată că această chestiune se va trata la discuția regulamentului pentru numirea și transferarea preoților la parohii.

2. Tem. Nr. 1032/937. Referatul asupra actelor înregistrat sub Nr. 752 și 680/937 ale P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, prin care socotește adresele făcute de I. P. S. Patriarh pe baza hotărîrilor Sfântului Sinod, în legătură cu stabilirea P. S. Vicar Galaction Craioveanul la Craiova, și pe chestia Maglavit, ca un amestec în eparhia P. S. Sale.

I. P. S. Patriarh cedează președinția I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei.

Comisia constată că I. P. S. Patriarh n'a făcut altceva decât a executat hotărîrile Sfântului Sinod. Deaceia propune ca P. S. Episcop Varto-

lomeu să fie invitat să-și ceară scuze pentru acuzele nedrepte ce le-a adus I. P. Patriarh.

Sfântul Sinod primește propunerea comisiunii și invită pe P. S. Episcop Vartolomeu să-și ceară scuze.

P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, după ce arată cum a înțeles hotărârile Sfântului Sinod declară că-și recunoaște ne-temeinicia acuzelor și ca atare cere scuze I. P. S. Patriarh.

I. P. S. Patriarh reia președinția ședinței.

3. Tem. Nr. 723/937. Referatul asupra cererii Pr. Stavrofor Vasile Guma, șeful catedralei mitropolitane din Chișinău, de a fi menținut în acest post, cu toate că a împlinit vârsta de pensionare. Comisiunea propune și Sfântul Sinod hotărăște:

Respinge cererea numitului preot.

4. Tem. Nr. 677/937. Referatul asupra petiției moștenitorilor fostului episcop Iacov al Hușilor, prin care cer satisfacere pentru presupusele ofense aduse de P. S. Episcop Nifon al Hușilor, răposatului lor tată printr'un interview dat jurnalelor din Huși.

Comisiunea găsește că interview-ul nu poate fi socotit jignitor, și ca atare propune, iar Sf. Sinod primindu-i propunerea hotărăște:

Petiția numiților se pune la dosar.

In legătură cu numirile la parohii *I. P. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei*, propune următoarele: «Sf. Sinod să ia decizia ca toate cererile de numire la parohii, cari vor fi însoțite de intervenții lăaturalnice să fie respinse».

La propunerea P. S. Episcop al Hotinului,

Sfântul Sinod trimite propunerea făcută, la comisiunea canonică juridică și pentru disciplină, cu îndatorirea de a redacta decizia, care urmează a se publica sub formă de comunicat.

Tem. Nr. 1037/937. *P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului*, raportorul comisiei canonică juridică și pentru disciplină, dă citire referatului asupra modului de administrare a pădurii episcopale a Râmnicului Noul Severin.

La propunerea *I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului*, chestiunea *Se trimite în competența Consiliului Central Bisericesc.*

III. *P. S. Episcop Tit al Hotinului*, dă citire următoarelor referate:

1. Tem. Nr. 1034/937. Referatul asupra cererii pentru un arhieru-vicar la Arhiepiscopia Chișinăului, cerere făcute de *I. P. S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei* în calitate de locțiitor de Arhiepiscop și Mitropolit în Basarabia. Comisiunea propune a se detașa temporal un arhieru vicar în persoana *P. S. Arhieru Veniamin Ploeșteanul*, care să meargă și să locuiască la Chișinău. In cazul că acest fapt nu s'ar putea îndeplini, apoi hirotoniile de preoți să se facă de episcopii vecini.

In urma discuțiilor la cari iau parte: *I. P. S. Patriarh, II. PP. SS. Mitropoliți Nicodim al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, PP. SS. Episcopi: Tit al Hotinului, Dionisie al Cetății-Albe și P. S. Arhieru Veniamin Ploeșteanul*, Sfântul Sinod hotărăște:

P. S. Arhieru Veniamin Ploeșteanul, Vicarul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, se detașează temporal ca vicar la Arhiepiscopia Chișinăului.

Ca atare P. S. Sa va merge de îndată la Chișinău, unde va exercita atribuțiile ce i-se vor fixa de I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și

Sucevei, în calitate de locuitor de Arhiepiscop al Chişinăului şi Mitropolit al Basarabiei.

Pe tot timpul detaşării, P. S. Sa este obligat a locui la Chişinău.

2. Tem. Nr. 1028/937. Referatul Comitetului de direcţie al Revistei Biserica Ortodoxă Română, asupra mersului acestei reviste şi a îmbunătăţirilor tehnice ce mai trebuiesc aduse.

I. P. S. Patriarh arată că în adevăr Revista B. O. R. sub actuala conducere s'a ridicat la un nivel ştiinţific înalt şi este din toate punctele de vedere superioară. Aduce mulţumirile I. P. S. Sale întregului comitet de conducere în frunte cu P. S. Episcop Lucian al Romanului şi tuturor colaboratorilor, exprimându-şi dorinţa ca revista să se ridice din ce în ce mai sus, spre cinstea Bisericii ortodoxe române.

Sf. Sinod ia act cu deplină satisfacţie de relatările I. P. S. Patriarh şi de referatul comitetului de direcţie al revistei «Biserica Ortodoxă Română». Ratifică întru totul măsurile luate până acum de I. P. S. Patriarh în înţelegere cu comitetul de direcţie, pentru bunul mers al revistei şi aprobă propunerile făcute pentru îmbunătăţirea tehnică. Sf. Sinod aduce mulţumirile sale I. P. S. Patriarh, întregului comitet, precum şi tuturor celor care au contribuit la ridicarea revistei.

La orele 13½ I. P. S. Patriarh ridică şedinţa, anunţând pe cea viitoare pentru Miercuri, 31 Martie, orele 10 dimineţa.

Şedinţa din ziua de 31 Martie

Sumarul Şedinţei

Şedinţa se deschide în palatul patriarhal, la orele 10 dimineţa sub preşedinţia Inalt Prea Sfinţitului Patriarh.

Secretar de şedinţă: P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire:

I. Apelului nominal:

sunt prezenţi: I. P. S. Patriarh Miron, II. PP. SS. Mitropoliţi: Nicodim al Moldovei şi Sucevei şi Nicolae al Ardealului; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Huşilor, Grigore al Argeşului, Vasile al Caransebeşului, Nicolae al Oradiei, Nicolae al Clujului, Tit al Hotinului, Dionisie al Cetăţii-Albe, Andrei al Aradului şi Gherontie al Constanţei; PP. SS. Arhieri: Veniamin Ploeşteanul, Galaction Craioveanul şi Irineu Târgovişteanul; absenţi: P. S. Episcop Ioan al Armatei şi P. S. Arhiereu Ipolit Rădăuţeanul iar în concediu: I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Cosma al Dunării de Jos; PP. SS. Arhieri: Ilarion Băcăoanul şi Vasile de Râşinari.

II. Sumarului şedinţei precedente:

La sumar P. S. Arhiereu Veniamin Ploeşteanul ia cuvântul rugând Sf. Sinod să ia act că nu poate merge la Chişinău şi ca atare să se revină asupra delegaţiei ce i s'a dat.

I. P. S. Patriarh arată că n'ar avea nimic de zis asupra acestei delegări decât numai aceea că aici la centru are neapărată nevoie de doi

arhieriei. Ca atare dacă P. S. Veniamin ar merge la Chișinău, atunci Sf. Sinod va trebui să se gândească a-i da un alt arhieru în loc.

In urma discuțiilor la care mai iau parte: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Episcop Tit al Hotinului, Sfântul Sinod hotărăște:

Ia act de renunțarea P.S. Arhieru Veniamin Ploeșteanul și îndrumă pe I. P. S. Loctitor de Arhiepiscop și Mitropolit la Chișinău, ca pentru hirotoniile de preoți din cuprinsul Arhiepiscopiei Chișinăului, și pentru eventuale slujbe arhieresti să se adreseze PP. SS. Episcopi din eparhiile vecine.

In acest timp Sf. Sinod continuă a studia problema trimiterii unui vicar arhieru la Chișinău.

Cu aceste completări Sfântul Sinod verifică și aprobă sumarul ședinței precedente.

III. Comunicări:

Tem. Nr. 1061/937. P. S. Arhieru Galaction Craioveanul roagă Sfântul Sinod să-i înlesnească stabilirea la Craiova, obligând pe P. S. Episcop eparhiot să ia măsuri pentru a i se pune la dispoziție locuință și a putea servi liniștit în Catedrala din Craiova.

Se trimite P. S. Episcop al Râmnicului Noului Severin spre a fi satisfăcută.

2. Directorii ziarelor «Glasul Muntelui» și «Luptătorul» din Cernăuți protestează contra neadmiterii lor la lucrările Adunării eparhiale din Cernăuți.

Sfântul Sinod roagă pe I. P. S. Patriarh să trimită o telegramă Adunării Eparhiale Cernăuți, în care, să se arate obiectul telegramei și suveranitatea Adunării eparhiale de a admite sau nu pe ziariști la desbateri.

3. Tem. Nr. 1058/937. Licențiatul în teologie Rădulescu N. Alexandru roagă Sfântul Sinod să-i aprobe a fi hirotonit preot în stare de văduvie.

Se trimite în competența Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor.

4. Tem. Nr. 1060/937. P. S. Episcop Nifon al Hușilor depune referatul asupra reclamei contra P. S. Sale, semnată de șapte preoți din Huși.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică-juridică și pentru disciplină.

Se intră în ordinea de zi.

P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului, raportorul comisiunii pentru doctrină și viață religioasă, dă citire următoarelor referate ale comisiunii:

1. Tem. Nr. 1062/937. Referatul asupra datei Sf. Paști pe anul viitor. Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-i propunerea hotărăște:

Sfintele Paști pe anul viitor 1938, se vor sărbători în ziua de Duminică 24 Aprilie.

Biroul Sfântului Sinod va îngriji pentru întocmirea calendarului pe 1938, trimițându-l din timp tuturor eparhiilor pentru a-l tipări în cadrul obișnuit al calendarelor eparhiale de până acum.

2. Tem. Nr. 1063/937. Referatul asupra circularei dată de Episcopul militar relativ la oficierea slujbei înmormântării la sinuciși. Comisiunea

propune a se anula circulara Nr. 942/927, dată de Episcopul militar, și să dispună ca asistența religioasă la cei sinuciși, atunci când li s'ar putea acorda, să fie făcută fără fast, fără procesiune, săvârșindu-se ritualul prescris numai la cimitir.

În urma discuțiilor la care iau parte: I. P. S. Patriarh, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. S. Episcop Tit al Hotinului și P. S. Arhiepiscop Irineu Târgovișteanul, Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Anulează circulara Nr. 942/927, referitoare la sinucigași, dată de P. S. Episcop militar;*

2. *Cererile de asistență religioasă pentru sinuciși vor fi soluționate de PP. SS. Chiriarhi de la caz la caz, avându-se în vedere că acolo unde va fi posibilă acordarea asistenței religioase, să se facă fără fast și numai de un singur preot.*

3. Tem. Nr. 1064/937. Referatul comisiei asupra cererii pr. Eugen Bărbulescu de a i se aproba tipărirea unor tablouri religioase. Comisiunea propune respingerea cererii.

Sfântul Sinod în urma propunerii făcută de I. P. S. Patriarh și P. S. Episcop Tit al Hotinului hotărăște:

Tablourile prezentate vor fi încredințate unei comisii compusă din: P. S. Episcop Tit al Hotinului și pictorul Gh. Rusu, care sub președinția I. P. S. Patriarh vor face toate observările asupra îndreptărilor care trebuiesc să fie făcute la aceste tablouri.

Tem. Nr. 883/937. Adresa Sf. Episcopii a Hotinului referitoare la situația canonică religioasă a căsătoriei familiilor de evrei botezați.

P. S. Raportor pune chestiunea direct în discuțiunea Sfântului Sinod, fără a întocmi un referat special. În urma discuției la care iau parte: I. P. S. Patriarh, P. S. Episcop Tit al Hotinului și P. S. Arhiepiscop Irineu Târgovișteanul, Sfântul Sinod hotărăște:

Chestiunea se trimite din nou la Sinodul Permanent spre a fi studiată temeinic.

II. P. S. Episcop Grigore al Argeșului dă citire următoarelor referate, întocmite tot de comisiunea pentru doctrină și viață religioasă.

1. Tem. Nr. 1065/937. Referatul asupra vizitelor canonice din cuprinsul eparhiilor respective făcute de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Nou Severin și P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului. Comisiunea propune și Sf. Sinod primindu-i-o hotărăște:

Ia act de vizitele canonice făcute.

Se intervine la Ministerul Instrucțiunii să plătească din vreme salariile învățătorilor români din Banatul sârbesc.

2. Tem. Nr. 1066/937. Referatul asupra cererii episcopiei Râmnicului Nou Severin de a se interveni la locul în drept, pentru punerea de acord a codului civil cu dispozițiile canonice.

Comisiunea propune ca în cazul când se prezintă episcopilor tineri cununați civil în grade de rudenie neadmise de canoane, să avizeze la anumite canonisiri, dar să le dea binecuvântarea oficierei cununiei religioase. În urma discuției și clarificărilor reieșite din ea, Sf. Sinod hotărăște:

Se menține în această chestiune practica locală de până acum din fiecare provincie.

2. Tem. Nr. 750/937. Adresa Arhiepiscopiei Sibiului prin care roagă Sfântul Sinod să revadă Statutele «Oastei Domnului», aprobate în ședința dela 26 Noemvrie 1936, în urma revizuirii ce le-a făcut pentru a le pune în concordanță cu legea persoanelor juridice a statului.

După citirea pe articole a acestor statute primindu-se adăogirile făcute se hotărăște:

Sfântul Sinod aprobă Statutele pentru organizarea «Oastei Domnului», compuse din 51 articole și cuprinse în textul de mai jos.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, informează Sfântul Sinod că va tipări la Sibiu aceste Statute și va trimite fiecărei chiriarii câte un număr de exemplare din ele, împreună cu oare care orientări relativ la aplicarea lor, și roagă pe PP. SS. Chiriari să le dea toată atenția.

Sfântul Sinod ia act.

La orele 13 I. P. S. Patriarh ridică ședința anunțând pe cea viitoare pentru mâine Joi 1 Aprilie orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE,
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) GALACTION CRAIOVEANU

STATUTELE SOCIETĂȚII MISIONARE ORTODOXE «OASTEĂ DOMNULUI».

CAP. I.

Numele, caracterul și durata societății.

Art. 1. În cadrele Bisericii ortodoxe române se înființează Societatea misionară ortodoxă «Oastea Domnului» sau prescurtat «Oastea Domnului».

Art. 2. Ea poate funcționa numai cu binecuvântarea Bisericii și sub îndrumările și controlul ei exercitat:

- a) prin episcopul locului;
- b) prin delegații lui cu autorizația scrisă;
- c) prin Sfântul Sinod.

Art. 3. Își recrutează membrii liberi, fără nici un fel de constrângere din afară, constituind un *voluntariat* creștin ortodox.

Art. 4. Sediul central al Societății «Oastea Domnului» rămâne orașul Sibiu.

Va avea însă atâtea secții, câte eparhii va număra Biserica ortodoxă română.

Art. 5. Societatea misionară ortodoxă «Oastea Domnului» este persoană morală.

Secțiile eparhiale sunt filialele ei; ele însă sunt în drept a se constitui în persoane juridice separate, formând după această constituire o uniune cu celelalte secții, sub conducerea organizației centrale.

Despărțămintele și cercurile sunt subdiviziuni de secțiune.

Art. 6. Timpul funcționării este nelimitat.

Art. 7. Numele de Societatea misionară ortodoxă «Oastea Domnului» sau prescurtat «Oastea Domnului» nu poate fi uzurpat de nici o altă societate sau asociație. Impotriva celor ce vor abuza de numele ei, se va cere scutul legilor civile.

CAP. II.

Scopul și mijloacele Societății misionare ortodoxe «Oastea Domnului».

Art. 8. Scopul Societății este:

a) preamărirea lui Dumnezeu prin gândul, cuvântul și fapta de orice clipă a fiecărui membru al ei;

b) păstrarea și practicarea ortodoxiei, făcând din ea putere și lucrătoare în toate împrejurările vieții creștinești;

c) deprinderea virtuților dumnezeiești și celor câștigate și săvârșirea faptelor iubirii creștinești, adică a faptelor milosteniei trupului și sufletului;

d) a face pe membrii ei să lupte fără odihnă împotriva tuturor gândurilor, simțirilor și cuvintelor cari pot necinsti pe Dumnezeu și să înălțeze un suflet cu adevărat creștin;

e) a obișnui pe membrii ei la iubire de adevăr și de curăție și la trezvie în orice împrejurări s'ar afla ei;

f) a îndemna pe membrii ei să ocolească judecățile, supunându-se hotărârilor *Sfatului Păcii* care va lua ființă în cadrele Societății;

g) a deprinde pe toți membrii cu ascultare, supunere și cu bunăvoință față de mai marii «Oastei Domnului» și față de autoritățile bisericești și civile, dovedind în aceeași vreme smerenie, dragoste creștinească și bunăvoință față de toți creștinii;

h) de a deprinde pe toți membrii să fie gata la împlinirea fără șovăire a tot ce este spre binele și înaintarea Bisericii ortodoxe și a «Oastei Domnului»;

i) a dobândi dela autoritatea bisericească eparhială designarea în eparhie a unei *mănăstiri* cu *călugări* înțelegători și devotați lucrului Domnului urmărit de această Societate, la care «Oastea Domnului» să poată face pelerinaj anual pentru reculegere și întărire, la o zi hotărâtă în deplină înțelegere cu Chiriarhul locului;

l) de a ridica pe pământul românesc prin munca și obolul ostașilor Domnului și al binevoitorilor Societății o *mănăstire de călugări și alta de călugărițe*, în primul rând pentru ostași, cari luminați de Domnul ar vrea să intre în cinul monahal.

Mănăstirile înființate de «Oastea Domnului» se vor conduce după orânduiala mănăstirească în vigoare în biserica ortodoxă.

La aceste mănăstiri se vor întemeia;

1. Școala de misionari laici și monahi;
2. Azile pentru bătrâni și bătrâne neputincioase, cari n'au pe nimeni, să-i îngrijească;
3. Orfelinate cu școala de lipsă pentru copiii fără ambii părinți;
4. Spitale și sanatorii pentru creștini;
5. Diverse ateliere, cum ar fi tipografie, zincografie, pictură bisericească, ornamentație bisericească, legătorie de cărți, covoare, cusături, cu angajați exclusiv dintre ostași probați;
6. Cu Institute de îndreptare pentru cei sau cele pierdute ori robite de diferite patimi;

m) de a întemeia pe întreaga țară cu cea mai mică cotizație posibilă un *fond de ajutorare la înmormântare* exclusiv pentru cei din «Oastea Domnului»;

cială

ului».

de

ie și

ș

vâr-

su-

ror

hni

și

-se

tă-

ri-

că

ră

a-

n

u

ă

ă

IV. NOTE BIBLIOGRAFICE

	<u>Pagina</u>
<i>Tradiții cu caracter general</i>	540—544
<i>Teologia exegetică</i>	544—545
<i>Teologia sistematică</i>	545—557
<i>Teologia practică</i>	557—565
<i>Teologia istorică</i>	565—576

(Gronț, V. Dudu, Diac. Gh. I. Moiescu, N. M. Nicolae, Iustin Moiescu, S. Simionov, Em. Vasilescu).

V. CRONICA INTERNĂ

Diacon Gheorghe I. Moiescu, <i>Înființarea episcopiei ortodoxe a Maramureșului; Alegerea, hirotonia și investirea noului episcop al armatei; Conferințele generale preoțești din eparhia Hotinului; Târnosirea bisericii sf. împărați Constantin și Elena din Constanța; Destoinicia unui preot pentru lucruri de binefacere</i>	577—588
--	---------

VI. CRONICA EXTERNĂ

<i>Alexandria, Bulgaria, Constantinopol, Estonia, Finlanda, Grecia, Iugoslavia, Japonia, Letonia, Mandciuria, Polonia, Rusia sovietică, Biserica rusă din străinătate</i>	589—608
---	---------

(G. Gronț, V. Dudu, Iorgu D. Ivan, Diac. Gh. I. Moiescu, N. M. Nicolae, S. Simionov).

PARTEA OFICIALĂ

<i>Desbaterile ședințelor Sfântului Sinod pe anul 1937</i>	1—32
--	------

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la palatul Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București VI, cu mențiunea: pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*, sau pe adresa C. Diacon GHEORGHE I. MOIESCU redactorul revistei, Str. Ing. V. Cristescu 23, Parcul Călărași, București IV.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară:	In străinătate:
Pe an 160 lei	Pe an 300 lei
Un număr 35 lei	Un număr 50 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația, se trimit pe adresa: CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*”.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD



Anul LV. Nr. 11—12

Noembrie-Dechemvrie 1937

BUCUREȘTI

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICOLAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din București.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
C. Diacon GHEORGHE I. MOISESCU, redactor.
-

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	Pagina
N. Iorga, <i>Despre Antim Ivireanul</i>	609—623
D. Fecioru, <i>Asterie episcopul Amasiei</i>	624—694
Preotul Nicolae M. Popescu, <i>Diortosind Molitfelnicul</i>	695—712

II. DOCUMENTE ȘI INSEMĂRI

N. Severeanu, <i>Amintiri din anii 1871—1885</i>	713—717
--	---------

III. RECENZII

Rouillard Germaine et Collomp Paul, <i>Actes de Lavra</i> , după descrierile, fotografiile și copiile lui G. Millet și Spiridon din Lavra, în <i>Archives de l'Athos</i> , tom. I (897—1178), însoțit de un album cu 30 planșe. Paris 1937, pp. XXXIV + 249 († Tit al Hotinului)	718—719
Amantos K., Οἱ προνομιακοὶ ὀρισμοὶ τοῦ μουσουλμανισμοῦ ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν, revista <i>Ἑλληνικά</i> , an IX (1936), pp. 103—166 (Dr. Iustin Moiescu)	719—724

IV. NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>Lucrări cu caracter general</i>	725—729
<i>Teologia exegetică</i>	729—730
<i>Teologia sistematică</i>	730—734
<i>Teologia practică</i>	734—738
<i>Teologia istorică</i>	738—744

(V. Dudu, D. Fecioru, Diac. Gh. I. Moiescu. Pr. Dr. I. Mușeteanu, Ierom. Antim Nica, N. M. Nicolae, S. Simionov, Em. Vasilescu).

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

ANUL LV

1937



BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

i.
rești.
și.

ina

-623
-694
-712

-717

-719

-724

729
730
734
738
744

TABLA DE MATERII

ARTICOLE

	Pagina
CĂCIULĂ N. OLIMP , preot, <i>Anatematismele Sf. Chiril al Alexandriei</i>	129—155
CHIȚESCU N. , <i>Insemnătatea doctrinală a prepoziției άντι în Noul Testament</i>	387—416
CRONȚ G. , <i>Iconomia în dreptul bisericesc ortodox</i> . .	417—448
FECIORU D. , <i>Ideile pedagogice ale sfântului Ioan Hrisostom</i>	449—486
FECIORU D. , <i>Asterie episcopul Amasiei</i>	624—694
GHEORGHIU A. N. , <i>Când a apărut Alfavita sufletească?</i>	30— 35
IONESCU G. DIMITRIE , <i>Seminarul din Buzău</i>	175—213
IORGA N. , <i>Un conflict al Bisericii cu Statul în anul 1758</i>	385—386
IORGA N. <i>Despre Antim Ivireanul</i>	609—623
IVAN D. IORGU , <i>Vârsta hirotoniei clericilor</i>	36— 59
PETRESCU D. I. , preot, <i>Transcrierea muzicii psaltice în Biserica ortodoxă română</i>	22— 29
POPESCU I. CONST. <i>Mănăstirea Râncăciou</i>	311—328
POPESCU M. NICULAE preot, <i>Slavă sau Mărire</i> . .	492—497
POPESCU M. NICULAE , preot, <i>Diortosind Molitfelnicul</i>	695—712
SĂNDULESCU-VERNA C. , diacon, <i>Zugravul Grigorie începătorul curentului realist în pictura românească</i>	487— 491
† TIT SIMEDREA , <i>Viața sfântului Nifon patriarhul Constantinopolului</i>	257—299
VASILESCU V. AUREL , <i>Mănăstirea Bradu de pe Nișcov</i>	60— 89
VASILESCU R. CONST. , <i>Mănăstirea Gorgota</i>	156—174
VINTILESCU PETRE , preot, <i>Troparul ceasului al treilea în rânduiala Epiclesei</i>	1— 21
VINTILESCU PETRE , preot, <i>Trupul și sângele Domnului din Sfânta Împărtășire</i>	300—310

DOCUMENTE ȘI INSEMNĂRI

FURTUNĂ D. , econ., <i>Trecute vieți de Doamne și Domnițe în legătură cu Istoria Bisericii Române</i> . .	515—517
LUPȘA ȘT. , diacon dr., <i>Cum a ajuns Meletie Kovacs episcop</i>	214—220

	Pagina
POPESCU N. VICTOR, preot, <i>O nouă ediție a Molitfelnicului</i>	518—522
SEVEREANU N., <i>Amintiri din anii 1871—1885</i> . . .	713—717
VÎRTOSU ION, <i>Date noi despre Dionisie Eclesiarhul</i> .	329—349
VÎRTOSU ION, <i>Pagini din autobiografia lui Efrosin Poteca</i>	498—514
REFERATUL <i>Comitetului de direcție al revistei Biserica Ortodoxă Română către Sfântul Sinod</i>	90— 94

RECENZII

AMANTOS K., <i>Oί προνομιακοί όρισμοί τοῦ μουσουλμανισμοῦ ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν</i> , revista 'Ελληνικά, an IX (1936), pp. 103—166 (Dr. Iustin Moisescu)	719—724
CĂCIULĂ OLIMP N., 'Η θεία εὐχριστία ὡς θυσία, Atena 1931. pp. 253 (Dr. Iustin I. Moisescu)	523—528
CRONȚ GHEORGHE, <i>Alegerea ierarhilor în Biserica ortodoxă</i> , București 1937, pp. 80 (Diac. Gh. I. Moisescu)	536—539
DAUVILLIER JEAN et CARLO DE CLERCQ <i>Le mariage en droit canonique oriental</i> , Paris 1936, pp XII + 238. (Iorgu D. Ivan)	533—535
KARTAȘEV A., <i>Practica dreptului de apel la Patriarhii din Constantinopol</i> , Varșovia (Tip. Sinodală) 1936, 19 p. (Teodor M. Popescu)	221—226
LANCRĂNجان IOAN, <i>Incercări de reabilitare a gândirii creștine medievale. Studiu de sinteză</i> . București 1936, 136 pp. (Preotul Dr. Olimp N. Căciulă) . . .	95— 97
ROUILLARD GERMAINE et COLLOMP PAUL, <i>Actes de Lavra</i> , după descrierile, fotografiile și copiile lui Gabriel Millet și Spiridon din Lavra, în <i>Archives de l'Alhos</i> , tom I (897—1178), însoțit de un album cu 30 planșe. Paris 1937 pp. XXXIV + 249 († Tit al Hotinului)	718—719
VELCU ANTON D. <i>Contribuții la studiul creștinismului daco-roman, sec. I—IV d. Ch.</i> București [1936], 74 p (E. Condurachi)	350—363
VLAD SOFRONIE preot, <i>Prologul Evangheliei a patra. Studiu critic exegetic</i> , Cluj 1937, pp. 306 (Pr. Dr. I. Todoran)	529—533

NOTE BIBLIOGRAFICE

- Lucrări cu caracter general, 98—100, 227—228, 364, 540—544,
725—729.
Teologia sistematică, 100—103, 228—230, 364—366, 545—557,
730—734.
Teologia exegetică, 236—237, 544—545, 729—730.
Teologia practică, 103—105, 231—236, 366—369, 557—565, 738.
Teologia istorică, 105—108, 237—239, 369—371, 565—576, 738—744.

CRONICA INTERNĂ

	<u>Pagina</u>
<i>Alegerea, hirotonia și investirea noului episcop al armatei</i> (Diac. Gh. I. Moiescu)	580—585
<i>Biserica și lupta împotriva literaturii imorale</i> (Pr. Victor N. Popescu)	112—113
<i>Circulara unui prefect</i> (Pr. Victor N. Popescu)	746
<i>Congresul Frăției Ortodoxe Române</i>	745—746
<i>Congres misionar</i> (Pr. Victor N. Popescu)	748—749
<i>Conferințele generale preoțești din eparhia Hotinului</i> (Diac. Gh. I. Moiescu)	584—585
<i>Ctitori de biserici dintre oamenii politici</i> (Pr. Victor N. Popescu)	746—748
<i>Desființarea lojei masoneriei naționale</i> (Pr. Victor N. Popescu)	241—242
<i>Destoinicia unui preot pentru lucruri de binefacere</i> (Diac. Gh. I. Moiescu)	587—588
<i>Ediția populară a Sfintei Scripturi</i> (Pr. Victor N. Popescu)	110
<i>Guvernul Țării cu deviza Dumnezeu, Rege, Națiune</i> (Pr. Victor N. Popescu)	749
<i>Inființarea episcopiei ortodoxe a Maramureșului</i> (Diac. Gh. I. Moiescu)	577—580
† <i>Ioan episcopul Armatei</i> (Diac. Gh. I. Moiescu)	240—241
<i>Moartea profesorului Iulian Ștefănescu</i> (Diac. Gh. I. Moiescu)	375—376
<i>Pomenirea lui Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitriță Suceveanu și Ștefănaș Popescu</i> (Pr. Victor N. Popescu)	111—112
<i>Precizări de atitudini între Biserica ortodoxă și Statul Român</i> (Pr. Victor N. Popescu)	372—375

<i>Principii generale de conducere a Bisericii: a) Spiritul de largă toleranță al Bisericii ortodoxe: b) Discuțiunii în jurul problemei dacă preoții trebuie să facă politică</i> (Pr. Victor N. Popescu)	243—247
<i>Profesorul I. Popescu-Pasărea ajuns la pensie</i> (Pr. Victor N. Popescu)	113
<i>Regele Țării și Biserica Ortodoxă</i> (Pr. Victor N. Popescu)	109
<i>Târnosirea bisericii Sf. Împărați Constantin și Elena din Constanța</i> (Diac. Gh. I. Moiescu)	586—587

CRONICA EXTERNĂ

Albania, 114, 377—378, 750.
Alexandria, 114, 378—379, 589, 750.
Bulgaria, 114—116, 248—250, 379—380, 589—591, 750—753.
Cehoslovacia, 117.
China, 117.
Chipru, 753.
Constantinopol, 250, 380—381, 592—593.
Estonia, 594, 753.
Finlanda, 251, 594.
Grecia 117—125, 251—252, 381—382, 595—599, 753—754.
Ierusalim, 125, 382.
Iugoslavia, 125—126, 599—604, 754—755.
Japonia, 604—605.
Letonia, 605.
Lituania, 252—253, 755.
Mandciuria, 605—606.
Muntele Sinai, 384.
Polonia, 126—127, 253—254, 383—384, 606—607.
Rusia Sovietică, 127, 254—256, 607—608, 755—756.
Biserica rusă din streinătate, 127—128, 256, 608, 756.

SUPPLEMENT

	Pagina
Indice și glosar	757—799
Studiu asupra francmasoneriei	1— 22
Desbaterile ședințelor Sfântului Sinod sesiunea 1937	1— 88

DESPRE ANTIM IVIREANUL¹

I.

Iată care este punctul de plecare al acestei conferințe: Aici în București vedeți una din cele mai frumoase biserici, care este opera unui arhitect artist, realizatorul unei sinteze artistice, și care a realizat această sinteză nu numai în condițiile bisericii Antim, ci în viața sa însăși, pentru că este un om de multe arte. A fost un politehnic al timpului său, a reunit cunoștințele tuturor meșteșugurilor și le-a însuflețit cu același sentiment înalt pentru frumusețe.

Biserica aceasta de o mulțime de vreme se află într'un hal de plâns, după unele reparații care s'au făcut cu totală neînțelegere. Și, pe lângă aceasta, pe lângă clădirile dărâmate care se găsesc de jur împrejur și care cuprind de multe ori elemente foarte frumoase de arhitectură, cum este bucătăria din colțul din stânga în fund, s'a mai făcut o neiertată greșală: introducerea fără niciun rost a clădirii Sfântului Sinod, care este o zidire neartistică.

Este de dorit ca această clădire să fie total refăcută, fiindcă de sigur cei cari au făcut planul n'au avut nici-o înțelegere a vechii noastre arte și n'au înțeles că în anume loc nu se poate adăugi orice, ci trebuie să se adauge numai în așa fel, încât să se desăvârșească frumuseța anterioară, în loc să fie ceva cu desăvârșire strident.

Am fost și eu în această clădire când eram Ministru de Instrucție și am putut aprecia interiorul, care are aceeași valoare, în ce privește împărțirea, ca și fațada. Dacă nu se poate distruge această clădire, cel puțin să se caute a se armoniza, printr'o nouă fațadă, cu atât de frumoasa zidire ce se găsește alături.

Comisiunea Monumentelor Istorice a încercat să găsească fonduri și pentru reparația bisericii Antim; au fost însă nevoi

1. Conferință ținută la *Fundația Dalles* din București în ziua de 31 Octombrie 1937.

strigătoare aiurea. Erau, în adevăr, clădiri care se dărâmau cu desăvârșire, și ele se găseau în locuri unde nu sunt nici credincioși cari să poată ajuta, nici instituție care să aibă datoria de a ajuta ea în rândul întâiu.

Nimic nu poate fi mai urât decât să se vadă locuințe ce s'au păstrat bine, lângă acestea ce stau în ruină. Mai cunosc un astfel de caz la Ploești, unde lângă liceu cineva a pus să i se facă o locuință modernă care acopere aproape turnul clopotniții, și se cerea într'un moment ca această clopotniță să fie dărâmată, ca să fie mai multă lumină pentru clădirea modernă. Acestea sunt apucături care nu mai pot continua și care, până se vor pedepsi, trebuie să supuse oprobriului public. Noi, oriunde suntem, avem întâi datoria de a îngriji lucrul care ni este încredințat și după aceea de a îngriji de viața noastră particulară.

Eu gândisem așa: ca la această conferință să se plătească intrarea și să fie pcftiți și episcopii și preoții. S'a întâmplat că s'a organizat altfel. Eu vă dau mijlocul de a drege această greșală. Persoanele care au intrat liber pot trimite un mandat de 100 lei Comisiunii Monumentelor Istorice, pentru repararea bisericii Antim, și Comisiunea va face ce poate pentru ca și acolo să se poată vedea că bisericile acestea nu mai pot rămânea blocate de tot felul de elemente eterogene și eteroclite, care de o bucată de vreme nu fac decât să strângă de aproape urmele sfinte ale trecutului nostru, cu dorința ca ele să dispară cât se poate mai răpede, pentru a se face block-housuri.

Aș dori ca această conferință, în expunerea căreia intru îndată, să fie publicată. Nu știu dacă, având un caracter oarecum popular, — eu evoluez din ce în ce mai mult către folklor, către ceia ce este inteligibil pentru oricine, — ar putea fi tipărită în revista *Biserica Ortodoxă Română*. Și doresc ca împreună cu aceasta să se dea o nouă ediție din *Didahiile* Mitropolitului Antim. Este inadmisibil ca ele să se afle într'o publicație de la 1885, devenită de o extraordinară raritate, atunci când reprezintă fără îndoială cele mai frumoase predici ce s'au rostit vre-odată în mijlocul poporului acestuia românesc. Evident că n'ar fi o lucrare de erudiție, pentru că formele cele vechi ar fi de înlăturat și de pus în loc, păstrându-se natural toate cuvintele, ortografia actuală. Dar, pe de altă parte, s'ar pune și

testamentul, atât de frumos, al lui Antim. Pentru că într'adevăr preotul de sat n'are astăzi ceia ce avea odinioară pe vremea lui Chesarie și Dionisie de Buzău, când se tipăria și se publica o literatură anume pentru dânsul. El rămâne astăzi cu politica gazetelor și cu discursurile întrunirilor politice, dar va trebui să aibă cândva o bibliotecă sufletească, și ea s'ar putea intitula chiar „biblioteca sufletească a preotului român”. Și nimic n'ar fi mai potrivit decât să se înceapă cu *Didahile* Mitropolitului Antim.

Dar Mitropolitul Antim a fost, cum spuneam, unul din cei mai mari artiști ai țării noastre, care nu l-a cunoscut întâiu, ci s'a trezit cu dânsul ca printr'o minune. Opera lui în acest domeniu este foarte răspândită.

În *Bibliografia românească* a lui Bianu și Hodoș s'a reprodus câte ceva din frontispiciile lui, însă natural că într'o carte cuprinzând scrierile lui Antim, pe care ar putea-o face cineva din tinerii clerici, și mă gândesc la diaconul Gh. Moiescu, s'ar putea aduna și publica tot acest material. Aici ar fi de adus toate frontispiciile și toate ilustrațiile, și evident s'ar lua și un material de artă care este cuprins în clădirea însăși, înfățișându-se în detaliu toată această ornamentație care stă alături cu ornamentația ce se întâlnește în cărțile lui însăși.

Să nu uităm încă un lucru. S'a semnalat pe vremuri, întâiu într'un articol publicat în *Neamul Românesc literar*¹, existența unui manuscript care se găsește în Rusia, la Chiev, și care cuprinde o mulțime de deseme ale lui. Din ferice tot ce se află în arhivele rusești și are legături cu țările noastre ni-ar sta la dispoziție. Ministrul Sovietelor, d. Ostrovschi, îndată ce a aflat, acum în urmă, că am vorbit la Academia Română de pietrele de mormânt ale Domnului Manole Ruset și Constantin Ipsilanti, s'a arătat dispus să ne servească și cu acest material. Tot așa am putea căpăta o reproducere fotografică, și chiar acvarele, după acel album al lui care nu se găsește la noi, și cine știe dacă nu s'ar putea merge așa departe, încât, printr'un schimb de publicații, am putea recupera însuși acest album.

Să-mi dați voie acum să intru în însăși materia acestei conferințe, care a fost atinsă și în această introducere.

1. II (910), pp. 216-22, 23-5. Cf. Șt. Berechet, *Un manuscris de zugrăveală al mitropolitului Antim*, în *Anuarul Com. Monum. Ist.*, secția din Basarabia, II (1928), pp. 125-35.

Într'o toamnă târzie din anul 1716, un număr de Turci conduceau la Constantinopol pe Antim, pentru a se îndreptăți înaintea Patriarhului ecumenic, cu pâră de la Domnul de atunci, Nicolae Mavrocordat, care încă nu ajunsese a se romaniza în de ajuns, dar, când el a murit la București, în 1736, societatea românească pusese deplină stăpânire pe dânsul și-l făcuse să-și crească și copiii românește. Dar pe vremea aceea el era încă un Constantinopolitan cu bune intenții și care se simția jignit în politica sa și în politica turcească ce reprezenta, de ceia ce făcuse Antim. Pentru că Antim era un luptător pentru creștinătate și el a murit ca mucenic al creștinătății, de și s'a adresat singurilor cari-i stăteau la îndemână, Rușii fiind acei creștini ortodocși, și nu este vina lui că nu se putea sprijini pe mai simpatici susținători decât acești Ruși ai lui Petru-cel-Mare.

Prin urmare un număr de Turci ducând la Constantinopol pentru îndreptățirea la Patriarhul ecumenic pe un Mitropolit destituit și izgonit, a cărui soartă trebuia pecețluită printr'o sentință supremă a Bisericii, ei au găsit de cuviință, — potrivit și cu unele instrucții de la București, nu din partea Mitropolitului Mitrofan, care-i urmase și care pe urmă a fost atins de grea boală și, în lungile luni de suferință, tânguindu-se de dureri, și-a adus aminte de omul care și a pierdut și scaunul și viața de pe urma intrigilor lui, — să-l facă pe prizonier a dispărea într'un chip care n'a fost lămurit, de și legenda spune că Antim a fost înecat pe furiș în apele râului Tungea, și în adâncul acestuia vor fi zăcând și astăzi rămășițele pământești ale aceluia care a dorit ca ele să fie așezate la locul de cinste cuvenit ctitorului, în această biserică din capitala Țării-Românești.

Aceasta era în toamna anului 1716. A venit, peste un secol, anul 1816, când o conștiință națională foarte umbrată era pe vremea aceasta, aici. Și, însăși Biserica noastră ridicându-se cu greu către o conștiință de naționalitate, nu era nimic care să o poată îndrepta către comemorarea celui jertfit atunci de Nicolae Mavrocordat. Când s'au împlinit două sute de ani, noi eram în mijlocul suferințelor noastre, și pe urmă am avut sarcina refacerii, încă grele, în gospodăria și, puținel, și în sufletul nostru. În 1936, adecă anul trecut, s'au împlinit deci 220 de ani de la mucenicia, uitată, a lui Antim Ivireanul, și prin urmare este potrivit momentul să ne întoarcem asupra

acestei figuri pentru a vedea care sunt însușirile lui de căpetenie, acelea care impun respect și simpatie, nu numai întregii Biserici românești din toate părțile, dar poporului nostru, pe care acest străin l-a servit cu credință și l-a îmbogățit cu darurile scumpe ale sufletului său rar.

II.

Antim era un Ivirean, din Ivir, Iberia Caucazului, o țară cu un lung și însemnat trecut în ceia ce privește apărarea religiei creștine, ca și în ceia ce privește arta, iar literatura, mai puțin. Pe această Iberie n'a uitat-o el niciodată, nici atunci când s'a trimis de către Brâncoveanu acolo, în Iberia, unul din ucenicii mitropolitului, Mihail Ișvanovici, Român din Ardeal, al cărui nume e datorit faptului că era nemeș și aceștia poartă nume ungurești. El l-a trimis la regele Vactang, al cărui nume înseamnă renașterea politică a Georgiei. Și, din nenorocire pentru Georgia, pe urmă au venit Rușii în regiunea Caucazului, încă de la călătoria lui Petru-cel-Mare în această regiune, Țarul fiind întovărașit de Dimitrie Cantemir, care și el în felul acesta a călcat tărâmurile de unde-i venise odinioară Țării marele ei Mitropolit. Și de la Petru-cel-Mare înainte, de prin anii 1720-30, până la acel strălucit rege Heracliu, care purta numele Impăratului din Constantinopol, cu un rol așa mare în istoria credinței, pără la acel Heracliu care la urmă a trebuit să se supună Rusiei și a pregătit în felul acesta confundarea acestui Stat creștin, mai puțin fericit decât al nostru, în Împărăția universală a Rusiei, până atunci în Georgia aceasta a fost o neconțință creștere de cunoștințe, de cultură.

Cred că este necesar să se integreze prin aceste câteva cuvinte Antim în patria sa, pentru că până acum s'a vorbit de dânsul supt multe raporturi, dar mi s'a părut necesar să încerc a spune ce era și această Iberie. El pomeneste de tatăl său, de mama sa, de numele lor de botez, de un Macarie care l-a ajutat, dar afară de aceste trei nume: Ioan, Maria, Macarie, nimic n'a spus el cu privire la trecutul său.

Un povestitor apusean al epocii lui Brâncoveanu, care era un Florentin așezat la Veneția și nu știu dacă era creștin când a venit la București, dar la început fusese Evreu,

Del Chiaro, într-o carte frumoasă despre „Revoluțiile din Țara Românească”, spune că Antim a fost un rob răscumpărat. Rob nu înțeleg cum, pentru că el a venit la noi prin anii 1680, și la această dată în regiunile acelea, nu era niciun fel de războiu: nici un atac al Rușilor, nici vre-un fel de luptă internă, fiindcă aceia ce a fost, între Turci și între Perși, nu e în momentul acela, și eu public o cronică a unuia Vatatzes, care zugrăvește foarte larg, în stilul lui Tucidide, această luptă. Cum spun, atunci nu era nimeni care să dea un număr de robi și aceștia să fie aduși la noi.

Dacă s'ar crede că prin Rusia s'a putut face aceasta, am spus că nici aceasta nu se poate.

Când a vorbit despre dânsul, Antim n'a vorbit nici de posibilitatea unei treceri pe la Muntele Athos.

Căci să nu uităm un lucru: la 1670-80 Athosul era într-o situație foarte modestă, și mișcarea grecească din acel moment, prin Panaioti Nikusios, prin Ienachi Porphyrita și Alexandru Maviocordat, se îndreaptă spre alte drumuri decât drumurile Bisericii și mai ales ale misticei atonite.

Iată deci două presupuneri care cad.

În momentul când, în vremea lui Brâncoveanu, Antim a fost îndemnat, într-o formă brutală, neobișnuită, să-și părăsească Scaunul, el a vorbit ceva despre condițiile în care a venit. A spus atunci cu foarte multă demnitate: „Eu aici în țară n'am venit de voia mea, nici de o sărăcie și lipsă. Nici mănăstirea Snagov n'am luat-o cu de-a sila”. Aceasta arată că el în altă împrejurare decât aceia a unui rob fără legături și fără rost a poposit în țările noastre. S'a așezat aici, a fost tipograf la Snagov, unde a lucrat ani îndelungați, și ni-a dat o întreagă bibliotecă de cărți, una mai frumoasă decât alta. A ajuns apoi episcop la Râmnic și, după aceia, dispărând Mitropolitul Teodosie, Mitropolit al țării.

Cu toată jignirea din partea lui Brâncoveanu, el a rămas apoi până în anii aceia când a crezut că, dacă nu în forma rusească de la 1711, când crezuse că Rușii ne vor libera, măcar în forma austriacă, Biserica românească poate ajunge în alte condiții decât acela de supt Nicolae Mavrocordat.

Care sunt, acum, momentele și creațiunile hotărîtoare din viața lui Antim? Fiindcă acei cari s'au uitat cândva prin cărțile mele știu că eu am părăsit de multă vreme presintarea cronologică și biografică, și, din cauza contactului meu cu viața, amestecului meu în viața politică și socială a țării, eu caut să desfac totdeauna, din orice epocă și din orice om, care sunt momentele hotărîtoare și creațiile ce se desfac din acestea. Restul se poate ști și se poate să nu se știe, se poate ști mai bine, și este bine, sau mai slab, și se îndreaptă, dar, înainte de toate, ceia ce trebuie să iasă la iveală sunt momentele acestea decisive și creațiile ieșite din gândul și munca unui om.

Care este cel dintâiu moment pentru care Antim, în afară de valoarea creației lui literare, care este așa de mare, merită atenția, stima și recunoștința noastră?

În a doua jumătate a secolului XVII-lea față de Biserică se introdusese un sistem care a fost inoît, din nenorocire, și în glorioasa Domnie a lui Carol I.

Eu cred că, precum nimeni nu va admite politica religioasă a lui Cuza-Vodă, și acesta este unul din marele păcate ale lui, dar așa fusese educația lui și mediul în care trăise și acestea erau ideile de care era stăpînită toată societatea, tot așa nimeni nu va aproba felul cum supt această Domnie a lui Carol I a fost înlăturat un Mitropolit, oricare ar fi el.

Și nu numai în acest caz, dar au fost și alte cazuri în Biserica noastră, care trebuie de acum evitate, fiindcă sunt lucruri pe care le știe Dumnezeu și sunt lucruri pe care le știu toți oamenii, dar sunt lucruri pe care strada nu trebuie să le știe nici odată.

După un sistem care ne-a dus dintr'o greșală în alta, de la acel cas Ghenadie până la al cuiva care dăunăzi și-a isprăvit în sfințenie viața care merita altă soartă decât aceia pe care a avut-o și pe care a suportat-o cu multă demnitate, până în momentul când a fost trăsniț de apoplexie pe pragul casei mele, unde venise înaintea Ministrului Cultelor și Președintelui de Consiliu ca să arăte sentimentele, atât de frumoase, pe care le avea pentru Biserică, după acest sistem, zic. și înaintașii lui Brâncoveanu amestecaseră pe Mitropolitul Teodosie în luptele de partid de la noi, dintre Cantacuzini și adversarii lor. Teodosie din Vestem, Ardelean de lângă Sibiu, om venerabil și vrednic de re-

cunoștință supt multe raporturi, a fost răsturnat atunci și s'a pus în loc Varlaam, care a fost apoi și el răsturnat, când „s'a schimbat politică”. Și, pentru ca să se pecetluiască hotărîrea Domnului, care era un Domn de partid, în lupta dintre el, Grigore Ghica, și Cantacuzini, s'a umilit Biserica noastră, cerându-se de la Constantinopol, — de și Biserica românească era obișnuită să se cârmuiască singură —, ca în cazul de la sfârșitul vieții lui Antim, să se trimeată oameni cari să și facă ancheta, să prezinte raportul și pe baza acestui raport, pe urmă, Constantinopolul să decidă.

Prin urmare prinseseră gust Domnii să răstoarne Vlădici, și nu era bine. Domnul era în rosturile lui, Vlădica în ale lui; fiecare trebuia să respecte pe celălalt și să aibă legăturile pe care le impunea tradiția noastră și atât.

Pe vremea lui Vodă-Brâncoveanu a venit, deci, cineva la Antim și i-a cerut să plece scurt, fără măcar o invitație scrisă de la Domn și, atunci, iată întâiul moment când s'a ridicat omul acesta, străin odinioară, confundat acum deplin cu viața națiunii, și a spus de ce nu pleacă.

Niciodată nu s'a ținut un limbajiu mai mândru decât acela ținut de Antim în acel moment.

Iată ce a spus el Domnului, după această vizită făcută de Mitrofan de Nisa care s'a înfașat la dânsul „la vreme de chindie”, pentru a-i împăriași că i se cere să plece, spune el, „de bună voia mea, și să-mi las Scaunul să ies, au să mă scoată Măria Sa cu sila și să scrie la Țarigrad să mă și caterisească”.

Mitropolitul a venit la Curte, a vorbit în taină cu Domnul și i-a declarat că el se poate retrage, dar îl roagă întâiu să cetească douăsprezece puncte spre îndreptățirea sa, și cu această motivare: „ca să se afle la cei de pe urmă, spre aducerea aminte, și să cunoască fieștecine și nevino-văția noastră”.

Iată acum ce spune el după ce arată că n'a venit în țară de voia lui, nici adus de sărăcie, după ce lămurește că mănăstirea Snagovului n'a luat-o cu sila: „Iară ce am lucrat în șapte ani ce am fost acolo, nu atâta din venitul casei, cât din sudorile feței mele, lucrurile acelea mărturisesc la toți”.

Iar, în ce privește episcopia Râmnicului, n'a cerut-o, ci numai când a fost chemat, s'a dus și acolo, de a stat trei

ani: „Eram odihnit cu atâte și-mi ajungea din destul ne-
cazurile ce petreceam“.

Pe cei cari l-au pârît îi cunoaște și știe că au căutat să strice și numele bun al Domnului ca și însăși situația lui. Ar putea să li răspundă, dar paretisis formal nu vrea să deie, căci și-a luat îndatoriri față de Dumnezeu și „Dumnezeu nu glumește“; dar se va retrage „ca să nu socotești că-ți stăm împotriva“.

Era acuzat, între altele că este o mare datorie la Mitropolie, și el răspunde și la acest punct. Iar, dacă este vorba de datorii, cine nu este dator „din câți ne ferbem într'această ticăloasă de țară? Că întâu și pe Măria Ta te auz totdeauna zicând cum că este datoare țara cu două sute și mai mult de pungi. Oare acea datorie Măria Ta o faci, au întâmplările vremii?“. Se mai spune „și aceasta: cum că sânt străin și nu s'au convenit să fiu eu Mitropolit. In Hristos sântem toți una... Au fost și alții mulți, precum se văd în condice și precum se politicește în toată Biserica, precum au stătut și alți Domni, de țară și străini, ca și în toată lumea, — că Dumnezeu au făcut lumea slobodă pentru toți“. Și, la urmă, despărțindu-se de Domn, el spune că nu trebuie să plece „obidit și cu lacrimile pe obraz“ și nici Domnul să fie cu păcat, ci „Măria Ta fără păcat și mulțămit și odihnit“. „Răul a face este lesne, iar a se desface este cu anevoie.“

III.

Omul care vorbia așa, găsia același fel de a se rosti și față de societatea pe care o conducea.

De la Ioan Hrisostomul, care a vorbit astfel înaintea Impăratului, și mai ales a Impărătesei, la Constantinopol, nimeni nu s'a mai adresat unei societăți cu asprimea lui Antim. Societatea omenească se conduce cu iubire, dar ea trebuie să fie și în adevăr stăpînită, fără care iubirea nu este decât un mijloc de a linguși și corupe.

Antim s'a îndreptat însă către toată lumea în predicile lui și li-a spus lucruri grele de auzit: „Ce neam înjură ca noi, de lege, de cruce, de cuminecătură, de morți, de comandare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie și de toate tainele Sfintei Biserici?“.

Aici este ceva din suflarea lui Bossuet și a marilor arhieriei ai Bisericii apusene, cari nu mergeau la Curtea lui Ludovic al XIV-lea pentru a-și da învoirea la orice se petrecea acolo. El mai zice: Bisericile le țineți „ca niște grajduri“, în ele credincioșii vorbesc și râd „și fac cu ochiul unul altuia mai rău decât pe la cârciume“.

Apoi poruncește și meșteșugarilor și negustorilor: „să vă închideți prăvăliile, și nici să vindeți, nici să cumpărați, nu numai de la creștini, ci nici de la Turci, nici de la alții, nici să lucrați“, căci altfel îi pedepsește.

Și, dacă l-ar întreba, acuma, cineva ce caută el să se amestece în toate: „De n'ați știut până acum și de n'a fost nimeni să vă învețe, iată că acum veți ști că am treabă cu toți oamenii câți sânt în Țara-Românească, de la mic până la mare, și până la un copil de țată... Căci în seama mea v'a dat stăpânul Hristos, să vă pasc sufletește și de gâtul meu spânzură sufletele voastre,... și de la mine va să ceară pe toți, iar nu de la alții, până când vă voi fi păstor“.

Boierimii îi spune, în sfârșit, că de ce are doi duhovnici: unul aspru, care nu iartă, și altul, un preot simplu de la țară, gata de toate iertările.

Și adaugă: „mâncăm carnea și munca fratelui nostru, creștinului, și bem sângele și sudoarea feței lui cu lăcomie și nesațul ce avem“.

Și femeile își au locul în astfel de critice, ele care nu mai știu, ca Sara, să gătească masa oaspetului. Căci mâinile nu pot frământa pînea, fiind pline „de inele și de scule“, precum fața li-o acopăr „fleacurile drăcești“.

„Așa vorbea Antim!“

IV.

Dar energia lui Antim se vedește și cu alt prilej. Patriarhul ecumenic, trebuind să stea la Constantinopol, venia la noi doar când era mazilit și trăia din mila Domnilor noștri. Aici era însă un alt Patriarh, care acasă la dânsul nu găsia decât sărăcie. Unul din ocupanții Scaunului Ierusalimului trecuse la începutul acestui secol pe la noi în Rusia și acum, când era un altul în fruntea acestei Biserici a Ierusalimului, acest Dosoftei, om de înaltă cultură, și-a zis: nu este bine oare ca la Ierusalim să meargă mai rar, iar în Țara-Românească să îndeplinească opere culturale care nu se

pot îndeplini la Ierusalim, tot pentru Biserica Răsăritului? Și el a desfășurat în acest loc o largă activitate, de și el n'a avut pentru noi nicio înțelegere și a recomandat Bisericii ardeleni, în momentul crizei care a dus la unirea cu Roma, ca nu cumva să introducă limba românească în slujbă, ci să se țină de datinile slavonești. Oricum, a apăsător greu asupra țării noastre.

După el a venit nepotul lui, Hrisant Notara, care a fost și în Franța, om de știință după nevoile timpului aceluia, de sigur și un iubitor de țară, care a stat continuu pe lângă Nicolae Mavrocordat și a lăsat o corespondență foarte bogată. Multe lucruri privitoare la trecutul nostru le cunoaștem prin aceea că s'a păstrat corespondența lui Hrisant Notara. El și-a închipuit însă, ca și cutare Patriarh din Alexandria, Samuil, care a stat multă vreme aici, și a adus pe Nicolae Mavrocordat să hotărască nedrept în folosul Bisericii sale, că Mitropoliții noștri se pot coborî la o situație de subordonare. Voind necontenit să asigure scaunului său, al Mormântului lui Iisus Hristos, o situație mai bună, el a cerut să i se dea cât mai multe mănăstiri la noi, crezând că nimeni nu va fi în stare să se împotrivescă.

Aici rolul lui Antim va fi un rol național, precum era un rol de apărător al demnității Bisericii atunci când el s'a împotrivit lui Brâncoveanu, și unul de ocrotitor al societății, când înfrunța păcatele timpului. De data aceasta, era deci apărătorul independenței bisericești a țării noastre. Și astfel el a scris admirabila scrisoare care a fost publicată acum în urmă în colecția Hurmuzaki, scrisoare în care sânt și câteva lipsuri, dar care merită să fie cetită aproape în întregime, pentru ca să ajungem apoi la partea din urmă, la sinteza pe care a realizat-o el în domeniul artei.

Antim se îndreaptă deci către Patriarhul ecumenic, arătându-i la ce silă și ce umilință este supus din partea lui Hrisant. Astfel, el își căuta un aliat în acesta, pentru a se smulge din supușenia care-l jignia.

„Dăm știre Prea Sfinției Voastre că am primit prin boierul Marele... (lipsește numele) răspunsul la multele noastre întrebări, care ni dă voie ca după voință și fără scrisoare sinodică să cârmuim toată afacerea întrebărilor noastre în eparhia noastră, ținând seamă și de canoanele strămoșilor și de legile dumnezeiești, și suntem mulțumiți și împăcați cu pa-

triarhiceștile porunci, iar Marele Chartofilax îmi scrie că Prea Sfinția Voastră îmi dă voie, prin mijlocirea lui, să-mi facă și în scris răspunsul la aceste întrebări fără amintirea (Patriarhului) Ierusalimului, pentru că a spune el așa: „din mănăstirile patriarhicești ce se află în eparhia voastră încă și după obicei” e ridicul și lucru contra legii și a canoanelor a se spune că în vre-un chip stăpânește al Ierusalimului, amintindu-i-se de ce spune: „mai întâiu adu-ți aminte și în parohie străină”, iar și mai de răs că se află în Ungrovlahia mănăstiri supuse (Patriarhului) Ierusalimului sau altui Patriarh, afară de mănăstirile stavropighiale ale Prea Sfinției Tale, căci n’au fost vre-odată, nici nu vor fi în Ungrovlahia mănăstiri supuse vre unuia dintre Patriarhii de aiurea, ci toate acestea sunt supt a noastră cărmuire, în care, și când săvârșim jertfa fără sânge, stăm numai noi pe Sfântul Scaun, nu și al Ierusalimului; ci deci dăm numai de voia noastră milă Sfântului Mormânt de la mănăstirile noastre Patriarhului Ierusalimului, aiurea și la al Ungrovlahiei, iar obiceiul, acolo unde sunt canoanele părinților și legi scrise, n’are loc, căci obiceiul nescris e numai lucru bisericesc sau așezământ dat de oameni sfinți ai noștri, cum spune marele Vasile, și obiceiul nescris este o normă celor ce nu au lege, iar canoanele Sfintelor Sinoade au mai mare putere și decât el, ca unele ce sunt scrise și întărite de vechi părinți cu părerea și sânguința și votul Impăraților de atunci, iar tomul de unire pe lângă altele și acestea le spune lămurit celor ce desprețuesc sfintele și dumnezeeștile canoane ale fericiților noștri Patriarhi: „Anatema!”. Cum nu se teme, ca Patriarh sufletesc al Ierusalimului, știind prea bine anatemele unor părinți ca aceștia? Dar de unde face el ale sale mănăstirile ce se află în eparhia noastră și (introduce), cu o uriașă săritură, nelegala lui pomenire, folosindu-se de a celui al Alexandriei și al Antiohiei? Și cum i-au dat lui ctitorii mănăstirilor din Ungrovlahia ce nu pot eu? Să cerceteze Fericirea Sa legea lui Iustinian cu privire la mănăstiri, care pomeneste că trebuie respectate tipicurile ctitorilor la mănăstiri, ca nu cumva celor protivnici canoanelor să li se întâmple a opri pe episcopii locurilor de la drepturile lor canonice în mănăstirile ce sunt la dânsii și nici arhieriei cari ridică mănăstiri nu pot să le cărmuiască cu pedeapsa celor de acolo

arhieriei, nici să aibă locuința în ele; căci se întoarce afurisenia greșită asupra capetelor lor. Tot așa să cerceteze și canonul din Constantinopol: „dacă stau în Sinod“. Iar, dacă, din necunoștință și lipsă de învățatură a celor mai înainte de noi, sau prin silă și violență, în eparhia noastră s'a făcut vre-un obicei și contra canoanelor Sfinților Părinți, de hoți cari au pătruns în ea, sfintele canoane și legi, care sunt neschimbate și nerăsturnate, scot obiceiul acesta nelegiuit din eparhia noastră, având ca păzitoare foarte cu grijă a lor Marea Biserică a lui Hristos, și odată cu îndrăznelile înlăturând sila, precum spune canonul al doilea al Sinodului al cincilea: „cel din acei dintr'un anume loc, care, sau de obște sau în parte, întâmplându se, ar îndrăzni să calce și să răstoarne sau să desființeze canoanele de la Sfinții Părinți sau să înoiască, să fie anatema și înstrăinat de șirul creștinesc“.

Iar, dacă vre unul din Domnii mai vechi, fiind neîncercați cu totul în ce privește aceste canoane supuse anatemiei și care înlătură din șirul creștinesc pe cei cari lipsesc pe episcopii localnici din mănăstirile aflătoare supt a lor cârmuire, îndemnați de evlavie, au dat cuiva astfel de scrisori, dar ei nu desfac de datoria pomenirii în ele a episcopilor locului; căci a milui e obiceiul Domnului, iar a desbrăca bisericile în a milui e cu totul fără lege; iar cei de acum, ca unii ce au învățat strictul cuprins al dumnezeștilor canoane și prin noi înșine și prin alți învățați văzând cele dumnezești ale oamenilor și, cu ochii lor văzând și cetind, au îndepărtat acest obicei cu totul nelegiuit, și, dacă au hotărit careva de acest fel înainte de a și canoanele Sfinților Părinți, au aruncat hotărârile luate din neștiință, gândindu-se mai mult la canoanele vechi ale părinților, ca niște iubitori de Dumnezeu, și ca să nu fie supt anatemă și poruncile lor cele făcute din neștiință, căci spun legile dumnezești că lucrurile rău alcătuite nu le întărește nici vremea, nici obiceiul, și, iarăși, cele dintru început sigure, orice ar veni asupra lor, nu-și pierd puterea, iar legile acestea ne asigură că măsurile protivnice dumnezeștilor canoane ale părinților de demult să le avem în curs de așezare; căci mănăstirile afierosite odată lui Dumnezeu după părerea episcopului, și nu dumnezeștii Biserici a Sfântului Mormânt, nu pot fi afierosite altui cuiva

a doua oară; căci nu e Dumnezeu Biserica Sfântului Mormânt, ci Biserica lui Dumnezeu și numai a lui Dumnezeu, ca și celelalte Biserici. De unde dar că Fericirea Sa are a se pomeni în mănăstiri care nu-i sunt supuse? Dar nu se teme Prea Sfinția Ta că la Ierusalim va lua mănăstirile stravropighiale supuse Scaunului ecumenic în Mitropolii și se va folosi de ele și va stăpâni pe Mitropolit? Căci n'a căzut numai una sau două sau trei mănăstiri, ci la mai mult de douăzeci în eparhia noastră li-a răpit stăpânirea; pe lângă aceasta și de la bisericile de sate date-lui de Domni ca milostenie, în care sunt preoții noștri mirenii, izgonind cu totul pomenirea noastră, a pus pe a sa numai, și, într'un cuvânt, numai noi am rămas nepomenind numele lui la început: „adu-ți aminte, Doamne“. Deci, dacă Prea Sfințita Ta nu se învoiește cu înlăturarea unei astfel de cinste, să-i cedezi și pomenirea Ta, ca să avem un singur Patriarh, pe el, și nu doi. Iar, dacă nu vrei să faci aceasta, care e lucru nelegiuit și protivnic canoanelor, căci nu e drept, nici nu putem noi să dăm drepturile noastre și dacă un înger dumnezeesc din cer ni l-ar porunci, (socotind) mai de temei sfintele canoane ale fericitorilor Părinți și legile dumnezeiești decât porunca, deci, oprindu-l, dacă nu vrea Fericirea Sa să se împărtășească pașnic de obișnuita milă de până acum, care se dă și se va da și pe urmă; și de pomenirea sa, cum am poruncit să se alipească la ale lui și numele nostru canonic, ar putea să steie frumos în pace, iar, de nu, și amândoi am cădea. Iar Prea Sfântul Dumnezeu să-i dea învoirea cu dreapta judecată și socoteală evlavioasă...; din partea noastră-i dăm eleimosină și pomenire, și noi să petrecem pașnic și netulburați prin rugăciunile Prea Sfinției Tale care ni sunt călăuză prea sfântă și de Dumnezeu ascultată. 1710, Decembrie 26”¹.

Niciodată unui Patriarh nu i s'a vorbit de un Mitropolit român în această formă. Este una din cele mai splendide piese ale rezistenței pe care Biserica noastră a opus-o tuturor încercărilor.

* * *

Și în materie de artă au fost în țările noastre o mul-

1. *Hurmuzaki-Iorga*, XIV 3, pp. 79—82, nr. XLIX.

time de meșteri, dar fiecare dintre ei a avut un anumit rost. Cutare zugrăvia în biserici, cutare altul împodobia manuscripte, cutare era săpător în metal, cutare numai tipograf, iar cutare se pricepea la arhitectură, dar nu se amestecau în alte rosturi.

Ținta către care merge sufletul omenesc este însă desăvârșirea armonioasă, deplinătatea în frumusețe. Nimeni nu este vinovat că prinde numai o parte din frumusețe, dar fericit între fericiți este omul pentru care sunt toate gândurile, toate frumusețile și care știe să le unească așa cum le-a unit Antim într'o singură ființă, pecetluind apoi o astfel de viață, trăită cu atâta demnitate, și cu supremul sacrificiu al vieții sale.

N. Iorga

R é s u m é .

Anthime d'Ibérie, métropolit de Valachie, déposé en 1716 par le prince Nicolas Maurocordato, à cause de ses rapports avec les Impériaux autrichiens, et confié aux Turcs, qui, feignant de le conduire à Constantinople pour y être jugé par le Conseil de l'Église oecuménique, le noyèrent en route, est une des plus grandes figures de l'Église roumaine. Artiste dans tous les domaines: imprimerie, miniature, architecture, il fut en même temps un défenseur courageux des droits de son Siège métropolitain. Sommé de le quitter par ordre du prince Constantin Brâncoveanu, il affronta l'attaque du pouvoir laïc, et resta. Il imposa au Patriarche de Jérusalem, Chrysanthe, qui voulait non seulement se faire concéder des revenus d'églises valaques, mais fonctionner comme leur chef hiérarchique, le respect des droits de la hiérarchie indigène.

ASTERIE EPISCOPUL AMASIEI¹

VIAȚA ȘI OPERA

I

Sub numele lui Asterie episcopul Amasiei, ni s'au păstrat un număr de omilii și cuvântări, care, prin stilul lor, prin bogăția de imagini și comparații, dar mai cu seamă prin pronunțata lor tendință etică, îl alătură de Sf. Ioan Hrisostom († 407). Predicatorul cetății Antiohiei și cuvântătorul atât de mult gustat al capitalei imperiului bizantin nu se simte întru nimic micșorat de această alăturare.

1. **BIBLIOGRAFIE:** *Edițiile* operilor lui Asterie al Amasiei vor fi date atunci când vom vorbi despre opera sa. Tot atunci vom nota și *traducerile* operelor sale.

Isvoare: Asterie al Amasiei, *Opera*, MG, XL, col. 164—389 și A. Bretz, *Studien und Texte zu Asterios von Amasea*, (în *Texte und Untersuchungen*, 40. 1, Leipzig, 1914, pp. 107—121. — Nichifor al Constantinopolei, Ἀντίρρησις καὶ ἀνατροπὴ τῶν παρὰ τοῦ δυσσεβοῦς Μαρμωνᾶ κατὰ τῆς σωτηρίου τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως, ἀμαθῶς καὶ ἀθέως κενολογηθέντων ληρημάτων, MG, C. — Sf. Teodor Studitul, *Epistola către Naucratie despre sfintele icoane*, Cartea II, epistola 36, MG, IXC.—Actele sinodului VII ecumenic, Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, Paris și Leipzig 1902, vol. XIII. — Fotie al Constantinopolei, Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι, MG, CI.—Același, Μοριόξελον ἢ Βελιοθήκη, MG, CIV.—Mai, *Scriptorum veterum nova collectio e Vaticanis codicibus edita*, Roma 1837, t. IX.

Ajutoare: L. Ellies du Pin, *Nouvelle bibliothèque des auteurs ecclésiastiques*, Paris 1690, III, pp. 77—83. — Le Nain de Tillemont, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles*, Paris 1705, X, pp. 406—414. — C. Oudin, *Commentarius de scriptoribus ecclesiae antiquis*, Frankfurt a Main 1722, I, col. 892—895. Bellarminus-Labbeus, *De Scriptoribus ecclesiasticis liber unus*, Venetia 1728, pp. 139—140. — G. Cave, *Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria*, Oxford 1740, I, p. 372. — J. Weissenbach, *De eloquentia patrum Libri XIII*, Augsburg, 1775, III, pp. 147—165. Fabricius-Harles, *Bibliotheca Graeca*, Hamburg 1804, IX, pp. 513—518. — K. Fr. W. Paniel, *Pragmatische Geschichte der christlichen Beredsamkeit und der Homiletik von den ersten Zeiten des Christentums bis auf neuere Zeit*, Leipzig 1841, I, 2, pp. 552—582. — Dom Remy Ceillier, *Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques*, Nouvelle édition, Paris 1860, VI, pp. 291—310. — Fessler-Jungmann, *Institutiones Patrologiae*, Innsbruck 1890, pp. 623—624. — L. Koch, *Asterios Bischof von Amasea. Nachrichten über Leben und Schriften, nebst einer Homilie desselben*, in *Zeitschrift für die historische Theologie*, 41 (1871), pp. 77—107. — V. de Buck, *De s. Asterio Conf. Pont. Amaseae in Ponto Sylloge historica*, in *Acta Sanctorum, Octomvrie*, XIII, Paris 1883, pp. 330—334. — Josef Strzygowski, *Orient oder Rom. Beiträge zur Geschichte der Spätantike und frühchristlichen Kunst*, Leipzig 1901, pp. 115—122. K. Lübeck, *Der hl. Phokas von Sinope*, in *Historisches Jahrbuch* 30 (1909), pp. 743—761. — Michael Bauer, *Asterios. Bischof von Amasea. Sein Leben und seine Werke*, Würzburg 1911 (Recenzii asupra lucrării: C. Weiman, in *Bizantinische Zeitschrift*, 21 (1911), p. 294; W., C. in *Historisches Jahrbuch*,

Cine este acest episcop al Amasiei, orator format și instruit în școlile retorice ale secolului IV, precum ni-o dovedesc lucrările transmise sub numele lui, nu ne spune niciunul din scriitorii creștini din secolul IV sau V. Aceeași tăcere unanimă și la scriitorii creștini din secolul VI și VII. A fost nevoie de o dispută teologică, de iconoclastism, ca numele său să fie dat la iveală și să ni se transmită, sub această formă, cea dintâiu știre despre existența lui Asterie episcopul Amasiei din Pont.

La sinodul VII ecumenic din 787 este citat numele lui Asterie și unele din operele sale tocmai ca o mărturie veche patristică pentru legitimitatea întrebuințării sfintelor icoane. În ședința a patra un monah, Toma, din mănăstirea Hinolacos de lângă Constantinopole¹ prezintă sinodului cuvântarea lui Asterie „Ἐκφρασις εἰς Εὐφημίαν τὴν

33 (1912), pp. 403—404; J. C. Schulte, în *Theologische Revue*, 11 (1912), pp. 452—453; Van de Vorst, în *Analecta Bollandiana*, 31 (1912), pp. 482—483; G. Krüger, în *Theologische Literatur-Zeitung*, 37 (1912), pp. 811—812; M. Jugie, în *Echos d'Orient*, 16 (1913), p. 459; J. Dräseke, în *Wochenschrift für klass. Philologie*, 1913, pp. 323—328; A. Bretz, în *Berliner philologische Wochenschrift*, 1913, col. 900—904). — Max Schmid, *Beiträge zur Lebensgeschichte des Asterios von Amasea und zur philologischen Würdigung seiner Schriften*, Borna-Leipzig 1911 (Recenzii despre lucrare: C. Weyman, în *Byzantinische Zeitschrift*, 20 (1911), p. 569; W., C. în *Historisches Jahrbuch*, 32 (1911), p. 637; G. Krüger, în *Theologische Literatur-Zeitung*, 37 (1912), pp. 811—812; A. Bretz, în *Berliner philologische Wochenschrift*, 1913, col. 900—904) — A. Bretz, *Studien und Texte zu Asterios von Amasea* (în *Texte und Untersuchungen*, 40, 1), Leipzig 1914 Recenzii despre lucrare; G. Krüger, în *Theologische Literatur-Zeitung*, 39 (1914), p. 362; W., C. în *Historisches Jahrbuch*, 35 (1914), p. 418; M. Bauer, în *Berliner philologische Wochenschrift* 34 (1914), col. 1417—1419; C. Weyman, în *Byzantinische Zeitschrift*, 23 (1914—1920), pp. 291 și în *Literarisches Centralblatt*, 65 (1914), col. 628—629; Jordan, în *Theologischer Literaturbericht*, 37 (1914), p. 426—427) — O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, III Bd., 2 Aufl., Freiburg i. Br. 1923, pp. 228—230 — O. Stählin, *Die altchristliche griechische Litteratur*, München 1924, pp. 1429—1431. — M. Richard, *Les Homelies d'Astérius sur les Psaumes IV-VII*, în *Revue Biblique*, 44 (1935), pp. 548—558. — Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, Paris 1930, III, pp. 603—614 — D. S. Balanos, *Πατρολογία (Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ π. τέρες καὶ συγγρ. φεῖς τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων*, Atena, 1930, pp. 429—430. — C. Verschaffel, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, I, col. 2141—2142. — G. Bardy, în *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie ecclésiastique*, IV, col. 1163—1164. — H. Leclercq, în *Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie*, I, col. 3001—3002. — C. Krüger, în *Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche*, III Aufl., II, p. 162. — J. B. Lightfoot, în *A Dictionary of Christian Biography* I, p. 178. — Th. J. Shahan, în *The Catholic encyclopedia*, Brigh'on Edition, II, p. 18. — Articolul despre Asterie, în *Православная Богословская Энциклопедия*, editată de A. P. Lopuhina, II, pp. 100—101. În acest articol mai este indicat un studiu publicat în numărul pe Octombrie 1894 al revistei *Богословскій Вѣстникъ*, pe care nu l'am găsit.

1. Ch. Du Cange, *Historia Byzantina. II Descriptio urbis Constantinopolitane IV*, p. 125. Veneția 1729. După Michael Bauer, *Asterios Bischof von Amasea. Sein Leben und seine Werke*, Würzburg, 1911, p. 34.

μάρτυρα¹, în care avem descrierea icoanei martiriului sfintei mucenițe Eufimia. Cuvântarea este citată în două rânduri în fața sinodului: odată în întregime², iar altă dată fără introducere³. Tot din opera lui Asterie mai este citat, pentru același scop, și un fragment din omilia „Εἰς τὸν Λάζαρον καὶ τὸν πλούσιον“⁴. Părinții acestui sinod numesc pe Asterie μακάριος⁵, πατήρ⁶, διδάσκαλος⁷, μακάριος καὶ θεοφόρος διδάσκαλος⁸. Despre timpul în care a trăit, despre viața sa, sinodalii nu ne dau nicio lămurire. Se poate deduce doar, atât din epitetele cu care cinstesc numele său, cât și din cuvintele lor⁹, că a trăit cu mult înainte de ținerea sinodului pentru a putea fi învrednicit cu numele de părinte al Bisericii și a fi invocat ca mărturie veche a cultului sfințelor icoane.

După anul 787 numele său este pomenit, pentru același motiv ca și de sinodul VII ecumenic, de către scriitorii cari au scris în legătură cu cultul sfințelor icoane. Astfel *Papa Adrian I* (772-795) în scrisoarea sa către împăratul Carol-cel-Mare (768-814), în care-i comunică în rezumat cele discutate și hotărâte de sinodul al doilea niceean¹⁰; *Nichifor al Constantinopolei* (†829) îl pomenește de două ori¹¹, iar *Teodor Studitul* (†826) îl menționează odată într-o scrisoare către Naucratiu¹². Dar niciunul din acești trei scriitori nu ne transmit nimic cu privire la viața lui Asterie al Amasiei. Mărturiile lor sunt importante numai pentru fixarea operei episcopului Amasiei și vor fi folosite la locul cuvenit.

1. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, Paris și Leipzig 1902, XIII, col. 16 A.

2. *Ibidem*, col. 16 B—17 D.

3. *Ibidem*, col. 308 A—309 B.

4. *Ibidem*, col. 305 B.

5. *Ibidem*, col. 16 A.

6. *Ibidem*, col. 17 D.

7. *Ibidem*, col. 20 A.

8. *Ibidem*, col. 20 E.

9. „Καὶ ἐπειδὴ Ἀστερίου μνήμη ἐποιησάμεθα, φέρε τοῖς αὐτοῦ λόγοις χρησάμενοι, τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων παράδοσιν ἀρχαίαν θεσμοθεσίαν ἀποδείξωμεν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, („Și pentru că am făcut pomenire de Asterie, haide să cităm cuvintele lui, ca să arătăm că tradiția sfințelor icoane este o veche legiuire a Bisericii sobornice“) *Ibidem*, col. 305 E—308 A.

10. *Epistola Hadriani Papae ad Carolum regem de imaginibus, qua confutantur illi qui synodum Nicaenam secundam oppugnarunt*, Mansi, *Op. cit.*, XIII, col. 798 E—799 A.

11. Ἀντίρρησις καὶ ἀνατροπὴ τῶν παρὰ τοῦ δυσσεβοῦς Μαμωνᾶ κατὰ τῆς σωτηρίου τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως, ἀμαθῶς καὶ ἀθέως κενολογηθέντων ληρημάτων. MG, C, col. 364 CD; col. 384 CD.

12. *Epistola către Naucratiu despre sf. icoane*, Cartea II, epistola 36, MG, IXC, col. 1212 BC.

În sfârșit, mărturii mai prețioase, nu numai despre opera lui Asterie, dar și despre viața sa, ne dă Fotie patriarhul Constantinopolei (†897 sau 898), odată în monumentală sa lucrare *Μοριόβιβλον*¹, iar altă dată în *Τὰ Ἀμφιλόγια ἢ λόγων ἱερῶν καὶ ζήτημάτων ἱερολογίαι*².

Cu Fotie se încheie orice știre pe care literatura patristică sau bizantină ni-o dă despre episcopul Asterie. Trebuie, însă, să arătăm de la început că de și știrile transmise de Fotie sânt cu mult mai bogate decât ale scriitorilor dinaintea sa, care fac numai simplă pomenire despre el, totuși sânt neindestulătoare mai cu seamă pentru precizarea timpului în care a trăit. Pentru aceea va fi folosită și opera lui Asterie. Cu ajutorul operii sale și cu al știrilor date de Fotie vom încerca să alcătuim, atât cât va fi cu putință, viața acestui orator bisericesc, renumit prin talentul său și prin bogățiile sale literare, dar nedreptățit de o uitare complice și ucișătoare.

Prin cele spuse mai sus, am arătat izvoarele care vor fi întrebuintate pentru schițarea vieții episcopului Amasiei.

Pe temeiul unor locuri din opera lui Asterie se poate afla timpul în care a trăit episcopul Amasiei.

În cuvântarea sa : „Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους κορυφαίους ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον“, citim următoarele: „ἀλλ' ἐν ἀπλότητι καρδίας, σύντομον ἐξέθετο τὴν ἀλήθειαν· οὐ τὸν ἀγέννητον διαστείλας τῷ γεννητῷ, οὐ τὰ περὶ ὁμοίου καὶ ἀνομοίου λεπτολογήσας ἐμπλήκτως, οὐδὲ τῶν ὑπὲρ πάντα οὐσιῶν πολυπραγμονήσας διαφορὰν, οὐδὲ τὴν ἀμέτρητον θεότητα μετρήσας συλλογισμοῖς, εἴα δὴ τὰ Ἀρείου παίγνια καὶ τὰ Εὐνομίου παρεγχειρήματα“³. Asterie pronunță aceste cuvinte în legătură cu mărturisirea pe care sf. apostol Petru o face Mântuitorului: „Tu ești Hristos, Fiul Dumnezeului celui viu“ (Mat., XVI, 16). Textul citat mai sus rezumă toată disputa teologică cu privire la raportul dintre Dumnezeu-

1. MG, CIV, col. 201—224.

2. MG, CI, col. 1161 AD și MG, XL col. 477 B—480 B.

3. „Ci în simplitatea inimii, a expus scurtul adevăr; nu a despărțit pe Cel nenăscut de Cel născut, nici nu a vorbit cu deamănuntul în chip nebunesc despre ὁμοιος și ἀνόμοιος, nici nu a cercetat mai mult decât trebuie deosebirea celor cari depășesc ființele și nici nu a măsurat cu ajutorul silogismelor Dumnezeirea cea nemăsurată, așa cum sânt spre exemplu jocurile lui Arie și falsele argumente ale lui Eunomiu“, MG, XL, col. 281 B.

Tatăl și Dumnezeu-Fiul, care a urmat ereziei lui Arie și tot odată indică și direcțiile formate în cursul disputei: omienii și anomienii. Dintre reprezentanții acestor direcții eretice numește numai pe anomianul Eunomie († c. 395). Acesta era un logician și toată teologia lui se reducea la dialectică¹. Tocmai acest caracter al dialecticii lui îl desvăluie și Asterie prin cuvintele: τῶν ὁπὲρ πάντα ὀσιῶν πολυπραγμονήσας διαφροάν, τὴν ἀμέτρητον Θεότητα μετρήσας συλλογισμοῖς precum și cuvântul παρεγχειρήματα, care ne arată și caracterul fals al concluziunilor sale teologice. Dacă Asterie ar fi cunoscut ereziile ce s'au ivit după secolul IV, negreșit că nu s'ar fi mărginit cu enumerarea sa până la Eunomie. Din această pricină, trebuie să conchidem că autorul acestui cuvânt de laudă în cinstea sfinților apostoli Petru și Pavel a trăit în secolul IV, iar cuvântarea a fost rostită spre sfârșitul acestui secol.

Spre aceeași concluzie ne duc și celelalte locuri din lucrările lui Asterie. Aceste locuri au fost puse în valoare de toți istoricii literari și monografiștii lui Asterie².

În cuvântarea „Κατὰ πλεονεξίας“ se afiă un loc destul de semnificativ. În acest text nu este dat nici un nume—vom vedea mai jos că aceasta este o manieră proprie lui Asterie—, dar cuvintele sânt prea clare pentru a nu deduce din ele ce vrea să spună autorul și mai cu seamă la ce epocă și la ce persoană se referă. Iată acest loc: „Πόθεν γὰρ οἱ τῆς μερίδος ὄντες ποτὲ τῶν χριστιανῶν, καὶ κοινωνοὶ τῶν μυστηρίων, πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων λατρείαν εἰλκύνθησαν; οὐκ ἔρωτι τοῦ πολλὰ κτήσασθαι, καὶ κύριοι γενέσθαι τῶν

1. J. Tixeront, *Histoire des dogmes dans l'antiquité chrétienne*, Paris 1924, II, p. 49.

2. Fr. Combefisius, *Graecolat. patrum Bibliothecae novum auctarium*, Paris, 1648, t. I în prefața la Asterie și în notele la textul editat, reproduse în MG, XL, col. 161-162 și nota 24 (col. 207-208), nota 30 (col. 223-224). L. Elies du Pin, *Nouvelle bibliothèque des auteurs ecclésiastiques*, Paris 1690, III, p. 77. N. de Tillemont, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles*, Paris X, 1705, pp. 410-411. Bellarminus-Labbeus, *De scriptoribus ecclesiasticis liber unus*, Veneția 1720, p. 139. C. Oudin, *Commentarius de scriptoribus ecclesiae antiquis*. Frankfurt a. M., 1722, I, col. 892-893. G. Cave, *Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria*, Oxford, 1740, I, p. 372. Fabricius-Harles, *Bibliotheca graeca*, Hamburg 1804, IX, p. 513; reprodusă în MG, XL, col. 155-156. Dom Remy Ceillier, *Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques*, Nouvelle édition, Paris 1860, VI, p. 295. V. de Buck, *De s. Asterio Conf. Pont. Amaseae in Ponto. Sylloge historica* în *Acta Sanctorum*, Oct. XIII, Paris 1883, p. 332 BE. M. Bauer, *Op. cit.*, pp. 6-21. M. Schmid, *Beiträge zur Lebensgeschichte des Asterios von Amasea und zur philologischen Würdigung seiner Schriften*, Borna-Leipzig 1911, pp. 3-6. A. Bretz, *Op. cit.*, p. 3.

ἀλλοτριῶν; Λαβόντες δὲ ὑποσχέσεις παρὰ τῶν ἀθέων καὶ ἀσεβῶν, ἢ ζωῆς ἀρχοντικῆς, ἢ περιουσίας τῆς ἐκ βασιλικῶν ταμιείων, ὡς περ ἱμάτιον ταχέως τὴν θρησκείαν μετημφιέσαντο. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἀνωτέρω χρόνων, τῆς ἡμετέρας ζωῆς μνήμη καὶ ἀκοή διεσώζατο καὶ ἐδίδαξεν. Ἔστιν δὲ ἅ καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς βίος τῇ πείρᾳ παρέδωκεν. Ὅτε γὰρ ὁ βασιλεὺς ἐκείνος, ὁ τὸ προσωπεῖον τοῦ χριστιανοῦ ἀθρόον ἀποθέμενος, γυμνώσας δὲ τὸ δράμα τὸ κωμικόν, ὃ ἐν πολλῷ τῷ χρόνῳ καθυπεκρίνατο, αὐτὸς τε ἀναιδῶς ἔθυσεν δαίμοσιν, καὶ τοῖς τοῦτο βουλομένοις ποιεῖν πολλὰ προετέθη τὰ γέρα, πόσοι τὴν ἐκκλησίαν ἀφέντες, ἐπὶ τοὺς βωμοὺς ἔδραμον; πόσοι δέ, τὸ τῶν ἀξιωματῶν δέλεαρ εἰσδεξάμενοι, μετ' ἐκείνου κατέπιον τὸ τῆς παραβάσεως ἄγκιστρον; Στιγματῖαι δὲ περινοστοῦσι κατὰ τὰς πύλεις, μισοῦμενοι δακτυλοδεικτούμενοι προδότηι καὶ οὗτοι τοῦ Χριστοῦ δι' ὀλίγον ἀργύριον ἐξόριστοι τοῦ καταλόγου τῶν χριστιανῶν, ὡς Ἰούδας τῶν ἀποστόλων ἀπὸ τῆς προσηγορίας τοῦ παραβάτου γρωριζόμενοι, ὡς ἀπὸ τῶν σημάτων οἱ ἵπποι ἐκυσθέντες μόνον εἰς τὴν χαλεπωτάτην παταγὴν πασῶν ἀμαρτιῶν, καὶ εὐθὺς ἀκολουθήσαντες τῷ τῆς βεβήλου καὶ μιαρᾶς δυσσεβείας μυσταγωγῷ¹. Chiar dacă în textul de mai sus nu se dă niciun nume, totuși este ușor de identificat atât epoca în care s'au petrecut toate aceste apostasieri cât și personajul acela funest, pricinuitorul apostasierilor. Împăratul, care a aruncat masca de creștin, după ce multă vreme își ascunsese sentimentele sale păgâne, este Iulian Apostatul (362-363), ὁ παραβάτης, după cum însuși Asterie îl numește și cum este cunoscut de către scriitorii greci creștini. Prin aruncarea măștii sale de creștin, mulți dintre

1. „Pentru care pricină cei cari altădată erau din ceata creștinilor și erau părtași tainelor, au fost atrași spre cultul demonilor? Nu oare din pricina dragostei de a stăpâni multe și de a ajunge stăpânii averilor străine? Primind făgăduieli de la atei și de la necredincioși (că vor căpăta) fie mari demnități fie bogății din vistieriile împărătești, și-au schimbat îndată religia ca pe o haină. Amintirea și tradiția timpului nostru au păstrat și ne-au învățat întâmplările acestea ale vremurilor de mai înainte. Dar există un fapt pe care timpul nostru ni l-a dat prin experiență. Căci atunci când acel împărat a aruncat repede masca de creștin, pe care și-o ascunsese de multă vreme, dând la iveală comica lui dramă, însuși a jertfit fără rușine demonilor, iar acelora cari voiau să facă aceasta le-a oferit multe onoruri, câți n'au părăsit Biserica și au alergat la jertfelnicile păgâne? Câți n'au primit moameala dregătoriilor, iar împreună cu aceea au înghițit și undița anostasierii? Stigmatizați colindă prin orașe, urâți fiind; trădători arătați cu degetul și aceștia ai lui Hristos pentru puțin argint; alungați din catalogul creștinilor ca și Iuda din cel al apostolilor. Sânt cunoscuți după numele împăratului apostat, ca și caili după semnele stăpânilor lor. Au fost atrași numai spre cea mai grozavă cădere din toate păcatele și au urmat îndată inițiatorului necredincioșiei necurate și ticăloase“. MG, col. 208 AB.

membrii Bisericii au alergat să jertfească idolilor fie pentru ca să primească momeala demnităților publice, fie spre a se înfrupta din averile confiscate de la creștinii cari rămăneau în credința lor. Căderea acestora n'a fost provocată din motive de ordin religios, ci din pricina lăcomiei, din dorința nestăpânită de a avea cât mai multe bogății — tema fundamentală a cuvântării lui Asterie. Ei trăesc și colindă orașele, purtând pe frunte stigmatul apostasiei lor; sânt urșiți, sânt arătați cu degetul, sânt șterși din catalogul creștinilor ca și Iuda din cel al apostolilor și sânt cunoscuți după numele împăratului apostat. Asterie și ascultătorii cărora le adresează cuvântarea au trăit apostasierea acestor creștini și apostasierea împăratului: „ὁ καθ' ἡμᾶς βίος τῆ πείρα παρέδωκεν“. Prin urmare, pe la anul 362-363, Asterie era în viață. La cât timp după acești ani a scris cuvântarea contra lăcomiei, nu se poate spune. Sigur este că a trăit în secolul IV.

Un alt text din cuvântarea sa: „Λόγος κατηγορικὸς τῆς ἐορτῆς τῶν καλανθῶν“, ne duce spre aceeași concluzie. La sfârșitul acestei cuvântări¹ pomenește de moartea vrednică de plâns a cinci consuli, cari n'au trăit cu mult înainte de pronunțarea cuvântării: „Τούς χθῆς καὶ πρώην (ὕπατους) ἀρίθμησον“². Și în acest text, Asterie, după obiceiul său, nu ne dă numele lor; dar cuvintele sale, prin care descrie felul morții lor, sânt atât de clare și de precise, încât se poate deduce cu ușurință la cari consuli face aluzie. Este cu puțință că Asterie nu dă niciun nume tocmai pentru motivul că ascultătorii săi cunoșteau prea bine, după felul morții lor, despre cine le vorbește.

Iată acest text:

„Οὐχ ὁ μὲν, ὡς οἱ κακοῦργοι, τῆς κεφαλῆς ἀπετμήθη, πλήθους ὀπλιτεύοντος ἀθρόα κινήσει περιπεσῶν ἐπομπεύθη δὲ μετὰ θάνατον μᾶλλον, ἢ ὅτε φερόμενος ἐπὶ τοῦ δίφρου ἐγαυρία τοῦ ἀξιώματος; ἄλλος δὲ μετὰ στρατηγίας, τῆς αὐτῆς ταύτης ἐπιτυχῶν τιμῆς, κακῶς ἐν ταῖς ἐσχάταις Αἰγύπτου καὶ τῆς Λιβύης ἀπώλετο, φεύγων τῆς καταδίκης τὴν τιμωρίαν, εἶτα ταῖς ψάμμοις ἐντελευτήσας, ἐπειδὴ πᾶσα ἦν ἡ χώρα, δι' ἧς ἀπεδίδρασκεν ἄνυδρος καὶ ἀοίκητος; Τί δ' ἂν εἴπομεν πρὸς τὸν ἐκ στρατηγῶν καὶ ὑπάτων, ὁμοίως ἐπὶ τῆς Κολχίδος

1. MG, XL, col. 224 C—225 B.

2. „Numără pe consulii de eri și de alaltăeri!“ *Ibidem*, col. 224 C.

νὸν χώρας διάγοντα, καὶ τῆ τῶν ἐκεῖσε βάρβάρων φιλανθρωπία διασωζόμενον; Τὸν δὲ ἐξ ὑπάρχων ἐκείνον, τόν, ὡς ᾤετο, ἄμαχον καὶ λεοντώδη τὴν γνώμην, οἷα τοῦ βίου καταστροφή διεδέξατο! Πρῶτον μὲν γὰρ ἐπεῖθε τὸν ἑαυτοῦ παῖδα ἀποθμηθέντα τῆς κεφαλῆς· εἶτα καὶ αὐτὸς τὴν ἐπὶ θανάτῳ ψῆφον ἐδέξατο, καὶ τῆς σχοίνου προσαχθείσης ἤδη τῷ στόματι, φιλανθρωπία βασιλικὴ ἐκώλυεν ἐνεργῆσαι τὸν δῆμιον. Ζήσας δὲ ἐλίγον ἐδύναις καὶ συμφοραῖς ὁ πρεσβύτης, καὶ τῆ αἰσθήσει τῶν κακῶν ἐπιχρονίσας, ἐν ἀτιμία ἀπῆλθεν τοῦ βίου, τοῦτο τῆς μεγάλης ὑπατείας τὸ τέλος εὐράμενος· Ὁ δέ, τοῦ παρελθόντος ἐνιαυτοῦ πῶς ἐφρόντισεν μείζονα τῶν γιγάντων, γυναίξιν ὦν καὶ ἀνδράσιν ἀμριεβητήσιμος; Ῥάβδους κυρίων φεύγων, ῥάβδων ὑπατικῶν ἐπεθύμησεν· ἐκτῆσατο γῆν, ὅσῃν οὐδὲ εἰπεῖν εὐκολόν· ἐτάφη δὲ ἐν τοσαύτῃ, ὅσῃς ὁ ἐλεήσας μετέδωκεν“¹.

Cu privire la primul consul, Asterie spune că a fost decapitat, ca un făcător de rele, de o mulțime înarmată, care a năvălit asupra lui; iar în ironie adaugă că, după ce a fost ucis, a fost dus cu mai mult alaiu de cât atunci când în viață era purtat în trăsură și se mândrea cu demnitatea sa. — Aceste date despre moartea consulului se potrivesc întru totul cu cele ce ni s'au transmis despre moartea lui Flaviu Rufin², consul pe timpul împăraților Teodosie (379-395) și Arcadie (395-408) între anii 392 și

1. „N'a fost unul decapitat, ca cei făcători de rele, căzând prin mișcarea puternică a unei mulțimi înarmate și după moarte a fost dus cu mai mult alai decât atunci când purtat în trăsură se îngâmfă cu demnitatea sa? Altul împreună cu demnitatea de general, ajungând la aceeași cinste, a pierit în chip miserabil în adâncurile Egiptului și ale Libiei, fugind de pedeapsa condamnării, iar apoi s'a sfârșit în nisipuri, pentru că tot ținutul prin care fugea era lipsit de apă și nelocuit. Ce vom spune despre acel general și consul, care și acum trăește în ținutul Colhidei, fiind salvat prin milostenia barbarilor de acolo? Dar acelui prefect, care se socotea de neînvinc și cu gândirea de leu, ce fel de catastroafă a urmat vieții lui! Căci mai întâi a văzut pe copilul lui decapitat, iar apoi a fost condamnat la moarte și ștreangul se apropiase chiar de gura lui, dar milostivirea împărătească a oprit ca să lucreze călăul. A trăit bătrânul puțină vreme în dureri și în necazuri, a petrecut timpul în simțirea nenorocirii sale, a murit în rușine, astfel de sfârșit găsim marei demnitați de consul. Dar acel consul de anul trecut, care era ca femeile, dar se îmbrăca ca bărbații și care se socotea mai mare decât gigantii? A fugit de bastoanele stăpânilor, și a dorit bastonul de consul; a dobândit atât pământ, încât nu-i ușor de spus; dar a fost înmormântat în atât cât i-a dat unul ce i s'a făcut milă de el“. *Ibidem*, col. 224 C — 225 B.

2. Despre Flaviu Rufin să se vadă: Seeck, *Flavius Rufinus* în *Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* (mai jos citată PWRE), II Reihe, I Bd., 1914, col. 1189—1193; M. Bauer, *Op. cit.*, pp. 10-12; M. Schmid, *Op. cit.*, pp. 3-4. După acești autori și indicațiile de mai jos cu privire la sfârșitul lui Flaviu Rufin.

395¹. Felul morții ni-l descrie istoricul Zosimos astfel: Împăratul Arcadie a ieșit împreună cu Rufin la marginea Constantinopolei spre a primi și saluta pe soldații lui Gainis. Aceștia, la un semn al lui Gainis, înconjurară pe Rufin și se năpustiră asupra lui: unii îi tăiară mâna dreaptă, alții mâna stângă, iar alții capul. După aceasta, i-au pus capul într'o sulică, iar în alta o mână și le-au purtat cu alaiu prin tot orașul, rugând pe cei cu cari se întâlneau să miluiască cu ceva pe cel nesăturat². Moartea lui s'a întâmplat la 27 Noemvrie 395³.

Al doilea consul, citat de Asterie, voind să scape de pedeapsă, a fugit în nisipurile din deșertul Egiptului și Libiei; aici însă s'a prăpădit din pricina setei. — Aceste cuvinte nu vizează pe alt consul de cât pe Timasius⁴, care în 396, căzând victimă eunuhului Eutropiu⁵, a căutat să scape de pedeapsă fugind la Oasis și aici a perit⁶.

Despre al treilea consul, general în același timp, Asterie spune că trăește și „acum“ în Colhida din mila barbarilor cari locuiesc acel ținut. — Prin aceste cuvinte Asterie se referă la generalul Abundantius⁷, consul în 393⁸, care a fost deasemeni o victimă a celebrului Eutropiu. Prin mijlocirea lui a fost exilat în Pityus din provincia Colhida în anul 396⁹.

1. Seeck, PWRE, II R., I Bd., 1914, col. 1190—1192.

2. *Historiae graecae et latinae recensuit notis criticis et commentario historico illustravit* Io. Frid. Reitemeier, Leipzig, 1784, V, 7, pp. 411—412. Despre moartea lui Rufin mai vorbesc: Claudii Claudiani *In Rufinum Liber II* în *Claudii Claudiani Opera omnia*, editată de N. L. Artaud, Paris 1824, I, p. 210; Socrate, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, VI, 1, MG, LXVII, col. 661 A; Sozomen, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, VIII, 1, MG, LXVII, col. 1509 AB; Filostorghie, Ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριῶν ἐπιτομὴ ἀπὸ φωνῆς Φωτίου πατριάρχου, XI, 1, MG, LXV, col. 597 AC; Ieronim, *Epistola LX ad Heliodorum*, ML, XXII, col. 600.

3. Socrate, *Op. cit.*, VI, 1, MG, LXVII, col. 661 A; cf. Seeck, *Art. cit.*, col. 1192.

4. Despre viața și demnitățile lui Timasius: M. Bauer, *Op. cit.*, pp. 12-14. După Bauer indicațiile de mai jos despre sfârșitul lui Timasius.

5. Zosimos, *Op. cit.*, V, 9, pp. 413-415; Seeck *Die Briefe des Libanius. Zeitlich geordnet.* (Texte und Untersuchungen, 30, 1-2), Leipzig, 1906, p. 270.

6. Zosimos, *Op. cit.*, V, 9, p. 415-416; Sozomen, *Op. cit.*, VIII, 7, MG, LXVII, col. 1553 A B; Eunapii *Fragmenta*, ediția lui L. Dindorfius, *Historici graeci minores*, Leipzig, 1870, I, frg. 70-72, p. 257-258; Ieronim, *Epist. cit.*, ML, XXII, col. 600, dă ca loc al fugii lui Timasius „Assae“. Trebuie corectat „Assae“ prin „Oasi“, cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 13-14.

7. Despre Abundantius: Seeck în PWRE, I Bd., 1894, col. 126; M. Bauer, *Op. cit.*, pp. 14-15; M. Schmid, *Op. cit.*, pp. 4-5. După aceștia datele de mai jos despre sfârșitul lui Abundantius.

8. Zosimos, *Op. cit.*, V, 10, p. 418; Cod. Theodos. VII, 4, 19.

9. Claud. Claudiani *In Eutropium I. Op. cit.*, I, p. 504; Eunapii *Fragmenta Op. cit.*, I, frg. 72, p. 258; Ieronim, *Epist. cit.*, ML, XXII, col. 600; Zosimos, *Op. cit.*, V, 10, p. 418, greșit spune că a fost exilat în Sidon în loc de Pityus, cf. Seeck, PWRE, I Bd., 1894, col. 126.

Consulul următor pe care-l pomenește Asterie a avut un sfârșit mult mai trist de cât cei de până acum. Acesta, de și se socotea de neînvins, totuși s'a sfârșit într'un chip vrednic de plâns: a fost de față la decapitarea fiului său și era pe cale să fie și el spânzurat dacă nu intervenia milostivirea împărătească să-l scape de ștreang. Scăpat de la moarte, și-a sfârșit viața acoperit de rușine. — Cuvintele lui Asterie sânt prea precise spre a nu se putea identifica personagiile cari au jucat acest trist rol. Ele sânt consulul Tațian și fiul său Proclu¹. Tațian era consul în 391², iar fiul său Proclu din 389 deținea demnitatea de praefectus urbis Constantinopolitanae³. Amândoi căzură victimă lui Rufin, menționat mai sus, care râvnea demnitatea de consul a lui Tațian⁴. În 392 cad, prin intrigile lui Rufin, în disgrație⁵; amândoi au fost înlăturați din demnitațile lor⁶. Tațian a fost prins și închis; Proclu, fiul său, prinzând de veste din vreme, a scăpat cu fuga. Rufin însă dorea să pună mâna și pe fiu și deaceia făgăduiește tatălui că nu le va face nimic dacă îl aduce și pe Proclu în fața judecății⁷. Incredințat pe făgăduielele lui Rufin, Proclu iese la iveală. Dar cu toate făgăduințele, Proclu a fost decapitat chiar în fața tatălui său, la 6 Decembrie 393⁸. Tațian a fost și el condamnat la moarte, dar a fost grațiat de împărat și exilat în patria sa Lichia. Răzbu-narea lui Rufin l-a urmărit și aici. Averea i-a fost confiscată și el trebui să trăiască din cerșit; nu mult după aceasta a orbit⁹. Ura lui Rufin nu s'a mărginit numai contra lui Tațian, ci s'a întins și asupra tuturor compatrioților săi: toți Lichienii au fost declarați inapți pentru

1. Despre Tatian și fiul său Proclu să se vadă: Ensslin în PWRE, II R., IV Bd., 1932, col. 2463—2467; Seek în PWRE, II R., I Bd., 1914, col. 1190—1191; M. Bauer, *Op. cit.*, p. 15—18; M. Schmid, *Op. cit.*, p. 5. După aceștia și indicațiile de mai jos despre sfârșitul lui Tatian și Proclu.

2. Ensslin, *Art. cit.*, col. 2466.

3. Cod. Theodos., IV, 4, 2. Ediția G. Haenel, Bonn, 1837, col. 361.

4. Zosimos, *Op. cit.*, IV, 52, p. 379—381.

5. Ensslin, *Art. cit.*, col. 2466; Seeck, *Art. cit.*, 1190.

6. Cod. Theodos., IX, 42, 12, *Op. cit.*, col. 954; XI, 1, 23, *Op. cit.*, col. 1051; XII, 1, 131, *Op. cit.*, col. 1250.

7. Eunapii *Fragmenta*, *Op. cit.*, I, frg. 59, p. 251; Zosimos, *Op. cit.*, IV, 52, p. 380.

8. Claud. Claudiani *In Rufinum I*, *Op. cit.*, I, p. 160; ceva deosebit Zosimos, *Op. cit.*, IV, 52, p. 380—381, cf. Ensslin, *Art. cit.*, col. 2466; Seeck, *Art. cit.*, col. 1190.

9. Fotie, *Μοριόβελον ἢ Βιβλιοθήκη*, MG, CIV, col. 156' A.

funcțiunile publice, iar cei cari erau în funcții au fost dați afară¹.

În sfârșit, ultimul consul despre care vorbește Asterie, și-a sfârșit viața „anul trecut”. Acesta, cu firea de femeie, dar îmbrăcat ca un bărbat, se credea că este mai puternic de cât giganții. A fugit de bastoanele stăpânilor săi și a râvnit bastonul de consul. A ajuns să stăpânească atât pământ încât este greu de spus cât, și totuși a fost înmormântat într’o bucătică de pământ, pe care un om milostiv i-a dat-o. — Acest consul nu este altul de cât Eutropie eunuhul². Din naștere era sclav³. Asterie face aluzie la origina sa când spune că a fugit de bastoanele stăpânilor săi. Prin Abundantius s’a introdus la curtea imperială din Bizanț⁴, și aici, prin intrigă și prin lingușire, a parvenit la cele mai înalte posturi de încredere până la cel de consul în anul 399⁵. În această demnitate nu rămâne decât câteva luni, căci și el, care făcuse atâtea victime, cade însuși victimă: i se confiscă imensa sa avere, i se iau titlurile și este exilat în insula Cipru⁶. În același an, 399, este chemat din exil, este judecat și decapitat⁷.

Cu Eutropiu se termină șirul personajilor ilustre, cu un sfârșit atât de tragic, de care face mențiune Asterie spre a dovedi că prin soarta lor se adevăresc cuvintele Scripturii că toate sânt deșertăciune (*Eccles.* I, 2). Toate aceste persoane au jucat un rol destul de însemnat în istoria imperiului bizantin la sfârșitul secolului IV. Vorbind de Eutropiu, Asterie spune că a fost consul τοῦ παρελθόντος ἐνιαυτοῦ — anul trecut — așa că el își rostește cuvântarea în anul 400, căci în 399 cade și consulatul lui Eutropiu și moartea sa.

1. Cod. Theodos., IX, 38, 9, *Op. cit.*, col. 929—930. Claud. Claudiani *In Rufinum* I, *Op. cit.*, I, p. 159.

2. Despre Eutropie să se vadă: Seeck în PWRE, VI, 1907, col. 1520—1521; II, 1895, col. 1139, 1141—1147; M. Bauer, *Op. cit.*, pp. 18—21; M. Schmid, *Op. cit.*, pp. 5—6. După aceștia și indicațiile de mai jos cu privire la soarta lui Eutropiu.

3. Filostorghie, *Op. cit.*, XI, 4, MG, LXV, col. 597 C.

4. Seeck, *Art. cit.*, VI, 1521.

5. Seeck, *Art. cit.*, II, col. 1144.

6. Zosimos, *Op. cit.*, V, 18, pp. 432—433; Filostorghie, *Op. cit.*, XI, 6, MG, LXV, col. 600 C; Sf. Ioan Hrisostom, Ὀμιλία ζ' εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεὶς ἐπιστολὴν, MG, LXII, col. 347.

7. Zosimos, *Op. cit.*, V, 18, pp. 433—434; Filostorghie, *Op. cit.*, XI, 6, MG, LXV, col. 600 C—601 A; Socrate, *Op. cit.*, VI, 5, MG, LXVII, col. 673 B; Sozomen, *Op. cit.*, VIII, 7, MG, LXVII, col. 1536 A.

Anul 400 este singura dată precisă pe care o putem scoate din scrierile lui Asterie al Amasiei. Nu avem niciun indiciu sigur despre anul morții lui. În orice caz, moartea sa cade după anul 400, dar nu depășește anul 431, deoarece la sinodul III ecumenic de la Efes din 431 iscalește în actele sinodului ca episcop al Amasiei din Pont, Paladie¹. Apropiind aceste date se poate spune că Asterie al Amasiei moare între anul 400 și 431. Fotie, în «Τὰ Ἀμφιλόγια» ne transmite din unele din cuvântările pierdute ale lui Asterie, mărturisirea lui însuși că a ajuns la adânci bătrânețe². Ar fi arbitrar ca din această mărturie atât de vagă să deducem cu exactitate anul morții sau anul nașterii episcopului Amasiei, cum face M. Bauer, care dă ca an al nașterii 330, iar ca an al morții 410³, sau ca M. Schmid, care acceptă anul 310, ca an al nașterii lui Asterie și anul 410 ca an al morții⁴. Pentru limitele vieții sale putem spune atât doar, ținând negreșit seamă și de știrea transmisă de Fotie, că Asterie s'a născut în prima jumătate a secolului IV și a murit după anul 400, dar înainte de sinodul de la Efes din 431.

Pe cât de puțin precis sântem informați cu privire la anul nașterii lui Asterie tot atât de puțin precis și cu privire la locul în care s'a născut și la instrucția pe care a primit-o.

Știrile despre instrucția lui le datorăm tot lui Fotie. În Biblioteca lui, excerptând o cuvântare a lui Asterie perdată azi, «Εἰς τὸν δοῦλον τοῦ ἑκατοντάρχου ἐν ὃ Κύριος ἐθεράπευσεν», Fotie ne transmite mărturia lui Asterie că a fost discipolul unui sclav scit⁵. Acesta fusese cumpărat de mic de către un sirian din Antiohia, el însuși dascăl de limba greacă pentru copii. Sub conducerea stăpânului său a învățat foarte

1. Mansi, *Op. cit.*, V, col. 611 CD.

2. „ὡς ἐν τισι αὐτοῦ τῶν λόγων διαλαμβάνει, εἰς βαθὺ γῆρας τοῦ εἰου κατήνησεν“ (după cum spune în unele din cuvântările lui, a ajuns la o adâncă bătrânețe a vieții) MG, CI, col. 1161 B și MG, XL, col. 477 B — 480 A.

3. *Op. cit.*, p. 24.

4. *Op. cit.* p. 7.

5. Γενέσθ. ἰδὲ καὶ μαθητὴν ἑαυτὸν φησιν ὁ φιλάρετος οὗτος Ἀστέριος τοῦ ἀργυρωνήτου τούτου Σκίθου“, (spune acest iubitor de virtute Asterie că însuși a fost discipolul acestui scit cumpărat cu bani) MG, CIV, col. 213D-216A. — M. Bauer, *Op. cit.* p. 24, de și utilizează același text, totuși spune că acest dascăl este un sclav got, probabil după Tillemont, *Op. cit.*, X, p. 408, care spune că este un sclav scit sau got; să se vadă și V. de Buck, *Art. cit.*, p. 331 E și A. Bretz, în *Berliner philologische Wochenschrift*, 1913, col. 903.

bine limba greacă. Stăpânul său, văzându-i puterea sa de pătrundere, l-a dat să-și completeze cunoștințele sale și a-junse profesor de drept, renumit și printre romani și printre greci¹.

Asterie nu ne spune în ce parte și ce studii a făcut sub conducerea acestui sclav scit: „ποῦ δὲ διατρίβοντος ἢ τίνος μαθήματος οὐ λέγει“². Nu știm de unde și pe baza cărui text, căci în afară de cel transmis de Fotie altul nu avem, L. Koch³, M. Schmid⁴ și M. Bauer⁵ afirmă că Asterie a fost discipolul acestui scit în cetatea Antiohiei. Textul lui Fotie ne spune numai că stăpânul scitului era antiohian; dar a deduce de aici că Asterie a studiat în Antiohia înseamnă a răstălmăci cuvintele lui Fotie citate mai sus. M. Bauer merge chiar mai departe și susține nu numai că Asterie a studiat în Antiohia, dar s'a și născut acolo: „Diese Schule besuche auch Asterios und wir können ihn mit grösser Wahrscheinlichkeit für einen geborenen Antiochianer halten. Dass dortselbst der Name Asterios nicht selten war, erkennen wir aus den Briefen des in der gleichen Zeit lebenden Libanios (O. Seeck, Die Briefe d. Lib. T. U. (N. F. 13)“⁶. Faptul că Libaniu pomenește în scrisorile sale de multe persoane din Antiohia cu numele Asterie, nu este o dovadă destul de convingătoare că Asterie s'a născut în Antiohia. Numele de Asterie nu poate fi exclusiv apanagiul cetății Antiohiei: este de ajuns să se deschidă Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane publicat de Bollandiști⁷ și Bibliotheca graeca a lui Fabricius-Harles⁸ spre a vedea că numele de Asterie este răspândit pe tot cuprinsul imperiului bizantin.

Ce studii a făcut Asterie cu acest scit? Fotie ne trans-

1. *Ibidem*, col. 213 CD. — Tillemont, *Op. cit.*, X, p. 408 spune că sclavul a predat dreptul probabil la Beryt, unde era o școală de drept roman. Cu siguranță că numai existența unui asemenea școli în Beryt îl face pe Tillemont să facă această presupunere, care n'are niciun temei în excerptul lui Fotie.

2. *Ibidem*, col. 216. A.

3. *Asterios Bischof von Amasea. Nachrichten über Leben und Schiften nebst einer Homilie desselben*, in *Zeitschrift für die historische Theologie*, 41, 1871, p. 80.

4. *Op. cit.*, p. 6.

5. *Op. cit.*, p. 24.

6. *Ibidem*, pp. 24.—25.

7. *Propylaeum ad Acta Sanctorum novembris*, indicele la numele Asterie, să se vadă și *Acta Sanctorum*, Oct. XIII, col. 334 AB.

8. IX, pp. 518—522.

mite că însuși Asterie nu o spune: „τίνος μαθήματος οὐ λέγει“¹. Dacă Asterie în cuvântarea sa, pe care azi nu o mai avem, nu spunece studii a făcut sub conducerea acestui dascăl scit, totuși putem deduce din cuvintele excerptate de Fotie cam ce fel de studii a urmat. Sclavul scit preda dreptul: „ἐπειδὴ καὶ νόμων ὠφθη διδάσκαλος“². Fiind profesor de drept este logic să conchidem că și discipolul său a urmat același studiu. Unele texte din opera lui Asterie merg chiar mai departe și ne dau putința să deducem că a avut și o activitate juridică, a profesat avocatura. În cuvântarea sa „Εἰς τὸν πλούσιον καὶ εἰς τὸν Λάζαρον“ citim următoarele: „καὶ πάντα ἐγὼ τοὺς τοιχωρύχους καὶ ἀνδρᾶποδιστὰς ἔτι μὴν λωποδύτας καὶ κλέπτας καὶ τοὺς ἀνδροφόνους αὐτούς, εἴ ποτε παρέβαλον ἀρχοντικῶ κριτηρίῳ. πένητας ἐθεασάμην, ἀγνώστους, αἰκίους, ἀνεστίους“³. Dacă se ține seamă de rolul imperfectului în limba greacă atunci παρέβαλον arată nu o ducere întâmplătoare la tribunal, ci frecvențarea continuă a acestei instituții; acest lucru s'a întâmplat altădată, ποτέ, atunci când nu intrase în rândul clericilor. Că era familiar cu legile, și în special cu dreptul roman, se vede din cuvântarea „Εἰς τὸ „Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν“, în care opune concepția creștină despre căsătorie față de concepția dreptului roman: „Εἰ δέ τι καὶ τοῖς νόμοις Ῥωμαίων τινὲς προσέχοντες ἀνεύθυνον τὴν πορνείαν εἶναι νομίζουσι, δεινὴν πλανῶνται πλάνην, οὐκ εἰδότες, ὡς ἄλλως θεὸς νομοθετεῖ, καὶ ἑτέρως ἄνθρωποι δογματίζουσιν. Ἄκουσον Μωϋσέως, τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ καταγγέλλοντος, καὶ πικρὰς τὰς κατὰ πόρνων ἀποφάσεις ἐκφέροντος (Levit., XXIV, 11; Deut., XXII, 22). Ἄκουσον Παύλου, λέγοντός· Πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός“. (Evr. XIII, 4)⁴.

Omiliile și cuvântările ce ni-au rămas de la Asterie al Amasiei ne îngăduie să mergem încă mai departe; aceste scrieri ne fac nu numai dovada culturii sale juridice, ci și

1. MG, CIV, col. 216 A.

2. *Ibidem*, col. 213 D.

3. „Eu pe hoți, pe negustorii de sclavi și încă pe pungăși și pe furi și chiar pe ucigași, atunci când mă duceam la tribunal, pe toți îi vedeam săraci, necunoscuți, fără casă, vagabonzi“ MG, XL, col. 176 B.

4. „Iar dacă unii dând atenție legilor romane socotesc că curvia este fără nicio răspundere, rătăcesc în o grozavă rătăcire, neștiind că Dumnezeu legiuiește în alt fel și în alt fel învață oamenii. Ascultă pe Moise care vestește voința lui Dumnezeu și dă hotărâri amare contra curvarilor. Ascultă pe Pavel care spune: „Iar pe curvari și pe adulteri îi va judeca Dumnezeu“. *Ibidem*, col. 240 A.

a culturii sale în școlile retorice ale secolului al patrulea: el este aticist și atât cultura cât și formarea sa literară își are temeiul în retorică, acolo unde sf. Vasile cel Mare și sf. Ioan Hrisostom își au rădăcina artei lor retorice¹. Monografia asupra lui Asterie făcută de Max Schmid dovedește tocmai influența celei de a doua sofistici asupra episcopului Amasiei în ce privește morfologia, sintaxa, și figurile retorice².

Monografistul lui Asterie, M. Schmid, în introducerea la lucrarea sa, încearcă să înmulțească cunoștințele noastre despre tinerețea lui Asterie și mai ales, despre formarea lui creștină pe baza textului din lucrarea lui Fotie «Τὰ Ἀμριλόχεια»³ și a scrierii «Φιλόθεος ἱστορία» a lui Teodorit al Cirului⁴. Fotie, în lucrarea pomenită, spune Schmid⁵, vorbește despre doi Asterie contemporani: Asterie sofistul, episcopul arian și Asterie discipolul marelui ascet Iulian, a cărui viață ne-o povestește Teodorit al Cirului. Acest din urmă Asterie este identic cu episcopul Amasiei pentru următoarele motive: 1. — Fotie atribue acestui discipol al lui Iulian compunerea ecfrazei muceniciei sfintei Eufimia⁶, dar același Fotie spune că ecfraza este opera lui Asterie al Amasiei⁷; 2. — Teodorit al Cirului numește pe discipolul sfântului Iulian πολυθρόλητος,⁸ iar acest epitet nu se poate aplica altui Asterie decât episcopului nostru. Identificarea discipolului sfântului Iulian cu Asterie al Amasiei o făcuse mai înainte și Hergenröther fără însă să numească isvoarele⁹. Argumentele lui Schmid, mai ales cel dintâiu, ar fi puternice dacă nu s'ar opune însuși textul lui Fotie acestei identificări: Schmid nu cetise exact și cu atenție acest text. Contra acestei identificări s'a ridicat A. Bretz într'o recenzie la lucrarea lui M. Schmid¹⁰.

1. Bruno Keil în *J. Strzygowski, Orient oder Rom*, Leipzig, 1901, p. 119 în continuarea notei 4 de la p. 118.

2. *Op. cit.*, pp. 8-37.

3. MG, CI, col. 1161 AC și MG, XL, col. 477 B—480 B.

4. MG, LXXXII, col. 1305 C—1324 C.

5. *Op. cit.*, pp. 6—7.

6. MG, CI, col. 1161 B.

7. MG, CIV, col. 217 A.

8. MG, LXXXII, col. 1312 D.

9. Informația este dela A. Bretz în recenzia la lucrarea lui M. Schmid, în *Berliner Philologische Wochenschrift*, 1913, col. 903, dar nici Bretz nu indică lucrarea lui Hergenröther în care face această identificare.

10. „Es genügt aber ein blosser Hinweis auf den übrigens bei Schmid nicht angeführten Wortlaut der Photiusstelle um jedermann davon zu überzeugen dass

În adevăr textul lui Fotie introduce un al treilea Asterie. Fotie vorbește întâi de cei doi Asterie: Asterie sofistul și Asterie ortodoxul, punând în paralelă pe unul cu celălalt. Primul a fost apărător al ereziei ariene; al doilea, vlăstar al dogmelor drepte credințe, a fost discipol al marelui Iulian, intrând în viața monahală încă de pe când era copil (ἔτι τὸ μερῶκιον), iar mai târziu a ajuns el însuși igumenul unei mănăstiri, având printre alți ucenici și pe Acachie, episcopul de mai târziu al Beriei. Asterie arianul, dimpotrivă, a pierit prin rugăciunile marelui Iulian. Și termină Fotie această paralelă cu concluzia: «ἕτερος οὖν τὸ θρέμμα τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἕτερος ὁ τῆς πλάνης κῆρυξ». Din acest loc începe partea a doua a textului, prin cuvintele: «Ἄλλ' οὐδ' ὁ τὴν ἔκφρασιν τῆς μάρτυρος Εὐφημίας ἀναταξάμενος κοινόν τι φέρει πρὸς τὴν τῆς δυσσεβείας ὑπέρμαχον»¹. Este clar că prin aceste cuvinte este introdus un al treilea Asterie, pe care în rândurile ce urmează, îl pune iarăși în paralelă cu Asterie Arianul; deosebirea între ei este mare din mai multe puncte de vedere: în primul loc, Asterie Arianul a murit foarte curând, pe când Asterie, care a compus ecfraza, a ajuns la adânci bătrânețe, după cum spune în unele din scrierile lui; în al doilea loc, primul era plin de nebunia ereziei ariene, cel de al doilea propoveduește în cuvântările sale dogmele ortodoxe: mărturisește că Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu a existat din veșnicie și a fost pururea împreună cu Tatăl și n'a învățat ca celălalt Asterie că Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu este ἐκ μὴ ὄντων; în al treilea loc, Asterie Arianul a fost episcopul unui oraș din apropierea Antiohiei și i s'a dat această demnitate ca răsplată a ereziei sale de cei de aceeași credință cu el; celălalt a fost episcop al Amasiei. În sfârșit, pe lângă acestea, Asterie ortodoxul a învățat poporul, și-a dat toată silința să sădească în sufletele creștinilor toate virtuțile arătându-se pe sine însuși sălașul unei vieți cucernice și virtuose. Celălalt, arianul, n'a făcut nimic din acestea².

Pe lângă acestea, identificarea lui Asterie al Amasiei

dort ein 3. Asterios, der Amasener, eingeführt und in analoger Weise wie der 1., der Julian-Schüler, dem Arianer gegenüber gestellt wird". *Berliner Philologische Wochenschrift*, 1913, col. 903.

1. „Dar nici nu are ceva comun cu apărătorul necredinței cel (adică Asterie) care a compus ecfraza mucenicei Eufimiei“.

2. MG, CI, col. 1161 AC și MG, XL, col. 477 B—480 B.

cu Asterie discipolul lui Iulian este imposibilă și din alt motiv: Teodorit al Cirului în viața lui Iulian ne spune că Asterie discipolul lui Iulian, s'a alăturat de dânsul pe când era copil¹ și că a petrecut împreună cu el tot timpul până a ajuns igumenul mănăstirii întemeiată de dânsul în ținutul Ghindaron de lângă Antiohia². O asemenea petrecere lângă marele ascet presupune o altă cultură, o altă formare intelectuală de cât aceea pe care am găsit-o la episcopul Amasiei. Și apoi oare Asterie al Amasiei de ce nu ne spune că a fost ucenicul marelui Iulian — negreșit titlu de glorie pentru el — ci din potrivă că a fost discipolul unul sclav scit? În afară de aceasta, Teodorit al Cirului, atât de bine informat cu faptele din Biserica Siriei, de ce nu ne spune despre acest Asterie — dacă ar fi fost identic cu episcopul Amasiei — că a ajuns episcop, în timp ce despre discipolul lui, Acachie, nu uită să menționeze că a ajuns episcop al Beriei, ba încă ne informează că a rămas în această demnitate 48 de ani?³ Iată dar atâtea motive, care sânt împotriva identificării lui Asterie al Amasiei cu Asterie ucenicul sfântului Iulian.

Prin ce împrejurare a ajuns episcop al Amasiei din Pont isvoarele nu ne-o spun. Deasemeni nu ne spun nici cam în ce timp a ajuns. Sigur știm, din cele de mai sus, că în anul 400 era episcop. Diferiți istorici literari și monografiști ai lui Asterie presupun că a succedat pe scunul Amasiei episcopului Eulaliu, care în 378 se întoarce din exil la turma sa⁴. Dar pentru că isvoarele nu ne dau niciun punct de reper, noi ne mărginim să spunem că a fost ales episcop înainte de anul 400.

În rezumat, viața lui Asterie este următoarea pe baza isvoarelor pe care le avem: S'a născut în prima jumătate

1. MG, LXXXII, col. 1312 D.

2. *Ibidem*, col. 1313 B.

3. *Ibidem* col. 1313 C.

4. J. B. Cotelerius, *Ecclesiae graecae Monumenta*, Tomus secundus, Paris, 1681, col. 515; Tillemont, *Op. cit.*, X, pp. 408 - 409; C. Oudinus, *Op. cit.*, I, col. 892—893; Fabricius-Harles, *Op. cit.*, IX, p. 513 (MG, XL, col. 155—156); Dom Remy Ceillier, *Op. cit.*, VI, p. 291—292; V. de Buck, *Op. cit.*, p. 331F 332A, G. Krüger în *Real Encyclopädie für protestantische Theologie und Kirche*, III, Aufl., II, p. 162; M. Schmid, *Op. cit.*, p. 7; M. Bauer, *Op. cit.*, p. 23—24; O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, III Bd., 2 Aufl., Freiburg i. Br., 1923, p. 228; O. Stählin, *Die altchristliche griechische Litteratur*, München, 1924, p. 1429.

a secolului IV; ca majoritatea tinerilor secolului său a fost instruit în știința dreptului și în școlile retorice ale vremii. Ca dascăl de drept a avut pe un sclav scit. Astfel format profesează avocatura. Părăsește însă această carieră — motivele nu le cunoaștem — și îmbracă haina monahală, consacrand pe viitor toate cunoștințele sale servirii lui Hristos. Despre o identitate între el și Asterie, ucenicul sfântului Iulian, după cum încearcă să susțină M. Schmid, nici nu poate fi vorba. Ajunge episcop al Amasiei înainte de anul 400. Ca episcop, potrivit cuvintelor lui Fotie, instruește poporul, își pune tot sufletul său și toată cultura sa pentru îndreptarea moravurilor credincioșilor lui, arătându-se pe sine însuși model de virtute. Moare după anul 400, dar înainte de anul 431.

II

1. *Lucrări autentice.* Opera autentică a lui Asterie episcopul Amasiei este formată numai din cuvântări. Se pot clasa după caracterul lor în trei grupe: omilii, cuvântări morale și cuvântări engomiastice. În paginile ce urmează vor fi analizate în ordinea în care sânt editate iar nu după clasificarea de mai sus.

I. Ὁμιλία ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου εἰς τὸν πλούσιον καὶ εἰς τὸν Λάζαρον (Omilia la pericopa din Evangelhia după Luca la bogat și la Lazăr, cap. XVI, 19—31).

Mărturiile vechi creștine ne prezintă această omilie ca operă a lui Asterie al Amasiei: Sinodul VII ecumenic (787)¹, sf. Teodor Studitul (†826)² și Nichifor al Constantinopolei (†829)³. Tradiția manuscrisă deasemeni confirmă omilia ca operă a episcopului Amasiei din Pont: a) Codicele Laurentin plut. VII, cod. 1, sec. XI; b) Cod. Vatican Gr. 388, sec. XVI; c) Cod. Berlinez Phillip 21, sec. XVI⁴, singurele manuscrise care ne-au transmis omilia.

Omilia la bogat și la Lazăr a fost publicată prima

1. Mansi, *Op. cit.*, XIII, col. 305 B.

2. *Epistola către Naucratiu despre sfintele icoane*, Cartea II, epistola 36, MG, IXC, col. 1212 BC.

3. Ἀντίρρησις καὶ ἀνατροπὴ τῶν παρὰ τοῦ δυσσεβοῦς Μαρμωνᾶ κατὰ τῆς σωτηρίου τοῦ θεοῦ λόγου σαρκώσεως, ἀμαθῶς καὶ ἀθέως κενολογηθέντων ληρημάτων, MG, C, col. 364 CD.

4. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 53 și A. Bretz, *Op. cit.*, p. 6.

dată împreună cu următoarele patru cuvântări de către Phillip Rubens, fratele celebrului pictor, și cumnatul său Johann Brant¹. Ph. Rubens, în timpul șederii sale la Roma, copiase aceste omilii și a adus copiile cu sine la Antwerpen cu gândul de a le publica; făcuse și o traducere latină a acestor cinci cuvântări. Moartea sa timpurie, în 1611, l-a împiedecat de a-și vedea gândul împlinit. Cumnatul său, Johann Brant, le tipărește în 1615 împreună cu traducerea latină². Ediția lui Rubens-Brant a pus, prin tipar, în circulație numele lui Asterie al Amasiei. După această ediție primă, textul grec împreună cu traducerea latină, s'a re-tipărit în *Bibliotheca veterum patrum*, editată de Fr. Le Duc (Fronto Ducaeus)³ și în *Bibliotheca patrum*, vol. XIII, Paris, 1644⁴. Textul grec cu o nouă traducere latină a dat Fr. Combefis⁵, care a publicat pe lângă cele cinci cuvântări din ediția lui Rubens-Brant încă alte șapte cuvântări inedite. Din ediția lui Combefis, omilia la bogat și la Lazăr, împreună cu traducerea latină și notele, a trecut în *Patrologia graeca* a lui Migne⁶.

În afară de traducerile în latinește notate în colecțiile patristice de mai sus, care publică și textul grec, omilia la bogat și la Lazăr a apărut numai în traducere latină în *Magna Bibliotheca veterum patrum*⁷, în *Heptada* lui Theophilus Raynaudus⁸, în *Maxima Bibliotheca veterum*

1. Această ediție n'am putut-o găsi. Biblioteca de stat din Berlin o posedă, dar n'am putut-o consulta fiind împrumutată în afară de bibliotecă. Titlul lucrării nu l-am găsit nici în altă monografie asupra lui Asterie.

2. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 38—39. Greșit spune Du Pin că au fost editate în 1608, *Op. cit.*, III, p. 77.

3. *Bibliothecae veterum patrum seu scriptorum ecclesiasticorum. Tomus secundus graecolatinus qui varios Graecorum auctorum libros, antea latine tantum in novem istius bibliothecae tomis, nunc vero primum utraque lingua editos, in lucem complectitur*, Paris, 1624, pp. 563—571.

4. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

5. *S. Patris nostri Asterii Amaseae Episcopi, aliorumque plurium dissertissimorum ecclesiae graecae patrum ac tractatorum lectae novae eruditissimaeque cum pari pietati Orationes et Homiliae: in Dominicas praesertim, sanctissimaeque Dei Genitricis sollennitates* (în: *Graecolat. patrum Bibliothecae Novum auctarium I*), Paris, 1648, col. 1—21.

6. MG, XL, col. 163—180.

7. *Magna bibliotheca veterum Patrum et antiquorum scriptorum ecclesiasticorum . . . opera et studio doctissimorum in Alma Universitate Colon. Agripp. Theologorum et Professorum*, Colonia, 1618, vol. IV; cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 53.

8. *Leo magnus Romanus Pontifex, Maximus Taurinensis, Pet. Chrysol., Fulgentius Ruspensis, Valerian. Cemeliensis, Amedeus Lausanensis, Asterius Amasenus, Heptas praesulum christiana sapientia et facundia clarissimorum.*

patrum a lui Margarinus de la Bigne¹, în ediția I² și ediția II³ a operelor sfântului Prosper Acvitanul. Tot în secolul XVII apare și prima traducere franceză a omiliei făcută de Nic. Fontaine⁴ și François de Maucroix⁵. În limba germană traducerea omiliei se datorește lui J. G. V. Engelhardt⁶.

Analisa. — Mântuitorul a învățat pe oameni să urască viciul și să iubească virtutea nu numai prin precepte, ci și prin pilde. Una din aceste pilde este și pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr. Parabola aceasta ne descrie viața plină de desfătare și de bucurie a bogatului, viața chinuită și nenorocită a săracului și sfârșitul unuia și al celuilalt. Prin cele povestite avem prilejul să cugetăm la cele întâmplate și să ajungem astfel judecătorii propriilor noastre fapte.

Sfânta Scriptură prin cuvintele cu care începe pilda — „era un om bogat, care se îmbrăcă în porfiră și vison” — ne desvăluie toată nebunia oamenilor bogați: porfira și visonul sânt obiecte care nu slujesc la nimic altceva decât la împodobire; ele nu sânt necesare. Pentru îmbrăcăminte Dumnezeu a hotărît lâna de pe oi și inul. Cu ajutorul lânii

Lugdun, 1652, pp. 822—825. Fessler-Jungmann dă greșit locul și data acestei ediții: Paris, 1671, *Op. cit.*, p. 623.

1. *Maxima bibliotheca veterum patrum et antiquorum scriptorum ecclesiasticorum*, Lugdun, 1677, p. 807—810.

2. *Sancti Prosperi Aquitani S. Augustini discipuli, S. Leonis papae primi notarii, Opera Omnia ad manuscriptos codices emendata et secundum ordinem temporum disposita, cum ejus vita. Tomus primus. Additis nunc primum S. Asterii episcopi Amaseae homiliis*, Veneția, 1744, pp. 269—272.

3. *Sancti Prosperi Aquitani S. Augustini discipuli, S. Leonis papae primi notarii, opera omnia ad manuscriptos codices necnon ad editiones antiquiores et castigatiora emendata. Nunc primum secundum ordinem temporum disposita et Chronico integro ejusdem, ab ortu rerum usque ad obitum Valentiniani tertii et Romam a Vandalis captam pertinente locupletata. Quibus praefigitur ejusdem S. Prosperi vita ex operibus ipsius et Scriptorum ecclesiasticorum libris concinnata. Editio secunda veneta juxta parisiensem accurantissimam anni MDCCXI. Tomus primus. Additis nunc primum S. Asterii Episcopi Amaseae Homiliis*, Veneția, 1782, pp. 281—284.

4. *Sermons de S. Basile le Grand avec les sermons de S. Astère Evêque d'Amasée*, Paris, 1691; cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55. Ceillier, *Op. cit.*, VI, p. 310 spune că această traducere în limba franceză din 1691 este făcută de Jean-Baptiste Morvan de Bellegarde.

5. *Les Homélies d'Astérius, évêque d'Amasée*, Paris 1695, în *Journal des Savants*; II ediție, Amsterdam, 1708; cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55 și Fabricius-Harles, *Op. cit.*, IX, p. 514 (= MG, XL, col. 157—158).

6. *Die Homilien des Asterius von Amasea (Übersetzungen, Anmerkungen, Abhandlungen) I. Programm bei der Vertheilung der homiletischen Preise in Erlangen auf das Jahr 1830 und bei der Ankündigung des Textes und des Thema zu der Preispredigt auf das Jahr 1831*, Erlangen, 1830, pp. 3—16

putem să ne apărăm corpul de asprimea iernii, iar cu ajutorul inului ne apărăm corpul de razele arzătoare ale soarelui. Bogatul, însă, lasă la o parte aceste daruri de Dumnezeu date, pentru care ar trebui să-i mulțumească, și năascocește în locul lor altele cu totul nefolositoare. A-leargă după viermii din Persia, își țese din fibrele lor pânză, culege apoi scoici de mare, cu sângele cărora vopsește pânza. Toate acestea sânt truda unui om, care dă o întrebuințare falsă darurilor naturii. Alți bogați merg încă mai departe: nu se mulțumesc numai cu acest fel de îmbrăcăminte, ci pun lucrători de țese pânza în așa fel că zugrăvesc pe ea tot felul de animale, păsări și flori. Când se îmbracă cu astfel de haine par mai degrabă niște ziduri pictate decât oameni. Cei bogați dintre creștini, ca să-și arate evlavie lor, pun de se țese pe pânza, din care își fac hainele lor, scene din sfintele Evanghelii: nunta din Cana Galileii, vindecarea paralticului, vindecarea orbului, pe femeia cu scurgere de sânge, pe Lazăr cel înviat din morți. Dar bogăția nu se mărginește numai aici, căci cel care dorește să aibă o îmbrăcăminte ce depășește marginile necesarului, trebuie să aibă și un cadru în care să-și poată pune în valoare această îmbrăcăminte. El vrea să aibă case bogate împodobite cu mii și mii de podoabe, cu pietre și aurării. Nu-i este de ajuns o singură casă, ci mai multe, câte una pentru fiecare anotimp. Pe lângă acestea, adaugă că fiecare din camerile caselor sânt mobilate cu mobile luxoase, sânt înfrumusețate cu păsări rare și scumpe. Voluptatea bogaților nu se oprește nici aici: au nevoie de o ceată întreagă de servitori, de bucătari, chelneri, turnători de vin, intendenți, muzicanți, clovni.

Alături de acești bogați se află ceata celor săraci, înfățișați în pilda Mântuitorului de săracul Lazăr. Scriptura ne descrie prin acest sărac, nu pe un sărac oarecare lipsit de bani și de cele necesare vieții, ci pe unul stăpânit și de o boală grozavă, cu trupul sfâșiat, fără casă, nemâncat și aruncat în fața curții bogatului. Pilda ne istorisește toată tragedia săracului ca să țintuiască la stâlpul infamiei învârtoșenia inimii celui bogat, care n'a simțit în fața atâtor nevoi și dureri niciun pic de milă și s'a arătat mai nesimțitor decât un animal. În adevăr, animalele sânt mai simțitoare decât cel bogat: când se taie un porc,

porcii iau parte la suferința lui prin grohăitul lor plin de jale; la fel și taurii se strâng în jurul taurului tăiat și prin mugete dureroase dau la iveală jalea lor; cârdurile de cocori, când una din șirul lor cade lovită de vânător, zboară împrejurul celei lovite și umplu cerul cu strigătul lor îndurerat. Numai omul trece nesimțitor și fără milă pe lângă semenul său căzut în nenorocire. Bogatul din Evanghelie ieșea și intra în casa sa plină de toate bunătățile, trecea pe lângă sărac ca pe lângă o piatră și nu-l învrednicia nici cu rămășițele ce cădeau dela masa lui. În casa sa și câinii erau hrăniți și îngrijiți, dar omul de la poarta sa, sărac și bolnav, icoană a lui Dumnezeu, ca și el era aruncat jos, călcat în picioare fără milă.

Dacă pilda s'ar fi oprit aici și nu ne-ar fi spus ce s'a întâmplat mai târziu, ar fi fost drept să ne revoltăm în fața unei asemenea nedreptăți. Dar nu; pilda ne spune că cel sărac a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam, iar cel bogat în focul cel veșnic; fiecare din cei doi își primește plata după vrednicie: săracul, care a fost chinuit în viață, este fericit, iar bogatul își ia plata desfătărilor sale. Judecătorul cel drept dă fiecăruia partea sa.

Cel sărac, ne spune sf. Scriptură, a fost luat de îngeri și dus în sânul lui Avraam. Cum putem înțelege sânul lui Avraam? Dacă fiecare drept care moare este dus în sânul lui, urmează că acesta este foarte mare. Noi știm, însă, că în sânul cuiva nu poate încăpea niciun om, ci abia un prunc. Cum să înțelegem dar cuvintele sf. Scripturi? Sânul lui Avraam nu trebuie înțeles în sens material, ci în sens mistic, ca un loc în care Dumnezeu primește pe cei cari au dus pe pământ o viață bună. În al doilea loc: Pentru ce Mântuitorul, dintre toți dreptii Vechiului Testament a ales pe Avraam și a trecut cu vederea pe alți drepti dinaintea sa cum este Enoh sau Noe? Avraam a fost slujitorul lui Hristos; el a primit în chip deosebit pe Hristos, găzduind pe cei trei drumeți în cortul său. În afară de aceasta, în ordinea omenească a lucrurilor, Mântuitorul Hristos a luat naștere din corpul lui Avraam, astfel că cinstea dată acestui bărbat de a aduna în sânul său pe cei drepti se referă la însuși Mântuitorul Hristos.

Săracul a fost dus în sânul lui Avraam. Cuvântul sărac are un dublu sens: unul, care arată lipsa celor ne-

cesare, altul, care indică modestia și smerenia moravurilor. Sărac, în adevăratul sens al cuvântului, nu este acela care de nevoie este sărac, ci acela care de bună voie și fără crâcnire suportă toate nenorocirile care vin peste el, cel care rabdă cu un suflet de filosof și cu bărbăție nevoile pe care le are și nu dorește să aibă parte de desfătările vremelnice pe care le dă bogăția. Nu orice sărac este un om drept, ci numai săracul care are sufletul lui Lazăr, căci sânt mulți săraci cari sânt tot atât de răi ca și cei bogați. Și iarăși, nu orice bogat este condamnat, ci numai aceia cari au o viețuire asemănătoare cu bogatul din vremea lui Lazăr. Dovadă este bogatul Iov, care, cu toate că era foarte bogat, totuși nu i-a fost străină virtutea. Și iarăși, cine a fost mai sărac decât Iuda Iscarioteanul, și totuși la nimic nu i-a folosit sărăcia pentru mântuire.

Bogatul a murit și a fost îngropat; trupul i l-a luat mormântul, iar sufletul, iadul, două închisori întunecate care împart pedeapsa celui rău. Prin moarte a fost lipsit de toate cele ce i se păreau că sânt ale lui; s'a despărțit de semeția și de orgoliul pe care i-l dădea bogăția, și acum, ca un rob osândit, roagă pe Avraam cu multe și zădarnice cuvinte să trimită pe Lazăr să-i potolească setea cu o picătură de apă. A cerut milă, dar el n'a miluit atunci când avea la îndemână puterea de a face binele; cere ajutorul lui Lazăr cel disprețuit, se roagă să sugă degetul leprosului udat cu puțină apă. Acestea sânt nebuniile acelor cari și-au iubit corpul; acesta este sfârșitul iubitorilor de bogății și de plăceri.

Pilda aceasta este ca și o doctorie profilactică pentru toți aceia cari sufer de aceeași boală ca și bogatul; prin ea sânt învățați să fugă de experimentarea celor rele și să facă milostenie și să fie iubitori de oameni, două pricini ale vieții viitoare. Pilda ne mai învață că nimic nu ușurează pedeapsa ce ne-a fost dată. Cu toate rugămințile bogatului, patriarhul a rămas neînduplecat și n'a liberat de chinuri pe cel biciuit de durere, ci cu asprime a confirmat pedeapsa, spunând că Dumnezeu a dat fiecăruia partea sa după vrednicie. În sfârșit, prăpastia mare care despărțește pe cei buni de cei răi, despre care ne vorbește sf. Scriptură, nu trebuie înțeleasă în chip material, ci în chip tainic. Evanghelistul, când a întrebuintat cuvântul prăpastie, nu s'a

gândit la un șanț pe care l-au săpat îngerii, ci prin acest cuvânt a vrut să arate cât de despărțiți sânt cei cari au trăit în chip virtuos de cei cari au trăit în chip păcătos.

II. Ὁμιλία ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου, εἰς τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας (Omilia la pericopa din Evangelia după Luca la iconomul nedrept, cap. XVI, 1—9).

Niciun scriitor creștin nu ne-a transmis vreo mărturie despre această omilie a lui Asterie al Amasiei. Dar întreaga tradiție manuscrisă o atribuie autorului nostru: a) Cod. Laurentin plut. VII, cod. 1, sec. XI; b) Cod. Vatican Gr. 388, sec. XVI; c) Cod. Berlinez Phillip 21, sec. XVI¹.

Editio princeps a omiliei este dată de Ph. Rubens și J. Brant la Antwerpen în 1615, împreună cu traducerea latinească făcută de Rubens². După această ediție textul grec și traducerea latină s'a tipărit în Bibliotheca veterum patrum a lui Fr. Le Duc³ și în Bibliotheca patrum, Paris, 1644, vol. XIII⁴. O nouă traducere latină împreună cu textul grec a dat în 1648 Fr. Combefis⁵. Din ediția lui Combefis, textul și traducerea au trecut în Patrologia graeca a lui Migne⁶.

În afară de traducerile latinești, care însoțesc textul grec în edițiile de mai sus, s'a mai publicat omilia numai în traducere latină în Magna Bibliotheca veterum patrum, Colonia, 1618, vol. IV⁷, în Heptada lui Theoph. Raynaudus⁸, în Maxima Bibliotheca veterum patrum a lui M. de la Bigne⁹, în ediția I¹⁰ și ediția II¹¹ a operelor sfântului Prosper Acvitanul. În limba franceză traducerea omiliei se datorește lui Nic. Fontaine¹², lui François de Maucroix¹³ și lui Lé-

1. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 52 și A. Bretz, *Op. cit.*, p. 6.

2. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, pp. 38-39.

3. *Op. cit.*, pp. 571-578.

4. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

5. *Op. cit.*, col. 21—37.

6. MG, XL, col. 179—194.

7. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 53.

8. *Op. cit.*, pp. 825—827.

9. *Op. cit.*, pp. 810—813.

10. *Op. cit.*, pp. 272—274.

11. *Op. cit.*, p. 284—287.

12. *Op. cit.*, Paris 1691, cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

13. *Op. cit.*, Paris 1695, și ed. II, Amsterdam, 1708; cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

once Saporta¹. In limba germană omilia a fost tradusă de J. G. V. Engelhardt².

Analisa. — Oamenii, de cele mai multe ori, își înmulțesc păcatele lor prin concepțiile greșite care le au despre lume și lucruri. Una din aceste concepții greșite este și ideea pe care o au cei mai mulți oameni că toate cele pe care le au spre folosința vieții sânt ale lor și le posedă ca stăpâni și domni. Din pricina acestei concepții greșite se nasc luptele, bătăile, judecățile. Adevărul este cu totul altul. Nu este nimic al nostru, nici averea pe care am primit-o, nici casa în care locuim. Noi sântem niște călători, cari plecăm unde nu voim și când nu ne așteptăm. Pe toate le pierdem când Dumnezeu găsește cu cale. De aceea viața aceasta este atât de schimbătoare: cel care astăzi este plin de slavă, mâne este vrednic de plâns; cel care azi este bogat, mâne este lipsit chiar de pâinea zilnică.

Despre adevărul acesta ne învață sf. Evanghelie prin pilda iconomului nedrept. Din parabola aceasta să înțeleagă orice creștin că este administratorul unor bunuri străine.

In adevăr, experiența și viața ne arată că nimeni nu este stăpânul averii pe care crede că o are. Poate spune oare stăpânul unei țarine că el este stăpânul ei, când bucata de pământ pe care o are a fost stăpânită înaintea sa de mii de oameni și alte mii o va stăpâni după el? Dacă printr'o minune s'ar aduna toți acei cari au stăpânit-o și o vor stăpâni, aceștia vor fi mai mulți decât firele de pământ ale țarinii. Care din ei este stăpânul adevărat? Averile din lumea aceasta se mai pot asemăna și cu un copac umbros în timpul verii. Intr'o zi de vară, vin la umbra lui nenumărați drumeți, cari se odihnesc sub el, se împărtășesc din răcoreala pe care o dau frunzele lui, de iarba de sub el și de apa ce curge alături. Cu toate că fiecare din aceștia s'au folosit de copac, totuși el nu avea decât un singur stăpân. Tot astfel și cu averile din lumea aceasta: ele încântă și hrănesc pe mulți, dar stăpânirea lor aparține numai lui Dumnezeu. Viața se mai aseamănă și cu un hotel, de lucrurile căruia: pat, masă, ciașcă, farfurie, se fo-

1. *Chefs-d'oeuvres des pères de l'église ou choix d'ouvrages complets des docteurs de l'église grecque et latine, Traduction avec le texte latin en regard*, Paris, 1838, X, p. 5—23.

2. *Op. cit.*, pp. 17—29.

losesesc toți cari trec prin el, dar niciunul nu ia nimic din toate acestea, ci le lasă acolo spre folosința altora cari vor veni după ei. Astfel sânt averile: niște măști de actori pe care le îmbracă pe rând diferite persoane. Ce este mai puternic decât demnitatea împărătească? Cercetează însă palatele împărătești și vezi că aceleași hlamide, aceleași coroane, centuri și agrafe au îmbrăcat pe rând nenumărați împărați! După cum patul de transportat morți primește mereu alte trupuri, tot astfel și aceste simboale ale demnității împărătești îmbracă mereu alte corpuri.

Dar nu numai atât. Noi nu sântem nici stăpânii corpului nostru și nici ai sufletului nostru, căci și unul și altul stă sub legile orânduite de Dumnezeu. Dumnezeu ne-a zidit trup, cârmuit pentru nevoile vieții de cele cinci simțuri. Aceste simțuri nu sunt libere, ci roabe legilor morale. Ochiul vede toate frumusețile naturii: cele ale cerului și cele ale pământului. Pe acestea poate să le vadă fără niciun pericol; când însă prin vedere se aduce pagubă sufletului, atunci trebuie pusă învelitoare peste ochi, să le evităm, să nu le vedem, căci este mai bine să se întunece vederea decât să vadă lucruri pricinuitoare de întunecime. Auzul la fel: să fie deschis când aude lucruri bune, ca prin auz cuvintele folositoare să intre în suflet; la cuvinte rele să fie închis. Gura împreună cu limba să fie înțeleptită: să nu rostească decât lucruri drepte, cuvinte evlavioase, toate câte conlucrează pentru săvârșirea faptelor bune. Să se abțină de la injurii, calomnii, acuzare pe nedrept, vorbire de rău contra fraților, vlaşfemie contra lui Dumnezeu. Gura de asemenea să nu guste decât cele ce îi folosesc. Să fie înțeleptit și nasul: să nu respire decât cele ce îi sânt spre folos, iar capul să nu fie parfumat cu miruri scumpe și plăcute la miros. În sfârșit, mâna să nu se atingă de orice lucru. Să se întindă spre a face milostenie, nu spre a răpi; să aline suferințele celor bolnavi, dar să nu alinte trupurile pline de vigoare și de sănătate.

Prin urmare și omul însuși nu este stăpânul său, ci este supus legilor lui Dumnezeu. Iar cel supus este rob, rob al lui Dumnezeu. Pe lume a venit gol și n'a adus nimic cu el. Tot ce are o are prin orânduirea lui Dumnezeu, fie că a moștenit-o de la părinți, fie că a dobândit-o prin căsătorie, fie că și-a agonisit-o prin negoț, agricultură

sau pe alte căi. În toate Dumnezeu a stat întru ajutor.

Odată ce s'a dovedit că cele ce are omul nu sânt ale lui, ba încă nici pe corpul său nu este stăpân, căci este supus legilor dumnezeiești, să vedem cum trebuie să chivernisească aceste averi ale căror administrator temporar este. Cea mai bună administrare a lor o face cineva dacă dă celui sărac, dacă îmbracă pe cel gol, vindecă pe cel ce suferă, nu trece cu vederea pe cel lipsit și aruncat la răspinteni. Dacă lucrăm astfel vom fi cinstiți de legiuitor. Noi însă facem dimpotrivă. Ducem o viață fără nicio socoteală. Disprețuim pe cei săraci și nenorociți și ne cheltuim viața și averea încredințată nouă în chip zadarnic. Hrănim o mulțime de lingușitori, strângem în jurul nostru o ceată de paraziți, împrăștiem averea în lupte de gladiatori, în lupte de fiare, dăm banii pe scamatori și pe clovni. Ținem strâns argintul ca nu cumva să ne cadă din mână câțiva bănuți acolo unde cheltuiala ne-ar aduce un câștig nemăsurat și mântuire; dar cheltuim cu amândouă mâinile acolo unde ne așteaptă păcatul și mii de munci. Nu este aceasta icoana unui iconom înțelept, care chivernisește cu înțelepciune cele încredințate lui. Pe iconomul înțelept ni-l descrie David prin cuvintele: „Fă-mi, Doamne, cunoscut sfârșitul meu și numărul zilelor mele care este ca să cunosc ce îmi lipsește” (*Ps.*, XXXXVIII, 5). Iconomul cel înțelept se îngrijește de sfârșitul vieții sale, cercetează faptele sale din trecut și caută să îplinească cele ce-i lipsesc înainte de a veni cel care îl va lua de aici. Dincolo, fiecare din noi își va da socoteală în fața lui Dumnezeu de felul cum a chivernisit lucrurile încredințate lui. Din această cauză trebuie să plecăm din această lume liberi, fără datorii, cu conștiința curată și prezentând dreptului judecător deschise cărțile petrecerii vieții noastre.

Bogatul căruia i-a rodit țarina a fost un rău iconom, căci voia să întrebuințeze belșugul țarinii lui numai spre desfătarea trupului. Cu toate acestea, bogăția sa nu i-a folosit la nimic, căci peste noapte a fost scos din viața aceasta. Același lucru ne învață și experiența de toate zilele: pe cel sdravăn seara, nu-l mai găsim razele dimineții, iar pe altul îl părăsește viața în timp ce mânâncă. Când vine moartea, iconomul neînțelept începe să se bocească fără de folos ca și iconomul din pilda sfintei Evan-

ghelii. După moarte nu se mai poate schimba nimic. Viața din lumea aceasta este o cultivare a poruncilor, dincolo este folosul acestei cultivări. Dacă nu le-am cultivat pe când eram în viață, pătimim ce au pățimit fecioarele cele nebune, care n'aveau untdelemn în candelile lor. N'au căpătat nimic și s'au întors fără să fi făcut ceva. „Cuvântul acesta ne arată că nu poate fi de folos untdelemn străin la venirea mirelui, adică cu fapta bună a altuia pentru folosul nostru propriu. Căci fiecare se îmbracă ca cu o haină cu felul său de viețuire, fie că este strălucitor și cinstit, fie că este fals și asemenea vestmântului sărăcăcios. Nu este cu puțință să-l desbraci, nici să-l schimbi și să iai altul și nici să te împodobești și să te înfrumusețezi în timpul judecății prin împrumut și prin dar. Fiecare rămâne așa cum este în adevăr: fie lipsit de cele bune, fie bogat“.

Iconomul nedrept a spus că va ierta datoriile tuturor. Cuvintele acestea nu pot fi înțelese alegoric. Prin ele învățăm că toți oamenii cari se interesează de viitoarea lor odihnă și dau altora din bogățiile lor sau iartă datoriile altora, își agonisesc un mare câștig. Astfel, când cineva își simte aproape sfârșitul își ușurează greutatea păcatelor, făcând binefaceri, ajutând pe săraci, iertând datoriile datornicilor. În chipul acesta capătă mulți prieteni cari vor mărturisi Domnului despre bunătatea inimii lui, și prin mărturia lor îi pregătesc un loc de odihnă. După cum sângele lui Avel strigă către Dumnezeu, tot astfel și fapta cea bună dă mărturie despre cel ce a săvârșit-o.

III. Ομιλία κατὰ πλεονεξίας (Omilie contra lăcomiei).

Omilia contra lăccmiei n'a fost menționată de către antichitatea creștină. Ca operă a lui Asterie, episcopul Amasiei, ne-o arată însă tradiția manuscrisă: a) Ccd. Laurentin plut. VII, ccd. 1, sec. XI; b) Cod. Vatican Gr. 388, sec. XVI; c) Cod. Berlinez Phillip 21, sec. XVI¹.

A fost publicată prima dată de Ph. Rubens și J. Brant la Antwerpen în 1615, împreună cu traducerea latină făcută de Rubens. Din această ediție textul grec și traducerea latină a trecut în Bibliotheca veterum patrum, editată de Fr. Le Duc² și în Bibliotheca patrum, Paris, 1644, vol.

1. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 52 și A. Bretz, *Op. cit.*, p. 6.

2. *Op. cit.* pp. 578—589.

XIII¹. O nouă traducere latină împreună cu textul grec a dat în 1648 Fr. Combefis². Din ediția lui Combefis textul grec și traducerea latină a trecut în Patrologia graeca a lui Migne³. Tot după Combefis a publicat textul grec al omiliei și Ioan Patusa⁴.

În afară de traducerile latinești din edițiile greco-latine de mai sus, omilia contra avariției a mai fost publicată în latinește în Magna Bibliotheca veterum patrum, Colonia, 1618, vol. IV⁵, în Heptada lui Theoph. Raynaudus⁶, în Maxima Bibliotheca veterum patrum a lui M. de la Bigne⁷ și în ediția I⁸ și ediția II⁹ a operilor sfântului Prosper Acvitanul. În limba franceză traducerea omiliei se datorește lui Nic. Fontaine¹⁰, lui Fr. de Maucroix¹¹ și lui Léonce Sapporta¹². În limba germană omilia a fost tradusă de J. G. V. Engelhardt¹³.

Această cuvântare contra avariției a fost rostită de episcopul Amasiei într'o biserică dela țară cu prilejul sărbătoririi unor mucenici¹⁴. Și cum în aceeași zi era și o zi de târg, Asterie găsește potrivit să vorbească celor adunați despre lăcomie¹⁵.

Analisa. — După o introducere în care amintește pericopele citite din Noul și Vechiul Testament, începe tratarea subiectului printr'o definiție a lăcomiei: Lăcomia nu constă numai în a fi posedat cu furie de argint și de a aduna la cele ce ai altele cât mai multe, ci, în general, în a voi să ai în orice lucru mai mult decât trebuie. În cate-

1. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

2. *Op. cit.*, col. 39—65.

3. MG, XL, col. 193—216.

4. Ἐγκυκλοπαιδεία φιλολογική, εἰς τέσσαρας τόμους διηρημένη, πρὸς χρῆσιν τῶν φιλολόγων καὶ φιλομαθῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώττης συναρμολογηθεῖσα, Venetia, 1710, II, pp. 307—321.

5. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 53.

6. *Op. cit.*, pp. 827—831.

7. *Op. cit.*, pp. 813—816.

8. *Op. cit.*, pp. 274—278.

9. *Op. cit.*, pp. 287—291.

10. *Op. cit.*, Paris 1691, cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

11. *Op. cit.*, Paris, 1695 și ed. II, Amsterdam, 1708, cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

12. *Op. cit.*, pp. 23—49.

13. *Op. cit.*, pp. 29—47.

14. MG, XL, col. 196 A.

15. Să se vadă și L. Ellies du Pin, *Op. cit.*, III, p. 79; Tillemont, *Op. cit.*, X, p. 410; K. Fr. W. Paniel, *Pragmatische Geschichte der christlichen Beredsamkeit und der Homiletik von den ersten Zeiten des Christentums bis auf neuere Zeit*, Leipzig 1841, I, 2, p. 294; Combefis în MG, XL, nota 19, col. 193—194.

goria lacomilor se clasează și îngerul căzut, căci din pricina lăcomiei a dorit să aibă mai mult decât avea. La fel și primul om, prin lăcomie a pierdut nemuirea. Iubirea de mai mult, apoi, a introdus în lume atâtea dialecte și atâtea feluri de limbi omenești. Faraon a atras asupra sa și asupra poporului său atâtea nenorociri tot din pricina lăcomiei: a dorit să fie stăpânul unui popor care nu era al lui. Tot din pricina lăcomiei a căzut și Avesalom și Iuda Iscariotul, Anania și Safira. Dar nu numai istoria Vechiului și Noului Testament este plină de exemple cu gravele consecințe ale patimii lăcomiei, ci experiența noastră de toate zilele și viața ne învață ce urmări are această patimă. Lăcomia este ca un fel de fiară de care cu greu te poți descotorosi; înflorește mereu și cu greu vestejește: îmbătrânește cu cei de sub stăpânirea ei și-i însoțește până la sfârșitul vieții lor. Toate celelalte patimi de la o vreme părăsesc pe cel cuprins de ele, lăcomia însă niciodată. Ea este ca și iedera, care se urcă pe copacii din jurul ei și nu pleacă nici dacă se usucă, nici dacă o atinge vreo boală, ci numai dacă intervine cuțitul și taie firele care încolăcesc trunchiul copacului. Omul lacom este o pacoste pentru el și pentru cei din jurul lui: nefolositor prietenilor, neprietenos cu străinii, supărător vecinilor, tovarăș chinuitor femeii lui proprii, prost îngrijitor pentru copiii lui, rău conducător lui însuși; în timpul nopții îngrijorat, iar ziua vorbindu-și șieși despre cele ce i se par că nu are și despre cele ce se vor întâmpla în viitor. Este îmbelșugat în toate, dar oftează ca unul lipsit de toate. Nu se bucură de cele ce are, ci caută pe cele care nu le are. Nu se folosește de cele ale lui, dar se uită la cele străine. Turma lui este plină de oi, câmpiile sânt acoperite cu oile sale, dar dacă vede alătura o oaie grasă, lasă propria sa turmă și o dorește pe cea străină. La fel cu boii, cu caii, cu pământul. Nimic din ce are nu-l bucură. Nu-și hrănește corpul și nu găsește niciun folos sufletului lui. Milostenia nu înflorește în jurul lui. Iubește banul mai mult când este bolnav decât când este sănătos. Dacă doctorul îi prescrie o doctorie din acelea necostisitoare, care se fac din ierburile pământului, se supune; dar dacă îi prescrie o doctorie costisitoare, mai degrabă își dă sufletul decât să-și deslege punga. Pe omul lacom binefacerile obștești îl îndurerează, iar nenorocirile

îl bucură. Se veseleşte când cei lipsiți își vând bunurile lor pe prețuri de nimic. Se uită către cer, nu ca să caute legile stelelor, ci ca să afle starea aerului, să vadă dacă semnele cerului vestesc ploaie sau secetă. Strânge în vistieriile sale totul, le notează cu grijă, le asigură cu lacăte duble și le calculează la nesfârșire. Se îngrijește de grâul adunat în jitnițele lui mai mult decât de fiul său. Dacă simte că vine căldura îl întinde, cum fac doctorii cu cei cuprinși de tumori, îl împarte, îl răcorește, șade alături de el, îi face acoperiș la amiază, iar noaptea îl descopere ca să-l adie boarea nopții. Cel sărac stă în apropierea lui, chinuit de foame și nu capătă nimic din grâul primejdut. Sau dacă îi dă, îi dă cu sgârcenie, pe jumătate mort. Lacomul este un om nefericit, care nu-și cunoaște rostul strădaniilor lui. Și navigatorul și agricultorul nu se obosește numai de dragul navigației și al agriculturii, ci pentru folosul pe care-l dă și unuia și altuia navigația și agricultura. Numai lacomul grămădește în jurul său atâta bogăție fără niciun rost. Lacomul, însă, răspunde că nu este fără rost strângerea atâtor bogății, deoarece îl desfătează privilegiștea bogățiilor adunate. Dacă acesta este scopul, apoi lacomul își poate satisface dorința sa, ducându-se în piață și admirând argintăriile și aurăriile expuse acolo.

Lăcomia este o patimă ce poate fi lecuită. Ea nu este legată cu necesitate de firea omenească, ci este un impuls al voinței, pe care nu este greu de a-l potoli prin cugetare. Unul din aceste gânduri este acela că nu după multă vreme cel care dorește să adune nenumărate bogății nu va mai fi. Ce se va întâmpla atunci cu toate bogățiile adunate? Căci de multe ori nu va moșteni averile moștenitorul hotărît de el. Dacă are copii, este cu putință ca ei să se certe de la moștenire și averile lacomului vor încăpea în mâna unui avar ca și el, care va alunga din casa sa pe copiii lui. Dacă n'are copii și lasă averea unui prieten, să se gândească, că testamentul nu este ceva de neschimbat; știe din experiența pe care o capătă în fiecare zi câte testamente se anulează cu ajutorul avocaților, a martorilor falși și a judecătorilor cumpărați. Cunoscându-le pe toate acestea, omul care și-a câștigat pe drept averea, să o întrebuițeze așa cum trebuie, așa cum a făcut Iov. Dacă este câștigată pe nedrept, să o dea celor nedreptățiți ca Zaheu. Dacă cineva

n'are avere să nu caute să o câștige pe nedrept, căci o asemenea avere îi aduce numai durere și chin, ca și bogatului din pilda Evangheliei, care, de și avusese de toate în viață, s'ar fi mulțumit dincolo să sugă degetul plin de lepră al lui Lazăr. Sf. apostol Pavel numește lăcomia rădăcină a tuturor relelor și o alătură idololatriei. Că lăcomia este și idololatrie se vede din apostasierea multor creștini, cari, din pricina dorinței de a avea multe, au tăgăduit pe Hristos și s'au alăturat de jertfelnicile idolilor. Lăcomia mai este însă și rădăcina tuturor relelor. Lăcomia face ca fiul să se scoale împotriva tatălui și să-l omoare spre a intra cât mai curând în stăpânirea averii. Lăcomia umple pământul cu hoți, cu uci-gași, cu turburători de orașe. Din pricina lăcomiei tribunalele sânt pline cu martori falși, cu calomniatori, cu avocați, cu judecători nedrepti. Lăcomia este mama inegalității pe pământ. Când produsul pământului prisosește, se aruncă o parte din el în mare ca să nu scadă prețurile, în timp ce săracii tânjesc de foame și de lipsă. Unii dorm sub acoperișuri de aur și locuiesc în niște case ca niște orașe, iar alții n'au nici unde să-și plece capul. Unul nu are cu ce se îmbrăca, șade cu mădularele goale, iar altul are nenumărate haine, și-și îmbracă și pereții cu purpură. Săracul n'are o pâne pe masa lui de lemn, cel bogat întinde mâncăruri bogate pe mese de argint. Unul se culcă pe pământul gol, iar altul se odihnește pe paturi de aur și argint. Din pricina lăcomiei s'a pierdut dragostea între oameni. Lăcomia ascute săbiile, strânge trupe de luptă, fabrică mașini de războiu pentru dărâmatul zidurilor, iar în urma ei torente de sânge, văduve și orfani, oameni lipsiți de libertate. Toate aceste rele din pricina lăcomiei, a dragostei de averile străine. Dar dacă ar tăia cineva patima aceasta a oamenilor, nimic n'ar împiedeca ca pace adâncă să locuiască printre oameni; ar fugi războaiele și turburările și s'ar întoarce toate la dragostea și prietenia firească.

S'ar putea ridica o obiecție: dacă ar trebui ca toți să fim săraci, cum vom putea face față celor de care avem nevoie, cum vom putea da celui care cere? Obiecția pornește din partea unui om necredincios și fără judecată, care nu prețuiește în deajuns pronia lui Dumnezeu care ne dă toate cele necesare vieții și întreținerii ei. Dovadă de adevărul acesta este sf. Scriptură ale cărei pagini sânt

pline cu exemple că Dumnezeu are grijă de toată lumea.

IV. Λόγος κατηγορικὸς τῆς ἐορτῆς τῶν καλανδῶν (Cuvânt de acuzare împotriva sărbătorii calendelor).

Cuvântarea lui Asterie contra sărbătorii calendelor nu este menționată de niciunul din scriitorii creștini ai perioadei patristice și bizantine. Tradiția manuscrisă însă în întregime o atribuie episcopului Amasiei: a) Cod. Laurentin plut. VII, cod. 1, sec. XI; b) Cod. Vatican Gr. 388, sec. XVI; c) Cod. Berlinez Phillip 27, sec. XVI¹.

A fost tipărită prima dată la Antwerpen în 1615 de Ph. Rubens și J. Brant, adăugându-i-se traducerea latină făcută de Rubens. Din această primă ediție textul grec și traducerea latină au trecut în Bibliotheca veterum patrum editată de Fr. Le Duc² și în Bibliotheca patrum, Paris, 1644, vol. XIII³. O nouă traducere latină cu textul grec a dat în 1648 Fr. Combefis⁴. Din ediția lui Combefis textul grec împreună cu traducerea latină au trecut în Patrologia graeca a lui Migne⁵.

Numai traducerea latină a fost publicată, în afară de edițiile greco-latine notate mai sus, în Magna Bibliotheca veterum patrum, Colonia, 1618, vol. IV⁶, în Heptada lui Teoph. Raynaudus⁷, în Maxima Bibliotheca veterum patrum a lui M. de Bigne⁸ și în ediția I⁹ și ediția II¹⁰ a operilor sfântului Prosper Acvitanul. În limba franceză cuvântarea contra calendelor s'a tradus de Nic. Fontaine¹¹ și de François de Maucroix¹². J. G. V. Engelhardt¹³ și Brescius¹⁴ au tradus o în limba germană.

1. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 52 și A. Bretz., *Op. cit.*, p. 6.

2. *Op. cit.*, pp. 589—594.

3. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

4. *Op. cit.*, col. 65—77.

5. MG, XL. col. 215—226.

6. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 53.

7. *Op. cit.*, pp. 831—833.

8. *Op. cit.*, pp. 816—818.

9. *Op. cit.*, pp. 278—280.

10. *Op. cit.* pp. 291—293.

11. *Op. cit.*, Paris, 1691; cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

12. *Op. cit.*, Paris, 1695; ed. II, Amsterdam, 1708, cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

13. *Die Homilien des Asterius von Amasea (Übersetzung, Anmerkungen, Abhandlungen) II. Programm bei der Vertheilung der homilischen Preise in Erlangen auf das Jahr 1832 und bei der Ankiündigung des Textes und des Thema zu der Preispredigt auf das Jahr 1833*, Erlangen, 1832, pp. 3—11

14. In *Neutest. Archiv*, Band I, Berlin 1825, cf. K. Fr. W. Paniel, *Op. cit.*, p. 562.

Analisa. — Prima zi a anului este prilejul a două sărbători diferite: una creștină și alta păgână, a calendelor. În locul sărbătorii creștinești, mulți oameni preferă sărbătoarea păgânească. Din pricina aceasta este nevoie să se arate de câtă răutate și nebunie este plină această din urmă sărbătoare. Care este rostul unei sărbători? Primul rost este acela al prăznuirii, al doilea ca toți oamenii, fără deosebire, să se bucure în timpul sărbătoririi. Motivul prăznuirii sărbătorii calendelor este neclar, nu se poate spune nimic precis și adevărat despre rostul ei. Sărbătorile creștinești au un rost: sărbătorim Nașterea Domnului, pentru că Dumnezeu s'a arătat în trup; prăznuim sfintele Lumini, pentru că prin iertarea păcatelor ne ducem ca din o închisoare întunecată a vieții celei mai dinainte, către viața cea luminată și curată; sărbătorim Invierea Domnului, căci prin ea ni se arată nestrăicaciunea și schimbarea către o viață mai bună. Tot astfel și cu celelalte sărbători. În orice lucru omenesc se caută rațiunea lui; acolo unde lipsește cauza și scopul, acolo este basm și prostie. Astfel este cu sărbătoarea calendelor. Cât privește bucuria pe care această sărbătoare o prilejuește, apoi se poate vedea că numai puțini sânt aceia cari se bucură, marea mulțime este plină de necazuri și supărări. Toți nădăjduesc în această zi să primească ceva de la altul, iar dacă ei dau altora, o fac cu părere de rău. Sărbătoarea calendelor este plină de oboseală și chin: cărduri de oameni umblă până noaptea târziu, din casă în casă, și nu pleacă până ce cel asediat plictisit dă banul pe care îl are și chiar ceeace nu are. Ospățul urmează ospățului, paguba pagubei. Sărbătoarea aceasta este prilejul sărăcirii oamenilor: cei săraci se împrumută cu dobânzi mari ca să poată petrece sărbătoarea. Dacă nu capătă ceva împrumut, atunci se simte nenorocit, și merge chiar până acolo că vinde ceva din casa lui, lucruri necesare celor a lor săi, numai ca să poată cheltui de dragul sărbătorii. Sărbătoarea calendelor învață pe copii să meargă din casă în casă ca să capete daruri și îi deprinde de mici cu cerșitul; țărani, cari vin la oraș în această zi, sânt bătuți, sânt luați în răs; iar soldații își cheltuiesc toată agoniseala rănilor lor și se imbracă, ca niște caraghioși, cu haine femești. Cei mai înalți demni-

tari ai imperiului, consulii, cheltuiesc în această zi daruri bogate din averile lor strânse prin nedreptate, furt și jaf. Dar cu banii cheltuiți nu miluiesc pe cel sărac, pe cel lipsit de pâine și de adăpost, pe cel orfan și pe văduvă, ci hrănesc gladiatorii, orchestranții, femeile stricate și chiar pe fiare. Dar și sfârșitul consulilor este potrivit cu nedreptățile săvârșite de ei: niciunul nu a murit de moarte bună, ci toți au fost exilați sau decapitați.

După cum s'a arătat în partea întâia a studiului de față, Asterie a rostit acest cuvânt contra sărbătorii calendelor în anul 400¹. Editorul lui Libaniu (†393), R. Förster își exprimă presupunerea că Asterie a compus cuvântarea sa prilejuit de cuvântarea lui Libanie „εις τὰς καλάνδας“². Timpul compunerii cuvântării lui Asterie nu se opune unei asemenea presupuneri, deoarece Libanie a compus cuvântarea sa înainte de anul 393³. Dar comparația cuvântării lui Asteriei cu a lui Libanie ne convinge că episcopul Amasie a compus cuvântarea sa tocmai pentru a combate argumentele aduse de Libanie în sprijinul sărbătorii calendelor. Această comparație a făcut-o M. Schmid, care a arătat, punând în paralelă ideile fundamentale ale celor două cuvântări, că amândouă au aceeași schemă și că Asterie combate punct cu punct toate argumentele lui Libanie⁴.

V. Ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου εἰς τὸ «Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῶσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν» (cap. XIX, 3). (Cuvântare la cuvintele din Evanghelia după Matei: „Dacă este îngăduit omului să-și lase femeia lui pentru orice pricină“).

Nici o mărturie patristică sau bizantină nu pomenește despre această cuvântare despre divorț a lui Asterie. Tradiția manuscrisă în întregime o arată ca operă a episcopului Amasiei; a) Cod. Laurentin plut. VII, cod. 1, sec. XI; b) Cod. Vatican Gr. 388, sec. XVI; c) Cod. Berlinez Philip 21, sec. XVI⁵.

1. p. 634.

2. *Opera omnia*, Bd. I, 2, p. 391, nota.

3. *Ibidem*, or. XI, Introducerea.

4. *Op. cit.*, p. 41–43.

5. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 52 și A. Bretz, *Op. cit.*, p. 6.

Ph. Rubens și J. Brant o editează prima dată la Antwerpen în 1615, adăcgându-i-se totodată și traducerea ei în latinește făcută de Rubens. Din ediția Rubens-Brandt textul grec și traducerea latină au trecut în *Bibliotheca veterum patrum* editată de Fr. Le Duc¹ și în *Bibliotheca patrum*, Paris, 1644, vol. XIII². Fr. Combefis în 1648 a editat din nou textul grec însoțit de o nouă traducere latină³. Din ediția lui Combefis textul grec și traducerea latină a trecut în *Patrologia graeca* a lui Migne⁴.

În afară de edițiile greco-latine de mai sus, a fost publicată numai traducerea latină în *Magna Bibliotheca veterum patrum*, Colonia, 1618, vol. IV⁵, în Heptada lui Teoph. Raynaudus⁶, în *Maxima Bibliotheca veterum patrum* a lui M. de la Bigne⁷ și în ediția I⁸ și ediția II⁹ a operei sfântului Prosper Acvitanul. În limba franceză traducerea cuvântării despre divorț se datorește lui Nic. Fontaine¹⁰, lui François de Maucroix¹¹ și lui Léonce Saporta¹². Brescius¹³, J. G. V. Engelhardt¹⁴ și L. Koch¹⁵ au tradus cuvântarea în limba germană.

Cuvântarea despre divorț a fost rostită de Asterie într'o duminică¹⁶.

Analisa. — Fariseii și cărturarii au căutat să prindă în cuvânt pe Mântuitorul Hristos, dar, de fiecare dată, întrebările lor s'au întors împotriva lor. Prilejuit de o întrebare vicleană a lor, Mântuitorul a hotărît care sânt granițele desfacerii căsătoriei. Întrebarea lor este următoarea: „Dacă este îngăduit bărbatului să lase pe femeea lui pentru orice pri-

-
1. *Op. cit.*, pp. 594—601.
 2. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.
 3. *Op. cit.*, col. 77—93.
 4. MG, XL, col. 225—240.
 5. cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 53.
 6. *Op. cit.*, pp. 833—836.
 7. *Op. cit.*, pp. 818—820.
 8. *Op. cit.*, pp. 280—283.
 9. *Op. cit.*, pp. 293—296.
 10. *Op. cit.*, Paris, 1691; cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.
 11. *Op. cit.*, Paris. 1675; ed. II, Amsterdam, 1708, cf. M. Bauer, *Op. cit.* p. 55.
 12. *Op. cit.*, pp. 50—69.
 13. In: *Neues Archiv für die Pastoralwissenschaft*, 1822; cf. K. Fr. W. Paniel, *Op. cit.*, p. 562.
 14. *Op. cit.*, pp. 12—25.
 15. *Asterios, Bischof von Amasea. Nachrichten über Leben und Schriften nebst einer Homilie desselben*, in: *Zeitschrift für die historische Theologie*, 41 (1871) pp. 93—107.
 16. MG, XL, col. 225 BC.

cină ".Aceasta era problema Iudeilor, dar scopul lor ascuns a fost altul, anume de a face pe Mântuitorul să rostească ceva împotriva femeilor, care se alăturaseră atât de mult de Mântuitorul și de învățătura sa. Prin răspunsul său, Domnul a dat pe față viclenia lor, iar ei au plecat ca niște lupi fără nicio pradă.

Însăși firea arată care este scopul căsătoriei, căci ea a fost făcută pentru unire și nu pentru despărțire. Primul nuntaș al căsătoriei a fost însuși Creatorul, care a unit prin legea căsătoriei pe primii oameni, iar cei doi care se unesc nu mai sânt doi, ci un singur trup. Trebuie să cunoască toți aceia cari își schimbă femeile tot așa de ușor ca și hainele, că legătura căsătoriei nu poate fi ruptă decât de moarte și adulter. Prin căsătorie se face o singură unire a trupului și a sufletului, și după cum se amestecă felul unuia de a fi cu felul celuilalt, tot astfel se unește și trupul. Cum poate să plece de lângă soția sa bărbatul, care și-a luat prin ea soră și părtașă pentru întreaga viață și nu servitoare pentru puține zile? Nu se poate rupe atât de ușor mărturisirea pe care bărbatul a făcut-o la încheierea căsătoriei, și aici nu este vorba de actul dotal, pe care l-a semnat bărbatul, ci de mărturisirea făcută de Adam: „Iată corp din corpul meu și oase din oasele mele; aceasta se va chema femeia mea“ (*Facere*, II, 23). Cuvintele acestea sânt o mărturisire obștească a oamenilor prin persoana unui singur om, adresată întregului neam al femeilor unite prin lege cu bărbații. Să nu se mire nimeni de faptul că unul a spus și altul este tras la răspundere, deoarece toate câte s'au întâmplat la început protopărinților noștri, toate acestea au devenit o natură a șirului de oameni care au urmat după ei. Prin urmare și natura și legile dumnezeiești nu îngăduie desfacerea căsătoriei. Dar și folosul pe care îl au bărbații dela femeie nu îngăduie aceasta. Ea este un mădular al bărbatului, un conlucrător pentru toată viața, pentru nașterea copiilor, ajutor în timpul boalelor, mângâiere în necazuri și păzitor al căminului. O veselește și o supără aceleași lucruri ca și pe bărbat; suportă durerea nașterii de copii numai din pricina tovarășiei cu el; stăpânește bogăția dacă există, gospodărește sărăcia cea amară. Dacă necazuri vin pe capul bărbatului, toți îl părăsesc, și rămâne alături de el numai femeia, „femeia, mădularul părții bolnave și roaba greutăților și a îngrijirii

bărbatului. Ea șterge lacrămile și tămăduiește rana dacă a fost bătut; întovărășește pe cel dus la temniță, și dacă cineva îi îngăduie să intre cu el, ia parte cu plăcere la închisoare, iar dacă este împiedecată și la aceasta, rămâne la poarta închisorii ca un cățeluș obișnuit al stăpânului“. O pildă clasică a credincioșiei femeii este soția lui Iov, care și-a însoțit bărbatul și pe grămada de gunoi. Ea a căzut în păcatul hulirii lui Dumnezeu tot din pricina marelui sale dragoste pentru bărbat: l-a sfătuit să spună un cuvânt de hulă împotriva lui Dumnezeu numai ca să se termine odată nenorocirile soțului ei.

Unii, pentru desfacerea căsătoriei aduc motive ca acestea: că femeia este leneșe, că vorbește mult, că nu este gospodină. Dar oare unul ca acesta nu știa când s'a căsătorit că este unit cu femeia aleasă? Apoi bărbatul, care aduce astfel de acuzație este lipsit de greșeli? Câte n'a suferit femeia de la bărbat, dar toate sânt trecute sub tăcere, pentrucă ea nu le-a dat în vileag. A răbdat când se supăra și fierbea de mânie, și a tăcut ca o sclavă cumpărată din târgul de sclavi. A suferit fără să murmure când nu-i dădea cele necesare întreținerii fie din pricina sărăciei, fie din pricina sgârceniei. Nu l-a aruncat în stradă când venia beat de la petreceri, ci l-a luat de mână și i-a alinat durerile capului. Toți râdeau de el când era beat, numai ea nu râdea, ci, în tăcere, suferea și îl îngrijea. Dar bărbatul uită toate acestea și în termeni pompoși acuză femeia, ca prin vorbele sale să-și pregătească scuză pentru despărțire. Bărbatul trebuie să se poarte cu femeia care suferă de păcatele înșirate mai sus, ca și cu un buboi pe corp. Nimeni nu taie mădularul întreg spre a vindeca buboiul, căci atunci am ajunge fără mădulare, ci vindecă cu grijă buboiul. Tot așa să facă și bărbatul cu femeia. Bărbatul apoi de câte ori se supără din pricina femeii lui, să pună în paralelă durerile unei singure nașteri cu necazurile pricinuite lui și va vedea că motivul supărării lui este învins. Să aducă pe lângă aceasta și îngrijirea în timpul boalei, tovărășia la nenorociri, lacrămile vărsate pentru necazurile pricinuite lui de alții și faptul că femeia a părăsit casa părintească și a urmat unui străin. Toate aceste gânduri să instruiască pe bărbatul care dorește să desfacă lanțul căsătoriei. Bărbatul nu trebuie să dea mai puțin dovadă decât animalele de legătura obișnuinței pe care împreună viețuirea

o crează între bărbat și femeie. Puterea obișnuinței unuia cu altul este mare și nu trebuie aruncată ca un vas stricat sau ca o haină veche. Dar un bărbat care-și iubește soția, nu o uită nici chiar când ea a plecat din viața aceste, ci iubește în copii lor pe cea plecată dintre ei. Unul din copii are vocea mamei, altul se aseamănă cu ea în felul de a fi, altul păstrează ceva din înfățișarea ei, astfel că tatăl având în fiecare din copii icoane ale soției răposate, își închipue că împreună viețuirea cu ea este nemuritoare și nu se gândește la altă femeie. Nu grămădește astăzi pământ peste mormânt și mană pregătește camera nupțială, nici după lacrimi și oftări nu se grăbește spre dans de nuntă; nu schimbă haina de doliu cu o haină de mire; nu bagă în patul încă cald al celei plecate o a doua soție și nu dă copiilor mamă vitregă.

Dacă însă adulterul este motiv al despărțirii, atunci căsătoria trebuie desfăcută. Unui bărbat astfel nedreptățit însuși creatorul îi îngăduie să alunge boala din casă și din cămin. Căsătoria a fost instituită pentru dragoste și naștere de copii; dar niciuna din ele nu se păstrează împreună cu curvia. Nu mai este dragoste acolo unde dragostea femeii înclină spre alt bărbat, și nici nu mai este o bucurie în nașterea copiilor, când acești sânt amestecați.

Legea adulterului nu este hotărâtă numai femeilor, ci și bărbaților. Scuza, pe care și-o aduc bărbații în sprijinul lor, că ei nu pângăresc căminul și nu introduc copii străini, n'are nicio putere, căci ei distrug alte cămine și alte case. Femeile cu care au legături sânt negreșit fiicele sau soțiile altora, încât va fi nedreptățit sau părintele care a născut-o, a crescut-o și a nădăjduit să o aducă fecioară la patul nupțial, sau căsătoria trădată. Dacă tatăl este desfrânat să cunoască chinul unui părinte înșelat în speranțele sale. Dacă este bărbat să se închipue pe el însuși nedreptățit. Între legile romane, care socotesc adulterul fără nicio răspundere și legile Vechiului și Noului Testament, este o deosebire fundamentală. Tot astfel și între doctrina lui Platon și între doctrina creștină. Creștinul nu trebuie să asculte nici de unele nici de cealaltă, ci trebuie să asculte de glasul sf. Scripturi care vestește pedeapsă și pentru cei cari săvârșesc păcatul, dar și pentru cei cari nu-l împiedică de a se săvârși de alții.

VI. Λόγος εἰς τὸν προφήτην Δανιήλ, καὶ εἰς τὴν Σωσάνναν (Cuvânt la profetul Daniil și la Susana).

Nici această cuvântare nu este menționată de literatura veche creștină. Tradiția manuscrisă însă o indică drept operă a lui Asterie al Amasiei: *a)* Cod. Parisian gr. 1199, sec. XI; *b)* Cod. Parisian gr. 1458, sec. XI; *c)* Cod. Bibl. din Oxford Baroc, 192, sec. XIV; *d)* Cod. Vatican Barber. 361; *e)* Cod. Vatican Barber. 437¹.

Textul grec al cuvântării a fost publicat prima dată de Fr. Combefis în 1648 împreună cu traducerea latină făcută de el². Din ediția lui Combefis textul grec și traducerea latină a trecut în Patrologia graeca a lui Migne³.

În afară de traducerile latine notate mai sus, s'a tipărit numai traducerea latină în Heptada lui Teoph. Raynaudus⁴, în Maxima Bibliotheca veterum patrum a lui M. de la Bigne⁵ și în ediția I⁶ și ediția II⁷ a operelor sfântului Prosper Acvitanul. În limba germană a tradus cuvântarea J. G. V. Engelhardt⁸.

Asterie a pronunțat acest discurs în ziua în care s'a cetit în Biserică textul biblic al istoriei lui Daniil și al Susanei. A lăsat la o parte toate celelalte pericope din Psalmi, din Apostol și din Evanghelie, cetite în aceeași zi la slujbă, și s'a oprit numai asupra instructivei povestiri a judecății lui Daniil⁹.

Analisa. — Harul dumnezeesc curge din belșug și se revarsă când vrea și peste cine vrea. Niciodată nu seacă, chiar dacă se împarte unuia sau altuia dintre oameni; este totdeauna plin și de ajuns tuturor. El este când asupra lui Samuil, când asupra lui David, când asupra lui Daniil, pe care îl desăvârșește în înțelepciune și-l arată, deși tânăr, judecătorul celor bătrâni.

Daniil a fost dus în robie în Vavilon odată cu toți cetățenii Ierusalimului. Fiind tânăr, era disprețuit de toți și nu era socotit ca un mare câștig de războiu. Dumnezeu,

1. A. Bretz, *Op. cit.*, pp. 6—7 și M. Bauer, *Op. cit.*, p. 56.

2. *Op. cit.*, col. 96—105.

3. MG, XL, col. 239—250.

4. *Op. cit.*, pp. 836—838.

5. *Op. cit.*, pp. 820—822.

6. *Op. cit.*, pp. 283—285.

7. *Op. cit.*, pp. 296—298.

8. *Op. cit.*, pp. 25—33.

9. MG, XL, 241 D—244 A.

însă, care vede și știe totul, a văzut sufletul curat al tânărului și la vreme potrivită l-a făcut să strălucească, arătând pe cel smerit mai mare decât toți. Cu toate că era tânăr a stat pe scaunul magistraților, a răzbunat castitatea năpăstuită, a întors un popor dus în rătăcire și a schimbat sentința falsă pronunțată de un întreg oraș.

Doi bătrâni, judecători ai poporului, neputând să-și satisfacă poftele lor urite cu o femeie cinstită din oraș, numită Susana, au calomniat-o, pentru a se răzbuna, că a păcătuit cu un bărbat în grădina casei ei. Calomnia lor a găsit crezare, căci atunci când bătrânețea calomniază convinge, iar tinerețea când este calomniată este condamnată, din pricină că are toate bănuelile îndreptate împotriva ei. Intreg poporul era de partea bătrânilor, numai părinții femeii, bărbatul și copiii plângeau și-și vedeau neamul acoperit de rușine. Judecătorii, cari trebuiau să fie apărătorii castității, au poruncit să fie desgolită de acoperământ, ca măcar prin acest chip să-și potolească pofta lor. I au pus mâinile pe cap, semn al condamnării. Susana însă, năpăstuită pe nedrept, a ridicat ochii spre Judecătorul judecătorilor. Dumnezeu îi ascultă glasul și ridică în mijlocul poporului pe tânărul Daniil, care, despărțind pe cei doi bătrâni, vădește, din însăși mărturia lor, minciuna și calomnia. Prin judecata tânărului, sentința a fost schimbată: în locul Susanei au fost pedepsiți bătrânii cu moartea și pentru vechile lor fără-de-legi și pentru noul păcat. Tatăl femeii a întinerit de bucurie, iar jalea bărbatului și a copiilor s'a schimbat în cântece de bucurie.

Creștinii nu trebuie să fie indiferenți față de istorisirea aceasta, ci din ea să facă un exercițiu al vieții. Femeile să păstreze curățenia sufletească pentru bărbat, cum a păstrat-o Susana pentru al ei. Să sufere mai degrabă nedreptate decât, mâniind pe Dumnezeu, să facă de rușine pe bărbat, să distrugă căminul și să dea naștere la copii dubioșii. Bătrânii să urască faptele unor astfel de bătrâni. Tinerii deasemeni să urască pe bătrânii cari fac pe tinerii, și fiecare vârstă să fie modelată după chipul celor bune.

VII. Εἰς τὸν ἐκ κοιλίας τυφλόν (Cuvânt la cel orb din naștere).

Cuvântarea la orbul din naștere este pomenită ca operă

a lui Asterie de patriarhul Fotie, care dă un extras din ea ¹ și laudă frumusețea descrierii ochiului ². Tradiția manuscrisă deasemeni confirmă pe episcopul Amasiei ca autor al acestei cuvântări: *a)* Cod. Parisian Coisl. 107, sec. XI; *b)* Cod. Roman Angel. 125, sec. XI; *c)* Cod. Vatican Barber. 361; *d)* Cod. Vatican Barber. 437 ³.

Cuvântarea la orbul din naștere a fost publicată prima dată de Fr. Combefis în 1648, care a însoțit textul grec de o traducere latină ⁴. Din ediția lui Combefis, textul grec și traducerea latină au trecut în Patrologia graecă a lui Migne ⁵.

În afară de traducerea latinească din edițiile greco-latine ale edițiilor mai sus notate s'a publicat numai traducerea latină în Heptada lui Teoph. Raynaudus ⁶, în Maxima Bibliotheca veterum patrum a lui M. de la Bigne ⁷ și în ediția I ⁸ și ediția II ⁹ a operilor sfântului Prosper Acvitanul. J. G. V. Engelhardt a tradus cuvântarea în limba germană ¹⁰.

Analisa. — Iudeii, după cuvântarea Mântuitorului în care le arătase că el este Dumnezeu, nu l-au combătut cu cuvinte, ci cu pietre. Domnul, însă, n'a plecat din mijlocul lor în chip smerit, ci în chip dumnezeesc: stătea în mijlocul lor, dar nu putea fi atins; era lângă dânșii, dar nu-l vedeau. Nici cuvintele Domnului, nici faptul că deși erau cu el nu-l vedeau, nu i-au convins de adevărul celor spuse de el; pentru aceea întrebuițează alt mijloc de convingere. Vrea să tămăduiască pe cei orbi la minte prin vindecarea unui orb din naștere. Vindecarea aceasta este mai presus de fire și medicina stă neputincioasă în fața ei, căci ea nu poate vindeca boalele cu care cineva s'a născut, ba, de multe ori, ea nu tămăduiește nici boale ce se întâmplă în cursul vieții unui om. Domnul vindecă partea cea mai frumoasă din corpul omului, ochiul, partea cea mai măească: „El ne talmăcește cele despre Dumnezeu, el ne învață te-

1. Μυριόβιβλον ἢ βιβλιοθήκη, MG, CIV, col. 217 A—221 A.

2. *Ibidem*, col. 217 A.

3. A. Bretz, *Op. cit.*, p. 7.

4. *Op. cit.*, col. 105—121.

5. MG, XL, col. 249—264.

6. *Op. cit.*, pp. 838—840.

7. *Op. cit.*, pp. 822—824.

8. *Op. cit.*, pp. 285—287.

9. *Op. cit.*, pp. 298—301.

10. *Op. cit.* pp. 33—45.

meinic despre întreaga zidire ; el tălmăcește sufletului pe cele nevăzute din cele văzute ; prin el avem cunoștință de soare, prin el am învățat podoaba cerului ; el ne-a istorisit frumusețea stelelor, esența pământului, natura mării, diferența semințelor, felurimea plantelor, culoarea diferită a culorilor, tristețea întunericului, strălucirea luminii, și toate pe care Dumnezeu zidindu-le le-a lăudat. Dacă n'ar fi existat ochi, zidirea ar fi îmbătrânit fără martori, căci n'ar fi fost nimeni care să vadă înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu, pe care natura o păstrează". Domnul a construit din nou ochii orbului, ca să scoată din mintea oamenilor orice gând mic cu privire la el. Pentru vindecare nu se servește numai de cuvânt ca altă dată, ci și de pământ, ca să arate că din acel pământ, din care la început a fost plăsmuit cmul întreg, tot din el este creat și acest mic mădular. Intrebuințează și scuipatul, ca să fie cuprinși de frică cei cari mai târziu îl vor scuipa. După aceea îl trimete să se spele în apa Siloamului, ca să ne arate mântuirea care vine prin apă. „Căci atunci vedem bine când ne curățim cu apa mistică ; atunci luminează lumina harului, când puterea botezului spală murdăria și petele păcatului. Și toți câți ne spălăm prin poruncă în Siloam vedem lumina duhovnicească, care luminează pe tot omul ce vine în lume". Orbul după ce s'a spălat în apa Silcamului, a plecat cu figura împodobită de ochi și a colindat orașul ca toți să vadă minunea nouă și mai pre sus de fire făcută de cel născut în Vitleem. Numai din minunea aceasta mare și ne mai auzită și nefăcută de nimeni până acum, ar fi trebuit Iudeii să se încredințeze că Domnul este Dumnezeu. Dar ei nu au învățat nimic de aici, ci prin întrebări meșteșugite căutau să distrugă și să batjocorească totul. Dar cu cât întrebau mai mult, cu atât se vădea viclenia lor și cădeau în lanțurile întinse de ei. Necredința Iudeilor este o boală strămoșească, căci și strămoșii lor tot atât de nerecunoscători și împietriți la inimă au fost ca și ei. Și acum, în loc să se închine și să dea slavă lui Dumnezeu, uneltesc contra minunii. Dacă faptele nu îi încredințează de adevărul celor întâmplare, să fie încredințați din proorociile Vechiului Testament, care adevăresc despre el.

VIII. Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους κορυφαίους ἀποστόλους

Πέτρον καὶ Παῦλον (Cuvânt de laudă la sfinții corifei apostoli Petru și Pavel).

Scriitorii epocii patristice și bizantine nu ne-au lăsat nicio știre despre această cuvântare a lui Asterie în cinstea sfinților apostoli Petru și Pavel. Tradiția manuscrisă însă, în întregime, indică pe Asterie ca autor al cuvântării: a) Cod. Bibl. naționale din Atena 263, anul 991; Cod Parisian Coisl. 107, sec. XI; Cod. Roman Vallicellan 100 (B 34), sec. XII¹.

Fr. Combefis a publicat prima dată această cuvântare în 1648, însoțind textul cu o traducere latină². Din ediția lui Combefis textul grec și traducerea latină au trecut în Patrologia graeca a lui Migne³.

S'a publicat numai traducerea latină, în afară de edițiile greco-latine notate mai sus, în Heptada lui Teoph. Raynaudus⁴, în Maxima Bibliotheca veterum patrum a lui M. de la Bigne⁵, în ediția I⁶ și ediția II⁷ a operelor sfântului Prosper Acvitanul. În limba germană traducerea omiliei se datorește lui J. G. V. Engelhardt⁸.

Cuvântarea aceasta a fost rostită de Asterie al Amasiei în ziua prăznuirii sfinților apostoli Petru și Pavel; această sărbătoare se prăznuia anual⁹.

Analisa. — Orice predicator se simte neputincios în cuvinte atunci când dorește să proslăvească faptele mărețe ale mucenicilor. Cu atât mai mare greutate simte acela care vrea să vorbească despre sfinții apostoli Petru și Pavel, dascălii mucenicilor, cei dintâi ucenici ai Mântuitorului, părinții Bisericii. Dar cu toate că încercarea este grea de îndeplinit, nu se cuvine să tacă predicatorul, ci după puterea lui trebuie să înfățișeze ascultătorilor viața lor plină de multe învățături.

Să nu se creadă că în cuvântul acesta de laudă, vor

1. A Bretz, *Op. cit.*, p. 7.

2. *Op. cit.*, col. 121—169.

3. MG, XL, col. 263—300.

4. *Op. cit.*, pp. 840—847.

5. *Op. cit.*, pp. 824—830.

6. *Op. cit.*, pp. 287—294.

7. *Op. cit.*, pp. 301—309.

8. *Die Homilien des Asterios von Amasea (Übersetzung, Anmerkungen, Abhandlungen) III. Programm bei der Vertheilung der homiletischen Preise in Erlangen auf das Jahr 1833 und bei der Ankündigung des Textes und des Thema zu der Preispredigt auf das Jahr 1834*, Erlangen, 1833, pp. 3-36.

9. MG, XL, col. 300 B.

fi urmate legile retorice obișnuite în acest gen literar, căci cuvântul de față nu e făcut spre lingușire, ci spre înfățișarea adevărului. Pentru aceea va fi trecut sub tăcere și neamul și gloria părinților. Retorii păgâni, pentrucă nu au nimic bun de spus despre cei cari vorbesc, se refugiază la înaintașii acestora și turbură pacea mormintelor lor; meritele părinților nu pot să șteargă faptele nevrednice ale urmașilor. Că lucrurile așa stau o spune nu numai viața, care ne arată că de multe ori fiul unui filosof este un prost, iar filosof fiul unui libertin, dar și sfânta Scriptură: Timotei a fost fiul unor oameni necredincioși, iar Avesalom, fiul unui tată blând și înțelept.

Petru a fost fiul lui Iona. Nu ne interesează cine a fost acest Iona, căci din faptele fiului va fi lăudat cel care l-a născut. Mântuitorul însuși, el, piatra din capul unghiului, l-a numit pe Petru temelie Bisericii, piatra credinței. Petru zidește Biserica lui Hristos nu cu pietre, cărămizi și alte materii pământești, ci cu cuvinte și cu fapte prin care lucra Duhul. După ce Mântuitorul s'a înălțat la ceruri, și-a luat asupra sa învățătura Evangheliei, a deschis gura în fața tuturor și a neamurilor și a lui Israil. La sărbătoarea Cincizecimii, prin cuvintele sale înțelepte și prin proorociile Vechiului Testament, a adus la credința în Hristos un popor de trei mii de bărbați. Niciunul dintre retorii și filosofii din vechime n'a putut face aceasta prin arta lor retorică. Demostene a fost neputincios în cuvântul său și a fost silit să fie exilat, iar Socrate, cu toate discursurile lui, a trebuit să bea cucută. Atât de puțin convingătoare erau cuvintele lor. Petru, însă, un negustor, un om neinstruit, printr'o singură cuvântare, a vânat trei mii de bărbați. Cu prilejul vindecării ologului din naștere, Petru își deschide a doua oară gura și a adăugat celor câștigați întâia dată tot pe atâția. El nu și-a arătat zelul numai în a face un popor numeros lui Hristos, ci, mai mult, a căutat ca ucenicii să trăiască potrivit legilor evanghelice. Când a văzut că Anania voia să introducă păcatul în rândurile comunității de curând întemeiate, l-a scos prin puterea Mântuitorului din rândurile lor, ca să instruiască pe creștini nu numai cu cuvântul, ci și cu fapta. Prin un singur fapt, a săvârșit două lucruri: unul, incredințând pe cei de față că Mântuitorul este Dumnezeu, altul, că este pedepsit cel care

calcă legea lui. Acestea au fost îndestulătoare ca să convingă pe toți că cele spuse de Petru nu sânt înșelăciune, ci cu adevărat Dumnezeu era împreună cu el și că taina pe care o anunță este sfântă și adevărată. Petru s'a arătat mare și prin faptul că a părăsit toate cele ale lui, îndată ce a fost chemat de Domnul; a disprețuit bunurile cele lumești, a călcat în picioare totul și s'a alăturat de cele spirituale și mai presus de lume. Dar s'ar putea spune: De ce s'a lipsit Petru, căci era sărac? De tot ce a avut, căci este mult ce are fiecare. Este bogat și cel care are trăsură cu patru cai, dar și cel care are numai un singur asin. Dumnezeu nu judecă milostenia și iubirea de oameni a cuiva după mulțimea celor ce dă, ci după voința cu care dă. Dar Petru nu era complet sărac. El era pescar. Oare nu pescarii sânt aceia cari culeg mărgăritarele, cari vopesc stofele cele scumpe și pescuesc sideful? Bogăția cuiva nu se judecă după uneltele ieftine cu care își îndeplinește cineva meseria lui, ci bogăția se judecă după câștigul care se aduce prin aceste unelte. Dacă s'ar judeca după uneltele munca agricolă, atunci aceasta ar urma să fie cea mai lipsită de câștig. Prin urmare, trebuie să tacă toți acei cari acuză pe Petru că a fost sărac pentru că a fost pescar, și din pricina aceasta n'a avut mare lucru de pierdut când s'a alăturat de Mântuitorul. El s'a arătat mai pre sus decât orice om, căci el a fost singurul dintre oameni care a mers pe apă ca pe uscat. Este minunat și Moise că a trecut marea fără corăbii, tot astfel și Iisus al lui Navi, dar nu l-au depășit pe Petru, care a călcat cu picioarele sale pe apă ca pe uscat, învingând prin aceasta o lege a firii. Mare a fost și Ioan Evanghelistul, care se odihnea pe pieptul Mântuitorului, mare și Filip, dar toți aceștia au rămas în urma lui Petru. Dacă se are în vedere toate cele câte a făcut fiecare dintre ucenici, bărbatul acesta pășește înaintea celorlalți ucenici, și-i lasă în urmă și în discuțiile pe care le-a avut și în faptele sale. Când Mântuitorul a întrebat pe cei doisprezece ucenici ce cred ei despre el, singur Petru înaintea tuturor a rostit acel cuvânt plin de înțelepciune și adevăr. „Tu ești Hristos, Fiul Dumnezeului celui viu“ (*Matei*, XVI, 16). Prin câteva cuvinte a rostit marele adevăr al credinței. Mărturisirea lui Petru arată pe de o parte că Mântuitorul a fost dintru început lângă Tatăl

și că este Dumnezeu, iar pe de altă parte ne indică taina iconomiei pe care Dumnezeu, ca bun ce este, a primit-o, coborîndu-se spre slăbiciunea firii noastre. Cuvintele „Tu ești Hristos” ne arată taina iconomiei și talmăcește teofania în trup. Numele Hristos nu este numele său cel mai înainte de veci, ci prin el ne arată harul celor consacrați. După ce a mărturisit că este om cu adevărat, adaugă că este Fiul Dumnezeului celui viu. Exact acesta și nu altul. Mărturisirea lui este scurtă și lapidară; n'a început prin o finețe lungă de argumente, nici nu s'a înconjurat de un cerc de silogisme cum fac tehnologii credinței, ci în sinceritatea inimii a expus pe scurt adevărul. Mărturisirea pe care trebuie să o facă orice creștin este mărturisirea lui Petru. Cele mai mult decât acestea să le lase acelor cari se luptă cu cuvântul, a căror operă este cearta și a căror sfârșit este pierderea. Celelalte fapte mărețe ale lui Petru vor fi lăsate la o parte și se va pomeni numai despre mutarea lui de pe pământ la cer. După multă vreme a ajuns sf. Petru cu predica și în Roma. Împăratul Neron ordonă ca să fie pironit pe cruce. Prin aceasta Petru a imitat pe Mântuitorul nu numai mergând pe mare, dar și pironit pe lemn. El însă, știind care este deosebirea între stăpân și rob, a cerut dela dușmani un singur har, anume de a nu fi pus pe lemn în același chip, ci cu capul spre pământ. A avut parte de ce a vrut, iar prin cruce a plecat la cel răstignit și înviat, el îmbrăcând cununa muceniei, iar nouă lăsându-ne prilejul acestei prăznuiri.

Dumnezeescul Pavel, trâmbița cea cu mare voce a Evangheliei, a fost mai înainte crud dușman al creștinilor, dar în urmă apărător prea puternic al Bisericii. Înainte se numea Saul și era plin de amenințare și mânie împotriva Bisericii. Înainte de a porni contra creștinilor din Damasc, luase parte la uciderea sfântului Ștefan și cu ochii injectați de sânge pornește din nou să-și continue opera. Patriarhul Iacov, prin profeția făcută lui Veniamin (*Gen.*, XLIX, 27) s'a gândit la Pavel: dimineața a persecutat, a ucis ca un lup, iar seara a ajuns păstor bun. S'a dus la Arhiereu și a cerut scrisori către sinagoga din Damasc ca să aducă la Ierusalim pe creștini. Câtă deosebire între aceste scrisori și acelea pe care le va scri mai târziu! Unele legau pe creștini, iar altele îi puneau lui lanțuri grele și grozave. În cele

dintâi era scris : Pavel, evreul, apărătorul legii, dușmanul crucii, vrăjmașul Evangheliei ; iar în cele din-urmă : Pavel, rob al lui Iisus Hristos. Ceeace cu puțin mai înainte era insultă, acum este laudă. Niciun împărat iubitor de glorie nu s'a lăudat atât cu gloria stăpânirii sale cât s'a lăudat Pavel cu crucea și cu piroanele. Pe când mergea spre Damasc, deodată l'a încunjurat foc din cer. Mântuitorul nu i se arată lui sub formă de om ca arhidiaconului Ștefan, pentru că el nu primea ca acesta marea taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu. S'a arătat în chip de foc ca să-l atragă după chipul legii ca pe Moise. După aceasta îi spune : „Eu sânt Iisus“, voind să încredințeze pe Pavel despre întruparea sa. „Îți este greu să dai cu piciorul în spini“, adică în piroanele crucii. După cum cel care izbește cu piciorul într'un corp ascuțit se vatămă, tot astfel și cel care se ia la ceartă cu Dumnezeu își atrage pe capul său distrugerea. Așa dar, îi spuse Domnul, cumițește-te de acum înainte, și din faptul că ai pierdut vederea din pricina minunii, înțelege mai cu seamă acum, că pentru aceasta am îmbrăcat corp și m'am făcut om, ca să nu orbească toți cei cari ar fi în legătură cu Dumnezeirea simplă și fără acoperământ. După aceasta a plecat Pavel ucenic în loc de prigonitor. A stat orb timp de trei zile, căci cel care a păcătuit contra Treimii trebuia să fie condamnat la o întreită pedeapsă. După ce Pavel a fost instruit în cele ale credinței și a aflat prin experiență că Hristos trăește și împărățește peste toți, că n'a rămas supus morții, și nici n'a fost furat de ucenici, a început să predice pe cel pe care altă dată îl insultase, întâiu în Damasc, apoi în Ierusalim și în tot cuprinsul Asiei. Marele merit al apostolului este că a știut, fie prin predica sa, fie prin epistolele sale, să ferească Evanghelia de influența moravurilor iudaice. În acestea s'a împotrivit chiar lui Petru, și prin argumente convingătoare îi spunea că nu trebuie să turbure noua viață prin întrebuintarea dogmelor vechi care au încetat. Pentru predica Evangheliei a fost de multe ori închis, bătut și aruncat afară din oraș ca un mort. Nu-i păsa însă de corp și se uita numai la scopul chemării sale de sus. A adus pe Evrei la cunoștința lui Hristos din cărțile cinstite de ei, iar pe Elini îi convingea cu argumentele rațiunii și cu legile nescrise ale firii. După ce sf. apostol Pavel a străbătut tot Iliricul a ajuns la Atena,

căminul științelor, după cum a fost numit de cei vechi. Nu s'a oprit în piață spre a-și ține discursurile sale, după cum făceau cei vechi, ci s'a îndreptat spre Areopag, unde era un senat sever și înfricoșător. Ca temă a cuvântării sale a luat o epigramă scrisă pe un templu și le-a vestit lor despre Dumnezeu necunoscut. Prin discursul său, a convins pe corifeul areopagiților, pe Dionisie și l-a făcut slujitor al lui Hristos. Din Atena s'a dus la Corint. Puterea de convingere a fost și aici tot atât de mare, căci predicând în sinagogă, a convins pe însuși conducătorul sinagogii împreună cu toată casa sa. Cu cât trecea timpul cu atât și cuvântul Evangheliei se răspândea prin el și era întocmai ca un bun general, care cucerește din zi în zi pentru împărăție sate, țarini și orașe. Era un dascăl obștesc al lumii: pe cei de aproape câștigându-i prin graiul său, iar pe cei de departe prin epistolele sale. A fost mare nu numai ca apostol, dar și ca om. Pretutindeni pe unde a fost, a trăit din munca mânilor lui, ca de acolo să-și aibă hrana sa de toate zilele, spre a nu fi celor cărora le vorbea sau în mijlocul cărora trăia un apostol nesuferit. Invățătură multă pot scoate de aici toți cei cari slujesc altarului. „Preoția nu este despotism, ci mai de grabă robie pentru acela cu care ești împreună. Preoția nu este vrednicie de îndrăzneală de stăpân, ci o servire a unei iconomii evlavioase“. Pavel avea dreptul să aibă o mică parte din oboselile sale, dar n'a făcut-o, pentru ca să nu ia nimic pe pământ, ci pe toate să le strângă în ceruri. Din pricina aceasta a și fost învrednicit cu o cinste mai pre sus de oameni pe când era încă unit cu corpul acesta stricăcios, urcându-se până la al treilea cer spre a vedea bunătățile de acolo. După ce a cutreerat toată lumea, vestind taina creștinătății, a ajuns și la Romani, ca să convingă și pe stăpânitorii lumii. Celor de sub lege le predica în sinagogi, iară păgânilor în piețe. Strădania lui de a în-sămânța un alt fel de viețuire printre Romani, a supărat mult pe Neron, împăratul Romanilor, care mai de grabă s'ar fi lipsit de împărăție decât de plăceri. Neron, imitând pe Irod, l-a băgat în închisoare și apoi i-a tăiat capul.

Moartea maritrică a celor doi mari apostoli este prilej de îndoită prăznuire anuală; prin această prăznuire gândurile creștinilor se îmbunătățesc spre a ajunge râvnitorii pildei celor doi atleți obștești ai lumii.

IX. Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον ἱερομάρτυρα Φωκᾶν (Cuvânt de laudă la sfântul mucenic Foca).

Cuvântul acesta de laudă în cinstea sfântului mucenic Foca nu este menționat de niciun scriitor din epoca patristică și bizantină. Tradiția manuscrisă prezintă cuvântarea ca operă a episcopului Amasiei¹. În manuscrise cuvântarea se prezintă sub două forme: una completă, transmisă numai de două manuscrise: a) Cod. Marcian 360, sec. XI și b) Cod. Parisian Gr. 1177, sec. XI (acestui manuscris îi lipsește sfârșitul)²; altă formă, necompletă, din care lipsește introducerea, astfel că engomiul începe cu însăși descrierea vieții sfântului Foca. Sub această formă ni s'a transmis într'un foarte mare număr de manuscrise. Lipsa introducerii în aceste manuscrise se explică prin faptul că acest cuvânt de laudă a trecut în colecțiile de viețile de sfinți de pe luna Septembrie, când se găsește pomenirea sfântului Foca (22 Sept.)³. Manuscrisele mai prezintă între ele deosebiri cu privire la titlurile cuvântării. În unele manuscrise are titlul dat de ediția tipărită: Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον ἱερομάρτυρα Φωκᾶν (Cuvântul de laudă la sfântul mucenic Foca), în altele: Εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα Φωκᾶν (La sfântul mucenic al lui Hristos Foca), în altele: Εἰς τὸν ἅγιον καὶ ἑνδοξὸν μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Φωκᾶν (La sfântul și slăvitul mucenic a lui Hristos Foca), în altele: Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον καὶ ἑνδοξὸν ἱερομάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Φωκᾶν (Cuvânt de laudă la sfântul și slăvitul mucenic al lui Hristos Foca), în altele: Ἐγκώμιον εἰς τὸν μάρτυρα Φωκᾶν (Cuvânt de laudă la mucenicul Foca), în altele: Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Φωκᾶν (Cuvânt de laudă la mucenicul Foca), în altele: Εἰς τὸν ἅγιον Φωκᾶν (Cuvânt de laudă la sfântul Foca), iar în altele Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Φωκᾶ (Mucenicia sfântului mucenic Foca).

A. Bretz și M. Bauer dau următoarele manuscrise care cuprind cuvântul de laudă al sfântului Foca, pe care noi le clasăm în ordine cronologică.

1. Câteva din manuscrise dau acest engomiu anonim, cf. A. Bretz, *Op. cit.*, pp. 9–10.

2. A. Bretz, *Op. cit.*, p. 8.

3. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 60.

a) din sec. X: Cod. din Moscova 356.

b) sec. X-XI: Cod. Ambrosian 374; Cod. Ierusalimitean al Bibliotecii Patriarhale 11; Cod. Vatican Palatin 1.

c) sec. XI: Cod. Vatican 795; Cod. Vatican Gr. 794; Cod. Vatican Gr. 2044; Cod. Vatican Gr. 2047; Cod. Laurentian plut. XI, cod. 20; Cod. Roman=Chisian sign. R-VII-48; Cod. Taurin 86; Cod. Parisian 1479; Cod. Parisian 1489; Cod. Parisian 1492; Cod. Parisian 1515; Cod. Parisian 1523; Cod. Parisian suplim. 240; Cod. din Oxford Barocc. 230; Cod. din Oxford Cromwell 26; Cod. din Oxford Laudian 70; Cod. din Moscova 357; Cod. din Bibliot. Gimnasiului din Tesalonic Gr. 26.

d) sec. XI-XII: Cod. Vatican Ottobon. 421.

e) sec. XII: Cod. Vatican Gr. 796; Cod. Scorialensis 310=Y-II-5; Cod. Scorialensis 313=Y-II-8; Cod. Scorialensis 314=Y-II-9; Cod. Britanic din Bibliot. contelui de Leicester 89 II; Cod. din Messina 25; Cod. din Messina 31; Cod. din Messina 41; Cod. Patmiac 217; Cod. Constantinopolitan din Bibliot. Mavrogordat 28; Cod. Bibliot. Gimnasiului din Tesalonic Gr. 28.

f) sec. XII-XIII: Cod. Vatican Gr. 1643; Cod. Parisian 1521; Cod. din Messina 54.

g) sec. XIII: Cod. Ambrosian 840.

h) sec. XIV: Cod. Parisian 1526; Cod. Parisian 1555; Cod. Bibliot. Gimnasiului din Tesalonic Gr. 36.

i) sec. XV: Cod. Parisian 1558; Cod. Constantinopolitan din Bibliot. Mavrogordat 143.

j) sec. XVI: Cod. Britanic din Bibliot. contelui de Leicester 91; Cod. din Moscova 360.

k) sec. XVII: Cod. Vatican Ottobon. 219.

l) nedatate: Cod. Vatican Barber. 361; Cod. Vatican Barber. 437; Cod. Vienez ist. 39; Cod. Britanic din Bibliot. lui Thoma Gale Nr. 44¹.

În afară de aceste manuscrise, care cuprind cuvântul de laudă la sfântul Foca, notate de A. Bretz și M. Bauer, mai adăogăm următoarele manuscrise nementionate de acești autori. În aceste manuscrise cuvântarea lui Asterie este fără introducere:

a) Cod. Bibliot. Mânăst. Vatopedi 74, sec. XII; b) Cod.

1. cf. A. Bretz., *Op. cit.*, pp. 7-10; M. Bauer, *Op. cit.*, pp. 58-63.

Bibliot. Mânăst. Vatopedi 486, sec. XIV; c) Cod. Bibliot. Mânăst. Vatopedi 435, sec. XVI¹; d) Cod. Bibliot. Mânăst. Lavra Δ 44, sec. XI; e) Cod. Bibliot. Mânăst. Lavra Δ 52, sec. XI (anonim); f) Cod. Bibliot. Mânăst. Lavra Δ 46, sec. g) XII; Cod. Bibliot. Mânăst. Lavra E 184, sec. XII; h) Cod. Bibliot. Mânăst. Lavra H 183, sec. XV; i) Cod. Bibliot. Mânăst. Stavronichita 28, sec. XIII².

Cuvântul de laudă la sf. mucenic Foca a fost publicat prima dată de Fr. Combefis în 1648, adăugând textului grec și traducerea latină făcută de editor³. Din ediția lui Combefis textul grec și traducerea latină au trecut în Patrologia graeca a lui Migne⁴.

Numai traducerea latină a cuvântării a fost publicată în Heptada lui Teoph. Raynaudus⁵, în Maxima Bibliotheca veterum patrum a lui M. de la Bigne⁶ și în ediția I⁷ și ediția II⁸ a operelor sfântului Prosper Acvitanul. În limba germană s'a tradus de J. G. V. Engelhardt⁹. Cuvântarea aceasta în cinstea sfântului Foca s'a tradus și în limba georgiană; se păstrează într'un manuscris al mânăstirii Gelathi două traduceri, cod. 4, pp. 248—253 la 22 Septembrie și pp. 649—655 la 23 Iulie; manuscrisul se găsește acum în muzeul Societății istorico-etnografice din Kuthais¹⁰.

Episcopul Amasiei a pronunțat acest cuvânt de laudă într'o biserică de lângă Sinope unde se găsea mormântul sfântului Foca¹¹.

1. Sophronios Evstratiades and Arcadios, *Catalogue of the greek manuscripts in the library of the Monastery of Vatopedi on Mount Athos*, Cambridge, 1924.

2. Spyridon and Sophronios Evstratiades, *Catalogue of the greek manuscripts in the library of the Laura on Mount Athos with notices from other libraries*, Cambridge, 1925. Pentru începuturile cuvântării a fost consultat: Συμπλήρωμα ἀγιορειτικῶν καταλόγων Βατοπαιδίου καὶ Λαύρας de Sp. Evstratiadis, Paris, 1930.

3. *Op. cit.*, col. 169—181.

4. MG, XL, col. 299—314.

5. *Op. cit.* pp. 847—849.

6. *Op. cit.*, pp. 830—832.

7. *Op. cit.*, pp. 294—296.

8. *Op. cit.*, pp. 309—312.

9. *Op. cit.* pp. 36—46.

10. G. Peradze, *Die alt-christliche Literatur in der georgischen Uebersetzung*, în *Oriens Christianus*, 3 S., 3/4 Bd., (1928—1929) p. 114.

11. MG, XL, col. 304 A și 304 C. Să se vadă și Tillemont, *Op. cit.*, X, p. 412 și D. R. Ceillier, *Op. cit.*, VI, p. 299.

Analisa. — Pomenirea mucenicilor este totdeauna de folos, pentrucă ea învață pe cei râvnitori de virtute nu numai prin cuvinte, ci și prin fapte. După cum un geometrician nu ajunge savant numai dacă citește nenumărate cărți de geometrie, ci dacă desenează pe plăci figurile geometrice, și nici doctorul nu este doctor de ispravă, oricât ar studia pe Ipocrate și pe alți doctori renumiți, dacă nu va sta lângă bolnavi și nu va învăța din boale arta de a vindeca, tot astfel și un creștin învață din faptele minunate ale mucenicilor să păstreze credința chiar în cele mai mari primejdii. Moaștele lor sânt o mărturie vie a stăruinței lor în credință.

După cum cei cari se apropiau de stejarul de la Mamvri își aduceau aminte de Avraam și de toate faptele în legătură cu iubirea lui de străini, tot astfel și cel care se apropie de sfintele moaște ale sfântului Foca își amintește de viața lui și de cele spuse despre dânsul.

Catalogul sfinților este sfânt, pentrucă toți și-au dat sângele lor pentru Hristos; cu toate acestea, cinstea lor este deosebită: întâiul și al doilea nu lipsește din catalogul lor. Unii dintre mucenici sânt cunoscuți de toată lumea, iar alții numai de puțini dintre oameni. Din ceata celor dintâi face parte și sfântul mucenic Foca. Faima lui a cuprins întreaga lume.

Sf. Foca s'a născut în Sinope, oraș renumit în oameni mari și în filosofi. De meserie era grădinar și locuia la marginea orașului. Milostenia și ospitalitatea lui era vestită. Casa sa era deschisă tuturor drumeților și săracilor. Și tocmai marea sa iubire de străini i-a deschis drumul spre mucenicie. Pe vremea lui a fi creștin era o crimă. Fiind și el creștin, stăpânirea a trimis călăi ca să-l caute și să-l omoare. S'a întâmplat ca aceștia să fie găzduiți chiar de Foca. Ei nu-l cunoșteau și nici Foca nu știa cine sânt și pentru ce scop au venit la Sinope. După ce i-a ospătat i-a întrebat unde se duc și ce caută. Ei, cu toate că nu voiau să-și spună scopul lor, căci doriau să-l prindă prin surprindere pe Foca, totuși, ca un favor pentru găzduirea bună pe care o avuseseră, îi spuseră că au venit pentru a-l prinde pe Foca și a-l omorî. Gazda lor nu s'a speriat la auzul acestor cuvinte, nici n'a fugit, deși era în puterea lui de a o face, ci le-a spus: „Cunosc pe bărbat; il vo

găsi cu ușurință și mâne vi-l voi aduce“. După aceste cuvinte, le-a dat așternut pentru culcare, iar el s'a pregătit pentru moarte. A doua zi dimineață, le-a spus: „L-am căutat cu sârguință pe Foca și prada este gata; dacă voiți prindeți-o“. Ei i-au răspuns: „Unde este bărbatul“? „Nu este departe, le spuse Foca, ci cu voi, eu sânt. Faceți-vă datoria!“ La auzul acestor cuvinte s'au întristat oamenii, fiindu-le rușine și de masa și de așternutul, pe care l-au primit dela Foca. Acesta, însă, îi rugă să-și îndeplinească însărcinarea lor: crima nu este a lor, ci a aceluia cari au poruncit-o. Astfel i s'a tăiat capul sfântului mucenic Foca.

După moartea sa martirică, faima lui a cuprins toată lumea. Biserica în care se găsesc moaștele lui este alinare celor nenorociți, vindecare celor bolnavi, hrană celor flămânzi. Dar oriunde s'au împărțit părți din moaștele sale, ele au ajuns izvor de binefaceri. Roma însăși a ținut să aibă capul sfântului mucenic. Corăbierii l-au făcut patronul lor și, în cinstea lui, fiecare corăbier își dă partea sa de hrană pe o zi drept obol pentru ajutorul pe care mucenicul i-l dă în timpul călătoriei. Când ajungeau la țarm împărțeau săracilor suma adunată. Ar fi greu de povestit toate binefacerile pe care mucenicul le-a făcut și le face creștinilor de pe tot pământul. Trebuie dat slavă Mântuitorului că a învrednicit pe robii săi cu astfel de daruri.

X. Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας (Cuvânt de laudă la sfinții mucenici).

Cuvântul acesta de laudă nu se găsește menționat de antichitatea creștină. Tradiția manuscrisă, însă, dă ca autor pe Asterie al Amasiei: a) Cod. Vatican Ottobon. 12, sec. XI; b) Cod. Parisian 771, sec. XIV; c) Cod. Vinez istor. 115¹. Pe lângă acestea adăugăm: Cod. Bibliot. Mânăst. Lavra Γ`37, sec. XIV².

Fr. Combefis, în 1648, a publicat prima dată această cuvântare împreună cu o traducere latină făcută de el³.

1. A. Bretz, *Op. cit.*, p. 10; M. Bauer, *Op. cit.*, p. 64.

2. Spyridon and Sophronios Evstratiades, *Catalogue of the greek manuscripts in the library of the Laura on Mount Athos with notices from other libraries*, Cambridge, 1925.

3. *Op. cit.*, col. 181 - 208.

Din ediția lui Combefis și textul grec și traducerea latină au trecut în Patrologia graeca a lui Migne¹.

Numai traducerea latină s'a publicat în Heptada lui Theoph. Raynaudus², în Maxima Bibliotheca veterum patrum a lui M. de la Bigne³ și în ediția I⁴ și ediția II⁵ a operelor sfântului Prosper Acvitanul.

Cuvântarea lui Asterie în cinstea sfinților mucenici este cea mai frumoasă și mai caldă apologie pe care nu numai secolul al patrulea, dar întreaga literatură creștină, a produs-o pentru cinstea și cultul sfinților și a moaștelor.

Analisa. — De multe ori, chiar cele protivnice sânt spre folosul oamenilor. Dacă diavolul n'ar fi persecutat Biserica, n'am fi avut mucenici; iar fără mucenici, viața ar fi fost plină de tristeță și n'am fi avut prilejul acestor zile de prăznuire. Dar este și adevărată evlavie să te închini mucenicilor, căci ei au ajuns nemuritori din pricina morții lor frumoase. Sfinții mucenici, prin viața lor măreață, sânt nu numai dascăli ai lumii, ci și acuzatori. Căci ei, cari au răbdat para focului, acuză pe cei cari nu pot să-și stăpânească înflăcărările trupurilor; ei, cari au socotit drept nimic cele din lume, acuză pe cei cari pun mare preț pe argint, ei, cari au preferat înaintea părinților, femeii și a copiilor pe Dumnezeu, acuză pe cei cari spun că frica de Dumnezeu este o nebunie; ei, cari s'au desbrăcat de trup, acuză pe cei cari nu vor să se desbrace de o haină pentru a acoperi pe cel gol. Toți mucenicii au răbdat până la sfârșit tot felul de munci, pentru că au crezut cu tărie în cele făgăduite de Mântuitorul Hristos. Nu i-a înfricoșat nici focul, nici sabia, nici înghețul, căci aveau nădejdea că cel care va mărturisi pe Hristos înaintea oamenilor, va fi mărturisit de el înaintea Tatălui ceresc. Creștinii împodobesc cinstitele lor trupuri și le păstrează ca pe niște odoare de mare preț, pentru că ele au ajuns vase ale alegerii, organe ale unor fericite suflete. Biserica se fortifică prin trupurile mucenicilor cum se fortifică o cetate prin soldați curajoși. Iar creștinii, cari sânt cuprinși de necazuri, aleargă ca la un azil la locul de odihnă al mucenicilor și fac din ei

1. MG, XL, col. 313—334.
 2. *Op. cit.*, pp. 849—853.
 3. *Op. cit.*, pp. 832—836.
 4. *Op. cit.*, pp. 296—300.
 5. *Op. cit.*, pp. 312—316.

mijlocitori către Dumnezeu. Lângă sfintele lor moaște săracii sânt scăpați de sărăcie, iar boalele sânt vindecate. Sfintele lor morminte sânt limane liniștite pentru toate turburările și urgiile vieții. Tatăl sau mama care are un copil bolnav, lasă la o parte pe toți doctorii și aleargă, cu copilul în brațe, la ajutorul unui mucenic, care n'a învățat și nici n'a practicat medicina. Cel care vrea să se căsătorească, tot la un mucenic aleargă, iar cel care pleacă pe mare în călătorie nu-și desleagă corabia până ce nu invocă, prin mucenici, pe Stăpânul mării. Pentru toată lumea mucenicii și mormintele lor sânt locuri de alinare și de nădejde. Și pe bună dreptate, căci ei n'au ținut seamă de trupul lor, de sângele lor, de viața lor, ci pe toate le-au dat Mântuitorului Hristos; în locul suferinței au căpătat cinste și slavă. Pe când numele mucenicilor umple lumea, numele acelora cari i-au pus pe caznă s'a uitat. Uitarea a acoperit viața lor. Au ca mormânt iadul, ca monument necredința, iar ca pomenire necinstea. Numele mucenicilor trece din generație în generație, făcând astfel nemuritoare lauda și slava lor. Viața păstrează, prin moștenire, prăznuirea lor ca pe o moștenire nepieritoare și mai cinstită decât moștenirea de avuții. Moștenirile de avuții se pot pierde, dar sărbătorile sfinților bărbați nu o întrerupe niciun an, atât timp cât vor fi ani și va curge timpul, cât cerul va avea soarele, iar pământul va hrăni animalele sale. Dar chiar dacă ar înceta toate acestea, slava mucenicilor și a dreptilor nu se va stinge și nu va pieri odată cu creația, ci, mai degrabă, va înflori și mai mult, căci omenirea se va schimba într'o viață nestricăcioasă. Acum ucenicii umplu și stăpânesc lumea. Ei au cucerit-o luptând; lupta lor n'a fost o luptă obișnuită; ei n'au stăpânit lovind și biciuind, ci suferind și fiind tăiați. Stăpânitorii lumii au vrut să-i omoare ca să șteargă de pe fața pământului numele de creștin, dar Dumnezeu a întors împotriva lor gândurile lor: de câte ori socoteau că împiedecă credința, de atâtea ori lucrau la creșterea credinței.

Păgânii și ereticii eunomieni critică cinstea dată de cei credincioși sfinților și moaștelor lor, spunând că ei n'au fost decât niște oameni, iar amintirea lor stă numai în puține moaște. Și unora și altora trebuie spus că noi nu

ne închinăm mucenicilor, ci îi cinstim ca pe niște adevărați închinători ai lui Dumnezeu. Nu ne închinăm oamenilor, ci admirăm pe aceia cari s'au închinat cum se cuvine lui Dumnezeu în timpul persecuției. Îi punem în morminte frumoase, le ridicăm biserici mărețe, ca să râvnim și noi cinstea celor cari s'au sfârșit în chip bun. Râvna noastră față de ei nu este fără plată, căci ne bucurăm de protecția lor pe lângă Dumnezeu. Pentru că rugăciunea noastră nu este îndestulătoare în timp de nevoi — rugăciunea noastră în adevăr nu este rugăciune, ci pomenire a păcatelor noastre — pentru aceea ne refugiem la mucenicii iubiți de Dumnezeu, ca prin faptele lor mari să vindece păcatele noastre. Nu este o crimă că râvnim să plăcem lui Dumnezeu, nici nu putem fi acuzați că ne refugiem la protectori. Păgânii acuză pe creștini că cinstesc pe mucenici, ei, cari au îndumnezeit oamenii și se închină lor ca la niște Dumnezei. Cât privește pe ereticii eunomieni nu este de mirare că aduc creștinilor aceeași acuzație, odată ce ei nedreptățesc pe însuși Mântuitorul Hristos, despărțindu-l de Dumnezeu-Tatăl. Să afle Eunomienii din Vechiul Testament că obiectele dreptilor și oasele lor au fost isvor de binefaceri, că trupurile patriarhilor au fost duse cu cinste din Egipt în pământul făgăduit, că zece drepti de s'ar fi aflat în Sodoma ar fi fost mântuită din pricina acestora cetatea, că poporul lui Israil a fost iertat de nenumărate ori pentru păcatele lui, numai pentru că a avut înaintași drepti și credincioși. Să afle acești eretici și din Noul Testament toate minunile pe cari le-au făcut sfinții apostoli. Dar ceata rea a ereticilor nu cinstește pe mucenici nici din pricina măreției minunilor. Față de toate acestea să ne rugăm lui Dumnezeu, să rugăm și pe mucenici ca să mijlocească pe lângă Stăpânul obștesc ca să dea acestor eretici duh de umilință, să distrugă zidul despărțitor și să-i aducă pe toți la unirea frățească.

XI. Εἰς μάρτυριον τῆς πανευφήμου μάρτυρος Εὐφημίας ἔκφρασις (Ecfrasă (descriere) la mucenicia prea slăvitei mucenice Eufimia).

Ecfrasa aceasta s'a bucurat de mare cinste în antichitatea creștină fiind menționată de multe ori: Sinodul VII

ecumenic (787) o citează de două ori: odată în întregime¹, altădată fără introducere², Nichifor patriarhul Constantinopolei († 829)³, Fotie (897 sau 898)⁴. Tradiția manuscrisă în întregime o atribuie lui Asterie al Amasiei: *a)* Cod. Parisian 1177, sec. XI; *b)* Cod. Marcian 360, sec. XI; *c)* Cod. Bibliot. Mânăst. Ivir 428, sec. XI; *d)* Cod. Berlinz 277, sec. XII; *e)* Cod. Parisian 1528, sec. XII; *f)* Cod. Scorialensis 262, sec. XIII; *g)* Cod. Bibliot. Mânăst. Dionisiu 52, sec. XIII; *h)* Cod. Parisian 950, sec. XV; *i)* Cod. Britan. din Bibliot. contelui de Leicester 91, sec. XVI; *j)* Cod. Bibliot. Naționale din Atena 352, sec. XVI⁵. Pe lângă aceste manuscrise mai trebuesc adăugate următoarele, nementionate de A. Bretz și M. Bauer: *a)* Cod. Bibliot. Mânăst. Lavra, Δ 53, sec. XI⁶; *b)* Cod. Bibliot. Mânăst. Vatopedi 435, sec. XVI⁷.

Ecfraza muceniciei sfintei Eufimia a fost publicată prima dată împreună cu traducerea latină de Fr. Combefis în 1648⁸. Din ediția lui Combefis textul grec și traducerea latină au trecut în Patrologia graeca a lui Migne⁹. Independent de această ediție, textul grec se mai găsește tipărit și în actele sinodului VII ecumenic; și acest text are o traducere latină, alta însă decât aceea a lui Combefis¹⁰.

Traducerea latină s'a publicat separat, în afară de edițiile grecolatine de mai sus, în Heptada lui Teoph. Raynaudus¹¹, în Maxima Bibliotheca veterum patrum a lui M. de la Bigne¹², în ediția I¹³ și ediția II¹⁴ a operelor sfântului Prosper Acvitanul, în Acta martyrum a lui Th. Rui-

1. Mansi, *Op. cit.*, XIII, col. 16 B—17 D.

2. *Ibidem*, col. 308 A — 309 A.

3. *Op. cit.*, MG, C, col. 364 CD.

4. Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη, MG, CIV, col. 217A și Τὰ Ἀμφιλόγια ἢ λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι, MG, CI, col. 1161 B și MG, XL, col. 477 B.

5. Cf. A. Bretz, *Op. cit.*, p. 10 și M. Bauer, *Op. cit.*, p. 65.

6. Spyridon and Sophronios Evstratiades, *Catalogue of the greek manuscripts in the library of the Laura on Mount Athos with notices from other libraries*, Cambridge, 1925.

7. Sophronios Evstratiades and Arkadios, *Catalogue of the greek manuscripts in the library of the Monastery of Vatopedi on Mount Athos*, Cambridge, 1924.

8. *Op. cit.*, col. 208 — 212.

9. MG, XL, col. 333—338.

10. *Op. cit.*, XIII, col. 16 B—17 D și 308 A—309 A.

11. *Op. cit.*, pp. 853—854.

12. *Op. cit.*, p. 836.

13. *Op. cit.*, pp. 300—301.

14. *Op. cit.*, pp. 316—317.

nart¹. François de Maucroix traduce ecfraza în limba franceză². În limba germană s'a tradus de F. Piper³ și de Bruno Keil⁴.

Ecfraza muceniei sfintei Eufemia n'a fost o predică ținută înaintea poporului, ci mai degrabă un exercițiu retoric compus pe când era tânăr⁵ și ținut într'o sală publică de conferințe numai înaintea bărbaților, după cum se vede și din modul de adresare: ὦ ἄνδρες; pentru aceasta poartă și titlul special de ἔκφρασις⁶. Du Pin a pus la îndoială autenticitatea ecfrazei din pricina deosebirei de stil între ea și restul cuvântărilor lui Asterie⁷. Dar, după cum am văzut mai sus, antichitatea creștină și întreaga tradiție manuscrisă stă mărturie că ecfraza este opera episcopului Amasiei. Deosebirea de stil provine de acolo că aici avem alt gen literar decât în celelalte cuvântări.

Analisa — Asterie, după ce cetise opera lui Demostene, îngreuiat de lectură, își părăsește camera pentru a se plimba. Pleacă împreună cu câțiva prieteni prin piață până ajunge la o biserică. El a intrat în biserică ca să se roage. Înăuntru, a rămas impresionat de frumusețea unei icoane; era atât de bine executată, încât a crezut că este opera celebrului pictor Eufanor. Pentru că era foarte frumoasă voește să dea o descriere a acestei icoane.

Icoana reprezenta mucenicia sfintei Eufimia. Aceasta a fost o fecioară evlavioasă, care a suferit chinurile pentru credința în Hristos. Creștinii i-au zidit mormântul ei lângă biserică și prăznesc în fiecare an pomenirea ei. Predicatorii, prin predicile lor, vestesc credincioșilor faptele ei mari. Dar și pictorul a zugrăvit pe pânză, prin arta sa, istoria acestei mucenice.

Icoana reprezintă întâiu scena judecății sfintei Eufimia. Un judecător stă pe un tron înalt și se uită cu mânie la

1. *Acta primorum martyrum sincera et selecta*, ed. II, Amsterdam, 1713, pp. 490—491; *Acta martyrum*, Ratisbonen, 1859, pp. 515—516.

2. *Journal des Savants*, II ed. Amsterdam 1708; cf. M. Bauer, *Op. cit.*, p. 55.

3. În: *Evangelischer Kalender für 1868*, pp. 51—60. Această traducere a fost retipărită de L. Koch, *Art. cit.*, pp. 85—87.

4. În: J. Strzygowski, *Orient oder Rom*, Leipzig, 1911, pp. 119—122.

5. Tillemont, *Op. cit.*, X, pp. 412—413; D. R. Ceillier, *Op. cit.*, VI, p. 303; K. Fr. W. Paniel, *Op. cit.*, p. 567; M. Bauer, *Op. cit.*, pp. 29—32. Contra acestei teze Br. Keil în J. Strzygowski, *Op. cit.*, p. 119, continuarea notei 4 dela p. 118.

6. K. Fr. W. Paniel, *Op. cit.*, p. 567.

7. *Op. cit.*, III, p. 81.

fecioară. Alături de el se află soldați și un secretar, care notează discuțiile procesului. Fecioara este îmbrăcată cu o haină neagră. Este dusă de doi soldați unul în față, iar altul în spate. Artistul, prin arta cu care a întrebuițat culorile sale, a știut să reprezinte mai bine decât oricine expresia sufletească a mucenicii în aceste momente tragice. După aceasta urmează scena chinurii. Un călău i-a tras capul pe spate, iar altul îi smulgea dinții. Scena este zugrăvită așa de real și de impresionant că stoarce lacrimi. Artistul a pictat atât de bine picăturile de sânge, încât îți dau impresia că acum se preling de pe buze pe bărbie. O altă scenă a icoanei reprezintă pe fecioară în închisoare: ea stă singură, cu mâinile întinse spre cer și invocă pe Dumnezeu în ajutor. La rugăciunea ei apare deasupra capului semnul sfintei cruci. În sfârșit, alături altă scenă, înfățișând moartea sfintei mucenice. Pictorul a făcut prin culori roșii puternice un foc mare, iar în mijloc a zugrăvit fecioara cu mâinile întinse spre cer. Nicio durere nu se află pe chipul ei; dimpotrivă este veselă și fericită că se îndreaptă către o viață fericită și necorporală.

XII Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον πρωτομάρτυρα Στέφανον
(Cuvânt de laudă la sfântul Ștefan cel dintâiu mucenic).

Patriarhul Fotie ne dă în Biblioteca sa un excerpt din această cuvântare¹, prezentându-o ca operă a lui Asterie al Amasiei². Tradiția manuscrisă, însă, dă ca autor când pe sf. Grigore al Nisei († c. 395): Cod. din Messina 5, sec. XII și Cod. Vatic. Barber. 555=V 51, sec. XIII, când pe Proclu al Constantinopolei († c. 446): Cod. Vatican Barber. 497, sec. XV-XVI și cod. Vatic. Pian. 71, sec. X-XI³. În acest din urmă manuscris a fost scris numele lui Proclu după ce se ștersese din manuscris numele altui autor. M. Bauer opinează că cel care a copiat acest manuscris scrisese pe Asterie ca autor al ei, dar cineva mai târziu a înlocuit pe Asterie cu Proclu⁴. Mult mai justă este părerea lui A. Bretz: la început pe manuscris se afla numele sfântului Grigore al Nisei și nu al lui Asterie, pen-

1. Μοριόβελον ἢ Βιβλιοθήκη, MG, CIV, col. 204 BD.

2. *Ibidem*, MG, CIV, col. 204 B.

3. cf. A. Bretz, *Op. cit.*, pp. 10—11.

4. *Op. cit.*, p. 68.

tru motivul că termenul ἅγιος, care n'a fost șters din manuscris, este mai propriu episcopului Nisei decât episcopului Amasiei, pretutindeni întâlnit cu epitetul de μακάριος¹.

Cuvântul acesta de laudă a fost publicat prima dată în 1630 sub numele lui Proclu al Constantinopolei de V. Riccardi, care a adăugat textului grec și o traducere latină². Fr. Combefis, bazat pe mărturia lui Fotie și pe asemănarea de gândire și de stil dintre excerptul dat de Fotie și textul cuvântării o publică în 1648 împreună cu celelalte opere ale lui Asterie, dând textului grec o nouă traducere latină³. Din ediția lui Combefis, textul grec și traducerea latină au trecut în Patrologia graeca a lui Migne⁴.

Numai traducerea latină s'a publicat în Heptada lui Theoph. Raynaudus⁵, în Maxima Bibliotheca veterum patrum a lui M. de la Bigne⁶ și în ediția I⁷ și ediția II⁸ a operelor sfântului Prosper Activanul.

Fotie nu ne permite să atribuim altcuiva cuvântarea decât lui Asterie⁹. K. Fr. W. Paniel a pus la îndoială autenticitatea ei¹⁰, dară fără motiv, căci în timpul din urmă A. Bretz i-a demonstrat definitiv autenticitatea¹¹. În afară de argumentele lui Bretz mai adaug următorul: în cuvântul de laudă la sfinții Petru și Pavel, Asterie interpretează proorocia lui Iacov asupra lui Veniamin ca referindu-se la apostolul Pavel¹²; aceeași interpretare o găsim și în engomiul sfântului Ștefan¹³.

Asterie a rostit această cuvântare a doua zi de Nașterea Domnului¹⁴.

Analisa. — Ciclul sărbătorilor este sfințit și frumos.

1. *Op. cit.*, p. 11.

2. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Πρόκλου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τὰ ἀνάλεκτα. *Sancti Patris Procli Archiepiscopi Constantinopolitani Analecta*. a Vincentio Riccardio, Roma, 1630, p. 485-495.

3. *Op. cit.*, col. 284—300.

4. MG, XL col. 337—352.

5. *Op. cit.*, pp. 861—864.

6. *Op. cit.*, pp. 836—839.

7. *Op. cit.*, pp. 308—310.

8. *Op. cit.*, pp. 325—328.

9. Tillemont, *Op. cit.*, X, p. 413; G. Cave, *Op. cit.*, I, p. 372; D. R. Ceillier, *Op. cit.*, VI, p. 307.

10. *Op. cit.*, pp. 566—567.

11. *Op. cit.*, pp. 71—75.

12. MG, XL, col. 285 BC.

13. *Ibidem* col. 349 B.

14. *Ibidem*, col. 337 D—340 A.

După sărbătoarea de ieri, în care s'a prăznuit Nașterea Domnului, azi se sărbătorește sf. Ștefan. Sărbătoarea Nașterii ne învață că s'a născut Mântuitorul lumii, că cel netrupesc s'a îmbrăcat în trup, că a primit să sufere pentru noi și să se înalțe pe lemn pentru purtarea noastră de grijă. Sărbătoarea sfântului Ștefan ne arată că el a primit să fie lovit cu pietre pentru Hristos. Ștefan este pârga mucenicilor; înainte de el nimeni nu și-a vărsat sângele pentru Evanghelie. Și după cum Cain a udat, prin sângele uciderii, pentru întâia dată pământul, tot astfel și Ștefan a sfințit cu sângele său pământul prin patimile lui sfinte. De și a fost chemat la Evanghelie mai târziu, totuși s'a arătat primul prin faptele lui mărețe. Să nu se supere nici Petru, nici Iacov, nici Ioan de aceasta, ci mai mult să se bucure, căci dacă sf. Ștefan a ajuns mare, a ajuns prin ei, dascălii lui. Dacă sf. Ștefan s'a arătat mai mare decât ei, este pentru că a primit cununa de mucenic cu mult înaintea lor. Exemplul lor a împins spre râvnă pe toți cei după el. Pentru aceasta amintirea lui este nemuritoare; nu a acoperit-o pietrele și nici n'a înegrit-o timpul, ci se pomenește din generație în generație.

Predica lui a atras asupra sa urgia Iudeilor, acuzându-l că distruge legile părinților și introduce în popor dogme străine. El a stat în mijlocul lor și prin puterea Duhului a început să le vorbească. Și-a început cuvântarea sa de la Avraam și de la Moise, pentru a dovedi că și aceștia au profețit despre Mântuitorul. Văzând că furia mulțimii crește și-a ridicat ochii către cer, și atunci i s'a arătat Mântuitorul Hristos în dreapta Tatălui. Dumnezeu Tatăl i-a spus, îmbărbătându-l, că nu sufere în chip josnic; el însuși este alături de el și că locul de odihnă este gata pregătit. Acum vede un lucru peste fire: pe Fiul în dreapta Tatălui. Altă dată i-a scandalizat pe oameni faptul că Dumnezeu s'a arătat în trup, dar acum îl vede în înălțime împreună cu Tatăl, purtând chipul său de om, spre încredințarea iconomiei ce s'a săvârșit. Dumnezeu nu i-a trimis în ajutor un inger ca apostolilor în închisoare, ci s'a arătat el însuși. A făcut-o că să întărească pe primul mucenic, pe cel care va fi exemplul șirului de mucenici de după el. După ce sf. Ștefan a văzut vedenia a strigat: „Iată văd cerurile deschise și pe Fiul omului stând în dreapta lui

Dumnezeu". A crezut că prin împărtășirea vedeniei va atrage pe cei necredincioși la pocăință. Ei, însă, s'au înfuriat și mai mult, l-au scos din oraș și au început să-l loviască cu pietre. Lovit din toate părțile cu pietre, n'a căzut jos în chip nedemn, ci a îngenunchiat ca la rugăciune, strigând către Domnul: „Doamne Iisuse Hristoase primește Duhul meu“. S'a rugat apoi și pentru cei cari îl loviau. Să nu se creadă că rugăciunea sa pentru iertare a fost făcută ca să facă fără răspundere păcatul ucigașilor lui. S'a rugat lui Dumnezeu să-i ierte, dându-le frica de pocăință, să-i atragă spre căință, căci numai atunci se îmbunătățește cineva când nu mai stă în păcat.

Este cu puțință ca cineva să întrebe: În vedenia pe care a avut-o sf. Ștefan s'a arătat numai Tatăl și Fiul; unde este Sfântul Duh? Cel care caută să afle unde era Sf. Duh să citească puțin mai sus în Faptele Apostolilor și va afla că Sf. Duh era în sf. Ștefan. Cu nimic nu se vestejește credința, dacă s'a arătat mai întâiu Duhul și în urmă Tatăl și Fiul. Sf. Scriptură în chip obișnuit face aceasta: când pomenește numai pe Fiul, când începe cu Tatăl și sfârșește cu Duhul, când începe cu Duhul și termină cu Tatăl. Și aceasta se vede mai ales în epistolele sfântului apostol Pavel.

XIII Προτροπικὸς περὶ μετανοίας (Indemn la pocăință).

Patriarhul Fotie citează această cuvântare printre operele lui Asterie al Amasiei, dând tot odată un extras din ea¹. Tradiția manuscrisă însă, împotriva vechei mărturii a lui Fotie, ne prezintă cuvântarea ca operă a sfântului Grigore al Nisei († c. 395): a) Cod. Marcian 68, sec. XII; b) Cod. Parisian supl. 399, sec. XVI; c) Cod. Münchenez 47, sec. XVI; d) Cod. Bibl. din Leiden XXIII, sec. XVI; e) Cod. Vinez teol. 239; f) Cod. Anglican 294². Pe lângă aceste manuscrise mai adăugăm: Cod. Bibl. Academiei Române 185, sec. XVIII³.

S'a tipărit prima dată sub numele sfântului Grigore al Nisei de Iacob Gretser în 1618 în Apendicele operele acestui părinte bisericesc⁴. Traducerea latină a cuvântării

1 *Op cit.*, MG, CIV, col. 201 B—204 A.

2 cf. *A Bretz, Op cit.*, p. 12.

3 C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor grecești*, București, 1909, p. 407.

4 *Apendix ad sancti Gregorii episcopi Nysseni opera graece et latine, non ita pridem evulgata*, Paris 1618, pp. 165—176. Fabricius-Harles, *Op. cit.*,

s'a făcut de P. Fr. Zinus¹. Din această ediție textul grec și traducerea latină au trecut în noua ediție a operilor complete ale sfântului Grigore al Nisei publicată de Fr. Le Duc². În Patrologia graeca a lui Migne s'a reprodus această din urmă ediție³.

Autoritatea lui Fotie și mărturia sa, cu mult mai veche decât manuscrisele, ne obligă să restituim această cuvântare lui Asterie al Amasiei. Argumentele interne aduse de A. Bretz au dovedit mai presus de orice îndoială autenticitatea ei⁴.

Episcopul Amasiei rostește acest Îndemn la pocăință prilejuit de lectura pericopei din Evanghelia după Luca, cap. VII, v. 36—50⁵.

Analisa. — Mântuitorul, fiind chemat la masă de un fariseu, n'a întârziat de a se duce. Sf. Evanghelist Luca ne-a istorisit aceasta pentru două motive: unul, pentru ca să cunoaștem o parte din activitatea Mântuitorului, altul de a instrui pe creștini prin cele istorisite. Sânt mulți oameni cari se socotesc pe ei drepți și curați și se despart de alții pe cari îi cred păcătoși. Domnul Hristos n'a făcut așa, ci, cu toate că el era curățenia întrupată, totuși a stat la masă cu cei cari n'au fost curați niciodată; a făcut-o, nu pentru ca să ia el ceva din răutatea lor, ci ca ei să capete ceva din curățenia lui. Creștinii trebuie să imite pe Mântuitorul: să se coboare către cei umili și răi spre a-i ridica la înălțimea lor. Cele istorisite de Evanghelist mai au și alt sens: ne arată că se găsesc oameni cu gândirea îngâmfată, cari se cred pe ei drepți și buni; unii ca aceștia distrug iubirea de oameni a lui Dumnezeu, pecetluiesc izvorul nesecat al harului său și închid intrarea în împărăția lui Dumnezeu. Unora ca acestora trebuie spus că orice om este păcătos chiar dacă o zi ar fi zilele vieții lui. Pentru aceea toți profeții au îndemnat pe oameni la pocăință. Cel

X, p. 517 (=MG, XL, col. 159—160) și D. R. Ceiller, *Op. cit.*, VI, p. 304, dau greșit data acestei ediții în 1605.

1. *Ibidem*, p. 165.

2. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης τὰ εὐρισκόμενα πάντα. *Patris nostri Gregorii Episcopi Nysseni opera nunc denuo correctius et accurantius edita et notis nec non indicibus necessariis ornata et in tres tomos distributa*, Paris, 1638, vol. II, pp. 165-176.

3. MG, XL, col. 351—370.

4. *Op. cit.*, pp. 75—79.

5. MG, XL, col. 352 C.

care a desăvârșit însă harul iertării păcatelor a fost Mântuitorul Hristos: prin el cel străin a ajuns fiu, cel necredincios a ajuns sfânt. Numai pocăința poate șterge păcatele. Dar față de milostivirea lui Dumnezeu trebuie să nu fim aspri judecători ai semenilor noștri, căci numai dacă iertăm greșalele altora ni se iartă și nouă greșalele noastre. Un exemplu clasic de cum trebuie săvârșită pocăința, este femeia păcătoasă din pericopa evanghelică citită. Ea nu s'a rușinat de mulțimea comesenilor pentru a-și mărturisi păcatul ei, ci, înaintea lor, a vărsat lacrimi îmbelșugate pe picioarele Mântuitorului, le-a șters cu părul capului și și-a spus cu voce tare păcatele ei. Cel care a supărat pe Dumnezeu cu faptele sale trebuie să caute prin toate mijloacele să împace pe Dumnezeu: dacă a trăit în belșug să postească; dacă a fost un avar să facă milostenie; dacă e mințit să spună adevărul; dacă a fost eretic să se întoarcă la dogmele drepte credințe. Pe lângă acestea să adauge lacrimi; să plângă mult și să cheme și pe semenii săi, prin plâns, în ajutorul eliberării sale. Să se ducă la preot și să-i spună păcatele ca unui părinte; dar înaintea tuturor, să se îndrepte către Dumnezeu și lui să-i desgolească totul, ca unui doctor, boalele sufletului său.

XIV. Λόγος εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν νηστειῶν (Cuvânt la începutul postului).

Cuvântarea aceasta la începutul postului mare este citată de Fotie printre operele lui Asterie al Amasiei; patriarhul Constantinopolei dă tot odată și un excerpt din cuvântare¹. Ca și pentru cele două cuvântări analizate mai sus, tradiția manuscrisă în întregime ne dă ca autor pe sf. Grigore al Nisei: a) Cod. Vatican-Alexandr. 21 = Pian. 21, sec. X; b) Cod. Ambrosian 66 (A 173 sup.), sec. XI; c) Cod. Bibl. Mânăst. Ivir 26, sec. XI; d) Cod. Bibl. Mânăst. Pantelimon 87, sec. XI; e) Cod. Laurentian Plut. VII, cod. 26, sec. XI; f) Cod. Patmiac 186, sec. XI; g) Cod. Parisian gr. 1199 sec. XI; h) Cod. Burneian-Britanic 52 (Forshall), sec. XIII-XIV; i) Cod. Sinaitic 330, sec. XIV; j) Cod. Taurinian 71, sec. XIV; k) Cod. Parisian gr. 773, sec. XV; l) Cod. Bibl. Mânăst. Dohiariu 77, sec. XV; m) Cod. Bibl. Naț. din A-

1. *Op. cit.*, MG, CIV, col. 216 AD.

tena 457, sec. XVI; n) Cod. Constantinopolitan din Bibl. Mavrogordat 87, sec. XVI; o) Cod. Bibl. palat. regal din Madrid 4, sec. XVI; p) Cod. Bibl. Mănăst. Pantelimon 201 anul 1811; r) Cod. Vienez teol. 239, nedatat¹. Pe lângă aceste manuscrise mai adăugăm următoarele: a) Cod. Bibl. Mănăst. Lavra Δ 84, sec. XIII; b) Cod. Bibl. Mănăst. Lavra E 188, anul 1627; c) Cod. Bibl. Mănăst. Lavra Θ 213, sec. XVII². Unele manuscrise au în locul titlului editat (λόγος εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν νηστειῶν), sau Λόγος εἰς τὴν παρείσθασιν τῶν νηστειῶν (Cuvânt la începutul postului), sau Λόγος εἰς τὴν παρείσθασιν τῶν ἁγίων νηστειῶν (Cuvânt la începutul sfântului post), sau Εἰς τὴν παρείσθασιν ἢ ὡς εἰς ἔλευσιν τῶν ἁγίων νηστειῶν (La începutul sau ca la sosirea sfântului post)³.

Iacob Gretser a publicat prima dată acest cuvânt în 1617 sub numele sf. Grigore al Nisei, la sfârșitul Intrebărilor și Răspunsurilor sf. Anastasie Sinaitul⁴. Din această ediție s'a publicat de același editor în Apendicele operelor sf. Grigore al Nisei⁵, apoi s'a înglobat de Fr. Le Duc în noua ediție a operelor complete ale aceluiași autor⁶. Traducerea latină a cuvântării a fost făcută de P. Fr. Zinus. În Patrologia graeca a lui Migne s'au publicat textul și traducerea după ediția lui Fr. Le Duc⁷.

Cuvântarea aceasta este tradusă în românește în Vițile sfinților de la Neamț, de pe luna Fevruarie, 1812, ff. 186^r-191^v.

Vechea mărturie a lui Fotie și argumentele interne aduse de A. Bretz în sprijinul autenticității⁸, ne obligă să adăugăm și această cuvântare operei autentice a lui Asterie.

Analisa. Omul este compus din trup și suflet. Rostul sufletului, ca unul mai de preț, este de a supune trupul și de a-l apropia de Dumnezeu. Prilejul cel mai nimerit pentru aceasta este postul cel mare, care, ca un dascăl prea

1. cf. A. Bretz, *Op. cit.*, pp. 12—13.

2. Spyridon and Sophronios Evstratiades, *Catologue of the greek manuscripts in the library of the Laura on Mount Athos with notices form other libraires*, Cambridge, 1925.

3. A. Bretz, *Op. cit.*, p. 12—13; Spyridon and Sophronios Evstratiades, *Op. cit.*.

4. *Sancti Anastasii Sinaitae, patriarchae Antiocheni Quaestiones et responsiones de variis argumentis CLIV. Nunc primum graece et latine cum insigni auctario publicatae cura Jacobi Gretseri.... accesserunt tres orationes S. Gregorii Nysseni nunquam antea graece visae*, Ingolstadt, 1617, pp. 662 - 684.

5. *Op. cit.*, pp. 247—259.

6. *Op. cit.*, pp. 247 - 259.

7. MG, XL, col. 369—389.

8. *Op. cit.*, pp. 80—85.

înțelept, adoarme patimile, potolește mânia și toată turburarea ce vine din prea multă mâncare. Dar postul dă puțință trupului de a se descărca de toate materiile grase, care îi întunecau judecata, îi slăbiau circulația sângelui, îi îngreuiau mersul și făceau somnul neliniștit. În felul acesta, postul este pacea de obște a trupului și a sufletului. Împrejurul celui care postește stau de pază îngerii, iar lângă cei cari benchetuesc stau diavolii; în adevăr, nimeni din cei cari o duc numai în mâncări și băuturi n'a fost ucenic al virtuții și nici părtaș al împărăției. Tot răul în lume a venit din pricina nerespectării postului. Cei dintâi oameni au fost condamnați, și prin ei și noi, pentru că n'au respectat legea înfrânării. Istoria Vechiului Testament este plină cu pilde din care se vede clar că vine pedeapsă peste toți neînfrânații cu pântecele, peste toți cei cari nu respectă legea postului. Și dimpotrivă toți cei cari au postit au avut în ajutor pe Dumnezeu și prin post au făcut semne și minuni. Pentru aceasta niciun creștin să nu numere zilele postului mare, să nu aștepte sfârșitul lui cu nerăbdare și să nu se întristeze nimeni dacă masa nu mai este atât de îmbelșugată. Dacă nu poate cineva să postească șase luni din cele douăsprezece ale anului, apoi să postească așa cum se cuvine aceste patruzeci de zile: să nu simtă silă de mâncărurile de pe masă, să nu dorească vinul. Să se obișnuiască fiecare cu înfrânarea, căci viața înfrânată este icoana vieții viitoare. Dacă ți se pare greu postul, atunci spune-ți: Amar este postul, dar dulce este raiul; împovărătoare este setea, dar aproape este izvorul din care cel care va bea nu va înseta în veci. Pântecelui care te silește, spune-i cuvintele Domnului: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci și cu tot cuvântul lui Dumnezeu“. Prin ce au strălucit cei trei tineri din Vavilon, dacă nu prin post? Prin ce a învins Samson, dacă nu prin faptul că de mic a fost învățat să postească? Să se sârguiască și creștinii și vor putea și se vor împuternici. Să se rușineze creștinii de păgânii și de iudeii cari postesc, de ei, căroră postul nu le aduce niciun folos. Postul creștinului are un rost, căci postește sau pentru a se curăți pe sine în nădejdea învierii, sau ca un rob în cinstea patimilor Stăpânului. Postul iudeilor n'are niciun rost; justificările lor sânt zadarnice, căci împlinindu-se în Hristos toate preînchipuirile

legii vechi au căzut și obligațiile de post legate de acestea.

XI. Ὁμιλία εἰς τοὺς δύο υἱοὺς τοὺς παρὰ τῷ Λουκᾶ (cap. XV, 11-32) (Omilia la cei doi fii dela Luca).

Omilia aceasta la parabola fiului risipitor este menționată de patriarhul Fotie printre operele lui Asterie al Amasiei; patriarhul Constantinopolei dă tot odată și un extras din ea¹. Tradiția manuscrisă confirmă omilia ca operă a episcopului Amasiei: a) Cod. Bibliot. Mânăst. Ivir 26, sec. XI; b) Cod. Bibliot. Mânăst. Dohiaru 77, sec. XV².

Timp de secole omilia a rămas inedită. O publică prima dată A. Bretz în 1914³.

Analisa. — Față de nesimțirea și răutatea fariseilor, Mântuitorul a procedat ca un doctor care amestecă docturile amare cu miere, adică și-a spus învățăturile sale prin pilde, ca prin frumusețea lor să înmoaie cerbicia lor și să-i învețe că pocăința păcătosului este un lucru plăcut lui Dumnezeu. Una din aceste pilde este și parabola fiului risipitor. În aceasta, tatăl simbolizează pe Dumnezeu, iar cei doi fii pe cele două cete de oameni: una, care a rămas la harul dat, n'a părăsit niciodată Biserica și nu s'a îndepărtat de împărtășirea tainelor; alta, care s'a despărțit de Tatăl tuturor. Este drept ca să cerem dela Tatăl nostru partea de avere și Dumnezeu o dă în chip egal tuturor oamenilor prin botez și prin împărtășirea tainelor; dar trebuie să arătăm râvnă nu numai în a cere, ci și în a păstra ce am primit. Unii păstrează harurile date și fac bucurie Tatălui ceresc; alții și le irosesc în chip nedemn ca fiul din parabolă, care și-a cheltuit averea într'o țară îndepărtată. Această țară simbolizează țara străină poruncilor lui Dumnezeu, țară străină în fapte bune, care nu odrăsește decât un singur fruct, păcatul. Se poate pierde nu numai bogăția pământească când este încredințată unor iconomi răi, ci și cea netrupească, care vine de sus; aceasta se pierde cu atât mai repede cu cât este încredințată unor oameni iubitori de corp. După ce și-a cheltuit toată averea, fiul a ajuns păzitor de porci la un locuitor al acelei țări. Locuitorul acesta, care strânge pe toți stricații și des-

1. *Op. cit.*, MG, CIV, col. 209 D—213 B

2. *Op. cit.* p. 15.

3. *Ibidem*, pp. 107-115.

frânații, este diavolul. Diavolul este păzitorul porcilor, și de aceea Domnul a trimis demonii din cel cu duhul necurat în porci. Aici a ajuns fiul cel risipitor: să păzească porcii și să mănânce ce mâncau ei. Astfel este desfătarea păcatului. Dar fiul, cuprins de atâta nenorocire, „și-a venit în sine“, adică a înclinat spre pocăință. S'a gândit la tatăl lui; nu dorea cinstea de altă dată, ci locul smerit al unui slujitor. Acestea ne învață că cel care are nevoie de milă trebuie să se umilească, să-și mărturisească ticăloșia ca vameșul. Când a ajuns acasă, tatăl său îl primește cu lacrimi de bucurie. Prin acestea ne arată câtă bunătate arată Dumnezeu față de cel care se pocăiește. Tatăl i-a dat haine, inel și încălțăminte. Cuvintele nu sânt spuse la întâmplare. Cel care a avut parte de baia celei de a doua nașteri se îmbracă cu haina nesticăciunii; cel care și-a murdărit prin păcat această haina are nevoie din nou de curățenie; și cum nu se mai poate prin botez, Dumnezeu, în bunătatea sa, a dat pocăința care, prin baia lacrimilor, curăță păcatele și îl îmbracă pe cel pocăit ca și cu o haină. Inelul înseamnă darul duhovnicesc cu care a fost învrednicit. I s'a dat și încălțăminte ca să fie păzit de atacurile diavolului, care păzește călcâiul omului (cf. *Fa-cere*, III, 15). Când s'a întors fratele său și a văzut veselia din casa părintească s'a întristat. Tatăl său, însă, l-a rugat să intre înăuntru și să ia parte la bucuria întoarcerii fratelui său pierdut. Prin aceste cuvinte parabola ne învață să nu insultăm niciodată pe fratele care se întoarce de la o viață rea, să nu-i descoperim rănille tămăduite și să nu povestim prietenilor cele trecute. Dimpotrivă, să-i compătimim faptele din trecut și să ne bucurăm de cele prezente. Niciunul din noi să nu dorească o viață destrăbălată și să nu fugă de Tatăl ceresc. Iar dacă cineva din neînțelepciune se îndreaptă spre pustiu, să vină la pânea vieții și libertate, căci Tatăl este gata de iertare și răspunde celui care se pocăiește.

XVI. Λόγος εἰς τὸ Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν τοῦ προσεύξασθαι, ὁ εἷς φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης (Luca XIII, 9—14) (Cuvântare la cuvintele, „Doi oameni s'au suit în templu ca să se roage, unul fariseu și celălalt vameș).

Fotie al Constantinopolei citează această cuvântare printre operele lui Asterie al Amasiei și dă un extras din

ea¹. Tradiția manuscrisă o atribue tot episcopului Amasiei: Cod. Bibl. Mânăst. Ivir 26, sec. XI²; Cod. Bibl. Mânăst. Plateon din Tesalonic descoperit de Ehrhard; Cod. aceleleași Biblioteci 44, sec. XI³.

A. Bretz a publicat această cuvântare⁴ în 1914.

Analisa. — Mântuitorul ne-a învățat cum trebuie să ne rugăm prin două parabole: prin parabola judecătorului și a văduvei ne-a învățat că trebuie să ne rugăm cu stăruință, iar prin parabola vameșului ne-a arătat cum trebuie să ne facem rugăciunea. Rugăciunea este bunul cel mai mare care ne asigură mântuirea. Ea ne conduce la ideea că sântem făpturi trecătoare, iar Dumnezeu este stăpânul nostru. În primul loc, trebuie să ne rugăm lui Dumnezeu ca să fim iertați de păcatele noastre și apoi să cerem să petrecem viața fără de primejdie și să căpătăm cele ce avem nevoie pentru menținerea vieții noastre. Rugăciunea este cel mai mare ajutor al vieții, armă contra diavolului, uitare de lucrurile pământești și suire către cer, dispreț de cele prezente și apropierea celor viitoare. Cel care se roagă stă sau drept și se uită cu atenție ca să vadă, ca într'o oglindă, pe cel nevăzut, sau ingenunche și-și dă capul pe spate întinzând mâinile în lături, închipuind prin aceasta semnul sfintei cruci. În timpul acesta sufletul este gol de patimi și se află ca într'un liman liniștit. Bine s'a spus că cel care se roagă este asemenea cu cel răstignit. Căci după cum cel răstignit uită, din pricina suferințelor, toate cele trecute și nu se gândește decât cum să scape de pedeapsă și cum să iasă mai grabnic din viață, tot astfel și cel care se roagă cum se cuvine se desparte de viață, de și trăiește, este prezent cu trupul, dar nu cu sufletul, pleacă de pe pământ și se mută cu gândul către cele viitoare. Rugăciunea este arma sfinților; cu ajutorul ei au făcut minuni. Rugăciunea, însă, trebuie făcută cu gând smerit; dacă se face altfel este trudă zădarnică. S'au rugat în templu și vameșul și fariseul, dar nu cu același rezultat. Cel dintâiu se lăuda cu faptele lui; nu cerea ceea ce nu are, ci număra ce a săvârșit. Prin cuvintele spuse de

1. *Op. cit.*, MG, CIV, col. 208 B-209 A.

2. cf. A. Bretz, *Op. cit.*, p. 15.

3. *Ibidem*, p. 107.

4. *Ibidem*, pp. 116-121.

el s'a urcat prin îngâmfare mai presus de toți oamenii. Ar fi fost mai de suferit dacă n'ar fi pus în comparația să și pe vameșul de alături, care se bătea în piept neindrăznind să ridice ochii la cer. Sfârșitul rugăciunii lor este cunoscut. Cei cari au o viață curată și bogată în fapte bune să fie cu atât mai temători cu cât știu că atacurile diavolului sânt mai înverșunate față de cei îmbunătățiți în fapte bune. Și ori câte fapte bune ar face cineva tot nu a săvârșit totul. Aceasta n'a înțeles o fariseul și deaceea nu s'a comparat cu dreptii și patriarhii din vechime, ci cu vameșul, tipul clasic al păcătosului.

Acestea sânt operele autentice ale lui Asterie al Amasiei. Asupra operelor pierdute și neautentice vom reveni într'un alt articol.

D. Fecioru

R é s u m é

Dans la première partie de cette étude, nous avons fait la biographie d'Astérie, évêque d'Amasie, fondée sur les sources peu nombreuses qui existent. Il est né dans la première moitié du IV-e siècle. Son instruction a été faite sous la direction d'un esclave scythe. Avant son entrée dans le clergé, il a professé l'avocature et avant l'an 400 il fut consacré évêque. Il est mort entre cette date et avant le deuxième synode oecuménique tenu à Ephèse (431). Il n'y a aucune identité entre Astérie, l'évêque d'Amasie et Astérie, le disciple du grand ascète Julien, dont la vie a été décrite par Theodoret de Cyr. M. Schmid a fait cette confusion par une fausse interprétation de l'ouvrage *Tà 'Αμφιλόγια* du patriarche Photius.

Dans la deuxième partie, nous nous sommes occupés de l'oeuvre authentique d'Astérie. Elle se compose de seize sermons: les quatorze premiers, publiés dans le patrologie grecque de Migne et les deux derniers publiés par A. Bretz en 1914 (T. U. 40, 1, pp. 107—121) Nous avons indiqué les manuscrits, les éditions, les traductions et l'analyse de tous ces sermons. Aux manuscrits indiqués par A. Bretz nous y avons ajouté d'autres qui se trouvent dans les monastères: Lavra, Vatopedi et Stavronichita du Mont Athos, ainsi qu'à la Bibliothèque de l'Académie Roumaine.

Nous allons revenir dans une autre étude sur l'oeuvre perdue et non authentique d'Astérie.

DIORTOSIND MOLITFELNICUL

(EDIȚIA SFÂNTULUI SINOD, BUCUREȘTI 1937)

Sfântul Sinod, în ședința de la 23 Martie 1935, mi-a făcut cinste deosebită, dându-mi sarcina să supraveghiez tipărirea cărților de slujbă; iar tipografia cărților bisericești a hotărît să încep cu tipărirea Molitfelnicului, întru cât din această carte avea prea puține exemplare nedesfăcute.

Potrivit hotărîrii Sfântului Sinod și obiceiului urmat la tipărirea cărților noastre de slujbă, însărcinarea mea s'ar fi mărginit la „retipărirea ediției anterioare“, fără scădere, nici adăogare și fără greșeli de tipar, pe cât se poate. Dar îndeletnicirea mea de cercetător al trecutului nostru bisericesc m'a îndemnat să cercetez mai deaproape Molitfelnicul nostru, înainte de a începe tipărirea ediției celei noi.

Pentru aceasta am înșirat pe masa mea de lucru *Molitvenicele* și *Evhologioanele* românești câte aveam la îndemână, începând cu cele două din anul 1747 (Râmnic, Buzău) și sfârșind cu edițiile din urmă (București 1910, 1920, 1926). În dreapta lor am așezat *Εὐχολόγιον τὸ μέγα* în câteva ediții (Veneția 1740, 1792, 1851, 1877); dintre ele m'am folosit mai mult de cel din 1877 „diortosit și controlat de ieromonahul Spiridon Zervos, arhimandrit al Scaunului Icumenic“. În stânga mi-au stat câteva *Trebnic-e* slavo-bisericești (Chiev 1736, 1912; Moscova 1904; Sofia 1929), toate tipărite cu binecuvântarea sinoadelor respective.

După o muncă încordată de doi ani, tot controlând traducerile vechi românești cu textul grecesc și cu edițiile slavo-bisericești, am întocmit textul ce s'a tipărit în *Aghiasmatar* (apărut la 24 Martie 1937) și în *Molitfelnic* (apărut la 25 Iulie 1937). Iar pentru o mai dreaptă judecare a acestei ediții noi de *Aghiasmatar* și *Molitfelnic*, socotesc necesar să dau lămuririle următoare, anunțate în postfața Molitfelnicului (p. 629).

1. *Titlul cărții*. Cum trebuia intitulată cartea? *Molitvenic*, *Molitvelnic*, *Molitfelnic*, *Molitevnic*, *Evhologhion* adecă *Molitvenic*, *Euhologiu*, *Trebnic*? căci fiecare din aceste titluri

au fost purtate de diferitele noastre ediții. Pentru a mă opri la un titlu potrivit, am cercetat titlurile tuturor Molitfelnicelor tipărite pe pământul românesc. Rezultatul cercetării este următorul.

Sânt ediții numeroase întitulate *Molitvenic* supt diferite forme fonetice sau grafice. **МОЛИТВЕННИКЪ** (slav, Târgoviște 1545); *Molitevnic* (Coresi, Brașov 1564); **МЛТВЪНИКЪ** (slav, Câmpulung 1635); *Mltvnic*=*Molftănic* (Dosoftciu, Iași 1681); *Molitvnic* (Belgrad 1689); *Molitvenic-т* (Râmnic 1730, 1747, 1758, 1768, 1782, 1793; București 1794; Sibiu 1874). Să se observe că fonetica cuvântului — *Molitevnic* — la Coresi seamănă cu cea de la Târgoviște (1545) și de la Belgrad (1689) și că și azi se mai aude la crâsnicii-paraclisieri din Ardeal. Mai adăogăm că unele din aceste Molitvenice au în prefetele lor și titlul: „Evhologhion ce să zice *Molitvnic*” (Belgrad 1689), „Evhologhion adecă *Molitvenic*” (Râmnic 1730).

Sânt alte ediții, iarăși numeroase, întitulate *Evhologhion adecă Molitvenic* (Buzău 1699, 1701; Râmnic 1706; Targoviș e 1713; București 1729, 1741, 1747; Buzău 1747; Iași 1749, 1754; Blaj 1757; București 1764; Iași 1764, 1774; Blaj 1784; Iași 1785; Blaj 1815; Brașov 1811; *Evhologhiu* sau *Molifelnic*, Buc. 1854, 1858. In prefetele unora din aceste ediții cartea este numită numai *Molitvenic*; iar ediția vrednică de studiat din Blaj 1784, pomenind în prefață de alte „Molitvenice rumânești”, încearcă o traducere românească a titlului: „această carte carea *Evhologhion adecă Cuvântătoare de rugăciuni să zice*”.

Mai puține ediții sânt întitulate numai *Evhologhion* (București 1808); *Evhologiu sau Carte de rugăciuni* (București 1888); *Evhologiu bogat* (București 1896, 1910, 1920, 1926).

Numai trei ediții sânt întitulate *Trebnic*. **ТРЕБНИКЪ СИРКЧЪ** (adică) **МЛТВЪНИКЪ** (slav, Câmpulung 1635); *Trebnic* (român, Chișinău 1859, 1908).

Explicația acestei variații în titlul cărții o credem următoarea. Biserica noastră, stând multă vreme supt influența culturii bisericesti sudslave, a primit cartea cu titlul obișnuit acolo: *Molitvenic*. A păstrat acest titlu în Molitvenicele slave scrise pe pământul nostru (v. Acad. Rom. mss. slave 167, 275), l-a trecut primelor traduceri românești și

I-a împământenit atât de puternic că n'a putut fi înlăturat de alt titlu. Și azi cu toate Evhologele, multe și vechi, preotul, cântărețul, și mai ales poporul, tot de Molitfelnic știe.

Când vine influența rusească supt Mateiu Basarab, cartea este intitulată *Trebnic*, ca în Rusia; dar pentru lămurirea credincioșilor a trebuit să i se adauge și numirea obișnuită în țară: — *adică Molitvenic*. *Trebnice-le* românești de Chișinău (1859, 1908) tot supt influența rusească stau.

În vremea lui Constantin Brâncoveanu se întărește influența grecească. Acum cărțile noastre de slujbă se traduc sau se revizuesc după ediții grecești. Și cum Molitfelnicul grecesc este intitulat *Εὐχολόγιον*, traducătorii sau editorii introduc acest titlu grecesc; dar iarăși pentru lămurirea credincioșilor adaugă și numirea veche — *adecă Molitvenic*. Mitropolitul Antim ne spune limpede că „am urmat Molitvenicului grecesc tipărit de Nicolae Glyki la anul 1691“ (v. ed. Târgoviște 1713); aceasta ca să justifice și unele deosebiri față de formularele slavonești.

O explicație cere și titlul celor de Râmnic. Aici tipări întâi Antim Ivireanul, în 1706, *Evhologhion* adecă *Molitvenic*, după rânduiala celui grecesc. Și cu toate că edițiile următoare de Râmnic, începând cu cea din 1730, nu se deosebesc ca text de celelalte din București și Buzău, ele nu mai poartă numirea aceasta dublă ci numai pe cea de *Molitvenic*. Explicația aș găsi-o astfel. Când episcopul de Râmnic Inochentie tipărește *Molitvenic* în 1730, Oltenia era supt ocupația austriacă, iar biserica olteană era supusă mitropolitului sârb de Belgrad, unde cartea se numea *Molitvenic*. Urmașii lui Inochentie au păstrat numirea și după ce Oltenia s'a întors la Muntenia.

Când sinodul nostru a hotărît tipărirea cu litere latine a cărților de slujbă, atunci a păstrat numirea *Evhologiu* (vezi edițiile după 1888) și a înlăturat adaosul *Molitvenic*. Aceasta a făcut-o, cred, ca să șteargă urmele influenței slave în biserica noastră.

În fața acestei variații de titluri, la care din ele aveam să mă opresc pentru ediția cea nouă? La *Trebnic* nu, întru cât acest titlu era de proveniență nouă rusească și nu este cunoscut de popor. Preoții basarabeni îl cunosc de curând numai, prin edițiile din 1859 și 1908. Numirea *Evhologhion* introdusă din veacul al 18-lea n'a prins. De și

edițiile din urmă ale Sfântului Sinod (1888 — 1926) sânt întitulate numai Evhologiu, totuși preoții și azi caută și cer „Molifelnicul“. Este cunoscută anecdota nouă cu paracliserul care, trimis să aducă Molitfelnicul, vine cu mâna goală, spuind că n'a găsit această carte în biserică. Firește, el căuta Molitfelnicul și pe copertă sta scris Evhologiu. Incercările de traducere românească: „*Cuvântătoare de rugăciuni*“ (Blaj 1784) și „*Carte de rugăciuni*“ (București 1854 (în precuvântare), 1888) nu sânt nici traduceri exacte, — în Molitfelnic nu se cuprind numai rugăciuni —, și se și confundă cu *Cărțile de rugăciuni*.

Rămâne *Molitvenic*. El este cel mai vechiu titlu, cel care s'a împământenit și cel cunoscut de toată suflarea românească. Pentru aceste cuvinte ne-am oprit la el și încă supt forma fonetică *Molitfelnic*, cum se aude peste tot. Acest titlu *Molitfelnic*, — adoptat, cu această pronunțare, de edițiile din 1854 și 1858 (Nifon, București), ca o explicare la titlul prim Evhologhiu, dar înlăturat de edițiile ulterioare —, îl socotim îndestulător fără alt adaos, cum ar fi acela de Evhologhion sau Carte de rugăciuni, întru cât aceste adaose nici nu-l lămuresc și nici nu-i dau întocmai cuprinsul.

2. *Denumirea capitolelor*. Pentru a mă opri la denumirile potrivite pentru capitole în limba română, am făcut cercetarea următoare.

În Evhologhionul grecesc denumirile capitolelor sânt: Ἀκολουθία, Εὐχή, Τάξις (și Διατάξις), Κανών și Λόγος.

Ἀκολουθία denumește tainele: Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, — τοῦ ἁγίου μύρου, — εἰς ἐξομολογουμένους, — τοῦ ἁρραβῶνος, τοῦ στεφανώματος, — τοῦ ἁγίου ἐλαίου, — și alte slujbe, de ex. — τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ, τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ, — νεκρώσιμος εἰς κοσμικούς, etc.

Εὐχή denumește diferite rugăciuni. Εὐχή εἰς γυναῖκα λεγώ (Rugăciune la femeea lăuză), — ἐπὶ λύσιν στεφάνων (— la deslegarea cununilor), — εἰς θεμέλιον οἴκου (— la temelia casei), — ἐπὶ πᾶσαν ἁρρωστίαν (— la toată neputința), — ἐπὶ σπόρου (— la semănături), — ὅταν ἀπέρχεται παιδίον μανθάνειν τὰ ἱερά γράμματα (— când pleacă copilul să învețe cartea sfântă), etc.

Τάξις este denumirea dată hirotoniilor, hirotesilor și

altor slujbe. Τάξις ἐπὶ χειροτονία διακόνου (— la hirotonia diaconului), — ἐπὶ προχειρίσει ἡγουμένου (— la prohirisirea igumenului), — γινόμενη εἰ συμβῆ τι μιαρὸν ἐμπεσεῖν εἰς φρέαρ ὕδατος (— ce se face dacă se întâmplă să cadă ceva spurcat în fântâna cu apă).

Κανὼν este titlul cântărilor de la unele slujbe. Κανὼν ἱκετήριος ἐπὶ ἀνομβρία (= Canon de rugăciune la vreme de secetă).

Λόγος se numesc cuvântările celor vechi, cetite în biserică. Λόγος κατηχητικὸς τῆ ἁγία καὶ μεγάλη κυριακῆ τοῦ Πάσχα, τοῦ Χρυσοστόμου (= Cuvânt de învățatură în sfânta și marea Duminică a Paștelor, al lui Hrisostom).

În Molitvenicele slave denumirile cele mai dese ale capitolelor sânt: a) Ποσειδωανίε pentru taine: Ποσειδωανίε σβῆταγο κρεπενίᾱ = Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου βαπτίσματος; deci cuvântul Ἀκολουθία este redat în slava bisericească prin Ποσειδωανίε. b) Μολίτβα pentru rugăciuni: Μολίτβα βο εζε назнаменати отроча... = Εὐχὴ εἰς τὸ κατασφραγίσει παιδίον... (— la însemnarea pruncului...); deci cuvântul Εὐχὴ este redat prin Μολίτβα. c) Чинъ pentru rândueli: Чинъ вываемыи аще сльчнтса чесомъ скверномъ пакомълюбѡ впасти въ кладѡзъ водныи = Τάξις γινόμενη ...εἰς φρέαρ ὕδατος (= Rânduiala care se face, când se va întâmpla să cadă ceva spurcat în fântâna cu apă); deci cuvântul Τάξις este redat în Molitvenicele slave prin Чинъ. Trebuie să notăm că denumirea Чинъ este mai rar întrebuințată în Molitvenicele slave (— în Trebnic (Kiev 1736) de șapte ori, în cel de Moscova 1904, de patru ori —) și că uneori redă pe Εὐχὴ. Ex. Чинъ ѡмовеніᾱ (Trebnic, Kiev 1736, tabla cuprinsului) = Εὐχὴ τῆς ἀπολούσεως (= Rugăciunea spălării).

În Molitfelnicele românești găsim numai două denumiri pentru capitole: Rânduială și Rugăciune.

Rânduială este denumirea întrebuințată la toate tainele și la multe alte slujbe. Ex. Rânduiala sfântului botez = Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου βαπτίσματος = Ποσειδωανίε σβῆταγο κρεпеніᾱ. Rânduiala ce se face când se va întâmpla să cadă ceva spurcat în fântâna cu apă = Τάξις γινόμενη εἰ συμβῆ .. = Чинъ вываемыи аще... Deci Molitfelnicele românești au tradus cu Rânduială, fără însă să fie în totul consecvență, cele două denumiri grecești Ἀκολουθία și Τάξις, care și ele răspund denumirilor slave Ποσειδωανίε și Чинъ.

Explicația acestei traduceri este următoarea. În Molitvenicele vechi slave, după care s'au făcut primele traduceri românești, denumirea ЧИНЪ era întrebuintată și acolo unde în Evhologhionul grecesc găsim Ἀκολουθία (Molitvenic, Târgoviște 1545, în Bibliografia veche rom. I, p. 27, unde traducerea românească a capitolului nu-i nici exactă și nici consecventă).

Prin *Rugăciune* Molitfelnicele românești au tradus denumirea grecească Εὐχή, corespunzătoare slavului МОЛИТВА. ЕХ. Rugăciune la însemnarea pruncului = Εὐχή εἰς τὸ κατασφραγίσαι παιδίον = МОЛИТВА ВО ЕЖЕ НАЗНАМЕНАТИ ОТРОЧА.

Trebue însă să notăm că în Molitfelnicele românești pe lângă denumirea rugăciune se găsește și denumirea *molitvă* — în cele vechi peste tot, rar de tot în cele mai noi. Dosofteiu (Molitvenic, 1681) întrebuintează de 21 ori denumirea. Molitva, și nici odată Rugăciune (v. Bibliografia rom. veche, I, p. 239). Molitvenicul din Belgrad (1689) tot așa întrebuintează numai termenul molitvă (v. ibidem, p. 295). În veacul al 18-lea, prin noile traduceri sau revizuri după texte grecești, se introduce denumirea rugăciune; iar molitvă numai ici și colo a mai scăpat (v. ed. Buzău (1747), p. 8; ed. Buc. (1854), p. 37; ed. Sibiu (1874), p. 9). Dar credincioșii români, mai păstrători de limbă veche decât învățații și mai preciși în semantica cuvintelor decât literații, folosesc și azi cuvântul *Moliftă*, când este vorba de rugăciunile pe care preotul le citește pentru ei, pentru credincioși; ei lasă *Rugăciunea* să fie aceia pe care pot să și-o facă sau să și-o citească ei singuri.

În fața acestor constatări, am căutat să pun rânduială în denumirea capitolului din Molitfelnicul românesc. Pentru aceasta m'am ținut în totul de Evhologhionul grecesc. Și unde am găsit denumirea Ἀκολουθία, am tradus-o cu *Slujbă*, unde am găsit Εὐχή am tradus-o cu *Rugăciune*; unde am găsit Τάξις (sau Διατάξις) am tradus-o cu *Rânduială*. Iar unde în Evhologhionul grec n'am găsit nici o denumire, am păstrat-o pe cea aflată în Molitfelnicele românești anterioare.

Deci noutate este numai introducerea denumirii *Slujbă* pentru Ἀκολουθία. Iar cuvintele îndemnătoare la această introducere sânt următoarele. Și clerul, și credincioșii

întrebuințează denumirea *Slujbă*, — nu *Rânduială* —, când este vorba de taine sau de alte rugăciuni. „S'a început slujba cununiei? Cine slujește? Slujba este scurtă, este lungă. Face slujbă bună“? — sânt expresii ce se aud zilnic. Apoi cuvântul *Slujbă* cu acest înțeles este vechiu în limba română; se găsește întrebuintat ici și colo în Molitfelnicile vechi. „*Slujba* pricloneii la Rusalii“ (Dosofoțiu, Molitvenic 1681, de 6 ori folosită); „*Rânduiale* sfinte și *slujbē* tocmite și rugăciuni“ (Molitvenic, Belgrad 1689); „*Slujba* la priceștania bolnavului n'am pus“ cum este în Molitvenicele slavonești, căci în izvoadele grecești nu este și nici nu trebuie să se facă vre o „*slujbă*“, zice Antim Ivireanul în prefața *Evhologhiu-Molitvenicului* din 1713, Târgoviște; „*slujba* părăstasului“, „orândueli ale altora *slujbe* și rugăciuni“ (Molitvenic, Buc. 1794); denumirea „*slujbă*“ în Molitvenic, Buzău 1747, p. 87, este păstrată până și în ediția din 1926, București, p. 76.

Ceia ce a împiedecat pe editorii Molitfelnicului românesc să găsească cuvânt potrivit pentru Ἀκολουθία a fost, — pe lângă influența slavă unde găsim pe ПОСЛѢДОВАНИЕ l-au tradus cu *Rânduială* —, și necunoașterea tuturor însemnărilor cuvântului grecesc. Ἀκολουθία, pe lângă însemnarea de „urmare“, are în tipicul bisericesc sensul de „*officium=slujbă*. Românii cunoscându-i însemnarea întâia, când l-au găsit în cărțile de slujbă l-au redat cu „*urmare*“. „*Urmare* întru prea sfânta Duminică a Paștelui“ (Neamț, 1814, cu binecuvântarea mitropolitului Veniamin) n'are niciun înțeles, aici fiind vorba de *Slujba* — Ἀκολουθία — din Săptămâna luminată. Tot așa când au tradus Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ σχήματος, au zis „*Urmarea* chipului celui mic“, (v. *Evhologhiu*, 1854 și 1858); în edițiile noi redat cu „*Rânduiala...*“ (v. ed. 1926, p. 548).

Dar s'au găsit și traducători care au întrebuintat cuvântul potrivit. „*Slujba* sfântului proroc Isaia“, Iași 1815 (= Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου...; *Slujba* sfințirei bisericii (v. ed. Buc. 1862, 1907, 1915) care corespunde textului grecesc Ἀκολουθία τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ; (retipărită după o ediție de București și în *Εὐχολόγιον τὸ μέγα*, Veneția, 1792).

Am introdus denumirea *Moliftă* la patru rugăciuni sau rândueli (*Molifta* la haine de pomană, p. 316; — cărnurilor, 377; — Sf. Trifon, 382 și — Sf. Vasilie, 434),

întru cât credincioșii nu întrebuițează nici odată denumirea rugăciune pentru aceste „*molifte*“. Potrivit însemnării în limba română a cuvântului *moliftă*, — rugăciune care numai de preot se poate citi —, ar fi trebuit să-l folosesc peste tot sau cât mai des în Molitfelnic, dar, să mărturisesc, mi-a lipsit îndrăzneala să fac schimbare peste tot. S'o facă urmașii dacă-mi găsesc întemeiate încheerile.

3. *Rânduirea cuprinsului*. Cuprinsul Molitfelnicului nu era rânduit după o socotință oare care, ci era pus într'un amestec fără noimă. Aceasta o știam toți câți umblam cu Molitfelnicul și din multe părți mi-a fost adusă la cunoștință. Intr'adevăr, *Maslul* era așezat după *Aghiasmă*, și *Spovedania* după *Inmormântare*; *Binecuvântarea vinului* venea înainte de *sădirea viei*; *Sfințirea fântânei* înainte de *săparea ei*, și multe alte nepotriviri (vezi de pildă *Evhologiul din 1926*). Pe lângă aceasta, nici nu era ușor de găsit ceia ce căutai, căci tabla de materii reproducea numai titlul capitolului și pagina respectivă; și cum titlurile sânt lungi iar cuvântul deosebitor nu era subliniat, trebuia să străbați toată tabla ca să afli că nu este ceia ce cauți. Lasă că sânt unele ediții (vezi de pildă *Aghiasmatarul* din 1923, Cernica), unde tabla de materii nici nu corespunde cu materia cărții. Editorul a tipărit tabla după altă ediție, fără să caute a vedea — și-i era supt ochii — dacă se potrivește cu ediția lui.

Cunoscând eu acestea, am căutat să pun rânduială în cuprinsul acestei cărți și am întocmit despărțiri mari (capitole mari) în care am așezat tot ce se potrivea cu despărțirea aceia. De pildă, în despărțitura întâia am așezat *Tainele* după rândul lor din Dogmatică. În despărțitura a doua am așezat *Sfeștania* cu cele trei slujbe ale ei; în a treia *Cuminecarea și ieșirea sufletului*; în a patra *Inmormântările* toate. Despărțirile au o legătură între ele, căci după cele legate de viața creștinului, urmează cele legate de casa lui, de *fântână*, de *vite*, *semănături*, *vremuiri*, *școală*, *oaste*, *bresle*, *icoane*, *primirea în ortodoxie*, *călugăria*. Planul urmat în rânduirea cuprinsului se vede limpede în *Scara Molitfelnicului* (pp. 631—635). Iar pentru aflarea grabnică a ce trebuie, am întocmit un indice, căruia i-am dat ca titlu un cuvânt vechiu: *Alfavită* (pp. 636—638).

Cu chibzuință s'a hotărît care rândueli să intre în *Aghiasmatar* și care să rămână numai în *Molitfelnic*. Nedepărtându-ne, firește, de cei vechi, am hotărît ca în *Aghiasmatar* să se afle cele «săvârșite de preot la deosebite împrejurări din viața creștinilor, mai ales în afară de sfânta biserică». De aceea vei afla în *Aghiasmatar* *Aghiasma mică*, dar nu *Aghiasma mare*, aflată în *Molitfelnic*. Vei găsi *Molifsta hainelor de pomană*, dar nu *Binecuvântarea salciei*, aflată în *Molitfelnic*.

Cunoscând eu din văzute că mai ales diaconii arhierilor umblă la înmormântări cu o cărțuție de parastas la care au adăogat cu mâna unele rugăciuni, ceia ce face urâtă impresie, — diaconii se feresc să poarte *Molitfelnicul* —, am adaos în *Aghiasmatar* și *Inmormântarea mirenilor* pentru înlesnirea preoților. Dar întemeiată găsesc întâmpinarea fraților preoți de țară: — Dacă ai căutat înlesnirea noastră, trebuia să adaogi în *Aghiasmatar* întâi *Inmormântarea pruncilor* căci la noi, la țară, din nenorocire, plânsul este mult mai des la groapa pruncilor și a copiilor, de cât la a bătrânilor.

4. *Adaose*. Stând de vorbă cu frații preoți, mai ales cu cei de la țară, despre moliftele cerute de credincioși dar neafiate în *Molitfelnic*, am înțeles că cereri sânt multe și felurite, după regiuni. Implinirea acestor lipsuri cade în sarcina Sfântului Sinod. De aceea eu nu mi-am îngăduit să adaog decât puține rândueli, luându-le din cărți de slujbă binecuvântate de biserică.

Așa, întru cât și astăzi se ridică tot mai des *cruci-troițe* în toată țara, iar *Rânduială* pentru binecuvântarea lor nu se află în *Molitfelnicele* noastre, am umplut acest gol punând *Rânduiala la binecuvântarea și sfințirea crucii și a troiței celei nouă* (pp. 510-514), pe care am luat-o cu oarecare micșorare din *Trebnicul de Chișinău* (1908), pp. 1192-1203.

Și iarăși, întru cât în *Molitfelnicele* noastre (vezi ediția 1926, p. 496) nu se află de cât *Sfințirea icoanei Mântuitorului*, am adăogat lângă aceasta *Sfințirea icoanei Maicii Domnului și Sfințirea icoanei Sfinților* (v. pp. 521-533), luându-le din *Aghiasmatar* (ed. București, 1895), a cărui traducere nesuferită am prefăcut-o, comparând-o cu cea din *Trebnic* (Chișinău 1908), pp. 1210-1226.

Nu cunoșteam moliftă de sfințire a Paștelui. Pentru umplerea acestei lipse am luat din *Trebnic*-ul citat, p. 700, *Rugăciunea la binecuvântarea artosului, care se numește de popor Paște, în sfânta duminică a Paștelor* (v. p. 449).

Tot așa, am adăogat Rugăciuni la îngrozirea *tunetelor și fulgerelor* și la izbăvirea de *cutremur* (v. pp. 424, 425), luându-le tot din *Trebnic*.

5. *Inlăturare*. Molitfelnicul a fost, și este și azi, ca un bucium de viță, care a dat și dă mereu lăstări. Când unele lăstări ajung la creștere deplină, atunci ele sânt despărțite de bucium și sădite ca tulpină de viță aparte. Iar de la o vreme, din tot lăstărișul s'au desfăcut coardele cele mai încărcate de poamă și din ele s'a întruchipat o delniță aparte de viță, mai la îndemâna credinciosului.

Cercetând din această lature Molitfelnicele românești, vedem cum ele au crescut neîncetat; cum din ele s'au desfăcut unele părți, care au ajuns cărți aparte; cum de la o vreme s'a făcut din toată cartea o prescurtare — Molitfelnic pe scurt — ca să fie mai la îndemână. Molitfelnicul lui Coresi (Brașov 1564) are numai nouă capitole, în numărul cărora intră și slujba Liturghiei după înțelesul calvin. Molitfelnicul lui Dosofteiu (Iași 1681) crește până la 45 capitole, în care intră și Liturghiile. Incepând cu Molitfelnicul de București 1729, Liturghiile nu se mai tipăresc în această carte, — încă din 1713 ele erau carte aparte, — dar și fără Liturghii cuprinsul acestui Molitfelnic crește până la 72 de capitole, mai mari sau mici. În edițiile următoare cuprinsul crește (ex. Buzău 1747, molitva la semănături) sau scade, dacă urmează „ustavului moschicesc“ (ed. Râmnic 1747; 68 capitole). Cu vremea tot crescând cuprinsul acestei cărți, s'au desfăcut din ea rânduelile cele mai des întrebuințate și s'au strâns într'o carte aparte numită *Aghiasmatar* sau *Molitvenic pe scurt*. Dar Molitfelnicul n'a conținut să apară cu toate rânduelile la un loc și chiar să crească, adăogându-i-se epitetul *bogat* sau *mare*. *Evhologiul bogat*, ed. București 1926, cuprinde 108 capitole. *Trebnicul mare*, Chișinău 1908, are 153 de capitole și 1324 pagini. Este cel mai bogat Molitfelnic românesc, dar greu de mănuit și cu slovă chirilică-rusească.

În Molitfelnicul cel nou (ed. 1937), potrivit obiceiului

vechii și având și deslegarea celor mari, am înlăturat capitolele privitoare la *Sfințiri de biserică și de odoare bisericesti* (cap. 63—66, 69, 90—92 după ediția din 1926). Am făcut aceasta întru cât *Slujba pentru sfințirea bisericii* și a odoarelor ei se tipărește de multă vreme ca o carte aparte (vezi edițiile: București 1809; Buzău 1839; București 1862, 1897, 1915, 1927), iar sfințirea *odoarelor* mai este tipărită și în multe ediții de Liturghii.

Am mai înlăturat *Rânduiala binecuvântării casei nouă întru care voește a locui cineva întâia oară* (vezi edițiile de București 1896 (442), 1910 (401), 1920 (401), 1926 (420)) pentru cuvintele următoare. În Molitfelnicele noastre, începând cu cel de București 1729, fol. 366, și până la cel din urmă (ed. București 1926, 419-20), avem *Rugăciune când cineva voește să între în casă nouă*. Această rugăciune este tradusă din originalul grecesc (cf. d. ex. *Εὐχολογίον*, Veneția 1877, p. 492). Dar începând cu *Evhologiul* de București 1896 (p. 442), s'a adăugat la această Rugăciune și Rânduiala citată mai sus. De unde vor fi luat-o nu ni se spune. Eu bănuiesc că este din izvor rusesc, întru cât o găsesc adăogată în *Trebnicul mare* de Chișinău 1908, pp. 1277-1283, dar nu și în *Molitvenicul* tipărit tot la Chișinău 1820, unde la foaia 281 avem *Rugăciunea* obișnuită la noi. Deci pentru că această *Rânduială* este nouă în Molitfelnicele noastre (abia din 1896) și pentru că, pe cât am aflat, nu se obișnuiește de cât în rare locuri, am înlăturat-o lăsând numai *Rugăciunea* cea veche care este a tot cuprinzătoare și răspândită pe tot pământul românesc.

6. *Tălmăcire*. Repet ce am scris în postfața Molitfelnicului. „Mare grijă am pus în cercetarea tălmăcirii. Numai după ce am cercetat în felurite tipăriri, cum au tălmăcit bătrânii noștri și cum este izvodul în limba greacă și în cărțile slave, m'am hotărît să mă opresc la tălmăcirea bătrână, dacă era bună, sau să îndreptez cu chibzuială unde am găsit scăpări. Spre cinstea lor, m'am încredințat că bătrânii noștri pricepeau din destul limba greacă a Molitfelnicului și găseau, mai bine de cât noi, cuvântul potrivit în limba română. Dacă ici și colo sânt scăpări, ele

se datoresc ori „sărăciei limbei noastre“, cum ziceau ei, ori izvodului grec sau slav care nici el nu era curat păstrat“.

a) Pilde de cuvinte greu de tradus din pricina limbei noastre vechi. La Slujba Botezului, lui Dumnezeu i se dă epitetele ἀπερίγραπτος și ἀνεκφραστός (v. Evhologhion grec, Veneția 1877, p. 139), pe care limba slavă bisericească le-a tradus неопísанный și неизглаголанный (v. Trebnic slav, Chiev 1736, p. 16 v.). Molitfelnicile românești au tradus aceste cuvinte astfel: *nehotărît* și *negrăit*, cum se află în toate edițiile (v. de ex. Molitfelnic, Buzău 1747, p. 36 ; Evhologiu, Buc. 1926, p. 28). Firește că traducerea românească nu-i exactă, mai ales pentru întâiul cuvânt în înțelesul lui de astăzi. Un iubitor de neologisme ar fi tradus: *indescriptibil* și *inexprimabil*; dar această traducere ar fi însemnat batjocura limbii bisericești și a credincioșilor. Eu am îndrăznit să redau aceste epitete astfel: (Dumnezeu) *necuprins de gând și de cuvânt*. (Molitfelnic, 1937, p. 28). Simt că nici această traducere nu-i în totul corectă, dar este ortodoxă și sonoră.

Și iarăși, în Lepădarea a doua, lui Dumnezeu i se dă epitetele: ἀκατάληπτος și ἀνεξιχνίαστος (v. Evhologion grec, Veneția 1877, p. 132), traduse în limba slavă: неостыжмый și неизсладимый (v. Trebnic, Chiev, 1736, f. 9 v.). Molitfelnicile românești, toate, au tradus aceste cuvinte astfel: *neajuns* și *neurmat* (v. Molitfelnic, Buzău 1747, p. 24 ; Evhologiu, Buc. 1926, p. 18). Firește că traducerea românească nu-i exactă, dar pentru că perifriza care ar fi redat cuprinsul: — necuprins de mintea omenească și a cărui urmă nu o poți găsi — este prea lungă și greoaie, am rămas la o traducere pe care iarăși o simt că nu-i mulțumitoare: *neajuns* și *nepătruns* (v. Molitfelnic, 1937, p. 17). Și ar mai fi și alte pilde de greutate a tălmăcirii în limba noastră bisericească.

b) Traduceri greșite din pricina izvodului greșit :

α) La Logodnă, în rugăciunea citită după punerea inelului este vorba despre logodirea întărită de Dumnezeu prin inel. Și între dovezile aduse din Sfânta Scriptură este și pilda fiului risipitor, când tatăl poruncește să se pună inel în degetul fiului pocăit, întors la casa părintească. În toate Molitfelnicile românești, în toate edițiile, de la cea mai veche până la cea din anul 1926 redactarea acestui pasagiu este: „*Prin*

(în cele vechi: *pentru*) *inel părintele nostru cel ceresc s'a făcut îndurat spre fiul său, că a zis: dați inel în dreapta lui și junghiind vițelul cel gras, mâncând să ne veselim*". (v. Molitvenic, Buzău 1747, p. 56 — Evhologiu, Buc. 1926, p. 49). Și de sute de ani de când se citește în românește această rugăciune, nimeni nu s'a întrebat, — nu s'au întrebat nici Slavii —, cum se poate ca Dumnezeu să pună inel în dreapta Fiului său, adică a Mântuitorului nostru Iisus Hristos, și să junghie pentru el, care s'a junghiat pentru noi, vițelul cel gras. Eu am tradus, în loc de *fiul său*, *fiul cel risipitor*, și motivarea acestei traduceri voi arăta-o într'un articol viitor.

β) În Slujba Maslului, la Canon, peasna a 8-a, stihira a patra sună astfel în limba greacă: Σύμβολον τῆς ἁνωθεν ῥοπῆς, καὶ ἰλαρότητος ἔλαιον, θεῖον ἡμῖν τοῖς διαγράφοις Δέσποτα, μὴ μακρόνης σου τὸ ἔλεος, μηδὲ... v. Evhologion grec, Veneția 1740, p. 134; cf. ed. 1792, p. 226; ed. 1877, p. 264; Aghiasmatar, Atena, f. a. p. 274. În toate aceste ediții textul este la fel, afară de punctuație care diferă; aici am ținut punctuația din ed. 1877.

Acest text grecesc a fost tradus în limba slavă bisericească astfel: ЗНАМЕНІЕ ЕЖЕ СВЫШЕ ПРИКЛОНЕНІА И ТИХОСТИ, МИЛОСТЬ БОЖЕСТВЕННЮ НАМЪ ПРИПИСЮЩЫМЪ ВЛАДЫКО, НЕ ОУДАЛИ ТВОЕА МИЛОСТИ, НИЖЕ... v. Trebnic, Chiev 1736, f. 56^v; cf. ed. Moscova 1904, f. 65^v; ed. Chiev 1912, f. 63^r, unde textul este același. După cum se vede, traducătorul slav n'a observat deosebirea între cele două cuvinte grecești: ἔλαιον (= untdelemn) și ἔλεος (= milă) și le-a tradus pe amândouă cu милость (= milă).

Traducerea românească veche a acestei stihiri este următoarea: „De la noi cei ce însemnăm chipul voinței cei de sus și al blândețelor, mila cea dumnezeiască Stăpâne, nu-ți îndelunga mila ta, nici...” v. Molitvenic, Buzău 1747, p. 98; cf. ed. Râmnic 1747, f. 47^v. Și acest text s'a reprodus la fel în toate edițiile românești, — chiar și în Trebnicul de Chișinău 1908, p. 146 —, până la ediția din 1888 (București). După cum lesne se poate vedea, traducătorul român a avut înainte un izvod slav, la fel cu cel arătat mai sus, și de aceea a tradus de două ori pe милость cu *milă*.

Traducere diferită are Evhologhiul de București 1888,

p. 102: „*De la noi cei ce preînsemnăm chipul voinței cei de sus și untdelemnul blândețelor, Stăpâne, nu depărta mila ta dumnezeiască, nici...*”; ceia ce înseamnă că editorii acestei ediții au controlat vechea traducere română cu originalul grecesc, de și n’au prins întru totul înțelesul originalului. Slăbiciunea acestei ediții stă mai ales în neologismele foarte supărătoare introduse în text. Această traducere s’a reprodus și în ediția de București 1896, pp. 81-2.

Dar începând cu ediția din 1910, p. 111, editorii revin la textul dinainte de anul 1888. Inșă cum repetarea cuvântului *milă* nu le suna bine, au suprimat-o și au ajuns la acest text neînțeles: „*De la noi cei ce însemnăm chipul voinței cei de sus și al blândețelor, mila cea dumnezeiască, Stăpâne, nu-ți îndelunga, nici...*”. Redactarea aceasta s’a reprodus în edițiile din 1920 și 1926, p. 116. Așa dar în edițiile din urmă avem o redactare mai slabă de cât ori și care alta dinainte.

În Aghiasmatarul și Molitfelnicul din anul 1937 (p. 107), m’am străduit să fac o traducere cât mai apropiată de original și de limba românească.

Ne oprim la aceste două exemple, măcar că numărul lor s’ar putea înmulți.

c) Ca pildă de traducere bună a bătrânilor trimitem la rugăciunea după Evanghelie de la Însmormântarea pruncilor (v. Molitvenic, Buzău 1747, p. 320 și alte ediții), adăogând că această rugăciune în ediția din 1926, p. 209, este greșit redactată, căci de traducere nouă nu poate fi vorba.

d) Și numeroase sânt problemele de traducere și de semantică ce mi-au apărut în cercetarea Molitfelnicului. — Cuvinte cu înțeles schimbat: *polata* pentru palat; *biruință* pentru stăpânire; *săraci* pentru orfani, etc. — Cuvinte latine dispărute; *chiar* pentru limpede; *cuminecătură* pentru grijanie (împărtașanie), dispărut în Țara Românească chiar și în cărțile de slujbă. Eu l-am introdus (v. Aghiasmatar (1937), p. 158; Molitfelnic (1937) p. 172), în nădejdea că va dobândi viață nouă, mai ales că acum sântem tot o țară cu Ardealul, unde *Cuminecătura* este tot atât de vie cum este în Țara Românească *Grijania*. — Locuri goale, mai ales la indicarea Podobiilor, ceia ce ar dovedi, dacă s’ar cerceta de aproape această problemă, că după traducerea sau revizuirea textului în secolul al 18-lea

editorii nu mai știau slavonește și când au găsit expresii slave le-au înlăturat fără traducere.

7. *Topica veche păstrată.* «De grijă ca să nu greșescă, bătrânii au păstrat așezarea — topica — cuvintelor ca în grecește sau slavonește. Am păstrat-o și eu ca să nu se piardă farmecul vechiu al limbii noastre, dar pe alocurea am mai schimbat-o pentru mai ușor înțeles. Cu scumpătate am făcut aceasta. Pentru încredințare» de cum am întocmit traducerea, păstrând cât s'a putut alcătuirea veche dau aici o *Rugăciune de iertare* la răposați, în limba greacă, în redactarea din Evhologiul anterior (1926), și în tălmăcirea mea (1937).

Εὐχὴ συγχωρητικὴ

(Evhologion mare grecesc,
Veneția 1877, pp. 226—227).

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τῆ σῆ
ἀρρήτῳ σοφίᾳ δημιουργήσας τὸν
ἄνθρωπον ἐκ τοῦ χοῦς, καὶ τοῦ-
τον ἀναμορφώσας εἰς εἶδος καὶ
κάλλος, καὶ ἐξωραΐσας ὡς τίμιον
καὶ οὐράνιον κτῆμα, εἰς δοξο-
λογίαν καὶ εὐπρέπειαν τῆς σῆς
δόξης καὶ βασιλείας, διὰ τὸ κατ'
εἰκόνα καὶ καθ'ὅμοίωσιν τοῦ-
τον παραγαγεῖν τὴν ἐντολήν
δὲ παραβάντα τοῦ σοῦ προσ-
τάγματός, καὶ μεταλαμβάντα τῆς
εἰκόνας, καὶ μὴ φυλάξαντα.

Rugăciune de iertare

(Aghiasmatar (1937), pp. 195—196 ;
Molitfelnic (1937), pp. 217—218).

Doamne Dumnezeu nostru, carele cu înțelepciunea ta cea negrăită ai zidit pre om din țărână ; și dându-i chip și podoabă, l-ai înfrumusețat ca pre o cinstită făptură cerească spre slăvirea și împodobirea mărirei și împărăției tale, pentru că l-ai făcut duple chipul și duple asemănarea ta ; dar el a călcat porunca ta și n'a păzit chipul tău de care era împărtășit.

Rugăciune de iertare

(Evhologiu bogat, Buc. 1926, pp. 192-193).

Doamne Dumnezeu nostru, cela ce cu înțelepciunea ta cea negrăită ai făcut pre om din țărână, și l-ai închipuit întru podoabă și frumusețe. Și l-ai înfrumusețat ca pre o cinstită și cerească agonisită, spre cuvântare de mărire, și buna cuviință a slavei și a împărăției tale, ca să-l aduci pre el duple chip și asemănare ; dar călcând porunca învățaturii tale, și împărtășit fiind chipului și nepăzindu-l și pentru aceasta ca să nu fie fără de moarte răutatea, cu

διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένηται, φιλανθρώπως ἐκέλευσας τὴν κρᾶσιν, καὶ μίξιν ταύτην, καὶ τὸν ἄρρητόν σου τοῦτον δεσμὸν, ὡς Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν, τῷ σῶ θείῳ βουλήματι, ἀποτέμνεσθαι καὶ διαλύεσθαι ὥστε τὴν μὲν ψυχὴν ἐκεῖσε χωρεῖν, ἔνθα καὶ τὸ εἶναι προσελάβετο, μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, τὸ δὲ σῶμα, εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ἀναλύεσθαι. Διὰ τοῦτο δεόμεθα σοῦ τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, καὶ τοῦ παναγίου, καὶ ὁμοουσίου, καὶ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος, ἵνα μὴ παρίδῃς τὸ σὸν πλάσμα καταποθῆναι τῇ ἀπωλείᾳ· ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα διαλυθῆναι, εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, τὴν δὲ ψυχὴν καταγαῖναι ἐν τῷ χορῷ τῶν Δικαίων. Ναί, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, νικησάτω σου τὸ ἄμετρον ἔλεος, καὶ ἡ φιλανθρωπία ἡ ἀνείκαστος· καὶ εἴτε ὑπὸ κατάραν πατρὸς, ἢ μη-

Pentru aceasta, ca răutatea să nu fie nemuritoare, din iubire de oameni ai poruncit ca amestecul acesta și această negrăită legătură a ta să se desfacă și să se risipească —, prin vrerea ta cea dumnezeiască, ca un Dumnezeu al părinților noștri —; așa ca sufletul să meargă acolo de unde și-a luat ființa până la învierea obștească; iar trupul să se desfacă în cele din care a fost alcătuit.

Pentru aceasta, ne rugăm ție Părintelui celui fără de început, și unuia născut Fiului tău, și prea sfântului, de o ființă și făcătorului de viață Duhului tău — să nu îngădui ca făptura ta să fie înghițită de periciune; ci trupul să se desfacă în cele din care a fost alcătuit, iar sufletul să se așeze în ceata Dreptilor. Așa Doamne Dumnezeu nostru, să biruiască mila ta cea nemăsurată și iubirea de oameni

iubire de oameni ai poruncit împreunării și amestecării acestia, și negrăitei tale legături acestia, ca un Dumnezeu al părinților noștri, prin vrerea ta cea dumnezeiască să se taie și să se risipească; și sufletul să se mute acolo, de unde și ființa ș'a luat până la obșteasca înviere, iar trupul să se risipească întru acelea dintru care este și alcătuit. Pentru aceasta ne rugăm ție Părintelui celui fără de început, și unuia născut Fiului tău, și preasfântului, și celui de o ființă, și făcătorului de viață Duhului tău, să nu treci zidirea ta să fie înghițită de piericiune. Ci trupul, adică să se risipească în pământ dintru carele este și alcătuit, iară sufletul să se așeze în ceata dreptilor. Așa, Doamne Dumnezeu nostru, să biruiască mila ta cea nemăsurată, și iubirea de oameni cea neasemănată; și de a căzut robul

τὸς, εἴτε τῷ ἰδίῳ ἀναθέματι ὑπέπεσεν ὁ δοῦλός σου οὗτος, εἴτε τινα τῶν Ἱερωμένων παρ-
 πίκρανε, καὶ παρ' αὐτοῦ δεσμὸν ἄλυτον ἐδέξατο, εἴτε ὑπὸ Ἀρχι-
 ερέως βαρυτάτῳ ἀφορισμῷ περι-
 έπεσε, καὶ ἀμελεία, καὶ ῥαθυμία
 χρησάμενος, οὐκ ἔτυχε συγχω-
 ρήσεως, συγχώρησον αὐτῷ, δι'
 ἔμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀνα-
 ξίου δούλου σου· καὶ τὸ μὲν
 σῶμα αὐτοῦ, εἰς τὰ ἐξ ὧν συγ-
 ετέθη, διάλυσον, τὴν δὲ ψυχὴν
 αὐτοῦ ἐν σκηναῖς Ἀγίων κατὰ-
 ταξον. Ναὶ, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν,
 ὁ τοῖς ἁγίοις σου Μαθηταῖς
 καὶ Ἀποστόλοις ταύτην τὴν
 ἐξουσίαν δοῦς, ὥστε τῶν ἁμαρ-
 τημάτων διδόναι τὴν ἄφεσιν,
 καὶ εἰπών: "Ὅσα ἂν δήσωσι,
 καὶ λύσωσι, ἵνα ᾧσι δεδεμένα,
 καὶ λελυμένα· δι' αὐτῶν δὲ καὶ
 ἡμεῖς, εἰ καὶ ἀναξίους, ὡσαύτως
 τὴν τηλικαύτην δωρεὰν φιλαν-
 θρώπως διαβιβάσας, λύσον τὸν
 κοιμηθέντα δοῦλόν σου (τὸν

cea neasemănată. Și de a căzut
 robul tău acesta supt blestemul
 tatătuī său ori al mamei sale,
 sau supt blestemul său; de a
 amărit pe vreun preot și a luat
 de la el legătură nedeslegată;
 de a căzut în grea afurisanie de
 la arhieru și din nepăsare ori
 din lenevie n'a dobândit iertă-
 ciune—iartă-l pre acesta prin
 mine păcătousul și nevrednicul
 robul tău. Și desleagă trupul lui
 în cele din care a fost alcătuit,
 iar sufletul lui îl rânduēște în
 corturile Sfinților. Așa Doamne
 Dumnezeul nostru, carele ai dat
 sfinților tăi ucenici și apostoli a-
 ceastă putere ca să dea iertare
 de păcate, zicând: oricâte vor
 lega și vor deslega să fie legate
 și deslegate; și printr'înșii și
 nouă, măcar că sântem nevred-
 nici, din iubire de oameni ne-ai
 încredințat acest dar atât de
 mare — desleagă pre adormitul
 robul tău (N) de păcatul sufle-

tău acesta sub blestemul tatălui său, sau al maicii sale,
 sau sub blestemul său, sau pre vreunul din preoți a amărit,
 și dela dânsul a luat legătură nedeslegată; sau în grea
 afurisanie dela Arhieru a căzut și prin nebăgare de seamă,
 și prin lene n'a dobândit iertare, iartă-l pre acesta prin
 mine păcătousul și nevrednicul robul tău. Și trupul lui adecă
 îl desleagă în pământ dintru carele a fost alcătuit; iară
 sufletul lui îl așează în corturile sfinților. Așa, Doamne
 Dumnezeul nostru, celace ai dat această putere sfinților
 tăi Ucenici și Apostoli, ca să dea iertare păcatelor, și ai
 zis: „Ori câte veți lega, și veți deslega, să fie legate și
 deslegate“. Și printr'înșii și nouă păcătoșilor ne-ai dăruit
 această putere; desleagă pre adormitul robul tău (N) de
 păcatul cel sufletesc și trupesc; și să fie iertat și în veacul

δεινα), τοῦ ψυχικοῦ καὶ σωμα-
τικοῦ ἀμαρτήματος καὶ ἔστω
συγκεχωρημένος, καὶ ἐν τῷ νῦν
αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πρεσ-
βείαις τῆς παναχράντου, καὶ
ἀειπαρθένου σου Μητρὸς, καὶ
πάντων σου τῶν Ἁγίων. Ἀμήν.

tesc și trupesc ; și să fie iertat
și în veacul de acum și în cel
viitor, cu rugăciunile prea cu-
ratei și pururea fecioarei Maicii
tale, și ale tuturor Sfinților tăi.
Amin.

cel de acum, și în celce va să fie ; pentru rugăciunile
preacuratei și pururea Fecioarei Maicii tale, și ale tuturor
sfinților tăi. Amin.

8. *Slavă sau Mărire?* În această revistă, în numărul
anterior, pp. 492—497, am căutat să dovedesc pentru ce
am întrebuițat mai peste tot *mărire* în loc de *slavă*, în
aceste cărți de slujbă.

9. *Rugămintele.* Multe aș avea de spus despre această
mult cuprinzătoare carte de slujbă numită Molitfelnic. Dar
m'am încredințat că oricâte aș scrie, tot mai îmi rămân
mie de spus și cititorului de întreat. De aceia îl rog să
creadă că osteneală mi-am dat să fac lucru bun spre
cinstea preoției și a bisericii noastre românești. Că se vor
fi strecurat greșeli de tot felul, sânt încredințat. Rog pe
frații preoți să le îndrepte cu duh blând. Și-i mai rog să
nu mă dosădească, până nu vor chibzui cum ar fi fost
mai bine, — că-i păcat.

Preotul Niculae M. Popescu

R é s u m é

Le Saint-Synode a bien voulu me charger de revoir
le texte du Molitfelnic, publié en 1937 (=Εὐχολόγιον=Trebnic).

J'ai souligné dans l'étude ci-dessus, que j'ai dû con-
sulter à cet effet un certain nombre d'éditions roumaines du
Molitfelnic (dont le total s'élève à 53). J'ai eu soin de
les confronter attentivement avec les éditions grecques (à
savoir celles de Venise 1740, 1792, 1850, 1877) — car
nous ne possédons point, jusqu'ici, d'édition critique de
Molitfelnic — et également avec le Trebnic slave (éditions
de Kiew 1736, 1912; de Moscou 1904). J'ai certes corrigé
les fautes de lexique que j'ai pu rencontrer, mais je me
suis efforcé cependant de conserver au texte sa topique
et son ancienne terminologie religieuse roumaine. Les deux
influences: slave et greque, subies par l'église roumaine,
laissent d'être sensibles dans le Molitfelnic.

AMINTIRI

DIN ANII 1871—1885.

În satul meu natal, Flămânzi, din județul Botoșani, nu rareori întâlneai scene memorabile când, în ajunul Bobotezii, părintele Manole, un preot bătrân de o înfățișare impunătoare, înalt, cu barbă albă, de o statură foarte mare și îmbrăcat în antereu, giubea și cu potcap, mergea înainte cu epitrafirul la gât, cu icoana în mâna stârcă și cu crucea în cea dreaptă, urmat de o ceată de copii (15-20) dintre cari făcea parte și subsemnatul, cari strigau în urma lui din toate puterile „Kyrie eleison“ și „Ni-ho-ho“, la care răspundea în cor o droaie de câini adurați par'că într'adins din tot satul, ca să completeze în chip atât de straniu acest nemaipomenit alaiu de peregrini ocazionali. Iar când preotul își făcea apariția în pragul casei și începea să cânte „En Iordani vaptizomenu su kyrie“ (*In Iordan botezându-te tu Doamne*), ceata de copii răspunde la cadențe fixe „Kyrie eleison“ de se cutremurau pereții, în acompaniamentul lătratului sălbatec al câinilor de afară, ce așteptau plini de nerăbdare conducerea convoiului mai departe, sub privirile curioase ale mulțimii participante la acest atât de rar și neobișnuit spectacol.

La fiecare casă eram de altfel tratați cu diferite prăjituri, unse cu miere de albine și înbibate în magiun de semințe de cânepă sau de nuci pisate. La plecare i se dădea preotului câțiva gologani de aramă, câteva fuioare de cânepă, colaci, nuci și altele, pe cari preotul le depozita în traista vre-unui copil din ceată, căci fiecare din noi purta câte o traistă de gât pentru colectarea ofrandelor oferite preotului de către săteni și un băț pentru a ne apăra de câini. Și așa... acest convoiu de pelerini își continua misiunea lui, cu același alaiu caracteristic, și cu mulțumirea sufletească a rolului îndeplinit, atât de mult invidiat de grupurile de asistenți!...

Abia pe la 1881—1885, pe când mă găseam la Iași în calitate de prim canonarh al Sfintei Mitropolii, am constatat că, de și nu se mai cânta grecește, totuși unii din cântăreți mai purtau încă din obișnuință și ca o amintire a trecutului, costumul oriental. Cel care îmi atrase atenția mai mult în această privință fu dascălul Postoroncă. Om de statură mijlocie, îmbrăcat în antreu, giubea și cu șapcă pe cap, era nelipsit de la înmormântări. Mergea înaintea procesiunii, cu o lumânare mare în mână, de care atârna o basma colorată de mătase, lungă până la pământ. Cânta apoi *Sfinte Dumnezeule*, de la casa mortului și până la cimitir, cu o voce de tenor de forță, care străbătea cu nazalitatea ei cele mai mari distanțe, asemenea unei trompete metalice.

Cântăreții de talia lui Postoroncă reprezentau pe atunci obiceiurile trecutului îndepărtat, pe cari credincioșii încă le mai respectau, ca pe un lucru de neînlăturat, căci nu se putea închipui o înmormântare fără ca dascălul Postoroncă să nu citească la căpătâiul mortului de trei ori psaltirea, adică stâlpii, în timpul în care mortul era ținut în casă sau în biserică, după ritul vremii. Dar, nu numai atât! Tot el era singurul indicat de a deschide procesiunea înmormântării,

asemenea unui tambur major de la paradă sau maestrul de ceremonii, atrăgând atenția publicului prin costumul său oriental și prin vocea sa pătrunzătoare.

Aci este locul nimerit de a reflecta întrucâtva și asupra cântăreților de elită pe cari îi avea Iașul la acea dată (1881—1885).

Primul rang îl deținea pe atunci de sigur marele compozitor Dimitrie Suceveanu, protopsalt al Sfintei Mitropolii și dascălul meu de muzică bisericească. Avea o voce sonoră, de bariton de mare amplitudine, cu un timbru plăcut, ce captiva asistența până într'atâta, încât nu se putea să nu-i urmărească până în cele mai mici amănunte toată interpretarea, frazarea, dicțiunea și excepționalele sale calități vocale, de care acest mare muzician dispunea până în cel mai înalt grad. Dimitrie Suceveanu era pe de altă parte de o eleganță caracteristică: jobenul, redingota, mănușile albe, cravata și ghetetele de lac, îi erau nelipsite la ceremonii ca și la zilele obișnuite. Locuia în curtea bisericii Sft. Nicolae-Domnesc, biserică de o frumusețe rară, cu trei altare, în cari se slujea pe vremuri în cele trei limbi, grecește, rusește și românește. În această locuință a sa, Dimitrie Suceveanu avea un antreu și patru camere, situate în partea dinspre miază-zi și oferite în mod gratuit pentru toată viața, de pe la 1848, de mitropolitul din acea vreme, acestui mare cântăreț, ca o recompensă îndreptățită a meritelor sale proprii.

Câteva amănunte din viața lui Dimitrie Suceveanu le socot destul de interesante pentru a oglindi și mai mult pietatea și mai ales conștiințiozitatea de care era însuflețit renumitul compozitor, ca slujitor credincios și devotat al bisericii.

Venia la vecernie la oră fixă, se închina ia iconostas, își așeza apoi bastonul și jobenul în strană și în timp ce canonarhul din stânga citea ceasul al 9-lea, el își citea în taină paraclisul Maicii Domnului. După aceea, cânta „*Doamne strigat-am*“, Stihira I-a și Slava, iar canonarhul îl completa de la „*Pune Doamne strajă gurii mele*“ până la sfârșitul vecerniei. La utrenie, în timpul canoanelor, el citea acatistul Maicii Domnului. Apoi, după liturghie, împreună cu Gavriil Muzicescu, dirigintele corului metropolitan, și cu suita clericală formată din arhimandritul de scaun, preotul liturghisitor, directorul cancelariei și alte personalități clericale, însoțea pe mitropolitul Iosif Naniescu în reședința palatului metropolitan, unde, după otpust, se servea dulceață și cafea. Când nu era reținut la dejun de către mitropolit, pleca acasă. După prânz, pe vreme frumoasă, obișnuia să iasă la plimbare străbătând calea de la biserică Sft. Nicolae-Domnesc până la Copou, distanță apreciabilă, care totuși pentru el, de și la o varstă cam înaintată (67-68 ani) nu-i părea prea obositoare. Sărbătorile mai cu seamă îl așteptam la poarta mitropoliei, pentru a-l însoți în plimbarea spre Copou, potrivit înțelegerii prealabile luată la biserică sau la el acasă, în timpul orelor de lecții din celelalte zile.

Avui atunci ocazia să aflu chiar din gura maestrului, printre diferite alte amintiri din viața lui, și anumite știri precise cu privire la unii compozitori înaintași ai săi sau contemporani. Aceste informațiuni prețioase, culese dintr'o sursă așa de sigură și plină de autoritate, constituiesc, — mai ales pentru vremurile de astăzi când, istorisindu-se

viața și opera muzicienilor din trecut, se fac anumite confuzii ajungându-se până a se denatura însuși adevărul —, cel mai bun prilej de punere la punct și rectificare în același timp a unor afirmațiuni eronate și cu totul nefondate..

Așa bunăoară, istoriografi contimporani, ca Badea Cireșeanu în *Tesaurul liturgic*, Nifon Ploeșteanu în cartea sa de *Muzică bisericească* și Mihail Gr. Poslușnicu în *Istoria muzicii la Români*, afirmă că vestitul compozitor Nectarie Frimu ar fi fost episcop la Huși și mai apoi protosalt la chinovia românească „Prodromul“ dela Muntele Atos. Aceste afirmațiuni cad de la sine ca neverosimile, față cu declarațiile ce mi s'au făcut mie însumi de către însuși, Dimitrie Suceveanu.

Intr'adevăr, el îmi povestea că vestitul compozitor Nectarie Frimu a fost arhidiacon la Mitropolia din Iași și mai târziu la Episcopia din Roman și că, fiind un bun cunoscător al muzicii bisericești, a tipărit o *Antologie*, *Utrenierul* și *Heruvicarul* între anii 1840—1856 în tipografia dela Mănăstirea Neamțu, iar apoi a murit înainte de a-și termina tipărirea *Heruvicarului*, ultima sa lucrare. Și, cum Dimitrie Suceveanu își avea și el sub tipar „*Idiomelarul*“ tot la aceeași tipografie a Mănăstirii Neamțului, în urma insistențelor starețului arhimandrit chir Gherasie, conveni după moartea lui Nectarie Frimu să continue corecturile aceluia Heruvicar, pentru a nu rămâne netipărit. Astfel fiind, este vădit lucru că vestitul compozitor Nectarie Frimu este cel indicat de Dimitrie Suceveanu, că n'a fost episcop și că e aceeași persoană cu shimonahul Nectarie, protosalt la chinovia Prodromul dela Muntele Atos.

Un alt argument tot atât de temeinic îl formează relatările personale ale shimonahului Damaschin, director al tipografiei din Mănăstirea Neamțului (1879), care ne înfățișează pe acest shimonah Nectarie ca posedând o voce ușoară de bariton ce stârnea admirația asistenței. Aceste relații ale shimonahului Damaschin se bazează de altfel pe constatări proprii în vizita ce a făcut și la mănăstirea Prodromul din Muntele Atos, cu prilejul pelerinajului său pe la diferite locuri sfinte din Orient.

Mai mult încă, în anul 1898, ieromonahul Dometie Ionescu publică în Tipografia cărților bisericești din București o carte intitulată *Antologie*, cuprinzând cântări pentru vecernie, liturghie și postul mare, compuse de „Nectarie Shimonahul, protosaltu schitului Prodromul din Sft. Munte al Atosului“. Iar în prefața aceleiași cărți, ieromonahul Dometie ne relatează următoarele: „Părintele Nectarie, de la 1854 și până la 1857, trăind printre Greci, a compus multe cântări grecești, iar după ce a venit în schitul nostru românesc a compus în românește stihirile sărbătorilor de peste an. Apoi a tradus din grecește cântărite Sft. Ioan Damaschin, Sft. Ioan Cucuzel, Constantin Protosaltul, Fokeos, precum și Doxastarul cel mare al lui Iacob Protosaltul și Hurmuz Hartofilax și a murit la anul 1898“.

Din toate aceste relatări atât de concludente, și mai cu seamă după datele indicate de ieromonahul Dometie, reese în chip evident așa dar că compozitorul Nectarie Frimu a trăit într'o altă epocă, și că a decedat la anul 1856, pe când Nectarie Shimonahul abia și-a început activitatea muzicală pela 1854, în mănăstirile grecești de la Sft. Munte și a murit la anul 1898.

Și cu acest ultim argument, seria documentelor se încheie în favoarea tezei susținută de Dimitrie Suceveanu, punând odată pentru totdeauna capăt acestui echivoc cu privire la personalitatea compozitorului Nectarie Frimu.

O confuzie tot așa de regretabilă în *Istoria Muzicii la Români* de Mihail Gr. Poslușnicu se găsește cu privire la personalitatea protopsaltului Manolache Zmeu, afirmându-se că acest Manolache Zmeu „și-ar fi făcut studiile muzicale în școala lui Dimitrie Suceveanu“.

Și aci, aceeași mare autoritate a relatărilor lui Dimitrie Suceveanu vine să pună la punct și să rectifice netemeinicia unor asemeni afirmațiuni. Intr'adevăr, tot fostul meu maestru, Dimitrie Suceveanu, îmi povestea pe la anul 1882, că printre colegii săi cei mai distinși, a avut pe Manolache Zmeu și Vasile Gâdei, cari, împreună, s'au instruit în școala lui Gheorghe Paraschiadis, pe la anul 1836, unde cursurile se predau în limba greacă și că acești doi foști colegi ai săi s'ar fi putut evidenția pe terenul compozițional, dar . . . au fost leneși, nevoind să pună mâna pe condei și mulțumindu-se cu situațiunea de cântăreț“.

Astfel, Vasile Gâdei, după absolvirea școlii, ocupă postul de protopsalt la Episcopia Huși și catedra de limba greacă la seminar, iar Manolache Zmeu, pe cel de protopsalt la biserica Uspenia din Botoșani. Și dacă, în *Utrenierul* lui Ion Zmeu, fiul său, tipărit în anul 1907, se găsesc compoziții de ale lui Manolache Zmeu, acestea au fost scrise numai și numai după insistențele fiului său pentru a-și ilustra și mai mult lucrarea sa proprie“.

Unii cronicari contimporani fac iarăși o altă confuzie cu privire la viața și personalitatea lui Gh. Cociu, supranumit și „Scofarul“, afirmând că acesta ar fi fost coleg cu Dimitrie Suceveanu la școala lui Gheorghe Paraschiadis.

Dimitrie Suceveanu mi-a făcut însă și în această privință următoarele interesante destăinuri: „Intre anii 1848—1856, pe când tipăream cărțile mele de muzică bisericească în tipografia Mănăstirii Neamțului, am auzit cântând pe acest Gheorghe Cociu, pe atunci frate de ascultare la tipografie, care, pentru că purta scufă, fu supranumit mai târziu și „Scofarul“. Am fost plăcut impresionat de vocea lui de tenor lejer, care avea o extensiune mare și un timbru foarte plăcut. L-am luat sub protecția mea la Iași, unde a urmat școala de muzică bisericească de la Mitropolie, condusă de mine însumi, distingându-se în deosebi prin calitatea vocii sale și mai ales sânguința depusă pentru toate studiile. După absolvirea acestei școli, Scofarul fu angajat protopsalt de epitropia bisericii Sf. Spiridon, unde atrăgea multă lume cu vocea lui dulce și mlădioasă.

„In special elita Iașului îl simpatiza mult, invitându-l adeseori pe la diferite festivități și petreceri ocazionale, prin împrejurimile orașului, ca: Socola, Galata, Cetățuia, etc., de unde vocea lui pătrundea până la cele mai depărtate distanțe și chiar în oraș. Pe la 1860, prin intervenția oamenilor politici și a doamnelor de elită, a fost adus ca protopsalt la Sf. Mitropolie, iar eu fusei pus în disponibilitate. Nu putu însă rezista unei vieți prea sbuciumate și dezor-

donate, care îi curmă așa de timpuriu firul vieții sale, pe la anul 1864, doborât de o ftizie, datorită exceselor de tot felul. După moartea lui Gh. Scofarul, fui solicitat să revin ca protopsalt la Mitropolie, post pe care îl refuzai însă, aducând ca pretext grava ofensă ce mi s'a făcut prin înlocuirea mea cu Gh. Scofarul. Dar, nu trecu mult și o vizită neașteptată a mitropolitului Sofronie Miclescu mă făcu să cedez aprigilor stăruințe ale înaltului prelat și să accept din nou postul de protopsalt al Sfintei Mitropolii. Mitropolitul însuși, adânc satisfăcut de această acceptare a mea, mă invită alături de el în cartea sa personală, până la Mitropolie, unde, fiind sărbătoare, cântai Sf. Liturghie, în asistența înaltului prelat, a întregului cler și a marilor boeri veniți într'adins până acolo, pentru a mă vedea revenit la postul meu de odinioară“.

Amănunte nu mai puțin interesante și care ca atare nu trebuiesc trecute cu vederea, mi-au fost furnizate iarăși tot de Dimitrie Suceveanu cu privire la modul cum erau tratați marii noștri cântăreți psaltici în secolul trecut:

„Era obiceiul — spunea marele muzician — ca la diferitele festivități cu caracter religios, ce aveau loc la palatul domnesc, la Crăciun, Anul nou, Sf. Paști, etc. să fiu invitat a lua parte împreună cu înaltul cler în frunte cu episcopii, mitropolitul și patriarhul de la Constantinopole, care venea anume în fiecare an pentru a oficia și a asista personal la aceste manifestațiuni creștinești.

„La friptură, începeau urările și discursurile, după care îmi venea rândul ca să cânt diferite arii religioase, naționale și patriotice, la cari se mai adăogau apoi și cântări laice de Țarigrad, cu proforale grecești și turcești, executate în limbile respective“. La sfârșitul fiecărui cântec, comesenii toastau pe rând pentru cântăreți, începând cu Vodă, care-mi umplea totodată paharul pe jumătate cu galbeni, jumătate cu vin“. După ce beam vinul, deșertam apoi galbenii dăruiți într'o basma de mătase, pe care o aveam mai dinainte pregătită. „După Vodă, urmau apoi la rând toasturile celorlalți comeseni în ordinea următoare: patriarhul, mitropolitul, episcopii, miniștrii, boerii, etc. Așa încât, la plecare, abia puteam să-mi mai duc suma adunată cu acea ocazie care, de multe ori se urca până la 1000 și chiar 3000 de galbeni“.¹

Și cu aceste câteva succinte lămuriri, cred că modestele mele contribuțiuni, importante totuși prin sursa dela care ele provin, vor putea să alcătuiască într'un viitor apropiat, un real sprijin de orientare în reconstituirea mult așteptată și cât mai fidelă a trecutului nostru istoric în domeniul muzicii noastre bisericești a veacului trecut.

N. Severeanu

profesor-pensionar, fost protopsalt și dirijor de cor
al Sf. Episcopii de Buzău .

1. Se știe că Dimitrie Suceveanu poseda în ultimul timp o avere apreciabilă din care, suflet generos, o bună parte (20.000 de galbeni) o lăsă ca fond de întreținere a zece paturi la spitalul Sf. Spiridon din Iași, pe lângă alte fonduri speciale de întreținere a diferitelor biserici.

RECENZII

ROUILLARD GERMAINE et COLLOMP PAUL, *Actes de Lavra*, după descrierile, fotografiile și copiile lui *Gabriel Millet* și *Spiridon din Lavra*, în *Archives de l'Athos*, Tom. I (897-1178), însoțit de un album cu 30 planșe. Paris 1937, pp. XXXIV+249. Frs. 220.

Cunoscuta publicație rusă *Vizantiiskii Vremeni* începuse să publice încă din 1903 o serie de documente grecești, culese de prin mănăstirile atonite, supt denumirea de *Documentele Atosului*. Editorii acestei culegeri au dat la iveală numai două fascicule, folosindu-se de fotografiile scoase după documente ale celebrei misiuni Sevastianov, care a lucrat în Atos acum vreo trei sferturi de veac, cum și de alte izvoare. Războiul însă a oprit în loc această întreprindere.

Cu volumul de față se reia încercarea rusească de altădată de editare a documentelor atonite, dar pe baze mai largi și cu mijloace neasemănat mai potrivite. În timpul războiului și îndeosebi după instalarea armatei franceze la Salonic, secția fotografică a acestei armate a organizat o cercetare a arhivelor mănăstirilor de la Atos cu prețiosul concurs al d-lui Gabriel Millet, care în anii 1918-1920 a cercetat, răscolit, fotografiat sau copiat un imens material.

Primul rod al acestei osteneți este volumul de față: *Documentele Lavrei* adunate de d-l G. Millet și de părintele ieromonah Spiridon din Lavra și care constă din fotografii după originale și din copii după registrele mănăstirei. Unele dintre aceste documente au mai fost publicate, dar nu după originale și nici cu prea multă metodă critică.

Volumul de față, care va fi urmat de altele, cuprinde cele mai vechi documente din arhiva Lavrei. Ele sânt în număr de 58, începând cu cel mai vechi document din anul 897 și oprindu-se la anul 1178. Publicația, însoțită de o serie de note și indice de tot felul, urmând după fiecare document aparatul critic necesar, se prezintă în condițiile cele mai alese din punctul de vedere al editării de documente.

Insemnătatea acestei publicații socotim că nu are nevoie de demonstrat. Totuși viața spirituală a monahismului atonit, regimul proprietății funciare, regimul impozitelor și dăjdiilor, privilegiate, raportul canonic dintre mănăstire și călugări, onomastica, toponimia, prosopografia, diplomația, paleografia, organizarea financiară, regimul agrar, ba chiar și cunoașterea limbei grecești a sec.X și XI, etc. găsesc în aceste documente mărturii prețioase.

Dar pe lângă acestea, găsim în acest prim volum două documente (45 și 47), care interesează deaproape cunoașterea trecutului neamului nostru. Călugării din Lavra adresează împăratului o petiție (doc. 45) prin care se plâng că niște soldați și parechi ai episcopului Moglenei nu achită mănăstirei dijma cuvenită ca stăpână a proprietății Puzuhia.

Ca urmare împăratul Alexe I Comnenul ordonă (doc. 47) perceptorilor themelor, să silească pe Cumani, între altele, să înceteze a mai ațâța pe păstorii *Valahi* și Bulgari a nu plăti dajde mănăstirei Lavra pentru pășunatul lor pe proprietatea Puzuhia.

Deosebit, în acest doc. se mai fac încă două mențiuni speciale pentru ciobanii Valahi. Astfel împăratul dispune: *a)* Ciobanii Valahi să fie scutiți de orice dare, când se vor coborî cu turmele lor din pășunile *Puzuhiei* pe moșiile themei Moglena și să nu mai fie sâcâți de perceptori, soldați sau funcționarii themei și nici chiar de Cumani; *b)* Valahii celor două *mandre* din pășunile *Cravița*, proprietatea statului, se vor bucura de imunitate, fiindcă ei dețin aceste târle în numele mănăstirei, care are privilegiul de a percepe drepturi asupra oeritului. Iar deținătorii acestor două mandare sânt: a lui *Stan Râmniclean* (...παρὰ τοῦ Στάνη... ἐπιλεγόμενον Ριμνιτζάν), și a copiilor lui *Radu Cuțu* și ai lui *Păduchehu* (...παρὰ τῶν παιδῶν Ράδου τοῦ Κουτζοῦ καὶ τοῦ Πεδοκέλου ἐπιλεγόμενον).

Deci din aceste documente desprindem: prezența Românilor în părțile Moglenei în sec. XI (1094); deosebirea lămurită a ciobanilor *Valahi* de cei Bulgari și de Cumani. Deosebirea aceasta este importantă, fiindcă desminte categoric ipoteza istoricilor, după care denumirea de ciobani *Valahi*, este un sinonim al substantivului cioban, supt care trebuie înțeles ciobanul ca atare fără specificare de naționalitate. (Cf. *G. I. Brătianu. Une enigme et un miracle historique: le peuple roumain*, București 1937, p. 83).

† *Tit al Hotinului*

AMANTOS, K., Οἱ προνομιακοὶ ὀρισμοὶ τοῦ μουσουλμανισμοῦ ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν (*Hotărârile prin care se acordă privilegiile Creștinilor de către Musulmanism*), revista *Ἑλληνικά*, an. IX, (1936), pp. 103-166.

Se recunoaște în deobște că unul dintre actele care cinstesc pe Musulmani sau Mahomedani (Turci, Arabi, etc.) este acordarea de drepturi sau privilegii Creștinilor în special și în al doilea rând Evreilor. Făcându-li-se anumite înlesniri economice și acordându-li-se în mod oficial o oarecare autonomie religioasă, comunitățile creștine au putut dăinui secole dearândul în mijlocul puzderiei de mahomedani fanatici. Actele acestea prin care se recunosc creștinilor dreptul la viață și în același timp li se acordă anumite favoruri, nu au fost până acum cercetate după cuviință; ele ocupă însă un loc important în întreaga istorie a Răsăritului creștin. În ultima vreme abia, oamenii de știință și-au îndreptat privirile și către această problemă, iar rodul cercetărilor lor merită multă atențiune. Unul dintre cele mai de seamă studii privitoare la hotărârile prin cari se acordă privilegiile Creștinilor de către Mahomedani este comunicarea, pe care K. Amantos, profesor la Universitatea din Atena, a făcut-o în Congresul al IV-lea internațional de studii bizantine de la Sofia din 1934. Redăm pe scurt rezultatul cercetărilor asupra acestei probleme, examinată în mod cronologic de la apariția Mahomedanismului și până în anul 1856.

Mahomed însuși a recunoscut valoarea religiei creștine și a celei mozaice, din care a împrumutat o parte din învățătura sa. De aceea când el se arată lumii ca învingător, tolerează deopotrivă pe Creștini și Evrei,

întrebuințând forța numai față de partizanii altor religii. Dacă adăugăm la aceasta și vechile obiceiuri de ospitalitate ale Arabilor înțelegem cum, în mod treptat, a putut lua naștere dreptul de *aman*, adică de ocrotire, protecțiune, pe care-l dobândiau în schimbul unei sume de bani (tributul capital: *djizya*, *haraciu*) Creștinii și Iudeii supuși (*djimmi*) Mahomedanismului. Se pare chiar că însuși Mahomed ar fi acordat protecțiunea lui unei comunități iudaice.

Printre cele mai vechi hotărâri date în favoarea Creștinilor este cea privitoare la muntele Sinai, al cărui autor se crede a fi însuși Mahomed. Prin actul acesta, care ni s'a păstrat în întregime, se hotărăște să fie lăsați liberi monahii, care voiesc să-și ducă vieața în vreun munte, ori peșteră, în mânăstiri, sau alte case de rugăciuni; ei sunt scutiți de biruri, de zeciuială pe venituri, și nu se îngăduie să se întrebuițeze forța împotriva lor. Conducătorii mânăstirii sunt liberi să dispună după vrerea lor de toate bunurile mânăstirii, să conducă în pace treburile casei lor și neîmpiedicați de nimeni să-și îndeplinească datoriile lor religioase. Iar în cazul că o femeie creștină s'ar căsători cu un musulman, acesta nu are dreptul să o împiedice de a merge la biserică, de a-și face rugăciunile și a-și îndeplini toate obligațiunile ei de creștină. De notat că pentru siguranța executării celor hotărâte prin acest act, Mahomed ia sub ocrotirea sa pe Creștini, proclamându-se «protector al acestora, ori și unde s'ar afla, pe uscat sau pe mare, la răsărit sau apus, la miazănoapte ori la miazăzi...» (p. 106). În ce privește durata valabilității acestei hotărâri, profetul spune că «până când va dispărea lumea» (p. 106) nimeni nu are dreptul să facă ceva protivnic acestor dispozițiuni.

Fără îndoială, acest act — cel puțin în forma în care ni s'a păstrat — nu poate fi dat de Mahomed. Se vede de departe că o mână creștină a contribuit la redactarea lui. Distinsul cunoscător al literaturii arabe B. Moritz în lucrarea sa: *Beiträge zur Geschichte des Sinai — Klosters im Mittelalter nach arabischen Quellen. (Abhandlungen der Berliner Akademie; 1918)*, din motive filologice socotește că actul nu poate fi scris mai înainte de sec. X. Totuși, cum remarcă d. Amantos, din pricină că mânăstirea Sinai a putut dăinui până astăzi în mijlocul triburilor arabe de mahomedani fanatici, și mai mult din legăturile de ajutor mutual între mânăstire și unele triburi arabe, care s'au păstrat chiar și până în epoca noastră, se poate deduce în mod sigur că a existat una sau mai multe hotărâri prin care s'au acordat privilegiile mânăstirii Sinai. Acestea au putut fi date de Mahomed, sau de urmașii lui imediați.

Tot lui Mahomed se atribue și acordarea de privilegii Creștinilor copti din Egipt printr'un act care a fost publicat în traducere germană de G. Graf, *Apokryphe Schutzbriefe Muhameds für die Christen* (Historisches Jahrbuch, 1923). Din aceleași motive autenticitatea lui este pusă, de unii cercetători, la îndoială.

Când s'au apropiat Arabii de Ierusalim, patriarhul Sofronie a predat cetatea lui Omar Hatap, cel mai de seamă dintre primii urmași ai lui Mahomed. Istoria ne vorbește despre o înțelegere care ar fi avut loc între Omar și patriarhul Sofronie privitor la soarta Creștinilor și ni s'a păstrat chiar textul unei hotărâri pe care primul ar fi dat-o în fa-

voarea Creștinilor din Ierusalim. Actul acesta, care se prezintă mai mult ca o scrisoare a lui Omar către Sofronie, privește pe preoți, călugări și călugărițe, pe care îi ia sub ocrotirea sa, întrucât s'au supus stăpânirii lui, pentru că dacă «supusul păzește datoriile supușeniei, se cade ca el să aibă siguranță și ocrotire de la noi cei credincioși, ca și de la cei cari vor fi conducători după noi» (p. 108). De privilegiile acordate prin acest act, care nu se deosebește esențial de cel referitor la mânăstirea Sinai, se vor bucura mânăstirile, bisericile și credincioșii din Ierusalim și din afară de Ierusalim, adică Biserica Invierii (numită în act Camamés), Biserica nașterii Domnului de la Betleem și Peștera Nașterii. Toți Creștinii care se mai găsesc acolo (Ivirii, Abisiniinii) ca și cei care vin să se închine la sf. Mormânt (Francii, Coptii, Sirienii, Armenii, Nestorienii, Iacobiții și Maroniții, «care se găsesc sub stăpânirea numitului patriarh») sunt scutiți de biruri și de alte servicii. Mai mult, chiar se hotărăște că toți Creștinii care vin să se închine în biserica Invierii să plătească o sumă de bani patriarhului. Și textul acestui act este contestat de unii critici, fără motive însă prea serioase. Isvoarele creștine ca și cele arabe recunosc de comun acord că Omar a tolerat Biserica Ierusalimului, recunoscând și respectând chiar bunurile ei materiale.

În afară de acestea s'au mai păstrat și alte acte prin care se acordă privilegiile Creștinilor. Dacă epoca în care au fost date aceste hotărâri nu poate fi precizată, un fapt rămâne însă sigur și anume că Arabii mahomedani cucerind locuri stăpânite de Creștini au acordat acestora multe privilegii. Nu trebuie să uităm însă că de aceste favoruri se bucurau în cele mai multe cazuri numai Creștinii, care la apariția năvălitorilor se supuneau lor fără împotrivire. Au existat, fără îndoială, și vremuri când, fără a dispărea dreptul de *aman*, Creștinii au avut de suferit nespus de mult din pricina fanatismului musulman.

Incepând cu a doua jumătate a sec. VIII-lea, se întâlnesc adevărate persecuțiuni împotriva Creștinilor, provenite mai ales din cauza turburărilor ce s'au ivit în sânul imperiului arab, în urma neînțelegerilor dintre dinastiile conducătoare.

În ce privește pe Creștinii, cari nu locuiau printre Musulmani, ci veniau numai pentru un anumit timp (pentru comerț, ori în călătorii) în țările stăpânite de ei, aceștia se bucurau de privilegiile acordate Creștinilor supuși, în virtutea dreptului de *aman*. În deosebi Italienii (Venețieni, Genovezi, etc.) obțineau cu mare ușurință dreptul de a face negustorie printre Mahomedani. Dacă la privilegiile economice acordate de Musulmani adăugăm și pe cele obținute mai înainte de la Bizantini, vom înțelege motivele pentru care Italienii au deținut timp de trei secole (1204-1535), «monopolul comercial al Mediteranei».

În partea doua a lucrării autorul examinează raporturile Turcilor musulmani cu Creștinii. Aceștia, urmând politica tradițională a dreptului de *aman*, acordau protecțiune atât Creștinilor din imperiul lor, cât și celor care veniau din alte părți. Rând pe rând cetățile obțineau în schimbul plății haraciului privilegiile religioase ori comerciale asemănătoare cu cele obținute de la Arabi. Pe această cale au izbutit Francezii să obțină de la Turci, așa numitele *capitulations*, datorită cărora au luat locul Italienilor în comerțul cu Răsăritul.

Prin această politică de acordare de privilegii, Creștinii au avut fără îndoială mari foloase. Nu sunt mici însă nici foloasele pe care le-au avut Turcii din această cauză, putând astfel să ia cunoștință și să-și însușească roadele culturii și civilizației europene.

În continuare autorul se ocupă în mod special de foloasele pe care le-au avut Grecii de pe urma acestei politici de toleranță a Turcilor. În general se constată că în cetățile, care au profitat de dreptul de *aman*, s'a putut înmulți populația creștină, școlile au funcționat nestingherite, iar comerțul și industria au înflorit nespuse de mult.

După căderea Constantinopolului (1453), Mahomed al II-lea Cuceritorul, îndemnat de Grecii musulmani și creștini pe care-i avea în jurul său, a poruncit Grecilor să se adune în Constantinopol și le-a recunoscut patriarh. Actul acesta politic, în sine socotit ca un privilegiu de către d. N. Iorga, (p. 140), avea ca scop puțința de a strânge biruri de la Creștini și în același timp îndepărtarea Răsăritenilor de a cere ajutor de la Creștinii din Apus împotriva Turcilor. În afară de aceasta purtarea lui Mahomed a fost dictată și de întreaga politică de toleranță a Mahomedanilor față de Creștini. Prin urmare Mahomed nu vine cu lucruri noi. Întru atât se deosebește el de înaintașii săi că acordă privilegii și cetăților cucerite cu sabia, iar nu numai acelor care primiseră stăpânirea Mahomedanilor fără împotrivire, cum era mai înainte de el. În linii generale politica sultanilor față de Creștini poate fi rezumată, după relatările istoricilor din acea vreme, în felul următor: Se recunoaște patriarhului aceeași putere pe care o avea înainte de căderea Constantinopolului. Fără a fi împiedicat de autoritățile turcești el își exercită atribuțiunile sale sacerdotale, are drepturi judecătorești asupra credincioșilor săi și rămâne scutit de biruri. Sultanul îl ajută în adevăr să-și îndeplinească datoriile sale, îi acordă uneori și privilegii mai mari, fără a șovăi însă să-l detroneze atunci când nu-i mai plăcea. El îngăduiește uneori construirea de noi biserici, alteori însă poruncește să fie dărâmate. Într'un cuvânt sultanii acordau privilegii, însă nu după multă vreme tot ei hotărau din interes prigonirea Creștinilor. În sec. XVI-lea, mai ales se interzicea Creștinilor să locuiască în apropierea geamiilor, se distrugeau biserici ori mănăstiri chiar în Constantinople. În același timp s'au dat și învoiri de ridicare de biserici, călugării au fost scutiți de impozite, iar averea mănăstirilor era inviolabilă.

În general se poate spune că Sultanii au avut față de Biserică o atitudine binevoitoare, urmând oarecum politica împăraților bizantini. Dar mai ales în virtutea tradiționalului drept de *aman*, ei au acordat cu multă bunăvoință ocrotire mănăstirilor care cereau acest lucru. Datorită acestui fapt mănăstirile au putut dăinui și mai ales și-au putut agonisi averi mari care au fost întrebuințate în cea mai mare parte pentru folosul obștesc.

Pentru o mai bună lămurire a problemei privilegiilor, autorul își îndreaptă cercetările în continuare asupra *beratelor*, adică a actelor prin care se recunoșteau mitropoliților dreptul de îndeplinire a atribuțiilor lor. Acest fel de decrete, care «au dat atâta putere Bisericii și au folosit atât de mult Creștinilor» (147), au început a fi acordate, bine înțeles, în

schimpul unei sume de bani (pescheșul), din a doua jumătate a sec. XV-lea. Pentru prima dată a fost acordat un *berat* mitropolitului Simeon de Trapezunt pentru ca să devină patriarh la Constantinopol la anul 1470. Textul acestui act s'a pierdut. Cel mai vechiu *berat*, care s'a păstrat într'o traducere grecească este cel acordat mitropolitului Leontie al Larisei din anul 1604. Prin el se asigură în primul rând libertatea religiei creștine. Autoritățile nu au dreptul să împiedice în niciun fel pe clerici de a săvârși îndatoririle lor religioase în biserică, ori în casele Creștinilor. In ce privește chestiunile de drept familiar (căsătorie, divorț, etc.), acestea intră în atribuțiunile mitropolitului, care le rezolva la nevoie cu ajutorul autorităților turcești, obligate să-l sprijine. Proprietatea Bisericii deasemenea este inviolabilă și se administrează de către mitropolit.

Cu conținut asemănător s'au păstrat și alte *berate*, dintre care se semnalează cel dat la anul 1755 mitropolitului Dionisie de Hios. In general *beratele* mitropolitane prezintă foarte puține deosebiri între ele.

Asemenea mitropoliților și episcopilor, se dedeau *berate* și la urcarea pe tron a patriarhilor, bine înțeles în schimbul unei sume mai mari. Primul *berat* patriarhal, păstrat până astăzi, este cel dat lui Dionisie Vardali în anul 1662. In ce privește drepturile recunoscute Creștinilor, *beratele* patriarhale nu se deosebesc de cele mitropolitane. Este interesantă însă precizarea ce se face la începutul fiecărui *berat* de acest fel asupra extinderii jurisdicțiunii patriarhale. După cum se știe, patriarhul din Constantinopol avea sub cârmuirea sa spirituală, și țările române Muntenia și Moldova, unde adeseori se trimiteau de la Constantinopol ierarhi greci. Dintre aceștia cei cu mai multă știință de carte s'au arătat destul de folositori, înființând școli și sprijinând în general dezvoltarea culturii la noi. «In special, remarcă d. Amantos, în România în afară de domnitorii greci au fost folositori și arhierii greci întrucât au unit țara aceasta cu cultura greacă» (p. 157). Mai mult, autorul socotește că atât în România, cât și în Bulgaria și Serbia ierarhii greci au ajutat chiar la renașterea națională a popoarelor din Peninsula balcanică. Pe drept cuvânt autorul caracterizează ca exagerată afirmațiunea profesorului bulgar S. Bobcev, care, în studiul său: *Coup d'oeil sur le régime juridiques des Balkans sous le régime ottoman (Revue internationale des Etudes Balkaniques, vol. II, 1935, p. 529)*, se exprimă în felul următor privitor la ierarhii greci: «Ces archevêques Grecs profitaient de ces privilèges pour poursuivre tout ce qui n'était pas grec, afin de ne pas permettre aux peuples Balkaniques de manifester leurs aspirations nationales».

Asemănătoare cu *beratele* ce se dedeau patriarhilor de Constantinopol sunt și cele date patriarhilor de Alexandria și Ierusalim. Deosebirile dintre primele și cele din urmă privesc numai condițiunile speciale în care aceste patriarhii se găseau. Astfel, în cele două *berate* acordate patriarhilor de Alexandria (lui Matei, în anul 1747, și lui Gherasim) se vorbește de propaganda catolică în Egipt, care era cu totul oprită, cum dealtfel nu era îngăduită nici forțarea Creștinilor de a trece la Mahomedanism. Tot astfel prin *beratele* acordate patriarhilor de Ierusalim se căuta să se asigure întâietatea Ortodocșilor la Locurile sfinte, unde puseseră stăpânire Catolicii, profitând de așa numitele *capitulations* obținute de Fran-

cezi de la Turci. Propaganda catolică este și aci oprită, prescriindu-se chiar pedepse foarte aspre (confiscarea averii) pentru cei care trece la catolicism. Sunt deopotrivă de însemnate și dispozițiunile prin care se interziceau Turcilor de a persecuta sub diferite pretexte pe credincioși și în deosebi pe clerici. Se vede limpede de aci cât de mult suferiau Creștinii de pe urma Mahomedanilor fanatici, al căror zel era moderat oarecum de autoritățile de stat prin *berate*.

În general privilegiile acordate de Musulmani Creștinilor au o foarte mare însemnătate. Pe de o parte asigurându-se libertatea religioasă Biserica s'a putut menține — în părțile care nu s'au bucurat de asemenea favoruri (Siria, Mesopotamia, etc.) Creștinismul a fost în mare parte înlocuit de Mahomedanism —, iar pe de altă parte recunoscându-se inviolabilitatea proprietății bisericești, mănăstirile mai ales au putut să-și strângă mari proprietăți, care au fost întrebuințate apoi în scopuri de binefacere.

Trebuie să recunoaștem că Musulmanii au acordat de bună voie ocrotirea lor tuturor Creștinilor care o cereau și plăteau haraciul, și tot de bună voie au făcut înlesniri economice acordând așa zisele *capitulations*. În vremurile mai noi statele europene au căutat să obțină de la Turci recunoașterea oficială prin tratate a acestor privilegii, care urmau să fie transformate în obligațiuni pentru Turcia. Tratatul de la Kiuciuc-Kainargi din Iulie 1774 printre altele hotăra «que ni la religion chrétienne, ni ses églises, ne seront exposées à aucune espèce d'oppression et qu'il ne sera point mis d'obstacle à la construction ou réparation des dites églises; et que ceux qui y officient ne seront ni opprimés ni insultés» (p. 164). Împotriva acestui articol Turcii au reacționat, iar Creștinii n'au putut obține nimic. După războiul Crimeii puterile prietene Turciei au cerut din nou recunoașterea oficială a privilegiilor acordate odinioară Creștinilor. Turcia n'a șovăit atunci ci s'a grăbit să recunoască în *Hati-Humaiun-ul* din Februarie 1856, unele privilegii religioase în favoarea Creștinilor. Așa că în același an, în luna Martie, întrunindu-se la Paris conferința Puterilor nu a avut decât să ia cunoștință de drepturile acordate Creștinilor din imperiul otoman. Și de data aceasta Turcia dovedi că a acordat de bună voie privilegiile Creștinilor. Totuși desvoltarea spiritului naționalist a contribuit la mărirea tendinței de suprimare a tuturor privilegiilor acordate creștinilor de Statul turcesc. Nu de multă vreme Turcia a izbutit să-și impună punctul său de vedere. În anul 1923, prin art. 28 al tratatului de la Lausanne se hotărăște că: «Les Hautes Parties contractantes déclarent accepter chacune en ce qui la concerne, l'abolition complète des Capitulations en Turquie à tous les points de vue».

Dr. Iustin Moisescu.

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

107. CLIMENT Arhimandritul, НОВИ ЧОВѢЦИ (*Oameni noi*), revista Братско слово, nr. 2, (1937).

Azi, mai mult ca oricând, omenirea nu are nevoie de sisteme noi, ci de oameni noi. O mulțumire generală apasă greu ca un car de plumb, peste întreaga omenire și fiecare om caută o eșire din această situație plină de desnădejde.

În această ordine de idei, autorul laudă *Societatea de la Oxford*, înființată de un american Franck Bakmann, pe care-o crede vrednică să ajute, într'o foarte mare măsură, la deslegarea problemei crizei prin care trece azi omenirea. Societatea aceasta ar avea posibilități sigure de reușită, întru cât în jurul ei sânt grupate peste 50 de popoare.

Idealul acestei societăți este următorul: oameni noi, societate nouă, deci o lume nouă. Insuflețită de acest ideal, societatea a făcut progrese însemnate, cari sânt cunoscute îndeajuns de acei pe cari îi preocupă problema unei ordine morale în lume. Fiecare dintre noi trebuie să aibe conștiința limpede că mijloacele înfăptuirii marilor opere creștine zac nu aiurea, ci în noi înșine, în caracterul și în voința noastră. Viața nu devine mai bună pentru individ, dacă nu s'au schimbat sufletul și caracterul omului, în prealabil. Tot sistemul nostru de educație, în familie, școală și societate, trebuie să aibe ca scop crearea de oameni noi și care vor găsi calea cea adevărată și dreaptă în situația aceasta atât de disperată în care se zbate omenirea. Ei vor deslega problemele cele mai grele, ale timpului de față și vor creia o viață nouă și curată, potrivit cu învățătura evanghelică a dreptății, a adevărului și a dragostei creștine. Dar oamenii aceștia de bine sânt atât de puțini în vremurile noastre! «Trebuie să-i căutăm cu lumânarea», așa după cum căuta Diogen «un om», cu felinarul. Cei mai mulți dintre oameni sânt răi, și din cauza aceasta viața noastră este grea, amară și plină de dureri. Măine, când se va înmulți numărul oamenilor de bine, viața noastră va fi însă mai bună, mai plină de bucurii creștine și mai fericită.

V. D.

108. GALACTION GALA, *Gavril Muzicescu*, revista *Mitropolia Moldovei*, an. XII (1937), pp. 425-7.

Este un articol publicat mai întâiu în revista *Isvorașul* din Bistrița-Mehedinți, nr. 6, Iunie 1937, și în care părintele G. G. strânge câteva amintiri despre renumitul muzicant de la Iași Gavril Muzicescu «una din nobilele podoabe ale păstoriei lui Iosif Naniescu». Așa bunăoară știe că Muzicescu iubea cântarea și jalea melodioasă a poporului ce-și îngâna du-

rerile și nevoile. Un cântec născut din inima naivă a copiilor Moldovei luați la oaste, l-a impresionat pe Muzicescu până la lacrimi și atunci a stăruit de cântăreț să i-l tot cânte până ce a izbutit să-l noteze în caetul lui adunător de mărgăritare.

G. I. M.

109. GOLUBOV R., Какво носи новата конституция въ С. С. С. Р. (*Ce aduce noua constituție în Rusia Sovietică*), revista Народенъ стражъ, nr. 12 (1937).

Pe mulți dintre noi ne preocupă situația religioasă din Rusia Sovietică și adeseori ne întrebăm dacă noua constituție sovietică — atât de trâmbițată — garantează sau nu, libertatea religioasă a cetățenilor pentru care a fost făcută. «Noua constituție — afirmă autorul — este primul pas spre revenirea la formulele vieții anterioare» (p. 11). Șefii republicii sovietice au ajuns la convingerea că nu pot distruge din sufletul poporului rus, sentimentul acela puternic și adânc înrădăcinat al pietății, care i-au păstrat credința tare și neclintită. Baia de sânge în care este scăldată Rusia, de 20 ani, a întărit sufletul poporului rus și l-a îndreptat către Biserică pentru ca să poată rezista atacurilor antireligioase și ateiste. Poporul rus a înțeles că și conducătorii lui de azi nu pot trăi fără un cult, indiferent de forma sub care apare el. Ca atare, Sovietele au introdus un cult «laic» pentru Lenin, Stalin, etc., cu scopul de a înlocui pe cel religios, dar încercarea nu a izbutit. În noua constituție, s'au ocupat și de problema religioasă, astfel că, de la promulgarea ei, situația s'a schimbat simțitor căci 50% din populația Rusiei întreține, sub o formă sau alta, legături cu biserica. Cum noua constituție garantează și libertatea religioasă a cetățenilor, pe lângă aceea de a se face propagandă antireligioasă, viața parohială, cu laturile ei numeroase, a început să se deșvolte tot mai mult. Preoții se silesc să fie în fruntea activității sociale, ca de exemplu a *kolhozurilor* (gospodăriilor colective). Poporul tinde spre o ideologie de dreapta, ceace este o piedică pentru propaganda antireligioasă.

Din spiritul noii constituții reiese că, în ce privește problema religioasă, Sovietele s'au convins de necesitatea religiei pentru om și Stat, fără de care el nu poate exista, așa precum nu se poate clădi un oraș în văzduh, fără temelii pe pământ.

V. D.

110. HARITON, igumen, Сборникъ о молитвѣ Исусовой (*Bucăți alese despre rugăciunea lui Iisus*), Sortavala 1936, 300 pp.

Starețul lavrei ortodoxe Valaam din Finlanda scoate la lumină rezultatul unor îndelungate osteneli și încercări de a aduna și pune în rândul spusele sfinților părinți și a marilor duhovnici pravoslavnici, cu privire la *rugăciunea lui Iisus*. Cei care au cetit în treacăt, sau au auzit de «*Mărturisirile unui pelerin*», ar putea să fie ispitiți a vedea în această metodă de viață lăuntrică o inovație neo-grecească sau rusească. Ori, răsfoind această carte, vezi că *rugăciunea lui Iisus* a fost practică de cei mai mulți din sfinții părinți, și prin ea s'au mântuit nenumărate cete de cântători de Dumnezeu din sânul Ortodoxiei. Pe lângă extrase din Macarie cel Mare, Ioan Hrisostom, Grigorie Teologul și părinții neptici amintiți în *Filocalia*, vom găsi citate din scrierile stâlpilor spiritualității rusești, ca episcopul Teofan, Ignatie Briancianinov, Ioan din Cronstadt, precum și din ale marelui stareț de la Neamț, Paisie Velicicovschi.

Sufletul omului insetează după Dumnezeu asemenea cerbului după isvorul apelor (Ps. 41, 2). La El însă, se ajunge numai pe calea inimei printr'o puternică iubire. Legătura dintre om și Dumnezeu se face prin rugăciune; și cea mai înaltă formă de rugăciune este *rugăciunea inimei*, sau cea *spirituală*.

Rugăciunea spirituală este o stare permanentă de înălțare lăuntrică și de cunoaștere sfințită a lui Dumnezeu, în care sufletul omului află «pace și bucurie în Duhul Sfânt» (Rom. 14, 17) și inima gustă prezența cea nespusă a lui Dumnezeu și se contopește cu El. La această stare se ajunge printr'un exercițiu neconținut de rugăciune și de concentrare lăuntrică. Sfinții părinți au recomandat mai multe feluri de rugăciuni scurte. Una din ele poartă numele de *rugăciunea lui Iisus* și de obicei sună astfel: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluește-mă pe mine păcătosul». Repetarea acestei rugăciuni aduce întâiu lacrimi de umilință și, cu încetul, transformă cu totul sufletul, trezindu-i o nemărginită dragoste pentru Hristos.

După câțva timp de exercițiu, rugăciunea se face de la sine, fără nici un efort, iar trăirile de bucurie interioară devin permanente. Rugăciunea la început *orală*, devine apoi *mentală*, pentru a se transforma în sfârșit în *spirituală* sau *mistică*. În aceste stări religioase, sfinții aveau fața și ochii luminați ca soarele, iar în sufletul lor, unii cunoșteau răpirile și extazul, iar cu alții se produceau vindecări și chiar minuni.

Acestea sunt ideile de seamă ce se desprind din cetirea antologiei egumenului Hariton al lavrei Valaam. Recomandăm această carte tuturor celor ce vor să cunoască *rugăciunea lui Iisus*. Ierom. A. N.

111. IBRIȘIMOV G., diacon, СВѢТЪТЪ следъ Христа (*Lumea după Hristos*), revista Народенъ стражъ, nr. 18 (1937).

Venirea Mântuitorului a împărțit istoria omenirii în două: lumea anticreștină și creștină, care se deosebesc adânc una de alta. Creștinismul a contribuit la o schimbare întreagă a vieții în toate aspectele ei: a ridicat personalitatea omului, a eliberat femeia de sub jugul bărbatului, a adus o nouă concepție despre familie, și a pus baza societății pe noi principii: iubirea și jertfa creștină. Creștinismul a dat un nou îndemn culturii, științei și artei, eliberându-le din imoralitatea păgână. Astfel s'a creiat o lume nouă, lumea creștină, o nouă împărăție a luminii, care este întru totul deosebită de lumea veche, păgână — lumea întunerecului plină numai de păcate.

Douăzeci de veacuri creștinismul a dus o luptă de afirmare a poruncilor sale de viață nouă. Ateismul face sforțări pentru a restabili vechile principii păgâne, fără să știe însă unde duce viața fără Dumnezeu și fără învățătura lui Iisus Hristos. Deaceia trebuie să luptăm din tot sufletul pentru biruința adevărurilor sfinte cuprinse în învățătura creștină. N. M. N.

112. ICONOMOV P., protoiereu, Трагедията на модерния човѣкъ (*Tragedia omului modern*), revista Духовно възраждане, nr. 5 (1937).

Omul veacului nostru se deosebește prin lipsa de orientare în viață. El face sforțări uriașe ca să stăpânească lumea: a creiat industrie, labo-

ratorii, sport, literatură, căutând să-și asigure viața și s'o facă mai fericită. Cu toate acestea, omul modern este nenorocit, fiindcă toate invențiile științei, toată această măreață industrializare, poate să fie folosită pentru o distrugere cu mult mai mare decât cea din timpul barbarilor.

Omul nu se simte sigur pe pământ. Sufletul lui este dornic de viață, de frumos și adevăr. Literatura și artele contemporane nu pot să-l mulțumească, fiindcă sânt lipsite de izvorul veșniciei. Din tragedia aceasta a omului modern există numai un singur drum de scăpare: apropierea de Iisus Hristos și de învățătura lui. Sub binecuvântarea lui, omul modern poate trăi cu credința într'un viitor bun și luminos. N. M. N.

113. NAGHIU, IOSIF E., *Muzeul eparhiei Clujului*, revista *Viața ilustrată*, an. IV (1937), nr. 11, pp. 17-18.

Prin râvna părintelui Seb. Stanca episcopia Clujului tinde să-și infiripeze un muzeu vrednic de toată cinstea. El va fi o oglindire a trecutului eparhiei și o năzuință de a nu se pierde nimic din comorile artei și cărturăriei. Adăpostit în palatul episcopal cuprinde cinci secții: 1. *Sala episcopului Nicolae Ivan*, menită să păstreze amintirile celui dintâiu vlădică al reînviatelor eparhii a Vadului și Feleacului; 2. *Manuscrise*, unde găsim, printre alte lucruri de preț, o dogmatică din 1819, niște cuvântări din 1743, Cazanii la îngropăciune de la 1781, etc.; 3. *Biblioteca* cuprinde numeroase cărți românești din veac. XVII-XVIII, adunate de prin satele eparhiei; 4. *Arhiva* are multe acte în legătură mai ales cu întinderea uniației în Munții Apuseni; 5. *Obiecte* sunt trei săli pline cu lucruri și podoabe bisericesti, cruci, icoane vechi, prapore, veșminte, etc.

Se cuvine să însemnăm cu toată lauda această înfăptuire frumoasă a eparhiei Clujului și să așteptăm cu nerăbdare alcătuirea unui catalog de tot ce se află în muzeu. G. I. M.

114. POCODIN, Dr. A., *Идеал безбожног друштва у руској књижевности (Idealul asociației ateiste în literatura rusă)*, revista Братство nr. 9-10 (1937), pp. 160-166.

În sufletul poporului rus este adânc înrădăcinată ideea că societatea și statul se pot clădi numai pe temelia idealului moral, suprem. Astfel că poporul rus simte un gol pustiitor în sufletul lui fiindcă este nevoit să trăiască sub apăsarea unui regim care înlătură tocmai acest element moral, datorită căruia trăește. El vrea să scape de acest iad, însă împrejurările nu-i îngăduie. Odinioară, idealul societății ruse era altul decât acela al ateștilor de azi. Cât despre idealul de azi al asociației ateiste, el se oglindește în literatura rusă actuală, în deosebi într'o lucrare intitulată *Tovarășul Kisliakov*, a celui mai mare scriitor sovietic contemporan Pantelemon Romanov.

Eroul este un tânăr care până la revoluție a fost ateu și revoluționar. Azi, idealul lui s'a înfăptuit: religia a fost scoasă din viața statului, din școli, etc.; ea a fost învinsă de revoluție. În fața noilor forme de viață socială, revoluționarul se întreabă: «Altădată, eu credeam că personalitatea trebuie să lupte cu mulțimile de oameni, fiindcă sunt oarbe și conservatoare, pentru ca să poarte în ele «duhul revoluției». Acest adevăr fiind realizat, oare acum nu mai este nevoie de vreun alt adevăr oarecare?» Răspunsul îl dă tot el: «Oamenii care înțeleg tragedia aceasta, ce

se produce în zilele noastre, pot să-și facă o «biserică» din adevărul și dreptatea pe cari ei o poartă în sufletele lor». Valorile s'au răsturnat: nu mai este nevoie de mulțime fiindcă ea nu poate reprezenta adevărul care este personificat în individ.

Este limpede că autorul — prin eroul lui — vorbește despre biserica ortodoxă, însă nu îndrăznește să precizeze aceste lucruri din pricini nenumărate și ușor de înțeles. Totuși sufletul creștin a învins atât ateismul rus cât și satanismul lui Arțibașev, Gogol și Sologub, indiferentismul unui Cehov sau raționalismul lui Cernișevski și ale elevului său Lenin. V. D.

115. STANIȘEV B., Единъ новъ культуренъ институтъ (*Un nou institut de cultură*), revista Народенъ стражъ, nr. 19 (1937).

Pe lângă Sfântul Sinod al bisericii bulgare se află un muzeu de artă bisericească și care în luna Septemvrie, a. c., a fost mutat într'o aripă a facultății de teologie din Sofia, în șase săli mari, dichisite anume în acest scop. Această schimbare este bine venită fiindcă se pune la îndemâna studenților teologi — chiar în clădirea facultății lor —, materialul trebuincios studiilor de arheologie, iconografie, paleografie și sigilografie.

Sălile au fost orânduite sub directa conducere a pr. prot. Ivan Goșev, profesor de liturgică la facultatea teologică și director al muzeului, ajutat de pictorul Rizov și alții. Astfel sălile 1 și 2 sânt pentru iconografie, cuprinzând icoane, picturi murale și miniaturi începând cu veacul al XIV-lea, atât bulgărești cât și streine. Printre portrete se află și acela al mitropolitului Sofronie de Vrața, din anul 1812. Profesorul I. Goșev afirmă că «portretul acela este pictat în România, în timpul când marele chiriarh a fost acolo», fără ca să arate locul, autorul și motivele cari-l fac să ajungă la această concluzie.

În afară de operele originale, mai sunt numeroase copii executate de pictori bulgari de seamă, după picturile murale, aflate în cele mai vechi biserici bulgărești, începând cu biserica «Sfinților 40 de mucenici» pe care a zidit-o țarul Ioan Asan la anul 1230.

În sala a 3-a sânt obiecte de ritual; în sala a 4-a documente bisericești, portretele bărbaților de seamă ai bisericii bulgare, iar în sălile 5 și 6 se păstrează cărți și manuscrise vechi. Astfel sânt peste 800 manuscrise din veac. X-XVIII-lea. Printre aceste manuscrise se află și câteva pergamente de o mare valoare istorică, împodobite cu miniaturi.

Alături de muzeu este o sală de lectură în care — cu îngăduința Sf. Sinod — se pot studia obiectele din muzeu. V. D.

TEOLOGIA EXEGETICĂ

116. ȘAVELSKI, G. I., protopresviter, Пророкъ Иеремия и неговото време (*Profetul Ieremia și timpul său*), în *Anuarul Facultății de Teologie din Sofia*, tom. XIII (1937), pp. 1-56.

În studiul de față părintele Șavelski se ocupă de cartea profetului Ieremia, socotită ca un document de seamă pentru istoria poporului evreu. Materialul istoric din cartea profetului Ieremia întregește relatările cărților istorice din Sfânta Scriptură cu privire la ultimele zile ale regatului

Iuda și căderea Ierusalimului în vremea regelui Țedekia. O importanță mai mare prezintă însă datele aduse cu privire la autorul cărții.

Părintele Șavelski cercetează în chip temeinic tot acest material, ocupându-se pe larg cu autenticitatea, textele și traduceri diferite ale acestei cărți profetice.

S. S.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

117. BĂLEANU, D. A., preot, *Studiul viselor și al somnambulismului privit din punct de vedere filosofic și teologic*, ed. II-a revăzută și adăugită, București 1937, 72 pp., 40 lei.

Visele și somnambulismul au dat totdeauna de gândit oamenilor. Știința modernă a făcut mari progrese în această direcție, dar rămân încă o seamă de probleme în domeniul psihologiei și patologiei viselor și somnambulismului, în fața cărora savanții ne lasă fără răspunsuri limpezi. Omul este încă, așa cum îl numește Alexis Carrol, un «necunoscut». De aceea «metapsihica» — după termenul întrebuintat de Charles Richet — își are justificarea sa când încearcă să-și fixeze un domeniu special de cercetare și să devie o adevărată știință nouă.

Studiul părintelui D. A. Băleanu asupra viselor și somnambulismului a apărut prima dată în 1907, cu gândul bun de a lămuri pe credincioși mai ales asupra viselor, domeniu înțeles și tălmăcit de creștini mai necreștinește decât oricare altul. Așa dar, a urmărit, cum spune în prefață, un punct de vedere creștin și utilitar, nu științific, și cu atât mai puțin pe cel «al pretențiunii». Totuși studiul acesta ne informează pe larg asupra teoriilor științifice curente în 1900, cu privire la vise și somnambulism. Unele dintre aceste teorii au fost părăsite, altele au suferit modificări destul de mari, dar mecanismul visului și fenomenului curios al somnambulismului au rămas în linii generale, la explicațiile de acum câteva zeci de ani, adică visul fiind socotit un fenomen halucinatoriu, cauzat de impresiuni venite din afară sau de la senzațiile interne (cenestesice), iar somnambulismul fiind un fel de prelungire a visului, o intensificare a stării halucinatorii până la punerea în acțiune a automatismelor fiziologice. Ceea ce ne interesează mai mult este însă latura teologică a problemei. Ce importanță trebuie să acordăm noi, creștinii, visurilor? Ce rol au avut visele profetice în V. și N. Testament și cum putem distinge visele numite supranaturale de cele naturale sau diabolice. Este aceasta o problemă serioasă, în care de obicei se recurge la un criteriu pragmatist: visele supranaturale ne dau pace sufletească, putere, curaj, în timp ce visele diabolice ne epuizează, ne turbură.

Oricum, atât Sf. Scriptură, cât și Sfinții Părinți ne îndeamnă să vedem în visuri mai degrabă lucruri naturale, fiindcă visurile supranaturale sunt foarte rare și de obicei puținii credincioși care au astfel de vise simt în chip minunat caracterul lor cu adevărat supranatural.

Studiul părintelui D. A. Băleanu merita într'adevăr să fie retipărit, dar revizia și adăugirile de care vorbește coperta trebuiau să fie mai efective: să se fi cercetat adică bibliografia mai nouă a chestiunii și să se fi corectat și modernizat ortografia, care suferă grav în această carte. Apoi greșeli ca aceea de la p. 47, unde Amianos și Marcellinos sunt so-

cotiți ca două persoane distincte — când de fapt există un singur Amianos Marcellinos — puteau fi îngăduite acum treizeci de ani unui student, care-și alcătua teza de licență, din care urma să iasă cartea de față, dar nu pot fi trecute cu vederea astăzi într'o ediție «revăzută». Cum iarăși nu se mai poate vorbi pe o cincime din paginile cărții despre «Domnul Titu Maiorescu», pe care îl știm cu toții decedat de mult. Spunem acestea pentru prestigiul scrisului bisericesc. *Em. V.*

118. MANUCA, M. C., diacon, *Concepția etică în opera poetului Gr. Alexandrescu*, Sulița-Hotin 1937, 86 pp., 35 lei.

Este un bine că teologii și clericii noștri ortodocși își întind uneori cercul preocupărilor și în domeniul științei, al filosofiei, al literaturii și al artei, fără să uite că sunt teologi, iar prin aceasta aducând un însemnat folos teologiei. Dar lucrul trebuie făcut cu multă prevedere și pricepere, ca să nu pricinulască în loc de bine, rău.

Părintele diacon Mănuță de la Botoșani s'a străduit ca să înfățișeze pe Gr. Alexandrescu moralist. Și este aceasta o încercare bună, căci marele nostru poet satiric Gr. Alexandrescu, de și n'a dat un sistem de etică, totuși opera lui e pătrunsă de idei morale.

Pentru mai multă ușurință diac. Mănuță a împrumutat întocmai planul folosit de Dr. D. Spănu, în studiul asupra *Moralei lui Eminescu*, publicat în revista *Candela* (Cernăuți 1931, nr. 1-3). Potrivit acestui plan, a cercetat în prima parte a lucrării «Atitudinea practică a poetului Grigore Alexandrescu, în raport cu normele de viață creștină», cu subîmpărțirile: 1. Eul propriu: a) corpul; b) sufletul; 2. Aproapele singular; 3. Societatea: a) familia; b) statul; c) biserica. În a doua parte a lucrării arată «Concepția lui Alexandrescu despre bine și rău, lume și viață, în raport cu doctrina religiunii creștine», cu subdiviziunile: 1. Religia și morala; 2. Nota sufletească; Incheiere.

Frumos plan, multă muncă și bunăvoință, dar slabă realizare. Monografiile de felul acesta, care se supun anumitor reguli de critică literară, cer o mai mare familiarizare cu istoria literaturii, cu estetica literară, cu scrisul însuși; pentru că diac. Mănuță are stângăcii la scris, pe care le întâlnești numai la unii începători lipsiți de priceperea trebuincioasă a cuvântului spus limpede și pe înțelesul tuturor. *Em. V.*

119. MELNICOV, F. E., Отвергае ли наука вѣру въ Бога? (*Respinge știința credința în Dumnezeu?*), Chișinău 1937, 106 p., prețul 40 lei.

О безбожическихъ и христіанскихъ догматахъ, тайнствахъ и обрядахъ (*Despre dogmele, tainele și riturile ateiste și creștine*), Chișinău 1937, 280 p., prețul 120 lei.

Нужна ли вѣра въ Бога? (*Este necesară credința în Dumnezeu?*), Chișinău 1937, 80 p., prețul 35 lei.

De câțiva ani d-l Melnicov publică o serie de cărți cu caracter apologetic, sub titlul general de *Combaterea ateismului*. Opera d-sale aduce o nouă contribuție prin faptul că acest material are un caracter practic și într'adevăr poate fi folosit pentru combaterea ateismului militant în forma lui vulgară, așa cum îl găsim propagat de către comuniști.

Cele trei cărți arătate mai sus sunt ultimele numere din această

serie a d-lui Melnicov și au apărut în cursul anului 1937. Toate sunt scrise în formă de dialog și nu sunt altceva decât redarea unor dispute publice între propagandiștii comuniști și apărătorii curagioși ai credinței creștine în Rusia Sovietică.

Ateismul se caracterizează ca un factor destructiv în istoria omenirii. El trâmbițează prin toate colțurile pământului, că știința nu recunoaște existența lui Dumnezeu și toți oamenii de știință sunt ateii. Autorul dovedește contrariul: că știința nu neagă credința în Dumnezeu. Trebuie să facem deosebire între știința adevărată și știința falsă, între cultura adevărată și cultura falsă. În numele științei ateii neagă religionea, dar știința nu este ateistă, precum nici ateismul nu este științific.

Ateismul nu poate să aducă elemente constructive pentru a crea o nouă concepție despre lume, care să fie în stare să înlocuiască concepția creștină. Concepția materialistă ajunge la negarea responsabilității morale, iar principiile sale aplicate în viața socială aduc la starea lucrurilor din «raiul comunist» din Rusia.

Ateismul neagă credința religioasă. Dar credința este o necesitate sufletească. Spre a satisface setea omului de viața religioasă, el însuși se declară «o religie nouă». Astfel teoreticienii marxismului ateu au creat o nouă «teologie» cu «dogmele și tainele» ei. Această nouă «credință» însă este mai mult o stare religioasă denaturată, bolnăvicioasă. Este o religie satanică. Dostoievski scrie, că sunt foarte mulți oameni cari nu cred în Dumnezeu și totuși cred în diavolul. O astfel de «credință» este și ateismul. Ea însă nu se poate substitui credinței creștine. Precum satana nu poate pretinde locul lui Dumnezeu, tot așa și credința ateistă a distrugerii și a morții nu poate pretinde locul credinței creștine a libertății, iubirii și a vieții veșnice.

Opera d. Melnicov cuprinde nu numai un bogat material științific, dar și o experiență covârșitoare în ce privește tactica trebuincioasă pentru combaterea ateismului, în vederea afirmării și apărării adevărilor credinței creștine.

S. S.

120. ПОВОП Нр., Ученитѣ Хора и вѣрата въ Бога (*Lumea învățată și credința în Dumnezeu*), revista Църковенъ вестникъ, nr. 338 (1937).

Mulți socot că lumea învățată, fără deosebire, nu crede în Dumnezeu și că numai oamenii simpli sunt adânc credincioși. Este însă un mare neadăvăr, întrucât adevărații învățați, corifeii științei, au fost cei mai credincioși oameni.

Autorul acestui articol ne aduce dovezi din zilele noastre. Astfel «Alianța pentru apărarea creștinismului» din Londra, a făcut anul trecut, o anchetă printre învățații de azi, dintre cari cea mai mare parte a declarat că ei cred în Dumnezeu și în viața viitoare. Presa europeană a publicat, după moarte, declarațiile celebrului Marconi, în care el se vedește credincios adevărat. Marconi a fost membru al Academiei papale de științe, iar înainte de a muri s'a împărtășit.

Vara trecută a avut loc la Paris al IX-lea congres filosofic, la care au luat parte 800 reprezentanți din toată lumea. Ședința congresului din 5 August a fost consacrată problemei *transcendentului*. Referentul

principal, renumitul filosof francez Maurice Blondell, și-a exprimat, în fața asistenței, credința sa în Dumnezeu Atotputernic.

Aceste fapte recente dovedesc cât de mare este rătăcirea acelor care spun că toți oamenii de știință nu cred în Dumnezeu; din potrivă; ele dovedesc că adevărații învățați au fost și sunt credincioși. N. M. N.

121. ȘTEFAN Mitropolitul Sofiei, Православие (*Ortodoxia*), revista Духовна култура, nr. 84-85 (1937), pp. 865-872 și 897-908.

Studiul acesta a fost pregătit în vederea conferințelor de la Oxford și Edimburg din Iulie 1937, cu scopul de a se arăta elementele fundamentale cari caracterizează ortodoxia noastră față de celelalte confesiuni creștine — catolicism și protestantism — și în ce constă puterea și frumusețea ei.

Despărțirea Bisericilor își are izvorul în antinomiile sufletești ale diferitelor popoare, antinomii cari stau la baza culturii lor deosebite. Lumea din timpul ivirii creștinismului era împărțită, din punct de vedere cultural, în două părți: greacă și latină, care au ridicat două principii diferite: al rațiunii și al legii. Aceste două culturi primind creștinismul, au accentuat în el elementele cele mai apropiate de spiritul lor. Astfel creștinătatea se deosebește în două părți cu construcții diferite.

Ortodoxia are la bază primatul ideii, iar catolicismul primatul formei. Ortodoxia este «religia iubirii», în timp ce catolicismul este religia rânduelii și a legii. Pentru un ortodox adevărat dragostea este jertfă; pentru un catolic ea este o obligație, o lege. Patosul ortodoxiei constă în etică, iar al catolicismului în jurisprudență, în dreptul bisericesc. Ortodoxia, contrar catolicismului, crede că Biserica este un organism spiritual, iar nu juridic sau ierarhic.

Viața ortodoxă este viața în Dumnezeu, sau trăirea lui Dumnezeu. Prin cultul său, Biserica ortodoxă trăiește, nu numai amintește nașterea, viața, patimile, moartea și învierea Mântuitorului. Rolul Orientului ortodox a fost să păstreze doctrina creștină și organizația bisericească așa cum au fost înainte de despărțirea Bisericilor și să le arate lumii întregi.

Principiul fundamental al catolicismului este organizația, disciplina și puterea Bisericii, care dispune de mântuirea oamenilor. Protestantismul are la bază principiul libertății, credinciosul putându-se îndrepta către Dumnezeu fără ajutorul Bisericii. Ortodoxia înalță principiul iubirii reciproce a celor ce cred în Hristos. Această iubire aduce în conștiința umană simțul de răspundere reciprocă pentru toți, sau cum spune Dostoievski: «fiecare față de toți, pentru toți și pentru toate este vinovat».

Descriind psihologia și spiritul ortodoxiei, arată că ea este destinată să fie zidirea viitorului. Lumea materialistă se va sfârși prin sine însăși, iar în locul ei se va ridica o nouă viață, în care rolul de seamă îl va avea iubirea. Lumea întreagă se va îndrepta către iubire, iar religia iubirii este numai ortodoxia. N. M. N.

122. VLAICOV G. T., Христовото учение и управлението на държавата (*Invățătura lui Hristos și conducerea statului*), revista Духовна култура, nr. 85 (1937), pp. 908-911.

În Sf. Evanghelii nu se găsesc indicații concrete prin care să se recomande o anumită formă de stat. Impărăția lui Dumnezeu, despre care

se vorbește, n'are nimic cu împărăția lumească. Mântuitorul Hristos a dat libertate deplină omenirii ca să-și rânduiască viața socială. El ne-a dat numai principiile fundamentale ale vieții: dragostea, libertatea și frăția creștină. Aplicarea acestor principii aduce o mare înrăurire în alcătuirea statului. Ele ridică legislația pe o treaptă înaltă și pregătesc pe viitorii conducători ai statului, făcându-i înainte de toate buni creștini, în care națiunea poate avea încredere. Invățătura Mântuitorului întărește sufletul fiecărui cetățean creștin prin muncă cinstită și credință curată. Deaceia el este dator să ajute din răspuțeri la zidirea unei ocârmuiri cât mai aproape de învățătura creștină.

N. M. N.

TEOLOGIA PRACTICĂ

123. DIMITROV HR., protoiereu, Религиозното обучение и съвременната държава (*Educația religioasă în școli și Statul contemporan*), în *Anuarul Facultății de Teologie din Sofia*, tom. XIII (1937), pp. 1-58.

Imprejurările economice și politice de după războiul mondial au provocat o schimbare totală, o reorganizare a Statului contemporan. Multe probleme sociale cereau o rezolvare radicală. Aproape în toate statele europene s'a pus și problema educației religioase ca o chestiune de politică națională, care privește pregătirea viitorului cetățean al Statului.

Prot. Hr. Dimitrov profesor la facultatea de teologie din Sofia, studiază de mai mulți ani problema educației religioase. A tratat-o și în alte lucrări didactico-metodologice. În lucrarea de față chestiunea este tratată însă ca o problemă de Stat, în care deosebește următoarele puncte principale: *a)* Cum privește Statul contemporan dreptul cetățenilor săi, de diferite confesiuni, de a face educația religioasă a copiilor lor; *b)* Cum înțelege și exercită Statul dreptul său suprem de a determina caracterul educației tineretului potrivit scopurilor sale; *c)* dacă Statul însuși colaborează și în ce măsură în privința educației religioase; *d)* cum își exercită dreptul de control în această lature.

Autorul a adunat în această privință un bogat material arătând, cum sunt rezolvate aceste probleme la marile și micile puteri ale Occidentului, precum și în țările Orientului ortodox (Grecia, România, Jugoslavia și Bulgaria). În afară de Rusia sovietică și Spania, în toate celelalte state europene, educația religioasă a tineretului este luată în seamă. În unele țări, instrucția religioasă este socotită ca «bază a sistemului școlar» și ca «unul din cele mai necesare elemente a culturii generale, pe care le dă școala». (După legea învățământului național român din 1928).

În cadrul sforțărilor statelor contemporane pentru consolidarea națională și socială, prot. Dimitrov aduce o contribuție prețioasă, scoțând la iveală valoarea educației religioase școlare, ca un element constructiv în viața socială și deci, ca o problemă de Stat.

S. S.

124. DIULGHEROV, D. V., Общество „Добрия Самарянинъ“ (*Societatea «Bunul Samaritean»*), în *Anuarul Facultății de Teologie din Sofia*, tom. XIII (1937), pp. 1-114.

În ultimul timp, în Bulgaria, a stârnit mare vâlvă mișcarea religioasă numită «Bunul Samaritean». Lucrarea d-lui Diulgherov are de scop

să dea date precise cu privire la doctrina, organizația și raportul cu Biserica a acestei mișcări.

După război, în anul 1922, lua ființă «Societatea ortodoxă pentru reînnoirea spirituală a poporului bulgar». Din această societate, în 1925, s'a desfăcut o parte «Bunul Samaritean». Organizatorii acestei mișcări vizitau sate și orașe, predicând că Dumnezeu i-a ales pe ei să întemeieze «împărăția teocratică a sfinților» și că poporul bulgar este ales ca un nou Israel, în jurul căruia se vor aduna toate celelalte popoare. Acestui nou Israel Dumnezeu îi acordă chiar noi revelații prin proorocița Bona Velinova. Adepților li se interzicea la început de a aduce critici ierarhiei bisericești, li se recomanda posturile, mergerea la slujbele bisericești și viață curată. În anul 1931, mișcarea a înaintat Sfântului Sinod regulamentul spre aprobare și recunoașterea ființei sale. Cu toate că programul lor cuprinde lucruri destul de frumoase ca: propagandă antisectară, lupta pentru readucerea poporului în sânul Bisericii, răspândirea și trăirea cea mai întinsă a moralei creștine, Sfântul Sinod, datorită inovațiilor și influențelor hiliaste și montaniste strecurate în doctrina lor, doctrină ce se îndepărtează din ce în ce mai mult de aceea a Bisericii, a refuzat să-i recunoască funcționarea până când anumite puncte de credință nu vor fi precizate. Punctele în cari mișcarea a alunecat mai grav, sunt două: Credința în așa numită «împărăție a sfinților» și învățătura, că revelația divină continuă prin proorocița Bona Velinova.

Scrierea de față se ocupă numai cu ultima abatere. D. Diulgherov arată că profețiile date de Bona Velinova sunt false, contrazic învățăturile Sf. Scripturi și ale Bisericii. Face apoi comparație între învățăturile lor și cea a pentecostaliștilor și montaniștilor, făgăduind că într-o lucrare următoare, va combate doctrina lor și cu privire la «împărăția sfinților» și la misiunea poporului bulgar, noul Israel. S. S.

125. GEORGESCU, N. ȘT., preot, *Despre superstiții*, Câmpina 1937, în 16^o, 32 pp.

Tânărul preot și doctor în teologie N. Șt. Georgescu face apostolat luminat, cu cuvântul, cu fapta și cu scrisul. În colecția de cărți pentru zidirea sufletească a credincioșilor, pe care a întemeiat-o îndată după numirea sa ca preot în Câmpina, sub numele de *Îndrumări morale*, a tipărit până acum: *Aveți Credință*, *Aveți Nădejde* și *Tatăl nostru*, urmând să apară acum *Aveți Dragoste* și altele asemănătoare.

Ultima broșură din această colecție de îndrumări morale se ocupă de superstiții: ce sunt ele, care este vechimea lor, căror cauze se datorește existența și răspândirea lor, primejdia pe care o reprezintă pentru viața oamenilor și ce măsuri trebuiesc luate împotriva unor asemenea credințe greșite. «Semnele» bune și rele, prezicerea și ghicitul, descântecul, farmecele, vrăjile, etc., sunt înfățișate și combătute metodic, fără acea stângăcie pe care o întâlnim adesea în literatura populară bisericească. Adăugăm că preotul nu va greși îndreptându-și privirile cu stăruință asupra distrugerii sufletești pe care o făptuește superstiția. În satele noastre, nu este în vremea de față un dușman mai mare al creștinismului, decât superstiția, care ține pe credincioși sub cârma ei. O serioasă cercetare științifică a acestei triste realități nu s'a făcut însă

până acum la noi și sunt puțini aceia care văd lucrurile așa cum trebuie în această privință. De aceea, orice contribuție, oricât de modestă, pentru luminarea credincioșilor, este bine venită și ne bucurăm de lucrul bun pe care îl face preotul N. Șt. Georgescu de la Câmpina. *Em. V.*

126. OSIPOV AL., preot, Икончы воскресенія Христова (*Icoanele învierii lui Hristos*), revista Православный собесѣдникъ, nr. 3 (1937).

Păstrarea caracterului tradițional ortodox în iconografie, este o problemă care-și are însemnătatea ei, dar care nu este socotită ca atare, mai ales în fața primejdiei influenței apusene care pare să se resimtă din ce în ce mai mult.

Majoritatea icoanelor contimporane reprezintă «Invierea Domnului» astfel: Un înger prăvălește piatra de deasupra mormântului și în timp ce străjerii, cari făceau de pază, fug îngroziți, Hristos apare învingător din întunerecul gropii. Felul acesta de a închipui învierea este o influență apuseană și ea cuprinde în sine neadevăruri cronologice ce nu corespund faptelor. Nu trebuie să uităm iarăși că nici unul din sfinții evangheliști nu descrie faptul însăși al învierii. Ni se relatează numai că femeile venind la mormânt, l-au găsit deschis și gol. Unul dintre ei spune că mormântul a fost deschis foarte de dimineată, de un înger, după care a urmat un cutremur de pământ. Străjerii, speriați, au fugit fără ca să-l vadă pe Hristos care a înviat înainte de a i se fi deschis mormântul, prin piatră, așa cum a intrat în casă, ușile fiind încuiate de către ucenici de frica Iudeilor. Acesta este adevărul. Avea nevoie Hristos biruitorul morții, de ajutorul îngerilor pentru ca să învieze din morți? Descoperirea mormântului era un fapt de care aveau nevoie ucenicii lui Hristos pentru ca să li se spulbere din suflete orice urmă de îndoială asupra învierii Stăpânului lor pe care mai apoi l-au văzut în carne și oase. Pictorii noștri ortodocși subliniază, adeseori, că Hristos a înviat în liniște, fără să rupă pecetea mormântului, în mod nevăzut și neauzit de om. Marele și sfântul fapt al biruinței asupra morții s'a petrecut, deasemenea, în liniște ca însăși apariția lui Hristos, cu trupul. Făcătorul lumii, supunându-se legilor firii și luând chip de rob, atât la sosirea cât și la plecarea Lui din lume, apare, în același timp ca o ființă care a învins aceleași legi ale firii. În iconografie, Hristos apare îmbrăcat în alb și într'un val de lumină. Odinioară, învierea era reprezentată astfel: în partea de jos a icoanei era pictat Hristos, eliberând pe cei drepți din munca iadului, iar în partea de sus tot El, însă în slavă, înconjurat de ucenici; iată, deci, cum ar trebui să fie reprezentată scena învierii, nu numai din punct de vedere dogmatic și istoric, ci și în duhul Bisericii ortodoxe și după mărturiile date de Sf. Scriptură. Pentru aceasta, pictorul trebuie să înțeleagă taina Sf. Invieri. Cât despre icoanele cari înfățișează învierea, așa cum se obișnuiește azi, ele nu redau momentul istoric ci evenimentele cari i-au urmat Sf. Invieri, omițând deci clipele cele mai de seamă ale istoriei sfinte. *V. D.*

127. POPESCU, VICTOR N., preot, *Simboalele euharistice în frescele din catacombe. Sec. I-III*, București 1937, 62 pp., 50 lei.

Inceputul secolului al doilea înseamnă pentru arta creștină cei

dintâi pași prin care pietatea creștină, în deosebi cea populară, încearcă, timid și neîndemânatec, să dea expresie, prin pictură, adevărurilor fundamentale ale doctrinei creștine. Această artă, căreia cu greu i se poate da încă acest nume, se desvoltă, din pricina vremurilor vitrege ale persecuțiilor, în catacombe. Astfel, în jurul mormintelor, a morții, această taină care a înfricoșat omenirea, dar care pentru creștin înseamnă desfacerea de legăturile trupului și îndreptarea sufletului spre veșnicie și spre Stăpânul vieții, artistul creștin din acele timpuri a săpat sau a pictat scene din Vechiul și Noul Testament (corabia lui Noe, sacrificiul lui Avraam, mana dată evreilor în pustie, lovirea cu toiagul în piatră, istoria proorocului Iona, minunea din Cana Galileii, înmulțirea pânilor, învierea lui Lazăr, vița de vie, porumbelul, ancora, peștele), care prin simbolismul lor instruiau pe creștini cu privire la dogmele fundamentale ale învățaturii prezisă de profeți, binevestită de Mântuitorul și propoveduită de apostoli. Toate aceste scene, zugrăvite pe pereții catacombelor trezeau în sufletul creștinilor acelor timpuri amintirea mântuirii adusă lumii de Domnul Iisus Hristos, a învierii cheazășia mântuirii, a crucii prilejuitoarea mântuirii și învierii, și a jertfei euharistice cu ajutorul căreia creștinul încă de aici de pe pământ are părtășenie la trupul și sângele Domnului.

Prima însemnare a Cinei celei de taină se vede în catacombe la începutul secolului II, prin reprezentarea elementelor euharistice, pânea și vinul, lângă care se găsește adesea peștele. Este destul de cunoscut rolul pe care l-a jucat peștele în simbolismul acestor timpuri. Peste tot în simbolismul acestei epoci peștele sau crucea sânt elementele prin care deosebim un simbol creștin de unul păgân. Din acest grup face parte scena în care este reprezentat un pește viu, în fața căruia se află un coș cu pâni așezat deasupra vinului. Tot pentru reprezentarea simbolică a sfintei euharistii găsim în catacombe diferite scene din Noul Testament cum sânt: minunea de la nunta din Cana Galileii și minunea înmulțirii pânilor. În cimitirul sfântului Petru și Marcelin aceste două minuni le găsim contopite. În o altă frescă, aceste două minuni sânt reprezentate separat, având între ele corabia lui Noe, care simbolizează Biserica creștină, aceea care beneficiază de darurile euharistice preînchipuite prin cele două minuni. Toate aceste elemente simbolice au fost grupate sub un gând unitar în capela sacramentală a lui Calist.

Dar aceea care face celebritatea reprezentărilor euharistice din acest timp este scena numită «a frângerii pâinii» din capela greacă care se află în cimitirul sfintei Priscila. Celebritatea acestei fresce constă nu atât prin frumusețea și vechimea ei, cât prin faptul că aici nu mai avem un simbol, ci avem reprezentat însuși momentul frângerii pâinii euharistice.

Părintele Victor N. Popescu prin lucrarea aceasta aduce un îndoit serviciu literaturii noastre teologice: întâiul că prezintă publicului teolog unul din cele mai frumoase momente ale cultului creștin așa cum el era reprezentat în arta celor trei secole primare, iar al doilea că face dovada întrebuintării icoanelor în cultul creștin înainte de a avea o mărturie scrisă despre acest uz. Negreșit, în arta acestor timpuri nu putem găsi arta creștină a secolului al patrulea despre care sf. Grigore al Nisei ne spune că nu putea trece fără să lăcrămeze pe lângă icoana sacrificiului lui Avra-

am (MG, XLVI, 572 CD) sau ca mărturia sfântului Asterie al Amasiei, care ne-a dat cea mai frumoasă descriere a unei icoane creștine, scena muceniciei sfintei mucenițe Eufimia (MC, XL, 333-337); totuși trebuie mărturisit că arta timidă a acestor trei secole primare este mama artei creștine de mai târziu.

D. F.

TEOLOGIA ISTORICĂ

128. ATANASOV PETAR, Единъ продължителъ на Паисия (*Un continuator al lui Paisie*) revista Църковенъ Вестникъ, nr. 34 (1937), pp. 395-398.

La 26 Septembrie a. c., s'a făcut, în Bulgaria, pomenirea părintelui Paisie din Mănăstirea Hilandar. Acest om a jucat un rol de frunte în opera de redeșteptare a Bulgariei, datorită activității pe care a depus-o și istoriei pe care a scris-o. Azi Paisie este patronul unei mari societăți naționale bulgărești care-i poartă și numele.

Unul dintre urmașii acestui bărbat a fost și ieromonahul Spiridon. Asemenea lui Paisie, el a adunat, a întregit și a prelucrat materialul necesar istoriei bulgare scriind în anul 1792 o *Scurtă istorie a poporului slav bulgar* (Исторія во кратцѣ о волгарскомъ народѣ славянскомъ adică la treizeci de ani după apariția istoriei scrise de Paisie.

Sunt foarte puține datele asupra vieții acestui ieromonah, căci el — ca mulți alții — a rămas ascuns în vălul smereniei călugărești. Câteva date se află doar în istoria pe care a scris-o el însuși. Din introducere, reiese că el a fost bulgar. Pe poporul bulgar îl numește «al meu» și «al nostru» cu toate că a fost, ca monah, în mănăstirea Neamțu din Moldova, fapt care se vede din însemnarea de la sfârșitul istoriei sale: «*Această cronică s'a alcătuit și s'a scris în anul 1792, în mănăstirea Neamțul*». Dintr'o altă notiță reiese că el era din orașul Gabrovo.

Se presupune că ieromonahul Spiridon a trăit câtva timp în muntele Atos înainte de a fi venit la mănăstirea Neamțul. Faptul acesta ar rezulta din introducerea scrisă de el, unde vorbește de trecutul glorios al Bulgariei. «Sentimentul acesta național nu s'ar fi putut dezvolta în mănăstirea Neamțul sau în vreo altă mănăstire din Moldova — afirmă autorul articolului — mai ales pe la sfârșitul sec. XVIII când mare parte din populația bulgară, aflată în Moldova, a fost românizată». El nu se putea dezvolta decât la muntele Atos, unde nu s'a stins niciodată amintirea trecutului poporului bulgar. Tot la m. Atos, Spiridon a putut găsi cele mai multe și mai însemnate izvoare pentru istoria sa. Din opera scrisă de el reiese că el era un foarte bun cunoscător al mănăstirilor atonite și al trecutului lor. Acestea ar fi dovezile pe temeiul cărora autorul afirmă că ieromonahul Spiridon a fost la muntele Atos unde va fi viețuit. Ca o întregire a acestor presupuneri se mai adaugă și *Viața lui Paisie Velicovski*, un rutean, care a fost egumen la mănăstirea Neamțu tocmai în vremea când viețuia acolo și ieromonahul Spiridon. Din *viața* aceasta se vede că marele Paisie Velicovski, înainte de a se stabili la mănăstirea Neamțu, a fost ani dearândul prin mănăstirile din Muntenia și Rusia. După aceea s'a așezat, câtva timp, la muntele Atos unde a înființat un schit.

În jurul lui Paisie Velicovski se strânge un număr mare de călugări bulgari și munteni pentru cari chiliile schitului erau neîncăpătoare.

În cele din urmă, față de marele număr de ucenici, Paisie V. a fost nevoit să caute o mănăstire mare. În 1763, starețul Paisie, împreună cu 64 călugări, părăsește muntele Atos și se stabilește în Muntenia. După ce organizează câteva mănăstiri muntene, Paisie Velicicovski se așează în mănăstirea Neamțul. În noul lăcaș de viață obștească, călugării se îndeltnicesc cu meșteșugul tipografiei, astfel că mănăstirea Neamț, prin starețul Paisie și ucenicii săi, ajunge «un focar de cultură în Moldova».

Ieromonahul Spiridon va fi fost unul din ucenicii apropiați ai lui Paisie, ceea ce ar reieși chiar din însuși titlul lui de «ieroshimonah» și din faptul că el a fost trimis cu scrisori la oamenii de seamă ai timpului, din partea lui Paisie.

În două scrisori trimise de Paisie V. mănăstirii Dragomirna (una cu data de 16 Mai 1766, iar cealaltă din anul 1772 se spune lămurit: «*Scrisoarea aceasta am trimis-o prin părintele Gavriil și Spiridon*» și «*Am trimis-o prin părintele Spiridon*».

«Dacă acești doi Spiridoni sunt aceeași persoană — ceea ce este foarte sigur, afirmă autorul —, atunci avem dovada cea mai sigură că Spiridon a întovărășit pe Paisie Velicicovski în toate călătoriile sale».

În mănăstirea Neamțu, Spiridon a rămas până la moartea starețului Paisie, adică până în Octomvrie 1794, după care dată, mare parte din ucenicii lui, de neam slav, s'au împrăștiat prin mănăstirile rusești. Nu se știe dacă Spiridon va fi plecat în Rusia. Este mult mai probabil că el s'a înapoiat la muntele Atos, trecând prin mănăstirea Rila.

Dintr'o pisanie care se află la Schitul Sf. Ilie din Atos și după afirmațiunile orale din 1846 ale unor călugări ai schitului se poate spune că al treilea egumen după Paisie Velicicovski, al acestui locaș, a fost ieromonahul Spiridon, în anul 1815.

Lipsește datele asupra timpului când a murit ieromonahul Spiridon. După tradiție însă se spune că monahii greci din mănăstirea Pantocrator l-au înecat în mare pentru ca să intre în stăpânirea banilor lui. Episcopul Porfirie Uspenski afirmă însă că după o altă tradiție, ieromonahul Spiridon s'ar fi înecat în mare, aproape de mal, lângă mănăstirea Pantocrator.

V. D.

129. CRĂCIUN, GH. B., *Sava Brancovici, un sfânt al neamului mort pentru biserică și națiune*, revista *Viața ilustrată*, an. IV (1937), nr. 11, pp. 13-15.

În anul 1655 mitropolitul Daniil al Bălgradului retrăgându-se din scaun și trecând în Țara Românească, a fost ales în locul său protopopul Simeon Brancovici, care se călugări luând numele de Sava, fiind hirotonit în anul 1656 la mănăstirea Comana din județul Vlașca.

Reîntors în Ardeal fu întărit în slujba de mitropolit la 28 Deceembrie 1656 și ocârmui biserică de peste munți vreme de 24 ani. El a fost un om învățat și a jucat un rol de seamă în treburile politice ale Ardealului. În câteva rânduri a fost însărcinat cu solii diplomatice nu numai la voievozii munteni și moldoveni, dar chiar și la ruși. Cu fratele său Gheorghe se spune că a mijlocit pacea dela Vasvar din 1664 între Turci și Nemți, pentru care fapt au fost cinstiți cu rang de boierie.

Împreună cu Șerban Cantacuzino s'a străduit să scoată popoarele

creștine de sub jugul turcesc. Sprijinit de împăratul Austriei el putu dobândi întinderea stăpânirii mitropoliei Ardealului peste toate bisericile românești din părțile Ungariei și Banat. La soborul cel mare ținut la Bălgrad în 1675 el îndemnă pe preoți... «să vestească în limba noastră românească». Dar nu numai atât. Prin trecerea sa, izbuti să scutească pe preoții români de anumite dajdii, ușurându-le traiul.

În 1668 a călătorit cu fratele său Gheorghe prin Rusia ca să strângă ajutoare pentru reclădirea mitropoliei Bălgradului, arsă în două rânduri de Turci și Tătari. După înapoierea din Rusia însă începură zile grele și amare pentru vlădica Sava. Boierii calvini uneltiră împotriva sa multe intrigi și scorniră fel de fel de neadevăruri. Mai apoi urziră și pieirea sa, cu pără nedreaptă la prințul Apaffi. Mitropolitul Sava fu tras la judecată, și apoi osândit să fie dezbrăcat de hainele bisericesti, bătut și aruncat în temniță pentru învinuiri nedovedite.

G. I. M.

130. EUSTRATIADES SOFRONIE, fost mitropolit de Leontopolis, Ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ (*Timpul viețuirii lui Simeon Metafrastul*), în Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν, an. X (1933), pp. 26-38.

Autorul a descoperit în cod. nr. 13, f. 381-a din Biblioteca Națională din Paris o însemnare doveditoare că Simeon Logotetul ar fi trăit pe vremea împăratului bizantin Mihail Duca (1071-1078). Pe temeiul acestei însemnări a arătat în Ἐπετηρὶς, VIII (1931), pp. 47-65, îndreptățirea sa de a crede că Simeon Metafrastul a trăit în veac. XI-lea.

În articolul de față, ducând mai departe cercetările sale, publică 17 scrisori inedite ale lui Simeon Metafrastul, aflate în cod. Q 126, al bibliotecii mănăstirii Sf. Lavra din Atos, iar din cuprinsul lor scoate noi dovezi despre vremea când a trăit. Astfel reiese că toate faptele istorice la care se referă aceste scrisori, s'au întâmplat în veacul al XI-lea și că autorul lor Simeon Metafrastul a fost contimporan cu ele.

G. I. M.

131. EUSTRATIADES SOFRONIE, fost mitropolit de Leontopolis, Ἀνδρέας ὁ Πηρὸς ἢ Τυφλὸς (*Andrei Schilodul sau Orbul*) în Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν, an. X (1933), pp. 3-25.

Cercetătorii care s'au ocupat până acum de Andrei, unul din cei mai mari poeți bisericesti din veacul al VIII-lea, nu numai că n'au spus nimic precis despre el, dar n'au dovedit nici porecla lui adevărată, aproape toți numindu-l Andrei Pyron și deosebindu-l de Andrei Orbul.

Christe și Paranica în *Anthologia graeca carminum christianorum* nu spun nici când și nici unde a viețuit, iar G. Papadopoulos crede că a trăit prin veacul al V-lea. Din opera lui până acum, nu erau cunoscute decât o idiomelă și două stihiri. În urma cercetărilor sale îndelungate, autorul a descoperit, însă, că Andrei a alcătuit nu mai puțin de 66 irmoase și 101 idiomele.

După ce întregește știrile care se pot găsi despre viața lui și despre locul unde a viețuit, autorul înfățișează o listă de toate irmoasele și idiomele alcătuite de el, și din care reiese că Andrei în tovărășie cu Ștefan Savaitul, trăind retrași în lavra Sf. Sava, s'au nevoit la întocmirea Triodului. Se dovedește astfel pentru întâia oară că acestor doi innografi aghiosaviți s'ar datorit alcătuirea Triodului și care apoi a fost desăvârșit prin strădania fraților studii Teodor și Iosif.

Pentru studiile de bizantinistică și imnografie creștină lucrarea mitropolitului Sofronie Eustratiades este de mare folos. G. I. M.

132. MIHAILOVICI PAUL, preot, *Satul Nișcani (jud. Lăpușna), după documente și tradiții*, Chișinău 1937, 38 p. + 3 table cu spițe de neam.

În lucrarea de față, autorul înfățișează, am putea spune, un model de monografie a unui sat. Păcat însă că urmele păstrate azi despre trecutul Nișcanilor nu sânt nici prea numeroase și nici atât de îndepărtate, ca să intereseze prin vechimea lor. Doar un document din 9 Maiu 1654 amintește de Vârlan feciorul lui Neniul Nișcani, iar o piatră de mormânt din cimitirul satului poartă data anului 1760. Știrile se îndesesc către sfârșitul veacului trecut când răzeșii din Nișcani își hotărnicesc avutul strămoșesc.

Cea dintâiu biserică pomenită în acte este din 1784, cu hramul Sf. Paraschiva și clădită din bârne și acoperită cu șindrila. La p. 8 se dă și o listă a preoților slujitori, atât cât s'a putut alcătui începând cu anul 1800. Se dă și o listă de cărți, cu însemnări românești pe ele de prin anii 1820, 1823 și 1838. Câteva din icoane iarăși au pisanii românești din anul 1813. Deosebit de prețioase sânt și tradițiile despre istoria satului și pe care autorul a căutat să le culeagă cu grijă din gura locuitorilor mai bătrâni (pp. 15—20). Cartea este întregită prin nouă anexe de documente și trei table cu spițele de neam ale familiilor Mârzac, Rusu și Stratan, strămoșii satului Nișcani. Ele sunt întocmite cu multă pricepere, dovedesc o mare stăruință și aduc neprețuit folos acestei lucrări. G. I. M.

133. POPESCU, GRIGORE N., preot, *Un colț de oraș și un sfânt lăcaș*, București 1935, pp. 272, preț 100 lei.

Lucrarea preotului Grigore N. Popescu păcătuiește prin însăși titlatura rimată și neînțeleasă: *Un colț de oraș și un sfânt lăcaș*, nu cum ar fi trebuit să fie: *Mahalaua și biserica Hagiul din București*. Expresiunea: «un colț de oraș» are un cerc mai întins de cât o mahala, și dacă nu este numit nu-l poți ghici, cum nici pe «un sfânt lăcaș».

Prefața este prea întinsă față de însemnătatea obiectului tratat, și are multe fraze umflate, cum «printre brazii ce se 'nalță spre tăria cerului ca niște lumânări, ținând tovărășie stelelor, candelile tremurătoare la picioarele Tronului Atotstăpânitorului...» (p. 7.).

În bibliografie pune de șapte ori împreună cu numele cărții și biblioteca unde se află cartea, ceea ce nu se face de cât numai pentru exemplarele unice. La nr. 30 citează pe păr. G. Negulescu de la Batiște *Condica hirotoniilor Mitropolii Ungro-Vlahiei*, fără să arate, dacă e vorba de condica în manuscris aflată în păstrarea sf. sale sau de extrasul tipărit cu hirotoniile din vremea mitropolitului Grigore Dascălul. La nr. 42 A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, nu are 13 volume, ci 14, dacă este vorba de ediția III. Nu citează numele întreg al autorilor ci trunchiat: Filitti, Hașdeu, Negulescu, Ursu, Xenopol.

În tratare se împotmolește chiar dela început, căci voind să arate origina lui Misail Băbeanu (cap. II p. 34 și urm.) nu poate dovedi din cari boeri își trăgea obârșia, din boerii dela Băbenii-Vâlcea, R. Sărat, Brăila, Buzău, Romanai, Sălaj? D. George D. Florescu, întrebat de mine,

mi-a spus «că Mihail, fiul unui Toma din Băbeni-Ilfov, — fără a putea arăta unde vine acest sat Băbeni-Ilfov —, a fost logofăt la 1742, paharnic la 1750 și s'a călugărit sub numele de Misail, ridicând din temelie biserica din mahalaua Hagiului și Ceauș-David sau Icoanei» (comunicare verbală).

Trec și peste celelalte șase capitole, câte mai are cartea, scrise și acestea fără metodă, fără documentare științifică și chiar cu omisiuni de citații cum face de pildă cu lucrarea d-lui George D. Florescu, *Din vechiul București, biserici, curți domnești, hanuri între anii 1790-1791 după două planuri inedite*, lucrare apărută cu șase luni mai înainte de cât a sf. sale, unde se scrie și despre biserica Hagi, dar pe care n'o citează, cu toate că d. Florescu are corectitudinea de a pomeni de păr. diacon Gr. Popescu «că prin bunăvoința sf. sale a putut cerceta un pomelnic al bisericii Hagi din 1700» (cf. p. 67, n. 335, G. D. Florescu, *l. cit.*) zic, trec și peste celelalte șase capitole și ajung la *anexe*. Aci nu citează nici de cum de unde a luat documentele ce`publică, încât nu poți controla exactitatea transcrierii lor.

În sfârșit preotul Grigorie N. Popescu introduce în lucrarea sf. sale chestiuni streine de subiect, cum de pildă la p. 85 *Hirotonire de preot pe care o iscălește și o datează: 3.12.33*, ce nu poate să fie de cât vreo cuvântare, ori articol scris cu prilejul hirotonirii sale în preot (p. 84).

Lucrarea *Un colț de oraș și un sfânt lăcaș* este nulă din punct de vedere istoric și foarte slabă ca stil; cele patru rânduri omagiale sunt o dovadă: «profund respect și umil omagiu, prinos de recunoștință și iubire (?) pentru binecuvântarea preoției (?) ce mi-a încredințat (?)».

Sfatul nostru către preotul Grigore N. Popescu ar fi să-și dea osteneala să scrie ca un istoric, fiind chiar profesor de istorie.

Pr. I. M.

134. STAHL HENRI și BOGDAN, DAMIAN P., *Manual de Paleografie Slavo-Română*, ed. Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II. București 1936, 193 p. 140 lei.

Această carte este tipărită în condițiuni excepțional de bune, și ca tehnică și ca aspect, și ca material; îți face plăcere s'o citești, și studenții dela Facultățile de litere din țară se vor fi bucurat mult că au un manual de paleografie slavonească, după care să-și facă primele teme în această limbă.

În ce privește scopul, ne îngăduim să facem următoarea observare: Mai întâiu scopul lucrării enunțat în prefață la pp. 9 și 11 că «lucrarea de față este de a contribui la înmulțirea oamenilor cunoscători ai sloveniei», și că «prin lucrarea de față urmărim un dublu scop: 1. a da un manual practic pentru învățarea limbei slave; 2. un tratat simplu de paleografie cirilică», să ne îngăduie dd. autori să spunem că numai punctul doi este atins, că adică avem de aface cu un simplu tratat de paleografie slavă.

Manualul are 5 părți distincte însemnate cu litere latine I-V și a-nume: I *noțiuni de paleografie* (pp. 21-59); II *lecțiuni*, 33 la număr (pp. 63-143), plus un *extras din documente* (pp. 144-158); III *alfabetul, cifrele, ligaturi, abrevieri* (pp. 161-171); IV *note* (pp. 175-185) și V. *bibliografie* (pp. 189-190).

«Noțiunile de paleografie» sunt cuprinse în 26 de paragrafe nenumerate; se încep cu «origina alfabetului» și se isprăvesc cu «limba» documentelor și inscripțiilor. Și lucru ciudat: stilul «noțiunilor paleografice» de slavonie este tare amestecat, de nu știi, citești un tratat de paleografie sau unul de grafologie, încât ar fi fost mai bine ca fiecare autor să-și aibă paragraful său iscălit cu inițialele numelui; și fiindcă predomină în aceste «noțiuni» mai mult ideile grafologice, îmi face impresia că d. Damian Bogdan a dat numai simple indicațiuni de paleografie, iar compunerea este a d-lui H. Stahl, și ceiace supără, citind «noțiunile», este scoborîrea mult sub nivelul științific a celor tratate, mai ales că ramura grafologiei nu este încă o știință, ba din potrivă are chiar lacune, cum de pildă greutatea expertizei unui fals, comis de plastograful versat, necum să te încumeți a face expertiza unui document vechiu, după scris, când nu ai piese de comparație! Diplomatica își are metodele ei de netăgăduit și sigure și n'a recurs până acum la ajutorul grafologiei (vezi Damian P. Bogdan *Diplomatica Slavo-Română din secolele XIV și XV în Revista Istorică Română*, vol. V-VI, anul 1935-36, pp. 226-230: *Falsurile*). Singure razele ultraviolete și fotografierea ar putea ajuta la documentele ce au fost șterse și apoi scrise din nou (pp. 47, 49, 50-51: «reînvierea scrisului», «razele ultraviolete» și «procedee fizice»); cât privește însă expertiza chimică, aceea strică documentul (p. 48: «procedee chimice»).

Partea doua păcătuiește mai întâiu prin scâlcirea limbii românești în traducerea juxta-liniară și al doilea lipsa de note cu privire la mult complicata declinare și conjugare slavă, lăsându-se la sfârșitul fiecărei lecții sferturi și jumătăți de pagini albe neîntrebuințate.

Lecția 13 (p. 94) are această traducere: «din (al) butoiului mierei 2 10 (12) (douăsprezece) ducați din vin butoiului 6 (șase) ducați de (a) calului cine cumpără, 6 ducați, de a majei (a) cerei 2 10 ducați de (a) piperului, de șofranului de bumbacului de (a) lânii (a) cămii de (a) mielului de (a) pieilor și de mărfurilor alte ce vin dela (al) mării, dela 100 (sută) perperi 3 (trei) perperi masculul porcului 2 ducați bou 3 ducați vaca 3 ducați de (a) berbecului ducatul de (a) cerbului pieii 1 ducat dacă vor fi alte piei cu ea, să nu dea nimic, dela (a) burdufului brânză 1 ducat»

Cât privește textul slav nu mă împac cu următoarele lucruri: I. Dece sunt scrise cu mâna și nu fotografiate documentele dela lecțiile 2, 3, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16? II. Dece lecția 9 este scrisă în alfabetul latin? Înțelegeam aceasta la sfârșitul lecțiilor; III. Dece nu se indică accentul? nu la toate cuvintele, ci la cele ce fac excepție dela regula generală, și pe care nu ne-o dau autorii, și nu știu dece, poate că vor citi această carte «nu numai studenții candidați la o diplomă universitară, ci și iubitorii de studii» (nota 1, p. 17).

Transcrierea și traducerea documentelor nu o pot controla, nu sunt slavist, totuși un document dela lecția 12 aflat fragmentar și în *Istoria Românilor* a d-lui C. C. Giurescu, vol. II ed. I, p. 539, ne arată că traducerea d-lui Damian Bogdan este puțin cam întunecată: «ca să dea (ei) de la 1 vilar (de) Ipru fertun, de la (al) Luviei perper de la Coluniei 12 ducați de Cehia 6 ducați iar de la tăiat vilar nimic; și cine aduce șapci

frânțești nimica»; locul paralel la d. Giurescu: «ca să dea pentru o bucată de catifea de Ipres un fertun, pentru una de Louvain o perperă, pentru una de Colonia doisprezece ducați, pentru una de Cehia șase ducați... și cine aduce șepci frânțești nimica». (Privilegiul vamal acordat Brașovenilor de către Mircea-cel-Bătrân, la 6 August 1413). La lecția 24: «In numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, eu Petriman îmi orânduiesc sufletul în viața mea și dau mânăstirii dela Cozia toată averea ce am și 2 vii și alt ce se va afla, mic-mare, să fie totul mânăstirei». Domnul Stoica Nicolaescu în Documente Slavo-Române pag. 131, rând 9, traduce expresiunea «mic-mare» cu «mult-puțin», ceea ce este mai drept.

Cele două părți din urmă 4 și 5 sunt de mică însemnătate pentru lucrare și nu meritau o despărțire aparte; o singură rezervă avem de făcut aci asupra «notelor» cu mânăstirile din Țara-Românească și Moldova (pe secole) (pp. 175-176), dacă sunt trecute exact ca înființate în secolele însemnate acolo.

Ca încheiere rugăm pe dd. autori ca în plănuitul manual de paleografie română să ia în seamă și observările noastre de mai sus.

Pr. I. M.

135. ȘTEFANIDIS V., Λείψανον τῶν ἀρχαίων ἀγαπῶν ἐν τῇ ὀρθοδόξῃ ἑκκλησίᾳ (O urmă a vechilor agape în Biserica ortodoxă), în Ἑπετηρίς Ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν, an. X (1933), pp. 39-42.

În prima jumătate a veacului al II-lea Sf. Euharistie s'a desfăcut de cina de obște a creștinilor și a fost mutată dimineața. Cina cea de obște, numită agapă, după despărțirea de Sf. Euharistie, se făcea aparte prin frângerea pâinii și binecuvântarea paharului.

Agapa se săvârșea seara în biserică sau în casa oaspetelui, mărghinindu-se mai mult la pomenirea sfinților, precum mărturisește Eusebiu al Alexandriei, care a trăit între veac.V—VII. În această privință însă mai avem o dovadă și anume: La sinodul din Laodiceia (343), s'a oprit, prin can. 28, săvârșirea agapelor în biserici. Însă canonul acesta a trebuit să fie repetat de sinodul trulan (692), iar din cuprinsul lui reiese că până în vremea aceea nu încetase încă săvârșirea agapelor prin biserici.

Autorul arată că agapele creștine au lăsat o urmă în biserică și aceasta se păstrează până în vremea de azi sub denumirea de *artoclasie* sau slujba ce se face prin mânăstiri când se frânge pâinea binecuvântată, după un ritual anumit.

G. I. M.

CRONICA INTERNĂ

Congresul „Frăției ortodoxe române“.—Uneori suntem gata să credem că întreaga Biserică ortodoxă din țară ar trebui să-și uniformizeze mijloacele de activitate pe întinsul țării. Realitățile însă impun mijloace de activitate mai potrivite în anumite provincii. Așa, de pildă, F. O. R-ul ar putea fi o mișcare cu același răsunset pretutindeni. Și, totuși, rămâne mai puternic acolo unde și-a luat ființă și unde activează mai stăruitor, datorită necesităților care l-au creat. F. O. R-ul are de dus în toată țara de peste munți o luptă puternică împotriva catolicismului, bogat și bine organizat, totdeauna ofensiv prin avangarda înaintată a bisericii unite; în mijlocul neamului românesc ortodox împotriva sectelor protestante, întinse mai mult, prin importarea făcută de o populație care nu stă totdeauna acasă, ci cutreeră orașele și țările, de unde se întoarce apoi contaminată de sectarism; împotriva minorităților etnice care rămân cu tendințe centrifuge față de Statul român. Aceste realități explică faptul că la congresul ținut la Oradea, 6—8 Noembrie, au luat parte numai prelații din Ardeal: P. S. Episcopi Andrei al Aradului, Nicolae al Clujului și Nicolae al Oradiei.

Din cuvântările rostite, în deosebi ale d-lor Sextil Pușcariu și I. Mateiu, președintele și secretarul F. O. R-ului, ca și ale celorlalți oratori, avem impresia că Ardealul sufletește seamănă cu lanțul de munți care apără peninsula Scandinavă împotriva apelor puternice ale Atlanticului. Aci s'au lovit și se lovesc puternicele influențe ce vin din Apusul Europei, dar cu toate spărturile făcute, în sufletul neamului nu se pot face decât unele fiorduri, care nu amenință trăinicia sufletului românesc și ortodox.

Autoritățile civile și viața religioasă.—Noi am mai spus că autoritățile noastre de Stat privesc cu multă încredere în sprijinul pe care să-l găsească viața noastră publică în Biserica ortodoxă. Poate că în puține țări această colaborare armonică este așa de strânsă și de bine înțeleasă ca la noi. Și ne bucurăm că în afară de directivele generale ale guvernelor, se ivesc și inițiative care sunt mai mult personale, dar care se încadrează în același spirit.

Așa judecăm și ne bucurăm de o circulară pe care a trimis-o mai acum câteva luni prefectul de Brăila, D-l Matei Sassu, către autoritățile din cuprinsul județului său:

„Oricare autoritate lumească își trage puterea de la Dumnezeu, căci după cum zice dumnezeescul apostol Pavel: „nu este stăpânire fără numai de la Dumnezeu; și stăpânirile care sunt, de la Dumnezeu sunt rânduite“. Toți suntem, prin urmare, ceea ce suntem prin orânduiala dumnezeiască.

De aceea se cuvine ca autoritatea să-și cinstească locul pe care-l ocupă, prin viața curată și plăcută lui Dumnezeu, trebuind să fie exemplu, întru toate cele bune, cetățenilor pe care îi conduce. Se fie întotdeauna la fapta bună și frumoasă.

Mersul la sfânta biserică în zilele de duminici și sărbători, pentru ca acolo cu genunchi plecați și inimi zdrobite și pline de pietate să ascultăm și să ne pătrundem de „Cuvântul lui Dumnezeu”, constituie pentru fiecare cetățean o înaltă datorie morală și cu atât mai mult pentru autorități, cari trebuiesc să contribuie prin toate mijloacele, pentru buna îndrumare a celor peste cari sunt rânduiți.

De aceea dăm în grija tuturor autorităților comunale: primari, jandarmi, perceptori, agenți sanitari, funcționari de orice fel, ca atât ei, cât și familiile lor, să ia parte, absolut regulat, la serviciul divin din duminici și sărbători, aceasta fiind pentru fiecare o datorie de prim ordin în îndeplinirea atribuțiilor cu care este însărcinat.

Tot pentru educația religioasă a cetățenilor, mai dispunem, ca în fiecare local de primărie să se afle icoană și candelă. Candela va fi aprinsă întotdeauna când sunt momente mai de seamă în cancelaria primăriei: consilii comunale, oficierea unei cununii, etc.

In inspecțiile ce vom face, atât noi cât și organele subalterne, vom ține seamă de îndeplinirea acestor dispozițiuni, cari se pun în aplicare imediat“.

Circulara unui prefect, întemeiată pe un text din Evanghelie, când ar fi putut începe cu un text din lege, sau cu formula personală: *Noi, Prefectul, decidem:....*, arată că ceva fericit e pe cale să se înfăptuiască în această țară. Nu este un simplu capriciu că începutul ei este astfel, căci din forma literară și din cuprinsul acestui act administrativ se poate vedea ținuta și gândirea profund creștină a acestui deținător al conducerii unui județ.

Să îndemni autoritățile comunale, care de altfel obișnuiesc să meargă la biserici numai la sărbători naționale, ca să ia parte regulat la sf. slujbe din duminici și sărbători împreună cu familiile, înseamnă că Biserica nu mai poate să rămână doar pentru oficierea de tedeum-uri festive, ci trebuie să fie așezământul de temelie în viața neamului și a Statului.

Firește, nu putem zice că circulara prefectului din Brăila a încreștinat lumea prin autoritățile care au fost îndemnate să meargă la Biserică. Această răspundere rămâne tot în sarcina Bisericii. Inșă, faptul arată, în ce condiții bune se poate lucra, în aceste vremuri, pentru Hristos.

Ctitori de biserici dintre oamenii politici.—In ultimul timp, unii oameni politici ai țării, din inițiativa, stăruința și cu sprijinul lor, au ridicat pe locurile natale sau pe moșiile lor, biserici: Dr. N. Lupu, Stelian Popescu, Vasile Sassu, Gh. Tătărăscu, I. Mihalache, etc.

Imbucurător lucru! Căci aceasta arată că oamenii noștri politici, pe lângă frământarea pe care o au în conducerea țării și care le-ar aduce destulă cinste, simt nevoia să-și lege sufletul și de altceva mai trainic decât demnitățile pe care le-ar ocupa vremelnic. Ctitor al unei biserici înseamnă asigurarea dreptului de a fi pomenit în șir de veacuri de toți cari vor fi preoții acelei biserici, și astfel, uneori

o mai sigură pomenire decât aceea care s'ar cuveni pentru tot ceea ce au înfăptuit acești oameni politici în dregătoriile țării.

Semnificația acestor ctitorii mai poate fi și alta: vedem cu toți că în tot cuprinsul țării se clădesc noi biserici. Strângătorii de danii sunt răspândiți pretutindeni: din țara Moșilor, din Maramureș, din Basarabia etc. Dar niciuna nu mi a arătat semnificația acestor vremuri ca aceea pe care o fac lucrătorii de la atelierele din Pașcani, ale Căilor Ferate, pentru cartierul lor care și-a luat ființă după 1920.

Pe acele vremuri asemenea ateliere erau nuclee comuniste, de unde se ducea lupta împotriva bisericii. Acum, în asemenea cartiere se zidesc bisericii. E o prefacere care s'a înfăptuit prin înțelegerea și stăruința multora: cumițenia poporului, străduința clerului și sprijinul conducătorilor.

Legătura între asemenea ctitorii, ale oamenilor politici și ale muncitorilor, este ușor de înțeles: pe deasupra tuturor deosebirilor sociale și politice, neamul nostru își garantează unitatea și ființa sa prin biserica ortodoxă, prin care toți sunt egali și toți se unifică în aceleași aspirațiuni comune: țărani, intelectuali, meșteșugari, muncitori, oameni politici, în jurul strămoșescului nostru așezământ.

Din aceste locașuri înălțate, trebuie să răsară un nou duh de viață creștină, care va face să rodească și alte opere și așezăminte de cultură și de ajutorare creștinească. Așa a glăsuț I. P. Sfințitul Patriarh Miron la târnosirea bisericii din Târgu-Jiu:

„Și din acest isvor curat, revărsat peste toate sufletele cetățenilor, vor răsări tot mai multe biserici, așezăminte de cultură, școli profesionale pentru toate trebuințele oamenilor, pentru toate talentele și aptitudinile firești, așezăminte de caritate, orfelinate, cămine pentru văduve, bătrâni, invalizi, orbi, săraci, dispensare, spitale, sanatorii pentru toate clasele, institute de plasare pentru cei ce singuri nu-și pot asigura un codru de pâine câștigat prin munca sa, așezăminte de înlesnire a muncitorilor agricoli și industriali, de îndrumare și ajutorare, de împărțire logică și justă a câștigului din fabrici între capitalul productiv și cei ce muncesc zi și noapte pentru beneficiile obținute, locuințe igienice, de recreare, de odihnă, de adăpost pentru muncitori, copiii și familiile lor, asigurări sociale și pensii și tot ce se va afla necesar și justificat pentru dreptatea socială; precum zilnic ne rugăm cu psalmistul: „duh drept înnoiește întru cele din lăuntru ale mele“.

Când toată țara va fi plină de asemenea așezări sociale, când ele vor fi deplin dezvoltate, bine, cu cinste și creștinească iubire conduse, servind pe toți cei avizați la trupească ușurare și alinare și la sufletească mângâiere, când toată puterea statului și inițiativele particulare vor lua pe toți nevoiașii avizați sub ocrotirea lor, căci cei puternici se pot strecura cu propriile lor puteri prin valurile vieții: — atunci nici un curent s'rein extremist, fie socialism, fie marxism, fie comunism nu va mai prinde la poporul nostru ori câți agitatori s'ar găsi, și nu vom avea lipsă de importarea unor asemenea sisteme sociale,

cari duc la egalizarea oamenilor, dar în sărăcie, mizerii și suferințe. Din potrivă, rezultatul firesc al aplicării pe toată linia a învățăturilor creștine, propoveduite de biserica noastră în înțelesul celor de mai sus, va fi: crearea unei depline armonii sociale, în atmosfera căreia toți fiii neamului se vor simți îndestulați, mulțumiți și fericiți. Zilele de mulțumire din „Dacia felix“ vor reveni și într'o „România felix“.

In această armonie socială fiecare ins se va simți îndatorat a lucra cu plăcere în cercul său de activitate, cu dragă inimă — după puterile sale, după priceperea sa, după încinările și aptitudinile sale înnăscute ori dezvoltate și perfecționate în școală — atât pentru îndeplinirea trebuințelor sale și ale familiei cât și pentru promovarea interesului obștesc.

Se va împlini atunci ruga noastră zilnică din Tatăl Nostru : „Vie împărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pe pământ“.

La cuvintele înaltului nostru ierarh că duhul creștin va face să rodească aceste opere, noi ne îngăduim să adăogăm că numai prin crearea unei asemenea opere creștine se vor schimba și conștiințele individuale ale tuturor, pentruca o încredere mai puternică să se poată stabili între clasele sociale, între conducători și conduși, între om și om.

Congres misionar. — S'a ținut de curând, la Ismail congresul misionar al eparhiei Cetatea Albă, la care au luat parte consilierii culturali și misionari din toate eparhiile basarabene.

E vrednică de laudă această stăruință a clerului basarabean, ca să se ocupe de problema misionară. Adevăratul înțeles al cuvântului misionarism este propaganda pe care creștinii o fac în lumea necreștină, pentru convertirea păgânilor la creștinism. Romano-catolicii și protestanții au o organizație puternică și cu frumoase rezultate, chiar dacă uneori misionarismul este o echipă de avantgardă a influențelor politice europene în mijlocul unor populații de culoare. Până la războiu, aveau și rușii o misiune în țările păgâne. Dar după războiu, nicio țară ortodoxă n'a ajuns să înfăptuiască o asemenea operă creștină.

Noi facem astăzi un misionarism intern, și mai stăruitor în Basarabia. Indreptățirea acestei activități este deplină, căci dacă misionarism înseamnă combaterea păgânismului, influențele de păgânism, ce vin din U. R. S. S., sunt destul de puternice și mai ales periculoase, pentru biserică și neam.

Dar ceea ce ne îndurerează este că până acum nu s'a ajuns încă la definirea terenului misionar și la mijloacele cele mai practice de înfăptuire, căci în moțiunea citită acolo, se declară următoarele: „Congresul constată cu durere că nici acum nu s'a ajuns la stabilirea punctului de vedere unitar asupra naturii, miezului și importanței covârșitoare a misionarismului, care trebuie să fie o acțiune vie, sistematică și puternic sprijinită pentru combaterea sectelor și curențelor ostile Bisericii și consolidarea religioasă a masei credincioșilor“.

Și, totuși, noi credem că se face mult misionarism astăzi în Biserica noastră. Inșă se face isvorît din entuziasmul unor preoți, cari

lucrează în fața greutăților așa cum le întâlnesc și care se deosebesc de la caz la caz. Ceeace nu poate reuși și nici nu trebuie să reușească este o intelectualizare sau o biurocratizare a misionarismului. Sunt noțiuni care nu se pot împerechia, și deaceea nici nu dorim înfăptuirea lor. În măsurile preconizate de congresul de la Ismail, am vrea să nu vedem o distrugere a misionarismului prin biurocratizare. Misionarism de acest fel a mai fost, și deaceea a ajuns pe o linie secundară în preocupările noastre religioase.

Guvern la cârma Țării cu deviza: Dumnezeu, Rege, Națiune. — În ultimele zile ale lunii Dechemvrie, un guvern nou a luat conducerea țării, sub președinția D-lui Octavian Goga. Ceea ce trebuie să amintim aci sunt cuvintele, care i-au fost indicate ca program de însuși M. S. Regele acestui guvern: „*Baza care s'a găsit acestui guvern cu această lozincă superioară: Dumnezeu Rege și Națiune, întrunește aceste două credințe ale zilei de astăzi, puterea naționalismului, bazată pe talpa țării, care este țărânul. Acestea sunt simbolurile de unire în acest guvern, și sunt convins că toți, din oricare latură ați venit, veți ști să îndepliniți cu credință și dragoste această înaltă misiune și aceste lozinci cărmuitoare ale Neamului*”; iar în cuvântul adresat țării de primul sfetnic al M. S. Regelui, Dl. Octavian Goga a spus:

„Credem mai întâiu în renașterea spirituală a românismului prin tainele și luminile bisericii creștine.

Credem în regalitate, care după străvechi datini de domnie simbolizând formula de esență divină a destinelor românești, e în același timp punctul arhimedic al așezării noastre de Stat...

Credem în prerogativele națiunii alcătuitoare de Stat, din care devine izvorul de forțe al vieții colective în acest colț al continentului. E o datorie sfântă să impregnăm pecetea dominațiunii noastre etnice în vasta ramificațiune a vieții publice, de sus până jos“.

Asemenea cuvinte, care s'au spus la înscăunarea unui guvern, arată că viața poporului nostru a intrat pe un nou făgaș.

Nu-i destul, însă, ca guvernele țării să aibă asemenea cuvinte ca program. Nu-i destul nici curentul de naționalism și creștinism care stăpânește masele populare. Mai e nevoie de altceva: ca aceste cuvinte să fie un program de realizat de fiecare în parte, cu aceeași conștiință cu care vrea Suveranul și guvernul să fie realizat. Aci începe opera stăruitoare a Bisericii, care să facă să fie intipărite și adevărat lucrătoare aceste cuvinte, pentru o operă mântuitoare și trainică, în inimile tuturor credincioșilor ei. Numai atunci când toți își vor dărui inimile unii altora, ca fiecare să se roage, să lucreze și să sufere pentru altul și toți pentru fiecare, vom ajunge la această fericită viață națională și creștină.

Pr. Victor N. Popescu

CRONICA EXTERNĂ

ALBANIA

Invăţământul religios în şcolile primare. La Tirana s'a ţinut cel dintâiu sobor al Sfântului Sinod al Bisericii ortodoxe autocefale albaneze, în care s'a discutat chestiunea organizării episcopiiilor albaneze şi a predării învăţământului religios în şcolile primare. Trebuie amintit faptul că în Albania, unde propaganda romano-catolică este foarte puternică, învăţământul religios ortodox nu s'a predat încă în şcolile primare, una din cauze fiind şi situaţia atât de turbure din biserica albaneză, care s'a rezolvat nu de mult prin recunoaştere autocefaliei Bisericii albaneze de către Patriarhia ecumenică. (Църковенъ Вестникъ, nr. 35).

N. M. N.

ALEXANDRIA

Lucrările Sfântului Sinod. — În a doua jumătate a lunii Noemvrie, Sfântul Sinod al Bisericii Alexandriei a discutat principiile noului regulament pentru alegerea patriarhului. Greutatea mai mare pe care o întâmpină Sinodul în redactarea acestui regulament, provine din faptul că ortodocşii de limbă siriană cari reprezintă circa 10⁰/₀ din numărul credincioşilor Bisericii alexandrine, stăruesc — şi au pentru asta sprijinul guvernului egiptean — să li se recunoască drepturi egale cu ale ortodocşilor de limbă greacă, în adunarea ce urmează să aleagă pe patriarh. Din cauza acestei greutatei redactarea definitivă a regulamentului pentru alegerea patriarhului va mai întârzia.

Sinodul s'a mai ocupat apoi de problema valabilităţii căsătoriilor săvârşite în afară de Biserică, hotărînd că singur patriarhul poate aprecia când şi în ce împrejurări sunt valabile asemenea căsătorii. (Πάνταγος, anul XXIX (1937), nr. 48).

G. C.

BULGARIA

Alegerea unui nou mitropolit. — În cursul lunii Noemvrie s'a săvârşit alegerea şi instalarea mitropolitului de Loveci. Noul mitropolit Antim este licenţiat în teologie şi doctor în filosofie de la Universitatea din Cernăuţi, şi are o bogată activitate pe teren cultural şi bisericesc. Mitropolitul Antim, autor al mai multor opere teologice şi filosofice, este cunoscut şi iubit de toată preoţimea, pe care a educat-o ca profesor. Alegerea I. P. S. Sale ca mitropolit al uneia dintre cele mai însemnate eparhii din Exarhatul bulgar a fost primită cu multă încredere. (Църковенъ вестникъ, nr. 41 (1937)).

Infiinţarea unei mânăstiri carmelite la Sofia. — Congregaţia catolică „Pro Ecclesia orientali“, încă din anul 1933 studia

un proiect pentru înființarea unei mănăstiri carmelite la Sofia. Necesitatea înființării ei s'a simțit și mai mult din anul 1934, când Turcia a interzis prin lege purtarea costumului preoțesc. În Mai 1935 călugărițele din mănăstirea carmelită de la Constantinopol s'au dus la Sofia, unde au înființat o mănăstire nouă. Episcopul catolic K. Curteff a oficiat o slujbă pompoasă, cu care ocazie a ținut și o cuvântare. Au urmat apoi sfaturi de la Vatican în privința organizării mănăstirii, fiindcă după dorința papei Pius al XI ea trebuie să se transforme într'o școală pentru pregătirea viitorilor organizatori ai mai multor mănăstiri carmelite în celelalte state ortodoxe. (ЦЪРКОВЕНЪ ВЕСТНИКЪ, nr. 39 (1937). N. M. N.

Disciplina bisericească. Sfântul Sinod al Bisericii bulgare, înspăimântat de abaterile pe care le săvârșesc uneori preoții, a trimes o circulară către toate eparhiile cerând să se ia măsurile cuvenite de îndreptare și să aplice pedepse pilduitoare acolo unde preotul ar arăta rea voință întru îndeplinirea îndatoririlor sale ori s'ar abate cu împotrivire de la legile și orânduelile bisericești.

Pe temeiul acestei porunci a Sf. Sinod, Consistoriul duhovnicesc al eparhiei Sofia a ținut o ședință, la începutul lunii Septembrie 1937. Cu acest prilej au eșit la iveală o mulțime de stări și lucruri triste, față de care Biserica nu poate sta nepăsătoare. Astfel, concubinajul în loc să dispară, sporește tot mai mult, iar preoții văduvi departe de a se împotrivi lui, îl practică.

Alcolismul nu scade, fiindcă mulți preoți sunt stăpâniți de această patimă și dau o pildă foarte rea credincioșilor.

Sunt mulți preoți de enorie care nu fac slujbele bisericești după tipic și nici nu slujesc în toate duminicile și sărbătorile rânduite de Biserică. Iar când slujesc, ei nu se pregătesc, așa cum cere pravila bisericească. Sunt iarăși cazuri când preoții n'au vrut să săvârșească diferite slujbe cerute de credincioși, pricinuind astfel, nemulțumiri, pâri și turburări dureroase. Afară de asta unii preoți pretind de la credincioși sume prea mari pentru slujbele ce le fac.

Mulți preoți nu respectă ținuta îndătinată; nu se îmbracă reglementar, își tund părul și barba, intră prin cârciumi și cafenele, fumează, joacă table și cărți.

Sunt preoți care nu păzesc rânduelile bisericești, nu postesc, ba cei mai mulți «mănâncă dulce» în zilele de post, chiar în localurile publice și în aceleași zile cumpără carne, etc., pricinuind mare sminteală printre credincioși.

Nu sunt rare cazurile când preoții nu-și îndeplinesc îndatoririle lor de ordin administrativ, la vreme, cu exactitate și cu însuflețire. În multe parohii nu se țin registrele bisericești, nu se orânduiesc arhivele și bibliotecile, nu se răspunde adreselor oficiale, nu se dau lămuririle cuvenite, nu se trimit bugetele la timp și nu se ține ordinea cronologică a registrelor de botez, cununie și înmormântare, acolo unde ele există.

Adeseori preoții se ceartă unii cu alții și chiar se insultă. În presa lor bisericească se critică atât organele conducătoare bisericești,

cât și între ei, turburând astfel disciplina și liniștea care trebuie să domnească între acești fii ai păcii.

Sunt preoți pensionari care nu mai merg la biserică, ci merg prin cârciumi, bârfind pe preoții tineri.

În fața acestor constatări atât de triste și de dureroase, Consistoriul duhovnicesc al eparhiei Sofiei a luat următoarele măsuri:

Pentru abaterile de care se vor face vinovați preoții să fie aduși în fața Mitropolitului.

Se vor lua cele mai strajnice măsuri împotriva preoților văduvi care au în casele lor femei-îngrijitoare. În acest caz ei vor fi suspendați, aduși în fața instanțelor bisericești de judecată și caterisiți dacă vor fi dovediți că au în casa lor femei mai tinere de 55 ani.

Împotriva preoților bețivi se vor lua deasemenea cele mai strajnice măsuri. Ei vor fi trimiși la mănăstiri și dacă măsura aceasta nu va avea nici un rezultat bun pentru biserică, atunci vor fi suspendați și judecați. Dacă nici atunci nu se vor îndrepta, vor fi caterisiți.

Vor fi pedepsiți toți acei care calcă pravila și tipicul bisericesc, care nu face slujbe în mod regulat, care nesocotesc hotărârile sinodale, care își tund scurt părul și barba, care nu poartă haine preoțești și cei care se învrăjbesc între ei. În toate aceste cazuri se vor face cercetări iar cei vinovați vor fi aspru pedepsiți.

Preoții de enorie vor aduce la cunoștința celor pensionari hotărârile care-i privesc direct, prevenindu-i că mitropolia — atât prin organele ei de control cât și cu ajutorul altor persoane —, le va urmări atât viața pe care-o duc, precum și purtarea lor. În caz de nesupunere, ei vor fi chemați în fața instanțelor bisericești de judecată și pedepsiți cu trimiterea la mănăstire. Dacă măsura aceasta nu le va fi de îndreptare atunci preoții pensionari vor fi caterisiți, pierzând în același timp și dreptul la pensie.

Hotărârea aceasta este semnată de episcopul Iosif în locul mitropolitului Ștefan al Sofiei. Nădăjduim că ea nu va rămâne fără bun răsunset. (Народенъ стражъ, nr. 16—17, Sofia (1937). V. D.

Noua lege electorală și drepturile preoților. — Viața politică a Bulgariei a trecut, în ultimul timp, prin mari schimbări. Cele mai însemnate reforme, cari au dat Bulgariei de azi o față politică cu totul nouă, sunt: suspendarea constituției și disolvarea partidelor politice. Fără desființarea regimului parlamentar, națiunea are să și aleagă pe reprezentanții săi independent de partidele politice, a căror activitate a fost oprită cu desăvârșire. Toate aceste măsuri și schimbări au fost impuse sistemului parlamentar din preocuparea ca liniștea Statului să fie cât mai mult asigurată.

Față de aceste tendințe și reforme, Biserica ortodoxă bulgară și-a păstrat locul său de Biserica dominantă. Ținând seamă de rostul pe care Biserica națională bulgară l-a avut până acum în viața Statului său, guvernul în dorința de a se asigura și în viitor un cât mai larg sprijin din partea Bisericii la întărirea statului, prin noua lege electorală a dat și preoților dreptul de a candida pentru alegerile parlamentare (art. 17).

Comentând aceste lăudabile măsuri, într'un articol de fond, revista preoțimii bulgare Пастырско Дѣло (nr. 37) își arată recunoștința sa față de guvern, care a restabilit preotului bulgar un drept ce i fusese răpit în timpul guvernelor democratice.

Dreptul acordat preoțimii prin amintita măsură mărește în chip destul de meritat demnitatea preoțimii bulgare, care este un factor de mare însemnătate, în viața socială și națională a poporului bulgar.

S. S.

CHIPRU

Se amână alegerea arhiepiscopului. — Stăpânirea engleză a întocmit de curând o nouă lege pentru alegerea arhiepiscopului Bisericii ortodoxe din insula Chipru. Numeroși clerici și însuși actualul locțiitor de arhiepiscop se împotrivesc acestei legi care contrazice dispozițiile fundamentale din statutul organic al Bisericii Chiprului. Se știe că unii clerici ortodocși din Chipru sunt însuflețiți de sentimente naționaliste grecești, protivnice stăpânirii engleze. Pentru asemenea sentimente au fost trimiși în surghiun, acum câțiva ani, doi ierarhi bănuți că poporul și clericii din Chipru voiau să aleagă pe unul din ei arhiepiscop. Stăpânirea engleză interzice prin noua lege orice candidatură din afara hotarelor Chiprului. Pentru acest motiv, desigur, alegerea arhiepiscopului Bisericii ortodoxe din Chipru va mai suferi o amânare, deoarece clericii și credincioșii acestei Biserici stăruiesc să creadă mai departe, că locul de arhiepiscop se cuvine unuia dintre ierarhii exilați (Πάνταγος, anul XXIX (1937), nr. 47).

G. C.

ESTONIA

Un nou episcop ortodox leton, a fost hirotonit în ultimul timp. Noul ierarh care, prin vrednicia sa, face mare cinste bisericii ortodoxe letone, se numește *Paul (Dimitrovski)* și este de fel din Crimeia. După ce a terminat cursul seminarului în orașul Simferopol, a fost făcut preot în Crimeia. A urmat apoi cursurile la facultatea teologică din Petrograd. În cele din urmă a fost numit preot în marina militară rusă. Era așa de iubit de marinari, încât după ce a izbucnit revoluția, aceștea nu i-au făcut nici un rău, ci, din potrivă, i-au înlesnit fuga în rândurile „albilor“, împreună cu toate одоarele sfinte pe cari le avea. În 1919, a emigrat în Estonia unde, prin blândețea firii lui a ajuns acum la vrednicia de episcop. (Слово, nr. 45 (1937)).

V. D.

GRECIA

O apologetică populară a creștinismului. — Consiliul „Serviciului misionar“ al Bisericii grecești s'a străduit în ultimul timp să găsească mijloacele cele mai practice pentru apărarea credinței creștine în societatea grecească și în deosebi în popor. Este lucru vrednic de arătat că printre mijloacele acestea, consiliul a găsit nimerită editarea unei lucrări de apologetică populară întocmită de un mirean. În acest scop consiliul a fixat, cu câțva timp în urmă, un concurs.

Comisiunea rânduită pentru acest concurs a fost prezidată de d. prof. Grigore Papamihail titularul catedrei de apologetică de la Facultatea teologică din Atena. Dintre lucrările prezentate, comisiunea a ales și premiat lucrarea ziaristului Vasile Vekiarellis. Lucrarea aceasta are ca motto: „împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul nostru“. Va fi editată cu cheltueala „Serviciului misionar“. (*Ἐκκλησία*, anul XV (1937), nr. 47).

Cântul religios în școalele Statului. — Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din Grecia a hotărît ca în toate școalele Statului, înainte de începerea cursurilor în fiecare dimineață, elevii să facă rugăciunea împreună, cântând cu acest prilej un imn bisericesc; la sfârșitul lecțiilor se va cânta de către elevi imnul național grecesc. (*Ἐκκλησία*, anul XV (1937), nr. 47).

Lucrările Sfântului Sinod al Ierarhiei. — Chestiunile dezbătute și hotărârile luate de Sfântul Sinod al Ierarhiei în cea din urmă sesiune a sa, merită, pentru însemnătatea lor, deosebita noastră luare aminte. După rezumatul făcut de către însuși arhiepiscopul Hrisostom al Atenei, iată în ce constau aceste hotărâri sinodale:

a) cu privire la raporturile dintre Biserică și Stat, s'a hotărît ca ierarhii să apere cu toată stăruința sistemul în ființă astăzi, și care asigură colaborarea armonică dintre Biserică și Stat;

b) pentru vârsta hirotoniei clericilor să se aplice, ca și în celelalte Biserici ortodoxe, principiul iconomiei, atunci când nevoile cer;

c) la impedimentele de căsătorie să se mențină neschimbate dispozițiunile în vigoare astăzi;

d) condamnăm ideile neomaltuzianiste moderne, Sfântul Sinod recomandă stăruitor tuturor clericilor și credincioșilor să apere ideile creștine cu privire la menirea naturală și socială a familiei;

e) urmând învățaturii și tradițiunii Bisericii ortodoxe, Sfântul Sinod a condamnat obiceiul arderii morților;

f) spre a ridica monahismul la treapta de factor activ în Biserică și societate, s'a hotărît ca toți ierarhii să lucreze stăruitor pentru renașterea vieții călugărești;

g) pentru instrucțiunea clerului cât și pentru îmbunătățirea stării sale materiale, s'au examinat și s'au hotărît noi măsuri;

h) în siârșit, a fost dezbătută din nou problema stilismului, încredințându-se Sinodului permanent restrâns, sarcina de a lua, în înțelegere cu guvernul, cele mai potrivite măsuri pentru deslegarea acestei probleme. (*Ὁρθοδοξία*, anul XII (1937), fasc. 11).

G. C.

IUGOSLAVIA

Congresul anual al asociației preoților ortodocși sârbi s'a ținut la 22 Septembrie 1937. Toate eparhiile și-au trimis până la câteva zeci de delegați, astfel că numărul lor a fost de 1572 preoți. Deasemenea au mai participat: catolicosul Vasile al Indiei, mitropolitul Dositei al Zagrebului locțiitor al tronului patriarhal, și numeroși episcopi.

Mitropolitul Dositei în cuvântarea sa de deschidere, aruncând o scurtă privire asupra trecutului Bisericii ortodoxe sârbești, a încheiat

cu următoarele cuvinte: „Când vă veți înăpoia la parohiile voastre să spuneți tuturor că vlădicii Bisericii ortodoxe sârbești sunt uniți între ei, însuflețiți de aceleași sentimente frățești și că sunt gata ca împreună cu voi să apere tot ce au ei m. i sfânt“ (Пастирско Дѣло, nr. 38 (1937)).

V. D.

Primul congres al profesorilor ortodocși de religie. — In ziua de 9 Septembrie c, s'a deschis la Belgrad primul congres al asociației profesorilor de religie din Iugoslavia. Inainte de deschiderea congresului s'a oficiat un te-deum de un sobor de preoți-profesori, în frunte cu episcopul Sava, vicarul Belgradului. Congresul a fost deschis printr'o cuvântare a profesorului catehet ieromonahul Vladimir Raici, după care s'au cetit câteva referate urmate de vii debateri.

N. M. N.

LITUANIA

Cursuri pentru pregătirea viitorilor preoți. — Cursurile acestea s'au deschis cu prilejul noului an școlar, la Kaunas. Ele durează trei ani și ar fi echivalente cu clasele superioare ale seminariilor noastre teologice. In anul întâi sunt primiți cei cu patru clase gimnaziale.

In afară de obiectele predate la liceu, programa școlară mai prevede următoarele: teologia morală, dogmatica, omiletica, liturgica, istoria bisericească, introducerea în Vechiul și Noul Testament, metoda științei religioase, sociologia creștină, sectologia și limbile: slavă veche bisericească, lituană, greacă și muzica bisericească.

In lipsa unui seminar, începutul acesta modest este foarte bun pentru întărirea ortodoxiei în Lituania. (Пастирско Дѣло, nr. 38 (1937)).

V. D.

RUSIA SOVIETICĂ

Alegerile generale și organizațiile religioase. — In legătură cu recentele alegeri din Rusia Sovietică, ziarul Вечерная Москва s'a ocupat și de art. 56 și 141 din noua Constituție, unde se spune că recunoașterea dreptului de a prezenta candidați pentru Consiliul suprem de Stat, aparține numai organizațiilor înregistrate după regula stabilită. Comentând acest lucru se întreabă dacă acest drept aparține și diferitelor comunități religioase, adăugând apoi următoarele:

„Comunitățile religioase din U. R. S. S. nu intră în categoria aceasta, deoarece se știe, că scopurile și intențiile lor nu coincid cu interesele muncitorilor. Și cu toate că art. 126 din Constituție admite existența organizațiilor sociale pentru dezvoltarea activității politice a maselor populare, totuși activitatea comunităților religioase, fiind împotriva culturii și dușmănoasă științei și rațiunii, nu poate să fie recunoscută, pentru că n'au nici un scop politic pozitiv. Iar dacă prin Constituție se recunoaște cetățenilor dreptul de exercitarea liberă a cultului, înseamnă că toată activitatea lor trebuie mărginită numai la necesitățile religioase ale membrilor din organizațiile lor. Alegerile însă, pentru Consiliul suprem de Stat al U. R. S. S.-ului ca și celelalte consilii locale, sunt o chestiune pur politică și de Stat. Deci, comu-

nitățile religioase nu au absolut nici un drept ca să prezinte candidați și nici să participe colectiv în alegeri" (Пастирско Дѣло nr. 37).

Schimbarea Constituției cu privire la libertatea religioasă. Secțiunile Uniunii ateilor ruși din Moscova, Leningrad, Kiev și Harcov au cerut să se schimbe art. 124 din Constituția staliniană, prin care se garantează libertatea religioasă, motivându-se că „elementele religioase au schimbat acest articol într'o unealtă antisovietică". Comitetul central al Uniunii a adăugat că guvernul este obligat să se declare prin lege ca „întăritor al ateismului" și toate organizațiile ateiste să fie puse sub protecția Statului, frunțașii lor trebuiesc socotiți funcționari de Stat.

Oficiosul sovietic Известия, caută să convingă că atât Biserica, cât și sectele religioase din Rusia, sunt în slujba fascismului, alături de troțkiști și buhariniști, acesta fiind un motiv mai mult, care ar îndreptăți regimul să le restrângă la imposibil orice activitate.

Măsurile acestea restrictive, mai mult decât toate asigurările și articolele de Constituție, desvăluie care este adevăratul spirit ce domnește în Rusia sovietică și ce dispoziție au conducătorii comuniști față de credințele religioase, cărora dealtfel susțin că le-au garantat deplină libertate de acțiune prin noua constituție. (Църковенъ, вестникъ, nr. 43-44).

S. S.

Enorii ateiste. Din cauza deselor mișcări religioase bolșevicii au înființat așa numitele „enorii ateiste", conduse de câte un „preot ateist", care are datoria de a păzi tineretul de agitațiile și influența clerului ortodox. Ca o răsplătire pentru cei mai zeloși propoveduitori ai ateismului în noile enorii, se dă distincția „luptător contra lui Dumnezeu". (Пастирско Дѣло), nr. 38 (1937). N. M. N.

BISERICA RUSĂ DIN STREINĂTATE

Biserica ortodoxă rusă din Germania, are aceleași drepturi ca și celelalte confesiuni, recunoscute de Stat. Ea este sub jurisdicția sinodului rusesc din Sremi-Karlovți și în timpul de față este condusă de episcopul Tihon al Berlinului ajutat de episcopul-vicar Serafim. În Berlin, se clădește o măreață catedrală ortodoxă, pe cheltuiala Statului, în care va putea încăpea peste o mie de persoane. Data sfințirii catedralei a fost hotărâtă în primăvara anului 1938.

Nu de mult președintele Sinodului rusesc mitropolitul Anastasie a vizitat bisericile ortodoxe din Berlin, Leipzig, Dresda și München.

În ziua de 3 Octomvrie a. c. episcopul Tihon al Berlinului a hirotonit în preot pe diaconul Andrei Lovici, care și-a făcut studiile la facultatea de teologie din Berlin. La săvârșirea hirotoniei sale a fost de față o mulțime de studenți germani, studenții de la institutul ucrainean de științe, în frunte cu rectorul său profesorul Dr. Talme și câțiva profesori ai facultății teologice din Berlin (Пастирско Дѣло, nr. 40-42 (1937).

S. S.

INDICE LA REVISTA „BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ“

ANUL LV (1937)¹

INDICE DE NUME ȘI LOCURI.

- Aaron*, personaj public, 151.
Abbon, episcop de Soissons, 45-6.
Abundantius, consul, 632, 633.
Acachie, episcopul Beriei, 639, 640.
Academia Română, biblioteca —, 30, 611; Gavriil Munteanu membru al —, 193, 196; mss. intrate la —, 498; mss. slave, 698; mss. cu *Viața* sf. Nifon, 258, 260, 266
Adam, 32, 399, 660.
Adhémar d'Alès, 404.
Adrian I, papa Romei, 626.
Agapie Pogonianis, arhieru, 62, 63, 87—8.
Agatanghel, arhim., 169.
Agatanghel Guțu, 181, 186.
Ahiia, Ahaia, 292.
Ahila, Anhialos din golful Burgas, 288.
Aholie, episcopul Antiohiei, 44.
Alba inferioară, comitatul, 193.
Alba Iulia, loc., 193.
Albania, propaganda unită în —, 114. Noua situație a Bisericii ortodoxe din Albania, 377—8.
Albești (Buzău), moșie, 75—6, 79.
Albul, moșia lui —, 315.
Alexandria, 142, 146, 153, 340, 620; sinodul din —, 134; patriarhul —, 385; Biserica din —, împotriva arderii morților, 114 Recunoașterea patr. Nicolae al V-lea de către guvernul egiptean, 378; cum va fi întocmit noul regulament al alegerii patriarhului, 378—9; hotărîre sinodală privitoare la dotă; rugăciuni pentru noul rege al Egiptului, 589.
Alexandru Constantin Moruzi Voevod, 167, 336, 339, 342.
Alexandru Iliăș Voevod, (1616-8, 1627-9), 317.
Alexandru Ioan Cuza, 197, 615.
Alexandru Mavrocordat Voevod (1782-5), 517.
Alexandru-cel-Rău (1592-3), 159.
Alexandru, P. F., diac., n. b., 231.
Alexie, tatăl lui Dionisie Ecles., 329.
Alfavita cea sufletească, 30; tipărită în anul 1755, 31; tradusă din slavonește în românește, 35.
Ali Hechimoglu, pașa, 385.
Alimpie, biserica lui —, m-rea atonită Alipius, astăzi chilia sf. Apostoli, 295.
Alivizatos, H. S., n. b., 231—2.
Alvania, *Alvănia*, Albania, 271.
Amasia, v. Asterie, Paladie și Eulaliu al Amasiei.
Ambrozie, preot, 183.
Amira, împăratul turcesc, 272, 275.
Ana, mama lui Samuil, 445, 462, 466.
Ana, soția lui Arsenie Șoimul, sora pah. Negoită din Racovița, 319.
Ana, jupâneasa, 312.
Anania, arhieru de Ierapole, 170.
Anania, egumen m-rea Gorgota, 172, 174.
Anania, prooroc, 653.
Anastasia, monahia, 329.
Anastasiu, arhiepiscop, n. b., 545-6.

1. Acest indice privește articolele, cronica, recenziile și notele bibliografice. Partea oficială nu i cuprinsă în acest indice. La cronici am dat numai rezumatul faptelor, iar din recenzii și note bibliografice s'a trecut doar numele autorilor. Pentru economie de spațiu am folosit următoarele prescurtări: *art.* = articol; *rec.* = recenzie; *n. b.* = notiță bibliografică.

- Anastasiu* Sinaitul, sf., 421, 689.
Anatolie, egumen m-rea Râncăciou, 325.
Anca, dăruiește m-rii Gorgota o vie, 161.
Andreescu, pictor, 203.
Andrei Șaguna, mitr. Ardealului (1847—1873), 193.
Andrei al Samosatei, 140, 146.
*Andrei*u Târg-Jianul, 500.
Andronescu Ilie, zugrav, 487.
Andrutsos Hr., 306.
Aninenii (sau Valea Lungă), moșie, 160, 163—4.
Antim Pogonianis, arhieru, 85.
Antim, egumen m-rea Jitia, 326.
Antim, episcop de Buzău (1753—7), 385.
Antim Ivireanu, mitr. Ungrovlahiei (1708—1716), 385, 496, 609, 611—9, 697, 701.
Antim, mitr. Traianopolei, n. b., 100, 103—4.
Antim, m-rea și biserica din București, 504, 508, 609—610.
Antiohia, 142, 145—6, 620, 635—6.
Anton Căpitanul din Buzău, 78.
Antonie, iconom, 510.
Antonie, mitr. Moldovei (1730-1739), 386.
Antonie Voevod, hrisovul lui din 1671, 66; 79.
Antwerpen, 642, 647, 651, 656, 659.
Anușoiu, V. D., preot, n. b., 540.
Apelapov, Peloponez, 269.
Apolinarie, 147.
Apostoli, sfinții, 294; —, tocmelele, învățătura, 274, 273; așezământul, 276; biserica —, zidită de Neagoe Basarab, 282.
Apșoarele, moșie, 75.
Arad, loc., 218, 219.
Arbănași, popor: Albanezi, 272.
Arbore, Virgil P., n. b., 105.
Arcadie, împăratul, 631, 632.
Ardeal, 70, 157, 214, 329, 492, 613, 696, 708.
Argeș, mitropolia din —, 294-5, 297; mănăstirea —, 259, 266, 296-7; icoana Pantocrator de la —, 293; râul, 311, 326.
Arghira, soția lui Radu Mihalcea, 71, 82; — în pomelnicul m-rii Bradu, 63.
Arghiropol Alecu, 349.
Arie, 148, 627—8.
Ariton, m-rea lui —, v. Haritonul.
Arnota, m-rea, 329, 332, 342.
Armeni, popor, 280.
Aron F., profesor la Sf. Sava, 507.
Arsenie Șoimul, boier, căpitan de păhărnice, 312, 320; rezidește m-rea Râncăciou la anul 1648, 315, 318—9; diata lui —, 314, 320; moșiile lui —, 319; frații lui —, 318; 328—9.
Arvania, 270.
Ascalun la mare, portul și arsanaua mănăstirii Cutlumuș, astăzi Kaliagra. Până la 1428 a ținut de m-rea Alimpios, 291.
Ascudonului, țara, v. Asculunului.
Asculunului, țara, port (ad scalam), 271.
Asterie, discipolul marelui ascet Iulian, 638—641.
Asterie, episcopul Amasiei, viața, 624—641; opera autentică, 641—694.
Asterie Sofistul, 639.
Atanasie (Anghel), mitr. Ardealului, 214.
Atanasie cel Mare, sf., 44, 134, 400, 411, 422.
Atanasie, sfântul, descălecătorul Sf. Munte al Atonului, 273; marea lavră a sf. —, m-re în Atos, 273, 291.
Atanasie, egumen m-rea Gorgota, 169—171, 174.
Atanasie Liviis, episcop al bis. Hanu-Greci și m-rea Bradu, 88—9.
Atanasov Petar, n. b., 738—9.
Atena, oraș, 201, 667, 671, 672, 681, 689. Aghiasmatar tip. la —, 707.
Atinodor, episcop în Pont, 43.

- Atonul*, Sfântul Munte —, 273—9, 280, 287, 290—1, 295; 164, 614.
Augustin, fericitul, 406, 449.
Austria, 504.
Avacum, proorocul, 278.
Avel, 399, 468, 482.
Avesalom, 285—6, 668.
August, luna: 12 zile, 1508 (7016) data îngropării Sf. Nifon, 280; 15 zile, târnosania m-rei Argeș, 296; 17 zile, 1517 (7025) se mută mitropolia la Târgoviște, 297.
Avraam, 142—3, 279, 298, 399, 645—6, 676, 685.
- Babinger* Franz, n. b., 565.
Bădeni, familia, 70, 80; satul —, în jud. Buzău, 69, 76, 79; moșia —, 64, 75—77.
Bădenii de jos, moșie, 75.
Bădenii de sus, moșie, 75.
Bădeni-Pietroasa, moșie, 75.
Baiard, n. b., 100.
Balanos, D. S., n. b., 546—8.
Bălașa, în pomelnicul m-rii Bradu, 62, 63; —, jupâneasa lui Mihalcea Paharnic Cislăianul, 82.
Bale, logofăt ot Chiojd, 61.
Băleanu, D. A., preot, n. b., 730-1.
Băleștii, moșie, 319.
Balsamon, 434, 440, 444.
Banovșii, forma slavă a titlului neamului banilor Craiovești, 281.
Banu, biserica —, din Buzău, 203.
Barbu, în pomelnicul m-rii Bradu, 62.
Barbu, din Mănești, 159.
Barbu, m-rea, 77.
Barbu Dimitrie Știrbei, 87, 175, 510.
Bărbuleasca (pe Nișcov), moșie, 80.
Bardy Gustave, 405; n. b., 565—8.
Bârseștii, familia, 318.
Băsărăbeștii, neamul, 282-3, 285.
Bauer M., 635—6, 673—4, 681, 683.
Bavon, episcop de Châlons, 45—6.
Beiuș, 214—6, 219.
Bejan D., 518.
- Belenshon* Elisabet, n. b., 548—9.
Belgrad, Molitfelnicele tip. la —, 696—7, 700—701.
Beliu, districtul, 215.
Beograd, 489.
Berca, m-rea, 76; școala catehetică de la —, 183.
Beria, v. Acachie al Beriei.
Bibescu, Gheorghe Vodă, 313, 500-4, 513.
Bibescu Iancu, boier, 512.
Bibescu Ștefan, boier, 349.
Bigne, Margarinus de la —, 643, 647, 652, 656, 659, 663, 665, 667, 675, 678, 681, 684.
Bihor, ținut, 214, 218—9.
Biserica rusă din streinătate, O aniversare, 127; monahii ruși din sf. Munte Atos, 128; pastorală patriarhului Varnava către ruși, 128. Un nou episcop al Bis. ort. din America; Bis. ort. ucraineană, 256; Biserica ortodoxă rusă din Franța, Belgia și Cehoslovacia; Misionarismul bisericii ortodoxe ruse, 608.
Bistrița, m-rea, 260—1, 267—8, 282, 329, 331, 339—340; râul, 282.
Bizant, biserica din —, 24.
Blaj, Evhologion tip. la —, 696, 698.
Blass, însemnătatea prepoziției *ὄντι* după —, 389, 395—6.
Bleașu, sat, 156.
Boerescu Vasile, 182.
Bogdan, mare spătar 1502—1505, mare logofăt 1505—1507 și mare vornic 1511—1512, 278, 285-7.
Bogoslov călugăr, 327.
Boldești (jud. Buzău), moșie, 319, 322, 327; sat, 320.
Boldoiul, moșie, 80.
Bonis G. C., n. b., 549.
Borul (pe Nișcov), moșie, 81.
Bossuet, 618; „Vorbire asupra istoriei universale“ tălmăcită de Eufrosin Poteca. 502, 507.
Brădeanca (Buzău), moșie. 75.
Bradu, m-rea — de pe Nișcov.

- Așezarea m-rii, 60—63; întemeierea și ctitorii, 63—65; rezidirea, 65—69; viața ctitorilor, 69—71; închinarea, 72—73; me-toașele, 73—74; moșiile, 75—84; egumenii, 84—9.
- Brăila*, loc., 505.
- Brăiloiu Dumitrachi*, 349.
- Brâncoveanu*, v. Constantin Vo-dă —.
- Brănești*, moșie, 320.
- Brant* Johann, 642, 647, 651, 656, 659.
- Brașov*, 193, 504, 518, 696, 704.
- Brătianu*, Dumitrașco—, din Raco-vița, 322.
- Bratu*, în pomelnicul m-rii Bradu, 62, 63.
- Brătulești*, moșie, 322, 326, 327.
- Brescius*, 656, 659.
- Bretz* A., 638, 673—4, 681, 683, 687, 689, 691, 693—4.
- Breșoianu* I., 65.
- Broșteni* (jud. Buzău), moșie, 75, 76, 78; sat, 78.
- Brugmann*, însemnătatea prepo-ziției *avtl* după —, 388.
- Bucevschi* O., dr., n. b., 549—550.
- Bucovăț*, m-rea, 329, 332, 345, 346—349.
- București*, 4, 81, 170, 175, 177, 180, 183, 193—4, 196—7, 202—3, 205, 257—8, 286, 300, 313, 329, 347, 386, 488, 490, 496, 499, 501, 504, 505, 506, 508, 513, 516, 609, 612; Molitfel-nicele și Evhologioanele tip. la—, 695—8, 700—701, 703—709.
- Bucvarul*, tipărit la Iași în 1755, 31.
- Buda*, 332, 494.
- Buftea*, pacea de la —, 209.
- Bulgaria*, Asistența socială prin bi-serică, 114—5; decorație ateistă; ziua tineretului creștin; cursuri practice pentru cântăreții biseri-cești, 115; Biserica și drepturile politice ale femeilor, 115—6; Biserica și asistența socială; Bi-serica bulgară și pactul bulgaro-iugoslav, 116; Legăturile bulgaro-sârbești; doleanțele studenților teologi, 248; moartea prof. N. Glubokovschi 248—9; tineretul bulgar și școlile streine; Biserica factor principal al unirii slavilor, 249—250. Educația religioasă în școlile bulgare, 379; lupta împotriva sectelor teosofice, 379—380; moartea ep. Varlaam Lev-kiski; propaganda protestantă în Bulgaria, 380 Moartea mitr. Si-mion al Varnei, 589; modifica-rea statutului exarhial al Bisericii bulgare; religia în școli, 590; școlile confesionale focare de pro-pagandă streină, 590—591. Ale-gerea mitr. de Loveci Antim, 750; înființarea unei m-rii carmelite la Sofia, 750-751; disciplina bise-ricască, 751-2; noua lege elec-torală și drepturile preoților, 752-3;
- Bulgarii*, popor, 270; patriarhul, 272.
- Bulinești*, moșie, 160.
- Bunyitay* V., n. b. 105—6.
- Bușteni*, congresul consilierilor cul-turali de la —, 92.
- Busuioc* V., preot, n. b., 557—8.
- Buzău*, 60, 69, 75—6, 83, 175—180, 182—6, 188—9, 191—8, 200—202, 204—211, 319, 487, 491—4, 502; metohul episcopiei —, din București, 183. Molitfel-nicele și Evhologioanele tip. la—, 695—7, 700—701, 704—8.
- Cabasila Nicolae*, arhiepiscopul Te-salonicului (sec. XV), 15, 19, 305.
- Cacaleții de Rovină* (jud. Vlașca), moșie, 327.
- Căciulă*, Olimp N., preot, Anate-matismele sf. Chiril al Alexan-driei, 129-155; Sfânta Euharistie ca jertfă, *rec.* de Dr. Iustin Moi-sescu, 523-8; *rec.*, 95-97.
- Cain*, 468, 481-2.
- Caius*, preot roman, 406.
- Călăceanu*, Luca Pavel, dir. Sem.

- din Buzău, 186, 197—202.
Calcedon, sinodul din —, 145.
Căldărușani, m-rea, 74.
Calendarul ortodox [polon] pe 1937, n. b., 99.
Calimachi Gavriil, mitropolitul Moldovei (1760—1768), 386.
Calimachi Maria, Domnița, 517.
Călineasca Stanca, serdăreasa, 322.
Călinescu Matei, paharnic, 327.
Călinescu Mincu, 322.
Călinești, comuna, 311.
Calinic Cernicanul, episcop de Râmnic, 513.
Calinic, protosinghel, egumen m-rea Râncăcirov, 326.
Caloianu Vasile, 184, 189.
Călușul, m-rea, 347, 348—9.
Cambania, ținutul din jurul Salonicului, 292.
Câmpu-Lung, Șerban din —, 322; Molitfelnicul tip. la —, 696.
Cândea Sp., preot, n. b., 558.
Cândești, boieri. 60; apa —, 77; moșia —, 63, 77; —, sat în jud. Buzău, 76, 78.
Cantacuzinii, familia, 318; domnitorii —, 616.
Cantacuzino Const., spătarul, 322; caimacanul, 504.
Cantacuzino Iancu, 511.
Cărăbescu, moșia, 80.
Caracal, m-re atonită, 295.
Cărbunaru, sat, 156-7, 167.
Cărbuneni, moșia, 170.
Cărcinov, apa, 327.
Cariea, localitate, m-re atonită, 272.
Cărligați (Vlașca), moșie, 165.
Cârlomănești (pe Nișcov), moșie, 83.
Carmires, Ioan N., n. b., 568—570.
Cârnu, schit în jud. Buzău, 74.
Carol-cel-Mare, împăratul, 626.
Carol I, Regele —, 615; vizitează Seminarul din Buzău, 204.
Cârștiani sau *Cârștiencești*, satul, așezarea sa, 311, 317; moșie, 315, 326.
Cartagina, sinodul din —, 49-50.
Catesca, mägura —, 292.
Cătina (sau *Urșească*), moșie, 75.
Catrina, fiica Vornicului Const. Rosetti, 516.
Caucazul, regiunea, 613.
Cehoslovacia, Biserica din Rusia Subcarpatică, 117.
Celestin, papa, 135, 139.
Cernavin Ion, prot., n. b., 364.
Cernica, m-rea, 490, 702.
Cernica, vornicul, 161.
Cetvericov Serghie, prot., n. b., 558—9.
Chelaru Gh., prof., 189.
Chesarie, arhim., egumen m-rea Râncăcirov, 326.
Chesarie, egumen m-rea Arnota, 343.
Chesarie, episcop de Buzău, (1826-46) 175-7, 179, 184, 193, 195, 611.
Chiev, 201, 611; Trebnicele de la —, 695, 699, 706—7.
Chiojd, Bale logofăt ot —, 61.
Chios, ostrovul, 390.
China, tineri chinezi la institutul ortodox din Harbin, 117.
Chirica, Const. Gr., preot n. b., 100—1.
Chiril, sf., patriarhul Alexandriei 134—6, 139—140, 142, 144—153, 401, 412, 423.
Chiril, sf., patriarhul Ierusalimului, 12, 14, 411.
Chiril, arhim. îngrijitor m-rea Bradu, 89.
Chiril, călugăr, 165.
Chiril chir Calinic, egumen m-rea Bradu, 85.
Chiril, episcop Sofia, n. b., 227.
Chiril, episcop Buzău (1605-20), 67.
Chiril, ierodiacon, director. Sem. din Buzău, 195, 212.
Chiril Văcăreșteanul, arhieru, 88.
Chișinău, 495—6. Trebnicele tip. la —, 696—7, 703—5, 707.
Chițescu N., Insemnătatea doctrinală a prepoziției *ἀντί* în Nouă

- Testament, 387—416.
Christea, în pomelnicul m-rii Bradu, 62-3.
Ciolan, m-rea, 63, 77 ; vadul—, 77.
Ciprian, arhim., v. *Kern*.
Cipru, insula, 634.
Cir, v. Teodorit al Cirului.
Cisleului, piatra, 81.
Climent al Alexandriei, 410, 420.
Climent, arhim., n. b., 725.
Climent Găiseanul, ales episcop de Argeș, 513.
Clondiru (Buzău), moșie, 75.
Clondirul de jos, sat, 76.
Clondirul de sus, sat, 75-6.
Clovis, rege, 44.
Cluj, loc., 193 ; Universitatea, 267.
Cobia, m-rea, 167.
Codreni, m-rea, 85 ; moșie, 83.
Colonia, loc., 647, 652, 656, 659.
Colțea Clucerul Doicescul, 80.
Comana, m-rea, 202.
Combefis Fr., 642, 647, 652, 656, 659, 663, 665, 667, 675, 677, 678, 681, 684.
Condurachi E., rec., 350—363.
Constamonit, m-re în Atos, 295.
Constantin Basarab Brâncoveanu (1688—1714), 64, 68, 70, 78, 81, 166, 321, 385, 613—9, 697.
Constantin căpitan Filipescu Mărgineanu, 71—3.
Constantin din Mărăcineni, 77.
Constantin, fratele lui Dionisie Eclesiarhul, 329.
Constantin Mavrocordat Voevod, 166, 385, 515—6.
Constantin Mihail Cehan Racoviță, 85.
Constantin Rosetti Voevod, 515-6.
Constantin Șerban Voevod (1654—8), 66.
Constantinopol, 4—5, 52, 87—8, 129, 134—6, 142, 169, 170, 385—7, 425, 504 510, 612—3, 616—7. Ierarhii patriarhiei ecumenice ; exproprierea orfelinatului din Halki ; burse pentru studii teologice în America, 250. Vizita ministrului de externe V. Antonescu la patriarhul ecumenic, 380-381 ; activitatea mitr. ort. al Australiei ; distincție onorifică acordată patriarhului ecumenic, 381. Noua organizare a bisericii ortodoxe din Turcia, 592 ; grațierea unui episcop ; școală teologică pentru arhiepiscopia ortodoxă din America ; patr. Veniamin I decorat de Suveranul României ; Biserica nu admite arderea morților ; oprirea de a se face logodna înainte de nuntă, 593 ; 625, 632, 633, 634 ; v și Nichifor, Proclu al Constantinopolei.
Constituțiunile Apostolice, 13, 42—45.
Coresi, Molitfelnicul lui, 518, 696, 704.
Corint, loc., 672,
Cornilie, egumen m-rea Cobia, 167.
Cornutus, filosof stoic, 406.
Cosma, egumen m-rea Râncăcirov, 325.
Costandin, preot, 313.
Costandie, egumen m-rea Râncăcirov, 326.
Costandie, egumen m-rea Bistrița (Vâlcea), 340, 343.
Costandie, popa, egumen la schitul Codreni, 85.
Costandin, din Vispești, 74, 81.
Costescu Chiru, 495.
Costescu-Duca, diac., director Sem. din Buzău, 204, 212.
Costitz V., ierom., n. b., 364—5.
Cotlomuș, m-re în Atos, v. Hariton.
Cotmeana, m-re metoh Coziei, 284.
Cotroceanu, arhim. Visarion —, 345.
Cotroceni, m-rea, 329, 332, 343, 345, 504.
Cozia, m-re, 284, 339 ; înfrumusețările făcute de Neagoe Basarab la m-rea —, 295.
Crăciun I., n. b., 98, 570—1.
Crăciun, Gh. B., 737—40.
Craiova, orașul, 184, 329, 332,

- 334, 346 — 9, 504, 507—8.
Crestina, sora lui Dionisie Eclesiarhul, 329.
Crimeia, războiul din—, 196.
Crinescu Aron, revizor școlar al jud. Dâmbovița, 171.
Crinescu Dim., 170.
Cristescu Grigorie, preot, 210.
Crit, peștera, 272.
Crivina, moșie, 170.
Croația, 488.
Cronț C., preot, n. b., 550—552.
Cronț Gh., art. Iconomia în Dreptul bisericesc ortodox, 417—448.
Cruea, cetatea, Croea în Albania, 271.
Csaky, episcop, 214—5, 218.
Cuceina, muntele Kuceaina, v. m-rea Oreiscului, 292.
Cucus, oraș în Capadocia unde a fost exilat sf. Ioan Hrisostom, 287.
Cusnița, m-re în Macedonia, 292.
- Dălbanul*, moșie, 75.
Dalkalcew Kl., n. b., 101.
Dalmația, țara, arhaizarea Serbiei, 269, 292.
Damasc, loc., 671.
Damaschin, Sf. Ioan —, 309, 401, 413.
Damaschin Dascălul, episcop Râmnic, 496.
Damaschin, egumen m-rea Gorgota, 172.
Dâmbovița, județ, 170, 322.
Danciul, logofăt, 288.
Danciul, mare vornic, 284.
Daniil, egumen m-rea Bradu, 82, 84, 86
Daniil, egumen m-rea Bucovăț, 345.
Daniil, egumen m-rea Gorgota, 171; 173.
Daniil, egumen m-rea Râncăciov, 322, 325.
Daniil, ierom., în pomelnicul m-rii Bradu, 62.
Daniil, proorocul, 278, 478, 663-4.
Daniil Protul, 272.
Daponte (Chesarie), cronicar, 385.
- Datco*, sătean din Căcaleții-de-Rovine (Vlașca), 327.
David, arh m., egumen m-rea Râncăciov, 313, 324, 326.
David din Cârștiani, 315.
David, feciorul lui Iano Puiul din Năeni, 83.
David, proorocul, 285-6, 298, 337, 339, 650, 663.
Dealul, m-rea, 156, 159, 281, 286, 288.
Deleni, sat, 165, 216.
Del Chiaro, 614.
Depalt Ioan, 349.
Descanu Caimis Ungureanu, 314.
Despa, în pomelnicul m-rii Bradu, 62; 63.
Despina, doamna lui Neagoe Vodă, 291, 296.
Despina, soția lui Dumitrașcu Serdariul, 344; 63.
Dicescu Toma, 189.
Didahiile mitropolitului Antim Ivi-reanu 610—611.
Diicul, face danie m-rii Râncăciov, 328.
Dimitrie, sf., 61, 284, 336.
Dimitrie-Balș, biserica Sf. —, din Iași, 516.
Dimitrie Cantemir, 613.
Dimitrov Hr., prot., n. b., 734.
Dinu Ion, n. b., 237—8.
Diognet, epistola către —, 410.
Dionisie Areopagitu, 672.
Dionisie Eclesiarhul, 329 — 335, 337, 340, 342—9.
Dionisie, egumen m-rea Gorgota, 166, 172—173
Dionisie, egumen m-rea Râncăciov, 325.
Dionisie, ierom., 73, 79.
Dionisie Lupul, mitr. Ungrovlahiei, (1819-21), 512.
Dionisie IV Muselimul, patriarhul Constantinopolei, 66.
Dionisie Romano, episcop Buzău, (1865-73), 179, 184 193, 196-7, 201-2, 611.
Dionisiu, m-re din Atos, 273, 279;

- 287, 290, 681.
Diosig, colonie grecească, 214.
Diulgherov, D. V., n. b. 734—5.
Dobrescu Rizea, preot, din Pitești, ms. aflat în biblioteca lui, cuprinzând *Viața* sf. Nifon, 258.
Dobrineasca, moșie, 164—5.
Dobrinești, sat, 315.
Dobroești, sat, 315.
Dobrogea, 206.
Dobrolă, 80.
Dohiariu, m-re din Atos, 295, 688, 691.
Doiceasca (Buzău), moșie, 7, 76.
Doicescu, v. Colțea clucer.
Dolj, județ, 334, 336.
Dometian, monah, director Sem. din Buzău, 197, 212.
Dorotei, egumen m-rea Gorgota, 169 170, 173—4.
Dositeiu, mitropolitul Ungrovlahiei (1793—1810), 512.
Dositei, patriarhul Ierusalimului, Mărturisirea lui —, 306.
Dosofteiu, mitropolitul Moldovei (1670—86), 696, 700—1, 704.
Dracea, armașul, 281.
Dracea, Durazzo, vechiul Dyrrachion, 271.
Drăghiceanu Virgil, 62.
Drăghici, feciorul postelnicului Țară Lungă, 165.
Draghiia, pârâiașul, 60.
Dragomir Căpitanul, 73, 81.
Dragomir, postelnicul din Vlădeni, ctitor al m-rii Valea, 312, 318.
Drăgușin, mare paharnic, 165.
Drava, râu, 489.
Dublin, arhiepiscopul anglican de —, 301.
Duhamel, general rus, 499, 503.
Duhul Sfânt, 289, 295.
Dumitrache, face danie m-rii Gorgota, 167.
Dumitrache Zarogheni, 346
Dumitrașco, serdariul, 343, 344.
Dumitru din Năieni, 79.
Dumitru Iacșici, 284—5.
Dunărea, fluviu, 282—3, 285—6, 489, 505.
Du Pin, L. Ellies, 682.
Ecaterina, soția hatmanului C. Roset din Iași, 515—6.
Efes, 635, 694; sinodul ec. din —, 142.
Efeseni, epist. sf. ap. Pavel către —, 389.
Efrem, egumen m-rea Gorgota, 168—9, 173.
Efrem Sirul, sf., 14—16.
Efremul, lunca: loc. biblică, 286.
Eftimie, arhim., n. b., 228.
Eftimie, mitr. Ungrovlahiei, 159.
Egipt, 482.
Ehrhard A., 693.
Elada, Grecia, 292.
Elefterie sf., moaștele, 62.
Eliad Ioan (Rădulescu), 499, 503-5.
Eliric, Iliric, 292.
Elisaveta Știrbeiu, prințesa, 511.
Elispond, Helespont, 274, 288, 292.
Eliu, loc. biblică, 279.
Emanoil Mehtupciu, din Buzău, 201.
Emanuel, 136, 138, 140.
Emaus, 392.
Engelhardt, J. G. V., 643, 648, 652, 656, 659, 663, 665, 667, 675.
Enoh, 645.
Epifanie sf., 39, 48, 411.
Erbiceanu Const., tip. în 1888 cu mitr. Iosif Naniescu *Viața* sf. Nifon, 257—9.
Eremia, proorocul, 286.
Ester, 399.
Estonia, secta taaraizmus, 594.
Eufimia, sf. muceniță, 625—6, 638, 680 — 683.
Eufanor, pictor, 682.
Eulalie, episcopul Amasiei, 640.
Eunomie, 148, 627-8.
Eustratiadis Sofronie, n. b., 368-9, 740—1.
Eutropiu, eunuhul, 632, 633.
Evloghie, monah, 35.
Evloghie al Alexandriei, 422—3.
Evangelie, Sfânta—, 276, 281, 293.

- Evdoxia*, împărăteasă bizantină. mama lui Teodosie cel mic, 287.
- Evrosta Elispod*, Europa Helespontului, vechea provincie europeană din jurul Constantinopolului, 288.
- Evrota*, v. *Evrosta*, 292.
- Evtimie* sfântul: întemeietorul m-rii atonite Ivirul, 291.
- Eusebiu* de Cezareea, 43, 397, 400.
- Fabricius*, J. A., 636.
- Fălcoianu* Const., 508.
- Făltofana*, moșia lui Arsenie Șoimul, 319.
- Faraon*, 653.
- Făsaeni*, moșie, 162.
- Fața înaltă*, moșie, 75.
- Favorinus*, 406.
- Fecioru* D., Ideile pedagogice ale sfântului Ioan Hrisostom, 449-486; Asterie al Amasiei. Viața și opera, 624—694.
- Fedeleşoiu*, schit, ridicat de Varlaam mitr. Ungrovlahiei, 321.
- Ferrara-Florența*, sinodul de la—, 387.
- Ferechid* Șt., avocat, 510.
- Ferestreu*, moșie, 345.
- Filaret*, episcop Râmnic (1780 — 1792), 330—1, 333—4, 338.
- Filip*, sf. Apostol, 669.
- Filipescu* Alexandru, 175.
- Filodor*, vel Cămăraș, 517.
- Filon* de Alexandria, 395, 397.
- Filoteiu*, episcop Buzău (1850 — 1860), 196—7, 513.
- Filoteiu* Kokkinos, patr. Constantinopolului (1354-1355 și 1364-77; †1379), 297.
- Filoteiu*, m-re atonită, 295.
- Finees*, personaj biblic, 285.
- Finlanda*, Ordine și medalii bisericești, 251. Bisericile din statele baltice, 594.
- Fințești*, sat, 80.
- Firmilian* ierod., n. b., 232-3.
- Fitrachis*, Andrei I., n. b., 365-6.
- Flaviu* Rufin, consul, 631—3.
- Flămânda*, m-rea, 318; moșia, 319.
- Florința*, Florența în Italia, 270.
- Foca*, sfântul, 673—7.
- Fontaine* Nic., 643, 647, 652, 656, 659.
- Forgach*, episcop, 216, 218.
- Förster* R., 658.
- Fotea*, cartea lui —, 158, 159.
- Fotie*, patriarhul Constantinoplei, 46, 422, 627, 635—6, 638—9, 641, 665, 681, 683—4, 686—7, 689, 691—2, 694.
- Franța*, 45, 503, 619.
- Frusina*, soția lui Gheorghe postelnicu Arapu, 165.
- Frunzânești*, sat de lângă București, 488.
- Fuad* Efendi, comisar împărătesc, 504, 508, 512.
- Furdeștii*, moșia lui Arsenie Șoimul, 319.
- Furești* (jud. Mușcel), moșie, 327.
- Furtună* D., Econom, Documente și însemnări: Trecute vieți de doamne și domnițe, 515—517.
- Furnicoșii*, moșia lui Arsenie Șoimul, 319.
- Gabriel* Batori, principele Ardealului, 157, 159.
- Găești*, sat, 315.
- Găgăniceasca* (pe Nișcov), moșie, 83.
- Gainis*; general roman, 632.
- Galaction*, episcop. Râmnic (1813-24) 349.
- Galaction* Gala, n. b., 236-7, 725-6.
- Galbenul* (R. Sărat), moșie, 75, 82.
- Găleşești*, moșie în jud. Dâmbovița, 159, 160, 162.
- Galilea*, 390.
- Gâlmeele*, m-rea, 202.
- Gane* C., cartea „Trecute vieți de Doamne și Domnițe“, 515 — 7.
- Gasford*, general, 508.
- Gaster* M., colecția mss, 258, 498.
- Gavriil* Andronescu, postelnic, 487.
- Gavriil* Bănulescu, mitr. exarh (1808—1810), 512.
- Gavriil*, călugărul, 67, 74.
- Gavriil*, diacon, 328.

- Gavriil*, egumen m-rea Gorgota, 173.
Gavriil, preot, 171.
Gavriil Protul, biograful sf. Nifon, 295—6.
Geamăna, moșia lui Arsenie Șoimul, 319.
Geamănu Arist., preot, n. b., 540-1.
Gelathi, m-rea, 675.
Georgia, provincia, 613.
Georgescu, N. Șt.; preot, n. b., 735-6.
Germania, 207, 503.
Ghedeon ierodiacon, zugrăvește biserica din Racovița 323.
Ghelasie Ionescu, protosinghel, 203, 204.
Ghenadie, mitr. Ungrovlahiei (1893-96), 615.
Gheorghe, preot, 517.
Gheorghe ierodiacon, n. b., 106-7.
Gheorghe, fratele lui Dionisie Eclesiarhul, 329.
Gheorghiu, N. A., art. Când a apărut Alfavita sufletească?, 30-35.
Gheorghe postelnicu Arapu, 165.
Gheorghe Postelnicul, 63.
Gheorghe Turcul, 164.
Gheorghe, fratele episcop. Meletie, 216.
Gheorghe D, profesor, 195.
Gheorghe, sfântul mucenic, 293; hramul bisericii din Târgoviște zidită de Neagoe Vodă, 295.
Gheorghe, domnul Dalmației: Gheorghe Brancovici despotul Serbiei (1427—1456), 269.
Gheorghe, ispravnicul Albaniei: Gheorghe Scanderberg, 271.
Gheorghe Spătarul, 70.
Gherasim, egumen m-rea Gorgota, 171.
Gherasim Moldoveanul, preot, 506.
Gherghesenilor, ținutul —, 390.
Gherghicianul, Costandin căpitanul —, 344.
Gherman Bratiianul, protosinghel, 502.
Gherontie, preot din București, 171.
Ghiaurov Chr., n. b., 544-5.
Ghibănescu Gh., 516.
Ghimpețeanu Ioan, pitar, 348.
Giuglea G., profesor la Univ. din Cluj, indicațiile sale pentru editarea *Vieții* sf. Nifon, 267.
Giurgiu, 489, 505.
Giurgiuvenii, sat, 75—6.
Glagoliev I., n. b., 101-2.
Glavacioc, m-rea, 326.
Gligore Postelnicul, 69—70.
Gliza (Buzău), moșie, 75—6, 80.
Glyki Nicolae, 493, 697.
Glodu (în Clondiru), moșie, 75.
Glogoveanu Nicolae, 349.
Gogol N., n. b., 366-7.
Golescu N., 504.
Golescu Șt., 504.
Goliad, personaj biblic, 298.
Golubov R., n. b., 726.
Goran, logofătul, 165.
Gorganul, moșie, 326; clăcașii moșiei—, 321; dealul —, 328.
Gorgota, mănăstirea, așezarea ei, 156-157; întemeierea, 157-159; înzestrările și daniile, 159-161; a doua zidire, 161-162; închinare la Meteor, 162-164; de la a doua zidire până la refacere, 164-167; refacerea m-rii, 167-168; viața m-rii, 169—170; secularizarea, 170-171; egumenii, 171-174.
Gorovei Artur, n. b., 238.
Goșev Ivan, prot., n. b., 370.
Govora, m-rea, 329, 331, 337, 339, 340, 342.
Grăjdana, în pomelnicul m-rii Bradu, 62—3.
Greci, mahalaua, din București, 81.
Grecia, 93; Mitropolitul Hrisostom Papadopulos, un ierarh excepțional și o activitate exemplară, 117-124; înființarea unui ordin de călugărițe, 124-5; participarea școlărilor la slujba sf. liturghii, 125; studenții teologi în ajutorul colegilor suferinzi, 125. Centenarul Facultății teologice din Atena, 251; școlile catehetice și lucru

- lor; Arhiepiscopul Hrisostom al Atenei a împlinit 15 ani de păstorie, 252. Stiliștii au deplină libertate în Grecia, 381-2; Competența celor două sinoade ale Bisericii grecești; școală teologică practică, 382. Editarea scrierilor patristice; noul profesor de teologie d. V. Exarhos; măsuri de poliție împotriva batjocoritorilor lucrurilor sfinte; înființarea unei facultăți de teologie la Tesalonic, 596-7; Biserica poate să aplice două pedepse deodată, 597; dispozițiunile noului cod civil privitoare la căsătorie, 597; Apostolul și Evanghelia se citesc cântat; un ecou românesc cu privire la schisma bulgară, 598-9.
- Gretser* Jacob, 686, 689.
- Grigorescu* Stanciu, cântăreț la episcopia din Buzău, 189.
- Grigorescu* Zamfir, 189.
- Grigorie* al Nisei sf., 44, 401, 412, 449, 683—4, 686—9.
- Grigorie* Teologul sf., 449.
- Grigorie II* Ghica Voevod, 166, 515—6, 616.
- Grigorie* Taumaturgul sf., 43-4, 292.
- Grigorie* Protopsaltu', 25.
- Grigorie* Ieromonahul, 314.
- Grigorie* Frujinescu (Grigorie Zugravul), 490.
- Grigorie* Zugravul, 488—9.
- Grigorie* de Nazians, sf., 11, 401, 411.
- Grigorie* Popovici, 489—491.
- Grigorie*, mitropolitul Ungrovlahiei (1760-87), 386.
- Grigorie* Dascălul mitropolitul Ungro-Vlahiei (1823-34), 73, 176, 180.
- Grigorie*, biserica sfântului—, m-rea atonită Grigoriu, 296.
- Grigorie*, episcop de Râmnic (1749-64), 385.
- Grigore* Ureche, 332.
- Grumăzescu*, C. M., preot, n. b., 552.
- Gugeștii* (din Văceni), moșie, 82; m-rea —, 71.
- Gura Motrului*, m-rea, 499, 506, 514.
- Guțu* Agatanghel, 197—8, 212.
- Haleșul*, satul, 60.
- Hanu Greci*, biserica, 87-89.
- Haralambie*, sf., moaștele, 62.
- Haret* Spiru, 185, 204.
- Harip*, v. Manuil Harip, 269.
- Hariton*, igumen, n. b., 726—7.
- Hariton*, m-rea atonită Cotlomuz, 272, 290, 295.
- Harles*, 636.
- Hârsu*, călugăr, 79.
- Hașdeu*, B. P., editează în 1865 *Viața* sf. Nifon după un ms. din 1654, 257—8.
- Hatăș* V., protopop unit, 218.
- Heracliu*, regele, 613.
- Hergenröther* J., 638.
- Héribert* de Aquitania, conte, 45.
- Hilandar*, m-re atonită, 291, 295.
- Hinolacos*, m-rea, 625.
- Hipolit*, sf., 406.
- Hlapen*, v. Manea Hlapen, 269.
- Hotin*, eparhia, conferințele generale preoțești din anul 1937, 384-6.
- Hrisant*, mitropolitul Prusiei, 25.
- Hrisant*, egumen m-rea Bradu, 85.
- Hrisostom*, sf. Ioan, 134, 287, 617, 699.
- Hrisostom* [Papadopulos], mitr. Atenei, n. b., 571-2.
- Hristache* Solonschi, 508.
- Hristodor*, egumen m-rea Gorgota, 172.
- Hristodor*, serdar, 348.
- Hristodul*, egumen m-rea Gorgota, 172.
- Hristofor*, mitr. Leontopolei, n. b., 559.
- Hristofor*, egumen m-rea Bradu, 85.
- Hrizea*, în pomelnicul m-rii Bradu, 63.
- Hugues*, arhiepiscop de Reims, 45.
- Huma*, vie, 328.
- Hurmuz* Hartofilaxul, 25.

- Iacov*, patriarhul, 469, 476, 482, 670.
- Iacov*, sf., 394, 685; liturghia —, 11, 12, 14.
- Iacov* Chelariul, 506.
- Iacov* Putneanul, mitropolitul Moldovei (1750—1761), 30, 35, 386.
- Iacșici*, v. Dumitru Iacșici.
- Ialomîța*, județul, 67; râul —, 171.
- Iancu* Bibescu, 511—2.
- Iancoveștii*, sat, 315.
- Iano* Puiul, din Năeni, 83.
- Iași*, 30, 205, 503, 516, 696, 704.
- Iberia* Caucazului, 613.
- Ibrîșimov* G., diacon, n. b., 727.
- Ichim* Nicolae, 189.
- Iconomov* P., prot., n. b., 102, 727-8.
- I. D. I.*, Trupul și sângele Domnului din sfânta împărtășanie, 300—310.
- Ielarion*, egumen m-rea Bradu, 61.
- Ienachi* Porphyrita, 614.
- Ieremia*, egumen m-rea Gorgota, 173.
- Ieremia*, Eremia prooroc, 268.
- Ieronim*, fericitul, 48, 449.
- Ieronim*, monah, 197.
- Ieronim*, dir. Sem. din Buzău, 212.
- Ieroteiu*, ierodiacon, 184.
- Ierotheiu*, preot, 508.
- Ierusalim*, 4, 18, 292, 341, 382, 516, 618—620.
- Iesau*, 469, 482.
- Ifrim*, egumen m-rea Gorgota, 173.
- Ignatie*, 512.
- Ignatie* Teoforul, sf. (†112), 49.
- Ignat* Rudeanul, paharnic 327.
- Ignatie*, egumen m-rea Gorgota, 169, 170, 174.
- Ilarion*, egumen m-rea Bradu, 86.
- Ilfov*, tribunalul de —, 511.
- Ilie*, târgul sf. —, 215.
- Ilie*, proorocul, 278.
- Iliescu* Gheorghe, preot, Isvoarele-Prahova, 244-7.
- Iliev* At., n. b., 102—103.
- Imitatio Christi*, cartea —, 194.
- Inochentie*, episcop de Râmnic, 697.
- Ioachim*, egumen m-rea Bradu, 85; —, egumen m-rea Gorgota, 173.
- Ioan* ot Bistrița, ieromonah, copiază la 1682 în schitul Trivalea *Viata* sf. Nifon, 250—1, 266—7.
- Ioan*, sf. evanghelist, 147, 685.
- Ioan* Botezătorul, sf., 521.
- Ioan*, episcopul Ierusalimului, 48.
- Ioan* (Stroia) episcopul armatei, necrolog, 240-1.
- Ioan* X, papa (914—928) 45—6.
- Ioan*, face danie m-rei Râncăciov, 328.
- Ioan* Georgescu, preot, 171.
- Ioan* Croitorul, din București, 166.
- Ioan*, pictor, 489.
- Ioan* al Antiohiei, 135, 139, 140.
- Ioan* Hrisostom, 1, 6, 7, 11, 14, 44, 308, 401, 412; Ideile pedagogice ale sf. —, 449—486; 287, 624, 638.
- Ioan* Predtece, sf.—, înainte mergătorul, 274.
- Ioanichie* ieromonah, egumen m-rea Râncăciov, 321, 324; 172.
- Ioasaf*, poslușnicul lui Nifon (†1510), 279—80.
- Ioasaf*, primul părinte duhovnicesc al sfântului Nifon, 270, 296.
- Ioatan*, personaj biblic, 286.
- Ioav*, personaj biblic, 286.
- Iona*, egumen m-rea Bradu, 84.
- Iona*, tatăl sfântului Petru, 668.
- Ionașcu*, în pomelnicul m-rii Bradu 62.
- Ionescu* Neagu, 189.
- Ionescu*, D. G., art. Seminarul din Buzău, 175—213.
- Ionescu* P., 62.
- Ionescu* D., preot, 171.
- Ionescu* Ghelasie, protosinghel, director Sem. din Buzău, 212.
- Ionită* Vetrea, pitar, 508.
- Ionită* ot C.-Lung, preot, 314.
- Iordache* V., icon., 1—2; 5—6, 8—10, 13—17, 20.
- Iordache* Ruset, 516.
- Iordache* Teodor, preot n. b., 541.
- Iordache* Vornicul, 164.

- Jordanul*, râul, 12, 285.
Iorga N., 159, 163, 515; n. b., 572; *art.* Un conflict al Bisericii cu Statul în anul 1757, 385—386; Despre Antim Ivireanul, 609—623.
Iorgaichi Şuţu, 348.
Iorgulescu Basile, 62—3, 75, 188, 189.
Iosif Nania (Iosif Naniescu), mitropolitul Moldovei (1875-1902), 184, 257-9 266.
Iosif, 473, 478.
Iosif, arhim., 502.
Iosif, arhim., egumen m-rea Gorgota, 167, 173.
Iosif (Muşat), mitropolitul Moldovei, 52.
Iosif dichiul, 322.
Iosif, primul arhimandrit al m-rii Argeş, 297.
Iosiv, popa, 219.
Iov, dreptul, 646. 654.
Ipatiu (I. D. Petrescu), diacon, 196.
Ipsilanti Constantin Vodă, 611.
Irina, soţia despot. Gheorghe Brancovici, născută Cantacuzino, 269.
Irineu, sf., 406, 410.
Irineu Mihălcescu, arhieru, 189.
Isaia, arhim., 502.
Isaia, monahul, 314.
Isaia, ierom., egumen m-rea Râncăciuv, 322, 335.
Isaia, iconomul sf. Mitropolii, 508, 510—511.
Isaia, proorocul, 271, 409, 411—2, 701.
Isar vistierul, 161, 163; — neguţătorul, 81.
Isidor, egumen m-rea Gorgota, 168, 173.
Isidor, protosinghel, i 69.
Israil, 277, 290; feciorii lui —, 276; cele 12 seminţii ale lui —, 294.
Israilteani, Evrei, 269, 276, 286.
Istrate, postelnic, 165.
Iştvanovici Mihail, 613.
Isus Naviin, personaj biblic, 285.
Isvoarele, moşia lui Arsenie Şoimul, 319.
Italia, 500.
Itul (?), moşie, 75.
Iuda Iscariotul, 630, 646, 653.
Iugoslavia, Egalitate între credincioşi, 125—6; † Varnava patriarhul Iugoslaviei (necrolog), 599—602. Incheerea concordatului cu Vaticanul, 602—4.
Iulian, marele ascet, 638—9, 640—1.
Iulian Apostatul, împărat, 629.
Iulian Paravatul, împărat bizantin (361-363), 284.
Iulian, personaj din *Viata* sfântului mucenic Mercurie, 284.
Iustin Martirul şi Filosoful, 308, 410.
Iustinian, împărat bizantin (527-565), 43, 45—6, 48, 50, 295, 620.
Iustiniana cea dintâiu, Iustiniana prima; arhaizare pentru cetatea Ohrida, 270—2.
Iustiniania cea mare, 270.
Iustiniania, biserica, 271—2.
Iuzbaşa Gherghina, 81.
Iuzbaşa din Lereşti, 328.
Ivan. Iorgu D., *art.*, Vârsta hirontoniei clericilor, 36—59; n. b., 367—8.
Ivir, m-rea atonită 291, 295, 681, 688, 691, 693.
Ivir, y. Iberia Caucazului.
Izvorani, dealul, 328.
Japonia, Mitropolitul ortodox Sergheie îndepărtat de la conducerea bisericii japoneze, 604 5.
Jipa, în pomelnicul m-rii Bradu, 63.
Jirlău-Brădeanca (R. Sărat), moşie, 75—6, 82.
Jitia, m-rea, 329, 331, 336, 347-9.
Jugureni (Buzău), moşie, 83.
Kanizsa, 489.
Kartaşev A., Practica dreptului de apel la patriarhii de Constanti-

- nopol, *rec.* de profesor Teodor M Popescu, 221—6.
- Keil* Bruno, 682.
- Kern* Ciprian, arhim., n. b., 369.
- Kiriak*, D. G., lucrarea „Cântările liturgiei pentru copii și popor”, 26.
- Kisseleff*, general rus, președintele Adunării obștești, 175, 180.
- Koch* L., 636, 654.
- Kotsonis* I., n. b., 572-3.
- Kovalski* V. prot., n. b., 98—9.
- Kuthais*, 675.
- Labriolle* P. de., 406.
- Lagrange*, M. J., 395—7.
- Lancrănjă* Ioan, diac., Incercări de reabilitare a gândirii creștine medievale, *rec.* de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, 95—7.
- Laodiceea*, sinodul din —, 1.
- Lapoș* (Buzău), schit, 73, 81; moșie, 75—6, 81.
- Lascu*, preot, 219.
- Latinii*, romano-catolicii, 270.
- László Pavel*, protopop unit, 218.
- Lăudat* comisul, ctitor al m-rii Valea, 318, 320.
- Lavra*, mănăstirea, 675, 677, 681, 689, 694.
- Lavra* cea mare a sf. Atanasie, din Atos, 291.
- Lavra* bulgărească, m-rea atonită Zograf, 295.
- Lavra* cea mare a Hilandarului, 291.
- Lavra* rumânească, m-rea atonită Haritonul Cotlomuz, 291, 295.
- Lavra* rusească, 295.
- Lavra* sfântului Eftimie, m-rea atonită Ivirul, 291.
- Lasăr*, liceul —, din București, 189.
- Lasăr* Gh., profesor, 189.
- Lăzărescu* C., pensionar, 189.
- Le Duc* Fr., 642, 647, 651, 656, 659, 687, 689.
- Legradi*, 219.
- Leiden*, 686.
- Lepavina*, m-re în Croația, 489.
- Lerești*, moșnenii, 79.
- Lesviodax* A., 501.
- Letonia*, înființarea unei facultăți de teologie la Riga, 605.
- Libanie*, retor păgân, 636, 658.
- Lichia*, provincie, 633.
- Liders*, general, 505, 508.
- Lie*, personaj din *Viața* sfântului mucenic Dimitrie, 284.
- Limbile* (Ilfov), moșie, 75.
- Linardiei*, cetatea, v. Narda, 270.
- Linioara*, sat, 156.
- Lituania*, Sf. Mir a fost sfințit pentru prima dată în această eparhie, 252-3.
- Liturghie*, sfânta —, 273.
- Ioichiță* V., prof., 301.
- Londra*, v. Gaster M.
- Longinescu*, G. G., n. b., 552-3.
- Luca*, mitropolitul Ungrovlahiei (1605—1629), 161.
- Luca*, sf. evanghelist, 142, 390—2, 641, 647, 687, 692.
- Luca* Vistierul, 326.
- Ludovic* al XIV-lea, 618.
- Lugdonie*, poate Lychdonos, azi Ohrida, 292.
- Lupșa St.*, Cum a ajuns Meletie Kovacs episcop, 214—220.
- Lupul* Vornicul, 73.
- Lupul* Iuzbașa din Călugăreni, 73.
- Luxandra* Poenăreanca, 167.
- Macarie*, ucenicul sf. Nifon, mucenicit de Turci († 1506), 279.
- Macarie*, mitropolitul Ungrovlahiei (1512—21), 286, 296—7.
- Macarie*, ruda (?) mitr. Antim Ivireanu, 613.
- Macarie* ieromonahul, dascăl de psaltichie, 27, 111—2, 194.
- Machidonia*, 279, 292.
- Madian*, țara, 285.
- Madjarov* P., pr. n. b., 364.
- Madrid*, 689.
- Măguleasca* (sau Nărteasca) în jud. Buzău, moșie, 76, 82.
- Măgura Misiei*, în legătură cu numele vechiu al provinciei Moesia superior, 292.
- Măgureanul*, metohul, 511.

- Maiorescu* Titu, 497.
Mălăeasca (Ilfov), moșie, 75.
Malu, schit, jud. Ialomița, 67, 74.
Mănăstirea Oreiscului, m-rea Oreș-covița a despotului Lazăr († 1389) sub muntele Kuceaina, 292.
Mănăstirea Tuturor Sfinților din București (bis. Antim), 313.
Mandciuria, Relațiunile dintre Stat și Biserica ortodoxă, 605; Lupta împotriva ateismului, 605-6.
Manea Hlapen, 269.
Manole Ruset, domnul, 611.
Manovski Wl., n. b., 364.
Manta neguțătorul zaraful, 166.
Mănuică, M. C., diacon, n. b., 731.
Manuil Harip, tatăl sf. Nifon, 269.
Manuil Tigveanul, egumen m-rea Râncăciov 326.
Mărăcineanu D., profesor, 210.
Mărăcineni, sat, 77.
Maramureș, înființarea episcopiei ortodoxe, 577—80.
Marcion, ereticul, 407.
Marco Xilocarav, patriarh al Ohridei (1464—1466 ?), 272.
Marcu Aureliu, împărat, 406.
Marcu, sf. ev., 396, 399.
Marcu Ștefan, 189.
Mărculești (Ilfov), moșie, 75.
Marea Ochianului, Adriatică, 272.
Marele Rm, Roma, 284.
Maria, mama sf. Nifon, 269.
Maria, sfânta Fecioară, icoană de la Cozia, 295; hramul m-rei Tismana, 293.
Maria, face danie m-rii Gorgota, 167.
Maria, jupâneasa, 312.
Marinescu I., director Sem. din Buzău, 212.
Marinov, Petre A., n. b., 573.
Matache, cântăreț, 194.
Mateev, Leonid A., n. b., 553-4.
Mateiu, sf. Evanghelist, 394, 396, 399, 407, 658.
Mateiu, în pomelnicul m-rii Bradul 62—3.
Mateiu Basarab Voevod, 61, 64—6, 68—9, 72, 77—8, 83, 164, 317, 697.
Mateiu sin Negoită paharnicul, din Racovița, 228.
Mateiu, patriarh de Alexandria, 385.
Mateiu, patriarh de Constantinopole, 52.
Mateiu, postelnicul, 313.
Mateiu Ghica Voevod, Domn al Moldovei, 30.
Mateiu Vlastare, Sintagma lui —, 417.
Maucroix, François, 643, 647, 652, 656, 659, 682.
Mavrocordat, Alexandru Vodă, 614.
Mavrocordat, Nicolae Vodă, 612, 614, 619.
Mașilu D.; Contribuții la studiul Vieții sf. Nifon, 257.
Médebille A., 404.
Mehadia, băile de la —, 501.
Mehemet, pașă al Dunării, 283, 285—6.
Melchisedec, personaj biblic, 298.
Melchisedec (Ștefănescu), episcop, 151, 179, 495, 497.
Meletie, arhiereu romano-catolic de Oradea, 214—8, 220.
Meletie, egumen m-rea Râncăciov, 314, 325.
Meletie, mitropolitul Moldovei (1843—48), 3.
Melichin, mitropolitul de la —, în alte mss, Melenic; orașul Melinic din Bulgaria sudică, 296.
Melnicov Dimitrie, n. b., 104-5, 731—2.
Menorlina, metohul, 282.
Mercurie, sfântul mucenic, 284.
Messina, 674, 683.
Meteora, m-rea, 160, 162—4, 168—170, 292.
Miatev Kr., n. b., 103, 233-4, 559-560.
Micșani, m-rea 329; 332, 343—5.
Midia, mitropolitul de la —, azi orașul turcesc pe Marea Neagră aproape de intrarea în Bosfor, 296.
Migne, J. P., 642, 647, 652,

- 656, 659, 663, 665, 667, 675, 678, 681, 684, 687, 689.
- Mihăești*, comuna, jud. Muscel, 318.
- Mihai* Cantacuzino, spătarul, 327.
- Mihai*, Nicolae D., preot, 171.
- Mihai* Racoviță Voevod, 85, 346.
- Mihai* Radu Voevod, 77.
- Mihai* Viteazu Voevod 157-63, 209.
- Mihail* Protopopul, egumen m-rea Gorgota, 171.
- Mihail* Suțu Voevod, 334.
- Mihailidis* Eugen, n. b., 238-9.
- Mihailovici* Paul, preot, n. b., 541, 573—4, 741.
- Mihalache* Sturzea Voevod, prințul, 503.
- Mihalcea*-Mihălcescu-Cândescu, familia ctitoricească a m-rii Bradu, 69.
- Mihalcea*, în pomelnicul m-rii Bradu, 62.
- Mihalcea* Paharnic Cislăianul, 82.
- Mihalcea* Pitarul, 70.
- Mihalcea* Stolnicul, 64, 67, 77.
- Mihalcea* Vornicul din Pătârlage, 64-6, 69-70.
- Mihălcescu* Irineu, arhieru, 1, 5, 301.
- Mihnea* Vistierul, în pomelnicul m-rii Bradu, 62, 64, 70.
- Mihnea* Vodă, 159, 162, 165.
- Mihnea* Vodă al III-lea, 71.
- Mihnea Vodă* (1508 — 1510), ales domn al Țării-Românești (1508), 281; face sfat tainic să piarză neamul Basarabeștilor, 282; sparse m-rea Bistrița, 283; e părît la Poartă pentru răutățile lui; sfatul boerilor să-l gonească din domnie; înlocuit la tron cu Vlad Vodă, 283; feciorul său Mircea, 283—4; fuge în Ungaria; s'a făcut papistaș; biruit de Vlad Vodă, 284; ucis de Dumitru Iacșici, 284—5
- Mihnea*, feciorul Dracei armașul, v. Mihnea Vodă, 281.
- Minculescu* Const., preot, dir. sem. din Buzău, 207, 212.
- Mihovski* Ivan, n. b., 103.
- Mircea*, feciorul Mihnei Vodă, 283.
- Miron*, I. P. S. Patriarh, 522.
- Miroși* (Buzău), moșie, 75—6, 82.
- Misia*, Moesia, 292, v. Măgura Misiiei.
- Mitrofan*, mitr. Ungrovlahiei (1716-19), 612, 616.
- Mitrovici* Traian, n. b., 370.
- Mocioara*, moșie 76.
- Mofleni*, locuitorii, 346.
- Mociulski*, K. V, n. b., 366.
- Moise*, 276, 282, 290, 393, 472, 637, 671, 685.
- Moise*, logofăt, 64.
- Moise* Spătarul, 70.
- Moisescu* Gh., diacon, 93, 385, 611.
- Molitfelnicele*, de la Buzău, Râmnic, București și Târgoviște, 493.
- Moldova*, 30, 52, 208, 386, 492, 503, 515—7.
- Molivoschepastos*, m-rea, 72, 74.
- Moma*, zapisul lui —, 81.
- Moruzi* Voevod, v. Alexandru Const. Moruzi.
- Moscova*, 202, 674, 695, 699, 707.
- Mostiște*, loc., jud. Ilfov, 165.
- Motru*, m-rea, 177, 348—9, 505.
- Moulton*, 396.
- Muguri*, revista, 210.
- Muntenească*, țara—, 268, 291.
- Munteanu* Gavriil, director Sem. din Buzău, 177-9, 192—6, 212.
- Muntenia*, 51, 157, 697.
- Muscel*, județul, 311-2, 318-9, 324.
- Muzicescu* Gavriil, 26.
- Năeni*, (Buzău), moșie, 76, 80; sat, 79, 83.
- Naghiu*, Iosif E, n. b., 728.
- Naniescu*, v. Iosif Nania, mitr., 189.
- Nardia*, cetatea: Arta, 270.
- Narta*, cetatea, v. Nardia.
- Nărteasca*, moșie, în jud. Buzău, 76, 81.
- Nastia* Cărstianca, 326.
- Naucratin*, 626.
- Neacșa*, fiica lui Radu Mihalcea, 71, 82.

- Neacșa* logofeteasa, 164.
Neaga, soția lui Udrea Clucerul Doicescul, 76.
Neaga, Doamna, 65.
Neaga, soția lui Iuzbașa Gherghina, 81.
Neaga, soția lui Udrea Postelnic Doicescu, 76, 78.
Neaga, în pomelnicul m-rii Bradu, 62.
Neagul din Năeni, 79.
Neagu din Negoești, 71.
Neagoe Vodă, Neagoe Basarab (1512—1521, Învățăturile sale, 258, 267; vâtaf peste vânători, 278, 284; socotitoriul sf. Nifon, 282; ctitorul bisericii sf. Apostoli, 283; a zugrăvit m-rea Dealul, 281; ia să conducă la luptă un pâlc de oaste, 283; sosi cu oastea la Cotmeana, 284; lupta de la Cotmeana, Vlad Vodă întăritat de Bogdan ca să-l ucidă, 284; este pârît la Domn de Bogdan; chemat de Vlad Vodă să-l pedepsească; sfătuirea lui Bogdan să-l ucidă, 285; ridică biserica țării și așează mitropolit pe Macarie; fu ales domn, 286; prinde și ucide pe Bogdan; trimite la Atos ca să aducă moaștele sf. Nifon, 287; sosirea moaștelor în țară, 288; moaștele la m-rea Dealul, rugăciune pentru Radu Vodă; iertarea păcatelor Radului Vodă minunile și arătările de la m-rea Dealul, 289; face un sicriu de argint moaștelor (1515); înapoiază moaștele la Dionisat; primește plocon o parte din moaște; zidește biserică pe groapa sf. Nifon la Atos, 290; dăruiește și împodobește Cotlomuzul și alte m-ri de la Atos, din țară și din alte părți, 290; daruri la Nucet, 293; aduce de la Țarigrad icoana junghiată, 293—4; zidește m-rea Argeșul, 295; târnosirea m-rei Argeș, 296; mută mitropolia la Târgoviște, 295, 297—8; darurile și podoabele la Argeș, 297—8.
Neagoe, în pomelnicul m-rii Bradu, 63.
Neagoe Stolnicul din Pătârlage, 63, 64, 70.
Neamț, m-rea, 1, 3, 494, 701.
Nectarie, 512
Nectarie, călugăr, 82.
Nectarie, egumen m-rea Bradu, 61, 68, 72, 84.
Nectarie, episcop de Râmnic (1792—1812), 336, 339, 342.
Neculaia, monah, 80.
Nedelcul, clucerul, 165.
Negoești (jud. Dâmbovița), moșie, 322, 327.
Negoiață, preot din Fințești, 80.
Negoiață paharnicul, 63, 70; 319.
Neocesareea, sinodul din—, 43, 48.
Neofit, mitropolit de Anchialos: însoțitorul moaștelor sf. Nifon în Țara Românească, 288—9.
Neofit, mitropolitul Ungrovlahiei (1738-54), grec din Creta, 385.
Neofit, mitropolitul Ungrovlahiei (1840—49), 313, 502, 504—5, 509, 512.
Neofit Criteanul, egumen, m-rea Cotroceni, 344.
Neofit, egumen m-rea Gorgota, 173.
Neofit, egumen m-rea Râncăcirov, 325.
Neron împăratul, 670, 672.
Nestorie, 129, 130-136, 139, 140, 144, 148, 153.
Nica, vistierul, 160, 162.
Nicandru, arhieru. în pomelnicul m-rii Bradu, 62; 87—8.
Nicanor, egumen, 169.
Niceia, 142.
Nichifor, arhim., 202—3, 212.
Nuhifor, egumen m-rea Gorgota, 172
Nuhifor al Constantinopolei, 618, 626, 641.
Nicodim sfântul, întemeietorul Tismanei, 293.

Nicolae Mavrogheni voevod, 333, 490.
Nicolae Alex. Mavrocordat voevod, 322, 515.
Nicolae, patriarhul Ohridei, 270-1.
Nicolae, sf. ierarh, 508, m-rea din Deal cu hramul —, 281, 288.
Nicolae, sfântul, biserica zidită de Neagoe Vodă la Atos, 290.
Nicole, egumen și vistier, la m-rea Gorgota, 161—3.
Nicolae, patriarh de Constantino-pole, 45.
Nicolae Sachelarul, protopop al plășii Plaiurilor și Podgoriei, 324.
Nicolae, țarul Rusiei, 499, 501, 505—6, 508.
Nicolaescu St., 315.
Niculae, numele de botez al sfântului Nifon, 268, 270.
Nifon, patriarhul Țarigradului, 268; canonizarea lui, 259; edițiile *Vieții* lui, 257, 263; călugăr, 268; începutul povestirii vieții, 269; ucenic al lui Ioasaf și călugăr desăvârșit, 270; merge la cetatea Dracea unde e hirotonit preot, 271; merge cu patriarhul Zaharia la Țarigrad; îngropă pe Zaharia; merge la Atos; în Atos la peștera Crit, 272; e ales arhieru al Solunului, 273; ales prima oară patriarh al Țarigradului (1486); scos întâia oară din scaunul Țarigradului (1488), 274; merge la Sozopolul-Elispondului, 274—5; a doua oară patriarh al Țarigradului (1496); a doua oară scos din scaun (1498), merge la Odrii; vine în Țara Românească (1504); strânge sobor cu domnul, egumenii și preoții țării; hirotoni doi episcopi; povățuește pe domn, 276; fu gonit din țară (1505), 277; muștră pe domn, era hrănit de Neagoe, dă învățatură lui Neagoe, 278; pleacă din țară prin Machidonia la Atos, lăcui la m-rea Vatoped, sălășluește la

m-rea Dionisat (1506), 279; pristinirea sa (11 August 1508); mucenicia în Țarigrad a poslușnicului său Ioasaf (29 August 1510), 280; după profeția sa se bolnăvi și muri Radu, 281; se făcu gâlceavă pentru urmașul lui Radu la tron, după zisa sfântului, 281; mântuie cu rugăciunea pe cei ce erau să fie uciși, 285; ajută cu ruga lui, 286; rugăciunile sale apără pe Basarabești și ajută lui Neagoe și lui Dumitru Iăcșici, 282—3; afurisise pe Bogdan, 285—6; proorocise de sfârșitul lui Bogdan, 287; aducerea moaștelor sale în țară, 287; desgroparea moaștelor, 283—5, 288; moaștele sale la m-rea Dealul, 229; minunile și arătările ce au făcut acolo, 289—290; Neagoe face un sicriu de argint moaștelor, 290; zidește la Atos biserică în numele sf. Nifon, 290; spuse lui Radu Vodă să mute mitropolia țării la Târgoviște, 295; înapoierea la Dionisat și icoana sfântului la Argeș, 296; rugăciunile sale ajută lui Neagoe, 298; slujba și rugăciuni (canonizarea) (15 August 1517), 297—8; vruse să mute mitropolia de la Argeș la Târgoviște, 297; sfârșitul *Vieții*, 298.
Nifon, mitropolitul Ungrovlahiei, (1850—1875), 88, 169, 428—31, 507, 512—4, 689.
Nifon Sevastis, vicar, 510, 511.
Nifon, schit, jud. Buzău, 183
Nil, egumen m-rea Gorgota, 164, 171—2.
Nil, dichiu, 509.
Nișcov, râul, 60, 73, 75, 76; 80.
Nișcov (Buzău), moșie, 80.
Nisa, v. sf. Grigore al Nisei,
Nisipenii, sat în jud. Buzău, 76.
Nisipenii Brădeanca (R.-Sărat), moșie, 75.

- Nisipurile* (Brăila), moșie 82.
Nistor sfântul, personaj din *Viața* sf. mucenic Dimitrie, 284.
Noe, personaj biblic, 645.
Notara Hrisant, 619.
Novak Victor, dr., n. b., 107-8.
Nucetul, moșie, 170.
Nucet, mănăstirea Cozia, 293.
Nucșoara, sat, jud. Prahova, 498.

Obedeantul, m-rea, 329, 332, 346.
Oboarele de la Munte (Moș a Pietroșița), 170.
Ochianul, marea Adriatică, 271.
Ocna cea mare, 316.
Ocna cea mică, 321.
Odobescu, Chestionarul lui —, 62.
Odriiul, cetatea: Adrianopol, 275.
Ogijenko Iwan, n. b., 370—371.
Ohrid, țara, 270—1.
Ohrideanului, cetatea, 271.
Olt, râul, 334; județul, 319.
Olta, râul, 347.
Oltenia, 329—330, 332, 697.
Omer Pașa, 504.
Onisat, mănăstirea, conrupt din Dionisat, 296.
Onufrie, egumenul m-rii Râncăcirov, 322, 325, 327.
Oprea din Chiojdeni, 71, 73.
Oradea, 2, 14, 16, 214, 215—9.
Oreiscul, v. Mănăstirea Oreiscului (Oreșcovița), 292.
Origen, 43, 410, 411, 415.
Orlească, partea —, 80.
Osijec, 489.
Osipov Al., preot, n. b., 736.
Ostrowschi, Ministrul Sovietelor la București, 611.
Otetelișanu Costandin, 349.
Ovrei, Evrei, 274, 285, 293.
Oxford, 674.

Pădureților, județul, 315.
Pahomie, egumen m-rea Bradu, 85.
Pahomie, patriarhul Țarigradului (1505-1514), 286.
Paladie, episcopul Amasiei, 635.
Paisie (Ligaridi), mitr. Gazei, 165.

Paisie, egumen m-rea Râncăcirov, 322, 325, 330, 331, 334, 337, 342, 494.
Paleologu Antonie,, dr., 195.
Păloiu, moșia lui Arsenie Șoimul, 319.
Pană Țândărică, serdarul, 170.
Panaghia, deal, 156, 157.
Panaioti Nikusios, 614.
Panaret, egumen m-rea Râncăcirov, 325.
Panaret, arhieru, 88—9.
Panciovschi, Iv. G., n. b., 574-5.
Pangratie, egumen m-rea Gorgota, 172.
Paniel, K. Fr. W. 684.
Pann Anton, pomenirea sa, 111-2.
Panonia, arhaizare pentru Țara Românească, 277, 281—3, 288, 296, 298.
Pantelimon, m-rea, 688, 689.
Pantocrator, m-re atonită, 291, 295.
Pantocrator, icoana, 293, 296.
Papistași, romano-catolici, 280.
Părăianu D., profesor, 201.
Paraschiv Logofătul Bolișteanul, 74.
Paraschiva jupâneasa, 161.
Părinți, Sfinții —, tocmelele, 273; învățătura, 274.
Paris, 642, 647, 651, 656, 659.
Părlita (sau *Micșani*), m-rea, 329, 332, 343, 344.
Pârscov (Buzău), moșie, 77.
Partenie Ciopron, alegerea, hirotonia și investirea sa ca episcop al Armatei, 580-4.
Partenie, monah, în pomelnicul m-rii Bradu 62; —, egumen, m-rea Bradu, 66, 80-1, 83-4, 86; —, egumen m-rea Gorgota, 172.
Pârveu, preot, 171.
Pârvulească, partea —, 80.
Pascu, I. V., preot, n. b., 555.
Pașev, G. St., n. b., 555—6.
Patachich, episcop, 218.
Pătârlagele (Buzău), moșie, 71, 79.
Pătrașcu cel Bun, 156, 158—9.

- Pătru* postelnicul din Pătârlage, 65, 70.
- Pătru* din Bulinești, face danie m-rii Gorgota, 160.
- Pătru* Portarul, 160.
- Patusa*, Ivan, 652.
- Paulian*, hirotonit preot-de sf. Epifaniu, 48.
- Pavel*, sf. Apostol, 36, 38, 49, 143, 145, 149—51, 270—1, 274, 277, 307, 389—91, 396, 407, 409, 411—2, 422, 471, 484, 627—8, 637, 655, 667, 670—2, 684, 686.
- Pavel* sfântul, mănăstirea —, din Atos, 291, 296.
- Pavel*, egumen m-rea Râncăcirov, 325.
- Pelipovul*, Peloponezul (v. și ostrovul Apelopov), 269.
- Petersburg*, 517.
- Petlagonia*, ținutul din jurul orașului Bitolia (Ohrid), 292.
- Petrakakos*, Dim. A., n. b., 234, 560—561.
- Petrescu*, Ioan D., 189.
- Petrescu I.*, director sem. din Buzău, 212.
- Petrescu-Bălăceanu D.*, avocat în București, 189.
- Petrescu*, I. D., preot, *art.* Transcrierea muzicii psaltice în Biserica ortodoxă română, 22—29.
- Petru*, sf. Apostol, 393, 627—8, 667, 668—670, 684—5.
- Petru cel Mare*, țarul Rusiei, 612, 613.
- Petru*, în pomelnicul m-rii Bradu 62.
- Petru* Efesiu, 25.
- Pidalion*, 1, 3-6, 8, 20, 428-431, 440.
- Pieptești*, moșie, 82.
- Pilat* din Pont, 305, 390, 408.
- Piper F.*, 682.
- Pitești*, orașul, 316.
- Pityus*, localitate în provincia Colhida, 632.
- Plaghiano*, aga, 512.
- Plaiului și Severinului*, mitropolitul —, 286.
- Plășcoiul de Sus*, moșie, 82.
- Platon*, filosoful, 662.
- Plateon*, m-rea, 693.
- Pietricica*, moșie, 75.
- Pietroșița*, moșie, 170.
- Pietroasa sau Bădeni* (Buzău), moșie, 75.
- Pietroasa*, sat, 75—6.
- Plaiurile și Podgoria*, plasa —, 324.
- Pletoi*, moșia lui Arsenie Șoimul, 319.
- Ploești*, 156, 610.
- Pocodin*, A., dr., n. b., 728-9.
- Podgoria Mușcelului*, 328.
- Poenari* (jud. Mușcel), moșie, 322, 327; satul, 327.
- Poenariul P.*, directorul Colegiului sf. Sava, 500.
- Pogoniana*, eparhia, 72, 88, m-rea 56, 68, 72—3, 84—5.
- Poiana*, moșia, 167.
- Poiana Mare*, deal, 156.
- Poiana Popii*, 164.
- Polonia*, 93; Doleanțele Bisericii ortodoxe și ale Ucrainenilor, 126—7. demisia unui episcop, 253—4; post pentru elevii ortodocși din Varșovia; limba de ritual în Biserica ortodoxă polonă, 254. Parastas pentru mitr. Gheorghe; lupta împotriva scrierilor pornografice; numire de episcop; O nouă traducere a bibliei în lb. polonă; traducerea liturghiei în lb. polonă, 383—4. Mitropolitul Dionisie al Varșoviei, doctor „honoris causa” al Univ. din Atena; Francmasoneria; adunarea „Frăției teologilor ortodocși”. Vizita M. S. Regelui Carol II la mitropolia ortodoxă din Varșovia, 606-7.
- Pomezău*, districtul, 215.
- Pont*, episcopi în —, 43.
- Popescu Chiril*, preot, director sem. din Buzău, 212.
- Popescu*, Const. I., *art.* Mănăstirea Râncăcirov, 311—328.

- Popescu*, Grigore N., preot, n. b., 741-2.
- Popescu*, Nicolae M., preot 257, 259, art. Slavă sau Mărire ?, 492—497; Diortosind Molitfelnicul, 695-712.
- Popescu* Ștefan. pedagog la sem. din Buzău, 207.
- Popescu-Pasărea* I., profesor pensionar, 113.
- Popescu*, Teodor M., rec. 221-6; n. b., 228-9; cron. ext., 117-124.
- Popescu*, Victor N. preot, O nouă ediție a Molitfelnicului, 518-522; n. b., 736-7.
- Popov* Hr., n. b., 227, 732-3.
- Popovici* N., diacon, 14.
- Portărița*, icoana Maicii Domnului, care să chiamă —, 291.
- Poteca* Eufrosin, arhim., 177, 498-500.
- Pravila* lui Vasile Lupu, 428.
- Pravila* cea Mare, 428.
- Preacurata*, Fecioara Maria, 291, 293, 296.
- Precista*, Maica —, 271, 291, 296.
- Precista*; icoana, 291, 296.
- Predtece*, v. m-rea Ioan Predtece, din Sozopol, 274.
- Predeal* 80.
- Preda* ma ele postelnic Buzescul, 160.
- Prăjcasca*. moșie, 75.
- Proclu* al Constantinopolei sf., 401, 683 684
- Proclu*, prefectul Constantinopolei, 633.
- Proșca*, moșie. 75.
- Prosper Acvitanul*. sf., 643, 647 652, 656, 659, 663, 665, 667 675. 678. 681, 684.
- Protopopescu* Costachi, profesor, 184, 189, 195.
- Protul*, v. Gavriil, Daniil.
- Provia*n Constantin preot, 207-212.
- Ptolomeu* Filadelful, 340, 341.
- Purceleasca*, partea —, 80.
- Racovița*, sat, 319, 328.
- Racoviță* D., 182, 189, 191; 201.
- Rada*, soția lui Constantin Căpitan Filipescu Mărgineanul, 71;— fiica Radului Comis Mihălcescul, 82.
- Rădești*, (jud. olt), moșie, 327.
- Radu* Vodă Paisie (1535—1545) 316-7.
- Radu* voevod, Radul cel Mare (1496—1508), 315, 326; ceru și aduse înțară, de la Odrii pe Nifon, 275; muștrat de sf. Nifon, 278; ținea pizmă pe sf. Nifon, 278; gonește pe sf. Nifon din țară, 277; proorocia sf. Nifon, 278; căzu în boală grea și muri, 281; eghimonul, 280—1; îngropat în m-rea Deal, 281; ziditorul m-rii din Deal, 281, 286; fratele său Vlad, domn, 283; fu aduse de la Atos moașele sf. Nifon pentru iertarea păcatelor Radului Vodă, 287; moaștele sf. Nifon la m-rea Dealul, slujbele, minunile și arătările de la mormântul Radului Vv. 289; ziditorul Cotlomuzului, 290; nu s'a învrednicit să aducă în țară icoana junghiată, 293; nu s'a învrednicit să mute mitropolia din Argeș, 295.
- Radu*, feciorul lui Goran, 166; — preotul, 171.
- Radu*, feciorul lui Iuzbașa d n Le-rești, 328.
- Radu* Clinceanu, stolnic, 167.
- Radu*, marele clucer, 160.
- Radu*, diacon, 327
- Radu* Vornicul Mihălcescul, 82.
- Radu* Negru, 157.
- Radu* vel Comis, 64, 83.
- Radu* Buzescu, 160, 163.
- Radu* Vodă Mihnea, 157 8, 160-4.
- Radul*, din Vispești, 79.
- Radul* Mihalcea vel comis, 63—6, 68—72, 76—9, 82-3.
- Radul*, viile, 328.
- Radu*, în pomelnicul m-rii Bradu, 62, 63.
- Rădulescu* D. secretar la sem. din Buzău, 207.

- Rădulescu N.*, 171.
Rafail, episcop de Buzău, 385.
Rafail, egumen m-rea Râncăcirov, 326.
Rale Poenaru, 167.
Râmnic, episcopia, 4, 329—331, 339, 494, 614, 616, 695—7, 704, 707.
Râmnicul-Sărat, orașul, 189.
Râncăcirov, m-rea, Așezarea m-rii, 311—3; cărți vechi păstrate la m-re, 313—4; întemeerea și istoria m-rii până la rezidire, 314—8; rezidirea, 318—20; istoria m-rii până la secularizare, 320—4; egumenii, 324—6; moșiile, 326—8.
Răsărit, 271; mănăstiri dela—, 292.
Rașcu G., n. b., 575.
Răstoaca, loc., jud. Vlașca, 164.
Răsvadul-de-sus, sat, 156.
Rătești, familia, 318.
Rântu Petru, 215.
Raynaudus Theophilus, 642, 647, 652, 656, 659, 663, 665, 667, 675, 678, 681, 684.
Regulamentul Organic, 323-4.
Reims, 45.
Remi, arhiepiscop de Reims, 44.
Reveca, 483.
Riccardi, V., 684.
Rim, Roma, 284.
Rivière, J., 403, 408.
Robertson, însemnătatea prepoziției *ἀντί* după —, 388.
Rodolf, regele, 46.
Roma, 45, 135—6, 406, 619, 642, 670, 677.
Roman Lecapenul, 45.
Roman (ov), egumen m-rea Bradu, 86.
Romano, arhim., egumen m-rea Râncăcirov, 326.
Rubens Phillip, 642, 647, 651, 656, 659.
Rudenii, familia, 318.
Ruinart Th., 681—2.
Rumânească, Țara—, 259, 275, 286, 288, 293, 296.
Rumelia, 68, 72—4, 160, 163.
Runceanu N., preot, n. b., 575.
Rusia, 199, 203, 325, 501, 503, 505—6, 611, 613—4, 618, 697.
Rusia sovietică, Un sobor la Moscova?, 127; mărginirea drepturilor preoților, 127. Muzeele anti-religioase, 254—5; acțiune religioasă în Siberia; manuscrisele rare se păstrează, 255; De sf. Paști 255—6; Krups kaia și propaganda antireligioasă; Kremlinul și turiștii, 256. Moartea mitropolitului Petre Krutițki, 607-8; Câte biserici sunt în Moscova-Asociația ort. din Harbin, 608.
Russo D., profesor, 261.
Rusu George, pictor, 522.
Sacerdoțeanu Aurelian, n. b., 541, 542, 575.
Sache, pitarul, 508—510.
Săcueni, județ, 327.
Sadova, m-rea, 329—331, 334, 338—9, 342, 347,—349.
Safira, 653.
Sămărtin, 219.
Samson, personaj biblic, 690.
Samuil, 298, 462, 466, 478 663.
Samuil, egumen m-rea Gorgota, 172.
Samuil, patriarhul Alexandriei, 619.
Săndulescu-Verna C., diac., *art.* Zugravul Grigorie, 487—491.
Saporta Léonce, 647—8, 652, 659.
Sara, 618.
Sârbii, popor, 270, 272.
Sardie, mitropolitul de la —, orașul Sofia de azi, 296.
Sarul (Isarul) pe Nișcov, moșie, 81.
Săseni Buzău), moșie. 78.
Săteni, munții, 161.
Sasca sau Sasu (Ilfov) moșie, 75.
Saturn, ziua lui—, adică Sâmbătă, 308.
Saul, personaj biblic, 286.
Sava, colegiul Sf. —, 184 193, 490, 500.
Savelschi, G. I., prot., n. b., 729-30.

- Schenderbeg*, v. Gheorghe Scanderbeg, 271.
- Schmid* M., 635—6, 638, 641, 658, 694.
- Scheii* Braşovului, preotul Toma din —, 317.
- Sclăviteşti*, familia, 318.
- Scriban* Iuliu, arhim., n. b., 229—230.
- Scriptura* Sfânta, 110, 268-269.
- Scvozniov* A., preot, n. b., 556—7.
- Sechcl*, dr., 501.
- Seeck* O., 636.
- Sefer* Armeanul, din Târgovişte, 164 — 5.
- Seidlmayer* Josephine, 480.
- Seminarul* Central din Bucureşti, 176, 188—9, 198, 202, 205.
- Septuaginta*, 389.
- Serăi*, apa —, 81.
- Serafim*, monah, 76.
- Serafim*, egumen m-rea Bradu, 85.
- Serafim*, egumen m-rea Gorgota, 171.
- Serafim*, ieromonah, hagiul, 515—6.
- Sereş*, mitropolitul de la: Seres, 296.
- Sermie*, Sirmium, oraşul Mitroviţa din Iugoslavia, 292.
- Severiuul*, mitropolit al —, 286.
- Sfetagora*, Sfântul Munte Atos, 268, 270, 272, 279, 287, 292, 296, lavra sf. Pavel din —, 336-7.
- Sibiciul-de-jos*, sat de pe valea Buzăului 487.
- Sibiu*, 494, 615, 696, 700.
- Siloam*, lacul, 666.
- Silonpetra*, m-rea atonită Simonpetra, 296.
- Simensca*, m-rea, 295.
- Simeon*, egumen, m-rea Bradu, 85.
- Simeon*, patriarhul Țarigradului († 1486), 273, 287.
- Simeon*, arhiepiscopul Tesalonicului, 50, 304.
- Simeon* Armeanul, hanul lui —, 513.
- Simeon* Marcovici, 508.
- Simeon-Noul* Teolog, 395.
- Simion* Movilă Voevod, 158, 160.
- Sinai*, muntele —, 292, 384-6.
- Sinan* Paşa, 159.
- Sinesie*, episcopul Aradului, 217-8.
- Sinope*, 675—6.
- Sionul*, Ierusalimul, 292, 294.
- Slan-Râmnic*, judecătoria, 82.
- Slănic*, pârâiaş, 156—7.
- Slatina*, oraş, 170.
- Smolitsch* Igor, n. b., 371.
- Snagov*, m-rea, 614, 616.
- Snegarov* Iv., n. b., 371.
- Sobor* al optulea (Ferrara-Florenţa 1438—39), 270.
- Socola*, seminarul de la —, 175.
- Socrate*, filosof, 403, 668.
- Sodoma*, 277, 482, 680.
- Sofia*, oraşul, 695.
- Sofia*, biserica sfânta —, din Constantinopol, 295.
- Sofica* Comisoaia, jupâneasă Radului vel Comis, 63, 66, 68—71.
- Sofronie* proin Leontopolis, v. Eustratiadi.
- Soliman* Paşa, 504.
- Solomon*, 266, 273, 344, 478.
- Solonul*, Salonicul, 273, 279.
- Sorocovschi* Vl., preot, n. b., 561-3.
- Sozopol*, oraş în golful Burgas, 274.
- Spăriat*, moşia, 166.
- Spiridon*, egumen m-rea Dealul 159.
- Stahl* H., n. b., 742—4.
- Stalev* St., n. b., 234—5.
- Stan*, Aprodul din Năeni, 80.
- Stan*, diacon, 80.
- Stan* Coman, preot, 62.
- Stanca*, în pomelnicul m-rii Bradu, 62—3.
- Stanciul* din Vispeşti, 79, 82.
- Stanciu* Şelaru Botescu, 327.
- Stăniloaie* D., n. b., 227—8.
- Stanişev* B., n. b., 729.
- Stănuleasca*, moşie, 78.
- Stănuleşti* sau Clinciu (Buzău), moşie, 75—6, 78.
- Stavrachi*, mişcare de stradă contra grecului —, 386.
- Stavronichita*, m-rea, 675, 671.
- Stefanidis* V., n. b., 744.
- Sterian*, biv vel Şetrar, 80.

- Stoian* Iorgu, n. b., 563—4.
Stoica, în pomelnicul m-rii Bradu, 62, 327.
Stoican, sfetnicul Mihnii Vodă, 282; feciorul lui —, 284.
Stoiceanii, moșia lui Arsenie Șoimul, 319.
Străhaia, m-rea, 339, 349.
Străoști, sat, 315.
Stroe din Mănești, 159; — adoptat de Arsenie Șoimul, 319.
Stroești, sat în jud. Botoșani, 515-6.
Strejeni, sforile —, moșie, 75.
Suciu Petre, profesor 196.
Suceveanu Dimitriță, pomenirea sa; 111-2.
Suru Miron, n. b., 542—4.
Suru Pavel, 522.
Susana, 663—4.
Suțu C., logofătul dreptății, 509.
Suțu, Mihail, Vodă 338.
- Șapcă* Popa, 504.
Șerban Cantacuzino Voevod (1678-1688), 66, 72, 79, 160, 163, 166, 262, 267, 321, 343.
Șerban, din Câmpu Lung, 322.
Șerban ierodiacon zugrăvește bis. din Racovița, 323.
Șesan, Dr. V, prof., 47.
Ștefan, arhidiacon. sf., 275, 390, 670, 671, 683—686.
Ștefan, ereu, 313.
Ștefan, arhimandrit, 333.
Ștefan Bălăceanu, 175.
Ștefan, fratele lui Arsenie Șoimul, 318.—9.
Ștefan, mitropolitul Ungrovlahiei (1648—53; 1658—68), 78.
Ștefan, mitropolitul Ungrovlahiei, (1732—38), 515.
Ștefan mitropolitul Sofiei, n. b., 99, 235—6, 733.
Ștefănescu Iulian, profesor, neolog, 375-6
Știrbeiu, Maria B., 501.
- Tărbăceni*, satul, 159; moșia, 164, 166—7.
- Târgoviște*, orașul, 51, 156, 159, 161, 163-4, 170, 295, 297, 321, 494, 696-7, 700-1.
Tașian, consul, 633.
Tell, face parte din locotenența domnească, 504.
Teoclit, egumen m-rea Râncăcirov, 325—6.
Teodor Orășanul, 508.
Teodosie cel Mare, împăratul, 631.
Teodosie-cel-mic, împărat bizantin (408—450), 287.
Teodosie, mitropolitul Ungrovlahiei (1679-1708), 267, 321, 614-5.
Teodor de Mopsuestia, 134, 423.
Teodor Studitul, sf., 426, 626, 641.
Teodoret al Cirului, 140, 144, 147-153, 412, 638, 640, 694.
Teofan, egumen m-rea Bradu, 85.
Teofan, egumen m-rea Cotroceni, 343.
Teofil, mitropolitul Ungrovlahiei, (1637—48), 72.
Teofilact, patriarhul Constantinopolei (933-956), 45.
Teolipt Țarigrădeanul, patriarh ecumenic (1513—22), 259, 296-7.
Tertulian, 406.
Tesalia, provincie, 162.
Tesalonic, 305, 674.
Timasius, 632.
Timotei, ucenicul sf. apostol Pavel, 36, 42, 49, 399, 422, 484, 668.
Timuș Nicolae, preot, n. b., 575-6.
Tincăbască, moșie, 79.
Tircii, moșia, 319.
Tisău, comuna, 62.
Tisăul-de-Sus, sat, 60.
Tismana, m-rea, 293, 297, 329—333, 339.
Til, epist. sf. Pavel către —, 36.
Tit Simeonia, art. Viața Sfântului Nifon Patriarhul Constantinopolului, 257—299.
Titof, solul împăratului rus Nicolaie la Constantinopole, 504.
Tocilescu C., 511.
Toma (Cantacuzino), voevod în Peloponez († 1464), 269.

- Toma*, preot din Scheii Braşovului, 317.
Toma, monah din mănăstirea Hino-lacos, 625.
Trachia, provincie, 292.
Transilvania, 52, 506.
Trembela Pan., lucrarea „Cele trei liturghii după codicii din Atena”, 5, 6.
Trescaviş, m-re din Petlagonia, în eparhia Ohridei, spre nord-vest de Prilep, 292.
Trident, sinodul de la —, 404.
Trifănescu N., preot, 212.
Trifon sf., Molifta —, 701.
Trivalea, schitul, 267, 321.
Troişki S., n. b., 99-100.
Tucidide, 614.
Tudor, fratele lui Arsenie, 318.
Tudor logofăţul Rătescu, 327.
Tudor preotul, zugrav 488.
Tudor Vladimirescu, 187.
Tufele-Albeşti (Buzău), moşie, 75.
Tungea, râu, 612.
Turbureşti (pe Nişcov), moşie, 79.
Turcii, popor, 271, 280.
Turnu, schitul, 321.
Turnul, cetatea, 505.
Tutelia, conrupt din Thetulia, iar acesta conrupt din Betulia, Petulia: Bitolia sau Monastir, 279, 292.
Tănase Peinsulul, 165.
Tănase Păiosul, 154.
- Ţankov* St., prot., n. b., 236, 239.
Ţară Lungă, postelnic, 165.
Ţara Muntenească, 280—1, 284, 291, 293, 297.
Ţara Ohrid, 270—1.
Ţara Românească, 176, 166, 275, 286, 288, 293, 296 334, 708.
Ţara Ungurească, 284.
Ţarigrad, Constantinopol, 25 268, 270, 272-4. 280, 286-7, 292-3, 297, 509, 616.
Ţercovnaia jizni, n. b., 100.
Ţigăneşti, moşia, 165.
Ţinutul Apusului, Europa apuseană, 284.
- Ţuhlev*, Dimitrie N., n. b., 108.
- Udrea* Clucerul Doicescul, 76, 78.
Ungrovlahia, 276, 297, 620; cartografia eparhiei —, la 1810, 51.
Ungurii, popor, 284.
Urzeasca (sau Cătina), moşie, 75.
Ursiceni, oraşul, 189.
Ustiniei, biserica —, 275.
Ustinianii cei dintâi, Iustiniana prima, Ohrida, 271.
Uzunov Vasile, n. b., 564-5.
- Vaca*, muntele — sau Piscul Boului (jud. Muscel), 327,
Văcăreşti, m-rea, 196, 202.
Văcenii, moşie, 76, 82.
Vactang, regele, Georgiei, 613.
Vaidceşti, sat, 315.
Valahia, 504—5.
Valea, m-rea, 171, 318.
Valea Lungă, moşie, 170.
Valea lui Socol, 156
Valea Voivoşilor, sat, 156.
Valea Teancului (Buzău), moşie, 80.
Valea-Rea, sat, 60, 75—6.
Valea Nişcovului, moşie, 75.
Valea schitului Codreni (Ilfov), moşie, 75.
Vălenii, m-rea 344—5; sat (jud. Muscel), 327.
Vălenii de Munte, 189.
Vălenii (pe Nişcov), moşie, 80.
Vălenii de Sus, sat, 80.
Varlaam, m-rea atonită, 170.
Vârnova, moşie, 164.
Vartolomeiu, egumen m-rea Bradu, 85.
Varlaam, mitropolitul Ungrovlahiei (1672-79), ctitorul m-rei Trivale, de lângă Piteşti, 265, 321, 616.
Vartolomeu, monah, în pomelnicul m-rei Bradu 62.
Vasilache din Mărăcineni, 77.
Vasile cel Mare sf., 7, 11, 307—8, 400, 411, 449, 620, 638, 701.
Vasile, egumen m-rea Ciolan, 63.
Vasile Lupu, pravila lui —, 428.

- Vasilescu* Aurel V., *art.* Mănăstirea Bradu pe pe Nișcov, 60 89.
- Vasilescu* Const. R., *art.* Mănăstirea Gorgota, 156—174.
- Vasilie*, protopop în Delani, 214, 218—9.
- Vasthi*, femeia, 399.
- Vatatzes*, cronica lui —, 614.
- Vatican* sinodul de la —, 387, 405.
- Vatoped*, m-rea, 270, 279, 291, 674—5, 681, 694.
- Vavilon* 663.
- Vefie Efendi*, comisarul împărătesc, 512.
- Velcu*, Anton D., Contribuții la studiul creștinismului daco-roman, *rec.* de E. Condurachi, 350—63.
- Veneția*, 609, 613, 695, 701, 706-7.
- Veniamin*, arhim., egumen m-rea Râncăcirov, 326.
- Veniamin* Costache, mitropolitul Moldovei, 175, 701.
- Veniamin*, fiul lui Iacov, p. 670.
- Ventilă* de Săteni 161, 163.
- Veștem*, sat lângă Sibiu, 615.
- Vidrașco*, popa din Fințești, 80.
- Viena*, 406, 501.
- Vingrad*, sat. 193.
- Vintileanca-Voinești* (Buzău), moșie, 75.
- Vintilescu P.*, preot, *art.* Troparul ceasului al treilea în rânduiala epiclesei, 1—21. Lămuriri privitoare la Trupul și sângele Domnului din sfânta Impărtășire 300.
- Vișan* Logofătul, din București, 77.
- Visarion* sf., 313.
- Visarion*, arhim., 344.
- Visarion*, egumen m-rea Gorgota, 172.
- Virtosu* I. Date noi despre Dionisie Eclesiarhul 329—349. Pagini din autobiografia lui Efrasin Poteca, 498 514.
- Vispești* (Buzău), moșie, 79, 81.
- Vitleem*, 306.
- Vlad* Călugărul (1482-1495), 311, 313, 315-6.
- Vlad Vodă*, Vlăduț (1510—1512), (fratele lui Radu cel Mare) și urmaș la domnie lui Mihnea Vodă), jură împreună cu boierii înaintea Pașii de la Dunăre, 283; boierii jurară să-l slujească întru dreptate, 283; a fost pus domn, 284; Mihnea Vodă a venit cu Ungurii asupra sa; este ajutat de Danciul, mare vornic, 284; a eșit veste despre el; a sărit asupra Bășărebeștilor; patimele ce i s'au întâmplat. 285; i s'a biruit oastea; i, s'a tăiat capul de Mehemet pașa; îngropat la m-rea Deal, 286.
- Vladul* Vornicul, 64.
- Vlădeni*, sat, 312; familie boierească, 318; moșia, 319.
- Vlaicov*, G T., n. b., 733—4.
- Vlașca*, județul, 167, 315.
- Vlăiculescu* D, preot, 186, 189, 201.
- Weitzmann*, Kurt, n. b., 371.
- Winer*, Insemnătatea prepoziției ăvți după —, 388, 395.
- Xeropotam*, m-re antonită 291, 295.
- Xilocarav*, v. Marco Xilocarov, 272.
- Xinof*, m-rea atonită Xenofont, 295.
- Zaharia*, călugăr din cetatea Narta, patriarhul Ohridei, 271—2.
- Zaharia*, egumen m-rea Gorgota, 172.
- Zaharescu*, Gh. C., preot, n. b., 576.
- Zaheu*, 654.
- Zamfira* Caragea, Domnița 517.
- Zankov* Ștefan, prof., n. b., 544.
- Zervos* Spiridon, ierom., 695.
- Zinus* P. Fr., 687, 689.
- Zonara* 439, 444.
- Zosima* G., paharnic. 508, 511-2.
- Zosimos*, istoricul, 632.
- Zugrav*, m-rea atonită Zograf, 295.

GLOSAR

- a*, pron. sau prep. pt. formarea genitivului, „..atuncia pogorî și pre dinsul mania *a* lui Dumnezeu“, 18₁₄, 21₂₂, 27₂₃, 29₅, 30₃₄, 31₄₀.
- a*, față de, „să nu fățărăști nici *a* mic, nici *a* mare“, 9₂₀.
- acela*, pron. demonstr., 16₂₀.
- aciiș*, îndată, pe loc, 21₂₂, 22₁₄, 20, 28₃₁.
- acoperemântul* (bisericii, mormântului), 22₁₁, 23₃₉, 27₂₅.
- adăpa* (a), „pre toți îi adăpa cu apa milei credinței..“, 9₆.
- adeverința*, adevăr, lucru dovedit, „ce mă goniți făr'de dreptate? căce v'am spus adeverința?“, 12₂; „cum știu toți boierii.. cu toată adeverința“, 18₂₄.
- Adurmirei* (hramul—), sărbătoarea Adormirei Maicii Domnului, la 15 August, 26₈.
- aeve*, 20₂₈, 22₂₅, încolo însă peste tot *aiave*, transcris *aeve*, 6₁₈, 18, 11₁₈, 22₇, 26₂₉.
- afurisanie*, „cărți de jurământ și de afurisanie“, 15₄.
- ajunare*, ajun; abținere completă de la alimentație; post, 5₃₉, 8₁₈.
- al*, a, „...și să tămăduiască greșala Radului Vodă și *al* altora“, 20₃₅.
- amăgele*, amăgiri, 11₂₆, 15₁.
- amăgitoare* (cuvinte—), 11₂₇.
- amăruntul* (pre—), 2₁₂, 21₂.
- amiază-zi*, sud, 25₃₆.
- amiază-noapte*, nord, 25₃₆.
- analoghiu* (gr. ἀναλόγειον), tetrapod sau pupitru portativ pe care se așează, când se cetesc, cărțile liturgice, 28₁₆.
- aprinde* (a se), „iar pașa se aprinse cu dumnezeirea spre răscumpărarea acelu neam“, 18₄₂.
- arăta* (a), a înfățișa, 22₁₆; a apărea, 22₁₈; 2₃.
- arătare*, aparență, închipuire, „... de faceți voi fără de lege, cum și la arătare și aeve vă vedeți și vă arată faptele voastre“, 11₄₁; semne, „și alte minuni multe și arătări fece Dumnezeu“, 23₅; 2₄.
- arde* (a), „și arse [Sodomul] cu foc și piatră pucioasă, 10₁₄.
- arhireu*, 5₉, 31₁₈; pl. *arhirei*, 7₈; *arhiereu*, 6₁₁, 40, 23₄₁; *arhierei*, 9₁₄, 11₃₃.
- arhiereiei* (cistia—), 6₁₉; cârma—, 6₂₁ (genitiv de la *arhierie*).
- arhi(e)mandrit (-ții)*, 28₂₈, 30₉.
- arhimandriia*, „Și arhimandriia sfântului... Nicodim, care să chiamă Tismana“, 26₆; „Și tocmiră să fie acestea mănăstiri [Tismana și Argeș].. arhimandrii și scaune mai mari de cât toate m-rile Țării Muntenești“, 30₁₆, 25.
- argat*, „Iar acesta [sf. Nifon] den nașterea sa fu tot rob drept împăratului ceresc și păstoriu, iar nu argat“, 31₂₈.
- armaș*, 14₂₈.

Acest glosar privește numai *Viata sf. Nifon* publicată la pp. 268—299. El cuprinde toate cuvintele sau formele de cuvinte necunoscute, rari, dialectale sau arhaice, precum și pe cele cu înțeles special. Toate aceste cuvinte s'au tipărit cu litere *cursive*. Explicarea sau glosarea lor se dă cu caractere drepte, după care urmează în „...“ (ghilimele) citatul doveditor al explicației.

Intrucât la editarea acestei *Viți* s'a folosit sistemul paginației duble, cu scopul ca să nu se mai schimbe la extras cifrele paginelor, toate trimiterile din glosarul de față vor fi căutate în revistă la pp. 268—299 și care corespund dubletelor (1)—(32).

Cifrele arată pagina și rândul, de ex. 18₁₄: cifra mare (18) trimite la pagina 285 din revistă, iar cea mică (14) la rândul din pagină.

asemăna (a se), „...într'al aceluia chip să asemănă și creștinul Neagoe Vodă“, 20₃₁, 21₃₀.
asemene, „și o făcu [m-rea Argeș] asemenea raiului“, 31₄.
așezământul sf. Apostoli, 9₁₀.
aspida, un fel de șarpe veninos. În cărțile liturgice prin aspidă se înțelege diavolul, 14₂₉.
așijdirea, passim.
atâta, într'atâta, „fu vestit și lăudat în toate laturile atâta cât venia toți de pretutindinea la sfinția sa“, 8₂.
Atotțiitorul, „și au dus icoana cea făcătoare de minuni den Țarigrad, pre care era sămnat chipul Domnului Nostru Iisus Hristos Atotțiitorul“ (=icoana Mântuitorului numită Pantocrator), 26₁₇.
așița (a se), a se aprinde, „... căci deaca să iuți Vlad Vodă și să așiță foarte cu mânie...“, 18₁₄; 11₇.
avuție, avere, 11₂₉.

badjocura, batjocura, „spre badjocura bisericii“, 16₈.
bărbătească (parte—), 10₂₀.
bătrâni, „...deaderă cartea domnului în mâna egumenului și a bătrânilor...“, 21₁.
bdenie, denie, priveghere; slujba liturgică ce se face în ajunul sărbătorilor mari, începând de seara cu slujba vecerniei și a litiesi cu binecuvântarea artoselor, și continuând până târziu în noaptea cu slujba utreniei și a ceasului întâiu, 22₁, 29_{15, 20}.
bederniță, vestmânt liturgic în formă de romb, făcut din stofă scorțoasă rezistentă, și împodobit cu o cruce sau cu o icoană brodată. Se poartă în timpul slujbei sf. liturghii, atârnat de cingătoare, cam la înălțimea genunchiului drept, 30₁₀.
birui (a), „hirotoni și 2 episcopi și le deade și eparhie hotărîtă

care cât va birui..“, 9₁₂.
blagoslovi (a), 13₁₉, 30₅,
blagoslovenia, passim.
blestăm, 30₁₈ și *blestem*, 30₂₇.
boiar (-ii), transcris de noi peste tot *boer*, passim.
bol iță, spital mănăstiresc, infirmerie; o casă rânduită înadins. În mănăstire, având și o biserică-paraclis și tot ce trebuie pentru îngrijirea și tămăduirea atât a petrecătorilor în mănăstire cât și a călătorilor. Sub paraclisul de la bolniță, de obicei se face și osuar, 23₃₇.
bolte (la turlele sau la tinda bisericii), 27₂₇, 29₃₀.
bollit, adj., „și făcu un cerdăcel denaintea bisericii pre 4 stâlpi... boltit și zugrăvit și învălit...“, 27₃₀.
brâu, „și la mijloc o ocoli [biserica] cu un brâu de piatră“, 27₂₀.
bute sacă, — goală, „întră într'obute sacă de se ascunse“, 15₁₆.

cădea (a se), „și tuturor câți li se cădea milă le deade“, 30₄.
carii, pl. de la *care*, passim.
cartea (pl. *cărți*, scrisoare, 2₂₆, 3₂; „deaderă cartea domnului în mâna egumenului“, 20₃₂, 39, 21₁; „...și pohti să vie toți arhiemandriții [din Atos] și scrise și cartie. Iar.. decă văzu cartea și scrisoarea domnului...“, 28₃₀, 31; *cărți* de jurământ, 15₄.
carată, trăsura, 23₂₅.
caznă, chinuire, 14₂₆.
căce, căci, pentru că, „ce mă gonii fără de dreptate den țara voastră? Căce v'am spus adeverința?“, 12₂, 22₂₉.
căce, de ce, pentru ce, „căce nu te-ite mut de Dumnezeu?“, 20₇.
căci că, pentru că, „Și multămia toți lui Dumnezeu... căci că s'au spodobit aeve a vedea domn ca acela“, 20₂₅.
cârma (bisericii), 5₂, 7₁₁; — Sfeta-

- goriei, 5₃₁; — arhieriei, 6₃₀;
cârmaciul, conducătorul, 31₈₄.
cârmi (a), „și i-au cârmit pre toți și i-au îndreptat cum secade...”, 5₇.
cătră, către, 3₂₆, 18₁₉.
căuta (a), — *spre*, a veghia asupra... (cf. ἐπιβλέπω din Levit. XXVI, unde *spre* are sens vechiu de *asupra*), 9₃₅; a privi, 22₃₄.
căuta (a) *treaba*, a-și vedea de treabă, 15₂₅.
câștiga (a), „...ca să câștige și să dobândească pre toți...”, 7₂₅.
cât, încât, 8₂, 26₁₉.
câte cu, „și [icoanele] din tindă era câte cu 2 fețe..”, 29₂₉.
ce, doar, că, „ce numai ce văzu sângele care era pre icoană”, 26₂₁.
ce, ci, dar; passim.
cerca (a), „iar Zahariia cerca dreptatea sa”, 5₁₉; 1₂₄, 6₁₁, 31₈₂.
cerdăcel, „Și făcu un cerdăcel denaintea bisericii pre 4 stâlpi de marmură 27₂₉, 25₁₇.
cerșu, perf. simplu de la *a cerși*, a cere, 8₃₂; „și au cerșut rugăciune”, 5₃₅, 16₁₉.
cest, acest, 8₃₃.
cetate, „...era den cetate Ahila”, 21₃₁.
cetățeni, 6₁₂.
chedrul, „creștea ca chedrul până la ceriu” 14₃₆.
chilii (călugărești), 30₄, 23₃₈, 25₆.
chiot, chivot; în înțeles restrâns se numește astfel cutia din lemn prețios, căptușită cu aur, din Vechiul Testament, în care se păstra tablele legii, cupa cu mană și toiagul lui Aron. Prin analogie azi chivot este cutia de metal sau de lemn așezată pe prestol, în care se păstrează sfânta cuminecătură, precum și cutiile de metal în chip de bisericuță în miniatură pe care le poartă diaconii pe umăr, când ies la cădit, la slujbele liturgice de la praznicele mari, 19₃₂.
chipul, icoană, figură, „pre plehupă scrise chipul sfântului întreg”, 23₁₄, 8₂₅, 24₂₄, 26₁₈, 29₃₂.
chir, domnul, de la κόριος, 5₈₁, 21₂₉.
ci, „numai ci au scapat [Mircea] cu un fecior...”, 17₄.
ci, pron., ce, 5₉, 25₃₈, 31₂₉, 32₂.
cias, „deca trecu un cias de zi, traseră clopotele ca se meargă [la biserică]”, 29₂₁.
cină, „iar după cină tocară și făcură bdenie..”, 29₁₅.
cinste (-a), „...vom mărturisi cinstea și mărirea sfinții sale...”, 1₁₁, 6₃₈, 8₈, 7₇, 29₈.
cistia arhieriei, 6₁₉.
clăti (a se), „se nu se mai clătească, nici se se mute în veci”, 30₂₈.
cleveti (a), „fu clevetit de vrăjmași ca să pîiae”, 2₃₈.
clirosul (bisericii), 5₈, 6₁₂, 9₂, 21₈₈, 29₉.
clisernița, eclesiarhie; o încăpere specială în mănăstire unde se păstrează lumânări, ceară, tămâe, untdelemn, prescuri, etc, necesare serviciului liturgic; precum și micile daruri aduse decredincioși, la praznicul hramului, 24₁₄.
clopotniță, „[zidi biserică] cu o clopotniță naltă pre tindă”, 28₁₁, 31₈.
co, conj., cu, „ca co o cunună”, 1₃₀.
cocon (-ii), fecior de boier, fecior de domn „un cocon de boieri..”, 11₁₅; „...merseră la biserică domnul Neagoe Vodă și doamna lui Despina și coconii..”, 29₃₇; 2₃₈.
colivă, „și făcură vecernie și colivă în lauda Adormirei [Maicii Domnului]”, 29₁₁, 18₁₈.
copil, fiu, urmaș, „...iar cu voia lui Dumnezeu rămasă un copil [din neamul Basarabilor]”, 15₁₈.
corăbieri, „...făcu [Neagoe] o pristanishte.. să fie de corăbieri și o corabie mare..”, 24₅.
corcodel, pasăre de apă, numită și „fundac” sau „scufundaci”; aici, probabil se face o asemănare cu broasca (sau cu altă vietate) care

- e urmărită și înghițită de pasăre sau de șearpe, „...că fugind [Bogdan] de Neagoe Vodă ca de un leu, deade în Dunăre, și scăpă de corcodel, iar de șarpe fu apucat“, 20₄.
- corona*, „și luo [Neagoe Vodă] corona și scaunul a toată Țara Rumânească“, 19₃₀.
- cositor*, plumb amestecat cu—, 27₂₆.
- coșciugul*, „și cuprinse coșciugul cu moaștele sfântului [Nifon] în brațe“, 21₃₆.
- covor*, „Iar pe tronul cu moaștele [sf. Nifon] au pus un covor de mătase“, 25₁₉.
- crunt*, însângerat „și deca-l văzură că este așa crunt de singe pre haine...“, 26₂₇.
- ctitor*, persoana sau persoanele, ca și urmașii lor, cu cheltuiala cărora se zidește o biserică sau o mănăstire, precum și donatorii mai însemnați, 25₁.
- cuișoare*, diminutiv de la *cuiu*, 26₁₄.
- culă*, „și au făcut o culă cu arme și cu turnuri să le fie de pază“, 24₈; „au zidit o culă den temelie, să fie de strajă“, 24₃₈.
- cumpăt* (pe *supt*—) pe *supt* ascuns, în taină, 2₂₈; „un pâlc luo Neagoe... iar Mircea.. deca înțălese așa, merse pre *supt* cumpăt la m-rea Cotmeanei“, 17₁.
- cumplit* (-ă), „...boală groznică și cumplită“, 14₅, 33, 16₁₀.
- cununa*, „și i-au făcut cununa tot de aur curat..“, 27₇, 130, 12₂₄.
- cură*, curge, „și acolo [la Cozia] cură piatră pucioase“, 28₂₂.
- curăție*, curățenie (sub raportul moral), „umblați după curăție, ca să vedeți pre Dumnezeu“, 10₂₃.
- cursa*, 15₃₁, 20₁.
- curte*, 23₂₄, 30₄₀; *curtea* domnului țării, 30₃₆.
- cutare*, pron., 22₃₁.
- cuteza* (a), „nu cutezară a îndrăzni spre acel lucru“, 21₄.
- dânsul*, 5₂₅, 16₂₁, 23_u, *densul*, 12₂₀, *dinsul*, passim; *dinsa*, 24₂₆, *dinșii*, passim.
- dară*, conj., dar, 8₂₉.
- dascal*, „..il deade la un dascal să învețe carte“, 3₂, 8.
- dănțui* (a), a juca, a dansa, „iar sufletul dănțuește acum cu îngerii în cer“, 12₂₇, 31₂₂.
- de*, prep., „[dorea] ca și cerbul *de* isvoarele apelor“, 5₂₉; „...săpă până ajunse *de* moaștele sfântului“, 21₁₈; conj., „și tocmiră de făcură și slujba..“, 30₇.
- deaca*, *deca*, *diaca*, conj., dacă; passim.
- deade(-ră)*, *dede(-ră)*, *didease*, forme de perf. de la *a da*, passim.
- deadinsul*, „...și-i zise: ...socotește cu deadinsul și vezi că toți mă țin de sfânt“, 22₂₈.
- deci*, passim; altfel: *decii*, passim „decii deca eși..“, 14₃.
- de demult*, „...asemănându-se părinților celor mai de demult..“, 1₃₀.
- degrab* (-ă), „și auzind acestea fe; ciorul Mihnei Vodă, degrab numai ci au scăpat ...pre o fereastră noaptea...“, 17₄, 22₁₁.
- de la*, „Și cu multe cântări de la toți călugării... să îngropă trupul lui“, 13₂₆.
- den*, prep., din (passim), cu toate compusele lui: *denaintea*, 11₈, 13₂₉, 22₂₁, 27₂₉; *depreună*, 25₃₁, *deinpreună*, 28₂₉. *denpreună*, passim; *denprejur*, 13₃; *dentăiu*, passim; *dentru* (-a), passim.
- deosebi*, „Ce vom mai spune deosebi lucrurile și mănăstirile, carele le-au miluit?“, 25₃₁.
- derept* aceia, 1₂₀, v. *dirept* aceia.
- dereptate*, 20₁₃, v. *dreptate*.
- desăvârșit*, „și-l făcu călugăr desăvârșit..“ 3₂₈.
- dăscălecător*, „Sfântul Atanasie dăscălecătorul sfântului munte al Atonului“, 6₃.
- descoperire*, revelație, arătare, ve-

- denie, „...văzu sânгур Neagoe Vodă descoperire ca aceasta de la Dumnezeu...“, 22₉.
- desevârșit*, 3₁₉, 8₂₄, v. desăvârșit.
- desface* (a), „...și degrabă să desfăcură marmurile și să ivi trupul din [mormânt]..“ 22₁₃.
- despre*, „Și voi întoarce fața mea despre voi“, 10₁.
- Despuitoarea*, „[icoana] prea curatei Despuitoare și a lui Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioară Maria“, 28₁₄.
- destupa* (a), „nici vrea să lasă pre nimea se să apropie să destupe mormântul“, 21₅.
- desupra*, deasupra, 21₄₁, 27₁₆, 29₃₀.
- deschide* (a), „[îndată] se deșchise săcriul cu moaștele sfântului Nifon“, 22₁₄.
- deșert* (în—), în zadar, „nici oste-neala lui nu-i era în deșert“, 3₂₀; „lauda cea deșartă a aceștii lumi“, 6₂₀.
- de și*, „Iar pașa... măcar de și era el păgân și strânse oaste mare și trecu Dunărea“, 19₁.
- deștepta* (a se), „Iar Neagoe Vodă deaca se deșteptă [după revelația d-zeiască], căută și văzu pe toți oamenii sărutând moaștele sfântului“, 22₃₄.
- dezlupi* (a), „Și deca vă veți dezlupi: de mine și eu mă voi dezlupi și mă voi depărta de voi“, 10₁₁.
- deșrădăcina* (a), „beția și curviia cu totul să să lepede de la voi și să să deșrădăcineze“, 10₁₅; „...și pomii i-au tăiat și i-au deșrădăcinat“, 16₈.
- dieconi* (a), a hirotoni în diacon; „nepregetând, l-au și dieconit mitropolitul cetății Nardiei...“, 3₃₁.
- diavolul*, satana; passim.
- dirept*, pl. *direpți*, adj., drept, 2₂₂, 13₁₄, 16₁₁, 17_{27, 35}, 18₂₄, 31_{27, 41}.
- dirept* aceia, drept—, 2₂, 30₃₄.
- direptate*, dreptate, 7₂₄, 9₂₄, 16₃₁, 19₃₈.
- dobitoace* (-le), animale domestice, 10₈, 24₄₁.
- dohirie*, camera în care se păstrează alimentele, 23₃₇.
- domniia*, 14₂₈, 20₂₅, 9₈, 14₁₇.
- domnul*, voevodul țării; passim.
- dreptate*, „că ce mă goniți fără de dreptate den țara voastră?“, 12₁, 22₄.
- duhovnic*, părinte sufletesc, „și luopre Zaharia ca se-i fie lui duhovnic și învățătoriu...“, 4₁₂.
- dupe*, după, 29₁₃.
- eghemonul*, 13₁₄, *eghimonul*, voevodul țării, 14₄₁.
- egumen(-ii)*, passim.
- eparhia*, teritoriul aflat sub ocârmuirea bisericească a unui episcop, „decii hirotoni [Nifon] și 2 episcupi și le deade și eparhie hotărîtă, care cât va birui“, 9₁₁.
- episcupi*, episcopi, 9₁₁.
- eresul*, pl. *erese(-le)*, 13₁₀; învățatura mincinoasă și protivnică ortodoxiei, „eresul hulei Duhului Sfânt“, 17₂₇; „...tot ținutul Apusului.. cu marele Rim [pudrezește] în eresele sale“, 17₂₉.
- eritici*, „... [sf. Nifon], carele frângi coarnele tuturor hulitorilor eritici ..“, 31₃₉.
- ertarea* (păcatului), 22₇.
- ertăciunea* (păcatului), 22₃; „Părinte, iartă-ne sfinția ta și aibi și sfinția ta ertăciune de la noi“, 11₂₉.
- fără de lege*, 11₃₉, pl.—*legile*, 11₄₀.
- fără legile*, „... că văz că fără legile voastre curând va să se sloboză pre voi“, 10₃₈.
- fătul*, „și-i zise [sf. Nifon] lui Neagoe Vodă: fătul meu...“ 22₂₇.
- fățări* (a), a simula, linguși, a se preface, a fi fățarnic, a fi partinitor, „ce să nu fățărești nici a mic, nici a mare... nice de cel bogat să te rușinezi și să-i fățărești“, 9₂₀, 23.

fătărie, ipocrizie, „nu judecați în fățarie, ce judecați pre dreptate“, 9₂₄, 10₄₁.

face, perf. simplu de la *a face*, 10₂₇, 23₆.

fecior (-iul), fiu, 14₂₇; 17₄, 8₁₁, 18₁₀, 28₂₈.

Fecioară, Preacurata —, Maica lui Dumnezeu, 24₂₄, 28₁₅.

ferecat (-e), „icoane. . ferecate cu argint curat și poliite cu aur“, 29₃₁.

fericil(-a), „fericitul Nifon“, 5₂₄, 17₂₀, 21₁₅, 31₃₁; „fericita pomenirea ta Nifone...“, 21₂₁, 31₁₁, 32₄.

feri(a), a păzi, „Decii acei boeri direpți pre carii-i ferise Dumnezeu den mâinile muncitorului..“, 16₁₁.

fiară, pl. *fierile*(sălbatic), 10₇, 20₂₀.

ficleșug, pl. *ficleșugurile*, vicleșug (formă muntenească estică), 7₂₉.

firea, „răutatea firei“, 15₁₀; „de părere rea i se schimbă firea“, 15₃₅; „și-și veni în fire“, 22₂₃.

floriu, „piatră cioplită și netezită și săpată cu flori (=flori)“, 27₁₁.

forte, foarte. „...făcu ca o strașină tot marmură albă, cioplită cu flori și forte scobite“, 27₂₄.

frămsețea, 28₂, 31₃₄, 32₇. „în frămsețea și lauda a toată Țara Muntenească“, 30₃₁.

frămseți (-ile), 23₃₃, 38; „și cu alte frămseți cu de toate o împodobi“, 31₃.

frânge (a), 31₃₈.

friguri, „că vindecă și pre altul de friguri“, 21₂₅.

fulgera (a) sabia, 14₃₁.

furiș, pe ascuns, 15₂₄.

gâlceavă, 14₇, 17₃, 19₃₇, 28₁₈.

gătită: pregătită. „il chiamă Hristos [pe sf. Nifon] la înpărăția ceriului cia gătită“, 13₁₉.

genuche, „iar jos, la picioarele sfântului, să scrise pre sine în genuche“, 23₁₅.

goana. prigoana. „vezi însuți goana și paza ce o am eu de la vrăjmașiii

cei adevărați“, 8₂₈. 16₄.

goni (a), a izgoni, „ca să gonească pre fericitul Nifon den țara Panoniei“, 10₂₈; 10₂₉, 11₇, 12₁, 16₁₈, 22₄; 'a prigoni, „și veți perinefiind goniți de nimea“, 10₃.

grabă (de —), îndată, „și trimise de grabă de aduse sfântul în țara sa“, 8₃₄.

greotate, greutate, „pentru frica greotății și lauda cea deșartă...“, 6₁₈.

griji (a), a împărtăși, 5₂₃; a îngriji, „decil îl grijiră bine și cu cinste și-l trimisără în țara Panonii la Domnul Neagoe“, 21₃₇.

groznică, groaznică, „...căzu... într'o boală groznică și cumplită“, 14₈.

hangeriul, pumnal încovoiat, 26₁₈.

her, fer, „scoabe de her“, 27₁₂.

hiară, forma mai nouă pentru fiară, „și-l apucară ca pre o hiară înșelătoare“, 19₄₂.

hicleșug, pl. *hicleșuguri*(-rile), 6₃₈, 10₂₈, 15₂₇, 16₃₃, 30₃₄, 18₂₈, 20₉.

hiclean, (ung. hitlen), viclean, șiret, perfid, 15₃₁, 17₃₃, 19₄₂.

hiclenie, viclenie, 19₄₁, 20₇.

hırotoni (a), 3₃₁.

hram, 1. Praznicul împărătesc ori sfântul întru cinstea și pomenirea căruia se zidește o biserică. 2. Sărbătorirea deosebită, în ziua liturgică respectivă indicată în sinaxar, a praznicului împărătesc sau a sfântului întru cinstea și pomenirea căruia e zidită biserică, 14₁₅, 21₄₀, 26₁₁.

hula, „Mihnea Vodă au căzut în eresul hulei Duhului Sfânt“, 17₃₇.

huli (a), 22₄₀.

hulitoriu (-ii), 17₃₅, 31₃₉.

ia, pron. fem. *ea*, 2₃₈.

iară, iar; passim.

iarăcine, fiecare, „și să întoarsără iarăcine pre la case-și cu mare bucurie“, 17₂₄.

ierarh, 21₄₁.

ighimonul, 29₂, 9, 18, v. eghemon.
ijdări (a), „Că deaca să iuți Vlad Vodă și să ațiță foarte cu mânie mare asupra acelui neam drept, care tocmise și ijdărise Bogdan...“, 18₁₈.

inima, „Iară aceste cuvinte foarte ațâtară și mâniară inima domnului...“, 11₇.

iparhiia, 7₁, v. eparhia.

iritic (-i), 13₉, v. eretic.

ispovedanie (-ii), mărturisire, 13₅.

ispovedi (a), a destăinui, a mărturisi, „[N fon] veni la dinsul cu plecată smerenie și ispovedi cătră dinsul toată taina sa...“, 3₂₆.

ispravnic, 3₃₄, 4₉.

(-e), „degrab numai ci au scăpat... pre o fereastră noaptea desculți, deșcinși și fără ișlice“, 17₆.

iuți (a se), a se înfuria, „că deaca să iuți Vlad Vodă și să ațiță foarte cu mânie mare...“, 18₁₄.

izgona, „[diavolul].. să aprinse cu pizmă spre izgona sfântului“, 8₁₃.

iznoavă, din nou, „..și au acope-rit toată [biserica] de iznoavă“, 24₁₄, 25₅.

izvrătită, „Iară sfântul află turma neplecată și neascultătoare și biserică izvrătită și cu obiciaiure rele și nesocotite“, 8₃₉.

îmbla (a), a umbla, „și au îmblat pre la toate peștirile...“ 5₃₁.

împlea (a), a umplea, a împlini, „ce numai să împlură toți de frică, 21₆; „creștea ..și-și împlea toată voia sa“, 8₃₃, 14₃₇, 19₉.

în, „...da-vă-voiu ploae în vremea ei...“, 9₂₇.

înălța (a se), „Iar fericitul Nifon îl întăria [pe Neagoe] cu învățăturile sale, ca se crească și să se înălța în toate faptele cele bune și să se rădice în noroc bun...“, 11₂₁.

încuia (a se), „Și apoi iar înseși toate încuitorile și pietrile sângure

s'au închis și s'au încuiat“, 22₁₇.
încungiura (a), a cuprinde, „...căzu [Radu Vodă] într'o boală groznică și cumplită și alte răutăți multe îl încungiurară“, 14₅.

încurcat, „...fiind el [Avesalom] încurcat de păr de ramura unui stejar...“, 19₁₂.

îndereptarea, „iată v'am dat legea mea și judecata și îndereptarea în mâinile voastre“, 9₁₉.

înderepta (a se), a se înderepta din păcate, a urma pe calea dreptei credințe, 7₂, 8₅, 9₁₄, 16; „...zicându-i [sf. Nifon]: eu să domnesc, iar tu să neîndereptezi și să ne înveți legea lui Dumnezeu..“, 8₃₈.

îndirepta (a se), 5₈, 10₃₅, v. înderepta.

îndireptarea, 6₂₂, 7₂₈, v. îndereptarea.

îndireptătoriu, „și luo pre Zaharia ca se-i fie lui duhovnic și învățătoriu și îndireptătoriu tuturor oamenilor...“, 4₁₃.

îndoit, „...și toți sărută cu credință moaștele mele și să umplu îndoit de dar bun“, 22₃₀.

îndrăznire, „Pentru care lucru cu îndrăznire vom putea zice, că eși vestea bunătăților sale preste tot pământul..“, 8₂₀.

înfrâmse, a se înfrânge „și nu i se înfrâmse voia, ce se împlu“, 8₃₃.

înfrâmșețat (-e), împodobit, 1₁₈, 20₂₉, 24₁₈, 22₂₉, 29₃₃.

înfrâmșeța (a), a înzestra, „..și o înfrâmșeța cu tot feliiul de trebuință.. și cu alte frâmșeți cu de toate o înpodobi...“, 13₁.

înfrumșeța (a), a împodobi „...biserică.. să înfrumșețează cu prea cuvioșii și îngăduitorii săi, cum se-ar zice că să înpodobește ca cu nește pietri scumpe...“, 1₂₇; „...înfrumșeța [sicriul] cu mărgăritar frumos...“, 23₁₂.

îngăduință, „și fură lucrurile lui

pre îngăduință, 18₄; 1₃₅.
îngăduitoriu (-ii), „după cuvântul lui Dumnezeu... către Moisie îngăduitoriuul său“, 9₁₇; 1₂₈.
îngrădi (a), „iar împrejur o au îngrădit [m-rea] cu zid“, 23₃₁, 28₁₉, 30₄₀.
îngreuia (a), „de ce mergea, de aceea i să mai îngreuia grijile“, 14₇.
îngropa (a), a înmormânta, „Și cu multe cântări [de la călugări] să îngropă trupul lui [Nifon]“, 13₂₇, 19₁₆.
înnainte, în viitor, „de acum înnainte să te pocăești de răutățile tale“, 20₁₁.
înnoi (a) o biserică, 24₁₂, 26₁₂, 28₁₂.
înpărat, „iară David fu rădicat împărat“, 19₂₉.
înpăca (a), „Și împăcă mânăstirea și călugării de frică ce avea“, 17₁₀.
înpărighiați, înpereghiați, „Și așa fiind ei înpărighiați, rădicară caznă asupra lor...“, 14₂₅.
înplea (a se), 28₈, v. *împlea*.
înpletit, a împleti, a unelti, „...brâu de piatră înpletit în 3 vițe și cioplit cu flori...“, 27₂₀; „Iară Mihnea Vodă... au înpletit mreją hicleană asupra tânărului Vlad Vodă...“, 17₃₂; 7₃₂.
înpreuna (a), „Iară ei nevoia se-înpune să stea cu Bogdan de față“, 18₃₁.
înprietini (a se), „...că s'au înprietinit cu Ungurii...“, 17₃₁.
înpușina (a), a micșora, 1₂₁, 10₈.
înțoarce (a se), „iar pentru coconii ce-i rămăsesse, ea tot să mai întorcea și să mai mângâia“, 2₃₈, 4₃₈.
întra (a), a intra, 4₃₂, 15_{15, 16, 17}.
într'ascuns, „...că și el în pînă într'ascuns junghiiase sfânta icoană“, 26₂₄.
înțelepciune, „...ca pentru învățătura certării să se întoarcă iar către înțelepciune cea întreagă“, 4₃₀.
învălit, acoperit, 27₃₀.
învârțiți, „Și au făcut... 12 stâlpi

nați, tot de piatră cioplită și învârțiți foarte frumos și minunați..“, 27₁₅.
învrednici (a se), „Radul Vodă nu s'a învrednicit a o muta [mitropolia din Argeș la Târgoviște]“, 28₅.
jertvă, pl. *jertvele*, jertfă, 7₁₉; „[sf. liturghie] întru care aduc preoții pentru oameni jertvă necruntă și cinstită lui Dumnezeu...“, 6₃₈.
jitniță, 23₃₇.
jmalț, „...și-l înfrumseță [sicriul] cu mărgăritar frumos și cu alte pietri scumpe și cu jmalț...“, 23₁₃.
junghia (a), „..icoana... care mână nainte o junghiasse un ovreiu cu hangeriul“, 26_{17, 18, 24, 7, 30, 31, 9}.
jupâne, soții de boieri, „...și se culca [Mihnea Vodă] cu jupânele [boierilor]“, 14₃₃; 2_{31, 35}.
lăcaș, „Și cum merse acolo [la Atos], îndată să prinse de lăcaș în sfânta și marea mânăstire a Vatopedului“, 12_{12, 32}.
lacrămi, „...săruta [moaștele] cu lacrămi și cumultă veselie...“, 21₃₈.
lăcui (a), a șede, a trăi într'un loc undeva, a locui; pass. n.
lăsa (a), „Iară Iosaf... lăsa toată jalea și întristarea...și merse numai de cât în Țarigrad...“, 13₃₅, 4_{31, 5, 18, 21, 5}.
lature (-ile), 3₁₁, 5₅, 6₉; „...fu vestit și laudat în toate laturile...“, 8₃.
lațul, „și se vână el în lațul carele vrea să vâneze pre Neagoe“, 20₂.
lăuntru, „...să desfăcură marmurile [mormântului] și să ivi trupul din lăuntru al Radului Vodă...“, 22₁₃; „...au podobit [m-rea Cutlumuz] den lăuntru și dinafară...“, 23₃₃.
lasur, „și toate scobiturile piatrilor dinafară le vâpsi cu lasur albastru și florile le polei cu aur“, 27₃₆; comp. arab. *al asurd* (= albastru) și *lapis lazuli* (probabil venit prin Turci).
legătură, „să făcu lucrul acesta cu

L

L

L

L

L

L

L

L

n

n

n

n

n

n

n

n

n

n

n

n

n

n

n

n

- mare legătură și cu groasnic blestăm“, 30₁₇.
- lege*, învățătură, credință; passim.
- lepăda* (a), a arunca de la sine, a îndepărta, „...au lepădat pre sfântul [Nifon] de la sine și l-au gonit den țara sa...“, 22₄, 7₂₀, 18₈, 17, 21₁₅.
- leu*, genitiv: *leului*, 17₁₅, 16, 20₃.
- limbi*, popor, nație, „Și veți peri de sabia tuturor limbilor care vor veni în țara voastră...“, 10₉.
- lipsirea*, pierderea, „...și nu era nici unul dentr'înșii carii să nu fie vărsat lacrimi pentru lipsirea părintelui...“, 13₃₂.
- logofăt*, 21₁₄.
- lucru* cel bun, 7₁₃; — adevărat, 22₃₃.
- lumânare*, 5₈.
- maghernița*, bucătăria, 12₃₉, 23₃₈, 31₃.
- magupie*, brutărie, 12₄₀, 23₃₈, 31₂.
- măgura*, „Și în măgura Cateșca... multe lucruri au făcut...“, 25₂₇.
- mare*, adj., „Și de acolo fu chemat la mare lavră a sf. Atanasie“, 6₂.
- mărgăritar*, 23₁₂, 24₃₄, 26₁₄.
- măinele*, 5₂₃; 9₁₉.
- mânăstire*, passim.
- mângâere*, 3₃, 4₃₄, „și rămasă între toți frații plângere și tânguială fără de mângâere“, 13₃₁.
- marmurile*, „și degrabă să desfăcură marmurile [mormântului] și să ivi trupul din lăuntru...“, 22₁₂.
- mărturisi* (a), „...Și îndată-l cuprinse frică și cutremur, cât îi mai eșia sufletul de nu vrea mărturisi pre sfinția sa, că este sfânt“, 23₁.
- mătase*, „...au pus un covor de mătase, cusut tot cu sârmă de aur“, 25₁₉.
- merge* (a), „...și au îndemnat oamenii de au mers de l-au pârît la Amira...“, 8₁₃.
- mertic*, „...și au făcut [m-rei Lavra] și mertic mare câte 90.000 de talere de an“, 24₁₇, 25₉.
- mesteca* (a se), a se amesteca, 11₃₁.
- meșteșug*, pl. *meșteșugure*, passim.
- meștia*, imperf. de la *a mește* (latin. *miscere*), a pregăti, a lua, a scoate, „...mergea toți .ca la un izvor curător de viață, de la care toți își meștia băutura...“, 12₁₇.
- metohul*, pl. *metohuri*, 17₂, 24₇, 25₁₉.
- minuna*, (a), „să știți că au minunat Domnul pre prea cuviosul seu“, 31₃₃.
- mișei*, săraci, sărmani, „...iar pre câți mișei au miluit...“, 13₁₃, 30₃.
- mitropolit*, 29₈, 17; *mitrupolit*, 19₃₄.
- moaște* (-le), „...săpă până ajunse de moaștele sfântului. Decii le scoase afară și le băgă într'un secriu... și să adunară toți călugării... să închinară sfântului și să-ruta moaștele...“, 21₁₆, 19; 20₂₉, 33, 22₃₀, 35, 23₁₀, 27₁.
- moșteni* (a), „Acestea zic voao să le păziți deca vă este voia să moștenați împărăția cea cerească“, 10₂₄.
- mrejă*, „...și au înpletit mreją hicleană asupra tânărului Vlad Vodă și veniră asupra-i“, 17₃₃, 19₄₂.
- muere*, soție, nevastă, „...având el [Bogdan] muere cu lege...“, 11₂; „...dă bărbatului muerea sa“, 11₅.
- multă*, „nu trecu vreme multă“, 8₁₀.
- mulțămire*, „Pre care [icoană] cu mare bucurie și mulțămire o aștepta domnul Neagoe Vodă“, 27₄.
- muma*, mama, „...Sionul, care este muma bisericilor...“, 25₁₁.
- munci*, chinuri, „și pătîmind multe munci să sfârși pentru lege...“, 12₂₃, 13₃₈.
- muncitoriul*, chinuitorul, 16₁₂, 17₈, 18₂.
- muta* (a), „...și cum zise ...că se va muta mitropoliia den Argeș în Târgoviște“, 28₄; „...să mute moaștele sf. Ioan Hrisostom de la Cucus în Țarigrad...“, 20₂₈; „să mute [icoana] în țara sa...“, 26₄₀.

- museviri* (a), „..fu pârît și muzevirit de Manea Hlapen.. și-l băgă în pușcărie“, 2₂₀, 19₄₀.
- muzăviria*, „...pentru muzăviria ce muzavirise pre sfântul Nifon“, 19₄₀.
- năcas*, 13₃₁.
- nădăjdui* (a se), „..nu vă nădăjduireți spre domni..“, 11₁₃, 21₁₀.
- nădejdea*, 11₁₁.
- nainte*, înainte, 13₄₀, 14₁₂.
- nalțe*, înalțe, 6₃₀.
- naltă*, înaltă, 28₁₁, 31₃.
- năpăstuiși*, asuprași, 6₃₀.
- năprasună*, „..și de năprasună să făcu gâlceava mare de oastea lui Neagoe“, 17₂.
- năprasnică*, moarte—, 18₃₀.
- nărodul*, pl. *năroade(-le)*, norod, popor, 5₄, 8₈, 7₅, 19_{23, 25, 30}.
- ne*, pron., „...noi ne nădăjduim spre credința domnului nostru..“, 21₁₀.
- necruntă*, fără de sânge, neînsângerată, „[sf. liturghie] care aduc preoții pentru oameni jertvă necruntă..“, 6₂₈.
- nedirepțați*, nedreptăți, „..și să să ferească de nedirepțați..“, 6₂₄.
- nedireptul*, nedrept, „și deacă văzu pre nedireptul domn [Mihnea]“, 15₁₄.
- negrit*, „Iar trupul lui [Bogdan] nice fierile, nici paserile, nici pământul nu l-au putut mânca, ce numai ce s'au pojorlit și au negrit întru răutatea tuturor“, 20₃₁.
- neplescată*, „Iară sfântul află turma neplescată și neascultătoare..“, 8₃₈.
- nemeri* (a), „au nemerit la un părinte călugăr“, 3₇.
- nepregetând*, „Și nepregetând, l-au și dieconit..“, 3₃₀.
- neputernici*, 6₃₀, 30₄.
- nește*, niște, 1₂₉, 15₉.
- neștiutele*, „Dumnezeu, cela ce știe și vede toate știutele și neștiutele“, 20₉.
- netocmirea*, „..văz pogorându-se pre voi.. pentru netocmirea bisericii.. mânia lui Dumnezeu“, 14₁.
- netezită*, „..piatra cioplită și netezită..“, 27₁₀.
- nevoe*, „..vrând Dumnezeu să arate a eve ertarea păcatului [acelora]... carii îi făcuse nevoie și scârbă sfântului..“, 22₈.
- nevoi* (a se), „..și oreunde auzia că se nevoiește cineva întru lucruri bune, îndată mergea acolo..“, 3₁₈; „..și se nevoia spre toate poslușaniile..“, 12₃₇; „Iară ei nevoia să-l împreune să stea cu Bogdan de față“, 18₃₁, 1₃₅, 6₂₄.
- nevoinea*, „cât petrecu acolo în toate era tocma cu alți frați.. atâta cât le era [lor] rușine de smerenie și de nevoie a lui“, 12₈₈.
- nevoitoriu*, „..[Dumnezeu] ce au proslăvit pre robul său cel mult nevoitoriu..“, 21₃₁.
- nice*, nici; passim.
- nimea*, nimeni, 10₃, 18₃₄, 21₁₁.
- nimenilea*, „și nu putea nimenilea să se potrivească lor..“, 15₃₃.
- oarece*, oarecare, „...fu un sunet oarece și să duse denaintea ochilor lui...“, 22₂₀.
- obârși* (a), a sfârși, „Decii deca obârșiră sfatul, chiemă pimnicerii...se le dea să bea vin“, 15₂₀; „...și alte lucruri au obârșit“, 26₁₀.
- obiciaiure (-ile)*, „află biserica izvrătită și cu obiciaiure rele“, 8₃₀, 9₁₀, 10₃₂.
- obicină*, obicei, „și deade de luară toți oamenii den colivă după obicină“, 29₁₃.
- ocaanice*, vrednic de milă, „deaca-l văzu într'atâta pedepsă, zise-i: o, vai de tine ocaanice!“, 20₈.
- ocară*, mustrare, „Iară deca-l văzu pașa, zise-i cu ocară: o, călcătoriu de jurământ!“, 19₇.
- odăjdii*, veșminte bisericesti, 28₁₈.
- odihni* (a se), „Apoi făcu cină, ca se se și odihnească oamenii lăudând pre Dumnezeu“, 29₁₄.

odrasele, „că să cade și rădăcina și odrasele ce au crescut, să le spunem“, 2₁₃.

olovină, „povarnă de olovină [la m-rea Argeș]“, 31₂.

oltariul, altar, 24₁₂.

omeni (-ii), oameni, „și află omeni pre voia sa.“, 7₃₁, 9₃₈, 11₂₃.

opreală, „și făcură aceste lucruri cu mare opreală și blestem“, 30₂₇.

opște, „Iar m-rea lui Ariton, care de opște să chiamă Cotlomuz“, 23₃₀.

oreunde, oriunde, 3₁₇, 11₃₃.

oaraș, oraș „i-au tăiat capul în oaraș în București“, 19₁₀.

ospătărie, 23₃₇.

ostenințele, „...și să nevoia spre toate poslușaniile ..atâta cât striga ostenințele lui“, 12₄₁.

oaspățul, cel de sara, 17₁, 30₁.

ostea, oastea, 16₃₈, 17₇, 19₄.

ostrov, „și au scăpat la un ostrov den care au trecut Dunărea“, 18₃₉;

„ostrovul, carele să chiamă Ape-lapov“, 2₄.

oști, armate, „...și voiu da pace [țării voastre] și oști nu vor trece pren ea“, 9₃₂.

paiajeni, „ce toate meșteșugurile cele hiclene ale lui ca nește păiajeni să strica“, 15₉.

pâlc, pl. *pâlcuri*, „înpărțiră oastea în 3 pâlcuri și un pâlc luo Neagoe..“, 16₃₉.

până, „potolește mâniia lui Dumnezeu mai nainte până nu se pornește pre voi“, 11₆.

pân'astăzi, „Decii dintr'acea vreme pân'astăzi s'au potolit țara și s'au înpăcat de gâlceavă..“, 19₃₈.

până cât, atât timp cât, „Iară Viad Vodă... creștea întru mai mare bucurie și în bunătăți și în cinste, până cât au ținut sfatul acelu neam drept“, 17₂₆.

papistasi, romano-catolici, 13₉, 17₂₈.

pardosi (a), „și pardosi toată biserica, tinda și altariul... cu mar-

mură albă“, 27₃₃.

parte (bărbătească), 10₂₀.

pâri, acuzații, „și cu pâri atâtea de multe, cât l-au scos de scaunul patrierșăsc“, 7₃₂.

pârî (a), 2₂₀, 7₃₃, 8₁₃.

părinte, „arhimandria sfântului... părintelui nostru Nicodim“, 26₇; 16₄₁, 20₃₄.

părinții, „...iară călugării deaderă lui Neagoe Vodă... blagoslovenie de la părinții cei sfinți, carii era în mânăstire...“, 23₂₀.

pasă, pășește, pleacă! „ia tu pasă cu pace oreunde vei vrea“ 11₃₃; „pase și eși den țara noastră“, 10₃₁.

paște (a) biserica, 5₆; — „oile cele cuvântătoare“, 9₁₃.

patemi, suferințe, chinuri, „[sf. Nifon] care au strălucit în multe patemi și ispite..“, 1₃.

patriarhul, passim.

patriarșie, patriarhie, 4₃₈.

patrierșesc, scaunul—, 7₈.

patrierșiia, „Și toate chiliile den patrierșie li-au înnoit și patrierșiia cu bani și cu multe daruri o au înbogătit“, 25₆, v. patriarșie.

patriiarși, „[Ovreei] carii n'au vrut să ție prorociile sfinților proroci și ale sfinților patriiarși“, 7₁₈.

pază, „și-l trimise la pază în cetatea Odriiului“, 8₁₄, 28.

păzi (a), „Dumnezeu trimisă corbul de hrănia pre Ilie proroc, așijdirea păzi cu bucate pre Daniil... în chip ca acesta păzi și pre [Nifon]“, 11₁₄, 15.

pedepsă, pedeapsă, 20₆.

pen, prin, „...cei ce se striina pen pustii și pren peșteri...“, 25₃₈.

pentre, printre, „...puse [icoane]... și în tindă pentre stâlpi“, 29₂₉.

peri (a), a dispăre, a muri, „și veți peri nefiind goniți de nimea“, 10₃; „...și veți peri de sabia tuturor limbilor...“, 10₉.

pestriță, „Și făcu un cerdăcel denaintea bisericii pre 4 stâlpi

- de marmoră pestriță“, 27₃₀.
- petrecaniia*, sfârșitul, „...Nifon pri-
cepu că va să fie aproape și pe-
trecaniia sa..“, 12₂₉, 14₉.
- petrece* (a), „să priimi la o mână-
stire de petrecu împreună cu că-
lugării viață mai predesupra
firiei omenești“, 7₃₉, 12₁₀.
- piatră* pucioasă, „... să prăpădi
[Sodoma] și arse cu foc și piatră
pucioasă..“, 10₁₉; 28₂₂.
- pierde* (a), a omori, a ucide, 18₃₇,
19₁₈.
- pietrii* scumpe, „[icoane] împodo-
bite tot cu aur, și cu pietrii scum-
pe“, 29₂₇, 1₂₉, 23₁₃, 24₃₄.
- pimnicerii*, „[Mihnea] chiemă pim-
niceri și le zise se le dea să bea
vin...“, 15₂₁.
- pimniță*, passim.
- pizma*, passim.
- pizmașă*, „și așa făcu Dumnezeu
den cele amară dulci și den cele
pizmașă cu prietnicii...“, 11₁₇.
- pizmașul* diavolul, 10₂₆.
- plehupă*, capac, „[Neagoe Vodă]
deade de făcu sicriul tot de argint
...și deasupra pre plehupă, scrise
chipul sfântului întreg...“, 23₁₃.
- plevele*, „[credința] aleasă de ple-
vele și de neghina ereticilor“, 7₁₄.
- plumb*, 23₁₀, 27₁₃, 31.
- poale*, „...poale de analoghiu“, 28₁₅.
- poama*, pl. *poame*, fructe, roade,
„că [din pomul acela] mâncară..
poama morții...“, 31₇; „...nici
pomii nu vor face poame...“, 10₆.
- poclon*, dar, „iară călugării deacolo
dederă lui Neagoe Vodă poclon
capul sfântului [Nifon]...“, 23₁₉.
- podobit*, împodobit, „...și cu toate
frământările și podoabele o au
podobit...“, 23₃₃, 27₇.
- podvigul*, „Deci nici acolo n'au
schimbat luptarea și podvigul său
în care era deprins adecă cu a-
junul și cu ruga...“, 8₁₇.
- pohti* (a), a invita, „și pohti să vie
toți arhiemandriții“, 28₂₈, 8₂₇.
- pojorlit*, „Iar trupul lui nice fierile ..
nu l-au putut mânca, ce numai
ce s'au pojorlit și au negrit“, 20₂₁.
- polei*, (a) cu aur, 23₁₂, 25₁₈.
- poleite*, *poliit* (-e), „și crucile pre
turle tot poleite cu aur“, 27₂₆;
„...icoane toate ferecate cu argint
curat și poliite cu aur“, 29₃₀, 31.
- porecla*, „...Manuil, iar pre porecle
ii zicea Harip“, 2₁₄.
- poslușaniia*, pl. *poslușaniile*, „și
toată poslușaniia cu dragoste o
umplea..“, 6₈; „...și să nevoia
spre toate poslușaniile... și ajuta ..
și la alte poslușanii..“, 12₃₈, 40.
- poslușnicul*, servitor, „și luă cu si-
ne poslușnicul...“, 12₃₀.
- potoli* (a se). a se liniști, „Decii...
s'au potolit țara și s'au împăcat
de gâlceavă și bisericile să ve-
seliră..“ 19₃₇.
- povarnă*, „...făcu [la Argeș] și po-
varnă de olovină...“, 31₂.
- pravilă*, „și tocmi toate obiceiurile
pre pravilă“, 9₁₀.
- pravoslaviia*, 13₁₁, 31₂₉.
- pravoslavnici*, 3₃₉.
- prăznuire*, 2₁.
- pre*, spre, asupra, „și potolește mâ-
niia lui Dumnezeu mai nainte
până nu se pornește pre voi“, 11₆.
- pre*, pe; passim.
- prea*, „și zevese cusute cu sârmă
de aur prea înfrământate au
dat...“, 24₁₆.
- preacurvă*, „[Bogdan] este curvariu
și soru-ta ca o preacurvă“, 11₄.
- preacurviia*, „și l-au lepădat [pe
Bogdan] den sfânta biserică
pentru preacurviia lui.“, 18₁₈.
- precurvari*, „Iar curvarilor și
precurvarilor va judeca Dumne-
zeu“, 10₁₇.
- pre desupra*, „și să priimi la mână-
stire de petrecu... viață mai pre-
desupra firei omenești...“, 8₁.
- preget*, fără de —, 12₃₅.
- preu*, prin; passim.
- preîn*, prep., prin, 4₂₅, 25₃₉.

- preoții*, „și făcu săbor mare... cu preoții și mirenii...“, 9₄.
- preoți* (a), a hirotoni preot, „...iar pre Nifon, cu blagoslovenia arhierului cetății Cruiei, l-au preoțit acolo...“, 4₁₅.
- presosala*, „și vă va rămânea rămășiță den presosala grâului și a vinului..“, 9₂₉.
- prestolul*, sfânta masă din mijlocul altarului, 27₁₈, 29₂₄.
- pretutindinea*, și *pretutindinilea*, „...eși veste mare pretutindinea pentru războiu..“, 18₇; „...fu vestit și lăudat în toate laturile atâta cât venia toți de pretutindinilea la sfinția sa..“, 8₂, 6₁₂, 26₃₇.
- pribegia*, 15₃₅.
- priceștui* (a se), cuminica, griji, împărtăși cu sfintele Taine; „pe toți îi ertă și-i dezlegă ca un ucenic... al lui Hristos, cu al caruia trup și singe să și priceștui“, 13₂₃.
- prietnicii*, „și așa făcu Dumnezeu den cele amară dulci și den cele pizmașă cu prietnicii..“, 11₁₈.
- priimi* (a), „...și Vlad Vodă au priimit sfatul [lui Bogdan].“, 18₁₂.
- prisosi* (a), „vă va prisosi vin încă și până în vremea arăturii“, 9₃₀.
- pristaniște*, port, refugiu, loc de odihnă pentru corăbieri., „Așjidirea făcu o pristaniște în Ascalun la mare“, 24₄.
- pristăvi* (a se), muri, 2₃₅, 6₄₀.
- pristăvirea*, moartea, încetarea din viață, 4₃₉.
- prorocul*, 11₁₃.
- proslăvi* (a), „Și Dumnezeu proslăvi pre cel ce-l proslăvia și-l chiamă la sine“, 13₁₅.
- protul*, protosul, președintele chinotitei (consiliului administrativ) Atosului, 23₄₁, 28₃₁, 29₁₇.
- provideț (-ul)*, „...un părinte călugăr, pre carele îl chiama Ioasaf, dascal și provideț...“, 3₈, 29.
- pucioase*, „și acolo [la Cozia] cură piatră pucioase...“, 28₂₂, 10₁₉.
- purcede* (a), „și purceseră... unii pre uscat, iar alții în vase pre mare“, 4₅, 16₂₇.
- pustie*, „și va fi țara voastră pustie și curțile voastre pustii“, 10₁₀.
- pușcărie*, 2₂₁.
- pușinel*, „odihni ră pușinel și iar merseră la biserică...“ 29₃₆, 3₁₀.
- pușunel*, „și să vă ascundeți pușunel pân' va trece mânia“, 4₃₀.
- racla legii*, „...iară în cale le purta [moaștele] în carătă ca și Israil racla legii“, 23₂₅.
- rădica* (a), — domn, 19₁₈; — împărat, 19₂₉; — goană asupra cuiva, 16₄; — caznă asupra cuiva, 14₂₅; a se — în noroc bun, 11₂₁.
- rămășiță*, „și vă vor rămânea rămășiță den presosala grâului...“, 9₂₈.
- rânduri*, rândueli, „[le grăia] den pravilă... de mânăstiri și de biserică și de alte rânduri de ce trebuia“, 9₉.
- răserit*, „mânăstiri de la răserit...“, 25₁₃; „de la răserit până la apus..“, 25₃₈.
- răsepi* (a), „le-au ars curțile și casele le-au răsepit... și m-rea lor... din temelie o-u răsepit...“, 15₃₈, 41.
- răsuna* (a), „...trâmbită cu glas mare... care răsună tare...“, 31₃₉.
- rătunde*, „...zidi mitropolia în Târgoviște... cu 8 turle și tot rătunde...“, 28₈.
- răutate*, „Iar el fiind îndemnat tot de răutate firei sale...“, 15₁₀.
- ravna*, râvnă, zel, „... s'au aprins cu ravna cea bună spre învățătură...“, 6₂₂.
- răzbătute*, „Iar ferestrele bisericii [Argeș].. tot scobite și răzbătute prin piatră cu mare meșteșug le făcu“, 27₁₉.
- războiu*, „...eși veste mare... pentru războiu...“ 18₈; „și făcu războiu lângă orașul București“, 19₃.

războli (a se), „... deaca au sosit la Țarigrad [patriarhul Zaharia] nu zăbovi vreme multă, ci să războli; întru care boală își deade sufletul...“, 5₂₈.

roșie, „și apa aceea se făcuse roșie de singe...“, 26₃₂.

ruga, rugăciunea, „... podvigul său în care era deprins, adecă cu ajunul și cu ruga“, 8₁₈, 17₄₁, 18₁, 19₃₈.

rugăciune, „și au cerșut rugăciunea și blagoslovenie de la toți părinții cei sufletești 5₃₅; „Iar rugăciunea sf. Nifon nu-l slobozia...“, 15₇.

săbor, sobor, sinod, adunare, „al optulea săbor, care vrură să-l facă la Florința Latinii...“, 3₃₈; „și făcu săbor mare de împreună cu Domnul și cu toți boerii, cu preoții și cu mirenii...“, 9₃.

sacă, goală, fără apă, „intră într'o bute sacă...“ 15₁₆.

săcriul, *secriu*, *sicriiu*, „...se deschise săcriul cu moaștele sf. Nifon...“, 22₁₄; 21_{17, 39}, 23₁₁.

săgeta (a), „găti săgeți de săgeta“, 14₃₀, 19₁₁.

sălășlui (a se), a se adăposti, a locui „...s'au sălășluit la o biserică a sf. Apostol Ștefan...“, 8₁₅.

sămnat, „[icoana] pe care era sămnat chipul Domnului nostru Iisus Hristos“, 26₁₈, 19₃₁.

sănătate, „toată vindecarea și sănătate dobândia“, 23₈.

sângur, „Văzu sânгур Neagoe Vodă descoperire ca aceasta...“, 22₉.

săpa (a) groapa, „[Mihnea].. în toate zilele săpa groapa și cugeta cum va putea face să-i piarză...“, 15₈.

sărmă de aur, fir de aur, „o zăvase cusută tot cu sărmă de aur...“, 24₁₆.

săruta (a), „și le săruta [moaștele] cu lacrimi...“, 21₃₇, 22₃₀.

sătura (a se), „...zidi mitropolia în Târgoviște mare și frumoasă... cum să sature ochii tuturor de vederea ei“, 28₈.

sațiu, „și pâinea o veți mânca cu sațiu...“, 9₃₁.

săvârși (a), „și chiliile le-au umplut de frămseți și li-au săvârșit de acoperemânt“, 23₃₉.

scăpa (a), „[păcătoșii]carii scăpa den meșteșugurile [diavolului]...“, 7₂₈.

scârbă, „și cuprinse scârbă și întristăc une mare biserica Iustinianiei...“, 5₁₃; „carii îi făcuse nevoe și scârbă [sf. Nifon]“, 22₈.

scaun, (patrierșesc), 7_{7, 33}, 8₇, 17₁₇; —domnesc, 19₃₁; capitala țării, „și deaca sosiră la scaun“, 21₃₅; „și tocmiră să fie acestea [Tismana și Argeș] mânăstiri amândoo... cinștite într'un chip și arhimandrii și scaune mai mari de cât toate mânăstirile Ț. Muntenesti“, 30₁₆.

scriptură, „viața și minunile, cele ce au făcut ei, ni le-au arătat cu scriptură“, 1₁₉.

scoabe de fier, 22₁₀, 27₁₂.

scobită (-e), marmură, piatră scobită cu flori, 27_{19, 24, 32}.

scorni (a), a provoca, a se ivi, „Și să scorniră în țară răutăți și gâlcevi...“, 14₇.

scrie (a), „iar deasupra pre plehupă scrise chipul sfântului întreg“, 23₁₄, 24₂₄.

sfărâma (a), „Iară tu nevoește se-i sfărâmi capul...“, 18₂₁, 16₃.

sfat, (a face, ținea, primi—), passim.

sfătui (a), 15_{18, 29}, 18₃₂.

singe (-le), sânge, 13₂₃, 26_{27, 30, 32}.

slobozi (a), „și slobozi izvoare de învățătură limpede“, 9₄, 10₃₈.

slujbă (-ele), „fraților la toate slujbele ajuta“, 12₃₈; „era nevoitor spre [sfintele] slujbe“, 13₄, 9₈.

smerenie, „le era altor frați rușine de smerenie și de nevoință a lui“, 12₃₆.

sobornică, „... biserica cea mare sobornică din Țarigrad...“, 25₃, 27₃₈.

socoti (a), „și porunci să nu-l mai bage [pe sf. Nifon] nimenea în seamă, nice să-l socotească, nici

- să-l cinstească...“, 11₉; „...soco-
tiră toate pre amăruntul..“, 21₂;
„... și socoti minunea sfântului
[adevărată]“, 22₂₂; 22₂₈.
- socotitoriul*, îngrijitor, supraveghe-
tor, om de încredere, „...Neagoe
socotitoriul lui sveatâi Nifon“, 16₁.
- sodomiiia*, „... adecă.. curvia cu
parte bărbătească...“, 10₂₀.
- solitoriu*: mijlocitor, „...solitoriu la
Dumnezeu“, 8₃₈.
- sparge* (a), a strica, a desființa,
„și sparse mitropoliia den Argeș
den temelii ei și zidi în locul
ei altă sfântă biserică“, 27₉; 15₄₀.
- spăsenie*, mântuire, 32₁.
- spodobi* (a se), învrednici, „...și mul-
țămia căci s'au spodobit aeve a
vedea domn ca acela“, 20₂₅.
- spurcăciune*, „să vă feriți de toate
spurcăciunile și hicleșugurile“, 6₃₈.
- steme*, „și împrejurul boltelor fă-
cute tot steme de piatră cioplită
cu meșteșug“, 27₂₈.
- sticle*, „și au pus pe la ferestri cu
sticle“, 23₄₀.
- știutele*, „Dumnezeucelaceștie și ve-
de toate știutele și neștiutele“, 20₈.
- strajă*, „...au zidit o culă den te-
melie să fie de strajă“, 24₃₉.
- strașina*, „iar pre supt strașina
cea mai de jos [a bisericii] făcu o
strașină tot marmură albă cioplită
cu flori..“, 27₂₂.
- străbate* (a), „toată dăscăliia filo-
sofului o au străbătut cu înțelep-
ciunea sa“, 3₈.
- streluci* (a), „ca să streluciască lu-
mina de'ntuneric..“, 6₁₅; „[Dom-
nul ceresc] care strelucește soa-
rele său...“, 26₃.
- stremoși*, „...că [din pomul acela]
mâncară stremoșii noștri poama
morții...“, 31₇.
- strica* (a), „...că strici obiceiurile
noastre..“ 10₃₂.
- striga* (a), „să nevoia spre toate atât
cât striga ostenințele lui“, 12₄₁.
- striina* (a se), înstreina, „... și mai
vârtos pre cei ce se striina pen
pustii.. îi hrănia“, 25₃₈; *striini*, 6₃₁.
- stropi* (a) cu sânge, 26₂₁.
- sucite*, „...și turlele tot cioplite cu
flori și unile făcute sucite...“, 27₂₇.
- supt*, sub, 20₂₃, 27₂₂.
- suru-ta*, sora-ta, 11₁.
- șutele*, „... cu multe amăgele și
șutele.. să lega cu boerii..“, 15₁.
- svânta*, *sveată*, *sveatâi*, sfânta,
sfânt; passim.
- sveatnicul*, sfetnicul, 15₁₀.
- taină*, „lucrurile cele de taină la
aeve se să descopere“, 6₁₆; 11₃₇.
- taler*, monedă veche de argint, „și
au făcut și mertic mare câte
90.000 talere de an“, 24₁₇.
- tămădui* (a), a vindeca, „...ca să
curățească și să tămăduiască
greșala Radului Vodă...“, 20₃₄.
- tâmplări*, întâmplări, „și să sfârși
Radul Vodă întru niște tâmplări
rele ca acestea“, 14₉.
- tânguială*, „și rămasă între toți
frații plângere și tânguială fără
de mângâere“, 13₃₀.
- târnoși* (a), a sfinți o biserică, „și
o au târnoșit [biserica] cu bla-
goslovenia arhierelui...“, 23₄₁;
„[merse] patriarhul cu mitropolii
și cu tot clirosul denpreună, ca
să târnoșască biserică [mână-
stirii Argeș]“, 29₂₈, 35.
- tată* sufletesc, 3₂₆ „ispovedi cătră
dinsul toată taina sa și-l priimi
să-i fie tată sufletesc“, 3₂₆.
- tătâni seu*, tatăl său, „ca Avesa-
luom fecioriul lui David când s'au
sculat asupra tătâni-seu..“, 18₁₁.
- temătoriu*, „...neam ..temătoriu de
Dumnezeu“, 14₃₈.
- timpina* (a), a întâmpina, „și cum
eși afară, îndată-l timpinară niște
oameni..“, 26₂₈.
- tinda* (bisericii), pl. *tinsile*, passim.
- toca* (a), „iar după cină, tocară și fă-
cură bdenie toată noaptea..“, 29₁₆.
- tocma*, la fel, întocmai „...cât pe-
trecu acolo în toate era tocma

cu alți frați și cu mâncarea și cu postul..“, 12₃₄.

tocmi (a), „..intră într'o bute sacă de se ascunse, că așa tocmi Dumnezeu.“, 15₁₇; „Iar în lăudata m-re Vatoped tocmi să se dea milă pre an, ca și la Lavra..“, 24₃₁; „..și alte metohuri... au făcut.. și bine le-a tocmit..“, 24₈; „tuturor tocma mântuirea..“, 8₄; „toate bisericile pravoslavnicilor să tocma de la marea biserică a Iustinianii cei mari“, 3₃₉ 1₁₄; „iar prestolul... tocmi-l și-l așeză însuși Neagoe..“, 29₂₄; „și tocmiră de făcură și slujba [sf. Nifon]“, 30₇.

tocmeala, pl. *tocmelele*, „...să nevoia să umple toată tocmeala sa..“, 8₁₉; „..învățind pre toți ca se ție tocmelele sf. Apostoli..“, 6₃₃; „se plecă cu totul obiceiului și tocmelii mănăstirei..“, 6₇.

tocmirea bisericii, 9₇, v. *tocmeala*.

tocmitoriu, „[să fie] ..tocmitoriu mântuirii tuturor..“, 4₁₃.

toiagul, „și fu trimis păcătoșilor toiagul învățaturii cel de fer“, 4₁₈.

tot cine, oricine, „și tot cine mergea la dinsul [într'ajutoriu].“, 23₇.

traicul, „viața și traicul [sf. Nifon]“, 1₁; „sfârșitul traifului și vieții [sf. Nifon]“, 32₁₄; 10₃₁, 2₁₁.

trâmbită, „numai de cât chiemă pre toți, ca cu o trâmbită“, 7₂₁, 31₂₉.

trapezarie, sala de mâncare la mănăstire, 23₃₅, 24₃₇, 31₁.

treaba, „nu spuse nimănui nimic, ce-și căuta treaba și slujba lui“, 15₃₅; „case de toată treaba“, 23₃₈; „și au făcut vase de treaba bisericii“, 24₁₅; 7₂.

trimite (a), „Și voiu trimite asupra voastră fiară sălbatică..“, 10₇, 11₃₅.

tristăciune, întristare, „..și bucuria i să întoarse în tristăciune“, 15₃₆.

Troiță, (sfânta) Treime, 28₁₃.

tronul, „și pre tronul cu moaștele

au făcut un cerdăcel de piatră..“, 25₁₆, 18

turcesc, (Amira împăratul—), 8₁₄.

turle, „și au făcut biserica sf. Nicolae [din Atos]... cu turle, chilii și trapezarie..“, 23₃₅, 27₂₆, 28₈.

turlișoare, diminutiv de la *turle*, „și [în] sf. oltariu desupra prestolului încă făcu un lucru minunat cu turlișoare vărsate“, 27₁₇.

turnuri, „și au făcut o culă mare și cu turnuri, să le fie de pază“, 24₇.

țapă, „nu putu răbda rana și slăbiciunea cu care să junghe ca cu o țapă ascuțită..“, 7₃₀.

țărăi, genitiv de la *țară*, passim.

umplea (a se), 14₁₂, 15₁₅, 17₁₅, 22₃₀; a împlini, a îndeplini, 1₁₄, 6₈, 7₆, 8₁₉, 11₂₄, 13₃₅, 17₂₁, 19₁₃, 30₂₀.

unde, „văzu [Neagoe] descoperire ca aceasta..: unde s'au rupt scoabele cele de fier..“, 22₁₀.

urgia, „maniia și urgia“, 15₃₇.

urloiul, șghiab, canal făcut din olane, „pre sus pre ziduri au adus apă cu urloiul..“, 24₁₉.

usârdie, *userdie*, „și avea multă usârdie pentru dinșii..“, 2₃₉; „mergea toți [acolo] cu userdie..“, 12₁₆.

ușura (a se), „Și nu se mai ușura nevoile, ce de ce mergea, deacea i să mai îngreuia grijile“, 14₈.

utrăne, genitiv: *utrăanii*; slujba liturgică ce se săvârșește în fiecare dimineață după răsăritul soarelui și înainte de liturghie; „Și tocmiră de făcură și slujba sfinții sale cu vecernie, cu utrăne și cu liturghie..“, 30₈, 22₇.

vâna (a), „și să vână el în lațul carele vrea să vâneze pre Neagoe..“, 20₂.

vânători, vătah de —, 17₁₄, 11₁₅.

văpsele, „ce apoi s'au zugrăvit [biserica] cu văpsele și cu aur“, 14₃₀.

vârșa (a se — zorile), 29₂₀; — plumb, 27₁₃; „multe feluri de izvoare.

- prea înțelepte ale învățăturilor s'au vărsat", 2₆.
- vărsate*, întoarse, răsucite(?), „și [în] sf. oltariu desupra prestolului încă făcu un lucru minunat cu turlișoare vărsate“, 27₁₇.
- vârtutea*, „și toată vârtutea voastră să va pune în zadar..“, 10₅.
- vârtos*, „și mai vârtos să nevoia să umple toată tocmeala sa..“, 8₁₉, 25₃₈, 26₅.
- vase*, „și au făcut vase de treaba bisericii de aur și de argint“, 24₁₅, 25₈.
- vasilisc*, „și-și astupă urechile ca aspida și ca vasiliscul“, 14₃₀.
- vătah (-ul)* de copii, 2₁₉; — de vânători, 17₁₄.
- vecernie*, slujba de seară care se face în ajunul zilelor când se slujește sf. liturghie. 29₁₁.
- vechiu*, „plumbul cel vechiu“, 24₁₃, 25₄.
- venitic*, strein, venit din altă parte, 9₂₁.
- veți*, aveți să, „și pe mine iar veți să mă căutați“, 12₄.
- viiața*, 1₃₅, 4₁₁, 8₄, 10₃₁, 12₃₃, 32₁₄.
- vindecarea*, „toată vindecarea și sănătate dobândia“, 23₈.
- vistirie*, 23₃₇.
- viteazul*, „fu rănit de viteazul Dumitru Iacșici“, 17₃₈.
- vițe*, „brâu [bisericii] înpletit în trei vițe“, 27₂₀, 12₂₄.
- voi (a se)*, învoi, înțelege, „..boierii nu se putea voi pre cine vor pune domn“, 14₂₁.
- voivod*, passim.
- zăvase*, pl. *zevese*, „și au dat o zăvase cusută tot cu sârmă de aur..“, 24₁₅, 21.
- zăbovi (a)*, „la Țarigrad nu zăbovi vreme multă“, 5₂₁.
- zămislârea*, „mai nainte dă zămislârea ta te-am cunoscut“, 1₃₈.
- zidiri, zidituri*, clădiri, 23₂₈; „au făcut mari zidituri..“, 24₂₇.
- zugrăvi (a)*, 14₁₉, 25₁₇, 27₃₀.
- zvăpăiatul*, 15₁₄.

EXTRASE DIN „BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ“

Anul LV, (1937)

1. Preot OLIMP N. CĂCIULĂ, Anatematisme Sf. Chiril al Alexandriei.
 2. N., CHIȚESCU, Insemnătatea doctrinală a prepoziției *ἀντί* în noul Testament.
 3. G. CRONȚ, Iconomia în dreptul bisericesc ortodox.
 4. D. FECIORU, Ideile pedagogice ale sfântului Ioan Hrisostom.
 5. D. FECIORU, Asterie, episcopul Amasiei.
 6. N. A. GHEORGHIU, Când a apărut Alfavita sufletească?
 7. DIMITRIE G. IONESCU, Seminarul din Buzău.
 8. IORGU D. IVAN, Vârsta hirotoniei clericilor.
 9. Preot I. D. PETRESCU, Transcrierea muzicii psaltice în Biserica ortodoxă română.
 10. CONST. I. POPESCU, Mănăstirea Râncăciov.
 11. Preot NICOLAE M. POPESCU, Diortosind Molitfelnicul.
 12. Preot VICTOR N. POPESCU, O nouă ediție a Molitfelnicului.
 13. † TIT SIMEDREA, Viața sfântului Nifon patriarhul Constantinopolului.
 14. AUREL V. VASILESCU, Mănăstirea Bradu de pe Nișcov.
 15. CONST. R. VASILESCU, Mănăstirea Gorgota.
 16. Preot PETRE VINTILESCU, Troparul ceasului al treilea în rânduiala Epiclesei.
 17. Preot PETRE VINTILESCU, Trupul și sângele Domnului din Sfânta Împărtășanie.
 18. ION VÎRTOSU, Date noi despre Dionisie Eclesiarhul.
 19. ION VÎRTOSU, Pagini din autobiografia lui Efrosin Poteca.
-

n) de a împuțina analfabetismul, ținând cursuri de scris-cetit în vederea cetirii cărților sfinte;

o) de a feri pe membrii săi de scrisul și de programele distrugătoare de neam, de biserică și ucigătoare de suflet, deci de a lupta neobosit împotriva dușmanilor Bisericii ortodoxe și ai neamului nostru;

p) până la desvoltarea unei mănăstiri cu acest caracter, de a cere autorității bisericesti înființarea de școli sau cursuri pentru pregătirea de misionari laici, colportori, pentru îngrijirea bolnavilor, neputincioșilor, orfanilor, în legătură cu școalele de cântăreți din eparhie;

r) a lupta împotriva scrierilor, cântecelor și reprezentațiilor teatrale și cinematografice cu caracter imoral;

s) a susține și lupta pentru sfințenia și indisolubilitatea căsătoriei creștine, împotriva divorțului și a avorturilor.

Art. 9. Mijloacele pentru atingerea scopurilor propuse sunt cele pe cari le pune la îndemâna fiilor săi Biserica ortodoxă și anume:

a) apa cea vie a Sf. Scripturi, numai ediția Sf. Sinod;

b) cetirea din cărțile sfinților Părinți;

c) participarea în toate duminicile și sărbătorile la Sf. Liturghie și sf. vecernie, în frunte cu conducătorii Societății;

d) rugăciunea în comun în casa de adunare și în biserică afară de serviciile divine rânduite de Biserică;

e) lămurirea cuvântului Domnului de către preoți și de către cei autorizați de Episcopul locului;

f) împărtășirea cu Sfintele Taine regulat în fiecare din cele patru posturi de peste an și la dorință și mai des;

g) publicarea la centru și la secții a unor foi de zidire sufletească, care vor primi colaborarea tuturor ostașilor cu darul scrisului;

h) publicarea și colportarea de cărți bune, ziditoare și mântuitoare de suflet, fie editate de societate sau de altcineva;

i) prin colportarea de icoane și alte obiecte creștinești ortodoxe;

l) prin pelerinajii la mănăstiri și la bisericile catedrale din centrele eparhiale;

m) prin mijloacele materiale ce se vor putea agonisi la societate.

1. Din darurile benevole ale celorce intră în «Oastea Domnului».

2. Din daniile binevoitorilor societății;

3. Din câștigul ce eventual s'ar realiza prin colportaj și pe urma foilor;

4. Din venitul banilor depuși de fondul de înmormântare;

n) prin înființarea unui fond al *Milei Creștine* pentru ajutorarea celor lipsiți, mai ales în vreme de iarnă, fie cu hrană, fie cu lemne sau haine și unde e posibil prin susținere de cantine;

a) prin conferințe și șezători biblice:

1. Duminica și sărbătoarea după vecernie;

2. În una sau două seri peste săptămână;

p) prin înființarea și conducerea de biblioteci potrivite scopului propus;

r) prin înființarea de fanfare și de coruri religioase;

s) prin îngrijirea și înfrumusețarea locașurilor Domnului și a cimitirelor, în spirit ortodox;

- t) prin comunicarea între membri a experiențelor de viață creștină;
- u) prin sărbătorirea cu demnitate în toate părțile a martirilor Bisericii noastre și a eroilor naționali;
- v) prin colaborarea cu alte societăți ortodoxe cu scop similar din țară și chiar de peste hotare cu aprobarea Sf. Sinod.

CAP. III.

Despre membri și datorințele lor.

Art. 10. Membru al «Oastei Domnului» poate fi orice credincios al Bisericii ortodoxe fie bărbat, fie femeie, laici sau față sfințită.

Nu se pot primi:

- a) persoanele divorțate, din pricina cărora s'a desfăcut căsătoria, până la pocăință.
- b) persoanele cari trăiesc în concubinaj, până la intrarea lor în rânduiială.

Art. 11. Celce vrea să intre în societate va face declarație scrisă, cu toate datele cerute de regulament, pe care-o va prezenta secretarului cercului. Asupra primirii decide adunarea generală a societății.

Art. 12. Nu se pot încasa cotizații de membrii.

Fiecare membru e liber să facă orice dar societății.

Art. 13. Orice membru poate face danii și cu scop precis, dacă cădrează cu caracterul societății.

Asemenea donații pot face societății și ceice nu voesc a se înscrie ca membrii.

Daniile cu scop precis la nici un caz nu pot fi întrebuințate altfel decât așa cum a dispus donatorul.

Art. 14. Membrii societății pot fi:

- a) ostași începători;
- b) ostași deplini;

a) *Ostași începători* se numesc membrii cari au cerut înscrierea în «Oastea Domnului», au primit aprobarea, dar n'au împlinit încă doi ani dela primirea în societate.

Împlinesc toate îndatoririle celorlalți membrii, dându-și fiecare sîlînța a se arăta vrednic de primire definitivă în «Oaste».

N'au drept de a vota în adunările «Oastei», nici dreptul de a fi aleși.

b) După împlinirea a doi ani de începător, dacă s'a dovedit vrednic, va fi primit în «Oastea Domnului» cu titlul de *ostaș deplin*. Primirea se face într'o adunare sărbătorească și cu acest prilej când semnează legământul în dublu exemplar.

Textul legământului se va stabili prin regulamentul explicativ al acestor statute.

Legământul se contrasemnează în adunare de președinte sau vicepreședinte și de secretar și se prevede cu data depunerii.

Dacă ostașul începător nu dă dovadă deajuns de supunere la rânduielile «Oastei», va fi sfătuit să mai încerce un an, deci nu i se va cere încă legământ.

Art. 15. Drept de a fi aleși în fruntea organizațiilor «Oastei Domnului», nu au decât ostașii deplini.

Art. 16. Ceice fac Societății daruri în bani, pământ sau clădiri și nu sunt înscrși în «Oastea Domnului» primesc numele de «binefăcători».

Ceice fac donații mai mari de 5.000 lei, vor purta numele de «*mari binefăcători*» ai «Oastei Domnului».

Art. 17. Ostașii începători nu pot purta vre-un semn văzut deosebit.

Ostașii deplini pot purta o insignă pe piept.

Forma insignei se va hotărî prin Regulamentul explicativ.

Art. 18. Datorințele membrilor sunt cele fixate prin scopurile și mijloacele Societății [art. 8 și 9].

Regulamentul explicativ le va desvolta pe larg, arătând ce trebuie să facă din partea sa fiecare ostaș.

Art. 19. Membrul sau membrii, care nu vor împlini toate obligațiile regulamentare, întâiu vor fi făcuți băgători de seamă. Dacă nu se vor îndrepta, vor fi dojeniți în scris de Sfatul despărțământului; dacă nici după această dojană nu dau semne de revenire la calea cea bună, se vor da afară de către Sfatul secției din care face parte cercul lor, cu majoritate de voturi, cu drept de apel la adunarea generală, motivând scuza sa.

Inapoi nu se mai poate primi, decât după un timp de căință. Durata timpului de căință se hotărește de duhovnicul cercului din care face parte. Atunci iarăși începe cu a fi ostaș începător și cu celelate pe rând.

Art. 20. Despre membrii se vor purta registre în ordine cu toate datele din legământ atât la cerc, cât și la despărțământ.

La secție și la centru se va purta numai evidență statistică. Amănunțele se vor stabili de Regulamentul explicativ.

CAP. IV.

Organizarea Societății. Cerc. Despărțământ. Secție. Centru. Despre Adunările Societății.

Art. 21. Toți membrii, fie ostași începători, fie deplini de pretutindeni formează una și aceeași societate misionară «Oastea Domnului».

Pentru o bună împărțire a lucrului, ea se împarte în cercuri, despărțăminte, secții și organizare centrală, fiecare cu o conducere asemănătoare și sub ascultarea celei imediat superioare.

Art. 22. Cel puțin 20 membri aflători într'o parohie, formează un cerc al «Oastei Domnului».

Dacă nu sunt 20, ceice sunt se alătură la cel mai apropiat cerc până vor ajunge să fie 20 membri, când vor cere despărțământului să-i recunoască drept cerc al parohiei respective.

Amănunțele de urmat în cazul înființării și recunoașterii unui cerc, se vor stabili prin Regulamentul explicativ.

Art. 23. Toate cercurile dintr'un protopopiat formează un despărțământ; toate despărțămintele dintr'o eparhie vor forma o secție a «Oastei Domnului»; iar toate secțiile împreună alcătuiesc societatea întreagă numită *Societatea misionară ortodoxă «Oastea Domnului»* sau pe scurt «Oastea Domnului».

Art. 24. Fiecare parte componentă a «Oastei Domnului» va avea o conducere alcătuită din:

- a) un președinte de drept, din cler;
- b) doi vice-președinți, cari pot fi laici;
- c) un secretar;
- d) doi secretari ajutori;
- e) un sfat compus din patru membri la cerc, din șase membri la despărțământ, din 12 membri la secție, iar cel al Centrului din 25 membri;
- f) un casier;
- g) trei cenzori, aleși, afară de președintele de adunare anume pentru alegere, chemată din bună vreme.

Felul cum se va urma în adunările de alegere se va arăta amănunțit în Regulamentul explicativ.

Art. 25. Președintele Cercului este de drept preotul imputernicit de Episcopul locului, al despărțământului protopopul, al secției Episcopul locului sau delegatul său, al centrului Ierarhul locului.

Toți vor avea numirea scrisă a Chiriarhului local, iar Ierarhul conducător al centralei va primi încuviințarea din partea Sf. Sinod.

Primul organ de conducere și de control al Centralei va fi numit pe timp de 3 ani de mitropolitul Ardealului; cu încuviințarea Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române.

Deasemenea, pe același timp, chiriarhul local este în drept a numi primul organ de conducere și de control al secției eparhiale.

Chiriarhii locali sunt în drept să dispună alegerea conducerii și cenzorilor secției respective și înainte de expirarea termenului de 3 ani

Art. 26. Toți conducătorii trebuie să primească binecuvântarea Ierarhului locului, conform sfintelor canoane. Până nu primesc această binecuvântare, nu se pot socoti în fruntea «Oastei», chiar dacă la alegere au intrunit totalitatea voturilor.

Art. 27. Alegerea celor dela art. 25 lit. b—g și art. 29 se face pe șase ani.

După trecerea celor șase ani pot fi realeși fie toți, fie numai singurateci.

Art. 28. Pentru mai bună ducere la îndeplinire societatea va mai alege:

- a) în fiecare cerc și despărțământ câte:
 1. Un Sfat al păcii, compus din trei membri, pentru împăcarea neînțelegerilor dintre membri;
 2. Doi sau trei membri cercetători și ajutători ai celor bolnavi și neputincioși;
 3. Unul sau doi purtători de grijă ai celor orfani și ai celor bătrâni fără sprijin.

Aceștia vor lucra cu toată grija sub conducerea Sfatului cercului sau al despărțământului;

- b) Un colportor de încredere, care va face și serviciul de bibliotecar, când societatea va avea și biblioteci.

Regulamentul explicativ va arăta amănunțit datorințele fiecăruia.

Art. 29. Nimeni din cei aleși nu poate refuza cinstea ce i se face,

afară de caz de boală și de neputință trupească.

Art. 30. In caz de moarte sau când unul din cei aleși în frunte se depărtează pe timp mai îndelungat din comună, va fi înlocuit cu unul dintre cei aleși pentru Sfatul păcii sau pentru bolnavi și orfani.

Art. 31. Nimeni nu poate demisiona până la împlinirea celor șase ani.

Dacă nu ia parte la lucrările ce i se cer, poate fi exclus din societate, conform Statutelor de față.

Art. 32. Toate încredințările «Oastei» sunt onorifice afară de cazul, că sunt trimiși de cerc, despărțământ sau secție undeva, unde li se cere cheltuială mai mare.

Art. 33. a) Fiecare componentă a Societății misionare ortodoxe «Oastea Domnului» chivernisește însăși, prin organele sale de conducere patrimoniul destinat trebuințelor sale, sub controlul componentei superioare, în limitele veniturilor și patrimoniului ce-i este destinat. Fiecare componentă prin organele sale de conducere, poate angaja răspunderea proprie materială, nu însă a altei componente, fie egală, fie superioară. Răspunderea materială a Centralei poate fi angajată exclusiv prin organele centrale.

b) Toate daniile ce se fac de membrii la înscrierea în Oaste, jumătate rămân cercului, iar cealaltă jumătate se trimite Sfatului secției pentru a ajuta lucrul cel mare. Secția va trimite 5% despărțămintelor și 4% centrului.

Celelalte danii cu scop precis se administrează de organizația căruia i-au fost încredințate.

Daniile pentru mănăstirile «Oastei» se vor trimite la Sf. Sinod.

Art. 34. Amănunțele cu privire la funcționarea și activitatea cercurilor, despărțămintelor, secțiilor și centrului, cum și cele cu privire la datoriile fiecărui ales în fruntea acestora se vor împărtăși prin Regulamentul explicativ.

Art. 35. Fiecare cerc, despărțământ, secție și centru vor ține trei feluri de adunări:

- a)* Adunări de zidire sufletească;
- b)* Adunări administrative;
- c)* Adunări de alegere.

Art. 36. Cercul ține adunări de zidire sufletească de câteori vrea săptămânal; Dumineca și sărbătoarea, după vecernie, obligator.

De alegere numai când se poruncește a se face alegere (la șase ani).

De controlare a mersului societății de două-ori pe an, totdeauna însă înainte de a se ține adunarea despărțământului.

Art. 37. Despărțământul ține adunări de zidire sufletească cel puțin odată pe an, aranjând pelerinagii la protopopiat, ori la alte locuri importante sub raport bisericesc.

Cu ocazia acestor adunări, în ședință separată, se vor ține și celelalte feluri de adunări.

Toate adunările lor se vor ține înainte de adunarea secției.

Art. 38. Secția va ține adunările ca și despărțămintele în tot anul în timpul dela sărbătoarea Invierii Domnului până la Pogorirea Duhului Sfânt, la centrul eparhiei sau unde aprobă Chiriarhul locului.

Art. 39. Asociația întreagă ține adunări în fiecare an: la sediul ei în Sibiu și pe rând la centrul mitropoliilor și al episcopiiilor.

Adunările pe țară ale «Oastei Domnului» se numesc congrese.

Primul congres după reorganizare se va ține la Sibiu.

Zile pentru congres se fixează cele ale Pogorîrii Duhului Sfânt.

Art. 40. a) Adunarea centralei va decide:

1. Asupra prestațiilor membrilor;
2. Asupra formelor de convocare a adunării generale;
3. Alegerea de conducere, cu excepția președintelui, de censori, și organele dela Art. 29 și asupra revocării mandatelor de conducere și control, când prin culpa și actele lor periclitizează interesele societății.

Mandatul președintelui de drept nu este revocabil;

4. Asupra formelor de convocare a oricărei adunări;

5. Controlează activitatea și gestiunea conducerii;

6. Exprimă deziderate pentru modificarea statutelor.

Modificarea se poate face valabil numai prin hotărîrea chiriarhului, aprobată de Sf. Sinod;

b) Adunarea generală a secțiilor decide privitor la secție în cauzele dela 1, 2, 3, 4, și 5 și în ultima instanță asupra excluderii membrilor;

c) Adunarea generală a despărțământului alege organele sale de conducere, control, precum și cele dela Art. 29 și controlează activitatea și gestiunea lor;

d) Asemenea și adunarea generală a cercului, care se pronunță și asupra primirii ostașilor;

e) Conducerea este organul executiv al adunărilor, decide în toate chestiunile, cari nu sunt rezervate adunării generale.

Art. 41. Adunările de zidire sufletească se țin cu orice număr al «ostașilor» prezenți.

În cercuri și despărțăminte adunările administrative și de alegere sunt legal constituite cu jumătate plus unul din membrii înscriși. La a doua convocare, dacă la prima nu s'au prezentat membrii în număr suficient, se poate decide cu majoritatea absolută (adecă jumătate plus unul) acelor prezenți oricare ar fi numărul lor.

Adunarea generală se convoacă după modalitățile obicinuite pentru adunările parohiale în Biserica ortodoxă română.

Adunările generale administrative și de alegere ale secțiilor eparhiale și ale centralei sunt legal constituite, dacă sunt prezenți 20 membri.

Convocarea lor se face prin ziarele oficiale eparhiale și prin publicațiile periodice ale «Oastei Domnului», sau pe orice cale găsește de cuviință conducerea.

Hotărîrile se dau cu majoritatea voturilor celor prezenți.

Regulamentul explicativ va da amănuntele cu privire la funcționarea și activitatea adunărilor.

CAP. V.

Dispoziții generale și finale.

Art. 42. Toți Ierarhii Bisericii ortodoxe române, I. P. S. Patriarh și II. PP. SS. Mitropoliți, PP. SS. Episcopii și PP. SS. Arhieriei Vicari, sunt președinți de onoare ai centralei Societății religioase « Oastea Domnului ».

Orice adunare a «Oastei» și orice ședință de sfat o conduce efectiv ierarhul în cel mai înalt grad canonic.

Art. 43. Dacă pe lângă o biserică sau parohie există o societate similară, acolo se poate înființa «Oastea Domnului», dacă episcopul locului crede că este în interesul superior al Bisericii.

Art. 44. Societatea «Oastea Domnului» singură nu se poate desființa niciodată.

Episcopul locului este în drept să dissolve oricând oricare componentă a societății dependentă Eparhiei sale, și să revoace mandatul oricărui organ de conducere sau central.

Mitropolitul, președinte de despărțământ al societății, chiar dacă exercită drepturile de președinte prin delegați, cu avizul Sf. Sinod în drept a. disolva oricând societatea și a revoca fără avizul Sf. Sinod mandatul membrilor din organul de conducere și control al Centralei.

Autoritatea bisericească, conform dreptului bisericesc și a sf. Canoane, o poate desființa oricând, dacă se abate dela ascultare față de învățăturile și rânduelile Bisericii.

Art. 45. «Oastea Domnului» nu poate lua nici o altă direcție afară de cea arătată prin aceste statute și regulamentul lor explicativ.

Cine va încerca abatere, va cădea sub afurisanie arhierescă, iar de este preot sub judecată până la pedeapsa căterisirii.

Art. 46. În caz de desființare fie a cercului, fie a despărțământului, averea în bani, fondurile cu destinație specială sau orice altfel de avere, trec la organizarea imediat superioară, tot în favorul «Oastei Domnului». Iar când s'ar stinge o secție întreagă, atunci averea ei trece la eparhie pentru un scop similar cu cel urmărit de «Oastea Domnului».

Art. 47. Între «ostaș» și conducere, între ostaș și societatea întreagă sau părțile ei componente, precum și între societate și Biserică nu se pot naște procese sub nici un motiv, afară de cazurile referitoare la gestiune incorectă sau furt în averea societății.

Art. 48. Toți membrii actuali ai «Oastei Domnului», care au împlinit doi ani dela intrare în societate, se socotesc ostași deplini.

Art. 49. Prezentele statute vor fi lămurite pe larg și sub formă de chemare la înțeleaptă ajutorare la lucrul Domnului în un Regulament explicativ, care se va împărtăși și el de aprobarea Sf. Sinod.

Art. 50. Nici statutele, nici regulamentul explicativ nu pot fi modificate fără prealabila încuviințare a Sf. Sinod.

După această încuviințare, modificările pot fi discutate de congresul «Oastei Domnului». Devin valabile numai după aprobarea Sf. Sinod.

Art. 51. Statutele de față au fost aprobate de Sf. Sinod în ședința sa dela 26 Noemvrie 1936 și revăzute în ședința sa dela 31 Martie 1937. Dela această dată devin obligatorii pentru toți câți se țin de «Oastea Domnului».

Ședința din ziua de 1 Aprilie

Sumarul ședinței.

Ședința se deschide în palatul patriarhal, dimineața la orele 10, sub președinția I. P. S. Patriarh.

Secretar de ședință: P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire:

I. Apelul nominal.

sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron; și I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Nicolae al Clujului, Tit al Hotinului, Andrei al Aradului și Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhierei: Veniamin Ploeșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei și Nicolae al Ardealului; PP. SS. Episcopi: Dionisie al Cetății Albe, Ioan al Armatei și P. S. Arhiereu Ipolit Rădăuțeanul iar în concediu: P. S. Episcop Cosma al Dunării de Jos; PP. SS. Arhierei: Ilarion Băcăoanul și Vasile de Rășinari.

II. Sumarul ședinței precedente:

La sumar ia cuvântul P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin și referindu-se la hotărîrea privitoare la căsătoriile religioase, cere să se stabilească o normă de conducere pentru toate eparhiile.

P. S. Episcop Tit al Hotinului arată că acest lucru se va preciza în regulamentul pentru desfacerea căsătoriilor religioase.

Pus la vot sumarul ședinței precedente se verifică și se aprobă.

III. Comunicări.

I. P. S. Patriarh dă citire telegramei semnată de mai mulți consilieri eparhiali, de profesori universitari și alți credincioși din Chișinău, prin care cer a se interveni la Ministerul de Interne să schimbe data alegerilor municipale din Chișinău, fixată tocmai în ziua de 29 Aprilie a. c., Joia cea Mare.

Cu această ocazie I. P. S. Sa constată că peste tot nu se observă legea repaosului duminical, tocmai de autoritățile Statului.

Chestiunea se declară de urgență și în urma discuțiilor la care iau parte, I. P. S. Patriarh și PP. SS. Episcopi Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin, Ghenadie al Buzăului și Tit al Hotinului se hotărăște:

Sfântul Sinod intervine cu toată tăria la Onor. Guvern să schimbe data alegerilor municipale din Chișinău întru cât 29 Aprilie a. c., fixată pentru aceste alegeri cade tocmai în Joia cea Mare, din ultima săptămână a postului mare, care este o zi de reculegere sufletească pentru creștini, iar nu de sbuciumări politice.

De asemenea stăruie pe lângă Onor. Guvern ca să ia măsuri pentru stricta observare a Legii repaosului duminical.

Tem. Nr. 1069/937. Ministerul Cultelor și Artelor aduce la cunoștința Sfântului Sinod că nu se mai admite înființări de posturi de preoți ajută-

tori iar în ce privește nevoile arătate, Ministerul se va pronunța dela caz la caz pe baza actelor ce i-se vor înainta de către Chiriariile respective. De asemenea înștiințează că nu se mai pot face hirotonii decât numai atunci când Ministerul a confirmat trecerea parohiei respective în bugetul Statului. Sfântul Sinod hotărăște: luarea imediat în discuție prin declararea urgenței și după ce iau cuvântul asupra chestiunii I. P. S. Patriarh și PP. SS. Episcopi: Ghenadie al Buzăului și Tit al Hotinului.

Sfântul Sinod trimite în copie numita comunicare tuturor Chiriariilor spre strictă observare.

P. S. Episcop Tit al Hotinului aduce la cunoștința Sfântului Sinod informația apărută în ziarul «Universul» Nr. 90 din 1 Aprilie 1937, prin care se afirmă că patriarhul din Moscova al Bisericii ort. rusești, Piotr Krutytski a fost împușcat fiindcă a refuzat să se supună la o serie de măsuri, impuse Bisericii ortodoxe de autoritățile sovietice.

P. S. Sa găsește că este cazul ca în semn de solidaritate frățească, Sfântul Sinod să-și exprime regretul și mirarea că încă după 18 ani persecuțiile contra Bisericii ortodoxe n'au încetat.

La propunerea I. P. S. Patriarh,

Sfântul Sinod își exprimă durerea sufletească pentru moartea patriarhului Bisericii rusești, sora Bisericii ortodoxe române și roagă pe Dumnezeu să îmblânzească și să îndrumeze spre bine pe asupritori. Pentru repaosat Sfântul Sinod se roagă ca Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii.

În semn de doliu se suspendă ședința pentru câteva minute.

La redeschidere se intră în ordinea de zi.

Tem. Nr. 1092/937. P. S. Episcop Nicolae Colan al Vadului, Feleacului și Clujului, raportorul comisiunii canonică juridică și pentru disciplină, dă citire referatului asupra proiectului de lege pentru numirea și transferarea preoților la parohii trimis pe lângă adresa Ministerului de Culte. Comisiunea propune ca acest regulament să fie respins de plano.

Cât privește regulamentul asupra aceleiași chestiuni întocmit de organele centrale bisericești pe bază de experiență va fi adus în discuție de P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului prin referat special.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii respinge proiectul de lege pentru numirea și transferarea preoților la parohii, primit pe lângă adresa Ministerului de Culte.

Tem. Nr. 1095/937. P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului dă citire referatului aceleiași comisiuni asupra proiectului de regulament pentru ocuparea locurilor vacante de preoți și de diaconi în Biserica Ortodoxă Română, întocmit de organele centrale ale Bisericii. Comisiunea propune să fie luat în considerare acest proiect și să se înceapă discuția pe articole cu care ocazie își va face și observările respective. La discuția generală iau cuvântul I. P. S. Patriarh și PP. SS. Episcopi: Ghenadie al Buzăului, Nicolae al Vadului, Feleacului și Clujului și P. S. Tit al Hotinului, după care se hotărăște:

Sfântul Sinod ia în considerare proiectul de regulament prezentat și se începe discuția pe articole.

Intru cât acest regulament nu se va putea aplica în toate eparhiile din cauza sistemului alegerilor care se practică în unele din ele, acest regulament se completează cu următorul articol:

«In eparhiile din Mitropolia Ardealului, unde ocuparea parohiilor se face prin alegere, rămân în vigoare regulamentele în uz».

Incepându-se cercetarea pe articole, Sfântul Sinod, în urma discuțiilor la care iau parte toți PP. SS. Membrii prezenți,

Votează cu diferite modificări primele 13 articole, în forma cuprinsă în textul de mai jos. (Vezi ședința din 2 Aprilie 1937).

Restul articolelor rămân a se cerceta și vota în ședința viitoare.

P. S. Episcop Nicolae al Vadului, Feleacului și Clujului, raportorul comisiunii canonică juridică și pentru disciplină dă citire următoarelor referate:

Tem. Nr. 1090/937. Referatul comisiunii asupra cererii prezentată de arhiepiscopia Sibiului pentru aprobarea zidirii unei mănăstiri, ca mausoleu, în care să fie transpuse spre veșnică odihnă rămășițele pământești ale eroilor Moța și Marin. Comisiunea propune, iar Sfântul Sinod primindu-i propunerea făcută hotărăște:

Sfântul Sinod aprobă zădirea numitei mănăstiri în condițiunile stricte prevăzute de articolul 86 din Statutul pentru organizarea Bisericii ortodoxe române.

Tem. Nr. 1091/937. Referatul comisiunii asupra cererii episcopiei Clujului de a-i aproba înființarea unei mănăstiri cu hramul «Sf. Ioan Botezătorul» lângă Alba-Iulia. Comisiunea propune și primindu-i-se propunerea se hotărăște:

Sfântul Sinod aprobă înființarea numitei mănăstiri, cu observarea condițiunilor prevăzute în art. 86 din Statutul Legii de organizare a Bisericii ortodoxe române.

Tem. Nr. 853/937. Referatul asupra adresei Episcopiei de Oradea, care, sesizată de Procurorul Curții de Apel, întreabă Sfântul Sinod ce sancțiuni sunt legiferate pentru cei ce tipăresc și răspândesc cărți bisericesti și icoane fără autorizația Sfântului Sinod.

Comisiunea găsind că asemenea sancțiuni nu sunt legiferate propune, iar Sfântul Sinod primindu-i propunerile făcute, hotărăște:

1. *Se intervine la Guvern să ia dispozițiuni în această chestiune.*
2. *Sfântul Sinod oprește pe preoți de a mai sfinți icoane neortodoxe și de proveniență străină.*
3. *Preoții sunt obligați să îndemne pe credincioși a nu mai cumpăra asemenea icoane și asemenea cărți.*

Tem. Nr. 859/937. Referatul comisiunii asupra cererii P. S. Episcop al Hotinului de a numi pe preotul Condrat Fetisov venit din Polonia, dar cetățean român, la parohia Cozăreni. Comisiunea propune, iar Sfântul Sinod hotărăște:

Incuvințează Episcopiei Hotinului numirea preotului Condrat Fetisov la parohia Cozăreni.

Tem. Nr. 1094/937. Referatul asupra adresei Arhiepiscopiei Sibiului în cazul Trifa. Totdeodată referă și asupra cererii făcută de acesta direct Sfântului Sinod, de a i-se relua în discuție situația sa. Comisiunea, având în vedere că Sfântul Sinod este instanță de recurs, propune ca chestia să se trimită spre rezolvare I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăște trimiterea

chestiunii spre rezolvare I. P. S. Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului.

Tem. Nr. 731/937. Referatul asupra adresei Nr. 1138/937, a Sf. Episcopii a Râmnicului Noului Severin cu situația preoților extrabugetari din acea Episcopie. Comisiunea propune și Sfântul Sinod primindu-i propunerea hotărăște:

Ia act de acea adresă și o trimite în copie Ministerului Cultelor.

Tem. Nr. 778/937. Referatul asupra adresei I. P. S. Mitropolit al Bucovinei prin care cere să se urgenteze înființarea Episcopiei Maramureșului. Comisiunea propune următoarele: să se răspundă că I. P. S. Sa poate promova prin ajutoare materiale și morale întărirea ortodoxiei în Maramureș, indiferent de chestiunea cărei Mitropolii va aparține Episcopia Maramureșului.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh, I. P. S. Mitropolit Visarion și P. S. Episcop Tit al Hotinului Sfântul Sinod hotărăște:

Se va interveni la forurile în drept pentru înființarea cât mai urgentă a acestei Episcopii.

La orele 13½, I. P. S. Patriarh ridică ședința anunțând pe cea viitoare pentru mâine Vineri 2 Aprilie, orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE,
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) † GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 2 Aprilie

Sumarul Ședinței

Ședința se deschide la orele 10 dimineața în palatul patriarhal, sub președinția I. P. S. Patriarh.

Secretar de ședință: P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire:

I. *Apelului nominal:*

și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron, II. PP. SS. Mitropoliții: Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Vartoiomeu al Râmnicului Noului Severin, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Tit al Hotinului și Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhieri: Veniamin Ploeșteanul și Galaction Craioveanul; absenți: I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei; PP. SS. Episcopi: Nicolae al Clujului, Dionisie al Cetății Albe, Andrei al Aradului și Ioan al Armatei; PP. SS. Arhieri: Ipolit Rădăuțeanul și Irineu Târgovișteanul, iar în concediu: P. S. Episcop Cosma al Dunării de Jos; PP. SS. Arhieri Ilarion Băcăoanul și Vasile de Rășinari.

II. *Sumarului ședinței precedente:*

care pus la vot,

Se verifică și se aprobă.

III. *Comunicări:*

I. P. S. Patriarh dă citire unei noi telegrame din partea preoților consilieri eparhiali dela Arhiepiscopia Chișinăului, prin care roagă Sfân-

tul Sinod să intervină la locul în drept ca ziua alegerilor comunale la Municipiul Chişinău, fixată în Joia Patimilor Domnului, să fie schimbată la o altă dată.

Se hotărăşte.

Sfântul Sinod va interveni la Guvern în sensul celor hotărâte în şedinţa precedentă pentru schimbarea datei acestor alegeri.

Tem. Nr. 1110/937. Intervenţia d-lui I. Țeposu, prin «Universitatea liberă»; pentru facerea unei colecte de cărţi și obiecte necesare cultului, în scopul de a se ajuta 16 parohii nou înființate în județele din secuime. La propunerea I. P. S. Patriarh de a se ajuta aceste biserici cu totul sărmane,

Sfântul Sinod hotărăşte ca PP. SS. Chiriarhi să îndemne parohiile bogate spre a ajuta parohiile din secuime cu cărţi și obiecte de cult, de care eventual n'ar mai avea nevoie.

Tem. Nr. 1107/937. I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului cere a i se acorda concediu pe timp de o lună în Mai sau Iunie a. c., având nevoie să plece la Karlsbad pentru căutarea sănătății.

Sfântul Sinod aprobă concediul cerut.

Tem. Nr. 1108/937. I. P. S. Patriarh, aduce la cunoștința Sfântului Sinod că a hotărât, ca vechea ctitorie a mitropolitului Antim Ivireanul, biserica «Tuturor Sfinților» de lângă Sfântul Sinod să fie readusă la starea și scopul ei dintru început, adică să fie iarăși mănăstire de călugări.

Chestiunea se declară de urgentă și se ia în discuție.

În urma lămuririlor date de I. P. S. Patriarh, Sfântul Sinod hotărăște:

Aprobă în unanimitate reînființarea mănăstirii «Tuturor Sfinților» în condițiile prevăzute de testamentul ctitoricesc.

Se intră în ordinea de zi:

2. Tem. Nr. 221/937. P. S. Episcop Grigorie al Argeșului raportorul Comisiunii pentru doctrină și viață religioasă dă citire referatului privitor la dezideratele Congresului misionar ținut la Ismail în zilele de 24—26 Noemvrie 1935.

Comisiunea este de părere să se primească dezideratele, iar Sfântul Sinod hotărăște:

Se ia act de numitele deziderate, și se vor comunica eparhiilor spre orientare.

Tem. Nr. 1105/937. P. S. Episcop Nicolae al Clujului raportorul comisiunii canonică juridică și pentru disciplină dă citire referatului în chestiunea jurământului preoților, cerut de instanțele civile de judecată.

Comisiunea propune, iar Sfântul Sinod primind-o hotărăște:

1. Pentru lămurirea chestiunii din punct de vedere juridic, se va da în studiul contenciosului Consiliului Central Bisericesc;

2. Până la lămurirea definitivă a acestei controverse juridice, preoții chemați să jure în fața organelor justiției să ceară deslegare dela Chiriarhul lor.

P. S. Arhiepiscop Veniamin Ploșteanul raportorul comisiunii pentru învățământ teologic și religios în genere dă citire următoarelor referate:

1. Tem. Nr. 1693/936. Referatului privitor la programa analitică a învățământului religios în școlile primare.

Comisiunea propune ca Sfântul Sinod să intervină la Ministerul Educației Naționale ca să dispună a se introduce în toate școlile primare programa analitică, așa cum a fost alcătuită de Sfântul Sinod, pentru că Biserica ortodoxă română trebuie să se bucure cel puțin de aceleași drepturi ca și Bisericele minoritare.

După discuțiile la care iau parte I. P. S. Patriarh și P. S. Episcop Tit al Hotinului, Sfântul Sinod hotărăște:

Chestiunea comportând o cercetare temeinică trebuie studiată din nou în Sinodul Permanent care va veni cu propuneri concrete pentru a face să se respecte întru totul programa analitică a învățământului religios în cursul primar.

2. Tem. Nr. 1534/936. Referatului asupra adresei Facultății de teologie din București prin care se comunică situația studenților teologi cari au luat parte la asasinarea lui Mihail Stelescu.

Comisiunea propune scoaterea politicei din Universități, iar cei dovediți vinovați să fie excluși de la hirotonie.

După discuții la care iau parte I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Episcop Tit al Hotinului, Sfântul Sinod hotărăște:

Să se arate Onor. Guvern că Biserica nu este cu nimica vinovată în această chestiune, întru cât față de învățământul superior ea este pusă în situația de a nu putea lua nici o măsură.

3. Tem. Nr. 564/936. Referatului privitor la raportul Decanatului Facultății de teologie din Chișinău prin care se arată că profesorul Constantinescu-Iași, n'a propagat ideile sale printre studenții teologi.

Comisiunea propune a se interveni la locul în drept pentru desființarea cuibului de comuniști dela acea Facultate.

După discuțiile la care iau parte I. P. S. Patriarh și P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin, Sfântul Sinod hotărăște:

Se va interveni la Onor Guvern, arătându-se că Facultățile de Teologie n'au nici o legătură cu Biserica și prin urmare Sfântul Sinod se vede pus în imposibilitate de a lua vre-o măsură împotriva profesorilor care susțin idei anarhice.

4. Tem. Nr. 1378/936. Referatului asupra cererii licențiaților în teologie de a fi numiți la catedre nehirotoniți.

Comisiunea propune ca hirotonirea să se facă pe capela școlii unde este numit profesor, de are școala, de nu, pe seama catedralei episcopale:

Să li se acorde un termen de trei luni dela numire spre a se căsători și hirotoni.

Intrucât chestiunea a fost deja soluționată,

Se pune la acte.

5. Tem. Nr. 1556/936. Referatului asupra adresei Episcopiei Aradului prin care cere introducerea tipicului și cântărilor bisericesti, în programa analitică a învățământului normal. Comisiunea propune a fi primită cererea.

Sfântul Sinod hotărăște a se interveni la locul în drept în sensul propunerii comisiunii.

Tem. Nr. 1109/937. I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, raportorul comisiunii instituită de Sfântul Sinod în 1932, pentru a pregăti materialul necesar în legătură cu reorganizarea monahismului, dă citire re-

feratului prin care arată că ne mai putând să se ocupe de această chestiune, roagă Sfântul Sinod, ca materialul adunat, să fie încredințat spre continuare și coordonare altei comisiuni.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Episcop Tit al Hotinului, Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Se institue o comisiune formată din: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, PP. SS. Episcopi: Grigore al Argeșului, Nicolae al Oradiei, Tit al Hotinului și Dionisie al Cetății Albe, care să se ocupe de reorganizarea monahismului.*

2. *Până nu se va lua o hotărîre definitivă în această privință PP. SS. Chiriarii sunt invitați să nu mai tundă în monahism călugări sau călugărițe fără pregătire specială.*

P. S. Episcop Nifon al Hușilor raportorul comisiunii afacerilor externe dă citire următoarelor referate:

1. Tem. Nr. 696/937. Referatului superiorului capelei române din Paris privitor la întrevederile Mgr. Carol Miglioli delegatul plenipotențiar al Bisericii vechi catolice din Paris cu pr. Albanos Cocgerham din Anglia și cu Mgr. L. Charles Winaert Episcop al Bisericii catolico-evangelică din Paris, cari au cerut admiterea în Biserica ortodoxă.

Față cu referințele date, comisiunea este de părere, că superiorul capelei române din Paris să fie delegat din nou ca să țină contact de aproape cu acești solicitanți și să le arate că unirea sau primirea lor în Biserica ortodoxă nu s'ar putea face decât primind integral doctrina, tradiția și organizația ortodoxă.

In cazul când s'ar putea, ar fi bine ca delegația română la Congresele dela Oxford și Edinburg la trecerea prin Paris să ia contact cu acești solicitanți.

I. P. S. Patriarh propune ca mai înainte de a se lua vre-o hotărîre în această privință, este bine să fie statornicit un principiu și anume de a nu se lua contact cu toți cari vin să ceară unirea sau admiterea în sânul Bisericii ortodoxe. Trebuesc mai întâiu informații discrete și mai în urmă, să se vadă dacă este cazul să fie luate în seamă cererile lor.

Sfântul Sinod primește propunerea I. P. S. Patriarh și-l împuternicește ca să soluționeze aceste cereri în modul cum va socoti de cuviință.

3. Tem. Nr. /937. Referatului asupra scrisorii, însoțită de un memorandum, trimis de Arhiepiscopul Bisericii anglicane Cosma Cantuar, prin care anunță primirea de către cele două Convocațiuni din York și Canterbury a tuturor punctelor din raportul Conferinței dintre delegația anglicană și comisiunea română, ce a avut loc la București în 1935. In urma propunerii comisiunii,

1. *Sfântul Sinod ia act cu bucurie de cele cuprinse în această scrisoare și este în așteptarea hotărîrii întregii Biserici anglicane laolaltă. Totdeodată hotărăște publicarea acestei scrisori.*

2. *Autoriză pe I. P. S. Patriarh să tipărească într'o broșură specială, concluziile conferinței română-anglicană din 1935.*

P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului, raportorul comisiunii canonică-juridică și pentru disciplină, continuă cetirea pe articole a regulamentului pentru numirea și transferarea preoților și diaconilor, căruia i-se fac

îndreptări, pe baza propunerilor și instrucțiunilor la care iau parte toți PP. SS. membri prezenți.

Pus la vot întreg regulamentul, compus din 30 articole,

1. Sfântul Sinod, în unanimitatea membrilor prezenți votează «Regulamentul pentru ocuparea locurilor vacante de preoți și diaconi în Biserica Ortodoxă Română, cuprins în textul de mai jos.

2. Biroul Sfântului Sinod va interveni la Ministerul Cultelor, pentru a-l șupune M. S. Regelui spre sancționare.

REGULAMENT

pentru ocuparea locurilor vacante de preoți și de diaconi în Biserica Ortodoxă Română.

CAP. I.

Publicarea vacanțelor.

Art. 1. Orice vacanță de parohie se completează prin înaintare, transferare, sau prin o nouă hirotonie.

Art. 2. Indată ce o parohie s'a declarat vacantă, protopopul redactează și trimite spre publicare toate condițiunile concursului, la curierul sau buletinul eparhial.

Taxa de publicare se stabilește de consiliul eparhial și se plătește de către candidatul numit, chiar dacă mai târziu a renunțat la numire.

În publicare se va arăta:

- a) Numele parohiei cu filialele și cătunele ce-i aparțin;
- b) Numărul familiilor și sufletelor din parohie și filiale, pentru fiecare separat;
- c) Cât pământ cultivabil are;
- d) Are sau nu salar dela Stat;
- e) Are sau nu casă parohială;
- f) Ce alte venituri sigure mai are.

CAP. II.

Inaintări și transferări. Condițiuni de candidare.

Art. 3. Până în termen de una lună zile dela data publicației, doriții de a ocupa parohia vacantă trebuie să înainteze protopopiei respective cererile însoțite de actele necesare. Cererile date pe altă cale nu se iau în considerare.

Art. 4. Acel care solicită transferarea, va alătura la cererea sa următoarele acte:

a) Dovada că are în parohia de unde voește a se transfera o vechime de cel puțin trei ani, la prima transferare, și de câte cel puțin cinci ani, la alte transferări ulterioare, care se limitează la două.

Dispensa de stagiul se dă de Sinodul Permanent numai în cazul, când locul vacant nu se poate ocupa nici după două concursuri publicate și când ocuparea locului este cerută de împrejurări excepționale;

b) Memoriu asupra activității pastorale desfășurată în parohia, de unde se cere transferarea, cu arătarea amănunțită a rezultatelor pozitive obținute din punct de vedere pastoral, cultural, social, al predării învățământului religios în școală, la străjeri și premilitari, al actelor de milă

creștină și gospodărie, cum și asupra felului în care a îndeplinit ordinele autorităților bisericesti.

Memoriile vor fi verificate de protopop. În caz de transferare în altă eparhie vor fi verificate și certificate de Chiriarhul locului.

c) Referatul protopopului asupra inspecțiunii speciale făcută candidatului;

d) Certificat din partea Chiriarhului că nu a fost pedepsit;

e) Certificat din partea Chiriarhiei dacă a mai beneficiat de alte transferări: când și unde?

f) Diplomele de studii din care să se constate că îndeplinește condițiunile legale prevăzute în articolul 35 din Statut.

Art. 5. Transferări prin consimțământ reciproc, nu se admit.

Se admit însă transferări din oficiu, în cazuri grave, deplin justificate, cu aprobarea Sinodului Permanent.

Art. 6. Protopopul respectiv, primind cererile și actele, le va examina cu toată atențiunea și va raporta, dându-și părerea motivată asupra lor.

Dacă candidații n'au acte în regulă, cererile nu se vor lua în seamă, iar actele vor fi restituite de oficiul protopopesco, fără a le mai trimite la Chiriarhie.

Art. 7. Dacă în raportul protopopului se vor constata date și referințe ce nu corespund adevărului, protopopul va fi sancționat.

Art. 8. Raportul protopopului cu actele în cauză, se trimite Chiriarhiei, care-l predă spre studiere și referire consiliului eparhial — secția bisericească (art. 144 lit. h. Statut).

Art. 9. Referatul este supus deliberării consiliului eparhial — secția bisericească — și rezultatul va fi supus Chiriarhului. Dacă Chiriarhul prezidează însuși consiliul secția bisericească și găsește întemeiat rezultatul deliberării, aprobă transferarea propusă. Iar când nu prezidează el însuși, atunci consilierul referent va supune spre aprobare Chiriarhului propunerea consiliului — secția bisericească.

Dar în cazul când Chiriarhul are convingerea că propunerea consiliului — secția bisericească — nu este întemeiată, fie că a prezidat deliberarea el însuși fie înlocuitorul său legal, el va putea dispune: sau să se facă o nouă publicare pentru ocuparea locului vacant, sau, studiind personal actele candidaților, va transfera pe acela dintre candidați pe care-l va afla mai îndreptățit, arătând motivele.

Sanctiunea prevăzută în art. 7, se aplică și consilierului referent când se va constata în referatul său date și referințe care nu corespund adevărului.

Art. 10. Când în parohia devenită vacantă este un preot ajutor, el poate fi înaintat paroh dacă îndeplinește condițiunile de studii prevăzute în legi și regulamente.

Art. 11. La orice transferare, se preferă preoții parohi și ajutători din eparhie. Dar se pot transfera și din alte eparhii, dacă prezintă condițiuni superioare.

În București se pot transfera preoți superiori din toate eparhiile țării.

Art. 12. La ocuparea locurilor vacante de o importanță deosebită

Chiriarhul poate dispune instituirea de examen, în fața unei comisiuni speciale.

Art. 13. La transferări se ține seama de gradul de studii al candidaților.

În parohiile urbane și suburbane se transferă numai licențiații în teologie și diplomații Academiiilor și Institutelor teologice.

Preoții hirotoniți pe baze de legi și dispozițiuni excepționale pentru anumite parohii, din anumite provincii, nu se pot transfera decât în parohii similare din aceeași provincie.

Art. 14. Preoții absolvenți de seminarii dar cu cel puțin cinci ani de serviciu și cu activitate pastorală lăudabilă, constatată prin înfăptuiri concrete, pot fi transferați în parohii rurale care au până la 400 capi de familie de credincioși, chiar și în cazul, când ar candida licențiați nehirotoniți.

În Basarabia la orice parohie rurală vacantă, pot cere transferarea preoții cu zece clase seminariale.

CAP. III.

Numiri noi.

Condițiuni de admisibilitate la concurs.

Art. 15. Ocuparea locurilor vacante prin hirotonie se va face numai prin numire dintre candidații reușiți la examenul teoretic și practic de capacitate.

Examenul se va ține în fiecare an la reședințele eparhiale înaintea unor comisiuni delegate de consiliile eparhiale cu aprobarea Chiriarhilor respectivi. Scopul acestui examen este de a se verifica și aprecia îndeosebi măsura în care candidații la preoție știu și pot să aplice în mod practic cunoștințele teologice dobândite în școală, la diferite momente ale lucrării pastorale în parohie.

Art. 16. La examenul de capacitate au dreptul să se prezinte candidați care prin naștere aparțin eparhiei unde se ține examenul.

Art. 17. Candidații reușiți la examenul de capacitate vor fi înscrși într'un tablou în ordinea mediilor generale obținute care va fi publicat în buletinul eparhial.

Art. 18. Candidatul, care va solicita hirotonia, va trimite protopopului cererea sa însoțită de următoarele acte:

a) Actul de naștere, din care să se constate, că are vârsta de 25 ani impliniți pentru preoție și de 23 ani impliniți pentru diaconie;

b) Certificat de botez;

c) Actul doveditor că este de naționalitate română;

d) Diploma de absolvirea studiilor teologice cum și atestatele studiilor anterioare;

e) Actul de situația militară;

f) Certificatul de purtarea avută, dela preotul din parohia unde trăește, vizat de protopopul respectiv;

g) Certificat de ocupațiile avute după terminarea școalei teologice.

Dacă nu este preot acolo, va prezenta certificat dela protopopul respectiv.

h) Certificat medical constatând starea sănătății.

Partea Oficială

Art. 19. Actele se trimit de protopop consiliului eparhial — secția administrativ-bisericească — care le cercetează, spre a verifica, dacă îndeplinesc condițiunile legale și canonice și face referat Chiriarhului cu propuneri pentru ocuparea locului vacant, ținând seama și de vechimea candidaților cum și de ordinea clasificării lor la examen notată în tabelele de capacitate.

Art. 20. La recomandarea și aprobarea pentru hirotonie se va urma conform art. 6-9, din acest regulament;

Art. 21. Înainte de hirotonie, candidatul numit va prezenta consiliului eparhial, — secția administrativ-bisericească — a) certificatul de căsătoria civilă și cununia religioasă; și b) actul cu binecuvântarea arhierescă a căsătoriei, eliberat de Chiriarh.

Art. 22. Dacă la concursul publicat pentru o parohie rurală cu un număr de credincioși sub 400 familii, nu candidează licențiați, se repetă concursul. Și dacă nici atunci nu se află candidați licențiați, pot fi hirotoniți și absolvenți de seminarii, respectiv studenți în teologie, în ordinea vechimei, preferindu-se candidații orfani de război.

Art. 23. Aceleași dispozițiuni se vor păzi și la ocuparea celorlalte posturi vacante de preoți și diaconi din parohie.

CAP. IV.

Despre recunoașterea și plata salariului de Stat, din averi proprii sau de epitropii bisericești.

Art. 24. Ocuparea locurilor vacante prin înaintări, transferări și hirotonii se comunică Ministerului Cultelor pentru a recunoaște numirile făcute și a dispune cele legale pentru plata salariului.

Art. 25. Nici o hirotonie de preot sau diacon nu se poate face decât pe seama locurilor prevăzute în bugetul Statului, cu excepția hirotoniilor făcute pe seama bisericilor, care au averi proprii suficiente pentru a putea plăti din veniturile lor salarii integrale și în mod permanent personalului bisericesc conform cu normele de salarizare dela Stat.

Art. 26. Personalul bisericilor cu epitropii ctitoricești, care se susțin din fonduri proprii, se numește de către Chiriarhul respectiv în înțelegere cu reprezentanții legali ai fondului din care se susține biserica.

CAP. V.

Iniințări de posturi. Dispoziții generale.

Art. 27. În parohiile cu populațiune mare de credincioși se pot iniința posturi de preoți cu observarea dispozițiunilor din art. 32. din Statutul legii de organizare a Bisericii ortodoxe române și art. 1 lit. e. alin. 4 și 5 din Legea pentru organizarea Ministerului Cultelor și Artelor, având în vedere următoarele criterii:

a) Dacă parohia are peste 600 familii se poate numi al doilea preot;

b) Acolo unde parohia are peste 1000 familii, se poate numi al treilea preot;

c) În localitățile cu populațiune multiconfesională, în așezările de coloniști, în ținuturile înstrăinate, cum și acolo unde satele au între ele o depărtare de cel puțin 3 km sau se interpun obstacole naturale greu de

străbătut ca: munți, păduri, ape, etc., se pot înființa, în mod excepțional, parohii noi potrivit dispozițiilor cuprinse în art. 30 al. 2 din Statutul legii pentru organizarea Bisericii ortodoxe române.

Art. 28. Fiecare biserică catedrală din orașele capitale de județ va avea câte un loc de diacon.

Art. 29. În eparhiile unde este în uz ocuparea parohiilor prin alegere, se păstrează uzul local.

Art. 30. Posturile de preoți și diaconi dela catedralele chiriarhale și la mănăstiri, nu cad sub prevederile regulamentului de față, ci se întregesc prin numire directă de Chiriarh.

Acest regulament s'a votat de Sfântul Sinod în ședința sa dela 2 Aprilie 1937, și intră în vigoare pe data promulgării lui în Monitorul Oficial.

La orele 13 I. P. S. Patriarh ridică ședința și prorogă Sfântul Sinod, pentru o dată ce se va fixa la timp.

PREȘEDINTE,
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) † GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 16 Iunie

Sumarul ședinței.

Ședința se deschide în palatul patriarhal, la orele 10 dim., sub președinția I. P. S. Patriarh D. D. Dr. Miron.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscopul Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron, II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei, Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigorie al Argeșului, Cosma al Dunării de Jos, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Tit al Hotinului, Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhiepiscopi: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Nicolae al Clujului, Dionisie al Cetății Albe, Andrei al Aradului, PP. SS. Arhiepiscopi: Ipolit Rădăuțeanul și Vasile de Rășinari; iar în concediu: P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin.

I. P. S. Patriarh aduce la cunoștința Sfântului Sinod că l-a convocat în acest timp în mod excepțional, pentru a soluționa unele chestiuni de natură urgentă.

Decurând a trecut la cele veșnice P. S. Episcop Dr. Ioan Stroia al Armatei, pentru a cărui veșnică odihnă înalță rugăciuni către Cel Atotputernic.

Toți PP. SS. Membri ridicându-se, rostesc după strămoșescul obicei: «Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii săi».

Scaunul său trebuie împlinit în cât mai scurt timp, mai ales că Ministerul Apărării Naționale stăruie pentru această urgență. După ce mai face unele enunțiațiuni de încheiere I. P. S. Patriarh, roagă Sfântul Sinod să rezolve de îndată toate chestiunile ce se prezintă la comunicări, întru cât sunt de natură urgentă.

Se trece la comunicări:

1. — PP. SS. Episcopi: Nicolae Colan al Vadului, Feleacului și Clujului și Dionisie al Cetății Albe, cer concediu, fiind reținuți în eparhie.

Sfântul Sinod acordă concediile cerute.

2. Tem. 1360 și 1518/937. Ministerul Apărării Naționale, potrivit art. 12 din Legea Clerului militar, roagă Sfântul Sinod ca să propună trei candidați dintre cari Ministerul Apărării Naționale va alege pe unul care prin decret regal va fi numit Episcop militar.

Sfântul Sinod hotărăște:

Se trimite unei comisii compusă din: I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei; PP. SS. Episcopi Cosma al Dunării de Jos; Grigorie al Argeșului; Vasile al Caransebeșului și P. S. Arhiepiscopul Irineu Târgovișteanul; căreia i se dă mandatul de a întocmi și prezenta Sfântului Sinod, o listă cu numele persoanelor vrednice de a fi alese.

Dintre aceste persoane, Sfântul Sinod va alege prin vot secret pe cei trei candidați, pe care îi va recomanda Ministerului Apărării Naționale, conform art. 12 din Legea clerului militar.

3. Tem. Nr. 1935/937. Referatul cancelariei Sfântului Sinod privitor la recunoașterea autocefaliei Bisericii ortodoxe din Albania de către Patriarhia ecumenică din Constantinopol. (Anexe: întreg dosarul pe 1937, relativ la corespondența cu Albania).

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea afacerilor externe.

4. Tem. Nr. 1956/937. Cancelaria Sfântului Sinod, potrivit însărcinării date în ședința dela 31 Martie a. c., depune proiectul de calendar pe anul 1938.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

5. Tem. Nr. 1287/937. Sinodul Permanent, potrivit hotărârii Sfântului Sinod din ședința sa dela 20 Martie 1936, depune întreg materialul privitor la cenzurarea publicațiilor religioase cu propunerile convenite. (Anexe: tem. Nr. 2095-2112, 558, 2450, 1574/936).

Se trimite la aceeași comisiune.

6. Tem. Nr. 1959/937. Sinodul Permanent referă asupra adresei Ministerului Cultelor Nr. 120.404/14.740/937, privitoare la organizarea Bisericii lipovene din țară. (Anexe: 345/937)

Se trimite la aceeași comisiune.

7. Tem. Nr. 1291/937. Sfânta Episcopie a Hotinului roagă a preciza starea canonică și creștină din punct de vedere al căsătoriei, a familiilor de evrei trecute la creștinism. (Anexe: tem. Nr. 82, 706/937).

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea pentru doctrină și viață religioasă.

8. Tem. Nr. 1958/937. Sinodul Permanent referă asupra adresei Sfintei Mitropolii a Moldovei și Sucevei Nr. 4274/937, privitoare la noua reglementare a autorizațiilor de pictură bisericească. (Anexe: 1521/937).

Se trimite la aceeași comisiune.

9. Tem. Nr. 1960/937. Sinodul Permanent referă asupra adresei Consiliului Central Bisericesc, Nr. 5400/937, privitoare la dificultățile cu încasarea abonamentelor la revista «Biserica Ortodoxă Română». (Anexe: 1717/937).

Se trimite la aceeași comisiune.

10. Telegramă: P. S. Episcop Dionisie în calitate de președinte delegat al Adunării Eparhiale dela Chișinău, roagă Sfântul Sinod a urgența clarificarea situației scaunului mitropolitan de la Mitropolia Basarabiei.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică juridică.

11. Tem. Nr. 1966/937. Sinodul Permanent referă asupra întâmpinării Asociației generale a clerului Nr. 22/937, relativ la ocuparea locurilor vacante de preoți și diaconi.

Se trimite la aceeași comisiune.

12. Tem. Nr. 1964/937. Sinodul Permanent referă asupra adresei Episcopiei Hotinului Nr. 3633/937, relativ la concediile care trec de trei luni de zile, acordate slujitorilor eclesiastici pentru caz de boală. (Anexe: tem. Nr. 83, 336/937).

Se trimite spre studiere și referire comisiunii canonică juridică.

13. Tem. Nr. 1970/937. Sinodul Permanent referă asupra adresei Episcopiei de Roman prin care protestează contra măsurii Ministerului Cultelor ca orice numire de preot să nu se facă decât cu avizul prealabil al aceluși Minister.

Se trimite la aceeași comisiune.

14. Tem. Nr. 1945/937. Preoții: Bejenaru, Florea, Sușnea, Luntraru, Alexandrescu și Ivan din Huși, roagă a se ancheta reclamațiile lor împotriva P. S. Episcop Nifon al Hușilor.

Se trimite la aceeași comisiune.

15. Tem. Nr. 1953/937. Sinodul Permanent potrivit hotărârii sale din 14 Iunie a. c., înaintează întreaga chestiune a pr. Gh. Sușnea de la Huși spre a dispune cele de cuviință. (Anexe: 650, 1015, 1719, 1720, 1898, 1899, 1900, 1901/937).

Se trimite la aceeași comisiune.

16. Tem. Nr. 1952/937. Sinodul Permanent potrivit hotărârii de la 14 Iunie a. c., înaintează dosarul cauzei pr. N. Ivan dela Huși spre a dispune cele de cuviință. (Anexe: 49, 316, 344, 287, 170, 508, 627, 682, 814, 1510, 1511, 1639, 1721/937; 2585/936).

Se trimite la aceeași comisiune.

17. Tem. Nr. 1293/937. Arhiepiscopia Sibiului prin adresa Nr. 432/937. roagă Sfântul Sinod a stabili competența Episcopului militar cu privire la desfășurarea căsătoriilor bisericești având în vedere că nici legea și nici regulamentul clerului militar nu prevăd dreptul Episcopului militar a desfășura căsătoriile bisericești. (Anexe: 276/937).

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică, juridică și pentru disciplină.

18. Tem. Nr. 1973/937. Sfânta Episcopie a Clujului cu adresa Nr. 3541 din a. c., roagă Sfântul Sinod să ia măsurile de cuviință ca preoții militari să nu mai facă slujbe care cad în atribuțiile preoților de parohie.

Tem. Nr. 1727/937. Consiliul Legislativ cu adresa Nr. 169/937, roagă a i se da lămuriri asupra aplicării dispozițiilor art. 15 din proiectul de regulament relativ la oficierea serviciilor de către preoții militari. (Anexe; 1850/937).

Se trimite la aceeași comisiune.

19. Tem. Nr. 1936/937. Sfânta Mitropolie a Bucovinei prin adresa

Nr. 6918/937, comunică moțiunea Adunării Eparhiale din 4 Iunie a. c., că acceptă a sprijini înființarea viitoarei Episcopii a Maramureșului ca sufragana a Mitropoliei Bucovinei și că își ia asupra sa în cadrele posibilității bugetare sprijinirea materială. (Anexe: 1907 și 778/937).

Se trimite la aceeași comisiune.

20. Tem. Nr. 1596/937. Ministerul Apărării Naționale cere lămuriri privitoare la averea și clerul deservent al catedralei «Incoronării» de la Alba-Iulia întru cât personalul catedralei este plătit de Ministerul Apărării Naționale iar răposatul Episcop militar a întrebuițat veniturile Episcopiei armatei numai pentru întreținerea acestei catedrale. (Anexe: 928, 1091, 1575, 1531, 1532/937; 442, 454/935).

Se trimite spre studiere și referire comisiunii canonică juridică.

21. Tem. Nr. 1933/937. I. P. S. Mitropolit Gurie înaintează în copie întâmpinarea ce a trimis Ministerului Cultelor pentru a lua măsuri ca să înceteze depunerea deghizată din scaunul de Arhiepiscop al Chișinăului, înainte de a fi fost judecat.

b) Tem. Nr. 1598/937. Ministerul Cultelor răspunde la intervenirea Sfântului Sinod că a dat dispoziții pentru achitarea a 1/2 din salariu, I. P. S. Mitropolit Gurie al Basarabiei. În ce privește accelerarea cercetărilor nu poate face nimic întrucât chestiunea se află înaintea Inaltei Curți de Casație.

Se trimite la aceeași comisiune.

22. Tem. Nr. 1962/937. Sinodul Permanent referă asupra adresei Episcopiei Hușilor Nr. 2396/937, privitoare la organizarea învățământului religios în școala primară. (Anexă tem. 1693/937).

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru învățământul religios.

23. Tem. Nr. 1943/937. P. S. Arhiepiscop Vasile de Rășinari referă asupra hotărârii Sf. Sinod relativ la cercetarea manualelor de religie. (Anexe: 1938 și 1848/937).

Se trimite spre studiere și referire la aceeași comisiune.

24. Tem. Nr. 1591/937. Sf. Episcopie a Argeșului dă lămuriri privitoare la acuzațiile ce se aduc prof. Popovici dela Seminarul din Curtea de Argeș, că ar face propagandă comunistă printre elevi. (Anexe: tem. 1026/937).

Se trimite spre studiere la aceeași comisiune.

25. Tem. Nr. 1977/937. Suplica P. S. Galaction Craioveanul, referitoare la acuzațiile ce i-se aduc de P. S. Episcop Vartolomeu al R. N. Severin.

Se trimite spre studiere la comisia specială, pentru cercetarea cazului P. S. Galaction.

Tot la comunicări,

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, depune regulamentul dezvoltător al statutelor «Oastei Domnului».

Se trimite spre studiere și referire comisiunii canonică-juridică și pentru disciplină.

P. S. Episcop Tit al Hotinului dă citire referatului comisiunii specială instituită de Sf. Sinod pentru cercetarea neînțelegerilor dintre P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin și Vicarul său P. S. Arhiepiscop Galaction Craioveanul.

Se declară chestiunea urgentă și se ia în discuție.

P. S. Sa citește procesul verbal al comisiunii încheiat la 13 Mai 1937 și semnat de ambele părți în cauză, prin care s'a ajuns la concluziunea, ca P. S. Arhiereu Galaction să se stabilească în una din mănăstirile eparhiei care și-o va alege.

P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul a cerut un răgaz de zece zile spre a-și alege mănăstirea. În termenul acesta a depus o cerere prin care arată că își alege R. Vâlcea ca să fie mai aproape de P. S. Episcop, cerând atribuții sau măcar sfințirile de preoți. Și dreptul de a sluji în catedrala episcopală când nu slujește P. S. Episcop.

În concluzie P. S. Raportor cere Sf. Sinod ca să se primească propunerea comisiunii, ca să i se fixeze P. S. Galaction domiciliul la o mănăstire din Oltenia.

Se dă cuvântul P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul, care cere Sf. Sinod să fie judecat, întru cât nu poate primi să fie trimis la mănăstire știindu-se nevinovat. Sau, în interesul liniștei să fie dat la altă eparhie, unde va fi nevoie și P. S. Episcop respectiv va voi să-l ia. Bunăoară, socotește că P. S. Episcop Gherontie al Constanței care-l cunoaște de mic îl va lua ca vicar al său.

P. S. Episcop Gherontie al Constanței, declară că nu are nevoie de ajutor, întru cât este în putere și poate să conducă singur eparhia. Totuși, în interesul liniștei și păcii, având în vedere că-l cunoaște din vârsta fragedă a copilăriei, consimte să-l ia vicar al său cu următoarele condiții: 1. Să i-se dea salariul de arhiepiscop vicar la Episcopia Râmnicului Nouului Severin; 2. Atribuțiile în eparhia Constanței i le va stabili P. S. Sa; 3. În caz de eventuale neînțelegeri, va avea libertatea să vie cu ele la Sfântul Sinod.

În urma discuțiilor la care iau parte: I. P. S. Patriarh, II. PP. SS. Mitropoliți: Nicolae al Ardealului, Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi Ghenadie al Buzăului, Tit al Hotinului și P. S. Arhiereu Veniamin Ploieșteanul se hotărăște:

Sfântul Sinod ia act de declarația P. S. Episcop Gherontie al Constanței și detașează pe P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul, de la Episcopia Râmnicului Nouului Severin, ca vicar la Episcopia Constanței;

2. P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul, fiind numai detașat, va purta și pe viitor același titlu, iar salariul de vicar, îl va primi din postul său de la Episcopia Râmnicului Nouului Severin;

3. P. S. Sa este obligat a sta în cuprinsul Episcopiei Constanța la care a fost detașat. Cercul său de activitate ca vicar în eparhia Constanței, îi va fi desemnat — conform art. 124 din Statutul Legii de organizare a Bisericii ortodoxe române —, de P. S. Episcop Gherontie.

Se intră în ordinea de zi:

1. Tem. Nr. 1986/936. P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului raportorul comisiunii pentru doctrină și viață religioasă dă citire referatului comisiunii asupra proiectului de calendar pe anul 1938, întocmit de biroul Sfântului Sinod.

Comisiunea propune și Sfântul Sinod primindu-i propunerea hotărăște:

1. Aprobă proiectul de calendar prezentat de biroul Sfântului Sinod.

Acest calendar, completat cu toți sfinții din sinaxar, va fi trimis tuturor eparhiilor.

Tem. Nr. 1987/937. Același P. S. Raportor dă citire referatului comisiunii asupra organizării Bisericii lipovene din țară. Comisiunea propune și Sfântul Sinod primindu-i-o hotărăște:

Se va comunica Ministerului Cultelor și Artelor că Sfântul Sinod nu poate admite ca alături de Biserica ortodoxă română recunoscută de Constituție să existe o altă Biserică ortodoxă. Lipovenii nu sunt o Biserică, ci sunt alungați din sânul Bisericii ortodoxe. Deci o sectă, și nu poate încuraja secta aceasta prin recunoașterea ei formală.

Intru cât lipovenii țin de vechiul calendar, recunoașterea lor ar spori trecerea credincioșilor noștri la ei primejduind astfel liniștea în Biserică.

3. Tem. Nr. 1988/937. P. S. Episcop Nicolae al Oradiei dă citire referatului comisiunii canonică juridică și pentru disciplină asupra chestiunii privitoare la înființarea Episcopiei din Maramureș. Comisiunea juridică propune amânarea chestiunii până ce va fi de față și P. S. Episcop Nicolae al Vadului, Feleacului și Clujului.

Sfântul Sinod primește propunerea comisiunii și hotărăște amânarea discuțiunii.

4. Tem. Nr. 1989/937. Același P. S. Raportor dă citire referatului comisiunii asupra adresei Episcopiei Hotinului privitoare la concediile preoților, diaconilor și cântăreților. Comisiunea propune și Sfântul Sinod primindu-i-o hotărăște:

1. *Preoții, diaconii și cântăreții au drept la o lună concediu pe an acordat de Episcop.*

2. *Concediile dela o lună până la trei luni se acordă de Consiliul eparhial și numai pentru caz de boală binemotivată. În ambele cazuri de mai sus se va plăti salariul întreg.*

3. *Pentru cazuri de boală care reclamă concedii mai mari de trei luni, salariul se reduce cu 50% care se va da suplitorului.*

4. *Concedii mai mari de trei ani nu se admit, titularul în acest caz se consideră demisionat;*

5. *Concediile pentru studii în străinătate se acordă cu salariul întreg pentru cel mult doi ani de zile.*

5. Tem. Nr. 1990/937. Același P. S. Raportor dă citire referatului comisiunii asupra abuzurilor săvârșite de preotul militar Ilie Hociotă oficiind slujbe religioase cu trecere peste avizul episcopului respectiv. Comisiunea propune și Sfântul Sinod primindu-i propunerea hotărăște:

Având în vedere că numitul preot este recidivist în săvârșirea acestor abuze, dispune darea lui în judecata Consistoriului Spiritual Militar conform art. 32 din regulamentul respectiv.

6. Tem. Nr. 1991/937. Același P. S. Raportor dă citire referatului comisiunii asupra plângerii preotului Sușnea contra actului Adunării Eparhiale de la Huși prin care a fost demis din postul de consilier referent definitiv al eparhiei Hușilor. Comisiunea propune și Sfântul Sinod în urma clarificărilor date de P. S. Episcop Nifon al Hușilor, și discuțiilor la cari iau parte: I. P. S. Patriarh, II. PP. SS. Mitropoliți Nicolae al Ardealului și Visarion al Hotinului; și PP. SS. Episcopi Ghenadie al Buzăului, Tit al Hotinului și Cosma al Dunări-de-Jos, hotărăște:

1. Sfântul Sinod constată că Adunarea Eparhială nu are calitatea să suspende din funcțiune un consilier referent cu titlul definitiv;

2. Ca atare nici P. S. Episcop nu-i poate opri salariul de consilier.

3. Sfântul Sinod consideră nul de drept actul Adunării Eparhiale și obligă pe P. S. Episcop să-l repună pe preotul Sușnea, în statul de plată în calitatea sa de consilier referent.

4. Dacă preotul consilier referent Gh. Sușnea s'a făcut vinovat de ceva grav, P. S. Episcop este îndrumat să dea pe numitul preot în judecata Consistoriului Spiritual Eparhial.

7. Tem. Nr. 1992/937. Același P. S. Raportor dă citire referatului comisiunii asupra pretenției Ministerului Cultelor și Artelor ca orice numire de preot la parohie vacantă să nu se facă fără avizul prealabil al celui Onor. Minister. Comisiunea propune și Sfântul Sinod primindu-i propunerea hotărăște:

Această pretenție a Ministerului de Culte nefiind bazată pe nici un text de lege sau regulament, se comunică Ministerului Cultelor că la întregirea posturilor bugetare de preoți se vor aplica dispozițiile legii care obligă pe Chiriarh să-i comunice numirea numai după hirotonie.

8. Tem. Nr. 1993/937. Același P. S. Raportor dă citire referatului comisiunii asupra cererii tânărului licențiat în teologie Alexandru M. Rădulescu din Teleorman de a i-se aproba intrarea în cler în stare de văduvie. Comisiunea propune și Sfântul Sinod hotărăște:

Se răspunde Arhiepiscopiei Bucureștilor că potrivit conoanelor, starea de văduvie prin deces nu este considerată ca impediment la hirotonie.

9. Tem. Nr. 1995/937. Același P. S. Raportor dă citire referatului comisiunii asupra regulamentului desvoltător al statutelor «Oastei Domnului». Comisiunea propune și Sfântul Sinod primindu-o hotărăște:

Aprobă numitul regulament constând din 51 de articole.

Acest regulament devine obligatoriu pentru toți membrii «Oastei Domnului», de astăzi înainte.

10. Tem. Nr. 1996/937. P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului în calitate de raportor al comisiunii speciale pentru întocmirea tabloului de candidați la scaunul de Episcop Militar citește tabloul acelor persoane și care sunt:

1. P. S. Arhiereu Vasile de Rășinari; 2. P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul; 3. P. C. Arhim. Dr. Iuliu Scriban; 4. P. C. Arhim. Dr. Filaret Jocu; 5. P. C. Arhim. Chesarie Păunescu; 6. P. C. Ierom. Dr. Irineu Felea; 7. P. C. Arhim. Efrem Enăcescu; 8. P. C. Arhim. Dr. Patenie Ciopron; 9. P. C. Pr. Dr. Olimp Căciulă; 10. P. C. Pr. M. Madan Ismail; 11. P. C. Pr. Virgil Nistor-Sibiu; 12. P. C. P. Anton Angelescu-Brăila; 13. P. C. Pr. Cristofor Deliu; 14. P. C. Pr. Cezar Vuza; 15. Protos. Dionisie Bejan-Suceava.

Sfântul Sinod hotărăște: Ia act de tabloul propus de comisiune și stabilește ca procedură de urmat următoarele: fiecare din PP. SS. Membri va propune trei dintre cei numiți pe tablou, pe care îi va socoti vrednici de a fi recomandați pentru scaunul de Episcop Militar. Votarea se va face în mod secret prin buletine.

Se suspendă ședința pentru zece minute, după care, redeschizându-se se procedează la vot.

Sunt prezenți 16 PP. SS. Membrii. Procedându-se la vot, P. C. Arhim. Iuliu Scriban întrunește 13 voturi și aceasta însemnând majoritatea,

Sfântul Sinod îl declară ales ca unul dintre cei trei membrii ce urmează a fi recomandați Ministerului Apărării Naționale conform legii.

Pentru ceilalți doi neîntrunindu-se numărul reglementar de jumătate plus unul pentru a fi aleși se amână alegerea pentru ședința viitoare.

Fiind orele înaintate se suspendă ședința până după amiază.

La orele 17 I. P. S. Patriarh redeschide ședința.

Tem. Nr. 1997/937. P. S. Arhiepiscopul Irăneu Târgovișteanul face o propunere privitoare la titlurile de studii ale preoților.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru învățământ religios.

2. Tem. Nr. 1998/937. I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei aduce la cunoștința Sfântului Sinod că trebuind să-și caute sănătatea și pe lângă aceasta fiind prea ocupat cu treburile Arhiepiscopiei sale nu mai poate gira Arhiepiscopia Chișinăului. Ca atare roagă să fie designată altă persoană cu girarea afacerilor Arhiepiscopiei Chișinăului.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică juridică și pentru disciplină.

3. Tem. Nr. 1999/937. P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului din partea comisiunii pentru doctrină și viață religioasă referă asupra întrebării pusă de Episcopia Hotinului, asupra valabilității căsătoriei evreilor trecuți la creștinism. În urma propunerii comisiunii Sfântul Sinod hotărăște:

Familiiile de evrei trecute la creștinism trebuie să primească neapărat taina nunții creștine.

4. Tem. Nr. 1960/937. Același P. S. Raportor referă asupra raportului făcut de Consiliul Central Bisericesc privitor la neachitarea abonamentelor revistei «Biserica Ortodoxă Română» de către unele parohii. La propunerea comisiunii Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Administrarea Revistei «Biserica Ortodoxă Română» va întreba toate eparhiile de parohiile care nu pot să-și achite abonamentul.*

2. *Parohiile care vor fi în această situație nu li se va mai trimite pe viitor revista;*

3. *PP. SS. Chiriarhi vor fi rugați ca să achite toate abonamentele de pe trecut ale revistei pentru exemplarele trimise parohiilor respective.*

5. Tem. Nr. 1958/937. Același P. S. Raportor referă verbal asupra regulamentării eliberării de autorizațiuni pentru pictura bisericească. La propunerea comisiunii Sfântului Sinod hotărăște:

Intru cât Ministerul Cultelor a alcătuit o comisiune din persoane competente care să se ocupe cu această chestiune, se așteaptă rezultatul lucrărilor acelei comisiuni.

6. Tem. Nr. 1962/937. P. S. Arhiepiscopul Veniamin Ploștenul referă din partea comisiunii pentru învățământ religios asupra propunerilor Episcopiei Hușilor și anume: 1. la aprobarea manualelor de religie pentru curs primar să se ceară avizul unei comisiuni de clerici; 2. Să se aranjeze chestiunea programei analitice a învățământului primar, ambele aceste propuneri să fie împlinite de comun acord cu Ministerul Educației Na-

ționale. În urma referințelor date de P. S. Arhiepiscop Irineu Târgovișteanul Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Manualele de religie pentru învățământul primar se vor aproba și de comisiunea Sfântului Sinod, intervenindu-se la Ministerul Educației Naționale în acest scop.*

2. *P. S. Arhiepiscop Irineu Târgovișteanul va face toate intervențiile necesare pe lângă Ministerul Educației Naționale spre a primi și pune în aplicare programa de religie a Sfântului Sinod pentru cursul primar.*

7. Tem. Nr. 1591/937. *Același P. S. Raportor referă în cazul profesorului de la seminarul Curtea de Argeș care a pedepsit un elev pentru motivul că a spus rugăciunea. La propunerea comisiunii completată cu propunerile I. P. S. Patriarh Sfântul Sinod hotărăște:*

1. *Cazul celui profesor se va semnala Ministerului Educației Naționale spre a lua măsuri în consecință;*

2. *Se va semnala de asemenea și Primului Ministru spre a se vedea de unde provine răul în educația viitorului cleric.*

3. *Se va stăruie din nou pe lângă Guvern pentru a trece seminariile în conducerea Bisericii așa după cum prevede Legea de organizare a Bisericii.*

8. Tem. Nr. 1943/937. *Același P. S. Raportor referă în chestiunea modalității cercetării manualelor de religie pentru curs secundar și primar propusă și anume ca această cercetare să se facă de către o comisie compusă din doi delegați ai Ministerului Educației Naționale și unul al Sfântului Sinod. La propunerea făcută Sfântul Sinod hotărăște:*

Cercetarea manualelor de religie de curs secundar și primar se va face ca și în trecut de către comisiunea separată a Sfântului Sinod.

9. Tem. Nr. 2001/937. *P. S. Episcop Tit al Hotinului referă în chestiunea tablourilor religioase prezentate de Pr. E. Bărbulescu spre a-i fi aprobate ca material intuitiv pentru învățământul primar. La propunerea comisiunii, Sfântul Sinod dă numitului preot aprobarea cerută.*

10. Tem. Nr. 2002/937. *Același P. S. Raportor referă din partea comisiunii canonică juridică asupra art. 15 din regulamentul Legii clerului militar care prevede dreptul preoților militari de a oficia toate slujbele religioase la unitățile militare și serviciile armatei, precum și la personalul militar și civil care aparține armatei. La Propunerea P. S. Sale Sfântul Sinod hotărăște:*

Se comunică la Ministerul Apărării Naționale și Consiliului Legislativ că nu trebuie introdusă în regulamentul nou al legii clerului militar o atare prevedere întru cât nu este în concordanță nici cu intențiile inițiale care au cerut creierea clerului militar și nici cu normele canonice ale Bisericii noastre.

11. Tem. Nr. 1850/937. *Același P. S. Raportor referă în cazul preotului militar Teodor Păteș din Alba-Iulia, care a săvârșit a doua zi de Paști anul curent cununia unui ofițer văduv cu sora soției sale decedată, și încă a unui locotenent, fără aprobarea Chiriarhului respectiv din acele locuri. La propunerea comisiunii Sfântul Sinod hotărăște:*

Se va interveni la Ministerul Apărării Naționale pentru a trimită

în judecata Consistoriului Spiritual Militar pe preotul Teodor Păteș, spre a fi aspru pedepsit.

15. Tem. Nr. 2000/937. P. S. Episcop Nicolae al Oradei raportorul comisiunii canonică juridică și pentru disciplină, referă asupra chestiunii privitoare la inventarierea averii decedatului episcop militar de către delegații episcopiei Clujului și asupra bisericii încoronării. La propunerea comisiunii Sf. Sinod hotărăște:

1. Aprobă inventarierea averii P. S. Episcop Militar Dr. Ioan Stroia, cu ocazia decesului său, făcută de episcopia Clujului și clerului militar;

2. Mănăstirea cu hramul «Sf. Ioan Botezătorul» înființată de Episcopul Ioan Stroia, cu toată avera ei trece în posesiunea eparhiei Clujului;

3. Biserica încoronării este Catedrala episcopiei militare. Deci ea stă sub îngrijirea și jurisdicția episcopului militar. Prin aceasta însă Sf. Sinod nu înțelege să știrbească din dreptul stabilit capului Bisericii — I. P. S. Patriarh — încă dela zidirea bisericii acesteia și destinării ei ca biserică a încoronării — în timpul pregătirilor din jurul actului încoronării regelui.

4. Avera personală a episcopului Dr. Ioan Stroia trece în posesia episcopiei militare, în conformitate cu dispozițiile legii privitoare la această chestiune.

5. Pe viitor la moartea episcopului militar, inventarierea averii sale o va face comisiunea instituită prin art. 13 din noua lege a Clerului militar din 1936.

15. Tem. Nr. 1998/937. P. S. Episcop Tit al Hotinului referă verbal asupra cererii I. P. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei de a fi desărcinat de conducerea Arhiepiscopiei Chișinăului și Mitropoliei Basarabiei. În urma discuției la cari iau parte PP. SS. Membrii prezenți, se hotărăște:

Sf. Sinod ia act de cererea I. P. S. Mitropolit Nicodim și delegă pe P. S. Episcop Cosma al Dunării-de-Jos cu conducerea Arhiepiscopiei Chișinăului și Mitropoliei Basarabiei, până la clarificarea justiției în cazul I. P. S. Gurie.

P. S. Episcop Cosma este rugat ca de îndată să pășească la îndeplinirea acestui mandat, stabilindu-se chiar la Chișinău.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului aduce la cunoștința Sfântului Sinod că făcându-se propunere din partea P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe Ismail, ca în comisia pentru reorganizarea monahismului să fie cooptat I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei, I. P. S. Sa a trimis actele în chestiune rugând pe I. P. S. Mitropolit Nicodim să preia președinția numitei comisiuni.

I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei roagă să fie scuzat că nu poate să participe la această comisiune fiind prea ocupat. Pe cât va putea își va da contribuția sa însă nu poate face parte din comisiune în mod efectiv.

Se ia act și se menține delegația de președinte al numitei comisiuni dată I. P. S. Mitropolit al Ardealului.

Tem. Nr. 1945/937. P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului propune și Sfântul Sinod hotărăște:

Petiția preoților: Bejenaru și a altor cinci din Huși se pune la acte nefiind timbrată legal.

La orele 20 I. P. S. Patriarh ridică ședința și anunță pe cea viitoare pentru ziua de Joi 17 Iunie 1937 orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE,
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 17 Iunie

Sumarul ședinței.

Ședința se deschide în palatul patriarhal la orele 10 dimineața sub președinția I. P. S. Patriarh Dr. Miron.

Secretar de ședință: P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron; II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Ghena-die al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Tit al Hotinului și Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhieri: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploeșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Cosma al Dunării-de-Jos și Andrei al Aradului; PP. SS. Arhieri: Ipolit Rădăuțeanul și Vasile de Rășinari; iar în concediu: PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin, Nicolae al Clujului și Dionisie al Cetății-Albe.

Același P. S. Secretar dă citire sumarului ședinței precedente.

La sumar iau cuvântul:

P. S. Episcop Tit al Hotinului, care cere să se treacă în sumar că P. S. Sa a atras luarea aminte Sfântului Sinod că nu trebuia să se propună de comisia specială pe lista de candidați pentru scaunul de Episcop al Armatei și preoți divorțați.

P. S. Episcop Grigore al Argeșului, cere să se treacă în procesul-verbal și propunerea P. S. Sale, de a nu se mai admite între candidați persoane care n'au licența în teologie.

I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei, dă lămuriri asupra lucrărilor comisiei speciale pentru întocmirea listei de candidați. Propune ca pe viitor să nu se mai dea întocmirea listei în seama comisiei, ci listele să se facă în plenul ședinței de Sfântul Sinod.

Cu aceste clarificări, pus la vot

Sumarul ședinței precedente se verifică și se aprobă.

COMUNICARI:

Tem. Nr. 2032/937. *P. S. Episcop Nicolae Colan al Vadului, Feleacului și Clujului, aduce la cunoștința I. P. S. Patriarh, votul Adunării Eparhiale a acelei episcopii, prin care-și exprimă via satisfacție cu privire la rezultatul conferinței cu delegația Bisericii anglicane din 1935, rugând pe I. P. S. Sa să primească expresia celor mai respectoase sentimente de filiască grațitudine și admirație, de modul cum a condus tratativele și a reprezentat Biserica ortodoxă română cu ocazia vizitei la Londra din 1936.*

Sfântul Sinod ia act.

Tem. Nr. 1906/937. Arhiepiscopia Bucureștilor înaintează raportul Circ. II Capitală, care cere aprobarea tipăririi în Tipografia Cărilor Bisericești ca icoană, a unui tablou, prelucrare după Hofmann, de d. Dobrovici din București, tablou ce reprezintă pe Mântuitorul Hristos rugându-se în grădina Ghetsimani.

Sfântul Sinod, în urma propunerilor favorabile făcute de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Arhiereu Irineu Târgovișteanul, hotărăște:

Având în vedere că tabloul prelucrat de d. Dobrovici, este de concepție romano-catolică — deci nu corespunde cu stilul iconografic al bisericii noastre ortodoxe —, Sfântul Sinod nu poate admite să fie tipărit ca icoană.

Deaceia ia act de el și găsește că se poate tipări de autor numai ca tablou religios.

Tem. Nr. 2029/937. I. P. S. Patriarh D. D. Dr. Miron, președintele Sfântului Sinod, face următoarea propunere:

Considerând, că activitatea nou createi Episcopii ortodoxe române a Maramureșului cu reședința în Sighet, este, — mai ales în situația confesională de azi a Maramureșului — o vitală necesitate pentru însăși existența ortodoxismului nostru în acele istorice părți ale obârșiei lui Dragoș-Vodă; iar amânarea acestei inactivări ar primejdi însuși viitorul Bisericii noastre în acel ținut mărginaș și extrem de expus atât din punct de vedere ortodox cât și național;

Considerând că Mitropolia noastră din Bucovina, — care dispune acum de mijloace multumitoare — este hotărâtă a lua asupra-și imediata organizare a centrului episcopesc din Sighet, unde va face *Catedrală, reședința Episcopescă* va lua în buget plata unui *Episcop*, a Consiliului eparhial și a *personalului* necesar unei normale funcționări a Episcopiei; și va clădi deocamdată și alte zece biserici în comunele cu un număr mai însemnat de creștini ortodocși.

Sfântul Sinod primește cu mulțumită aceste atât de necesare și binevenite ajutoare și aprobă ca noua Episcopie să devie sufragana a Mitropoliei noastre din Bucovina, și roagă pe Prea Sfințiții Episcopi Nicolae Colan al Clujului și Nicolae Popovici al Orăzii — ca în interesul urgentei înfăptuiri a celor amintite mai sus — să-și deie și ei pentru parohiile, ce aparțin azi jurisdicțiunii lor, părinteasca adeziune la anexarea acestei eparhii a Maramureșului la istorica biserică a Moldovei lui Dragoș Vodă, azi din Bucovina;

Aceste înfăptuiri — desigur ar înviora poporul ortodox și i-ar ridica moralul, fără de care nu este biruință. Iară amânarea chestiunii ar apăsa greu asupra sentimentelor de răspundere a fiecăruia dintre noi, dator a contribui cu un ceas mai de vreme la îmbunătățirea situației noastre din acel istoric colț de țară cu mari amintiri de ortodoxie românească, cari cer de la noi reînvierea.

După citire, I. P. S. Sa pune în discuție această propunere.

P. S. *Episcop Tit al Hotinului*, având cuvântul, constată că organele legale și competente ale Episcopilor de Cluj și Oradea deja înainte ca Congresul Național Bisericesc să fi hotărât înființarea episcopiei ortodoxe

de Maramureș și-au dat adeziunea lor cu privire la acele parohii cari vor aparține pe viitor acelei noi episcopii. Deci repetirea adeziunii lor în această stare de lucruri, nu mai este necesară, ci numai I. P. S. Mitropolit al Ardealului la jurisdicția mitropolitană a căruia aparține azi și Maramureșul, este în drept să declare asupra anexării acestei noi episcopii, la o altă Mitropolie.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului luând cuvântul, aprobă din toată inima trecerea noiei eparhii ortodoxe a Maramureșului în jurisdicția Mitropoliei Bucovinei, în dorința de a lua cât mai curând ființă acea episcopie, cu episcopul său și organul necesar unei conduceri centrale.

Punându-se la vot propunerea I. P. S. Patriarh, se hotărăște:

1. Sfântul Sinod cu unanimitate de voturi primește propunerea făcută de I. P. S. Patriarh cu adaosul propus de P. S. Episcop Tit al Hotinului, ca să nu se mai ceară o nouă adeziune din partea celor două episcopii.

Astfel Sfântul Sinod aduce următorul concluz:

Considerând că activarea nou createi Episcopii ortodoxe române a Maramureșului cu reședința în Sighet este mai ales în situația confesională de azi a Maramureșului, o vitală necesitate pentru însăși existența ortodoxismului nostru în acele istorice părți ale obârșiei lui Dragoș-Vodă; iar amânarea acestei activări ar primejdi însuși viitorul Bisericii noastre în acel ținut mărginaș și extrem de expus atât din punct de vedere ortodox cât și național;

Considerând că Mitropolia noastră din Bucovina, — care dispune acum de mijloace mulțumitoare — este hotărâtă a lua asupra-și imediată organizare a centrului Episcopese din Sighet, unde va face catedrală, reședință episcopescă, va lua în buget plata unui episcop, a consiliului eparhial și a personalului necesar unei normale funcționări a Episcopiei; și va clădi deocamdată și alte zece biserici în comunele cu un număr mai însemnat de creștini ortodocși;

Considerând că I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului cu însuflețire consimte și aprobă din toată inima trecerea noiei eparhii ortodoxe a Maramureșului în jurisdicția Mitropoliei Bucovinei, în dorința vie de a lua ființă acea episcopie cât mai curând, cu episcopul său și cu organele necesare unei conduceri centrale;

Sfântul Sinod primește cu mulțumită aceste atât de necesare și binevenite ajutoare din partea Mitropoliei Bucovinei, pentru imediată organizare a Episcopiei Maramureșului și aprobă ca această nouă episcopie să devie sufragana a Mitropoliei din Bucovina, fiind sigur că aceste înfăptuiri vor înviora poporul ortodox din acele părți istorice și-i vor ridica moralul, fără de care nu este biruință. În timp ce amânarea chestiunii ar apăsa greu asupra sentimentelor de răspundere a fiecăruia dintre noi cei de astăzi datorii a contribui cu un ceas mai de vreme la îmbunătățirea situației noastre din acel istoric colț de țară, cu mari amintiri de ortodoxie românească, cari cer dela noi reînvierea;

2. Sfântul Sinod roagă stăruitor Onor. Guvern spre a întocmi cât mai degrabă — potrivit art. 3 din legea de organizare a Bisericii ortodoxe române, cuvenita lege pentru reînființarea Episcopiei Maramureșului;

Enunțând hotărîrea luată, I. P. S. Patriarh mulțumește atât Sf. Si-

nod pentru votul său unanim, cât și pentru I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, pentru concursul dat la înființarea și asigurarea mijloacelor de întreținere ale viitoarei Episcopii Maramureșene, prin care se dă puțința de întărire și afirmare a ortodoxiei românești în acele părți. Dorindu-i Mitropoliei Bucovinei sporirea mijloacelor materiale, nădăjduiește că ea va da noii Episcopii mult mai mult decât a făgăduit.

P. S. Irineu Târgovișteanul, dă citire cererii diaconului pensionar Buruiană, de a fi hirotonit preot pentru mângâierea sufletească.

Se trimite în competența Chiriarhului respectiv.

Se ia hotărârea pentru procedarea la alegerea restului de două persoane dintre cele trei care urmează a fi propuse Ministerului Apărării Naționale, în vederea designării noului Episcop militar.

Se suspendă ședința pentru cinci minute.

Redeschizându-se, se procedează la vot secret. Sunt prezenți 15 membri.

Procedându-se la vot și deschizându-se scrutinul, Arhim. Dr. Partenie Ciopron intrunește 11 voturi.

Aceasta însemnând majoritatea de voturi Sfântul Sinod îl declară ales.

Se suspendă ședința pentru pregătirea votării celei de a treia persoană.

După cinci minute se redeschide și sunt prezenți 14 membri cari merg la vot.

Deschizându-se scrutinul, Pr. Anton Angelescu a întrunit 8 voturi, *Sfântul Sinod îl declară ales.*

Având în vedere voturile ce s'au dat, Sfântul Sinod recomandă Ministerului Apărării Naționale pe: P. C. Arhim. Dr. Iuliu Scriban, P. C. Arhim. Dr. Partenie Ciopron și P. C. Pr. Anton Angelescu, spre a alege dintre ei — potrivit art. 12 din Legea Clerului militar — persoana noului Inspector al Clerului Militar.

Ministerul Apărării Naționale este rugat ca după alegere, să comunice numele persoanei asupra căreia s'a oprit, pentru ca Sfântul Sinod să procedeze la cercetarea canonică a lui și decernarea gradului ierarhic de arhieru.

Tem. Nr. 1011/937. *P. S. Episcop Nifon al Hușilor*, raportorul comisiunii afacerilor streine supune discuțiunilor Sfântului Sinod, după ce le dă citire, dezideratele întâiului congres al profesorilor de teologie ortodoxă, ce s'a ținut la Atena, în 22 Noemvrie 1936,

Sfântul Sinod ia act de aceste deziderate și-și exprimă satisfacția pentru spirâul care a animat întâiul congres al profesorilor de teologie ortodoxă.

Tem. Nr. 1935/937. *Același P. S. Raportor* supune deliberărilor Sfântului Sinod referatul cancelariei asupra autocefaliei Bisericii ortodoxe din Albania. P. S. Raportor este de părere a se aproba propunerile referatului.

Sfântul Sinod primind acele propuneri hotărăște:

1. Sfântul Sinod ia act: a) de toate demersurile făcute până în prezent de I. P. S. Patriarh pe chestia Bisericii Albaniei și de rezultatele obținute și-i aduce cuvenitele mulțumiri; b) de thomosul de declarare a autocefaliei Bisericii ortodoxe a Albaniei; c) de scrisorile Patriarhiei ecu-

menice de Constantinopol și ale Mitropolitului Cristofor al Albaniei prin care anunță autocefalia și alegerea sa ca Mitropolit primat și delegă biroul spre a le face răspunsurile cuvenite în asemenea ocazii;

2. *In scrisoarea-răspuns către Mitropolitul Primat al Albaniei să fie rugat în interesul armoniei ortodoxe, a respecta drepturile străvechi ale românilor din Albania de a se organiza în mod autonom, de a-și avea preoții lor și de a întrebuința limba română în biserică și școală, întocmai ca și pentru greci;*

3. *Să se intervină pe cale diplomatică pe lângă Guvernul albanez în același sens, aceasta fiind în spiritul notei din 1921, referitoare la protecția minorităților din Albania, înregistrată la Soc. Națiunilor sub Nr. 249 din 2 Octombrie 1921. In adresa către Ministerul Afacerilor Straine se va menționa cazul Bisericii albaneze din București, cerându-i deci un tratament de reciprocitate în același timp.*

4. *Se intervine la Guvern să rezerve și în viitor în seminariile și facultățile de teologie locuri pentru viitorii preoți aromâni din Albania, înștiințând despre aceasta primatul Albaniei spre a ne trimită persoanele respective;*

5. *Mulțumește în chip special Ministerului Afacerilor Straine pentru tot concursul dat rugând să ne fie totdeauna de ajutor.*

Sfârșindu-se ordinea de azi, I. P. S. Patriarh ridică ședința și prorogă Sfântul Sinod pentru o dată ce se va fixa ulterior.

PREȘEDINTE,
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) † GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 23 Septembrie

Sumarul ședinței.

Ședința se deschide în palatul patriarhal la orele 10 dimineața, sub președinția I. P. S. Patriarh Dr. Miron.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscop Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Dr. Miron, II. PP. SS. Mitropoliți: Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin, Lucian al Romanului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Cosma al Dunării de Jos, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Tit al Hotinului, Dionisie al Cetății Albe, Andrei al Aradului și Policarp al Americii; PP. SS. Arhiepiscopi: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploștea-nul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei și P. S. Episcop Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhiepiscopi: Ipolit Rădăușeanul și Vasile de Rășinari, iar în concediu: PP. SS. Episcopi: Ghenadie al Buzăului și Nicolae al Clujului.

Același P. S. Secretar dă citire sumarului ședinței precedente, care pus la vot.

Se verifică și se aprobă.

3. *Concedii:* P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului, cere concediu pentru trei zile dela ședințe.

P. S. Episcop Nicolae al Clujului cere concediu pentru data de 23 Septembrie a. c.

Se aprobă concediile cerute.

I. P. S. Patriarh aduce la cunoștința Sfântului Sinod că l-a convocat nu numai pentru cercetarea canonică a Episcopului militar ci și pentru continuarea sesiunii trecute, pentru a se rezolva lucrările curente.

Cu acestea declară ședința deschisă.

I. P. S. Patriarh salută prezența P. S. Episcop Policarp al Americii care pentru prima dată ia parte la ședințele Sfântului Sinod. Exprimă mulțumiri în numele Sfântului Sinod pentru activitatea misionară depusă printre românii din America, rugând apoi pe P. S. Sa să facă într'una din ședințele viitoare o dare de seamă asupra înfăptuirilor de acolo.

P. S. Episcop Policarp al Americii, mulțumește I. P. S. Patriarh și Sfântului Sinod care-l cinstește cu atenția deosebită salutându-l pentru participarea la ședințe. P. S. Sa roagă să fie primit cu dragoste părintească asigurând că va fi la înălțimea misiunii ce i s'a încredințat.

I. P. S. Patriarh luând din nou cuvântul spune că pe vară a trecut la cele veșnice I. P. S. Patriarh Varnava al Iugoslaviei. Făcând elogiul celui răposat amintește de vizita pe care Patriarhul Varnava o anunțase pentru toamna aceasta în România. A căzut însă mai înainte de vreme ca o jertfă din pricina suferințelor îndurate când a văzut că Biserica sa a fost nedreptățită.

Toți PP. SS. Membri ridicându-se rostesc după strămoșescul obicei: Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii săi.

COMUNICARI:

I. P. S. Patriarh vestește Sfântului Sinod că Decretul-lege pentru înființarea Episcopiei Maramureșului a fost aprobat și sancționat de M. S. Regele. I. P. S. Sa aduce mulțumiri Onor. Guvern, pentru bunăvoința arătată la înființarea Episcopiei Maramureșului. Totdeodată I. P. S. Sa spune că, gândurile bune cu care a fost primită înființarea acestei Episcopii ar fi rămas zadarnice dacă nu s'ar fi oferit I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinii ca să susțină toate cheltuelile până la trecerea ei în buget.

Sfântul Sinod ia act cu mulțumire de înființarea Episcopiei Maramureșului și așteaptă încheierea lucrărilor comisiei ad-hoc însărcinată cu organizarea ei.

I. P. S. Patriarh aduce la cunoștința Sfântului Sinod că Sâmbătă 25 Septembrie a. c., va sosi în țară în vizită oficială I. P. S. Mitropolit Dionisie al Varșoviei și a toată Polonia. Scopul acestei vizite, dorită de I. P. S. Dionisie, este strângerea legăturilor între cele două Biserici surori și de a se sfătui asupra intereselor de ordin general bisericesc. Pentru acest motiv crede că este bine să fie primit în chip sărbătoresc ca sol al unei țări vecine și aliate.

La propunerea I. P. S. Sale Sfântul Sinod hotărăște:

Sfântul Sinod va ține Duminică 26 Septembrie a. c., o ședință festivă pentru primirea I. P. S. Mitropolit Dionisie.

I. P. S. Patriarh aduce la cunoștința Sfântului Sinod că în ultima vreme din foarte multe părți Biserica românească a fost cinstită cu aten-

ții deosebite. Străinii au văzut în Biserica noastră pe fruntașa Bisericilor ortodoxe, și în toate ocaziile și-au exprimat nădejdea într'un viitor fericit al ei. Astfel între altele Biserica anglicană ne-a trimis anul acesta patru teologi licențiați care au venit ca să-și continue studiile pe tărâmul doctrinei ortodoxe în școlile noastre teologice. Doi din ei au fost așezați la Academia teologică din Sibiu, iar alți doi la Facultatea teologică din Cernăuți, făgăduindu-li-se tot sprijinul din partea II. PP. SS. Mitropoliți Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei.

În al doilea rând, Mitropolitul Augustin al Letoniiei și-a exprimat dorința într'o scrisoare trimisă de curând că, pentru formarea viitorilor profesori pentru Facultatea de teologie ce urmează să înființeze în Letonia, să fie pregătiți în școlile noastre de teologie. În urma înțelegerilor luate cu I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei i s'a răspuns că primim cu bucurie trei tineri teologi care să se pregătească în țara noastră urmând a fi așezați unul la Facultatea teologică din Cernăuți, unul la Internatul teologic din București, iar altul la Academia teologică din Sibiu.

Și în sfârșit, la cererea Mitropolitului Cristofor al Albaniei i s'a răspuns că pentru pregătirea viitorilor preoți ai comunităților românești din Albania vor fi primiți începând cu anul acesta în seminariile noastre șase elevi.

În urma celor expuse de I. P. S. Patriarh, Sfântul Sinod hotărăște:

Ia act cu bucurie de demersurile făcute de I. P. S. Patriarh în vederea pregătirii atâtor tineri din bisericile ortodoxe la școlile noastre teologice și mulțumește PP. SS. Chiriarhi care au acordat sprijinul PP. SS. Lor acestor tineri, meniți să întărească legăturile cu Biserica ortodoxă română și să-i ridice prestigiul.

I. P. S. Patriarh aduce la cunoștința Sfântului Sinod că la 14 Octombrie a. c., după hotărîrea Onor. Guvern, se va desveli la Alba-Iulia, monumentul lui Horia, Cloșca și Crișan, când se va face și pomenirea lor printr'un parastas ce se va oficia în Catedrala Incoronării. La această solemnitate sunt invitați să ia parte toți II. PP. SS. Mitropoliți și PP. SS. Episcopi ardeleni.

În urma propunerii I. P. S. Patriarh, Sfântul Sinod hotărăște:

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului va fi rugat să facă toate pregătirile pentru buna reușită a programului bisericesc având delegație din partea Sfântului Sinod ca să rostească și cuvenita cuvântare.

1. I. P. S. Patriarh prezintă Sfântului Sinod proiectul pentru reforma învățământului teologic.

Se trimite spre studiere și referire la comisia pentru învățământul teologic.

2. Memoriul P. S. Episcop Nifon al Hușilor asupra activității P. S. Sale în eparhie.

Se trimite la comisiunea pentru doctrină și viață religioasă.

3. Tem. Nr. 2584/937. Comitetul de construcțiuni dela Maglavit aduce la cunoștință că are nevoie de un teren, pe care trebuie să-l exproprieze de la diferite instituții.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

4. Tem. Nr. 2465/937. D. Teodor Hagiescu din București cere aprobare pentru deschiderea unui teatru în care să se reprezinte scene din viața Mântuitorului.

Se trimite la aceeași comisiune.

5. Tem. Nr. 2317/937. Arhiepiscopia Sibiului aduce la cunoștință că în zilele de 20 și 21 Iunie a. c., s'a întrunit la Sibiu al șaselea congres anual al «Oastei Domnului», în care s'au prezentat statutele oficiale și s'au constituit forurile de conducere desemnate de statute.

Se trimite la aceeași comisiune.

6. Tem. Nr. 2586/937. Ministerul Cultelor și Artelor, serviciul contencios aduce la cunoștință că va întocmi un regulament pentru reglementarea drepturilor și datoriilor în parohii ale preoților pensionați pentru limită de vârstă.

Se trimite la aceeași comisiune.

7. Tem. Nr. 2600/937. P. S. Episcop Policarp al Americii, roagă a aproba măsurile luate împotriva arhim. Ioachim Popescu, care s'a sustras jurisdicției P. S. Sale, înființând la Cleveland o parohie zisă «biserica liberă româno-americană» și rugând a fi dat judecății.

Se trimite la aceeași comisiune.

8. Tem. Nr. 171/937. D. Toma Vălăreanu din Maglavit-Dolj, înaintează comunicarea făcută la Senat în legătură cu vedenia de la Maglavit.

b) Tem. Nr. 7466/937. P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noului-Severin, răspunde la această comunicare. (Anexe: Nr. 2406/937, dosar Nr. 7/936, cu actele privitoare la excomunicarea din biserică a d-lui Toma Vălăreanu).

Se trimite la aceeași comisiune.

9. Tem. Nr. 3020/937. Sf. Episcopie a Buzăului înaintează petiția pr. Ioan Gh. Ilescu de la parohia Mărculești-Buzău prin care cere dispensă de stagi, rugând Sf. Sinod a o trata cu bunăvoință.

Se trimite la aceeași comisiune.

10. Tem. Nr. 2235/937. Ministerul Apărării Naționale face cunoscut numirea ca Episcop al Armatei a P. C. Arhim. Partenie Ciopron și cere îndeplinirea actelor. (Anexe: Nr. 1996, 1360 și 1518/937).

11. Tem. Nr. 2670/937. P. C. Arhim. Partenie Ciopron depune un memoriu de activitatea P. C. Sale însoțit de 13 acte.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii canonice juridică completată ad-hoc, cu P. S. Arhiepiscopul Irineu Târgovișteanul.

12. Tem. Nr. 2466/937. P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe aduce lămuriri privitoare la adunarea eparhială din Chișinău din sesiunea 1937, pe care a prezidat-o ca delegat al I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei.

Tem. Nr. 2467/937. P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe dă lămuriri asupra situației P. S. Sale ca stareț al mănăstirii Suruceni, jud. Lăpușna. (Anexe tem. Nr. 2019/936).

Se trimite spre studiere și referire comisiunii canonice juridică.

13. Tem. Nr. 2492/937. Ministerul Cultelor face cunoscut că a luat cunoștință de dezideratele preoțimei și le-a satisfăcut în parte.

Se trimite la aceeași comisiune.

14. Tem. Nr. 2407/937. P. S. Episcop Vartolomeu al R. N. Severin roagă a se supune aprobării Sfântului Sinod înființarea Societății «Aco-perământul Maicii Domnului», pentru Sf. Mănăstire Bistrița.

Se trimite la comisiunea canonică juridică și pentru disciplină.

15. Tem. Nr. 1861/937. P. S. Episcop Nicolae al Clujului face propuneri cu privire la intervențiile ce vin pe căi lăturalnice la numirea preoților. (Anexe: tem. Nr. 1175/937).

Se trimite la aceeași comisiune.

16. P. S. Episcop Tit al Hotinului dă citire referatului privitor la modificarea regulamentului de procedură al instanțelor disciplinare bisericești și roagă Sf. Sinod să se pronunțe asupra concluziilor călăuzitoare la care s'a ajuns pentru întocmirea noului regulament disciplinar.

I. P. S. Patriarh exprimă P. S. Episcop Tit al Hotinului în numele Sfântului Sinod, mulțumiri pentru munca depusă la cercetarea modificărilor cari trebuiesc aduse regulamentului disciplinar bisericesc.

Sfântul Sinod în urma expunerii făcute hotărăște:

Aprobă în unanimitate principiile fixate în referat pentru modificarea regulamentului disciplinar și delegă pe P. S. Episcop Tit al Hotinului să întocmească cât mai urgent proiectul de regulament potrivit cu aceste principii. P. S. Sa va fi ajutat la întocmirea proiectului de regulament de cei trei președinți ai consistoriilor eparhial, mitropolitan și central din București.

Tem. Nr. 2681/937. P. S. Arhiereu Vicar Irineu Târgovișteanul dă citire referatului comisiunii canonice juridice și pentru disciplină privitor la examinarea canonică a P. C. Arhim. Dr. Partenie Ciopron, ales în scaunul vacant de Inspector al Clerului militar. Comisiunea propune, iar Sfântul Sinod primindu-i propunerea hotărăște:

Se decerne P. C. Arhim. Dr. Partenie Ciopron, gradul ierarhic de arhiereu și roagă pe I. P. S. Patriarh sub a cărui jurisdicție se află ca Președinte al Sf. Sinod, să procedeze la sfințire în arhiereu.

Sfârșindu-se ordinea de zi I. P. S. Patriarh la orele 12, 30, ridică ședința anunțând pe cea viitoare pentru Vineri 24 Septemvrie 1937.

PREȘEDINTE
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 24 Septemvrie

Sumarul ședinței

Ședința se deschide în palatul patriarhal la orele 10 dimineața, sub președinția I. P. S. Patriarh Dr. Miron.

Secretar de ședință: P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Dr. Miron; II. PP. SS. Mitropoliți: Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin, Lucian al Romanului, Nifon al Hușilor, Cosma al Dunării de Jos, Vasile al Caransebeșului, Dionisie al Cetății Albe, Andrei al Aradului și Policarp al Americii; PP. SS. Arhieri: Veniamin Ploșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: PP. SS. Episcopi: Ghenadie al Buzăului, Grigore al Argeșului, Nicolae al Oradiei, Nicolae al Clujului, Tit al Hotinului și Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhieri: Ipolit Rădăuțeanul și Vasile de Rășinari iar în concediu: I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei și P. S. Arhieri Ilarion Băcăoanul.

Același P. S. Secretar dă citire sumarului ședinței precedente. La sumar iau cuvântul:

I. P. S. Patriarh Miron, care spune că pentru susținerea ortodoxiei în Africa de sud nu trebuie părăsită ideea misionarismului în Abisinia și de aceea ar fi bine ca să se găsească și de acolo vre-un tânăr care să fie pregătit într'una din școalele noastre teologice.

I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei cere să se prevadă în sumar că pentru sfințirea ca arhieru a P. C. Arhim. Dr. Partenie Ciopron au fost delegați I. P. S. Sa, P. S. Episcop Grigore al Argeșului și P. S. Episcop Policarp al Americii.

Cu aceste adausuri sumarul ședinței precedente pus la vot,
Se verifică și se aprobă.

Comunicări:

I. P. S. Patriarh dă citire adresei d-lui profesor N. Iorga președintele Comisiei Monumentelor Istorice prin care propune ca pentru restaurarea bisericii Antim din Capitală, să se facă la începutul lunii Octombrie o comemorare a ctitorului ei, — mitropolitul Antim Ivireanul — dela moartea căruia se împlinesc 222 ani.

În acest scop cere ca PP. SS. Ierarhi să fie rugați a dăruți câte o mie de lei, iar preoții care vor lua parte câte o sută de lei.

Sfântul Sinod ia act de această adresă, urmând ca ea să fie comunicată tuturor Chiriarhiilor spre a subscrie sumele ce vor crede de cuviință, pentru restaurarea bisericii Antim din Capitală.

I. P. S. Patriarh reamintește Sfântului Sinod că odată cu restaurarea bisericii Antim ar fi bine să se reia chestiunea clădirii căminului episcopal.

La propunerea I. P. S. Sale Sfântul Sinod hotărăște:

Să se intervină la Primăria Municipiului București în vederea punerii de acord cu noul plan de sistematizare, pentru aprobarea planurilor de construcție.

I. P. S. Patriarh prezintă Sfântului Sinod noua ediție a *Molitfelnicului* apărut decurând cu text revăzut de preotul Niculae M. Popescu și cu podoabe xilografice lucrate de pictorul Gh. Russu după modelul vechilor noastre cărți bisericești.

Sfântul Sinod ia act cu plăcere de noua îndrumare pe care I. P. S. Patriarh a dat-o cărților noastre de ritual și aduce mulțumirile sale ostentorilor.

1. Tem. Nr. 2466/937. Aceeași comisiune. Se dă citire adresei P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe prin care dă unele lămuriri cu privire la Adunarea eparhială din Chișinău sesiunea 1937, pe care a prezidat-o din însărcinarea I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei locțiitorul scaunului de Arhiepiscop al Chișinăului din acea vreme.

Sfântul Sinod ia act de lămuririle date.

2. Tem. Nr. 2467/937. Aceeași comisiune. Se citește adresa P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe prin care dă lămuriri cu privire la șederea P. S. Sale aproape în permanență în cuprinsul eparhiei Chișinăului și îndeosebi la mănăstirea Suruceni.

După discuții la care iau parte I. P. S. Patriarh Miron, I.P. S.

Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe, Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Menține hotărârea sa luată în ședința dela 16 Iunie a. c., și pune în vedere P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe obligația de a locui numai în eparhia sa și de a nu se mai amesteca în eparhia Chișinăului.*

2. *Arhiepiscopia Chișinăului este invitată să institue imediat stareț la mănăstirea Suruceni, căruia să i-se pună în vedere că în mănăstire nu-i este îngăduit nimănui să se stabilească fără învoirea Arhiepiscopului.*

3. Tem. Nr. 2586/937. Aceeași comisiune. Referatul P. C. Director al Cancelariei Sfântului Sinod privitor la regulamentul ce urmează a se întocmi de Ministerul Cultelor și Artelor privitor la regulamentul drepturilor și datoriilor în parohii ale preoților pensionați pentru limită de vârstă.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Episcop Vartolomeu al R. N. Severin, Sfântul Sinod hotărăște:

Regulamentul ce urmează a se întocmi de Ministerul Cultelor se va referi exclusiv la condițiunile în care se va face pensionarea preoților.

În ce privește reglementarea raporturilor în care rămân preoții pensionari față de cei activi acest lucru este de competența Sfântului Sinod și a Chiriarhilor. Aceste raporturi sunt reglementate de Sfântul Sinod prin regulamentul votat în ședința sa dela 11. Martie 1936, care se va trimite Ministerului Cultelor din nou spre a fi acceptat și supus sancționării regale.

4. Tem. Nr. 2640/937. Aceeași comisiune. Adresa Sf. Episcopii a Buzăului privitoare la cererea preotului Ioan Gh. Iliescu de a i-se acorda dispensă de trei ani spre a se putea transfera dela parohia Mărculești jud. Buzău la altă parohie.

Se respinge cererea menținându-se hotărârea Sfântului Sinod.

5. I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului dă citire comunicatului întocmit de I. P. S. Sa împotriva literaturii imorale. In urma propunerii I. P. S. Patriarh se hotărăște:

Sfântul Sinod consequent cu atitudinea sa din trecut împotriva literaturii imorale și ținând seamă că Biserica a desaprobat și a condamnat întotdeauna asemenea scrieri, ia act de acest comunicat și-l va da publicității.

6. Tem. Nr. 2686/937. P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului, raportorul comisiei pentru doctrină și viață religioasă dă citire referatului asupra activității de trei ani a P. S. Episcop Nifon al Hușilor. Sfântul Sinod hotărăște:

In act de activitatea P. S. Episcop Nifon al Hușilor și de realizările îmfăptuite în cei trei ani de păstorie, îndemnându-l ca să continue cu aceeași râvnă.

7. Tem. Nr. 2687/937. Același P. S. Raportor dă citire referatului privitor la cererea comitetului bisericii și așezămintelor dela Maglavit pentru obținerea unor terenuri. Sfântul Sinod hotărăște:

Se va interveni prin Consiliul Central Bisericesc la epitropia bisericii Madona Dudu și la Ministerul de Interne cu recomandarea ca să satisfacă cererea în limita posibilităților, acordându-se terenurile de care au nevoie pentru construirea așezămintelor proiectate.

8. Tem. Nr. 2688/937. Același P. S. Raportor citește referatul asupra cererii d. T. Hagiescu de a i-se da aprobarea pentru deschiderea unui teatru în care să reprezinte viața Mântuitorului. Comisiunea propune iar Sfântul Sinod primindu-i propunerea hotărăște:

Sfântul Sinod își însușește răspunsul dat solicitatorului prin biroul Sfântului Sinod.

9. Tem. Nr. 2689/937. Același P. S. Raportor dă citire referatului privitor la congresul «Oastei Domnului» ținut la Sibiu la 20 și 21 Iunie. 1937. Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Se ia cunoștință de rezultatele la care a ajuns «Oastea Domnului» și de constituirea comitetului de conducere al Asociației.*

2. *Sfântul Sinod invită Chiriariile ca la rândul lor să dispună tuturor preoților în ale căror enorii activează «Oastea Domnului» să se așeze în fruntea mișcării pentru a-i asigura rămânerea în cadrele învățurii și disciplinei bisericesti.*

Epuizându-se ordinea de zi, I. P. S. Patriarh, ridică ședința la orele 12,30 anunțând pe cea viitoare pentru mâine Sâmbătă 25 Septembrie a. c., orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE
(ss) MIRON

Secretar,
(ss) GALACTION CRAIOVEANU

Ședința din ziua de 25 Septembrie

Sumarul ședinței.

Ședința se deschide în palatul patriarhal la orele 10 dimineața, sub președinția I. P. S. Patriarh D. D. Dr. Miron Cristea.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscop Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire:

I. Apelului nominal:

și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron și I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Nifon al Hușilor, Grigorie al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Andrei al Aradului, Partenie al Armatei și Policarp al Americii; PP. SS. Arhiepiscopi: Veniamin Ploșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: PP. SS. Episcopi: Cosma al Dunării de Jos, Dionisie al Cetății Albe și Gherontie al Constanței; PP. SS. Arhiepiscopi: Ipolit Rădăuțeanul și Vasile de Rășinari iar în concediu: II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei și Nicolae al Ardealului; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin, Ghenadie al Buzăului, Nicolae al Clujului și Tit al Hotinului și P. S. Arhiepiscop Ilarion Băcăoanul.

*II. Sumarul ședinței precedente care pus la vot,
Se verifică și aprobă.*

Concedii:

P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin cere concediu dela ședința Sfântului Sinod, fiind ocupat cu rezolvarea actelor eparhiei. Declară că se unește cu tot ce va hotărî Sfântul Sinod din ședința de azi.

Se acordă concediu cerut și se ia act de declarația făcută.

I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei roagă a i se aproba concediu dela ședințele Sfântului Sinod.

P. S. Arhiepiscopul Ilarion Băcăoanul, cere concediu dela ședințe.

Se aprobă concediile cerute.

La comunicări:

I. P. S. Patriarh D. D. Dr. Miron Președintele Sfântului Sinod face următoarele comunicări:

1. Guvernul polon i-a cerut I. P. S. Sale un călugăr bine pregătit care să fie numit profesor la Facultatea de teologie din Varșovia. Această cerere este o nouă dovadă a legăturilor pe care Guvernul polon ține să le aibă cu Biserica noastră ortodoxă. I. P. S. Sa face propunerea ca din partea Sfântului Sinod să se facă o adresă către Chiriarii spre a găsi un asemenea element.

P. S. Arhiepiscopul Irineu Târgovișteanul propune pe preoții: Dr. Olimp Căciulă, director al seminarului «Nifon Mitropolitul», și Paraschiv Angelescu din București.

Sfântul Sinod ia act de cererea Guvernului polon și lasă în grija I. P. S. Patriarh să recomande pe tânărul cel mai potrivit pentru asemenea cerință.

1. Tem. Nr. 2707/937. Tot I. P. S. Patriarh comunică următoarele: Biserica siriană din sudul Indiei, ar dori să intre în legătură cu Patriarhia română. Catolicosul, șeful acestei Biserici, cere să i se trimită o misiune de trei tineri bine pregătiți, care să intre în monahism, chiar monahi de se poate sau și preoți de mir, care să ia în mână conducerea vieții culturale teologice, direcția seminarului din Malabar și celei monastice (conducerea singurei mănăstiri ce au).

De asemenea cer două călugărițe cu studii superioare teologice. Uneia dintre ele să i se încredințeze conducerea unei mănăstiri de femei; iar alteia conducerea unei asociații de surori destinate să ducă cultura și viața spirituală în satele și colibe indiene.

Biserica siriană e gata să le susțină toate cheltuelile de întreținere. Cum I. P. S. Patriarh anunță că șeful numitei Biserici va face o vizită I. P. S. Sale în trecerea din Anglia către țară, la propunerea I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, Sfântul Sinod hotărăște:

I. P. S. Patriarh va lua toate informațiunile asupra acestei Biserici și va rezolva cererea cum va găsi mai bine de cuviință, fie chiar publicând concurs pentru găsirea a trei tineri, care să meargă în India de sud.

Se intră în ordinea de zi.

1. Tem. Nr. 2710/37. P. S. Episcop Andrei al Aradului raportorul comisiunii canonică juridică citește referatul privitor la comunicarea Ministerului Cultelor că a îndeplinit în parte dezideratele preoțimei române exprimate în Congresul general dela Iași.

I. P. S. Patriarh luând cuvântul spune că Sfântul Sinod să se adreseze Ministerului Cultelor și Președintelui Consiliului de Miniștri, arătându-se că pentru cele îndeplinite i se mulțumește. Să se adogă însă că Ministerul Cultelor nu rezolvă direct prin Sfântul Sinod chestiunile referitoare la cler, ci numai prin asociații și organizații particulare. Să se

ceară deci, că precum Sfântul Sinod se adresează direct Guvernului prin Ministerul Cultelor, tot așa trebuie să fie consultat și Sfântul Sinod în chestiunile bisericesti și preoțești.

După încheerea discuției comisiunea propune iar Sfântul Sinod hotărăște:

Sfântul Sinod ia act de comunicarea Ministerului Cultelor, dar să i se ceară ca în viitor să țină seamă numai de dezideratele formulate de organele bisericesti legal constituite, iar nu de asociații particulare.

2. Tem. Nr. 2709/937. *Același P. S. Raportor citește referatul privitor la chestiunea mănăstirii Bistrița ca să fie folosită societății «Acoperământul Maicii Domnului».*

La discuții iau parte: I. P. S. Patriarh care propune să fie întrebată Sfânta Episcopie a Râmnicului Nouului Severin ce caracter de mănăstire are Bistrița, fiindcă așezământul care funcționează în mănăstire trebuie să fie supus conducerii mănăstirești, iar nu mănăstirea să fie cărmuită de conducătoarele așezământului. Inzestrarea mănăstirilor s'a făcut numai cu acest scop de a se da o bună îndrumare diferitelor așezăminte care urmează să ia ființă în aceste mănăstiri.

P. S. Episcop Grigore al Argeșului spune că Soc. «Acoperământul Maicii Domnului» este veche, însă n'a dat rezultate fiindcă n'a avut o bună organizație.

P. S. Arhiepiscopul Irineu Târgovișteanul, spune că situația acestei Societăți este absolut necanonică, fiind stăpână pe întreaga țară. În speță arată că această societate mănăstirească se poate administra numai cu stăruință, iar nicidecum cu conducătoare ale așezământului. După încheierea discuțiilor Sfântului Sinod hotărăște:

Fiindcă nu cunoaște în mod amănunțit statutele și organizația Societății «Acoperământul Maicii Domnului» crede absolut necesar să se ceară P. S. Episcop al Râmnicului Nouului Severin să trimeată statutele acestei Societăți spre a ști pentru ce dă aprobarea cerută.

3. Tem. Nr. 2724/937. *Același P. S. Raportor citește referatul în chestia arhimandritului Ioachim Popescu care s'a sustras jurisdicției Episcopiei din America.*

După discuțiile la care iau parte: I. P. S. Patriarh, P. S. Episcop Andrei al Aradului și P. S. Episcop Policarp al Americii, Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Arhimandritul Ioachim Popescu nu are nici o delegație directă dela I. P. S. Patriarh sau dela Sfântul Sinod, ci este supus canoniceste, P. S. Episcop Policarp, care l-a luat cu sine și ca subaltern al său. Ca atare Sfântul Sinod aprobă măsurile disciplinare luate de P. S. Sa contra arhimandritului Ioachim Popescu, pentru ieșirea de sub ascultarea canonică a P. S. Sale, ca Episcop legiuit.*

2. *I. P. S. Patriarh ca Președinte al Sfântului Sinod va da o pastorală către românii ortodocși din America în care va anunța că nimeni n'are împuternicirea sau altă delegație dela Sfântul Sinod, în afară de P. S. Episcop Policarp, să se îngrijească de organizarea și conducerea sufletească a lor.*

Deci toți — cler și popor — sunt supuși canoniceste P. S. Episcop Policarp, care, în calitate de Episcop legiuit al lor, va aplica pravila și.

canoamele tuturor acelor care vor căuta să iasă din sub ascultarea P. S. Sale.

La orele 13 epuizându-se ordinea de zi, I. P. S. Patriarh ridică ședința anunțând pentru ziua de mâine 26 Septembrie a. c., ședința festivă pentru primirea I. P. S. Mitropolit Dionisie al Varșoviei.

Verificat de Sinodul Permanent în ședința sa de la 21 Oct. 1937.

PREȘEDINTE

(ss) MIRON

Membrii: (ss) † LUCIAN al Romanului
(ss) † TIT al Hotinului

Ședința din ziua de 26 Septembrie

Sumarul ședinței.

Ședința se deschide la orele 12 în palatul Sf. Patriarhii din București sub președinția I. P. S. Patriarh *D. D. Dr. Miron Cristea*.

Iau parte următorii: I. P. S. Patriarh Miron, I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Nou Severin, Lucian al Romanului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Andrei al Aradului, Partenie al Armatei și Policarp al Americii; PP. SS. Arhierii: Veniamin Ploșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul.

Mai iau parte: I. P. S. Mitropolit al Varșoviei și al întregii Polonii, P. S. Episcop Sava de Grodno și P. C. Arhim. Teofan, delegați ai bisericii Polone.

Ministerul Cultelor a fost reprezentat prin P. C. Pr. P. Partenie, Secretarul General al Ministerului și d-l St. Brădișteanu, Directorul General al Cultelor; din partea Ministerului de Externe d-l Grigorcea Ministrul Protocolului. Din partea Legației Polone din București a fost de față d-l A. Poninschi. Iar din partea Facultății de Teologie din București P. C. Decan Pr. Dr. I. Popescu-Mălăești.

I. P. S. Patriarh Miron deschide ședința cu următoarele cuvinte:

In calitatea mea de președinte al Sfântului Sinod al Bisericii ortodoxe române am fericirea de astădată să deschid ședința de azi în chip sărbătoresc. Dau cuvântul I. P. Mitropolit Visarion al Bucovinei.

I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, rostește următoarea cuvântare:

Dându-ni-se nouă plăcuta însărcinare de către Președintele Sfântului nostru Sinod al Bisericii ortodoxe române, Patriarh Miron, de a salută în numele Inaltei ierarhii și al clerului român pe Prea Sfinția Voastră, care vă găsiți în clipa de față în Capitala României, să mi se deede voe a arăta că această vizită are un răsunet cu atât mai mare în sufletul nostru, având menirea să adauge în chip real legătura, canonică și de frăție în Domnul a tuturor Bisericilor ortodoxe creștine.

Desigur, în Hristos, Dumnezeu nostru, suntem dogmatic oricând: *Una*. Dar această unitate trebuie manifestată și în arătare prin dese vizitații și convorbiri între ierarhi și prin reale colaborări și sprijiniri reciproce între membrii clerului, în deosebi în împrejurări în care diferitele laturi ale creștinătății pot fi lezate și chiar zdruncinate, și când e nevoie

a se reda lumii învățătura creștină în toată splendoarea ei, cum cere în deosebi sfertul veacului în care ne găsim.

De aceea, Inalt Prea Sfințite, noi ierarhii și clerul românesc doborâște, am primit cu deosebită bucurie vestea venirii Voastre și a însoțitorilor Voștri în România, și avem prilejul a mărturisi, că suntem profund mișcați de faptul că înseși Guvernele țărilor noastre au binevoit a înlesni întâlnirea de față.

Dorim ca treceera Voastră prin România să vă procure cât mai frumoase amintiri, și în deosebi ca roadele acestei vizite să fie în curând o cât mai strânsă legătură frățească în Domnul și o vie colaborare întru întărirea prin Biserică a instituțiilor sociale și culturale, ce formează temeliea structurei Statelor noastre în prezent.

Cu asemenea simțiminte zicem Inalt Preasfinției Voastre și Inalților fețe ce Vă însoțesc, un călduros: Bine ați venit în mijlocul nostru.

I. P. S. Patriarh dă cuvântul Delegatului Ministerului Cultelor Pr. P. Partenie, Secretarul General al Ministerului Cultelor.

P. C. Pr. Partenie rostește următoarea cuvântare:

Domnul Ministru de Culte și Arte Victor Iamandi, din cauze independente de voința sa, este împiedecat să participe la aceste impresionante manifestări de simpatie și de omagiu cu care poporul român și Biserica noastră ortodoxă, în frunte cu I. P. S. Patriarh Miron Cristea, întâmpină vizita ce face la noi în țară Șeful bisericii ortodoxe din Polonia I. P. S. Mitropolitul Dionisie.

Am împuternicire să-l reprezint pe d. ministru la toate recepțiile oferite Inaltului oaspe și suitei sale, asociind ministerul la toate omagiile exprimate, fiindcă vizita aceasta onorează atât conducerea noastră de stat, Polonia fiind țară vecină și prietenă, cât și Bisericilor noastre ortodoxe, avându-se în vedere concordia ce le însuflețește.

Noi cunoaștem frământările viteazului și nobilului popor polon, care numai din vicisitudini istorice a ajuns la sfârșicuri pe cari nu le-a putut opri nici jertfa unui Kosciuszko. Dar iată că mozaicul austro-ungar s'a spart și colosul dela răsărit s'a destrămat, lăsând ca acolo sus să renască din propria-i tragedie și jertfă, marea și pe veci neatârnată Polonia. Un nume mare sălășluiește la acest pol opus trecutului umbrit: Pilsudski, eliberatorul și întregitorul. Intre mâinile lui Kosciuszko și Pilsudski se află tot destinul neamului polon.

Ne bucurăm de această restituire (asemănătoare celei dela noi și pentru aceasta și mai scumpă sufletelor noastre), care înfundă în neant legenda cu acele cuvinte de «finis Poloniae» pe care cuvinte nu le-a rostit marele jertfit Kosciuszko, ci rămân ca o perfidie zvârlită de aiurea, când sunt privite în lumina istoriei contemporane.

Știm că I. P. S. Mitropolit Dionisie, înainte de a apare ca un rânditor mare în biserică, a lucrat pentru a pune o nouă mentalitate și care era cea adevărată pentru fideli săi credincioși din Polonia, pe cari i-a făcut cetățeni loiali.

Noi știm vizitele și soliile făcute în străinătate pentru interesul bisericii și țării. De altfel aceste vizite s'au ilustrat la superlativ prin reciprocitate de către M. S. Regele Carol II, Marele Voevod Mihai și Președintele Republicii Moscicki.

Știm că pentru biserica ortodoxă polonă a fost un factor determinant în ce privește organizarea, autocefalia (față de pravoslavnică biserică rusă) și autonomia, pusă la punct și în legătură cu conducerea de Stat.

I. P. S. Dionisie luând azi drumul Bucureștilor, subliniază cu prestigiu, nevoia ca ortodoxia bisericilor omodoxe să însemneze o mare masă de solidarism și de ecumenicitate, mai ales azi când nu putem opune alt granit ereziilor destrăpătoare de religie și comunismului destrăpător de nație.

Ne bucurăm că ne veniți I. P. Sfințite cu această solie care înlesnește unirea dintre Bisericile polonă și română ilustrată de șefii cei mai reprezentativi.

Ne bucurăm pentru prietenia dintre cele două țări neuitând că Polonia a fost un focar de cărturărie care ne-a atras. Că mitropolitul nostru Dosoftei a fost un adăpostit de zile bune și triste în Polonia, că inspirat din Kochanowski ne-a dat minunata Psaltire în versuri românești și alte cărți de ritual, tot în românește.

Dela școli polone se instruisse și marele cronicar Miron Costin, care a scris despre Moldova versuri și poeme în limba polonă.

Iar mai înainte de aceștia, Luca Stroici, ruda Movileștilor, învățând carte în Polonia am avut împărtășiri spirituale și poezi ca Sienkiewici sunt preferați sufletului românesc.

Din același spirit, ministerele de Culte și Educație au făcut tratative largi pentru comuniunea celor două nații.

Ceia ce se face azi este un nou și apreciat drum pentru această comuniune.

Ți-aducem cel mai înalt omagiu în numele Ministerului de Culte.

I. P. S. Patriarh dă cuvântul P. S. Episcop Sava de Grodno,

P. S. Episcop Sava de Grodno, în numele delegației bisericii polone, răspunzând cuvântărilor ținute, a spus următoarele:

În numele mitropolitului Varșoviei și al întregii Polonii am cinstea de a mulțumi din adâncul inimi pentru frățeasca salutare și a exprima bucuria noastră pentru faptul că Sanctitatea Sa Patriarhul v'a încredințat la această sărbătoare misiunea de a ne saluta, ca mitropolit al Bucovinei, vecin nouă și așa de bun prieten al țării noastre.

Prezența noastră în București mărturisește viul sentiment de unitate bisericească în Domnul nostru Iisus Hristos și arată dragostea frățească și unitatea bisericilor și națiunilor noastre.

Credem că așa cum a fost în trecut, forțele vii și sănătoase ale națiunilor noastre vor fi și mai departe unite în numele lui Hristos, pentru apărarea credinței și comorilor spirituale scumpe.

În modul acesta vom servi marile idei ale dreptății și păcii așa de scumpe țărilor noastre».

În încheiere P. S. Sa face urări M. S. Regelui Carol al II-lea și mulțumește I. P. S. Patriarh Miron și părintelui Partenie, pentru înălțătoarele cuvinte spuse Poloniei și bisericii sale.

I. P. S. Patriarh a dat cuvântul *d-lui A. Poninschi*, însărcinatul de afaceri al Legației Polone din București, care, a spus următoarele:

Am plăcerea deosebită de a asocia Guvernul Republicii Polone la

frumoasa și înălțătoarea manifestație de solidaritate creștină româno-polonă și să exprim omagii de înaltă simpatie I. P. S. Patriarh Miron și Membrilor Sfântului Sinod pentru calda și frățeasca primire făcută delegaților bisericii ortodoxe polone.

Domnia sa mulțumește de asemenea părintelui Petre Partenie pentru cuvintele frumoase spuse din partea Ministerului de Culte, spunând că în timpurile acestea de criză trebuesc însuflețite cât mai mult legăturile, iar o înțelegere creștină între Polonia și România este bine venită. Vorbind de tradiționalismul creștin al Poloniei și al României subliniază rolul covârșitor pe care l-a avut Mitropolitul Petre Movilă pentru întărirea ortodoxiei și care a știut să armonizeze în chipul cel mai ideal interesele superioare ale Bisericii cu ale Statului. Cetățenii polonezi creștini vor stăruii pentru păstrarea frumoaselor tradiții ale legăturilor bisericești din trecut fiindcă alături de alianța polonă-română ele sunt un lucru prețios care constituie cel mai sigur mijloc pentru asigurarea păcii.

În încheiere Domnia sa mulțumește personal Pr. Partenie pentru frumoasele amintiri istorice rostite cu acest prilej din care reese legăturile de totdeauna între cele două popoare vecine. Aduce apoi omagiile sale și ale guvenului polon I. P. S. Patriarh, Guvernului român și Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române.

Incheind ședința solemnă Inalt Prea Sfințitul Patriarh a rostit: «Trăiască Polonia amica noastră, trăiască Biserica ortodoxă din Polonia».

Apoi Inalt Prea Sfinția Sa a ridicat ședința, urmând ca viitoarea ședință să se deschidă la o dată ce se va anunța ulterior.

Ședința se ridică la orele 13.

Verificat și aprobat de Sinodul Permanent în ședința sa dela 21 Octomvrie 1937.

PREȘEDINTE
(ss) MIRON

Membrii: (ss) † LUCIAN al Romanului
(ss) † TIT al Hotinului

Ședința din 23 Noemvrie

Sumarul ședinței

Ședința se deschide în palatul patriarhal la orele 10 dimineața sub președinția Inalt Prea Sfințitului Patriarh D. D. Dr. Miron Cristea .

Secretar de ședință: P. S. Arhiereu Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron și I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Cosma al Dunării de Jos, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Clujului, Nicolae al Oradiei, Tit al Hotinului, Dionisie al Cetății Albe, Gherontie al Constanței și Partenie al Armatei; PP. SS. Arhieri: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploeșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei și PP. SS. Arhieri: Ipolit Rădăuțeanul și Vasile de Rășinari; iar în concediu: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Episcop Andrei al Aradului.

Cer concediu pentru ședința de astăzi:

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului prin I. P. S. Patriarh Miron;

P. S. Episcop Andrei al Aradului pentru sesiunea actuală fiind bolnav.

Se acordă concediile cerute.

I. P. S. Patriarh înainte de a se intra în ordinea de zi salută venirea în rândul membrilor Sfântului Sinod a noului Episcop Partenie al Armatei, căruia, îi urează păstorie rodnică întru povățuirea creștinească a oștirii noastre românești.

P. S. Episcop Partenie al Armatei mulțumește I. P. S. Patriarh pentru frumoasele cuvinte cu care a fost întâmpinat și tuturor membrilor Sfântului Sinod care l-au ales și recomandat Ministerului Apărării Naționale pentru slujba de Episcop al Armatei și Inspector al Clerului militar. Totdeodată asigură că își va îndeplini cu toată râvna îndatoririle legate de slujba ce i s'a încredințat spre a se dovedi vrednic de cinstea la care a fost chemat. Va căuta să ia pildă și sfat frățesc dela ceilalți membri ai Sfântului Sinod spre a putea conduce turma oștirii pe calea dreptei credințe și a dragostei de neam. Roagă pe Dumnezeu să reverse mila sa asupra Sfântului Sinod păzindu-l în pace și întru zile îndelungate.

Se trece la comunicări.

2. Tem Nr. 2865/937. P. S. Episcop Policarp al Americii cere Sfântului Sinod mai multe lămuriri în legătură cu Episcopia Americii.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea afacerilor streine.

3. Tem. Nr. 1950/937. Preotul Gh. Popescu de la biserica Sfântul Pantelimon București, prezintă un studiu comparativ asupra edițiilor mai vechi ale acatistului Sf. Pantelimon.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea pentru doctrină și viață religioasă.

4. Tem. Nr. 3124/937. Sfânta Episcopie a Râmnicului Noului Severin înaintează dezideratele luate de 25 preoți la cursurile de misiionarism de la mănăstirea Arnota (4-8 Octomvrie 1937) spre a fi aprobate și generalizate pe întreaga Biserică.

Se trimite la aceeași comisiune.

5. Tem. Nr. 2275/937. Sf. Episcopie a Râmnicului Noului Severin cere a i se comunica normele după care trebuie să acorde concedii de studii preoților seminariști.

Se trimite la aceeași comisiune.

6. Tem. Nr. 2404/937. Sf. Episcopie a Râmnicului Noului Severin comunică Sfântului Sinod calitatea stabilită de justiția civilă consiliilor eparhiale și consistoriilor spirituale eparhiale în organizația eparhială.

Se trimite la aceeași comisiune.

7. Tem. Nr. 3132/937. Consiliul Central Bisericesc înaintează în copie adresa Ministerului Cultelor Nr. 29176/937, privitoare la exercitarea controlului asupra bugetelor centrale eparhiale.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii canonică juridică și pentru disciplină.

8. Tem. Nr. 3146/937. P. S. Episcop Tit al Hotinului referindu-se la reorganizarea disciplinei bisericești, arată că art. 19 din Statut se opune la intrarea ierarhilor în Consistoriul Spiritual Central.

Se trimite la aceeași comisiune .

9. Tem. Nr. 3188/937. Referatul Cancelariei Sfântului Sinod privitor la alegerea de noi membrii în Sinodul Permanent în urma expirării mandatelor PP. SS. Episcopi Ghenadie al Buzăului și Tit al Hotinului.

În urma propunerii I. P. S. Patriarh Sfântul Sinod cu unanimitate de voturi hotărăște:

Reînnoește mandatul PP. SS. Episcopi Ghenadie al Buzăului și Tit al Hotinului ca membrii în Sinodul Permanent pe termenul de timp de la 1 Ianuarie 1938 până la 1 Ianuarie 1942.

La orele 11,30, epuizându-se ordinea de zi, I. P. S. Patriarh ridică ședința Sfântului Sinod și anunță pe cea viitoare pentru Miercuri 24 Noemvrie 1937, orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE,
(SS) MIRON

Secretar,
(SS) † GALACTION CRAIOVEANUL

Ședința din 24 Noemvrie

Sumarul ședinței.

Ședința se deschide la orele 10 dimineața sub președinția Înalt Prea. Sfințitului Patriarh D. D. Dr. Miron.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscop Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron; II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei și Nicolae al Ardealului; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Cosma al Dunării de Jos, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Nicolae al Clujului, Tit al Hotinului, Dionisie al Cetății Albe, Gherontie al Constanței și Partenie al Armatei; PP. SS. Arhiepiscop: Ilarion Băcăoanul, Vasile de Rășinari, Veniamin Ploșteanul, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei și P. S. Arhiepiscop Ipolit Rădăușeanul, iar în concediu: P. S. Episcop Andrei al Aradului.

Același P. S. Secretar, dă citire sumarului ședinței precedente.

Care pus la vot se verifică și aprobă.

Se trece la comunicări:

1. Tem. Nr. 3203/937. P. S. Episcop Tit al Hotinului cere Sfântului Sinod să reglementeze cât mai urgent ținuta exterioară a clerului.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea pentru costum.

Se intră în ordinea de zi:

1. P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului, raportorul comisiunii pentru doctrină și viață religioasă citește referatul privitor la cercetarea manuscrisului intitulat: «*Indrumătorul liturgic*» întocmit de P. S. Episcop Gherontie al Constanței. Sfântul Sinod hotărăște:

Ia act de referatul comisiunii și dă cuvenita deslegare P. S. Autor ca să tipărească lucrarea spre a servi de călăuză în executarea slujbelor la care se referă.

2. Tem. Nr. 3222/937. P. S. Episcop Tit al Hotinului raportorul comisiunii canonică juridică dă citire referatului asupra adresei circulare a

Ministerului Cultelor Nr. 27176/937, privitoare la verificarea și confirmarea bugetelor și compturilor de gestiune pe anul bugetar viitor 1938/939, propunând în concluziune următoarele:

1. Sfântul Sinod să facă demersurile necesare atât pe lângă d. Ministru al Cultelor, cât și pe lângă d. Prim-Ministru arătându-le că cererea formulată prin sus zisa adresă turbură adânc principiul de autonomie al bisericii, nu se sprijină pe nici un text de lege și dacă ar fi să se realizeze, face de prisos întreaga organizare legală a Bisericii;

2. Iar dacă demersul nu ar fi luat în seamă, să se comunice Guvernului, cu tot respectul cuvenit autorității legale, dar cu toată fermitatea că, cu regret Biserica, de astădată, se vede pusă în neplăcuta situație de a nu da curs cererii formulate prin sus numita adresă; și că este gata a-și apăra cu mijloacele pe care legile i le pun la dispoziție, drepturile clar exprimate în Constituție și în legile de organizare.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, luând cuvântul se declară de acord cu concluziile referatului care învederează că principiul autonomiei este astăzi însușit de întreaga Biserică ortodoxă și chiar susținut cu toată tăria de ierarhii ei. Crede însă, că este bine ca Ministerului să nu i se trimeată decât un răspuns scurt și prin care să se arate că Biserica lucrează potrivit autonomiei și că dispoziția Ministerului n'are nici o bază legală.

După discuțiile la care iau parte: I. P. S. Patriarh, PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin, Tit al Hotinului, Dionisie al Cetății Albe Ismail, Nifon al Hușilor și alți PP., SS. Membri, Sf. Sinod cu unanimitate absolută de voturi hotărăște:

Sfântul Sinod luând în cercetare adresa Ministerului Cultelor și Artelor Nr. 27176/937, către toate eparhiile din Biserica ortodoxă română prin care cere a i se trimite direct — în vederea exercitării dreptului său de control — bugetele tuturor instituțiilor bisericesti: parohii, protoierii, mănăstiri, centre eparhiale, pentru verificare și aprobare în vederea punerii lor în aplicare și de a i se comunica orice modificare a lor ulterioară pentru verificare și confirmare; iar la sfârșit de an să i se trimită conturile de gestiune pentru descărcare, constată că ea nu are o bază legală și este în contradicție cu dreptul de autonomie al Bisericii înscris în Constituție și în legea de organizare a Bisericii ortodoxe române.

Art. 22 al. 6 și 7 din Constituție prevede că «In tot regatul României Biserica creștină ortodoxă va avea o organizație unitară cu participarea tuturor elementelor ei constitutive clerici și mireni. O lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestei organizații unitare, precum și modalitatea după care Biserica își va reglementa, conduce și administra prin organele sale proprii sub controlul statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești».

Iar Legea de organizare a Bisericii ortodoxe române promulgată în anul 1925, și întocmită pe baza acestui articol din Constituție, statornicește principiile organizării unitare a Bisericii, precum și organele de clerici și mireni, cari se ocupă, cu întocmirea, aprobarea și verificarea bugetelor și conturilor de gestiune ale fiecărei părți componente a Bisericii. (Art. 38. 43, 47, 93 și 144 al. c din Statut).

Deci după Constituție și legea de organizare bisericească, Statul prin Ministerul Cultelor și Artelor are dreptul numai la control, acolo unde crede că este necesar a se face. Biserica respectă acest drept de control al Statului și nu înțelege câtuși de puțin să i se sustragă. Dar controlul așa cum se înțelege în adresa Ministerului de Culte înseamnă a dispune în Biserică nesocotindu-se forurile îndreptățite de lege a face acest lucru, ceea ce ar aduce o turburare adâncă principiului de autonomie garantat Bisericii prin Constituție, legile și regulamentele bisericești.

De aceea, Sfântul Sinod roagă cu toată stăruința pe d. Ministru al Cultelor și Artelor să retragă numita adresă circulară Nr. 27176/937.

Această hotărîre se va comunica atât Ministerului Cultelor și Artelor cât și domnului Prim-Ministru.

Despre aceste hotărîri va fi avizat și Consiliul Central Bisericesc spre a face demersuri asemănătoare la Guvern și eparhii.

3. Tem. Nr. 3224/937. P. S. Episcop Nicolae Colan al Vadului, Feleacului și Clujului dă citire referatului comisiunii canonică juridică și pentru disciplină asupra propunerii biuroului Sfântului Sinod de a se studia Codul civil în legătură cu părțile ce interesează Biserica, ca Biserica să-și poată spune cuvântul cu ocazia modificării lui. Comisiunea propune și Sfântul Sinod în urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, PP. SS. Episcopi: Ghena-
die al Buzăului, Tit al Hotinului, Nifon al Hușilor și alții hotărăște:

*O comisiune compusă din PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, Ghena-
die al Buzăului, Nifon al Hușilor și Tit al Hotinului va studia Codul civil și va face propuneri pentru modificările pe care le găsește necesare Biserica la întocmirea noului cod civil. Această comisiune are libertatea de a coopta și membri din afara Sfântului Sinod pe care îi va găsi necesari. Propunerile ce va găsi necesare a se face le va aduce la sesiunea anului viitor pentru aprobare.*

4. Tem. Nr. 3146/937. Același P. S. Raportor referă asupra adresei P. S. Episcop Tit al Hotinului prin care își depune mandatul ce i se dăduse de a întocmi un nou proiect de regulament disciplinar.

Având în vedere că este un proiect întocmit de Consiliul Central Bisericesc, propune a se lua acesta ca bază de discuție.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărște ca proiectul de regulament disciplinar întocmit de Consiliul Central Bisericesc să fie scris în mai multe exemplare și trimis tuturor ierarhilor pentru a se face observările necesare în vederea luării lui în discuție.

8. Tem. Nr. 3228/937. Același P. S. Raportor dă citire referatului comisiunii asupra adresei Episcopiei Râmnicului Noul Severin Nr. 6674/937, prin care cere să se fixeze normele după care să se acorde concedii preoților seminariști pentru a urma cursurile Facultății de teologie. La propunerea comisiunii Sfântul Sinod hotărăște:

Concedii pentru studii se pot acorda preoților de către Chiriarhul locului cu condiția ca să fie supliși la parohie pe tot timpul concediului.

I. P. S. Patriarh în legătură cu această chestiune aduce la cunoștința Sfântului Sinod că are informația sigură că la Facultatea de Teologie din Cernăuți studenții nu sunt obligați a fi prezenți la cursuri, ci pe baza înscrierii se pot prezenta numai la sfârșit de an pentru a depune

examenul. Acest procedeu fiind păgubitor pentru știința teologică, cere Sfântului Sinod a vedea dacă nu este cazul să intervină cu toată autoritatea la locul în drept spre a impune frecvența regulată la cursuri a studenților dela numita Facultate de Teologie.

Sântul Sinod, în urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și alți PP. SS. Membri,

Aprobă propunerea I. P. S. Patriarh și ca atare să intervină la locul în drept în sensul propunerii.

10. Tem. Nr. 3200/937. Același P. S. Raportor, referă verbal asupra actului venit dela Sinodul Permanent în legătură cu testamentul defunctei Maria Economu din Craiova.

Sfântul Sinod considerând că această chestiune este de natură economică o trimite în competența Consiliului Central Bisericesc.

11. Tem. Nr. 74/935. P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului din partea Comisiunii Canonică juridică referă verbal asupra proiectului de regulament al înființării posturilor de preoți ajutători. Considerând că chestiunea aceasta nu-și mai are obiect întru cât este reglementată deja prin legea Cultelor din 1937, propune a se scoate dela ordinea de zi și pusă la acte.

Sfântul Sinod aprobând punctul de vedere al P. S. Referent hotărăște clasarea chestiunii la dosar.

La orele 13 I. P. S. Patriarh ridică ședința și anunță pe cea viitoare pentru Joi, 25 Noemvrie 1937, arele 10 dimineata.

PREȘEDINTE,

(ss) MIRON

Secretar,

(ss) † GALACTION CRAIOVEANUL

Ședința din ziua de 25 Noemvrie

Sumarul ședinței

Ședința se deschide la orele 10 dimineata sub președinția Inalt Prea Sfințitului Patriarh D. D. Dr. Miron Cristea.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscop Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron; II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Nouului Severin, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Clujului, Nicolae al Oradiei, Tit al Hotinului, Dionisie al Cetății Albe, Gherontie al Constanței și Partenie al Armatei; PP. SS. Arhiepiscopului: Ilarion Băcăoanul, Vasile de Rășinari, Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: P. S. Episcop Cosma al Dunării de Jos; PP. SS. Arhiepiscopului: Ipolit Rădăuțeanul și Veniamin Ploșteanul iar în concediu: P. S. Episcop Andrei al Aradului.

Același P. S. Secretar dă citire sumarului ședinței precedente, care, pus la vot,

Se verifică și aprobă,

Comunicări:

2. Tem. Nr. 3235/937. I. P. S. Patriarh aduce la cunoștința Sfântului Sinod apelul lansat de comitetul pentru strângerea de fonduri pentru

lucrările făcute în vederea centenarului seminarului «Central».

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea pentru învățământ.

3. Tem. Nr. 3234/937. P. S. Episcop Tit al Hotinului dimpreună cu alți PP. SS. Membri ai Sfântului Sinod roagă să se pună în deliberarea Sfântului Sinod situația materială inferioară a clerului dela bisericile episcopale, spre a se găsi o soluție în vederea remedierii acestui neajuns.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică juridică.

11. Tem. Nr. 3236/937. Același P. S. Raportor citește referatul privitor la girarea Arhiepiscopiei Chișinăului. Comisiunea propune iar Sfântul Sinod primind propunerea hotărăște:

Prelungește mandatul P. S. Episcop Cosma al Dunării de Jos de a conduce Arhiepiscopia Chișinăului până la soluționarea cazului Mitropolitului Gurie de Curtea de Casație.

I. P. S. Patriarh cedează președinția I. P. S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului face propunerea ca să se aleagă cât mai curând Episcop al noii Episcopii a Maramureșului. PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Nicolae al Vadului, Feleacului și Clujului, Nicolae al Oradiei, Tit al Hotinului, subscriu la această propunere.

Se declară chestiunea de urgentă și se ia în discuție imediat. După informațiunile pe care le dă I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei asupra alegerilor eparhiale din noua Episcopie de Maramureș, sufragana Mitropoliei sale, se ia următoarea hotărâre:

Sfântul Sinod își exprimă dorința ca să se aleagă cât mai curând titularul noii Episcopii de Maramureș. Ca atare roagă pe I. P. S. Patriarh să facă demersurile necesare pentru ca alegerea noului Episcop de Maramureș să se facă în cursul lunii Decembrie a .c.

La orele 13, I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei, în calitate de prezident, ridică ședința anunțând pe cea viitoare pentru Vineri, 26 Noemvrie 1937, orele 10 dimineața.

PREȘEDINTE,

(ss) MIRON

Secretar,

(ss) † GALACTION CRAIOVEANUL

Ședința din 26 Noemvrie

Sumarul ședinței.

Ședința se deschide la orele 10 dimineața sub președinția Inal Prea Sfințitului Patriarh D. D. Dr. Miron.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscop Galaction Craioveanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Miron; II. PP. SS. Mitropoliți: Nicodim al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, și Visarion al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Nifon al Hușilor, Grigore al Argeșului, Cosma al Dunării de jos, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Clujului, Nicolae al Oradiei, Tit al Hotinului, Gherontie al Constanței și Partenie al Armatei; PP. SS. Arhiepiscopii: Ilarion Băcăoanul, Vasile de Rășinari, Veniamin Ploșteanul,

Galaction Craioveanul și Irineu Târgovișteanul; absenți: P. S. Arhieru Ipolit Rădăuțeanul iar în concediu: PP. SS. Episcopi: Dionisie al Cetății-Albe și Andrei al Aradului.

Același P. S. Secretar dă citire sumarului ședinței precedente,

La sumar iau cuvântul: *I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului* care în legătură cu propunerea făcută în ședința precedentă de a se face alegerea de episcop al Maramureșului cât mai curând, arată că ar fi bine să se prorogae Sf. Sinod în vederea soluționării acestei chestii.

I. P. S. Patriarh spune că nu se mai poate proroga actuala sesiune a Sfântului Sinod întrucât Decretul Regal de închidere a fost semnat pentru data de astăzi.

În ce privește convocarea Colegiului electoral pentru alegerea de episcop la Maramureș, aceasta o va face când va fi sesizat de Mitropolia Bucovinei a cărei sufragană este episcopia Maramureșului. Atunci de va fi nevoie se va convoca Sfântul Sinod în sesiune extraordinară prin Decret Regal special. Cu aceste lămuriri sumarul ședinței Sfântului Sinod,

Se verifică și se aprobă.

Tem. Nr. 3248/937. P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe, cere concediu dela restul ședințelor Sf. Sinod.

Se aprobă concediul cerut.

Se intră în ordinea de zi.

1. Tem. Nr. 3235/937 *I. P. S. Patriarh* referă verbal asupra apelului lansat de comitetul pentru strângere de fonduri în vederea lucrărilor ce se fac pentru centenarul Seminarului Central. Sfântul Sinod hotărăște:

Ia act de acest apel și se recomandă PP. SS. Membri ai Sfântului Sinod să vină în ajutorul Seminarului Central cu sumele ce vor crede de cuvință.

2. Tem. Nr. 3249/937. *Comitetul de Direcție* al revistei «Biserica Ortodoxă Română», prezintă Sf. Sinod prin P. S. Episcop Tit al Hotinului referatul privitor la cumpărarea a 800 kgr. de literă, din suma economisită de redacție pe ultimii patru ani.

Chestiunea se declară urgentă și se ia în discuție.

În urma discuțiilor la care iau parte *I. P. S. Patriarh* și *I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului*, Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Aprobă ca din economia făcută de redacție să se cumpere 800 (opt sute) kgr. literă, în valoare medie de circa 200.000 (două sute mii) lei.*

2. *Această literă va fi folosită numai pentru tipărirea revistei, iar suma ce reprezintă costul ei se va amortiza de Tipografia Cărților Bisericești în curs de patru ani, adică lei 50.000 anual. Această sumă se va scădea treptat din cheltuelile de tipărire ale fiecărui număr, astfel ca după patru ani întreaga sumă să fie înapoiată fondului general al revistei. După acești patru ani litera va rămâne în proprietatea Tipografiei Cărților Bisericești.*

3. *Cu aceste hotărâri întreaga chestiune se trimite spre executare Consiliului Central Bisericesc.*

3. Tem. Nr. 3247/397. *I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei și Sucevei* dimpreună cu alți PP. SS. Membri ai Sf. Sinod fac propunerea

să se ia măsuri pentru construirea cât mai grabnică a căminului arhieresc.

Se declară chestiunea de urgență și se ia în discuție.

Iau cuvântul: I. P. S. Patriarh, I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei, I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, care făgăduiește a da din fondurile Mitropoliei Bucovinei, suma de cinci milioane lei, pentru acest cămin. Mai iau apoi cuvântul P. S. Episcop Tit al Hotinului și P. S. Episcop Nifon al Hușilor, cari dau lămuriri și fac diferite propuneri în legătură cu construirea căminului arhieresc. Sf. Sinod hotărăște:

1. *Ia act cu mulțumire de dania oferită de I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei în sumă de 5.000.000 lei pentru construirea acestui cămin.*

2. *Intreaga chestiune se trimite la Comisiunea instituită de Sf. Sinod în acest scop și care se va ocupa cu alegerea locului și procurarea fondurilor necesare.*

4. Tem. Nr. 3251/937. P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului, raportorul comisiunii pentru doctrină și viață religioasă, citește referatul privitor la raportul Sf. Episcopii a Râmnicului Noul Severin despre cursurile de misionarism ținute la mănăstirea Arnota. Sfântul Sinod hotărăște:

Ia act de organizarea cursurilor de misionarism și de rezultatele la cari s'a ajuns prin ele.

5. Tem. Nr. 3252/937. Același P. S. Raportor citește referatul privitor la cartea preotului Gh. Popescu «Viața și acatistul Sfântului Mucenic și Tămăduitor Panteleimon». Comisiunea propune iar Sfântul Sinod primindu-i propunerea, hotărăște:

Lucrarea nu se poate tipări decât în Tipografia Cărților Bisericești, singura în drept a tipări cărți de ritual. În ce privește drepturile de autor se va da preotului alcătuitor un număr de exemplare sau suma care se va conveni cu direcțiunea Tipografiei Cărților Bisericești.

6. Tem. Nr. 3253/937. Același P. S. Raportor citește referatul privitor la alegerea comisiunii pentru exercitarea cenzurii bisericești. În urma discuțiilor la care iau parte: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, PP. SS. Episcopi: Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin, Nifon al Hușilor și Tit al Hotinului, Sfântul Sinod hotărăște:

Se institue o comisiune centrală de cenzură bisericească și care va funcționa pe lângă Sfântul Sinod, potrivit normelor ce se vor fixa printr'un regulament. Această comisiune se va compune din: P. S. Episcop Nicolae al Oradiei; P. S. Arhiereu-Vicar Irineu Târgovișteanul; P. C. Arhim. Iuliu Scriban; Pr. C. Pr. Petre Vintilescu și P. C. Pr. Haralambie Roventța profesori universitari.

P. S. Episcop Tit al Hotinului, referă verbal asupra chestiunii delegatului Sfântului Sinod în comisiunile pentru numirea profesorilor la Facultățile de teologie. Se declară de urgență și se ia în discuție:

În urma discuțiilor la care iau parte: I. P. S. Patriarh Miron, și P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin și P. S. Arhiereu Irineu Târgovișteanul, Sfântul Sinod hotărăște:

Intru cât în noua lege a învățământului superior nu mai este prevăzut dreptul ca din comisiunile examinatoare pentru ocuparea catedrelor

vacante la Facultățile de teologie, să facă parte și un delegat al Sf. Sinod, se va interveni la Ministerul Educației Naționale arătându-se această lacună a legii și cerându-se să se revină pe cale de decret-lege la vechea normă ca din aceste comisiuni să facă parte și un delegat al Sfântului Sinod.

Epuizându-se ordinea de zi I. P. S. Patriarh Miron mulțumește PP. SS. Membri ai Sfântului Sinod pentru munca depusă și contribuția dată în rezolvarea lucrărilor curente din întreaga sesiune a Sfântului Sinod.

În lipsa d-lui Ministru al Cultelor și Artelor, I. P. S. Sa citește Mesagiul Regal Nr. 4025/937, prin care se declară închisă sesiunea ordinară a Sfântului Sinod pe anul 1937.

PP. SS. Membri ascultând în picioare citirea Înaltului Decret Regal subliniază sfârșitul citirii prin aplauze și cele mai frumoase urări de sănătate și domnie glorioasă M. S. Regelui Carol II al României.

Cu acestea încheindu-se sesiunea ordinară a anului 1937, I. P. S. Patriarh ridică ședința la orele 13.

Verificat și aprobat de Sinodul Permanent în ședința sa de la 20 Ianuarie 1938.

PREȘEDINTE,
(SS) MIRON

Membrii: (ss) † GHENADIE al Buzăului
(ss) † LUCIAN al Romanului
(ss) † TIT al Hotinului

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

V. CRONICA INTERNĂ

Pagina

Preotul Victor N. Popescu, <i>Congresul Frăției Ortodoxe Române; Autoritățile civile și viața religioasă; Ctitori de biserici dintre oamenii politici; Guvern la cârma țării cu deviza: Dumnezeu, Rege, Națiune</i>	745—749
---	---------

VI. CRONICA EXTERNĂ

G. Cronț, V. Dudu, N. M. Nicolae, S. Simionov: <i>Alexandria, Bulgaria, Chipru, Estonia, Grecia, Iugoslavia, Lituania, Rusia Sovietică, Biserica rusă din streinătate</i>	750—756
---	---------

VII. SUPLIMENT

Indice și glosar, anul LV (1937)	757—799
Sumarele ședințelor Sfântului Sinod din anul 1936	33— 88
Tabla de materii.	

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la palatul Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București VI, cu mențiunea: pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*, sau pe adresa C. Diacon GHEORGHE I. MOISESCU redactorul revistei, Str. Ing. V. Cristescu 23, Parcul Călărași, București IV.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară:	In străinătate:
Pe an 160 lei	Pe an 300 lei
Un număr 35 lei	Un număr 35 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația se trimit pe adresa: CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*”.